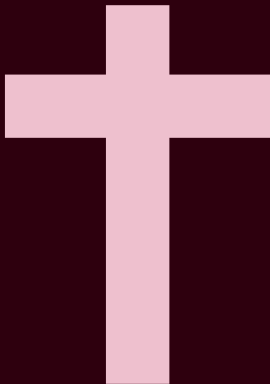

Lologena Wo Kienane
Yesu Kristo Kome
Kewo

The New Testament in the Lewo Language of Epi Island,
Vanuatu

**Lologena Wo Kienane Yesu Kristo Kome
Kewo
The New Testament in the Lewo Language of Epi
Island, Vanuatu
Le Nouveau Testament en Lewo langue de l'île d'Épi
au Vanuatu — Niutestamen long Lewo lanwis, blong
Epi Aelan, Vanuatu**

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Lewo

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

ee028e1c-7e53-571d-8041-681daaf580e8

Contents

Matiu	1
Mak	111
Luk	176
Yoane	294
Yumãena Lala	378
Rom	496
1 Koren	553
2 Koren	603
Kalesia	639
Episas	659
Piliþae	675
Kolosi	689
1 Tesalonaika	701
2 Tesalonaika	712
1 Timote	718
2 Timote	733
Taetas	743
Pilimon	750
Le Yu Lala	754
James	795
1 Pita	809
2 Pita	824
1 Yoane	833
2 Yoane	845
3 Yoane	847
Sut	850
Nakilologianega	855

Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña MATIU Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

*Komþasnen suniena plas
na tusi nini*

Tusi nini, “*Lologena
Wo Kiena Ne Yesu Kristo
Naña Matiu Siriyuia*”, naga
pisawal lologena wo sape
Yesu, naga yaru naña Ntewa
pisaar pa kiena yeririna la
nanua sumo rui sape yoko
naga imi vena tamalia la.
A e Yesu, navisaarena la
naña Ntewa pisaar pa kiena
yeririna lala e Tusi Pesa ana
pimi m̄alivi narui. Yesu
paeme e yo kiena lus nae
Israel lala, a kiena lologena
wo nene, naga pe kiela re ga
poli, naga pe kiena yeririna
punuga na yomarava nini.

Matiu mligan ruru
komþasnen tusi la nene
sum̄aga sanene. Naga
pisayu þesania, naña Yesu
paeme, a naga pisayu
m̄enaga naña Yoane kea,
a naña Yermare kilalia. A
siraunia, naga pisayu naña
Yesu siari kiena yum̄aena e
yo naña Kalele sum̄a pisawal
ke lologena wo pa yaru lala,
pian la, a kila ruru kiela
inanena lala. Siraun nene,
naga pisayu m̄ena naña Yesu
pa ma Yerusalem, amio suri
la naña Yesu kila maron e

kiena legiena na olua maro.
A naga pisayu maron naña
Yesu mare, a yoko mal sina.

Matiu pisayu naña Yesu
naga pe navianiena tai naña
po taulu navianiena taþena
lala a nam̄areraena na vi-
sawalen kinasnen navisalu-
aena kiena Ntewa sike e
naga, a pisayu þelaga naña
Ntewa pimi pe Parin Suþe
kiena ne kiena yeririna lala.

Suri la moki naña Yesu
pian la ea, Matiu miliþere
kompas lima, sanene:

Yesu pian kiena yeririna
lala metava e kunusa.
E kiena vianiena nena,
naga pisawal þelaga
naña yaru la monar
akila, vena aimi naña
Ntewa ve kiela Parin
Suþe. A naga pisawal
kiela yum̄aena lala,
ana taman pan la vena
ayum̄aenia, a pisayu sur
la naña yoko atolia e
luwasnen kiela maliena
e yomarava vii naña
Ntewa imi ve Parin
Suþenia. Kiena vianena
la nene sike e marana
na keviu lima vito tol
marana na keviu olua.

Yesu pian kiena yeririna
lualima taaga pa lua. A
mila m̄areraena pan la
vena ava avisawal kiena
lologena wo va yaru
taþena lala. Navianena
la nene sike e marana na
keviu lualima.

Pakaiwa la naña Yesu pisa
vena visayuen yaru la
naña Ntewa pe kiela
Parin Suþe, e yomarava
vii naña yoko ava asike
ea. Pakaiwa la nene

sike e marana na keviu lualima taaga pa telu.

Yesu pian kiena yeririna lala e ĩelaga naĳa yaru monar kila vena tavevea. Navianena la nene sike e marana nakeviu lualima taaga pa oreĳu.

Yesu pian kiena yeririna lala, pisayu suri la naĳa yoko imi mĳalivi e legiena maro, a e yomarava viu naĳa Ntewa ve ĩarin Suĳenia. Navianena la nene sike e marana na keviu lualima lua pa vari a lualima lua pa lima.

Komĳasnen tus la nini

Repinane Yesu lala a Yesu paeme 1:1—2:23

Yumĳaena kiena Yoane Nakeena 3:1-12

Yoane kee Yesu, a Yermare taĳalia 3:13—4:11

Yesu kila kiena yumĳaena e lepa naĳa Kalele 4:12—18:35

Yesu moluwe Kalele pa ma Yerusalem 19:1—20:34

Legiena na maro kiena Yesu naĳa kila kiena yumĳaena garu Yerusalem a yo la naĳa lavisin ga Yerusalem 21:1—27:66

Yesu mal sina a kiena nalogena lala apisu naga 28:1-20

Repina ne Yesu lala

Luk 3:23-38

¹ Yesu Kristo naga molue kome lus na yermarua keviu lalua kiena ne repina ne le Yu lala, nane Epraam naga sumo, amio Tepet naĳa naga

sirau. Repina ne Yesu la punu ga, la kiela kia sanini:

² Epraam naga narina naĳa Aisak.

Aisak naga narina naĳa Sekop.

Sekop naga narina naĳa Suta, amio wenla taĳena lala.

³ Suta naga narina lua, Peres amio wenla Saera, naĳa lalua na ape kaora, naĳa lalua na anela naĳa Taĳia.

Peres naga narina naĳa Esron.

Esron naga narina naĳa Ram.

⁴ Ram naga narina naĳa Aminatap.

Aminatap naga narina naĳa Nason.

Nason naga narina naĳa Salom.

⁵ Salom naga narina naĳa Poas, a Poas nene naĳa naga anena Reap.

Poas naga narina naĳa Opet, a Opet nene naĳa naga anena Rut.

Opet naga narina naĳa Sese.

⁶ Sese naga narina naĳa Tepet, a Tepet nene naĳa naga pe ĳarin suĳe kiena ne le Israel lala.

Tepet naga narina naĳa Solomon, a Solomon nene naĳa anena, naga wona ne Uraea na sumo.

⁷ Solomon naga narina naĳa Reopoam.

Reopoam naga narina naĳa Apia.

Apia naga narina naĳa Asa.

8 Asa naga narina naña Seosepat.

Seosepat naga narina naña Soram.

Soram naga narina naña Usaea.

9 Usaea naga narina naña Sotam.

Sotam naga narina naña Eas.

Eas naga narina naña Isakaea.

10 Isakaea naga narina naña Manasa.

Manasa naga narina naña Amon.

Amon naga narina naña Sosaea.

11 Sosaea naga narina naña Sekonaea, amio wenla lala. Ana e pogos kiena ne la nene narui, yaru lala na purvanua tañena naña Papilon apanon aþure plan le Israel lala ava ayumñae korena garu Papilon.

12 Sekonaea naga narina naña Seltiel, nane pogos naña le Israel lala amiyumñae korena ke garu Papilon wa.

Seltiel naga narina naña Seruþapel.

13 Seruþapel naga narina naña Apiut.

Apiut naga narina naña Eliakim.

Eliakim naga narina naña Aso.

14 Aso naga narina naña Satok.

Satok naga narina naña Akim.

Akim naga narina naña Eliut.

15 Eliut naga narina naña Eliesa.

Eliesa naga narina naña Matan.

Matan naga narina naña Sekop.

16 Sekop naga narina naña Yosop, naña wona ne Maria. Maria nene, naga anenane Yesu, naña apisape naga pe Navisaarena.

17 Siar e Epraam, teras lelei lala pimi tol Tepet, teras la nene tol lualima taaga pa vari. A siar e Tepet pimi tol pogos naña le Papilon lala aþure plan le Israel lala avanon ayumñae korena garu Papilon, teras lelei lala tol mñena ga lualima taaga pa vari, a siar e pogos naña la asike garu Papilon, pimi tol Kristo, teras lelei lala tol ke sina ga lualima taaga pa vari.

Yesu paeme

Luk 2:1-7

18 Suniena nini kiena ne Yesu Kristo, naña naga paeme sanape, naga sanini: naga anena, sira naña Maria, naña la apisaaria sumo asape yokorena talopa amio yaru tai, kiena kia Yosop. Ana pogos naña lalua pe atalopa re poli wa, Maria naga mlogekilale naña naga mñepena, na pimi kome Ninuna Wa.

19 A Yosop naña la apisaaria apisape yokorena naga talopa amio Maria nene, naga pe yaru wo tai, a naga pe pisa re pisape Maria naga kila suri tai piowa poli.

Ana naga pisu sane p̃isi na lalua na monar akilaro kiela navisaarena nene, ana naga sitom ke pisape kila ga e p̃elaga tai naṽa malumu ga, vanon naṽa naga yepen mavin kilaen Maria memawa manenea vanon suri nene.

²⁰ A pogos naṽa naga sitom ke sape kila sanene, naga m̃enia, pisu navisi tai kiena ne Ntewa m̃alivin naga, ana navisi nene pisa pania, pisape “Yosop, ko lus kiena ne Tepet, ko na ve ologe re viowagan naṽa oure Maria ve woṽa, vanon sisi naṽa teke e naga, naga pimi ga kome Ninuna Wa.

²¹ Yokoreṽa Maria war narina yerm̃ene, a monar osikia kiena kia Yesu Nata-maliaena, vanon yokorena naga warplan mlamulena viowa lala vetan kiena yeririna lala.”

²² Ana suri la nene pimi kakate sanene, vena kila visena kiena ne Ntewa tai vim ve lelaga, sa naṽa Navisawalena Aisea naga pi-sawal sumo,

²³ naṽa naga pisape
*“Yokorena sira m̃ee tai naṽa
 yerm̃ene pe pisu re poli
 wa, naga m̃eṽena,
 p̃isi na war narina tai ve
 yerm̃ene,
 ana p̃isi na asikia kiena
 kia ve ‘Emanuel.’ ” Ais
 7:14*

Kia naṽa “Emanuel” naga kana kinas sane “Ntewa sike amio ita.”

²⁴ Pogos naṽa Yosop tavolo sina, kila sa naṽa navisi

kiena ne Ntewa pisa pania, ana naga talopa amio Maria, p̃ere pe wona.

²⁵ Ana pe pa pisu re Maria tol pogos naṽa Maria p̃arlua narina nene. A pogos naṽa Maria p̃arlua sisi nene, ana Yosop sikia kiena kia “Yesu.”

2

*Yaru la naṽa akilia ruru
 p̃elaga kiena ne verue lala
 apimin asape avisu Yesu*

¹ Yesu naga paeme e pulkumali tai, kiena kia Petleem, lepas nae Yutea. E pogos naṽa Yesu paeme, Erot naga pe p̃arin suṽe kiena ne le Yu ke lala. A siraunia, pe piavi re nena poli, ana yaru la p̃asia naṽa la akilia ruru p̃elaga kiena ne verue la po paṽisi, apimi atol garu Yerusalem. Susumo la nene amolue e kiela purvanua, e lepas naṽa mrae molue ke komea, ana apimi.

² Ana la apiun tan yaru lala, asape “? Sisi naṽa paeme mare ga na wa, naṽa asape p̃isi na naga vim ve p̃arin suṽe kiena ne le Yu lala, naga m̃eke pe? Imimi moṽal kiena verue rui, molue ke e yo naṽa mrae molue ea, ana imimi mepimin ke mesape meieluar naga.”

³ Ana pogos naṽa Parin Suṽe Erot tol visena la nene, amio yaru taṽena laṽasia nae Yerusalem, amloge, ana la pe akekaran re nena ga.

4 Ana Erot pio yerkawawa kiena ne yaru wa lala amio navianena navisaluaena lala apimi apisuia, ana naga piuntan la, pisape “?Navisaarena naña apisape p̃isi na naga imi, la apisa ke asape p̃isi na naga vaeme pe?”

5 La nañani apisatamea, asape “Yokorena Navisaarena naga vaeme garu lepas nae Yutea, e pulkumali naña Petleem.

6 Nanene vanon naña sumo na, navisawalena tai siriyuia, pisape

‘Ntewa naga pisa sanini, pisape

“Amiu nae kumali naña Petleem, amiu tañatete avisavenua,

yerkawa tañena nae Yutea lala, la atola metavan amiu, ana amiu na ato ga tano, peraga,

vanon yokorena nasumonena keviu tai molue nenaga kom pun amiu,

ana naga visuar ruru kiau yeririna lala nae Israel.” ’ ’ Maika 5:2

7 Pisi na Parin Suñe Erot naga pio vinaun ga yaru na kilia ruruen ãelaga kiena ne verue la nene, vena aimi avis ga amio naga taaga, vena naga loge ruru tan la, pisape la apisu verue nañani kate na pogwai.

8 Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu na monar ava akale sisi nene vano-o alualia, ana awasuñe si aimi avisawal van inu, vena inu mēna ga nevano neieluar

naga,” ana naga mligan la apa garu Petleem. Ana kiena visena nene naña naga pisa ana pisokan ga, naga sine-nan pisape visae lual sisi tomtom nene, ana weñaria.

9-10 Ana yaru la nene la amloge visena kiena ne ãarin suñe nene p̃isi, ana apa sina ga e kiela mrapplepa, ana apisu sina verue nene naña tego ãesia e lepas naña mrae molue ke komea. Pogos naña la apisu si verue nene, akekara pañisi, ana verue naña naga sumon la mña ga pano-o atol e naña sisi nene mēke ea.

11 Ana la apa loyuma e yuma nene, apisu sisi nene, amio anena naña Maria. Ana la akinai, amieluar naga. A la apikeña kiela karo lala, añar plan kiena nalaena la pania, suri tai naña kol, amio suri lalua naña ponos taninu po pañisi sa naña mñapes, naña kiela kia prakensis, amio mer, naña mer nene naga kana kilavaru keviu pañisi.

12 Ana kole malo, Ntewa pisi pan la e mēnienai tai, pisalupa la pisape “Ve ava akom re si lepas naña puna ne Erot.” Ana la amligan yo nene, añasupela ke sina ga, akome mrapa tañena apa kiela.

Añurelua Yesu, añure apa Isip

13 Pogos naña yaru la nene amial rui, ana Yosop mēnia mña navisi kiena ne Ntewa tai pimi puna, pisa pania pisape

“Yosop, osum̃alu, owar ninis nene amio anena, amiu aure ava garu Isip, vanon lavisi ke Parin Suṽe Erot kale ninis tomtom nene vena weñar narui. Ava asum̃a garu Isip vano-o tol pogos naṽa nevisa van ko, ana awasuṽe amiu si aimi.”

¹⁴ Ana Yosop mlogear visena kiena navisi naṽani, ana sum̃alu ṽarlua ninis tomtom nene amio anena, ana amligan plan ke e yemalo nene, ana amialin ke ava garu Isip.

¹⁵ Ana la apa asum̃a garu Isip yam piavi li m̃a ga, pano-o tol pogos naṽa Parin Suṽe Erot mare.

Suri la nene pimi kakate sanene, vena kila visena kiena ne Ntewa tai naṽa Navisawalena Osea naga pi-sawal nanua sumo vena vim ve lelaga, naṽa naga sapenua

“Naruu na yerm̃ene sike garu Isip,

ana nevio naga wasuṽe imi.”
Ose 11:1

Yaru nakilaen mara lala aṽe moñar ninis lala

¹⁶ Pogos naṽa Parin Suṽe Erot naga kilia sape yaru nakilia ruruen ṽelaga kiena ne verue lala pe akila re sa naṽa naga pisa poli, pe apimi akom re si puna poli, ana naga sinena mimi paṽisi, ana naga pisa pan kiena yaru na mara lala, pisape “Ava akale ninis la punu ga naṽa ape yerm̃ene asike Petleem, a la m̃ena ga naṽa asike lavisinia, la naṽa

pe kiela kas lua re poli wa, ana awe moñar la make ga amarmare.” Parin Suṽe nene naga polo pogos nene sanini, vanon mloge visena tan yaru la nene, naṽa apisawal mesmesun pania nanua e pogos naṽa verue nene kateṽesia.

¹⁷ Suri la nene kila visena naṽa Navisawalena Serem̃aea naga pisa sumo pimi pe lelaga, naṽa naga pisape

¹⁸ *“Le Raṽa lala amloge sira nae pula tai tagi na tagi,
naga mloge piowa paṽisi,*

sira nene naga Resel, naṽa naga tagin ke mapina lala.

*Ana naga yepena mavin yaru tai kila luṽeluṽeena vena loge wo sina,
vanon mapina la akokovio make ṽisi rui.”*
Ser 31:15

Yosop ṽar Yesu nene molue Isip, ṽasuṽe si pa Nasaret

¹⁹ Ana pogos naṽa Yosop lala asike garu Isip wa, ana Parin Suṽe Erot naga mare. Ana Yosop m̃enia, pisa sina navisi kiena ne Ntewa tai pimi puna,

²⁰ ana navisi nene pisa pania, pisape “Yosop, osum̃alu, oure ninis nene amio anena, awasuṽe amiu si, ava garu kiamiu purvanua naṽa Israel, vanon Parin Suṽe Erot nene naṽa naga sape weñar ninis nene, naga mare rui.”

²¹ Ana Yosop naga mlogear visena nene, naga sumalu, þar ninis nene amio anena, aþasuþela ke sina ga apa e kiela purvanua naþa Israel.

²² Pogós naþa la amialin ke asape ava tol garu Yutea, ana Yosop mloge asape Akaleas kus ke lelená ne arimana naþa Erot, pe þarin suþe ke garu Yutea. Ana Yosop maraun si vaen garu Yutea, ana naga mñeni si tai, mñal Ntewa naga pisi pania, pisalupar pisape "Ve ova re si garu Yutea," ana Yosop lala apalein e yo taþena tai, kiena kia Kalele.

²³ Ana la apa asike e kumali tai e lepas nene, kiena kia Nasaret.

Suri nene pimi kate sanene vena kila visena kiena ne navisawalena lala vim ve lelaga, naþa la apisayu Navisaarena nanua sumo rui, naþa la apisa apisapenua

"Yokorena, lala avisave naga ve yaru nae Nasaret tai."

3

Yoane Nakeena sike ga e yokorena, mlologon ke navilopuena

Mak 1:1-8; Luk 3:1-8; Yoane 1:1-28

¹ Yesu naga kapuru pimi keviu, gar ga Nasaret, ana e pogos ke nene narui, Yoane Nakeena naga pimi þarpoýo e yokorena e lepas nae Yutea, ana naga sumá mlologon ke, pisapenua

² "Amiu na monar avilopu amiu, vanon Nasuþenena kiena ne Ntewa pimi ke narui."

³ Yoane Nakeena nene naga pe yaru naþa Navisawalena Aisea pisawal nanua sumo rui, naþa naga pisa, pisapenua

"Pulgon yaru tai sumá pio ke e yokorena, pisape

'Amiu akila ruru make mrapa kiena ne Ntewa, vena naga kilia imi mñalivi e kiamiu malena lala.'" Ais 40:3

⁴ Yoane Nakeena nene naga sane Navisawalena Elaisa nene nanua sumo, sa naþa naga pe miyen re kulsota naþa po poli, mñana kulsota na ape ga e vilulus nen kamel, a kiena kilika na kararen mñeþena na amiyumñáen ga e kulus nen puluk. A kana kinanena e yokorena, kan ga narin suri la naþa asape kurpo ne, amio suri kiki naþa sukapak tetan la amiyumñáenia.

⁵ Naga sumá e yokorena nene pano pano-o, ana yeririna nae Yerusalem lala amio mñena ga pulkumali taþena lala nae lepas naþa Yutea, a pulkumali mñena ga la naþa lavisin wii nae Yortan, la apanon apisu naga.

⁶ La amiyagogon kiena lologena lala, a la apisa plan kiela mlamulena viowa lala pania, ana Yoane kela e wii nae Yortan.

⁷ Ana e pogos tai, Yoane pisu naña yeririna la moki na pegas nalotena lua nene kiena ne le Yu lala, naña Varasi lala amio Satusi lala, la apimin ke naña naga ke la, ana naga pisi mārera pan la, pisape “?Amiu na sane lomāra lala, naña la amaraun kapi tai ana la aṗure, ana amiu na asitom asape akilia aurmatan kapi naña Ntewa naga ṗisi na ligān imi, naña pe amiu apilon amiu re poli wa?

⁸ Ana visae ve lelaga kemua naña amiu amaraun nakoaena nene, ana kiamiu malena naga monar war mras la naña powo, naña torokin kiamiu navilopuena nene.

⁹ Ana avisuar amiu, popon amiu na ve awarwar amiu re sina, sa naña asuṃa akila ke rui, naña apisa ke asape ‘A, ita na poga ga rui, okilakan ita na tepe lus ruru kemua kiena ne yermarua Epraam.’ Ana nanene na pe suri re tai nene poli, vanon visae Ntewa naga sinenania, naga kilia la ga kilavaru la nene, kila la aimi ave lus kiena ne Epraam la ve moki, vena akus lelemiu.

¹⁰ Nevisa van amiu, nesape mēkiavi mon ruru rui pisape teroro purlaki la naña pe ṗar re mras wo poli, ana yokorena ateroro la ana akoven la ava e kapi.

¹¹ In na nepimi sumo, ana nekee amiu ke ga e wii, vena kila merarava sa naña amiu

apilopu amiu rui, ana yaru taṗena tai naga pimi ke sir-aun inu wa. Yaru nene, naga to laa metavan inu, a in na nepiowa ga, netorokin re nowar plan kiena kulus nen lana poli, pona nekilia nekila kiena yuṃaena taṗena lala. Ana naga ke narui, naga kilia kee amiu e Ninuna Wa, amio kana kapi nena, vena kekan plan kororaki lala e kiamiu malena lala.

¹² Naga na sane mlarar ke koruak nayuraren wit e limana, ana sisilin plan mrasa la akekapil vito lele taṗena, a vinus vito lele taṗena, ana war plan mrasa va uṃa ṃana, a yokorena naga kilia kuan vinusa va e kapi naña taṗatete mare pogos tai.”

Yoane ke Yesu

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

¹³ Ana Yesu mligan lepas naña garo Kalele, pam e wii nae Yortan vena Yoane ke naga.

¹⁴ Ana Yoane pisape visaluṗaria, pisapenua “?Sanape na ko opamin osape nekee ko? Suri nene na pe mesmesu re poli. Popon ga ko na okee inu.”

¹⁵ Ana Yesu pisataṃea, pisape “Peraga, ṗisi na ve ve sa re nene, popon ita na tetamān ga tetaveve suri wo la naña Ntewa naga sinenania sape tekila.”

Ana Yoane tamān Yesu pimi puna, ana kea.

¹⁶ Ana pogos naña naga ke ṗisi, Yesu naga molue e wii pa metava, ana veraga ma e

peni pietava pania, ana naga m̃al Ninuna ne Ntewa pitomi ke tano sa naŋa lom̃e, pitomi tol Yesu.

¹⁷ Ana la amloge Ntewa nae ma e peni pisi pitomi tano, pisape “Nene na naruu ne, naŋa nesitom naga paŋisi. Kiau sitomena teke ga e naga, a nekekaran naga paŋisi.”

4

Parin suŋe kiena ne yermare lala taŋali Yesu

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

¹ Suraun naŋa Yoane Na-keena kee Yesu p̃isi, ana Ninuna Wa naga sumon Yesu pa e yokorena tai, vena Yermare taŋali naga.

² Ana e pogos nene, Yesu monsilun leniena tol legiena lualima vari a lemalo m̃ena ga lualima vari, a siraunia naga viso kari paŋisi.

³ Ana Yermare, yaru na taŋalien yeririna lala, pimi pisa pania, pisape “Visae ko na ope narina ne Ntewa kemua lelaga, ko ovisali van kilavaru la nene aimi ave kilaparavi, vena okan tai.”

⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Peraga, vanon Visena Wa pisa sanini pisape

‘Kinanena ga taŋatete kila yaru mali, ana visena punu ga naŋa Ntewa pisa, naga ga nene kilia kila yaru mali.’ ”
Naw 8:3

⁵ Ana Yermare pisape wereli sina ga sitomena

kiena Yesu va garu e Yuña Wa naŋa garu Yerusalem, ana mligan naga sike e yo tai naŋa pa manene metava paŋisi e wosoyum̃a Mana Ntewa.

⁶ Ana naga pisa pania, pisape “Visae ko ope narina ne Ntewa kemua lelaga, ko oula, oto tano e nene. Ana yoko ko okila woga ga ne, vanon Visena Wa pisayu Ntewa, pisape

‘Naga yoko ligan kiena navisi lala aimi avisuar ko m̃aga,

ana la ayukop yaun ko ga om̃eke metava e li-mala, vena ve owan re laŋa e kilavaru tai.’ ”
Yauena 91:11,12

⁷ Ana Yesu pisatam̃e ke sina ga Yermare, pisa pisape “Peraga, vanon Visena Wa pisa m̃ena ga sanini, pisape

‘Ko na taŋatete otaŋali kioña Suŋe Ntewa, naŋa otaŋali om̃areran osape naga kila kioña suri tai.’ ”
Naw 6:16

⁸ Naga na, Yermare p̃ere ke sina ga sitomena kiena Yesu pa metava e pupia kunus tai, pisape “Visae ova ose kunus nene, okira vito tano ovisu purvanua kerkeviu la ne sike e yomarava nini, amio kala suri wo la naŋa asike ea.”

⁹ Ana taŋali ke sina ga Yesu yam telu narui, pisa pania, pisape “Suri punu la nene na yokorena netaŋan van ko, visae okinai olotun inu.”

10 Ana Yesu pisatam̃ea, pisa pisape “Ko oure, Yermare. Visena Wa pisa sanini, pisape

‘Pisi na monar olotun ga Ntewa naga taaga, nãpa pe kioña Sũpe, a okila ga kiena yũñaena naga taaga.’ ”

11 Ana Yermare purmatan Yesu, ana navisi la apitomi, apisuar ke naga.

Yesu siar kiena yũñaena garu lepas nae Kalele

Mak 1:14-15; Luk 4:14-15

12 Ana e pogos nene, li na mara lala kiena Parin Sũpe Erot la atarar Yoane Nakeena, amligan naga pa e yũña nakoena. Ana pogos nãpa Yesu mloge nalogeena nene, naga sitom sape wasũpe si vito garo Kalele.

13 A pogos nãpa naga p̃asũpe si pito garo Kalele, ana naga pe pa re si garo Nasaret poli, naga pito la garo Kapeneam rui, pulkumali nãpa m̃eke lavisin lapa nae Kalele. Yo la nãpa siar Kalele pito tol yo losi, yo la nene porotano kiena ne lus lalua kiena yermarua lalua na nanua sumo, Sepulan amio Naptali.

14 Suri nene pimi m̃alivi vena kila visena kiena ne Ntewa nene vim ve lelaga, sa nãpa Navisawalena Aisea naga pisawal sumo rui, nãpa pisape

15 “Amiu yaru lala nae yo kiena ne Sepulan amio

yaru lala nae yo kiena ne Naptali,

nãpa asike likan wii nae Yortan amio pupia sive, amiu yaru la nae garo Kalele, e lenen yaru la moki nãpa pe ape le Yu re poli asike ea, amiu aloge visena nini:

16 Yeririna la nãpa asike e yemalolo, p̃isi na alual pupia yomerarava tai.

La nene asuke ga e yemalolo silaga, nãpa la na ape namar̃ena ga, ana pupia yomerarava tai tego pãp̃isi pimi tegoli la.” Ais 9:1,2

17 Ana siar e pogos nene, Yesu sum̃a ga mlologon ke, pisapenua “Amiu na monar avilopu kiamiu sitomena vetan kiamiu mlamulena viowa lala, vanon nãpa nasũpenena nae ma e peni pimi ke lavisi narui.”

Yesu pio yaru na wereen ika la vari

Mak 1:16-24; Luk 5:1-11

18 Ana Yesu sum̃a ga miyaloro ke e isinen pupia lapa nae Kalele, ana m̃al yaru la lua, Saemon Pita amio wenla nãpa Antru. Lalua asum̃a ga akuan ke lilivi, vanon lalua na ape yaru na wereen ika.

19 Ana naga pisa pan lalua, pisape “Amiu lua ataveve inu, ave kiau yaru lala, vena nevian amiu ana ave yaru na wereen yaru lala.”

²⁰ Ana lalua nene amligan kiela lilivi nañani veraga ga, lalua ataveve Yesu.

²¹ Ana Yesu mial li ga pa laa sane, mñal si yaru la lua Semes amio wenla naña Yoane, la lua na la narina ne Sepeti. Lalua asike e kiela los nen wa tai amio arimala, lala asuñña ga akila ruru ke kiela lilivi. Ana Yesu pio lalua pisape lalua atavevea,

²² ana la lua asuññalu veraga, amligan arimala mñeke e wa, ana ataveve Yesu apano.

Yesu mlologo, pian ke yaru lala, a kila ruru ke namaiena lala

Luk 6:17-19

²³ Ana Yesu miyaloro ke pa e yo punu ga garu Kalele, pian ke le Yu lala e loyurña e kiela yurña na lotuena lala. Ana naga pisawal ke nalologena wo nene nasuñenena kiena ne Ntewa, a kila ruru ke yaru la naña maiena sike e yepela, a kila yaru la naña yepela lañas mal-malumu, apimi amloge po sina.

²⁴ Ana la asunyu kia kiena Yesu pa kalo mñena yo punu ga e lepas naña Kalele na vito tano, naña apio asape Seria. Ana la appure yaru la naña amai e yo punu ga nene apimi puna Yesu. La nene, lañasia naña amai, lañasia naña magka kar kare la amloge piowa pañisi, lañas naña yermare la asike e la, lañas naña amarmarelu ke lala, a lañasia naña yepela lañasia

marmare, ana Yesu kila ruru punu ga namaiena la nene amloge po sina.

²⁵ A yaru la moki pañisi naña ataveve Yesu e pogos nene. La nene apimi garu Kalele, a e mñena e lepas naña pulkumali lualima sike ea, a garu Yerusalem, a garu lepas tañena lala nae Yutea, a ma mñena e lepas nen ãalu nae Yortan lepas ãasia na vano. Ana la nae yo la nene apimi ataveve Yesu e pogos nene.

5

Yesu pian yeririna lala

Luk 6:20-23

¹ Ana e pogos tai, Yesu pisu yeririna la moki, ana naga pa metava e kunus tai. Sane kiela navianena tai, naga totano ana kiena yeririna lala apimi atovivia,

² ana naga pian la.

³ Navianena kerkeviu lañasia kiena ne Yesu sanini: naga pisape

“La naña apisu kilale naña pe añal re Ntewa e kiela malena poli wa, ana ãisi na navisa ruruena vim van la, vanon Ntewa naga pe Parin Suñe kiena ne yeririna la ne sanene.

⁴ La naña suri viowa lala akila kare la ke pañisi, a amloge piowa, atagi ke na, ana navisa ruruena vim van la, e nakila luñeluñeena lala.

⁵ La naña ape yaru malumu ga, navisa ruruena

vim van la, vanon naŭa Ntewa pisaar pan la rui pisape la suri wo la naŭa sike e yomarava nini van la.

⁶ La naŭa sinelan manene ĵelaga mesmesu lala sa naŭa Ntewa naga sinenania, ana navisa ruruena vim van la, naŭa ĵisi na avisu kiela malena ulen namesmesuena la nene.

⁷ La naŭa asumna sinela miye ke yaru taŭena lala, navisa ruruena vim van la, naŭa yokorena Ntewa naga sinena ye manene la vaĵisi.

⁸ La naŭa sinela mekiki po, navisa ruruena vim van la, naŭa yokorena la avisu Ntewa.

⁹ La naŭa ape yaru na ki-laen sumare, ana navisa ruruena vim van la, naŭa Ntewa naga vio yaru la nene ave narina lala.

¹⁰ La naŭa amlেলা e Ntewa, ana yaru taŭena lala akila kare la vanon kiela nalelagaena nene, navisa ruruena vim van la, naŭa yokorena Ntewa ure la ava loyurna e kiena nasuŭenena.

¹¹ “Amiu la naŭa yaru la akila kare ke kiamiu kia, a la aŭene amiu ke na, a la apisa kare amiu, a apisa kotalia amiu, vanon naŭa amiu na ape kiau yeririna lala, ana

ĵisi na navisa ruruena vim mēna ga van amiu.

¹² Ana ve sinemiu viowa re, akilia akekara ga, vanon kiamiu pupia suri wo tanea lala sike ma e peni. Ĵisi na yaru la akila kare amiu vaĵisi, ana visae ve sanene, la akila ve sa ke naŭa yaru na sumo lala akila kare navisawalena lala.”

Kururu sive amio kapi viaga

Mak 9:50; Luk 14:34-35

¹³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu na sane sive na e yaru na yomarava lala. Ana visae sive ve melkalka re sina, ana pe suri re si tai naŭa kilia kila melkalka si poli. Ana sive nene na pe popon re si suri tai poli, popon ga akuan va narui.

¹⁴ “Amiu na sane kapi viaga na yomarava. Pogon naŭa yaru la akila kiela pulkumali metava e kunus tai, kolemallo yaru la naŭa asike perina akilia avisu kapi nena, ana taŭatete akilawan kiela pulkumali nene.

¹⁵ Ana pe yaru re tai poli naŭa silan kiena kapi, ana kalo si kapi nene e piaki tai. Pogon na yaru silan kapi, ana monar ligan to metava e lelana, ana yaru punu ga naŭa asike loyurna ana kapi vivaga nene tegoli la.

¹⁶ Ana e ĵelaga ne na nene, amiu na monar atamaŭan kapi na kiamiu malena tegoli

yaru la punu ga vena akilia avisu kiamiu yuṁaena wo la naṁa amiu akila ke na. Ana pogos naṁa la avisu kiamiu yuṁaena wo la nene, ana la akilia ayeluar kia kiena Arimamiu naṁa sike ma e peni.”

Yesu pisayu navisaluaena kiena Mosis

¹⁷ Ana Yesu pisa ṁena ga, pisapenua “Pe sineun re nena, naṁa amiu asitom ke asape inu nepimin nesape nekuan plan navisaluaena kiena Mosis, amio visena kiena ne yaru navisawalena la poli. Peraga, pe sa re nene poli. In na nepimin nesape nevian ruru amiu e kinas nen visena punu ga la nene van amiu.

¹⁸ Suri na ne nepisa ke pan amiu ne, ana lelaga paṁisi monar asitoṁalia, ṁisi na taṁatete navisaluaena nene kovio, vanon sinapane amio yomarava nini lalua akovio. Ana taṁatete narin mras nen visena tai, pona ya sina naṁa teke e navisaluaena nene, kilia kovio, taṁatete ga, vano-o tol pogos naṁa suri na navisaluaena la nene vim kakate make ga.

¹⁹ Vanon suri ne na nene, visae yaru tai kila pal narin suri tai e navisaluaena nene, pona vian yaru taṁena tai kila sanene, yaru nene na ve to re e yo wo tai e nasuṁenena kiena ne Ntewa. Ana yaru naṁa taveve ruru visena na navisaluaena la nene, a pian ke yaru taṁena

lala akila sanene, ana naga yoko kiena kia wo e nasuṁenena kiena ne Ntewa.

²⁰ Inu nevisa van amiu, visae sinemiun asape ava e nasuṁenena kiena ne Ntewa, ana monar kiamiu ṁelaga la wo a mesmesu, taulu navianena navisaluaena lala, amio Varasi lala, visae peraga, taṁatete ava ea.”

Yesu pisayu nasinekarena Luk 12:57-59

²¹ Ana Yesu pisa ṁene ga, pisapenua “Amiu amloge ṁa naṁa navianena la apian ke kieta yermarua la nanua sumo rui, apisape ‘Ve awemṁar re yaru, a visae yaru na wemṁar yaru mare, mesmesun ga naṁa aure naga va kumali ana avis vania.’

²² Ana nevisa van amiu sanini: Yaru naṁa sinena kari wenla, yaru nene mesmesun aure va kumali avis vania. A yaru naṁa visi viowa van wenla, visavenua ‘Ko na yaru viowa tai nene wa,’ yaru nene mesmesun aure va e kieta viorena keviu ana alipere naga. A yaru naṁa ṁisi na la sinemimiena van wenla, pisape ‘Ko na ṁaruṁa pe wowe,’ naga mesmesun va e kapi naṁa e lele na loge viowaena.

²³ Vanon suri ne na nene, visae oimi e wonta kiena ne Ntewa vena ola nalaena vania, ana ositoṁal si naṁa okila suri tai pa womla piowa teke na,

²⁴ ana oligan nalaena nene toṁa e lepas nen wonta

nene sumo wa, ana monar omolue sina, ova okila ke ne marawo wa, ana sirau-nia okilia oimi ola si kionā nalaena naṗani va Ntewa.

²⁵ “Visae okila suri piowa pa yaru tai, ana naga sine-nan pisape were ko ova kumali avis van ko, ana popon okoskosin ovisi ruru omio yaru nene, e pogos naṗa pe aṗure ko re opa kumali poli wa. Visae peraga, pona ligan ko e limana yaru na liṗereena la yo, ana la nene aligan ko e limana yaru na taren yaru lala, ana la akilia aligan ko e yuṁa nakoaena.

²⁶ Suri na nepisa ke pan ko ne naga lelaga, ana visae sanene, taṗatete si omolue e yuṁa na koaena, vano-o tol pogos naṗa oul make kionā nakoaena.”

Yesu pisayu kolau

²⁷ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu amloge mā naṗa navianena lala apisalua sumo rui, asape ‘Ve okila re kolau.’

²⁸ Ana inu, nevisa van amiu sanini: Yaru naṗa yepen kawē ke sira taṗena tai, naṗa naga sinenania sape wērea, ana naga sane kila kolau amio sira nene ṗisi rui e kiena sitomena.

²⁹⁻³⁰ “Visae kilamaramā na ṗamarua kila ko ke om-loru e mlamulena viowa sanene, popon osilua kilamaramā nene vano. A visae lumomā na ṗamarua kila ko ke oloru e mlamulena viowa, popon otelua, okuan vano.

Ana popon narin lepasnemā ga tai kovio, a visae peraga, akoven punu ga tasnemā va e lele na loge loge viowaena.”

Yesu pisayu nakuwanlu-aen sira

Matiu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18

³¹ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Nanua sumo na apisa sanini, apisape ‘Yaru naṗa koanlua wona, ana naga monar kila maki tai vania, naṗa pisa meraravan pania pisape koanlua rui, pe pe wona re si poli.’

³² A in ne nanini, nevisa van amiu, sanini: Pe mesmesun re nena ga naṗa yaru tai mēnelua wona poli, visae naṗa wona nene naga pe kila re kolau sumo poli. Visae yaru tai mēnelua wona, naga kila kare wona nowo nene sa ga naṗa wona nene naga pe sira na taṗaen ga kolau rui. A yaru taṗena naṗa naga were sira tai naṗa wona nasumo naga mēnelua naga rui, yaru taṗena nene, naga sumā kila ke kolau narui.”

Yesu pisayu sanape naṗa akila navisaarena

³³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu na amloge mā naṗa navianena lala apisa pan kieta yer-marua la sumo rui, apisape ‘Visae ovisa kia kiena ne Ntewa yena kila kionā visena mārera, sirau-nia ko taṗatete okilaro sina visena nene. Visae ovisa kia kiena

ne Ntewa, monar okila mesmesu sa naŋa ko opisa.'

34 Ana nanagane, inu nevisa van amiu, sanini 'Taŋatete ovisa kia kiena ne suri taŋena vena kila kioŋa visena m̄arera.' Taŋatete ovisavenua 'Lelaga metava,' vanon naŋa ma e peni na lelana ne Ntewa naŋa totano ke ea, na pe yo wa paŋisi.

35 A taŋatete m̄ena ga ovisa kia kiena yomarava nini, vanon yomarava nini lelen lana ne Ntewa naŋa naga piawa ke ea. Taŋatete ovisa Yerusalem, vanon Yerusalem na lelana ne kieta Parin Suŋe Wa.

36 A taŋatete m̄ena ga ovisa ŋaruŋa, vanon taŋatete ovilon vilum̄a tai imi yuwowo pona imi malolo.

37 Visae avisa suri na lelaga, monar avisa ga 'Lelaga,' a visae avisa suri naŋa peraga, monar avisa ga 'Peraga.' A visena taŋena la naŋa akilia avisa, naga molue ga kome Yermare."

Yesu pisayu yaru naŋa kila maran si piowa pan yaru naŋa kila piowa pania

Luk 6:29-30

38 Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisapenua "Amiu amloge m̄a naŋa navianena lala apisa nanua sumo, apisape 'Visae yaru tai kito kilamaram̄a tai, ana ko okilia okito m̄ena ga kilamarana. A visae yaru tai sulua maluem̄a tai, ko m̄ena ga okilia osulua malu-ena tai.'

39 Ana nanagane, inu nevisa van amiu sanini: Amiu ve akilamaran re si suri van yaru naŋa kila viowa van amiu. Visae yaru tai lipa pipim̄a e lepas na ŋamarua, ana monar otam̄an m̄ena ga lipa pipim̄a lepas na ŋameli.

40 Ana visae yaru tai visave were ko ova avis van ko kumali, ana naga m̄areran visave owar om̄a kulsota vania, ana ko owar m̄ena ga om̄a kulsaket vania.

41 A visae yerkawa tai m̄areran visave owar kiena karo amio ayal va tol mrae ve taaga, ana monar okekaran owar va tol si maran mrae ve taaga.

42 Visae yaru tai viun suri tan ko, monar ola vania, a visae yaru sinenan visave la kioŋa suri tai yum̄aenia, monar otam̄an vania vena lavia, ve ovisalupar re vania."

Yesu pisayu nisape monar akekaran nasinekar lala
Luk 6:27-28,32-36

43 Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisapenua "Amiu amloge m̄a naŋa navianena pisa sumo rui pisape 'Monar ositom nalavis pum̄a, a monar okila viowa va kioŋa nasinekar lala.'

44 A nanagane, inu nevisa van amiu sanini: Monar asitom kiamiu nasinekar lala, a monar alen wo m̄ena yaru la naŋa akila ke piowa pan amiu,

45 vena amiu ataveve rurū ŋelaga kiena ne Arimamiu

naŭa sike ma e peni, vanon naŭa naga kekaran yaru punu ga maran taaga. Vanon suri ne nanene, naga kila kiena mrae tego, a kila kiena yua powo pitomi pun yaru punu ga, la naŭa apo a la naŭa apiowa.

⁴⁶ ?Visae akekaran ke ga yaru la naŭa asitom amiu ke na, amiu na asitom ke asape yokorena atol kiamiu nalaena tai? A yaru na takis lala, naŭa yaru taŭena la asape la ape yaru viowa ga, la akilia akila sanene.

⁴⁷ Visae otalopan ga kioŭa yeririna lala, nanene na pe otaulu re ŭelaga kiena ne yaru viowa la poli. A yaru la naŭa pe amlelaga re e Ntewa poli, la mŭena ga akekaran kiela namratava lala.

⁴⁸ A kiamiu malena monar mesmesu ruru wo, sa naŭa ŭelaga kiena ne Arimamiu naŭa sike ma e peni naga mesmesu ruru paŭisi, a naga po pan yaru la punu ga."

6

Yesu pisayu nalaena lala

¹ Ana Yesu suŭa pisi pan la, pisa pisape "Suri la naŭa kieta nalotena pisa pisape popon teyumuŭenia, amiu na ve akila re sa naŭa amiu akila na vena yaru ve moki akilia avisu kilale naŭa amiu akila ke suri wo. Visae amiu asuŭa akila mŭa sanene, ŭisi na Arimamiu naŭa sike ma e peni, naga taŭatete la nalaena van amiu vanon kiamiu yumuŭena la nene.

² "Visae ve sanene, pogos naŭa ko ola nalaena va yeri-rina la naŭa pe kiela suri re poli, vena oiila la, ana pe pon re owarwar ko vanon poli, sane li navilavenen viskorenena. Yaru la nene apisawal ke kiela yumuŭena wo lala e loyumuŭa na leniena, a e yepesinas la vanua, vena yaru la ayeluar la. Ana nevisa suri na lelaga van amiu, yaru la ne sanene amla kiela nalaena ŭisi rui e nayeluarena naŭa yaru taŭena la amla pan la, a taŭatete si ala suri tai.

³ A pogos naŭa ko ola nalaena va yaru la naŭa pe kiela suri re poli, vena oiila la, monar okila ga e ŭelaga na tapolouena, yaru ve visu re, a ve kioŭa sitomena yeluar ko re e nalaena nene.

⁴ A visae okila tapoloun ga kioŭa yumuŭena wo la ne sanene, ana Arimoŭa naŭa pisu ke suri la naŭa yaru la pe apisu re poli, naga kilia la nalaena van ko vanon kioŭa yumuŭena wo la nene."

Yesu pisayu leniena

Luk 11:2-4

⁵ A Yesu pisa mŭena ga, pisapenua "Ana pogos naŭa amiu alen, pe pon re ataveve ŭelaga kiena ne li navilavenen viskorenena la poli. La nene na sinelan manene asape asuŭalu vena alen loyumuŭa e yumuŭa na leniena, a vanua e yometava lala, ana yaru la akilia avisu la. Ana inu nevisa suri na lelaga

van amiu, yaru la ne sanene amla kiela nalaena ĥisi rui e nayeluarena naĥa yaru taĥena la amla pan la, a taĥatete si ala suri tai.

⁶ Ana pogos naĥa visae okila leniena, ana ova loyuna e mona yuna ko ga taaga, okotava ana okila leniena va Arimona naĥa sike na, ana pe yaru pisu re naga poli. Ana Arimona naĥa kilia visu suri la naĥa pe yaru pisu re poli, naga kilia la kiona nalaena van ko, vanon kiona suri wo naĥa okila.

⁷ “A pogos naĥa alenia, ana pe pon re avisa visena ve moki poli, ve sa yaru la naĥa pe amlelaga re e Arimata lelaga poli. Yaru la nene amape yokorena na alual suri naĥa la amlen ke vanonia, komin la apisa ke visena la moki manenea, ana peraga.

⁸ Ana amiu na ve ataveve re kiela ĥelaga lala, vanon Arimamiu, naga kilia ke suri la naĥa limamiu plasan rui, pogos naĥa amiu pe apiun re suri la nene tan naga poli wa.

⁹ “Vanon suri ne nanene, mesmesun naĥa amiu alen sane leniena nini, naĥa pisa pisape

‘Arimamimi naĥa ko osike ma e peni,
mesmesun ga naĥa yaru la asu vatanon kiona kia wa.

¹⁰ Memlen mesape kiona nasuĥenena imi suĥalu mārera se

yomarava nini, vena yeririna la akila sa naĥa ko sinomānia, sa naĥa la ne ma e peni akila maga.

¹¹ Awis, ola kinanena van imimi ĥane, a e legiena punu ga.

¹² A oviewo imimi e kiamimi mlamulena viowa lala,

sa naĥa imimi mēna mepiewo ke yaru taĥena la naĥa akila ke piowa pan imimi.

¹³ Ko ve oligan manene re suri viowa lala aimi ataĥali imimi,

okila wo Yermare ve imi kila kare imimi re.’

¹⁴ “Vanon naĥa visae amiu aviewo ke yaru la naĥa akila ke piowa pan amiu, ana Arimamiu naĥa sike ma e peni viewo amiu mēna ga.

¹⁵ A visae ve aviewo re yaru taĥena la naĥa akila ke suri piowa pan amiu, ana Arimamiu taĥatete viewo kiamiu mlamulena viowa lala.”

Yesu pisayu monsilena

¹⁶ A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “A visae pogos naĥa amiu amonsilu ke sina ga, ve akinan re vena amiu asitomāli Ntewa a alen vania, amiu ve akila re sa naĥa pe ake re maramiu poli, pona amiu akila maramiu la viowa, a kulugomiu la miyopiop sa naĥa viso kar amiu paĥisi, vena yaru lala avisu kilia ya naĥa akila ke na. Nanene na yunaena kiena

ne li navilavenen viskore-nena. Ana visae akila sanene, ana yeririna lapasia sinela ye la, naga ga nene kiela naulena naŋa la akilia alavia vanon kiela monsilena, pisi na tapatete si Ntewa naga la sina ga suri tai van la.

¹⁷ Ana ko, pogos naŋa amonsilu ga sanene, popon okee marama, okila ruru viluma, oyowau ruru wo sa naŋa ko okila ke silaga,

¹⁸ vena yaru la aninue ya naŋa ko okila ke ne. Ari-moma ga naŋa naga sike na, pe yaru la ama re naga poli, ana naga ga pisi na kilia pisu ke suri la naŋa pe yaru la apisu re poli, pisi na naga la nalaena van ko vanonia.”

Yesu pisayu kilavaru

Luk 12:33-34

¹⁹ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pe pon re amiu akilapolo kiamiu suri wo na yomarava la nini poli, vena avim ave yaru keviu na suri moki manenea. E yomarava nini na kirara lala akilia akar suri la nene, a suri la nene akilia avililua a amenunu mēna ga, a amio mēna ga yaru na vinauena naŋa kilia kilapo yuma, vena vinaun suri la naŋa amiu aŋionia.

²⁰ Ana amiu na monar awarpolo kiamiu suri wo lala ma e peni, vanon naŋa e nene na yo tai naŋa pe kirara re e poli, a suri tai tapatete vililua a menunū, a yaru na vinauena lala tapatete akila kare kiamiu

suri nowo la naŋa amiu amligan ruru sike ea.

²¹ Popon vena amiu na kiamiu suri wo la ve moki sike ma e peni, vanon e naŋa kioṃa suri wo la sike ea, ana kioṃa sitomena mēna ga sike e nene silaga.”

Yesu sumā pisayu naŋa yaru la ve ave puluvis re

Luk 11:34-36

²² A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Kilamarana yaru naga pe yo taaga ga naŋa kapi vivaga pimi loyuma e tasnena. Visae kilamarama merarava ruruia, okilia ovisu kilale yaru taṇena, vena oiila naga. Visae okila sanene, losinemā pulen ruru kapi pivaga paṇisi.

²³ A visae kilamarama ve merarava ruru re, yoko tapatete ovisu kilale ruru yaru taṇena, yoko osuma ovisu ga kioṃa suri lala ove puluvisin ga. Visae okila sanene, losinemā pulen manene la yemalolo, a visae yemalolo naga sike e naŋa mesmesun kapi vivaga naga se ea, nanene sane ko na osike e yemalolo naŋa pe pupumalo paṇisi.”

Yaru tapatete yumaē kiena suṇe ve lua veraga

Luk 16:13

²⁴ A Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Yaru tai tapatete kilia yumaē kiena suṇe ve lua veraga. Visae sanene ana naga kekaran tai, a yepena mavin tai, pona naga logear tai, aligan tai. Amiu na tapatete akila sane ave

yaru kiena ne Ntewa, ana ave yaru kiena kilavaru m̃ena ga.”

Sanapen yaru naṽa sitom manene kiena malena
Luk 12:22-31

²⁵ Ana Yesu pisa m̃ena ga, pisapenua “Vanon suri ne na nene, inu nevisa van amiu sanini: Pe pon re ki amiu sitomena ulen manene ga kiamiu yuṁaena na visuar amiuen la poli, naṽa amiu asuṁa apiuviun ke, asapenua “?Aṁa e nape naṽa yoko ita telual kata kinanena a m̃ata namunena?” pona “?Pisi na ita tetol m̃ata kulsota na yenwo e sanape ne?” Sitomena la ne sanene na pe po re nenaga, komin kiamiu malena naga po taulu kinanena, a tasnemi naga po taulu kulsota.

²⁶ Asitomli manu la ne akaka ke ne. Manu la nene pe amapla re kala lokove poli, a pe apa aṽar re kinnanena pitomin naṽa aligan ruru sike loyuṁa poli. Ana Arimamiu ga naṽa sike ma e peni, naga ga mla ke kinnanena pan la, ana e kiena navisuena, naga pisu amiu na sane ato metavan manu lala, ṽisi na naga kilia visuar amiu taulu la.

²⁷ ?Amiu na asitom asape yaru kilia kila kiena malena naṽa plas ga ne vim ve piavi li laa sane wo ga, vanon sitom manene la kiena malena? Peraga, pe sa re nene poli, ana amiu na popon ve asitom manene re kiamiu malena.

²⁸ “?A komin ya ne asitom manene ke m̃amiu kulsota la vanonia? Amiu asitomli vinas nen purmeme la ne pitotovi ke e yo punu la ne. Vinas la nene na pe amiyuṁae re poli, a pe asulu re m̃ala kulsota la poli.

²⁹ Ana inu nevisa van amiu, Parin Suṽe Solomon nene nanua suṁo, naga pe yaru na suri moki, ana naga m̃ana kulsota la naṽa naga miyenina na pe miyowau ruru re sane meme la nene poli.

³⁰ A meme la nene na la ape na legiena taaga ga, peni narui asikapi la e kapi, ana Ntewa ga naga paia ruru la ke apo sanene. ?Ana amiu na asitom asape ṽisi na Ntewa naga taṽatete la kulsota van amiu? !Aulai, amiu na pe apiawa re nena m̃arera e Ntewa poli!

³¹ “Komin suri ne la nene, pe pon re sinemi naga ulen sitomena la nene poli naṽa sape “?Yoko takan ya ne, a tomun ya ne, a telual m̃ata kulsota sanape ne?”

³² Lelaga, yaru la naṽa pe amlelaga re e Ntewa poli la asitom manene suri la ne sanene silaga, ana amiu, Arimamiu naṽa sike ma e peni, naga kilia m̃a ga naṽa pisape yokorena monar kiamiu suri la nene na wa.

³³ Suri naṽa amiu monar asitom ṽesan ve keviu e kiamiu malena, nane nasuṽenena kiena ne Ntewa, amio kana namesmesuena nena lala. Visae ve sanene, ṽisi na naga la m̃ena ga suri

tařena la nene van amiu.”

³⁴ “Ve sanene, pe pon re sane řane na, asitom manene suri la na legiena na peni poli. Peni ga, akilia asitom suri la na peni, komin legiena na řane, ana suri viowa la moki pimi e rui.”

7

Yesu pisayu naliřere ka-reen yaru tařena

Luk 6:37-38,41-42

¹ Ana Yesu pisi ke pan la na wa, pisape “Amiu na monar ve aliřere kare re yaru tařena lala. Ve sanene, Ntewa mřena ga ve liřere amiu manene re,

² komin sitomena nařa teke e amiu pogos nařa amiu aliřere yaru tařena, řisi na sitomena na sanene teke mřena ga e Ntewa e pogos nařa naga liřere amiu. Pisi na Ntewa naga liřere amiu, ve sa ke nařa amiu amliřere yaru tařena lala.

³ Pe pon re nařa ko osumřa ovisasawal ke narin kororaki nařa teke e kilamarana ne womla poli, ana ko pe opisu kilale re pupia mora laki na mřeke e kilamaramřa poli.

⁴ ? Sanape narui ko ositom ke osape okilia ovisi va womla nene, ovisave ‘Pisi na nelalua ke ne kororaki na teke e kilamaramřa ne sumo wa?’

⁵ !Visae sanene, na ko na pe opisu kilale re kiořa mlamulena viowa poli, ana ko osumřa omliřere ke ga

mlamulena kiena ne yaru tařena lala! !Ko na ope yaru navilavenen viskorenena pařisi wa! Okilalua ke ne pupia miasin laki nařa mřeke kilamaramřa sumo wa, siraunia ana okilia oviřuveve narin kororaki nařa teke e kilamaran yaru tařena.

⁶ “Pe pon re amiu akilali nařa avisawal Visena Wa kiena ne Ntewa va yeririna la nařa la pe akekaran re ala poli. Nanene sa nařa amiu asumřa apagan ruru ke lokul tetan lala e kinanena nařa po, ana pogos nařa akinana řisi, řisi na avilon řarila ana akar amiu ke sina ga. Sa ke mřena ga nařa visae awar nalaena wo lala va nompui lala, řisi na la avie neno ga vitove sike e pulkene.”

Yesu pisayu naviunena suri tan Ntewa

Luk 11:9-13

⁷⁻⁸ A Yesu pisape “Yaru nařa sumřa piun ke suria, silaga naga mlavia, a yaru nařa sumřa kale suria, silaga naga mřalia, a yaru nařa sumřa sigariga ke mratava, silaga pulutava pietava pania. Visae sanene, řisi na amiu awar ya nařa amiu asumřa apiun ke tan Ntewa, a řisi na amiu alual ya nařa amiu asumřa akale ke tania, a mratava nařa amiu asumřa asigariga ke ne, řisi na Ntewa naga vietava van amiu.

⁹ Visae narumřa tai viso karia, viun narin kilaparavi

naña teke ne, ñisi na tañatete ola kilavaru tai vania,

¹⁰ pona visae naga viun ruru ika naña teke rui, ana tañatete ola lombara van kania.

¹¹ A lelaga naña amiu na ape yaru viowa ga lala, ana tañatete amiu yaru tai kilia kila sanene, amiu na akekaran ga silaga naña amla suri wo lala pan narimiu lala. Sanene, pogos naña amiu aviun suri tai va Arimamiu nae ma e peni, naga kekaran ga naña la suri wo la van amiu narina lala, va ve keviu la sane wa.

¹² “Amiu na monar akila wo va yaru tañena la silaga e suri wo ga lala, sa naña amiu sinemiun asape yaru tañena lala, la monar akila wo van amiu. Visena ke nene narui naga purpes nen visena kiena ne navisaluaena la nene naña Mo-sis naga siriyuia, amio mēna ga ya naña navisawalena na sumo lala la apisa.”

Mrapa lua la

Luk 13:24

¹³⁻¹⁴ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pupia pulutava tai naña keviu mon mēga, ana mrapa naña pa ãarpoyo komea ana lepalepasa a pe yotop ruru po pañisi. Yeririna la mokliu naña ataveve ke mrapa nene, ana mrapa nene naga va e yo natolen koaena. A amiu na monar ava loyuma e pulutava tañena tai, naña naga ve tokak la ga. Naga

kana mrapa nena mārera pañisi, a pe yeririna moki re naña akom ke e poli, ana mrapa nene naga mrapa na malena.”

Purlaki amio kana mrasa
Luk 6:43-44

¹⁵ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Amiu na monar avisuar ruru yaru la naña la apisape la ape yaru navisawalena lala, ana apian ke suri navisokanena lala. Pogos naña la sinelan asape avian amiu, la apimi sa naña ape erau wo amio amiu, naña la yepela momau ruru nenaga, sa naña sipsip lala, ana e losinela lala la sa ga lokul tetan lala, naña la visokarlan suri punu ga.

¹⁶ Ana ñisi na amiu avisu kilale la e mras nen kiela malena lala. Vilumini la naña pe nenosa, amio kilika la naña pe nenosa, la pe añar re kinanena wo poli pona mras naña kiki ruru poli.

¹⁷ Purlaki naña kapuru ruru po, naga monar war mras naña po, a purlaki naña kapuru piowa ga, naga monar war mras naña piowa ga.

¹⁸ Ana purlaki naña kapuru po, ana tañatete war mras naña viowa, a purlaki naña kapuru piowa ga, ana tañatete war mras naña po.

¹⁹ Naga sa ga nene narui, visae purlaki viowa la nene naña la tañatete awar mras napo, ñisi na monar ate plan la ga vena akuan la ava e kapi.

20 Visae ve sanene narui, mras naþa naga molue e malena kiena ne yaru kila meraravan pisape yaru nene naga pe yaru na sanape, ana þisi na amiu akilia avisu kilale navisawalena viowa la nene e mras viowa la naþa molue e kiela malena lala.”

“Pe nekilia amiu re nenaga”

Luk 13:25-27

21 Ana Yesu pisa mþena ga, pisapenua “Yaru la mokliu asumþa apio inu ke asape ‘!Kiau Suþe, kiau Suþe o!’ ana taþatete la punu ga nene naþa þisi na akilia ava loyumþa e nasuþenena kiena ne Ntewa ma e peni. Yeririna naþa kilia va loyumþa, naga yeririna ga naþa naga sumþa kila ke suri la naþa Ata naga sinenania.

22 E pogos naþa þisi na Ntewa naga liþere yeririna lala, yeririna la ve moki naþa þisi na avio inu ve sanene, avisave in na nepe kiela Suþe. Pisi na la avisa avisave ‘? Suþe, sanapen imimi? Imimi na memiyumþaen suri wo la mokliu e kionþa kia, a imimi mepisawal mþena ga kionþa visena, a imimi memþene plan mþena ga yermare lala, a mekila ke mþena ga kile la mokliu. ? Pona ko pe ositoþal re kiamimi yumþaena wo la nene poli, yo?”

23 “Ana yokorena inu nevisawal mesmesun van la,

nevisave: Inu na pe nekilia amiu re nenaga pogos tai, naþa amiu na ape kiau. Amiu na ape yaru na mlamulena viowa ga la ne. !Amiu aurmata inu nagane!”

Yumþa lua

Luk 6:47-49

24 A Yesu pisa mþena ga, pisapenua “Visae ve sanene, la naþa ataveve ruru sa naþa nepian amiu rui, la sane yaru tai naþa pe manmaruan naþa kila mþana yumþa, naþa naga mapila kana kemraþe pito tano tol yo mþarera tano.

25 Ana siraunia, yua pimi, a womie la mlau keviu, a lagi miyui, mþe yumþa nene, ana yumþa nene pe mloru re poli, komin naþa yaru nene pisirlua ruru mþana yumþa nene e yo mþarera naþa.

26 “Ana la naþa pe ataveve ruru re sa naþa nepian amiun rui, la sane yaru tai naþa kiena sitomena piowa ga, ana pogos naþa kila mþana yumþa, kililinarina kana kemraþe lala su ga metava e none.

27 A siraunia, pupia yua kove, a womie la mlau keviu, a lagi miyui, mþe yumþa nene, ana yumþa nene mloru. A pogos naþa mloru, yumþaena kiena ne yar nene pimi piowa make nenaga.”

Amilan manene Yesu kiena visena nene þan wa

²⁸ Siraun naŋa Yesu ƣisin kiena visena la nene, yeri-rina la amilan paŋisi,

²⁹ komin naŋa la apisu-vevea sane kiena visena na pe sa re visena kiena ne kiela navianena navisaluaen la poli, ana kiena visena la urmi paŋisi, a naga sumŋa miur ke kiela sitomena lala, a naga pisawal visena sane yaru tai naŋa naŋareraena teke e naga.

8

Yesu kila ruru yaru tai naŋa leperosi se yepena, miania

Mak 1:40-45; Luk 15:12-16

¹ Yesu mligan kunus keviu naŋa naga pian ke yaru la ea, naga pitomi tano, ana yaru la mokliu naŋa atavevea.

² Ana yaru tai naŋa leperosi sike e yepena pimi puna, ana kinaŋi tano pania piu-nia, pisape “!Suŋe! In na nemlelaga e ko nesape ko na okilia okila ruru inu wo ga, ana visae ko okekara, sineun nesape neviun tan ko vena okila van inu ve sanene.”

³ Ana Yesu pe maraun re yaru naŋa poli vanon kiena maiena nene, ana ƣuarar naga e limana, pisape “Ee, inu sineunia. Poga ga, nesape yepemŋa ikiki.” Ana veraga ga yepena miania, leperosi nene ƣisi ea.

⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisawal re suri nene va yaru lala wa, ana nana-gane ga ne ova okom puna

yaru wa vena naga kilia vi-suveveli yepemŋa. Ƣisi na, monar ova okila lotuena va Ntewa, a okila mŋena kuŋaŋaena nene naŋa Mo-sis pisa sape yaru monar kila vanon suri na sanene, ana siraun naga nene, yaru wa nene naga kilia visawal visave leperosi nene ƣisi rui.”

Yesu kila yaru naŋa yepena komŋasia mare pimi po

Luk 7:1-10

⁵ Ana pogos naŋa Yesu pa loyumŋa garu pulkumali naŋa Kapeneam, yaru keviu tai kiena ne li na mara lala nae Rom pimi puna, tagi pania,

⁶ pisape “Suŋe, yaru na ki-laen kiau yumŋaena tai mloru mŋeke e mŋana tog nanagane garu mŋau. Tasnena lepas komŋas mare, ana naga mloge ke piowa paŋisi.”

⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ita, tevano. Ƣisi na inu nekila ruru si naga loge wo.”

⁸ Ana yerkawa na kilaen mara naŋa pisatamŋea, pisape “Suŋe, in na pe nepe yaru wo re tai naŋa ne-torokin naŋa ko oimi mŋau loyumŋa poli, sane in na pe nepe yere Yu re poli, ana visae okilia ovisa ga visena tai, nekilia nesape ƣisi na kiau yaru nene kilia loge wo narui.

⁹ In na nekilia naŋa nesape ƣisi na monar ve sanene, vanon nekilia nesape kionŋa visena naŋareraena ke-viu sike ea. Naga sane

yaru na mara la naŋa asike vatanon inu, naŋa monar alogear kiau visena. Visae nevisavenua 'Ovano,' monar tai vano, pona nevisave 'Oimi,' monar naga imi, pona nevisave 'Okila ve sa nene,' ana naga monar kila. A inu mēna ga monar nekila ya naŋa kiau yaru keviu pisa pan inu. Ana nemlelaga naŋa visae ko ovisa ga suri tai, ana monar ve sa nene."

10 Ana pogos naŋa Yesu mloge kiena visena nene, kila naga milan paŋisi a kekara mēna ga paŋisi. Ana pisa pan pīna la naŋa ataveve ke ne, pisape "Nevisa suri na lelaga van amiū, in na pe noŋal re nena ga yaru nae Israel tai naŋa naga piawa mārera e inu sane yaru nene poli.

11 Inu nevisawal van amiū sanini, ve le Yu re ga la naŋa akilia aimi loyūma e pāpāgena keviu na legiena maro nene. Peraga, ana yokorena yaru la ve moki ve sa yaru nene e yo taŋena lala na yomarava nini, naŋa aimi atotano lele taaga vena akina amio Epraam, Aisak, a Sekop. Pisi na la nene na asu ruru silaga ve sanene e nasuŋenena kiena ne Ntewa ma e peni.

12 Ana le Yu la nene naŋa Ntewa pio la sumo vena ava loyūma, nanagane la pe amlelaga re e inu poli, ana pīsi na Ntewa koven plan la ava

e yemalolo vanua, e yo naŋa yaru la asumā atagi ke ea, akar ke maluela ea."

13 Ana Yesu pisa pa yerkawa na kilaen mara naŋani, pisape "Ko, okilia ova umā. Pisi na vim van ko ve sa naŋa kioŋa nalelagaena piawa ke mārera ea." A e ke e pog nene narui, ana yepen yaru na yūmaena nene pimi po sina.

Yesu kila riru anenane wona Pita

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

14 Ana pogos naŋa Yesu sike garu Kapeneam wa, ana naga pa loyūma mēna Pita, naga pisu anenane wona Pita naga miava karia, mēke e mēna tog.

15 Ana Yesu mligan limana te limana ne sira nene, ana miava naŋa pīsi, ana naga sumālu, mla kinanena pa Yesu.

16 A yepekilavi e legiena nene, yaru la aŋure yaru la moki naŋa apimi puna Yesu, yaru la naŋa yermare lala asike e la. Ana naga mēne plan yermare la nene e ga e kiena visena, a naga kila ruru mēna ga namaiena lala apimi apo sina.

17 Suri la nene pimi kakate vena kila visena kiena ne Navisawalena Aisea imi ve lelaga, naŋa naga pisape

*"Naga lalua kieta maiena lala,
a naga kushua kieta yepe lalaea lala." Ais 53:4*

Yaru la lua sinelan asape ataveve Yesu

Luk 9:57-62

18 E legiena tařena sina ga tai, Yesu sumā amio yaru la mokliu nařa la amier-vivi naga telivi piora, ana naga sinenan pisape yali vetan la, ana naga pisa pan kiena nalogena lala, pisape “!Aulai! Ita, teva e lepas nen lapa nene lepas řasa.”

19 Ana asun ke asape avano, ana navianena navisaluaena tai naga pimi, pisaar pa Yesu, pisape “Navianena, řisi na netaveve ko, e nape nařa ko okom ea ana inu netaveve ko teva ea.”

20 Ana Yesu pisatamea, pisape “Lokul tetan lala, la mālā pulus na monena la asumā ga, a manu mēna ga lala mālā ponovi la asumā ga. Ana inu, Narina ne Yeririna na, pe mēau yo re tai nařa neva nomomalio e poli. Visae ko okekaran mēna ga malena na sanene, ko okilia oimi.”

21 E ke e pogos nene, ana nalogena tařena kiena ne Yesu tai pisa pania, pisape “Awis Mara, otarīan inu neva nevisuar ke ne ata sumo wa, a visae pogos nařa mare pae, řisi na neimi netaveve ko ga na wa.”

22 Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko oimi otaveve inu ga. Ko oligan yeririna la nařa ninula mare rui, vena la asin kiela yaru la nařa la amare.”

Yesu pisi pa lagi amio sive Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

23 Ana Yesu amio kiena nalogena lala apitomi atol lapa nene narui, ana ařiyu apa e waa tai e yo nene.

24 Ana apa li ga metava pe piavi re poli, pupia lagi tai molue, miyui kila pupia lapa nařani kululu keviu pařisi, ana kila waa nařani siar sape talilu. Ana Yesu mēke e waa, naga momalio ruru ga mēke na,

25 ana la apito akilařegea, apisape “!Suře, opisu ke ne! Lavisi tetalilu narui, monar otamalia ita.”

26 Ana Yesu pisa pan la, pisape “! Ei! ? Amaraun ke ya ne sanene? Aa, amiu na pe apiawa re nena mārera e kiau namāreraena poli.” Ana naga sumālu, pialuřar lagi, pisape ve yui re sina, a pialuřar sive, pisape malumu. Ana pog pimi po, amalumu.

27 Ana pogos nařa nalogena la apisu yo pimi pa ruru make nenaga po sanene, ana amilan pařisi, apisape “! Suwala! Yaru nene na pisa ga sanene, ana lagi amio sive lalua amlogear naga. !Yaru nene na pe yaru re nene poli yo!”

Yesu pile plan yermare lala petan yaru lua

Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

28 Ana pogos nařa Yesu pimi tol lapa nene lepas řasa, naga pa gare yo kiena ne le Katara lala. E yo nene, yaru la lua amolue e puluve mēana ne yaru mare lala, ana la lua amāl Yesu. Ana la lua nene na yermare lala asike

e la, ana la lua ape wowe asirag paḡisi, ana kila yaru la amaraun vaen e mrapa nene paḡisi.

²⁹ Ana pogos naḡa apisu Yesu, lalua apio manene paḡisi, apisape “?Ko Narina ne Ntewa, kioma ya naḡa teke e imimi? ?Ko opimin osape ola nakoaena van imimi naḡa pe kana pog re poli wa, ne?”

³⁰ Ana e yo nene, na ḡegas nen nompui tai asuḡa akolkol ḡa porotano lavis ga,

³¹ ana yermare la nene atagi, apisa pa Yesu, asape “Visae omene plan imimi, awis oligan imimi mava e los nen nompui la ne asike ne.”

³² Ana naga pisa pan la, pisape “Avano.” Ana la amolue petan lalua nene, apa e los nen nompui la naḡani. Ana pogos ke nene, nompui la naḡani akiriri apano, apitove e yeparpasa tai, amloloru apito tano e pupia lapa nene, atalilu apito akokovio ea.

³³ Ana yaru na visuaren nompui lala apureure apa e kiela pulkumali, apisawal suri la naḡa kakate, a ya naḡa tol lalua naḡa yermare la ase lalua sumo.

³⁴ Ana pogos ke nene, yeririna la punu ga naḡa e kiela pulkumali nene apimi apisu Yesu. A pogos naḡa apisu naga, apisi ḡarera pania apisape naga ure vetan kiela yo.

9

Yesu kilia viewo mlamulena viowa

Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

¹ Ana Yesu ḡasuḡe sina amio kiena nalogena lala, amiyai ke ga e waa naḡani, ana akusro si lapa keviu naḡani, ana aḡasuḡe apimi e kiena pulkumali naḡa Kape-neam.

² Ana yaru laḡasia akus namaiena tai pimi puna naḡa naga tasnena komḡas mare, naga mloru ga ḡeke e ḡana tog. Ana pogos naḡa Yesu pisu kiela nalelagaena ḡarera asape Ntewa naga ḡisi na iila namaiena nene, naga pisa pania pisape “Naru, ve sinema kona re. Kioma mlamulena piowa lala, nepiewo ḡisi rui.”

³ Ana e pogos nene navianena navisaluaen laḡasia asuḡa ga, ana amloge ke visena kiena ne Yesu nene. Ana verakorena la apismumunia, apisape “Yaru nene naga ḡarnena kare kia wa kiena ne Ntewa rui. Naga pisa ke sanene sa ga naga Ntewa rui.”

⁴ Ana Yesu kilia ḡa kiela sitomena lala, ana pisape “? Vanon ya ne kiamiu sitomena la pulen sitomena viowa sanene?”

⁵ Visae nevisa sanini va yaru nene, nevisavenua ‘Inu nepiewo kioma mlamulena viowa,’ pona nevisa nevisavenua ‘Osuḡalu oyali,’ e visena lua nene, tai ḡareran na visaena, a tai meme ga navisaena. Visena naḡa pisapenua ‘Osuḡalu

oyali,' naga m̃arera, vanon naṓa yaru la apisu kilale asape yaru nene suṃalu pona ve suṃalu re.

⁶ Ana ṓisi na nekila suri tai naṓa amiu asitom sane Ntewa naga ga taaga kilia kila, komin naṓa sineun nesape nekila merarava van amiu naṓa sane Narina ne Yeririna naga torokin naṓa viewo mlamulena viowa lala e yomarava nini." Ana Yesu pisa pan namaiena nene, pisa pisape "Osuṃalu osilowar moṃa tog, oyali, ova moṃa."

⁷ Ana yaru naṓani suṃalu, mial pa m̃ana.

⁸ Ana ṓina na yeririna la naṓa apisu suri nene amarau, a amieluar m̃ena ga Ntewa vanon naṓa naga taṃan naṃareraena nene pisape yaru tai kilia kila ve sanene.

Yesu pio Matiu pimi taveve naga

Mak 2:13-17; Luk 5:27-32

⁹ Ana Yesu mligan yo nene, naga mial ga pa m̃a sane. Naga pa m̃aga, ana m̃al inu neteḡe tano e lelen kiau yuṃaena. Kiau yuṃaena e pogos nene, nawarpoloen kilavaru na takis. Ana Yesu pio inu, pisape "Matiu, oimi otaveve inu." Ana nesuṃalu veraga, netaveve Yesu.

¹⁰ Siraunia, Yesu pimi kiana e m̃au yuṃa, ana e pogos nene nepure li nawarpoloen takis la moki, amio yaru viowa taṓena lala, apimi atotano, vena akilia

akinana veraga amio Yesu a kiana nalogena lala.

¹¹ Ana le Varasi laṓasa asike e pogos nene, ana apisu naṓa Yesu teke veraga amio yaru la ne sanene, ana apiun tan kiana nalogena lala, asape "?Komin ya ne kiamiu navianena kinana ke veraga amio yaru viowa la ne sanene?"

¹² Ana Yesu mloge kiela visena nene, ana naga pisa-taṃe la, pisape "Yaru la naṓa yepela poga ga, pe sinelan re yaru na kilaru-ruen maiena poli, ana la ga naṓa aṓar maiena, ana la sinelania.

¹³ Popon amiu asitomyuli kinas nen visena tai naṓa teke e Visena Wa, naṓa Ntewa pisa, pisape

'In na pe sineun re kiamiu kuṓaṓaena la poli, ana sineun ga nasineyeena se kiamiu malena lala.'

In na pe nepimin re naṓa nevio yaru la naṓa asitom asape la amesmesu ṓisi rui, peraga, inu na nepimin ga nesape nevio yaru viowa lala vena ataveve inu."

Naviunena tai e lepas na monsilena

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴ Siraun suri nene, ana nalogena laṓasia kiana ne Yoane Nakeena apimi pu Yesu, apiun tania, asape "Sinemimin mesape ovi-sawal suri nene van imimi. ?Imimi na memonsilu ga silaga vena mekila leniena,

a Varasi mēna ga lala akila ke sanene, ana vanon ya ne kioñā nalogena lala pe akila re poli?”

¹⁵ Ana Yesu pisatāmē la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara paṽisi pogos naṽa naga sike amio la, ana ṽisi na sinela monar viowa siraun pogos naṽa naga ure matan la, ana pisape “? Pogos naṽa yaru naṽa talopa naga sike e ṽaṽagena amio kiena erau lala wa, amiu asitom asape akilia ataginia? Peraga. Ana e pogos tai, visae nasinekar kiena ne yaru nene laṽasia aimi aurelua naga vetan kiena erau lala, e pogos nene narui ṽisi na kiena erau lala la akilia amonsilu ga vanon nasineyeena.”

Sur vii amio sur marua

¹⁶ Pelaga na monsilenā nene, naga ṽelaga marua na lotuena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan pisape kila meraravan van la sape ṽelaga marua la ne sanene, la taṽatete akilia asikolia amio suri vii la naṽa naga pian la ke ea, ana naga pisa ṽakaiwa tai e lepaṽ nene pan la, pisape “Taṽatete ola kinakina kulmrae tai naṽa pe urvii ana osuluwo ruru pulus naṽa teke e kulsota marua. Vanon naṽa kinakina kulmrae vii nene kilia kilaroro kulsota marua nene komṽasa, ana kana pulus kilia vim ve keviu la sane.

¹⁷ “Ana taṽatete okonkonā kuruta na munena naṽa

sirpup pava ke ea wa, vito e kulus nen nani naṽa pe urmarua, naṽa akonkonā kuruta na munena pito ea yam moki rui. Ana visae akila sanene, kuruta na munena nene lapa e kulus nen nani nene, ana yukuswinia na mṽapoa, ana kuruta namunena naṽani lau, ana pias nene naga mēna viowa. Ana kuruta vii monar okonkonā va e pias vii, naṽa mṽarera ruru po, ana okilia oligan ruru momā kuruta na munena nene momā ga.”

Yesu kila ruru sira kawa tai amio nin sira mēe tai

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Ana pogos naṽa Yesu pisayu ke pa nalogena kiena ne Yoane la sanene, ana yaru keviu nalotena kiena ne le Yu lala pimi lavisi, kinai pito tanon Yesu, tagi pania, pisape “!Awee! Kiau lomēaru mare ga na wa, ana sineun nesape oimi, oligan lumomā towar naga, vena naga kiena malena imi sina.”

¹⁹ Ana Yesu sumālu, taveve yaru nene, naga amio kiena nalogena lala apano.

²⁰⁻²¹ Ana pogos naṽa Yesu pa ke sanene, ana sira tai sumā ga naṽa maiena na kupario teke e naga legiena punu ga pano-o pimi tol kas lualima taaga pa lua rui. Ana naga pisu naṽa Yesu mial pimi, naga sitom sape “Visae netol ga mṽana kulsaket, vena kiau maiena ṽisi.” Ana naga kom rana

Yesu, pimi tol ga m̃ana isi-nen kulsaket.

²² Ana Yesu pilon veraga, pisu sira naṣani, pisa pania, pisape “Auia, ve sinem̃a kona re. Kiom̃a naviawaena e inu kila ko owo sina.” Ana e ke e pogos nene, maiena naṣani ṣisi e sira nene.

²³ Ana pogos naṣa Yesu pa tol yuṃa m̃ana yerkawa nene, naga pisu yaru la sinela mie manene la sira m̃ee naṣa mare m̃eke ne, ana asuṃa atagi a amiyaun ke yauena na marena lala.

²⁴ Ana naga pisi pan la, pisape “Amiu amolue, ayal tetai sina. Sira m̃ee nene na pe mare re nene poli, naga momalio ga ne.” Ana la naṣani apitalia kare ga naga.

²⁵ Ana amligan plan yaru la nene apa vanua, ana Yesu pa loyuṃa. Naga pa tarar limana sira m̃ee nene, ana naga suṃalu, mali sina.

²⁶ Ana amlologon suri nene pa e yo make ga, kalo make yo punu ga e lepas nene.

Yesu kila ruru kilamaraṣala lua

²⁷ Ana Yesu molue petan yuṃa m̃ana yerkawa nene, a pogos naṣa naga mial ke pano, ana kilamara ṣala la lua atavevea, la asuṃa apio ke, asapenua “Ko lus kiena ne Tepet, ko Navisaarena, awis ko sinem̃a ye imimi lua nini ka.”

²⁸ Ana Yesu mial pano, pa pa loyuṃa e yuṃa tai, ana kilamara ṣala la lua naṣani

apimi puna. Ana Yesu piuntan la luoka, pisape “?Amiu luoka ga amlelaga e inu, asape nekilia nekila ruru amiu sanene?”

Lalua apisatam̃ea, apisape “Ee Suṣe, imimi memlelaga.”

²⁹ Ana Yesu mligan limana te kilamarala, pisape “Ṣisi na ve sa naṣa nalelagaena kiamiu amlua.”

³⁰ Ana lalua kilamarala pimi po ke e pogos nene. Ana Yesu pisaluṣar m̃arera pan la luoka, pisape “Ṣisi na amiu lua ve avisawal re suri nene va yaru lala.”

³¹ Ana lalua amolue petania, ana lalua amlologon suri naṣa Yesu kila pan la ne, pano-o kalo make yo la punu ga e lepas nene.

Yesu pilelua yermare petan puru tai

³² Ana pogos naṣa lalua nene amligan Yesu apano, yaru taṣena lala aṣure yaru tai pimi puna. Yaru nene pe puru, vanon yermare sike e naga.

³³ Ana Yesu pilelua yermare nene, ana puru naṣa pisi ruru narui, ana yeririna lala sinela kurkur paṣisi, apisape “Suwala, pe tepisuli re suri tai e Israel sanene poli wa, ṣane ga.”

³⁴ Ana Varasi lala apisayu Yesu, apismumunia, apisape “Yeririna nene pile plan ke ga yermare lala e nam̃areraena naṣa suṣe kiena ne yermare lala naga mla pania.”

Yesu sinen mie yeririna lala

³⁵ Ana Yesu sumña mialili ke pulkumali lala, a pian ke yeririna lala e kiela yuñña na lotuena lala. Naga pisawal ke nalologena wo nasuñenena kiena ne Ntewa, a naga sumña kila ruru ke namaiena lala a la naña tasnela la piowa.

³⁶ Ana pogos naña sumña mialili ke yaru la sanene, naga sumña pisu ñina lala, naga pisu la sa naña kiela sitomena la pule pañisi, a suri la piowa pan la e kiela malena lala, ana naga sinena mie la pañisi, komin naña asuñña ga sa ga nene sane sipsip la naña pe yaru navi-suar laen re poli, la amninue asape ñisi na la ave sanape narui.

³⁷ Ana naga pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Lelaga, kinanena moki pañisi naña marua sike lokove, ana yaru la lua la ga naña asuñña añar ke pitomi umña.

³⁸ Ana amiu na, monar aviun manene tan suñe na lokove nene, vena naga ligan plan re si yaru lañasia la avano vena awar kana kinanena la nene vim.”

10

Li nalogena kiena ne Yesu lala

Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

¹ Ana Yesu pio kiena nalogena la lualima taaga pa lua pisape aimi puna. Ana la

apimi, ana naga pisi ruru pan la ñisi, a naga mligan plan la apano vena akilia añene plan ninuna viowa e yeririna lala, a vena akilia akila ruru namaiena lala a nainanena viowa tañena lala. ² Ana kia kiena ne li nalologena ne la nanini narui:

nasumo, Saemon, naña apio asape Pita, naña naga pe kiela yerkawa, amio wenla, naña Antru,

Semes, naña narina ne Sepeti, amio wenla naña Yoane,

³ Pilip, Patalomiu, Tomās, inu Matiu, in na nepe yaru na waren takis, Semes, naña naga narina ne Alpeas,

Tateas, ⁴ Saemon, naña naga kila manene politik sape kuan plan le Rom lala,

a Sutas nae Kariot, naña siraunia, naga pielua Yesu.

Yesu mligan plan kiena li nalologena lala

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵ Ana Yesu pisi ruru pa la lualima taaga pa lua nene, a siraunia naga mligan plan la apano. Visena wo la nene naña naga pisa pan la nanini, naña naga pisape “Amiu na ve ava re puna ne la naña pe ape le Yu re

la poli, a amiu ve ava re e pulkumali nae Samaria lala wa.

⁶ Amiu na avanon ga sip-sip nae Israel la naña akilalu mrapa.

⁷ Ana pogos naña avanon la nene, ana monar alologon, avisave 'I Nasuþenena kiena ne Ntewa pimi ke pun ita narui!'

⁸ Ana amiu monar akila ruru namaiena lala, a monar akila namarena lala aimi amal sina. A la naña lep-erosi sike e yepela, monar akila yepela la imi ikiki sina, a amiu monar aþene plan yermare e yaru lala. Ana yuþaena la nene, þisi na ayuþaen e naþareraena tai naña amla korenan ga, ana amiu monar ala korenan lein ga va yaru lala.

⁹ A amiu na ve awar re kiamiu kilavaru laþasia e kiamiu pultaga lala,

¹⁰ a ve awar re mþena kiamiu karo tai, naña akon mþamiu kulsota taþena lala, a kiamiu kulus nen lamiu taþena lala se ea, a ve awar re mþena kiamiu plasgai vano. Yaru la naña akila yuþaena wo la ne sane amiu, þisi yaru taþena la naña la amiyuþae pan la, monar avisuar ruru la vanonia."

¹¹ Ana Yesu pisa mþena ga, pisape "Pogos naña amiu avano-o atol pulkumali tai, ana monar akale yaru tai naña kekaran naña were amiu ava mþana, ana asuþa

ga mþana, vano vano-o tol pogos naña amiu avatani si pulkumali naþani.

¹² Ana pogos naña avano asike mratava mþana yaru nene, ana monar atalopan ruru la, avisavenua 'Sumare sike amio amiu.'

¹³ A visae mratava nene kila wo van amiu, ana sumare naña apisa ana þisi na sike amio la, a visae la akila viowa ga van amiu, þisi na sumare nene wasuþe ke sina ga, vim van amiu.

¹⁴ Ana visae yaru laþasia yepela mavin were amiuena ava mþala uþa, pona yepela mavin loge amiuena, ana popon aligan ruru mratava nene pona pulkumali nene mþeke na. Ana pogos naña amolue e yo nene, amiu atanvan puluyavi nae e yo nene naña sike e lamiu, sane kiamiu visena mþarera tai ne pan la ne, pisape þisi na la akus nakoaena naña mesmesun ga kiela þelaga viowa la nene.

¹⁵ Lelaga naña nevisa meraravan van amiu, e legiena na liþereena, ana la nene na mþarera la van la, taulu naña Ntewa mliþere le Sotom amio le Komora lala nanua sumo."

Pisi na yaru la aþene nalogena kiena ne Yesu lala

Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

¹⁶ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Amiu asitom ruru wo. Inu neligan plan amiu avano, a amiu ala limamiu

ga ava sanene, amiu na sa ga sipsip la naŋa asike likan ƣegas nen lokul tetan lala. Visae sanene, ana monar ave manmarua ruru wo, a amiu monar amomau ruruia.

¹⁷ Ana monar avisuar ruru amiu, vanon naŋa saŋisi yaru lala aure amiu ava kiela kumali, a e kiela yuŋa na leniena lala, vena avis van amiu, ana ƣisi na ala nakoarena van amiu, a avisuaria saŋisi awe amiu.

¹⁸ Ana ƣisi na aligan amiu ava asuŋalu ase marana ne yerkawana purvanua vanon ga naŋa amiu ape kiau nalogena lala, a e pogos nene amiu akilia avisawal kiamiu nalelagaena e inu e maran la nene a e marana ne la naŋa pe amlelaga re e Ntewa poli.

¹⁹ Ana pogos naŋa la nene aimi aure amiu, ana amiu na ve asitom manene re avisave “ƣisi na nevisa sanape ne, a nevisa ya ne van la ne?” vanon naŋa ƣisi na Ninuna Wa naga la visena na visawalena van amiu naŋa avisa, mesmesun e pogos na visena.

²⁰ A pogos naŋa amiu avis, ana pe kiamiu visena re nene poli, ana visena kiena ne Ninuna ne Arimamiu naŋa naga visi e amiu.

²¹ “E pogos mārera nene, ƣisi na yaru kilia taŋan yaru viowa taŋena la nene la aimi aurelua wenla ruru naapo

pona narina ruru naapo, vena awe momar la amarmare, nanene komin naŋa la nene amlelaga e inu. A nisisi lala la mēna ga akilia asuŋalu avisawal anela lala a arimala lala naŋa la amlelaga e inu, vena la mēna ga amare sanene.

²² Ana ƣisi na yaru lala ve sinelan amiu re sina, akawe kiamiu visena silaga, vanon kiau kia teke e amiu, a yaru naŋa suŋalar mārera suŋa ga vano-o pog mārera nene ƣisi, ƣisi na Ntewa tamalia naga.

²³ Ana pogos naŋa la asuŋa amēne manene amiu la e pulkumali tai, amiu monar aure ava e pulkumali taŋena, a visae amēne amiu ke sina ga e yo nene, amiu monar aure sina. Ana nevisa ruru van amiu, nesape kiamiu yuŋaena nene e pulkumali nae Israel lala, ƣisi na ve ƣisi ruru re wa ana Narina ne Yeririna vim warpoyo ke sina ga.”

²⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Naloge-na, naga pe to re metavan kiena navianena poli, a yaru na yuŋaena, naga pe to re mēna metavan kiena suŋe poli. Ve sanene, amiu na ve asitom re avisave ƣisi na taŋatete mārera van amiu pogos tai,

²⁵ komin ƣelaga mārera naŋa la akila va navianena, ƣisi na la akila ke mēna ga va nalogena, a suri mārera la naŋa suŋe naga kusia,

10:17 Mak 13:9-11; Luk 12:11,12, 21:12-15

10:21 Mak 13:12; Luk 21:16

10:22 Mat 24:9; Mak 13:13; Luk 21:17, Mat 24:13; Mak 13:13

10:24 Luk

6:40, Yoan 13:16, 15:20

10:25 Mat 9:34, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

ṽisi na kiena yeririna naga mēna ga monar tolia. Sa naṽa yaru la apio kare inu, naṽa in na nepe yerkawa e mēau mratava, apisape in na Pielsipel, naṽa naga pe suṽe kiena ne yermare lala, ṽisi na la akilia avio kare amiū la sane na wa, amiū la naṽa ape kiau e mratava taaga.”

Nalogenā kiena ne Yesu taṽatete maraun yaru lala

Luk 12:2-7

²⁶ Ana Yesu pisape “Vanon naṽa ṽisi na avis viowa van amiū ve sa ke ga naṽa apisi piowa pan inu, ana amiū ve amaraun la re. Suri viowa la punu ga naṽa yaru lala akila vinaunia, pona apisawaniga, ṽisi na vim kakate e yometava na wa, vena yaru la punu ga akilia.

²⁷ A amiū mēna ga, suri wo la naṽa nesuṽa nepisa ke pan amiū e yemalolo, amiū monar avisawal ke sina ga e yomerarava, a suri la naṽa nesuṽa nepragogon ke ga e kiligamiū, amiū na monar avion manene va metava e maran yeririna lala, vena yar punu ga akilia aloge.

²⁸ “Ana amiū na ve amaraun re yaru la naṽa akilia aweṽar tasnemiū mare, komin naṽa la taṽatete aweṽar ninumiū mare. Ana amiū na monar amaraun ga Ntewa, naṽa naga kilia kilalele kare tasnemiū amio ninumiū luwoka e lele naloge viowaena.

²⁹ Amiū asitomālia. Ninlaea la ne akaka ke la ne, la moki paṽisi, sa ga kororaki

ga, a la asuṽa aṽiliwilin ke lua e narin kilavaru ga tai, ana visae tai loru vitove tano e porotano, ana Arimamiū naga kilia mā ga.

³⁰ A vilṽarimiū mēna ga moki paṽisi, ana Ntewa naga poloar make ga peve taaga, naga kilia la māga.

³¹ Sanene, ana amiū ve amarau re, vanon naṽa Ntewa pisu amiū na po manenea ṽaulu ninlaea la nene, ana ṽisi na naga kilia visuar ruru amiū e suri punu ga e kiamiū malena.”

Yaru naṽa naga pisawal pisape naga pe kiena ne Yesu

Luk 12:8-9

³² Ana Yesu pisa pisape “Yaru naṽa naga visawal e marana ne yaru lala visave naga pe kiau yeririna tai, ṽisi na inu mēna ga, nevisawal naga e marana ne Ata naṽa ma e peni, nevisave yaru nene pe kiau.

³³ Ana yaru naṽa visawal e marana ne yaru lala visave naga pe pe kiau yeririna re poli, ana inu mēna ga nevisawal e marana ne Ata naṽa ma e peni, nevisave yaru nene naga pe pe kiau yeririna re poli.”

Yesu naga pe purṽes nen kaween visena

Luk 12:51-53

³⁴ Ana Yesu pisape “Amiū na ve asitom re avisave inu nepimin naṽa nekila sane pupia suṽare pimi sike e yomarava nini. Peraga, inu pe nepimin re ga neli-gan suṽare e poli, ana inu

nepimi nemio playu na ki-laen mara tai, naŋa ƿisi na yaru la aveveyu la, a akila mara van la vanon inu.

³⁵ In na nepimin nesape nekila sane ƿisi na yaru m̄ee lala akawe visena kiena ne arimala lala, a sira m̄ee lala akawe visena kiena ne anela lala, a sira la naŋa atalopa ga na wa, ƿisi na akawe visena kiena ne anela simem lala.

³⁶ Pisi na la naŋa sinela kari manene kiau nalogena lala, naga pe yaru taŋena re la poli, yaru na mratava ga m̄ala lala.”

Yesu naga sumo e malena kiena ne kiena nalogena lala
Luk 14:26-27

³⁷ Ana Yesu pisa, pisape “Yaru naŋa sitom manene la arimana, pona anena, pona narina, taulu naŋa naga sitom inu, yaru nene naga mesmesun re imi sane ve kiau nalogena poli.

³⁸ Ana visae yaru tai naŋa ve kus re kiena laktorovia taveve inu, sane naga pe taŋan re naga loge viowa vanon inu poli, yaru nene taŋatete imi ve kiau nalogena.

³⁹ Visae yaru tai naŋa naga sitom manene la kiena malena, yaru nene naga ƿisi na kilalu kiena malena nene. A visae kiau nalogena tai naga kilalu kiena malena vanon inu, ƿisi na naga tol malena naŋa taŋatete ƿisi.”

La naŋa avisuar ruru nalogena lala, ƿisi na la atol kiela nalaena

Mak 9:41

⁴⁰ A Yesu pisa, pisape “Visae yaru tai naŋa were amiu ava m̄ana loyuma, nanene sa ga naŋa ƿere inu ke ga nepa m̄ana loyuma ne. A visae yaru tai were inu neva m̄ana loyuma, ana nanene sa ga naŋa pere ke ga naga naŋa naga mligan inu nepimi, pa ke m̄ana loyuma.

⁴¹ Visae yaru tai were navisawalena tai pona yaru mesmesu tai ne sanene va m̄ana loyuma, komin naga kilia ke sape yerkaawa nene naga pe yaru wa nayumaena kiena ne Ntewa, yoko naga kus ke ga nalaena torokin naŋa yoko Ntewa la va kiena yerkaawa la nene.

⁴² A inu nevisa ruru van amiu sanini, visae yaru tai naga la piala na wii manini ve taaga va kiau nalogena tai, naŋa naga pe sitom re pisape nalogena nene naga pe yerkaawa tai poli, pona yaru tai naŋa naga to ga tano, ƿisi na yaru nene la kiena nalaena tai komin suri wo nene naŋa naga kila pa kiau yeririna tai.”

11

¹ Ana pogos naŋa Yesu pisa ruru pa kiena nalogena la lualima taaga pa lua nene ƿisi, naga mligan yo nene, ana naga pa e pulkumali nae

Kalele lala, vena vian la a lologon van la.

Nalogenena kiena ne Yoane Nakeena lala apimi

Luk 7:18-23

² E pogos nene, Yoane Nakeena sike e yumã nakoaena, a naga mloge ke yumãena la naþa Kristo kila ke ne, ana naga mligan kiena nalogenena laþasia,

³ apanon apiun tan Yesu, apisape “?Sanape? ?Ko na yaru nanua apisa ke sumo asape þisi na yaru keviu tai imin vena ve kieta nasumonena, pona pe naga re nane ko poli, ana imimi na monar mesumate laa na wa, þisi na yaru nene imi?”

⁴ Ana Yesu pisatamẽ la, pisape “Awasuþe amiu sina, ava ke ga puna ne Yoane, a avisawal vania e suri la naþa amiu apisuia naþa nemiyumãen ke e yo nini, a suri la naþa apisayu inu ke pan amiu, sane suri la naþa Navisawalena Aisea naga pisayu sumo rui, naþa naga pisape:

⁵ *‘Kilamaraþala lala, nana-gane akirava si rui,*

a yaru la naþa ape lapele a ape laulu, nana-gane akilia amial po si narui,

a yaru la naþa leperosi sike e yepela, nanagane yepela pimi mian ruru si narui,

a yaru la naþa ape kiligapoþe, nanagane amloge si suri narui,

a yaru la naþa amare, nana-gane amal si rui,

a yaru la naþa limala korena ga, nanagane nemlologon ke Nalologena Wo pan la rui.’ Ais 35:5,6

⁶ “A amiu avano avisa m̃ena va Yoane, avisave ‘Yaru naþa pe kiena sitomena pe peve lua li re e inu pogos tai poli, þisi na navisa ruruena sike e naga.’ ”

Yesu pisayu Yoane Nakeena

Luk 7:24-30

⁷ Ana pogos naþa nalogenena kiena ne Yoane Nakeena lala amolue vena awasuþe sina, Yesu pisayu Yoane nene pa yaru la naþa asike ne, pisape “?Nanua sumo na, pogos naþa amiu apa e yokorena nene, amiu na apanon apisu ya? !In na pe nesitom re naþa nesape amiu apanon apisu kiai na yokorena la naþa lagi miyuia ana kulukul luen ga poli!

⁸ A pe nesitom re m̃ena ga nesape amiu avanon vena avisu yerkaawa tai naþa naga miyowau ruru po poli, komin yaru la ne sanene ana taþatete ase lele viowa tai sane yokorena nene, ana silaga asike ga e pupia yumã wo m̃ana ne suþe kerkeviu lala.

⁹ ? Peraga, ana in na nesitom ke nesape amiu apanon ke vena avisu navisawalena tai, ne? Ee, ana naga nene na poga ga ne, ana inu nevisa van amiu, yaru nene naþa amiu amoluen apa apisu naga, naga to laa metava, taulu navisawalena nasumo lala,

10 komin Ntewa naga pisayu Yoane nene sumo rui e kiena Visena Wa, naña naga pisape

*'In na nemligan kiau nav-
isi pimi sumon ko,
vena kila ruru kioña
mrapa.'* Mal 3:1

11 "Lelaga nevisa van amiu sanini, e yomarava nini, Yoane Nakeena naga to la metavan yaru taþena la punu ga. Ana yeririna la punu ga naña þisi na la ava loyuma e nasuþenena kiena ne Ntewa, vano-o tol kiela yaru naña su maro la garo tano, la punu ga nene la apa la metavan Yoane, naña la awar kiela navisa ruruena kiena ne Ntewa pa laa taulu naga.

12 A siar e pogos naña Yoane Nakeena siar mlol-ogo, pimi tol nanagane, yaru lala asuma akawe ke nasuþenena kiena ne Ntewa, a nasinekar marera na kilaen mara lala la mena ga akilali naña atauluia.

13 Nanua sumo manene la, pimi tol pogos kiena ne Yoane, navisawalena lala, a navisaluaena naña Mosis siria, ana la apisayu suri la moki naña kilia kakate sirau.

14 A visae amiu akekarar alalaga e suri la nene naña þisi na amalivi sirau, ana þisi na amiu akilia avisu kilale naña Yoane Nakeena naga pe Elaisa nene, naña la apisaaria sumo rui apisape þisi na naga monar wasuþe sina ga imi.

15 A visae kiligamiu toña ga, popon ayagagon ruru kiau visena la nene."

*Yesu pisi marera pan
kiena teras lala*

Luk 7:31-35

16-19 A Yesu pisi pa laa sane, pisa pisape "Ana þisi na nevisawal visena ya naña kilia tol þelaga kiena ne yeririna na nanagane lala? E lepas punu ga naña Ntewa naga kila vena kilali wo van amiu, ana amiu yepemiu mavin ga, amiu apisa kare ga naga vanonia. Komin pogos naña Yoane naga pimi sike ga wa, ana monsilu ga pe kinana re poli vena len, a naga palia mena ga kuruta na munena, pe mun re poli, ana yaru la apisu naga sanene, la apismumun naga, apisape 'Yaru nene yermare pa e naga.' A pogos naña Narina ne Yeririna naga pimi sike na, naga kinana ruru ga a mun ruru ga, sa ke ga yaru taþena lala, ana yaru la apismumun naga, apisa apisape 'Opisu ke ne, yaru nene naga pe yaru na kinan merorolen paþisi, a pe yaru na munena mena kuruta na munena paþisi, a naña naga kiena erau lala na, la ape yaru nawarpoloen ga takis, a ape yaru viowa ga lala.'

"Komin suri ne nanene narui, inu nepisu amiu yeririna na nanagane lala naña amiu na sa ga sisi lala naña visae asuma akirakirai e yometava na kumali, þisi na la asuma aviovion

va kiela erau lala, avisave '!E, amiu na apiowa nene! Visae imimi mesuñña mowe plaþe, ana amiu ve awol re amio imimi, a visae imimi meyaun yauena na marena, ana amiu ve atagi re amio imimi.'

"Ana suri punu ga naþa la amolmolue e namanmaruaena kiena ne Ntewa, sumonia yaru la mokliu naþa apisu sane piowa ga, ana siraunia þisi na Ntewa naga kila imi merarava sane kiena manmaruaena nene naga mesmesu a naga pe lelaga ruru nenaga."

Yesu pisaar ruru pa la naþa pe amlelaga re e naga poli

Luk 10:13-15

²⁰ Ana Yesu pisaar ruru pa yeririna lala na pulkumali la punu ga naþa naga kila kile la moki pan la, komin naþa apisu kiena suri la nene rui, ana pe apilon la re poli.

²¹ Naga pisa pisape "Yaru nae Korasin lala, amio yaru nae Petsaeta lala, amiu na akila kare amiu keviu paþisi wa! Visae le Taea amio le Saeton la nanua sumo, ana la avisuli ga kile la naþa amiu apisu þisi rui, pona avilopu la nanua sumo yo rui. La pe ape le Yu re poli, ana þisi na vera na ayen þililis nen karo, a pona la akuwani posnoyavi e þarila yo rui, vena yaru la avisu kilale sane amloge kemua piowa lelaga vanon kiela mla-mulena piowa lala.

²² Inu nevisa mesmesun van amiu, e legiena na liþereena, þisi na kiamiu nakoaena naþa van amiu taulu naþa van la nene.

²³ !Ana amiu le Kapeneam lala, naþa amiu asuñña aþarwar amiu, a naþa sinemiun asape amiu ato manene metava, ana amiu avisuar amiu! Pisi na Ntewa koven plan amiu ato tano, ato tano vaþisi e pulukapi. Visae le Sotom lala la avisuli ga kile la nene naþa amiu apisuia, vera na la apilopu la rui, a vera na pupia kapi nae ma e peni nene taþatete kekan kiela yo nene kovio. Ana amiu apisu pa kile la nene rui, amiu pe apilopu amiu re nena poli,

²⁴ nane nevisa van amiu, e legiena na liþereena, þisi na Ntewa naga sinena ye la manenea taulu amiu."

Yesu pisa potena pa Ari-mana

Luk 10:21-22

²⁵ Ana e pogos nene, Yesu mlen, pisa pisape "¡Ata-o, ko ope Suþe nae ma e peni a Suþe nae yomarava nini! Nevisa potena van ko, Ata, vanon naþa ko opian suri la naþa e inu pan la naþa kiela sitomena sa ga nisisi lala, ana yaru la naþa asitom asape ape manmarua a la naþa asitom asape akilia ruru suria, ko okilawan suri la nene van la.

²⁶ Lelaga, Ata, nanene ve sa ga naþa ko sinomñania."

27 Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Arimau naga mli-gan make suri la punu ga e lumāu pīsi rui. A Ari-mau naga taaga naga kilia ruru inu, a inu naṽa nepe narina, in ga taaga ga nek-ilia ruru naga. Inu nemio la naṽa nemligan la vena nekilogia Arimau van la vena awasinea, ana imimi ga nene mekilia ruru naga naṽa naga pe Arimamimi.”

“Amiu aimi pun inu vena ava ruru amiu”

28 Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Amiu punu ga naṽa amiu sinemiu mare paṽisi vanon naṽa amiu asumā aṽar ke suri urmi lala e kiamiu malena lala, amiu aimi, amiu aimi pun inu, vena nekilia nekila amiu ava ruru amiu.

29 Amiu alarar kiau visena lala ve sa naṽa pēligas tai e kiamiu malena, a amiu alarar kiau pēlaga lala, vanon naṽa inu na nepe yaru momāu tai, a kiau sitomena to ga tano. Sanene, pīsi na amiu alual naṽa kiamiu sitomena lala varuruia,

30 vanon naṽa kiau via-nena lala ameme ga a ame-lala ga, a suri la naṽa pīsi na inu nowar van amiu vena amiu awaria, pīsi na naga taṽatete urmi manene van amiu.”

12

Yesu naga pe suṽen Legiena Wa

Mak 2:23-28; Luk 6:1-5

1 Ana e legiena taṽena si tai, naṽa naga pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalo-gena lala amial apano, ana kiela mrapa pa ga likan lokove na wit lala. Amial ke sanene, ana kiena nalogena lala viso kar la, ana apeve plan mras nen wit laṽasia vena akania.

2 Asiar akila ke sanene, ana Varasi la ṽasia asike e yo nene, ana apisula mṽaga, ana la apisi pa Yesu, asape “! Ei, opisu ke ne! Kiomā nalo-gena lala la asumā aṽar ke kinanena e lokove sanene, la asumā amiyumāe ke e Legiena Wa ne, a visae ve sanene, la asu mṽa akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

3 Ana Yesu pisatamē la, pisape “? Ana, sanene yo, pona amiu pe apuloli re Tusi Wa pogos tai poli yo, e suri la naṽa Parin Suṽe Tepet naga kila sumo? Naga amio kiena yeririna lala viso kar la paṽisi,

4 ana naga pa loyumā e silparpara wa mṽana Ntewa, ana naga mla kilaparavi wa nene naṽa Navisaluaena pis-ape yaru wa ga lala, la akilia akania, ana Tepet mēna ga la akania.

5 ?Pona amiu na pe apulo re mēna Navisaluaena kiena ne Mosis poli yo, naṽa e Legiena Wa punu ga, yaru wa lala, la monar ava loyumā e Yumā Wa mṽana Ntewa vena akila kiela yumāena la ea? Sanene na, la akilaro ke Navisaluaena naṽa pīsaluṽar ke sape yaru ve yumāe re e Legiena Wa

ne, ana Ntewa naga pisu suri nene ana pe sitom re pisape suri viowa tai nene poli.

⁶ Inu nevisa van amiu, nesape nasuŋenena viu tai sike nanagane, naŋa naga to laa metava taulu navisalu-aena na Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa,

⁷ ana naga sa naŋa e Tusi Wa, Ntewa pisa pisape

'Inu na pe sineun re kiamiu kuŋaŋaena la poli, ana in na sineun ga ŋelaga na sineyena.' Ose 6:6

? Pona amiu na amninue ke kinas nen visena nene wa? Visae amiu akilia, a ŋisi na amiu taŋatete asuŋa aliŋere kare kiau nalogena la nene naŋa pe akila re ŋelaga viowa tai poli.

⁸ Narina ne Yeririna, naga ke naŋa pe suŋen Legiena Wa narui."

Yesu miyumuāen ruru li-mana yaru tai

Mak 3:1-6; Luk 6:6-11

⁹ Ana Yesu molue e yo nene, mial pano, ana pa loyumuā e kiela yum̃a na lotuena tai.

¹⁰ E yo nene, yaru tai sike ea ana naga limana ve tokak, a pe lima mare, ana yaru m̃ena ga laŋasia naŋa asuŋa ga sinelan asape alual li suri laŋasia naŋa Yesu naga kila na pe mesmesu re poli yo. Ana yaru la nene apiun tan Yesu, asape "ŋ Sanape, ki-eta navisalu-aena pisaluŋar yum̃aena na kilaruruen tas nen yaru e Legiena Wa, pona

pe pisaluŋar re poli? !Ovisali suri nene!"

¹¹ Ana Yesu pisatam̃ea, pisape "Visae yaru tai kiena sipsip ve taaga ga, ana e Legiena Wa tai, kiena sipsip nene va loru vitove e ŋiliŋili tai, amiu asitom asape ŋisi na yaru nene taŋatete va werelua sina? !Ee, ŋisi na ita punu ga monar tekila sanene va kieta suri mali lala!

¹² Ana visae mesmesu ga ve sanene e kieta navisalu-aena vena teiila kieta sipsip tai sanene e Legiena Wa, ana sanene ita tekilia tekila m̃ena ga yum̃aena naiilaen yaru taŋena e Legiena Wa, komin yaru naga po taulu sipsip."

¹³ Ana Yesu pisa pa yaru naŋa limana mare, pisape "Okian mesmesun lumoma." Ana yaru naŋa kila sane Yesu pisa, kian mesmesun limana, ana limana pimi po sina, sa ke ga limana komŋas.

¹⁴ Ana Varasi la naŋa asike e pogos nene apielue, ana amolue apa vanua, vena avisayu sanape naŋa akilia aweŋar Yesu mare.

Yesu naga pe yaru nayumuāena kiena ne Ntewa

¹⁵ Ana Yesu kilia m̃a naŋa Varasi lala asape awe naga, ana naga molue e yo nene, amio yeririna la moki naŋa atavevea. Ana naga suŋa kila ruru ke namaiena lala,

¹⁶ ana naga pisi m̃arera pan la, naga pisaluŋar la

pisape la ve avisayu re naga
va yaru taþena lala.

¹⁷ Naga kila sanene vena
visena kiena ne Ntewa
tai vim ve lelaga, naþa
Navisawalena Aisea pisawal
sumo rui, a visena nene pisa
sanini, pisape

¹⁸ “Nanene yaru naþa naga
miyuñae kiau, naþa in
na nemligan lua naga.

*In na nesitom naga paþisi, a
kiau sitomena kekaran
naga paþisi.*

*Pisi na inu neligan Ninuu van
naga, vena naga vi-
sawal þelaga mesmesu
lala va yolai lala na
yomarava nini.*

¹⁹ *Pisi na naga taþatete visin
sinekar van yaru, pona
visi molmolue va þisi,
a naga taþatete koven
visena ve moki e yo
metava.*

²⁰ *Ana naga taþatete telua
kiai naþa poroli þisi
rui,
a naga taþatete vilonm̃ar
kapi vivaga naþa lavis
mare rui.*

*Naga þisi na yuñae m̃a
sanene vano vano-
o, tol naþa þelaga
mesmesu suñalu
m̃arera taulu nena
þelaga viowa.*

²¹ *Ana þisi na yolai lala na
yomarava nini, la ale-
laga m̃arera e naga,
avisave þisi na naga
tamalia la.” Ais
42:1-4*

*Apisa apisape Yesu
myuñae e nam̃areraena
kiena ne Yermare*

*Mak 3:20-30; Luk 11:14-
23, 12:10*

²² Ana yaru lala asumon
yaru tai naþa yermare pa e
naga pimi puna Yesu. Yer-
mare nene kila naga pe kil-
amara þala, a pe puru m̃ena
ga, ana Yesu kila ruru si kila-
marana amio pulgona apimi
apo sina.

²³ Ana yeririna la naþa
apisu suri nene amilania, a
sinela kurkuru paþisi, ana
apiun ke sina ga tan la, apis-
ape “!E! ?Yaru nene naga na-
rina ne Tepet naþa tesuñate
ke yo, pona peraga?”

²⁴ Ana pogos naþa Varasi
lala amloge visena kiena ne
yeririna la nene, ana apielue
paþisi, naþa apisape “Yaru
nene m̃ene plan yermare
lala e ga e nam̃areraena
kiena ne suþe kiena yermare
lala, naþa Pielsipel, naga
tañan pania.”

²⁵ Ana Yesu mlogekilale
m̃a kiela sitomena nene,
ana naga pisa pan la,
pisape “Visae suþe tai, kiena
yeririna lala aliþerela, naþa
laþasia akawe si visena
kiena ne lala komþasia,
þisi na suþe nene kiena
yuñae lala monar loloru
ga vito sike na; a visae
pulkumali tai pona mratava
tai, kiela yeririna lala
aliþerela, naþa sane laþasia
sinelan asape a m̃ene plan
si laþasia, þisi na yeririna

la nene tařatete asu ruru pogos tai.

²⁶ ? A sa mřena ga nini, visae yermare lala kiena ne Yermare Lego, lařasia ařene plan ke sina ga lala řasia, nanene na kana kinasia sane amliřere la řisi narui, ana nasuřenena kiena ne Yermare Lego naga yoko suřalu ve sanape ne?

²⁷ !Ana amiu na apisa ke asape sanene narui, asape in na nesuřa nemřene plan ke yermare tařenena lala e nařareraena kiena ne pupia yermare nařa Pelsepel, ana pe sa re nena nene poli! Ana visae ve sa nařa amiu apisa, sanape na amiu mřena lařasia nařa ařene plan ke yermare lala? ? Ane mla nařareraena nene pan la, pona Yermare Lego mřena yo? A popon visae kiamiu nalogena la nařa ařene plan ke yermare lala, la alogeveveruruli kiamiu visena la nene.

²⁸ Ana peraga, amiu apisa suri nene na pe mesmesu re poli. Inu na nemřene plan ke ga yermare lala e nařareraena kiena ne Ninuna Ntewa, ana suri nene na sane nasuřenena kiena ne Ntewa sike likan amiu řisi rui.

²⁹ “!Amiu na apisu ke ne! Visae yaru tai sinenan ke pisape va loyumuřa mřana ne yaru mřarera tai, vena vin-aun kiena suria, naga monar war kilika viar ke ne yaru

nene sumo wa, řisi na naga kilia va loyumuřa ana war plan make kiena suria. Ana in na nekila ke sanene pa yaru mřarera nene nařa Yermare Lego.

³⁰ “Yaru nařa pe taveve inu re poli, naga suwo inu ke ne, a yaru nařa pe miyumuřae re amio inu poli vena moure kiau yeririna lala aimi lele taaga, naga sane suřa mřenetetain la ke ne.

³¹⁻³² Ana sanene narui, in na nevisa van amiu, mla-mulena viowa lala, a visena viowa lala, a visena nařa kila kare Narina ne Yeririna, Ntewa naga kilia viewo yaru vanonia, ana yaru nařa pisayu kare Ninuna Wa, nařa pisa pisape kiena yumuřaena naga Yermare Lego ga miyumuřaenia, yaru na sanene, Ntewa tařatete viewo naga pogos tai, e pogos na tesike e ne, a e pogos nařa pimi ke sirau.”

Purlaki amio kana mras-nena

Luk 6:43-45

³³ A Yesu pisa mřena ga, pisape “Ita tekilia tevisu kilale purlaki lala e mrasnela nařa ařaria. Purlaki nařa kapuru po, naga mrasa mřena ga po, ana purlaki nařa piowa ga, řar mřena ga mrasa nařa piowa ga.

³⁴ A malena kiena ne yeririna naga sa ke mřena ga nene, nařa e losinena naga sane pe purřes tai, a visena

la naŭa amolmolue e kiena malena, la sane mras la naŭa amolmolue ke e purŝes nene. ?A inu nepisu kiamiu purŝesia menunu ŝisi rui, ana sanape naŭa yoko mras wo laŝasia kilia molue kome kiamiu visena lala? !Amiu na ape lus kiena ne loŭara kemua lelaga narui!

³⁵ Yaru naŭa po, ŝarpolo suri wo lala sike e losinena, ana silaga naga kiena sitomena wo toŭa ga naŭa kilia lalua va yaru. Ana yaru viowa, naga suŭa ŝarpolo suri viowa lala sike e losinena, ana naga taŝatete kilia lalua kiena sitomena wo tai pogos tai.

³⁶ "Inu sineun nesape amiu akilia naŭa e legiena na liŝereena, ana yaru la punu ga monar akila navisawalena tai vanon kiela visena viowa la veve taaga naŭa apisa e kiela malena lala,

³⁷ vanon naŭa ŝisi na Ntewa naga liŝere kioŭa malena e ga e kioŭa visena lala. Nanene, vanon naŭa kioŭa visena lala akilia akila ko vena omal, pona akila ko vena owar nakoaena."

Yerkawa laŝasia la sinelan asape avisu kile

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸ Ana navianena na navisaluaena laŝasia, amio Varasi laŝasia, apisa pa Yesu, apisape "¡Ei, ko naŭa apio ko ke asape Navianena, imimi sinemimin mesape okila kile tai van imimi

vena imimi mevisu kioŭa naŭareraena."

³⁹ Ana Yesu pisatame la, pisape "Yaru la naŭa sinelan ga asape avisu kile la sanene, la ape yaru viowa la paŝisi, akila ke wowe pa Ntewa sane la naŭa akila ke kolau. Peraga, ŝisi na taŝatete amiu avisu kile tai, ana kile naŭa kiena ne Navisawalena Sona sumo, naga ga nene na akilia avisuia.

⁴⁰ Sona nene meke e loŭeŝen pupia ika lesumsum nene pano-o tol legiena telu a lemalo telu, ana ŝisi na ve sa ke meŭa ga nene e Narina ne Yeririna, naŭa ŝisi na naga meke e los nen porotano vano-o tol legiena ve telu a lemalo ve telu.

⁴¹ Ana la nae Ninive nanua sumo amloge visena kiena ne Sona narui, ana apilopu la, a e legiena na liŝereena, ŝisi na la nene asuŭalu avisa lologia kiamiu naviowaena lala, komin naŭa yaru tai naŭa naga to laa metavan Sona naga sike amio amiu nanagane, ana amiu na pe apilopu amiu re nenaga.

⁴² "Nanua meŭa ga sumo, ana sira kawa tai naga pe ŝarin suŝe tai, naŭa naga mligan kiena purvanua naŭa sike koperina paŝisi, ana pitomi tano vena loge visena namanmaruaena kiena ne Parin Suŝe Solomon. Ana sira kawa meŭa ga nene ŝisi na suŭalu

e legiena naliþereena, naga visa lologia kiamiu naviowaena lala, komin naþa yaru tai naga pe manmarua to laa metavan Solomon sane, naga sike amio amiu nanagane, ana amiu na pe sinemiun re nenaga.”

Ninuna viowa naga kilia wasuþe sina

Luk 11:24-26

⁴³ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pogos tai, pogos naþa visae aṁenelua yermare e yaru tai, yermare nene kilia va yomārua vena kaleli yo tai naþa va se ea vena ve māna uṁa. Ana visae ve lual re,

⁴⁴ þisi na naga visavenua, ‘A, þisi na nevito li si e māu uṁa marua na sumo wa.’ Ana pogos naþa naga wasuþe vitomi, þisi na naga vitomi wal yuṁa naþa mon korena ga, ana merarava po paþisi, a akila ruru make suri la e yuṁa naþa þisi rui.

⁴⁵ Ana naga kilia wasuþe sina va were si yermare taþena lala ve olua, naþa la apiowa manene la taulu naga sane, atomi amio naga, ana akilia ava si asike e los nen yaru nene. Ana yaru nene, nanua sumo kiena malena piowa, ana siraunia kiena malena viowa la sane. A þisi na ve sa ke mēna ga nene e malena kiena ne yaru viowa nanagane lala.”

Yesu, anena amio wenla lala

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶ Pogos naþa Yesu pisi ke amio yaru la nene wa, ana anena amio wenla lala apimi aporu e yo nene, asuṁalu asuṁa ga vanua, la sinelan asape avis amio Yesu.

⁴⁷ Ana yaru la tai nene pisa pa Yesu, pisape “Ei, anoma amio womla lala asuṁalu asike vanua, la sinelan asape avis re amio ko wa.”

⁴⁸ Ana Yesu pisatamea, pisape “?Ana ane pe aneu, a ane pe wolai lala?”

⁴⁹ Ana naga kiar kiena nalogena lala, pisapenua “? Apisu ke yaru la ne asike ne? Aneu a wolai lala, yaru ne la nane asike ne.

⁵⁰ Komin visae yaru naþa kila ke ya naþa Ata nae ma e peni naga sinenania, yaru na sanene naga pe wolai, a pe vineu, a pe aneu.”

13

Pakaiwa na kurus nen wit la naþa akekapil apa e porotano la naþa ape taþena la vari

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

¹ E ke e legiena nene, Yesu molue uṁa, pito totano e yepas nen pupia lapa nene vena vian yeririna lala.

² Ana yeririna la moki paþisi apitomi puna e pogos nene narui, ana kila naga þiyu pa to meta e waa tai, ana yeririna la punu ga yo pule ga asike ura,

³ ana naga pian suri moki pan la e ga e þakaiwa lala.

Ana naga pisa pan la, pisape “Yaru tai pa peven kurusa e kana lokove.

⁴ Pogos naŋa naga sumŋa sisilin ke kurus la nene, ana kurus laŋasia kekapil pa e mrapa, ana siraunia manu lala apimi ate plan make ga.

⁵ Ana kurus laŋasia akekapili pa e naŋa kilavaru meke tano, ana pe porotano po re teke meta poli. Ana akakapur vilaga, vanon porotano meninivi ga.

⁶ Ana pogos naŋa mrae pa m̄arera, kekan kurus nen suri la naŋa pitotovi memeu veraga, vanon ŋeligas lala pe pito ruru re tano poli wa.

⁷ Ana kurus laŋasia akekapili apa e naŋa sumo pe ate plan ruru re kilika viowa la e poli, ana ŋisi na kilika viowa naŋa pitovi pimi keviu sina, ana piwo kare kurus nen suri la naŋa pitotovi ne ana amarmare.

⁸ A kurus taŋena si laŋasia akekapil apa e porotano tai naŋa po, ana akapuru po, ana aŋar mrasnela, naŋa laŋas aŋar mras tol ponotia taaga, laŋasia aŋar mras tol lualima orai, a laŋasia lualima telu.”

⁹ Ana Yesu pisa, pisape “Yaru naŋa kiligana teke ea naga moŋar yaŋogon ruru visena nene.”

?Vanon ya ne Yesu pis e ŋakaiwa lala?

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Ana siraunia, nalogena lala apimi puna ne Yesu apiunia, asape “?Vanon ya ne ko osuŋa opian ke yeririna lala e ŋakaiwa la sanene?”

¹¹ Ana Yesu pisatamea, pisape “Ntewa naga kila ke sape ŋisi na amiu akilia alual nakilia wanena kiena ne kiena nasuŋenena, ana naga taŋatete la kiliaena ne va yeririna taŋena la nene.

¹² Nevisa sanini van amiu, visae yaru naŋa kiena suri moki rui, ŋisi na war va la sane vena ve moki va ŋisi, a yaru naŋa pe kiena suri re poli, ŋisi na naga kilalu narin suri ya naŋa naga kiena.

¹³ Sanene, nepian la e ŋakaiwa lala, vanon naŋa la asuŋa apisuia, ana apisu kilale ŋele ga, ana asuŋa amloge, ana amloge kilale ŋele ga.

¹⁴ Yaru suri la ne sanene, akila narui ana Ntewa pisayu la nanua sumo rui e visena lelaga naŋa Navisawalena Aisea pisawal sumo, naŋa pisa pisape

‘Ana ŋisi na amiu aloge vano-o, ana taŋatete alogakilale pogos tai.

A ŋisi na amiu avisu vano-o, ana taŋatete avisu kilale pogos tai,

¹⁵ *vanon naŋa amiu na sane yaru la naŋa kiela sitomena la amarmare ŋisi rui, sa naŋa aŋiwo pulkiligala, a sane aŋelawa rui.*

Visae ve akila re sanene, pona vera na akilia avisu kilale suria, a vera na akilia alogelile suria, a vera na kiela sitomena akilia asitomkilale suria, ana sanene, akilia avilopu la aimi pun inu vena nekila ruru la.’ Ais 6:9,10

16 “Ana nevisa van amiu, kiau nalogena lala, navisa ruruena sike e amiu komin naŋa kilamaramiu la asumā apisu ke suri la naŋa amiu apisuia, a kiligamiu la amloge mña suri la naŋa nesumā nepian amiu ke ea.

17 Inu nevisa van amiu, navisawalena la moki amio yeririna kiena ne Ntewa lala la moki liu nanua sumo, naŋa sinelan manene paŋisi naŋa asape avisu suri la naŋa amiu apisu ke nanagane, ana pe apisu re poli, a la akilayon manene naŋa aloge suri la naŋa amiu amloge ke nanagane, ana pe amloge re nenaga.”

Yesu pisawal kinas nen ŋakaiwa na kurus nen wit

Mak 4:13-20; Luk 8:11-15

18 Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu, ayagogo ruruia, ŋisi na nevisayu kinas nen ŋakaiwa nene, naŋa naga pisayu yaru nene naŋa pa peven kurusa e kana lokove.

19 “Suri nasumo, naga kurus la naŋa kekapili e mrapa, naga sa naŋa yaru la ne

amloge nalologena wo nasuŋenena nene ana pe amloge kilale re poli. Kurus wo lala kekapil e kiela sitomena lala, ana yaru viowa nene naŋa Yermare, naga pimi ŋar plan ke sina ga nalologena wo nene e losinela.

20 “Taŋena, naga nene na kurus la naŋa kekapili e yo naŋa kilavaru mēke tano, a naga sa naŋa yaru la ne amloge lologena wo nene, ana akekarā veraga,

21 ana sa naŋa ŋeligasa pe po re poli. Akilia asu ve plas ga, a visae pogos mñarera tai, pona yaru la amēne la vanon naŋa la amlelaga e visena kiena ne Ntewa, ŋisi na la aloru ke veraga.

22 “Taŋena mēna ga, naga na kurus la naŋa kekapil e yo naŋa kilika viowa sike ea, ana naga na sa naŋa yaru la ne amloge lologena wo nene, ana la asitom manene la kiela malena lala, a sinelan manene la suri na yomarava nini. Pelaga la nene apimi sane kilika viowa, ana la apiwo kare nalologena wo nene vena ve war re si mrasa e kiela malena.

23 “Ana na maro, naga na kurus la naŋa kekapili e porotano naŋa po, naga na sa naŋa yaru la amiyagogo ruru e lologena wo nene, ana amloge kilale ruru po, ana aŋar mras nen nalologena nene e kiela malena lala, naŋa sane laŋasia aŋar lualima telu, laŋasia aŋar sane lualima orai, a laŋasia

aþar moki sane mrasa tol ponotia taaga."

Pakaiwa na vilumĩni viowa amio kurus nen wit lalua akapuru lele taaga

²⁴ Ana Yesu pisa sina ga þakaiwa taþena tai pan la, pisape "Pelaga naþa Ntewa þere yaru lala apimi loyuma e nasuþenena kiena naga sanini. Yerkawa tai naþa naga pa peven kurus nen wit la naþa po e kana lokove,

²⁵ ana pogos naþa yaru lala amomalio ke kolemallo, kiena nasinekar tai naga pimi, mapila kurus nen vilumĩni viowa tai e lokove nene þisi, ana pure pano.

²⁶ Ana suri la lua nene apitotovi, ana lalua maran taaga ga, ana pogos naþa wit lala asiar naþa awar mrasa, ana yerkawa nene, kiena yaru na yumaena lala apisu kilalea sane vilumĩni viowa mēna ga kapuru ke amio wit nene.

²⁷ Ana la apimi puna, apiun tania, asape "Yerkawa, sanape? Kurus la naþa tepeven e komā lokove, ana kurus wo ga lala. ?Ana vilumĩni viowa nene pimi sanape?"

²⁸ "Ana naga pisa pan la, pisape 'Peraga, nene na kiau nasinekar tai ne kila suri sanene.'

"Ana kiena yaru na yumaena lala apiun ke sina ga tania, asape '?Poga ga, ana sanape, sinomān osape imimi meva moure plan vilumĩni viowa la nene?"

²⁹ Ana naga pisalupāria, pisape "Toko, aligan suwa

wa. Visae amiu ava aure plan vilumĩni viowa la nene, pona visae akila palia sa aure plan lae mēna ga amio wit la nene veraga.

³⁰ Lalua akilia akakapuru mā veraga vano-o tol pogos na waren kinas nen wit imi. E ke e pogos nene, þisi na nekilia nevisa va yaru la naþa ava awar wit, vena ava ate ke ne vilumĩni viowa nene sumo wa, aviaria e þegasia akoven va e kapi. Siraunia, la akilia ava ate wit lala vena awar vitomi umā.'"

Pakaiwa na kurus nen mras nen purpa

Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

³¹ Ana Yesu pisawal þakaiwa taþena tai pan la, pisape "Nasuþenena nae ma e peni naga sane kurus nen mras nen purpa tai naþa pito pelan te laki tai.

³² Kurus nene na ve tokak na ve tokak paþisi, ana pogos naþa kapuru pano-o, ana pimi pe purlaki tai naþa keviu taulu make purlaki taþena lala, ana manu lala akila mēla ponovi lala e kana korowas lala."

Pakaiwa na is

Luk 13:20-21

³³ A Yesu pisawal sina þakaiwa taþena tai pan la, pisape "Nasuþenena kiena ne Ntewa, naga sa naþa sira tai þalelar narin is amio puluyavi na kilaparavi e pupia pialora tai, ana narin is nene kilia kila kilaparavi la nene punu ga mlapa."

*Yesu pisi pan la e ga e
 ƿakaiwa lala*

Mak 4:33-34

³⁴ E visena kiena ne Yesu la nene, naga pisawal suri la ne sanene pa yaru lala, a silaga naga pisi pan la e ga e ƿakaiwa lala.

³⁵ Sanene, naga kila visena kiena ne navisawalena nanua sumo imi ve lelaga, naƿa Ntewa pisa, pisape

*“Pisi na inu nevisawal kiau
 visena lala e ga e
 ƿakaiwa,*

*ƿisi na nevisawal suri la naƿa
 tapolou su nakonua
 rui, asike ga perina
 wa, siar e pogos na
 siien yomerava nini,
 pimi tol nanagane.”*
Yauena 78:2

*Yesu pisawal kinas nen
 ƿakaiwa na vilumĩni viowa*

³⁶ Ana Yesu mligan ƿina lala, pa loyuma, ana kiena nalogena lala apimi puna, apiunia apisape “?Yesu, imimi sinemimi mesape ovisawal van imimi ya ne kinas nen ƿakaiwa na vilumĩni viowa naƿa kapuru ke e lokove na wit nene?”

³⁷ Ana Yesu pisatame la, pisape “Yerkawa naƿa peven ke kurus wo lala, nane Narina ne Yeririna nene.

³⁸ A kana lokove nene, nane yomarava nini. A kurus wo la nene, nane yeririna la naƿa asike loyuma e nasuƿenena kiena ne Ntewa nene. A vilumĩni viowa la nene, nane yeririna kiena ne Yermare la nene.

³⁹ A nasinekar nene naƿa pa peven kurus nen vilumĩni

viowa nene, nane Yermare na ga. A pogos nawar-poloen kinas nen wit la nene imi, nane luas nen pog nini. A yaru na yumena la nene naƿa avanon ate wit awarpuloia, nane navisi lala.

⁴⁰ A yumena nene na warpiloena vilumĩni viowa la nene vena asikapila, nane ƿelaga ke sina ga nene naƿa ƿisi na imi e pogos maro,

⁴¹ naƿa Narina ne Yeririna, naga ligan kiena navisi lala vena avano awar plan suri la naƿa kila yaru lala amloru e mlamulena viowa, amio yaru la nataƿaen mlamulena viowa, vena ve asure si veraga amio yaru la nasuƿenena kiena.

⁴² ƿisi na navisi lala akoven la ava e pupia kapi, e yo naƿa yaru lala asuma ga atagi, a asuma ga akar ke maluela ea.

⁴³ Ana siraunia, yaru mesmesu lala ƿisi na atego ve sa mrae, loyuma e nasuƿenena kiena ne Arimala. A yaru naƿa kiligana teke e naga monar yagogo ruru e visena nene.”

*Pakaiwa na pupia
 kilavaru wo tai natauluen
 kilavaru*

⁴⁴ A Yesu pisape “Pelaga kiena ne yaru naƿa sine-nan sape va loyuma e nasuƿenena kiena ne Ntewa, sane ƿakaiwa nini: yaru tai pa pisu kinakinas nen porotano tai, ana naga milan pupia kilavaru wo tai naƿa monyouyou ga meke ea. Ana naga sinwan rurulein

kilavaru naḡani, ana naga pitove ḡiliwilin plan make kiena suri lala punu ga, vena kilia vam ul lua kinakinas nen porotano nene, vanon naḡa mloge po manene la paḡisi e suri wo naḡa m̃alia."

Pakaiwa na kilavaru yuwowo naḡa teke e mratamelilivi

⁴⁵ A Yesu pisa m̃ena ga, pisape "A sa ke sina ga nini, ḡelaga kiena ne yaru naḡa sinenan pisape va loyuma e nasuḡenena kiena ne Ntewa, sa ke m̃ena ga nini: yaru tai naḡa naga pul ke kilavaru yuwowo la naḡa po tan yaru lala, naḡa sike loyuma e mratamelilivi.

⁴⁶ Ana pogos tai naga m̃al tai naḡa po na po, pisa pisape '!Lelaga ḡa, in na sineun suri nene paḡisi wa! Visae in na nokus ga ve kiau ga rui vera wo wa. Yoko in na neto nowilwilin plan make kiau suri taḡena lala, vena nevam nowul lua suri wo nini.' "

Pakaiwa na lilivi

⁴⁷ Ana Yesu pisa ke sina ga, pisape "A naga ke sina ga, ḡelaga kiena ne Ntewa nawereen yaru lala ava loyuma e kiena nasuḡenena, naga sa m̃ena ga nini, naḡa pogos na yaru la aḡure lilivi e lapa, la akilia asuwoia ana aure ika la naḡa veve taḡena ve moki vaḡisi ea.

⁴⁸ Ana pogos naḡa lilivi pule ruru po, ana yaru lala aḡurelua pa ura e yomema, ana atapurpurga atotano, amliḡere ika lala. Ana ika la naḡa po, akon apito e kiela

karo lala, a ika la ne piowa, ana akuwani pano.

⁴⁹ ḡisi na ve sa nene e luas nen pogos nini, naḡa ḡisi na navisi lala ava aliḡere yaru lala, awere plan yeri-rina viowa lala,

⁵⁰ vena akoven la ava e pupia kapi nene, naḡa yaru lala asum̃a ga atagi, a asum̃a ga akar ke maluela ea."

Pakaiwa na suri marua amio suri viu

⁵¹ Ana Yesu piun tan kiena nalogena lala, pisape "'? Amiu amloge kilale ke visena la nene?"

Ana lala apisatam̃ea, asape "Ee, pona mekilia m̃a yo."

⁵² Ana naga pisa pan la, pisape "Suri la nene naga sane yaru tai naḡa sumo, naga pe navianena tai e navisaluena lala na Visena Wa kiena ne Ntewa, ana sirau-nia, naga pimi sane kiau nalogena tai e nasuḡenena kiena ne Ntewa. Yaru na sanene naga sane yerka-wa tai naḡa kiena suri wo na yumaena lala moki e m̃ana yuma. Ana silaga naga kilia lalua kiena suri marua naḡa po ke ga wa, akilia m̃ena ga lalua kiena suri viu, vena kila kiena yumaena amio la."

Le Nasaret lala pe sinelan re Yesu poli

Mak 6:1-6; Luk 4:16-30

⁵³ Ana pogos naḡa Yesu pi-sawal ḡakaiwa la nene ḡisi, naga molue e yo nene,

⁵⁴ ḡasuḡe sina ga pimi kiena. Ana naga sum̃a pian

ke yaru lala nae yo nene, loyũa e kiela yumã na leniena, a la sinela kurkurun kiena visena la pano pařisi. Ana la asumã apisavisa ke pan la, apisape “!Aulai! ? Yaru nene tol nakiliaena na sanene sanape, a naga kila ke kile la nene sanape?

⁵⁵ Ita tekilia ke yaru nene rui. Naga arimana, yaru na yumãenen ga yumã, nařa Yosop, a anena naga nařa Maria. A wenla lala yaru la nene, Semes, a Yosop, a Saemon, a Sutas, naga pe wenla la nene.

⁵⁶ A vinena lala, la ga nene nařa asike ga amio ita ne. ? Ana yaru nene naga molue pun ita pa řar suri la nene pe?”

⁵⁷ Ana sinela karia, pe sinelan re nena naga.

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yaru nařa pe navisawalena, yaru tařena lala akilia avatanon naga, ana yaru na mřana mratava lala, amio yaru na kiena yo lala, la ga nene na tařatete avatanon naga.”

⁵⁸ Ana e yo nene, naga pe kila re kile la moki e poli, vanon nařa pe amlelaga re e naga poli.

14

Parin Suře Erot Antiřas pisayu Yesu

Mak 6:14-16; Luk 9:7-9

¹ E pogos nene, apisayu Yesu pa tol Suře Erot, nařa naga pe řarin suře e lepas nae garu Kalele.

² Ana Suře Erot mloge visena la nene, ana naga pisa pan kiena yerkawa lala, pisape “? Yaru nene nařa apisayu ke ne, pona naga Yoane Nakeena nene, nařa nanagane naga mali sina e marena yo? Vanon suri ne nanene, naga kila naga tol namřareraena nakilaena kile la nene.”

? Yoane Nakeena mare sanape?

Mak 6:17-29

³⁻⁴ Ana Suře Erot pisa sanene, vanon nařa naga mřemřar Yoane Nakeena mare rui, ana naga marau pařisi. Ana marena kiena ne Yoane Nakeena kana suniena nena sanini: wenla Suře Erot nene, naga kiena kia Pilip, nařa lalua arimala taaga, ana anela lua. Ana sumo, Pilip nene talopa amio sira tai, kiena kia Lerotias. Ana siraunia, Suře Erot pa řerelua sira nene. Ana e pogos nene, Yoane pisi pa Suře Erot, pisape “Suri nene pe mesmesu re nene poli, nařa ko oure sira nene, komin naga pe wona ne womla.” Ana Erotias naga pe kekaran re nena visena kiena ne Yoane poli, ana naga pisi pa Suře Erot, ana Suře Erot mligan kiena yeririna la řasia apa atarar Yoane, ana apiari naga, amligan naga pa e yumã nakoaena.

⁵ Ana Suře Erot sape weřar Yoane, ana naga maraun li mřa le Israel lala,

vanon naþa amlalaga e Yoane asape naga pe kiela navisawalena tai.

⁶ Ana Lerotias nene, naga narina na lom̃earu m̃a tai, ana pogos naþa la akila þaþagena nasitom̃alena legiena naþa Suþe Erot paeme ea, lom̃earu nene naga polu e marana ne la naþa asike lele taaga e þaþagena nene. Ana Suþe Erot kekaran kiena wolena paþisi,

⁷ ana naga pisaar m̃arera pan lom̃earu nene, pisape suri ya naþa naga visa, þisi na naga la vania.

⁸ Ana Lerotias pisi amio narina naþa sira m̃ee nene, ana sira m̃ee pa pisalein pa Suþe Erot, pisape "In na sineun nesape okus þarina ne Yoane Nakeena, m̃ene pialo tai, imi van inu nagane ga ne e nini."

⁹ Ana visena nene kila Suþe Erot mloge piowa vanon kiena navisalaweena nene, ana naga pisape akila ga ve sa naþa sira m̃ee nene pisa, vanon naþa naga pisaar m̃arera sanene e marana ne kiena erau la þisi rui.

¹⁰ Ana apa e loyuma nakoarena nene, atelua kolmekina ne Yoane,

¹¹ ana la amligan þarina m̃ene pialo tai, akus pimi pa sira m̃ee naþani, ana sira m̃ee nene kus pa anena.

¹² Ana siraunia nalogena kiena ne Yoane lala apimi akus tasnena, apa asinia,

ana apano apa apisawal pa Yesu.

Suniena kiena ne Yoane Nakeena nane maro e nene.

Yesu pagan yermene lala tol manu lima

Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Yoane 6:1-14

¹³ Ana pogos naþa Yesu mloge sanene, naþa Suþe Erot naga pisayu ke m̃ena naga, sape naga Yoane Nakeena naþa mali sina petan marena, ana Yesu molue e yo nene, ana þiyu e waa tai, vena va e yo m̃ano tai naþa pe yaru re e poli. Ana pogos naþa yeririna lala akilia asape naga pa ke e sanene, la m̃ena ga amolmolue e kiela pulkumali lala, la amial akom ura.

¹⁴ Ana pogos naþa Yesu pa ura, naga pisu naþa þina na yeririna m̃eke pa ura rui, ana naga sinena mie la paþisi, ana naga kila ruru si kiela yaru namaiena lala apimi apo sina.

¹⁵ Ana pogos naþa mrae pito tano, nalogena lala apimi puna Yesu, apisa apisape "Ei, Suþe, yo nini pe po re nenaga, a lavisi m̃ena ga yemalo narui. Popon ko oligan þina na yeririna la nene awasuþe ava e pulkumali lala vena auli kala kinanena la þasia."

¹⁶ Ana Yesu pisatam̃e la, pisape "Toko, akilia asuma ga ve sanene woga ga ne. Popon amiu awar kinanena laþasia van la."

17 Ana la apisa, apisape “! Ke peraga yo, imimi mem-larar narin kilaparavi lima ga teke na, amio narin ika naña satin lua ga!”

18 Ana Yesu pisape “Ala imi van inu,”

19 ana naga pisi pan yeririna la nene, pisape “Amiu atotano e vilumñini sumo wa.” Ana naga mla narin kilaparavi lima amio narin satin lua nañani, kirava pa metava ma e sinapane, pisa potena pa Ntewa vanon kinanena nene, ana kauroro narin kilaparavi lima nañani, kian pa kiena nalogena lala vena avion plan va yeririna la nene.

20 Ana la akan pano-o, mēpela kawa pañisi, ana kinakinas nen kinanena la naña pe akan re poli, torokin akon va e karo mavava la naña kerkeviu ve lualima taaga pa lua.

21 Ana yaru la naña akan kinanena nene, la pa sane manu lima, ana pe apulo re sira la poli amio ninis lala.

Yesu mial yau metava e wos nen sive

Mak 6:45-52; Yoane 6:15-21

22 Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Inu sineun nesape amiui akusro pupia lapa nene ava lepas pāsia navano, ana in na nesuwa nesuñā neligan plan kone yeririna la awasuñela avano wa.”

23 Ana pogos naña naga mligan plan yeririna lala

apavano pñisi, ana naga pa metava e kunus tai, naga taaga, vena len. Pogos naña yemalolo, Yesu naga ga taaga sike na,

24 ana e pogos nene, waa nene mēke perina pañisi, mēke likan lapa nañani, mēke va yotena narui. Ana sive keviu, a la asumā akawe lagi pañisi, a kila sane akus mēna ga sive naña akus sive.

25 Pogos naña lavisi yelagi merarava, Yesu pimi pula, naga mial yau ga metava e wos nen sive.

26 Pogos naña kiena nalogena lala apisu naga mial yau ke e wos nen sive pimi pula sanene, amarau pañisi, apisa apisape “! Aulai! ? Suri ya na pimi ke sanene? ? Yermare yo, pona ya ne sanene?”

A la asumā ga amlolokai keviu, vanon naña la amarau pañisi,

27 ana Yesu pis pan la vilaga, pisa pisape “! Ei, ve amarau re, in ga nini!”

28 Ana Pita pisatamea, pisape “Suñe, visae ko kemua nene, otamān naña inu mēna ga neyal yau metava e wos nen sive, neiñasu pumā.”

29 Ana Yesu pisa, pisape “Ko, poga, otomi.”

Ana Pita mligan waa, pito tano, siar mial yau e sive, pa lavisin Yesu,

30 ana pogos naña naga sitomā si lagi mārera nene, naga marau. Naga marau sanene, siar mian pito tano narui, ana naga pio Yesu,

pisape “Suṽe, ko otamalia inu.”

³¹ Ana Yesu kian limana pa veraga, tarar Pita, ana pisa pania, pisape “?Vanon ya ne sinema miyuwawa sanene? !Ko pe opiawa re nena kawa e inu poli wa!”

³² Ana pogos naṽa lalua aṽiyu si apa meta e waa, lagi nene mare,

³³ a la naṽa e waa amieluar Yesu, apisa, apisape “Lelaga kemua, ko ope narina ne Ntewa lelaga.”

Namaiena lala atol ga isinen kulkota ṽana Yesu

Mak 6:53-56

³⁴ Ana Yesu lala akusro pupia lapa nene e kiela waa, apa e laṽas ṽasia, ana apa ura e yo tai, kiena kia Kenasaret.

³⁵ Ana pogos naṽa yaru lala nae e yo nene apisu kilale Yesu, amligan visena telivi piora pa e yo punu ga. Ana yaru lala aṽure namaiena lala apimi puna,

³⁶ apiun tan naga vena naga taṽan namaiena lala atol ga ṽana isinen kulkota. Ana la naṽa atol ga sanene, kiela maiena la kokovio nena, apimi apowo sina.

15

Nalogenā lala kiena ne Yesu pe ataveve re ṽelaga marua kiena ne le Yu la poli

Mak 7:1-13

¹ Ana e pogos nene, Varasi la ṽasia amio navia-nena navisaluaena laṽasia amolue garu Yerusalem, apimi apisu Yesu.

² Apiun tan naga, apisa apisape “? Vanon ya ne kiona nalogenā lala pe ataveve ruru re kieta ṽelaga marua na lotuen nanua sumo poli, naṽa kieta nasumonena lala apian ita, sa naṽa la asuma apisa, apisape visae yaru tai sinenan sape kinana, naga monar taveve ruru ṽelaga mesmesu lala na keyanen limana sumo wa, ana ṽisi na naga kilia kinana?”

³ Ana Yesu pisatame la, pisape “?Ana amiu ṽena ga, vanon ya ne amiu amareran naṽa ataveve kiamiu ṽelaga marua lala, ana e kiamiu ṽelaga marua la nene, amiu asuma akilaro ke navisaluaena kiena ne Ntewa?”

⁴ Ana Ntewa pisa rui, pisape ‘Ovatano e arimoma amio anomā,’ a naga pisa ṽena ga, pisape ‘Yaru naṽa pisi piowa pan arimana pona anena, awemaṽar naga mare.’

⁵ Ana nanagane, pogos naṽa yaru tai visaar visave kiena suri lala ve suri wa, ṽisi na la va Ntewa pogos tai, ana naga pisa sanene ana siraunia naga pe pisuar ruru re kiena yermarua la luwoka poli, pona ve iila re si la luoka e suri la nene,

⁶ ana amiu asuma ga apisa ke asape sanene na poga ga ne, pe pe sur re tai nene poli. A e ṽelaga nene, amiu asuma ga akila ke navisaluaena kiena ne Ntewa pimi pe suri korena ga tai ne, vanon naṽa amiu sinemiun asape auarar

ga kiamiu ðelaga marua lala.

⁷ !Ana amiu na apisokani ke nene, amiu apisi korena ga ne! Navisawalena Aisea naga pisayu amiu sumo rui, naða naga pisawal visena nene naða Ntewa pisa, naða pisa pisape

⁸ *'Yaru la nene apatanon inu e ga e kiela visena lala, ana kiela sitomena lala asike perinan inu wa.*

⁹ *Akila ke lotuena pan inu, ana pe suri korena ga, vanon pogos naða akilapian yeririna lala, apisa ke asape visena nene naga pe visena kiena ne Ntewa nene, ana visena la nene pe kiela ga la ga yeririna lala.'* " Ais 29:13

Suri la naða kila yaru namname e marana Ntewa Mak 7:14-23

¹⁰ Ana Yesu pio viraviran yeririna lala vena aimi puna, ana naga pisa pan la, pisa pisape "Amiu ayagogo ruruia, amiu monar alogeki-lale kiau visena nene.

¹¹ Pe kinanena re naða pa e logon yaru poli naða kilia kila naga namname e marana ne Ntewa, ana visena lala naða molue e logona yaru, suri ne nanene naga kilia kila naga namname."

¹² Ana siraunia, kiena nalogena lala apimi, apisa pania, apisape "?Ei, ko okilia mña naða Varasi lala sinela mimi paðisi vanon kionña

visena la naða osumña opisa ke ne?"

¹³⁻¹⁴ Ana Yesu pisatamñe la, pisape "Amiu na ve asitom re yaru la nene. Ya naða la asumña akila ke ne, naga pe yumñaena kiena ne re Ntewa nene poli, a yoko kau Ata nae ma e peni, ðisi na naga wereplan make suri la naða naga pe mapila re poli. ? Yeririna la nene na ape kilamara ðala ga, ana sinelan asape asumoni yeririna lala, ana sanape narui, yaru tai naða pe kilamara ðala kilia sumon yaru taðena naða pe kilamara ðala lalua ayal? ! Pisi na lalua akilia aloru veraga atotano e ðilipili tai ne!"

¹⁵ Ana Pita piun tan Yesu, pisape "Suðe, sineun nesape ovisawal ke ne kinas nen ðakaiwa nene sumo wa, naða opisa ðesan ga na wa."

¹⁶ Ana Yesu pisa pisape, "?Sanape ne, pona ðarimiu mñena ga merorol ke yo wa?

¹⁷ Pona amiu akilia mña ve tokak ga yo, naða suri ya naða vito kome logona yaru, pito tano vitove kome mñeðena narui, ana kilia pa vanua si kome tasnena,

¹⁸ ana suri ya naða molue e logona yaru, naga molue e losinena sumo, a suri ne nanene, naga kilia kila yaru namname.

¹⁹ Naga nene na vanon naða nasitomiena viowa lala amomolue e los nen yaru, sa naða nawemomñaren yaru, nataðaen kolau, nakilaena

lau, navinauena, navisokanena, a nasisiena visena.

²⁰ Nanene ãelaga la naãa akilia akila yaru namname e marana ne Ntewa. A ãelaga nene naãa yaru kinana ana pe ke re limana sumo poli, suri nene naga taãatete kila yaru namname sanene."

Yesu pilelua yermare e sira m̃ee tai

Mak 7:24-30

²¹ Ana Yesu molue e yo nene, naga pito e lepas naãa pulkumali lua asike ea, naãa Taea amio Saeton.

²² Ana sira tai nae lepas naãa Kenan, naga pe wolawa ga, sike e lepas nene, ana naga pimi puna ne Yesu, pio naga, pisape "Suãe, ko ope Navisaarena naãa ko omolue e lus kiena ne Tepet, neviun tan ko vena sinema ye inu. Kiau lom̃earu, yermare tai sike e naga, naãa sumã kila kare naga silaga."

²³ Ana Yesu mloge visena nene, ana pe pisa re nena suri tai pa sira nene poli.

Siraunia, nalogena lala apimi, apisa pa Yesu, apisape "Sira nene sumã taveve ita ke sanene na, naga sumã pio manene liu wa. Popon oligan lua naga vano."

²⁴ Ana pe Yesu pisatam̃e la re poli, ana naga pisi pa sira nene narui, pisa pania, pisape "Ntewa mligan inu nepimi vena neva ga puna ne le Israel lala, la naãa sane sipsip la naãa akila pal mrapa."

²⁵ Ana sira naãani pimi, kinai tano e lana ne Yesu, pisape "Awis, Suãe, nepiun tan ko, nesape oiila inu."

²⁶ Ana Yesu pisatam̃ea, pisa pisape "Ana pe mesmesu re naãa nelalua kinanena kana ne nisisi lala, vena nela va lokul poli." Naga pisi sanene vanon naãa naga kilia m̃a sape e pogos nene, le Yu taãena lala, naãa la asitom asape la ga ape narina ne Ntewa, asumã apisayu kare yaru la naãa pe ape le Yu re poli, apisape la ape lokul ga la ne.

²⁷ Ana sira nene pisi, pisa pisape "Ko opisa pe lelaga, Suãe, ana lokul lala akilia akan m̃ena kororos nen kinanena naãa amloloru vatano e lelen kinanena kana ne taena ne lokul lala."

²⁸ Ana Yesu pisatam̃e ruru naga narui, pisa pisape "Sira, ko opiawa ruru ke m̃arera e inu paãisi. Pisi na ko ovisu ga nanagane imi van ko ve sa naãa ko omlelaga ea." Ana e ke e pogos nene narui, sira m̃ee kiena ne sira nene pimi po sina.

Yesu kila ruru namaïen la moki

Mak 7:31-37

²⁹ Siraunia, Yesu molue ke sina ga e yo nene, ãasuãe si pa lepas naãa Kalele. Naga sumã mial pano, ana pa kom ga lavisin pupia lapa na lepas nene, ana pa totano metava e kunus tai.

³⁰ Tomã sane, ana ãegas nen yeririna lala apimi

puna, amio laulu lala, amio latakin lala, amio kilamara p̄ala lala, amio kiligapoŋe lala, amio m̄ena namaiena taŋena m̄ena ga laŋasia. Ana aŋar la nene apimi, amligan la asike ga lavisin Yesu, ana Yesu kila ruru la apo ke sina ga.

³¹ Ana yeririna lala sinela kurkuru paŋisi, pogos naŋa apisu puru lala apisi, latakin lala apimi apo, laulu lala amial po, a kilamara kata lala akirava, ana la amieluar Ntewa kiena ne le Israel lala paŋisi vanonia.

Yesu pagan yerm̄ene lala tol manu vari [4000], amio m̄ena ga sira lala a nin sisi lala

Mak 8:1-10

³² Ana Yesu pio kiena nalogena lala apimi puna, ana naga pisa pisape “Inu sineu mie p̄ina na yeririna la nene paŋisi wa, komin naŋa asike amio ita legiena telu narui, ana pe kala kinanena re si poli. A inu taŋatete neli-gan la ava si um̄a naŋa pe kala kinanena re sanene poli, vanon naŋa visae nekila sanene, pona e mrapa komsusa ana yaru laŋasia viso kar la vano-o marala malko yo.”

³³ Ana nalogena kiena ne Yesu lala apisa pania, apisape “?Ana p̄isi na ita towar kala kinanena pe ne? Ana komin yo nini na yo korena ga nini, a la moki manene la wa.”

³⁴ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Ana amiu kami kilaparavi via na sike na?”

Ana la apisa, pisape “Olua ga, amio narin ika naŋa satin laŋasia.”

³⁵ Ana Yesu pisa pa p̄ina na yeririna la naŋani, pisape “Atotano e nene sumo wa.”

³⁶ Ana naga p̄ar kilaparavi la olua naŋani, amio narin ika naŋa satin la nene, ana naga pisa potena pan Ntewa vanonia, ana siraunia ana kawewowala, ana kian pa kiena nalogena lala, ana la lein aŋar apiovion pa yeririna lala.

³⁷ Ana la punu ga akan pano-o m̄epela kawa ruru po paŋisi. Ana siraunia, akon kinakinas nen kinanena la nene naŋa sike na, pa e karo popos olua, ana puleule paŋisi.

³⁸ Ana yerm̄ene la naŋa akania, tol manu vari, ana pe apulo re sira lala amio ninis la poli.

³⁹ Ana Yesu mligan p̄ina na yeririna la nene aŋasuŋe apa si um̄a, ana naga pa si e kiela waa, ana mligan yo nene, pimi suli ga plas ga e lepas naŋa kumali keviu naŋa Makatan m̄eke ea.

16

Yer kawa la p̄asia asape avisu kile tai

Mak 8:11-13; Luk 12:54-56

¹ Ana pogos tai Varasi la p̄asia amio Satusi la p̄asia apimi puna Yesu, naŋa sinelan asape akilali

naga, ana apisa, apisape
 “Imimi sinemiminia mesape
 ko okilali pupia kile tai
 van imimi, naŋa ko okila e
 puriukawa nae ma e peni.”

² Ana Yesu pisataŋe la,
 pisape “Pogos naŋa mrae
 pito ke tano, ana visae amiu
 avisu naŋa yo vivaga e lepas
 naŋa mrae pito ke tano ea,
 amiu akilia avisa avisave
 ‘Pisi na yepisun peni,’

³ a pogos naŋa mrae pa
 Ɔarpo yo, a visae amiu avisu
 sinapane tano vivaga a lul la
 malolo mēna ga metavania,
 amiu akilia avisave ‘Pisi na
 yua kove Ɔane.’ ?Nane amiu
 asumā apisu kilale ke kile la
 nene e sinapane Ɔisi narui,
 naŋa Ɔisi na pog ve sanape
 poŋa ve sanape, ana sanape
 naŋa amiu pe apisu kilale
 re kiau kile lala na pog ke-
 viu nini naŋa nesike nemio
 amiu poli?”

⁴ Ana Yesu pisa mēna pan
 la, pisape “Yaru la naŋa
 sinelan ga avisu kile lala,
 la ape li viowa la paƆisi,
 la akila wowe pa Ntewa, la
 apilon māsila pania, sane la
 naŋa akila lau, aƆure matan
 wola lala. Peraga, Ɔisi na
 taƆatete amiu avisu kile tai
 narui, ana yoko amiu avisu
 ga naŋa mālivi e inu ve sa
 ke ga kile naŋa pa Navi-
 sawalena Sona nanua sumo,
 naŋa Ntewa kila naga mali
 sina.” Ana Yesu purmatan
 la, naga mligan la asikena.

*“Amiu avisuar e is kiena
 ne Varasi lala amio Satusi*

lala”

Mak 8:14-21

⁵ Ana pogos naŋa Yesu
 amio kiena nalogena lala
 amligan e nene, ana aƆaro
 e pupia lapa naŋa apa e
 lepas Ɔasa, ana nalogena lala
 sinela Ɔesania naŋa pe aƆar
 re si kala kilaparavi laƆas
 poli. Ana pogos naŋa atol
 lepas Ɔasa,

⁶ ana Yesu mla visena tai
 pan la, pisape “Amiu na
 monar avisuar ruru amiu, e
 is kiena ne Varasi lala amio
 Satusi lala.”

⁷ Ana la amloge visena
 nene, ana la apisayulein pan
 la, apisape “?Pona naga pisi
 sanene vanon naŋa pe toƆar
 re kilaparavi laƆas pimi poli
 yo?”

⁸⁻⁹ Ana Yesu kilia mā kiela
 sitomena nene narui, pis-
 ape “?Pe na ya naŋa amiu
 asitom manene ke mēƆemiu
 la sanene, naŋa apisape
 yoko takan ya ne? ?Sanape
 naŋa amiu pe amloge kilale
 re suri la nene poli wa? !
 Kiamiu lelagaena ve tokaki
 paƆisi wa! ?Pona amiu sine-
 miu Ɔesan mēna ga kilapar-
 avi la lima nene yo, naŋa
 inu nemla pa yeririna lala
 tol manu lima nene, amio
 mēna karo la naŋa amiu
 akon puleule?

¹⁰ ? Pona amiu sinemiu
 Ɔesan mēna ga kilaparavi la
 olua nene, naŋa inu nemla
 pa yeririna lala tol manu
 vari nene yo, a karo via naŋa
 amiu akon sirau?

11 ?Sanape naŋa amiū pe amloge kilale re naŋa pe nepisi re pan amiū vanon kilaparavi poli? Inu nevisa ke sina ga van amiū, nesape amiū na monar avisuar ruru amiū e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala.”

12 Ana e pogos nene, la akilia mā naŋa naga pe pisayu re is nakilaen kilaparavi pan la poli, ana naga pisa ke visena navisokanena la naŋa Varasi lala amio Satusi lala akilia avian la ea, naŋa kilia kila ŋarin yaru lapa imi ve keviu, ana kilia kila kare make kiena malena, sa naŋa is na miyurnāen ke e kilaparavi.

Pita pisawal sape Yesu naga pe Navisaarena kemua lelaga

Mak 8:27-30; Luk 9:18-21

13 Ana Yesu lala apito garo e lepas naŋa pulkumali keviu nene Sisaria Piliŋae mēke ea, ana e pogos nene naga piun tan kiena nalogena lala, pisape “? Amiū asumā amloge mā naŋa yeririna lala asumā ga apisavisa ke Narina ne Yeririna, apisape naga ai?”

14 Ana lala apisa, apisape “La ŋasia apisa apisape ko Yoane Nakeena ke sina ga, a la ŋasia apisape ko Elaisa, a la ŋasia apisape ko Seremāea, pona navisawalena taŋena tai na nanua sumo.”

15 Ana naga piun tan la, pisape “?Ana amiū, amiū na asape inu na ai?”

16 Ana Saemon Pita pisa-tamēa, pisape “Ko, ko na Navisaarena, ko ope Narina ne Ntewa Mali.”

17 Ana Yesu pisatamē pa-nia, pisape “Saemon, narina ne Yoane, navisa ruruena imi van ko. Suri naŋa ko opisa ne, pe yaru re na pian ko e poli, ana Ata ga nae ma e peni naga pian ko ea.

18 A ko nene ko kiomā kia taŋena naŋa Pita, naga kana kinasia sanini, sane ‘kilavaru,’ ana lelaga paŋisi, sa naŋa nanagane, in na nepisu ko na sane ko ope varsu tai, ana ŋisi na in na nevisirlua ŋegas nen kiau li nalotena lala e kilatapili na sanene narui, a puriukawa na marena taŋatete kilia taulu ŋegas nene.

19 Pisi na in na nela kii lala navietavanena amio nakotaween nasuŋenena kiena ne Ntewa van ko, a suri ya naŋa ko ovisaluŋar e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mēna ga visaluŋaria amio ko, a suri ya naŋa ko otamānia e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mēna ga tamānia amio ko.”

20 Ana Yesu pisa mārera pa kiena nalogena lala, pisape “Amiū na ve ava avisawal re van yeririna la avisave in na nepe Navisaarena.”

Yesu pisawal kiena marena

Mak 8:31-33; Luk 9:22

21 Ana siar e pogos nene, Yesu kilali naña kila merarava va nalogena lala, sape naga monar va ma Yerusalem, ana e yo nene, p̃isi na supe kiena ne le Israel lala, akila kare manene naga vaṗisi, amio p̃arin yaru wa lala, amio m̃ena ga navianena navisaluaena lala, la make narui p̃isi na akila kare naga vaṗisi. Yesu pisa m̃ena ga pisape p̃isi na la nene awem̃ar naga mare, ana kana legiena na telu p̃isi, Ata Ntewa kila naga sum̃alu mali sina.

22 Ana pogos naña Pita mloge visena nene, piolua Yesu pano, pisi m̃arera pania, pisape visaluṗaria, pisape “Yesu, Ntewa monar visaluṗar suri nene. Suri la nene taṗatete kilia imi ve lelaga e ko ve sa nene.”

23 Ana Yesu pilopuia, pisi m̃arera pa Pita, pisape “!Yermare Lego, oure vetan inu! Ko osuṃa okilali inu ke sina ga e kioṃa sitomena nene naña pe sitomena kiena yaru ga, pe sitomena kiena ne Ntewa re nena ga.”

Nalogena kiena ne Yesu monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala

Mak 8:34-9:1; Luk 9:22-27

24 Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, pisape “Yaru naña sinenan sape siraun

inu, monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala, ana monar kus kiena laki torovia, ana taveve inu.

25 Yaru naña sinenan sape visuar ruru kiena malena, naga p̃isi na kilaluia, ana yaru naña naga kilalu kiena malena vanon inu, naga p̃isi na kilia tol malena lelaga.

26 Ana visae yaru tai naga tol make suri na yomarava la punu ga, ana kilalu mrapa na malena, naga pe taulu re nena suri wo napo lelaga tai poli, ana siraunia, taṗatete kiena suri wo la nene aulimaran si kiena malena.

27 Ana lavisi ke Narina ne Yeririna wasupe ke sina ga imi narui amio navisi lala, naga imi amio naurarena kiena ne Arimana, ana naga ul yaru lala mesmesun kiela nayuṃaen lala.

28 Inu nevisa suri na lelaga nene van amiu, nesape yaru la p̃asia asuṃalu asike e nini, naña p̃isi na taṗatete amare asuṃa ga vano-o avisu Narina ne Yeririna warpoyo amio kiena nasuṗenena, vena vim ve suṗen yeririna la punu ga.”

17

Yepena ne Yesu pilonia pimi pe taṗena

Mak 9:2-10; Luk 9:28-36

1 Siraun e pogos nene, legiena orai p̃arovia, ana Yesu p̃ere Pita, a Semes, a wenla naña Yoane, ana la ga

vari nene apa metava e ravie tai.

² Asumã sanene, ana nalogena la telu nene apisu naña yepena ne Yesu pimi ke pe tañena, a marana pilavila manene sa naña mrae, a mñana kulkota lala apimi amiyuwowo pano-o amiyuwowo po pañisi.

³ Ana la telu nene apisu mñena ga Mosis amio Elaisa, lalua añaaliv, ana lalua asumã ga asun ke amio Yesu.

⁴ Ana Pita pisa pa Yesu, pisape “Suñe, popon tanea ita tesuñga e yo nini. Visae ko sinomñania, ana neyuñae silparpara ve telu e nini, moñna tai, mñana ne Mosis tai, a mñana ne Elaisa tai.”

⁵ Ana pogos naña Pita suñna pisi ke ga wa, ana lul tai naña pilavila pañisi pitomi kalo la, ana amloge visena tai molue e lul nene, pisa pisape “Nene na naruu nene, naña in na nesitom naga pañisi. Kiau sitomena sike ga e naga, a nekekan naga pañisi. Amiu na monar alogear ruru naga.”

⁶ Nalogena lala amloge visena nene, ana amarau na amarau, ana amloru e porotano, añarwani marala lala.

⁷ Ana Yesu pimi pulu, mli-palipa la telu nene, ana pisa pan la, pisape “Amiu asumãlu, ve amarau re.”

⁸ Ana pogos naña la añar plan si ãarila pa metava, apisu re si lalua nene poli,

ana la apisu ga Yesu naga taaga sike na.

⁹ Ana lala amolue e ravie nene, añasuñe la ke sina apitomi tano, ana Yesu pisaar mñanera pan la, pisaalupar la, pisape “Suri naña Ntewa kila amiu apisu ne, ãisi na amiu ve avisawal re va yaru la nanagane, vano-o tol naña Narina ne Yeririna mali sina ga e marena, e pogos nene narui amiu akilia avisawal va yeririna lala.”

La apisayu Elaisa

Mak 9:11-13

¹⁰ Ana nalogena la telu nene apiun tan Yesu, apisape “?Sanapen naña navianena na navisaluaena lala asumã ga apisa ke, apisape ‘Monar Elaisa naga wasuñe ke sina ga imi sumo wa, siranua na Navisaarena nene kila imi mñali?’”

¹¹ Ana Yesu pisatame la, pisape “Naña la apisa sanene, naga lelaga kemua, komin Navisawalena Malakaea naga pisa sanene rui e kiana tusi. Elaisa naga monar imi sumo vena kila ruru make suri punu ga, ãisi na Navisaarena naga kila imi sirau,

¹² ana in na nevisa van amiu sanini, Elaisa nene pimi ãisi rui, ana pe yaru lala apisu kilale re asape naga poli, ana pe asitom re naga poli. Ana e ke e ãelaga nene, ãisi na akila ke mñana ga viowa va Narina ne Yeririna.”

13 Ana e pogos ke nanene, nalogena la telu nene akilia ga na wa, naña Elaisa naña Yesu pisayu ke ne, nane Yoane Nakeena nene.

Yesu pilelua yermare e yaru m̃ee tai

Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

14 Ana Yesu amio la telu nene apasupela, ana apito asikolila amio p̃ina la naña asike e pogos nene, ana yaru tai pimi kinai tano e lana ne Yesu, ana pisa pisape

15 “Supe, inu sineun nesape ko sinema ye kiau yaru m̃ee nini, oiila naga, komin naña maiena tai teke e naga. Maiena nene kila naga marmarluia yam moki paṗisi, ana kila kare manene la naga wa, sum̃a kila ke naga mlorvavae m̃a pano, mloru pa e kapi pona e m̃ena ga e wii lala.

16 Inu nepureli naga pimi puna ne kioṃa nalogena lala, ana amiyum̃aen pano-o, peraga, ana akila ruru p̃ele naga.”

17 Ana Yesu pisi pa kiena nalogena lala, pisape “? Amiu la nene, sanape na sanene? Amiu na pe apiawa re nenaga e Ntewa poli, silaga amiu asum̃a ga apa ape wowe yo. ? Monar nesum̃a si nemio amiu vano tol pogwai? Inu sineu maren amiu paṗisi rui. Ana poga ga, aure yaru m̃ee nene imi pun inu.”

18 Ana la aṗure yaru m̃ee nene pimi, ana Yesu pisaar

pan yermare naña sike e naga, pisape “! Omolue e naga nanagane ga ne!,” ana verakorena yaru m̃ee nene pimi po sina.

19 Ana siraun e pogos nene, pog naña Yesu sum̃a naga taaga, nalogena lala apimi puna, apiun tania apisape “? Sanape na imimi mepilelua p̃ele yermare naña sike e yaru m̃ee nene?”

20 Ana Yesu pisa pan la, pisape “Nanene na vanon naña amiu pe apiawa ruru re m̃arera e inu poli wa. Lelaga nevisa van amiu, visae aviawa e inu ve tokak ga ve sa ga narin kurus nen mras nen purpa, ana visae kiamiu naviawaena ne ve lelaga kemua napo, ana p̃isi na amiu akilia avisa va tavie na m̃eke ne, avisave ‘Ko oure,’ ana p̃isi na naga monar ure. Pisi na pe suri re tai naña amiu akilia akila p̃ele poli.

21 Ana naña nam̃eneplanen yermare la ne sanene, ana kana mrapa ne sanini: yaru na monar len, ana monar monsilu ga ve kinan re. E ga e p̃elaga nene, p̃isi na naga kilia m̃ene plan yermare kar la ne sanene.”

Yesu pisawal ke sina ga kiena marena

Mak 9:30-32; Luk 9:43-45

22 Ana pogos tai naña Yesu amio kiena nalogena lala apimi lele taaga garu Kalele, Yesu pisa pan la, pisape

“Lavisi ke naŭa aligan Narina ne Yeririna va e limana yaru la narui,

²³ naŭa ڤisi na awem̃ar naga mare, ana siraunia, e kana legiena na telu, ڤisi na Ntewa kila naga mali ke sina ga.” Ana pogos naŭa Yesu pisa visena nene, kiena nalogena lala amloge piowa vanon paڤisi.

Kilavaru na takis na Yum̃a Wa Mana Ntewa garu Yerusalem

²⁴ Pogos naŭa Yesu amio kiena nalogena lala apimi atol Kapeneam, yaru lala na warpoloen takis na Yum̃a Wa Mana Ntewa, apimi puna ne Pita, apiunia apisape “? Sanape, kioña navianena m̃ena ga pul m̃a takis ne, pona peraga?”

²⁵ Ana Pita pisatam̃ea, pisape “Naga pul m̃aga.”

Ana Pita ڤasuڤe si pa e yum̃a naŭa Yesu sike ea, a naga pe pis re poli wa, ana Yesu naga pisڤesia, piunia pisape “Saemon, ko ositomveveli ڤarin suڤe na yomarava la nene. ?Li pe la ne apul ke takis nene pan la? ?Yaru na m̃ala mratava ga lala, pona yaru taڤena lala?”

²⁶ Ana Pita pisa, pisape “Yaru taڤena ga lala, la monar aulia.”

Ana Yesu pisa, pisape “Ee, sanene narui, ana kana kinasia sanini, mratava kiena ne ڤarin suڤe lala, la taڤatete aulia. Ana in ke nena naŭa nepe mratava

kiena ne Suڤe Keviu na Yum̃a Wa naŭa narui, ana vanon suri ne nanene, in na pe pon re neul takis naŭa la apiun ke tan ko poli.

²⁷ Ana popon italua na ve tekila kare re yaru lala na warpoloen takis, italua m̃ena ga monar toul ga. Ko, oto garo e lapa, oto om̃ate ika, a ika naŭa om̃ate ڤesania, ڤisi na ko olual kilavaru tai e logona, naŭa torokin italua toul kieta takis ea, ana olavia ola ova oulia.”

18

“?Yaru ai naŭa naga to laa metavan yaru taڤena lala?”

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

¹ Ana e pogos ke nene, nalogena taڤena lala apimi am̃alivi, apimi nena puna Yesu, apiun tania, asape “Imimi sinemimin meviun mesape: ?Yaru ai naŭa naga to laa metavan yaru taڤena lala e loyum̃a na nasuڤenena kiena ne Ntewa?”

² Ana Yesu pio sisi tai naŭa sum̃a ga pimi puna, ana mligan sisi naڤani sum̃alu su likan la,

³ ana naga pisa pan la, pisape “In na nevisa van amiu, visae amiu ve avilopu amiu re naŭa kiamiu ڤelaga la aimi ve sa ڤelaga kiena ne nisisi nene, ڤisi na amiu taڤatete kemua aimi loyum̃a e nasuڤenena kiena ne Ntewa pogos tai.

⁴ Ana yaru naþa kila kiena sitomena su ga tano ve sa nisisi nini, yaru nene naga yoko kilia imi to laa metava, taulu yaru taþena lala e nasuþenena kiena ne Ntewa.

⁵ Yaru naþa kiena sitomena pito tano e inu, ana naga kekaran naþa naga kila wo va nisisi kokan tai ne sanene, yaru nene naga sa ga naþa naga kekaran inu ke ga narui.”

Nataþaliena lala

Mak 9:42-48; Luk 17:1-2

⁶ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Ana visae yaru tai kila nisisi tai ne sanene ligan inu, ve viawa re si mārera e inu, ana þisi na yaru nene kus nakoaena tai naþa mārera manene la. Visae aṁatear pupia kilavaru tai mēne kolmekina, ana akuwani naga talilu vitove e lowe memaena, nanene naga nakoaena tai ne meme ga ne, ana yaru nene naga yoko war va re la na wa taulu nanene.

⁷ !Aulai! Yomarava nini piowa manene la narui, naþa pulen manene la suri la naþa silaga asumā akilali ke yaru lala vena kila la akilalu kiela naviawaena e inu. Nataþaliena la nene þisi na asumā likan amiu silaga, ana þisi na viowa manene la va yaru la naþa aþar nataþaliena viowa la nene pimi e yaru taþena lala.

⁸⁻⁹ “Visae lumōña tai, pona lamā tai, pona kilamaramā tai, pona suri ya

sina naþa e kioṁña malena, visae suri la nene tai kila ko ve oviawa re si mārera e inu, popon otelua suri nene vetan ko, okuwan vano. Visae otelua þelaga na mlamulena viowa vetan kioṁña malena ve sanene, þisi na ko okilia ova loyūña e malena, a visae ko ova loyūña e malena naþa lumōña, pona lamā, pona kilamaramā, pona suri ya sina e kioṁña malena, visae suri la nene tai kovio þisi rui, ana nanene na poga ga nene. Ana piowa manene la naþa visae tasneṁña la punu ga amio kioṁña þelaga viowa lala asumā woga ga e ko, ana siraunia akoven ko e kapi naþa taþatete mēwo pogos tai e yo naloge viowaena.”

Pakaiwa na sipsip naþa kilalu mrapa

Luk 15:3-7

¹⁰ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Amiu na monar avisuar ruruia vena amiu ve asitom korenan re naruu la tai nene pogos tai. Visae peraga, amaramē amiu, vanon naþa naruu la nene, la kiela navisi lala nae ma e peni naþa la asumā apisuar la mñaga, a navisi la nene silaga asike e marana ne Ata nae ma e peni.

¹¹ Ana yūñaena kiena ne Narina ne Yeririna naga sanini: naþa naga pimin pisape tamalia la naþa akilalu mrapa.

¹² “Amiu ayagogon ruru li suniena nini: Yaru tai

naña naga kiena sipsip lala tol ponotia taaga, ana lala tai kila ãarina, pa la perina, ana kila pal mrapa, pa kovio. ?Pisi na yaru nene kila sanape narui? Naga monar ligán kiena sipsip la lualima ovari pa ovari nene, asumã ga akinana ke e yo na vilumĩni, ana naga monar vano vena kaleli sipsip nene naña kilalu mrapa.

¹³ Lelaga nevisa van amiu, pogos naña naga mál si sipsip nene, ana naga kilia kekaran va ãisi, taulu naña naga kekaran kiena sipsip taþena la moki naña asu ruru asumã ga, pe amial re naña apa akovio poli.

¹⁴ “Ana Arimamiu nae ma e peni, naga mēna ga sa ke ga, naña naga yepen mavin narina tai nene yepe vetan mrapa vena vano va kovio.”

Visae womla tai naña kila viowa van ko

Luk 17:3

¹⁵ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Visae womla tai naga kila viowa van ko pogos tai, monar ko ova ovisu naga naña amiu ga lua nene asikena, ana ko monar ovisawal kiena naviowaena vania. Visae naga kekaran lo-geen kioṃã visena, nanene naga sa naña kioṃã visena kila amiu luwoka ape mara wo si ãisi narui.

¹⁶ Ana visae naga yepen mavin yagogonen kioṃã visena, ana monar ko ovano oure si yaru taþena la ve lua

pona ve telu aimi amio ko, vena aiila ko e kioṃã visena, sa naña Tusi Wa pisa pisape ‘Visena la punu ga, monar yaru naiilaena visena, yaru ve lua pona ve telu, vena kila visena nene kilia sumãlu.’

¹⁷ Ana visae womla nene yepen mavin ke yagogon rurukoena wa, ana ko monar ovisawal kiena ãarkawa nene va ãegas nen li nalelagaena lala, vena la ãasia akilia aimi avisuli re mēna ga naga. A visae naga mārera ke ga wa, ve yagogon re mēna ga nalelagaena lala, amiu monar avisu naga sa naña naga pe wolawa ga tai, pona naga sa ga yaru na warpoloen takis, naña yaru lala pe ape erau ruru re nenaga amio la poli.”

Leniena naña yaru la mras ve lua la ga aviranar la ea

¹⁸ Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Lelaga, inu nevisa van amiu, ana suri ya naña amiu avisaluþaria e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mēna ga visaluþaria amio amiu, a suri ya naña amiu ataṃania e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mēna ga taṃania amio amiu.

¹⁹ “A naga sina, nevisa mēna ga van amiu, visae amiu yaru la ve lua naña la lua aviranarlan suri tai e yomarava nini, ana visae lalua alenwoia, ana kau Ata nae ma e peni ãisi na naga kila suri nene van lalua.

20 Vanon naþa visae yaru ve lua pona ve telu aimi lele taaga e kiau kia, ana inu mēna nesike likan la.”

Pakaiwa na þelaga na viewoena

Luk 17:3-4

21 Ana Pita pimi puna Yesu, piun tania, pisape “? Suþe, visae kiau wolai kila ke pe mesmesu re pan inu silaga poli, inu monar neviewo naga yam ve via? ?Monar va tol yam ve olua pona sanape?”

22 Ana Yesu pisatamea, pisape “Peraga, þisi na ko ve oviewo re ga naga yam ve olua ga, ko monar oviewo naga yam ve lualima yam ve olua, ko oviewo mā naga sanene vano tol sina ga kana yam ve olua [70 x 7].

23 Pelaga naviewoena loyuma e nasuþenen kiena ne Ntewa, monar ve sanene narui. Ami ayagogo e suniena tai naþa pisayu þelaga naviewoena, naþa pisa sanini, pisape: Parin suþe tai, naþa naga sinenan sape visuveveli lapui la naþa kiena yaru na yumaena lala akila pania.

24 Ana naga kila mā sanene pano-o, ana aþure kiena yaru nayumaena tai pimi puna, naþa yaru nene naga kila lapui na kilavaru na tenario via puna ne kiena yerkawa nene.

25 Pogos naþa apiun kilavaru tan yaru nene, naga pisape naga taþatete

si ulmaran lapui nene. Ana yerkawa nene pisa pa kiena yeririna lala, pisape ‘Poga, akilalua naga a auliulinlua naga ve kiena ne yerkawa taþena, vena yumaē korena ga vania. Ana auliulin mēna ga wona, amio narina lala, a amio make kiela suri lala, a awar kana kilavaru imi vena auli kiena lapui nene komþasia ea.’

26 “Ana yaru nene mloru e lana ne þarin suþe nene, tagi mārera pania, pisape ‘Ko ope yerkawa, awis, inu sineun nesape neviun tan ko vena ko ola re narin pogos tai van inu sumo wa, vena inu nekilali neul maranli lapui nene van ko.’

27 Ana yerkawa nene sinena miye yaru nene, naga piwo make lapui nene pania, vena ve ul marana re sina, ana taþan yaru naþani molue ga sa ga ne.

28 “Ana pogos naþa yaru nene pano, naga pisu kiena erau tai, naþa kiena erau nene kiena lapui tai teke e yaru nene. Ana kiena lapui ne ve tokaki ga, ana yaru nene pano þuarar kolmekina, pisa pania, pisape ‘Ko monar oul lua kio mā lapui nene vetan inu nanagane ga ne.’

29 “Ana kiena erau nene pimi mloru e lana, tagi manene pania, pisape ‘Mara, ko ope kiau erau, awis, sineun nesape neviun tan ko vena ko ola re narin pogos tai van inu sumo wa, vena

inu nekilali neul maranli lapui nene van ko.'

³⁰ Ana yaru nene yepena mavin viewoen kiena erau nene, p̃isi na naga pa kila la amligan naga pa e yum̃a nakoaena, vena sum̃a vano-o ul plan kiena lapui nene, p̃isi na naga kilia molue sina.

³¹ "Ana pogos naṽa yaru taṽena la naṽa kiena ne p̃arin suṽe nene apisu p̃elaga nene, amloge piowa paṽisi, ana apa puna ne kiela p̃arin suṽe, apisawal suri la nene pania.

³² Ana p̃arin suṽe nene pio kiena yaru nene vena vim si puna, ana sinena karia, pis m̃arera pania, pisape '!Aa, ko na ope yaru p̃ilp̃il ya na sanene! Inu nepiewo ko e kioña pupia lapui nene rui, vanon naṽa otagin manene pan inu, ana okila sineu miye ko.

³³ ?Vanon ya ne ko taṽatete m̃ena ga sinem̃a ye kioña erau sa naṽa inu sineu miye ko sumo rui?'

³⁴ Ana p̃arin suṽe nene sinena mimi pa la narui, ana naga pisape monar aligan yaru nene va e yum̃a nakoaena, ana la monar ala m̃a nakoaena vania vano-o naga ul plan make kiena lapui nene."

³⁵ Ana Yesu pisa, pisape "Visae amiu ve aviewo re womlamiu lala silaga, ve lelaga e sinemiu la wetelu, p̃isi na kau Ata nae ma e peni, naga sinena kar amiu ve sanene, p̃isi na naga la

nakoaena ve sa ke ga nene van amiu."

19

Yesu pisayu sanape naṽa yaru mligan lua wona

Mak 10:1-12

¹ Ana Yesu pisa visena la nene p̃isi, ana naga mligan Kalele naga kome wii nae Yortan lepas na vano, ana pa metava e lepas nae Yutea.

² Ana p̃ina lala ataveve ke naga e pogos nene, ana e yo nene naga kila ruru namaiena la moki.

³ Ana Varasi m̃ena ga laṽasia asike e pogos nene, ana apimi puna ne Yesu, apisape akilali ke sina ga naga, la apiun naviunena tai pania, la apiunia, apisape "? Kieta navisaluaena pisa ya ne e lepas nen p̃elaga kiena ne yaru naṽa ligan lua wona? ?Mesmesu ga naṽa yaru kilia kila sanene vanon suri kar punu ga naṽa pe miasia, pona kilia kila vanon ga suri kerkeviu ga laṽasia?"

⁴ Ana Yesu pisatam̃e la, pisape "? Pona amiu na pe akilia re Visena Wa kiena ne Ntewa naṽa naga pisa, pisape

'E purṽesia, Ntewa naga sii suri punu ga, ana sii m̃ena ga yeririna lua, yerm̃ene tai, a sira tai?'

⁵ Suri nene amiu akilia p̃isi rui, amio m̃ena ga visena taṽena nene naṽa pisa, pisape

'Sanene, p̃isi na yaru ligan arimana amio anena,

ana naga vano vilolar wona na sira, ana lalua aimi ave taaga ga narui. Nas 2:24

⁶ Nanene kila sane lalua ve ave lua re sina, ana lalua apimi ape taaga ga narui. Ana ya naña Ntewa naga vilolaria aimi ave taaga, pe pon re si yaru kilapure la poli."

⁷ Ana Varasi la nene amloge visena la nene, ana apiun ke sina ga tan Yesu, asape "Poga ga, ana vanon ya ne Mosis naga pisawal navisaluaena nene naña tañan sape yaru naga kilia la maki nalganluaena tai vena la va wona, vena ligan lua naga vano?"

⁸ Ana Yesu pisatañe la, pisape "Ee, ana sumon naña nasiiën yomarava nini, naga pe sa re nene poli, ana vanon naña amiu parimiu lala apimi mārera pañisi, nane kila Mosis tañania sanene sape siar e repimiu la pimi, amiu akilia aligan plan womiu lala.

⁹ Ana nanagane, inu nevisa van amiu, visae yaru tai, wona kila kolau, yaru nene kilia ligan lua wona nene. Ana visae sira nene ve kila re kolau ve sanene sumo, ana yaru nene ligan lua naga, ana pañisi na va were sira tañena, visae ve sanene, ana Ntewa pisu sane yaru nene naga kila kolau narui amio sira tañena nene, naga kila kare sira nene naña wona na sumo."

¹⁰ Ana nalogena kiena Yesu lala apisa pania, apisape "Visae ve sanene, pañelaga na talopaena pe suri mārera tai ne pañisi ne. Pe pon re si tekila ita tetalopa poli."

¹¹⁻¹² Ana Yesu pisa pan la, pisape "Ee, lelaga naña yaru lañasia naña pañisi na la ve atalopa re pogos tai, sa naña sane lañasia apaeme ana tasnela la piowa pa rui, pona lañasia akila kare tasnela, sa naña asila, ana la tañatete atalopa. A lañasia, pe atalopa re poli vanon naña la amligan talopaena vena la ayumae e nasuñenena kiena ne Ntewa. Ana Visena Wa, naga pisa pisape popon yermene amio sira, lalua atalopa, a popon lalua asu ruru marga sanene tol luas nen kiela malena la luoka. A ko naña ko okekaran visena nene, ana opisu naña Ntewa naga kila sanene pan ko rui, popon olarar ruru visena nene mārera e kionā malena."

Yesu pisa ruru sisi lala

Mak 10:13-16; Luk 18:15-

17

¹³ Ana lañasia akus narila lala apimi puna Yesu, vena naga ligan limana te la, len wo la. Ana nalogena lala apisuia, ana apisi mārera pan yaru la nene, apisalupa la,

¹⁴ ana Yesu pisa, pisape "Amiu ve avisalupa re sisi la nene, amiu atañan la aimi pun inu, vanon naña

sisi la nene na asa ga la naŋa asike loyuma e nasuŋenena kiena ne Ntewa."

¹⁵ Ana naga mligan limana te sisi la nene, ana suraunia, naga mial pano.

Yaru m̄ee tai naŋa kiena suri moki

Mak 10:17-22; Luk 18:18-23

¹⁶ Ana e pogos taŋena tai, yaru m̄ee tai pimi pisu Yesu, piun tania, pisape "?Navianena, ana in na monar nekila yumaena wo ya, naŋa vena kila inu ŋisi na netol malena naŋa ve uro re?"

¹⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape "?Vanon ya ne ko opiuntan inu sanene, osape nevisa yumaena wo tai van ko? Ntewa ga naga po, a visae ko ologear kiena navisaluaena lala, ŋisi na ko okilia otol malena wo nene."

¹⁸ Ana yaru naŋani piun ke sina ga tan Yesu, pisape "?Ana ko opisa ke navisaluaena ya la nene?"

Ana Yesu pisa pania, pisape "Navisaluaena ne la nanini narui, naŋa pisa pisape: ve oweŋar re yaru mare, ve okila re kolau, ve ovinau re,

¹⁹ ve ovisokan re, ko ova tanon arimoma amio anoma, a ko ositom nalavis puma lala, ovisuar ruru la, ve sa ke naŋa ko opisuar ruru ko ke ga."

²⁰ Ana yaru m̄ee nene pisa pania, pisape "Navisaluaena la naŋa ko opisa ke nene, inu nesuma nemlarar make punu ga rui. ?Suri ya si

naŋa teke ga wa, naŋa inu pe nekila re poli wa?"

²¹ Ana Yesu pisa pania, pisape "Visae ko sinoma osape oimi omesmesu ruru wo va ŋisi, torokin naŋa ko otol malena naŋa ve uro re, ŋisi na ko na monar okila ve sanini: ko ovano, oululin plan make kiona suri la punu ga, ana owar kana kilavaru nena, ova oviovionia van yaru la naŋa pe kiela suri re poli. Visae ko okila sanene, ŋisi na ko kiona suri wo lala ve moki vaŋisi ma e peni. Ko, ova okila, siraunia oimi otaveve inu."

²² Ana pogos naŋa yaru m̄ee nene mloge visena nene, kiena sitomena urmi a sinena piowa paŋisi, vanon naŋa naga kiena suri la moki manene la. Ana naga pure matan Yesu.

Yaru naŋa kiena suri moki, naga marera la naŋa va loyuma e nasuŋenena kiena ne Ntewa

Mak 10:23-31; Luk 18:24-30

²³ Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, pisape "Lelaga nevisa van amiu, visae yaru tai naŋa kiena suri moki, naga sinenan pisape va loyuma e nasuŋenena kiena ne Ntewa, suri nene na marera towe ma naŋa.

²⁴ Ee, inu nevisa van amiu, visae kamel tai naga va warpoyo e pulus nen nitil nene, nane naga marera vaŋisi ne, ana visae yaru tai naŋa naga

kiena suri la moki ana sine-nan sape va loyuma e nasupenena kiena ne Ntewa, naga marera la na wa."

²⁵ Pogos naŋa nalogena lala amloge visena nene, amilania paŋisi, ana la apisape "?Suwala, ana visae ve sanene, ŋisi na ane kilia tol namalena nene?"

²⁶ Ana Yesu kirava pisu la, naga pisa pisape "Ee, lelaga naŋa yaru taŋatete kilia kila yaru tol malena nene, ana Ntewa ga kilia kila make suri punu ga."

²⁷ Ana Pita pisatamea, pisa pisape "?Ana sanapen imimi? Imimi meligan make kimimi suri la rui, ana imimi metaveve ko. ?Pisi na imimi metol ma suri wo laŋas ne, pona peraga?"

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Lelaga nevisa van amiu sanini, pogos naŋa Narina ne Yeririna totano e kiena leleni wa natotanoena e yomarava viu nene naŋa ŋisi na imi, amiu naŋa ataveve inu ke nanagane, ana amiu mena ga atotano e pupia lelemiu wa natotanoena ve lualima taaga va lua, vena avisuar lus nae Israel lala lualima taaga pa lua nene, sa naŋa amiu ape kiela ŋarin suŋe lala.

²⁹ Ana yaru naŋa visae ligani mana yuma, pona wenla pona vinena, pona arimana pona anena, pona narina, pona kiena porotano, ana visae naga ligani suri la nene vanon ga

inu, ŋisi na naga warmarana sina ga e yomarava nini kiena suri la naŋa naga mligania, kilia tol sina ve ponotia tai, ana metavana, ŋisi na naga kilia tol mena ga malena naŋa ve uro re.

³⁰ "Ana yaru la moki liu naŋa asu metava, ŋisi na ato tano, a yaru la naŋa ato tano, ŋisi na la asu metava."

20

Pakaiwa kiena ne yaru na yumaena lala

¹ Ana Yesu suma pisa maga pano-o, pisape "Suri naŋa nepisa ga na wa, sa ke ŋelaga naŋa Ntewa kila ke pa yaru lala loyuma e nasupenena kiena. A ŋisi na nevisayu suri nene van amiu e pakaiwa tai, naŋa pisa sanene, pisape: Yerkawa tai, naŋa kana pupia lokilmasmnas tai. E kolulagi tai, naŋa pe yemlagi ruru re poli wa, naga pa e pulkumali tai vena were yaru laŋasia ava ayumae e kiena lokilmasmnas nene e legiena nene.

² Naga mal la pasia, ana pisaar pan la e kilavaru tai naŋa torokin yumaena na legiena wetelu tai, ana mligan plan la apano vena ava ayumae e kiena lokilmasmnas nene.

³ Ana e mrae ovari, naga pa sina ga e pulkumali nene, pisu yaru taŋena lala asu korena ga, asma sane pe kiela yumaena re poli,

4 ana naga pisa pan la, pisape 'Popon amiu mēna ga aimi ayumāe re e kiau lok-ilmāsmās, ana pīsi na nowul amiu ke ga.'

5 "Ana la nene apa amiyumāe, a siraunia, kolpae mēna ga, a mrae telu mēna ga naŋa yepekilavi, ana yerkawa nene pāsufē si pano, pēre ke sina ga yaru laŋas apimi amiyumāe kiena sanene.

6 A yam si tai, e yepekilavi mrae lima, naga pāsufē sina ga pa e pulkumali nene, pisu yaru laŋasia naŋa asumālu asike e yo nene na wa, ana naga pisa pan la, pisape '? Komin ya ne asu koren ke sanene na wa e yo nini, naŋa pe akila re nena yumāena tai poli?'

7 "Ana la apisatāmēa, apisape 'Peraga, pe yaru tai pimin re sape meva meyumāe kiena poli.'

"Ana yerkawa nene pisa pan la, pisape 'Poga, visae sanene, in na neure amiu narui. Amiu, aimi ayumāe kiau.'

8 "Ana e ko yepekilavi la rui, amiyumāe pīsi, ana yerkawa nene pisa pa kiena navisuaren yumāena nene, pisape 'Poga, ovio yaru na yumāena la nene aimi, oul la. Pīsi na ko okila sanini: oul pēsan la naŋa apimi mare ga na wa, vano-o opīsi e la naŋa apimpēsani kolu-lagi.'

9 Ana pogos naŋa yaru la naŋa asiar ga yumāena e mrae lima apimi, yaru

nene mla kilavaru pan la torokin ke legiena wetelu na yumāena taaga.

10 A pogos naŋa la naŋa apami amiyumāe sumo apimin vena awar kiela kilavaru, la amape pona la ala va la metava, taulu la naŋa amiyumāe plas ga, ana yaru nene mla kilavaru pan la, la punu ga torok ga.

11 "Ana pogos naŋa la apisu kiela kilavaru sa ke ga nene, la amloge piowa, asumā apisimumun yerkawa nene.

12 Ana amligan lala tai pa piun tania, pisa pisape 'La naŋa apimi mare ga na wa, la amiyumāe aora taaga ga, ana imimi memiyumāen legiena wetelu e pupia yepisusun nene. Imimi mepisu naŋa ko omla kilavaru maran taaga pan la, sa ke naŋa omla pan imimi. ? Suri nene na sanape na sanene?'

13 "Ana yerkawa nene pisatāmē naga, pisape 'Mara, in na pe nekila kare ko re nene poli. Italua tepranar pīsi rui, tesape ko oyumāe e legiena wetelu ve taaga nene, ana tesape pīsi na nowul ko torokin ga kioṃa yumāena nene.

14 Ve sanene, popon ko ola kioṃa kilavaru ova ga uṃa. Naga kiau sitomena ga tai nene, naŋa kilavaru naŋa nemla pan ko, sineun nesape nela mēna ga marana ve taaga va la naŋa apimi mare ga.

15 ?Ko ositom osape in na taŕatete nekila sa naŕa inu sineunia, e kiau kilavaru? ? Sanape na ko opielue e yaru la naŕa nekila ke po pan la? Ana ŕakaiwa nini ŕisi e nene.' "

16 Ana Yesu pisa make kiena visena e pogos nene, pisa pisape "Ana yaru la naŕa asirau, ŕisi na la asumo, a la naŕa asumo, ŕisi na la asirau."

Yesu pisawal kiena marena yam telu narui

Mak 10:32-34; Luk 18:31-34

17 Ana Yesu pa ke metava ma Yerusalem narui, ana pogos naŕa amial ke e mrapplepa apavini, naga pio kiena nalogena la lualima taaga pa lua apimi puna, ana pisi pan la, pisape

18 "Amiu ayagogo ruruia. Nanagane ita tepa ke ma Yerusalem narui, naŕa ŕisi na ve ve piavi re, ŕisi na aligan Narina ne Yeririna e limana ne yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, a amio navianena kiena ne navisaluaena mēna lala, ana ŕisi na la nene la aliŕere naga avisave ŕisi na naga monar mare.

19 Ana siraunia aligan naga e limana ne le Rom lala, naŕa ŕisi na la nene akirakirai viowa vania, a ŕisi na la akoa naga, ana ŕisi na asuaria naga e laki torovia vena mare. Ana pogos naŕa naga mare pae, ana e kana legiena na telu,

ŕisi na Ntewa kilamalia sina naga."

Anenane Semes amio Yoane, naga piun suri tai tan Yesu

Mak 10:35-40

20 Ana wona ne Sepeti, naga ŕere narila luwoka nene naŕa Semes amio Yoane, apimi puna ne Yesu. Sira nene kinai e lana Yesu, piunia pisape "Inu sineunia nesape otamān suri tai van inu."

21 Ana Yesu pisatamē naga, pisape "? Ana ko sinomān osape oviun ya?"

Sira nene pisatamēna, pisape "Inu sineunia nesape otamān sanini: pogos naŕa ko ovisirlua kiomā nasuŕenena, ŕisi na naruu la luwoka nene akilia atotano amio ko e kiomā yo wa naŕa metava lavisin ko, tai e lepas nen lumomā na ŕamarua, a tai e lepas nen lumomā na ŕameli."

22 Ana Yesu pisatamē la, pisape "Amiu pe akilia re suri naŕa apiun ke ne poli. ? Sanape, amiu lua nene asitom asape amiu lua atorokin naŕa ita tomunpae e piala naloge viowaena nene naŕa inu monar nomun ea?"

Lalua apisa pania, apisape "Ee, imimi lua metoroki."

23 Ana Yesu pisa pan la luoka, pisape "Ee, lelaga naŕa ŕisi na amiu luwoka amun mēna ga e mēau piala naloge viowaena nene, ana suri nene naŕa amiu lua

apiunia, apisape amiu lua atotano amio inu e lepasneu luwoka, suri nene naga pe kiau re naña nela van amiu poli. Yo la ne sanene, kiena ne la ga naña kau Ata naga kila ruru pe kiela, a naña naga pisaar p̄isi rui pisape p̄isi na la atotano ea.”

Narina ne yeririna pimin vena yuñae kiena yaru lala

Mak 10:41-45

²⁴ Pogós naña nalogena tañena la lualima nene la amloge suri nene, naña wolai lalua nene Semes amio Yoane apiunia, ana la sinela kari lalua.

²⁵ Ana Yesu pio la, vena aimi puna, vena naga visi van la, ana naga pisa pisape “Ita tekilia rui p̄elaga kiena ne yaru la naña pe amlelaga re e Ntewa poli. Ita tepisu mā naña supe lala amio yerkawa lala na yomarava nini, la sinelan asape am̄areran yaru tañena lala vena asu vatanon la silaga.

²⁶⁻²⁷ Ana amiu kiau nalogena lala, kiamiu p̄elaga monar ve ve sa re nene. Visae amiu yaru tai sinenan sape imi ve kiamiu yerkawa tai pona kiamiu nasumonena tai, kana mrapa nena sanini: yaru nene monar imi ve sa ga yaru na yuñae kiamiuena tai.

²⁸ Narina ne Yeririna naga kila sanene p̄isi rui, naña naga pe pimin re naña vena yaru la akila yuñae na ilaen naga poli, ana naga

pimin vena naga yuñae vena iilaen lala, a vena tañan kiena malena vena ul plan yaru la ve moki.”

Yesu kila ruru kilamarakata lua

Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹ E pogós nene, Yesu amio kiena nalogena lala asike garu Seriko, ana pogós naña amligan e pulkumali nene apano, ana yeririna la moki pañisi naña ataveve la.

³⁰ Ana kilamara kata la lua, naña lalua atorña tano e isinen mrapplepa. Ana pogós naña lalua amloge naña apisape Yesu mial ke e mrapplepa pimi, lalua apio ke asape “!Supe-o, ko lus kiena ne Tepet, imimi lua mesape ko sinem̄a ye imimi!”

³¹ Ana yaru tañena lala apisin sinemimien pan lalua nene, apisa apisape “Ee, amiu lua nene am̄aaga.”

Ana lalua apio manene la, asape “!Supe-o, ko lus kiena ne Tepet, imimi lua mesape ko sinem̄a ye imimi.”

³² Ana Yesu sum̄alu su mrapa e yo nene, pio lalua, pisa pisape “?Amiu lua sinemiun asape nekila ya ne van amiu?”

³³ Ana lalua apisatam̄ea, asape “Supe, awis, imimi lua sinemimin mesape kilamaramimi la imi wo, vena mekilia mekirava.”

³⁴ Ana Yesu sinen mie la, ana tol kilamarala, ana lalua

apisu ruru ke ga suri e pogos nene, a lalua asuñalu ataveve Yesu apano.

21

Yesu pimi tol yo Yerusalem

Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Yoane 12:12-19

¹ Nanagane, Yesu lala apami lavisin Yerusalem narui, ana la añalivi e narin pulkumali tai sumo, kiena kia Petpas, naña teke e kunus nene naña la apio asape Kunus Na Purolip. Ana Yesu miila kiena nalogena la lua, pisape

² “Amiu lua ava e pulkumali na gare, a mesmesu e pogos naña ava loyuma ea, pisi na amiu lua avisu togki tai, naña añaatear sike na, naga amio narina. Ana amiu lua alupar plan la, a amiu aure ga la luoka aimi pun inu e nini.

³ Ana visae amiu lua aloge yaru tai visi van amiu, pisi na amiu lua avisa ga vania, avisave ‘Supe na sine-nan suri mali lalua nini vena ava akila kiena yumaena tai wa,’ ana pogos naña amiu lua avisa sanene, naga kilia tañan lalua aimi veraga.”

⁴ Suri nene pimi p̄arpoyo vena kila visena nene kiena ne navisawalena nanua sumo vim ve lelaga, naña naga pisa pisape

⁵ “Amiu avion va le Saeon lala, avisave

‘Amiu apisu ke ne, nanagane kiamiu p̄arin supe pam ke pun amiu narui.

Naga pe yaru tai naña kiena sitomena to ga tano, kila naga kus ga togki, togki tai naña ve tokaki ga, naña pe ninus ke ga wa.’ ” Sek 9:9

⁶ Ana nalogena lalua nene apano, ana lalua akila sa naña Yesu pisa.

⁷ Ana pogos naña lalua aphere togki nene amio narina apimi, ana lala apanetae m̄ala kulkota lala e wos nen togki lalua nene, ana Yesu naga pa totano meta e nave-tokak.

⁸ Ana yaru la mokliu naña apanetae m̄ala kulkota lala suvileviles nen mrapplepa, ana yaru lañasia apa ate m̄amela lala pitomi apanetae m̄ena ga, vena togki kiena ne Yesu yali ea. Ve sanene, akila sa naña la apatanon Yesu sa naña naga pe pupia p̄arin supe tai.

⁹ Ana la amial ke apano vena ava loyuma Yerusalem, ana p̄ina na yeririna la naña asumon Yesu, amio la naña asiraunia, asuma apiovionia sanini, apisa apisape

“!A ke suwala, po na po! !
Teyeluar naga naña pe lus kiena ne Tepet tai nene!

!Ntewa na mava, ko ovisa ruru naga nene naña pimi e kiona kia!

!Amiu nae ma e peni metava amiu m̄ena ga ayeluar naga!” Yauena 118:26

¹⁰ Ana pogos naña Yesu pa loyuma e Yerusalem, yaru lala sinela pulaula, ana la

asumã akila ke visena la moki, asumã apiuviunia, asape “?Yaru nene naga ai?”

¹¹ Ana yeririna la naþa apimi amio Yesu, la apisatamela sanini, apisa apisape “Nanene na navisawalena nene naþa naga molue e pulkumali nae Nasaret garu Kalele, naþa kiena kia Yesu.”

Yesu mēne plan la naþa asumã apuliwilin ke suri e Yumã Wa Mana ne Ntewa

Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Yoane 2:13-22

¹² Ana Yesu pa e Yumã Wa mmana ne Ntewa, a e pogos nene naga pisu sane yaru la moki liu naþa la asumã e kopkop na yumã nene. La nene la asumã akila ke ga yumãena lala natauluen kilavaru, naga nene e lepas nalaena lala a e kuþaþaena na Yumã Wa nene, ana la asumã akila kewia ke ga yaru lala. Ana pogos naþa Yesu pisu suri nene, naga pe kekaran re poli. Ana naga pa mēne plan la, naga kawepu narin varvara kiena ne yaru na keueen kururu varu lala, a naga koanteta in lele na totanoena kiena la naþa apuliwilin ke kupa lala.

¹³ Ana naga pisa pan la, pisape “Ntewa pisa e kiena Visena Wa, pisape ‘Pisi na la avisa m̃au Yumã Wa avisave naga yumã na leniena,’ ana amiu apilon þisi pimi sa ga puluve mmana yaru na vin-a uena la narui.”

¹⁴ Ana pogos naþa Yesu sike e Yumã Wa nene na wa, kilamara kata lala amio

lalu lala apimi puna, ana naga kila ruru la sina.

¹⁵ Ana yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena lala, apisu yumãena wo kiena ne Yesu la nene, a amloge mēna ga naþa sisi lala asumã ga apiovion ke ga wa, asape “! A ke suwala, pona po! Teieluar naga naþa naga pe lus kiena ne Tepet nene!” ana yerkawa la nene sinela mimi manene la.

¹⁶ La sinela mimi sanene, ana la apisa pa Yesu, apisape “?E sanape, ko omloge m̃a visena naþa la asumã apisa ke ne?”

Ana Yesu pisatamē la, pisape “Ee, nemloge m̃a ne. ? Ana sanape, amiu asitom ke asape visena nene piowa ga? Pona pe apuloli re Visena Wa kiena ne Suþe naþa pisa, pisape

‘Ntewa o, ko okilia okila nin sisi kokan lala, amio mēna sisi tomtom lala, amieluar ruru ko paþisi.’ ” Yauena 8:2

¹⁷ Ana Yesu mligan la nene, molue ke sina ga petan Yerusalem, pa e narin pulkumali naþa Petani, pa mono ea.

Purlaki tai naþa pe þar re mras poli

Mak 11:12-14,20-24

¹⁸ Ana Yesu mon m̃a e nene, ana yemlagi kolulagi naga pisape wasuþe sina va Yerusalem, a naga sumã mial m̃a pavini, ana naga mloge sane viso karia.

19 Naga kira pa e isinen mrapplepa, naga māl purpiliva tai, naña naga mās ga moki, ana pe mras su re e poli. Ana Yesu pisa pa purlaki nene, pisape “Ko owe owar re si mrasnoña pogos tai.” Naga pisi sanene, ana veraga ga purpiliva nene mano taña nenaga.

20 Nalogena lala apisu naña purlaki nene pimi mano sanene, ana sinela kurkur pañisi. La apiun tai Yesu, apisape “? Ya ne kila purpiliva nene mano ke veraga sanene?”

21 Ana Yesu pisatamē la, pisape “Lelaga nevisa van amiu, visae amiu aviawa mārera e inu, naña amiu kiamiu sitomena ve yeve lua re, pisi na amiu mēna ga akilia akila sanene, a pisi na amiu akilia akila mēna ga va re laa na wa taulu nene. Sane visae amiu avisa va pupia kunus nene, avisave ‘Osuñalu otove oula ova e sive,’ pisi na ve sanene narui.

22 A visae amiu aviawa kawa e Ntewa, naña amiu alelaga kemua lelaga, pisi na amiu akilia atol suri ya naña amiu amlen vanonia, amiu aviun tan naga.”

Nasumonē le israel lala sinelan asape avisaluṗar Yesu

Mak 11:27-33; Luk 20:1-8

23 Ana Yesu ṗasuṗe si pa loyūña e Yunña Wa Mana ne Ntewa, ana naga pa suña pian ke sina ga yaru lala.

Ana yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena lala kiena ne le Yu lala, apimi puna, apiun tania, apisape “?Ko osuñā okila ke suri la ne sanene e yo nini e kia kiena ai, a a mēna ga naña tamān ko sape okila ve sanene?”

24 Ana Yesu pisatamē la, pisape “Poga ga, ana inu mēna ga nesape neviun nav-iunena tai van amiu wa. Visae amiu avisatamē ruru kiau naviunena nene, pisi na nekilia nevisawal van amiu sanape naña nekilia nekila ve sanene.

25 Poga ga, kiau naviunena sanini narui, sape: ? Na-keena naña Yoane naga kila mare ga nanua e yaru lala, naga suri tai naña Ntewa naga pisa pania pisape naga monar kila, pona yaru ga la apisa pania?”

Ana naviunena nene kiena ne Yesu kila na la apisi ga pan la narui, naña la asuñā apisa apisape “? Pisi na ita tevisa sanape na vania? !Tevisuaruruia! Visae ita tevisa tevisave nakeena nene Ntewa naga pisa pa Yoane, pisi na yaru nene viun si tan ita, visave vanon ya ne ita pe temlelaga re e Yoane poli.

26 Ana siraunia ita taṗatete si tevisa tevisave nakeena nene, yaru ga la apisa pa Yoane, vanon naña yeri-rina la nene la amlelaga ke mārera pisi rui, asape Yoane nene naga pe navisawalena na lelaga tai kiena ne Ntewa,

ana pe pon re yeririna la nene sinela kar ita poli."

²⁷ Ana kiela sitomena la ne sanene narui kila la apisatañe Yesu sanini, apisa ga apisape "Imimi memninue ga."

Ana Yesu pisa pan la, pisape "Visae sanene, pisi na inu mēna ga, taṭatete nevisa van amiu nevisave ane pisa pan inu pisape nekila yumāena la ne sanene."

Pakaiwa kiena ne yaru tai amio narina lalua

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Amiu asitomli suniena nini. Yaru tai, narina na yermēne lua, ana yaru nene pa pisu narina naṭa mēaru, pisa pania, pisape 'Naruu, sineun nesape ṭane na ko ova oyumāe e kata lokilmāsmās.'

²⁹ "Ana narina nene pisatañea, pisape 'Peraga, yepemavi.' Ana pe piavi re poli, yaru viu nene sitom si arimana, ana naga pilon kiena sitomena, ana pa miyumāe sa naṭa arimana pisa pania.

³⁰ Ana arimana ne lalua nene naga sitom ke sape pisi na narina nene taṭatete va yo, ana pisa si visena nene pan narina nasirau, ana narina nene pisatañe ruruia, pisape 'Poga ga ata, pisi na neva ke nanagane ga ne,' ana siraunia, ana naga pe pa re si poli."

³¹ Ana Yesu piun tan la, pisape "Lalua nene, ane

kila sa naṭa arimala sinenania?"

Ana lala apisatañea, apisape "Mearu."

Ana Yesu pisa pan la, pisape "Ee, ana lelaga nevisa van amiu, nanagane na sanene narui. Inu nesumā nepisu naṭa yaru viowa la moki sane yaru na warpoloen takis lala, amio sira na mrapplepa lala, la ke naṭa ape yeririna viowa la nene, ana nanagane la asumā akekarān ke naṭa vena aimi loyumā e nasuṭenena kiena ne Ntewa, la asumā apilon la ke rui. Ana nepisu sane amiu asike la varaun la, asike la perina paṭisi wa.

³² Ana pogos naṭa Yoane Nakeena naga pimi, naga pian amiu e ṭelaga na mrapa naṭa mesmesu, ana yeririna viowa la nene amlelaga e naga. A amiu mēna ga, amiu apisu suri la nene, ana amiu na pe apilon amiu re lelaga poli, a pe amlelaga re nenaga."

Pakaiwa na yeririna viowa la naṭa apisuar lokilmāsmās tai

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

³³ Ana Yesu pisi ke pan la na wa, pisa pisape "Amiu ayagagon ruru si ṭakaiwa taṭena nini, naṭa pisayu yerikawa tai, amio kiena lokilmāsmās tai. Yaru nene kila ruru kiena yo nene naṭa kila kove mārera tai telivi piora ea, a kila kana lena navieplanen was nen māsmās, a kila mēna kana

lele tai naŋa pa metava naŋa yaru kilia wiyu va se ea, vena visuar lokilmāsmās nene.

“Ana e pogos tai, yerkawa nene sinenan sape yalor re va e purvanua taŋena tai, ana naga mligan kana lokilmāsmās nene e limana ne yaru la ŋasia ayumaenia, ana aul vania.

³⁴ Ana yerkawa nene pa suŋa perina pano-o, ana naga pisu kilale pisape nanagane pogos na mramāsmās marua narui. Ana naga mligan kiena yaru la ava si puna ne la naŋa asike e kana lokilmāsmās nene vena awar kiena kilavaru na mras nen māsmās komŋasia, naŋa la nene monar aul vania.

³⁵ Ana poglis naŋa kiena yaru la nene apimi, ana yaru taŋena la nene aŋe la, naŋa tai la aŋe ga naga, a tai asumār naga mare, a taŋena sina akoveŋar naga mare.

³⁶ “Ana yerkawa nene mligan si kiena yaru taŋena laŋasia, ana la moki la sane, ana la naŋani akila si ŋelaga maran taaga sa ke ga pan la.

³⁷ Ana yerkawa nene sitomyu ŋelaga kiena la nene, ana naga pisape ‘Inu monar neligan ga naruu vano, ŋisi na monar avatanon naga,’ ana naga mligan narina wawa napo nene pano.

³⁸ Ana pogos naŋa apisu naga, asumā apisavisa pan la, apisape ‘Naga nene na narina ne yerkawa ke narui. Yaru ke nanene narui, naŋa

visae yerkawa nene kovio, ŋisi na naga ke narui naga kus porotano nene sane lalimana ne arimana. Popon ita toweŋar mēna ga naga mare, ana ŋisi na ita ga tekilia tokus porotano nene ve kieta.’

³⁹ Ana sanene narui atarar naga, aŋure lua naga petan lokilmāsmās pa vanua, ana aŋeŋar naga mare.”

⁴⁰ Ana Yesu piunia, pisape “? Pogos naŋa yerkawa nene imi sina, ŋisi na naga kila sanapen la naŋa asumā apisuar ke kiena lokilmāsmās nene?”

⁴¹ Lala apisataŋea, apisape “Yaru viowa la nene, ŋisi na yerkawa nene weŋar la, monar amare e ŋelaga tai naŋa mārera viowa vaŋisi. Siraunia, naga ligan kiena lokilmāsmās e limana ne yaru wo taŋena lala, naŋa ŋisi na akilia auli mesmesun vania e kana pog nena.”

⁴² Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visena tai teke e Visena Wa kiena ne Ntewa, pisape

‘Kilavaru nene, yaru na yumaenen yuma lala, apisa apisape piowa ga, akoven rui.

Ana nanagane, kilavaru nene pimi pe kilavaru wo na mrapun yuma, naŋa uarar yuma mārera.

Suri nene, naga Ntewa ga kila, a imimi mepisuia na po paŋisi.’ Yauena 118:22

“? Visena nene na amiu apuloli mña pogos tai rui, pona peraga yo?”

⁴³ Inu nevisa van amiu, p̄isi na Ntewa lalua kiena nasuḡenena vetan amiu, ana p̄isi na la va yaru taḡena lala naḡa kiela malena lala kilia war mras wo lala, torokin naḡa asike loyumuḡa ea.

⁴⁴ “Ana visae yaru tai loru e kilavaru nene, p̄isi na si kare naga vaḡisi, tasnena wororowa make ga, pona visae kilavaru nene loru e yaru tai, p̄isi na kilamumu yaru nene kila kare naga vaḡisi.”

⁴⁵ Ana pogos naḡa yerkawa kiena ne yaru wa lala amio Varasi lala amloge p̄akaiwa kiena ne Yesu la nene, akilia naḡa naga sumḡa pisayu la ke sanene.

⁴⁶ Kila narui lala sinela kar naga, sinelan asape auarar naga, ana akila p̄ele ga komin amaraun manene laa p̄ina na yeririna la, naḡa amlelaga asape Yesu naga navisawalena kiena ne Ntewa tai.

22

Pakaiwa na p̄aḡagena na talopaena

Luk 14:15-24

¹ Ana Yesu pis sina ga pan la e p̄akaiwa, pisa pisape

² “Pelaga kiena ne Ntewa naḡa pio yaru lala apimi loyumuḡa e kiena nasuḡenena sanini: P̄arin suḡe tai kila ruru pupia kinanena tai e p̄aḡagena na talopaena kiena ne narina.

³ Naga piun tan yaru la moki rui naḡa yoko aimi e p̄aḡagena na talopaena nene, ana pogos naḡa mligan kiena yaru na yumuḡaena lala vena ava aure la nene aimi, ana la nene yepel mavin si imiena.

⁴ Ana p̄arin suḡe nene pisa pan kiena yaru na yumuḡaena taḡena lala, pisape ‘Amiu towe awasuḡe amiu ke sina ga avano, vena avisa kiau visena nene van la, avisavenua ita toḡe puluk la rui, amio m̄ena ga suri mali taḡena lala naḡa amlapa ruru po, ana suri punu ga lala e kinanena nene tekila ruru la pa rui. Avisava van la avisave monar aimi lele taaga amio ita e p̄aḡagena nini.’

⁵ “Ana la apa apisa pan la sanene, ana la nene asitom korenan ga visena kiena ne p̄arin suḡe nene, lala sinelan asape asumuḡa akila ga suri naḡa la sinelania. Tai pa kana lokove, a tai sumḡa ga pisuar mña kiena yumuḡa na wilwilinen suria,

⁶ a laḡasia apuarar yaru na yumuḡaena kiena ne p̄arin suḡe la nene, akila piowa pan la, ana am̄emoḡar la.

⁷ Ana p̄arin suḡe nene sinena mimi, ana mligan kiena li na mara lala apano, ana am̄e yeririna viowa la nene amarmare, a asikapi kiela pulkumali.

⁸ “Ana p̄arin suḡe nene pisa pan kiena yeririna lala, pisape ‘Kinanena nene tekila ruru p̄isi rui, ana la naḡa

nepio la ĥisi vena aimi ea, la pe pon re si aimi poli narui, teligan la.

⁹ Ana inu sineun nesape amiu ataveve narin mrapa taĥena lala, ana yaru ai la naĥa amiu alualia, avio la vena aimi e ĥaĥagena nini.'

¹⁰ Ana kiena yeririna lala apano akila sanene, aĥure yaru la apimi, pe suri korena ga naĥa visae yaru wo lala pona yaru viowa lala, aimi ga sanene vena akokonia ruru yo na ĥaĥagena nene.

¹¹ "Pogos naĥa la asike loyuma e yo nene, ana ĥarin suĥe nene pimi vena talopan la naĥa apimi, ana e pogos nene naga pisu lala yaru tai, naĥa pe miyen re moĥa kulsota wo naĥa torokin ĥaĥagena poli, mien ga kulsota tai naĥa pe taĥena ga.

¹² Ana ĥarin suĥe nene piun tan yaru nene, pisape 'Mara, ko opimi loyuma e yo nini sanape, naĥa ko pe omiyen re moĥa kulsota wo na ĥaĥagena poli?' Ana yaru nene pe pisa re si suri tai pan poli.

¹³ Ana ĥarin suĥe nene pisa pan kiena yaru na yumaena lala, pisape 'Amiu aviar ruru limana luwoka amio lana luwoka, ana amiu akoven naga va vanua, e yo malolo, e yo naĥa ĥisi na naga suma taglue, a suma kar luen ga maluena ea.' "

¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape "Ntewa naga pio yeririna la

punu ga, ana ve ve moki re naĥa naga wereplan la ave kiena."

Suri kiena ne Ntewa a suri kiena ne Sisa

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵ Ana Varasi lala apanon ataĥali naĥa alual naviunena mĥarera laĥasia vena ataĥali Yesu ea, naĥa naga visatame ĥele ga.

¹⁶ Lala apisayu mĥaga pano-o ĥisi narui, ana lala mligan kiela nalogena laĥasia amio mĥena ga laĥas e ĥegas kiena ne Erot, apimi puna ne Yesu. Ana la nene akila kotalia naga e visena wo lala, la apisa apisape "Navianiena, imimi mekilia naĥa ko ope yaru mesmesu tai. Kioĥa visena lala punu ga pe lelaga, a ko opian ke yeririna lala e ĥelaga naĥa Ntewa naga sinenania. Ana ko pe opisu re ga yaru laĥas po poli, ana ko opisu yeririna punu ga marana taaga ga.

¹⁷ ?Suri ne nanene narui, imimi mesitom mesape ko ovisali van imimi, naĥa kieta navisaluaena pisa sanape? ? Pisa pisape, mesmesun ga naĥa ita le Yu lala toul takis va Sisa, naĥa pe ĥarin suĥe kiena ne le Rom lala, pona pe mesmesu re na sanene poli?"

¹⁸ Ana Yesu kilia mĥaga naĥa la sinelan asape akila kare naga, ana naga pisa pisape "Kiamiu visena lala po naĥa po, ana losinemiu

lala piowa a kona rui. ?Amiu asumã atařali inu ke sanene vanon ya?

¹⁹ Poga ga, amiu ala kilavaru na ulen takis tai imi."

Ana amla tai pimi, akian pania,

²⁰ ana Yesu piun tan la, pisape "'?Ane marana na teke e narin kilavaru nene? ?A ane kiena kia nene?"

La apisa apisape "Marana ne Sisa nene, a kiena kia mřena ga."

²¹ Ana naga pisa pan la, pisape "Poga ga, suri nařa kiena ne Sisa, amiu ala va Sisa, a suri nařa kiena ne Ntewa, amiu ala va Ntewa."

²² Ana pogos nařa la amloge visena nene, amilan pařisi, ana amligan Yesu ařure apano.

La nařa amare, řisi na amal sina

Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

²³ Ana e ke e legiena nene narui, le Satusi lařas apimi puna ne Yesu, la sinelan asape aviun suri tai tan naga e lepas nařa lala amlelaga mřarera ea, nařa la amlelaga asape yaru la nařa amare, tařatete amal sina e legiena maro. Vanon suri ne nanene apiun tan Yesu sanini, apisa apisape

²⁴ "Yesu, ko nařa ope navianena, imimi sinemimi mesape meviun tan ko, mesape sanape e visena tai nařa yermarua Mosis pisa nanua sumo. Naga pisa

pisape visae yaru tai mare tan wona, nařa pe narila re poli wa, naga wenla monar talopa sina amio letano nene vena ve wona. E řelaga nene, řisi na sira nene kilia war narila tai, vena uarar kia kiena ne wona na yermřene nařa mare ne, vena kia nene mali mřaga.

²⁵ Poga ga, ana e umřa tai pun imimi, welelai la olua. Kiela mřearu talopa, ana naga pe narina re tai poli wa ana naga mare tan wona, ana wenla nasiraunia řere leinia pe wona.

²⁶ Ana wenla nene naga mare tan mřena ga, a welelai na telu kila mřena ga sanene, pano-o tol welelai na olua, la punu ga amare tan sira nene.

²⁷ A siraun e wona la punu ga, sira mřena ga nene mare.

²⁸ ? Ana ko ovisali suri nene: e legiena maro, pogos nařa apisa ke apisape řisi na yaru la amal sina, řisi na sira nene na ve wona ai, vanon nařa naga talopa amio punu welelai la olua nene řisi rui?"

²⁹ Ana Yesu pisa pisape "Peraga, kiamiu sitomena pa pe wowe la, vanon nařa amiu pe akilia re ya nařa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa poli, a amiu pe akilia re mřena ga ya nařa naga kiena namřareraena keviu kilia kila poli.

³⁰ Pogos nařa yaru lala amal sina, řisi na lala ave saga navisi kiena ne Ntewa

lala ma e peni narui, ana ĩisi na ve akila re si suri nene natalopaena.

31-32 ?A e lepa na malena si nene, ana Visena Wa tai kiena ne Ntewa sumā ga naga kilia iila ita e nene, pona amiu na pe apuloli re poli yo wa? Visena nene pisa sanini, pisape 'In na nepe Ntewa kiena ne Epraam, Aisak, a Sekop.' ? Ana visena nene pisa ya? La telu nene la amare e yomarava nini nakonua rui, ana kas moki na moki ĩaro rui, ana Ntewa pisa ga visena nene na wa, naĳa pisape naga pe kiela Ntewa. Sanene na kiena visena naga kana kinasia sape la telu nene la amare e yomarava, ana la amal kemua puna na wa. Ntewa pe sinenan re sape kiena yeririna lala la ave yaru naĳa mare la poli, ana naga sinenan sape naga ve Ntewa kiena ne yeririna la naĳa la amali."

33 Ana pogos naĳa ĩina na yeririna lala amloge visena kiena ne Yesu nene, la amilan suri lala naĳa naga sumā pian la ke ea.

*Navisaluaena na keviu lua
Mak 12:28-34; Luk 10:25-*

28

34 Ana pogos naĳa Varasi lala amloge naĳa Yesu kila Satusi lala pe akilia re si suri tai naĳa avisa poli, ana la akila narin viorena tai ĩisi, ana apimi puna Yesu, la mēna ga asape akilalia.

22:40 Luk 10:25-28

35 Ana la yaru tai, naĳa la apisu sane naga pe manmarua ruru e Navisaluaena, naga piun naviunena tai pan Yesu, pisape

36 " ? Navianena, inu sineun nesape ko ovisawali, ovisave e visena la punu ga naĳa sike e kieta Navisaluaena, nape naĳa keviu, a to metavan la taĳena la sane?"

37 Ana Yesu pisa pania, pisape "Visena Wa pisa sanini, pisape 'Ntewa na mava naĳa naga pe kioĳa Ntewa, ko monar ositom naga e losineĳa wetelu, a e kioĳa malena wetelu, a e kioĳa sitomena wetelu.'

38 Nanene naga pe navisaluaena ĩesia, a naĳa naga keviu paĳisi.

39 A navisaluaena na lua nene naĳa naga keviu mēna ga sa ke ga nasumo nene, naga pisa sanini, pisape 'Ko monar ositom nalavis punā lala, okila wo van la, ve sa ke naĳa ko ositom ko mēga.'

40 Navisaluaena la lua nene, ape purĳes nen navisaluaena taĳena lala kiena ne Mosis, amio mēna ga visena kiena ne navisawalena lala, naĳa asike e kieta Tusi Wa."

*Navisaarena naga pe
Ntewa kiena ne yermarua
Tepet*

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

41 Ana e pogos naĳa Varasi lala asike veraga amio Yesu

23

sanene, naga mēna ga piun naviunena tai pan la, pisape

42 “? E kiamiu sitomena lala, asape pisi na Navisaarena mālivi e lus kiena ai?”

Ana la apisatamea, apisape “Pisi na naga ve lus kiena ne yermarua Tepet nene naŋa naga pe p̄arin suŋe sumo.”

43-44 Ana Yesu piun sina ga tan la, pisape “?Ee, naŋa amiu apisa na pe lelaga, ana sanape naŋa Ninuna Wa sike e Tepet, ana Tepet pisi, pisa pisape

‘Ntewa na mava pisa pa kiau Suŋe, pisape

*“Ko ototano pun inu e lepas na pamarua, otomate mā vano-o, pisi na inu neligan kioma nasinekar lala aimi ve sa narin takue na vilanvanen lama ea.”’
Yauena 110:1*

“E yo nene tepisu naŋa Tepet naga suŋa pio Navisaarena nene pisape Navisaarena naga pe kiena Suŋe.

45 ?Ana vanon naŋa Tepet pisa sanene, a sanapen naŋa amiu apisa apisape Navisaarena nene naga molue ga e Tepet, ana naga pe kiena lus ga tai?”

46 Ana pe yaru re si tai naŋa kilia visa si navisatameena tai va Yesu, a siar mēna ga e legiena nene, pe yaru re si tai naŋa kilali si Yesu e naviunena la poli.

Yesu pisi m̄arera paŋisi pa nasumonena lala nalotena

Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

1 Ana e pogos nene, Yesu pisi pa p̄ina lala, amio mēna kiena nalogena lala, pisape

2 “Lelaga kemua naŋa nanagane, navianena na navisaluaena amio Varasi lala, naŋa la ke narui la akus lelena ne Mosis vena avisawal kinas nen navisaluaena lala kiena ne Ntewa.

3 Ana visae ve sanene, ana amiu na monar alogear la, akila ve sa naŋa la apisa. Ana amiu na ve ataveve re kiela p̄elaga lala, komin naŋa pe akila re suri la naŋa la asuŋa apisa ke pa yaru taŋena la poli.

4 Ana la asuŋa asikol ke si narin navisaluaena la moki naŋa la ga akila, naŋa m̄arera paŋisi, naŋa am̄areran ke pa yeririna lala vena alogear la. Asuŋa akila ke yuŋaena la nene sa naŋa akon ke suri la naŋa urmi paŋisi e yeririna lala, ana lala na pe akekaran re nenaga naŋa vena ailla la na akuspae ga suri la nene.

5 “Lala na aŋarwar la manene la e kiela yuŋaena lala wa, naŋa lala akila ga vena awere kilamarana yaru taŋena lala. Amiu apisu ke kiela narin pultaga la nene, naŋa akon Visena Wa kiena ne Ntewa sike e la, naŋa apiari e piamenala a e pilepile na limala. La asuŋa

sinelan ke asape kiela lala na monar ve kerkeviu vaṽisi, taulu yaru taṽena lala. Amiu apisu mēna ga naṽa lala apil mēla in kulsota na leniena lala piayavi paṽisi. Ana la apilave manene la e suri la nene, a la sinelan ga asape yaru la ayeluar la ea.

⁶ A e pogos na ṽaṽagena lala a e loyūma na lotena mēna ga lala, la sinelan naṽa silaga asape atoga tano e lelen yerkawa lala,

⁷ a pogos naṽa visae la ayaloro e lelen na wilwilena, sinelan asape monar yaru lala avatanon la, a avio ruru la avisa avisave '!Oo navianena wo, pokolulagi!'

⁸ "Ana amiu na, amiu kiamiu navianena taaga ga rui, a amiu na sa naṽa na mratava taaga ga, aṽa visae ve sanene na amiu ve ataṽan re si yaru lala avio amiu laṽas avisa avisave 'Navianena.'

⁹ Ana ṽisi na amiu ve avio re yaru e yomarava nini avisave arimamiu, vanon naṽa amiu na Arimamiu na taaga ga, naṽa naga sike ma e peni.

¹⁰ A ṽisi na amiu ve ataṽan re yaru la avio amiu laṽasia avisave amiu ave kiela nasumonena, komin naṽa amiu na, kiamiu nasumonena na taaga ga, naṽa Navisaarena nene.

¹¹ Kiamiu yerkawa ai naṽa naga to laa metava, naga monar imi ve sa ga yaru na yūmae kiamiuena.

¹² Ana yaru ai naṽa naga ga pisirlua naga vena vim ve yerkawa, ṽisi na Ntewa kila naga sumā tano. Ana yaru naṽa naga ga kila naga sumā tano, ṽisi na Ntewa visirlua naga va metava."

Yesu pisawal napiowaena kiena ne nasumonena nalotena lala

Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

¹³ Ana Yesu pisa pan la, pisape "!'Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paṽisi wa, ṽisi na viowa van amiu vaṽisi, komin naṽa kiamiu visena lala pona po, ana losine-miu lala piowa a kona rui. Yaru la sinelan asape aimi loyūma e nasuṽenena kiena ne Ntewa, ana amiu asuṽa akotawela ke ga e marala, vena ve aimi re si loyūma narui, a metavana, amiu mēna ga pe apimi re loyūma poli.

¹⁴ "!'Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu na apiowa ga. Amiu na asuṽa aṽure piavin ke kiamiu leniena la paṽisi, ana apisokani ke ga ne, vanon naṽa e ke e pogos nene, amiu asuṽa akila kotalia ke letano la nene, vena avinaun kiela suri lala. Vanon suri ne nanene, ṽisi na kiamiu nakoaena mārera re la sane.

¹⁵ "!'Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, amiu na amiyūmae piowa ga! Amiu

akekaran naṓa ayaloro e waa lala, vena ava e purvanua taṓena lala, vena akilali naṓa aure yaru lala ataveve amiu. Ana pogos naṓa amiu ataulu tai imi narui, ana ve ve piavi re naga la make kiamiu ṓelaga naṓa piowa, va viowa la sane, taulu amiu sina.

¹⁶ “!Ake, amiu na sumo-nena lala, na ape kilamara ṓala ga lala! Akila kare amiu paṓisi wa, ṓisi na viowa vaṓisi van amiu. E pogos naṓa yaru lala apisa kia kien suri tai vena kila kiela navisaarena sumalu m̃arera, visae avisa avisave ‘Nepisa lelaga nene, Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa na m̃eke ne,’ ana siraun, visae akilaro sina navisaarena nene, amiu apisape ‘Nanene na naga poga ga nene, ve ve suri re tai.’ Ana visae avisa avisave ‘Nepisa lelaga, suri la naṓa pe kol, la ne asike e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa ne,’ amiu apisa apisape visena nene na m̃arera paṓisi, taṓatete si akilarovia.

¹⁷ Aa, amiu na kilamaramiu ṓala ga, a ṓarimiu pe wowe. ?Ya ne pe suri wa manene la sane: suri la naṓa pe kol nene, pona Yum̃a Wa m̃ana Ntewa naṓa kila kol nene pe suri wa tai?

¹⁸ “A visae yaru tai visa visave ‘Nepisa lelaga nene, wonta na m̃eke ne,’ amiu apisa apisape visena nene pe suri korena ga. A visae naga visa visae ‘Nepisa lelaga nene, kuṓaṓaena nane m̃eke

e wonta,’ nanagane amiu apisa apisape visena nene naga m̃arera paṓisi, yaru taṓatete kilarovia.

¹⁹ !Sa naṓa nepisa rui, amiu ape kilamara ṓala ga! ?Ya naṓa pe suri wo mane-ne: kuṓaṓaena naṓa m̃eke e wonta, pona wonta naṓa kila kuṓaṓaena nene pe suri wa tai?

²⁰ Amiu na monar avisu kilale suri la nene, vanon naṓa naga naṓa ki wonta vena kila kiena visena va m̃arera, naga sum̃a ki ke m̃ena ga amio kuṓaṓaena naṓa sum̃a e wonta.

²¹ A yaru naṓa ki ke Yum̃a Wa Mana Ntewa, naga ki ke m̃ena ga yerkaṓa naṓa m̃ana yum̃a,

²² a yaru naṓa ki ke pa ma e peni, naga sum̃a kipran ke m̃ena ga lele natotanoena wa kiena ne pupia ṓarin Suṓe keviu nene, ana visae ve sanene, naga sum̃a ki mesmesun ke nena Ntewa narui.

²³ “!Amiu navianena na navisaluaena lala, amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paṓisi wa, ṓisi na viowa manene van amiu vaṓisi. In na nekilia m̃aga naṓa amiu asum̃a apisu ruru ke silaga, naṓa visae amiu awar kamiu kinanena ve lualima, ṓisi na monar ala tai va e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, sa naṓa navisaluaena naga sum̃a pisa, a amiu asum̃a akila ke sanene e kiamiu suri punu ga, pano tol m̃ena ga narin

māk lala a suri mēna ga la ne sane mrasil. Ana pupia suri la naṗa navisaluaena naga pisa, ana amiu na pe asitom re nena ga, sa naṗa naga pisa pisape amiu na monar amesmesu ruru wo, a amiu monar asitom yaru taṗena lala, a amiu monar auarar kiamiu navisaarena lala. Visae amiu sinemiun awarar narin suri la ne sanene mārerā, nanene na poga ga, ana pupia suri la nene naga popon visae amiu akila rui, ana peraga.

24 “! Amiu nasumonena lala, ake, amiu na ape kilamara ṗala ga! Amiu asuṃa akila ke sa naṗa pogos naṗa amiu amun suria, ana amiu asitom manene la naṗa ve akilalu re naṗa akilalua narin neneno tai naṗa naṗa talilu pito teke e māmīu piala, ana amiu pe apisu kilale re naṗa amiu asuṃa asinomlaunlae ke puluk la naṗa asike e poli.

25 “! Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paṗisi wa, ṗisi na viowa van amiu vaṗisi. Amiu asuṃa ataveve ruru ke narin navisaluaena lala e lepas na kevanen māmīu piala amio kamiū pialo lala, ana amiu asitom ke asape kiamiu suri punu ga mekiki ruru narui. Ana kiamiu pialo la nene punu ga pulen ga kinanena na vinauena naṗa amiu aṗar e ṗelaga na sinesunena ga lala.

26 Amiu Varasi lala, amiu ape kilamara ṗala kemua

lelaga. Visae amiu sine-miun asape kamiū pialo amio māmīu piala lala imi ikiki ruru wo silaga, ṗisi na amiu ve akokonia la re si e kinanena la naṗa kiamiu mlamulena viowa sike ea.

27 “! Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu na akila kare amiu paṗisi wa, ṗisi na viowa van amiu vaṗisi. Amiu na sa ga tampona na yaru naṗa mare, naṗa amioa wosia miyuwowo na miyuwowo ruru po paṗisi, ana e losa na pulen ga puriu na yaru mare nene, amio tasnena naṗa menun ke na wa.

28 A sanene, na visae pogos naṗa yaru la apisu ke yepas nemiū vanua, ṗisi na lala asitom ke asape amiu na amesmesu ruru ke ne, ana peraga, e losinemiū lala na apuleni ga visokanena a mlamulena viowa lala.

29 “! Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Sila ga na amiu asuṃa apisi ke ga e kulugomiū. Amiu na asuṃa ga apisuar ruru ke tampona kiena ne navisawalena na sumo lala, ana amiu asuṃa ga apaia ke mēna ga kilavaru na nasitomālena kiena ne yaru mesmesu lala, ana sanape: ? Amiu na asitom ke asape amiu amesmesu ruru mēna ga amio la nene?

30 A amiu asuṃa apisa ke apisape visae amiu amal ke rui e pogos kiena ne repimiū

la na nanua sumo nene, vera na amiu ve amio re la nene e pogos naŭa la aŭe moŭar navisawalena lala kiena ne Ntewa.

³¹ Ana e kiamiu visena na visokanena nene, amiu asumŭa apisa kare amiu ke sina ga, vanon naŭa visena nene, kana kinasia sane pisape amiu ape lus ruru nenaga kiena ne repimiu lala li nawemoŭaren navisawalena lala.

³² Poga ga, amiu ayumŭaen va mŭaga, amiu akilali naŭa akila make yumŭaena nene naŭa repimiu lala la asiar ŭesan nanua sumo rui."

Nakoaena kiena ne li na-sumonena nalotena lala

Luk 11:47-51

³³ Ana Yesu pisi mŭarera ke pan la na wa, pisa pisape "Amiu na sa nena ga lomŭara lala. ? Amiu asitom asape amiu akilia aure matan ki-amiu nakoaena e lele naloge viowaena? !Peraga!

³⁴ Pisi na visae neiila navisawalena lala aimŭasu, amio yaru lala naŭa ape manmarua ruru e visena kiena ne Ntewa, amio navianena na navisaluaena lala, visae aimŭasu pun amiu, ana ŭisi na amiu awe moŭar laŭasia amare e laki torovia, a laŭasia amiu awela e kiamiu yumŭa na leniena lala, a ŭisi na aŭene plan la mŭena ga e kiamiu pulkumali lala.

³⁵ Ana ŭisi na amiu akilalue ga ve sanene van la vano-o, ana ŭisi na amiu ke ga narui naŭa akus

nakoaena vanon marena kiena ne yaru mesmesu la punu ga nene naŭa repimiu nasumo lala aŭe moŭar la amarmare rui. Nanene siar e Epela, naŭa naga pe kila re suri tai piowa poli, pimi pimi tol Sakaraea naŭa narina ne Parakaea, naŭa repimiu la nene aŭemŭar naga mare lavisin wonta, loyumŭa e Yumŭa Wa mŭana ne Ntewa.

³⁶ Lelaga nevisa van amiu, nakoaena nene vanon nawemŭarena kiena ne la nene, ŭisi na imi tol amiu la nene, naŭa amiu amal ke nanagane."

Yesu Sinena Mie Yerusalem

Luk 13:34-35

³⁷ Ana Yesu tagin Yerusalem, naga pisa pisape "Yerusalem oo, Yerusalem oo! ? Vanon ya ne ko osumŭa omŭe moŭar ke navisawalena lala amare sanene, a okove moŭar ke yaru lala naŭa Ntewa mligan la apimŭasu pumŭa? Yam moki liu naŭa inu sineun nesape neligan lumŭau yervivi kioŭa yeririna lala, sa naŭa lakaporo ŭere narina lala apimi atapolou vatano e kupena, ana kioŭa yeririna lala pe akekaran in re poli.

³⁸ Ana ko opisu ke ne, Ntewa mligan ko ke narui, ana ŭisi na ko oimi ove yo yau korena ga narui.

³⁹ Ana nevisa van ko, ŭisi na kioŭa yeririna lala taŭatete avisu inu sina, vano vano tol pogos naŭa kioŭa

yeririna lala avisa sina ga
sanene, avisave
'Ntewa Namava, ovisa ruru
naga nene naṓa pimi
ke e kioṃa kia.' "

24

*Yesu pisawal naṓa ṓisi na
awe plan Yum̃a Wa Mana
Ntewa*

Mak 13:1-2; Luk 21:5-6

¹ Ana Yesu molue e Yum̃a
Wa māna ne Ntewa, ana
pogos naṓa naga sum̃a mial
pano, kiena nalogena lala
apimi akilologia pupia yum̃a
la naṓa asike loyum̃a e kove
na Yum̃a Wa nene, naṓa la
apowo paṓisi, ana la apisape
Yesu kirapaṓau si visu la.

² Ana Yesu pisa pan la, pis-
ape "ʔAmiu apisu ke yum̃a
la nene? Lelaga inu nevisa
van amiu, yum̃a la nene, ṓisi
na taṓatete si kana kilavaru
ne tai naṓa toṃa ga towawa
ruru teke e lelana, komin
ṓisi na yar laṓasia aimi, awe
plan make nena yum̃a la
nene vano."

*Pog naloge viowaena
monar imi*

Mak 13:3-13; Luk 21:7-19

³ La amial sanene, apimi e
Kunus Na Purolip, ana Yesu
totano e yo nene. A pogos
naṓa pe yaru taṓena lala
asu re poli, kiena nalogena
lala apimi puna, ana apiun
tania, apisape "ʔPisi na awe
plan Yum̃a Wa nene pogwai,
a kile ya na kioṃa nawa-
suṓeena, naṓa ṓisi na ko
owasuṓe ko sina e luas nen
pogos nini?"

⁴ Ana Yesu pisataṃe la,
pisape "Popon amiu avisuar
ruru e amiu, vena ve yaru
imi ve visa kotalia amiu re,

⁵ vanon naṓa ṓisi na yaru
la ve moki naṓa ala kiau
kia, ana ṓisi na aimi avisa
avisave 'In na nepe Nav-
isaarena nene,' ana visae ve
sanene, ṓisi na aure yaru la
ve moki naṓa ava avewowe.

⁶ Ana e m̃ena ga e pogos
nene, ṓisi na amiu aloge
m̃aagena na mara naṓa
sum̃a lavisi, a lologena
na mara la naṓa sike
perina, ana amiu ve sinemiu
yuyuwawa manene re. Suri
la nene monar imi kakate
sumo, ana nanene na pe
legien maro re poli la wa.

⁷ A ṓarin suṓe lala, ṓisi
na akila mara amio ṓarin
suṓe taṓena lala, a purvanua
lala ṓisi na asuṃalu akawela
amio purvanua taṓena lala.
A yo kari ga e yomarava
nini, ṓisi na pupia viso, a
yokorena yemninu vaṓisi e
yo punu ga.

⁸ Ana suri la nene, pe
legiena maro re nene po la
wa, ana sa ga sira naṓa
m̃eṓena, naṓa sane mloge
ṓesan m̃asina mlaea vena
war sisi, ana pupia naloge
viowaena naga pere na wa.

⁹ "A e pogos nene narui,
amiu nene naṓa kiau kia
sike e amiu, yokorena
auarar amiu m̃arera, a akoa
kare amiu m̃ena ga, vano
vano-o awe moṃar amiu
amarmare. Ana yaru na
purvanua taṓena lala ve

sinelan amiu re nenaga, la akawe kiamiu visena lala.

¹⁰ Suri la nene, ĥisi na kila yaru la ve moki naĥa ve aviaawa re si mārera e inu, a ĥisi na la nene naĥa amlelaga ĥesan e inu, ĥisi na ve sinelan re si la naĥa amlelaga ke mārera e inu na wa e pogos nini, a ĥisi na la avie plan la ava e limana ne kiela nasinekar la nene.

¹¹ Ana yokorena navi-sawalena navisokanena la ve moki asumalu, a ĥisi na la aure yaru la ve moki ava ayal wowe.

¹² Yokorena naviowaena imi ve keviu manene va laa sane, kila yaru la ve moki vaĥisi naĥa sinela la imi marmare, la pe asitom re si Ntewa poli.

¹³ Ana yaru naĥa naga suĥalar mārera suĥa ga e inu vano vano-o pogos mārera nene ĥisi, ĥisi na Ntewa tamalia naga.

¹⁴ A lologena wo na nasuĥenena nene, yokorena alologon va yolai la punu ga e yomarava nini, ĥisi na kile tai naĥa pisawal ke pisape legiena maro pimi ke narui."

Pupia pog mārera tai garu Jerusalem

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵ Ana Yesu pisa mēna ga visena taĥena tai, naĥa popon visae yaru naĥa wolovia, kilali naĥa kilia ruru kana kinasia. Visena nene pisa sanini, pisape "Yokorena amiu akilia avisu

avisirlua nono tai naĥa viowa na viowa manene laa, naĥa yoko sumalu ana warnena kare manene laa yo wa na Yumā Wa Mana ne Ntewa. Suri nene Navisawalena Taniel naga pisawal nanua sumo rui,

¹⁶ a pogos naĥa amiu avisu suri nene, amiu naĥa asike Yutea, amiu popon aure, ava atapolou e kunus lala.

¹⁷ E pogos nene, visae yaru tai va ruru teke vanua lavisin mēna yumā, naga monar ve va re si loyumā vena war kiena suri laĥasia,

¹⁸ pona visae yaru sike e kana lokove, naga monar ve vito re si umā vena tar mēna kulsota, naga monar kiriri vitaĥili ga sanene vano.

¹⁹ Ana e mēna ga e pogos nene, yokorena viowa la va sira la naĥa la asena, amio mēna ga la naĥa asumā amla ke yu pa kiela sisi tomtom lala.

²⁰ Visae ve sanene, popon amiu alen wo amiu vena kiamiu pog na ureena nene, ĥisi na ve imi tol amiu re e pogos naĥa miava keviu, pona e legiena wa tai,

²¹ vanon naĥa pogos mārera nene, ĥisi na mārera la sane taulu mēna ga pogos mārera taĥena lala, naĥa siar e pogos naĥa Ntewa sii yomarava nini pimi tol nanagane, a yokorena ve pupia pog mārera re si tai ve sanene pogos tai.

²² Ana Ntewa naga sitomāl rui pisape yokorena tero po-

gos m̃arera nene imi ve plas ga, vanon kiena yeririna la naṓa naga mligan plan la vena ave kiena, naṓa asike e pogos nene. Ana visae naga ve tero re ve plas sanene, yokorena taṓatete yaru tai kilia mali sike na.

23 “Ana e pogos m̃ena ga nene, visae yaru tai visa van amiu, visa visavenua ‘Amiu apisu ke yaru nene, nanene na Navisaarena nene,’ pona visae visa visavenua ‘Nane Navisaarena ne nane gare,’ ana amiu na ve alelaga re e kiena visena la nene,

24 komin naṓa navisaarena la mokliu naṓa pe ape lelaga re poli, la akilia asum̃alu, amio m̃ena ga navisawalena navisokanena la ve moki, a ṓisi na la nene akila pupia kile lala, amio suri nailanena m̃ena ga lala. Yokorena akila sanene, ana ṓisi na la aure yaru lala avano avewowe, vano-o tol naṓa ṓisi na akilali naṓa aure m̃ena yeririna kiena ne Ntewa naṓa naga mligan plan la vena ave kiena, ana la taṓatete akilia akila.

25 Ana nanagane, akilia avisuar amiu, komin nepisawal suri la nene pan amiu sumo rui, e pogos naṓa pe aṓaripo re yo poli wa.

26 “Ana vanon suri ne nanene, visae yaru la avisa van amiu, avisave ‘Navisaarena nene, nanagane naga sike gare yokorena nene rui,’ ana ṓisi na amiu

na ve avanon re naṓa avisulia, pona visae la avisa, avisave ‘Naga ke narui, naga nane sike ga loyuma e yuma nene,’ ṓisi na amiu ve alelaga re e visena la ne sanene.

27 Ana pogos naṓa Narina ne Yeririna wasuṓe sina ga vitomi, ana ṓisi na vitomi merarava ruṓu nenaga va yeririna la punu ga, sa naṓa yekarpla naṓa pilavila, a vi-vaga ruṓu make ga e yo punu ga ma e sinapane.

28 E pogos nene, ṓisi na ve sa m̃ena ga naṓa visae suri mare tai m̃eke e yo tai, ana pupia pepaum̃a la naṓa akan ke suri mare lala, ṓisi na aiminia, la monar ave ṓegas ga asike e yo nene.”

Pisi na narina ne yeririna imi sina

Mak 13:24-27; Luk 21:25-28

29 A Yesu pisa pisape

“Ana siraunia, mesmesun nena e pogos naṓa naloge viowaena nene visae ṓisi narui, ṓisi na mrae imi ve pupumalo, a kupario ve tego re sina.

A verue la ne ma e sinapane ṓisi na aloloru, a suri m̃arera lala nae ma e sinapane, yokorena Ntewa naga kululun la akululu.” Ais 13:10, 34:4

30 “E pogos nene, kile nawa-suṓeena kiena ne Narina ne Yeririna yokorena warpoyo ma e sinapane, a yokorena

yolai lala nae yomarava nini atagtagi alolokai, a p̃isi na la avisu Narina ne Yeririna molue e lul lala amio pupia nañareraena a pupia nau-rarenakam kiena.

³¹ Ana siraunia, pupia kuma-sua yelu, a naga ligan kiena navisi lala ava e yo punu ga e yomarava nini a ma e peni, vena aure kiena yeririna la naña naga mligan plan la p̃isi rui, aimi lele ve taaga puna."

Pe yaru re tai naña kilia pog na legiena maro nene poli

Mak 13:28-32; Luk 21:29-33

³² Ana Yesu pisa, pisape "Amiu asitomli purlaki nene, naña asape purpiliva ne. Naga kiena suri navian amiuenta tai teke ea, naña amiu na monar avisuru-ruia. Pogog naña amiu avisu naña naga korowas nena imi memaena, a imi malumu, sitos la siar miyulua sina, ana amiu akilia asape pogog na yepisinu m̃arera pimi ke lavisi narui.

³³ Ve sanene, pogog naña amiu avisu kile la nene e yomarava, sa naña nepisa pan amiu rui, ana amiu akilia naña Narina ne Yeririna naga suña ga e pulutava rui, lavisi ke molue narui.

³⁴ Nevisa suri na lelaga van amiu, yokorena suri la nene p̃isi na imi kakate sumo, ana siraunia, teras kiena ne yaru la naña la amal ke e pogog nene, p̃isi

na naga kilia kovio vetan yomarava nini.

³⁵ A yokorena sinapane amio yomarava nini lalua m̃ena ga akovio veraga, ana kiau visena lala tañatete akovio pogog tai.

³⁶ Ana pe yaru re tai naña kilia kana legiena pona aora nena naña p̃isi na Narina ne Yeririna naga imi ea. Navisi lala nae ma e peni, amio Narina ne Ntewa, la m̃ena ga amninue ga, ana Ata ga, naga taaga naga kilia m̃aga."

Amiu monar akila ruru amiu asuña ga

Mak 13:33-37; Luk 17:26-30,34-36

³⁷ Ana Yesu pisa pisape "Vano vano tol pogog naña Narina ne Yeririna imi sina, ana p̃isi na tañatete yaru la akila ruru la wo, ve sa ke pogog kiena ne Yermarua Noa nanua sumo.

³⁸ Ana e pogog nene narui, sumon naña pupia womie mlau, ana yaru lala asuña akinana m̃aga, a asuña amun m̃a namunena lala, a akila ke talopaena la sanene, pimi tol pogog naña Noa pa loyuma e kiena pupia waa naña naga miyumaenia.

³⁹ Ana yeririna la nene asuña ga sanene, la pe asitom re suri tai poli, ana apisu ga pupia womie nene mlau pimi p̃ere plan la. Ana inu nevisa van amiu, yokorena e pogog naña Narina ne Yeririna naga wasuñe sina imi, ana p̃isi na la nene maran ve taaga ke ga ve sa

nanua sumo e pogos kiena ne Noa.

⁴⁰ Visae yaru la ve lua, lalua asuŋa ayuŋae ke e lokove, ƣisi na navisi lala aimi atarlua tai, ana aligan tai ƣeke na,

⁴¹ a visae sira ve lua, naƣa lalua asuŋa ayuŋaen ke kinnanena, ana la atarlua tai, ana aligan tai ƣeke na.

⁴² “Sanene, ana amiu monar asuŋa avisuar ruru amiu, komin naƣa amiu amninue ga e legiena ya naƣa kiamiu Suƣe imi sina warpo yo.

⁴³ Amiu na monar avisu kilale suri nene, sa naƣa visae yerkawa tai suŋa ga, ana visae naga kilia ƣaga pogos naƣa yokorena yaru navinauena tai imi e ƣana yuŋa vena vinaun kiena suri lala, ƣisi na yerkawa nene suŋa visuar ruru silaga, vena suŋate ruru yaru navinauena nene imi.

⁴⁴ Ana ve sanene, na amiu monar asuŋa avisuar ruru amiu, vanon naƣa Narina ne Yeririna ƣisi na naga imi kate, e pogos tai naƣa amiu pe asitom re asape ƣisi na naga imi e poli.”

Pakaiwa na yaru na yuŋaena naƣa kiena yerkawa ƣasuƣe sina pimi

Luk 12:41-48

⁴⁵ Ana Yesu pisa pisape “? Visae yaru na yuŋaena tai, naƣa naga pe manmarua ea, naga ƣuarar ruru yuŋaena, naga yuŋae sanape? Naga yuŋae sanene, naƣa visae

kiena yerkawa naga ligan yo vena va perina, ana yerkawa nene ligan naga vena naga visuar ruru e yaru na yuŋaena taƣena lala, ana yoko yaru nene naga uarar ruru yuŋaena la nene.

⁴⁶ Ana pogos naƣa yerkawa nene wasuƣe sina, ana kilia lual naƣa yaru na kiena yuŋaena nene suŋa ga uarar ruru ke yuŋaena lala na wa. Ana yokorena yaru na yuŋaena nene loge wo vaƣisi,

⁴⁷ komin naƣa yokorena yerkawa nene ligan kiena suri punu ga e limana ne kiena yaru nene. Ee, lelaga, yoko Ntewa naga kila ƣena ga ve sa ke nene.

⁴⁸ “Ana visae yaru na yuŋaena nene viowa ga, a pogos naƣa yerkawa nene ligan yo va suŋa perina ve piavi, ana yaru na yuŋaena nene kilia visa, visave ‘?E suwala, yerkawa nene pa su piavi la wa, pona ve wasuƣe re si yo narui, pona ƣa sanape?’

⁴⁹ Ana ƣisi na naga suŋalu kila viowa va yaru na yuŋaena taƣena lala, a yokorena naga va suŋa mun ƣa wii, ve wowe amio yaru na munen wii lala, ana asuŋa akan kare ke ga kilavaru kiena ne yerkawa nene na.

⁵⁰ Ana yokorena yerkawa nene naga wasuƣe imi e legiena tai naƣa yaru na yuŋaena nene ilan ga, a e

pogos tai naŋa yaru nene naga pe sitomaŋal re sape ƣisi na naga imi ea.

⁵¹ Ana yerkawa nene ƣisi na naga la nakoaena ve ke-viu va yaru nene, naŋa yokorena kila naga va sike amio yaru na visokanena taŋena lala e yo naŋa yaru la asuma atagi, a akar ga maluela ea.”

25

Pakaiwa na sira m̄ee lualima

¹ Ana Yesu pisa, pisape “E pogos naŋa Narina ne Yeririna wasuŋe sina ga, yokorena nasuŋenena kiena ne Ntewa naga ve sa naŋa ƣakaiwa nini pisa. Pakaiwa nini, naga pisayu ƣaŋagena na talopaena tai, naŋa taveve kiela ƣelaga, la ne e lepa naŋa puna ne yermene la aŋure naga pa e yuma m̄ana ne sira m̄ee vena aure sira nene amio naga imi amio la. Ana vinena ne yermene nene la lualima la asike ga uma, vena la akila ruru suri la punu ga. Ana lavisi yemalo, ana vinena lala la aŋar kiela kapi vivaga lala, la amiyalilu mrapan la, vena la punu ga awasuŋela si aimi.

²⁻⁴ Ana vinena la nene, lala lima la ape manmarua, asitom ruru suri po, naŋa aŋar m̄a piawi na sirveve laŋasia vena akokonia sina ga kiela nakapi vivaga lala, ana la lima na ape tampos ga, la pe asitom ruru re si sanene poli, ana la aŋar

m̄aga kiela nakapi vivaga lala, ana la pe aŋar re si sirveve laŋas poli naŋa vena visae taŋa, ana akilia akokonia sina ga.

⁵ Ana lala asumate m̄a yaru natalopaena nene pano-o, ana naga susun paŋisi, kila sanene sira m̄ee la lualima nene, atekavito pano-o paŋisi, ana amomali.

⁶ “Ana kolemallo ko yepelilika, ana yaru tai pio, pisape ‘!Yaru na talopaena, pimi ke lavisi warpoyo narui. Amiu aimi avitawe naga!’

⁷ Ana sira m̄ee la lualima nene atavilo, akila ruru kiela nakapi vivaga lala vena vivaga ruru sina. La akila plan m̄au na kilika na kapi lala, a apisuveve kiela sirveve lala.

⁸ Ana la naŋa la pe asitom ruru re suri poli, apisu kilale kiela nakapi vivaga lala lavisi marmare, sirveve ƣisi, ana apiun tan lala ƣasia, apisape ‘Awis suwala, amiu akilia ala re narin sirveve van imimi wa, a visae peraga yokorena kiamimi nakapi la amarmare yo.’

⁹ “Ana la naŋa asitom ruru suri po, apisa apisape ‘!Peraga yo! Sirveve nini pe torokin punu ita re poli. Popen amiu ava li si e yuma nawilwilena yena aul si kiamiu laŋasia.’

¹⁰ “Ana la apanon si asape aul kiela sirveve, a pogos naŋa apa ke ga wa, yaru natalopaena naŋani pimi poru.

Naga pa loyũa e m̃ana yũa, a sira m̃ee la lima nene nãpa la asuũatea, lala amio naga apa veraga e kinanena na talopaena. Ana pogos nãpa yeririna la apa asike loyũa rui, ana la akotava ruru e mratava.

11 “Ana siraunia, sira m̃ee tãpena la nãpani ãpasũpe la ke sina ga, ana asuũalu asuũa mratava, apio apisape ‘!Meneu, m̃eneu, awis ovietaua meim̃asu loyũa!’ ”

12 “Ana yaru nãpa pisa ga pan la, pisape ‘!Lelaga nevisa van amiu, nemninue amiu ga!’ ”

13 Ana Yesu pisa pae ̃pakaiwa nene ̃pisi, ana pisa pisape “Poga ga, ana amiu na monar avisuar ruru wo, vanon nãpa amiu pe akilia re legiena na suri nene poli amio mrae nena.”

Pakaiwa na yaru telu nãpa la apisuar kilavaru tai
Luk 18:11-27

14 Ana Yesu pisa, pisape “Ana pogos nãpa Narina ne Yeririna wasũpe sina ga, ̃pisi na ve sa m̃ena ga nãpa ̃pakaiwa nini pisa, pisape: Yerkawa tai, kila ruru ke pisape ̃pisi na va e yo tai nãpa koperina na kope-rina, e purvanua tãpena tai. Ana yerkawa nene pio kiena yaru na yũaena lala vena aimi puna, ana naga pisi pan la, mligan kiena suri lala e limala, vena avisuar ruruia ayuũae amio.

15 Ana naga pisuveve kiela na kiliaena lala ̃pisi, ana mligan taga na kilavaru lima te liman tai, a mligan taga na kilavaru lua te limana yaru tãpena, a mligan taga na kilavaru taaga e limana ne tãpena, ana siraunia naga mligan la, ana pa sike kope-rina na piavi towe la ga.

16 Ana yaru nãpa mla taga na kilavaru lima, mial ke veraga pano, kila yũaena la moki e kilavaru nene, panoo tol ke sina ga taga na kilavaru tãpena lima.

17 Ana e ke e ̃pelaga nene, yaru m̃ena ga nãpa mla taga na kilavaru lua, naga m̃ena ga taulu ke sina ga taga na kilavaru tãpena lua.

18 Ana yaru nãpa mla taga na kilavaru taga ga, naga pa kili ̃pilĩpili e porotano, vena sinwan kilavaru kiena ne kiena yerkawa nene.

19 “Ana pogos moki ̃paro pa rui, ana yerkawa kiena ne yaru la nene naga ̃pasũpe ke sina ga pimi, ana naga sinenan pisape visuvelili kilavaru la nãpa naga ̃par pa kiena yaru la telu nene.

20 Ana yaru nãpa naga tol taga na kilavaru lima sumo, ana naga pimi suũalu se marana ne kiena yerkawa nene, naga ̃par ke sina ga taga na kilavaru nene lima. Ana naga pisa pisape ‘Mara, nanua sumo ko õpar taga na kilavaru lima pan inu, ana na nini. Ana netaulu sina ga taga na kilavaru lima nini su metavanja nanua

sumo, naþa netauluia na pe kioña.'

21 "Ana yerkawa nene pisa pania, pisape 'Po paþisi, potena. Ko na okila yuñæna po paþisi wa. Ko opuarar ruru narin yuñæna nene naþa nemligan e lumoña, ana þisi na neligan ko vena ko ovisuar kiau yuñæna kerkeviu la þasia. Poga ga, oimi omio inu e kiau þaþagena na kekarena nini.'

22 "Ana yaru naþa naga þar taga na kilavaru lua, ana naga mēna ga pimi suñalu se marana ne yerkawa nene. Ana naga pisa pania, pisape 'Mara, nanua sumo ko otar taga na kilavaru lua nini pan inu. Ana taga na kilavaru lua ne na nini, amio sina ga taga na kilavaru lua naþa netauluia na pe kioña.'

23 "Ana yerkawa nene pisa pania, pisape '! Po paþisi! Potena, ko na okila yuñæna po paþisi wa. Ko opuarar ruru narin yuñæna nene naþa nemligan e lumoña, ana þisi na neligan ko vena ko ovisuar ruru kiau yuñæna kerkeviu la þasia. Poga ga, oimi omio inu e kiau þaþagena na kekarena nini.'

24 "Ana yaru naþa tol taga na kilavaru taaga ga, naga pimi suñalu se marana ne yerkawa nene, pisawo ga, pisa pisape 'Mara, nesitom nesape ko ope yaru mārera

tai. Ko okilia ola kina-nena e lokove naþa ko pe omiyuñæen re poli, a ko okilia ola mēna ga mralaki e purmraki naþa pe ko re omapila poli.

25 Vanon suri ne na nene, nemaraun ko ea, ana nepa nesinwan ga kioña kilavaru e porotano. Ana nanini, ovisu kioña kilavaru nane su ruru ga suña ne.'

26 "Ana yerkawa nene pisatamea, pisape '!Aa, ko na yaru viowa tai nene naþa ne, ko ope yowena paþisi wa! Ko opisa kare inu þisi rui, osape in na nepe tewena tai, ana visae ko opisu naþa in na nepe yaru mārera tai sanene, vanon ya ne ko omligan ga kilavaru su korena ga suña sanene?

27 Visae ko ova oligan ga e yuñæ na kilavaru vera na woga ga, vena pogos naþa neimi si sanini, nekilia nelalua sina amio ninusa naþa kapuru ke e yepasia.'

28 Ana yerkawa nene pisi pa kiena yaru lala, pisape 'Aulai, avano alalua kilavaru nene vetan limana, ana ala va van yaru naþa þarar ke taga na kilavaru lualima rui.

29 Nevisa sanini van amiu, visae yaru naþa kiena suri moki rui, þisi na naga war va la sane vena kiena ve moki vaþisi, ana yaru naþa pe kiena suri re poli, þisi na naga kilia kilalu narin suri naþa naga mla ke na.

30 Ana amiu akoven melioi nene va vanua e yo malolo,

e yo naŭa yaru lala asumŭa ga atagi ke ea, a akar ke maluela ea! ”

Legiena na liŭereena

³¹ Siraunia, ana Yesu pisa pisape “Pogos naŭa Narina ne Yeririna vitomi amio navisi lala e kiena naurarena, ŭisi na naga imi ve Parin Suŭe narui, a ŭisi na naga vitomi va e kiena lele wa na totanoen ea.

³² Ana navisi lala, ŭisi na awere yolai punu ga na yomarava nini aimi asumŭalu ase marana. Ana e pogos nene narui, ŭisi na naga liŭere yaru lala ava e ŭegas ve lua, ve sa naŭa yaru tai navisuaren suri mali lala, naga liŭere kiena sipsip lala e nane lala.

³³ Ana ŭisi na ŭarin suŭe nene ligan kiena sipsip lala ava ase kiena lepas na ŭamarua, a nane lala ava ase laŭas na ŭaŭeli.

³⁴ Ana ŭisi na naga visa van la ne asike e lepas na ŭamarua, visave ‘Amiu yeririna ne la na nene naŭa Ata naga visa ruru amiu. Amiu aimi narui, a akus lelemiu loyumŭa e kiena nasuŭenena, naŭa naga miyumŭaen ruru sumŭate amiu ke rui nanua sumo, e pogos naŭa naga sii yomarava nini ea.

³⁵ Amiu aimi, vanon pogos naŭa visae viso kar inu, amiu amla kinanena pan inu, a pogos naŭa moto kar inu, amiu amla wii pan inu. A pogos naŭa nepe wolawa

ga, amiu aŭure inu nepa e mŭamiu umŭa,

³⁶ a pogos naŭa yepeu korena ga, amiu amla kulsota pan inu. A pogos naŭa nemai, amiu apimi akaten inu, a pogos naŭa nesike e yumŭa na loge viowaena, amiu apimi asun amio inu.’

³⁷⁻³⁹ “Ana yaru mesmesu lala naŭa asike e lepas na ŭamarua ŭisi na aviun tania avisave ‘?Ana Suŭe, sanape? Ko osumŭa apisa ke osape imimi memiila ko e kioŭa pogos mŭarera la ne sanene, ana imimi pe mesitom re nena mesape mekila sanene pan ko poli-i ŭisa. ?Imimi mekila suri la nene pan ko na pogwai?’

⁴⁰ “Ana yoko Parin Suŭe nene visataŭe la, visave ‘Lelaga nevisa van amiu, pogos naŭa amiu akila ke sanene pan yaru na mŭau mratava tai, ana sa ga naŭa akila ke ga pan inu narui, pe suri korena ga naŭa naga pe yaru na sanape.

⁴¹ “Ana siraunia, ŭisi na naga pisi mŭena ga pa la naŭa e lepas na ŭaŭeli, yokorena visa van la, visave ‘Amiu aure vetan inu, Ntewa piain nakoena viowa tai pan amiu ŭisi rui. Amiu ava e kapi nene naŭa pivaga mŭa silaga, taŭatete mare pog tai, naŭa sumŭate ke Yermare Lego amio kiena navisi lala vena la ava ea.

⁴² Vanon pogos naŭa viso kar inu, ana pe amla re kinanena pan inu poli, a pogos

naþa moto kar inu, ana pe amla re wii pan inu poli.

⁴³ A pogos naþa nepe wolawa, ana pe aþure inu re nepa mamiu una poli, a pogos naþa yepeu korena, ana pe amla re kulsota pan inu poli, a pogos naþa nem-inana, pona nesike e yuna naloge viowaena, ana pe apimi akaten inu re poli.'

⁴⁴ "Ana þisi na la awisa-tae þarin suþe nene, awisave '?Ana Suþe, sanape? ?Imimi moal ko na pogwai naþa ko viso kar ko, pona moto kar ko, pona ko ope wolawa, pona ko yepema korena ga, pona omai, pona osike e yuna naloge viowaena? ?Ana pogwai naþa ko sanene, ana imimi pe mepimi memiila ko re poli?'

⁴⁵ "Ana naga þisi na visatae la, visave 'Lelaga, nevisa van amiu, nevisave pogos naþa amiu na pe asitoali re naþa akila ve sanene va kiau yaru tai naþa naga pe yaru na sanape, nanene na sa ga naþa amiu pe asitoali re naþa akila pan inu poli.' "

⁴⁶ Ana Yesu kila make kiena visena nene, naga pisa pisape "La nene yokorena la avanon vena atol nakoaena nene naþa ve uro re. Ana yaru mesmesu la nene yokorena la avanon atol malena nene naþa sua vano vano ve uro re."

26

Apisape awemar Yesu

mare

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Yoane 11:45-53

¹ Ana pogos naþa Yesu pian kiena yeririna lala e visena la nene þisi, ana naga pisa pan la, pisape

² "Amiu akilia ma legiena na vewo rui, ana Paþagena Nasitoalena Natamaliaena siar narui. E pogos na þaþagena nene narui, þisi na aligan Narina ne Yeririna va e limana ne la naþa yoko asuari naga e laki torovia vena mare."

³ Ana e pogos nene, yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne le Israel lala, asuna e viorena e yuna mana ne þarin yaru wa, naþa naga kiena kia Kaeþas.

⁴ La apisayu ke naþa þisi na auaravinaun ga Yesu, a ala nakoaena namarena ga vania.

⁵ Ana la apisa apisape "Suri nene, ita taþatete tekila e pogos na þaþagena, vanon naþa þisi na yaru la sinela kar ita vaþisi, ana yokorena la aaaga vaþisi ne wa, komin naþa la mokliu naþa la akekaran yaru ne nanene þisa."

Maria taron ponotaninu e þarina ne Yesu

Mak 14:3-9; Yoane 12:1-8

⁶ Ana siraunia, Yesu sike garu e pulkumali nene Petani, ana naga pa sike e yuna mana ne yaru naþa apio kiena kia asape Saemon Leperosi, komin naþa naga þar leperosi sumo.

⁷ Ana pogos tai naña Yesu kinana ke e yuma nene, ana sira tai pimi puna, ana sira nena kus piawi naña amiyumaenia e kilavaru tai naña po pañisi, a ponotaninu pule ga meke ea, naña kana kilavaru keviu manene la pañisi. Ana sira nene taron make ponotaninu nene e parina ne Yesu.

⁸ Ana pogos naña nalogena kiena ne Yesu lala apisu suri nene, ana sinela mimi pañisi, ana la apisape “? Vanon ya ne naga kila kare ponotaninu nene sanene?”

⁹ Visae naga wilwilin lua ga, vera na naga tol kilavaru keviu tai, naga kilia lavia vena iilaen yaru la naña li-mala korena ga.”

¹⁰ Ana Yesu kilia ma naña la apisi ke sanene, ana naga pisi pan la, pisape “Ei, ve akila kare re sira nene sanene. Naga kila yumaena wo tanea e inu ne.

¹¹ Yaru la ne pe kiela suri re poli, pisi na la na asuma ga likan amiu silaga, vena akilia aiila la, ana inu na, tapatete nesike nemio amiu silaga.

¹² Suri naña sira nene kila, naña taron ponotaninu e tasneu, naga kila sane kila ruru ke tasneu vena asin inu.

¹³ Lelaga nevisa van amiu, e yo punu ga e yomara-ava nini naña pisi na avisa-wal kiau nalogena wo ea, ana pisi na lala asunyu mena ga suri naña sira nene kila, vena asitomali luen

ga kiena nasitomienea keviu nene, naña sinena mie inu kemua lelaga.”

Sutas pisaar pisape yoko vielua Yesu

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴ Ana nalogena la lualima taaga pa lua nene, lala tai, naña kiena kia Sutas nae Kariot, naga pa puna ne yer-kawa kiena ne yaru wa lala,

¹⁵ ana naga pisa, pisape “? Visae nevielua Yesu vinasu e limamiu, pisi na amiu ala ya ne van inu?” Ana la nene apul pania e kilavaru naña selpa tol lualima yam telu,

¹⁶ ana siar e pogos nene, Sutas suma kalewele mrapa naña vielua Yesu van la ea.

Nalogena lala akila ruru kinanena na pañagena

Mak 14:12-16; Luk 22:7-13

¹⁷ Ana pimi tol legiena pesia na pañagena nene, naña la apisa mena ga apisape naga pe Pañagena Na Kanen Kiligañe, ana nalologena lala apimi puna Yesu, apiunia apisape “? Ko sinoman osape imimi meva mekila ruru suri lala e yo nape, vena ita tekila Kinanena Na Sitomalenena Natamaliaena ea?”

¹⁸ Ana Yesu pisatamea, pisape “Ava garu Yerusalem, ava avisu yaru nañani, avisa van sanini, avisave ‘Kiamimi navianena pisape naga kiena pogos pimi ke lavis narui. Naga sinenan pisape naga, amio imimi

kiena nalogena lala, ĩisi na meimi mekila kanena naĵani e moĵa uĵa.' ”

¹⁹ Ana nalogena lala apa akila sa naĵa naga pisa, ana la akila ruru suri lala na paĵagena nene.

Yesu pisawal naĵa yoko Sutas vielua naga

Mak 14:17-21; Luk 22:14,21-23; Yoane 13:21-30

²⁰ Ana siraunia, Yesu lala apimi e uĵa nene, ana kolemallo, la atotano, la asuĵa akan ke kinanena nene narui,

²¹ a Yesu pisa pisape “Lelaga nevisa van amiu, ĩisi na amiu yaru tai, naga vielua inu.”

²² Ana kiena nalogena lala amloge naĵa naga pisa sanene, ana la sinela piowa paĵisi, ana lala peve taaga apiun tania, apisape “!Suĵe! ?Pe inu re poli, ne?”

²³ Ana Yesu pisataĵe la, pisape “Tai naĵa imimi lua melapae kamimi kinanena e pialo taaga, naga ke narui.

²⁴ Yokorena Narina ne Yeririna monar mare ve sa naĵa Nasiriena Wa la pisayuia, ana yaru naĵa pielua naga, ĩisi na viowa la van naga, visae naga ve vaeme re vera wo va ĩisi.”

²⁵ Ana Sutas, naĵa sirau-
nia naga pielua Yesu, naga piunia pisape “?Navianena, ana ai? ?Inu?”

Ana Yesu pisataĵea, pisape “Ana, sane opisa ne yo.”

Kinanena maro

Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Koren 11:23-25

²⁶ Ana pogos naĵa la asuĵa akinana ke ga wa, Yesu mla kilaparavi tai, pisa potena pa Ntewa vanonia, ana naga kawewowaia, kian pa kiena nalologena lala, pisa pisape “Amiu alavia, akania. Nanene na pe tasneu.”

²⁷ A siraunia, mla piala na kuruta namunena, ana pisa potena pa Ntewa vanonia, ana kian pa pan la, naga pisa pisape “Amiu punu ga amunpae ga e piala nini,

²⁸ vanon naĵa nanene na tau nene, naĵa vena kila naviranarena kiena ne Ntewa suĵalu ĵarera, a vena lau vanon naviewoena na mlamulena viowa kiena ne yaru lala ve moki.

²⁹ Nevisaar van amiu, yokorena ve nomun re si kuruta namunena nene narui, vano vano-o yoko nemun kuruta na munena viu nene nemio amiu, e pogos naĵa tesike e nasuĵenena kiena ne Ata.”

³⁰ Ana siraunia la amiyau maro e yauena tai na Yauena lala ĩisi, a siraunia la amolue, apa maro e Kunus Na Purolip.

Yesu pisawal naĵa ĩisi na Pita viro naga

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Yoane 13:36-38

³¹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “E yemallo ke nini narui, kiamiu nalelagaena e inu ĩisi na loloru, vanon suri la naĵa imi ĵalĵalivin inu. Pisi na ve sa ke ga naĵa

Ntewa pisa e Nasiriena Wa lala, naŋa pisa, pisape

‘Pisi na nowem̃ar yaru na visuarena sipsip mare, ana p̃isi na kiena sipsip lala ayaltetai ava e yo punu ga.’ Sek 13:7

32 “Ana pogos naŋa nemali sina ga vetan marena, yokorena nesumo neva garu Kalele, ana yokorena amiu m̃ena ga monar asirau aimi.”

33 Ana Pita pisawal pania, pisape “Yesu, pona nalelagaena kiena ne la nene punu ga loloru, ana la aure vetan ko yo, ana in na taŋatete kemua neligan ko pog tai.”

34 Ana Yesu pisa pania, pisape “Lelaga nevisa van ko, p̃isi na yemalo ke ga nene, pogos naŋa term̃ene ve kokoreko re yam tai wa, ana ko oviro inu yam ve telu narui, ko ovisave omninue nu ga.”

35 Ana Pita pisawal meraravan pa Yesu e marala, pisape “Visae la sinelan avisave aweŋar nu nemio ko, nanene na poga ga ne, ana inu, yokorena taŋatete kemua neviro ko, nevisave in na pe nepe kioŋa re poli.” A e pogos nene, nalologena taŋena m̃ena ga lala apisa m̃ena ga sa ke ga.

Yesu pa mlen e Ketsemani

Mak 14:32-42; Luk 22:39-

46

36 Ana siraunia, Yesu amio kiena nalogena lala apa e yo tai, kiena kia Ketsemani. Ana naga pisa pan la, pisape

“Amiu atom̃a e nene sumo wa, ana in na neva laa perina sane, vena nelen re yam ve plas ga.”

37 Ana naga p̃ere Pita amio narina ne Sepeti la luwoka, Semes amio Yoane, la teloka nene amio naga apa la perina ve tokak ga, a e pogos nene Yesu naga sinena pimi urmi manene la, mloge piowa paŋisi.

38 Ana naga pisa pa la telu nene, pisa pisape “Nanagane nemloge sane ninuu pilaroro la narui, ana kila inu lavisi nemare vanonia. Awis, amiu akilali asum̃a atavilo amio inu e yo nini sumo wa.”

39 Ana Yesu mial ga pa la sane, ana mloru kinai mono, monar marana, vena len. Ana naga pio, pisape “!Ata o! Visae okilia okila suri nene, awis ko olalua piala naloge viowaena nene vetan inu, vena p̃isi na ve nomun re ea. Ana ko ve okila re nasinenanena kiau, ana okila ga kioŋa.”

40 Ana naga p̃asuŋe sina, pitomi puna ne kiena nalogena la telu nene, ana naga pisu naŋa la asum̃a amomali rui. Ana la atavilo sina, ana Yesu pisa pa Pita, pisape “?Sanape na amiu taŋatete atavilo amio inu e aora ve taaga ga nene?”

41 Amiu monar avisuar ruru wo, a amiu monar alen silaga, vena nakilaliena lala ve akila amiu re aloru e mlamulena viowa. Ee, ki- amiu sitomena m̃arera ruru

po, ana tasnemiū malumu manene la."

⁴² Ana yam lua, naga pa sina e nañani, mlen pisape "Ata o! Visae otañatete olalua māu piala naloge viowaena nene, ana monar nomun ea, komin naña monar ve sa ga naña ko sinomñania."

⁴³ Ana naga ãasuñe sina pimi, pisu naña la telu nene asuñā amomalio ke sina ga, komin naña marala kawa, atekavito pañisi, atavilo ãele ga.

⁴⁴ Ana naga mligan la telu nene asuñā ga, ana ãasuñe ke sina ga pa e nañani, mlen e visena taaga mā nena ga, naña naga kila yam telu ne.

⁴⁵ Ana naga ãasuñe si pimi pun la telu nene, pisape "Ei, amiu asuñā apa ruru amiu, a amomalio ke ga wa? !Amiu avisuaria! Lavisi ke pogos naña Narina ne Yeririna va e limana ne li viowa la narui.

⁴⁶ Ita, asuñālu, tevano. Amiu apisu ke ne, yaru na vielua inuena nane suñā pimi mā ga lavisi nañā."

La apuarar Yesu mārera

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Yoane 18:3-12

⁴⁷ Ana pogos naña Yesu pisa ke visena nene wa, Sutas nene, naña nalogena la lualima taaga pa lua nene lala tai, naga pimi, naga amio yaru na mara la moki naña añar kiela playu na mara lala amio kiela plaki lala. La ke nene narui, naña yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena

kiena ne le Yu lala, la amligan la apimi.

⁴⁸ Ana sumon naña la apa añalivi sanene, yaru na vieluaena naña Sutas nene, naga pisaar kile tai pan la, naña naga pisa pisape "Yaru naña visae neva nevitawe ãesania, nane yaru ne nanene naña ãisi na amiu auarar ruru naga,"

⁴⁹ ana pogos naña la añalivi, Sutas mial mesmesun ga Yesu, ana naga pitawea, pisa pania, pisape "Pokolemalo, Navianena! Sumāre sike amio ko."

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape "Mara, yuñāena naña ko opiminia, ko okila ga." Ana la apimi narui, apuarar Yesu mārera.

⁵¹ La apuarar naga sanene narui, ana Pita ãerelua kiena playu, terania, tetereria yaru kiena ne Parin yaru wa tai, ana telua kiligana lepas tai.

⁵² Ana Yesu pisa pania, pisape "Ko oligan ruru si kiomā playu e kana taga. Yaru naña ãar ke playu na kilaen mara, naga ãisi na mare e playu na kilaen mara.

⁵³ ?Amiu asitom asape in na tañatete nevio Ata, vena naga iila inu? Visae nevio naga, yam ve taaga naga ãisi na ligan ãegas nen kiena navisi lala ve moki naña vena aimi avisuar inu.

⁵⁴ Ana visae nekila sanene, ãisi na visena nasumo lala naña asike e Nasiriena Wa lala, yokorena la tañatete aimi ave lelaga, sa naña apisaar ãisi rui."

55 Ana Yesu pisi pan yaru la nene, pisape “?Vanon ya ne amiu aþara kiamiu playu amio kiamiu plaki lala? ? A vanon ya ne amiu asape aimi atararvinaun inu e pupumalo sanene? ? Pona amiu asitom ke asape in na nepe yaru m̃arera na vin-auna tai pona na weṃaren yaru? ?Ana silaga e legiena punu ga, naþa in na nesuṃa nepian ke yaru lala loyuma e Yuṃa Wa Mana ne Ntewa, ana vanon ya ne pe apimi atarar inu re e pogos la nene poli?

56 Ana suri la nene la poga ga ne, vanon suri la ne amiu akila ke ne, sa ke ga naþa navisawalena nasumo lala apisawal nanua rui e kiela Nasiriena Wa lala, ana kiela visena la nene pimi ke sane pe lelaga make narui.”

Ana e pogos nene, nalogena lala amligan Yesu, la aþure matania.

Aþere yesu pa e kumali keviu kiena ne yerkawa kiena ne le yu lala

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Yoane 18:13-14,19-24

57 Ana la naþa atarar Yesu, aþure pimi vena akila naga suṃalu se marana ne Kaepas, naþa naga pe Parin yaru wa. Ana navianena navisaluaena lala amio nasumonena kiena ne le Yu lala, apimi m̃ena ga lele taaga e kiena kumali nene rui.

58 Ana Pita m̃ena ga suṃa taveve ke Yesu e pogos nene, ana pe pa re lavisin naga poli, ana pogos naþa la apimi loyuma e kove na kumali nene, Pita pano totano amio li nayumaena kiena ne Kaepas lala, vena naga logeli sanape naþa þisi na la akila va Yesu.

59 Ana yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio yerkawa taþena lala naþa la asike loyuma e viorena nene, akilali naþa akale yaru laþasia vena la avisokan ga e Yesu, naþa la avisa suri laþasia naþa la avisu sane akilia awem̃ar Yesu mare vanonia.

60 Ana la apisi narui, ana yaru la moki naþa asuṃalu, la apisokani pano pano-o paþisi, ana viorena nene pe m̃a re suri tai e kiela visena la poli vena torokin la akila ve sanene va Yesu. Kiela visena la peve taþena ga sanene pano-o þisi, ana yaru la lua asuṃalu,

61 ana la lua apiranari visena taaga, apisape “Yaru nene, pisa pisape naga kilia we plan Yuṃa Wa Mana ne Ntewa, ana visirlua sina e legiena ve telu ga.”

62 Ana Parin yaru wa nene suṃalu, pisi pa Yesu, pisa pisape “?Sanape, yokorena ko ovisatam̃e la, pona peraga? ?Sanapen visena la nene naþa la asuṃa apisawal ke ne?”

63 Ana Yesu topuru ga toṃa ga. Ana Parin yaru

wa nene pisa sina ga pania, pisape “Nevisa van ko, ko na monar ovisa kia kiena ne Ntewa Mali, ovisave lelaga naña ko Navisaarena, naña ko ope narina ne Ntewa, pona pe ko re naga poli. !Ko na monar ovisawal ruru van imimi nanagane narui!”

⁶⁴ Ana Yesu pisatamea, pisape “Suri ne nanene narui, nane ko osuñña opisa ke narui. Ana nevisa van amiu, nesape siraunia ve ve piavire, p̄isi na amiu avisu Narina ne Yeririna naña totano e lepas marua kiena ne Ntewa nam̄areraena, a p̄isi na amiu avisu naña warpoyo e lul lala, vitomi tano e yomarava nini.”

⁶⁵ Ana Parin yaru wa nene sinena mimi pañisi, pitolwowa m̄ana kulsaket, pisa pisape “!Nane-e, toroki! Yaru naña suñña p̄arnena kare ke kia wa kiena ne Ntewa, nanene rui. ?Amiu amloge m̄a ne? ?Vanon ya ne ita tesuñña takale ke si yaru vena visawal si suri lañas e naga?”

⁶⁶ ?Ana viorena nini sitom sanape? ?Pisi na teliṗere naga sanape?”

Ana la apisatamea, apisape “Popon awem̄ar nena naga mare.”

⁶⁷ Ana la nene la apilasiria marana, a asu naga, a lañasia la amlipa kare naga pañisi,

⁶⁸ ana apisa kare naga, apisape “?Ei, Navisaarena, ko ovisawalia, ane m̄lipa ko ga na wa?”

Pita piro Yesu

Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Yoane 18:15-18,25-27

⁶⁹ Ana e pogos nene, naña Pita toñña tano loyumuña e kove nene, sira m̄ee tai na visuaren yumuña pimi puna, pisa pisape “!Ei, ko m̄ena ga otaveve Yesu nae Kalele nene!”

⁷⁰ Ana e marala la punu ga, Pita piro suri nene, pisa pisape “Peraga, nemninue suri na ko opisa ke ne.”

⁷¹ Ana naga mial petania, pito tano e pupia pulutava na kove na kumali nene.

Ana e yo nene, sira m̄ee taṗena m̄al naga, ana pisa pa yaru la naña asike ga lavisinia, pisape “Yaru nene, naga m̄ena ga amio yaru nae Nasaret naña Yesu.”

⁷² Ana Pita piro ke sina ga suri nene, pisa visena tai naña pe visena m̄arera, pisape “!Peraga p̄a, in na nemninue nena yaru nene!”

⁷³ Ana yam plas ga, yaru la naña asike ga lavisin pulutava nene apimi puna ne Pita narui, ana apisa pania, apisape “Lelaga, ko na ko lala yaru tai, vanon naña memloge kilale naña ko osuñña opan ke visena lala sa ga le Kalele ga lala.”

⁷⁴ Ana Pita pisi m̄arera la sane, naga pisaar ga visena m̄arera lala, pisape “!Lelaga p̄a, sinapane! Nepisa pa rui, inu na pe nekilia re nena yaru nene poli.”

Ana e ke e pogos nene naña Pita pisa visena nene, term̄ene tai kokoreko,

⁷⁵ ana kila Pita sitomāl si visena kiena ne Yesu, naña naga pisa pania, pisape “Lelaga nevisa van ko, p̃isi na yemalo ke ga nene, pogos naña termēne ve kokoreko re yam tai wa, ana ko oviro inu yam ve telu narui, ko ovisave omninue inu ga.” Ana Pita mloge piowa naña piowa, ana naga pa vanua, naga tagi naña tagi.

27

Lala aṗure Yesu pa puna ne Parin Suṗe kiena ne le Rom lala naña pisuar ke Israel

Mak 15:1; Luk 23:1-2; Yoane 18:28-32

¹ Ana e kolulagi nene, pogos naña mrae siar pa metava, yerkawa kiena ne yaru wa lala amio nasumonena kiena ne le Israel lala, la atotano ke sina ga vena aviranar ruru li mrapa tai, vena kilaen Yesu mare.

² Pogos naña la apisayu p̃isi, ana la apiar limana ne Yesu, la aṗure naga pa puna ne Paelat, naña naga pe ṗarin suṗe nae Rom naña naga pisuar ke Israel e pogos nene, ana la amligan Yesu e limana ne Paelat nene, vena naga liṗere naga.

Sutas mēñar ke sina ga naga

Yum̃aena 1:18-19

³ Ana Sutas, naña naga pielua Yesu p̃isi, naga pisu kilale naña la amlipere Yesu p̃isi rui asape naga monar mare, ana e pogos nene naga

mloge si piowagan suri naña naga kila. Ana naga pilon si kiena sitomena narui, ana naga ṗar si selpa lualima yam telu nene, pa yerkawa la naña apul naga sumo.

⁴ Ana naga pisa pan la, pisape “In na nekila mlamulena viowa nene, naña inu nepielua yaru tai naña pe kila re nena suri tai, ana kiau visena na kila na yoko awem̃ar naga mare.”

Ana yerkawa la nene apisa ga pania, apisape “Ei, ve oimi otag re si van imimi. Imimi meṗisin ko pa rui.”

⁵ Ana Sutas silin tetain kilavaru nene su tano e loyuma wa m̃ana Ntewa, ana naga pa vanua, pa telan kolmekina e kilika, naga mare.

⁶ Ana yerkawa kiena ne yaru wa lala, la apano aṗar kilavaru nene, ana la apisape “Kilavaru nene, kuruta kana yaru mlau vanon rui, a e kieta navisaluaena, ita taṗatete teligan kilavaru na sanene va teke karo na Yuma Wa Mana Ntewa.”

⁷ Ana lala apisayuia, ana amla kilavaru nene, apa apul kinakinas nen porotano tai naña nanua sumo, la apisape kiena kia “Porotano na piaki,” ana la amligan narin porotano nene pe lotap kiena ne wolawa lala.

⁸ Vanon suri ne nanene, pimi tol nanagane, yaru lala apisa ke narin porotano nene, asape “Porotano na Kuruta.”

⁹ A suri ne nanene kila visena tai kiena ne Navisawalena Seremaea pimi pe lelaga, naña sumo naga kiena visena pisape

“La ala kilavaru naña selpa ve lualima yam telu nene,

na torokin maran kilavaru naña le Israel lala apisa apisape mesmesun aul lua yaru,

¹⁰ *ana la amla apano apul porotano kiena ne yaru na kilaen piaki nene, sa ga naña Ntewa pisa pan inu sape nekila.” Sek 11:12-13*

Yesu sumālu e marana ne Paelat

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Yoane 18:33-38

¹¹ Ana la aþure Yesu pimi sumālu se marana ne Parin Suþe Paelat, ana naga piun tan Yesu, pisape “?Ko ope Parin Suþe kiena ne le Israel lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatāmēa, pisape “Naga ke narui, sane ko opisa ke ne.”

¹² Ana pogos naña yerkawa kiena ne þarin yaru wa lala amio nasumonena lala apisavisawal suri moki e Yesu, ana Yesu pisatāmē re si suri tai poli.

¹³ Naga topuru ga tomā sanene, ana kila Paelat piun sina ga tania, pisape “?Sanape, ko pe ositom re naña la apisa suri viowa la moki e ko poli?”

¹⁴ Ana e lepas na suri la nene naña la asuñā apisa

ke ne, ana Yesu pe pisatāmē re si suri tai pan la poli, ana Parin Suþe nene milan paþisi.

Paelat naga tamān pisape Yesu Monar mare

Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Yoane 18:39-19:16

¹⁵ Ana e pogos nene, la asike e pog na Paþagena na Sitomālena Natamāliaena na wa, ana e kayui punu ga e þaþagena nene, Parin Suþe nae Rom nene naga silaga kila suri tai pa le Israel lala. Naga kila naña visae la þasia asike e yuñā naloge viowaena, la akilia avisa kia kiena ne yaru ve taaga naña la sinelania, ana yokorena Paelat naga ligān lua naga molue.

¹⁶ Ana e pogos nene, yaru na kilaen politik tai naga momā e yuñā naloge viowaena, naña yaru la akilia ruru naga, kiena kia Yesu Paraþas.

¹⁷ Pisi na, pogos naña þina lala apimi ape moki lele taaga e marana ne Paelat, ana naga piun tan la, pisape “?Amiu sinemiun asape neligan lua ane molue sina iñasu pun amiu? ?Sine-miun Yesu Paraþas, pona Yesu naña apio ke asape Navisaarena?”

¹⁸ Paelat piun sanene, vanon naña naga kilia þisi rui naña yerkawa ga lala kiena ne le Yu lala, la aþure Yesu pimi puna, sane yuñāena na vielueen ga, vanon naña apisu naña

kiela yeririna taþena lala akekaran Yesu paþisi.

19 Ana e mēna ga e pogos naþa naga totano ke e lelen naliþereena vena akila navisena nene, ana wona mligan visena pimi pania, pisape “Ko ve okila re suri tai va yaru nene. Naga pe kila re suri tai poli, ana na kolemallo nomo-mallo, nepisu naga, ana nanagane nemloge ke piowa vanon paþisi.”

20 Sanene narui, Paelat sinenan pisape ligana lua Yesu naga vano, ana yerikawa lala kiena ne yaru wa lala amio nasumonena kiena ne le Yu lala, la akila kare sitomena kiena ne yeririna lala, la amarerana la paþisi vena la monar avisa va Paelat vena naga ligana lua Paraþas nene vano, a naga monar kila Yesu va mare.

21 Ana Parin suþe nene piun sina ga tan la, pisape “?Amiu sinemiun asape netaþan yaru la lua nene, ana ane molue ga sane?”

Ana la apisataþnea, apisape “Imimi sinemimin Paraþas.”

22 Ana Paelat piun tan la, pisape “Poga ga, ana visae ve sanene, þisi na nekila ve sanapen Yesu nene naþa apio ke naga asape Navisaarena?”

Ana la punu ga apionia, la apisape “!Asuar naga e laki torovia!”

23 Ana Paelat piun tan la, pisa pisape “?Vanon ya? ?

Naga kila suri ya naþa piowa?”

Ana la apion manene la pa metava sane, la apisa apisape “!Asuaria, asuar naga e laki torovia!”

24 Ana Paelat pisu naþa naga taþatete si taulu la, vanon naþa pupia mēagena paþisi naþa pa ke metava rui, ana naga kus pialo na wii tai, ana e maran yeririna la nene, naga kevan limana ea, ana naga pisape “Kuruta na yaru nene naga pe su re e inu poli. Kiena marena, naga kiamiu yuþaena ga nene.”

25 Ana pogos naþa yaru la amloge visena nene, la akiikii ke sina ga, apisape “Poga ga ne, suri ke naþa imimi sinemimin ke nanene narui e, naþa kiena marena pe kiamimi yuþaena, a naþa kana kuruta suþa e imimi memio narimimi lala.”

26 Ana Paelat mligan lua Paraþas molue si þasuþe pa pula, sa naþa la sinelania, ana naga mligan Yesu e limana ne kiena li na mara lala vena akoa naga, a vena aure naga va asuaria e laki torovia.

Li na mara lala akirakirai viowa pa Yesu

Mak 15:16-20; Yoane 19:2-3

27 Ana yaru na kilaena mara lala kiena ne Paelat, la atar Yesu aþurelua pa vanua e yometava na kiena kumali nene, ana la apio pa kiela þegas nen li na mara taþena lala vena la aimi avisu Yesu.

28 Ana la amiyenlua m̃ana kulsota, ana amiyen kulkota tai e naga nãpa marana pe melia vivaga sa nãpa p̃arin sũpe la amiyen,

29 ana la ãpar nenos nen kilsirili, ana ãpan ruruia, amligan e p̃arina, sa nãpa karo na p̃arin sũpe tai, a amligan m̃ena lakiavio tai e limana na p̃amarua vena lararia. Ana la asũm̃a akinai tano pania, la asũm̃a akirakirai viowa pania, la apisa apisape "Imimi meva tanon ko, ko nãpa ope P̃arin Sũpe kiena ne le Yu lala, imimi memieluar ko!"

30 Ana la asũm̃a apilasiria naga, a amla lakiavio nãpani, asũm̃a ãme p̃arina Yesu ea.

31 Ana pogos nãpa la akirakirai piowa pania p̃isi, ãparlua kulkota nene e naga, ana amien si m̃ana kulsota la e naga, ana atar naga, apano vena asuar naga e laki torovia.

Asuar yesu e laki torovia

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Yoane 19:17-27

32 Ana pogos nãpa li na mara lala la asumon Yesu apa ke narui, amal yaru tai nae Saerin, kiena kia Saemon, ana la ãmareran pania asape naga towe kus laki torovia kiena ne Yesu vano.

33 Ana la apa atol kunus tai, kiena kia Kolkota, nãpa kana kinasia na asape yo nãpa sane puriu na piãparin yaru.

34 Pogos nãpa apimi aporu e wos nen kunus nene, ana la sinelan asape ala kuruta namunena va Yesu vena munia, ana kuruta namunena nene was nen suri tai nãpa melkalka sike ea, vena kila tasnena ne Yesu kapulu ga, ve lae manene re, ana pogos nãpa Yesu munli suri nene, naga yepen mavin si munena.

35 Ana la atar Yesu, asuari naga e laki torovia. Pisi na, la akila sa nãpa amlil m̃apila, vena alual li nãpa ane war m̃ana kulsota tai, a ane war tai,

36 ana la atotano atom̃aga e yo nene vena akirakira m̃aga va avisu naga.

37 Ana la asiri navi-sawalena tai, asuari teke metavan p̃arina, nãpa pi-sawal suri nãpa la ãm̃em̃ar naga mare vanonia, nãpa pisa pisape "Yesu nene, P̃arin sũpe kiena ne le Yu lala."

38 Ana e pogos nene, yaru navinauena lalua, asuari m̃ena ga la luoka e laki torovia sa ke Yesu, la amligan tai e lepasnena na p̃amarua, tãpena e lepasnena na p̃am̃eli.

39 Ana yaru la nãpa asũm̃a amialoro ke apa e yo nene, asũm̃a asisilin p̃arila, apisalele kare Yesu p̃isa, la apisa apisape

40 "Ke, suwala! Ko nene, nanua sumo ko opisa opisape ko okilia owe plan Yũm̃a Wa Mana ne Ntewa, ana ovisirlua ke sina ga e legiena

ve telu ga, ana sanape narui? !Poga, ko ga otamalia ko lia! !Visae ko ope narin Ntewa kemua lelaga, ko otapulu e laki torovia namā, otomi tano!"

⁴¹ E pēlaga mā nena ga nene, yerkaŋa lala kiena ne p̄arin yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena, a li na sumonena kiena ne le Yu lala, la asuṃa apitalia kare naga paṃisi,

⁴² la asuṃa apisa ke, apisape " ! Pona naga tamalia mā yaru taṃena la moki yo rui, ana naga mninue kare si narui, taṃatete si tamalia naga! ? Ana naga pe kieta p̄arin suṃe ita le Yu lala, pona peraga? Popon naga vitomi tano e laki torovia nanagane, vena ita telelaga e naga.

⁴³ A yaru nene pisape naga piawa e Ntewa, ana pisape naga Narina ne Ntewa. ! Poga ga, tevisulia, visave Ntewa kekaran naga, yoko naga tamalia naga nanagane narui!"

⁴⁴ Ana yaru navinauena la lua nene, naṃa asuar la e laki torovia amio Yesu, la mēna ga luoka asikol sina visena viowa kiena ne la nene pania.

Yesu mare

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Yoane 19:28-30

⁴⁵ Ana kolipae ga, yemalolo pimi kalō make yo punu ga e yo nene, pano tol mrae telu yepekilavi,

⁴⁶ a lavis ga e pog nene, Yesu mlokai keviu e kiena visena ruru napo, pisa

pisape " ? Eli, Eli, lamā saṃatani?" naṃa kana kinasia sape " ? Kiau Ntewa, kiau Ntewa, sanape naṃa ko omligan inu nemēke sanene?"

⁴⁷ Ana yeririna laṃasia naṃa asuṃalu asuṃa e yo nene, naṃa la asuṃa apisuvisu ke suri la nene, ana amlogepalia naṃa Yesu mlokai sane, ana la apisa apisape " Ke, yaru nene suṃa pio ke yermarua Elaisa, vena imi iila naga-o."

⁴⁸ Ana veraga ga, lala yaru tai kiriri pimi, mla lumlum tai, taron kuruta namunena naṃa melkalka pa ea, miyurar te laki tai, ana kian va Yesu munia.

⁴⁹ Ana yaru taṃena lala apisa apisape " ! Osuwa! Tevisulia wa, pona yokorena yermarua Elaisa vitomi tamalia naga, pona ve vitomi re."

⁵⁰ Ana Yesu mlokai manene sina, ana p̄ere maron kiena yalua, taṃan ninuna pano, mare p̄an.

⁵¹ Ana pogos ke ga nene, pupia kulmrae naṃa e Yuṃa Wa Māna ne Ntewa, naṃa mono ke yo wa naṃa pe yo wa paṃisi, naga purṃa pito ga lika, siar metava pito tol tano. A yemninu, a pupia kilavaru lala pororowa la,

⁵² a e lotap, tampona na yaru mesmesu la moki na nanua sumo apikevike, ana kana yaru ne lala amamal sina.

⁵³ Ana la amolmolue e kiela tampona lala, ana sir-aun pogos naṃa Yesu mēna

ga mali sina ga e marena, la nene amial apa garu pulku-mali wa Yerusalem, ana yaru la moki naŋa apisula.

⁵⁴ Ana li na mara lala, amio kiela yerkaŋa, naŋa la asuŋa apisusuari ke Yesu, pogos naŋa la amloge yemninu, a apisu suri la naŋa kakate, la amilan paŋisi, la sinela kurkur pano-o amiyuyuwawa, ana la apisa apisape “! Aulai, yaru nene naga pe Narina ne Ntewa kemua lelaga naŋa ne!”

⁵⁵ Ana sira la moki paŋisi e yo nene, la asuŋa asuŋalu asike la perina sane, la asuŋa apisuvisu ke Yesu. La nene, naga la naŋa amolue garu Kalele nanua sumo, la asuŋa ataveve ŋa Yesu pano-o, a asuŋa amiila naga.

⁵⁶ Ana likan sira la nene, ana Maria tai naŋa sira nae Maktala, a Maria ŋena naŋa anenane Semes amio Yosop, a sira ŋena naŋa wona ne Sepeti.

Yosop sin Yesu

Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Yoane 19:38-42

⁵⁷ Ana yaru tai nae Aramatia suŋa ga, naŋa naga pe yaru na suri moki, kiena kia Yosop, a naga pe nalogena kiena ne Yesu tai. Ana pogos naŋa lavisi mrae vito tano,

⁵⁸ naga pa suŋalu se marana ne Paelat, piun tania pisape kus tasnena ne Yesu. Ana Paelat pisa pa kiena li

na mara lala, vena la akus tas nen Yesu imi vania.

⁵⁹ Ana Yosop kus tasnena ne Yesu, mliluwoia e kulm-rae tai naŋa miyuwowo ruru po,

⁶⁰ ana naga pa mligan ŋeke e puluve viu naŋa naga ŋana, naŋa la ate mare ga ŋisi ga na wa. Ana la amelilivin pupia kilavaru na monoen puluve nene, pimi mono pulusa, ana Yosop la aŋasuŋe si apano.

⁶¹ Ana Maria lalua nene, naŋa lala tai nae Maktala, amio taŋena nene, lalua apimi asike e yo nene, la atomŋa tano ato mesmesun ga pulmaran puluve nene naŋa tasnena ne Yesu ŋeke ea.

Li namara lala akirakiravan ŋa puluve

⁶² Ana suri la nene la apimi kakate e legiena na kilaen suri la punu ga su ruruia suŋate Legiena Wa. Ana e legiena taŋena, naŋa sane Legiena Wa nene narui, yerkaŋa kiena ne yaru wa lala amio Varasi lala la apa asuŋalu ase marana ne Paelat,

⁶³ ana la apisa apisape “Mesape mevisa ga van ko, Paelat, naŋa imimi mesitoŋal ke visena kiena ne yaru na visokanena nene na wa, naŋa pogos naŋa naga mali ke ga wa, naga suŋa pisaar pisape ‘Siraun legiena ve telu, ŋisi na nemali ke sina ga.’

64 Ana visae ve sanene, imimi sinemimin mesape meviun tan ko sanini, mesape ko oligan kioṃa li na mara laṃasia ava avisuar e puluve nene, vano vano tol kana legiena telu nene warovia. Visae peraga sa ṽisi kiena nalogena la ava akusvinaun tasnena, ana ṽisi na la avisokan, avisawal va yaru lala, avisave 'Naga mali sina e marena rui.' A visae la akila ve sanene, ṽisi na kiena navisokanena maro nene yoko imi viowa la sane, taulu naṃa nasumo."

65 Ana Paelat pisa pan la, pisape "Poga ga, aure kiau li na mara laṃasia avano. Amiu akilia ava akila ruru make suri punu ga sa naṃa amiu ava akirakiravan ruru yo nene."

66 Ana la apano, amligan pilu tai e kilavaru naṃa mono ke puluve nene, naṃa visae yaru tai melilivin kilavaru nene, ṽisi na pilu nene worovia, ana ṽisi na akilia avisu kilalea. Ana la amligan ṃena li na mara lala asumṃa akirakirava e puluve nene.

28

Puluve korena ga ṃeke na Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Yoane 20:1-10

¹ Ana pogos naṃa Legiena Wa ṽarovia, ana e legiena na siraunia, naṃa legiena ṽesia na wik, pogos naṃa mrae ṽarpoyo, ana Maria nae Maktala amio Maria taṽena nene, lalua apanon asape avisuli puluve nene.

² Lalua apano atol yo nene, ana pupia yemninu veraga, vanon naṃa navisi kiena ne Ntewa tai mligan ma e peni, pitomi tano melilivin lua kilavaru nene, ana pa teke metava e wosia.

³ Ana marana pilavila paṽisi, a ṃana kulsota merarava ruru po, naṃa miyuwowo na miyuwowo ruru po,

⁴ ana pogos naṃa li na mara lala la apisuia, la amarau pano pano-o amarmarlula asike ea.

⁵ Ana navisi nene pisi pan sira la lua nene, pisa pisape "Marauen toko. Nekilia ṃa naṃa amiu lua apimin ke Yesu, naṃa asuar naga e laki torovia,

⁶ ana naga pe mon re si e nini poli, naga mali sina, suṃalu rui, sa naṃa naga pisaar sumo. Amiu lua aimi avisuia e naṃa tasnena momalio ṃenea.

⁷ Ana amiu lua ava vila ga, avisawal va kiena nalogena lala naṃa naga mali si e marena rui. Ana nana-gane, yokorena naga sumo vito garo Kalele, ana amiu ṃena ga yoko atove, avisu naga e yo nene. Nane kiau visena pan amlua nene."

⁸ Ana lalua akoskosin naṃa lalua amolue e puluve, lalua apano. Lalua apano na, sa naṃa lalua amarau ke ga wa ana lalua amloge sane akekara ṃena ga paṽisi. Ana lalua akiriri apano vena avisawal lologena nene va kiena nalogena lala,

⁹ ana lalua apa mña sane, ana lalua apitawe Yesu. Lalua amilan kare naga pañisi, ana naga pisi pan lalua, pisa pisape “Pokolulagi.” Ana lalua apa akinai tano e naga, lalua atarar lana, lalua amlotun naga.

¹⁰ Ana Yesu pisa ga pan la luoka, pisape “Marauen toko. Ami u ga luoka ava avisa va wolai lala vena ato garo tano Kalele, ana e yo nene, la akilia avisu inu.”

Li na mara lala la apa apisawal suri la nene

¹¹ Pogos naña sira lalua nene añasuñela apa ke puna ne nalogena lala, e ke e pogos ga nene, ana li na mara lala ãasia añasuñela apa Yerusalem, la apa apisawal suri la nene naña kakate, van yerkawawa kiena ne yaru wa lala.

¹² Ana la nene, la apio nasumonena tañena lala apimi, ana la apa lele taaga amio la, ana la apisayu suri la nene pano-o ãisi, ana la apiranaria asape la monar awar kilavaru keviu tai va li na mara la nene,

¹³ ana la apisi mñarera pan la, apisape “Avano avisavisawal va yeririna lala, avisave ‘!Peraga, kiena nalogena ga la nene! Apimi kolemalu, e pogos naña imimi mesuñña momomaliu ke ga wa, ana la apinaun tasnena akus apano.’”

¹⁴ Ana la apisa mñena ga pan la, apisape “A visae

visena na suri nene va tol Paelat, ãisi na imimi ga mevano mekila ruru memio naga, ãisi na amiu ve aloge re visena tai vanonia.”

¹⁵ Ana li na mara la nene akekaran kilavaru nene, amlavia, ana la apano apisovisokani e yo punu ga sa naña yerkawawa la nene apisa pan la, a suri nene kila le Israel lala la apisavisa ke visena nene pimi tol nanagane.

Yesu pimi puna ne kiena nalogena lala

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Yoane 20:19-23

¹⁶ Ana nalogena la lualima taaga pa taaga nene apito garo tano Kalele, e tavie naña Yesu pisaar pan la,

¹⁷ ana pogos naña la apisu naga, amlotun naga, ana la ãasia la asitom ãele ga asape Yesu re nene poli.

¹⁸ Ana Yesu pimi lavisin la, pisa pan la, pisape “Ntewamligan suri punu ga nae ma e peni a nae mñena ga e yomarava nini, e lumñau, vena nevesuñen la.

¹⁹ Sanene, nemligan plan amiu ke narui, vena amiu monar ava e yolai punu ga na yomarava nini, amiu monar aurela aimi ave kiau nalogena lala, naña amiu akela e kia kiena ne Ata, Narina, a Ninuna Wa,

²⁰ a naña avian la mñena ga vena alogear visena la naña nepisa pan amiu ãisi rui. Ana amiu monar asitomñali luen ga, naña nesuñña nemio

amiu silaga, vano vano-o tol
luas nen pog nini.”

Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña MAK Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

*Komp̃asnen suniena plas
na tusi nini*

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Mak Siriyuia*”, naga siari e visena tai naña sape lologena wo nene, naga lologena wo kiena Yesu Kristo, narina Ntewa. Mak kilologia naña Yesu pe yaru na yuñāena kiena ne Ntewa, a kiena visena m̃areraena sike ea. Tekilia tevisu kiena m̃areraena pogos naña piyan ke yeririna lala, a m̃eneplan m̃ena yermare lala, a naña warplan milamulena viowa kiena yaru lala. Yesu pisawal kiena kia tai, sape naga Narina Yeririna, naña naga pimin tam̃an kiena maliena vena warplanen milamulena viowa kiena yaru lala, vena akilia aure matan nalogeviowaena, yepela melala.

Mak pisayu manene yuñāena kiena Yesu pa laa sane, amio kile lala naña naga myuñāenia, taulu naña pisayu kiena visena lala.

E tusi nini, Mak pisayu p̃esan Yoane Nakeena amio

kiena yuñāena, a naña Yoane kee Yesu. Siraunia, pisayu naña Yermare taṓali Yesu. A siraun m̃ena suniena plas na visena nene, naga pisayu yuñāena kiena Yesu la narui naña kila ruru yaru la naña amai apimi apowo sina a naña naga piyan ke yeririna lala. Pogos naña Yesu kila kiena yuñāena lala, silaga kiena nalogena la asum̃a akilia ruru naga amio kiena ṓelaga lala pa laa sanene.

Ana e pogos nene, yaru laṓas pe akekaran re Yesu poli, sinela kar Yesu paṓisi. Marana na maro la na tusi nini apisayu malena kiena ne Yesu e kiena legiana olua na maro e yomarava nini, a pupia suri naña pisayuia, nane kiena marena, a naña mali sina.

E marana na keviu 16, yaru moki asitom asape Mak naga siri tusi nene tol ga marana na ve tokaki orelu, ana marana na ve tokaki la ne siraun nene, pona yaru taṓena naga siria yo.

*Komp̃asnen suniena la
naña sike e tusi nini*

Yuñāena kiena Yoane Na-
keena 1:1-13

Yuñāena kiena Yesu garu
Kalele 1:14—9:50

Yesu molue Kalele pa
Yerusalem 10:1-52

Legiana olua na maro
kiena Yesu naña
kila kiena yuñāena
Yerusalem, a yo make la
naña lavisin Yerusalem
11:1—15:47

Yesu mal sina 16:1-8

Yesu pimi m̃alivin kiena
nalogena lala a naga pa
mae peni 16:9-20

*Yoane Nakeena sike e
yokorena pisawal ke visena
kiena ne Ntewa*

¹ Na nene Lologena Wo
kiena Yesu Kristo nãpa nar-
ina Ntewa.

² Suniena na Lologena Wo
nini siar e Yoane Nakeena,
sa nãpa Visena Wa kiena
ne Ntewa pisayu naga konua
rui e visena tai nãpa Nav-
isawalena Aisea pisawalia,
nãpa Ntewa pisa pisape

*"Naga pe yaru tai nalologo-
nen kiau visena,
nãpa nemligan naga sumon
ko, pe na kilaruruen
mrapa lala kioṃa
mekiki ruru wo. Mal
3:1*

³ Ana naga suṃa piovion ke
e yokorena, piovion ke
pisa ke pisape

*'Amiu na monar akila
ruru mrapa lala kiena
Suṃe Ntewa, amesmes
ruru wo,*

*vena naga kilia yali ea imi
kate e kiamiu malena
lala.' " Ais 40:3*

⁴ Sanene narui, Yoane Na-
keena pimi kate e yoko-
rena lepas nãpa Yutea, ana
mlologon ke visena kiena
ne Ntewa pan yeririna lala.
Naga pisawal ke pan la pis-
ape "Amiu monar avilopu
amiu e kiamiu mlamulena
viowa lala, aimi, vena nekee
amiu e wii nakeena, p̃isi na
Ntewa viewo amiunia."

⁵ Ana p̃isi na yeririna
la moki nae Yerusalem
amio nae pulkumali taṃena

e lepas nãpa Yutea, la
apa amiyagogan Yoane,
ana la apisa plan ke kiela
naviowaena lala pania, ana
naga kee la e wii nãpa
Yortan.

⁶ Ana pogos nãpa Yoane
Nakeena sike e yokorena
sanene, naga kila sa ga yer-
marua navisawalena tai na
konua rui nãpa Elaia, sa
nãpa pe miyen re kulsota
la nãpa po poli, ana ṃana
kulkota ape ga e vilulus nen
sur mali tai nãpa kiena kia
kamel, ana kulka na ṃeṃena
amiyuṃaen e narin kulus
nen puluk tai. A kana kina-
nena e yokorena nene, naga
kurpo ga ne amio kopululus
nen lago na yom̃arua, nãpa
kiki sane purutevi.

⁷ Ana pisaar pan yeririna
lala, pisa pisape "P̃isi na yar
tai, nãpa puryuna ṃarera
taulunū, naga yoko siraun
inu imi. Yar nene, naga
to laa metavan inu, in na
pe netorokin re poli nãpa
neulounia neyen plan kiena
kulus nen lana, pona nekila
si yuṃaen tai ne sanene va-
nia.

⁸ In na nesuṃa nekee
amiu e ga e wii, ana yoko
naga kee amiu e Ninuna
Wa."

*Yoane kee Yesu
Matiu 3:13-17; Luk 3:21-
22*

⁹ Ana Yesu mligan pulku-
mali nãpa Nasaret, e lepas
nãpa Kalele, pimi e lepas
nãpa wii nae Yortan, ana
Yoane kee e wii nene.

¹⁰ Ana pogos nãpa kee pae
Yesu, Yesu suṃalu, molue e

wii pa metava, ana veraga ga ma e peni pietava pania, naga m̃al Ninuna ne Ntewa pitomi ke tano sa ga manu naña lom̃e, pitomi mesmes ga koan te naga.

¹¹ Ana lala amloge Ntewa nae ma e peni pis pitomi, pisape “Ko, ko ga taaga ope naru wawa, ana nepinaia ko pañisi. Sineu si ko, nekekaran ko pañisi.”

Yermare tañali Yesu

¹² Ana e pogos m̃a ke nene, Ninuna Wa pere Yesu naga taaga pa laa perina sane e yokorena,

¹³ ana Yesu sum̃a e nene tol legiena lualima yam vari, naña Yermare tañali naga pañisi. Yesu sike amio sur mal tetan lala e lele nene, ana navisi kiena ne Ntewa lala apimi apisuar ke naga.

Yesu siar kiena yum̃aena garo Kalele

Matiu 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴ Ana siraunia, apim atarar Yoane Nakeena, aṗere pa akotawea e yum̃a naloge viowaena. Ana pogos naña Yesu mloge lologena nene, petan yo ṗasuṗe pato si lepas naña Kalele, ana siar e pogos nene, naga mlologon Lologena Wo kiena ne Ntewa.

¹⁵ Ana pogos naña naga mlologon ke, pisa ke sape “Nanagane na, Ntewa kilia sane pe pog mesmes naña monar avilopu amiu narui. Navesuṗenena kiena ne

Ntewa naga pimi ke pun amiu narui, monar avilopu amiu, alelaga e Lologena Wo nini.”

Yesu pio yar na wereen ika la vari

¹⁶ Ana siraunia, Yesu naga sum̃a mialoro ke e is nen pupia lapa nae Kalele, m̃al yaru la lua nawereen ika, nane Saemon amio wenla Antru, lalua asum̃a aṗere ke kiela lilivi.

¹⁷ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu lua aim atavevenu. Yoko nekila amiu ave li nawereen yeririna lala aim ave kiau.”

¹⁸ Ana veraga ga lalua nene amligan kiela lilivi lala, ataveve Yesu.

¹⁹ Ana Yesu mial pali laa sane, kirawal narina ne Sepeti la luoka, nane Semes amio wenla naña Yoane. Lalua atotano ke e pulus nen kiela waa, akila ruru ke kiela lilivi lala.

²⁰ Ana pogos naña Yesu kirawal lalua nene, pio la, vena la m̃ena ataveve naga, ana asum̃alu, amligan arimala Sepeti naga m̃eke e waa amio kiena yaru nayum̃aena lala, lalua ataveve Yesu.

Yesu pilelua ninuna viowa tai

Luk 4:31-37

²¹ Ana Yesu amio kiena yaru lala amial apa atol pulkumali naña Kapeneam, ana e Legiena Wa, apa e yum̃a nalotena, ana Yesu naga pian yeririna lala e Visena Wa kiena ne Ntewa.

22 Ana la naŭa amiyagoga-nia amilan paŭisi, komin naŭa amloge navianena kiena ne Yesu naga pe taŭena, pe sa re navianena kiena ne kiela navianena la poli, komin Yesu naga kiena urmi po, puriukawaena kiena ne Ntewa teke ea.

23 Ana e pogos nene, yaru tai naŭa ninuna viowa teke e naga sike amio la,

24 kila yar nene, naga māmāaga kare ga paŭisi, naga pis pa Yesu, pisape “? Yesu nae Nasaret, kionā ya ne teke e imimi? !Po ko na opimin osape okila kare imimi! In na nekilia ko pa rui, ko na ope Yar Nowo Wa kiena ne Ntewa.”

25 Ana Yesu pis mārera pan ninuna viowa naŭane, pialuŭar pania, pisape “!E, ko na ve ovis re! !Oure vetan yar nene nanagane ga ne!”

26 Ana ninuna viowa naŭane kila yepen yar nene miokamarmare, māaga keviu yam si tai, ŭisi na molue petania pure pano.

27 Ana yar la nae yo nene amilan sur nene paŭisi, asumā apisasayu ke Yesu, asape “?E, sanape na sanene? ?Navianena viu si tai nene, pona yar ne? Yar nene, naga puriuna kawa paŭisi ne, pis ga pan ninuna viowa lala, ana amlogearia.”

28 Ana komin sur ne la nanene narui, akekarania, apisa ruru kia wo kiena Yesu pa e yo lala pa ŭar punu yo punu ga e lepas nae Kalele.

Yesu kila ruru anenane wona Saemon Pita, amio yeririna taŭena si laŭasia

Matiu 8:14-15; Luk 4:38-39

29 Ana Yesu amio yaru ne la nini, Semes amio Yoane, a Saemon amio Antru, lala amolue petan yuŭā na lotena, apa e yuŭā mēana ne lalua nene Saemon amio Antru, nanene e pulkumali mēa ke ga naŭa Kapeneam.

30 Ana e mēa mēana lalua nene, anenane wona Saemon naga mai mēke ea, yepena pisusun, momalio ke e mēana tog, ana lalua apisawal pa Yesu.

31 Ana Yesu pa tarar li-mana sira marua nene, tartalua toŭalu e mēana tog, ana yepena pimi manin sina, naga suŭalu, pa piran kala kap.

32 Ana e mēa nena e legiena nene ko yepekilavi, pogos naŭa Legiena Wa ŭarovia, sane mrae pito kovio pa rui, yeririna lala aŭure yar la naŭa amai, a la naŭa yermare la asike e la, apim pu Yesu,

33 ana la moki manene la, sa naŭa lavisi la punu ga nae kumali nene apim asuŭalu e mratava na yuŭā nene.

34 Ana Yesu kila ruru yeririna la moki naŭa amain inanena taŭena lala, a mēne plan yermare la moki petan yar lala, pisawo yermare lala sape ve avisa re si sur tai, komin akilia pa rui sane naga pe Navisaarena kemua lelaga kiena ne Ntewa.

Yesu mlologon ke e yo lala lepa nae Kalele

Luk 4:42-44

³⁵ Ana kolulagi, pogos naña lakaporo pe kokoreko re poli waa, Yesu sumālu, naga taaga mial petan uña, ana pa e yo mñano tai, mlen pa Arimana.

³⁶ Ana siraunia, yeririna la apimi akale si naga uña, ana Saemon la aña re si naga poli, la apa akalea.

³⁷ Lala akale mña pano-o, aña naga e yo nañane, apisa pania, asape “Yeririna tañena la moki apimin akale ko ke.”

³⁸ Ana Yesu pisape “Ee, nekilia mña ga. Ana peraga, monar teva mña ga e pulkumali tañena lañas naña sike ga waa, vena nekilia nelologon mña Lologena Wo nene van la. Sur ne na nene, in na nepetan ma ne nepitom nesike e yo nene.”

³⁹ Ana pisi na Yesu pato mialoro ke e yo punu ga garo Kalele, mlologon ke e yuña na lotena kiena le Yu lala, pile plan ke mña yermare lala moki petan yeririna lala.

Yesu kila ruru yaru tai naña leperosi se yepena miania

Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Ana yaru tai naña leperosi sike e yepena pimi puna Yesu, kinai tano puna, piun mārهران tania, pisape “Awis, visae ko na otañan ga, nelelaga sane ko ga okilia okilarurunu, neikiki sina.”

⁴¹ Ana Yesu sinena miye manene yaru nañane, naga pe maraun re sape visae tol lae naga vanon kiena inanena, ana naga mligan limana te naga, pisape “Inu netamānia, nanagane monar yepemña ikiki sina.”

⁴² Ana veraga ga yepena miania, leperosi nene pisi petan yepena, naga mekiki sina.

⁴³⁻⁴⁴ Ana Yesu mārهران pania, pisa pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisawal re suri nene wa, ana nanagane ga ne ova okom puna yaru wa vena naga kilia visuveve yepemña. Pisi na monar ova okila lotena va Ntewa a okila mña kuṗaṗaena na ikikiena nene naña Mosis pisa, sape yaru monar kila vanon sur na sa nene, ana pisin sur nene, yar wa kilia visawalia sape nanagane na leperosi naga pisi.” Ana Yesu pitetalia naga pano.

⁴⁵ Ana pogos naña yaru nene pano, pa pisayu sur la nene pan yeririna lala punu ga, kila sane visena nene pa ṗar punu yo, pano-o kila sane Yesu pe mial re si pa loyuma e pulkumali tañena la poli, komin visae vano, yoko yeririna la ve moki aiminia. Naga sumña ga perinan pulkumali lala, ana yeririna lala asuma apetan ke kiela pulkumali lala, apimi puna.

2

Yesu kilia viewo mña

mlamulena viowa kiena yeririna lala

¹ Ana legiena laṗas ṗarovia, Yesu ṗasuṗe si pa ma pulkumali naṗa Kapeneam, ana pe piavi re poli, yeririna la amloge asape naga pam si rui.

² Ana ṗisi na la moki naṗa apim puna, yo loyuma naga pulen la paṗisi, a vanua mēna e mratava naga yepa vitokaki ga. Ana pogos naṗa la asike lele taaga sanene, Yesu mlologon Visena Wa kiena ne Ntewa pan la.

³ Ana e ke e pogos nene na, yar laṗasia atar yaru tai naṗa minana pimi, naṗa yepena wetelu ga mare. Ana la vari atar ga naga e mēna tog naṗa mono ke ea pimi.

⁴ Ana pogos naṗa apim atol yo naṗane, apisu sane yo pule pa rui, taṗatete si atar kiela erau nene va lavisin Yesu. Ṗisi na lala ataryaun naga apa metava e wos nen yuma naṗane, lala amēpo wos nen yuma metava mesmesun ga e naṗa Yesu sike ea, amligan malumun yaru naṗa mono ke e mēna tog, pitomi tano e pulmas naṗane, pito loyuma.

⁵ Ana pogos naṗa Yesu kira pisu sur nene, kilia sape la nene, amlelaga mārera e naga paṗisi sane yoko naga iila kiela inanena nene, naga pisa pania, pisape “Naruu, in na nepiewo kon kioṃa mlamulena piowa lala.”

⁶ Ana e pogos nene yaru navianena na visaluaena la ṗasia asuma ga, amloge ke

visena kiena ne Yesu. Ana ṗisi na la kiela sitomena la miyumaṇae piowa ke e sur nene,

⁷ apisa kare ke naga, apisape “?Yaru nene pisalele kare ke kia wa kiena ne Ntewa sanape na sanene? Ntewa naga taaga kilia viewo mlamulena viowa lala, pe yar re si tai poli, ana yaru nene pis ke sanene, naga sitom ke sape naga pe Ntewa narui.”

⁸ Ana veraga ga, Yesu mnunulu-ṗaria sape asitom ke piowa sanene e naga, ana pis pan la, pisape “?Komin ya ne sinemiū la pulen ke sitomena viowa la ne sanene?”

⁹ Visae nevisa ve sanini van inanena nene, nevisave ‘Nepiewo pa kioṃa mlamulena viowa rui,’ pona nevisa vania nesapenua ‘Osumalu, osulowar moma tog, oyali,’ ana e visena lua nene, tai naga māreran navisaena, a tai naga meme ga naṗa avisa. Naṗa sape ‘Osumalu, oyali,’ naga mārera manene laa, komin yoko akilia avisuluṗar sane kiau visena nene pe lelaga pona pe pe lelaga re poli, naṗa yaru nene sumalu, pona pe sumalu re poli.

¹⁰ Ana nagane, neyumaen sur tai naṗa amiū asitom ke asape Ntewa ga naga taaga kilia yumaenia, vena akilia avisuluṗar sane Narina Yeririna naga kiena puriukawaena torokin naṗa viewo mlamulena viowa lala na yomarava nini. Amiū ayagogan ruruia.”

11 Ana Yesu pisa pa yaru na inanena nañane, pisape “Nepisa pan ko, osumñalu, osulowar moña tog, oyali ova uña.”

12 Ana veraga ga, e maran la naña apisu ke, sumñal sanene, kus mña tog, mial pa vanua pa uña.

Ana pogos naña pñina la nene apisu sur nene, amil-an pañisi, amieluar Ntewa, asape “Awee, pe tepisuli re sur tai sanene poli wa e kieta malena, pñane ga ne.”

Yesu pio Matiu naña kiena kia tai Livae pimi tavevea

Matiu 9:9-13; Luk 5:27-32

13 Ana Yesu pñasuñe si pito garo e is nen pupia lapa, ana pñina la moki apim lele taaga e yo nene akovivia, naga pian la ke.

14 Pisi na naga mial laa pa sane, kirawal yaru tai teke e kiena yuñae e yuñae na warpoloen kururu varu na takis. Yaru nene naga Livae, narina ne Alpeas. Ana Yesu pion pania, pisape “Oimi otavevenu.” Ana veraga ga Livae sumñalu, taveve Yesu.

15 Siraunia, Yesu pa kina e yuñae mña Livae, ana e pogos nene, li nawarpoloen mña takis la moki, amio pñamñarera tañena la, naña apimi atotano veraga amio Yesu amio kiena nalogena lala, komin e legiena nene, yeririna kar la ne naña atavevelili mña Yesu.

16 Ana navianena navisaluaena la pñasia, naña la ape le Varasi lala, apisu naña Yesu teke veraga amio

yaru la ne sanene, apiun tan nalogena lala, apisape “? Komin ya ne kiamiu navianena kinan ke veraga amio pñamñarera la sa nene?”

17 Ana Yesu mloge visena nene, pisatamñe la, pisape “Yaru la naña yepela poga ga la pe sinelan re asape ava puna ne yaru nakilaruruen maiena la poli, ana la ga naña amai, la na sinelan pañisi. In na pe nepimin re naña nevio yaru la naña apisa ke asape amesmes pñisi rui e marana ne Ntewa vena ataveve inu, peraga, in na nepimin li viowa la sane la nini.”

Naviunena tai e lepas na mñasila

Matiu 9:14-17

18 Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yoane Na-keena amio le Varasi lala apñuar ke pñelaga namonsilena nakilaen lotuena van Ntewa, ana yeririna la apim pu Yesu, apiun tania, apisape “? E, sanape ne naña nalogena kiena ne Yoane la amonsilu pe nakilaen leniena, a nalogena sa le Varasi mña lala, akila ke maran taaga, ana komin ya ne kionñae nalogena lala pe akila re poli?”

19 Ana Yesu pisatamñe la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara pañisi pogos naña naga sike amio la, ana pñisi na sinela viowa pogos naña sa naga ure matan la, ana pisape “? Pogos naña yaru natalopa-ena sike e

þaþagena amio kiena erau lala wa, asitom ke asape lala monar aligan kinanena na þaþagena? Peraga.

²⁰ Ana siraunia, visae pogos tai nasinekar kiena ne yaru nene laþasia aimi aurelua naga vetan kiena erau lala, e pogos nene narui kiena erau la nene akilia ali-gan kinanena, komin naþa la sinela piowagan manene naga."

Sur vii amio sur marua

²¹ Pelaga na monsilenane, naga þelaga marua tai na lotena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan pisape kila meraravan van la sape þelaga marua la ne sanene, la taþatete yakol si amio suri vii la naþa naga pian lan ke ne. Ana pisa þakaiwa tai e lepas nene pan la, pisape "Taþatete tela kinakina kulmrae tai naþa pe urviu ana tesuluwo ruru pulus naþa teke e kulsota marua nene, komin kulmrae vii nene kilia urewowa kulsota nene kompas, þisi na pulus naga kilia vim ve keviu laa sane.

²² Ana kuruta na munena naþa sirpup pava ke ga wa, taþatete tetaron vito e kulus nen nane naþa pe urmarua, naþa ataron kuruta na munena pito ea yam moki rui. Ana visae tekila ve sanene, yoko kuruta naþani lapa, kila kulus mapoa, kuruta namunena naga taroi, a kana pias nena piowa nena ga. Ana kuruta vii, monar tetaron va e kulus nen nane

naþa pe urviu, mārera ruru po, ana tekilia teligan ruru momña yam ve piavi."

*Yesu pe suþen Legiena Wa
Matiu 12:1-8; Luk 6:1-5*

²³ Ana e legiena taþena si tai, naþa pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amial apano, ana kiela mrapa naga pa kom lokove na kona lala. La amial ña sanene, pano-o kiena nalogena la viso kari la, ana apae plan kona laþasia akania.

²⁴ Lala akila ke sanene, le Varasi la þasia asumña e naþane, naþa akirawal ke Yesu lala, apisa pa Yesu, apisape "¡Ei, okira! Kiomña nalogena la akila ke sanene, la pe pon re akila sanene e Legiena Wa poli, sa ve sanene la akilaro ke kieta navisaluaena ne."

²⁵ Ana Yesu pisatamē la, pisape "¿Pona pe amiu apuloli re e Visena Wa pogos tai poli yo, naþa pisayu sur la naþa Parin Suþe Keviu Tepet kila nanua sumo? !Amiu akilia ruru pa rui! Naga amio kiena yaru lala viso kar la paþisi,

²⁶ naga pa loyumña e lele wa kiena ne Ntewa, mla kilaparavi wa naþa navisaluaena pisape yar wa ga lala akilia akania, þisi na Tepet la akania. Ana Apieta, naþa pe þarin yaru wa e pog nene, naga tamñan ga pan la.

²⁷ "Nevisa van amiu, sane kieta navisaluaena lala pe pe na māreran kare itaen re si poli. Ve sanene na, Legiena

Wa naga pe pe na kila ka-reen re si malena kiena yeririna la poli, ana pe naiila itaena.

²⁸ Ana Narina ne Yeririna naña pe suñen sur punu ga, naga ke narui pe suñen mñena Legiena Wa, naga ga kilia visa ya naña tekilia teyumaen e Legiena Wa, a naña ve teyumaen re."

3

Yesu kila ruru lima ulu tai e Legiena Wa

Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ Ana e Legiena Wa si tai na, Yesu naga pa si e yuma na lotuena, ana e pogos nene, yar tai naga mñeke loyuma naña limana tai pulu.

² Ana le Varasi lañasa naña sinela kar ke pa Yesu rui, asike lavisin naga e pogos nene, la asape apisuar ruruli ke naga, vena alual li ñelaga viowa ñasia e naga, ana sinelan asape avisuli mñena yoko Yesu kila ruru lima ulu nene e Legiena Wa nene pona ve kila re.

³ Ana Yesu pisa pan yar nañane, pisape "Osumalu, ovam metava e nini wa,"

⁴ ana naga piun tan la naña asike ne, pisape "E, kieta navisaluaena pisa ke sape tekilia teyumaen yara la ne e Legiena Wa lala? ?Pisa ke sape tekilia teyumaen sur la naña po, pona sur la naña piowa? ?Po pisa ke sape tekilia tetamalia yaru, po towemomaria?"

Ana la nene pe apisa re si sur tai poli.

⁵ Ana Yesu kira pisuveve la, pisu marala la mñarera ga sike na, ana naga mloge piowa manene papisi vanonia, ana sinena kari la. Ana naga pis si pan yar naña limana pulu, pisape "Kian mesmesun li lumoma wa." Ana pogos ga naña yar nene kila sanene, limana pimi po sina ga.

⁶ Ana le Varasi la amolue, apa mesmes ga apisu yeririna kiena Suñe Erot, naña lala akilia alual li mrapa tai na wemñaren Yesu ve sanape.

Yeririna la moki apimin Yesu

⁷ Ana Yesu amio kiena nalogena la apetan la, apato si garo pupia lapa, ana yeririna la moki atavevela apatove. Yeririna la nene, lañasia amolue e yo tañena lala nae Kalele,

⁸ a la ñasia apitom tano e lepas naña Yutea, amio pupia kiela kumali naña Yerusalem, a ñas apitom e lepas naña Itumea, a ñas apitom e wii naña Yortan lepas na vano, a ñas akom ma pupia sive keviu e yo lala nae kumali keviu lua nene, Taea amio Saeton. La punu nene amloge pa visena na sur la naña Yesu miyumaen ke rui, ana asape aviminia.

⁹ Ana pogos naña la punu ga nene asike e is nen lapa, Yesu pisa pan kiena nalogena la pisape ava avisawo narin waa tai toña ga,

komin yaru la nene moki liu, ana naga yepen mavin sape sa p̄isi yar la aim yo kuskus manene la puna.

¹⁰ Na nene komin naga kila inanena la moki amloge po si rui, ana yar taḑena la naḑa aminana ke wa, la m̄ena moki naḑa asusunlan ke asape aimi lavisin Yesu, vena atol ga naga.

¹¹ Ana e pogos nene, visae ninuna viowa la asike e yeririna la ḑasia, visae avisu Yesu, lala monar avatanonia, akinai e mia lana, avion m̄areran, avisave “Ko na ope narina Ntewa.”

¹² Ana Yesu pis m̄arera pan ninuna viowa la nene, pisaluḑar la pisape yoko ve avisawal re sanene van yaru lala avisave naga ai.

Yesu mliganar kiena nalogena la lualima taaga pa lua

Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³ Ana siraunia, Yesu naga pa metava e yo naḑa pe kunusia, naga pio yeririna laḑasia pisape aimi puna.

¹⁴ Ana pogos naḑa apimi, naga mliganar la lualima taaga pa lua, pisa pisape lala ave nalologena, naḑa kiela yuḡaena na ve sanini: yoko monar la ayal luen ga amio naga, a yoko naga ligana la vena akus Lologena Wo va e yo lala,

¹⁵ a yoko puriukawaena na m̄eneplanen yermare sike e la.

¹⁶ Ana kia kiena ne nalologena ne lala sanini:

Saemon, naḑa Yesu sikiapu si ki viu tai Pita,

¹⁷ a Semes, naḑa narina ne Sepeti,

a Yoane naḑa wenla ne Semes nene, naḑa Yesu sikiapu lalua nene rui, asape Ponases, naḑa kana kinasia pisape la lua nene ape polilu nena ga, komin la lua nene, pulgola apismolue lue ga,

¹⁸ a Antru,

a Pilip,

a Patalomiu,

a Matiu,

a Tom̄as,

a Semes naḑa narina Alpeas,

a Tateas,

a Saemon, naḑa kila politik pan le Rom lala,

¹⁹ amio Sutas nae Kariot, naḑa siraunia pielua Yesu.

Namratava puna ne Yesu asitom ke asape naga pe wowe

Matiu 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰ Ana siraunia, Yesu ḑasuḑe si uḡa, pupia ḑina la apim si puna, ana Yesu amio kiena nalogena la amiyuḡaen la m̄a pano-pe aparurula re nena ga, akinana re poli.

²¹ Ana la naḑa e mratava puna ne Yesu amloge naḑa naga miyuḡae manene la pa sanene, amloge m̄ena yar taḑena la apisayu ke naga, apisape “!Yar nene kilalu pa ḑarina rui!” ana anena amio wenla lala, apano asape au-relua naga vetan la.

Yerkawa mēna lala apisa ke asape Yesu miyuñae ke ga e puriukawaena kiena ne Yermare

²² Ana e pogos nene, navia-nena na visaluaena laṣasia amligan ma Yerusalem apitomi e yo nene, la mēna apisayu ke Yesu pan yeririna lala, asape “Yaru nene, suṣe kiena yermare la naṣa Pelsepel, naga pa mēke e rui,” ana apisa mēna, asape “Yar nene, naga mēna pile plan ke ga yermare lala e puriukawaena naṣa Pelsepel tañan pania.”

²³ Ana Yesu pio la apimi lavis puna, pisi pan la e ṣakaiwa, pisa sape “? Sanape, amiu asitom ke asape Yermare naga kilia mēnelua sina Yermare? ! Naga taṣatete nena ve sa nene!

²⁴ Visae suṣe tai, kiena yeririna la aureure, sane komṣas la na akawela ke amio laṣas, yuñae kiena suṣe nene taṣatete ga suñalu.

²⁵ A visae uñae tai, la aureure naṣa la ṣasia asape añene plan lala ṣasia, yoko yeririna la nene taṣatete asu ruru pogos tai.

²⁶ Ana sa mēna nene, sa yermare kiena Yermare Lego, la ṣasia asuñalu asape akilali naṣa añene plan lala ṣasia, nanene kaṣa kinasia sane nasuṣenena kiena Yermare taṣatete suñal mārera, kiena puriukawaena naga

ṣisi. !Ana peraga, yermare mārera ke ga wa!

²⁷ “Kam na apisu ke ne, visae yaru tai sinenan ke pisape va loyuma mēna ne yaru mārera tai vena vin-aun kiena sur lala, naga monar war kilika viar ke ne yaru mārera nene sumo wa, ṣisi na kilia war plan kiena suria. Ana nekila ke sanene pan yaru mārera nene Yermare.

²⁸ “Lelaga nepisa ke pan amiu, mlamulena viowa kiena yeririna lala, amio visena viowa la naṣa apisa ke nene, Ntewa kilia viewo la vanonia,

²⁹ ana yar naṣa visae visanena kare Ninuna Wa, visa kiena yuñae ṣasia Yermare Lego ga naga miyuñae, yar na sa nene taṣatete tol naviewoena pogos tai, kiena mlamulena viowa nene tolue ga vano-o taṣatete ṣisi pogos tai.”

³⁰ Yesu pisa ruru si visena mārera nene pan la komin la nene la ke narui naṣa apisa ke asape ninuna naṣa teke e naga pe ninuna viowa ga tai.

Anenane Yesu amio wenla lala apim asape aurelua naga Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Ana anenane Yesu amio wenla la apimi akate e pog nene, asuñal ga asuñae vanua, amligan visena pavinia vena naga vitom katen la.

³² Ana e pogos nene, pupia ṣina atotano ke lavisin

Yesu, ana visena nene pa tol naga, la apisa apisape “! E, anoma amio womla lala asike vanua, asape avis kone amio ko wa!”

³³ A Yesu pisatame la, pisape “?A aneu naga ai? ?A wolai lala ai?”

³⁴ Ana kira pisuveve la naŋa ateke lavisinia pisa pan la pisape “!E, apisu ke ne! Aneu, amio wolai lala, la ke nene narui.

³⁵ Komin yaru naŋa miyumaen sur naŋa Ntewa naga sinenania, yar ne sanene naga pe wolai, a pe vineu, a pe aneu pa rui.”

4

Pakaiwa na yaru naŋa peven kona

Matiu 13:1-9; Luk 8:4-8

¹ Ana e pogos taŋena si tai, Yesu pian ke yaru lala e yepas nen lapa nae Kalele. Ana yeririna la moki naŋa apimi puna e pog nene, kila naga pa metava e narin waa tai naŋa toma e lapa nene, pa totano metava ea, ana yar la naŋa asuma ga ura.

² Ana naga pian la ke e sur la moki e pakaiwa,

³ naga pisa pan la, pisape “Ayagoga ruru lia. Yar tai, naga pa peven kona e kana lokove.

⁴ Ana pogos naŋa naga peven kona la pa sanene, kurus la pasia kekapil lavisin laa is nen mrapplepa. Ana sir-aunia, manu la apimi atete plan sina.

⁵ “Ana kurus laŋasia kekapil e yo naŋa kilavaru sike vatano. Ana e yo nene pe porotano wo keviu re poli teke metava, ana kila narui akapuru iroro ga,

⁶ ana pogos naŋa mrae parlar pa metava, yepis-usunun sus lala, veraga ga amiyayai komin peligas la pe pito manene re tano poli.

⁷ “Ana kurus pasia amlolor e yo tai naŋa sumo pe ate plan ruru re kilika la naŋa pe nonos e poli, ana pisi na kilika nene kapur sina keviu, ana piwo make ga sus nen kona la naŋane pano-o amarmare, pe apar re si mras la poli.

⁸ “Ana kurus taŋena la amloloru e porotano naŋa po, akapuru po, pano-o apar mrasnela lala. La pasia apar mrasnela tol lualima yam telu [30], a laŋas apar tol lualima yam orai [60], ana laŋasia pa laa tol ponotia taaga [100].”

⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “! Amiu punu ga kiligamiu sike na. !Popon sa aloge kilia kiau visena nini!”

?Komin ya ne Yesu pis ke ga e pakaiwa lala?

¹⁰ Ana sir-aunia, pina lala apiapa tetai, ana Yesu naga taaga ga sike, ana yar la naŋa asike amio naga amio kiena nalogena lala, apim apiun tania apisape “? Kinas nen pakaiwa nini naga sanape? ?Ana komin ya ne ko na okuan ke visena la ne

sa nene, ana opian ke mēna yaru lala e ʔakaiwa?”

¹¹⁻¹² Ana Yesu pisatāmē la, pisape “In na nepian la ke e ʔakaiwa la nene, komin la ape ʔarmārera la paʔisi, sa naʔa akila ke visena kiena Navisawalena Aisea na konua rui pimi pe lelaga, naʔa pisa ke sape

*‘La akirava, akirava mā
vano-o, amloge, am-
loge mā vano-o,
ana taʔatete avisu kilia
suri tai, taʔatete mēna
aloge kilia suria.*

*!Visae peraga, pona avilon
kiela sitomena la yo
rui, pona Ntewa viewo
pa kiela mlamulena
viowa la yo rui!’ Ais
6:9,10*

“Vanon sur sanene, inu nepisape lala ape ʔarmārera lala, asu mā perina paʔisi. Ana amiu ke narui, yoko wo laa van amiu vaʔisi. Navisawanena navesuʔenena kiena ne Ntewa, yoko in na nevisawal ruru merarava wo van amiu.

¹³ “ʔAna sanape, amiu pe amloge kilia re kinas nen kona nene poli? ʔAna visae amiu pe asitom kilale re kinas poli, ana sanape yoko aloge kilia ʔakaiwa taʔena la naʔa sa nevisayu van yeririna lala?”

*Yesu pisawal kinas nen
ʔakaiwa na yar naʔa peven
kona*

¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Pogaga, yoko in na nevisayu meraravan kinas nen ʔakaiwa nene van amiu.

Kana kinasia naga sa nini: Porotano taʔena la nene, la sa naʔa malena kar la ne kiena yeririna lala. A naʔa yar nene peven ke kurusia e porotano la nene, naga sa naʔa apisawal ke visena kiena ne Ntewa pan yeririna lala.

¹⁵ “Porotano mārera naʔa e is nen mrapplepa, naga sa naʔa yar naʔa pogos naʔa mloge visena kiena ne Ntewa, ana visena nene pe pa ruru re nena loyuma e losinena poli. Ana manu la nene, la sa naʔa Yermare, naʔa veraga ga pimi mlalua sina visena kiena ne Ntewa petan los nen yeririna nene.

¹⁶ “Ana porotano naʔa kilavaru naga sike tano, naga sa naʔa yar naʔa mloge visena kiena ne Ntewa, ana verakorena ga kekarania, ana mlavia,

¹⁷ ana visena nene naga pe towawa ruru re e losinena poli. Ana naga kapuru sa ga narin sus tai naʔa pe pe ʔeligas ruru re poli naʔa kila yoko kapuru ve plas ga. Ana pogos naʔa sa pog mārera la imi pona yar la asape avevela komin amlelaga ke e visena kiena ne Ntewa, ana verakorena ga aligan sina ga.

¹⁸ “Ana porotano naʔa kilika viowa sike ea, naga sa naʔa yar la amloge visena kiena ne Ntewa,

¹⁹ ana ʔisi na, lala asitom manene la kiela malena, a sitomena na waren sur ve moki vim kila kotalia la, ana lala sinelan manene la sur

wo lala na yomarava nini. Pelaga la nene pimi sane kilika viowa, piwo Lologena Wo nene kila sane ve war re si mrasa e malena kiena yeririna la nene.

²⁰ “Ana porotano wo nene, naga sa naŋa yeririna la naŋa amloge visena kiena ne Ntewa, amloge kilia, akekarania, amlararia e losinela, ana siraunia aŋar mras nen Lologena Wo nene e kiela malena, la ŋasia aŋaria tol lualima yam telu [30], ŋas tol lualima yam orai [60], ŋas tol ponotia taaga [100].

“Kinas na ŋakaiwa na kona maro ga e nene.”

Pakaiwa na kapi na tegaena

Luk 8:16-18

²¹ Ana Yesu pisa sina pan la, pisape “Ita yeririna lala, visae tesilan kap vivaga, yoko ve telawan re to vatanon paket. Peraga, monar tetelan to metava e kana lele nena vena tegoli punu yo.

²² Sanene, nanagane nasuŋenena kiena ne Ntewa sane kapi te ga nene, naŋa nanagane na molmolue ke e ita narui, vena tegoli sur punu ga, ana sur lala punu ga naŋa apisawo sike na, a visena wan lala, monar akakate e yomerarava.

²³ ! Ana amiu punu ga kiligamiu sike na, popon sa aloge kilia kiau visena nini!”

La monar ayagogan ruru visena kiena Yesu

²⁴ Ana Yesu naga pis si pan la, pisape “Amiu monar ayagogan ruru kiau visena, asitom ruru la lia. Yaru naŋa mloge, ana pe taveve re poli, naga yoko taŋatete loge kilia ruru si narui. Ana yar naŋa mlogear kiau visena la, naga kilia loge kilia ruru mŋena kiau navianena la moki naŋa sa imi si sirau.

²⁵ Ana yar naŋa kiena suri moki pa rui, yoko war ve moki laa va laa sane, ana yar naŋa pe kiena sur re poli, ŋisi na naga kilalu narin sur naŋa mla ke.”

Pakaiwa na kurusia naŋa kapuru ke

²⁶ Ana Yesu pisa ke sina ga pisape “Nasuŋenena kiena ne Ntewa naga sa naŋa kona naŋa yar tai naga peven ke e kiena porotano.

²⁷ Pogos naŋa peven pae na, pe kila re si sur tai e kurus nene poli. Naga momŋa momalio ga, tavilo, momalio, tavilo, suŋalu, salue ga nene yemalo a legiena, ana kurus nen sur nene, naga ga sus plamolue, kapuru ke sanene. Kapuru mŋa pano-o, ana yar nene naga kiliar re kurus nen sur nene kapur ke sanape poli.

²⁸ Yar nene kilia re sur tai poli, pano-o korowas la kian pa perina piavi re na ŋar vinasia, ŋisi na tau.

29 Ana pogos naña kinas la menmene ruru po, yar nene siar si miyuñae narui, ãar kiena playu pa te plan mrasnena lala.

“Ana navesuñenena kiena ne Ntewa naga kapur tekak ga sanene, telivi ke e yomarava wetelu nagane, ana e legiena tai yoko tekirawal pupia mrasnena vam metava.”

Pakaiwa na kurus nen purpa

Matiu 13:31-32; Luk 13:18-19

30 Ana Yesu pisa sina, pisape “Pelaga navesuñenena kiena ne Ntewa naga pe tañena ga sike na, naga ñarera pañisi naña nekilia nekirawal si ãakaiwa tai naña vena visaen sape naga sanape.

31 Sa naña kurus nen purpa tai yo, naña naga tekaki ga miyuve kurus nen sur tañena la naña temapila la ke e kata lokove lala, naga tekaki na tekaki.

32 Ana pogos naña kapuru keviu, purpesia naga pimi keviu miyuve make ga kinnanena tañena la naña sike e kata lokove lala. Ana pupia korowas la pañisi, naña manu la akilia ava ase ea, vanon kana wamal po, yomanin ea.”

Yesu naga pian yeririna la e ãakaiwa

33 Ana Yesu pian ke yeririna la e Lollogena Wo e ãakaiwa la moki sanene, naña sane torokin yoko akilia aloge kilia.

34 Visena la punu ga naña pian lania, ãakaiwa teke loyuña, ana pogos naña naga ga sike amio kiena nallogena la, e pogos nene narui na naga sun pisa meraravan kinas nen ãakaiwa la nene pan la.

Pupia lagi naña Yesu naga pisawoia

Matiu 8:23-27; Luk 8:22-25

35 Ana Yesu sumña ke e waa naña naga totano e pian yeririna lala, ana ko yepekilavi, naga pisa pan kiena nallogena la, pisape “Ei, ita tokusro teva komñas nen lapa vano.”

36 Ana kiena nallogena la amligan yeririna la asike na, apa e waa naña Yesu naga teke pa e rui apano. Ana narin waa si lañasia asiraun la.

37 Narin waa la nene apato ña pano-o, pupia lagi tai naga molue, miyu lapa nañane kila pupia sive naga kekela ke e waa, kila na pulen ke e sive narui, lavisi talilu.

38 Ana Yesu naga miyulugan ke e yulugana tai e ãeren waa, monon momalio ñaga. Pisi na lala apa apioñegeia, ana apisa pania, asape “!Navianena! ? E, sanape pe ositomñal ita re na lavis tetalilu ne po?”

39 Ana Yesu sumñalu, pis ñarera pan lagi, a pis ñena pan pupia sive la nene, pisape “!Amiu ava ruru amiu!” Pisi na lagi molue re si poli, yo mare ga ñeke na.

40 Ana Yesu pisa pan la, pisape “?Komin ya ne amiu amarau sanene? ?Amiu pe amlelaga re e in poli yo?”

41 Pisi na la amarau pañisi, apiuyun ke sina ga petan la, sape “?Yar a nene? Aulai, naga pis ga sanene na, lagi amio sive amlogear veraga ga.”

5

Yesu mñene plan ninuna viowa moki petan yaru nae Kerasa

Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39

1 Ana Yesu amio kiena nalogena lala apimi aþarpo yo e komþas nen pupia lapa nene, aþarpo lologia yo naþa Kerasa, naþa laþas apio ke asape Katara pona Kerkasa.

2 Ana la apa ura e yo nene, ana e yo nene puluve na yar mare la asike ea, ana yar tai naþa ninuna viowa teke e naga, naga sike e lotap nene, sa naþa pe mñana uña.

Ana pogos naþa Yesu pula tano petan waá, veragá ga yar nene molue e lotap, kiriri pitomi puna.

3 Yaru nene marana ka pañisi, yar la akilayon asape aviaria pano-o akilapule ga yonia.

4 Yam moki rui apiar lana amio limana e sen pona kilika, apiviaria panon laki ana naga pureroro ga sen la nene amio laki lala, pano-o pe yar re si tai poli naþa puryuna kawa torokin kila yar nene imi monñau.

5 Ana kolemallo punu ga amio legiena, naga sumña mi-alialor ke e lotap a metava mñena e kunus lala, naga monon mñamñaul ke, a pilav-ilan wowa ke yepena lala e kilavaru.

6 Ana yar naþane, pogos naþa naga sumña ke perinan yo naþa Yesu la apim ura ea wa, naga mñal pa Yesu rui, kiriri pitomi tano puna, patanonia, kinai puna.

7-8 Ana Yesu pisa, pisape “!Ninuna viowa, ovetan yar namña, oure matan naga nanagane!”

Ana ninuna viowa mlokai mñarera pania, pisape “A ko, Yesu, narina ne Ntewa Mali, kiomña ya ne teke e inu? !In na nepiun tan ko, e kia kiena ne Ntewa, sane yoko ko na ve ola re nakoaena van inu.”

9 Ana Yesu piun tania, pisape “?Ko na kiomña kia ai?”

Ana ninuna viowa pisa-tañea, pisape “In sa kia Yaru Moki na Mara, komin imimi moki liu.”

10 Ana ninuna viowa naþane piuyun mñareran ke petan Yesu sape ve mñene plan la re vetan mñala nene.

11 Ana e yepas nen kunus nae yo nene, pupia þegas nen nompui, la asun akolkol mña e porotano, naþa tol sane manu lua [2000],

12 þisi na yermare la naþane atagi, apiuyun mñarera petan Yesu, asape “Awis, oligan imimi meva e nompui la nene, otamñan imimi meva mese e losinela.”

13 Ana Yesu tamñan pan la, pisape “Pogaga, amiu

avano.” Ana lala amolue petan yar nañane, apa e los nen nompui la nañane. Ana veraga ga, nompui la nene akiriri, apito tano e yeparpas nen kunus nene, amloloru apito tano e pupia lapa nañani, ana la amunñar lan wii na amarmare.

¹⁴ Ana yaru navisuaren nompui la apureure, apito umña, apisawal sur nene, a lala apisawal mēna e yo tañena la naña sike ne, kila narui na yeririna la moki naña apavin asape avisulia.

¹⁵ Ana pogos naña la apavini, apisu Yesu naga sike amio yaru naña sumo ninuna viowa la ase naga, mian pa kulmrae rui, pa ruru pa rui pe maran ka re si poli. La apisu naga pimi po si sanene rui, amaraunia.

¹⁶ Ana la naña asuñesania apisu ke sur la punu ga nene, la asunyu pan yeririna tañena la naña apam marea, la apisayu sur la naña Yesu miyumñaeen pan yar nene, a sanapen nompui la naña amloloru apito e wii.

¹⁷ Ana la apisu sane piowa ga, amāreran ke pan Yesu asape naga monar ure vetan kiela yo.

¹⁸ Ana pñisi na Yesu la apito si tano e kiela waa, pogos naña Yesu pa ke metava e waa, yar naña sumo ne, naga pitomi piun māraran ke pan Yesu, pisape “Awis Suñe, in na sineun nesape ko otañania ita la nini!”

¹⁹ Ana Yesu pe tañan re poli, pisa pania, pisape “Per-

aga, popon sa ova si umña, ovisayu van la naña na mratava pun ko amio kioñna erau lala, ovisayu van la sanape naña Ntewa sinena miye ko pañisi, ana kila po na po sanene pan ko.”

²⁰ Ana yaru nañane pñasuñe sina, pa e yo punu ga e lañas naña puna, naña apio ke asape Pulkumali Lualima, naña yaru la naña Le Yu lala pe asu re e poli, ana pisawal ke yumñaeen wo naña Yesu miyumñaeen pania. Ana lala naña amiyagogon kiena sunena nene, lala amilan pañisi.

Narina ne Saeras naña sira, amio sira naña tol kulkota mñana ne Yesu

Matieu 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ Ana Yesu la akome waa, akusro sina komñas nen lapa naña narui, ana pogos naña Yesu pula pa ura sane na, pupia pñina na yeririna la apim akovivi sina asike.

²² Ana yaru keviu tai na yumña na lotena nae yo nene, kiena kia Saeras, naga pimin sape visu Yesu, pimi lavisinia, kinai tano puna.

²³ Naga tagi pania, piuntania, pisape “Naruu naña sira, naga mai na mai, ana nanagane na pona naga mare pa yo rui. Ana nepiun ke tan ko vena ko oim, oligan lumomña te naga, vena loge wo sina, mal ve piavi re laa sane wa.”

²⁴ Ana Yesu pñarlar sumñalu, amio yar nañane apavin, ana yaru la moki e pñina la

nene, la mēna ataveve la, naṗa amigagar la ga e yepas nena ne Yesu apano.

²⁵ Ana lala yaru tai naṗa apa ataveve ke Yesu sanene, naga sira, naṗa inanena na kupario teke e naga legiena punu ga, tol kas lualima taaga pa lua rui.

²⁶ Ana sira nene, naga pul yaru na kilaruruen inanena la pano-o kiena kilavaru la ṗisi, akilayon naga pano-o paṗisi, ana naga mloge maran taaga sike, inanena nene naga pimi keviu lue ga legiena punu ga.

²⁷⁻²⁸ Naga mloge yam moki rui naṗa yaru la apisayu ke Yesu, ana kiena sitomena tai na, sitom ke sape “Visae netol ga mēna kulkota, yoko kiau inanena naga ṗisi.” Sanene narui na pa tapolou likan yeririna la naṗane, naga pimlilue lavis varaun māsina ne Yesu, kian limana sane na, tol ga mrapogos nen kulkota mēna ne Yesu.

²⁹ Pogós naṗa naga tol kulkota mēna Yesu sane na, veraga ga e aora nene kiena kuruta naṗane ṗisi, ana naga mnunun luṗaria e naga sane kiena inanena naga kovio petan rui.

³⁰ A Yesu mēna mnunun luṗar sur tai, sane puriuna tai kovio petania, ana naga pilon veraga ga likan yeririna la naṗane, piunia pisape “?E, ane tol ga mēna kulkota nanagane?”

³¹ Ana kiena nalogena la apisa-taṃea, asape “?Ko na

opiun osape ane tol ko ga naganē, sanape ne, ko pe opisure yeririna la moki manene na amigar la akovivi ko ke ne po?”

³² Ana naga sumā kirawelee mēga sape kirawal li ane tol naga.

³³ Ana sira naṗane kilia pa rui, sape naga, naga marau paṗisi, sinena kurkur na kurkur, ṗisi na pimi puna Yesu, kinai tano e mialana, pisawal sur punu ga.

³⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Auia, nalelagaena ga kiomā e inu kila ko omloge si po narui. Kiomā inanena naga kovio nenaga. Sumārena kiena ne Ntewa sike amio ko, owasuṗe ko sina ga oto uṃa.”

³⁵ Ana pogós naṗa Yesu pis ke pan sira naṗane wa, visena tai kom ma uṃa mēna ne Saeras pitomi, pisawal pania sape “Naruṃa sira naṗane naga mare rui. Yoko ve oure re si pupia navianena nene vavini, ve okila kare re naga.”

³⁶ Ana Yesu mloge mēna visena nene, pisa pan Saeras, pisape “Ve sinemā viowa re, olelaga ga mārera e Ntewa.”

³⁷ Ana Yesu pisalupar yeririna la punu ga sape la asumāra ga ve ataveve la re avavini, naga pure ga la telu Pita, a Semes amio wenla naṗa Yoane apavini.

³⁸ Pogós naṗa apa lavisin uṃa mēna ne yar keviu naṗane, apisu yar la sinela piowagan ke nin sira nene

rui, la asike atagin ke, amlolokain ke.

³⁹ Ana Yesu pa loyuma, pisa pan yaru la nene, pisape “?Sanape ne amiu amlolokai keviu ke, atagi ke sanene? Sira nene naga mare re poli, naga momalio ga ne.”

⁴⁰ Ana la apitale viowa ga pania.

Ana Yesu pisa pan la apa vanua, purear ga anenahe sira nene amio arimana, a kiena nalogena la telu napane apa e lele naa tas nen narin sira nene meke ea.

⁴¹ Ana Yesu pa mlilu tarar limana, pis pania kome kiela visena, pisape “Talita kum,” kinas nen visena nene pisa ke sape “Kiau narin sira, ko osumalu lia.”

⁴² Ana veraga ga e aora nene, narin sira nene naa kiena kas tol lualima taaga pa lua [12], naga sumalu, mial. Ana pogos naa la apisu sur nene, amilan na pano-o kiela sitomena plas ga.

⁴³ Ana Yesu pisa pan la pisape ala re kinanena tai vania, a pisa mena pan la pisape yeririna taena la ve aloge re sur nene.

6

Le Nasaret lala pe sinelan re Yesu poli

Matiu 13:53-58; Luk 4:16-30

¹ Ana Yesu molue e yo nene, pasupe sina ga pimi kiena, amio kiena nalogena la.

² Ana e Legiena Wa, naga pa amio yaru lala nae kiena yo nene e loyuma e kiela yuma na lotena, ana suma pian la ke. Ana pogos naa la amloge amilan kiena visena la pano-o pa isi. Ana la apisa apisape “!Aulai! ? Yaru nene naga par sur la nene pe? ?Naga tol naman-maruaena nene sanape? A naga kila ke kile la nene sanape ne?”

³ Ita tekilia ke yaru nene rui. Naga yaru na yumaenen ga yuma, naga pe narina ne sira naa Maria, a la nene, Semes, a Yoses, a Suta, a Saemon, naga pe wenla ne la nene. A vinena lala, la ga naa asike amio ita ne.” Ana sinela karia, pe sinelan re nena naga.

⁴ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yaru naa pe navi-sawalena, yaru taena lala akilia avatanon naga, ana yaru nae kiena yo, amio mena namratava puna, la ga nene tapatete avatanon naga.”

⁵ Ana e kiena yo wawa nene, Yesu tapatete kila kile la ea, ana naga mligan ga limana e yaru la lua la ga naa aminana, amloge si po.

⁶ Ana Yesu sinen pula mila pa isi komin yaru la nae kiena yo wawa naa pe amlelaga re e naga poli. Pisi na naga petan kiena yo, mial pa e pulkumali taena lala ana pian ke yeririna lala.

Yesu mligan plan kiena

nalogena lala pepe lua

Matiu 10:5-15; Luk 9:1-6

7 Ana Yesu pio kiena lualima taaga pa lua nene, pis ruru pan la, mla namareraena pan la vena akilia ataulu ninuna viowa lala, a siraunia mligan plan la pepe lua apano.

8 Visena wo la nene naŋa naga pisa pan la sumon naŋa lala apano, naga sanini, pisape "E lepas na kiamiu mrapa, yoko amiu ve awar re sur laŋas amio amiu, ana kiamiu plasgai ga alararia avano. Yoko amiu ve awar re kami kinanena ŋasia, pona karo lala, pona varu.

9 Amiu akilia ayen kiamiu kulus nen lamiu lala, a ve awar re miamiu kulmrae taŋena laŋasia, miamiu kulmrae taaga nane amiye-nar ke ne sa ayal avano."

10 Ana Yesu pisa mēna ga, pisape "Pog naŋa sa la awere amiu ava loyuna mēla, ana amiu monar akekaranga nasuen amio na mratava nene, vano tol pogos naŋa sa amiu avatan si pulkumali naŋane.

11 Ana visae pulkumali tai, yeririna laŋas yepela mavin were amiuna ava mēla una lala pona yepela mavin loge amiuna, amiu aligan ruru kiela yo nene mēke na, ana pogos naŋa sa amolue e yo nene, monar atanvan puluyavi nae yo nene naŋa sike e lamiu, sane kile tai, pona kiamiu visena mārera tai pan la, sane yoko

lala akus nakoaena tai naŋa mesmesun ga kiela ŋelaga viowa nene."

12 Pisi na kiena nalogena lala apa amlologon pan yeririna lala asape monar avilopu la,

13 ana la amēne plan ninuna viowa la moki e yeririna lala, ataron mēna narin wel na mras nen olip e ŋarin nainanena la moki, sane kile na navisa ruruena kiena ne Ntewa, ana la amloge po sina.

Parin Suŋe Erot Antiŋas pisayu Yesu

Matiu 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9

14 Ana e pogos nene, Parin Suŋe Erot naga mēna mlogeli mā sur la naŋa Yesu miyumaenia, komin kia kiena Yesu, apisawal ke pa rui e yo punu ga, a yeririna la punu ga akilia pa rui. Yar la ŋasia apisa ke Yesu, asape "Naga na, pe Yoane Nakeena si ne, naŋa naga mal sina e marena; sur ne na nene kila naga puriuna kawan nakilaen kile la sanene."

15 La ŋasia apisa ke asape "Naga na yer marua Elaisa na konua rui," a la ŋasia apisa ke asape "Naga navisawalena tai ne sa naŋa yermarua navisawalena lala nakonua manene la rui."

16 Ana pogos naŋa Suŋe Erot mloge sur la naŋa Yesu naga kila ke ne, ana naga pisa sape "?Yaru nene, pona Yoane Nakeena ke sina ga ne. Inu netero pa ŋarina pa

ruí, ana nanagane naga mali sina e marena yo?"

? Yoane Nakeena mare sanape?

¹⁷⁻¹⁸ Ana Supe Erot pisa sanene vanon naŋa naga mēmar Yoane Nakeena mare nanua rui, ana naga marau paŋisi. Ana marena kiena ne Yoane Nakeena kana suniena nena sanini: Wenla Supe Erot nene, naga kiena kia Pilip, naŋa lalua arimala taaga a anela lua. Ana sumo, Pilip nene talopa amio sira tai, kiena kia Erotias. Ana siraunia, Supe Erot pa p̄relua lein sira nene pe wona. Ana e pogos nene Yoane pis pa Supe Erot, pisape "Sur mesmesu re nene poli, naŋa ko opurelua sira nene, komin naga pe wona ne womla."

Ana Erotias pe kekaran re nena visena kiena ne Yoane nene, naga sinena karia, ana Supe Erot mligan kiena yeririna la p̄asia apa atararia, apiari naga amligan pa e yum̄a nakoaena.

¹⁹ Ana Erotias sinenan ke sape monar wem̄ar Yoane, ana naga kila p̄ele ga,

²⁰ komin Erot maraun wem̄arena. Naga maraunia komin naga kilia ruruia sane Yoane naga pe yar mesmes tai a pe yar wa, naga puar ruru ga sum̄a ga. Yam la moki naga mligan visenan Yoane pa puna lalua asun, naga kekaran visena kiena ne Yoane la paŋisi, ana yam punu ga, visena la nene

miyur ke naga, kila narui na naga kiena sitomena peve lua ke narui.

²¹ Pe piavi re poli na, Erotias m̄al kiena mrapa tai. Nane e pogos naŋa la akila p̄aŋagena nasitom̄alen legiena naŋa Supe Erot paeme ea, ana Erot naga kila kinanena kana kiena yarkeviu lala, amio nasumōnena na yum̄aena kiena, a yerkawa taŋena lala nae yo naŋa Kalele.

²²⁻²³ E pogos na p̄aŋagena nene, lom̄earu kiena ne Erotias naga polu e marala, ana Supe Erot la akekaran kiena wolena paŋisi, naga pisaaria m̄arera pania, pisape "Suri ya naŋa visae oviun tan inu, nekilia netam̄an ga van ko, va tol kom̄as nen kiau sur make ga lala."

²⁴ Pisi na sira naŋa pa vanua, piun petan anena naŋa Erotias, pisape "?Auia, yoko neviun yar ne tania?"

Ana anena pisa pania pisape "Ovisa ga vania ovisave, naga monar kus ga p̄arina ne Yoane Nakeena van ita."

²⁵ Ana sira naŋani miroro si pa loyum̄a, pisa iroron ga pa Erot, pisape "In na sineun nesape okus ga p̄arina ne Yoane Nakeena m̄ene pialo tai imi ga nanagane e nini."

²⁶ Ana visena nene kila Supe Erot mloge piowa, pe sinenan re sape kilaro kiena navisaarena naŋa pisaar m̄arera rui e maran kiena erau lala,

²⁷ ƿisi na veraga ga e m̃a nena ga e pogos nene, naga miila kiena yar na mara tai pa pisa, pisape akus ƿarina Yoane vano. Pisi na lala apa e loyuma e yuma nakoaena nene, atelua kolmekina,

²⁸ ana la amligan ƿarina m̃ene pialo tai, akus pimi pan sira m̃ee naƿane, ana kus pa pan anena.

²⁹ Ana siraunia, pogos naƿa nalogena kiena ne Yoane la amloge suri nene, la apimi akus tasnena, apa amligan e lotap. Ana suniena kiena ne Yoane Nakeena maro ga e nene, ana pogos naƿa Erot mloge suniena kiena ne Yesu, kila naga marau paƿisi, mape Yoane Nakeena nene naƿa naga m̃emaria, mal sina.

Li nalologena la apa amlologon visena kiena ne Ntewa ƿisi na aƿasuƿela sina

Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Yoane 6:1-13

³⁰ Ana e pogos nene, nalologena la naƿa Yesu mligan plan la apa amlologo, aƿasuƿe la si apimi. Ana lala apisayu pa Yesu sur la punu ga naƿa amiyumaen pan yeririna lala, a sanape naƿa apian la.

³¹ Ana yar la moki naƿa asum̃a apimi ke pu Yesu, ƿisi na apano, ana ƿisi na taƿena si la apimi, ƿisi na apano, salue ga nene, Yesu la pe apa ruru la re nenaga, pe aora re tai naƿa la akilia ala narin kinanena tai. Ana Yesu pisa pan la, pisape

“Aulai, ita, tevetanli la e yo nini wa. Teva takale yo tai naƿa naga yo m̃ano, akilia avaruru amiu ea.”

³² Pisi na la apa akus waa tai, asape ava akale yo tai lepas nen lapa naƿa pe yar la asu re e poli.

Yesu pagan yeririna la moki taulu manu lima [5000]

³³ Ana yeririna la moki apisu sane Yesu la apa ke sanene, la m̃ena ga amolue e kiela pulkumali lala, akiriri ataveve la akom ura, apato atolƿesa yo nene naƿa la apisu sane waa naga pato ke ea, la asumon Yesu lala.

³⁴ Ana Yesu pa ura, pogos naƿa pisu ƿina na yeririna naƿa asike pa ura rui, naga sinena mie la paƿisi, komin naga pisu la sa naƿa sipsip la naƿa akuspal mrapa, pe yar re tai naƿa kilia visuar la, ƿisi na naga pa sun pian la e visena wo la moki.

³⁵ Ana pogos naƿa mrae pito tano, nalogena lala apimi puna, apisa asape “E, Suƿe, yo nini naga pe po re poli, a lavisi m̃ena yemalolo narui.

³⁶ Ana popon ko oligan ƿina la nene awasuƿe ava m̃ala uma pona pulkumali lala vena awul kala kinanena la ƿasia.”

³⁷ Ana Yesu pisatame la, pisape “Toko, popon amiu ga awar kinanena ƿasia van la.”

A lala amape Yesu naga pe pisa ruru re poli, ana la apisa asape “!Ke, peraga

yo! Pona ko na sinomān ke osape imimi mowar pupia kieta varu ana mevato meul kilaparavi torokin lala manu moki nene akania!”

38 Ana Yesu pitetalia la, pisape “Amiu avato avisulia aṗara ke kilaparavi via na sike amio amiu nanagane.”

La apato apisu pae na, apam sina ga apisape “Mem-larar narin kilaparavi lima ga teke na, amio narin ika naṗa satin lua ga.”

39 Ana Yesu pis pan yeririna lala, pisape “Amiu atotano e vilumīni wa,”

40 ana la atotano e ṗegas lala, ṗegas laṗasia sane lualima lima [50], ana ṗegas taṗena laṗasia sane ponotia taaga [100].

41 Ana naga mla narin kilaparavi lima naṗane amio narin satin lua nene, kira pa ma e peni, pisa potena pa Ntewa vanonia, ṗisi na kaweroro narin kilaparavi lima naṗane kian pa kiena nalogena lala vena avion plan van yeririna lala, pion mēna narin ika lua naṗane sa ke ga.

42 Ana la akan mā pano-o, meṗela la kawa paṗisi,

43 ana kinakinan nen kinanena la naṗa akanligania, torokin akon si va e karo la tol lualima taaga pa lua [12].

44 Ana yaru la naṗa akan kinanena nene, yermēne ga lala, la atol sur sane manu lima.

Yesu mial yau metava e wos nen lapa

Matiu 14:22-23; Yoane 6:16-21

45 Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Inu sineun nesape amiu akus kieta waa, asumo akusro pupia lapa nene ava lepas ṗasia e kumali naṗa Petsaeta, ana in na nesuwa nesuṗa neli-gan plan ke ne yeririna la nene wa.”

46 Ana pogos naṗa naga mligan plan yeririna la nene apa pae na naga pa metava e kunusia vena len.

47 Pogos naṗa yemalolo ke narui, waa naṗane mēke perina paṗisi, lika e lapa, ana Yesu naga taaga sike ura.

48 Ana naga kira pisu la na mārera pan la na valuanen waa paṗisi, komin la apane ke pupia lagi, kila kiela waa naga pure malum ga. Pogos naṗa lavisi yelagi merarava, Yesu pimi pula, mial yau ga metava e wos nen lapa. Suri ne na nene vena ṗaga va ṗesan ura sumon la,

49 a pogos naṗa lala apisu naga mial yau ke e lapa pimi pula sanene, la apionia asape “!Aulai, suri ya ne pimi ke sanene! ?Yermare yo, pona yar ne sanene?”

50 Lala punu apisu naga sa nene, amarau paṗisi.

Ana veraga Yesu pisi pan la, pisape “!E, ve amarau re, in ga ne.”

51 Ana Yesu ṗiyu pa metava e waa amio la, ana veraga ga e aora nene, lagi nene mare, ana la naṗa asike e waa amilan paṗisi.

⁵² Amilan sanene komin kiela sitomena la m̃arera ke wa, la pe apisu kilia re sur la naŭa Yesu naga kilia yuṃaenia e kiena puriu kawaena poli, sane ya naŭa miyuṃaen amio narin kila-paravi la lima naŭane.

Namaiena lala atol ga luas nen kulkota m̃ana Yesu
Matiu 14:34-36

⁵³ Ana Yesu lala akusro pupia lapa nene e kiela wa, apa atol yo tai, kiena kia Kenasaret. Ana pogos naŭa akoan kana kilavaru pa ura,

⁵⁴ apula petan kiela wa, ana verakorena ga yaru nae e yo nene lala apisu kilale Yesu.

⁵⁵ Ana lala akiriri atelivi piora e m̃ala yuṃa lala, akus kiela inanena la e m̃ala tog, apa ke e yo la naŭa amloge asape naga pa ke ea.

⁵⁶ Ana e yo punu ga naŭa Yesu pa ke ea, e yuṃa lala, pona pulkumali lala, pona mrapa lala, akus ke kiela inanena lala, amligan ruru la ke pa rui e yo metava lala, la apiun ke tania asape visae naga taṃania ana inanena lala akilia atoliga m̃ana luas nen kulkota. Ana lala naŭa atolga sanene, kiela inanena la ŭisi, amloge po sina.

7

Nalogenena kiena Yesu la pe ataveve re ŭelaga marua kiena le Yu la poli

Matiu 15:1-9

¹ Ana e pogos nene, le Varasi la ŭasia apimi lele taaga puna Yesu, amio

m̃ena navianena navisalu-aena, naŭa lala akom garo Yerusalem apami.

² Ana lala apisu ke sane pogos naŭa nalogenena kiena Yesu la akinana ke, lala akila sane e nakiravaena kiena le Varasi la, la nene limala la na piowa ga. Na nene vanon pe ataveve ruru re narin mrapa la moki naŭa na kevanen limala sa naŭa le Varasi la apisa ke asape yar naga monar yuṃaen, sumon naŭa kinana.

³ Nanene komin e pogos nene, le Varasi lala amio le Yu taŭena la aṃareran ke paŭisi nayuṃaen ve sanene, vena taveve ruruen kiela ŭelaga marua na kiela nalotena na sumo lala.

⁴ La akila ke sanene pogos naŭa amiyal apa kumali, pona akom pe, ana pogos naŭa la awasuŭe la si uṃa, la monar ataveve kiela navisalu-aena na kevanlaen am-erara wa pona ave wa ruru sina. Pisin nakilaen sanene, la akilia akinana narui, komin visae la ve akila re, taŭatete atol kala kinanena. Ana kiela narin navisalu-aena m̃ena laŭas moki naŭa monar ataveve, naŭa ŭasia, na kevanen m̃ala piala la monar akevan ve sanene ve sanene, a ŭasia, sane monar avilvan kala piaki ve sanene ve sanene, a ŭasia, naŭa nakevanen kala pialo la naŭa amiyuṃaen e pras ve sanene ve sanene, naga pa sa la nene.

⁵ Sur ne nanene kila le Varasi la apiun petan Yesu, asape "Komin ya ne kionṃa

nalogena la pe ataveve re
 ðelaga marua la na kieta
 nalotena na sumo la poli,
 naða kieta nasumonena la
 apian itania. Ana kiomña
 yar la nene, la akinana ga e
 limala namname lala, komin
 pe akevan ruru re limala la
 poli."

⁶ Ana Yesu pisatañe la,
 pisape "Pe lelaga ga, nav-
 isawalena Aisea na sumo
 naga pisayu ruru amiu ga
 yeririna na visokanen lala,
 naða naga mlologon visena
 naða Ntewa naga pisa, naða
 naga pisa sape

*'Yeririna la nene la ap-
 atanonu ga e kiela
 visena lala,
 ana kiela sitomena naga
 sike perinan inu papisi
 wa.*

⁷ La amiyeluarnu ke, ana
 pe sur korena ga,
 komin pog naða la
 apian ke yeririna lala,
 apisa ke asape visena
 nene kiena ne Ntewa,
 ana peraga, visena
 nene naga pe kiela ga
 yeririna lala!" Ais
 29:13

⁸ A Yesu pisa pan la, pis-
 ape "Amiu na amligan lua
 ke navisaluaena kiena ne
 Ntewa, apuarar ke ga ðelaga
 marua kiena ne yeririna lala
 mñarera.

⁹ Nanene naga pe mesmes
 re naða ayumñen sanene
 poli, komin amiu amñareran
 ga nataveveen ðelaga marua
 kiena ne yeririna lala, a
 nanagane amiu akila pano-
 o ðelaga marua ga la nene
 naga sike narui, miaslua

make navisaluaena kiena ne
 Ntewa.

¹⁰ Amiu na ve asitom re
 asape amiu akila ke sanene,
 ana yoko nevisa kiamiu tai,
 naða amiu asumña akila ke.
 Amiu asitomñal li navisalua-
 en kiena Mosis, naða pis-
 ape 'Ologear arimomña amio
 anomña,' pisa mñena sape
 yar naða sa vis viowa van
 arimana amio anena, awe-
 momñaria.

¹¹ Navisaluaena nene pisa
 ke sape ita monar tevisuar
 ruru ita kieta yermarua lua
 nene, ana amiu na akila pe
 taþena. Visae yar tai kila-
 woia sape kiena sur laþasia
 pe kiena ne Ntewa, ana po-
 gos naða kiena yermarua
 lua kiela sur re poli, aim
 aviunia, yoko amiu avisa ya
 ne vania?

¹² Yoko amiu amñareran
 vania, avisave 'Toko, ve
 otamñan re van lalua nene,
 vanon kieta ðelaga naga pisa
 sape sur naða tepisaarwoia
 pan Ntewa, ko na monar
 owar ga van kiena yar wa
 lala, ve otamñan re van yar
 taþena lala.'

¹³ ? Amiu na apisa ke
 sanene, ana sanape na
 sanene? Amiu na asumñal
 ke mñarera e kiamiu ðelaga
 marua, amiu amligan lelein
 ke pitove, ana kila ke naða
 ðelaga marua la nene naga
 kila ke navisaluaena kiena
 ne Ntewa pimi pe sur korena
 ga. Ana pe naga re ga nene
 poli, amiu akila ke mñena sur
 la moki sanene."

*Suri la naða kilia kila
 yaru naga pe namname e*

marana Ntewa

Matiu 15:10-20

¹⁴ Pisi na Yesu naga pio si yeririna lala pisape aimi veraga puna, ana pisa pan la, pisape "Amiu punu ga ayagogan ruru inu, monar aloge kilia kiau visena la nini.

¹⁵⁻¹⁶ Pe sur re tai naña teke vanuan yeririna, naña sa naga va loyuma e losinena kilia kila naga namname e marana Ntewa. Ana suri ga la naña sike loyuma e losinena yeririna, pogos naña molmolue e naga, kila naga ve namname e marana Ntewa."

¹⁷ Ana Yesu petan yeririna la nene, pato si uma, sirau-
nia kiena nalogena la apim,
apiun tania e kinas nen
pakaiwa naña naga pisayu
pan la.

¹⁸ Ana Yesu pisape "? Ei, sanape, pona amiu mena pe parimiu pike re sane la nene poli yo? Komin ya ne amiu mena pe apisuluþar re sur nene poli, sane suri la naña teke vanua, sane kinanena lala, visae va loyuman yeririna, sur la nene naga tapatete kila yeririna viowa e marana ne Ntewa.

¹⁹ Nanene komin sur la nene pe tol re kiena sitomena poli, la apato ga e meþena, ana la amolue akom sina ga e yepena." Yesu pisa pa sanene narui, sirau-
nia, yeririna la apisuluþar kiena visena, naga pisa kilale pisape pe kinanen re tai poli naña yeririna monar

lonia vena mekiki e marana ne Ntewa, ana kinanena la punu ga naga pon na kanena.

²⁰ Ana Yesu pisa mena sape "A suri la naña sike pa e yeririna rui, pisi na amolmolue e kiena malena, sur ne la nanene naga kilia kila yeririna ve namname.

²¹ Nanene komin e los nen yeririna, pelaga viowa la na amolmolue ke ea, suri ne la sane sitomen viowa, kolau, vinauena, nawemomaren yaru, navinaunen wona yar taþena,

²² sinenanen sur kiena yar taþena, pelaga viowa lala, visokanena, kilaroen navisalu-
aena, veveyuena, navisa ka-
reen yaru, nawarwarena,
navilaveena, a ve woweena.

²³ Pelaga viowa ne la nene amolmolue e los nen yeririna, sur la nene kilia kila yeririna ve namname e marana ne Ntewa."

Yesu menelua ninuna viowa e sira mee tai

Matiu 15:21-28

²⁴ Pisi na Yesu petan yo nene, pato tano garo pulku-
mali nae Taea. Ana pa e uma
tai, sape kila sane yaru la ve
akilia re asape naga sike e yo
nene, ana naga tapolou þele
ga sanene.

²⁵⁻²⁶ Ana sira tai sike e nene naña kiena lus la kom
ma Kris apitom, naña la pe
ape Yu re poli, apitom asike
yo naña Ponosia lavisin Se-
ria. Sira nene, narina tai na
sira, ninuna viowa teke ea,
pogos naña naga mloge as-
ape Yesu naga sike e yo nene,
naga pa kinai e mialana, tagi

pania sinenan pisape naga m̄nelua ninuna viowa ure vetan narin sira nene.

²⁷ Ana Yesu pisatañe pania, pisape “Ana sisi mesmes la na monar akinana ko ñe wa. Pe mesmes re naña nowar plan kinanena kan sisi la vetan la, nevagan lokul la ea.” Naga pisa sanene komin e pogos nene, le Yu la na asitom ke asape la ga ape narina Ntewa, la apio kare ke la naña pe ape le Yu re la poli, asape “Amiu na ape lokul lala.”

²⁸ Ana sira naña pisatañe pania, pisape “Ko na opisa pe lelaga, Suñe, ana lokul m̄ena la apa ke lavisin lele na kinanen kan sisi kokan lala, akilia akan korkoro kinanena la naña kekapili sike e porotano.”

²⁹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ko na opisatañe kinas nen kiau visena nene po pañisi. Ana komin kioma visena nowo nene, nepisuluñar sane opiawa m̄arera e inu. Poga, okilia ovato si um̄a, ninuna viowa molue petan narum̄a naña rui.”

³⁰ Pisi na sira naña pato si um̄a, pisu narina pa ruru ga toña ga, toña momalio m̄a pogaga e m̄ana tog.

Yesu kila ruru yar tai naña kiligana la poñe

³¹ Ana Yesu naga mligan yo nae Taea, pato kome pulkumali tañena tai, Sae-ton, ana naga pam sina ga e lapa nae Kalele, e lepas nae

yo naña apio sape Pulkumali Lualima.

³² Ana la nae yo nene añure yar tai pimi puna, vena naga ligan limana te ea, komin yar nene kiligana la poñe, mon m̄a mnenene ga.

³³ Ana Yesu p̄urelua yar nene petan yeririna moki la naña asike lele nene, lalua apa li laa perina sane. Ana naga kian mrasilmana pa e pulkiligana lala, p̄isi na mla wasirina, plan e purmenen yar nañane.

³⁴ Ana Yesu kira pa ma e peni, pure kiena yalua ke-viu, pisa pan yar naña e kiela visena, pisape “Epata.” Visena nene kana kinasia sape “Ovike.”

³⁵ Ana veraga ga, yar nañane kiligana la pike, a purmenena naga kululu sina, kila sane naga mloge ruru si sur lala, a pis ruru sina.

³⁶ Pisi narui na Yesu pisa m̄areran pan la, pisape ve ava asunun re sur nene van yar tañena lala, ana silaga pogos naña pisa sanene pan la la apa apisalelein ke pa e yo punu ga.

³⁷ Ana la apisawal-lelein sa nene, komin sinela la pula na pulan sur la punu ga naña apisu Yesu kilia taña. La apisasa ke asape “Yesu nene kila la naña kiligala la poñe amloge si suria, a kila la naña apis pule ga, akilia apis ruru sina. Aulai, yar nene kila sur la punu ga po na po pa p̄isi.”

wa, pa kusro lapa komþasia pa lepas na vano.

Nasumonena nalotena la asuñia akila ke þelaga viowa la kapurulue ke

¹⁴ Ana pogos naþa la apetan yo nene apa atol komþas nen lapa nene, amilan sane sinela pon nawararen kala kilaparavi þasia amio la, ana la amlarar ga kilaparavi taaga teke amio la e wa.

¹⁵ Ana Yesu pisa visena tai pan la, pisape "Amiu monar avisuar ruru amiu, vanon is kiena ne le Varasi la amio Erot."

Yesu pisa is nene, kana kinasia þelaga viowa kiena ne nasumonena lala, ana nalogena la pe asitom kilia re poli.

¹⁶ La amloge visena nene, apisayu ke pan la, apisape "Pona naga pis sanene vanon ita pe toþar re kilaparavi laþas pimi poli yo."

¹⁷ Ana Yesu kilia mña kiela sitomena lala, þisi na pisape "'? Amiu apisayu ke asape ita pe toþarar re kilaparavi komin ya? ?Sanape, amiu pe amloge kilia re poli, pona pe apisu kilia re sur la poli wa? !Sinemiu la mñarera paþisi wa!

¹⁸ Amiu kilamaramiu la sike na, ana apisu kilale re sur poli, ana kiligamiu la sike na, ana amloge kilia re sur poli. ? Pona amiu pe asitomñal re si sur la naþa nemiyuñæen pan yeririna la poli?

¹⁹ ?Pogos naþa nekiante-tain kilaparavi lima nanua ne pan yeririna la manu lima naþane, akan pano-o meþela kawa, ana akon kororo kinanena la nene pa e karo via?"

La apisatamnea, asape "Imimi mokonkonkia lualima taaga pa lua [12]."

²⁰ Pisi na naga piun sina ga, pisape "'?A pogos naþa lala manu vari nanua ne akan kilaparavi olua ga naþane, þisi na amiu akon si karo via?"

Ana la apisatamnea, asape "Imimi mokonkonkia olua."

²¹ Ana naga pis pan la, pisape "'?Pogaga, ana sanapen nanagane? ?Amiu akiliali mña sur la nene, pona pere ke ga wa?"

Yesu kila ruru kilamara kata tai nae Petsaeta

²² Ana Yesu la apam atol pulkumali nene, Petsaeta. Ana la nae yo nene, a sumon kilamara kata tai pimi puna, atagi pania vena tol ruru yaru nene.

²³ Ana Yesu tarar limana ne kilamara kata, sumon naga pano, la lua amiyuve kumali apa lepas na vano. Pisi na Yesu mla wasirina, mligan e kilamaran yar luwoka naþane, mligan liman tea, ana piun petania, pisape "'? Sanape, ko na opisu ke suria, pona pere ke ga wa?"

²⁴ Ana yar naþane kirava, kira pisu suri lala, naga pisape "Ee, nepisu ke yar lala,

ana nepisu la sa ga purþes nen laki la amiyal ke na."

²⁵ Ana Yesu mligan si li mana e naga, yam luania, þisi na yar nene kilamarana pimi po ruruia, naga kilia kira pisu si suri lala, kira pisu la merarava po na po paþisi.

²⁶ Ana Yesu pisa pania, pisape "Yoko ko ove ova re si ovisu la nene gar uña, oto mesmas ga momña."

Pita pisawal sape Yesu pe Navisaarena lelaga

Matiu 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷ Pisi na Yesu amio kiena nalogena la asape avato e narin pulkumali lala naþa lavisin kumali keviu naþa Sisaria Piliþae, a e pogos naþa la amiyal ke apato e yo nene, naga piun tan la pisape "? Amiu amloge ke yar la apisa ke asape in na ai?"

²⁸ La apisatamnea apisape "Laþasia apisa ke asape ko na Yoane Nakeena sina ga, laþasia asape ko na Elaisa, þasia asape ko na navisawalena tai naþa na konua rui."

²⁹ Ana naga piun si tan la, pisape "?A sanapen amiu, amiu na apisa ke asape in na ai?"

Ana Pita pisatamnea, pisawalia pisape "Ko na ope kiamimi Navisaarena kemua lelaga."

³⁰ Ana Yesu pisa mesmesun ga pan la, pisape

"Pogaga, ana amiu ve ava avisawal lelein re sur nene van yeririna lala."

Yesu pisawal kiena marena

Matiu 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Ana e pogos nene, Yesu siar naþa mlologon ke pan kiena nalogena lala, pisape Narin Yeririna, monar akila sur la ve moki naþa naga loge viowagania, ana nasumonena kiena le Israel lala, amio yar keviu kiena yar wa lala, amio navianena navisaluaena, þisi na la akovenlua naga. Ana Yesu pisa mnea ga sape la awemnar naga mare, ana e kiena legiena na telu, sunalu sina, taulu marena.

³² Visena la nene, Yesu pisa meraravan po pan la, ana pogos naþa Pita mloge, naga piolua Yesu, pis mnrera pania, sape visawoia, yoko monar ve ve sa re nene.

³³ Ana veraga ga Yesu pilon masina pimi pu Pita, kira pa pun kiena nalogena taþena la naþa asike ne, pisaluþar mnrera pa Pita, pisape "!Yermare, oure vetan inu! Kiomña sitomena nene naga pe sitomena kien yeririna ga, pe pe sitomen kiena re Ntewa poli."

Nalogena kiena ne Yesu naga monar sitom korenan nasinenanena kiena

³⁴ Ana Yesu pio þina lala amio kiena nalogena lala, sape aim puna, pisa pan la, pisape "Yar naþa sinenan

sape taveve inu, monar sitom korenan nasinena-nena kiena, monar kus kiena laki torovia, siraun inu.

³⁵ Yar naŋa sape taulu kiena malena, yoko kilaluia. A yar naŋa kilalu kiena malena vanon inu pona vanon kiau lologena wo, naga yoko tauluia.

³⁶ Visae yar tai war make sur na yomarava la punu ga ne, Ɔisi na kusal mrapa na malena, naga pe taulu re sur wo tai poli.

³⁷ Ana kiena sur nowo la naŋa naga Ɔaria, taƆatete ulmaran si kiena malena.

³⁸ Yeririna moki naŋa lus na nanagane, la ataŋa mla-mulena viowa, la pe ape lelaga re pan Ntewa poli, la apiowa manene la, a la amawan ke yar taŋena la vanon inu a vanon mēna kiau visena. Ana siraunia, Narin Yeririna naga yoko wasuŋe sina ga, amio kiena navisi wa lala, amio nau-rarena kiena arimana, ana pogos naŋa avim, visae yar naŋa yepena mavin ke naga nanagane, naga mēna yoko yepena mavin yar nene."

9

¹ Ana Yesu pisa mēna pan la, pisape "Lelaga nepisa ke pan amiu, yeririna laŋas na asumal ke e nini, naŋa Ɔisi na taƆatete amare, vano-o tol pogos naŋa avisu nasuŋenena kiena ne Ntewa imi kate amio kiena pupia māreraena."

8:35 Mat 10:39; Luk 17:33; Yoan 12:25
1:11; Luk 3:22

Yepena ne Yesu pimi pe taŋena

Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36

² Siraun Legiena Orai Ɔarovia, Yesu Ɔere Pita amio Semes, a Yoane, la ga vari apa metava e pupia ravie tai. Asumā sane na, nalogena la telu naŋane apisu ga yepena ne Yesu pimi pe taŋena ke narui,

³ apisu ga mēna kulkota la pilavila ke, miyuwowo na miyuwowo, miyuve make ga sur na yomarava la naŋa miyuwowo.

⁴ Ana akirawal mēna navisawalena Elaisa amio yermarua Mosis akate, lalua asike asun ke amio Yesu.

⁵ Ana Pita pisa pa Yesu, pisape "Suŋe, po Ɔaŋisi naŋa ita tesumā ga e nini. Popon sa meyumāen silparpara ve telu se e nini, momā tai, mēna yermarua Mosis tai, a mēna ne navisawalena Elaisa tai."

⁶ Pita pis wowe ga sanene komin lala sinela kurkur Ɔaŋisi, amarau mēna ga, ana la amninue ga avisa yara.

⁷ Veraga ga lul tai pimi kalo la, amloge visena tai molue ea, pisape "Nanene naga pe Naruu, naŋa nekekanan naga Ɔaŋisi. Amiu monar alogear ruru naga."

⁸ Nalogena la amloge visena nene, ana akiraweke ke e yo nene, Ɔisi na pe apisu re si lalua naŋa poli,

9:2 2Pit 1:17,18 **9:7** Mat 3:17; Mak

akirawal ga Yesu naga taaga sumñal sike amio la.

⁹ Pisi na lala apetan ravie nañane, apitom ke sina ga tano, a Yesu pis mārera pan la, pisawo la pisape “Sur la naña Ntewa kila pan amiu apisuia, amiu na ve ava avisasawal re van yeririna la nanagane, vano-o tol pogos naña Narin Yeririna mal sina ga e marena, e pogos nene narui amiu akilia avisawal van yeririna lala.”

¹⁰ Pisi na la amlogear visena kiena ne Yesu nene, amlarar ga pe kiela ga, ana la apiuyun ke sina ga petan la asape ya ne kinas nen kiena visena nene, naña pisape mal sina ga e marena.

Asitom ke asape Elaisa na lua sirau vim sina, ana Yesu sape naga Yoane Nakeena pa rui

¹¹ Ana nalogena la telu nene apiun tan Yesu, asape “Sanape ne navianena navisaluaena la apisa ke asape ‘Elaisa naga monar wasuḗ ḗesia wa, ḗisi na Navisaarena nene naga mñalivi?’ ”

¹² Pisi na Yesu pisatamē la, pisape “Naña apisa ke ne pe lelaga, Elaisa naga monar imi ḗesia vena kilaruruen sur la punu ga susumo, ḗisi na Navisaarena kilia vim. Ana nasiriena wa pisa ke mēna sur taḗena tai naña pe asitomñal re poli, naña pisayu ke Narin Yeririna, sane naga monar vane nataḗaliena la

ve moki, ana yoko yeririna la asitom korenan naga viowa vaḗisi ne.

¹³ Ana nevisa van amiu, Elaisa nene naga pimi ga na wa, ana yeririna la yepela mavinia. Sa naña Visena Wa pisa, ana la akila pa piowa ga pan rui.”

Yesu mēnelua yermare petan teras tai

Matiu 17:14-22; Luk 9:37-43

¹⁴ Pisi na Yesu amio la telu nañane apa ke sina ga puna ne nalogena taḗena lala, ana apisu na pupia ḗina na yeririna la akovivi la asike na, apisu navianena navisaluaena la agorua la ke amio la.

¹⁵ Ana pogos naña ḗina la akirawal Yesu pam ke sina, amilania, akekaran mēna naña asape avisu naga, akiriri apim puna, atalopan naga.

¹⁶ Ana Yesu piun tan nalogena la, pisape “?E, amiu apisayu ke ya ne amio la nene?”

¹⁷ Pisi na lala yar tai pisa pania, pisape “Navianena, in na nepure kiau sisi yermēne nini pimin ko vena ovisulia, komin purkol mārera tai kila naga.

¹⁸ Ana pogos naña kila naga, kovenlua naga pato tano e porotano, wasirina mlau piowa ga sa naña siripu, karar ke mraluena, a yepena punu ga miokamarmare. Ana nepure naga pamin ko, ko na osu re poli, ḗisi na nepiun ga tan kioḗia

nalogena lala vena la alen nañeneluaen suri nene vetania, ana la amiyumāen mā pano-o, akilapule ga yonia.”

¹⁹ Ana Yesu pisatame la, pis pan la, pisape “? Amiu la nene, sanape na sanene? Amiu na pe asumāl mārera re nena e Ntewa. ?In na monar nesumā nemio amiu vano tol pog ya? Nemiwon amiu pa rui. Ana pogaga, akus teras nene vim punu.”

²⁰ Ana la aṗure pimi, ana pogos naṗa purkol nene māl Yesu, kila yepen teras naṗane miokamarmare, mloru pato tano e porotano mēke pilolon ke, kila wasirina naga mlau piowa ga sa naṗa siripu.

²¹ Ana Yesu piun tan ariman teras naṗane, pisape “? Ana purkol nene siar kila sanene pogwai?”

Ana arimana pisatamea, pisape “E, sur nene siar na konua konua rui, pogos naṗa pe sisi ke ga wa.

²² Ana pimi tol nanagane, yam moki rui naṗa sur nene kila ke naga mlolor pa e kapi po pito e puluwii. Sur nene kila kare ke ga naga paṗisi, sape kilamāria, ana sa ko na okilia okila sur yan tai, imimi mepiun tan ko, awis, ko na sinemā ye imimi, oiila imimi komin narimimi nini!”

²³ Ana Yesu pisa pania, pisape “Nemloge ko na opisa sanene, osape sa in na nekilia nekila. Ana nepisa pan ko, visae ko na olelaga ga, okilia okila sur punu ga.”

²⁴ Ana ariman teras naṗane pio verakorena ga pa Yesu, tagi pania, pisape “Nemlelaga tekak ga, ana pe nemlelaga toroki re poli wa. Awis, ko na oiila inu vena kiau nalelagaena vim ve keviu laa sane wa.”

²⁵ Ana pogos naṗa Yesu pisu ṗina na yeririna la apim moki manene la akovivi la, ana naga pis pa purkol naṗa teke e sisi yermene nene, pisape, “Ko yermare na kiliga poṗe, a na pla-pur, nepisa mesmas ga pan ko, omolue vetan naga nanagane, ana ve oimi re si loyumā e naga pogos tai.”

²⁶ Ana yermare nene ki viowa keviu, kila yepen sisi yermene naṗane miokamarmare pano-o piowa ga rui, ṗisi na molue petania, pure pano. Ana yepen yar naṗane malumu ga mēke, sa ga naṗa naga mare pa rui, yar la naṗa asike apisu ke la apisa ke sa nini, asape “Ke, teras nene mare pa ṗisi rui.”

²⁷ Ana Yesu tarar limana, tarlua sumālu, ana teras nene sumāl ruru ga sike.

²⁸ Ana siraunia, Yesu pato si umā, a e pogos nene, naṗa naga taaga sike, kiena nalogena la apim, apiun tania, asape “? Sanape ne imimi na memēnelua ṗele yermare petan teras nene?”

²⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yermare la ne sanene, la amārera paṗisi, ana leniena ga kilia mēne plan la.”

Yesu pisawal sina ga kiena marena

Matiu 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰ Ana Yesu la apetan yo nene, apa akom ga likan yo na e Kalele, ana e pogos nene, Yesu pe sinenan re sape yeririna la akilia suri la naŋa naga kila ke poli, a e mēna yo la naŋa apa ke ea.

³¹ Na nene komin naŋa pian ke kiena nalogena lala e pogos la nene, a naga pisa mēna ga ke pan la, sape "Lavisi mēna narui naŋa aligan Narin Yeririna va e liman yar la naŋa aweŋar naga mare, siraunia e legiena na telu, ŋisi na Ntewa tamalia sina."

³² Ana kiena nalogena la pe amloge kilia re sur la naŋa Yesu pisayu ke ne, ana la amaraun mēna naviun ru-ruen si tania.

"? Yar ane to metavan make yar taŋena lala?"

Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Ana siraunia, pogos tai la apam atol si Kapeneam, apa loyuma e yuma tai, ana Yesu piun tan kiena nalogena lala, pisape "?Amiu na akawe amiun ke visena ya naŋa e mrapa?"

³⁴ Ana la pe apisatame re poli, komin naŋa lala amiyal ke mrapa apami, apis ke pan la, asape lala ane naga to metavan make la, po miyuve make la ga.

³⁵ Pisi na Yesu totano, ana pio kiena lualima taaga pa

lua apim lavis puna, pisa pan la, pisape "Visae amiu yar tai naga sinenan sape vim sumo, pona sinenan sape kiena kia to ŋesia, pogaga, naga monar kila naga imi maro, to vatanon la make ga, naga monar vim ve yar nayumaenen yumaena kiena ne yar taŋena la wa."

³⁶ Ana Yesu pio narin sisi tai naŋa suma ga pimi puna, mligan su likan la, ana tararia, pisa pan la, pisape

³⁷ "Yar naŋa kiena sitom-ena pato ga tanon inu, ana kekaran na kilaen wo van nisisi tai ne sanini, nanene sane naga kekaran inu ke pa narui. A yar naŋa kekaran inu sanene, pe kekaran inu re ga ne po, kekaran mēna ke pa naga naŋa mliganu nepimi."

"Yar naŋa pe pisaluŋar ita re poli, naga miila ita ke"

Matiu 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

³⁸ Ana nalogena naŋa Yoane pisa pa Yesu, pisape "Navianena, imimi mepisu yar tai, naŋa naga mēne plan ke yermare lala, mēne plan la ke e kioma kia. Ana yar nene na, pe mekilia re naga poli, naga pe ita yar re tai poli, ana imimi mepisaluŋaria."

³⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Peraga, amiu ve avisaluŋar re naga. Visae yar tai sane pe lelaga, kila ke yumaena keviu la e kiau kia,

ana yoko naga tařatete si visanena kare kiau kia pogos tai.

⁴⁰ Yar nařa pe pisaluřar ita re poli, miila ita ke ne.

⁴¹ Inu nepisa ke pe lelaga pan amiu, visae yar tai kilia sape amiu akus ke kia kiena ne Kristo e amiu, naga la piala na wii tai van amiu amunia, yar nene naga yoko tařatete kilalu kiena nalaena nowo nařa yoko tol sirau."

Natařaliena lala

⁴² Ana Yesu pisa mřena ga, pisape "A visae yar tai naga kila narin řisi tai ne sanini ve suřal mřera re e inu, yar nene yoko tol nakoaena tai ne mřera laa sane taulu nařa sa aviar pupia kilavaru tai e kolmekina, akuan naga talilu e lowe memaena.

⁴³⁻⁴⁶ Visae lumořa tai pona lařa tai nařa kila ko na pe osuřalu mřera re si e in poli, popon manene ga otelua vano. Visae ko na ote plan řelaga naviowaena vetan kiořa malena sanene, řisi na okilia ova loyurřa e malena, a sa ova loyurřa e malena nařa komřas nen lumořa tai po lařa tai kovio pa rui, nanene naga pogaga ne. Ana piowa vařisi visae yepemřa la asuřa ga woga ga, řisi na akuan ko ova e kapi nařa tařatete mare pogos tai.

⁴⁷ Ana visae kilamaramřa pona suri ya si tai e malena kiořa nařa kila ko pe

osuřalu mřera re si e inu poli, popon manene ga osiplania. řisi na okilia ova loyurřa e nasuřenena kiena ne Ntewa nařa sane narin sur tai nene kovio petan ko, na nene naga pogaga ne. Ana piowa ga vařisi visae kilamaramřa luoka pona kiořa řelaga viowa tai suřa ga, řisi na narin sur ga la nene aure kiořa malena wetelu va e kapi e lele naloge viowaena,

⁴⁸ nařa kapi nene tařatete řisi pogos tai, sisu la na akakarlue ga yepemřa.

⁴⁹ "Sa nařa kururu sive naga kila kinanena ponos tařatete kona, yoko Ntewa naga ligan kapi e yar lala vena kekan plan kororaki la nařa e kiela malena lala.

⁵⁰ Ana tepisu mřena sane kururu sive kila kata kinanena naga kiki, ana visae kana mřeraena kovio, tařatete si kila kiena yuřaena narui. Ana amiu monar atařan kururu sive kiena ne Ntewa yuřae lue ga e amiu, vena kiamiu malena naga ve kona re, a vena kiamiu řelaga la kiki, nařa sane suřarena sike amio amiu silaga."

10

Yesu pisayu sanape nařa yaru mligan lua wona

Matu 19:1-12; Luk 16:18

¹ Ana siraunia, Yesu mligan Kalele ana pa metava e lepas nae Yutea, kome wii

nae Yortan lepas na vano. Ana pīna lala apim ke sina ga pūna e pogos nene, ana sa naŋa naga kila ke silaga, pian la ke e sur la moki.

² Ana Varasi mēna ga pāsia asike e pogos nene, apimi puna ne Yesu, apisape akilali sina ga naga, la apiun navi-unena tai pania. La apisape “?Kieta Navisaluaena pisa ya ne e lepas nen pēlaga naŋa visae yaru mligan lua wona? ?Ositom sanape, mesmes ga naŋa yaru kilia kila sanene, pona pe mesmes re poli?”

³ Ana Yesu piuntaŋe la, pisape “?Ana Yermarua Mosis pisalua ya ne e kiena navisaluaena rui?”

⁴ Ana Varasi la apisape “Mosis pisawal navisaluaena tai naŋa naga taŋania sape yaru kilia la luŋaki naliganluaena tai van wona, vena ligan lua.”

⁵ Ana Yesu pisataŋe la, pisape “Lelaga, ana Mosis siri visena nene vanon ga naŋa amiū pārimiu la māraera paŋisi, suri nene kila naga taŋania sape akilia aligan plan womiu lala.

⁶ A siaria e nasiiena naga pe sa re nene poli, komin Visena Wa kiena ne Ntewa pisa sape

‘E purŋesia, Ntewa sii yeri-rina, yermēne a sira.’

⁷ Ana visena taŋena si tai, naŋa pisape

‘Vanon suri nene, pīsi na yaru ligan arimana

amio anena, naga va iakol amio wona,

⁸ ana lalua aimi ave taaga ga narui.’

“Nanene kila sane lalua ve ave lua re sina ga, aimi ave taaga ga narui.

⁹ Ana sur ya naŋa Ntewa vilolaria pimi taaga, pe mesmes re naŋa yaru kilapure si poli.”

¹⁰ Ana pogos naŋa lala apa si loyuma, kiena nalogena lala apiun sina ga tania e lepas nen visena la naŋane.

¹¹ Ana Yesu pisa mesmes ga pan la, pisape “Visae yaru tai ligan lua wona, pīsi na va ure si sira taŋena, Ntewa pisu sane yaru nene naga taŋa ke pa kolau rui, naga kila kare sira naŋa pe wona naŋumo.

¹² Ana visae sira tai ure matan wona na yermēne, va pu yermēne taŋena, naga mēna nene Ntewa pisu sane kolau.”

Yesu pisa ruru sisi lala
Matīu 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Ana laŋasia akus narila la apimi pu Yesu, vena naga ligan limana te la, ana nalogena la apisuia, apisi māraera pan yeririna la nene, apisalupar la.

¹⁴ Ana pogos naŋa Yesu pisuia, pe kekaran re nena naŋa kiena nalogena la amiyumaen sanene poli, naga pis pan la pisape “Amiū ve avisalupar re sisi la nene, ataŋan la ga aim pun inu, vanon naŋa sisi lala, la na

sa ga yeririna la naña asike loyũa e nasuþenena kiena ne Ntewa.

¹⁵ In na nevisa ve lelaga van amiu, yar naña sine-nan ke sape va loyũa e nasuþenena kiena ne Ntewa, naga monar kilia sane naga sa ga sisi kokan tai, naga taþatete kila sur tai vena kus nasuþenena kiena ne Ntewa e malena kiena."

¹⁶ Ana Yesu kutarar sisi la nene e limana, mligan limana te þarila pisa ruru la.

Yaru mee tai naña kiena sur moki

Matiu 19:16; Luk 18:18-23

¹⁷ Ana e pogos naña Yesu siar mial pa ke narui, yaru mee tai kiriri pimi kinai tano puna, piun tania, pisape "?Navianena Nowo, in na monar nekila yuũaena wo ya, naña kila þisi na netol malena naña ve uro re?"

¹⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape "?Vanon ya ne opiun tan inu sanene, osape in na nepe Navianena Nowo? Pe yar re tai po poli, Ntewa ga naga taaga po.

¹⁹ Ana ko na okilia mena kiena navisaluaena la naña monar ologear la, naña apisa ke asape, ve oweñar re yaru mare, ve otaþa re kolau, ve ovinau re, ve ovisokan re, ve okilakewean re yaru, ko ova tanon arima amio ana."

²⁰ Ana yaru mee nene pisa pania, pisape "Navianena, navisaluaena la naña opisa ke ne, siar pogos naña nepe

sisi ke ga wa, nesuũa nem-larar make punu ga rui pimi tol nagane."

²¹ Ana Yesu kira pisu ma sane pano-o, kekaran naga vanon kiena visena nene paþisi, pisa pania, pisape "Sur taaga teke ga wa naña ko na okila re poli wa. Ko ovano, owilwilin plan make kioma sur la punu ga, owar kana kilavaru nena, ova oviovisionia van yaru la naña pe kiela sur re poli. Visae ko okila sanene, þisi na kioma suri wo lala ve moki vaþisi ma e peni. Ko, ova okila, siraunia oimi otavevenu."

²² Ana pogos naña yaru mee nene mloge visena nene, kila naga milan karea, sinena piowa paþisi, vanon naña naga kiena sur la moki manene laa. Ana naga pure matan Yesu.

Yaru naña kiena sur moki, naga marera laa naña va loyũa e nasuþenena kiena ne Ntewa

Matiu 19:23-30; Luk 18:24-30

²³ Ana Yesu kira pisuveve kiena nalogena lala, pisa pan la, pisape "!Nevisa ruru van amiu, visae yaru tai naña kiena suri moki, sinenan pisape va loyũa e nasuþenena kiena ne Ntewa, suri nene na marera towe ma naña!"

²⁴ Ana kiena nalogena lala amilan visena kiena ne Yesu nene paþisi, naga pisa si pan la, pisape "Pe lelaga naruu la, navaen loyũa e nasuþenena kiena ne Ntewa naga marera na marera.

25 Ee, nevisa van amiu, naŋa kamel tai naga va warpoyo e pulus nen nitil, nanene naga m̄arera vaŋisi ne, ana visae yaru tai naŋa kiena suri la moki sine-nan sape va loyuma e nasuŋenena kiena ne Ntewa, naga m̄arera laa na wa."

26 Ana pogos naŋa nalogena la amloge visena nene, amilan paŋisi, apisape "Suwala, ana visae ve sanene, ŋisi na ane kilia tol namalena nene?"

27 Ana Yesu kirava pisu la, pisape "Ee, lelaga naŋa yaru taŋatete tamalia yaru, ana Ntewa ga kilia kila make suri punu ga."

28 Ana Pita sinenan sape vis, pisape "Ana sanapen imimi? Imimi memligan make kiamimi sur la rui, ana metaveve ko."

29 Ana Yesu pisa pan la, pisape "In na nepisa ke pe lelaga pan amiu, yaru a naŋa visae ligana m̄ana uma, pona wenla pona vinena, anena pona arimana, narina pona kiena porotano, ana visae naga ligana sur la nene vanon ga inu, a vanon kiau lologena wo,

30 ŋisi na naga warmarana sina ga kiena suri la naŋa mligania, kilia tol sina ga ve ponotia tai. E yomerava nini, yoko tol sina m̄ana uma la, wenla la, amio vinena la, anena la amio narina la, a porotano la, a amio sur la nene, yoko tol pog m̄arera ve moki, naŋa yaru la sinela

kar m̄ena ga. Ana metavan sur taŋena la nene, e pogos naŋa imi, yoko tol m̄ena malena naŋa taŋatete ŋisi.

31 Ana yaru la moki liu naŋa asike metava, ŋisi na avito tano, ana yaru la naŋa asike tano, ŋisi na la ava metava."

Yesu pisawal kiena marena yam telu narui

Matiu 20:17-19; Luk 18:31-34

32 Ana Yesu lala amlulu ke mrapa, apa ke metava ma Yerusalem narui. Ana Yesu naga sumon ke kiena nalogena la, la sinela kurkur paŋisi naŋa apisu naga sumon la apa Yerusalem, komin la akilia ke asape yeririna nae yo nene la sinela kari ke paŋisi. Ana li taŋena la naŋa asurau ke ga wa, la m̄ena asuma amarau lili m̄aga. A naga piolua ga kiena lualima taaga pa lua apimi puna, pisawal si pan la sanape naŋa ŋisi na akila viowa vania gar Yerusalem.

33 Naga pisayu pan la, pisape "Amiu ayagoga ru-ruia. Nanagane ita tepa ke Yerusalem narui, naŋa ve ve piavi re, ŋisi na aligan Narina Yeririna e limana ne yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena navisaluaena m̄ena lala, ana ŋisi na la nene aliŋere naga avisave ŋisi na monar mare. Ana siraunia, aligan naga e limana ne la naŋa pe ape le Yu re poli,

34 naŋa ɸisi na la nene akirakirai viowa vania, avilasirkon marana, ɸisi na akoa naga vano-o awem̃aria. Ana e kana legiena natelu, ɸisi na mali sina."

Semes amio Yoane, apiun sur tai tan Yesu
Matiu 20:20-23

35 Ana amiyal laa apa sane, ɸisi na narina ne Sepeti lalua nene Semes amio Yoane, apimi puna ne Yesu, apiun petania, apisape "Navianena, imimi lua mesape sur ya naŋa meviun tan ko nagane, mesape otam̃an van imimi."

36 Ana Yesu pisatam̃e la, pisape "?Ana amiu lua sine-miun asape in na nekila ya ne van amiu?"

37 Apisatam̃ea, asape "Imimi lua sinemimin mesape otam̃an sanini: pogos naŋa ko na ovim ove ɸarin suɸe na yomerava nini, ɸisi na mekilia metotano memio ko e kioṃa yo wa metava lavisin ko, tai te lepas na ɸamarua, a tai e lepas na ɸam̃eli."

38 Ana Yesu pisatam̃e la, pisape "Amiu pe akilia re sur ne apiun ke ne poli. ? Sanape, amiu lua nene asitom asape atorokin naŋa tomunpae e piala naloge viowaena nene naŋa in na monar nemun ea? ? Ana amiu asitom ke asape amiu akilia atol nakeena e wii naŋa akee in ea?"

39 Lalua apisa pania, apisape "Ee, imimi lua metoroki."

Ana Yesu pisa pan la, pisape "Ee, lelaga naŋa ɸisi na amiu amun m̃ena ga e m̃au piala naloge viowaena nene, ana pe lelaga naŋa atol nakeena e wii nakeena naŋa akeenu ea,

40 ana sur nene naŋa amiu lua apiunia, asape atotano amio inu e lepasneu luwoka, sur nene naga pe kiau re naŋa nela van amiu poli. Yo la ne sanene, kiena ga la naŋa Ata kila ruru pe kiela, pisaar ɸisi rui pisape ɸisi na atotano ea."

Narin Yeririna pimin vena yuṃae kiena ne yeririna lala
Matiu 20:24-28

41 Ana pogos naŋa nalogena taɸena la lualima nene amloge sur nene, naŋa wenla lalua nene Semes amio Yoane apiunia, la sinela kar lalua.

42 Ana Yesu pio la apimi puna vena naga visi van la, ana pisape "Amiu akilia ruru ɸelaga kiena ne yaru la naŋa pe amlelaga re e Ntewa poli. Tepisu sa naŋa suɸe lala amio yerkawa lala na yomerava, la sinelan asape am̃areran yaru taɸena lala asu vatanon la silaga.

43-44 "Ana amiu kiau nalogena lala, kiamiu ɸelaga monar ve ve sa re nene. Visae amiu yar tai sine-nan sape imi ve yerkawa tai pona ve kiamiu nasumonena tai, kana mrapa nena

sanini: yaru nene monar imi ve sa ga yaru na yum̃ae kiamiuena tai.

⁴⁵ Narina Yeririna naga kila sanene p̃isi rui, naṓa pe pimin re vena yar la aiila naga poli, naga pimin naiilalaena, a vena tañan kiena malena nawulplanen yeririna la ve moki."

Yesu taṓa ruru kilamara kata tai

Luk 18:35-43

⁴⁶ E pogos nene, Yesu amio kiena nalogena lala apim asike garu Seriko, ana pogos naṓa amligan yo e pulkumali nene apano, ana yeririna la moki paṓisi ataveve la. Pog naṓa amiyal ke apano, ana kilamara kata tai toñña tano e isinen mrapplepa. Yar nene, arimana kiena kia Timeas, ana apio kia kiena ne narina asape Patimeas. Patimeas nene, totano e mrapplepa legiena punu ga, pion ke pan yar lala sape akuan narin kururu varu vania vena iilaena kiena malena.

⁴⁷ Ana pogos naṓa mloge apisape Yesu nae Nasaret mial ke e mrapplepa pimi, p̃isi na naga pion ke, sape "¡Yesu-o, ko lus kiena ne Tepet, ne-sape ko sinem̃a ye inu wa!"

⁴⁸ Ana yaru taṓena la apisin sinemimien pania, asape "Ee, ve om̃aaga re."

Ana naga pion manene la pavini, sape "¡Suṓe-o, ko lus kiena ne Tepet, awis, nesape sinem̃a ye inu."

⁴⁹ Ana Yesu panar sum̃alu su mrapa e yo nene, pis pan

yeririna lala, pisape avio yar nene vim lavis puna, ana lala apa apisa pan kilamara kata naṓane, asape "Welu." Ana naga sape "Ṕasa." Ana lala apisape "Ve ologe re viowa. Yesu naṓane sape oim puna wa. Ko osum̃alu, ita."

⁵⁰ Ana yaru nene kuanlua m̃ana kulkota, sum̃al veraga ga, pimi puna.

⁵¹ Ana Yesu piun tania, pisape "¿Ko na sinom̃an osape nekila ya ne van ko?"

Ana naga pisatañea, sape "Suṓe, awis, in na sineun nesape kilamarau la imi wo, vena nekilia nekirava."

⁵² Ana Yesu pisa pania, pisape "Pogaga, ko na okilia ova si um̃a mom̃a. Kioña nalelagaena ga kila ko opim omloge po narui." Ana naga pisu ruru ke ga suria e pogos nene, ana mial taveve Yesu e mrapa apano.

11

Yesu pimi tol yo naṓa Yerusalem

Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Yoane 12:12-19

¹ Nanagane, Yesu lala apam lavisin Yerusalem narui, ana la aṓalivi e narin pulkumali lalua sumo, kiela kia Petpas amio Petani, naṓa sike e yepas nen kunus nene naṓa la apio asape Kunus Na Purolip Lala. Ana Yesu miila kiena nalogena la lua, pisape

² "Amiu lua ava e pulkumali na gare, a mesmes ga e pogos naṓa ava loyum̃a ea, p̃isi na avisu narin togki tai,

naþa amãatear teke na, pe yar tai totanoli re e wosia poli wa. Ana aluþarlua aure imi pun inu e nini.

³ Ana visae yar tai vis van amiu vanonia, viunia visave ‘?Amiu akila sanene vanon ya?,’ þisi na avisa ga vania, avisave ‘Suþe na sinenan sur mal nini vena va kila kiena yuãaena tai wa, þisi na naga ligan wasuþe sina ve ve pi-avi re.’ ”

⁴ Ana þisi na nalogena lua nene apano, aãal narin togki naþane, apiaria teke na sike ga vanua e mratava na yuãa tai lavisin ga mrapplepa. Pogos naþa asape aluþarlua kana kilika,

⁵ ana lala naþa asike e yo nene apiunia, asape “?Amiu akila ke ya ne, amluþarlua ke kana kilika na ya ne?”

⁶ Ana la apisa pan la visena la naþa Yesu pisa ruru pan la, naþa sane avisa van yar la nene, ana la ataãnan asape akilia aure togki vano pogaga.

⁷ Pisi na lalua aþere togki nene pimi, aþatetae mla kulkota lala e wos nena, ana Yesu pa totano metava ea.

⁸ Ana yar la moki liu naþa aþatetae mla kulkota lala suvileviles nen mrapplepa, ana yaru laþasia apa ate mla mla lala pitomi aþatetae mla ga, vena togki yal ea. Sanene narui, akila sa naþa la apatanon Yesu sa naþa pe pupia þarin suþe tai.

⁹ Ana la amial ke apano vena ava loyuma Yerusalem, ana þina na yeririna la naþa

asumon Yesu, amio la naþa asiraunia, asuma apiovion manene sanini, apisape

“!A ke suwala, pona po! ! Teyeluar naga!

!Ntewa na mava, ko ovisa ruru naga nene naþa pimi e kionia kia!

¹⁰ !Ita tekekarana paþisi nasuþenena kiena ne ki-eta yermarua Tepet naþa pimi ke! !Amiu nae mava peni, amiu mla ga ayeluarial!”

¹¹ Ana Yesu pa loyuma Yerusalem, a pa tol Yuma Wa mla ne Ntewa. Ana pa loyuma, pisuveve yo lala, a sur la punu ga naþa amiyumaen ke ea, pano-o mrae naga pato ke tano narui, naga pure kiena lualima taaga pa lua, apetan si pupia kumali naþani, apa amono gar Petani.

Purlaki tai naþa pe tau re poli wa

Matu 21:18-19

¹² Ana yemlagi kolulagi la amligan si ma Petani aþasuþe sina vena ava Yerusalem, ana Yesu mloge sane viso karia.

¹³ Naga kira pa e is nen mrapplepa, mla purpik tai sike, ana naga mial pa lavisinia vena war mras laþasia. Ana pogos naþa pimi pisuia, purpik nene mas ga moki, ana pe mras su re e poli, komin pe kana pog re poli wa.

¹⁴ Ana Yesu pisa pan purpik nene, pisape “Ko ove owar re si mrasnomla pogos tai vena yar la

akilia akania." Ana kiena nalogena mēna la amloge ke naṓa naga pisalele kare laki na sanene.

Yesu mēne plan la naṓa asuṃa aṓiliwilin ke suri e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa

Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Yoane 2:13-22

¹⁵ Ana Yesu la apa atol si Yerusalem narui, lala apa sina ga loyuma e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa. Ana e pogos nene naga pisu sane yar la moki liu naṓa asuṃa e yepas nen yuma nene, la asuṃa akila ke ga yumaena natauluen kilavaru lala ea, ana yar la mok liu naṓa apul ke sur la naṓa aṓiliwilin ke ne. Ana naga pe kekaran re nenaga, pa mēne plan la, kawepu narin varvara kiena ne yar nakeueen varu sa le Rom la pimi ve sa le Yu la, nakilaena nalaena. A naga koantetai lele na totanoena kiena ne la naṓa apuliwilin ke kupa nakupaena lala.

¹⁶ A naga pisawo mēna ga yar la naṓa sinelan ke asape awar kiela sur na yumaena la ayal akom likan yepa na Yum̃a Wa nene.

¹⁷ Ana naga pisa pian la, pisape "Sanape, amiu pe akilia re asape Ntewa pisa e kiena Visena Wa, sape

'Pisi na la avisa mau Yum̃a Wa avisave naga yuma nalotena kiena ne yolai punu ga e yomarava wetelu'?

Ais 56:7
'Ana nanagane na amiu akepu pimi sa ga ponovi m̃ana yaru na

vinauena la narui.' "
Ser 7:11

¹⁸ Ana pe piavi re nena, yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena lala, amloge sur la naṓa Yesu kila e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, ana la sinela kar paṓisi, asape akila suriania. Ana amaraun Yesu, pe akila re si poli, vanon apisu kilale naṓa yeririna la akekan naga paṓisi, asuṃa amilan ke kiena navianena wo lala.

¹⁹ Ana pogos naṓa mrae pato pa tano narui, Yesu la apetan ke sina ga yo naṓa Yerusalem.

Purpik naṓa pe tau re poli, mare make ga

Matiu 21:20-22

²⁰ Ana kolulagi, la aṓasuṓe apa ke si Yerusalem, ana apisu purpik naṓane, m̃as la miaiai make nena rui.

²¹ Ana Pita sitomaṓ si visena kiena ne Yesu, pisa pania, sape "Suṓe, opisu ke ne! Purpik naṓa opisanena kare nakoneva, nagane mare rui."

²² Ana Yesu pisatamea, pisa pan la, pisape "Amiu punu ga monar aviawa m̃arera e Ntewa.

²³ In na nepisa ke pe lelaga pan amiu, visae yar tai naṓa pe kiena sitomena pepe lua re poli, a mlelaga m̃arera, ana visae suri ya naṓa naga visa, monar ve sanene narui. Visae naga vis va pupia kunus nene, visave 'Osum̃alu otove, oula ova e

sive,' ħisi na monar ve sa ga nene.

²⁴ Nane nepisa pan amiu, ana sur ya ne ko na oviunia e kionġa leniena, visae olelaga mġarera sane sur nene pe kionġa pa rui, ħisi na monar ve sa ga nene narui.

²⁵⁻²⁶ Ana e pogos punu ga naġa visae alen, amiu monar asitom ruru mġena ga, visae kilapurpu tai teke e ko amio yar taġena tai, monar oviewo sumo wa, ħisi na okilia osumġalu okila kionġa leniena van Ntewa. Visae okila ve sa nene, yoko arimata nae ma e peni, naga mġena sitomġal ko, viewo kon kionġa mlamulena viowa lala."

Nasumonien le Israel lala sinelan asape avisaluġar Yesu

Matiu 11:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Ana Yesu la aġasuġe si apam atol Yerusalem, ana apa si loyumġa e kove na Yumġa Wa mġana ne Ntewa. Ana pogos naġa amialoro ke loyumġa, yerġawa kiena ne yaru wa lala, amio navianena navisaluaena, a nasumonena lala kiena ne le Yu la, apimi puna,

²⁸ apiun tania, asape "Ko osumġa okila ke sur la ne sanene e yo nini e kia kiena ne ai? Ana a si na pisa pan ko sape okila ve sanene?"

²⁹ Ana Yesu pisataġe la, pisape "Pogaga, ana inu mġena nesape neviun naviunena tai van amiu wa. Visae amiu avisataġe ruru kiau naviunena nene wo,

ħisi na nekilia nevisawal van amiu sanape naġa nekilia nekila ve sanene.

³⁰ Ana kiau naviunena naga sanini narui, sape: ? Nakeena naġa Yoane naga kilamare ga nanua ne e yaru lala, naga pe sur tai naġa Ntewa pisa pania sape naga monar kila, pona yaru ga la apisa pania? Amiu avisataġeli kiau naviunena nene."

³¹ Ana naviunena nene kiena ne Yesu kila la agorua la narui, naġa asumġa apisa asape "? Ĥisi na ita tevisa sanape na vania? ! Tevisuaruruia! Visae ita tevisa tevisave nakeena nene Ntewa naga pisa pa Yoane, ħisi na yaru nene viun si vetan ita, visave vanon ya ne ita pe temlelaga re e Yoane poli.

³² Ana ita taġatete si tevisa tevisave nakeena kiena Yoane nene pe sitomena kiena yeririna ga lala, visae peraga, la sinela kar ita." Yar keviu la amaraun visaena visen nene, komin akilia asape yeririna la nene amlelaga ke po mġarera e Yoane ħisi rui, asape naga pe navisawalena na lelaga tai kiena ne Ntewa.

³³ Ana kiela sitomena la ne sanene narui, kila apisataġe Yesu sa ga nini, apisape "Imimi memninue ga."

Ĥisi na Yesu pisa pan la, pisape "Visae sanene, inu mġena ga, taġatete nevisa van amiu nevisave ane pisa pan

inu sape nekila yum̃aena la ne sanene.”

12

Pakaiwa na li viowa la naḗa apisuar lokilkerep tai

Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Ana pogos naḗa Yesu sum̃a pian la ke, naga pisayu ke ḗakaiwa pan la. Pakaiwa tai na pisa sa nini, pisayu yerkaḡa tai, amio kiena lokilkerep. Yaru nene kila ruru kiena yo nene, kila kove m̃arera tai telivi piora ea, a kila kana lele navieplanen was nen kerep, kila m̃ena kana lele tai naḗa pa metava naḗa yaru kilia wiyu va se ea, vena kiravawoen lokilkerep nene.

“Ana e pogos tai, yerkaḡa nene sinenan sape yaloro re va e purvanua taḗena tai, ḗisi na mligan kana lokilkerep nene e limana ne yaru laḗasia, vena ayum̃aenia, aul vania.

² “Ana yerkaḡa nene pa sum̃a gare pano-o, ḗisi na pisu kilale sane nanagane na pogos na mrakerep la marua narui. Ana mligan kiena yaru tai pa si puna ne la naḗa asike e kana lokilkerep nene vena war kiena kilavaru na mrakerep komḗasia, naḗa la nene monar aul vania.

³ Ana pogos naḗa kiena yaru nene pano, ana yaru taḗena la nene am̃e kare naga, am̃enelua sina naga pano, pe mla re sur tai poli.

⁴ “Ana yerkaḡa nene miila si kiena yaru taḗena pano,

ana la naḗa am̃ea, ḗar kuruta e ḗarina, akila piowa pan naga paḗisi, am̃enelua pa sina.

⁵ Ḗisi na naga miila ke sina ga taḗena tai, ana am̃emom̃ar naga mare, siraunia, naga miila kiena yeririna moki apano, asula am̃emom̃ar la m̃ena ga.

⁶ “Ana yerkaḡa nene pisu sane yar taaga sike narui, pe narina wawa naḗa naga kekaran paḗisi, ana naga sitomveve pano-o, pisape ‘In na monar neligan ga naruu vano, vena monar avatanon naga.’

⁷ “Ana pogos naḗa yar viowa la nene apisu narina ne yerkaḡa nene pimi, la asum̃a apismumun pan la, asape ‘Narina ne ke yerkaḡa nam̃a narui. Yaru ke na nene narui, naḗa visae yerkaḡa kovio, ḗisi na kus porotano nene sane ve kiena lalimana. Popon ita towem̃ar m̃ena naga mare, ana ita ga tekilia tokus porotano nene ve kietā.’

⁸ Ana sanene narui atarar naga, am̃em̃aria, akovenlua naga petan lokilkerep pa vanua.”

⁹ Ana Yesu piun tan la, pisape “?Pogos naḗa yerkaḡa nene yoko imi sina, ḗisi na kila sanapen la naḗa amiyum̃ae ke e kiena yo nene? Yaru viowa la nene, ḗisi na yerkaḡa nene imi wem̃ar la, monar amare e ḗelaga m̃arera tai, siraunia naga ligan kiena lokilkerep e

limana ne yaru wo taþena la þasia.”

¹⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visena tai teke e Visena Wa kiena ne Ntewa, pisa sanini pisape

‘Kilavaru nene, yaru na yuþaenen yuþa lala apisa asape piowa ga, akoven rui, ana nanagane na, kilavaru nene pimi pe kilavaru wo na mrapun yuþa, ve nauararen yuþa mārera.

¹¹ *Ana sur nene, Ntewa ga kila, a mepisuia na po na po.’ ” Yauena 118:22,23*

“?Ana sanape, visena nene akilia pa rui, apuloli m̃a pogos tai, pona peraga yo?”

¹² Ana pogos naþa Yesu pisa pae þakaiwa nene, yerkaŵa lala akilia naþa naga suþa pisa ke ga visena la nene vanon kiela þelaga lala, ana sinela kar naga, kila narui sinelan asape auarar naga, þisi narui na apisu sane yar la mokliu, amaraun la, amligan naga m̃eke na aþure apano.

Sur kiena ne Ntewa, a sur kiena ne Sisa

Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ Ana yar keviu lala apa apisuveve sur nene, lala amligan Varasi laþas apimi, amio m̃ena ga þasia e þegas kiena ne Erot, naþa apiunli naviunena mārera laþasia ve nataþalien Yesu ea, naþa sane naga visataþe þele ga.

¹⁴ Ana apimi puna ne Yesu, akila kotalia e visena wo lala, apisa asape “Navianena, imimi mekilia ko na ope lelaga kemua. Ko ope omaraun re yar tai poli, sane yar keviu, pona yar naþa to metava, po yar na sanape, ana ko osum̃a apisalua ke mrapa mesmes kiena ne Ntewa pan la punu ga. Ana mesape meviunli tan ko, mesape kieta navisaluaena pisa sanape? ? Pisape mesmes ga naþa ita le Yu toul takis va Sisa, naþa pe þarin suþe kiena ne le Rom lala, pona pe mesmes re sanene poli?”

¹⁵ ?Pogaga naþa toul takis la nene po peraga?”

Ana Yesu kilia m̃aga naþa la apiun kotalia ga, sinelan ke asape akila kare naga, ana naga pis pan la, pisape “?Amiu asum̃a ataþalinu ke sanene vanon ya? Pogaga, amiu ala kilavaru tai imi vena nevisuvevelia.”

¹⁶ Ana amla tai pimi, akian pania, Yesu piun tan la, pisape “Ninun marana a ne teke e narin kilavaru nene? ?Ana kia na asiri teke ea, ane kiena kia nene?”

La apisape “Marana ne Parin Suþe Sisa nene, a kiena kia m̃ena ga.”

¹⁷ Ana pisa pan la, pisape “Pogaga, sur naþa kiena ne Sisa, monar ala va Sisa, a suri naþa kiena ne Ntewa, monar ala va Ntewa.” Ana pogos naþa amloge navisatameena nene, amilan kare paþisi.

La naŭa amare, ĥisi na amal sina

Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ Ana siraunia, le Satusi laŭasia apimi puna ne Yesu, sinelan asape aviunli suri tai tania e lepaŝa na sur tai naŭa la amlelaga mārera ea, asape sa yaru la naŭa amare, taŭatete amal sina e legiena maro. Vanon suri ne nanene apiun tan Yesu sanini, asape

¹⁹ “Navianena, sinemimin mesape meviunli tan ko sanape e visena tai naŭa yermarua Mosis siri pan ita nanua sumo. Naga pisa pisape visae yaru tai, mare tan wona naŭa sane pe narila re tai poli wa, ĥisi na wenla yaru nene monar talopa sina amio letano nene. Ana visae sira nene war sisi, akilia asikia e kia kiena ne arimana naŭa mare pa rui, vena kia nene mali m̃aga.

²⁰ Ana e pogos tai, wenla la olua. Kiela m̃earu talopa, ana naga mare petan wona, pe narila re tai poli wa.

²¹ Ana wenla nasiraunia ĥereleinia pe wona, ĥisi na naga m̃ena ga mare petania, pe narila re tai poli, a wenla na telu kila m̃ena ga sanene,

²² pano-o tol wenla na olua, la punu ga amarmare tan sira naŭa sanene. A siraun wona la punu ga naŭa amarmare, sira m̃ena ga nene mare.

²³ Ana ko ovisali sur nene: ?E legiena maro, pogos naŭa apisa ke asape ĥisi na yaru la

amal sina, ĥisi na sira nene na ve wona ai, vanon naŭa naga talopa amio wenla la olua nene ĥisi rui?”

²⁴ Ana Yesu pisape “Per-aga, kiamiu sitomena pa pe wowe laa. ?Pona kam na pe akilia re ya ne kila amiu ape wowe ke sanene poli yo? Vanon pe akilia re ya naŭa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa ke poli, a pe akilia re m̃ena ya naŭa kiena namāreraena keviu kilia kila poli.

²⁵ Pogos naŭa yaru la amal sina, ĥisi na lala ave sa ga navisi kiena ne Ntewa lala ma e peni narui, ana ĥisi na ve akila re si suri nene naŭa natalopaena.

²⁶ A e lepaŝa na malena si nene, kana visena tai teke e tusi naŭa Mosis naga siria, naŭa pisayu ke narin laki tai naŭa kapi kekania, naŭa Ntewa pisa pa Mosis sanini, pisape

‘Epraam, Aisak, a Sekop, in na nepe kiela Ntewa.’

“?Pona amiu na pe apuloli re visena nene pogos tai poli yo,

²⁷ ana in na nevisakilale van amiu vena kila ruru ki-amiu sitomena lala. La telu nene la amare e yomarava nini nakonua rui, ana kas moki na moki ĥaro pa rui, ana Ntewa pisa ga visena nini na wa, naŭa sape naga pe kiela Ntewa. Sanene na kiena visena naga kana kinasia sape la telu nene la amare e yomarava, ana la amal ke ma puna na wa.

Ntewa pe sinenan re sape kiena yeririna lala la ave yaru la naŋa amare poli, ana naga sinenan sape naga ve Ntewa kiena ne yeririna la naŋa amali."

Navisaluaena na keviu lua
Matiu 22:34-40; Luk
10:25-28

²⁸ Ana navianena na visaluaena tai pimi sumalu sike e pogos nene, ana miyagogan ke le Satusi lala ataŋali ke Yesu, ana Yesu taulu la ga e kiena navisatameena wo lala. Ana navianena nene, naga sitom sape naga towe lai viun va Yesu, pisape "'E kieta navisaluaena lala, nape naŋa keviu, miyuve taŋena lala?"

²⁹ Ana Yesu pisa pania, sape "Visena Wa pisa sanini, pisape 'Yeririna nae Israel, amiu ayagoga.

Ntewa na mava, kieta Ntewa, naga taaga pe Ntewa na mava.

³⁰ Ntewa na Mava naŋa pe kioŋa Ntewa, ko na monar sinemŋa sia e losinemŋa wetelu, e kioŋa malena wetelu, e kioŋa sitomena wetelu, a e kioŋa puriukawaena wetelu.'

³¹ "Nanene naga pe navisaluaena ŋesia, a nalua nena naga pisa sanini, pisape

'Ko monar sinemŋa si nalavis puŋa lala, okila wo van la, sa ga naŋa ko sinemŋa si ko ke ga.'

"Ana pe navisaluaena re si tai poli naŋa naga keviu taulu lalua nene."

³² Pisi na navianena navisaluaena pisatame pania, pisape "Lelaga ga navianena, ko opisa mesmesu ga. Ko opisa pe lelaga ga, osape yar keviu naga taaga ga, pe tai re si poli.

³³ Ana ko opis pe lelaga mŋena ga osape monar sineu si naga e sineu wetelu, e kiau nakiliaena wetelu, amio kiau puriukawaena wetelu, ana monar sineu si la naŋa asike lavis pun inu, sa ga naŋa sineu si in ke ga. Pe lelaga ga ne, e nakiravaena kiena ne Ntewa, visae nekila ve sa nene, nanene naga to laa metava, po manene laa taulu make nakuŋapaena lala naŋa netaŋa ke e mŋana Yumŋa Wa."

³⁴ Ana Yesu mloge kiena navisatameena naga po, pe manmarua po, ana pisa pania, pisape "In na nevisa van ko, sane ko ko na osike pa lavisi rui, ko na yoko ŋisi na ova loyumŋa e nasuŋenena kiena ne Ntewa na wa."

Ana siraun e pogos nene, ŋisi na pe yar tai taŋali re si Yesu e naviunena la poli.

Navisaarena naga pe
Ntewa kiena ne yermarua
Tepet

Matiu 22:41-46; Luk
20:41-44

³⁵ Ana siraunia, Yesu naga pian ke yeririna lala e Yumŋa Wa mŋana ne Ntewa, ana naga towelai

piun naviunena tai pan la. Naga pisape “?Nekilia m̃aga naṓa kiamiu navianena navisaluaena lala apian amiu m̃aga, ana nesape neviunlia, komin ya naṓa apisa ke asape Navisaarena naga monar m̃alivi e lus kiena ne yermarua Tepet nene naṓa naga pe ṓarin suṓe sumo?

³⁶ Nepiun ke sa nene, komin nanua sumo, Ninuna Wa pimi e Tepet, kila naga pisi, pisape

‘Ntewa na Mava pisa pa kiau Suṓe, pisape

“Ko ototano e kiau lepas na ṓamarua, otom̃ate m̃a vano-o, ṓisi na neli-gan kiom̃a nasinekar lala aimi ve sa narin takue na vilanvanen laṓa ea.” ‘ Yauena 110:1

³⁷ “E lele nene tepisu naṓa Tepet sum̃a pio ke Navisaarena nene sape pe kiena Suṓe rui. ? Ana vanon naṓa Tepet pisa sanene, a sanapen naṓa amiu apisa ke asape Navisaarena nene naga molue ga e Tepet, ana naga pe kiena lus ga tai?”

Ana pupia ṓina naṓa asike e pogos nene, lala sinelan manene navianena kiena Yesu la ne sanene, la akekarman manene paṓisi.

Yesu pisi m̃arera paṓisi pan nasumonena lala nalotena

Matiu 23:1-36; Luk 20:45-47

³⁸ Ana e pogos nene naṓa Yesu naga pian la ke, pian

lan la ke m̃ena ga e ṓelaga na yeluarlaena kiena ne kiela nasumonena lala. Naga pisape “Amiu avisuar amiu e navianena navisaluaena lala. Lala aplave ke paṓisi e m̃ala kulkota piayavi lala, a pogos naṓa visae la ayaloro e lele na wilwilinena, sinelan asape yaru lala monar avatanon la, a avio ruru la avisave ‘! Navianena, pokolulagi!’

³⁹ A e pogos na ṓaṓagena lala, a loyum̃a e nalotena m̃ena ga lala, la sinelan naṓa silaga asape atotano ga e lelen yerikawa lala. Amiu apisu kilale la ke narui, ne?

⁴⁰ Ana lala asum̃a aṓure piavin ke kiela leniena la paṓisi, ana apisokani ke ga ne, vanon naṓa e ke e pogos nene, lala asum̃a akila kotalia ke letano la, vena avinaun kiela suri lala. Ana vanon suri ne nanene, ṓisi na kiela nakoaena m̃arera re laa sane.”

Letano tai mla kiena kururu varu pan Ntewa

Luk 21:1-4

⁴¹ Ana siraunia, Yesu naga pa laa lavisin yo naṓa akuan ke varu ea e Yum̃a Wa nene, ana kira pisulili ke yar lala naṓa akuwakuan ke kiela nalaena lala. Naga pisu yar la moki naṓa kiela sur la mokliu, aṓar kiela nalaena kerkeviu la pimi, akuwania.

⁴² Ana ṓisi na pisu m̃ena sira marua tai pimi, naga letano tai, pe kiena sur re poli. Ana naga mla narin

kururu varu lua pimi, mla pan Ntewa.

⁴³ Pisi na Yesu pio kiena nalogena lala vena aim puna, naga pis pan la, pisape “?Amiu apisu ke sira marua nene, naŋa kuan narin varu lua ga nene? In na nevisa ve lelaga van amiu, naga mla keviu taulu make nalaena punu ga naŋa yar la naŋa kiela sur la moki amlavia.

⁴⁴ Lala nene, kiela varu keviu paŋisi, ana amla ga komŋas tekak ga pano, ana letano nene, narin varu naŋa naga mlararia vena iilaena kiena malena, mla punu ga pan Ntewa.”

13

Yesu pisawal naŋa ŋisi na awe plan Yumŋa Wa Mŋana ne Ntewa

Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6

¹ Ana Yesu molue e Yumŋa Wa mŋana ne Ntewa, ana pogos naŋa naga sumŋa mial pa ke, kiena nalogena lala tai kilologia pupia yumŋa lala na Yumŋa Wa nene, pisa sape “! Navianena, ovisuia! !Yumŋa la nene amio kana kilavaru lala apo paŋisi wa!”

² Ana Yesu pisa pania, pisape “?Opisu ke pupia yumŋa la nene? Yumŋa la nene, ŋisi na taŋatete si kana kilavaru ne tai naŋa toŋa ga towawa ruru teke e lelana, komin ŋisi na yar laŋas aimi, awe plan make nena yumŋa la nene vano.”

Naloge viowaena monar imi

Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19

³ La amial sanene, apim e Kunus Na Purolip lala, naŋa kira pisu ke Yumŋa Wa, ana Yesu totano e yo nene. A pogos naŋa pe yaru taŋena la asu re poli, kiena nalogena la vari apimi puna, Pita, Semes, Yoane amio Antru. Ana apiun tania, asape

⁴ “?Pisi na awe plan Yumŋa Wa nene pogwai, a kile ya ne yoko kila sur la nene vim kakate?”

⁵ Ana Yesu pisatamŋe la narui, pisape “Popon amiu avisuar ruru amiu, vena ve yaru imi visa kotalia amiu re,

⁶ vanon naŋa ŋisi na yaru la ve moki naŋa ala kiau kia, ana aimi avisave ‘In na nepe Navisaarena ŋa,’ ana ŋisi na aure yaru la ve moki ava ave wowe.

⁷ Ana visae e pogos nene, aloge mŋaagena na mara pimi ke lavisi, pona alologon pupia mara la naŋa sike perina, ana ve sinemiu kurkur manene re. Suri la nene monar imi kakate sumo, ana nanene na pe pe legien maro re poli na wa.

⁸ A ŋarin suŋe lala, yoko akila mara amio ŋarin suŋe taŋena lala, a purvanua lala yoko asumŋalu akawela amio purvanua taŋena lala. A yo kar ga e yomarava nini, yoko yemninu vaŋisi, a pupia viso mŋena, ana suri la nene, pe pe legiena maro re nene poli na wa. Ana suri la nene ŋa ga sira naŋa meŋena, naŋa sane mloge ŋesan mŋasina mlaea vena waren sisi, ana pupia naloge viowaena naga

pere na wa.

9 “Ana monar avisuar ruru amiu, sa ĥisi yaru la aure amiu ava e kiela kumali, pona e kiela yuma na lotuena lala, vena avis van amiu, ala nakoaena van amiu, pona awe amiu. Yoko monar aligan amiu ava asumalu ase marana ne yerkaŭa na purvanua vanon ga naĥa amiu ape kiau nalogena lala, ana e pogos nene amiu akilia avisawal kiamiu nalelagaena e inu e marala.

10 A lologena wo, yoko alol-ogon va yolai la punu ga e yomarava nini sumo wa, ĥisi na sur la nene kilia imi malivi.

11 Ana visae la nene aim atarar amiu, aure amiu avano vena ala nakoaena van amiu, amiu na ve asitom manene re avisave ‘?Ĥisi na nevisa ya ne van la ne?’ Ana avisa ga visena naĥa ĥisi na Ninuna Wa la van amiu, mesmas ga e pogos na visena, vanon pe amiu re apis poli, komin Ninuna Wa ga naga vis e amiu.

12 “E pog mārera nene, yoko yar kilia taĥan yaru viowa taĥena la aimi aurelua wenla ruru naapo pona narila ruru naapo, vena awe moĥar la, nanene komin naĥa la nene amlelaga e inu. A nin sisi mēna ga lala akilia asumalu avisawal anela lala amio arimala lala naĥa la amlelaga e inu, vena lala mēna ga amare sanene.

13 Ana yoko yaru la sinela kar manene amiu, naĥa kiau kia teke e amiu, a amiu yaru a naĥa sumalar mārera suma ga vano-o pog mārera nene ĥisi, Ntewa tamalia naga.”

Pupia pog mārera tai garu Yerusalem

Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24

14 Ana Yesu pisa mēna ga visena taĥena tai, naĥa popon yaru kilia wuloyuia, vena kilia ruru kana kinasia. Visena nene sanini, pisape “Yoko amiu akilia avisu naĥa avisirlua nono tai naĥa piowa manene laa, yoko sumalu se e yo wa tai pe pon re nena naĥa aligan se ea. A pogos naĥa avisu suri nene, amiu naĥa asike Yutea, popon amiu aure, ava atapolou e kunus lala.

15 E pogos nene, visae yaru tai va ruru teke vanua lavisin mēna yuma, naga monar ve va re si loyuma war kiena suri laĥasia,

16 pona visae yaru sike e kana lokove, naga monar ve vito re si uma tar mēna kulsota, naga monar kiriri vitaĥili ga sanene vano.

17 Ana e pogos nene, yoko viowa laa mēna van sira la naĥa meĥela, amio la naĥa amla ke yu pan kiela sisi tomtom lala.

18 Visae ve sanene, popon amiu alenwo amiu vena kiamiu pog naureena nene ve

imi tol amiu re e pog na miava keviu.

¹⁹ Nanene vanon pogos nene, p̃isi na m̃arera na m̃arera, m̃arera laa sane taulu pogos m̃arera taṕena lala, naṕa siar e pogos naṕa Ntewa sii yomarava nini pimi tol nanagane, a yoko ve pog m̃arera re si tai ve sanene pogos tai.

²⁰ Ana Ntewa sitom̃al rui pisape yoko tero pog m̃arera nene imi ve plas ga, vanon kiena yeririna la naṕa pisir plan la vena ave kiena, asike e pogos nene. Ana visae ve tero re ve plas sanene, yoko taṕatete yaru tai kilia mal sike na.

²¹ “Ana visae yaru lala avisa van amiu, avisave ‘Amiu avisu yaru nene, naga na Navisaarena nene,’ pona avisa taṕena, asape ‘Nane Navisaarena ne nane gare,’ ana amiu na ve alelaga re e kiela visena lala toko,

²² komin naṕa navisaarena la mokliu naṕa pe ape lelaga re la poli, la akilia asum̃alu, amio m̃ena ga navisawalena navisokanena la ve moki, a p̃isi na la nene akilia akila kile lala, amio sur nailanena lala. Ana yoko akila sanene, aure yaru la ava ave wowe, vano-o tol naṕa akilali naṕa aure m̃ena yeririna kiena ne Ntewa la naṕa pisir plan la vena ave kiena, ana la taṕatete akilia akila.

²³ Ana akilia avisuar amiu ruruia, komin nepisawal

make suri la rui pan amiu nanagane, naṕa pe aṕarpo yo re poli wa.”

Pisi na Narin Yeririna wasuṕe sina

Mak 13:24-27; Luk 21:25-28

²⁴ A Yesu pisape “Ana e pogos nene, siraun naṕa naloge viowaena nene p̃isi, mrae imi ve pupumalko, a kupario ve tego re sina.

²⁵ A verue la ma e sina-pane asum̃a aloloru, a suri m̃arera lala nae ma e sina-pane, yoko Ntewa kululun la.

²⁶ E pogos nene, p̃isi na la avisu Narin Yeririna molue e lul amio pupia kiena nam̃areraena amio naurarena.

²⁷ Ana siraunia, naga ligan kiena navisi lala ava e yo punu ga e yomarava a ma e peni, ana yoko aure kiena yeririna la naṕa naga pisir plan la p̃isi rui, aimi lele taaga puna.”

Pe yaru re tai naṕa kilia pog na legiena maro nene poli

Matiu 24:32-36; Luk 21:29-33

²⁸ Ana Yesu pisape “Amiu asitomli purlaki nene, naṕa asape purpiliva. Naga kiena sur navian amiuena tai teke ea, naṕa monar avisuru-ruia. Pogos naṕa avisu sitos la siar miyunlua sina, imi memaena, ana amiu akilia asape pog na yepisusunu m̃arera pimi ke lavisi narui.

²⁹ Ve sanene, pogos naŭa avisu kile la nene e yomarava, la apimi akakate ke sa naŭa nepisa pan amiu rui, ana amiu akilia naŭa Narin Yeririna suŭa ga e pulutava rui, lavisi ke kate narui.

³⁰ Nevisa suri na lelaga van amiu, yoko sur la nene imi kakate sumo, ana sir-aunia, lus kiena ne yaru la naŭa amal ke e pogos nene, ŭisi na akilia akovio e yomarava nini.

³¹ A yoko sinapane amio yomarava nini lalua mŭena akovio veraga, ana kiau visena lala taŭatete nena akokovio pogos tai.

³² Ana pe yar re tai naŭa kilia kana legiena pona aora nena naŭa ŭisi na Narin Yeririna mŭalivi ea. Navisi lala nae ma e peni, amio Narina ne Ntewa, la mŭena amninue ga, ana Ata ga, naga taaga kilia.”

Monar akila ruru amiu asuŭa ga

Matiu 24:42-44

³³ Ana Yesu pisape “Sanene, ana monar asuŭa avisuar ruru amiu, komin amninue ga asape kiamiu suŭe naga imi sina e legiena ya.

³⁴ Sur nene sa naŭa yar keviu tai mligan mŭana uŭa vena vanon kiena pupia yalena tai. Sumon naŭa naga ligan kiena yo, naga monar ligan kiena sur la punu ga va sike limana ne kiena yar na yuŭaena lala, a monar vis ruru van la

naŭa apisuar ke mrалаea, sape avisuar ruruia.

³⁵ Ana nanagane sa mŭena nene van amiu, amiu mŭena asuŭa avisuar ruruia, komin pe tekilia re poli, yar keviu na uŭa vim pogwai. Pona imi kotaŭa, po kolemallo, pona sa lakaporo la akokoreko, po kolulagi,

³⁶ ana piowa ga naŭa sa naga vim mŭalivin amiu, lual naŭa kam na amomalio mŭaga.

³⁷ Ana visena naŭa nepisa ke pan amiu, mesmesun naŭa yeririna la punu ga monar aloge, sane amiu akirarava ruruia, avisuaria.”

14

Li nasumonena la nae Israel sinelan asape yoko aweŭar Yesu na wa

Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Yoane 11:45-53

¹ Ana ŭisi na, pog pimi lavisi naŭa e kas punu ga asuŭa akila kiela pupia ŭaŭagena lua. Legiena lua ga suwo ke wa, ŭisi na akila ŭaŭagena na sitomŭalen natamaliaena naga sumo, ŭisi na akila ŭaŭagena na kanen kiligaŭe naga sirau.

A e legiena nene, ŭarin yar wa lala, amio navianena na visaluaena la sinelan ke asape yoko aweŭar Yesu na wa, ana akale ke mrapa tai na tarwanen naga.

² Ana lala apisayu ke pan la, asape “Sur nene taŭatete tekila e maran yeririna la naŭa apimi e ŭaŭagena

nene, komin visae pere na la sinela kar ita vaṽisi ne, yoko akila pupia m̃aagena, vanon la mokliu naṽa akekaran ke pa yar nene rui."

Maria taron ponotaninu e Yesu

Matiu 26:6-13; Yoane 12:1-8

³ Ana e pogos nene, Yesu sike e kumali naṽa Petani, naga sike e yuṽa m̃ana yaru tai naṽa apio ke Sae-mon Leperosi, komin nanua susumo naga ṽar leperosi se e yepena. Ana Yesu kinana ke e yuṽa nene, sira tai pimi puna, mla pi-awi tai naṽa amiyuṽaen e kilavaru tai naṽa po, a pi-awi nene na pulen ponotaninu naṽa amiyuṽaen e was nen ṽeligalaki tai, naṽa kana kilavaru keviu paṽisi. Ana sira nene pilonpo gon piawi nene, taron make ga ponotaninu nene taroi e ṽarina ne Yesu.

⁴ Ana laṽas naṽa asike e lele nene e pogos nene, apisu ke sur nene, ana la sinela kar sira nene paṽisi, asuṽa apisamumun ke pan la, asape "? Komin yar ne sira nene taron kare korenan ke ponotaninu sa nene?

⁵ Visae wilwilinlua ga na, vera war varu keviu ea, vena iilaena yeririna la naṽa pe kiela sur re la poli. Naga kila kare na!" Ana la asun apisa kare ke sira naṽa sanene.

⁶ Ana Yesu pisa pan la, sape "?E, kam na akila ke sanene pan sira nene komin

ya? Amiu na ve avisa kare re si naga, naga kila yuṽaena naṽa po tanea pan inu, pisa ruru inu paṽisi.

⁷ Li na lima korena la naṽa apisa la ke ne, yoko lala asulue ga likan amiu, ana amiu akilia aiila la silaga e pog punu ga naṽa sinemiunia. Ana inu, in na yoko ve nesu re silaga nemio amiu.

⁸ Suri naṽa sira nene miyuṽaenia, naṽa taron ponotaninu e inu, naga kila sur wo punu ga naṽa naga kilia kila, naṽa pe nakilaruruen yepu yoko neva e marena.

⁹ Nepisa ke sur na lelaga pan amiu, e yo punu ga e yomerava wetelu naṽa avisawal kiau lologena wo ea, ana asunyu m̃ena sur nowo nene naṽa sira nene miyuṽaenia, vena asitoṽal sina ga silaga pupia sitom-ena kiena e inu, naṽa sinena miye inu lelaga."

Sutas ṽiliwilin wan Yesu

Matiu 26:14-30; Luk 22:3-20; Yoane 13:21-30

¹⁰ Ana Sutas nae Kariot, naṽa naga m̃ena pe nalogena na lualima taaga pa lua tai, naga sitom ke pa rui naṽa yoko wilwilinwan Yesu, ṽisi na pa pisu ṽarin yar wa lala.

¹¹ Ana pogos naṽa amloge yoko naga kila kiela mrapa na tarwan vinaunen Yesu, akekaran paṽisi, apisaar pan-ia, asape "!E po paṽisi ne! Visae oiila imimi ve sanene,

yoko mela narin nalaena tai van ko vanonia.”

Ana e pogos nene, Sutas siar kale ke pulmas tai yoko kilia ligan Yesu va e liman yaru wa la nene.

Yesu pitetalia Pita amio Yoane ava akila ruru kana kinanena maro

12 Ana legiena p̄esia na p̄apağena na kanen kiliğape pe Toste, naga legiena nağa la asum̄a akila ke nakuğağaena e narin sipsip lala vena sitom̄alena nata-maliaena. Ana nalogena la apiun tan Yesu, asape “? Ko na sinom̄an osape mekila ruru kata kinanena na p̄apağena nağa e lepas nape?”

13 Ana naga pisa pan lalua, sape “Ava gar Yerusalem, yoko alual yar tai kus ke pupia piawi na wii tai, imi m̄alivin amiu. Ana ataveve naga avano,

14 ana yoko naga were amiu ava e yum̄a tai. Ana pogos nağa ava loyum̄a e yum̄a nene, amiu avis van p̄ar na yum̄a nene, avisa sanini asave ‘Kieta navianena piun ke sape awa yo kiena ne wolawa lala, vena naga memio imimi kiena nalogena lala mekilia makan kinanena na sitom̄alen nata-maliaena ea?”

15 Amiu avisa sanene vania, ana naga vian amiu e pupia lele tai metava van amiu, nağa suri la punu ga sike pa e rui, ana yoko akila ruru sur la punu ga nakanena e lele nene.”

16 Ana Yesu pisa sanene pan nalogena lua nene, ana apano, amial m̄a apa atol Yerusalem. Ana e pogos nene, sur la punu ga pimi m̄alivi sa ga nağa Yesu pisayu susumo pan lalua.

Pisi narui na, lalua akila ruru maron kinanena na p̄apağena nene kana Yesu, p̄isi na aņasuğela sina ga.

Yesu pisawal nağa yoko Sutas vielua naga van kiena nasinekar lala

17 Ana kolemallo, Yesu amio kiena nalogena lala apitom garo Yerusalem, apito e yum̄a nağani.

18 Ana pogos nağa asum̄a akinana ke narui, Yesu pisa pan la, sape “In na nepisa ke pe lelaga pan amiu ne, yoko amiu yaru ga tai yoko vielua inu, amiu yaru ga tai nağa ita tesike tekinana ke veraga nagane.”

19 Ana nalogena la amloge nağa naga pisa sanene, ana amloge piowa pağisi, apiun veve ke tan la peve taaga, asape “?E, in re poli?”

20 Ana Yesu pisatam̄e la, sape “Naga nağa yoko kila sanene van inu, naga pe kiau nalualima ga taaga pa lua tai, nağa naga yaru tai nağa imimi lua meputon kamimi kilaparavi e ga e pulpiala taaga.

21 Ana yoko Narin Yeri-rina naga monar mare sa nağa Nasiriena Wa pisayu pa sumo rui. A yaru nağa vielua naga, yoko viowa manene laa van naga, naga

popon manene sa ve vaeme re ga rui."

Kinanena maro

22 Ana pogos naña la akinana ke sanene na, Yesu mla kilaparavi tai, pisa potena pan Ntewa, ana kawewowaia, kian pan la, ana naga pisa pan la, sape "Alavia, akania; nanene naga pe tasneu."

23 Ana ĩisin nene, mla piala na kuruta, pisa potena pan Ntewa, ana kian pan kiena nalogena lala, ana la punu ga peve taaga amunpae ea.

24 Ana naga pisa pan la, sape "Nanene, naga pe tau naña pe nakilaen navi-ranarena kiena ne Ntewa sumalu m̃arera silaga, naña yoko tau nene naga lauwo malena kiena ne yeririna la ve moki.

25 Nepisaar ke pe lelaga na pan amiu ne, nesape yoko sane in na ve nemun re si kuruta pogos tai, vano vano-o nemun ga kuruta viu e navesuĥenena kiena ne Ntewa."

26 Ana pogos naña Yesu kila pa sanene, ana la amiyau e yauena tai naña teke e t̃usi kiena ne Yauena lala, ĩisi na amolue petan yo nene, amiyal apa e Kunus Na Purolip la.

Yesu pisawal sape yoko Pita naga visawan naga

Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Yoane 13:36-38

27 Ana pogos naña asike e kunus nene wa, Yesu pi-sawal pan la pisape "Pane ga kolemallo, kiamiu lela-gaena e inu naga loru, komin Visena Wa pisawal pa sur nene rui, naña sape

'Yoko in na nowe moñar yar navisuaren sipsip, ana kiena sipsip lala yoko aureure tetai.' Sek 13:7

28 "A pog naña netaulu si marena, yoko in na nesumo neto garo Kalele, ana amiu m̃ena monar asirau atom garo lele nene."

29 Ana pogos naña Pita mloge visena naña Yesu pisa pania, pisawolia pisape "Pona nalelagaena kiela punu ga nene e ko loru, aure vetan ko, a yoko inu, in na taĥatete neligan ko pogos tai."

30 Ana Yesu pisa pan la, sape "Lelaga nepisa ke pan ko, yoko ĩane ga kolemallo, pogos naña towa la ve akokoreko re yam ve lua wa, a ko, ko na yoko ovisawan inu yam ve telu rui."

31 Ana Pita pisaluĥar visena nene, pisaar m̃arera, sape "Visae la sinelan asape awem̃arnu m̃ena nemio ko, naga pogaga ne, ana inu, yoko taĥatete nevisawan ko, nesape in na pe nepe kioña re poli." Ana e pogos nene, nalogena punu ga la apisa m̃ena sa nene.

Yesu pa mlen ma Ketsemani

Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46

³² Ana sirau, Yesu lala apa e lepa nen kunusia, amiyal apito tano e narin pulpalu tai, naŋa kiena ki Ketsemani. Ana naga pis pan la pisape "Amiu asuŋa e nini wa. Ana in na neva nelen ve plas ga wa."

³³ Ana naga ƣere Pita amio Semes a Yoane, ataveve naga, apa li la vitokak ga sane, ana e pog nene, sinena Yesu naga pimi urmi keviu, mloge piowa paƣisi.

³⁴ Ana naga pisa pa la telu nene, pisa pisape "Nanagane, nemloge sa naŋa ninuu naga pororowa make ga, naŋa lavisi nemare narui. Awis, amiu asuŋali atavilo amio inu e yo nini wa."

³⁵ Ana Yesu miyal pa laa sane, mlorun kinai, mlen pa arimana, sape "Ata-o, Ata-o, sa otamania, yoko aora na pog mārera la nene naga ve imin in re sina.

³⁶ Ko na okilia okila sur punu ga, ana nepiun tan ko vena okuslua piala naloge viowaena nene vetan inu, vena in na ve nemun re ea. Ana ko na ve okila re sa naŋa na sinenanena kiau, ana okila ga sa naŋa kioma nasinenanena."

³⁷ Pisi na, naga pimi sina ga puna kiena nalogena la telu naŋane, naga pisu lala amomalio pa rui. Pisi na lala atavilo sina ga, ana Yesu pis pa Pita sape "ƣSanape

Saemon? Ko na omomalio? ƣKomin ya ne kam na taƣatete atavilo amio inu e aora nini?

³⁸ Kam na monar avisuar ruru amiu, monar alen lue ga, vena nataƣaliena la ve akila amiu aloru re e mla-mulena viowa. Pe lelaga, kiamiu sitomena mārera po, ana tasnemi naga miyowo ga."

³⁹ Ana siraunia, naga pa si e yo na leniena naŋane, mlen, mlenin sina ga visena naŋane.

⁴⁰ Ana pogos naŋa naga ƣasuƣe sina, pisu la telu nene amomalio ke sina ga, komin atekavito paƣisi, ana pogos naŋa pis pan la, lala pe apisatame re si suri tai pan poli.

⁴¹ Ana naga pavin sina, kiena leniena na telu, ana pogos naŋa ƣasuƣea, naga pis pan la, sape "ƣE! ƣAmiu apa ruru amiu ke ga wa, amomalio ke ga wa? ƣPoga, ƣisi ga ne! Naga ne lavis ga pog naŋa narin yeririna va e liman li viowa la narui.

⁴² Ko pogaga, amiu asuŋalu ita tetove, yar nawilwilin wan inuena, nagane pam ke lavis gar ne narui."

Apuarar Yesu mārera

Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Yoane 18:3-12

⁴³ Ana e pogos nene naŋa Yesu pisa ke visen nene wa, Sutas, naŋa naga tai lala lualima yam taaga pa lua ne, naga pimi, amio yeririna la moki naŋa aƣar ke playu

na mara amio kiela plaki lala. La nene, yar keviu la kiena yar wa la, amio navianena na visaluaena, amio na sumonena kiena le Yu la, lala amligan la apimi.

⁴⁴ Susumon naŭa apimi, yar na wilwilinena naŭa Sutas, naga pisaŭes kile tai pan la sumo rui, pisape "Yar naŭa sa neva netalopan ŭesia, yar ne nanene naŭa ita sinetan ke, ana kiamiu yar na mara la monar atararia m̃arera aure naga vano."

⁴⁵ Ana pog naŭa apimi narui, Sutas miyal mesmesun ga Yesu, pis pania, sape "Navianena, pokolemalo." Talopania,

⁴⁶ ana kiela yar na mara la apimi atararia asape aure naga vano.

⁴⁷ Ana pogos naŭa atarar sanene, ana nalogena tai ŭurelua kiena playu, sape te yar tai naŭa nae pun yar wa la, ana naga teteteria ga ŭarina, telua kiligana komŭas pano.

⁴⁸ A Yesu pis pan yar la nene, sape "ŭSanape na amiu aŭar kiamiu playu amio plaki lala? ŭSanape na asape aim ataranu sanene? ŭPona asitom ke asape in na nepe yar m̃arera na vinuena amio na weŭaren yaru la yo?

⁴⁹ Sila ga e legiena punu ga, in na nepian amiu e yuŭa m̃ana Ntewa, ana sanape na amiu pe apim ataranu re e pogos nene

poli? Ana pogaga, kome sur la naŭa nasiriena wa pisayu sumo rui, monar imi ve sa ga nene."

⁵⁰ Ana e pogos nene, nalogena la amligan Yesu, aŭure petania.

⁵¹ Ana e pogos nene, yar m̃ee tai taveve ke yar la naŭa aŭure ke Yesu pano, ana naga pitavi ga. Ana yar la nene ŭasia apisuluŭar naga, asape atarar m̃ena naga,

⁵² ana atarpal ga naga, atarar ga kiena kulmrae aŭurelua petania, pe plamoŭe ga kiriri pano.

Aŭere Yesu pa e pupia kumali kiena yar kerkeviu kiena le Yu la

Matiu 26:57-68; Luk 22:54-71; Yoane 18:13-24

⁵³ Ana lala aŭere Yesu pimi sum̃al e marana ne ŭarin yar wa, naŭa kiena ki Kaep̃as, amio yar keviu kiena yar wa lala amio navianena na visaluaena, amio na sumonena kiena ne le Yu lala, apim pa lele taaga e yo nene rui.

⁵⁴ Ana Pita m̃ena taveve m̃a Yesu e pogos nene, ana pe pa re lavisin poli, ana pogos naŭa apim loyumuŭa e kove na kumali nene, Pita pa totano amio yeririna na yumuena kiena Kaep̃as, lala atega ke kapi, komin miava.

⁵⁵ Ana yar keviu la naŭa asike loyumuŭa e viorena nene, lala akale ke yar laŭas naŭa akilia avisa plan sur laŭasia naŭa Yesu miyumuenaia pona pisa, vena

kila la akilia awem̃ar naga vanonia, ana pe am̃a re sur tai poli.

⁵⁶ La am̃al laṽasia aṽerela apimi apisawal visena moki, ana visena punu ga nene apisokan ga, asum̃a apisa ke ga sur la naṽa pe taṽena lala, ana kiela visokanena la nene mlolor ga.

⁵⁷ Ana ṽisi na, laṽas na visokanena am̃al visena tai, asum̃alu, asape

⁵⁸ “Memloge yar nene naga ṽarwar e visena sanini rui, sape pupia yuṽa wa naṽa kieta yermarua ga la amiyuṽaenia e limala, pisa sape yoko naga taaga ga kilia weplania, yoko yuṽaen ruru si yuṽa wa viu taṽena tai e legiena ve telu ga, naṽa liman yeririna taṽatete yuṽaenia.”

⁵⁹ La apisa m̃a visena la nene pano-o, kaka ga, kiela visena la nene pe sum̃al m̃arera re poli.

⁶⁰ Ana ṽarin yar wa sum̃alar se marala, pisi pa Yesu, piun tania, sape “?Ko na yoko ovisatam̃e van la pona ve ovisatam̃e la re? ?Sanape e visena la nene naṽa apisa plan ke ne?”

⁶¹ A Yesu pe pis re si po, pisatam̃e re si poli. Ana ṽarin yar wa pis si pania, sape “?Sanape? Ko na ope Navisaarena naṽa pe narina ne Ntewa, pona pe ko re poli?”

⁶² Ana Yesu pisatam̃e pania, sape “Ee, Navisaarena

nene, naga inu. Ana nesape nevisa m̃ena van ko, ṽisi na yam ve plas ga, avisu si Narin Yeririna naga totano ke e lepas na ṽamarua puna Ntewa na m̃areraena, yoko avisu naga vaeme e lul metava vitom tano e yomar-ava nini.”

⁶³ Ana ṽarin yaru wa sinen karia na pitolwowa m̃ana kulkota, pisape “Pisi ga ne! ?Komin ya ne ita takale ke si yar taṽena naṽa kilia visa plan si sur laṽasia e naga?”

⁶⁴ Amiu amloge ke ne! ! Yar nene naga ṽarnena kare pa kia wa kiena ne Ntewa rui! Viorena sitom sanape, yoko tela naliṽereena van ve sanape?”

Ana la amla naliṽereena pa Yesu, asape mesmes ga naṽa monar awem̃aria.

⁶⁵ Ana laṽas apласirkon naga, apiwo kilamarana, ana asuia, apisa karea, apiuyun tania, asape “?E, ovisalia, ane mlipa ko ke nanagane?”

Ana yar na mara laṽas kiena ṽarin yaru wa la apim aṽurelua naga petan yo nene, ana la m̃ena nene asuia, amlilipa ke pogos naṽa aṽure ke naga apano.

Pita naga pisawan Yesu
Matiu 26:69-75; Luk
22:56-62; Yoane 18:15-18,25-27

⁶⁶ Ana e pogos nene, Pita sike loyuṽa e kove wa, ana sira na visuaren yuṽa m̃ana ṽarin yar wa pimi e lele nene,

15

67 ana māl Pita tegan ke kapi, pisuluṣaria, pisa pania, sape “!E, ko nene ko mēna otataveve yar nae Nasaret naṣane!”

68 Ana Pita pisawan sur nene, sape “!E! In na pe nemloge ruru re sur na ko opisa ke ne poli!” Ana naga petan lele nene, pato laa lavisin pupia pulutava na yuṁa nene.

69 Ana e yo nene, sira nene naga māl sina, ana pisawal pan yar la naṣa asike ne, sape “Yar nene pe yar kiena ke yar naṁa tai narui.”

70 Ana Pita pisawan sina ga visena nene. Ana pe piavi re nenaga, la nene apisa pa Pita, asape “Peraga, ko ke tai narui, komin ko na yar nae ke Kalele tai narui.”

71 Ana Pita pis mārera, pislupar mārerania e visena sa nini, sape “!E lelaga kemua rui, Ntewa na Mava, in na nepisa pa rui, pe nekiliaar re nena yar na kam na apisayu ke ne poli.”

72 Ana veraga ga pogos naṣa Pita pisa ke sanene, towa kokoreko yam lua narui, kila Pita sitomāl si visena kiena Yesu, naṣa pisa pania, sape “!Lelaga nepisa pan ko, ṣane ga ne kolemalu, pogos naṣa towa ve kokoreko re na yam lua poli wa, ko na ovisawan inu yam ve telu rui.”

Ana Pita mloge sinena piowa na piowa, molue pa vanua, tag na tag.

Lala aṣure Yesu pa puna ne ṣarin suṣe kiena ne le Rom la naṣa sike Israel

¹ Ana kolulagi e Praere nene, li kerkeviu la kiena le Yu la apiora sina ga e kiela pupia kumali. La nene nane yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio kiela nasumonena lala, amio kiela navianena navisaluaena la. Apis mā pano-o, atol sitomena tai, ṣisi na apiar limana ne Yesu, aṣure naga pa puna ne ṣarin suṣe keviu Paelat, ana la amligan Yesu e limana, vena naga liṣerea.

Yesu suṁalu e marana ne Paelat

Matiu 27:11-14; Luk 23:3-5; Yoane 18:33-38

² Ana Paelat piun tan Yesu, sape “?Ko ope Parin Suṣe kiena ne le Israel lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatamēa, pisape “Naga ke narui, sane opisa ke ne.”

³ Ana yerkawa lala kiena ne ṣarin yaru wa lala apisawal suri la e Yesu, asape naga kila sur la moki naṣa piowa.

⁴ Ana Paelat piun sina ga tania, sape “?Sanape, la apisa suri viowa moki e ko rui, ana ko na omla mā kana navisatamēena pona peraga?”

⁵ Ana e lepas nen sur la ne apisa ke ne, Yesu pe pisatamē re si sur tai pan la poli, ana Paelat sinen pulan sur nene paṣisi.

Paelat tañan pisape Yesu monar mare

Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Yoane 18:39-19:16

⁶ Ana e pogos nene, la asike e pog na Pañagena na Sitomãlana Natamaliaena wa, ana e kas punu ga e ãañagena nene, ãarin suñe nae Rom silaga kila suri tai pan le Israel lala. Naga kila naña visae lañas naña asike e yuñã naloge viowaena, la akilia aviun yaru ve taaga naña sinelania, yoko Paelat naga ligana lua naga molue.

⁷ Ana e pogos nene, yaru na kilaen politik tai naga mēke e yuñã naloge viowaena, naña yaru la akilia ruru naga, kiena ki Parañas. Naga pe yar tai pogos naña asuñalun kawelaen amio le Rom lala, mēmōñar lañas amare, ana amligan pa e yuñã na loge viowaena.

⁸ Pisi na, ãina lala apimi moki lele taaga e marana ne Paelat, apiun tania vena naga kila van la sa naña naga suñã kila ke ne, monar ligana lua lala yar tai naña sike e yuñã naloge viowaena molue sina.

⁹ Ana Paelat pisatamē la, sape “Pogaga. ?Amiu sine-miun asape neligan lua yaru nene molue sina, naga pe kiamiu ãarin suñe amiu le Yu la?”

¹⁰ Paelat piun sanene, vanon naga kilia pa rui naña yerikawa ga kiena ne le Yu lala, aþure Yesu pimi puna, sane yuñãena na vielueen ga, vanon naña

apisu kiela yeririna tañena lala akekarana Yesu pañisi.

¹¹ Sanene narui, Paelat sinenan sape ligana lua Yesu vano, ana yerikawa kiena ne yaru wa lala akila kare sitomena kiena ne yeririna lala pimi pisusun pañisi, asape añareran van Paelat vena ve ligana lua re Yesu, ligana lua ga Parañas vano.

¹² Ana Paelat mloge ke sur la naña apisa ke pania, piun tan la, sape “Pogaga, ana visae sanene, ãisi na nekila ve sanapen yar nene naña amiu apio ke naga asape ãarin suñe kiena ne le Yu lala?”

¹³ Ana la punu ga apioyonia, asape “!Asuar naga e lak torovia!”

¹⁴ Ana Paelat piun tan la, sape “?Vanon ya? ?Naga kila suri ya ne piowa?”

Ana la apioyoni manene laa pa metava sane, asape “!Asuar ãa, asuar ma e laki torovia!”

¹⁵ Ana Paelat pisu ãele narui, sinenan sape visa sur tai naña kila yeririna la nene aloge wonia, ana naga sape Yesu naga suñã ga, a mligan lua ga Parañas pa si pula. Ana mligan Yesu e limana ne kiena li na mara lala vena akōa, aure va asuar e lak torovia.

Li na mara lala akila lele kare Yesu

Matiu 27:27-31; Yoane 19:2-3

¹⁶ Ana li na mara lala atarar Yesu aþerelua pa vanua e yometava na kumali kiena ne Paelat nene, ana la

apio pa kiela ãegas nen li na mara taãena lala vena aimi avisuia.

¹⁷ Ana la amiyenlua mñana kulsota, ana amiyen kulkota tai e naga naãa marana mene sa naãa ãarin suãe la amiyen, ana aãar nonos nen kilsirili, ana aãaniroron ga, amligan e ãarina, sa naãa karo na ãarin suãe tai.

¹⁸ Ana pogos naãa amligan sur la nene e ãisi, la asumña akila lele kare ke, asape “! ãarin suãe kiena ne le Yu lala-oo! Imimi mepatanon ko, memieluar ko!”

¹⁹ La amla lakiavio tai, añe ãarina ea, la asumña apasiria kare naga, akinai tano puna sa naãa apatanon ke naga.

²⁰ Ana pogosia naãa la akila lele kare naga, ãisi na aãarlua kulkota mene nene petan naga, ana amiyen si mñana kulsota tai ea, aãure apano vena asuar naga e lak torovia.

Asuar Yesu ma e lak torovia

Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Yoane 19:17-27

²¹ Ana pogos naãa li na mara la asumon Yesu apa ke narui, añal yaru tai naãa naga pa yomñarua ana naga mial pimi. Yar nene, naga Saemon naãa sumo naga nae Saerin, naãa naga arimanane lalua nene Alik-santa amio Ruãas. Ana amñareran pania asape naga towe kus lak torovia kiena ne Yesu vano.

²² Ana lala asumon Yesu apa atol kunus tai, kiena kia Kolkota, naãa kana kinasa asape yo naãa sane puryu na piaãarin yaru.

²³ Pogos naãa apimi aporu e wos nen kunus nene, ana la sinelan asape ala kuruta namunena va Yesu vena munia. Ana kuruta namunena nene ataron was nen suri tai naãa melkalka sike ea, vena kila tasnena ne Yesu kapulu ga, ve lae manene re, ana pogos naãa amla pania, yepen mavin munena.

²⁴ Ana la atarar Yesu, asuar naga ma e laki torovia. ãisi na, la akuan taes, vena alual li ane war mñana kulm-rae tai, a ane war tai.

²⁵ Ana pogos naãa amligan pa Yesu ma e laki torovia, naga kolulagi, maran mrae ovari.

²⁶ Ana li na mara nae Rom la asiri navisawalena tai, naãa pisawal suri naãa nasumonena kiena ne le Yu la sinelan asape awemñar naga vanonia, naãa sape “Yaru nene naga pe ãarin suãe kiena ne le Yu lala.”

²⁷ Ana e pogos mñena nene, yar navinauena lalua, asuari la mñena ga e laki torovia sa ke Yesu, apisirilua tai e lepas na ãamarua, taãena e lepas na ãamñeli.

²⁸ E mrapa ne nanene, lala akila visena marua tai na Tusi Wa pimi kate sina ga, naãa sape “Amligan naga mñeke amio yar na kilaroen navisaluaena.”

²⁹ Ana yaru la naãa asuñña

amiyaloro ke apa e yo nene, asisilin p̄arila, apisalele kare ke Yesu p̄isa, la asape “! Koe, suwala! Ko nene nanua sumo ko opisa osape ko okilia owe plan Yum̄a Wa m̄ana ne Ntewa, ana ovisirlua sina ga e legiena ve telu ga, ana sanape narui?”

³⁰ ! Pon ko ga otamalia ko lia, ovetan laki torovia nañā, otom tano!”

³¹ E p̄elaga m̄a nenaga nene, yerkawa kiena ne p̄arin yaru wa lala, amio navianena na visaluaena, asum̄a apitalia kare ke naga paṗisi, asum̄a apisa ke, asape “!Pona naga tamalia m̄a yaru taṗena la moki rui, ana naga mninue kare si narui, taṗatete si tamalia naga yo!”

³² ?Ana naga pe kieta Navisaarena, a pe p̄arin suṗen ita le Yu lala, pona peraga? Popon naga vitom tano e lak torovia nanagane, vena ita tevisu sane naga pe lelaga, vena telelaga e naga.” Ana la lua m̄ena naṗa asuar la e laki torovia amio Yesu, la m̄ena ga amiyakol sina visena viowa kiena ne la nene pania.

Yesu mare

³³ Ana kolipae ga, yemalolo pimi kalo yo punu ga e yo nene, pano tol m̄rae telu koyepakilavi.

³⁴ A e pogos nene, Yesu mlokai keviu e kiena visena ruru naapo, sape “?Eli, Eli, lam̄a saṗatani?” naṗa kana kinasia sape “?Kiau Ntewa,

kiau Ntewa, sanape na om-liganu nem̄eke sanene?”

³⁵ Ana yeririna laṗas naṗa asum̄alu asike e yo nene, apisusu suri la nene, ana amlogepal m̄aagena kiena ne Yesu nene, ana la asape “Amloge ke ne, yaru nene pio ke yermarua Elaisa, vena imi iila naga yo?”

³⁶ Ana veraga ga, lala yaru tai kiriri pimi, p̄ar lum-lum p̄asia, taron kuruta namunena naṗa melkalka pa ea, miyurar te laki tai, kian pa Yesu vena munia, p̄isi na naga sape “!Tesu wa! Tevisulia, pona yoko yermarua Elaisa vitom tamalia naga pona pere.”

³⁷ Ana Yesu mlokai manene sina, p̄ere maron kiena yalua, marṗanu.

³⁸ Ana pogos ke ga nene, pupia kulm̄rae naṗa mero-rol tamalele ke e Yum̄a Wa m̄ana ne Ntewa, naṗa mono ke yo wa naṗa pe yo wa paṗisi, purṗa pito ga lika, siar metava pito tol tano.

³⁹ Ana yerkawa kiena ne li na mara lala, naṗa pisusuar m̄a Yesu, pogos naṗa pisu p̄ere maron kiena yaluaena, milan paṗisi, pisa sape “! Aulai, yaru nene naga pe Narina kemua Ntewa lelaga naṗanel!”

⁴⁰ Ana sira laṗasia naṗa atataveve ke Yesu asike e yo nene, asum̄alu asike laa p̄erina sane, asum̄a atamaren ke kiela navianena. E lala nene, la telu naṗa kiela kia la sanini, Maria tai naṗa sira

nae Maktala, Maria mēna naŋa anenane Semes kokan amio Yoses, a sira mēna tai, Salome.

⁴¹ Naga lala naŋa pogos naŋa Yesu sike garu Kalele nanua sumo, la asumā ataveve naga, amiila mēna naga. Ana sira mēna la moki asumālu asike e pogos nene, naŋa lala mēna akom garo Kalele ataveve Yesu apa ma Yerusalem.

Yosop sin Yesu

Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Yoane 19:38-42

⁴² Ana legiena na Praere, naga pe legiena na kilaru-ruen sur la punu ga sumāte Legiena Wa peni, ana pogos naŋa lavis mrae vito tano,

⁴³ yaru tai nae Aramatia, kiena ki Yosop, naga pe marau re poli, kila kiena sitomena mārera po, pa sumālu se marana ne Paelat, piun tania sape kus tasnena ne Yesu. Naga mārera pan paŋisi nakilaen ve sanene, komin naga pe pupia yar tai na kansel kiena ne le Yu lala, naŋa yar la akilia ruru naga po, pe yar mēna tai naŋa sinenan ke navesuŋenena kiena ne Ntewa naga vim.

⁴⁴ Ana Paelat mninue ga sape e pogos nene na Yesu mare rui po pere wa, pio kiena yar kawa na mara pimi piun tania.

⁴⁵ Pogos naŋa mloge sape Yesu mare rui, ana taŋan tasnena Yesu imi va Yosop.

⁴⁶ Ana Yosop temare ga mēna puluve viu tai ŋisi ga na wa, pa pul kulmrae nowo

tai, pa akuslua tasnena ne Yesu petan laki torovia, am-luluwoia ana la apa amli-gan mēke e mēna puluve naŋane. Ana amelilivin pupia kilavaru pimi mono pulusia, ana la aŋasuŋe la si apano.

⁴⁷ Ana Maria lalua nene, tai naŋa nae Maktala, amio taŋena nene anenane Yoses, lalua mēna apimi apisu yo naŋa tasnena ne Yesu mēke ea.

16

Puluve korena ga mēke

Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Yoane 20:1-10

¹ Ana pogos naŋa Legiena Wa ŋarovia, ko yepekilavi e Pog Orai, Maria nae Maktala, amio Maria naŋa anenane Semes, amio mēna Salome, la telu nene apito apul suri la naŋa ponos taninu vena awar va avilan e yepena ne Yesu.

² Ana e Sante kolulagi wa ke ga wa, sa naŋa mrae siar molue, la teloka amiyal apa e puluve naŋane.

³ Ana pogos naŋa amiyal ke apano, apiuyun ke sina ga pan la, asape “? Ana visae tetol ma ne, ane kilia melilivin lua pupia kilavaru naŋa mono ke pulus nena van ita, vena tekilia teva loyūma?”

⁴ Ana pogos naŋa la apimi lavisin yo nene, apisu ga pupia kilavaru naŋane, yaru tai melilivin lua pa rui.

⁵ Ana la apa loyūma e puluve naŋane, amilan

yaru m̃ee tai totano teke e lepa na p̃amarua, miyen ke kulmrae naṽa miyuwowa paṽisi, ana pogos naṽa apisua, sinela kurkur, miyuyuwawa pano-o paṽisi.

⁶ Ana naga pis pan la, pisape “!E, ve amarau re! In na nekilia pa rui naṽa amiu apimi e yo nini vanon Yesu nae Nasaret, naṽa aṽear naga e laki torovia. Ana naga suṽalu mali si rui, pe mon re si e yo nini poli. Aimi avisulia! Na nene yo naṽa amligan tasnena m̃enea.

⁷ Ana ato vilaga, avisawal va Pita amio nalogena taṽena lala, avisave yoko Yesu naga sumo vito p̃es garo Kalele, ana p̃isi na la m̃ena monar asiraun atove, avisu naga e yo naṽani, sa naṽa naga pisaar pan la sumo rui.”

⁸ Pisi na la apitaṽili, apetan puluve aṽure apitove, komin la amilan suri la nene pano-o paṽisi, amiyuwawan ga rui. Ana la amarau m̃ena paṽisi, kila sanene la apitove na pe apisawal re si pan yaru taṽena la poli, apa mesmes puna ne nalogena lala.

Yesu m̃alivin Maria nae Maktala

Matu 28:9-10; Yoane 20:11-18

⁹ Ana Yesu mal sina e Pog Olua kolulag wa ke ga wa, naṽa pe legien p̃esia na wik. Pisi na naga m̃alivin ke la naṽa atavevea, ana naga naṽa m̃alivin p̃esia,

Maria nae Maktala, naṽa nanua sumo pile plan nin-na viowa la olua petania.

¹⁰ Pisin naṽa Maria pisu Yesu, pa m̃alivin la naṽa asuṽa ataveve ke naga sumo, la asuṽa amloge ke piowa atag ke ga wa, naga pisawal pan la pisape Yesu naga mal si rui.

¹¹ Naga pisa ruru pan la pisape naga pisu Yesu e kil-amarana rui, ana la pe amlelaga re e naga poli.

Yesu m̃alivin kiena nalogena la lua

¹² Ana siraun sina, e pogos tai nalogena la lua apetan Yerusalem amial apa ke apa sane, ana Yesu m̃alivin la. Lalua apisu sane yepena pe taṽena, pe sa re si nanua sumo poli,

¹³ ana pogos naṽa apisu pae p̃isi, lalua apilon la sina aṽasuṽela, apitove apisawal sur nene pan lala taṽena lala, ana yam si tai lala taṽena la nene pe amlelaga re e sur nene poli.

Yesu m̃alivin kiena nalogena lala

¹⁴ A siraun sina, Yesu m̃alivin kiena nalogena la lualima taaga pa taaga, e pogos tai naṽa atotanon ke kinanena. Ana naga pisli m̃a pan la, komin naṽa pe aṽasine ruru re naga poli, komin sinela la m̃arera paṽisi, kila na la pe amlelaga re e visena kiena ne la naṽa akirawal naga mali si rui.

¹⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Nanagane na monar avano, aliureure amiu e yo punu ga e yomarava nini, monar alologon kiau lologena wo van yeririna la punu ga.

A sunena nene maro ga e nene.

¹⁶ Visae yar tai naga loge, ana lelaga ea, siraunia tol wii nakeena, yaru nene yoko tol malena, a visae naga naña ve lelaga re, p̄isi na Ntewa visaar marena vania.

¹⁷ Ana la naña yoko alelaga, p̄isi na kile la asike e la, sa naña la avile plan yermare la e puriukawaena na kiau kia, ana avisin m̄ena visena tañena lala,

¹⁸ a sa pogos tai auarar lom̄ara tai, ana yoko woga ga, a visae amun sur tai naña monar amarenia, ana sur nene tañatete kila sur tai van la, ana yoko aligan limala la e inanena lala, p̄isi na aloge wo sina ga.”

Yesu p̄asuñe si pa ma e peni

Luk 24:50-53; Yum̄aena 1:9-11

¹⁹ Ana pogos naña kieta Suñe Yesu pisa pa visena la nene pan la, Ntewa p̄urelua si naga pa ma e peni, mli-gan naga totano e lepas na pamarua puna.

²⁰ Ana kiena nalogena la amial tetai, apa amlologo e yo punu ga, ana apisu sane Suñe naga miyum̄ae ke amio la, kila ke kile la moki pan la, vena kilaen yeririna la avisu kilia sane kiela visena la pe lelaga ga.

Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña LUK Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

*Kompasinen suniena plas
na tusi nini*

Tusi nini, “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Luk Naga Siriyuia*”, naga pisayu Yesu sape naga yaru naña Ntewa pisayu pa lus nae Israel lala nanua rui, sape yoko naga imin tamalia la, a vena tamaliena yeri-rina makega na yomarava. Luk sirilua pa e kiena tusi nini, sape Yesu nene, Ninuna Ntewa namava ke narui pio naga vena “visawal kiena lologena wo va la naña limala korena ga.” Ana komin sur ne nanene, lologena wo naña Luk siriyuia, pulen suniena la naña kilologia sape Ntewa sinena miyee yaru la naña asike e nalo-geviowaena.

Suri tañena la moki naña toñal e tusi nini, nane suniena kiena yaru la naña amloge po pona akekara. Suniena la moki na sanene sike e marana na keviu taaga [1] naña pisawal sape yoko Yesu imi, a e marana na keviu lua [2] naña pisawal sanape naña Yesu paeme.

A e mēna e marana na maro, yaru la akekara pañisi

kome naña Yesu mal sina, a pañupe si pa mae peni.

Yaru naña siri tusi nini naga siri si tusi tañena tai naña kiena kia “*Yumñaena Kiena Li Nalologena Lala*”. E tusi na lua nene, naga pisawal suniena lala naña moluwe marea e pogos naña Yesu pa mae peni. Suniena la nene pisa lologia sape yaru la naña amlelaga e Yesu Kristo apimi moki liluwe, ana asuñña apa apisawal kiela lelagaena nene e yo tañena lala.

Tusi nini “*Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naña Luk Siriyuia*”, komsus orelu sike ea. E kompasnena na lua, amio na orai nena, pisawal suniena lañas la naña sike e ga e tusi nini, ana pe su re e tusi tañena lala naña Matiu, Mak a Yoane la telu asiriyuia.

Naga suniena la naña pisayu navisi lala naña amiyau, a suniena naña pisayu yaru na visuaren sipsip lala naña apimin apisu Yesu e pogos naña naga paeme, amio mēna suniena naña pisayu pogos naña Yesu pa e yuñña mēna Ntewa pogos naña naga pe yaru viu ke ga wa, pañaiwa na yaru wo nae Samaria, a pañaiwa na ninis naña kovio.

Pupia suri mēna lañasia naña Luk pisayu kañarania e tusi nini, naga sanini. Naga pisayu lotena, a Ninuna Wa, a yo kiena sira lala loyuna

e yuũaena kiena Yesu, a pisayu naũa Ntewa kilia viyewo ita, kilia warplan ki-eta milamulena viowa lala.

Komņasnen tusi la nini

Visena na sumo 1:1—4

Yoane Nakeena amio Yesu lalua apaeme, a lalua akapuru 1:5—2:52

Yuũaena kiena Yoane Nakeena 3:1-20

Yoane kee Yesu, a Yermare taũalia 3:21—4:13

Yesu kila kiena yuũaena e lepas nae Kalele 4:14—9:50

Yesu moluwe Kalele pa ma Yerusalem 9:51—9:27

Legiena maro naũa Yesu kila kiena yuũaena garu Yerusalem a e yo la naũa lavisin Yerusalem 19:28—23:56

Yesu mali sina a kiena nalogena la apisu naga 24:1-53

Visen ũesia

¹ Inu Luk nesiriyu suniena nini pan ko, Yerkawa Tiopilas. Sa naũa ko okilia ũisi rui, yaru la moki liu naũa asiri suniena na suri la nene komņas rui naũa amalmalivin ita e kas laņas ũaro rui.

² Suri la nene, ita pe tepisu mesmesun re e kilamarata poli, ana la naũa apisuia, siar e purņas, a la na sa naũa la ape li Nalologena Wo ũesia, la ke narui la apisawal ruru lelein pimi pan ita.

³ Ana siar nakonua rui, nesuũa nepisusu ruru ke maki taũana la naũa la asiria, a nesuũa nemla ke visena na

suri la nene, ana nepisu sane popon visae nekilali nela sunien taũana la nene komņas, nesirikolia vena aim sane tus wo tai naũa taveve ruru narin mrapa lala na suniena nene.

⁴ A nane nesiri sike na rui, a nekekaran naũa neligan imi ve kiũa, vena ouloyuia, okilia ovisu kilalea sane suri la naũa osuũa omloge ke rui, la amesmes ga a ape lelaga, la sa naũa kiau tus nini pisawalia.

Navisi pimi pisawal pa Sakaraea pisape yoko naga war Yoane Nakeena

⁵ Suniena nena naga siar sanini, sape: E pogos naũa Parin Suņas Erot naga pe suņas ke lepas nae Yutea, yaru wa tai, naga pe namratava kiena ne Apisa, a naga ũere sira tai naũa naga mnea molue kome lus kiena ne yaru wa lala, nane e namratava kiena yermarua Eron, wenla Mosis nanua sumo ne. Yaru nene kiena kia Sakaraea, a wona kiena kia Lesipet.

⁶ Ana lalua nene kiela malena mesmesu po paņas e navisuen kiena ne Ntewa, naũa la asuũa amlogear kiena navisaluaena lala, a asuũa akila ke ũelaga la naũa mesmes silaga, pe akilalu re tai poli.

⁷ Ana suri ga tai, lalua pe narila re tai poli, komin sira naũa Lesipet naga pe lumalumũa ga, a nanagane lalua apimi ape yermarua laa rui.

⁸ Ana e pogos tai, pe pog na pegas kiena ne Sakaraea naŋa monar ava akila kuŋaŋaena e Yumŋa Wa mŋana ne Ntewa, sa naŋa pegas tai kila e wik tai, pegas tai kila e wik tai.

⁹ A silaga, pogos naŋa akila sanene, la monar akila sa naŋa amlil mŋapila, vena alual yaru ai naŋa yoko naga kila pupia yumŋaena navaen loyumŋa e Yo Wa na Yumŋa Wa nene, vena sikapen ponotaninu na wonta naŋa sike ne. Ana e poglis nene akila sanene, a kia kiena ne Sakaraea naga pa metava, asape naga narui naŋa va kila yumŋaena nene.

¹⁰ Ana e nena e pogos na sikapen ponotaninu nene, naga pa loyumŋa vena va kila, a pupia pŋina na yeririna lala asike vanua, asumŋa amlen mŋaga.

¹¹ Ana pog naŋa Sakaraea pa loyumŋa, ana milan kare navisi tai kiena ne Ntewa naŋa mŋalivinia, sumŋal ga sike e lepas nen wonta naŋani lepas na pamarua.

¹² Ana pogos naŋa Sakaraea pisu navisi naŋani, naga mninue kare narui sape aŋa kila ve sanape na wa, naga marau paŋisi.

¹³ Ana navisi nene pisa pania, pisape "Sakaraea, ve omarau manene re. In na nepimin ga nesape nevisawal van ko, Ntewa mloge kiamiu leniena amlua rui, a yoko womŋa Lesipet, pŋisi na war narumŋa na moŋe tai, a pogos naŋa vaeme, yoko

oligan kiena kia Yoane.

¹⁴ "Pogos naŋa vaeme, yoko akekara vaŋisi, aloge wo, ana ve amiu re ga, ana yaru taŋena mŋena lala akekara vaŋisi.

¹⁵ "Sisi nene, yoko imi ve yerkawa tai kiena ne Ntewa, a naga sane ve yaru wa tai, pŋisi na naga valia kuruta a wii mŋarera mŋena lala. Siar e pog naŋa naga teke e lomŋepena anena wa, ana yoko Ninuna Wa ulen naga vaŋisi.

¹⁶ Yoko naga ve yaru tai naŋa pŋisi na vilon le Israel la ve moki awasuŋe la si puna Ntewa na Mava, kiela Suŋe.

¹⁷ Yoko avisu naŋa ninuna a namareraena naŋa se e Navisawalena Elaisa sumo sike sina ga e naga maran ve taaga, komin naŋa naga imi sumo, vena visawal visave ve ve piavi re Navisaarena naga imi raunia. Yoko naga vilon sinen ata lala vena asitomyu ruru sina ga narila lala, a yoko vilon sitomena kiena ne li nakilaroen navisalu-aena lala vena ataveve si pŋelaga naŋa pe manmarua a memes ruruia. E mrapa ne la nanene narui, pŋisi na naga kila ruru pegas nen yeririna la tai va Ntewa, vena asumŋate naga imi mŋalivin la."

¹⁸ Ana Sakaraea mloge visena la nene, ana pisa pa navisi nene, pisape "Ei, ve ovisa re sanene. Taŋatete ve sanene, komin imimi lua na mrae pito tano rui."

19 Ana navisi nařani pisa ke sina pania, pisape "Peraga, yoko ve sa ga nene. In na Navisi Kařriel nini, nařa silaga nesuřal luen ga nesike e marana Ntewa vena nowar kiena visena, ana naga mligan inu nepim puřa vena nevisawal lologena wo nini van ko.

20 Ana pogos nařa nepisawal pan ko, ko na pe omlelaga re e poli, ana nevisa van ko sanini, yoko ove puru, ana řisi na osuřa ga sanene imi tol pogos nařa ovisu suri la nene imi řalivin ko nena ga e kana pogosia."

21 Ana pogos nařa navisi pis ke sanene pa Sakaraea, yeririna la asuřal asike vanua na wa, asuřate řa pano-o, ana kiela sitomena lua narui, asape "Vanon ya ne naga pa loyumuřa, kila malion manene suri sanene."

22 Ana siraunia na, molue sina, ana la apisu nařa naga pe pis re si pan la poli, ana la apisu kilale asape naga sike loyumuřa, naga pisu suri tai, nane kila naga sanene. Ana naga pis ga e limana pan la, naga pe puru ga moma ga.

23 Ana suřa kila kiena yuřaena e Yuřa Wa řana ne Ntewa, pano-o kilamake kiena pogosia, ana řasuře si pa řana.

24 Ana asuřa sanene pano-o, pe piavi re poli, wona sena, ana pogos nařa naga mloge sane mẽřena sanene, naga pa moma ga

řala uřa sanene pano-o tol kupario lima.

25 A e pogos nene, naga suřa pisa sanini, pisape "Ntewa kila po pan inu pařisi nene wa! Sumonia, yaru la asuřa apisu memawan inu komin nařa pe nořar re sisi poli, ana nanagane Ntewa pisuveve inu, sinena miye inu, ana mlařua memawaena na kiau luřaluřaena nene rui."

Navisi pimi pisawal pa Maria pisape yoko naga war Yesu

26-27 Ana Lesipet sena tol kupario orai rui, ana Ntewa pitetalia kiena navisi nařani, Kařriel, vena vito visawal kiena visena tai va sira mẽe tai, kiena kia Maria, nařa naga sira mẽe tai na pulkumali nae Nasaret e lepař nařa Kalele. E pogos nene, la apisaar Maria rui vena va talopa amio yaru tai, kiena kia Yosop, nařa naga molue kome lus kiena ne Parin Suře Tepet nanua sumo, ana Maria pe pa su re amio naga poli wa.

28 Ana navisi nařa Kařriel pimi řalivin Maria, pisape "O, Maria, Ntewa sitom ruru ko nena pařisi, naga suřa pisa ruru ko, sike kemua amio ko lelaga."

29 Pogos nařa Maria mloge visena nene, naga sitom pařisi, sape visuvelia, pisape navisi nene pisa po pařisi, ana kana kinas sanape.

³⁰ Ana navisi pis sina pania, pisape "Maria, ve oma-rau re. Ntewa kekaran ko ga, ana yoko kila pupia navisa ruruena tai imi e kioṃa malena.

³¹ Nanagane, yoko osena, vano-o owarwal narum̃a na yerm̃ene tai, a visae naga vaeme pae, monar osikia kiena kia Yesu.

³² Visena Wa nanua sumo naga pisayu pa narum̃a nene rui, naṓa pisape

'Naga yoko ve yerka-wa, a kiena kia,

"Narina ne Ntewa na mava," a Suṓe Ntewa yoko kila naga imi ve ṓarin suṓe tai naṓa kus lelen repina marua nene ṓarin Suṓe Tepet nanua,

³³ ana ṓisi na naga ve suṓen la naṓa amolue e mratava m̃ana yer-marua Sekop, nane le Yu ne la ne asike nanagane, a la naṓa yoko aim sirau,

a kiena nasuṓenena nene yoko taṓatete ṓisi pogos tai.'"

³⁴ Ana Maria milan visena nene paṓisi naṓa sape yoko naga war sisi, ana naga piuntan navisi nene, pisape "Ana suri nene yoko m̃alivi ve sanape ne, komin naṓa in na pe nesu re nemio wou nene poli wa?"

³⁵ Ana navisi pisatam̃ea, pisape "Ninuna Wa yoko naga vitom e ko, a nam̃areraena kiena ne Ntewa na mava ṓisi na kalo ko, ana yoko osena. A komin

naṓa yoko ove sanene, ṓisi na avisave sisi wa nene naṓa yoko owaria, naga ve narina ne Ntewa.

³⁶ "E kioṃa navisuena, opisu suri nene sane m̃arera paṓisi naṓa yoko ve sanene, ana popon ositomli anom̃a sira marua Lesipet nene. Asum̃a apisu ke naga asape naga taṓatete nena ga war sisi narui, ana nevisa van ko, naga pe sira marua rui, ana nanagane, kiena kupario orai narui.

³⁷ Ositomlia, sa naṓa Ntewa pisa pa sira marua Sera nanua sumo laa rui, e lepas na puna, pe suri re nena tai naṓa naga kila ṓele poli."

³⁸ Ana Maria pisatam̃ea, pisape "Lelaga kemua naṓa. In na nepe sira m̃ee na yuñaena kiena ne Ntewa ga, ana netaṃan inu ga vena naga kila suri la nene imi ve lelaga e inu ve sa ga naṓa naga sinenania, sa naṓa opisawal pan inu." Ana navisi nene purmatania.

Maria pa m̃alivin Lesipet

³⁹ Ana Maria sum̃a sitom̃al ke visena lala kiena ne navisi nene, ana sinenan manene paṓisi sape va visu anena nene, naṓa Lesipet, ana pe piavi re poli na, mligan kiena yo, mial kawa pa e pulkumali naṓa Lesipet amio wona Sakaraea lalua asike ea, nane e lepas na kunus lala nae Yutea.

⁴⁰ Ana Maria pa tol m̃ala yum̃a, pa pio Lesipet.

41 A poglis naŕa Lesipet mloge kilale pulgo Maria naŕa pis pania, mloge narina naŕa teke e naga kulul keviu. Ana Ninuna Wa pitomi e Lesipet, pitomi pule ea,

42 ana Lesipet pio mane-ne, pisape “! O, Maria, Ntewa pisa ruru ko keviu paŕisi, taulu make sira la punu ga, a yoko pupia kiena navisa ruruena siŕe mēna e mrasnomā naŕa yoko owaria.

43 In na pe nepe sira wo re nena tai poli vena ane-nane kiau Suŕe imi yal li inu sanene, ana nepisu sane po pan inu paŕisi.

44 A kiau sisi tomtom pisu kilale ko, kekara paŕisi, komin pogos nena naŕa memloge ŕesan pulgomā, naga kulul paŕisi e lomēŕeu.

45 Ita lua tekekara na tekekara, komin temlelaga e visena kiena ne Ntewa, a yoko imi ve lelaga van ita ve sa nena naŕa naga pisaar pan ita.”

Maria mieluar Ntewa e yauena tai

46 Ana e poglis nene, yauena kiena Maria tai sanini, sape

“Sineu mieluar Ntewa keviu,

47 ninuu kekara paŕisi
pa kiau Suŕe Natamali-aena,

48-49 naga pisu inu nesike taŕo

nepe sira na kiena yuŕaena tai,

naga pe Ntewa namāraena,

naga sitomāl inu, kila po pan inu.

Teras lelei la naŕa aim sirau avisayu inu, asape ‘Sira nene, Ntewa pisa ruru naga keviu,’

nepisirlua kiena kia wa.

50 Sinena miye la naŕa apatanonia,

teras na sumo, na sirau.

51 Namāraena na limana kila suri moki, naga mlipureure la naŕa ape ŕamāraera, kila la apa tetai.

52 Kila plan ŕarin suŕe e lelela la, pisirilua la naŕa sitomena su ga taŕo.

53 La naŕa viso kar la, pagan ruru la,

li na suri moki, mēne plan la, limala korena ga.

54-55 Kila sa naŕa pisaar pa repita lala,

pimi miila ita kiena le Israel lala.

Pe sinen ŕesan re Epraam poli, sinen ye luen ga kiena piaparavi, vano-o ve uro re.”

56 Yauena kiena ne Maria nane ŕisi e nene, a naga sike amio Lesipet pano-o tol ku-pario telu, sirauia ŕasuŕe si pa māna uŕa.

Yoane Nakeena paeme

57 Ana pimi tol ruru pogos na narina ne Lesipet vaeme, ana paeme pe moŕe.

58 Ana pogos naŕa namratava puna ne Lesipet amio la naŕa asike lavisinia amloge suri nene, akekara paŕisi amio naga e pupia sinewo kiena ne Ntewa naŕa

pimi pania, naŋa nanua sumo naga pe luŋalumŋa ga, ana nanagane narina nasumo nane paeme ne.

⁵⁹ Ana pogos naŋa sisi nene kiena legiena olua, apimin akila naga pe ɸaviu. E pogos nene, la sinelan asape asikia mŋena kien kia, Sakaraea, sane kia kiena ne arimana,

⁶⁰ ana anena pisa luɸaria, pisape "Peraga, kiena kia, Yoane."

⁶¹ Ana la apis pania, apisape "Ya ne sanene? Namratava puŋa na pe amligan re kia tai sanene e poli!"

⁶² Ana apisi ga e limala pa ariman sisi naŋani, vena aviun tania avisave naga sinenan sape aligan kia nape e narina nene.

⁶³ Ana Sakaraea pis ga e limana pan la, pisape ala mŋaki tai vania, ana siri ea, pisape "Kiena kia, Yoane."

Suri nene kila la nae yo nene amilan paɸisi,

⁶⁴ a e mŋena e pogos nene, purmenena ne Sakaraea kulul sina, kilia pis narui, ana mieluar Ntewa.

⁶⁵ Ana yaru punu lala na lepas nene amloge suri nene, amilan kare paɸisi, a suniena nene pa laa narui tol pulkumali taɸena lala na lepas na kunus lala nae Yutea.

⁶⁶ A la naŋa amloge, asitom paɸisi, komin naŋa la apisu kilale asape limana ne Ntewa sike amio naga, ana la asumŋa apiuviun pan

la asape "Nin sisi wa nene yoko naga ve sanape ne?"

Sakaraea pisawal visena naŋa Ntewa pisa pania

⁶⁷ Ana Ninuna Wa pitomi pule e Sakaraea arimanane sisi nene, ana naga pisawal sanini, pisape

⁶⁸ "Teieluar kia kiena ne kieta Ntewa,

Suɸe nae Israel,

pitomi pun ita, pul plan ita,

⁶⁹ maplarar kana keyowo,

molue e piaparavi na kiena yaru na yuŋaena Tepet,

naŋa yoko tamalia ita.

⁷⁰ Nanene kiena navisaarena nanua, navisawalena apisawalia, asape

⁷¹ Naga urelua ita vetan limana ne nasinekar lala,

⁷² Taɸatete mŋena sinen ɸesan naviranarena amio repita lala,

sinena mie la ke na wa,

⁷³ nane navisaarena mŋarera amio repita Epraam,

⁷⁴⁻⁷⁵ Ntewa pisaar pisape tamalia ita vetan limana ne kieta nasinekar lala,

vena ve temarau re sina,

teve yaru wa,

temesmesu e marana,

teyuŋae vania e legiena punu ga e kieta malena.

⁷⁶ Nin naruu, avio kon Navisawalena kiena ne Ntewa na meta manenea, osumon Suɸe okila ruru kiena mrapa.

⁷⁷⁻⁷⁸ Yoko ovisawal sane Ntewa sinena ye kiena yeririna lala,

ve sinewo van la,
viewo kiela mlamulena
viowa lala, tamalia la.
Yoko Ntewa kila kiena narin
yomerarava ĉesa na
kolulagi va metava
van ita,
79 vitom tegoli ita naĉa tesike
e yemalolo,
naĉa ninuna na marena kalo
ita rui,
a vitom vivagali mrapa na
suĉare vena teyaloro
ea."

Yoane Nakeena kapur pa metava

80 Ana pogos naĉa kas la
pimi ĉaro pano, Yoane nene
kapuru pimi keviu, a kiena
sitomena marua ruru po, a
suĉalu ĉarera suwa wa se
yuĉaena kiena ne Ntewa.
A naga pa sike e yokorena,
vena va tol pogos naĉa naga
monar vaeme e maĉana ne
le Israel lala.

2

Yesu paeme

Matiu 1:18-25

1 Ana e pogos nene, ĉarin
suĉe kiena ne le Rom lala,
naga kiena kia Sisa Okas-
tas. Ana naga pisawal pisape
monar aulo yeririna punu ga
e purvanua make ga naĉa
asike vatanon kiena navi-
suarena.

2 Yuĉaena nawuloen yaru
la nene, la akila ĉesania, a e
pogos naĉa la akila, yeririna
kiena ne Sisa tai naga pisuar
ke pupia lepas nene Seria, a
kia kiena ne yerkawa nena,
naga Kuarinias.

3 Ana nakilaen yuĉaena
nene, apisape yeririna punu

ga monar ava si e kiela yo
lala, vena akilia asiri ruru
kiela kia, a aulo ruru la.

4 Suri ne nanene kila
Yosop molue e pulkumali
nene Nasaret, naĉa naga
sike ea, naga nene e lepas
nae Kalele, ana naga pa ma
metava e pulkumali nene
Petleem, naĉa yermarua
Ĉarin Suĉe Tepet naga
paeme e nanua sumo,
naga nene e lepas naĉa
Yutea, komin naĉa Yosop
naga molue e lus kiena ne
yermarua Tepet nene.

5 A Yosop ĉere wona naĉa
Maria lalua apano, naĉa e
pogos nene, naga lavisin ke
naĉa kana sisi vaeme narui.

6 Ana lalua apano, a po-
gos naĉa asike Petleem wa,
Maria mninu sane kiena po-
gos na waren sisi pimi narui.

7 Ana Maria ĉarlua ĉesan
kiena moĉe nene, a naga
mliluwo ruru e kinakinas
nen kulmrae lala, ana pe
ĉana yo namonena po re
poli, komin lalua akilali
asape ava e yuĉa ĉana
wolawa lala, ana pule rui,
ana Maria mligan ga sisi
tomtom nene ĉene lelen
navaganen surmali lala.

*Navisi lala aĉalivin yaru
navisuaren sipsip lala*

8 Ana lemalo nene, yaru
navisuaren sipsip laĉas
asike amio kiela surmali
lala, e yo na viluĉini vanuan
ga Petleem nene.

9 Ana navisi tai kiena ne
Ntewa pitomi tano pula, a
naurarena kiena ne Ntewa
tegoli make yo nene sane

pupia kapi tai, kila yaru la nene amilan pañisi.

¹⁰ Ana navisi nañani pispan la, pisapenua “Ve amarau re. In na noñar ke visena tanea tai ne navisaen van amiu, naña kilia kila yeririna make ga aloge won vañisi.

¹¹ Yemalo ga nini, e pulkumali kiena ne Parin Suñe Tepet nanua, nane Petleem, nin sisi tai paememare ga na wa, naña yoko naga ve kiamiu Natamaliaena. Naga ke narui pe kiamiu Suñe, naga pe Navisaarena naña Ntewa pisaaria nanua rui pisape yoko ligan imi.

¹² “A nanene narui nane kile na sur ne tai nini. Yoko alual nin sisi tomtom nene, naña la akila ve tañena vania. Yoko avisu naña aliluwo ga e kinakinas nen kulmrae lala, a amligan ñeke e lelen kinanen kan surmali lala.”

¹³ Ana veraga ga amilan ga pupia ñegas nen navisi tai nae ma e peni apitom asikol navisi nañani. Ana navisi la nene amieluar Ntewa, amiyau apisape

¹⁴ “Ma metava ma e peni, asike amieluar ke Ntewa keviu pañisi, a e yomarava nini, suñare sike e yeririna la naña Ntewa naga kekaran la.”

Yaru navisuaren sipsip la apa garu Petleem

¹⁵ Navisi lala apisawal visena nene ñisi, apur matan si yaru navisuaren sipsip la

nañani, añasuñe la si apa ma e peni. Ana yaru la nene asuñña apisasayu ke sina suri la nene pan la, apisapenua “Suwala, ita, tevano. Popon teva garu Petleem vena tevisuli suri naña ñmalivi ga na wa, naña Ntewa pisawal pan ita.”

¹⁶ Ana amiyal kawa apano, apa añaal Maria amio Yosop, apa akaten sisi tomtom nañani, ñeke ga ñana yo e lele navaganen suri mali lala.

¹⁷ Ana pogos naña apisu suri la nene ana apisawal visena make ga naña navisi pisa pan la e lepas na sisi tomtom nene.

¹⁸ Ana pogos naña yaru tañena la amloge suniena nene, apule mamaga e pupia nailanena tai.

¹⁹ A Maria, naga mligan ruru suri la nene e losinena, pe sinen ñesan re poli, sisitoñal luen ga silaga.

²⁰ Ana yaru la nene añasuñela si apa pun kiela sipsip lala, asuñña apisirlua ke kia kiena ne Ntewa, a asuñña amieluar naga pañisi vanon suri wo la naña amloge a naña apisuia, naña atorokin nena ga visena kiena ne navisi naña pisawal pan la.

Asikia Yesu

²¹ Ana pogos naña momñe nene kiena legiena olua, ana kana pogos na kilaen ñaviu ea. Akila sanene ñisi, asikia asape Yesu, kia nena naña navisi pisawal

þesania, sumon naþa Maria mēþenania.

Akus toroun Yesu pa e Yumã Wa m̃ana ne Ntewa

22-24 A pogos naþa Yesu paeme wik orai þaro pae pano, pogos nakilaen kuþaþaena naikikena e Yumã Wa m̃ana ne Ntewa narui, naga nene komin kuruta kana sira naþa þar sisi. Ana akila kuþaþaena nene, taveve Navisaluaena kiena ne Mosis naþa pisape "La naþa limala korena ga, akilia awe ga lom̃e ve lua, pona narin kupa ve lua."

Ana e ke e pogos nene, la akus toroun Yesu pa e Yumã Wa m̃ana Ntewa, amiyawawo pania. Suri nene taveve m̃ena Navisaluaena kiena ne Mosis, naþa pisape "Yerm̃ene punu ga la naþa apaeme þesia ape wa, la ape kiena ne Ntewa."

Yermarua Simion pisu Yesu e Yumã Wa m̃ana ne Ntewa

25 Ana yaru tai sike e Yumã Wa m̃ana ne Ntewa e pogos nene, kiena kia Simion. Naga pe yaru nae ga Yerusalem, pe yaru mesmesu tai, a pe yaru m̃arera tai e þelaga na leniena. Naga sum̃a sum̃ate ke sape sinenan visu Nasineyeena kiena ne Ntewa nene, nane Navisaarena, imi iila le Israel lala e pog m̃arera nene naþa asike ea.

Ana Simion nene naga yaru tai naþa Ninuna Wa sike e naga silaga,

26 a Ninuna Wa pisawal pa naga rui naþa yoko naga taþatete kovio, vano vano-o kilamarana visu Navisaarena kiena ne Ntewa sumo wa.

27 A Ninuna Wa þere pimi e Yumã Wa m̃ana ne Ntewa, e nena e pogos naþa akus sisi tomtom Yesu pimi, vena akila þelaga navisaluaena nene.

28 Ana Simion miaþear sisi nene, mieluar Ntewa, pisa potena pania, pisape

29 "Suþe Keviu o, nana-gane nepisu suri naþa opisaar pan inu, pimi pe lelaga rui. Ana suri nene kila sum̃are pimi e sineu, ana nanagane okilia otam̃an inu, yaru na kioṃa yum̃aena, nevetan yomarava nini neim̃asu.

30 E ga e kilamarau, nepisu kioṃa Natamaliaena,

31 naþa omligan pimi e maran yolai lala na yomer-ava,

32 sane kapi tai na kipian koena van yeririna taþena lala, a yoko aieluar imimi kioṃa le Yu lala, komin kiamimi naurarena nene Yesu."

33 Ana Yosop amio Maria lalua amilan visena kiena ne Simion nene paþisi naþa pisayu Yesu,

34 ana Simion pis ke sina ga, pisa ruru la, ana pisa pa anena Yesu, pisape "Ntewa mligan sisi nene pimi pan ita nae Israel vena kila ita ve moki teloru, a vena kila m̃ena ga ita ve moki tesum̃alu sina. Ntewa mligan naga pimi sane kile tai,

ana yokorena yaru ve moki naŋa avisa kare ga naga.

³⁵ Ana ve sanene, yoko naga kila kiela nasitomwana nena la nene aŋalivi e yometava.

“Ana e lepas na puŋa, ƴisi na naloge viowaena yur losineŋa sane playu na mara tai, yokorena sineŋa worovia komin suri la naŋa yoko imi mŋalivin naruŋa nini.”

Sira marua Ana pisu Yesu e Yuŋa Wa mŋana ne Ntewa

³⁶⁻³⁷ A sira marua tai naga mŋena teke e poglis nene, kiena kia Ana, naŋa naga pe navisawalena tai. Ana nene, arimana Panuel, naŋa molue kome lus kiena ne Aisere nanua sumo. Naga talopa pogos naŋa pe sira mŋee ke ga wa, ana naga sike amio wona na yerŋene tol kas olua ga, ana wona nene mare tania. Naga pe letano ga sanene, pano-o tol kiena kas lualima orelu pa vari.

Naga pe sira tai naŋa silaga sulueen ga e Yuŋa Wa mŋana ne Ntewa, naŋa suŋa pa ke e pogos na lotuena na kolulagi lala pa tol na yepekilavi, a silaga naga monsilu ga vena len.

³⁸ E poglis nene narui, pimi lavisin la, mlen, pisa potena keviu pa Ntewa vanon sisi nene, a siraunia, molue pano suŋa pisayu Yesu pa yeririna la naŋa asun akiravan mŋate ke asape Ntewa imi tamalia Yerusalem, ana Ana pisawal

ruru pan la, naŋa kiela Navisaarena pimi rui.

Yosop la aŋasuŋela si apa Nasaret

³⁹ Pogos naŋa Yosop amio Maria akila suri la nene sa naŋa Navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ƴisi narui, ana aŋar Yesu aŋasuŋela si apito garo kiela pulkumali nene Nasaret, lepas naŋa Kalele.

⁴⁰ A nin sisi nene kapur pimi keviu, kiena sitomena pimi pe manmarua ruru po paƴisi, a apisu naŋa Ntewa miila naga vena naga kila sur punu ga wo e kiena malena.

Yesu pe yaru vii ga, pian yaru la e Yuŋa Wa

⁴¹ Ana e kas punu ga, le Yu la asuŋa akila ke kiela ƴaƴagena tai, naŋa Paƴagena na Sitomalen Natamaliaena. A silaga, la naŋa asike e yo taƴena lala, la sinelan manene paƴisi vena ava ma Yerusalem akila ƴaƴagena nene, a arimana Yesu amio anena, la mŋena akila ke sanene.

⁴² Ana e kas tai, pog naŋa Yesu kiena kas tol lualima taaga pa lua [12] ke na wa, apa sina, ana aŋure Yesu amio la.

⁴³ Ana la akila suri na ƴaƴagena la nene pano-o ƴisi, ana yeririna la aŋasuŋela si apa e kiela yo lala. Ana Yesu na pe pa re poli, naga suŋa ga Yerusalem, ana arimana amio anena pe akilia re poli.

⁴⁴ Lalua asitom ke asape pona naga sike amio la p̄asia veraga e pupia p̄egas na kiela namratava lala a kiela erau lala, ana amial m̄a pano-o tol legiena wetelu tai. Ana e yemalo nene akale Yesu pano-o,

⁴⁵ pe aṃal re naga sike amio la poli, ana apisu sane la monar atayu lala awasuṗe si ava garu Yerusalem vena alualia.

⁴⁶ La amial legiena wetelu taaga, apim atol si Yerusalem, akale pano-o, ana e legiena taṗena, naṗa kana legiena na telu na kiela yalena, aṃal ga na wa, apisu teke tano e Yum̄a Wa m̄ana ne Ntewa. Naga totano teke amio navianena lala nae e yo nene, toṃa miyagogon ke kiela visena lala, a toṃa piuviun ke naviunena la tan la.

⁴⁷ A la naṗa asike lavisinia e pogos nene, la amilan manene pupia manmaruaena a naḱiliaena kiena ne Yesu paṗisi, amio navisatam̄een la naṗa naga sum̄a mla ke pan la naṗa apiun ke suri tania.

⁴⁸ Ana pogos naṗa ari-mana amio anena apisu naṗa naga kila ke sanene, amilan paṗisi, ana anena pis pania, pisape “Ei, naru! Komin ya ne sinom̄an osape okila kare manene imimi sanene? Opisu ke ne, imimi lua makale ko pano-o, pe mom̄al ko re nena ga, ana okila imimi memloge piowa paṗisi wa.”

⁴⁹ Ana e pogos nene Yesu

mla navisatam̄een tai pan lalua, pisa sanini, pisape “? Komin ya ne amiu lua apa akale inu e yo taṗena la ne sanene? Sanape, amlua pe asitom̄al re si sane in na monar nesum̄a nekila ga yum̄aena kiena ne kau Ata loyum̄a e m̄ana yum̄a poli?”

⁵⁰ Ana navisatam̄eena naṗa pisa pan la, amninue logekilaleen kana kinasia.

⁵¹ Ana Yesu mligan yo nene, naga pito amio la, ana la aṗasuṗe si apito e kiela yo naṗa Nasaret.

A Yesu su pogaga amio la e yo nene, sum̄a mlogear ruru la m̄a silaga. A anena naṗa Maria sum̄a sitom̄al luen ga suri la nene loyum̄a e losinena silaga.

⁵² Ana kas la pimi p̄aro pano, a Yesu kapur pimi keviu, a kiena manmaruaena amio kiena maruaena sum̄a pimi keviu laa narui, a Ntewa sum̄a pisa ruru naga keviu paṗisi, kila yaru la apisu naga po na po, akekaran manene naga paṗisi.

3

Yoane Nakeena sike e yokorena, naga mlologon ke navilopuena

¹⁻² Ana kas laṗas p̄aro pa rui, ana Yoane Nakeena, narina ne Sakaraea, naga pimi m̄aliv e yokorena. Naga nene e pogos naṗa pupia Parin Suṗe Taepirias Sisa nae Rom naga pe suṗe keviu ke tol kana kas lualima taaga pa lima rui, a

e poglis nene na mliganar kiena yerkawa laḡas rui, sane Ponses Paelat, naga pisuar Yutea, a Erot, naga pisuar Kalele, a wenla naḡa Pilip, naga pisuar lepas nae Ituraea amio Trakonatis, a Lasanias, naga pisuar lepas nae Apilin. A e mēna ga e pogos nene, lalua naḡa ape ḡar na yaru wa lala asike garu Yerusalem, naga Anas amio Kaeḡas.

Ana Yoane sike garu yokorena, ana Ntewa mla visena la pania,

³ ana naga pa make e lepas punu ga na wii nae Yortan, naga suḡa mlologon ke pisape yaru la punu ga monar avilopu la, a monar ava e nakeena, ana yoko Ntewa naga viewo kiela mlamulena viowa lala.

⁴ Naga kila sa ga naḡa Navisawalena Aisea pisa nanua rui e kiena tusi, naḡa sape *"Pulgo tai suḡa pio ke e yokorena, sape*

Akila ruru make mrapa kiena ne Ntewa, vena naga kilia imi mḡalivi e kiamiu malena lala.

⁵ *Yoko kam na monar asinwo make pulḡalu lala, a monar akilro kunus la su ga tano,*

a yo la naḡa kapinia la monar aim amesmesu ruruia

a yo la naḡa ḡilḡil la monar aim ameri ruruia;

⁶ *ana sanene, yoko yolai la punu ga avisu kiela Natamaliaena naḡa*

Ntewa ligania yalin la e mrapa nene imi mḡalivin la." Ais 40:3-5

Yaru la apim puna Yoane

⁷ Yumḡaena kiena ne Yoane, naga mlologon sanene narui, ana pogos naḡa ḡina la moki amolue apa e yokorena vena naga kee la, naga pis mḡarera pan la, pisa sanini, pisape "Kam na sa ga loḡara la naḡa amaraun kapi tai ana aḡure, ana kam na asitom asape akilia aurmatan pupia anen kapi naḡa Ntewa yoko ligani imi? Peraga, komin pe apilopu amiu ruru re poli wa.

⁸ Ana visae lelaga kemua naḡa amaraun nakoena nene, kiamiu malena lala monar war mras wo la naḡa torokin kiamiu navilopuena nene. Ana avisuaria, ve awarwar amiu re sina, sa naḡa akila ke rui, naḡa asuḡa apisa ke asape 'E, ita na tesuḡa poga ga rui, okilakan ita ke narui tepe lus kiena ne Epraam nena naḡa.' Ana nanene na pe sur re tai nene poli, komin naḡa visae Ntewa sinenania, naga kilia war kilavaru la nene, yumḡaen lus kiena ne Epraam la ve moki ea, vena la akus lelemiu.

⁹ In na nevisa van amiu, nevisave mḡekiavi mon ruru mḡeke rui, vena te plan laki la naḡa pe aḡar re mras wo la poli, akoven la ava e kapi."

¹⁰ Ana pogos naþa þina la amloge nene, amarau na amarau, ana apiunia, asape “Ana visae ve sa nene, yoko imimi mekila ve sanape narui?”

¹¹ Ana Yoane pisatamē la, pisape “Yar naþa mēna kul-saket lua, yoko naga monar tamān tai va yar naþa pe mēna re tai poli. Yaru naþa kana kinanena keviu, yoko naga monar vion re komþas va yar naþa pe kana re poli.”

¹² A yar na takis la moki, naþa ape li nakila keuiaen nena yar lala, apimin vena Yoane kila nakeena van la, ana la mēna ga apisu kilale kiela napiowaena lala, ana la apiun mēna ga asape “? Navianena, sanapen imimi, yoko imimi monar mekila ve sanape?”

¹³ Ana naga pisa pan la, sape “Yoko awarpolo vetan yaru lala torokin ga ya naþa la monar aulia, ana ve yuve re, sa naþa akila ke þisi rui.”

¹⁴ Ana yaru na mara mēna laþasia apiun sanini pa Yoane, asape “? A imimi, yoko mekila ya?”

Ana naga pis pan la, pisape “Amiu apuarar ke kiamiu suri na mara lala, ana yaru la asumā amaraun amiu paþisi, lala sane visae pog tai sinemiun kiela suri tai, amiu avisa ga ana monar ataṁania. Ana þelaga nene, yoko monar ve akila re sina. A asumā sinemiu mimi lue silaga asape yerikawa la nene apul amiu ve tokak ga,

pona torok ga yo, ana monar akekarana ga narui.”

Yoane sape yoko Navisaarena imi

¹⁵ E pogos nene, le Yu lala asumā asitom ke asape kiela Navisaarena lavisi māliwi, ana amloge visena wo la nene kiena ne Yoane, akekarania, ana naviunena sike e kiela sitomena lala, asumā apiuviun ke, asape “O, pona yaru ne nanene yo, naga pe kieta Navisaarena, pona peraga?”

¹⁶ Ana Yoane suṁa pi-sawal ruru merarava pan la, pisape “Peraga. In na nepitom sumo, vena nesuṁa nekee amiu ke ga e wii, ana yaru taþena tai vim siraun inu. Yaru nene, naga to laa metavan inu, a in na pe netorokin re naþa neluþarlua kulus nen lana poli pona nekila kiena yuṁaena taþena. Ana naga ke narui, yoko kee amiu e Ninuna Wa, amio kana kapi nena, vena kekan plan kororaki lala vetan kiamiu malena.

¹⁷ Naga sa naþa naga tarar ke kuruak nayuraren wit, vena silsilin plan kana kinas lala. Ve sanene, yoko naga war ruru kinas nen wit la nene va uṁa, ana yoko naga koven vinus va e kapi tai naþa taþatete mare pogos tai.”

¹⁸ Nanene narui, Yoane Nakeena mlologon Lologena Wo pa yeririna la sa ke nene narui, a naga suṁa pisa ke

mēna visena wo naiilaaren
taṭena la pan la, a visena
nakila ṭegelaena.

¹⁹ Ana yar tai pe kekaran
re nena Yoane, nane Parin
Suṭe Erot, komin Yoane
suṃa pis ke pania vanon
naṭa naga ṭerelua sira nene
Lerotias, naṭa wona wenla,
a pis pania vanon sur taṭena
mēna laṭasia naṭa naga kila.

²⁰ Ana metayan kiena
napiowaena taṭena lala,
Erot sinen kar Yoane pano-
o, suṃal narui koven pa e
yuṃa naloge viowaena.

Yoane kee Yesu

Matiu 3:13-17; Mak 1:9-11

²¹ Ana pogos naṭa Yoane
pe pa re e yuṃa naloge
viowaena poli wa, naga kee
mā yeririna la pano-o, ana
pog tai Yesu mēna pimi e yo
nene, ana Yoane kee mēna
naga. Ana pogos naṭa Yesu
molue e wii, suṃa mlen
māga, ana veraga ga sina-
pane pike,

²² a Ninuna ne Ntewa pimi
pe tasa, moṃa pitomi tano
sane loṃe tai, pitomi pran
ea. Ana Ntewa pis ma e peni
pitomi pania, pisape “Ko
Naruu nene, naṭa nepinaia
ko paṭisi. Kiau sitomena
sike ga e ko, nekekaran ko
paṭisi.”

Repina ne Yesu lala

Matiu 1:1-17

²³ Ana siraun naṭa Yoane
kee Yesu, ana naga siar kiena
yuṃaena narui, a e poglis
nene, naga kiena kas la tol
lualima telu. A lus naṭa

Yesu molue komea, e lepas
na yermēne, siar e Yosop,
naṭa apisu sane arimanane
Yesu, pa sanini:

Yosop, naga narina ne Eli;

²⁴ Eli, naga narina ne

Matat;

Matat, naga narina ne Li-
vae;

Livae, naga narina ne

Melki;

Melki, naga narina ne

Sanae;

Sanae, naga narina ne

Yosop;

²⁵ Yosop, naga narina ne

Matateas;

Matateas, naga narina ne

Amos;

Amos, naga narina ne

Neam;

Neam, naga narina ne Esli;

Esli, naga narina ne Na-

gae;

²⁶ Nagae, naga narina ne

Mat;

Mat, naga narina ne

Matateas;

Matateas, naga narina ne

Semein;

Semein, naga narina ne

Sosek;

Sosek naga narina ne Sot;;

²⁷ Sota, naga narina ne

Soanan;

Soanan, naga narina ne

Resa;

Resa, naga narina ne

Seruṭapel;

Seruṭapel, naga narina ne

Saltiel;

Saltiel, naga narina ne

Neri;

²⁸ Neri, naga narina ne

Melki;

Melki, naga narina ne Ati;
 Ati, naga narina ne Kosam;
 Kosam, naga narina ne Elm̃atam;
 Elm̃atam, naga narina ne Ere;
²⁹ Ere, naga narina ne Yosua;
 Yosua, naga narina ne Eliesa;
 Eliesa, naga narina ne Sorim;
 Sorim, naga narina ne Matat;
 Matat, naga narina ne Livae;
³⁰ Livae, naga narina ne Simion;
 Simion, naga narina ne Suta;
 Suta, naga narina ne Yosop;
 Yosop, naga narina ne Sonam;
 Sonam, naga narina ne Eliakim;
³¹ Eliakim, naga narina ne Melea;
 Melea, naga narina ne Mena;
 Mena naga narina ne Matata;
 Matata, naga narina ne Natan;
 Natan, naga narina ne Tepet;
³² Tepet, naga narina ne Sese;
 Sese, naga narina ne Opet;
 Opet, naga narina ne Poas;
 Poas, naga narina ne Sala;
 Sala, naga narina ne Nason;
³³ Nason, naga narina ne Aminatap;
 Aminatap, naga narina ne Atmin;

Atmin, naga narina ne Ani;
 Ani, naga narina ne Esron;
 Esron, naga narina ne Peres;
 Peres, naga narina ne Suta;
³⁴ Suta, naga narina ne Sekop;
 Sekop, naga narina ne Aisak;
 Aisak, naga narina ne Epraam;
 Epraam, naga narina ne Tera;
 Tera, naga narina ne Nao;
³⁵ Nao, naga narina ne Seruk;
 Seruk, naga narina ne Reu;
 Reu, naga narina ne Pelek;
 Pelek, naga narina ne Eṗa;
 Eṗa, naga narina ne Sela;
³⁶ Sela, naga narina ne Kaenan;
 Kaenan, naga narina ne Aṗaksati;
 Aṗaksati, naga narina ne Sem;
 Sem, naga narina ne Noa;
 Noa, naga narina ne Lamek;
³⁷ Lamek, naga narina ne Metusela;
 Metusela, naga narina ne Inok;
 Inok, naga narina ne Saret;
 Saret, naga narina ne Malalil;
 Malalil, naga narina ne Kaenan;
³⁸ Kaenan, naga narina ne Enos;
 Enos, naga narina ne Set;
 Set, naga narina ne Atam;
 ana

Atam, naga narina ne Ntewa.

4

Parin suŕe kiena ne yermare la naŕa Yermare Lego, kilali Yesu

Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13

¹ Ana pogos naŕa Yesu pimi si e lepas na wii nae Yortan naŕa Yoane kee naga ea, naga pulen Ninuna Wa paŕisi. Ana Ninuna ŕere Yesu pa ke sina ga e yokorena,

² a naga sike e yo nene pa tol legiena lualima yam vari, naŕa ŕarin suŕe kiena ne yermare lala suŕa kilali naga. Ana e legiena la nene, pe kinan re poli, suŕa pano pano-o tol naŕa visokar na visokaria.

³ Ana Yermare Lego nene pimi pisa pania, pisape "Visae ko ope Narina ne Ntewa kemua lelaga, ovisali va kilavaru nene imi ve kilaparavi, vena okania."

⁴ Ana Yesu pisataŕnea, pisape "Peraga, komin Visena Wa pisape 'Pe yar malin re ga kinanen poli.' "

⁵ Ana Yermare Lego sine nan sape kilali sina Yesu, ana ŕere kiena sitomena pa metava e pupia kunus tai. Kipian naga e purvanua make ga na yomarava nini,

⁶ ana pisa pania, pisape "Navisuaren yo la nene, amio kala naurarena make ga, asike pa e lumau rui. Inu noŕar kian la, ana nekilia netaŕnan va yar ai naŕa in

na sineun nesape netaŕnan vania.

⁷ Pogaga, visae ovatanon inu, olotun inu, vera na neli gan make sur la nene se lumoŕa."

⁸ Ana Yesu pisataŕnea, pisape "Visena Wa pisape

'Olotun ga Ntewa okila ga kiena yuŕaena naga taaga, komin naga ga pe kioŕa Suŕe.' "

⁹ Ana Yermare Lego sinenan sape kilali sina Yesu, ŕere kiena sitomena pito garo Yerusalem, mligan naga e yo tai naŕa pa maŕene metava, e wos nen yuŕa mŕana Ntewa, ana pisa pania, pisape "Visae ko ope Narina ne Ntewa, oula oto tano. Okilia okila woga ga ne,

¹⁰ komin naŕa Visena Wa pisayu Ntewa, pisape

'Naga yoko ligan kiena navisi lala, vena aim asuŕa amio ko, avisuar ko mŕaga.

¹¹ *Yoko ayukop yaun ko ga vena ve otan re laŕa e kilavaru.'* " *Yauena 91:11,12*

¹² Ana Yesu pisataŕne ke sina ga, pisape "Peraga rui, komin Visena Wa pisa mŕena ga pisape

'Ve oŕareran re okilali kioŕa Suŕe Ntewa vena kila kioŕa sur tai.' "

¹³ Ana pogos naŕa Yermare Lego kilali kiena nataŕaliena la nene pa Yesu ŕisi, ana purmatania pano, naga pa suŕate ke vena lual

pogos taþena naþa sitom ke sape kilia taulu Yesu ea.

Yesu siar kiena yumaena gar Kalele

Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13

¹⁴ Ana siraunia, Yesu mialoro e namareraena kiena Ninuna Wa, pimi tol yo Kalele, ana yar la apisayu naga pano-o kalo make yo lepas nene.

¹⁵ Ana naga sumã pa ke e kiela yumã na leniena lala, sumã pian la, ana asumã akekarã naga paþisi, asumã apisirlua ke kiena kia.

Le Nasaret la am̃enelua Yesu

¹⁶⁻¹⁷ Ana Yesu pimi tol kiena yo naþa Nasaret, naþa kapuru pimi keviu ea, ana e Legiena Wa, sa naþa kila m̃a silaga, naga pa amio la e kiela yumã nalenena. Ana asape naga ulolua Visena Wa Kiena ne Ntewa van la, ana akian tus naþa Aisea siriyu pania. Ana naga sumãlu na pikeþa tus naþani, m̃al e naþa sinenan sape ulolua van la, ana puloia, naþa pisa sanini, pisape

¹⁸ *“Ninuna ne Ntewa sike e in rui, kom̃in naþa Ntewa mligan inu vena in ke narui naþa nelologon Nalologena Wo va la naþa limala korena ga.*

Naga mligan inu nepimin vena nevisawal va la naþa asike e yumã naloge viowaena, nevisave nanagane,

akilia amolue ga sa ga ne,

a vena nevisawal va kilamara þala lala, nevisave nanagane, kilamarala la kilia imi wo sina.

A naga mligan inun sape yeririna la naþa asike tano, naþa yar taþena la asumã akila kare la ke silaga, yoko in na neure plan la, aim asu si e yo wo tai.

¹⁹ *Ana sanene, in na nekilia nekila merarava nevisave nanagane, Ntewa kila kiena pog viu nowo tai pimi m̃alivin yar la nene rui.” Ais 61:1,2*

²⁰ Ana pogos naþa Yesu pulo nawuloena nene þisi, naga pulonar si tus, kian si pa yaru na visuaren yumãena, ana pa to meta e lelen nalologena, vena vis va yar lala. Ana la make ga naþa asike loyumã asumã atamaria Yesu asape am̃a yoko aloge ya ne visa van la ne wa.

²¹ Ana pogos naþa naga siar kiena visena, ana pisa sanini, sape “Nevisa van amiu, nevisave Visena Wa kiena ne Ntewa naþa amloge ga na wa, kana visena la nene pimi pe lelaga nagane ga na wa, e maramiu.”

²² Ana pogos naþa yar la amloge visena la naþa kiena ne Yesu, amloge sane naga pis ruru po na po, pis malumu ga a pis tanea þisa, ana la amilan paþisi, asumã

apisavisa pan la sanini, asape “!Ana yar nene, naga narina ne Yosop ga nene! ? Naga þar visena tanea la ne sanene pe ne?”

²³ Ana Yesu pisataþne la, pisape “Pona sinemiun asape avisa kieta visena marua nene van inu yo, naþa pisape ‘Tokta, okila ruru ko sumo wa, ana siraunia okilia oiila yar taþena.’ Nanene komin naþa amloge þisi rui naþa nesike gar Kapeneam, nekila ruru ke namaiena la moki, ana asitom asape komin ya ne pe nepim nekila re mēna sanene pan amiu e kieta yo nini poli.

²⁴ Ana lelaga nevisa van amiu, sane visae navisawalena tai, ana kiena yeririna lala nae kemua kiena yo naþa, la taþatete akekarania, taþatete alogearia.

²⁵⁻²⁶ Nanene na lelaga. Sineun nesape asitomyuli pogos kiena ne yermarua Elaisa nanua sumo. E pogos nene, yua pe powo re poli pa tol kas telu komsusa, a pupia viso tai kalo make yo Israel. ?Ana Ntewa mligan Elaisa pa miila ane e poglis nene? Apisu ke ne, pe mligan re naga panon iila letano nae Israel lala tai naþa amloge ke piowa poli, ana mligan naga pa miila letano nae pulkumali keviu nene Sareþat, nane lepas taþena naþa Saeton.

²⁷ Ana asitomyuli mēna ga pogos kiena ne yermarua Elisa. ?E pogos nene, yar

la moki naþa aþar leperosi, ana Ntewa kila ruru ai? Naga pe kila ruru re le Israel lala tai naþa aþar maiena nene poli, ana kila ruru ga yere Seria nene naþa Neman. Lelaga-o, ita yeririna la naþa tepisa ke tesape ita nena naþa tepe yeririna lala kiena ne Ntewa, ana yar la naþa Ntewa mligan la apimin asape akila kieta yuþaena, ana yepeta mavin la ke sina ga.”

²⁸ Ana pogos naþa la nene asike loyuma nalenena amloge visena nene, kiela sitomena la pilon pa pe taþena narui, nagane la sinela kar Yesu narui.

²⁹ Ana la aplamoluen Yesu, aþurelua naga petan kiela pulkumali pa vanua, aþure pa e pupia yeparpas tai naþa kiela pulkumali mēke ea, la sinelan asape akuan Yesu vito tano e yo ne nanene narui.

³⁰ Ana Yesu kila naþa la taþatete si auarar naga, ana mial ga pa þaro likan la sanene pano, mligan la asike na.

Yesu pa garu Kapeneam, pilelua yermare tai

Mak 1:21-28

³¹ Ana Yesu mial pito tol pulkumali taþena nae Kalele, nane Kapeneam, ana e Legiena Wa naga pian la e kiela loyuma na leniena.

³² Ana la naþa amiyagogonia amilan paþisi, komin amloge kiena visena urmi

pañisi, a namareraena kiena ne Ntewa sike ea.

³³ Ana pogos nene yar tai sike loyuma amio la, naña ninuna ne yermare viowa tai suma kila kare naga, ana yar nañani pio manene kare Yesu pañisi, pisa pania, pisape

³⁴ “?Ei, Yesu nae Nasaret, kionna ya na teke e imimi? ! Pona ko opimin osape okila kare imimi yo, a! Komin naña in na nekilia ko rui, sane ko ope Yar Wa nena napo tai kiena ne Ntewa.”

³⁵ Ana Yesu pis mārera pa yermare viowa nañani, pialuñaria, pisape “!Ei, ve ovis re sina! Omolue ke vetan yar nene nagane.” Ana ninuna viowa nañani koven yar nene mloru pito tano likan la, ana molue petania pure pano, ana yar ne po sina ga sike na.

³⁶ Ana yar na yo la nene amilan pañisi, ana apisas-ayu Yesu, asape “?Ei, visen ya na sanene? Nanene yar mārera tai nene yo, kiena namareraena keviu pañisi wa. Naga pis ga pa ninuna viowa lala, ana apureure ga sa nene.”

³⁷ Ana komin sur ne la nanene narui la akekara, a asuma apisa ruru kia kiena ne Yesu mlewo pa e yo punu ga e lepas nene.

Yesu kila ruru auia simem kana Saemon Pita, amio mēna yar tañena la moki

Matu 8:14-17; Mak 1:29-34

³⁸ Ana Yesu sumalu pa vanua e yuma nalenena

nene, ana pa uma mana Saemon, nanene gar ke Kape-neam na wa. Ana e uma nene auia simem kana Saemon mloru meke e togin namaiena, yepena pisusun, ana apisawal pa Yesu, apiun pania asape sanape e sira marua nene.

³⁹ Ana Yesu pimi sumalu se yepas nen sira nañani, ana pialuñar maiena nena, ana yepen pimi manin sina, mloge nena po, ana sumalu pa miyumaen kala kina-nena.

⁴⁰ Ana pogos naña mrae pito tano, sane Legiena Wa nene pisi narui, la naña kiela namaiena la asikena, añerela apim puna Yesu, ana Yesu pñarar la, kila ruru la.

⁴¹ A la moki naña, yermare la amolue petan la, naña asuma akiiki, asape “!Ei, ko kemua naña ope Narina ne Ntewa narui!” Ana Yesu pialuñar yermare la nañani, pisape ve avisa re si suri tai, komin naña akilia rui asape naga Navisaarena kemua lelaga.

Yesu mlologo make ga e lepas lala nae Yutea

Mak 1:35-39

⁴² Ana kolulag kona, Yesu sumalu naga taaga molue pa vanua, pa e yo mano tai naña pa ruru po na po pañisi. Ana siraunia, yar la apiminia, akale ma pano-o maal e yo ne nanene, a la sinelan asape naga suma amio la, akilali asape avisaluñaria vena ve ligan la re,

⁴³ ana pisa pan la, pisape “Toko, in na monar neva nelologon Nalologena Wo na suŕenena kiena ne Ntewa va e pulkumali taŕena la naŕa asike ga wa, komin naga mligan inu nepimin suri ne nanene.”

⁴⁴ Ana naga petan la, pano mlologo teliv make e yuŕa nalenena lala e pulkumali punu ga nae lepas naŕa Yutea.

5

La naŕa Yesu pio la ŕesania, apa ataveve naga

Matiu 4:18-22; Mak 1:16-20

¹ Pogos tai, Yesu sike e yepas nen pupia lapa naŕa laŕas asape Lapa nae Kenasaret, a laŕas asape Lapa nae Kalele. A e pogos nene, yaru la naŕa asuŕalu amiyervivi Yesu la moki paŕisi, sane yepa ve tokaki ga, komin naŕa sinelan asape aloge naga lologon visena kiena ne Ntewa van la.

² Ana Yesu pisu waa lua naŕa sike ga lavisinia, naŕa aŕure pimi sike ga e kukunone, a pisu kana yar ne la asuŕalu asike e sive, asuŕa akevan ke kiela lilivi lala.

³ Ana Yesu mial pano pa miai e waa tai nene, naŕa kiena ne Saemon, ana pisa pania pisape suponlua va li laa sane. Ana Yesu teke e waa naŕani, toŕa pian ke la naŕa asike ura.

⁴ Ana pogos naŕa naga pis pan la ŕisi, naga pisa pa Saemon, pisape “Ita, in na sineun nesape teva re laa e lowe memaena, vena toure re lilivi wa.”

⁵ Ana Saemon pisataŕea, pisape “E yerkawa, imimi mekila sur nene rui pano-o yemlagi, ana pe metol re nena ika tai poli. Ana komin naŕa opisa sanene pan inu, poga, nekekaran naŕa tevali ga.”

⁶ Ana la apa akila sa naŕa Yesu pisa, ana la amilan pupia ŕegas nen ika tai pulen ga kiela lilivi naŕani, kila kiela lilivi nene siar pororovia,

⁷ ana la apio laŕas naŕa asike e waa taŕena, la akuŕin limalan la vena aim aiila la. Ana la naŕa apim, ana asuŕa aŕere lilivi naŕani amio kana ika ne lala apa metava e waa luwoka nene, pano-o waa luwoka ga naŕani pulemamaga ruru nena ga, lavis luoka ga talilu.

⁸ Ana Saemon pisu sur la nene, pisu kilale sane Yesu ga miyuŕaen e kiena pupia naŕaraena wa, ana kinai tano e mialana ne Yesu, pisape “Suŕe, in na nepe yar viowa ga tai. Popon oure matan inu, ve osu re si lavisin inu.”

⁹ A pe naga re ga taaga po, ana la ŕena naŕa asike amio e pogos nene, la punu ga amilan ŕan wa e pupia ŕegas nen ika naŕa la aŕar ne,

¹⁰ amio narina ne Sepeti lua nene, Semes lalua Yoane, naŭa asikol la amio Saemon amiyuŭae lele taaga, la mŭena luoka amilan paŭisi.

Ana Yesu pis pa Saemon, pisape "Ei, ve omaraun re si sur nene. Siar nagane, yoko ve oure re si ika, ana yoko osumŭa oure yar la aimi ataveve inu."

¹¹ Ana aŭasuŭe la, aŭere si kiela waa la naŭani apa ura, ana pe akila re si sur taŭena poli, amligan kiela sur punu ga sumŭa sanene, ana ataveve Yesu apavini.

Yesu kila ruru yaru tai naŭa Ɔar leperosi

Matiu 8:1-4; Mak 1:44-45

¹² Ana siraunia, e pogos tai, Yesu sike pulkumali tai e yo nene, ana yar tai mŭalia pimi puna, naŭa yaru nena, maiena naŭa leperosi kilapel naga kila kare nena tasnena. Ana yaru naŭani pimi mloru e lana ne Yesu, tag pania, piun tania, pisape "Suŭe! In na nemlelaga nesape ko okilia okila ruru in si wo ga, ana visae okekarania, in na sineun nesape neviun tan ko vena okila inu neikiki sina ga."

¹³ Ana Yesu pe maraun re tolen maiena kiena ne yar nene poli, ana puararia, pisa pania pisape "Ee, in na sineun nesape yeperŭa yania." Ana veraga ga yepena miania, leperosi naŭani Ɔisi e naga.

¹⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape "Omloge ke ne, ovano ve ovisayu re sur nene va

yar lala wa, ana nanagane ova nena okom puna ne yar wa vena naga visu ko lia, a kilia visawal visave tasnemŭa mian rui. Siraunia, ana monar ova okila lotena va Ntewa a okila kuŭapaena na kioŭa yepe ikikena nene, sa naŭa Mosis pisape monar akila."

¹⁵ Yesu pisape yar nene vano ve visayu re sur nene, ana peraga, pe piavi re poli asuŭa apisayu mŭa Yesu pano-o pa tol yo punu ga, kila sane pupia Ɔina la apimin asape aloge kiena visena, ana la sinelan asape naga kila ruru kiela namaiena lala.

¹⁶ Ana e pogos la punu nene Yesu sumŭa petan mŭena yeririna lala, pa ke e yokorena, mlen ke pa Ntewa.

Yesu kilia viewo mlamulena viowa

Matiu 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷ Ana pogos sina tai, Yesu pian la mŭaga, a Varasi laŭasa amio navianena navisaluaena lala atomŭaga tano e nene, naŭa la na pulkumali taŭena lala e lepas lala nae Kalele amio Yutea, a laŭasia amolue Yerusalem apimi. Ana e pogos nene, namareraena kiena ne Ntewa pimi keviu manene laa e Yesu narui, kila naga kila ruru namaiena lala.

¹⁸ Ana yar laŭasia akus namaiena tai pimi, naŭa yepena la punu ga marmare, naŭa akus pimi ana mlor ga mŭeke e mŭana tog. La sinelan asape akus imi loyuŭa aligan mon lavisin Yesu,

19 ana apisu sane pupia p̃ina m̃eke pa loyuma rui, ana yo ve tokak paṽisi, taṽatete akus kiela erau nene vano. Ana akus pa metava e wos nen yuma narui, akawepo lologia Yesu, ana amligan malumun yaru naṽa amio m̃ana tog pito tano e pulus naṽani, pito m̃eke likan yeririna lala, m̃eke nena ga vamon Yesu.

20 A pogos naṽa Yesu pisu suri nene, naga kilia naṽa la amlelaga m̃arera e naga paṽisi, asape yoko naga iila namaiena nene, ana naga pisa pania, pisape "Mara, in na nepiewo kioṽa mlamulena viowa rui."

21 Ana pogos naṽa Varasi amio navianen navisalu-aena lala amloge visena nene, asitom piowa e naga paṽisi, ana asuma apiuviunia, asape "? Ane p̃arnena kare ke kia wa kiena ne Ntewa sanene? Ntewa naga taaga kilia viewo mlamulena viowa, pe yar taṽena re si poli, ana yaru nene pis ke sa naṽa naga sitom ke sape naga Ntewa nene narui."

22 Ana Yesu mninu kilale rui sape asitom ke piowa sanene e naga, ana pisa pan la, pisape "? Komin ya ne sinemiu la pulen ke sitomena viowa la sanene?"

23 Visae nevisa ve sanini va namaiena nene, nevisave 'In na nepiewo kioṽa mlamulena piowa,' pona nevisa vania nevisave 'Osumalu, oyali,' ana visena lua nene, tai m̃areran navisaena, a

tai meme ga. Na naṽa sape 'Osumalu, oyali,' naga m̃arera laa sane, komin naṽa yoko okilia ovisu kilale sane kiau visena pe lelaga pona peraga, naṽa yar nene sumalu pona taṽatete sumalu.

24 Ana nanagane p̃isi na nekila suri tai naṽa asitom asape Ntewa ga naga taaga kilia kila, ana avisu kilale sane in na Narina ne Yeririna, nam̃areraena sike e inu. A nevisa van amiu, nesape nam̃areraena nene torokin nekilia neviewo m̃ena mlamulena viowa e yomarava nini. Ayagogo ruruia."

Ana Yesu pis pa namaiena naṽani, pisape "Nevisa van ko, nesape osumalu, ovilonar moṽa tog, oyali ova uma."

25 Ana sa nena nene, e marana ne la naṽa apisu ke ne, yar nene sumalu, p̃ar m̃ana tog, mial pa vanua, naga pa uma naṽa suma miyeluarliluen Ntewa sanene pano.

26 A pogos na la naṽani apisu suri nene, amilan kare nena lelaga, yepela p̃il paṽisi, asuma amiyeluar Ntewa, asape "E suwala, lelaga kemua-o, p̃ane na ita tepisu sur tai naṽa pe taṽena paṽisi!"

Yesu pio Matiu, naṽa apio m̃ena Livae, pimi tavevea

Matiu 9:9-13; Mak 2:13-17

27 Ana siraunia, Yesu mialili ga pa laa sane, ana m̃al yar tai totano teke e

kiena yuũaena e yuũa na warpoloen takis. Yaru nena, kiena kia Livae. Ana Yesu pio, sape "Oim otaveve inu."

²⁸ Ana Livae sumálu nena ga, mligan kiena yuũaena, mligan kiena suri punu ga sike na, ana taveve Yesu.

²⁹ Siraunia, Livae nena kila pupia kinanena tai kana ne Yesu e mũana uũa, a e pogos nene, yar na takis taþena la moki, amio mũana yar taþena la moki na sanene, la mũana apim ato lele taaga amio Yesu amio kiena nalogena lala e kinanena naþani.

³⁰ Ana Varasi laþasia, amio kiela navianen navisaluaena laþasia, apragogo pa nalogena lala, asape "? Komin ya ne akinan ke lele taaga sanene amio yaru viowa lala a þarmarera la nene?"

³¹ Ana Yesu ke pisatamẽ la narui, pisape "La naþa tasnela mmarera ruru poga ga, la pe asitom re asape ava akom pun yar na kilaru-ruen maiena poli, ana la ga naþa aþar maiena, la sinelan paþisi.

³² In na pe nepimin re nevio yar la naþa apisa ke asape la apo rui e marana ne Ntewa vena ataveve inu, ana in na nepimin ke yeririna viowa la ne sanene narui, vena avilopu la vetan kiela mlamulena viowa lala."

Naviunena tai e lepas na monsilena

Matiu 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Ana la apiun naviunena tai pa Yesu, asape "Nalogena kiena ne Yoane Nakeena la asumũa apuarar ruru ke þelaga nene naþa yam mokliu, asumũa amonsilu ga vena alen va Ntewa, a Varasi mũana la akila sa ke ga. ?Ana komin ya ne kiomũa nalogena la pe akila re poli, ana la asumũa akinana a asumũa amun ga sanene?"

³⁴ Ana Yesu pisatamẽ la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara paþisi pogos naþa naga sike amio la, ana yoko sinela viowa sirau e pogos naþa naga ure matan la. Ana pisape "? Pogos naþa yar natalopaena sike amio kiena erau lala wa, asitom asape yoko akilia aligan kinanena na þaþagena nene sike na, ve akan re? Peraga.

³⁵ Ana yoko pogos tai imi, naþa yoko aurelua yar natalopaena nene vetan kiena erau lala, a e pogos nene narui akilia amonsilu, komin naþa sinela miye naga paþisi."

Sur marua amio sur viu

³⁶ Pelaga na monsilena nene, naga þelaga marua tai nalotena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan sape kila meraravan sane þelaga marua na sanene, taþatete asikol amio suri viu la naþa naga pian la ke ea, ana pisa þakaiwa tai e lepas nene pan la. Pisape "Taþatete ola kinakinas nen kulmrae viu tai, naþa ovitolþa kinakin

tai, ana osuluar e kulmrae marua vena kilawo pulus naña teke ea. Visae sanene, yoko opitol pã kare kulmrae viu nene narui, ana kana kinakinas, yoko tařatete nena marana ve sa ke kulmrae marua nene, ana apisu piowa ga.

³⁷ A tařatete okokonia kuruta viu naña mēke pēpela ke ga wa va e kulus nen nane tai naña pe urmarua, naña akon kuruta pa e yam moki li rui. Visae okila sanene, yoko kuruta viu nene lapa, kila kulus nen nane nañani mapo, ana kuruta nene lau kare ga ne, ana kana pias mēna imi viowa nena ga.

³⁸ Ana kuruta viu, monar okokonia va e kulus nen nane naña naga mēna pe urviu, naga mārera ruru po, a okilia oligan ruru moma kuruta mon mā ea.

³⁹ A pogos mēna naña yar la amun kuruta naña amiyumāen towe laa nanua rui, yoko ve sinelan re si munen kuruta viu, naña amiyumāen mare ga na wa, ana yoko monar avisave kuruta marua naga kiki laa sane."

6

*Yesu pe suřen Legiena Wa
Matiu 12:1-8; Mak 2:23-28*

¹ Ana e sina ga e legiena tai, naña pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amiyaloro apano, a kiela mrapa pa p̃aro e lokove na kona lala. La amiyal mā sanene, ana nalogena lala

viso kar la ana akawe plan kona lañas nañani, apae vania, akania.

² La akila ke sanene, ana Varasi lañas asuṃa e nañani, apisu ke Yesu lala, ana apisa pania, apisape "Ei, komin ya ne asuṃa akila ke yuṃaena nene e Legiena Wa sanene? Visae sanene, asuṃa akilaro ke kieta navisaluaena ne."

³ Ana Yesu pisatamē la, pisape "Pona pe apuloli re Visena Wa pog tai poli yo wa, e sur la naña Parin Suře Tepet nanua naga kila? ! Kam na akilia pa rui! Naga amio kiena yeririna lala la viso kar la manenea,

⁴ ana naga pa loyumuṃa e yuṃa wa māna Ntewa, a naga mla kilaparavi wa naña Navisaluaena sape yar wa ga la akilia akania, ana Tepet amio kiena yeririna la akania."

⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Inu Narina ne Yeririna, inu ke narui nepe suřen Legiena Wa, ana inu ga nekilia nevisa ya naña popon akila e Legiena Wa, pona ya naña pe pon re akila poli."

*Yesu kila ruru limaulu tai
e Legiena Wa*

Matiu 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ A e si e Legiena Wa tai, Yesu pa si loyumuṃa e yuṃa na leniena, pian la. Ana poglis nene yar mēna tai sike loyumuṃa nañani, limana marua pulu.

⁷ Ana navianen navisaluaena lala, amio Varasi lala, naña la sinela kar Yesu rui, asike ga lavisinia e poglis

nene, asumña apisuar ru-
ruia ĩisa, vena asape alual
li ĩelaga viowa lařasa e
naga, ana la sinelan asape
avisu sane yoko Yesu kila
ruru limaulu nařani e kiela
Legiena Wa nene pona yoko
ve kila re.

⁸ Ana Yesu kilia ruru make
ya nařa sike e kiela sitom-
ena, ana pis pa yar nařani,
sape “Osumřalu, ovam osu
metava e nini sumo wa,” ana
naga sumřalu pavini.

⁹ Ana Yesu piun tan la
nařa asike e ne, pisape “?
Kieta Navisaluaena sape tek-
ilia tekila ya ne e Legiena
Wa? ?Pisape popon tekila
sur wo pona popon tekila
sur viowa? ?Pona pisape
popon tetamalia yaru, pona
popon towemřar yaru?”

¹⁰ Ana Yesu pisuveve la
make ga, ana pis sina pa
yaru nařani, pisape “Lu-
momřa visilia!” A e ga e
pogos nařa yar nene kila
sanene, limana nařani pimi
po nenaga.

¹¹ Ana le Varasi lala sinela
mimi, nařa sane amloge
mlae pařisi, ana apa vanua
apisayu weleli sane yoko ak-
ila ve sanape na va Yesu.

*Yesu mliganar kiena nalo-
gena la lualima taaga pa lua*
Matiu 10:1-4; Mak 3:13-19

¹² Ana siraunia, e sina e
pogos tai, Yesu pa metava e
pupia tavie tai vena naga se
ea, len va Ntewa, ana sumřa
kila ke sanene e yo nařani
pa tol yemlagi.

¹³ Ana kolulag na pit-
omi pio kiena nalogena lala

apimi lele taaga puna, ana
e la nene, naga pisawal la
lualima taaga pa lua nařa
naga mliganar la pisape la
narui, la ape nalologena.

¹⁴ Ana kia kiena ne la lual-
ima taaga pa lua nanini:

Saemon, nařa Yesu mligan
kiena kia tařena, sape
Pita,

a wenla nařa Antru,

a Semes, a wenla nařa
Yoane,

a Pilip,

a Patalomiu,

¹⁵ a Matiu,

a Tomřas,

a Semes, nařa narina ne
Alpeas,

a Saemon, nařa sape
mřene plan le Rom lala,

a Sutas, nařa narina ne
Semes,

¹⁶ a Sutas nae Kariot, nařa
siraunia naga kom va-
raun Yesu.

*Yesu sumřa mlologo a kila
ruru namaiena lala*
Matiu 5:1-12

¹⁷ Ana Yesu ĩere nalolo-
gena la nene apitom si tano,
ana ařnal yotop tai, apa asike
ea. A poglis nene, nalo-
gena kiena ne Yesu tařena
lala apule ga asike ea, amio
mřena pupia ĩina lala na
pulkumali tařena lala nae
Yutea, a le Yerusalem mřena
lala, amio le Taea a le Saeton
lala, nařa amolue e kiela
yo lala garo losi lavisin sive
apami.

¹⁸ La nene apamin asape
aloge visena lala kiena ne
Yesu, a la sinelan asape kila
ruru kiela maiena lala. Ana

Yesu kila mña sanene pan la pano-o, naga kila ruru mña la naña yermare lala asuña akila kare la ke silaga.

¹⁹ Yaru la moki manene pañisi, ana la punu ga sinelan asape atol ga Yesu, vena la aninuli ga pupia namareraena naña apisu sane suña mñalivi ke ea, naña suña kila ruru ke yar la moki rui.

Navianena lala kiena ne Yesu

²⁰ Ana Yesu kira pisu kiena na-logena la nene, ana pian la, pisape:

“Kam naña apisu kilale sane limamiu koren ga, navisa ruruena sike e amiu, komin amiu ke narui naña Ntewa naga pe ãarin suñen amiu, ana visuar amiu.

²¹ Kam naña viso kar amiu ke nagane, navisa ruruena sike e amiu, yoko aloge sane aim aulemaamaga nena ga e suri wo ne lala.

Kam naña atagi ke nagane, navisa ruruena sike e amiu, yoko akilia akekara.

²² Kam naña yar la pe akekaran amiu re poli, a naña asuña yepel mavin amiu, a naña asuña apisa kare amiu, a asuña akoven plan ke kiamiu kia lala sane kam na ape yar viowa ga lala, nanene komin naña kam na ape yar kiena ne inu

Narina ne Yeririna, navisa ruruena sike e amiu.

²³ E pogos la ne sanene, ve asitom manene re, aulaula ga warar pupia kekarena, komin naña asuña akila kare amiu ke ga e ãelaga mña nena naña repila lala akila pa navisawalena la nanua sumo. Ana pogaga, yoko awar kiamiu pupia nalaena ma e peni.

²⁴ Ana kam la naña ape nasur moki manenea, yoko viowa manene laa van amiu, komin naña añar kiamiu nalogewoena a kiamiu nakekarena lala e kiamiu malena wo la na yomarava nini rui.

²⁵ A kam la naña mñeñemiu pulemamaga ruru pa sike rui, yoko viowa van amiu vañisi, komin naña yoko viso kar amiu manene va laa sane.

A kam naña apitale ke nanagane rui, yoko viowa van amiu vañisi, komin ãisi na aloge viowa, atagi.

²⁶ “A monar avisuar ruru amiu pogos naña yar la asuña amieluar ke kiamiu kia. Visae ve sanene, pe pon re amiu mña asitom ke asape amiu na apo, komin naña navisawalena navisokanena la nanua sumo, kieta yermarua la

amiyeluar kiela kia la sanene, ana Ntewa pisu la sane la apiowa ga ana mla nakoaena pan la."

Yesu pisayu sinesien manene nasinekar lala
Matiu 5:38-48, 7:1-5

²⁷ Ana Yesu pisape "Kam la naŋa amloge kilale ke kiau visena nene, in na nevisa van amiu, nevisave: Monar sineta si kieta nasinekar lala, a monar tekila wo van la naŋa pe asitom ita re poli,

²⁸ a monar tevisa ruru la naŋa apiuelin ita, a monar telenwo la naŋa akila kare ita.

²⁹ Visae yar tai lipa pipimŋa lepas tai, ko monar ovilopu mŋena pipimŋa lepas ŋasia vana vena lipa, a visae yar tai mŋareran van ko vena war momŋa kulsaket, yoko monar okekaran ga war mŋena momŋa kulsota.

³⁰ Visae yar tai viun kionŋa sur tai, monar ola vania, a visae yar tai lalua kionŋa suri tai, yoko ve ova oviun re si tania vena lamaran si van ko.

³¹ Pelaga ya naŋa sinomŋan vena yar la akila van ko, ŋelaga ne nanene yoko monar okila van la.

³² "Visae tesumŋa sineta si ga yaru la naŋa asitom ita, nanene na pe sur re tai nene po laa wa, komin yar nakilaen mlamulena viowa lala asitom ke la naŋa asitom la rui.

³³ Pona visae tekila ga wo van la naŋa akila ke po pan ita rui, naga mŋena pe sur

re tai nene poli, komin yar nakilaen mlamulena lala, la mŋena akila ke sanene rui.

³⁴ Pona visae tetamŋan ga kilavaru va la naŋa akilia alamaran sina, naga mŋena ga pe pe sur re tai nene po laa wa, komin yaru nakilaen mlamulena la akila ke yumaena nene silaga.

³⁵ "Ana in na nevisa van amiu, nevisave: Sinemŋa si kionŋa nasinekar, a okila wo vania, a otamŋan ga kionŋa kilavaru sa ga ne, naŋa ve ositom manene re van naŋa omla pania, ovisave pona kilia lamaran si pogos tai, pona taŋatete si lamarana. Visae osumŋa okila ke sanene, osumŋa okus ke ŋelaga kiena ne Arimata Yaru na Meta ne, a naga yoko la nalaena tai van ko ve keviu laa sane, komin naŋa naga yar sur naŋa sinen po pan la naŋa pe apisa re potena pan poli, pona la naŋa asitom la ke sina.

³⁶ Sanene, ko na monar sinemŋa ye yar lala sa naŋa Arimata naga sinena miye la."

Yesu pisayu naliŋereen yar taŋena

Matiu 7:1-5

³⁷ Ana Yesu pis ke pan la na wa, pisape "Yoko ve aliŋere manene re yar taŋena pona ala nakoaena vania. Visae sanene, yoko Ntewa taŋatete liŋere manene amiu, taŋatete la nakoaena van amiu. Visae aviewo yar taŋena, yoko Ntewa viewo amiu,

38 a visae ala sur va yaru tařena, yoko Ntewa la sur imi van amiu. A yoko Ntewa laa van amiu ve keviu la sane taulu nařa amlavia, yoko naga war ve moki vařisi, sa nařa akokonia karo, atanaria, yoko amiyalar mēna ga, pano-o pulemamaga ruru nenaga, suri lařas kekapil pito ke tano. Lelaga pařisi, yokorena awar imi pun amiu maran ve taaga sa ke ga nařa ařarwar ke pan yar tařena.”

*Monar avisuar ruru ki-
amiu malena*

39 Ana Yesu pis ke pan la na wa, pisa řakaiwa tai pan la, pisape “?Sanape, visae kilamara řala tai sumā ga, ana naga kilia sumon kilamara řala tařena tai lalua ayalřel woga ga? !Peraga, yoko la ga luwoka aloru ato e řiliřili tai ne!

40 Nalogenā naga pe pa manene re metavař yar nařa pian ke naga poli, ana visae naga kilia ruru make sur la nařa navianena piania, yoko naga imi maran ve taaga sa ke ga kiena navianena.

41 Pe pon re osumā ovisavisa ke narin kororaki tai nařa teke e kilamarana ne womla poli, ana pe opisu kilale re osape pupia purřes nen laki tai mēke e kilamarařa poli.

42 “?Sanape na osape ovisa va womla nene, ovisave

‘Wolai, yoko nowarlua kone kororaki na kilamarařa wa’? Sanene ko na pe opisu kilale re kiomā mlamulena viowa poli, a osumā omliřere ke ga mlamulena viowa kien yar tařena lala. Okilia mā nařa ko opiowa ga, ana osape okila sane yar la asape ko opo rui. Okus lua pupia miasin laki na mēke e kilamarařa sumo wa, řisi na okilia ovisuveve narin kinakinas nen kororaki nařa teke e kilamaran yar tařena nene.”

*Purlaki amio mrasa
Matiu 7:16-20, 12:33-35*

43 Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Purlaki nařa po tařatete war mras nařa piowa, a purlaki nařa piowa tařatete war mras nařa po.

44 Ee, sanene narui, nařa tevisu kilale purlaki, tesape sanape e ga e mrasnela. Mralaki la nařa mam ruru po, pe tořar re e vilumīni la nařa pe nenos poli, peraga.

45 Yaru nařa po naga miyuwon ruru suri wo la sike e losinena, ana silaga kiena sitomena wo sumā ga nařa kilia visaplania, ana yaru viowa naga sumā řarpolo ke suri viowa e losinena, ana naga visa plan ga sitomena viowa lala. Suri ya nařa pule sike e los nen yaru pona e kiena sitomena, sur ne na nene narui yoko sumā molmolue luen ga e gona.”

*Yumā lua
Matiu 7:24-27*

46 Ana Yesu pisape “? Komin ya ne apio in ke asape ‘Suṣe o, Suṣe o,’ ana siraunia pe asuṃa amlogear re ya naṓa nepisa pan amiu nesape akila poli?”

47 Yar naṓa pimi pun inu, mloge kiau visena, naga monar logearia a monar kila. Yar naṓa kila sanene naga sa naṓa suniena tai pisayuia, naṓa pisa sanini:

48 Yar tai suṃa kila ke ṃana yuṃa, a yaru nene pe manmarua ruru po, kil ṓiliṓili la pito manene tano vena tol yo ṃarera tano, ana maplar kemraṓe lala e pulus la naṓani. Ana pogos na pog ṃarera, pupia womie lau, ana taṓatete nena kila yuṃa nene kulul, komin naṓa yar na kila, kila ruru ṃarera po.

49 Ana yar naṓa mloge kiau visen lala, ana pe mlogear re poli, naga sane yar taṓena tai. Yar nena, naga ṃena miyuṃaen ṃana yuṃa tai, ana naga pe wowe ga, miyuṃaen ṃana yuṃa suṃal yau ga e porotano, kana kemraṓe ne la pe pito manene re nena tano poli. Ana pogos naṓa pog ṃarera, pupia womie mlau pitomi, kil lua yuṃa naṓa, kilalua mloru, ana yuṃa naṓa porovia, piowa make nenaga.”

7

Yer kawa na mara nae Rom tai mlelaga ṃarera e Yesu

Matiu 8:5-13

¹ Ana pogos naṓa Yesu pisa plan kiena navianena la

naṓani ṓisi, naga pa loyuṃa e pulkumali nae Kapeneam.

² Ana e yo nene, nasumonen li na mara nae Rom tai sike ea, ana naga kiena yar wo na yuṃaena tai naga mai paṓisi, lavis ga kovio.

³ Ana pogos naṓa mloge yar la apisayu ke Yesu, asape pimi ke lavisin kiela yo rui, ana pio nasumonena kiena ne le Yu lala, pitetalia la apanon Yesu, vena aviuntania imi kila ruru namaiena nene.

⁴ Ana la naṓani apim puna Yesu, apisayu namaiena naṓa pania, ana apiun manene tan sanini, asape “Nasumonen li na mara la nene, popon sa oimi oiila naga.

⁵ Lelaga naṓa sane naga pe ita re tai nene poli, naga pe yere Rom ga, ana naga pe yar tai naṓa sitom manene kieta ṓegas nen yeririna la paṓisi, ana naga ṃena miila imimi e yo nini keviu paṓisi rui, naṓa miyuṃaen kiamimi yuṃa na leniena. Ana visae ko okekarania, oim ovisu kiena yaru nene naṓa mai paṓisi.”

⁶ Ana Yesu taṃania, ana pa amio la. La amial apano, ana pogos naṓa asike towe laa perinan yuṃa ṃana nasumonen li na mara nena wa, apisu yaru laṓasa amiyal ke apimi. La nene, erau kiena ne nasumonena si laṓasa, naṓa naga pitetalia la si apim puna Yesu, vena avisa kiena visena tai vania. Ana la apim apisawal pa Yesu, apisape “Yere Rom

nañani mligan imimi mepim si puña, pisa sanini, pisape naga suña kila kare ko pañisi. Naga pisape naga pisu sa naña naga pe yaru tai naña pe torokin re oim mña loyuma poli.

⁷ A sitomena nene kila naga pisu sane pe pon re mña naga imi kate puña poli, komin naga pe pe yere Yu re sane ko poli, ana naga pisa ga pisape, visae ovisa ga visena tai, yoko kiena yaru nene loge wo woga ne.

⁸ Naga kilia sape monar ve sanene komin naga kilia sape kionña visena naga namareraena sike ea. Naga sape suri nene naga sane li na mara la naña asike vatanonia, naña la monar alogear kiena visena. Visae visa van tai, visave 'Ovano,' naga monar vano, pona visae visave 'Oimi,' naga monar imi, pona visae visave 'Okila sanene,' yoko naga monar kila. A naga mña sape monar kila ya naña pupia yerkaawa nasumonen li na mara la pisa pania. Naga sape naga sitom sanene narui, visae ovisa ga sur tai, ana monar ve sanene."

⁹ Pogos naña Yesu mloge visena nene, naga milan sitomen kiena ne nasumonen li na mara la nene pañisi, a kekaran pañisi, ana pis pa pña la naña asike amio e poglis nene, sape "Nevisa van amiu, nevisave pe nomal re nena yere Yu tai naña suñal mñarera se e in sane yar nene poli."

¹⁰ Ana siraunia, la nene añasupela si apa mña nasumonen li na mara la nañani, ana la amilan naña apisu namaiena nene pimi po si rui.

Yesu kila si mñee kiena letano tai mal si petan marena

¹¹ Ana siraunia, pe yam piavi re poli, Yesu mial pa tol pulkumali tañena tai, kiena kia Naeni, a sa naña silaga, kiena nalogena lala amio yaru tañena la moki asuñia ataveve ke naga.

¹² Ana pogos naña Yesu lala apim ke lavisin pupia mralaea na pulkumali nene, apisu sane yar la amiyalvai apim, asuñia akus ke yar mare tai pano vena ava asinia. Naga naña mare ne, naga mñee tai naña anena pe letano. Letano nene, naga pe pñar re si narina tai poli, naga pñar nena taaga ne nane mare narui.

¹³ Ana Yesu la asuñia apisu ke la naña amial apim, ana pogos naña kieta Suñe pisu letano nene, naga sinen mie pano-o pñisa. Ana pa lavisinia, pisa pania, sape "E, tagen toko."

¹⁴ Ana Yesu pimi lavisin marena nene, mligan limana tea, a la naña akus pa ke ne asuñalar la asu, pe amiyal re si poli. Ana naga pis pa yar mare nañani, pisape "E, nevisa van ko, osuñalu si na wa."

¹⁵ Ana mñee nene suñalu, suña pivis pan la, apikevike van sina, ana Yesu sumon

naga pano, mligan si pa anena.

¹⁶ Ana pogos naña yar la apisu sur nene, sinela kurkur pañisi, a asuñña amieluar Ntewa, asape “! Ake, suwala! Pupia navi-sawalena kiena ne Ntewa sumälal nena sike likan ita rui.” A lañas apisa mñena, asape “!Lelaga pa! Ntewa pimi katen kiena yeririna la rui.”

¹⁷ A suniena na suri nene, asuñña apisalelein pano, pano-o tol lepas naña Yutea, amio yo tañena la naña asike lavisinia.

Yoane Nakeena pitetalia kiena nalogena lala apim pu Yesu

Matiu 11:2-19

¹⁸ Ana e pogos nene, Yoane Nakeena sike e yuñña nakoaena rui, ana kiena nalogena la apim apisayu pania e sur la punu ga naña Yesu suñña kila.

¹⁹ Ana Yoane pis ga pan lala lua, pitetalia la apa puna kieta Suñe, vena ava aviun ruru tania, avisave naga Navisaarena naña asuñate ke ne, pona pe naga re poli.

²⁰ Ana la amial apim apisu Yesu, apiun sanini pania, asape “? Kiamimi yerkawa naña Yoane sinenan sape kilia sanape? ?Ko na yar sur naña apisa nanua sumo asape yoko yerkawa tai imi ve kieta nasumon itaena, pona pe ko re na nene poli wa, a monar mesuñate ke yar nene yoko imi na wa?”

²¹ Ana e nena e pogos naña apim apiun naviunena

nene, Yesu suñña kila ruru ke maiena lala a suñña pile plan ke yermare petan yeririna lala, a suñña kila ke kilamara pañala lala, kilamarala la pimi po sina, ana nalogena kiena ne Yoane la apisu sur la nene.

²² Ana Yesu pisatamñe la, pisape “Awasuñe amiu si ava puna Yoane, ana avisa-wal sur ya naña apisuia pona amloge e nini. Suri la nene asa ga naña navisa-walena Aisea pisa pan amiu rui, naña sape:

‘Kilamarañala lala, nana-gane apisu si suri rui, a laulu lala nanagane amial ruru si rui, a yaru la naña añar leperosi, nanagane tasnela la mekik ruru si rui, a kiligapoñe lala, nanagane amloge si suri narui, a yar mare lala, nanagane amal si rui, a la naña limala korena, nepisawal Lologena Wo pan la rui.’

²³ Ana ava avisawal mñena va Yoane, avisave ‘Yaru naña pe sinen peve lua re e inu pog tai poli, navisa ruruena sike e naga.’ ”

Yesu pisayu Yoane Nakeena

²⁴ Ana pogos naña nalogena kiena Yoane la amolue sina vena awasuñe avano, Yesu pisayu Yoane nene pa yeririna la naña asike ne, sape “?Pogos naña apa pñesan e yokorena nene, apanon asape avisu ya ne? !In na pe nesitom re nesape apanon

ga avisu kana kiai ne la poli, naŋa sisilin kare ke ga sanene.

²⁵ A in na pe nesitom re mēna nesape apa apisu yerkawa tai naŋa miyen mēna kulsota nowo la poli, po sike e malena naapo, komin yaru sur la ne sanene, la pe asusu re e yo viowa la ne sane yomema nene poli, ana la asike ga e yuŋa naapo mēna Ɔarin suƆe keviu lala.

²⁶ Peraga, ana in na nesitom nesape apanon apisu navisawalena tai, ne? Nanene naapo ne, ana nevisa van amiu, Yoane naŋa apanon apisuia, naga pa laa sane, naga taulu navisawalena nasumo lala,

²⁷ komin naŋa Ntewa pisayu naga e kiena visena wa rui, sape

‘In na nemligan Ɔesan kiau yaru na waren visena nene pitomi pun ko, vena kila ruru kioŋa mrapa.’ Mal 3:1

²⁸ “Lelaga nevisa van amiu, sane e yomarava nini Yoane Nakeena nene naga mon metavan make yar la punu ga. Ana la punu naŋa yoko aim e nasuƆenena kiena ne Ntewa, vito tol kiela yar maro naŋa sike laa tano, la punu nene la asike metavan Yoane, naŋa yoko la awar navisa ruruena kiena ne Ntewa va laa sane taulu naga.”

²⁹ Ana pogos naŋa apa amiyagogon Yoane Nakeena mlologo, naga pisawal

mrapa kiena ne Ntewa vena la akilia avilopu la. Ana yar viowa la moki, pa tol mēna yaru na takis lala, apisu sane mrapa nene pe lelaga, ana apilon la, ana Yoane kee la e wii.

³⁰ Ana yar taƆena lala, sa naŋa Varasi lala amio navianen navisaluaena lala, la apilopu māsila e mrapa naŋa Ntewa kila vena akilia avilon la ea, ana Yoane pe kee la re poli.

Yesu pis mārera pa yeri-rina la e kiena pogosia

³¹ Ana Yesu pis mārera pa yar na vilaveena lala e poglis nene, pisape “?Yoko nevisa visena ya naŋa kilia tol Ɔelaga ken la na nagane, sane la ape yar ya?

³²⁻³⁴ E lepas punu ga naŋa Ntewa kila vena kilali wo van amiu, ana yepemiu mavin ga, apisa kare ga naga vanonia. Komin poglis naŋa Yoane pimi, naga suŋa monsilun kinanena vena len, a naga mlon kuruta namunena, ana yaru la apisu sanene, asuŋa apisayuia, asape ‘Yaru nene, yermare sike e naga.’

“Ana pogos naŋa inu Narina ne Yeririna nepim ne-sike na, nekinan ruru ga a nomun ruru ga, ana apisayu si inu Ɔisa, apisape ‘Apisu ke ne, yaru nene naga kinan merorol paƆisi wa, naga pe yar na mun maneneen mēna kuruta, a naga kiena erau

lala, yar na warpoloen ga takis, a yar viowa ga lala.'

"Komin sur ne nanene nepisu yeririna na nagane lala asa ga ninis la naña visae asumã akila kokan ke e yepesinas na kumali, yoko la aviovio kiela narin erau lala, avisave '!Ei, kam na apilon manene visena na! Visae mowe ke plaþe, ana pe sine-miun re wolen amio imimi poli, pona visae meyaun ke yauena na marena, ana pe sinemiun re atagipae amio imimi poli.'

35 "Sur ne na nene, yeririna la yepela mavin mrapa lala kiena ne Ntewa, ana mras wo naña molue e malena kiena yaru naña taveve ke mrapa kiena ne Ntewa, kilologia sane mrapa ne nanene narui, naga pe mrapa na manmaruaena naña lelaga."

Sira tai mloge kemua pi-owa lelaga e kiena mlamulena viowa lala

36 Ana Varasi tai, kiena kia Saemon, naga sape sinenan kila kinanena tai ve kana Yesu, ana Yesu pa m̃ana, pa totano vena akinana.

37 Ana e pulkumali nena, sira tai sike ea, naña naga kila þelaga viowa la moki paþisi, ana naga mloge naña Yesu pa kinan ke m̃ana Varasi naña Saemon ne. Ana sira naña pisu kiena mlamulena viowa, mloge piowa manene laa, ana mloge sane monar imi visu Yesu, ana kus kiena piawi tanea tai

na ponotaninu, kus pimi e yumã naþani.

38 Ana Yesu pelein ke sape kinana, ana sira nene pimi sumãl su varaun lana, naña wamarana mlaui, kekapil pito ke e lana ne Yesu. Wamarana kee ke lana sanene, ana tar viluna la naña piayavi ne, sumã miyumuvan ke lana Yesu, a naga pelan pipina komþasa te lana ne Yesu, a yokorena taron ponotaninu naþani ea.

39 Ana Varasi naña þere Yesu pimi m̃ana, naga pisu ke sur nene, ana sitom pi-owa towe ga ea. Naga sitom ke sanini, sape "Visae Yesu nene naga pe navisawalena tai naña lelaga, pona vera na kilia ruru yo rui sane sira nene naga pe sira na mlamulena viowa na sanene, ana yoko ve tam̃an re tol lana wa nene. Ana naga tam̃an kila sanene, in na nemninue kare narui."

40 Ana Yesu na kilia m̃a kiena sitomena nene, ana pisatam̃ea, sape "Saemon, in na nesape nevisa visena tai van ko sumo wa."

Ana tam̃ania sape "Pogaga, Navianena. Okilia ovisa."

41 Ana Yesu pisatam̃e sanini pania, sape "Yerkawa tai, ana yar lua akila lapui pania. Lallua nene, tai na kiena lapui keviu, komþasa naga kiena lapui keviu manene laa paþisi.

42 Ana pogos na ulmaraan lapui la nene, la ga

luwoka apulmaran ĩele ga, ana yerkawa nařani sinen mie la, ana piewo make kiela lapui la nene pan la. ?Ana komin sur ne nanene, lalua nene ane sitom manene yerkawa nene?”

43 Ana Saemon pisataĩe Yesu, pisape “Nemninue ga, pona nařa kiena lapui keviu manenea naga monar sitom va laa sane yo.”

44 Ana Yesu pisape “Ee, sa ke nene narui.” Ana Yesu řarpuia kilologia sira nařani pa Saemon, sape “Saemon, pogos nařa nepim moĩa, pe noĩal re yar tai řar wii pimi pan inu poli vena nekevan kororak na mrapplepa e lau, sane e kieta řelaga na, monar okila. Ana opisu ke sira nini, naga ke nařa kevan lau e wamarana narui, a miyumuvan si mema e viluna.

45 In na nepim moĩa loyuiĩa, ko na pe otalopan ruru in re poli, sane nepe kioĩa erau wo tai, ana siar e pogos nařa nepim loyuiĩa, naga mligan pipina lepas řasia te lau silaga.

46 Ko na pe ořar re ponotaninu pimi otaron pito e řaruu po, ana naga kila e lau rui.

47 Ana nevisa ruru van ko, nevisave sira nene, kiena mlamulena viowa moki pařisi, ana nepiewo make ga rui, kila narui naga sinena sii inu keviu pařisi. Ana nepisu yaru nařa kiena mlamulena viowa pe keviu

re poli, nepiewoia, ana naga pe sinen sii manene inu re poli.”

48 Ana Yesu pisa ruru mĩena pa sira nařani, pisa pania, sape “Kioĩa mlamulena viowa la nařa ositom řele ke ne, nepiewo make rui.”

49 Ana pogos nařa Yesu suĩa pisa ke visena nene, yaru tařena la nařa akinan ke amio la e pogos nene pe akekara re nena poli, asumĩa apragogo pan la, apisa ke asape “?Ana yaru nene sine- nan sape naga ve ai, nařa naga pisa ke sape naga řar plan ke mlamulena viowa kien yar la sanene?”

50 Ana Yesu pisa si pa sira nene yam tai, pisape “Kioĩa naviawaena kila otol nata- maliaena rui. Ve ologe re si viowa, okilia ova narui, a suĩare kiena ne Ntewa sike amio ko.”

8

Sira la moki nařa ataveve Yesu

1 Ana pe yam piavi re poli, Yesu mial sina pano, pa kome pulkumali lala, la nařa ve torokak amio la nařa kerkeviu, a e yo punu ga naga suĩa mlologo, a suĩa mla lologena wo nasuřenena kiena ne Ntewa pimi pa yeririna lala. Ana sane silaga, kiena nalualima taaga pa lua la mĩena asike amio e pogos nene,

2 a sira la moki li mĩa nařa la asumĩa atavevela. E sira

la nene, laḡasia naḡa Yesu taḡa ruru la petan ninuna viowa lala a e inanena viowa la naḡa se e la, sa naḡa Maria nae Maktala, naḡa sumo yer-mare la olua ase e naga,

³ amio Soana, naḡa naga wona ne yar naḡa Kusa, naḡa naga pe yerkawa na kilaen yumaena kiena ne Parin Suḡe Erot, a amio mḡena Susana nene. A la moki manene ke sina ga, naḡa la asuḡa amiila Yesu lala keviu paḡisi, a la asuḡa apisuar la e nalaena la naḡa asuḡa aḡar ke pan la.

Pakaiwa na kurus nen viluḡini naḡa kekapil e porotano na pe taḡena vari

Matiu 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴ Ana e pogos tai, pupia ḡina na yeririna lala la moki amolue e kiela pulkumali la peve taaga, ana la apimi amiervivi Yesu piora, ana naga pis pan la, kuan ḡakaiwa tai pan la.

⁵ Naga pisa sanini, sape “Yar tai sape va veven kurusia e kana lokove. Pogos naḡa peven kurusia, suḡa sisilinia, ana kurus laḡasia amloloru e mrapplepa, a sir-aunia, yar la apim amiyaloro ea, apie kare ga, a manu mḡena lala apimi ate plan make ga.

⁶ A kurus laḡasia amloloru e yo naḡa kilavaru sike ea, pitotovi pavini, ana yoko mi-ai ai ga, komin naḡa pe wii re e yo nene poli.

⁷ A kurus laḡasia mloloru e yo naḡa sumo na pe ate

plan ruru re kilika viowa e poli, ana yoko siraunia kilika viowa nene kapur ke sina ga pimi keviu, kewo make kurus la naḡa pitotovi ne-e amarmare.

⁸ A kurus taḡena ne laḡasia amloloru e porotano naapo tai, ana la apitotovi akapur mḡa pano-o, la aḡar mrasnela la moki, tol ponotia taaga.”

Ana pogos naḡa Yesu pisa visena la nene ḡisi, naga pion manene pan la, sape “Yar naḡa kiligana teke ea, monar yagogon ruru visena nene.”

?Komin ya ne Yesu pis e ḡakaiwa lala?

Matiu 13:10-23; Mak 4:10-20

⁹ Ana siraunia, nalogena lala apim puna Yesu apiun kinas nen ḡakaiwa nene tania.

¹⁰ Ana naga pisatame la, pisape “Ntewa kila sanene sape vena akilia alual nakilia wanena na kiena nasuḡenena.

‘Ana e yar taḡena lala, nakilia wanena la nene la atapolou asike e ḡakaiwa na wa, ana la asuḡa apisu pano-o, pe apisu kilale re poli, a la asuḡa amiyagogo pano-o, pe amloge kilale re nena poli.’ ” Ais 6:9

Yesu pisavan kinas nen ḡakaiwa na kurus nen viluḡini

¹¹ Ana Yesu pisavan ruru ga ḡakaiwa nene pan la na wa. Naga pisapenua

“Pogaga, kinas nen ãakaiwa nene naga sanini. Sur na-sumo, naga kurusa, a naga na sane visena kiena ne Ntewa.

¹² A kurus la naãa akekapil mrapplepa, naga na sa naãa yar la ne amloge visena nene, ana kurus nowo lala mloloru pitomi e kiela sitomena lala. Ana Parin Yermare nene pimi ãar plan ke sina ga visena la nene petan sinela lala, vena kila sane ve alelaga re sina, ve atol re si natamaliaena.

¹³ “Taãena, naga kurus la naãa asike e yo naãa pe kilavaru, a na nene sane yar la naãa amloge lologena wo nene, amlavia, akekarania, ana sa naãa ãeligas nela pe po re poli. La asumã amlelaga yam plas ga, a visae atol pog m̃arera, pona nakilaliena imi, yokorena la aloloru ke sina ga.

¹⁴ “Taãena m̃ena ga, naga na kurus la naãa asike e lelen kilika viowa lala, a na nene sa naãa yar la amloge, ana pogos naãa la amial ke apa sane, ana asitom manene laa kiela malena lala, a sinelan manene m̃ena kilavaru, a akekaran manene m̃ena kekarena na yomarava la nini paãisi. Pelaga la nene apimi sane kilika viowa tai naãa piwo la, ana taãatete nena kiela malena war mras naãa marua ruruia.

¹⁵ “Ana na maro, naga kurus la naãa sike e porotano

naapo, nanene naga sa naãa yar la amiyagogo ruru e Lologena Wo nene, ana amligan ruru sike e losinela lala, atarar ruru m̃arera, naãa ape lelaga kemua. Yeririna wo la ne sanene, la akila kiela sitomena la viayavi, ayum̃ae ruru m̃a vano-o awar mras nen Lologena Wo nene e kiela malena lala.”

*Pakaiwa na kapi vivaga
Mak 4:21-25*

¹⁶ A Yesu pisa m̃ena ga, pisapenua “Ita yeririna lala, visae towar kap vivaga imi, yokorena ve yar tai warwan re m̃eke vatanon karo tai pona sur tai sanene. Peraga, tetelan ga m̃eke metava vena kila yar la naãa aim loyum̃a la avisu naãa yo merarava ruru nena ga.

¹⁷ Pogaga, ana nasuãenena kiena ne Ntewa naga sane kap vivaga nene, naãa nanagane sumã m̃alm̃alivin ita vena tegoli make suri punu ga. Suri punu ga naãa tapolou sike ga wa, a nakilia wanena punu ga, yokorena la monar amolue e yepesinasa vena yar la akilia avisu kilalea.

¹⁸ Kam na monar aya-gogon ruru kiau visena lala, a akilali naãa asitom ruru la. Yar naãa kiena suri moki rui, yokorena naga war va ve mok manene vaãisi. Ana yar naãa limana plasan suri lala, yokorena naga kilalu kiena narin sur nene naãa

naga sitom ke sape pe kiena pa rui."

Anenane Yesu amio wenla lala, apim asape aurelua naga

Matiu 12:46-50; Mak 3:31-35

¹⁹ Ana anenane Yesu amio wenla lala apim aporun naga e pogos nene, ana la akila p̄ele yon nāpa ava atol naga loyuma, komin nāpa p̄ina la moki, kila yo ve tokak ga.

²⁰ Ana yar la amla lelein ga visena pimi tol Yesu, asape "!"Ei, anoma amio womla lala asumaalu asike vanua, sinelan asape avisu ko sumo wa!"

²¹ Ana Yesu pisatamea, sape "Naga nāpa pe aneu, pona pe wolai, nanene na la ga nāpa amloge visena wa kiena ne Ntewa, a la asuma akila ke sa nāpa visena nene pisa."

Pupia lagi nāpa Yesu pialuparia

Matiu 8:23-27; Mak 4:35-41

²² Ana e legiena tai, Yesu p̄ere nalogena lala, la apa amiyai e waa tai, ana Yesu pisa pan la, sape "Ita, yoko teva e lepas nen lapa nene lepas p̄asia." Ana la amligan yo, asuma apano,

²³ ana pogos nāpa waa kiriri ke pa narui, Yesu maran kawa pano-o momalio. Ana siraunia, pupia lagi tai miyui, miyu lapa nāpani, ana pupia sive lala akilapela pano-o sive pule e pulu waa, apisu sane piowa ga narui.

²⁴ Ana apito apiopege Yesu, apisa pania, asape "!"Supe, Supe, lavis ke tetalilu narui!"

Ana Yesu sumalu, pialupar lagi amio sive marera la nene, ana sur la nene apito tano, yo mano ruru nenaga.

²⁵ Ana Yesu pisa pan la, sape "?"Awa kiamiu navi-awaena?"

Ana amarau pano-o, amilan manene papisi, ana asuma apiuviun ke sina tan la, asape "?"Aulai, yaru ya nene? Naga pis ga sanene ana lagi amio sive, lalua amlogearia. !Suwala!"

Yesu pile plan yermare moki petan yere Karasa tai

Matiu 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶ Ana Yesu la apa atol lepas p̄asa, e nāpa Kalele kira ke pa ea, nanene mesmesun e yo nāpa Karasa.

²⁷ Ana pogos nāpa Yesu pa ura e yo nene, yar nae e yo nene tai pitomi pitawea, nāpa yar nene yermare la asike ea. Nakonua rui, yar nene pesinas ga, pe miyen re sur tai poli, a naga pe mon re e yuma poli, naga kekaranga nāpa monmon ga e lotap lala, e puluve la nāpa amligan ke kiela tas nen yar mare la amemeke ea.

²⁸⁻²⁹ Ana yermare la nene akila kare yar nene yam moki rui, kila sane yar la akirakiravanli naga silaga, a apiar e kilipan, a apiar lana amio limana e kilika panon laki, ana naga suma kilaroro ga, a yermare la nene

amēnelua naga pa mēke e yokorena nene.

Ana Yesu pisuia, pis pa ninuna viowa, pilelua sape ligān yaru nene. Ana yar nene pisu Yesu, pio naga, a mloru e lana, ana ninuna naŋa sike ea pis mārera, sape “?Ana Yesu, ko narina ne Ntewa na Mava, kioṃa ya na teke e inu? !Nepiun māreran pan ko, nesape ve ola re nakoaena van inu!”

³⁰ Ana Yesu piun tania, sape “?Ana kioṃa kia ai?”

Ana ninuna viowa nene pisatamea, sape “Kiau kia ‘Yermare lala na kilaen mara.’” Naga pisa sanene komin naŋa yermare la naŋa apa e losinena la mok liu.

³¹ A ninuna viowa la nene asumā apiuviun māreran ke sina ga pa Yesu vena naga ve vile plan la re, naga ve kila la re ava aloru ato tano e pupia pulukapi.

³² Ana yepas nen kunus na yo nene, pupia pēgas nen nompui lala asumā akolkol ke porotano, ana yermare la nene atagi pa Yesu, apiun māreran tania asape naga ligān la ga ava e nompui la nene. Ana Yesu tamān pan la,

³³ ana la amolue petan yar nene, apa e los nen nompui lala. Ana nompui la nene aplanolue yam veraga akiriri apito e yeparpas tai, ana apiovion la apito e pupia lapa nene, atalil make e sive.

³⁴ Ana yar na visuaren nompui lala apisu sur nene, la aŋure apa uṃa, apisawal

sur nene, ana apisa make mēna ga e yo la punu ga,

³⁵ kila sane yar la moki sinelan asape aimi avisuia. A pogos naŋa la apimi, apisu Yesu sumā ga, a yar naŋa ninuna viowa la aŋure petan rui naga totano teke e lana ne Yesu. Nanagane, naga miyen ruru māna kulmrae wo la rui, a pimi momāu ruru nenaga, pe sirag re si poli. Pogos naŋa la apisu yaru nene pimi po si sanene narui, ana amarau.

³⁶ A la naŋa asuŋesania apisu suri punu ga, asunyu pa la naŋa apim mare ga na wa, apisa meraravan pan la sanape naŋa yaru nene naŋa yermare la asuŋesan ea, ana Yesu kila naga pimi po si rui.

³⁷ Ana yeririna lala na lepas nae Karasa, la apisu sane piowa ga, ana la asumā amāreran pa Yesu asape la sinelan naga molue si vetan la, komin naŋa sur nene kila amarau paŋisi. Ana Yesu la apitovin si vena aiai e kiela waa, vena awasuŋela sina.

³⁸ Ana pogos naŋa la asumā apito ke narui, yar naŋani pitomi piun māreran tan Yesu sape naga sinenan sape va su lue amio naga, ana Yesu pialuŋaria, pisa pania, sape

³⁹ “Peraga, komin naŋa pon manene ko owasuŋe ko ga ova si uṃa, a ova osunyu van yar lala, ovisa van la sanape naŋa Ntewa kila po naŋa po manene pan ko sanene.”

Ana yar nene ãasuþe sina, a naga suũa pa miyervivi yo punu ga nae lepas na kiena pupia pulkumali, a pisawal yuũaena wo naþa Yesu kila pania.

Nin sira kiena Saeras, amio sira naþa tol kulsota mñana Yesu

Matuu 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰ Ana Yesu lala akusro lapa nene apa ke sina lepas þasia, a pupia þina na yeririna lala asuũaate ke naga, ana la akekaran naþa apisu pa mñalivin la sina.

⁴¹ Ana yerkawa na kiela yuũa na lotena nae e yo nene, kiena kia Saeras, naga pimi lavisin Yesu. Ana kinai tanonia, tag pania, piuntania sape imi mñana,

⁴² vena visu nin narina naþa sira, naga minana paþisi. Nin sira nene, naþa yerkawa nene naga narina taaga nena nene, a kiena kas pe sur sane lualima taaga pa lua ga [12], ana kiena inanena pimi keviu manene laa narui, kila narui apisu sane lavis ke mare ne. Ana Yesu suũaalu, amio yar nene apano.

Ana pogos naþa naga pa ke sanene narui, pulen yeririna na pupia þina la nene asuũa atavevea, asuũa amiigin la piora e Yesu.

⁴³ Ana lala tai, naga sira tai, naþa maiena kien sira lala teke e naga e legiena punu ga, tol kas lualima taaga pa lua [12] rui, ana pe yar re nena tai naþa kilia

kila ruru kiena maiena nene poli.

⁴⁴ Ana sira nene, naga mi-alvan ga yaru la lika, pimi pimi lavisin mñasina ne Yesu, kian limana sane, tol ga mñana isinen kulkota. Tol ga kulkota mñana Yesu sane, ana e ke e pogos ga nene, kiena maiena naþani þisi nena ga.

⁴⁵ Ana Yesu piun ke ga, pisape “?Ane tolmare in ga na wa?”

Ana la apisapenua “Pe yar tai tol ko re poli,” ana Pita mñana ga pisa pania, sape “?Ana Suþe, sanape? Yaru la apule manene laa asuũa amiigin la kar ga miyervivi ko pivi, asuũa apavan e ko.”

⁴⁶ Ana Yesu pisa pania, sape “Peraga, yaru tai tol inu nena naþa, komin naþa in na nemninukilale sane kiau namñareraena komþas pa vanua e inu pa e yaru nene þisi rui.”

⁴⁷ Ana sira nene pisu sane naga taþatete si tapolou narui, ana pimi puna ne Yesu, marau paþisi, sinen kurkur mñana ga. Naga pimi mloru e lana Yesu, ana e marana ne yeririna la naþa asike ne, naga pisawal make sur la e naga pania, sa naþa komin ya ne naga pimi tolia, a sanape naþa pimi po si rui e pogos nenē.

⁴⁸ Ana Yesu pisa pania, sape “Auya, kiomña navi-awaena e inu kila ko opo si rui. Suũaare kiena ne Ntewa sike amio ko, owasuþe ko sina ova uũa.”

49 Ana pogos naþa Yesu sumãa pivis ke amio sira nene wa, visena pimi pa yerkaawa nene, sape “Nin narumãa nene kovio rui. Popon ve oure re si pupia navianena nene imi, vena ve okila kare korenan re naga.”

50 Ana Yesu mñena mloge mña visena nene, ana pisa pa Saeras, pisape “Ve ositom re suria, owasine ga Ntewa mñarera, a yokorena nin narumãa sira nene imi wo si ne.”

51 Ana Yesu pa amio yar nene apa mña, a pogos naþa apim atol yo nene, naga pisaluþar laþasa sape yoko ve ava re loyumãa amio naga, ana naga þere ga Pita, amio Yoane, a Semes, a arimane nin sira nene amio anena, ana apa loyumãa.

52 Pogos naþa apa loyumãa apisu naþa yar la asumãa sinela miye ke nin sira naþa rui, asumãa ataginia, ana Yesu pisa pan la, sape “Ve atagin re nin sira nene sanene. Naga pe mare re nene poli, naga momalio ke ga ne.”

53 Ana la apitalia kare ga naga, komin naþa la akilia asape nin sira nene marþantop nena rui.

54 Ana Yesu pa tarar li mana ne nin sira naþani, pisa pania, sape “Nin naruu, osumãal li sumo wa.”

55 Ana e ke ga e pogos nene, apisu naþa nin sira nene, kiena malena þasuþe sina pimi e naga, ana

sumãalu, sumãa miyaloro, ana Yesu pisape popon ala narin kinanen tai vania.

56 Ana arimana amio anena, amilan paþisi naþa kiela sitomena la kovio nena ga, ana Yesu pisa pan la sape yoko ve avisawal re sur nene va yar taþena lala.

9

*Yesu pitetalia kiena nalo-
gena la peve lua*

Matiu 10:5-15; Mak 6:7-13

1 Ana Yesu pio viraviran kiena lualima taaga pa lua [12], ana pis ruru pan la, naga mla mñareraena pan la, tamian la vena akilia ataulu yermare lala, a vena akilia akila ruru maiena lala.

2 Naga kila sanene vena vitetalia la avanon alologon navesuþenena kiena ne Ntewa, a vena akila ruru namaiena lala.

3 A visen wo laþas naþa pisa pan la sumon naþa apano, sanini, naþa sape “E lepas na kiamiu mrapa, yokorena ve awarar re sur tai. Ve awar re kiamiu plasgai, pona kiamiu karo, pona kinanena, pona kilavaru, a ve awar re mñamiu kulsota ve lua, yokorena ayen ga mñamiu kulsota ve taaga ga naþa amiyenar ke ne.

4 “A umãa ya naþa visae aure amiu ava ase ea, þisi na monar akekanan naþa asu amio mratava na umãa nene, yokorena aligan ga umãa nene pogos naþa amolue si vetan pulkumali nene.

⁵ A e pulkumali ya naña visae la yepel mavin were amiueña ava e mñala yuñña lala, pisi na aligan ga kiela yo nene, a pogos naña amolue vetania, monar atan plan puluyavi na mrapa na yo nene vetan lamiu, sane kile tai pona kiamiu visena mñarera tai van la, sape yoko awar nakoaena tai naña torokin ga kiela pñelaga viowa nene.”

⁶ Ana nalogena lala amolue apa narui, a asuñña aþaro ke e pulkumali lala, asuñña amlologon ke lologena wo, a asuñña akila ruru ke maiena lala.

Parin Suþe Erot Antipas pisayu Yesu

Matiu 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷ Ana e pogos nene, Parin Suþe Erot mēna ga mloge towe mña ya naña Yesu la asuñña akila ke ne, ana naga sitom manene paþisi, komin naña yar laþas asuñña apisayu Yesu, asape naga Yoane Nakeena, naga mali si petan marena,

⁸ ana taþena laþas asape naga yermarua Elaisa nanua, nane mñalivi si ne, a taþena laþas asape naga pe navisawalena la tai nanua sumo sumo manene laa, naña sumñalu si petan marena.

⁹ Ana Parin Suþe Erot pisape “Pe Yoane Nakeena re nene poli, komin nesilua þarina rui, ana yar na apisayu ke ne, naga a si nene?” Ana sitomena

nene kila naga sinenan vi-suen Yesu paþisi.

Nalologena la apa amlol-ogo, ana aþasuþe la sina

Matiu 14:13-21; Mak 6:30-44; Yoane 6:1-15

¹⁰ Ana nalologena la naña Yesu pitetalia la sape ava alologo, aþasuþe sina, ana apisawal sur punu ga naña amiyuññaenia pa Yesu. Ana Yesu þere la amolue petan yar lala, amiyepe la ve tokak ga apa e pulkumali tai, kiena kia Petsaeta.

¹¹ Ana siraunia, yar la amloge asape apa ke e yo nene, ana la mēna ga asirau apano, apa mēna e yo nene. Ana Yesu kekara ga, naga sun towe amio la, a siraunia pian la e lepas navesuþenena kiena ne Ntewa, a kila ruru yar la naña sinelan ke asape popon yar tai iila la.

Yesu pagan yeririna la manu lima [5000]

¹² Ana Yesu sumña amio la pano pano-o, apisu naña mrae pito ke tano narui, ana kiena lualima taaga pa lua nene apim puna, apisape “Ei, Suþe, popon oligan þina la nene awasuþela ava mñala uñña lala pona avakar ga e pulkumali la ne sike ne, vena akilia aul kala kinnanena laþasia, a vena akilia alual mñala lele na monoena, komin e yo na tesike e ne pe pon re yemalo wo ita e poli.”

¹³ Ana Yesu pisa pan la, pisape “E, peraga. Popon

kam ga awar kinanen lañas van la."

Ana la apisatamea, apisape "¡Kei! Imimi memla ke ga narin kilaparavi lima, amio narin ika lua. ? Ana visae peraga, pona ko sinoman ke osape yoko imimi ke narui meva moul kinanena torokin pupia pina la nene?"

¹⁴ La apisa sanene komin yeririna la naña asike ne la moki manene laa, ana yermene ga lala pa tol sur sane manu lima [5000].

Ana Yesu pisa pan la, sape "Ava avisa va yeririna lala avisave atotano ke ne wa, atotano e pegas lala, naña yar la lualima ve lima [50] e pegas tai."

¹⁵ Ana apa akila sa naña naga pisa, a yeririna lala atotano e pegas lala.

¹⁶ Ana Yesu mla kilaparavi lima nene amio narin ika lua nañani, kirava pa ma e peni, pisa potenania ana kawewowa, kian pa nalologena lala vena alalein akian va pegas la nene.

¹⁷ Ana akan panpano-o mēpela kawa ruru nena ga, a kororos nen kinanena naña akanligania, akon pa e karo popos lala tol lualima taaga pa lua [12].

Pita pisawal pisape Yesu naga Navisaarena kemua lelaga

Matiu 16:13-28; Mak 8:27-31

¹⁸ Ana pogos tai, Yesu sumā mlen ke naga taaga, a

kiena nalogena lala asuñā ga lavisinia, ana naga piun tan la, sape "¿Asuñā amloge yar la apisavisa inu asape in na ai?"

¹⁹ Ana apisa pania, asape "Lañas asape ko Yoane Na-keena, a lañas asape ko Navisawalena Elaisa, a lañas asape ko navisawalena tañena lala tai nanua sumo sumo nane naga mali si petan marena ne."

²⁰ Ana naga piun tan la, pisape "¿A sanapen amiu, kam asape in na ai?"

Ana Pita pisatamea, pisape "Ko Navisaarena kiena ne Ntewa nene."

Yesu pisawal kiena marena

²¹ Ana Yesu pis mārera, pisaar nena pan la, pisape yokorena ve avisawal re sur nene va yar lala,

²² ana pisa ruru pan la pisape yoko ve sanapen naga. Naga pisape "Inu na nepe Narina ne Yeririna, a yoko nasumonena kiena ne le Israel lala, amio yerkawa kiena ne yar wa lala, amio navianen navisaluaen lala, yoko akoven lua inu, pisi na monar akila sur ve moki na kila kare inuena. Yoko monar awemār inu nemare, ana e kana legiena na telu, yoko Ntewa visirlua inu nemal sina."

Nalogena kiena Yesu naga monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala

²³ Ana e pogos nene, Yesu pis pan la, pisape "Yar naña

sinenan sape taveve inu, naga monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala, naga monar kus kiena laki torovia e legien punu ga, sa naña yoko inu nekus kiau, ana taveve inu luen ga.

²⁴ Nepisa sanene komin yar naña sinenan sape ve puluvisin kiena malena, yoko kilalu kiena malena. Ana yar naña tañan kiena malena vanon inu, yoko naga taulu si kiena malena.

²⁵ Visae yar tai tol make sur wo na yomarava nini lala, ana kila pal mrapa a kilalu kiena malena, naga pe taulu re nena sur wo tai poli.

²⁶ Yar naña mawa e marana yar tañena lala vanon inu pona vanon kiau visena, yoko inu Narin Yeririna mēna nemawan yar nene e marana Ntewa e pogos naña nowasupe sina, naña yoko nevitom nemio pupia naurarena naña pe kiau, a pe kiena ne Ata, a naña pe kiena ne mēna navisi wa lala.

²⁷ Lelaga nevisa van amiu, yar lañas asuñal asike e nini, naña tañatete amare na wa, vano-o tol pogos naña avisu Navesuñenena kiena ne Ntewa imi mālivi.”

Tasnena ne Yesu pimi pe tañena

Matiu 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸ Siraun pogos naña Yesu pisa visena la nene, pe sur sane legiena olua ãaro ga na wa, ana naga ãere Pita, amio

Yoane, a Semes, la vari apa metava e ravie tai, komin sape len.

²⁹ Ana apam atol yo nene, a pogos naña suña mlen, nalogena la telu nene apisu naña marana pimi pe tañena, a apisu naña mēna kulsota pilavila pañisi, a miyuwowo naña miyuwowo manene laa.

³⁰⁻³¹ Ana siraunia, yer-marua lalua nene Elaisa amio Mosis, lalua amālivi amio pupia naurarena nae ma e peni, ana lalua asun ke amio naga, naña asuñā apisayu ke sanape naña yoko naga monar va garu Yerusalem, a monar mare vetan yomarava nini, sa naña Ntewa pisaaria ãa rui.

³² Ana sumo, la telu Pita, Yoane a Semes nene asuñā amloge marala kawa pañisi pano-o amomalio, ana pogos naña atavilo sina, la amilan sur la nañani, naña apisu pupia naurarena kiena ne Yesu, a apisu lalua naña asuñal asike amio naga.

³³ Ana apisu naña lalua nene asape aligan si yo vena awasuñela, ana Pita sinenan sape visi, ana naga mninue mēna visa ya ne, ana naga pisalawe ga visen kar tai pa Yesu, pisape “Supe, popon naña ita tesuñā e nini. Popon teyuñāen silparpara ve telu e yo nini, moñā tai, mēna Mosis tai, a mēna Elaisa tai.”

³⁴ Ana pogos naña naga suña pisa ke visena nene,

lul tai pitomi kalo la, ana pogos naŋa la apisu sane apa ke loyuma e lul nene narui, amarau paŋisi.

³⁵ Ana amloge visena tai molue e lul naŋani, pisape "Nanene na naru ne, naŋa nepisirlua naga rui. Naga ke narui monar alogear ruru naga."

³⁶ Ana pogos naŋa visena nene ŋisi, lul nene kovio sina, apisu naŋa Yesu naga taaga sike si amio la. Ana sir-aun nene, nalogena la nene apa ruru la, asuma ga sa ga ne, pe apa apisayu re sur nene pa yar taŋena la poli.

Yesu pilelua yermare petan mee tai

Matiu 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷ Ana e kana legiena na siraunia, Yesu amio la telu naŋani aŋasuŋela si apitom tano, ana pupia ŋina na yeririna la asuma ke naga, sinelan asape avisuia.

³⁸ Ana pogos naŋa apim amaŋalivin la, lala yaru tai pion manene pa Yesu, pisape "Navianena, nepisa awis pan ko, ovisuli naru na yermene nini, komin naŋa naru wawa taaga ne nini.

³⁹ Ninuna viowa tai ne suma pimi ke e naga sanene, kila naga mlokai manene paŋisi, ana miokamarmare tasnena marera pano-o wasirina la mlalau. Sur nene suma kila ke naga pa piowa laa, kila kare naga

paŋisi, a suma kila luen ga, pe mliganli re naga pa ruru pogos tai poli.

⁴⁰ In na nopure naga pa puna ne kioma nalogena lala, nepisa awis pan la vena amaŋenelua ninuna viowa nene, ana la akilalia, amiyumaen pano-o, akila ŋele yonia."

⁴¹ Ana Yesu pisatamea, pisa pan la, pisape "?Kam la nene, sanape na sanene? Pe asuma re nena ase Ntewa poli. ?Monar nesuma nemio kam wowe lala tol pogwai? In na sineu maren amiu rui. Ko, pogaga, oura naru nene imi."

⁴² Ana apa aŋure pimi, a pogos naŋa apim ga sane, ninuna viowa naŋani kilapel ke sina ninis naŋani, kila tasnena miyuyuwawa a marera. Ana Yesu pis kapuru pisaluŋar ninuna viowa naŋani, a kila ruru mee nene, ana mligan si pa arimana.

⁴³ A la naŋa apisu sur nene, amilan manene namaŋaraena nowo kiena ne Ntewa nene paŋisi, naŋa kila po sanene paŋisi pan mee naŋani.

Yesu pisawal sina ga kiena marena

Ana siar e pogos naŋa yar taŋena la asuma apisasayu ke sur wo naŋa Yesu kila, ana Yesu pisa kiena visena tai pa kiena nalogena lala.

⁴⁴ Naga pisa pan la, pisape "Ayagagon ruru kiau visena nini, aligan ruru te kiamiu

sitomena lala, vena ve sine-miu p̄esan re sina. Ee, nepisa ruru van amiu, nesape Ntewa mligan inu sane Narin Yeririna, ana lavis ke naṓa aligan inu neva e li-mana ne yaru la naṓa yoko aweṃar inu nemare narui.”

⁴⁵ Ana nalogena lala pe amloge kilale re ya naṓa Yesu suṃa pisayu ke pan la poli wa, sa naṓa kana kinas tapolou ke ga wa, kila pe apisu kilale re poli, a amaraun ṃena naṓa aviun ruru va Yesu e lepas na visena nene.

“? Ane to laa metavan yaru taṓena lala?”

Matiu 18:1-5; Mak 9:33-40

⁴⁶ Ana siraunia, veveyuena tai ṃalivi likan nalogena lala, naṓa apisape ane to laa metavan lala taṓena laṓasa.

⁴⁷ Ana Yesu kilia ṃa kiela sitomena la nene, ana pio ninis tai naṓa pimi ke puna, ana mligan ninis naṓani suṃalu se yepasa,

⁴⁸ ana pisa pan la, sape “Yar naṓa kiena sitomena patanon inu, ana naga kekaran wereruruen ninis nini, nanene sa ga naṓa kekaran were ruru inuen ga narui. A yar naṓa kekaran inu, naga sane kekaran ke ga naga naṓa mligan inu nepim. Nanene komin naṓa amiu ai naṓa kiena sitomena su tano vaṓisi, naga ke narui naṓa naga to metavan amiu make ga.”

“Yaru naṓa pe pisaluṓar ita re poli, naga suṃa ṃiila ita ke ne”

⁴⁹ Ana Yoane pisa pa Yesu, sape “Suṓe, mepisu yar tai, naṓa suṃa pile plan ke yermare lala, naga ṃene plan la e kioma kia. Ana yaru nene, memninue ga, naga pe ita re tai poli, ana mepisaluṓaria.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Toko, visaluṓaren toko, komin yar naṓa pe pisaluṓar ita re poli, naga ṃiila ita ke ne.”

Yesu sitomaṃal sape lavis ke monar va ma meta Yerusalem narui

⁵¹ Ana Yesu pisu kilale sape nanagane, lavis ke Ntewa were si naga va meta ma e peni narui, ana kila ruru kiena sitomena, sape kiena mrapa monar va ma meta Yerusalem narui.

⁵² Ana la amial apano, ana Yesu mligan kiena yar na waren visena lala la asumo apa e pulkumali tai kiena ne le Samaria lala, vena akila ruru make suria, naga sirau imi.

⁵³ Ana la ne e yo nene, la pe sinelan re Yesu la aim e kiela yo poli, komin la pe sinelan re iilaen le Yu la naṓa akom ke kiela yo poli vena ava meta Yerusalem.

⁵⁴ Ana pogos naṓa nalogena lalua nene Semes lalua Yoane apisu naṓa apisaluṓar la sa nene, lalua apiun tan Yesu, asape “Suṓe, ko sinomaṃ osape melen mevio kapi tai ligam ma e peni

vitom tano kekan la ne-naga?"

⁵⁵ Ana Yesu ĩarpuia pis mārera pan lalua, pīsaluĩar la.

⁵⁶ Ana pe apa re si e nene poli, la apa e pulkumali taĩena.

Yaru naĩa taveve Yesu ve kiraĩatau re sina

Matiu 8:19-22

⁵⁷ Ana pogos naĩa amial ke e mrapa narui, yaru tai pimi pu Yesu, pīsaar pania, pisape "Yoko netaveve ko e nape naĩa visae ova ea."

⁵⁸ Ana Yesu pisataĩea, pisape "Lokul tetan lala la mĩala pulus la sumĩa ga, a manu lala mĩala ponovi la sumĩa ga. Ana inu Narina ne Yeririna, naĩa nokom ma e peni nepitom, in na pe mĩau yo re poli, naĩa neva nomonea. Visae ko okekaran mĩena malena na sanene, ko okilia oimi."

⁵⁹ E ke e pogos nene, yaru taĩena tai, Yesu pisa mĩena pania pisape imi tavevea, ana naga pisataĩea, pisape "Suĩe, otamĩan neva nevisuar ke ne kiau yermarua sumo wa, a visae marĩan pae, ana yoko neim netaveve ko ga na wa."

⁶⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape "Oligan yaru la naĩa pe atol re malena poli wa ava asin kiela yar mare lala. Ana ko, oim ga teva telologon navesuĩenenena kiena ne Ntewa."

⁶¹ A yar taĩena si tai kila sa ke ga, kila sa naĩa pisasa

ga, pisa pa Yesu, sape "Suĩe, yoko in na netaveve ko lue narui, ana sur taaga ga, ne-sape otamĩan neva nevisa ke ne pokolemalo va la ne umĩa mĩau wa."

⁶² Ana Yesu pisa visen tai sanini pania, pisape "Yar naĩa sumĩa sitom manene la mĩana umĩa ĩarar kiena suri make ga, naga sane yaru naĩa tarar ke ĩeligas nen waa, a silaga, sumĩa kira ĩatau lue ga. Yar na sanene pe torokin re imi ve yar na navesuĩenenena kiena ne Ntewa poli."

10

Yesu pitetalia yar la moki naĩa la pepe lua ava alologo

Matiu 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

¹ Ana e pogos nene, kieta Suĩe pisir plan si kiena nalologena laĩasa. La punu ga tol lualima yam olua pa lua [72], a naga sitom ke sape ligan la nene ava sumo, la veve lua ava e pulkumali lala a e yo la naĩa yoko naga sirau va mĩalivi ea.

² Ana naga pian la sanini, pisape "Lelaga, kinanena moki liu naĩa marua sike lokove, ana yar la lua la ga naĩa asumĩa aĩar ke pitomi umĩa. Monar aviun manene tan yerkaawa na lokove nene, vena naga ligan plan re si yar laĩasia la avanon awar kana kinanena la nene imi.

³ Sanene, monar ala ki-amiu mrapa avano. Ana popon avisu kilale sane in na

nemligan plan amiu apano, sa ga naŭa narin sipsip, naŭa apanon ke vena avitawe pupia lokul tetan lala.

⁴ A pogos naŭa avano, ana ve awar re kiamiu taga na varu, a ve awar re kiamiu karo, a ve awar re si kiamiu kulus nen lamiu taŭena. Ava ga sa ga ne, ve asunlilue re mrapplepa va yar lala.

⁵ A pogos naŭa ava aŭaliv e yuŭa ya, sur naŭa yoko avisa ŭesania, yoko avisa sanini, avisave 'Suŭare sike e uŭa nini.'

⁶ Ana visae yaru naŭa sike e uŭa nene naga sine-nan suŭare, yoko suŭare naŭa avisa kilia sike amio naga, ana visae pe yar re tai ne sanene poli, yokorena suŭare wasuŭe si imi van amiu.

⁷ A ve ava aulaula kare e yuŭa taŭena lala, ana asuŭa ga e yuŭa nene, a akekaran ala kinanena ya pona namunena ya naŭa ala imi van amiu. Ve amawan re ala sur wo ya naŭa akila van amiu, komin naŭa yar na yuŭaena naga mesmesun la kiena narin nalaena tai.

⁸ "Sanene na, visae kumali ya naŭa ava aworu ea, visae akekaran naŭa avisuar amiu, yoko monar akekaran ga kinanena ya naŭa sinelan asape ala van amiu,

⁹ a monar akila ruru namaiena la e yo nene, a monar avisa van la, avisave 'Nanagane, nasuŭenena

kiena ne Ntewa pimi ke lavisin amiu, nanagane Ntewa pimi pe kiamiu Suŭe narui.'

¹⁰ "A pogos laŭasia, yoko aworworu e pulkumali tai, ana yoko ve akekaran re naŭa aure amiu ava asike amio la. Visae sanene, amiu ataveve pupia mrapa nene ava e yepesinas na pulkumali nena, a avisawal va kana yar lala, avisave

¹¹ 'Puluyavi na mrapplepa na kiamiu yo nini, imimi metan plan petan lamimi lala, sane kiamiu kile nasitoŭalen tai. Monar ve sinemiu ŭesan re, sane lavis ga navesuŭenena kiena ne Ntewa imi pun amiu narui, ana pe sinemiun re poli, ana akilalu narui.'

¹² "Nevisa lelaga van amiu, e legiena na liŭereena, yokorena la ne sanene la ava e nakoaena tai naŭa mārera manene laa taulu nena naŭa la nae pulkumali naŭa Sotom nanua yoko awaria."

Yesu pisayu la naŭa pe amlelaga re e naga poli

Matiu 11:20-24

¹³ Ana Yesu pis mārera pa yeririna na kumali taŭena laŭasa, pisape "¡Le Korasin, amio le Petsaeta, akila kare manene amiu paŭisi wa! Visae le Taea amio le Saeton lala avisuli ga kile la naŭa kam na apisu ŭisi rui, vera na avilopu la nanua rui. La pe ape le Yu re poli, ana vera na la ayen ŭilili karo a

akuan yavi e p̃arila rui, pona atotano m̃a sanene ana yaru la avisu sane sinela piowagan kemua kiela mlamulena viowa la lelaga.

¹⁴ Nevisa van amiu, e pogos nalip̃ereena, yokorena kiamiu nakoaena naga taulu nena nãpa kiena ne la nene.

¹⁵ “!A amiu le Kapeneam la nãpa ãparwar amiu pãpisi, nãpa sinemiun asape avisir plan amiu asu manene metava, avisuar amiu! Yoko Ntewa koven amiu ato laa tano rui e pulus nen kapi.”

¹⁶ A Yesu pisa m̃ena pan la, pisape “Yar nãpa visae yoko logear amiu, naga sũm̃a mlogear in ke ne, a visae yar nãpa yepen mavin amiu, naga sũm̃a yepen mavin in ke ne, a yaru nãpa visae yepen mavin in ke sanene, naga sũm̃a yepen mavin ke yerkaawa nãpa naga mligan inu nepim.”

Ana e visena la nene, Yesu mligan yar nalologena lala apanon akila yũm̃aena.

Yar nalologena la ãpasũpe la si narui

¹⁷ Ana yar nalologena la nene apa akila yũm̃aena wo la moki, ana siraunia ãpasũpe la si apim puna Yesu, nãpa apulen manene kekarena e sur punu ga nãpa akila rui. Ãpasũpe la, apisa pa Yesu, asape “! Sũpe, memiyũm̃aen sur la e kiõm̃a kia pa tol nãpa yermare m̃ena la asu vatanon imimi!”

¹⁸ Ana Yesu pisatam̃e la, pisape “Ee, kieta yũm̃aena sanene narui. A in m̃ena ga, nom̃al Yermare molue ma e peni, akoven lua naga pitomi tano sane yekarpla tai.

¹⁹ Nanagane, in na netam̃an pan amiu rui, nesape akilia avieyar lom̃ara amio logovi, a m̃areraena kiena ne kieta nasinekar sike m̃ena vatanon lamiu, ana tãpatete sur tai kila kare amiu.

²⁰ Ana ve awarwar amiun re ya nãpa in na netam̃an pan amiu, nãpa ninuna viowa la asike vatanon amiu, ana sur taaga ga nãpa akilia aulen manene kekarena vanonia, na nãpa kiamiu kia lala asiri plan sike loyumũa e tus namalena rui.”

Yesu pisa potena pa Ari-mana

Matiu 11:25-27, 13:16-17

²¹ Ana e pogos nene Ninuna Wa kila sinena ne Yesu kekara pãpisi, ana Yesu mlen, pisape “!Ata o, ko ope Sũpe nae ma e peni a Sũpe nae yomarava nini! Nevisa potena van ko, Ata, vanon sur la nãpa e lepas na pun inu, okila meraravan pan la nãpa kiela sitomena sa ga nin sisi lala, ana yaru la nãpa asitom asape ape manmarua a la nãpa asape akilia ruru suria, ko okilawan sur la nene van la. Lelaga p̃a Ata, nanene na sa ga nãpa ko sinom̃ania.”

²² A Yesu pisa mēna pan la, pisape “Ata mligan suri punu sike e lumāu rui. A Ata naga taaga naṗa kilia inu sape in na ai, a inu naṗa nepe narina, in ga taaga naṗa nekilia ruru naga, ne-sape naga ai. Inu nemio la naṗa ne nemliganar la vena nekipian la e Ata vena awasine naga, imimi la nene narui naṗa mekilia ruru naga naṗa pe Arimamimi.”

²³ Ana Yesu pilon pa puna ne kiena nalogenā lala, pr-agogo ga pan la, la ga am-loge, pisape “Ntewa kila po pan amiu paṗisi, naṗa akilia avisu suri la nene.

²⁴ Navisawalēna la mok liu amio ṗarin suṗe la mok liu nanua sumo naṗa la sinelan manene paṗisi asape avisu sur la nene, ana pe apisuli re pogos tai poli, a aṗaryon asape aloge mēna sur la nene, ana la pe amloge re nena poli.”

Pakaiwa naṗa yere Samaria sinen miye yere Yu tai

Matiu 22:34-40; Mak 12:28-31

²⁵ Ana pogos taṗena si tai, yar tai naga pe manmarua ruru e navisaluaena, naga pisape kilali Yesu e naviunen mārera tai ana naga sumālu, piun tan Yesu, pisape “?Navianena, visae sineun ne-sape nekilali netol malena naṗa pe luas re poli, yoko monar nekila ve sanape?”

²⁶ Ana Yesu pisatamēa, pisape “Ana kieta Tus Wa pisa

ya ne e lepas nene? ?Ko opuloia opisū pisa sanape?”

²⁷ Ana yar naṗani pisa-tamēa, pisape “Tus Wa pisa sanini, pisape: Ntewa na mava naṗa naga pe kioṁā Ntewa, ko monar sinemā si naga, oligan naga to sumo e losinemā wetelu, a e kioṁā malena wetelu, a e kioṁā māreraena wetelu, a e kioṁā sitomena wetelu, a ko na monar ositom nalavis pumā lala, okila wo van la, sa naṗa ko ositom ko ke ga.”

²⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “Ee, opisa mesmesun nena narui. A visae okila ve sa nene, yoko otol malena nane opiun ke ne.”

²⁹ Ana yar nene kilia sape naga pe kila re mesmes sanene poli, ana naga kilali naṗa kila pisape mninue ga, piun tan Yesu, pisape “?Ana a la ne asike lavis pun inu naṗa monar nekila wo van la?”

³⁰ Ana Yesu pisatamē kiena naviunenā nene e ṗakaiwa tai, naṗa pisape “E legiena tai, yar tai molue ma Yerusalem, sumā mialoro pito garo Seriko. Ana naga mialoro mā sanene pano tol yomārera tai, ana milan ṗegas nen yar na vinauen tai, naṗa apulania, amē kare naga paṗisi, aṗar plan make kiena suria aṗure, amligan naga marluia mēke kiena mrapa komsusa.

³¹ Ana kieta yar wa tai, naga mēna mialoro e mrapa nene naga siraun pimi, ana

pogos naþa pimi lavisin yar nene, naga miyepe ga pa e isinen mrapplepa, mial þaro pano.

³² Ana siraunia, yar taþena mial pimi. Naga pe Livae la tai, naþa asuþna akila ke yuþnaena make ga e Yumþa Wa mþana ne Ntewa, ana pogos naþa pimi tol yar naþani, naga mþena ga yepen mavin iilaena, miyepe ga pa e isinen mrapplepa mial ga þaro pano.

³³ Ana siraun sina, yar taþena, naþa naga suþna mlilu kiena mrapa viavi tai pimi. Naga pe yere Samaria tai, ana sa naþa tekilia, yar la nene pe ape erau wo re amio ita le Yu la poli. Ana pogos naþa pimi tol e yo naþani, pisu yar nene marlu mþeke e yo naþa aþne ea, ana sinen miye paþisi.

³⁴ Ana naga pimi lavisinia, kevan lele la naþa la nene aþnea, plan sirveve e magka la naþani, piar ruruia. Ana tarlua yar nena, mligan mon meta e kiena togki, ana mial mþa amio pano-o tol yo tai naþa yuþna na varuruen tai mþeke ea. Ana þere naga pa loyumuþa ea, miila naga po paþisi.

³⁵ Ana kolulagi, þar kiena varu tai, kian pa þar na yuþna na varuruena naþani, pisape 'In na monar neva si e kiau mrapa narui, ana yar nene yoko sike e lumomþa sumo wa. Ovisuar ruruia e sur punu ga, a visae varu nene ve torok re, yoko in na

nevisuveve si e pogos naþa nowasuþe si e kiau yalena nini.' "

³⁶ Ana Yesu piun tan yar naþa piun naviunena nene pania, pisape "Opisu suniena nene sanape? ?E yar la telu naþa amiyal e mrapa naþa yar nene mþeke ea, yar ai naþa kila pania sa ga yar tai naþa mþeke ga lavisinia?"

³⁷ Ana yar naþa pisape "Nesitom nesape yar naþa sinen miyea, a miila."

A Yesu pisa si pania, pisape "Ore, naga ke narui, a ko mþena ga, ova otaveve kiena þelaga wo nene."

Mareta amio Maria

³⁸ Ana e pogos naþani, Yesu amio kiena nalogena lala amiyaloro ke apa ma Yerusalem, ana apa amþalmþaliv e narin pulku-mali naþa Petani, ana sira naþa Mareta þere Yesu pa mþala uþna.

³⁹ Ana pogos naþa Yesu pa sike amio la nene, luena ne Mareta nene tai, kiena kia Maria, naga totano ga teke lavisin lana ne Yesu, tomþa miyagogon ruru ke kiena navianena lala.

⁴⁰ Ana e pogos nene, Mareta naga pe tomþa miyagogo re poli, ana naga suþna mþareran ke sape kila ruru make sur punu ga suþmate Yesu, a naga sitom manene laa e yuþnaena la nene. A siraunia, pimi pisu Maria to ga tano tomþa ga, miyagogon mþa Yesu, ana pisa pa Yesu,

pisape “Suŕe, luou namā to koren ga tomā sanene, ana in ga taaga nekila make suria. Pona ko opisu kilale re poli yo, ana popon ovisa vana vena imi iila inu.”

⁴¹ Ana kieta Suŕe pisa-tamea, pisape “Mareta, ko sireyar tai naŕa ositom manene sur paŕisi, a omloge piowagan manene sur moki laa na sanene wa.

⁴² Ana sur taaga ga tomā ga naŕa yoko ko ositom manene urmi ea, nane suri ne nane Maria māl rui e kiena malena, ana yoko in na taŕatete si nelalua veta-nia.”

11

Leniena naŕa Suŕe pian ita ea

Matiu 6:9-13

¹ Pogos tai, Yesu pa mlen e yo tai, ŕisi ŕasuŕe pitomi, ana kiena nalogena tai piun tania, pisape “Suŕe, visae okilia oviān imimi lia vena imimi mēna mekilia melen, sa ga naŕa sumo na Yoane pian kiena nalogena lala vena alen, vera na wo vaŕisi.”

² Ana Yesu tamān, pisape “Pogaga, visae sinemiun leniena, akilia avisa sanini, avisave:

‘Arimamimi, torokin kemua naŕa imimi mevatanon kio mā kia wa.

Memlen mesape kio mā navesuŕenena imi.

³ Mepiun tan ko, mesape ola kinanena van imimi ŕane a e legiena punu ga.

⁴ A oviewo kiamimi mlamulena viowa lala,

komin imimi mepiewo ke la naŕa akila ke piowa pan imimi.

A ve oligan re suri la imi akilali manene imimi.’ ”

Pakaiwa na viunen suria

⁵⁻⁶ Ana Yesu pisape monar ve amaraun re viunen sur tan Ntewa, ana pisa ŕakaiwa tai pan la, pisape “Visae kolemallo koe yepe lilika tai, oilan ga kio mā erau tai yal imi tol yo pu mā. Ana pe ko mā kinanen re si poli, ana monar okirir ova pun yu mā tai naŕa mēke lavisin ko, monar oviun manene tania, ovisave ‘Wolai, kiau erau tai pimi porun in ga nagane na wa, ana in na lu māu plas nena ga. In na pe kau kina-nena re si naŕa nekilia nela van kan poli. ?Ko na ko mā kinanen tai tomā ga okilia otamān van inu sumo wa?’ ”

⁷ “Ana sanape, tesitom tesape yoko yaru nene kilia visatame visave ‘Aa, ve okila re yu māena mārera sanene van inu. Opisu ke ne, mokotava rui, ana memio nin sisi la, monēke e māmimi tog rui, ana taŕatete si nesu māl narui.’ Ana peraga, yaru nene taŕatete visa sanene.”

⁸ Ana Yesu yakol si visena van la, sape “Pona pogos tai yaru tai kilia sitom korenan ko, yepen mavin iila koena vanon ga ko na osike lavisinia. Ana visae ve omawan re naŕa oviun kaŕaran mā sanene vano vano-o, yoko

yar nene monar la ya naþa apiun ke ne van ko."

Yesu pisayu naviunen suri tan Ntewa

Matiu 7:7-11

⁹⁻¹⁰ Ana maran taaga e þakaiwa kiena ne Yesu nene, naga pisa ke sina pan la, pisape "Yaru naþa piun ke suria, naga tol silaga, a yaru naþa kale ke suria, naga mǎlia, a yaru naþa sigariga ke mratava, pulutava pietava pan silaga. Visae sanene, yoko akilia awar ya naþa apiun tan Ntewa, a alual ya naþa akale ke puna, a mratava naþa asumǎ asigariga ke ne, vi-etava van amiu.

¹¹ Visae narumǎ tai viþo karia, viun narin ika naþa teke ne, taþatete ola lomǎara vana,

¹² pona visae naga viun kopululus nen lakaporo naþa teke ne, taþatete ola logovi tai van kania.

¹³ Lelaga naþa kam na ape yar viowa ga lala, ana amiu yar tai taþatete kila sanene, asumǎ akekaran ga naþa ala suri wo la va narimiu la silaga. Sanene, pogos naþa aviun tan Arimamiu nae ma e peni, naga kekara manene la a naþa la Ninuna Wa van amiu naþa ape narina lala."

Apisape Yesu miyumuǎe ke ga e naǎareraena kiena ne Yermare

Matiu 12:22-30; Mak 3:20-27

¹⁴ Ana siraunia, aþure yaru tai naþa yermare pa

e naga pimi puna Yesu. Yermare nene kila yar nena pe pis re poli, ana Yesu pilelua yermare naþani petania, ana naga pis ruru sina, kila yar la naþa apisu sur nene amilan paþisi.

¹⁵ Ana la þas apielue, ana apisalele kare Yesu þisa, apisape "Yar nene pile plan ke yermare lala e ga e naǎareraena naþa suþe kiena ne yermare lala, naþa kiena kia Pielsipel, tamǎn pania."

¹⁶ Ana la si þasa, la mǎna asitom piowa e Yesu, ana asumǎ akilalia, sinelan asape aǎareraena vena kila kile tai nae ma e peni avi-suia.

¹⁷ Ana Yesu mloge kilale kiela sitomena lala, ana pisape "Visae suþe tai, kiena yeririna la aliþere la, naþa laþasia akawe laþasia, yoko yumuǎena kiena ne suþe naþani monar loru. A visae umǎ tai, asumǎ aliþere la, naþa laþasa asape aǎene plan laþasa, yoko la nene taþatete asu ruru pog tai.

¹⁸ ?Sa mǎna nini, visae yermare kiena ne Yermare Lego la asumǎ amlipere la ke rui, ana yoko nasuþenena kiena ne Yermare Lego sumǎlu ve sanape ne? !Kam na apisa ke sur pa sanene narui, asape in na nesumǎ nomǎene plan ke yermare lala e naǎareraena kiena ne pupia yermare naþa Piel-sipel, ana taþatete nena ve

sa nene pisa!

¹⁹ ?A visae ve sa kemua naña apisa, ana komin ya naña kam la pása asumña amēne plan ke yermare? ? Ane tamān māreraena nene pan la, pona yermare mña nene yo? Popon sa kiamiu nalogena la naña amēne plan ke yermare lala aloge kiamiu visena la nene.

²⁰ Ana peraga, apis pe po re nene poli. In na nesumña nepile plan ke yermare lala e ga e namāreraena na limana Ntewa, a sur nene na kana kinasa sane navesuḡenena kiena ne Ntewa sike likan amiu rui.

²¹ “!Apisu ke ne! Sa naña visae pupia yar mārera tai, naga war kiena pupia suri na mara lala, naga sumña kirawo ruru ke mña yumña. Ana sur kiena ne yar nene su ruru ga sumña e kiena kove.

²² Ana Yermare Lego kiena yumñaena naga sa ga nene. Visae yar mārera taḡena imi naña mārera laa taulu naga sane, yoko lalua akila mña mara vano naga taulu Yermare Lego, ana yoko kilia war plan kiena sur na mara lala, naña naga ḡasine ḡesania, a yoko naga kilia war make sur la naña sike loyumña e kove nene ve kiena, ana liḡere va kiena yeririna lala.

²³ “Yaru naña pe taveve in re poli, naga sane suwo in ke ne, a yar naña pe miyumñae re amio in poli, vena moure kiau yeririna la

aim lele taaga, naga sumña mēne tetain la ke ne.”

Ninuna viowa kilia wa-suḡe sina imi

Matiu 12:43-45

²⁴ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Pogos tai, pog naña amēnelua yermare e yar tai, yermare nena kilia va yomārua vena kaleli yo tai naña va se ea ve mña umña. Ana visae ve lual re, yoko naga visavenua ‘Aa, yoko neto li si e mñau umña marua na sumo.’

²⁵ Ana pogos naña pitomi, yoko naga lual sane akilavan ruru ga mēke na, akila ruru make sur la e yumña naña ḡisi rui.

²⁶ Ana yoko naga va were si yermare taḡena la ve olua naña apiowa manene laa taulu naga sane atom amio, ana yoko ava si asike los nen yar nene. Ana yar nene nanua sumo kiena malena piowa, ana siraunia kiena malena piowa manene laa sane.”

Mrapa na tolen kekarena naña lelaga

²⁷ Ana e pogos nene, sira tai sike amio la naña apisu ke sur la nene, a naña amloge ke visena kiena ne Yesu lala, ana sira naḡani kekaran paḡisi. Ana pion manenea, pisape “!A kee, anomña naña ḡar ko, a mla yu pan ko, navisa ruruena kiena ne Ntewa keviu paḡisi pania, naña naga ḡar sisi tai sane ko.”

²⁸ Ana Yesu pisatamea, pisape “Ee, nanene na lelaga, ana nevisa van ko, nesape navisa ruruena kiena ne Ntewa va ve keviu manene laa sanene sike e yar ai naŋa logear visena lala kiena ne Ntewa, a naŋa kila ya naŋa naga sinenania.”

Yar la naŋa sinelan visuen kile

Matiu 12:38-42; Mak 8:11-12

²⁹ Ana e pogos nene, pina la naŋa amiagogon ke Yesu asumā apim la mok manene laa narui, ana Yesu kilia mā naŋa sane la moki naŋa apimin ga avisu kiena kile lala, ana pis pan la, pisape “In na nepisu sane lus na yeririna nanagane lala la apiowa laa. La sinelan asape avisu ga kile lala, ana peraga, Ntewa taŋatete nena la kile tai van la vena avisuia. Ana kile kiena ne navi-sawalena Sona nanua sumo, naga ga nene akilia avisuia.

³⁰ Ntewa mligan Sona, naga sane kile tai kiena ne la nae Ninive nanua sumo, ana naga mligan mēna inu Narina ne Yeririna nepimi sane kiamiu kile na nagane tai.

³¹⁻³² “Ana le Ninive la nanua sumo amloge visena kiena ne Sona, la apilopu la e pogos nene, a yoko la nene asumālu ase e legiena na liŋereena, la avisa lologia kiamiu naviowaena, komin yar tai naŋa naga to laa metavan Sona naga sike

amio amiu, ana pe apilopu amiu re nena ga.

“A nanua mēna sumo naŋa sira kawa tai pe p̄arin suŋe tai naŋa molue e kiena purvanua naŋa sike koperin paŋisi, pitomi tano vena loge visena na manmaruaena lala kiena ne yermarua Parin Suŋe Solomon. Ana sira kawa mēna naŋani yoko naga sumālu se e legiena na liŋereena nene ana visawal ruru nena kiamiu naviowaena lala, komin naŋa yar tai naga to laa metavan Solomon naga sike amio amiu, ana pe sinemiun re nena naga poli.”

Pakaiwa lua e lepas na kapi vivaga

Matiu 5:15, 6:22-23; Mak 4:21; Luk 8:16

³³ Ana Yesu pisa mēna, pisape “Pogos naŋa tesilan kapi vivaga, ve tesilan re ga p̄isi na teva towarwan mēke e p̄ilipili tai e porotano, pona takalo si e piaki tai, ana tesilania vena tetelan to metava, vena visae yar imi loyuma ana lual naŋa kapi vivaga nene tegoli make nena yo.”

³⁴ Ana Yesu pisa mēna, pisape “Kilamaran yar naga sane yo taaga ga naŋa yomerava pimi ke loyuma e tasnena. Sanene, visae kilamaramā merarava ruru wo, visu ruru nena sur lala, yoko ve sa naŋa tasnema pulemamaga nena e yomerarava. Ana visae kilamaramā viowa, pinaia sur la punu ga naŋa

sumña pisuia, yoko ve sa naña losinemña pulen nena yemalolo.

³⁵ Visae sanene monar avisuar ruru amiu, vena kapi vivaga naña teke e losinemiu ve imi re si ve sa yemalolo.

³⁶ A visae losinemiu la ulen ruru luen ga kapi vivaga silaga, naña ve narin malo re nena tai teke ea, yoko kiamiu malena tego ruru nenaga, tegoli make yo punu ga."

Yesu pis m̃arera pa li na-sumonen nalotena lala

Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷ Yesu pis m̃a pa p̃ina la pa sanene, ana Varasi tai naña toñña miyagogonia pisa pania pisape yoko were va m̃ana, kila kinanen tai vania. Ana amio Yesu apano, ana pog naña kinanena su ruru pa sike na, ana Yesu pa totano e lelen kinanena.

³⁸ Ana e pogos nene, Varasi lala la sane monar atarar m̃arera navisaluaena tai naña sane yar monar taveve mrapa laḡasa nakevanen limana, p̃isi na kilia kinana. A Varasi naḡani sitom pisape Yesu naga pe yaru wa tai, naga monar kila ve sa naña kiela ḡelaga m̃arera nene pisa, ana pogos naña pisu sane Yesu pe sitom manene re kilaen poli, naga milan manene paḡisi.

³⁹ Ana Suḡe pis pa yar naḡani, pisape "In na nekilia make kiamiu ḡelaga le

Varasi la rui. Amiu na sine-miun manene asape akevan ruru m̃amiu piala amio kamiu pialora la silaga, ana apilaven paḡisi, asitom ke asape kam na amekik paḡisi ne, a ape yar wa. Ana pupia kororaki sike e amiu na wa, komin losinemiu lala pulen kilakotaliaen yaru, a nakila kareen yaru, a ḡelaga viowa la ne sanene.

⁴⁰ !E, ve ave wowe re sanene! ? Pe apisu kilale re naña asape Ntewa nene naña si make sur na vanua e sur punu ga, naga si m̃ena loyum̃a na sur make ga, ana po paḡisi naña visae akila yepas nemiu la punu ga ikik ruru nena wo lelaga, vanua amio loyum̃a.

⁴¹ Sur nowo la naña asum̃a akokonia manene ke e kamiu pialora amio m̃amiu piala lala, visae aliḡere re ga laḡas va yar la naña limala plasia, vera na wo na wo. Visae ve sanene, pona yoko avisu kiamiu sur la imi ikik ruru yo rui, ana ve am̃areran re si kilaen kiamiu ḡelaga taḡena laḡasia."

⁴² Ana Yesu pisayu ḡelaga navisokanena kiena ne li na sumonen na lotena lala pa laa sane, pisape "!Amiu le Varasi lala, o! Akila kare amiu paḡisi wa, yoko viowa manene laa van amiu. In na nekilia m̃a naña apisuar ruru ke silaga, asape visae awar kamiu kinanena ve lualima, yoko monar tai va e yum̃a m̃ana Ntewa, sa naña navisaluaena sum̃a pisa, a

asumña akila ke sanene e kamiu sur punu ga, pano-o tol mēna narin mās nen kapis lala a sur mēna la naḡa sane mrasil. Ana sur kerkeviu la naḡa navisaluaena pisa, kam na pe asitom re nena poli, sa naḡa pisape monar amesmes rūru wo, a monar sinemiu si Ntewa a yar taḡena lala. Visae sine-miun uararen narin sur la nene mārera, naga pogaga, ana pupia sur kerkeviu la nene popon visae asumña akila ga rui, ana pe akilali re nenaga.

43 “!Amiu le Varasi lala, o! Akila kare amiu paḡisi wa, yoko viowa van amiu vaḡisi. Loyumña e yumña na leniena lala, sinemiun asape ato luen ga tano e len yerkawa lala, a visae ayaloro e marana yeririna lala, sinemiun asape monar avatanon amiu, avio rūru amiu, avisave ‘A ke, navianena wo, pokolulagi!’

44 Yoko viowa manene van amiu vaḡisi, komin naḡa kam na sane suri korena ga, kam na sane lotap marua la naḡa yaru la sinela ḡesan rui, ana amialor ke ga meta ea, pe apisu kilia re asape suri kona tai menunu mēke tano e poli.”

45 Ana e poglis nene, yar tai naḡa pe manmarua rūru e navisaluaena, naga mēna sumña miyagogonia, ana mloge sane visena kiena ne Yesu tol rūru naga amio mēna la naḡa amiyumñae ke sane naga, ana pisape “!Navianena, nemloge sane

sinomñan osape ovisa kare imimi towe mēna ga!”

46 Ana Yesu pisatamēa, pisape “!Ee, yoko viowa mēna van amiu li navisaluaen lala! Asumña apisir plan ke sina narin navisaluaena lala e lepas nen nalotena silaga, sane sur urmi la naḡa asumña akuanpolo sike e māsina yar lala asape monar awaria, ana amiu, asumña ga sanene, pe akululun re nena mrasilmamiu tai vena akilali naḡa aiila la.

47 Yoko viowa nena van amiu, komin naḡa kam na asumña amiyowauia rūru ke tampona kiena navisawalena la kiena ne Ntewa, ana amiu na maran taaga ga sa ke repimiu marua la nanua sumo, naḡa la ke narui naḡa aḡe momār navisawalena la nene.

48 Kam na amio la nene maran taaga, komin nanua sumo, yermarua la nene la aḡe momār navisawalena lala, ana nanagane kam na akekaran ke yumñaena ken la nene, kam na asikol ke si ne naḡa asumña amioa ke kiela tampona lala.

49 “Kam na sane na visena na manmaruaena kiena ne Ntewa naḡa pisa nanua sumo, naḡa pisape ‘Yoko neligan kiau navisawalena lala a kiau li nalologena lala imi van la, ana yoko akila kare la, pona yoko awe momār la.’

50 Visena nini, kana kinasane yoko kam ke narui naḡa akus nakoaena kiena ne nawemāren navisawalen la punu ga naḡa repimiu na

sumo lala aŋe moŋar la, siar e nasiaren purpes nen yomarava nini.

⁵¹ Naga nene siar e Epela nene, pimi tol Sakaraea naŋa repimiu la nene aŋemaria likan wonta amio yo wa loyuma e yuma wa mana ne Ntewa. Lelaga nane nevisa van amiu ne, sane nakoena na kuruta kana navisawalena lala kiena ne Ntewa sike e kam nanagane.

⁵² “Ee, piowa pan amiu yaru na kilia ruruen navisaluaena lala, komin kam ke naŋa amlawan ki na pulutava na kiliaena, ana kam na pe apa re si loyuma e poli, a asuma asuwo ke mrapa pan yar taŋena la naŋa sinelan asape ava loyuma.”

⁵³ Ana Yesu pisa pa visena la nene, molue petan yuma nene pano, ana navianen navisaluaena lala amio Varasi lala sinela mlaean naga paŋisi, naŋa sinela mimi kar paŋisi. Ana la apanon Yesu silaga, asuma akuan ke visen marera a naviunen marera la pania vena ayurli naga, ana akilali mena naŋa asape naga visa visena laŋasa naŋa ve mesmes re.

⁵⁴ La apanon Yesu sa naŋa naga pe sur tetan tai, komin naŋa sinelan asape alual kiena visena laŋas naŋa torokin aliŋere naga vanonia.

tapolou yoko aim akate e yometava

Matiu 10:26-27

¹ Ana ŋina la apim ke puna Yesu na wa, la ataulu manu mok liu, a poglis naŋa apim ke lele taaga sanene, yo ve tokaki ga, a asuma apieyepal kare ke ga lala lala. Ana pogos naŋa Yesu pe pis re pan la poli wa, pis ŋesan pa kiena nalogena lala, pisape “Kam na avisuar ruru amiu e ŋelaga viowa kiena ne Varasi lala, komin naŋa la asuma apivis ke ga e gola, la asuma apis vilave ke sanene, ana apisokan ga ne. Pelaga viowa kien la nene kilia va tolkare yar taŋena lala, sa naŋa is na kilaparavi naga ve tokak ga ana ŋarmake puluyavi na kilaparavi nene veraga.

² Sur viowa make ga naŋa yar la ne sanene asuma amiyumaen vinaun ke na, pona naŋa apisawan ke ga, yoko amolmolue e yo metava na wa, vena yar punu ga akilia.

³ Visena ya naŋa yar pisa ke ga e yemalolo, yoko monar aloge sina ko legiena, a sur la naŋa yar pisa mumun ke ga mana loyuma, yoko monar avion manene si va metava e maran yar make ga, vena yar make ga akilia aloge.”

Nalogena kiena Yesu naga monar ve maraun re yaru

Matiu 10:28-31

⁴ Ana Yesu pisa mena pa kiena nalogena lala, pisape

12

Navisawanena lala naŋa

“Erau lala, nevisa van amiu sanini, nesape ve amaraun re la naþa akilia awem̃ar ga tasnemiū mare, ana siraunia taþatete si akila sur tai va ninumiū.

⁵ Ana in na sineun nesape nevis ruru van amiu nesape yoko amaraun yar ai? Yoko monar amaraun nena Ntewa, naþa naga kilia kilaþar þesan tasnemiū sumo, a siraunia kilia kuan ninumiū vito e lele na logeen viowa. Lelaga þa, yar ne nanene na monar amaraunia.

⁶ Ana visae amaraunia, yoko taþatete si amaraun sur tai, komin Ntewa na sum̃a pisuar ruru amiu m̃aga, sitom̃al amiu m̃aga. Asitomli narin ninlaea la naþa la moki kar ga asike ne, sa ga kororaki, a yar la asum̃a aþiliwilin ke la lima e ga e narin varu tai, ana Ntewa naga sitom̃al make la ga peve taaga silaga, pe sinen þesan la re nena poli.

⁷ A vilþarimiu m̃ena lala, moki paþisi, ana naga polo make vilþarimiu la peve taaga na sike ne. A Ntewa na pisu amiu na po paþisi, taulu ninlaea la nene, ana yoko visuar amiu e sur punu ga na kiamiū malena lala.”

Yar naþa pisawal pisape naga pe kiena ne Yesu

Matu 10:32-33, 12:32, 10:19-20

⁸ Ana Yesu pisape “Yar a naþa pisawal e maran yar lala pisape naga pe kiau tai,

yoko inu Narina ne Yeririna inu m̃ena nevisawal e marana ne navisi lala nae ma e peni nevisave yar nene naga pe kiau.

⁹ Ana yar a naþa pisawal e maran yar lala pisape pe pe kiau re poli, yoko inu Narina ne Yeririna inu m̃ena nevisawal e marana yar lala nevisave yaru nene na pe pe kiau re poli.

¹⁰ “Mlamulen viowa amio visen viowa lala, a visena naþa kila kare inu Narina ne Yeririna, Ntewa kilia viewo ke yar vanon na wa. A yar naþa kila kare sur wa kiena ne Ninuna Wa, pisayu yuþaena kiena ne Ninuna Wa pisape Yermare Lego ga miyuþaenia, yar na sanene Ntewa taþatete viewo pogos tai.”

¹¹ “A visae pogos laþasia, yar la sinela kar amiu, yoko avis van amiu. Yoko akilia aure amiu ava asum̃al ase maran yerkaewa lala na yuþa na leniena, pona kumali, ana ve asitom manene re avisave yoko akilia avisa-taþe la ve sanape ne, pona yoko avisa visena ya na van la ne.

¹² E nena e aora ga nene, yoko Ninuna Wa ga iila amiu, vian amiu e visena ya naþa akilia avisa.”

Pakaiwa na yaru na sur moki naþa pe sitom ruru re kiena malena poli

¹³ Ana yaru na þina nene tai pion ke pa Yesu, pisape “Navianena, wolai sum̃a kila

kare in ke ne, pe mliṣere ruru re lalimana arimamimi pan in poli. Popon ovisa vania monar kila mesmes ga van inu."

¹⁴ Ana Yesu pisataṁnea, pisape "Peraga yaru, sur nene ve in re na nekila. In na pe nepe yar na liṣereen re yar poli."

¹⁵ Sanene, Yesu pe kila re sa naṣa yar nene pisa poli, ana mla visena tai pan la e lepas na sinesunen mane-ne. Naga pisape "Monar avisu ruruia, pe pon re avieluen manene yar taṣena la poli, sinemiun manene laa asape awar kiela sur lala. Kieta malena pe su re e sur moki la naṣa towar poli, ana kieta malena na suṁal ga sike e sur taṣena."

¹⁶ Ana e nene Yesu sikol kiena visena pa laa sane, naga pisa ṣakaiwa tai pan la, pisape "Yar na sur moki tai, kiena porotano keviu paṣisi, a po ṁena paṣisi, ana kana lokove la ṣar kinanen moki paṣisi."

¹⁷ Ana yar naṣa pisu kinanena la nene, sitom ṣele narui, pisape yoko naga kila ve sanape ne, yoko ligan ruru kana kinanena la nene su pe ne, komin kiena yuṁa na kinanena lala a kiena yo taṣena la puleule make rui."

¹⁸ Ana yar naṣani pisape "Yoko nowe plan ga kiau yuṁa na kinanena na urmarua la nene, ana nekila si urviu laṣasa, naṣa akerkeviu laa sane, atorokin kinanen make la nene amio kiau

sur moki taṣena la naṣa sike ne."

¹⁹ Pogos naṣa nekila pae, yoko nevisave in na sane in ke narui, in na nopo laa narui. !Lelaga ṣa, yoko neloge wo vaṣisi! Kiau sur moki la nene, yoko nakan la ṁa sanene vano-o, la avisuar ruru inu e kas ve moki. E pogos nene, in na taṣatete si neyuṁae narui, yoko in na nakan ga ya naṣa in na sineunia, yoko nomun korena ga suria, sane nesu luen ga e malena wo narui."

²⁰ "Yar nene sitomiyu ke sanene pano, ana mninue ga, naga ke naṣa Ntewa kila ruru ke sape vis van narui, visave 'Peraga yaru, ko na ope wowe ga. Yemalo ga nini, nesape nelalua si kioṁa malena vetan ko. A kioṁa sur moki la naṣa oṁareran omiyuwon polo pe kioṁa sike ne, yoko a ne ve kiena si narui?" "

²¹ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Yoko ve sa ke nene narui va la naṣa amiyuwon polo ke kiela sur lala, la ape yar na sur moki e yomarava nini, ana la pe ape yar na sur moki re nenaga e lepas kiena ne Ntewa."

Yesu pian la sanapen yar naṣa sitom manene kiena malena

Matu 6:25-34

²² Ana Yesu pisa ṁena pan kiena yeririna lala, pisape "Visae sanene, in na nevisa van amiu, nevisave, pe pon re kiamiu sitomena la ulen manene kiamiu yuṁaena na visuar amiuen ga la poli,

naña apiuviun ke asape “? Yoko telual kata kinanena pe ne?” pona “?Yoko tetol mñata kulmrae na yenen sanape ne?”

²³ Sitomen la nene pe mesmes re poli, komin kiamiu malena naga to laa metavan kinanena, a yepemiu na to laa metavan kulmrae.

²⁴ Asitomli sako la ne akaka kar ke la ne. La nene pe amapla re lokove po, la pe apanon re aþar kinanena pimi po, a pe lelen kala kinanena re tai naña awarpo se poli. Ana Ntewa pagan la ke ne, a e kiena navisuena, naga pisu amiu ato manene laa metavan manu la nañani, ana naga monar visuar amiu manene laa na wa taulu la.

²⁵ ?Asitom asape yar naña naga sitom manene laa kiena malena naga kilia kila kiena malena naña plas imi ve piavi li laa sane?

²⁶ Peraga, pe sa re nene po, komin naña kam na taþatete akila narin sur tai ne sanene, po pon kam na ve asitom manene re sur taþena lala e kiamiu malena.

²⁷ “Asitomli meme tanea la ne pitotovi kar ke ga la ne. La na pe amiyumñae re poli, a pe asuluwo re mñala kulmrae la poli. Ana nevisa van amiu, þarin suþe Solomon nanua sumo, naga pe yar na sur moki a naga kiena sur make ga, ana mñana kulsota pe miyowau ruru re poli sane meme la nene.

²⁸ Meme la nene na legiena taaga ga, yoko peni

ga na asikapi la, ana Ntewa sumña miyowauia ruru la paþisi. ?Ana asitom asape yoko taþatete Ntewa war kulsota van amiu? Peraga, kam na pe apiawa re nena mñarera e naga poli.

²⁹ Komin sur ne la na nene, pe pon re sinemiu ulen manene sitomena, naña asape “?Sanape na yoko tekina, pona tomun suria, pona telual mñata kulsota?” Pe pon re asitom manene sur la sanene poli.

³⁰ Ee lelaga þa, yar make ga lala na purvanua kerkeviu na yomarava nini la asumña asitom manene sur la ne sanene silaga, ana amiu na, Arimamiu kilia pa rui sape yoko monar awar sur la nene.

³¹ Sur naña asitom þesan ve keviu e kiamiu malena, naga navesuþenena kiena ne Ntewa. A visae akila sanene, yoko naga la mñena sur taþena la nene van amiu.

³² Lelaga þa, kiau narin sipsip lala, Arimamiu sine nan manene paþisi sape tañan amiu aimi avesuþen kiena yeririna lala, ana kam na taþatete sinemiu konan sur tai, yoko suri punu ga woga ga van amiu.”

Yar naña naga pe yar na suri moki

Matiu 6:19-21

³³ Ana Yesu pisapenua “Po pon auliwilin plan kiamiu sur la nene, awar kana varu la va van la naña limala korena vena aiila la. Visae akila sanene, sa naña aþar

ke kiamiu pupia karo tai naŭa mēke ma e peni, naŭa taŭatete viowa pogos tai, a akokonia ke kiamiu sur moki paŭisi pito ke ea, naŭa akilia awasinea, naŭa yar navinauena taŭatete si warlua vetan amiu, naŭa kirara la taŭatete si akila karea.

³⁴ Popon sane kam na kiamiu sur nowo la ve moki sanene su ma e peni, komin naŭa yoko kiamiu sitomena lala sulue ga e yo nene naŭa kiamiu sur nowo la sike ea."

Nalogena la monar asu ruruian naŭa Suŭe wasuŭe sina

Matiu 24:42-51; Mak 13:33-36

³⁵⁻³⁶ Ana Yesu pisa mēna pan la, pisape "Monar asu ruru silaga vena kiamiu Suŭe imi mālavin amiu. Kam na monar ave sa yar na yuŭaena kiena ne yerkawa tai, naŭa mligan la vena va e talopaena tai. A amiyowau ruruia, a asilan kiela kapi lala, asuŭalu ga asuŭa ga, ana pog ya naŭa kiela yerkawa imi mālavin la, sigariga mratava, ana la asu ruru asike rui, akilia avietavan veraga.

³⁷ Pupia navisa ruruena sike e yar la naŭa amiyuŭae sanene, pogos naŭa kiela yerkawa pimi mālavin la, ana asuŭate mē naga, atavilo ga asuŭa ga. Yokorena kiela yerkawa kekaran la vaŭisi, ana yoko naga va yowau, siraunia imi ana la ailan ga naŭa vio la

vena atotano e kana lelen kinanena, naga piozion kala kinanena tanea nene.

³⁸ Pe sur koren ga visae yemalo rui, pona pa ko yepelilika la ne, pona lavis lakaporo kokoreko, ana visae yerkawa naŭani imi lual kiena yeririna la atavilon ke sanene wa, ŭisi na naga kila wo manene laa van la sane wa.

³⁹ "Ana maran taaga sina ga, visae yar tai kilia ruru pogos naŭa yoko yar na vinauena tai imi mēna, yoko yar nene taŭatete ligan mēna yuŭa ana va koyo tai, ana naga monar su ruru ga suŭate mēga.

⁴⁰ Ana visae sanene, kam mēna monar asururuia, asuŭate naŭa inu Narina ne Yeririna neim noŭalivi, komin naŭa yoko neim noŭalivin amiu sina e pogos tai naŭa pe yar tai kilia re poli, pona sitom ke sape yoko nowasuŭe inu ea."

Pakaiwa na yar na yuŭaena naŭa kiena yerkawa ŭasuŭe si pimi

Matiu 24:45-51

⁴¹ Ana Pita piun tan Yesu, pisape "ŭ? Suŭe, ŭakaiwa naŭa opisa ga na wa, opisa ga pan imimi imimi kionēa li nalologena lala, pona pe kien yaru make ga?"

⁴² Ana Yesu pe pisatamea ruru re poli, ana pisatamea e ŭakaiwa tai.

Pakaiwa nena sanini "ŭ? Visae yar na yuŭaena tai, naŭa naga pe manmarua

ruru ea, a naga p̃uarar ruru yuṁaena nene, naga yuṁae sanape? Visae kiena yerkaŋa ligan yo vena va perina, ana yerkaŋa naṁani ligan kiena yuṁaena lala se e limana. Ana yar nene naga visuar ruru yar na yuṁaena taṁena lala, yoko uarar ruru yuṁaena la nene.

⁴³ A pogos naṁa yerkaŋa wasuṁe sina, yoko lual sane yar na kiena yuṁaena naṁani, suṁa p̃uarar ruru ke yuṁaena la naṁa na wa. Ana e pogos nene, yar na yuṁaena naṁani kilia loge wo vaṁisi,

⁴⁴ komin yoko yerkaŋa naṁani ligan make kiena sur la e limana ne. Ee, a yoko Ntewa ṁena ga kila ve sa ke ga.

⁴⁵ “Ana visae yar na yuṁaena naṁani yuṁae viowa ga, ana pogos naṁa kiena yerkaŋa mligan yo pa sike perina, yoko naga sitom visave ‘E, yerkaŋa nene pa sike gare piavi laa narui, pona ve imi re si yo.’ Ana yoko naga suṁalu kila viowa va kiena yar na yuṁaena lala, pona sira na yuṁaena lala, a yoko naga suṁa kinanan kilavaru kiena ne yerkaŋa naṁani, a va mun luen ga wii e legiena punu ga.

⁴⁶ Ana yoko yerkaŋa naṁani wasuṁe sina e legiena tai naṁa yar na yuṁaena nene ilan ga, e pogos tai naṁa yar nene pe

sitom re pisape yoko imi e poli. Ana yoko yerkaŋa naṁani la pupia nakoena tai van yar nene, naṁa yoko kila naga va sike e yo kiena ne p̃armarera lala.

⁴⁷ “Yar na yuṁaena naṁa kilia ruru ya naṁa kiena yerkaŋa sinenan pisape monar kila, ana siraunia naga pe kila re poli, yoko awe kare naga vaṁisi.

⁴⁸ A yar na yuṁaena naṁa kila piowa sane popon awe kare naga, ana komin naga mninue ga, yoko taṁatete awe manene naga.

“Yar naṁa Ntewa mla keviu pania, Ntewa sinenan pisape visu yaru nene yuṁae ve keviu ṁena amio. A yar naṁa visae yar la amligan sur la moki se limana, yoko aviun ke sina sur ve moki vania va laa sane na wa.”

Yesu pe purṁes nen yar na kaween yaru

Matiu 10:34-36

⁴⁹ Ana Yesu pisape “In na nepimin nena nesape neli-gan kapi e yomarava nini, a popon manene visae kapi nene vivaga rui, ana pere wa.

⁵⁰ Ana pupia yuṁaena tai sike vamon inu wa, vena in na monar neva nowar-poyo ea, a nanagane in na nakawean in manene ke vanon rui. Popon sur nene imi vilaga, vena nekilia nek-ila makea.

⁵¹ ?Kam na asitom ke asape in na nepimin nekila sa naṁa pupia suṁare imi

sike e yomarava? Peraga, in na pe nepimin re neli-gan suñare e poli, ana in na nepimin nekila p̄elaga na viañaena imi ve keviu.

⁵² Siar nanagane, pona e uña tai, yar la lima asike ea, ana yoko la ve telu aviaña vetan la ve lua, pona la lua aviaña vetan la ve telu.

⁵³ Yoko yar la asuña avi-aviaña, naña yoko m̄ee lala akawe arimala lala, arimala lala akawe narila m̄ee lala, a anela lala akawe narila sira m̄ee lala, a sira m̄ee lala akawe anela lala, a yoko anen simem lala yoko akawe sira la naña atalopa amio narila na yerm̄ene lala, a yoko sira la nañani akawe anela simem la nene.”

Monar avisu kilale kile na pogos kiena ne Yesu

Matiu 16:2-3

⁵⁴ Ana Yesu pis sina ga pa p̄ina lala, pisape “Pogos naña ita tevisu pupia malo m̄eke e yo naña lagi molue ke kom ea, tekilia tesape p̄isi na yua wowo, a ve ve piavi re yoko yua nene imi.

⁵⁵ A pogos naña visae teloge kieta lagi ura yui, nanene na tekilia tesape yepisusun vañisi ne, a yoko-reña monar ve sa ga nene narui.

⁵⁶ ? Nanene narui, nane asuña apisu kilale ke kile lala na sinapane a na yomar-ava nini narui, avisave yoko pogos ve sanape pona ve sanape, ana sanapen naña pe apisu kilale re kiau kile la poli, na pupia pogos

nanagane naña nesike ne-mio amiu ea? ?Pona kam na yepemiu mavin ga visu kilaleen yo? Aulai, kam na apilaven manene laa kiamiu visen koren la nene pañisi wa.

⁵⁷ “Popon kam akilali naña akilia towe laa narui sane mrapa ya naña mesmesun aliluia.

⁵⁸ Visae pogos tai oveveyun sur tai omio yar tai, ana naga sinenan pisape were ko ova osum̄alu ose marana ne yar naliṗereena, popon okilayonli naña vena ovis ruru omio naga sumo wa, pogos naña pe atol re kumali poli wa. Visae peraga, pona naga ligan ko e limana ne yerka-wa na liṗereen yar yo, ana yerka-wa nañani pona naga ligan ko m̄ena ova e limana ne yar na taren yaru lala, a yaru na taren yar lala pona aligan ko e yuñā nako-aena yo.

⁵⁹ Lelaga, nevisa van ko sanini, nesape visae sanene, yoko taṗatete si omolue e yuñā nako-aena, vano-o oul plan make kioñā nako-aena sumo wa, p̄isi na okilia omolue sina.”

“Ana visena nini pe lelaga e kiamiu malena na yomar-ava nini, a pe lelaga m̄ena e lepas na pun amiu amio Ntewa.”

13

Visae ve ovilopu ko re yoko omare

¹ Ana yeririna lañas naña asike e pogos nene, la

asunyū pa Yesu e lepaš kiena ne le Kalele laṽasia, naṽa yerkaŵa nae Rom naṽa Paelat kila ṽelaga piowa tai paŋ la. Apisaŵe “La nene, asike e Yuṽa Wa ṽana ne Ntewa, ana pogos nena naṽa amlotun ke Ntewa akila kuṽaṽaena pania, Paelat la apim amial moṽar la. A la aṽalelar kuruta kan la nene amio kuruta na kuṽaṽaena nene naṽa la asuṽa akila ke ne.”

Ana pogos naṽa apisa sur nene pa Yesu, la asitom pa rui asape sur viowa nene naṽa pimi ṽalivin la nene, pona nakoena kiena ne Ntewa tai nene yo komin kiela sur viowa laṽas naṽa akila.

² Ana Yesu pisataṽe la, pisape “? Kam na apisu le Kalele la naṽa kiela marena piowa sanene, asitom sanape? ?Pona kam na asitom ke asape la nene na ape yar viowa la lala, taulu le Kalele taṽena lala, pona kiela nakoena ga?

³ In na sineun nesape nevisa van amiu nevisave peraga, pe sa re nene poli. Ana kam na monar avisuar ruruia, komin visae ve avilopu amiu re, yoko kam ṽena amare e ṽelaga tai ve sa ke nene.

⁴ A kam na asitomiyuli ṽena yuṽa na kirakiravaena naṽa ṽeke e pulkumali naṽa Siloam. Naga mon manene metava paṽisi, ana poglis nanua mloru ne, ana kowar yar lala, la lualima taaga pa orelu [18] amare.

?Sanapen la nene? ?Pona kam na asitom ke asape la ṽena apiowa laa taulu le Yerusalem taṽena lala, pona nanene na sane kiela nakoena ga ne?

⁵ Ana peraga, naga ṽena pe sa re nene poli. Ana in na nevisa si van amiu, kam na monar avisuar ruru amiu, komin visae ve avilopu amiu re, yoko kam ṽena amare ke ga e ṽelaga tai ve sa nene.”

Pakaiwa na purpiliva naṽa pe ṽar re mras poli

⁶ Ana Yesu pisa sina ṽakaiwa tai, naṽa pisa sanini, pisape “Yar tai, kana purpiliva tai kapuru sike e kana lokove. Ana pogos tai yar naṽani pimin purlaki nena, sinenan pisape visulia ṽar ṽa mrasa pona peraga. Ana pimi pisulia, ṽal purlaki naṽa pe ṽar re nena mras poli.

⁷ Ana pis pa yar naṽa pisuar ke kana lokove, pisape ‘Nanagane tol kas telu narui naṽa nepimin nakale mras nen purpiliva nini, ana peraga. Sineu maren rui, naga mono korenan ke ga yo wo nene, yoko otelua ga vano.’

⁸ “Ana yar nene sinen miye purpiliva naṽani, pisa pa kiena yerkaŵa, pisape ‘Visae sanene, yoko teliganli mon ṽa tol si kas ve taaga. Yoko nekilayonli naṽa nekila ruru sumo, yoko nekilvivi purṽesa, a yoko nokoven sin puluk laṽas va ea vena kila kapur wo.

⁹ Ana visae kapur wo, war towe mña mras lañas e kas na sirau, yoko kilia sumña ga sanene, ana visae peraga, naga narui yoko otelua ga na wa.' "

Ana pakaiwa nene pisayu ke sape narin pulmas teke ga wa naña yaru la akilia avilon la, visae peraga, yoko Ntewa la nakoaena van la.

Yesu kila ruru sira marua tai e Legiena Wa

¹⁰ Ana e Legiena Wa tai, Yesu sumña pian ke yeririna lala loyuma e kiela yuma na leniena.

¹¹ Ana e yo nene, sira marua tai sumña ea, naña ninuna na maiena viowa sike ea. Ana ninuna nene kila naga pa tol kas lualima taaga pa orelu [18] rui, kila masina ne sira nene pulu nena pañisi, naga sumalu mesmes peñe sina.

¹² Ana pogos naña Yesu pisuia, pio pimi, pisa pania, pisape "Sira marua, nevisa sanini, nevisave ko, inanena naña piar ko ke ne, ligana ko ga nanagane."

¹³ A Yesu mligan limana tea amio visena nene, ana masina pimi po ruru veraga e nena e pog nañani, ana sira nañani mloge po pañisi, mieluar Ntewa.

¹⁴ Ana nasumonen na yuma na leniena nañani sinen kar Yesu vanon naña kila ruru sira naña e Legiena Wa. Ana pis pa yeririna lala, pisape "Sa naña tekilia rui, tekilia teyuma e legiena ve orai, a legiena ve taaga ve

teyuma e re. Visae sinemiun naña akila plan maiena vetan amiu, popon aimi e legiena orai la nene, ana Legiena Wa na sa nini pe pe kana pogos re nene poli."

¹⁵ Ana Supe pisatamea, pisape "? Sanape? ? Pona akepu ke kiamiu puluk la e Legiena Wa yo, pona pe akila re poli? ? Pona apagan ke kiamiu sur mal lala, pona amla wii pan la e Legiena Wa yo, pona pe akila re poli? ? Ana vanon ya ne kam na pe akekan re naña nekila suri wo e sira marua nene? ! Kam na ape yar navilavenen ga vis korenena nene!

¹⁶ Sira marua nini, naga vineta tai naña ita punu ga tomolue e lus kiena ne Epraam, ana Yermare Lego piar manene panon inanena nene mene kas lualima taaga pa orelu rui. Ana in na nepisu sane Legiena Wa naga torokin ga naña tourelua naga e yo viowa naña naga sike ea."

¹⁷ A pogos naña Yesu pisa visena nene, kila kiena nasinekar la nañani amloge amawa pañisi e marana ne yeririna lala. Ana yar tapena lala, la amloge akekara pañisi e yumaena namareraena wo la naña Yesu kila pan la.

Pakaiwa na kurus nen mrapa

Matiu 13:31-32; Mak 4:30-32

¹⁸ Ana Yesu pisa ke sina ga, pisape "? Yoko nevisa visena ya ne van amiu

vena kila na akilia sane nasuŕenena kiena ne Ntewa naga sanape? Yoko nevisave nasuŕenena nene naga sane sur ya?

¹⁹ Yoko nekilali naŕa nekila merarava van amiu e ŕakaiwa nini, naŕa pisape: Nasuŕenena nene, naga sane kurus nen mrapa naŕa mloru pito pelan te laki tai. Kurus nene na ve tokak paŕisi, ana pogos naŕa kapuru, pimi pe purlaki tai naŕa keviu manene laa, ana manu la akila mŕala ponovi lala e kana korowas lala."

*Pakaiwa na is
Matiu 13:33*

²⁰ Ana Yesu pisa sina ŕakaiwa taŕena pan la, pisape "'? Pona nevisave nasuŕenena kiena ne Ntewa sa si ya narui?

²¹ Nasuŕenena nene, naga sane sira tai ŕalelar is amio yavi na kilaparavi pa e pupia pialora tai, ana narin is naŕani kila kilaparavi la punu nene mlapa."

*Mrapa lua ga
Matiu 7:13-14,21-23*

²² Ana Yesu mla si kiena mrapa, sinenan pisape va ma Yerusalem. Ana pogos naŕa pa sane, pa kome pulkumali lala, sumŕa pian ke yeririna lala.

²³ Ana yar tai piun tania, pisape "'?Suŕe, la naŕa yoko atol malena la moki, pona pe la moki manene re poli?"

²⁴ Ana Yesu pisatame la, pisape "Monar akilayonli

naŕa ava loyuma e pulutava taŕena nene, naŕa ve tokak la ga. Nepisa ke lelaga na pan amiu ne, nesape yoko yar la ve moki naŕa sinelan asape ava loyuma, ana yoko taŕatete akila.

²⁵ Nanene komin naŕa sir-aunia, yoko yerkawa na yuma, naga visu sane toroki rui, ana yoko naga sumŕalu, kotava ruru sina. E pogos nene, yoko kam ve moki naŕa aim awon amiu ase mratava nene, asigar ga avio, avisave 'Suŕe-o, awis ovietavan imimi!' Ana yoko yerkawa naŕani visatame ga sanini visave 'Peraga o, nemninue amiu nena ga! Kam na yer pe la nene?'

²⁶ Ana yoko akilali naŕa avisa van e pogos nene, avisave '?Ana sanape, ko na pe ositomŕal re si naŕa osape ita ke narui nanua tesuma tekinan ke lele taaga ne? Imimi ke narui naŕa opam opian imimi ke e yometava la nene e kiamimi pulkumali lala?'

²⁷ Ana yoko naga visa van la, visave 'In na nepisa pan amiu yam tai rui, nesape nemninue amiu nena ga, nesape kam na yer pe la nene. Nekilia nesape kam la nene kam na yar na kilaen ga ŕelaga viowa lala. !Pogaga, kam na aure matan inu naganee!'

²⁸ E pogos nene, yoko kam na aloge viowa vaŕisi, yoko atag vano-o ŕisa, asuma akar

maluemi. Nanene komin naŋa yoko kam na avisu yeririna wo lala kiena ne Ntewa, naŋa sane Epraam, Aisak, Sekop, a navisawalen taŋena mŋena ga lala, la asu ruru ga asike loyuma e kiena nasuŋenena ana kam na akoven amiu asuma lu asuma ga vanua sanene.

²⁹ “E pogos nene, yoko yeririna taŋena la ve moki naŋa amolue e mrapun yomarava varoka, aimi atotano vena akinana e pupia paŋagena loyuma e navesuŋenena kiena ne Ntewa, ana kam na taŋatete ava loyuma.”

³⁰ Ana Yesu pisa make kiena visena e pogos nene, pisape “Ana yar la naŋa asirau, ŋisi na la asumo, a la naŋa asumo, ŋisi na la asirau.”

Parin Suŋe Erot sape weŋar Yesu

Matiu 23:37-39

³¹ Ana e pogos nene naŋa Yesu pa ke ma Yerusalem wa, Varasi laŋas apim puna, apisawal pania, apisape “Pona ko pe okilia re poli yo, naŋa Parin Suŋe Erot, naga pisaar rui pisape yoko weŋar ko. Popon oure ova gar Yutea sumo wa, komin naga pisuar ke lepas nini.”

³² Ana Yesu pisatame la, pisape “In na pe nesitom re kawe nene nesape naga pe yar tai naŋa kilia kila sur tai van inu poli. Yoko ava avisawal e marana, avisave in na nekila ke ne kiau

yuŋaena sumo wa. Avisa vania avisave in na nomene plan ke yermare lala, a nekila ruru ke namaiena lala, a yoko neyuma e ve sanene ŋane, amio peni, amio mŋena vewo, vano-o nevisu sane nekila make nenaga.

³³ Ana nekilia nevisa van amiu, sane ve asitom manene in re, komin naŋa e ke e legiena la nene narui, in na nomolue nepa ke sanene narui. Monar neva netol ke ne yo ma Yerusalem wa, komin naŋa nepisu sane siar nanua sumo yar la ame momar kiena navisawalena lala e ke e yo nena nene narui.”

Yesu sinen miye Yerusalem

³⁴ Ana e pogos nene, Yesu sitom manene Yerusalem pano-o taginia, pisape “Yerusalem o! Komin ya ne ome momar ke navisawalena lala, a okove momar ke yar la naŋa Ntewa mligan la pimi pan ko? Yam mok liu naŋa sineun nesape neligan lumau yervivi kiona yeririna lala, sa naŋa lakaporo mligan narina lala apim atapolou vatanon kupena, ana kiona yeririna lala pe akekaran re poli.

³⁵ Ana opisu ke ne, Ntewa pilon ke masina pan ko narui, ana naga pitetalia inu nepim ŋes e nini, ana nevisa van ko, nesape yoko kiona yeririna lala taŋatete si alual inu, vano-o tol pogos naŋa

avisu kilale inu, avisayu inu, avisave

'! Ntewa na mava, ovisa
ruru naga naña pimi e
kiomña kia!' "

14

Yesu kila ruru namaiena tai

¹ Ana e Legiena Wa tai, nasumonena tai kiena ne Varasi lala ãere Yesu pa kinnan mña. Ana yar tañena mña la ãasia asike e pogos nene, naña pe sinelan re Yesu poli, la asumña apisusu naga visae kila sur tai naña ve mesmes re, la akilia akila sur tai vania.

² Ana yar namaiena tai sike loyomña amio la e pogos nene, naña yar nena yepena la sirorop pañisi. Ana Yesu pisu yar nene,

³ ana pis pa navianena navisaluaena lala, piun tan la pisape "¿Sanape e lepas na kieta navisaluaena? ¿Pisape tekilia tekila ruru maiena e Legiena Wa, pona pisaluñar pisape ve tekila ruru re?"

⁴ Ana pogos naña Yesu piun naviunena nene, apisu sane tañatete avisatamña, atopur nenaga. Ana Yesu ãere yar nañani pimi lavis puna, kila ruru sina, ana pisape kilia wasuñe si va ga umña.

⁵ Ana naga pis pa la naña asike ne, pisape "Kam na asitomyulia. Visae kam yar tai nene, e Legiena Wa tai, narina tai pona kiena sur mali tai va loru vito e ãiliñili

na wii tai, ana yoko okila ve sanape? ¿Yoko ovitañilin ne, naña ova ga ourelua si ne, pona ovisave: Ke, piowa narui e, nagane na Legiena Wa nini narui, navisaluaena pisape ve neyomña re e Legiena Wa, ana pona naruu pona kiau sur mali nene mon mña e ãiliñili wa, neva ga nourelua peni? Peraga, pona yoko ovitañilin ga ourelua yo."

⁶ Ana la amninue kare narui amña yoko avisatamña si naga e lepas nene ve sanape, la asupur ga asike na.

Pe pon re yar ga visirlua sina naga poli

⁷ Ana pogos naña apim asun ke naña atotano e kinnanena nene, Yesu pisu kilale naña la tañena lañas naña ãar na ãañagena pio la apimi, sinelan manene alual yo tai naña po, la apa atowo lenen yerkawala metava. Ana Yesu pisu kiela ãelaga navilaveena la nene, ana pisa pan la pisape

⁸ "Visae pogos tai avio kon ova e kinnanena natalopaena tai, pona sur tai sane ãañagena, ana pe pon re ovitañilin naña ova otone nena tano e lenen yerkawala poli. Pona yo nene akila ruru monmñate ke pupia yerkawala tai yo, ana pe okilia re poli,

⁹ ana yoko ãar na ãañagena imi visa van ko, visave 'Ake wolai, pe sineyeena pañisi, ana yoko

otom ke ne tano wa, komin naŋa oteke e lelen kiau yerkawa namãa.' Ana yoko omawa ologe viowa vaŋisi, ana yoko monar oto si tano, okilali naŋa olual narin pulmas tai tano vena okilia olawan maramã ea.

¹⁰ "Ana ðelaga wo na sanini, visae avio ko ova e kinanena tai, pogos naŋa omãlivi ea, yoko ova oto ga tano omio yar kar ga lala. Ana visae þar na þaþagena vim visu ko, visave 'E, yerkawa, nepisuar ruru lelemã teke meta ma e ne rui. Yoko ita lua tevavini, neligan ruru ko otea.' Ana e pogos nene, okilia ologe wo vaŋisi, naŋa þar na þaþagena pisirlua ko sanene e maran yeririna taþena la naŋa akinan ke lele taaga.

¹¹ Naga sanene narui, sane yar naŋa naga ga pisirlua naga, yoko aligan naga mon tano, ana yaru naŋa mligan naga mon tano, yoko avisirlua naga."

Popon ovio m̃ena yar naŋa limana korena ga imi e kiomã þaþagena

¹² Ana e pogos nene, Yesu pisa m̃ena visena tai pa yar naŋa pio naga pimi kinan m̃ana, pisa pania, pisape "Nagane, tepisu pogos naŋa visae yar la akila kinanena tai, la sinelan ga avio kiela erau wo lala, pona kiela wolai lala, pona kiela namratava taþena lala, amio m̃ena pupia yerkawa

la naŋa asike lavisin la. Akila ke sanene, komin akilia ke asape visae siraunia, visae la m̃ena akila kinanena pogos tai, yoko monar akila maran sina van la.

¹³ Ana ðelaga wo na kilaen e þaþagena naga pe sa re nene poli. Popon manene ovio yar taþena lala, sane la naŋa limala korena ga, a la naŋa tasnela la pioyowa ga, pona laulu lala, pona kilamara þala lala, yar la ne sanene, la aim akinana amio ko.

¹⁴ Yar sur la ne sanene la taþatete akilamaran si van ko pogos tai, ana pogos naŋa Ntewa pisu naŋa okekaran opure la nene apim akinana momã, yoko naga kekara vaŋisi. Yoko naga visa ruru ko, a yoko owar kiomã nalaena wo vanonia, nanene e pogos naŋa naga kila kiena yeririna mesmes lala amal si vetan marena."

*Pakaiwa na visawoena
Matiu 22:10*

¹⁵ Ana yar tai tomã e kinanena nene, naga mloge m̃a naŋa Yesu pisayu ke pisape yoko Ntewa visir plan kiena yar mesmes lala e legiena maro, ana naga pisape "¡Lelaga naþane, yoko wo manene laa van ita e pogos nene, naŋa ita tesikol ita e pupia þaþagena nene loyomã e nasuþenena kiena ne Ntewa!"

¹⁶ Yar nene pona naga sitom ke sape naga po narui, ana yar la na sanene la sinelan re vaen loyomã poli,

ana Yesu pisa ãakaiwa tai e lepaſa nene, naãa ſanini “Yerkawa tai, naga ſinenan piſape kila pupia kinanena tai, ana pio yar la moki naãa aimi.

¹⁷ Ana pogos naãa kila ruru make ſur punu ga ãiſi, naga pitetalia kiena yar tai vena vanon were la naãa apio la ãiſi rui aimi.

¹⁸ Ana pogos naãa kana yar nena pimi m̃alivin la, la make ga nene maran taaga aſuma akila ke ſina ga viſena na viſawoen ſuria. Tai piſa ſanini, piſape ‘Pogaga, ana in na nopul ga kiau narin porotano tai na wa, ana nepavin ke neſape neviſulia aãa porotano nena ſanape wa. Yoko oviſa va yerkaſa oviſave pe naſineyeena paãiſi ana taãatete neiãaſa nanagane.’

¹⁹ A taãena, piſa ſanini piſape ‘Pogaga, ana in na nopul ga kiau puluk laãaſa na wa, vena ureen kiau kat lala, ana neſape neva neviſu la lia aãa aãarera ruru m̃aga. Yoko oviſa va yerkaſa oviſave pe naſineyeena paãiſi, ana in na taãatete neiãaſa nanagane.’

²⁰ A taãena m̃ena ga, naga piſape ‘Pogaga, ana in na nekila ga ãaãagena na kiau talopaena nanua ga nagane, ana in na nepiſu ſane taãatete neiãaſa yo, komin ſur moki paãiſi.’

²¹ “Ana yar naãani pimi piſawal viſena la naãani pan kiena yerkaſa, mloge, ſinen

kar la. Ana naga pitetalia ſina kiena yar naãani, piſape ‘Pogaga, oyal kawa, ova e narin mrapa la ne laviſ ga naãa, ova olual la naãa pe kiela ſur re poli, amio la naãa taſnela la pioyowa ga, amio laulu lala, amio kila-mara kata lala, ana owere la nene aimi e kieta ãaãagena.’

²² Ana naga pa kila, ana ſiraunia ãaſuãe ſi pimi pun kiena yerkaſa, piſape ‘Suãe, ſur naãa opiſa ãa, nekila rui, a yar moki apiſi, ana yepa keviu m̃eke ga wa.’

²³ Ana pitetalia ke ſina ga, piſape ‘Viſae ſanene, ova ſina, ova kare ga yo um̃a la e pulkumali, a om̃areran kare ga va yar naãa viſae olualia, oviſave monar aimi, vena akokonia kiau kove, vena akila ãaãagena nini imi wo.

²⁴ Taãena la naãa akila ke naſiſawoen viowa lala, in na nepio ruru la neſape aim e ãaãagena nini ãa rui, ana nanagane, yoko taãatete nena lala yar tai kan re narin kinakiſaſa nen kina-nena tai e ãaãagena nini ãiſa, peraga. !Nepiſa ruru ga ne!”

Yesu naga monar to ſumo e malena kiena ne kiena nalo-gena lala

Matiu 10:37-38

²⁵ Ana Yesu mla ſina kiena mrapa, pa ke meta ma Yeruſalem na wa, a pupia ãina moki la ataveveia. Amiyal m̃a pano-o, pilopu naga kira pimi pula, piſa pan la piſape

26 “Yar naþa sitom sape taveve inu, naga monar ligán inu neto nena sumo e kiena malena, in na neto manene laa metavan ari-mana, pona anena, pona wona, pona narina, pona wenla, pona vinena. Yar naþa pe pisu kilale re kiena malena sane naga pe pe sur re tai poli, naga pe torokin re nena naþa imi sane kiau nalogena poli.

27 Ana yar naþa sinenan sape imi ve kiau nalogena, naga monar kila sanini. Monar kus kiena lak torovia, taveve inu lue ga, sa naþa kilia tamán naga loge viowa vanon inu.

28 Po pon asitom ruru ke ne sur nene sumo wa, þisi na avitaþilin visena, avisave sinemiun ataveve inu.

“Nanene naga sa ga naþa yaru tai, visae sitom ke sape kilia kila pupia yuþa tai, naga monar totano, visu ruru ke ne sumo wa, wolo ruru kiena kilavaru naki-laen yuþaena nene, naga monar visu kilale sane yoko naga torokin kilia kila make pupia yuþaena nene, pona pe torokin re poli.

29 Visae peraga, yoko naga siaria, yuþaen ruru þeren yuþa nena, va laa sane, yoko ilan ga naþa limana ve plas ruru nena ga ana yoko yuþaena nene loru meke na. Ana pogos naþa yar taþena la aimi avisu yuþa naþa komþas meke na amio kana lepas ne lala, a pe

maero pa re e poli wa, yoko avitalia kare yar nene narui, yoko avisave

30 ‘Ke, yar nene, kiena sitomena po paþisi. Sinenan sape yuþaen maana yuþa, ana pe maplar ruru re kiena yuþaena po, ana taþatete nena kila makea.’

31 “A yar naþa sinenan sape visaar naþa yoko imi kila yuþaena amio inu, naga monar kila sane þarin suþe tai, naþa yerka-wa taþena sumalunia, þere kiena pupia þegas nen nakilaen mara tai aim akila mara vania. Li namara kiena ne þarin suþe nene pe la moki re poli sane yerka-wa nene, ana þarin suþe nene monar visu ruru sumo, monar sitom ruruia, sane naga kilia taulu pupia þegas naþa pimi ke ne, pona taþatete tauluia.

32 Visae visu sane taþatete kilia kila, naga monar ligán visena vano va yerka-wa, pogos naþa sike perina wa. Naga monar viun tania, visave yoko ul ya naþa yerka-wa nene pisa, vena lalua asu sina e sumare. Visae ve sanene, naga monar vatanon yerka-wa, tamán make nena naga vania.

33 Ana kam naþa sine-miun asape aim ataveve inu, monar avisu kilale sane kam maena monar akila ve sanene van inu. Yar naþa pe tamán re kiena malena poli, amio make kiena sur van inu, naga taþatete kilia imi sane kiau nalogena.”

Pakaiwa na sive naþa apeven e kinanena

Matiu 5:13; Mak 9:50

³⁴ Ana Yesu pisa sina þakaiwa taþena pan la, pisape "Sive naga pe sur tai naþa po paþisi, ana visae pogos tai sive nene ve melkalka ruru re sina, taþatete kila kiena yuþaena naapo, a taþatete si sur tai kilia kila imi melkalka ruru sina.

³⁵ A sive na sanene, taþatete si kilia kila yuþaena wo taþena tai van ko moþa uþa, pona van mþena koþa lokove. Sur nene naga pe na kovenen ga va e kororak narui.

"Naga ke nene narui naga pe kiau totou na kiau nalogena naþa kilalu kiena naþareraena nakilaen kiau yuþaena. Ana yar naþa kiligana teke ea, popon naga loge kilale kiau visena nene."

15

Yesu kila erau amio yar viowa lala

¹ Ana e pogos la ne sanene, apisu sane yar laþas naþa yar la pe asitom la re poli, sane yar na takis lala, amio yar taþena la naþa Varasi la asape la apiowa ga, la mþena apim ke lavisin Yesu vena ayagogonia.

² Ana pogos naþa Varasi lala amio navianen navisalu-aena lala apisu naþa Yesu sinenan pisape sun amio la nene, apisu sane piowa ga, ana asuþa apisa ke apisape

"Lelaga kemua naþane, yar nene naga sitom ga li nam-lamulen viowa la ne sanene, a silaga sinenan mþena sape va kinan lele taaga amio la. ?Pona naga pisu sane la ga kiela þelaga po yo, a ita na kieta piowa ga?"

³ Ana la kiela sitomena sane kila Yesu sun pan la e þakaiwa la naþa pisayu sanape naþa naga pimi e yomarava nini vanon yar naþa kilalu mrapa.

Pakaiwa na sipsip naþa kovio

Matiu 18:12-14

⁴ Þakaiwa þesa kiena ne Yesu e lepas nene naga sanini, naþa pisa pan la, pisape "Yar tai, naga pe yar na vaganen sipsip, ana kiena sipsip lala tol ponotia taaga [100]. Kiena sipsip la moki sanene narui, ana visae pogos tai tai va kovio, yoko naga sitom korenan ga, pona naga sitom vaþisi? Yoko naga monar ligan kiena sip-sip taþena lala asuþa ga sanenþ wa, ana naga vanon naþa kovio, kale mþa vano-o lualia.

⁵ A pogos naþa lualia, kekaran vaþisi, yoko kus-lua sipsip naþani va e purkaunena, kus wasuþe imi.

⁶ Ana siraunia, pogos naþa þasuþe si pitomi tano uþa, yoko vio namratava la puna pona kiena erau taþena lala vena aimi. Ana naga sunyu van la, visave 'Aulai, sur tai nini naþa ita tekilia

teloge won vaḡisi. Kiau sipsip tai naḡa pa kovio na kovio lue, ana yoko nepanonia, nepa nakale m̃a pano-o, noḡalia. ! Pogos naḡa noḡalia, nekekara na nekekara!" "

⁷ Ana Yesu pisa meraravan pa Varasi lala, pisape "Ana yoko ve sa ke m̃ena nene ma e peni. Yar mok liu naḡa asike e yomarava nini naḡa sane amiu, la asitom ke asape la na apogaga narui, ana asape ma e peni amloge ke pon amiu la ne sanene yo? Ana pogos naḡa visae yar namlamulen viowa ve taaga ga, naga vilopu kiena malena, yoko pupia kekaren vaḡisi vania ma e peni, naḡa va ve keviu re laa sane na wa. Suri ne nanene kila narui inu na nekekaran sunen nemio yar la naḡa kam na pe akekaran la re poli."

Pakaiwa na kururu varu naḡa kovio

⁸ Ana Yesu pisa si ḡakaiwa tai e lepas nene, pisape "Sira tai, naga kiena kururu varu lualima, naḡa mlawan ruru teke e m̃ana loyuma. Ana visae pogos tai, naga wasupe imi m̃al tai naḡa mloru rui, teke ko yo, yoko naga kila ve sanape narui? Yoko war kapi vivaga, war plan make kiena suri lala, yevan ruru m̃ana loyuma vano vano lualia.

⁹ Ana pogos na lualia, yoko vio namratava la puna, pona kiena erau taḡena lala, vena aimi. Ana yoko naga sunyu

van la, visave 'Aulai, sur tai nini naḡa tekilia teloge won vaḡisi. Kiau pupia kilavaru tai nekilaluia pa kovio ne-naga, ana siraunia, nakale m̃a pano-o, noḡalia. Pogos naḡa noḡalia, nekekaran pano-o ḡisa!" "

¹⁰ Ana Yesu pisa meraravan pa Varasi lala, pisape "Ana yoko ve sa m̃ena nene ma e peni. Visae yar na mlamulen viowa ga tai, naga vilon kiena malena, yoko navisi kiena ne Ntewa lala avisu naḡa pupia kekarena paḡisi ma e peni."

Pakaiwa na yaru m̃ee naḡa pa kovio

¹¹ Ana ḡakaiwa maro kiena ne Yesu e lepas nene sanini, naḡa pisape "Yaru tai, narina na yermene lua, naḡa lalua amiyuma ke amio naga e kiela porotano.

¹² Ana pogos tai, prasmaro na lalua nene sumalu, pisawal pa arimala, pisape 'Ata, in na sineun nesape nowar kiau kilavaru komḡasa naḡa na lalumoma nagane ga ne.'

"Ana sur nene pe mesmesun re nena naḡa naga viun sanene poli, komin arimana mali sike ga wa, ana arimana pe pis re poli, mliḡere make kiena suria, tam̃an komḡas pa prasmaro nene, a komḡas pa m̃earu.

¹³ A yokorena yar m̃ee naḡani suma ḡiliwilin plan make sur la naḡa arimana ḡar pania, ana siraunia pe piavi re poli, ama ga naga

kon make kiena sur lala, þar kiena kilavaru pion pano. Ana naga pa sike e purvanua taþena tai koperin paþisi, ana e yo naþani, naga pa make nenaga e þelaga viowa lala, kan kilavaru naþane pano-o, kila kare make punu nenaga.

14 “Ana naga kilia ruru sane limana plas ruru ga na wa, a e legiena nene, pupia viso pimi tol purvanua naþa naga sike ea, mligan yar mēe naþani sike e yo tai naþa mārera paþisi.

15 Ana pa kale yuṁaena tai naþa pona naga kilia yuṁaen vena tamalia kiena malena, ana pa miyuṁae kiena ne yerkaŵa tai e yo nene, pagan kiena nom-pui lala. Yar mēe naþani, naga pe mesmesun re kila yuṁaena nene poli, komin naga palia nompui sane ita le Yu la, ana yuṁaena taaga ga nene naþa naga kilia mālia.

16 “Ana miyuṁae mā sanene pano-o, ana pe amla re kinanena pan poli, a pe māal re mrapa na lualen kinanen poli, kila naga visokar luen ga. Naga visokar mā sanene pano-o sinenan sape suan limana vito e karo na kinakinas nen kinanena ka nompui la naþa komþas pililua rui sike ea, amio purkavila na kona la naþa kiena yerkaŵa ponpolo suṁa ga vena kiena nompui la akania.

17 Ana pogos naþa naga sinenan ke sape kila sanene,

naga ga pisu kilale si naga narui, pisu kilale naþa kiena þarmārera ga kila kare manene si naga. Ana sitomaḷ si arimana amio māna uṁa, pisape ‘Lelaga kemua naþane, in na nepe wowe paþisi. Kiau þarmārera ga nane kila nesike viso karmārin ke e yo nini. Ositomyu la naþa sane ape yar na yuṁaena kiena ne ata. Naga þar ke kinanena moki pan la e legiena punu ga, naþa yoko akan make þele ga.

18 Sanene, popon nowa-suþeli in ga narui, neyuṁae re ve sa la nene. Yoko neva nevisu ata, nevisa sanini vania nevisave: O Ata, in na nekila pupia mlamulen pi-owa pa Ntewa, a pan ko mēna ga.

19 Nanagane, pe popon re si naþa ovisu inu sane nepe naruṁa tai poli, ana nesape neviun tan ko vena sineṁa ye inu, otamān inu neyuṁae re ga sane lala yar tai naþa miyuṁae kioma ke ne.’

20 “Ana naga kila ruru kiena sitomena sanene, ana suṁalu, pimi lelei mā pimi þasuþe si pu arimana.

“Naga pe kilia re poli, ana arimana sitomaḷ luen ga naga silaga, suṁa kirakira ke mrapa sape pona naga imi. Ana pogos naþa sike perinan uṁa wa, ana arimana pisu kilalea, sinen miye paþisi, ana kiriri pa pitawea. Ana pogos naþa pimi puna narina naþani,

kutararia e limana luwoka yepen mavin liganen sina.

²¹ Ana yar mēe nene pisa pa arimana narui, pisape 'O Ata, in na nekila pupia mlamulena piowa paṣisi pa Ntewa, a pan ko mēna ga. Nanagane, pe mesmesun re si ovisu inu sane narumā tai poli.'

²² "Ana arimana pisaḷupāria, pio kiena yaru na yumāena lala, pisape 'E, ava vilaga, ava awar kulsota tai naṣa po, amio kana kulus nen lana, a kana rig nena, sur la ne sanene, awar imi ayen ea.

²³ A narin puluk naṣa apagan mlapa po ne, ava aweṃāria, tekila kinanena tai takania vena tekekara temio prasmaro nini.

²⁴ Komin naruu nini naga mare rui, ana nagane mali sina, naga kovio, nanagane toṃal sina.' Ana pe yam piavi re poli, la asumā akila ke ṣaṣagena na yar mēe nene narui.

²⁵ "Ana e pogos nene, narina na mēaru naga mialoro pa miyumāe ke kana lokove rui, ana siraunia pitomi si umā. Ana pogos naṣa pitomi ke lavisin umā, mloge yauena a mloge mēna māagena na wolena kapur pa mēke na.

²⁶ Ana naga pisu yar na yumāena la tai, piun tania, pisape 'Ei, ya ne akila ke garo umā sanene?'

²⁷ Ana yaru naṣa pisa pania pisape 'E, womla naṣani, naga ṣasuṣe si rui,

mal ga! Ana arimomā sine-nan sape kila kana kinanena tai. Amēmār narin puluk na ṣa rui!'

²⁸ Ana pogos naṣa mēaru mloge, sinena mimi paṣisi, pe pa re loyumā amio la poli.

"Ana arimana pimi pis amio, vena were va loyumā, ana naga yepen mavin ga vaena.

²⁹ Pisa ga pa arimana pisape '?Ata, kas via rui naṣa nesumā nemiyumāe ke nemio ko e nini? In na nemlogear ruru ko e suri punu ga, ana pe okila re sur tai sanene pan inu poli. In na pe nomāl re naṣa omēmār narin nane tai pan inu pogos tai poli, vena nekila kinanena tai nemio kiau erau lala.

³⁰ Ana pogos naṣa omāl narumā taṣena nene ṣasuṣe sina, ana osumālu omēmār kieta narin puluk naṣa tesumā tepagan ruruia. ? Ana yar nene kila ya ne po pan ko? Naga ṣar plan pupia kiomā kilavaru komṣasia, pa kan kilavaru nene na namēneen ga sira, pano-o kila makea. ?Pona ṣelaga ne nanene na ko sinomānia ana okila kana kinanena nena?'

³¹ "Ana arimana sinena miye mēna kiena mēaru naṣani, ana pisa pania pisape 'Ei, naruu, in na pe nesitom re sanene poli. Ko okila inu nekekara manene laa rui, naṣa osumā omio inu silaga, a kiau sur la punu naṣa sike ne, in na netaṃan punu pan ko rui.

32 Lelaga naŋa kiau prasmaro nene kilalu kiena mrapa na malena, ana pogos naŋa pilopuia ŋasuŋe si pimi pun inu, sineu miyea, a in na nepisu sane popon kemua tekekarania, a tekila kinanena tai temio. Womla nene naga mare rui, ana naga mali sina, naga kovio, ana tomal sina!’ ”

Ana Yesu pisa pan le Varasi lala, pisape “Pogaga, ŋakaiwa nini ŋisi e nene narui. A sa naŋa pisa ne, popon yar naŋa kilalu mrapa, naga monar vilopu sina, sa naŋa prasmaro nene. Ana monar avisuar ruru amiu mēna ga ve akila re ve sa mēaru nene, naŋa kiena sitomena mārera paŋisi, naga pieluen wenla naŋa pilopu kiena malena.”

16

Pakaiwa na ŋelaga na yuŋaen amio kilavaru

1 Siraunia, Yesu pis pa kiena nalogena lala, pisa ŋakaiwa tai pan la, ana pisayu yar na yuŋaena tai. Yaru nene, naga pisu sane yoko kiena yerkawa kovenlua, ana suŋalu miyuŋaen sur tai naŋa yoko siraunia kiena malena suŋa woga ga. Pakaiwa nena sanini, sane: “Yerkawa tai, naga mligan lua kiena yar tai ve na visuaren kiena kilavaru. Ana pogos tai, visena pimi tolia sape kiena yar nene suŋa kan ke ga kiena kilavaru, a kila kare ke kiena sur lala.

2 Ana naga pio yar nene pimi puna, pis pania, pisape ‘Ei, yar la apisawal ko pan inu rui. In na nepisu sane popon nekoventlua ko si vetan yuŋaena nene, yoko oŋis nenaga. Ana sumon naŋa yoko ovano, sineun nesape oligan ruru sur lala wa vena nekilia nevisu lapui la naŋa yar la akila pan inu.’

3 “Ana yar na yuŋaena naŋani mloge piowa, pisape ‘Lelaga o, piowa narui, yerkawa nene lalua yuŋaena wo nene vetan inu, nemninue sane yoko aŋa nekinana ve sanape narui. In na netotano e yuŋaena nini nakonua rui, ana in na pe puriuu pe māreran re si yuŋaenen lokove poli, a pe sineun re mēna neva nesuŋa neviuviun kinanena vetan yar la poli.

4 Pogaga, kiau mrapa ve sa nini. Yoko nete plan si lapui kiena ne yaru lala vito laa tano, ana yoko la akekaran inu vano vano-o yoko la monar avisuar inu e pogos naŋa yerkawa kovenlua inu vetan yuŋaena nene.’

5 “Ana naga pa pio la naŋa kiela lapui sike e yerkawa, la peve taaga apim puna. Ana tai pimi puna narui, piuntania, pisape ‘?Ana ko okila lapui e sur ya, a tol kilavaru via?’

6 Pisatamea, pisape ‘Pias nen wel na kanena tol ponotia taaga [100].’ Ana yar naŋa pisa pania pisape ‘Pogaga, yoko italua tetelua si vito laa tano. Nane kionŋa

lapui ne nanini, ototano, oyumu plan ke ne vilaga wa, osiri lualima yam lima ga [50].’

⁷ “Ana naga pano, yar taḡena pimi, piun tania, pisape ‘?A ko, kioṃa lapui na ya?’ Ana naga pisataṃea, pisape ‘Karo na wit manu taaga [1000].’ Ana naga pisa pania, pisape ‘Pogaga, yoko italua tetelua si vito laa tano. Nane kioṃa lapui ne nanini, ototano, oyumu plan ke ne vilaga wa, osiri ga ponotia ve orelu [800].’ Ana naga kila ṃa sanene pano-o kila makea.

⁸ “Ana siraunia, yerkawa naḡani pisu kilale sur nene, ana naga pisa ke pa kiena yar naḡane naḡa naga kan kiena kilavaru sumo, pisape ‘Lelaga ne, opinaun ruru inu nenaga, ana nepisu sane kioṃa manmaruaena po, ko ḡarūṃa po paḡisi naḡane.’ ”

Ana Yesu pisape “Kam na apisu ke ne, yaru na yomarava nini lala, pogos naḡa amiyūṃae amio kilavaru, ana akila masisuania ḡisa, akilia ḡelaga na kilaen erau wo amio yaru lala, vena yaru la nene akila wo van la sirau. Ana nepisu naḡa naruu na yomerarava lala, yam mokliu naḡa pe amanmarua ruru re poli naḡa ayūṃae amio kilavaru naḡa Ntewa mla pan la.”

⁹ Nepisa ruru pan amiu, nesape “Kilavaru naga pe na yomarava ga nini, ana visae kilia iila ko vena ove erau

ruru omio Ntewa, popon oyūṃae ea. Visae oyūṃae ruru wo amio kilavaru kome mrapa naapo, siraunia yoko Ntewa kekaran vena were ko ova e naḡa pe kilavaru re e poli, nane ma e moṃa uṃa ma metava.

¹⁰ “Yar naḡa ḡar yepemāen narin yūṃaena tai, tekilia towasinea sane yoko naga war ṃena yepemāen pupia yūṃaena woga. Ana yar naḡa miyūṃaen narin suri tai pe mesmes re poli, yoko naga yūṃae viowa laa na wa e pupia suria.

¹¹ Visae kam na ve awar re yepemāen yūṃaena na kilavaru e yomarava nini, yoko ane ligana sina sur nowo lala kiena ne Ntewa e limamiu vena ave kiamiu?

¹² A visae kam na taḡatete ayūṃae ruru amio sur la naḡa Ntewa taṃan pan amiu naḡa ve plas ga e yomarava nini, a ne yoko taṃan si nalaena nowo naḡa asike ma metava e peni ave kiamiu lue?”

Yar taḡatete yūṃaen yūṃaena kiena ne suḡe ve lua veraga

¹³ A Yesu pisa ṃena ga, pisape “Naga sina nini, visae yar na yūṃaena tai, naga taḡatete yūṃaen pran yūṃaena kiena ne suḡe ve lua veraga. Visae sanene, yoko naga kekaran tai, ana yepen mavin tai, pona logear tai, ana ligana tai. Taḡatete akila naḡa ave yar

na yuũaena kiena ne Ntewa, a ave yar na kilavaru mēna veraga.”

Varasi lala la pe akekaran re visen kiena ne Yesu nene poli

¹⁴ Ana e poglis nene, Varasi mēna lala asike ga wa, asumā amiyagagon ke visena la nene. Ana lala, la ape yar la naṣa asitom manene kilavaru silaga, ana apitalia kare ga mrapa wo na yuũaen amio kilavaru naṣa Yesu pisayu ke pa kiena nalogena lala.

¹⁵ Ana Yesu pis pan la, pisape “Kam na sinemiun asape akila sa naṣa yar la avisu amiu sane yar mesmes lala, ana Ntewa naga pisu ke ya naṣa sike e losine-miu. Sur mok liu naṣa yar la amieluaria, asape po, ana e visuena kiena ne Ntewa, pisu sane sur viowa ga lala.”

Nasuṣenena kiena ne Ntewa pimi narui

Matu 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

¹⁶ Visena taṣena naṣa Yesu pisa sanini, pisape “Nanua sumo, Tus Marua moṃa ga, naṣa tus lala kiena ne Mo-sis amio tus la naṣa kiena ne navisaluaena lala asike ea, pimi mā pano-o tol pogos kiena ne Yoane Nakeena. Yoane miyuṃae pano-o ṣisi, a nanagane Lologena Wo na suṣenena kiena ne Ntewa pimi, ana asumā amlologon kare ga, a yar la naṣa sinelan asape ava loyuma ea

asuma aṣar ke yon paṣisi vena atolia.

¹⁷ Ana nanene pe kila re sane Navisaluaena kiena ne Ntewa naṣa sike e Tus Marua naga piowa poli. Pona ma e peni amio yomarava nini ava akovio yo, ana taṣatete narin mras nen visena na Navisaluaena naṣani kilia kovio pogos tai.”

Pe pon re teligan lua wota la poli

Matu 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

¹⁸ Visena taṣena si tai naṣa Yesu pisa, sanini, pisape “Visae yar tai ligan lua wona, ana va were si sira taṣena, Ntewa pisu yar nene kila ke kolau amio sira taṣena ne. Maran taaga mēna ga visae yar tai talopa amio sira tai naṣa wona na sumo ligan lua rui, yar mēna nene kila ke kolau.”

Pakaiwa na yar na sur moki amio Lasaros

¹⁹ Yesu pisa mēna ṣakaiwa nene, naṣa pisa sanini, pisape “Yar tai, naga limana pulen sur wo la moki paṣisi, naga suma miyowau ruru lue ga silaga, a legiena punu ga amiyuṃaen kana pupia kinanena wo lala.

²⁰ Yar taṣena mēna tai toṃa ga, naṣa silaga aṣere naga pimi amligan teke vanua e kove na pupia yuṃa mēna yar na suri moki naṣani. Yar nene, naga pe yar tai naṣa pe kiena suri re poli, naga pe yaru na loginen

ga kinanena, tas nen wetelu pulen ga magka, kiena kia Lasaros.

²¹ Amligan naga teke e yo nene pona visae yoko kilia tol re kororos nen kinanen lañas naña yerkawa nene kanligan yo, ana peraga. Naga mlogin korenan ke ga sanene, ana lokul la apim asuñña amunvan ke kiena magka lala.

²² “Pano-o yar nañani mare, ana navisi lala apim akuslua pa amligan mēke e yepas nen Epraam, ma e peni. A pe piavi re poli, yerkawa mēna mare, asinia.

²³ Ana akoven naga pa e kapi, naña mloge piowa na mloge piowa pañisi, ana siraunia, kira pa metava, kira pa perina pañisi, pisu Epraam sike na, a pisu naña Lasaros sike amio, lalua asuñña akinana ke na.

²⁴ Ana pio laa, pisape ‘Oe, Ata Epraam, awis sinemña ye inu, oligan Lasaros vitom suan luas nen mrasilmana vito e narin wii tai, vena ligand te purmeneu. Nana-gane kapi kekan inu nem-loge piowa pano-o pisa.’

²⁵ “Ana Epraam pisatañña, pisape ‘Naruu, nagane ositomāl si malena wo naña ose sumo. E pogos nene, ko otol make kionña suri la naña ko sinomñania po pan ko pañisi, ana Lasaros na ositom korenan ga vanon piowa ga. E kiena malena nanua, suri punu ga piowa ga, ana nanagane, naga mloge si po e nini narui, a

ko omloge ke piowa manene laa pañisi e nañña.

²⁶ Ana suri ga tai, tañatete iñasu iila ko, komin Ntewa mligan pupia pulus tai mēke likan ita lua, vena kila sane yar tañatete molue e yo nini vena iñasu punña, a tañatete molue e na osike e ne vena imi e yo nini.’

²⁷ “Ana yar nene piun ke si na ga, pisape ‘Ata, visae sanene, neviun mñareran tan ko vena ovitetalia Lasaros wasuñ si vito tano garo unña mñana kau ata,

²⁸ komin naña wolai lima asike ga wa. Popon Lasaros vito visawal van la, visae peraga, sa pñisi la mñana aim-lae e yo naloge viowaena nini.’

²⁹ Ana Epraam pisatañña, pisape ‘?Ana komin ya ne monar Lasaros vitove? La añar ke Tus Wa rui, naña nasiriena wa kiena Mosis amio navisawalena la sike e rui. Popon la auloia, yoko alual suri punu sike ea.’

³⁰ Ana naga mñareran mñaga, pisape ‘?Ata Epraam, pona tañatete akila yo? Ana visae yar tai wasuñ si imi e marena, visawal make sur la nene van la, yoko monar avilon la ga narui.’

³¹ Ana Epraam pisatañña, pisape ‘Visae la nene yepel mavin logeen ya naña Tus Wa pisa, pe sur re si tai naña kilia kila na alelaga poli. Pona yar tai wasuñ si imi e marena, visa sur punu van la, pona ya sina, ana yoko la yepel mavin ga lelagaena.’ ”

17

Pelaga na kilaen naki-laliena van yar taḡena

Matiu 18:6-7,21-22; Mak 9:42

¹ Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape “Yoko nakilaliena lala akilia aim lue silaga ne, ana yar naḡa kila sur laḡasa naḡa were nakilaliena imi lavisi, yoko viowa van vaḡisi.

² Visae aḡatear kilavaru tai ḡene kolmekina a akoan talilu vito e lowe memaena, nanene na nakoaena tai naḡa melala ga ne. Ana yar naḡa kila naruu tai ligan inu, ve viawa re si ḡarera e inu, loru e mlamulena viowa, yoko yar nene naga war nakoaena tai naḡa ḡarera manene laa sane taulu naga nene.

³ Sanene, kam na monar avisu ruru kiamiu malena la silaga, vena ve okila re nakilaliena viowa lala aim aḡalivin kioḡa erau.”

Pelaga naḡa oviewo womla

A Yesu pisape “Visae ovisu naḡa womla mloru ke pito tano e mlamulen piowa tai, monar ovis omio vena okila ruruia, a visae naga vilonia, monar oviewoia.

⁴ Visae naga kila viowa van ko yam ve olua e legiena ve taaga, a pogos punu ga, naga kila viowa, a sirau-nia naga pisa ga pan ko na wa pisape ‘Ake wolai, nekila kare ko paḡisi. Awis, oviewo inu,’ yoko okilakania? Pisi na monar oviewo naga e pogos make la olua nene.”

Nam̄areraena na vi-awaena

⁵ Ana nalologena la apiun tan Yesu, apisape “Suḡe, sinemimin mesape okila kiamimi naviawaena imi ḡarera la sane wa.”

⁶ Ana naga pisataḡea pisape “Visae aviawa ve tokak ga e inu, sane kurus nen purpa, ana visae kiamiu naviawaena nene ve lelaga ruru naapo, ana ḡisi na akilia avisa va purlu na ḡeke gare avisave ‘Omolue e yo nene, omio ḡeligas neḡa lala, ova okapur ke gare likan lowe memaena ne, ana yoko naga logear amiu woga.’ ”

Yar na kilaen yuḡaen kien yerkawa naga monar kekaran ga kila

⁷ A Yesu pisape “Visae kam yar tai ve yerkawa, a kiena yar tai suḡa kila yuḡaena la pania. Pona pa miyuḡae lokove yo, pona pisuar kiena sur mali lala, pona ya sina, ana visae yepekilavi, pogos naḡa ḡasuḡe e yuḡaena pit-omi, yoko yerkawa visa ya ne vania? Taḡatete visa vania visave ‘Ko, oimi oto omio inu, italua tekinana,’ komin naga pe kiena yar na yuḡaena ga.

⁸ Yoko yerkawa monar visa ga vania, visave ‘Pogaga, yoko ova oviran kapi sumo wa. Visae kina-neḡa manoa, ova oyowau ruru ke ne wa, ḡisi na owar kau imi nakania, nomunia, ḡisi, okilia ola koḡa.’

9 A pogos naŋa yar nayuŋaena kila sur punu ga naŋa yerkaŋa pisa pania, yoko yerkaŋa taŋatete visa pupia potena vana, vanon naga kiena yuŋaena ga.

10 Ana kam mēna ga monar ave sanene. Visae akila ruru make yuŋaena naŋa Ntewa pisa pan amiu, vano-o ŋisi, yoko avisa ga sanene, avisave 'Ee, nanene na pe sur re tai nene poli. Tekila ga ya naŋa torokin tekila sa ke ga yar na yuŋaena kiena ne Ntewa lala.' "

Yesu kila ruru yar na leperosi la lualima, ana taaga ga pisa potena

11 Ana e pogos nene, Yesu la asumā amial ke apa ma Yerusalem na wa, ana kiela mrapa pa likan lepas lua nene, Samaria amio Kalele.

12 Ana amial mā pano-o, lavis ga aŋalivi e pulkumali tai, apitawe ŋegas nen yar tai na leperosi lala, la lualima, naŋa la asumā e yepas nen mrāpa.

13 Ana pogos naŋa apisu Yesu, apion manene pania, asape "Yesu, Suŋe, awis sinēmā ye imimi."

14 Ana pogos naŋa Yesu mloge, pisa pan la, sape "Ava akom ŋesan pun yaru wa lala venā la avisu ruru nena tasnemi lala venā avisave kam na yepemi mian rui."

Ana la apāno, a pogos naŋa la asumā amial apāno, amilan ga naŋa yepela la pimi mian ke narui.

15 A lala tai, pogos naŋa pisu naga po sanene narui, naga pilonia ŋasuŋe si pimi, miyeluar Ntewa paŋisi,

16 pimi mloru e lana Yesu, pisa potena pania. Yar nene, naga pe pe yere Yu re naapo poli, ana naga pe Yu la komŋas tai nae Samaria. Ana taŋena lala, la ape yere Yu nena naapo, ana la pe aŋasuŋe re si apim poli.

17 Ana Yesu pisa sanini, sape "La naŋa yepela mian rui, la lualima, ana awa la ovari?"

18 Naŋa ŋasuŋe pimi, naga yar nae ga lele taŋena, ana komin ya ne naga taaga ŋasuŋe pimi mieluar Ntewa, laŋas pe apim re poli?"

19 Ana Yesu pisa pania, pisape "Erau, osumālu oyali ova umā. Kiomā navi-awaena tamalia ko rui."

Nasuŋenena kiena ne Ntewa imi ve sanape?

Matiu 24:23-28,37-41

20 Ana siraunia, Varasi la apim apiun tan Yesu, asape "?Nasuŋenena kiena ne Ntewa naŋa opisayu ke silaga, yoko mevisu pogwai?"

Ana Yesu pisataŋea pisape "Nasuŋenena kiena ne Ntewa pe pimi re sane sur tai naŋa yar kilia visu e kilamarana poli.

21 Naga pe sur re tai naŋa yoko avisave 'Ke, na naŋa narui, nane pimi ke naŋa,' pona avisave 'Nane, sike gare rui.' Kam na pe

apisu kilale re poli, ana nasuŕenena kiena ne Ntewa sike pa likan amiu rui.”

²² Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, sunyu pan la sape yoko ve sanape e legiena maro la ne pimi ke ne. Naga pisape “Sir-aunia, yoko kam na sine-miun manene vaŕisi nav-isuen pog naŕa yoko inu Narina ne Yeririna neim nomalivin yomarava, ana nanene na pe pon re kam na avisu poli.

²³ Yoko yar la avisasa sanini avisave ‘!Naga nane gare!,’ pona ‘!Naga nane garo nel!,’ ana kam na ve ava re amio la, komin pe inu re nene po laa wa.

²⁴ Ana pogos naŕa inu Narina ne Yeririna nowasuŕea ve lelaga e kana legiena nena, yoko yar make ga avisu kilalea, yoko neimi sane yekarpla tai naŕa kila sinapane vivaga e lepas tai va tol lepas komŕasa.

²⁵ Ana sur nene na pe kana pogos re poli wa, komin sumon nene, yoko inu Narina ne Yeririna, yar nana-gane lala akila viowa van inu e sur viowa la ve moki, yoko monar akovenlua inu.

²⁶ “Vano-o tol pogos naŕa inu Narina ne Yeririna nowasuŕea, yoko yar la ve akila ruru la re na wa, maran ve taaga ga sa ke pogos kiena ne yermarua Noa nanua sumo.

²⁷ E pogos nene, yar la asuŕa akinana, amun suri lala, asuŕa akila ke talopaena sanene, pimi tol pogos naŕa Noa pa loyuŕa e kiena pupia waa naŕa naga miyuŕaenia. Ana pupia womie pitomi kus plan make kiela malena la punu ga.

²⁸ A e pogos kiena ne Lot sa ŕa nenaga nene. Yar la asuŕa akinana, amun suri lala, asuŕa apa ke e lele na wilwilena po amiyuŕaen ke kilavaru, asuŕa amiyuŕaen ke lokove, amiyuŕaen ke yuŕa, la akila ke ga sanene pa ke na, pe asitoŕal re sur tai poli.

²⁹ Ana e nena e legiena naŕa Lot molue petan kiela yo, kapi amio pan na kapi-apo mloloru pitomi ma e sinapane, kekan la akokovio make nenaga.

³⁰ Ana nevisa van amiu, e pogos naŕa yoko inu Narina Yeririna neimi, yar la taŕatete asitoŕal sur tai, asitoŕal la ga, ana yoko ailan pupia sur kerkeviu la ne sanene imi ŕalivin la.

³¹ “E pogos nene, visae yar tai suŕa yuŕae ke meta e ŕana wos nen yuŕa, ana visu sur nene imi, ana vito tano pe pon re kilali sape va war suri laŕas e ŕana loyuŕa poli, naga monar va ga narui. Yaru naŕa miyuŕae ke lokove, naga ŕena taŕatete si vito uŕa, yoko monar va ga narui.

³² Kam na ve sinemiun

þesan re wona Lot, naþa kiraþatau, ana pimi pe kilavaru.

³³ Yar naþa kilali sape visuar ruru ga kiena malena, yoko kovio, ana yar naþa tañan kiena malena kovio, yoko naga ga tamalia sina naga.

³⁴ Nevisa van amiu nevisave e pogos nene, pona kolemalo naþa yar ñeke amio wona yo e ñala tog, ana yoko aim awerelua ve taaga ga, aligan tai ñeke na.

³⁵ Ana pona yoko sira la ve lua asike avili ke kala kinanena lele taaga yo, ana ve taaga vano tai sike na.

³⁶ Ana pona yar lalua ayumñevain ke lokove tai yo, yoko tai ure matania, ve taaga suñal wowe ga sike na."

³⁷ Ana nalogena la apiuntania, asape "ʔAna Suþe, suri la nene yoko ñalivi e nape?"

Ana naga pisatame la, sape "E pogos nene, yoko ve sa naþa visae sur mare tai ñeke koyo tai. E yo nene narui yoko manu la naþa akakan ke sur mare, yoko aiminia, monar la ve moki ase yo nene. E nape naþa mlamulena viowa sike ea, yo ke ga nanene narui yoko naliþereena se ea."

18

Pakaiwa na sira naþa tagi ña pa kiena suþe na pulkumali pano-o, suþe miyagogonia

¹ Ana Yesu pisa sina þakaiwa taþena tai pan la,

vena iilaar la ve asitom þele re si kiela leniena lala, vena asuñal ñarera asulue ga ea, alen ña vano-o atol kana navisatameena.

² Kiena þakaiwa nena pa sanini, sape: "Pulkumali tai, naþa kana suþe nena naga pe yar ñarera tai, naga pe yar tai naþa pe patanon re Ntewa poli, pe maraun re nenaga, a naga sitom þele ñena yar la.

³ Ana letano ñena tai sike e yo nene, naþa yar tai suñla kila kare ke kiena sur la silaga. Ana letano naþani pa suñla tagi ke pan kiena suþe, naga suñla pisawal ke yar naþani, sape 'Awis, monar okila sur tai va yar nene, naga kila kare in paþisi wa.'

⁴ Ana suþe naþani pe sinen miye re sira nene poli, a pe yowenan visen va yar naþani, ana kila luen ga sanene pa ke na, sira ñena naþani pa tagi luen ga pan silaga.

"Ana siraunia naga pisape 'In na nepe yar tai naþa pe nesitom re nesape nekila ya naþa Ntewa pona yar taþena pisa pan inu sape popon nekila.

⁵ Ana sira pimi tagin ke pan inu, ana in na pe sineun re nesape nekila ya naþa pisa ke poli. Ana naga pimi piun luen ga sanene, naga kila kare inu paþisi wa, ana pona nekila ga ya naþa naga piun ke yo. Visae peraga, yoko neloge kiena tagena vano-o sineu marenia.' "

⁶ Ana Suþe Yesu pis pa

la naþa amiyagogon ke þakaiwa nene, pisape “?Kam na ayagogon ruru visena naþa suþe yowena nene pisa ne? Komin sira nene tagi yam moki pania, ana yoko monar sitomli sur na sira nene piun ke ne.

⁷ ?Ana sanapen Ntewa nae ma e peni? ?Pogos naþa mloge kiena yeririna la naþa mligan plan la, atagi ke pania lemalo a legiena, naga kilia su kaþar sanene ve kila re sur tai van la?

⁸ Peraga, ana nevisa van amiu sanini, visae loge naþa alen mārera vania silaga, yoko naga sumālu vilaga e pogos make ga kilia iila amiu. ?Ana nesape neviun mēna van amiu, sane visae pogos naþa inu Narina ne Yeririna nowasuþe si neim e yomarava nini, yoko nelual naþa yar la asumālu mārera asike e inu sanene, pona peraga?”

Pakaiwa kiena yar naþa þarwar e kiena þelaga naþa mesmesu

⁹ Ana pogos naþa Yesu sike amio yeririna lala, naga pisu kilale naþa laþasa aþarwar la paþisi, asitom ke asape la kiela malena mesmes ruru po narui, a la apisu yar taþena la apiowa ga, apisu sane la apiowa manene laa pe sa re la poli. Ana pisayu yar la sanini, pisa þakaiwa tai, sape

¹⁰ “Yar lalua apa ma e Yumā Wa māna Ntewa e pogos na leniena. Lala yar tai, naga pe yere Varasi, a

taþena, naga kila yumāena tai naþa yaru la pe sinelan re naga vanon poli, naga pe yar na takis.

¹¹ Ana pogos naþa yere Varasi naga sumālu mlen, pisa sanini, sape ‘Ake Ntewa nepisa pupia potena pan ko paþisi, naþa kiau malena naga po laa sane taulu kiena ne yar taþena lala. Nemieluar ko, naþa in na pe sa re yar navinauen la poli, pona yar na kilakeuiaen yar lala, a yar na kilaen kolau lala, pona yar na takis lala sane yar na sumālu sike ne.

¹² Peraga, in na nesumā nekila ke po silaga, komin naþa in na nomonsilun kilaen leniena van ko e legiena lua e wik taaga, a e sur make ga naþa nemla e lumāu, visae netol ve lualima, monar nela ve taaga van ko silaga. Sur ne la na nene narui naþa in na nesumā nekila, ana kila inu nopo paþisi e maramā.’

¹³ “Ana yar na takis, naga sumā mloge ke piowa vanon kiena mlamulena viowa naþa kila, ana mninu sane Ntewa pisu kiena malena pe po re nena poli. Ana naga yepen mavin va maneneen lavisi, sumālu ga sumā perina, a naga yepen mavin kiraen va metaya ma e peni, a naga þarin tau ga tomā ga, mlipalipa ke yerena, tagi, pisape ‘!Ake Ntewa, ove lemam van inu, sinemā ye inu, yar na kilaen mlamulena piowa!’

14 Ana kam na asitomyulia leniena kiena lalua nene, ana yoko Ntewa kekaran kiena ai? Lelaga, yar naþa pisu kilale kiena mlamulena viowa, a mloge piowagania, Ntewa þar plan kiena mlamulena viowa. Ana yar taþena naþani, naga þasuþe si pa uña naþa kiena malena maran taaga ga sa ke naþa pimi. Yar naþa suña pisirlua naga, yoko Ntewa ligana naga mēke tano, ana yar naþa mligana naga sike tano, yoko Ntewa visirlua naga."

Yesu pisa ruru sisi kokan lala

Matiu 19:13-15; Mak 10:13-16

15 Ana e poglis nene, auia laþas aþar narila sisi tomtom lala apim puna Yesu, sinelan asape kus la, visa ruru la. Ana pogos naþa nalogena la apisuia, apisalupar la, asape avava sina.

16 Ana Yesu pio sira la naþani, sape aim mña, ana pisa pan nalogena lala sanini, sape "Kam na ve avisaluþar re sisi la naña, atañan la aim pun inu, komin naþa sisi la naña, yeririna la naþa asa ke ga la nene, la ke ga nene narui naþa asuña apa loyuma e nasuþenena kiena ne Ntewa.

17 In na nepisa ke lelaga na pan amiu ne, visae yar naþa sinenan nasuþenena kiena ne Ntewa, naga monar kila naga imi ve sa sisi la nini,

visae peraga, naga taþatete va loyuma."

Yerkawa kiena ne le Yu lala tai sinenan sape tol malena

Matiu 19:16-30; Mak 10:17-31

18 Ana siraunia, suþe tai pimi piun tan Yesu, sape "Navianena wo, awis, popon ovisawal van inu sane in na monar nekila ya naþa visae nekila yoko nekilia netol malena naþa ve uro re."

19 Ana Yesu pisatamea, sape "¡Ei! Ko na okilia ya ne, osape in na nopo? Pe yaru tai po ruru re naapo poli, ana Ntewa ga naga taaga.

20 Ana ko opiun osape sanape naþa yar tai sane ko naga kilia imi wo e marana Ntewa woga. Pona okilia ruru kiena Navisaluaena yo rui, naþa pisape ko ve okila re lau, ve owemnar re yaru, a ve ovinau re, ve ovisokan re, ovatanon arimoma amio anomia."

21 Ana yar naþani pisatamea, pisape "Lelaga, in na nekilia kemua Navisaluaena la ne opisa ke ne, a nekilia nevisa van ko sanini, in na nopuar ruru la siar e pogos naþa nepe yar viu ke ga wa. Pimi tol nanagane, pe nekilalu re tai poli."

22 Ana pogos naþa Yesu mloge pisa sanene, pisape "Pogaga, ana e lepas naþa puma, sur tai sike ga wa. Monar ova owilwilin plan make kiona sur moki la nene, ana owar kana

kilavaru, ova okiakian kare ga va yar la naŋa limala plasa. Visae okila sanene, yoko kionā sur wo la ve moki ma e peni. Ko, ova okila, ŋisi na oim otaveve inu.”

²³ Ana pogos naŋa yar nene mloge visena nene, sinen piowa paŋisi, kiena sitomena pimi urmi na urmi, komin naga pe yar na sur moki, limana pule paŋisi.

Yaru naŋa kiena sur moki, naga mārera li māga vena vaen loyūma e nasuŋenena kiena ne Ntewa

²⁴ Ana Yesu pisu manene yerkawa nene pano-o ŋisa, siraunia pisape “Visae yar tai naŋa kiena sur moki, naga sinenan sape va loyūma e Nasuŋenena kiena ne Ntewa, sur nene naga mārera towe mā naŋa.

²⁵ Ee, nevisa van amiu, visae kamel tai va warpo yo kome pulus nen nitil, nanene na mārera paŋisi, ana visae yar tai naŋa kiena sur moki sinenan sape va loyūma e Nasuŋenena kiena ne Ntewa naga mārera laa na wa.”

²⁶ Ana la naŋa amloge visena nene amilan pano-o paŋisi, asape “! Aulai! Visae sanene, ane yoko tol malena?”

²⁷ Ana Yesu pisatamea, pisape “Lelaga, yar taŋatete kila naga tol malena, ana ya naŋa yar taŋatete kila, Ntewa naga kila kila woga.”

²⁸ Ana Pita piunia, pisape “?A yoko ve sanapen imimi?

Memligan māmimi umā la rui, ana metaveve ko ke narui.”

²⁹ Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, sape “Kam na ve asitom manene re e lepas nene. Yar a naŋa visae ligand māna umā, pona wona, pona wenla, pona arimana amio anena, pona narina lala, a visae ligand sur la nene vanon yūmaena na Nasuŋenena kiena ne Ntewa,

³⁰ yoko naga tol maran si kiena sur la nene va ve moki manene laa va laa sane na wa. Naga nene e pogos nanagane, a sirau mēna ga e pogos na pimi ke ne, yoko naga tol malena naŋa ve uro re.”

Yesu pisawal kiena marena yam telun nene

Matiu 20:17-19; Mak 10:32-34

³¹ Ana poglis naŋa amiyaloro ke apano, Yesu pio kiena lualima taaga pa lua apim puna, pisa pan la pisape “Ayagogo ruruia. Nanagane tepa ke ma Yerusalem narui, a pogos naŋa tetolia, sur make la naŋa navisawalena lala asiriyu nanua sumo rui e lepas nen Narina ne Yeririna, yoko avisuia aimi amālmāalivi ve sa nena naŋa apisa.

³² Yoko avisu naŋa aligan naga va e limana ne le Rom lala, naŋa yoko akirakirai viowa vania, akila karea e ŋelaga viowa lala, avilasiria,

³³ alilia, akila mā sanene vano-o awe māria. Ana yoko

kana legiena ve telu, naga suñalu mal sina."

³⁴ Ana pe sur korena ga naña Yesu pisawal meraravan make sur punu pan la sanene, ana la pe amloge kilia ruru re nenaga. Naga sa naña visena la nene na atapolou ga e la, ana kila sane tařatete atol kana kinasa.

Yesu kila ruru kilamara řala tai

Matiu 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Ana Yesu la amiyaloro apa mřaga, apim lavisin pulkumali naña Seriko, ana kilamara řala tai teke tano e is nen mřapa, toña mlogin ke kana kinanena tan yeririna la naña apa akomkom ke e nene.

³⁶ Ana kilamara řala nařani mloge naña Yesu la apim ke na amio řina la naña asumña amialoro ke amio, ana naga piunia pisape "La nene na li pe la nene, akope ke ne?"

³⁷ Ana apisatañe sanini, asape "¡Ke, nanene na Yesu nae Nasaret nařane, nane pimi ke ne imi kom pun ita ne!"

³⁸ Ana yar naña pio manene, a tagi pa Yesu pisape "¡Yesu, ko lus kiena ne Tepet, sineun naña sinemña ye inu!"

³⁹ Ana la naña asumon ke Yesu, amloge pio sanene, ana apisalupřaria, apisape "Ova ruru ko ga."

Ana yar naña yepen ma ga, pio ke sina ga, pa laa meta sane wa, pisape "¡Yesu,

ko na lus kiena Tepet, nemie awis pan ko, sinemña ye inu!"

⁴⁰ Ana Yesu mial pano, pimi suñal su puna e yo nene, pisape atar yar nene imi lavisinia. Ana atar pimi, Yesu piun tania, pisape

⁴¹ "¿Ana ko sinomñan osape nekila ya ne van ko?"

Ana naga piunia pisape "Suře, awis, sineun nesape kilamarau imi wo, nekilia nevisu suria."

⁴² Ana Yesu pisape "Pogaga, nanagane nela kionña nakiravaena van ko sa naña opiunia. Kionña naviawaena kila ko opim opo sina."

⁴³ Ana e nena e poglis nene, yar nařani, kilamarana pimi po, ana mial ke amio Yesu, suña miyeluar ke Ntewa. A yeririna mřena la naña apisu sur nene, apisu po pařisi, asumña amieluar ke kia kiena ne Ntewa vanonia.

19

Yesu pitawe Sakias

¹ Ana Yesu la apim loyurña Seriko, amialin ke naña ava awar ro ga ea.

² Ana e nařani yar tai sike ea kiena kia Sakias. Naga pe yerkawa kiena ne yar na warpoloen takis e pupia lepas nene, ana vanon naña naga miyurñae piowa, kila kare ke yaru lala e kiela kilavaru na takis nena, kila naga liman pule pařisi, naga pe yar na sur moki.

³ Ana Sakias mřena pimi e poglis nene, sinenan sape

visu Yesu naga pe yar na sanape, ana yeririna la mokliu naña asike lavisin Yesu, asuwo ga yo, sa naña yo kuskus ga rui, ana naga pe pisu ruru re poli, komin naga pe yar plas ga tai.

⁴ Ana Sakias pisu sane piowa narui, kiriri sumon Yesu lala, pa tol puryove tai pñiyu pa e korowas tai, sumate ke naña visae Yesu la ayal aimi, ana naga kilia visu ruruia.

⁵ Ana pogos naña Yesu pimi tol puryove nañani, Sakias milan ga naña Yesu kira pa pisuia, pis pania, pisape "Sakias, otapulu vilaga. In na nemninuluþar e inu sane þane neva nesu re nemio ko sumo wa gar moña."

⁶ Sakias mloge narui, sumalu pula nena pitomitano, ana þere Yesu pa mñana, amio pupia kekarena paþisi.

⁷ Ana pogos naña yeririna la apisu sur nene, la moki naña pe akekaran re poli, apismumu, apisape "Yar naña Sakias naga pe yar sur naña miyumñae piowa ga, naga kila kareli yar lala wa, ana vanon ya ne Yesu sinenan sape amio ava asu mñana?"

⁸ Ana pogos naña asike loyumña rui, Sakias mloge sane naga monar vilopuia, a monar keþu kiena malena, ana sumalu pisawal e marana ne Suþe, pisape "Suþe, nanagane in na netamñan kiau sur la komþas

va yar la naña limala korena, pe kiela sur re poli. A suri ya naña nepisa kotalia yar la ea, nepinaun la, yoko nowar maran si van la tol yam ve vari."

⁹ Ana Yesu mloge pon manene visena naña Sakias pisa, ana pisa pania pisape "Nepisu sane þane na, natalimaliaena kiena ne Ntewa pimi nena tol mratava nini. Yar nene naga kilalu mrapa na kiena malena, ana naga mñena pe lus kiena ne Epraam kemua lelaga, naga pe yere Yu kemua tai,

¹⁰ ana inu Narina ne Yeririna nepim e yomarava nini vena nakale la naña amiyepe petan mrapa sane yaru nene, vena netamalia la."

Pakaiwa na yar telu naña apisuar kilavaru kiena ne kiela yerkawa

Matiu 25:14-30

¹¹ Ana yeririna la asumña amiyagogon ke visena kiena Yesu la nene, ana pis mña pan la pano-o, pisa þakaiwa tai pan la. Naga pisu sane popon vian la e þakaiwa nena, komin naga kilia ke sape sane yeririna lala asitom ke asape pogos naña ava atol yo Yerusalem, yoko naga kila nasuþenena kiena ne Ntewa imi warpo ke yo van la veraga. A nanagane apim ke lavisin Yerusalem rui, a Yesu sape vianin la sane naga monar ligan la sumo wa, yoko imi si pula.

¹² Naga pisa pan la sanini, sape "Yerkawa tai, naga pa perina e naŋa pupia Ɔarin suŋe sike ea, vena avisirlua naga imi ve Ɔarin suŋe na kiena lepasa, yoko naga kilia wasuŋe sina visuar kiena yo.

¹³ Ana sumon naŋa pe pa re poli wa, naga pio kiena yar lala, la lualima, a la punu ga mla kilavaru peve taaga pan la, sape monar ayuŋae amio kilavaru naŋani vano-o tol pogos naŋa naga wasuŋe sina.

¹⁴ Ana yeririna la nae lepas nene ape nasinekar kiena ne yerkawa nene, ana pogos naŋa naga pur matan la pa narui, la apisayuia asape la pe sinelan re si naga imi ve kiela Ɔarin suŋe poli. Ana amligan visena pa pa Ɔarin suŋe keviu na purvanua naŋani, asape 'Pe sinemimin re yar nene imi ve kiamimi Ɔarin suŋe poli. A pe sinemimin re nena naŋa oligan kia keviu nene e naga poli.'

¹⁵ Ana Ɔarin suŋe keviu naŋani kila ga, ana yerkawa nene pimi ve suŋen ke sina ga kiena lepasa. Ana pimi pio viraviran kiena yar la naŋa naga Ɔar Ɔesan kilavaru nene pan la, sinenan sape visu sane amiyuŋae ea, ana ataulu si kiena kilavaru via.

¹⁶ "Ana yar naŋa pimi suŋal Ɔesan se marana, pisape 'Suŋe kionŋa kilavaru taaga naŋa omla pan inu, nemiyuŋae ŋa amio pano-o netaulu si lualima to meta-

vania.'

¹⁷ "Ana yerkawa nene pisu kiena yar na yuŋaena nene miyuŋae po, ana pisa pania sape 'Po na po paŋisi, ko omiyuŋae po manene laa wa. Ana komin naŋa osuŋalu Ɔarera ose narin yuŋaena naŋa nemligan e lumoŋa, ana nagane nela yuŋaena keviu tai van ko, neligan ko ovisuar kiau pupia pulkumali ve lualima.'

¹⁸ "Ana siraunia, yar nalua pimi, pisape 'Suŋe, kilavaru taaga naŋa omla pan inu, nemiyuŋae ŋa ea pano-o taulu si lima to metavanania.'

¹⁹ "Ana yerkawa naŋani pisa pania, sape 'Po wa, ko ŋena omiyuŋae po paŋisi, yoko neligan ko ovisuar kiau pupia pulkumali ve lima.'

²⁰ "Yoko kiena yar taŋena pimi, pisape 'Suŋe, kionŋa kilavaru naŋa omla pan inu, nepiwo ruru e kinakina kulmrae tai, nemligan ruru toŋa ga, nane nesape nela si wasuŋe imi van ko narui.

²¹ In na nesuŋa nepisu ko ke sane ko yar tai naŋa okilia owar plan kionŋa sur naŋa yar taŋena Ɔarar sike na, a okilia okinana e lokove naŋa pe ko re omapila poli. Kionŋa Ɔelaga Ɔarera towe laa sanene, kila nemaraun ko, ana pe nekila re surian kionŋa kilavaru nene po, nepuarar ruru ga toŋa ga.'

²² "Ana yerkawa naŋani sinen karia, pisape 'Yaru, opisa kare in laa ne wa, naŋa osape in na yar Ɔarera tai ne sanene. Ana pogaga,

kiomña visena nene naga ga kar ko ke sina ga.

²³ ?Visae in na yar sur na sanene, komin ya ne opuar kiau kilavaru sanene? Po pañisi naña visae oligan ga e pag, vena pogos naña nowa-supea, nekilia nowar plan sina amio narina naña naga tauluia.'

²⁴ "Ana yerkawa nañani pisa pa yar tañena la naña asumal asike lavisinia, sape 'Awar plan kilavaru nene e limana, awar va yar naña taulu lualima.'

²⁵ "Ana apis pa yerkawa nañani, asape '!Ana supe, naga ãar mokliu wa, kiena lualima rui!'

²⁶ "Ana yerkawa pisa pan la pisape 'Lelaga, ana sanene narui. Naga naña kiena sur mok rui, yoko naga war si va laa sane na wa, ana naga naña pe kiena sur re poli, yoko naga kilalu kiena narin sur ve tokak ga naña naga mla ke rui.

²⁷ Ana e lepas na kiau nasinekar la nene, naña la yepela mavin naña in na neve supen la, sineun nesape ava aurela aim e nini, awe moñar la amarmare e marau.'

Ana ãakaiwa kiena ne Yesu nane ãisi e nene.

Yesu pimi tol yo naña Yerusalem

Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Yoane 12:12-19

²⁸ Ana Yesu pisa pa visena la nene, sumalu, sumon la, ãere la apa ma Yerusalem.

²⁹ Ana la apim lavisin narin pulkumali lua nene sumo, naña Petpas amio Petani, e lepas nen Kunus Na Purolip lala. Ana Yesu pisa pa kiena nalogeno lua, pisape

³⁰ "Kam lua ayalor ava ke ne e narin pulkumali na gare sumo wa. Pogoso naña ava loyuma, yoko alual togki tai, amatear teke ea. Togki nañani pe teras ga, pe yar tai to li re e masina poli wa, ana kamlua aluparlua, aure imi e nini.

³¹ Visae aviun tan amiu amlua, avisave 'E, amluparlua ke pe na ya?', yoko avisatamea avisave 'Supe sinenan sur mal nini kila kiena yumaena tai.' "

³² Yesu pisa sanene pan lalua, ana mligan la apano, ana apano apisu sanena naña pisa pan la.

³³ Ana apano asuma amluparlua ke kilka petan sur mal nañani, ana pogos naña akila ke sanene, kana ãar ne la apiunia asape "?E, asuma amluparlua ke kilika petan pe na ya?"

³⁴ Ana apisatamea asape "Peraga, Supe sinenan sape sur mal nini kila ke ne kiena yumaena tai sumo wa."

³⁵ Ana ataman narui, apure togki nañani pimi pa Yesu, ana apatetae mala kulkota lala meta e masina, amligan Yesu totano ea.

³⁶ Ana Yesu kus togki nene, mial pano, ana pogos naña

mial ke pa sanene, yeri-rina lala amien plan m̃ala kulkota lala aṗatetae sululu mrapa, vena togki kiena ne Yesu yalor ga metava ea.

³⁷ Ana amial m̃a e Kunus Na Purolip la pano-o, apim atol yo e naṗa mrapa na vitoen garo Yerusalem. Ana pogos naṗa pupia p̃ina moki lala na nalogena lala apisu naṗa Yesu pimi ke lavisin Yerusalem, asitoṃal pupia yuṃaena lala a kile lala naṗa apisu naga kila, a apisu sane kiela pupia p̃arin suṗe viu tai ne pimi ke ne, ana akekara paṗisi, asuṃa amieluar Ntewa keviu vanonia.

³⁸ Asuṃa apiovisionia, asape “!Ntewa na mava, ovisa ruru p̃arin suṗe nene naṗa pimi ke e kioṃa kia! !Pupia kekarena ma e peni, kam nae ma metava avisirlua kia kiena ne Ntewa, kiena naurarena po na po!”

³⁹ Ana e poglis nene, Varasi laṗas asike m̃ena likan p̃ina la nene, ana pe akekaran re naṗa apisirlua ke kia kiena Yesu sanene poli, ana apisa pania asape “! Navianena, ovisaluṗar kioṃa nalogena lala ve akiikiin ko re si sanene!”

⁴⁰ Ana Yesu pisataṃe la, sape “E, peraga narui! Visae ve akiikii re sa nene, pona yoko kilavaru ga la ne sike ne monar akiikii yo.”

Yesu tagin pulkumali wa naṗa Yerusalem

⁴¹ Ana Yesu pimi lavisin pupia pulkumali nene

Yerusalem, kira pito pisuia, sinen miyea, siar naṗa wamarana mlaunia.

⁴² Kila sanene narui, pisaar nena pania, pisape “Visae ovisu kilale ga ya naṗa molue puṃa nagane! Ntewa suṃa kila ke kioṃa mrapa wo tai vena olual suṃare ea ana opisu kilale p̃ele ga.

⁴³ Ana monar nevisa van ko sanini, yoko pogos tai imi van ko naṗa kioṃa nasinekar lala, la ve moki vaṗisi naṗa aimin ko. Yoko asuvivi ko, asuwo ruru ko nenaga, a yoko awar porotano imi ayuwonpolo e yepas nen kioṃa pupia kove ana akila mrapa na vitoṃasen loyuṃa, vena awe ko.

⁴⁴ Yoko awe moṃar naruṃa lala, a akilawowa make moṃa yuṃa lala, awar plan make nena kala kilatapili lala. Nakoaena na sanene yoko imi van ko komin naṗa ko yepmavin visu kilaleen naṗa nagane naga pe kioṃa pogos naṗa Ntewa pimi m̃alivi vena tamalia ko.”

⁴⁵ Ana Yesu mial pa loyuṃa e pulkumali, pa e Yuṃa Wa m̃ana Ntewa, ana pisu la naṗa akila ke yuṃaena na tauluen kururu kilavaru ea. Ana naga m̃ene plan la, sape

⁴⁶ “Ntewa pisa e kiena Visena Wa, pisape ‘Mau yuṃa wa naga pe yuṃa na leniena, ana kam na apilon yuṃa nene narui pimi sane

puluve tai m̃ana yar na vin-
auna lala.' "

⁴⁷ Ana e poglis nene e
legiena punu ga Yesu pa ke
loyum̃a e Yum̃a Wa, ana pian
ke yeririna lala, a yerkawa
kiena ne yar wa lala amio
navianena navisaluaena lala
amio m̃ena yerkawa kiena
ne yeririna lala, pe akekaran
re nenaga. Asum̃a akalewele
ke mrapa vena akilia ak-
ila sur tai vena kila narui
monar awem̃ar Yesu.

⁴⁸ Ana peraga, apisu sane
taṭatete alual mrapa, komin
yeririna la naṭa amiyagagon
ke kiena navianena lala,
akekaran manene laa kiena
visena lala, la sinelan ga
naga silaga.

20

*Nasumonena nae Israel
lala sinelan asape avisaluṭar
Yesu*

*Matiu 21:23-27; Mak
11:27-33*

¹ Ana e si e legiena taṭena,
Yesu ṭasuṭe si pa e Yum̃a Wa
m̃ana Ntewa gar Yerusalem,
sum̃a pian ke yeririna lala
a mlologon ke m̃ena nalolo-
gena wo pan la. Ana na-
sumonena kiena yar wa lala
amio navianena navisalua-
ena lala amio m̃ena na-
sumonen taṭena lala apim
puna, apiun tania, asape

² "“?Ovisali van imimi, sane
okila ke sanene e nini e kia
kiena ai? ?Ane pisa pan ko
pisape okila sa nene?”

³ Ana Yesu pisatam̃e la,
sape “Pogaga, ana yoko in
m̃ena neviun naviunena tai

van amiu sumo wa. Kiau
naviunena sanini, sane

⁴ “?Nakeena naṭa Yoane
kila nanua ga ne pa yar lala,
naga pe sur tai naṭa Ntewa
pisa pan pisape kila, pona
Yoane ga sitom sape kila?
Amiu avisalia.’ ”

⁵ Ana naviunena kiena ne
Yesu nene kila narui apis
manene ke sina ga pan la,
apisa ke asape “?Yoko tevisa
ve sanape na vania? !Tevi-
suar rurua! Visae tevisave
nakeena nene, Ntewa naga
pisa pa Yoane, yoko yar nene
viun sina tan ita ne visave
ana komin ya ne yepeta
mavin lelagaena e Yoane?”

⁶ Ana visae tevisave Yoane
ga sitom sape kila, sa ṭisi
yaru la sinela kar ita ana
akove ita, komin naṭa amle-
laga m̃arera rui sane Yoane
naga pe navisawalena kiena
ne Ntewa kemua lelaga.”

⁷ Ana sitomena nene kila
narui apisatam̃e Yesu asape
aminue kare ga narui.

⁸ Ana Yesu pisa pan la,
sape “Sanene, in m̃ena ga
taṭatete nevisa van amiu
ane pisa pan inu sape nekila
yum̃aena nene.”

*Pakaiwa na yeririna
viowa lala navisuaren lok-
ilkerep*

*Matiu 21:33-46; Mak 12:1-
12*

⁹ Ana Yesu pisa ṭakaiwa
tai pan yeririna la naṭa
asike e poglis nene, pisape
“Yerkawa tai, amio kiena
loilkerep tai. Naga sinenan
sape yaloro re va e pur-
vanua taṭena tai, naṭa m̃eke

laa perina, ana naga mligan kiena lokilkerep nene pa yeririna taþena laþasa naþa yoko aim ayumæe ea, ana aul vania.

¹⁰ Ana yerkawa naþani pa sumã gare pano-o, pisu kilale sane nanagane pogos naþa mrakerep marua narui. Ana mligan kiena yar tai þasuþe si pa pun la naþa asike e kiena lokilkerep naþani, vena war kilavaru na mrakerep komþasa naþa monar aul vania. Yar nene pano, ana pogos naþa málivin la, la pe sinelan re aul poli, ana amë kare naga, amligan si naga þasuþea liman korena ga.

¹¹ Ana yerkawa naþani mligan si kiena yar taþena pano, ana amë mënã naga, akila piowa pania paþisi, ana amënelua þasuþe koren ga pa sina.

¹² Ana yam telu narui, yerkawa naþani mligan kiena yar taþena, ana naga mënã ga, amëã kulu ga kuruta rui, akoven lua e lokilkerep nene pano.

¹³ “Ana yerkawa na lokilkerep pisu þelaga viowa la ne sanene, mninue kare narui, pisape ‘! Awe! ? Popon nekila ya narui? Pona nanagane monar neligan ga naru wawa nini narui. Naruu taaga ga nini, nesitom naga paþisi, ana visae naga vano monar avisu kilalea, avatanonia.’

¹⁴ Ana mligan naga pano, a pogos naþa yar la nene apisuia, asitom piowa pania.

Apisayu sina pan la, asape ‘Nanene na narin yerkawa nene yo. Yar ne na nene narui, naþa visae yerkawa nene kovio, naga ke narui naþa yoko kus porotano nene sane kiena lalimana. Popon towermãria, vena ita ga touarar tano nene ve ki-eta.’

¹⁵ Ana asumãl narui atararia, akovenlua naga pa vanua e lokilkerep naþane, ana amëmãria.”

Ana Yesu sape “Suniena nene pimi maro e nini na þa rui, ana popon asitomlia. Pogos naþa yerkawa mloge sur nene, yoko naga imi kila ve sanapen la nene?

¹⁶ Nevisa van amiu sanini, yeririna viowa la nene, yoko naga imi we momãr la, yoko amarmare e nakoaen mãrera tai, ana yoko ligan lokilkerep naþani e limana yar laþas naþa apowo.”

Ana poglis naþa amloge Yesu pisa sanene, amloge kilale naþa visena nene sane pisawan ga sur tai, pisayu sape le Yu lala pe sinelan re naga naþa pe narina ne Ntewa poli, ana yoko Ntewa were yar la naþa pe ape le Yu re poli akus lelela. Ana sur nene pe sinelan re aloge po, apis mãrera, asape “Sur naþa opisa ke ne, Ntewa monar ve ligan re sur nene imi málivi sanene.”

¹⁷ Ana Yesu kira pisu manene la, piun pisape “Pe sinemiun re poli, ana vanon ya ne asiri visen wa naþa pisa sanini, pisape

'Kilavaru nini, yar na yuñäenen yuñä lala asape piowa ga, ana akoven lua pa rui,

ana nanagane kilavaru nene pimi pe kilavaru wo tai naña pe na mrapun yuñä, vena uarar yuñä mārera.'
Yauena 118:22

18 "Yeririna make ga naña visae avane kilavaru nene, yoko aloru akove kilavaru nena, siwowa kare yepela lala. A visae vano vano-o tol pogos naña kilavaru nene loru, ana yar a naña kilavaru monoaria, yoko kilamumu kare naga vano-o kovio ne-naga."

19 Ana navianen navisaluaena lala amio yerkawa kiena ne yar wa lala, apisu kilale ðakaiwa kiena Yesu nene panon la nena ga, ana sinela kar manene laa narui, asuñalu asape auarar nena naga e pogos nene. Sinelan manene laa asape akila sur tai vania, ana akila ðele ga, komin apisu yeririna la akekaran laa naga.

20 Kila sanene narui ana silaga asuñä apisuaria, a lañasa apa vinau ga apa lavisinia, akila kokanin ga sa naña alelaga e naga, ana sur naña la akila ke ne, asuñä aþar make nena kiena visena lala. Kiela sitomena sane sinelan asape alual visena lañas naña naga pisa, ana akilia avisawal va yerkawa nae Rom nene Paelat, vena naga kilia la

nakoaena tai vania sa naña la sinelania.

Sur kiena ne Ntewa, sur kiena ne Sisa

Matiu 22:15-22; Mak 12:13-17

21 Pis na pog tai la naña apinaun vena aim lavisin Yesu, apiun naviunena tai tania, sa naña akila kotalia ga naga. Asape "Navianena, mepisu kilale sane kioñä visena lala a kioñä vianena lala ape lelaga a po paþisi. A mepisu kilale sa naña kioñä nalipereen yar lala pe peve taþena re poli, naña opisu la maran taaga ga, ko opisawal mesmesun ke mrapa kiena ne Ntewa pan yeririna make ga.

22 Ana sinemimin mesape meviun tan ko sanini, sane '? Kieta navisaluaena pisa sanape? ? Sape mesmesun ita le Yu lala toul takis va þarin suþe nae Rom, naña Sisa, pona pisape pe mesmes re poli? "

23 Ana Yesu pisu kilale sane asape akila kotalia ga naga, ana pisa pan la pisape

24 "Ala narin kilavaru tai imi van inu. ? Avisuli sane marana ne ane teke ea? ? A kia naña asiri teke ea, kia kiena ai?"

Apisape "Marana Sisa, a kiena kia mēna ga."

25 Ana naga pisa pan la sape "Pogaga, sur naña pe kiena ne Sisa, ala va Sisa. A sur naña pe kiena ne Ntewa, ala va Ntewa."

26 La nene sinelan manene asape atol ruru Yesu e maran yeririna lala e kiena

visena tai, ana pogos naña amloge kana navisatamēena nena, amilan pañisi, apisu sane naga kilamār ruru kiela kap narui, ana apa ruru la ga asikena, pe apisa re si sur tai po.

Yar la naña amarmare rui, yoko amamal sina

Matiu 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷ Ana siraun naga nene, le Satusi lañasa, apim puna Yesu, naña sinelan asape aviun tania e lepas na sur tai naña la amlelaga mārera ea, naña asape yar la naña amarmare rui, tañatete amamal sina e legiena maro.

²⁸ Ana apiun tania, asape “Navianena, sinemimin mesape meviun tan ko sanini. Sanapen visena tai naña yermarua Mosis siriya pan ita na nanua sumo. Naga pisape visae yar tai, wenla mare tan wona, naña lalua pe narila re tai poli wa, yokorena wenla nene monar were letano nene ve wona, vena kila šane sira nene kilia war sisi, vena uarar kia kiena ne wenla naña mare mal toña ga.

²⁹ Pogaga, ana e pogos tai, welelai la olua. Kiela mēaru pēre wona tai, ana naga mare tan wona nañani lalua pe narila re tai poli wa.

³⁰ Ana wenla na surana naga towe pēre sira nañani, ana yoko naga mēna mare tania,

³¹ ana wenla mēna na telu, kila sa ke ga, akila

mā sanene pano-o tol wenla maro na olua, la make ga maran taaga ga, naña pe añar re nena narila tai poli.

³² A siraun wona la punu ga nene, sira mēna nañani marñanu.

³³ Ana ovisali sur nene: ? E legiena maro, pogos naña apisa ke asape yoko yeririna la amamal sina, yoko sira nene ve wona ai, komin naña talopa make amio welelai la olua nene?”

³⁴ Ana Yesu pisatamē la sape “E ga e yomarava nini, yeririna lala asumā atat-aloa,

³⁵ ana la naña Ntewa pisape visae akilia amal si vetan marena vena ava loyūma e kiena yo, ve akila re sina. E pogos nene, tañatete si atalopa narui,

³⁶ a yoko ve amarmare re sina komin naña aim sa ga navisi la narui. Yoko Ntewa kila amal sina e marena ana avim ave narina ruru nena lala.

³⁷ A e lepas namalen si nene, Mosis mēna pisayu nanua sumo rui e suniena na purlaki naña kap pīvaga ke ea. E nene tepisu naña Mosis pion pa Ntewa na mava sape naga pe Ntewa kiena ne Epraam a Ntewa kiena ne Aisak a Ntewa kiena ne Sekop.

³⁸ Ana pogos naña Mosis siri visena nene, la telu nene amarmare e yomarava nini nakonua rui, sane amare e yomarava nini, ana amal asike ma puna Ntewa

na wa. Ntewa naga pe pe Ntewa kiena ne yeririna re ga la ne amarmare po, ana naga sinenan sape yeririna la naŋa asike amio, yeririna la naŋa amali. E navisuena kiena ne Ntewa, yeririna la naŋa amarmare e yomarava nini rui, la amal ga asike ga wa."

³⁹ Ana navianen navisalu-aena lala asumã amiyagogon navisatam̃eena kiena ne Yesu naŋa pa le Satusi lala, ana apisu sane manmarua ruru po paŋisi, asape "Navianena, kionã navisatam̃eena po na po paŋisi."

⁴⁰ Apis sa nene vanon visena kiena Yesu nene kila sane le Satusi lala amaraun naŋa aviunli si sur la tania.

Yesu Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Parin Suŋe Tepet

Matiu 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹ Ana Yesu pis pan la pa laa sane, piun sur tai tan la, sape "Komin ya ne la apian amiun ke asape Navisaarena naga monar m̃aliv e lus kiena ne yermarua Parin Suŋe Tepet, naŋa naga pe parin suŋe p̃esania?"

⁴² Nepiun nene, komin nanua sumo, Tepet siri e kiena tus na Yauena lala, sape

'Ntewa na mava pisa pa kiau Suŋe, sape

"Ototano e luñau lepas na p̃amarua,

⁴³ *otoñate m̃a vano-o, yoko neligan kionã*

nasinekar lala aim ve takue tai na kilavanen lamã." Yauena 110:1

⁴⁴ "Nanene na tepisu sane Tepet pio ke pa Navisaarena sape naga pe kiena Suŋe rui. ?Ana komin naŋa Tepet pisa sanene, sanape naŋa asumã apisa ke Navisaarena nene asape yoko molue kome Tepet, naga pe lus nena ga tai?"

Ana yam si tai amilan visena kiena ne Yesu.

Yesu pis m̃arera pa nasumonen na lotena lala

Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵ Ana p̃ina la asike amiyagogon ke ga wa, naga pi-sawal visena tai, naŋa pe kiena ne kiena nalogena ga lala.

⁴⁶ Naga sape "Kam na avisuar ruru yar navianen navisaluena la nene. Asumã aplave manene la e m̃ala kulsota viavi la nene, a visave ayaloro e yepesinasa e maran yar lala sinelan asape yar la avatanonla, a avio ruru la asave, '!Kee, pokolulagi, ko na ope Navianen tai naŋa po paŋisi!' A e pogos na p̃ap̃agena a loyumã e yumã na leniena m̃ena lala, sinelan asape atoga e lelen yerkawa lala. ?Kam na apisu kilale narui ne?"

⁴⁷ A la akila kiela leniena la piayavi paŋisi wa, ana apisokan ke ga ne, komin e ke e pog nene, asumã akila kotalia ke ga letano lala, akila kare la. Ana vanon kiela p̃elaga la ne sanene, yoko

kiela nakoaena naga m̃arera manene laa sane.”

21

*Letano tai mla narin
kilavaru lua pan Ntewa*

Mak 12:41-44

¹ Ana pogos naṽa Yesu la asike e yuṽa m̃ana Ntewa, apisu naṽa yar laṽasa apimin naṽa akuan kiela nalaena lala e karo na Yuṽa Wa. Ana Yesu teke pisu ke ne, pisu naṽa yar na sur moki la apim akuan kiela nalaena wo lala,

² a siraunia, naga pisu m̃ena letano tai, naṽa pe kiena sur re poli, pimi kuan kiena narin kururu varu lua ga.

³ Ana naga pisayu sira naṽani pan la, sape “Apisu ke letano nene, naṽa kuan narin kururu varu lua ga ne? Nevisa sur na lelaga van amiu, sane naga kuan taulu make yar la naṽa kiela sur moki.

⁴ Yar la nene, kiela kilavaru keviu paṽisi, ana akuan ga narin kinakin nas komṽasa, ana letano nene, narin kilavaru naṽa mlararia vena ve kiena malena, taṽan make nena pan Ntewa.”

*Yesu pisawal naṽa yoko
awe plan yuṽa wa m̃ana
Ntewa*

⁵ Ana siraun naga nene, yar laṽas apisayu ke Yuṽa Wa, asape apisu po paṽisi, amio kana kilatapili nowo lala, a kana sur tanea la naṽa aṽaria pe na vayaia

punuen kana kove nena. Ana Yesu mloge m̃a naṽa asunyu ke sanene narui, naga sape

⁶ “? Kam na apisu sur la nene asape powo liu? Nevisa van amiu sanini, sir-aunia, e pogos la tai ne pimi ke ne, yoko taṽatete si kana kilatapili ne tai to ruru si teke e lelana, komin naṽa yoko yar laṽasia aim awe plan tetain kare make yuṽa nene.”

*Yoko pog m̃arera monar
imi*

⁷ Ana pogos naṽa amloge Yesu pisa sanene, apiuntania, asape “? Ana Navianena, yoko awe plan Yuṽa Wa nene pogwai, a yoko mevisu kile ya naṽa visawal visave lavisi sur la nene imi m̃alm̃aliv narui?”

⁸ Ana pisa pan la, pisape “Kam na popon avisuar ruru amiu, vena ve yar tai imi visa kotalia amiu re, komin yoko yar ve moki naṽa ala kiau kia, ana aim avisave ‘!In ne nanini nepe Navisaarena nene!’ pona avisave ‘!Nane, kana pogos ne nanini narui!’ Ana ve ataveve la re.

⁹ A visae e pogos nene, aloge m̃aagena na mara lala, a sur viowa la asike ga lavisi, ana ve sinemiu kurkur manene re. Sur la nene monar am̃alm̃aliv sumo, ana naga nene na pe legiena maro re nene po la wa.”

¹⁰ Ana pisa m̃ena pan la, sape “A ṽarin suṽe lala, yoko akila sina mara amio ṽarin

suŭe taŭena lala, a purvanua lala asuñalun sina purvanua taŭena lala.

¹¹ Yoko yemninu vaŭisi, a yoko yo kar ga la e yomarava nini pogos na pupia viso vaŭisi a maiena m̃arera lala, a nanene yoko amio m̃ena sur na sine kurkurena a pupia kile lala meta e sinapane.

¹² Ana pogos naŭa sur la nene pere wa, yoko yeririna la akila ke ne viowa van amiu. Yoko auarar amiu m̃arera, ala magka van amiu, ana siraunia aligan amiu e limana ne li na sumonen yuñā nalenena, pona akoven amiu ava asike e yuñā naloge viowaena, pona akila amiu asuñalu ase marana ne kiela ŭarin suŭe lala pona kiela nasumonena lala. Sur viowa la nene yoko akusia vanon naŭa kam na apuarar ke kiau kia m̃arera.

¹³ Pogos nene yoko akila m̃arera van amiu vaŭisi, ana yoko imi sa naŭa kiamiu pulmas na lologonen Lologena Wo van la.

¹⁴ “Ana nagane, pogos naŭa sur la nene pere ke na wa, ve asitom manene re sane yoko aña avisa ya ne e pogos nene,

¹⁵ komin naŭa yoko e nena e kana pogos nena, nela visena na manmaruaena van amiu. Ana pog naŭa avisa visena la nene van kiamiu nasinekar lala, yoko ataulu la, yoko taŭatete si avilon kiamiu visena nena.

¹⁶ “Yoko e kana pogos

nena, la ga naŭa kam na apio la ke asape arimamiu pona womla pona ŭapo pona erau, la ne sanene la ke naŭa yoko aure plan amiu aligan amiu e limana ne yerkawa lala, ana yoko akilapel amiu sanene vaŭisi vano-o kam laŭasa awe moñar la.

¹⁷ Yoko yar la sinela kar amiu vaŭisi, yoko laŭasa alamaran si visena van amiu, kam la naŭa kiau kia sike e amiu.

¹⁸ “Ana nevisa van amiu sanini yoko taŭatete vilŭarimiu tai yoko kovio lue.

¹⁹ Yoko asuñal m̃arera asuñā vano-o ataulu pog m̃arera nene, a e mrapa nena nanene narui, yoko atol kiamiu malena na lelaga ea.”

*Pupia mara gar
Yerusalem*

²⁰ A e lepaŭ na pupia pog m̃arera naŭa yoko imi, Yesu pisa sina pan la sape “Pogos naŭa visae avisu ŭegas nen yeririna na kilaen mara lala asuñal asuwo ke yo yerivivi pupia pulkumali naŭa Yerusalem, nane yoko akilia narui sane pupia kana pog na kilaroroen pimi ke lavis narui.

²¹ A pogos naŭa avisu sur nene, kam naŭa asike Sutea, popon aureure ana atapolou e kunus lala, a amiu naŭa asike loyuñā Yerusalem, popon amomolue ana aureure, pona amiu naŭa asike

yom̃arua, ve akilali re si naṓa ato garo um̃a.

²² Nanene vanon poglis nene, naga pe pupia legiena na kila maranen sine-mimiena kiena ne Ntewa, sa naṓa nasiriena lala nanua sumo apisaaria.

²³ E m̃ena e pogos nene, yoko viowa manene laa va sira la naṓa m̃eṓela, amio m̃ena la naṓa amla ke yu pa narila lala. E pog nene, yoko naloge viowaena ve keviu vaṓisi e kieta purvanua, a pupia sinemimiena imi va kieta yeririna la nene.

²⁴ A yoko playu na mara kila la ave moki aloloru, a la ve moki naṓa sen viar limala, aurela ava ayum̃ae korena kiena ne ṓegas nen yeririna taṓena lala. Ita le Yu lala yoko yar taṓena lala avienena kare kieta pulku-mali wa naṓa Yerusalem, la ave suṓenia vano-o tol pogos naṓa Ntewa ga kila sane lala kiela ṓisi narui.”

Yoko Narina ne Yeririna wasuṓe si imi

²⁵ A Yesu pisayu legiena maro, sape “E pogos nene yoko avisu kile lala ma e mrae a e kupario a e verue lala. E yomarava nini, yoko ṓegas nen yeririna lala aloge viowa, asitom kare sur la vaṓisi, a pogos naṓa avisu sive kululu ve keviu a lapa ke vam metava va ke ura, yoko la aninue kare narui asape m̃a yoko ve sanapen la na wa.

²⁶ A pogos naṓa la avisu kilale ya naṓa pivim ke e yomarava nini, a pupia sur la naṓa ma e sinapane kulkulul kar ga narui, yoko sinela kurkur vaṓisi, asum̃a marala malon marauna, a amarmarlui.

²⁷ Yoko akila m̃a sanene vano-o, avisu inu Narina ne Yeririna nom̃alivi e lul amio kiau pupia nam̃areraena amio kiau pupia naurarena.

²⁸ “Ana e kiamiu lepasa, pogos naṓa visae avisu sur la ne sanene asiar am̃alm̃aliv, ve amarau re. Ve asitom re suria, ana asum̃alu awar plan ṓarimiu vena akira va metava, komin naṓa sur la nene kana kinasa sane kiamiu yaru nawere plan amiuena pimi ke, lavis warpoyo narui.”

Lepas na purpiliva

²⁹ Ana Yesu pisayu ṓakaiwa tai pan la e lepas na pogos m̃arera naṓa pimi ke ga wa, sape “Kam na asitomyuli purpiliva nene pona purlaki taṓena naṓa sanene.

³⁰ Pogos naṓa avisu sane korowas la imi memaena, a imi malmalumu, a kana stos la siar miyulua, ana kam na akilia sane pogos na yepisusun pimi ke lavis narui.

³¹ Sanene pogos naṓa avisu kile la nene aim am̃alm̃aliv ke sa naṓa nepisa pan amiu ṓa rui, yoko akilia sane nasuṓenena kiena ne Ntewa pimi ke lavisin amiu narui.

³² Lelaga nevisa van amiu, yoko sur punu ga monar imi malmaliv mña sanene vano-o pisi, ana siraunia, teras na yaru la naþa amal ke e pog nene akovio e yomarava nini.

³³ A yoko sinapane amio yomarava nini la mña luwoka akovio, ana kiau visena lala taþatete akovio pogos tai.”

Kam na monar akila ruru kiamiu malena lala

³⁴ Ana Yesu mla visena nene pan la e pogos nene, pe visena na weþege laena, sape “Ana e kiamiu lepasa, kam na avisuar ruru amiu. Pe pon re kiamiu malena ve taþena si poli, pona amun manene la kuru na munena, pona sur kar la ne sanene, a ve kiamiu sitomena su manene re mña ga e sur na yomarava nini la silaga. Visae peraga, yoko asuñña akila mña sanene vano-o ailan ga pupia legiena nene imi malmivin amiu veraga sa ga ekarpila.

³⁵ Lelaga, yeririna make ga e yo punu ga e yomarava nini, pe asitoñal re poli, asu wowe ga pe akilia re poli, ana yoko legiena nene imi tol la sa naþa manu milan ga þeregawa suñal maneno sike e naga, marþan nenaga.

³⁶ Ana kam na monar avisuar ruru amiu silaga, monar alen lue ga vena akilia asñal mñarera vena atamalia amiu e sur la naþa yoko imi malmaliv, vena kila

naþa akilia asuñal ase marau Narina Yeririna.”

³⁷ Ana Yesu suñña pian la ke sanene e Yuñña Wa ko legiena lala, a kolemalo naga petan pulkumali pava ke e Kunus Na Purolip lala.

³⁸ A kolulagi kona lala yeririna lala atavilo koskos, aþasuþe la apa si e Yuñña Wa vena aloge kiena visena lala.

22

Nasumonena nae Israel lala asitom ke asape awemñar Yesu na wa

Matiu 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Yoane 11:45-53

¹ Ana siraunia, pimi ke lavisin pog naþa kas punu ga, la akila kiela pupia þaþagena lua, sane þaþagena na kanen kiligaþe naþa pe is re e poli, amio þaþagena na sitomñalen natamaliaena.

² A e pogos nene, yerkawa kiena ne yar wa lala amio navianen navisaluaena lala, asitom ke asape awemñar Yesu na wa, ana pe añal re mrapa na kilaen poli, komin amaraun naþa asape visae akila, pona yeririna la akila sur tai van la yo.

Sutas sun amio yerkawa lala, pisaar sape þisi na kom varaun Yesu

³ Ana e nena e pogos nene, Yermare pimi pa e sinena Sutas nae Kariot, naga nene la lualima taaga pa lua lala ga tai.

⁴ Ana pe yam piavi re nenaga, Sutas suñalu, pa malmivin yerkawa kiena ne

yar wa lala amio yerkawa kiena ne kiela lokul lala, pi-sawal kiena sitomena nena, ana apisayu mrapa ya naþa po, vena yoko kilia vielua Yesu van la.

⁵ Ana sitomena kiena ne Sutas nene kila amloge po paþisi, ana la apisu sane popon ala kilavaru tai vania vanonia.

⁶ Ana Sutas kekarania, a siar e pogos nene, silaga naga suþa kale ke kiena pul-mas tai naþa visae ve yeririna re lala, ana naga kilia vielua Yesu van la.

Yesu pitetalia Pita lalua Yoane vena ava akila ruru kana kinanena maro

Matiu 26:17-25; Mak 14:12-21; Yoane 13:21-30

⁷ Ana apim tol legiena na siaren þaþagenana na kanen kiligaþe naþa pe is re e poli, naþa e mña nena e legiena nene monar akila kuþaþaena na narin sipsip lala vena sitomalen natamaliaena.

⁸ Ana Yesu pisa pa Pita amio Yoane, sape "Nevitetalia amlua ava gare, vena akila ruru make sur lala na kinanena na þaþagenana nene."

⁹ Ana lalua apiun tania asape "Ana ko na sinomian ke osape meva mekila ruru e nape ne?"

¹⁰ Ana Yesu sape "Kamlua ava atol pupia pulutava nae Yerusalem, ana pogos naþa avaliga loyuma ea, alual yar tai naþa kus ke pupia piawi tai imi vitawe amiu. Ana

ataveve avano, yoko naga were amiu ava e yuma tai.

¹¹ Ana pogos naþa ava loyuma, avis va þar na yuma naþani, avisave 'Ki-eta Navianena piun sape, Awa mnamimi yuma imimi wolawa lala, vena mekilia mese ea makan kinanena nasitomalen natamaliaena nene ea?"

¹² Kamlua avisa ve sanene vania, ana yoko naga kipian amiun pupia lele tai metava, naþa sur make sike pa e rui, ana yoko akila ruru make sur na kanen la e yo nene."

¹³ Ana Yesu pisa pa sanene pa nalogena lua nene narui, lalua apano, ana apisu sur la punu ga pimi malivi sa ga naþa naga pisa ruru þesan kemua pan la rui.

Sanene narui, lalua akila ruru kinanena maro kana Yesu.

Kinanena maro

Matiu 26:47-56; Mak 14:2-26; Yoane 18:3-11

¹⁴ Ana siraunia Yesu la apa meta e yo naþani, ana pog na kinanena, Yesu totano e lelen kinanena, ana li na lologena lala apim atotano amio.

¹⁵ Ana Yesu pisa pan la sape "Na nanua rui, in na nesitom mña kata kinanena nasitomalen natamaliaena nene. Na nene kau kinanena maro nini, naþa ita ga tekinana lele taaga, ana siraunia, nekilia neva ga e kiau pog marera na wa.

¹⁶ Nevisa van amiu sanini, kilaparavi nini kana kinas pisayu natamaliaena. Ana

yoko in na ve nakan re si narui, vano vano-o tol pogos naña kiau natamaliaena imi mñaliv e yomarava nini, e pogos naña nasuñenena kiena ne Ntewa imi."

¹⁷ Ana naga mlarar piala tai, pisa potenana pa Ntewa, ana pisa pan la, sape "Ala nanini, ataron werewere van amiu, amunia."

¹⁸ Nanene komin naña siar nanagane, in na yoko ve nomun re si kuruta na munena, vano-o tol pogos naña nasuñenena kiena ne Ntewa imi."

¹⁹ Ana naga mla kala kilaparavi tai, mlenin pisa potena pa Ntewa, kawewowaia pisape "Naga nini tasneu ne, naña netamñan pan amiu. Ana yoko kam mñena ga monar akila ve sanene, sa naña kiamiu nasitomñalinena."

²⁰ Ana siraunia, pogos naña akinana pae, naga kila ke sina sa naña kila e kilaparavi sumo, mla piala na munen tai, pisape "Piala nini naga sane kile na kau kuruta naña yoko lau vanon amiu, vena visirluaen naviranarena viu kiena ne Ntewa amio amiu."

²¹ Ana sur viowa tai, yar naña yoko vielua inu, naga ita ga tai naña tekinana ke lele taaga nagane.

²² Yoko inu Narina ne Yerinana monar nemare ve sa naña apisaar kemua nanua sumo rui, ana yar naña yoko

vielua inu, sineu miye ke nagane, yoko viowa manene vania!"

²³ Ana pogos naña amloge, asuñña apiuviun tan la asape akilali naña alual lala ai naña sitom ke sape kila sanene, ana pe amñal re poli.

?Ane yoko ve kiela nasumonena?

Matiu 20:25-28; Mak 10:42-45

²⁴ Ana e pogos nene, veveyuen tai molue likan nalologena lala, sape lala ai naña yoko la monar avisu naga sane naga to laa metavan la sane, ve kiela nasumonena.

²⁵ Ana Yesu mloge, pisa pan la, sape "Ita tekilia ðelaga kiena ne yerkawa na yomarava la nini rui. Parin suñe lala la ape navisuaren kiela yeririna lala, a nasumonena lala, yar la monar avatanon la, ala kia naña tometava van la, avio la avisave 'yar navisuar itaena.'

²⁶ Ana kam na kiau nalogena lala, monar ve akilali re sa naña aim ave yerkawa na yomarava nini. Kam yar tai naña pona apisa ke asape naga pe yerkawa, yoko monar imi ve tokakin amiu, sa naña pe pras maro. Kam yar tai naña sape naga ve kiamiu nasumonena, monar imi ve sa yar na iila ami- uena.

²⁷ "E pogos na kinanena, yar tai naga toña ga sane kikiran ga, a yar tañena

naþa þar ke kana kinanena pimi pania. Ana lalua nene apisu sane ane pe yerkawā, naga mon manene laa metava? Lelaga kam akilia m̃aga, ana in na pe sa re naga po, in na nepitom e yomarava nini sane naga naþa kila yuṃaena, miila yar taþena lala a kila po pan la."

Yesu pisaar nalaena pan la

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, sape "Kam nene, nepisu amiu sane kam na sane amilar inu po e pog m̃arera la naþa netolia, pimi tol nana-gane.

²⁹ Ana sa naþa arimau mligan inu nepe suþen kienayo, in m̃ena nevisa van amiu sanini nevisir plan amiu aim ave narin suþe lala e kiau yo la nene.

³⁰ Sanene, yoko kam ke narui kam naþa yoko ato si tano amio inu, tekinana lele taaga loyur̃a e kiau nasuþenena, a yoko kam m̃ena atotano e lele na totanoena naþa mon metava vena visuaren lus lualima taaga pa lua nene nae Israel."

Yesu pisawal naþa yoko Pita viro naga

Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Yoane 13:36-38

³¹ Ana Yesu pis amio Sae-mon Pita, sape "Ake Sae-mon, ovisuar ruru ko. Yermare sinen kar amiu, sinenan sape kila kare amiu vaþisi, ana Ntewa taṃan rui sape yoko naga kilali amiu

ve tokak ga, kilia liþere naþa po vetan naþa piowa.

³² Ana in na nemlenwo amiu ke rui, in na nom̃areran ko ke e kiau leniena nesape visae ko na ve sanape, ana yoko kioña naviawaena taþatete loru makea. A siraunia visae ko na oim owo ruru sina, owasuþe ko oimi, yoko ko na oim ove yar tai naþa silaga okila womla lala aviawa m̃arera manene laa sane."

³³ Ana Pita pisataṃe Yesu, sape "Suþe, visae akoven ko ova e yuṃa nakoaena, yoko in na nemio ko woga ga. Pona akila m̃a van ko vano-o ova otol marena, ana in m̃ena nekekaran ga naþa italua."

³⁴ Ana Yesu pisa pania, sape "Pita, nevisa sur na lelaga van ko, sane yemalo ga nini, ve lakaporo kokoreko re wa, yoko ovisa kotalia inu yam ve telu, ovisave ko na omninue in nena ga."

Pog m̃arera pimi þarpo yo rui

³⁵ Ana Yesu piun tan la, sape "Kam na asitom̃al ke nanua ne, pogos naþa nemligan amiu apa amlologo kar ga e yo la nene. In na nepisa pan amiu nesape ve awar re sur laþas amio amiu, sane taga na varu, pona karo, pona kulus nen lamiu taþena, pona sur la ne sanene. ?Ana sanape, kam na apisu limamiu plasan sur laþas, pona peraga?"

Ana apisata^{mea}, asape
 “Su^{pe}, pe limamimi plasan
 re sur tai poli.”

³⁶ Ana Yesu pisa pan la, sape “Lelaga, naga ke narui. Ana nanagane, tesike e pog tañena nini narui. Nana-gane, yar naña kiena taga na varu, pona kiena karo toña ga, yoko warar vano. Yar naña pe kiena playu na mara re poli, popon wilwilin lua mña kulkota ana la kana kilavaru, va ul kiena playu na mara tai.

³⁷ In na nepisa nene pan
amiu, komin nasiriena wa
nasumo lala naña la apisayu
inu, apim añaññaliv ape
lelaga narui, pano-o tol
visena naña Aisea pisa, naña
sape

¹
'Akila pania sa ga naga mēna
pe yar viowa ga tai
naḡa kilakilaro ke nav-
isaluena.' " Ais
53:12

38 Ana nalogena lala
asũa asitom veve ke ga
visena kiena Yesu e lepas
na playu na mara nene, ana
asape “Suře, opisu ke ne,
nanini kieta playu na mara
lua nini.”

Ana Yesu pisa sane la pe
akilia ruru re kiena visena
poli, ana sape "E, tepisayu
sur nene torok narui."

*Yesu pa mlen ma Ketse-
mani ma meta e Kunus na
Purolip lala*

Matiu 26:36-46; *Mak* 14:32-42

39 Ana Yesu la amligan
yo na ma metava nene,
ana sa naña kilakila ke ne,
naga mialoro pa tol Kunus

Na Purolip lala, naga amio
kiena nalogena lala.

40 Ana pogos naþa atol yo
naþa Yesu pava ke ea, amap
ea, ana pisa pan la, sape
“Kam na monar alen silaga,
vena nakilaliëna lala ve ak-
ila amiu re aloru.”

⁴¹ Naga pisa pa sanene pan la, ana mligan la, pa laa perinan laa sane, ana kinai mlen pa Ntewa.

42 Naga mlen sanini, sape
 “Awis Ata, visae okilia okila
 woga ga, olalua piala na loge
 viowaena nene vetan inu ve
 nomun re. Ana ve okila re
 kiau nasinenanena, okila ga
 sa naña kioña.”

⁴³ Ana e poglis nene Yesu
mloge urmî pan pañisi, ana
apisu navisi tai mligan ma e
peni pitomi tano, pitomi mi-
ila naga vena naga mñarera
sina.

44 Ana Yesu sumā mloge
piowa paṽisi, sitom ṽele
narui ana mlen mārera laa
sane, mlen mā pano-o kana
ninena sigariga sane kuruta
kekapili e porotano.

⁴⁵ Ana pogos naþa mlen
pae, suþal sina, þasuþe si pa
puna nalogena lala, ana pisu
naþa nasineyeena mþe la rui,
amiyuþnaen ke ga momalena
narui.

⁴⁶ Ana naga pis malum kilapege la, sape “?E, amomalion ke ya ne? Popon asumalu, akila ve sa naña nepisa pan amiu rui. Kam na monar alen vena nakilialiena lala ve aim re akila amiu aloru.”

*Sutas la apim atarar Yesu
Matiu 26:47-56; Mak
14:43-50; Yoane 18:3-11*

⁴⁷ Ana pogos naña Yesu pis ke pan la wa, apisu ga pupia pegas nen yeririna tai apim akaten la, apisu naña yar tai sumon la apim ke lavis narui, nanene na lala yar ga na sumo tai, naña Sutas. Ana Sutas mial pimi lavisin Yesu, kutararia ana mun pipina.

⁴⁸ Ana Yesu pis pësan pania sape "Sutas, omun pipiu sanene na pogaga, ana komin ya ne osape owilwilin inu Narina ne Yeririna e mrapa na sanene?"

⁴⁹ Ana la naña ape kiena ne Yesu naña asumalu asike lavisinia apisu kilale ya naña Sutas la asape akila, la apiun tan Yesu, asape "? Supe, sanape, tete la e kieta playu na mara lala?"

⁵⁰ Ana Yesu pe pisatame re poli wa, ana nalogena tai sumalu, perelua kiena playu na mara, mligan pan tai tea, naña naga yar kiena ne pëarin yar wa, ana tetere-ria ga, telua kiligana na pamarua pano.

⁵¹ Ana Yesu pis pania, sape "¡E toko! Ita ve tekila re si sanene van la." Ana naga tol si lelen kiligana yar nene, kila ruru sina.

⁵² Ana kira pisu yerkawa kiena ne yar wa lala amio yerkawa kiena ne lokul lala na yumã mmana Ntewa, amio nasumonena taþena kiena ne le Yu lala, naña la mmana apiminia, pis pan la, sape

"? Sanape na aþar kiamiu playu lala a kiamiu plaki la sanene? ?Pona kam na asitom ke asape in na yar tai naña nepinau mlarera pona nomeme yaru?"

⁵³ Nanua sumo, e legiena punu ga, in na nesisike nemio amiu e Yumã Wa silaga pano-o, ana komin ya ne kam na pe apim re lavisin in poli vena atarar inu e pogos la nene? Ana nepisu sane kam na ape yar na yemalolo, naña apim amio namareraena na yemalolo taþena lala, a nanagane kiamiu aora nena napo."

Ana apim atarar Yesu aþere pano.

Pita piro Yesu

*Matiu 26:57-58,69-75;
Mak 14:53-54,66-72; Yoane
18:12-18,25-27*

⁵⁴ Ana atarar Yesu, aþere pasupe amio la apano, apa loyumã e kove kiena ne pëarin yar wa. Ana Pita mmana mial tapolou ga taveve la e pogos nene, pe pa re lavisin la poli.

⁵⁵ Ana pogos naña apim loyumã e kove nene, laþasa apa akila kapi pivaga vena ategania, ana Pita mmana pa totano amio la.

⁵⁶ Ana la asumã narui kapi pivaga tegoli marana Pita, ana sira mee na yumãena tai naña naga sike amio la, naga pisu kilalea, sape "¡E, avisulia! Yaru nene, naga mmana lala yar tai naña silaga taveve yar naþani!"

57 Ana Pita pirovia, sape "I Peraga, vineu! Nepisa ruru ke na pan ko ne, in na pe nekilia re yar nene poli."

58 Ana pe piavi re poli, yar taþena kira pisu Pita, pisu kilalea, sape "E, ko mþena tai nene naþa."

Ana Pita pisatamþea, sape "Peraga, mara."

59 Ana asumþa ga aora si taaga þarovia, taþena pimi pilagan manene ke sina ga pan la, sape "Nevisa ruru van amiu, yar nene naga miaialor kemua amio yere Kalele nene nanua rui. ! Apisu ke ne, naga mþena pe yere Kalele ruru nena napo!"

60 Ana Pita pisatamþea, pisa kotalia la ke sina ga sape "Peraga, nemninue nena sur na opisa ke ne."

Ana pogos naþa Pita pisa ke visena nene wa, lakaporo kokoreko.

61 Ana pogos naþa lakaporo kokoreko, Suþe pilon þarina kira pimi pisu manene Pita. Ana Pita sitomþal si visena kiena ne Suþe naþa pisawal þesan pania, naþa sape "Nevisaar nena van ko, e yemalo na legiena ga nene, pogos naþa lakaporo pe kokoreko re poli wa, ana yoko oviro inu yam ve telu narui, ovisave ko na omninue in ga."

62 Ana Pita mloge piowa paþisi, pa vanua, tagi na tagi.

Yeririna lala kiena ne þarin yar wa akila kare Yesu

paþisi

Matiu 26:67-68; Mak 14:53-65; Yoane 18:19-24

63 Ana la naþa atarar ke Yesu e pogos nene akila piowa pania, apisa karea, asuia,

64 akila mþa pano-o apiwo marana vena ve kirava re sina, ana pogos naþa asumþa amlipa ke naga, apiai pania apiun tania asape "Ei, apisa ke asape ko navisawalena tai, a ko ovisawal lia, ane mlipa ko ga na wa."

65 Ana akila mþa sanene panpano-o, apisa kare naga paþisi.

Atar Yesu pa e pupia kumali kiena ne yerikawa kiena ne le Yu lala

66 Asumþa ga sanene pano-o mrae pa metava, ana nasumonena kiena ne le Yu lala, sa naþa pupia yerikawa wa lala amio navianen navisaluana lala, apim lele taaga e kiela pupia kumali. Pogos naþa apim pa e lele taaga narui, aþere Yesu pa sunþal se marala.

67 Ana apis pania, apiun asape "Visae ko ope Navisaarena kemua lelaga, naþa le Yu lala akiravan ke asape yoko naga monar imi, sinemimin mesape ovisawal ruru van imimi nanagane."

Ana Yesu pisatamþe la, sape "Nekilia nevisawal van amiu, ana visae nevisa, pona taþatete akekaran naþa alelaga e yo.

68 A sineun nesape in mþena neviun sur laþas tan amiu, ana visae neviunia,

yoko kam na tařatete mřena avisatamře yo.

⁶⁹ Ana sur tai nařa in na nekekaran nesape nevisawal van amiu, nevisa sanini, nesape ‘Siar nana-gane, yoko ve sa nařa Tusi Wa pisa rui, nařa sape yoko Narina ne Yeririna va totano ma metava e lepas na řamarua puna ne Ntewa na pupia namřaraena.’ ”

⁷⁰ Ana pogos nařa amloge visena nene, apiun tania, asape “!Ke, ya ne sa nene! ? Opisa ke osape ko ke nařa ope Narina Ntewa narui?”

Ana Yesu pisatamřea sape “Naga ke narui, sane apisa ke ne.”

⁷¹ Ana pogos nařa la asumřa apisu nařa Yesu pisa ke sape naga pe Narina ne Ntewa, sinela mimi, apisa sanini, asape “Yar nene pisa sanene, tepisu kilale ruru sane pupia veveyuena mřeke ga e naga rui. Yoko ve takale re si yar tařena la kiena visena imi visawalia, naga kiena visena ga mliřere sina naga rui.”

23

Ařere Yesu pa puna ne Paelat, řarin suře nae Rom nařa pisuar ke Israel

Matiu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Yoane 18:28-38

¹ Ana li na kumali kiena ne le Yu lala, amloge pa visena kiena Yesu rui, ana asumřalu akuspran la e pupia řegas tai, ařure Yesu pa sumřal se marana ne Paelat e kiena lele naliřereena.

² Ana apis pa Paelat, api-sawal sur la mok pařisi pania nařa apisayu Yesu. Asape “Yar nene, naga sumřa kila kare ke sitomena kiena ne yeririna lala e kiamimi purvanua, sumřa pisalupřar la ke sape ve aul re si takis va kiořa yerkawa nene, Parin Suře Sisa nae Rom, a naga ga sumřa pisirlua ke naga sape kus kia nařa Navisaarena, kila sane naga ve kiamimi řarin suře keviu. Sur la nene, imimi na mepisu nena e kilamaramimi.”

³ Paelat miyagogon pae kiela visena, ana piun tan Yesu, sape “Ko towe ovisali kiořa. ?Lelaga kemua nařa ko ope řarin suře kiena ne le Yu lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatamřea, sape “Naga ke narui, nane opisa ne.”

⁴ Ana Paelat miyagogon visena kiena Yesu, ana pe mřal re nařa naga kila sur tai piowa po, ana pisa pa pupia yar wa lala amio kiela yeririna lala, sape “Yar nene, e kiau navisuena, naga mesmesu ga, naga pe kilaro re navisaluaena tai poli.”

⁵ Ana la pe sinelan re logen visena kiena ne Paelat nene poli, ana la akila ga sane sur na vitařilena, amřaran manene pania, asape “Peraga, yar nene na piowa ga. Naga sumřa miyuyur kare sitomena kiena kiamimi yeririna lala, a sumřa mlologo ke pan la e yo kar ga la ne e yo punu ga, siar gar Kalele, pimi řar make yo

Yutea, pimi tol pupia pulku-mali nene rui.”

⁶ Ana pogos naŋa Paelat mloge asape Yesu siar kiena yuŋaena gar Kalele, piun sape naga pe yere Kalele naapo pona peraga.

⁷ Paelat piun sanene komin naga pe pisuar re lepas nae Kalele po, ana ƣarin suŋe taŋena naŋa Erot naga pisuar ke yo nene, a pogos naŋa apisawal pa Paelat asape Yesu naga nae Kalele, naga pisa pan la sape yoko monar aure naga va mǎlivin nena Parin Suŋe Erot e kiena lepasa. Ana e pogos ke nene, ana Erot mēna pimi mialiali ke Yerusalem rui, ana aŋere ga Yesu apa apisuia.

⁸ Ana pogos naŋa Parin Suŋe Erot pisu kilale sape Yesu nene, kekaranja komin naŋa mloge pa kiena suniena rui, kila sane nakonua rui naga sinenan sape visuia ana peraga, ana naga sitom ke sape nanagane narui, pona visu Yesu kila kile tai van yo.

⁹ Ana naga sunli amio Yesu, piun veve sur la mok pania, ana Yesu pe pisataŋe re poli, toŋa ga sane, pe pis re poli.

¹⁰ Ana e pogos nene, pupia yerkawa wa lala amio navianen navisaluaena lala, la mēna asumǎl asike ga lavis, apis keviu apisasawal ke sur lala e lepas kiena ne Yesu.

¹¹ Ana sur la nene akila Erot amio kiena yar na mara lala pe sinelan re si

Yesu po, akila piowa pania, apisalele karea ƣisa. Sirau-nia amiyen kulmrae nowo mǎna ne ƣarin suŋe ea, vena avitalia, ana akila mǎ sanene pano-o, yoko Erot mligan si ƣasuŋe pa pa Paelat vena visuvevea.

¹² Ana sumon sur la nene, lalua nene Paelat amio Erot lalua ape erau viowa ga, ana siar e poglis naŋa lalua amiyuŋae si lele taagan liŋereen Yesu, ana ƣere si lalua apim ape erau wo sina.

Yesu sumǎl si se marana ne Paelat

Matiu 27:15-26; Mak 15:6-15; Yoane 18:39-19:16

¹³ Ana aŋasuŋe la si apim e yo kiena Paelat, ana naga pio viraviran pupia yerkawa wa lala amio suŋe lala a yeririna lala sape aim avisuia.

¹⁴ Ana pogos naŋa apim loyuŋa, pis pan la, sape “Naŋa aŋere ƣesan yar nene pimi sumǎl se marau, kam na apisawal asape naga pilon kare lue ga sitomen kiena ne kiamiu yeririna lala. Ana nepiun sur laŋas tania, sa naŋa kam na amloge, ana in na pe nomǎl re sane naga kila sur la naŋa apisa poli, nomǎl sane naga mesmesu ga.

¹⁵ Ana nemligan pa pa Erot pisuvevea, ana Erot pe mǎ re sur tai e poli, ana mligan sina pimi pan inu. Pogaga, kiau nalipereena naga sanini, sane naga pe kila re nena sur tai naŋa monar maren poli.

16 Visae sanene, yoko in na nekila ga sanini vania, nekila ga naŋa awea, yoko aligan si vano, kilia wasuŋe si va e kiena yo."

17 Ana komin naŋa e pogos nene naga pe pogos na kilaen pupia paŋagena kiena ne le Yu lala, asitom ke asape sa naŋa Paelat naga kila ke silaga, yoko naga monar ligan lua si yere Yu tai naŋa apuarar meke e kiena yuŋa na loge viowaena.

18-19 Ana poglis nene lala yar tai naŋa Paelat puarar ke ga wa, naga yar naŋa Paraŋas, naŋa nanua sumo, naga pŋere yar taŋena laŋas akila sur piowa tai gar Yerusalem pa yar na kilaen mara lala nae Rom, aŋe monar la, ana Paelat koven pa e kiena yuŋa na loge viowaena.

Ana pogos naŋa apisu sane Paelat sinenan sape ligan lua si Yesu molue, apion manene pania, asape "Toko, toko! Imimi na sinemimin ga Paraŋas wasuŋe si imi van imimi. Yar nene, mesape olalua ga kiena malena."

20 Ana Paelat yepen mavi, naga sinenan sape Yesu na molue koren ga sa ga ne va si vanua, ana kilali naŋa pis sina ga pan la.

21 Ana la ato ga metavania, apionia asape "!Osuarua, osuar e laki torovia!"

22 Ana Paelat pis pan la yam telu narui, sape "?Ana komin ya ne, naga kila ya

ne piowa? In na nepisu-veve make sur la rui, ana pe nomal re sur tai piowa teke e naga po, naŋa naga kilia marenia. Yoko nekila awe ga naga, yoko aligan si wasuŋe va uŋa."

23 Ana la apisatame si Paelat, apion manene laa pan sane, aŋararan asape Yesu na monar va e lak torovia, ana akila ma sanene pano-o ataulua.

24 Ana yokorena Paelat mla kiena naliŋereena, pi-sawal pisape naga tamnan ya naŋa la apiunia.

25 Yar naŋa sike e yuŋa naloge viowaena komin pŋelaga na kilaen mara amio pŋelaga na wemaren yaru, Paelat tamnan naga molue si pa pan la, sa naŋa la apiunia. Ana e lepas kiena ne Yesu, naga pisawal sape yoko kiena yar na mara lala akila vania ve sa naŋa le Yu la sinelania.

Aŋere Yesu pa e yo naŋa Kalŋari

Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32; Yoane 19:17-27

26 Ana la aŋere Yesu pavini, amiyal apa e lele na suaren naga e laktoria. Poglis naŋa apa ke narui, amal yar tai pa yomarua paŋuŋea, yar nena naga Saemon naŋa nanua sumo naga nae Saerin, ana aŋararan asape naga kus laktoria kiena ne Yesu, ana amligan e purkaunena, ana taveve Yesu vavini.

27 Amiyal apa ke sanene, ana poglis nene yeririna

tañena mēna la mokliu naña ataveve ke Yesu, naña sira la moki, naña asuñña atagililue amio pupia sineyeena.

²⁸ Ana Yesu mloge mña kiela visena na loge viowaena lala, ana kira patau pisu la, pis pan la, sape "Sira re Yerusalem lala o, ve atagin in re si sanene. Visae sine-miun tagena popon atagin amiu ga, pona narimiu lala.

²⁹ Nepisa sanene pan amiu, komin naña pog mñarera tai pimi ke ne naña yoko yar la ne asuwal pog nena yoko avisa sanini, avisave 'Visae sira la ve kala sisi re ga rui! A wo manene laa sane visae ve awar re sisi la ne amun ke yu ne, komin e pogos nene yoko mñarera manene laa van ita temio narita lala.'

³⁰ "A yoko pog nene imi viowa manene laa van la vano-o asuñalu atag va taviē lala a kunus la avisave 'Awis, aloru akoar imimi, akove monar imimi, asinwo imimi.'

³¹ Monar avisuar ruruia, komin nanagane na lak memaena ke ga wa ana akila ke mñarera manene pan inu rui, ana siraunia va mña sanene vano-o visae lak imi mano pae, yoko akilia akila viowa manene laa sane van amiu."

Asuar Yesu e laktorovia

³² Ana e poglis nene, apuuar ke mēna yar lua nakilaroen navisaluaena, ana aḡere lalua nene amio Yesu, vena awerñar la amio naga.

³³ Ana amial mña apano-o, apa atol kana yo nene, yo tai naña apio asape "Yo na puriu na pñarin yaru." Ana la atarar Yesu, asuar naga e laktorovia, apisirlua su lika, ana asuar yar na mlamulena viowa lua nene, apisirlua la tai se pñamarua a tai se pñamēli.

³⁴ Sa nene narui, Yesu telan mēke e lak torovia, ana pis pa Ntewa, pisape "Ata, awis oviewo la nene. La pe apisu kilale re sur na akila ke ne poli."

Ana siraunia li na mara la asuñña ga, akila sur sa naña amlil mapiia, vena lualen lala ane yoko war kulmrae mñana Yesu tai, a ane war tai.

Apitalia kare Yesu pñisa

³⁵ A yeririna tañena la asuñalu asike laa perina, asuñña apisuar ke ga, ana kiela nasumonena lala apis piowa pa Yesu, apisa karea, asape "Akira avisu yar naña! Asape naga tamalia yar tañena la mok rui, ana nanagane na sanape? Asape naga pe Navisaarena kiena ne Ntewa, pona naga pe yar tanea tai naña Ntewa mligan pimi. Visae sanene, popon tamalia towe laa naga narui!"

³⁶ Ana yar na mara mēna lala apisa karea, apim akian kuruta namunena naña mel-kalka pania vena munia,

³⁷ asape "Visae ko ope pñarin suḡe kiena ne le Ÿu kemua la lelaga, sa naña

apisa ke ne, popon otamalia ko nanagane!”

38 A e pogos nene asiri navisakilaleena tai, asuar to meta e laktorovia to metavan ãarina ne Yesu, naãa sape “Parin Suãe kiena ne le Yu lala.”

Lalua na kilaroen navisaluaena apis pa Yesu

39 Ana e pogos nene, lalua naãa atelan la asike meta e lak torovia amio Yesu apis pania. Tai pis piowa pania, sa ke taãena lala, sape “?Ko ope Navisaarena naãa, po peraga? !Popon ovitaãilin otamalia ita!”

40 Ana taãena pis pania pisaluaãaria, pisape “Mara, nanagane kieta pogos na marena narui, ana ko na pe opatanon re Ntewa poli wa. Ita telu nini, naliãpereena naãa akila pan ita naga taaga ga,

41 a e lepas na ita lua, mesmasun ga napiowaena naãa ita lua tekila, ana e lepas na puna, naga pe kila re nena sur tai poli.”

42 Ana pis pa Yesu, piuntania, sape “Yesu, pogos naãa oim ove ãarin suãe owasuãe ko sina, awis, ve sinemaãa ãesan in re.”

43 Ana Yesu pisatamaãea, sape “Nevisaar van ko, legiena ga na ãane, yoko italua tesike e kieta yo wo.”

Yesu mare

Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41; Yoane 19:28-30

44 Nanagane pimi tol kolpae narui, a siar e pogos nene mrae tego re si po, kila narui yemalolo kalo make ga yo nene, mon mã sanene pano-o tol mrae telu yepekilavi.

45 Ana siraunia, kulmrae naãa telan mãeke loyuãa e Yuãa Wa mãana Ntewa, naãa kilawo yo wa naãa pe yo wa paãisi, naga purãa lepas lua.

46 Ana e pogos nene, Yesu pio maro sape “Ata, neligan ninuu e lumomaãa.” Pio sanene narui, ana ãere maron kiena yalua marãan top.

47 Ana pogos naãa yerkawa kiena ne yar na mara lala pisu sur la nene, naga pisirlua kia kiena ne Ntewa, sape “!Lelaga naãane, yar nene naga pe yar mesmas ga naãa!”

48 A ãina la naãa apim lele taaga e yo nene, la mãena apisu make sur la nene naãa akila pa Yesu, pe nasineyeena pan la paãisi. Ana sir-aunia aãasuãela sina, amial apano amio pupia naloge viowaena, apa si mãala uma lala.

49 A ãegas nen yeririna taãena mãena lala asike e pogos nene, la asumaãalu asike laa perina sane, asumaãa apisu make sur lala. Naga nene erau kiena ne Yesu lala amio sira la naãa amolue gar Kalele nakonua rui, ataveve mã Yesu pano-o pimi tol yo nene, ana la mãena apisu marena kiena ne Yesu.

Yosop sin Yesu

Matiu 27:57-61; Mak 15:42-47; Yoane 19:38-42

⁵⁰ Ana yar tai, naga nae pulkumali kiena ne le Yu la naña Arimatea, kiena kia Yosop. Naga pe yerkawa tai na pupia kumali kiena ne le Yu lala gar Yerusalem, pe yar mesmes tai naña kiena þelaga po paþisi.

⁵¹ Naga tai naña sinenan manene sape popon sa nasuþenena kiena ne Ntewa imi, ana nanua pogos naña apisayu ke asape akila ya ne va Yesu, naga taaga kiena sitomena pe sa re nene poli, naga kilali naña pisaluþar la sape ve akila re viowa vania.

⁵² Ana pogos naña mloge asape Yesu mare rui, naga pa suñal se marana ne Paelat, piun tania sape kilia kus tasnena ne Yesu.

⁵³ Ana Paelat tañan pania, ana pa kuslua tasnena ne Yesu e laktorovia, mliluar e kulmrae, kus pa mligan ruru ñeke loyuma e puluve viu tai naña ate mare ga na wa, pe amliganli re yar tai ñene poli wa.

⁵⁴ Ana legiena na marena kiena ne Yesu nene naga e Praere, sa naña pe legiena na kila ruruen sur lala na Legiena Wa. Ana mrae pito ke narui, lavis ke Legiena Wa siar ne, naga nene e ruru nena e pogos naña mrae pito kovio.

⁵⁵ Ana sira la naña nanua ataveve Yesu siar gar Kalele pimi tol kiena laktorovia, nanagane pogos naña akus

tasnena pimi, ataveve sina. Ataveve pimi tol kana yo na nasiniena, ana apisu naña amligan ñeke e puluve.

⁵⁶ Ana apisu pae, añasuþela apa si uma vena akila ruru ponotaninu lala sa naña mñes amio pomat. Atol yo uma, ana Legiena Wa siaria, kila narui pe pogos re si tai pan la naña ava avaia tasnena ne Yesu poli. Ana asuma ga uma sanene, sa naña navisaluaena pisape monar akila e legiena wa.

24

Puluve koren ga ñeke na Matiu 28:1-10; Mak 16:1-8; Yoane 20:1-10

¹ Legiena Wa þaro pano, ana kana legiena taþena na peni, naga legiena þesa na legiena olua. Ana kolulag kona, sira laþas nene aþar ponotaninu sa naña pomat amio mñes naña akila ruru pa rui, amiyal apa e puluve naþani vena avaia ruru tasnena ne Yesu.

² Ana pogos naña apitom atol yo, amañal naña pupia kilavaru na kilawoen puluve nene, amelilivin lua rui,

³ ana apa loyuma, amilan naña tasnena ne Yesu kovio rui.

⁴ Ana asumañal ga asike narui asitom wele ma pano-o amilan naña yar lua asumañalu asike amio la. Lalua nene mala kulmrae la miyuwowo naña miyuwowo ruru nena naapo.

⁵ Ana sira la naþani amaraun naña akira avisu lalua

nene, ana akinai tanon lalua, p̄arila tau pito e porotano. Ana lalua nene apis pan la, asape “E, sira lala, taṗatete alual yar na malena e yo na marena.

⁶ Naga pe mon re si e nini poli, Ntewa pisirlua rui. Amiu asitomyuli sina ya naṗa naga pisawal pan amiu, pogos naṗa naga sike amio amiu nanua gar Kalele, pe apim re e nini poli wa.

⁷ Naga pisa sanini sape sa naṗa naga pe Narin Yeririna, yoko monar ataṁan naga va e limana ne li viowa lala, ana yoko asuar naga va e lak-torovia, ana siraunia, e kana legiena natelu, yoko suṁalu mal sina. Nane visena ke nanene narui naṗa naga pi-sawal p̄esan pan amiu.”

⁸ Sira la amloge narui, kila la asitoṁal si visaarena naṗa pisa ruru pan la pisape yoko naga kilia mal sina.

⁹ Ana asitoṁal sina, amli-gan yo nene aṗasuṗela, apa apisu nalologena la lualima taaga pa taaga amio lala taṗena lala. Sur la naṗa apisu e puluve apisayu mer-aravan pan la,

¹⁰⁻¹¹ ana la pe amlelaga re e poli, apisu sane sira la nene asun wowe ga.

Ana sira la naṗa apisu suri la nene, kiela kia la sanini: Maria nae Maktala, Soana, Maria naṗa anenane Semes, amio si sira taṗena laṗasa.

Pita kiriri pa pisuveve puluve

¹² Ana Pita ga naga taaga sinenan sape visuli sur nene pe lelaga pona peraga, ana naga suṁalu, kiriri pano, sinenan sape visuveve yo loyuma e puluve. Pimi tol yo nene, pulu pa loyuma, ana pisu ga kulmrae la sike na, tasnena Yesu kovio. Ana pa si vanua, mial si p̄asuṗe pa uma, suma sitom liluenia sape sur nene na sanape ne, pona kana kinas na ya.

Nalogenia lalua amial apa gar Emeas, apitawe Yesu

¹³ Ana siraunia, e ke ga e legiena nene, la ke ga lalua amligan Yerusalem, sinelan asape ava e narin pulku-mali tai, kiena kia Emeas. Mraplepa na vaen e yo nene pe piavi manene re poli, sur sane tasme lualima.

¹⁴ Ana pogos naṗa lalua amial apa ke narui, lalua asuma asunyu manene laa sur la naṗa p̄aro pa rui.

¹⁵ Asunlilue ma sanene apano, ana Yesu mial pimi piear la, amialpil amio apano.

¹⁶ Apisu naṗa mial ke amio la, apisu sane wolawa ga tai, komin naṗa apisu kilale p̄ele naga.

¹⁷ Ana Yesu piun tan la, pisape “? Kam lua amial ke sanene asunyu liluen ke ya ne?” Ana pogos naṗa naga piun sanene, aparurula, asuma lu asu, marala piowa ga sike narui.

¹⁸ Ana lala tai nene, kiena kia Kleop̄as, naga pisatarne

Yesu, pisape “Yar la mok liu na yo kar ga la ne, asumña amialiali ke Yerusalem e pogos nene, ana pona ko ga taaga manene ga pe omlogeyu li re pupia sur la ne kakate mare ga yo na wa?”

¹⁹ Ana Yesu piun pisape “? Ana ya la ne sane opisa ke ne?”

Apisatamnea, asape “Naga nene e lepas kiena ne yar nae Nasaret naña, Yesu. Naga pimi, pe navisawalen tai, kila kile la mok liu na kiena pupia namareraena, mlologo, a pian ruru yeririna la po pañisi, kila sanene sinelan naga keviu, pano tol mēna Ntewa na Mava pisawal sape kekaran naga pañisi.

²⁰ Ana siraunia, nanua ga yemlagi nakoneva, pupia yar wa lala amio kieta nasumonena lala sinela karia, apere mā naga pa e pupia kumali la pano-o amliperea, asape naga monar mare, ana apa asuar naga pa e laktorovia, mare rui.

²¹ Nanua sumo, kiamimi sitomena sike ga e naga, mesape naga ke narui naña yoko tamalia ita le Israel lala, yoko were plan ita vetan namareraena kiena ne le Rom lala, ana nanagane, sur la punu ga pa piowa si narui. Naga kovio petan imimi, nagane kana legiena telu narui.

²² “Ana sur si tai naña kila imimi memilan manene pañisi, ana mesitomyu kaparan ke na wa. Nagane kolulag pogos naña lakaporo

kokoreko yam taaga, kiamimi sira lañas asumñal apa si e puluve naña amligan tasnena ne Yesu mēnea, apavinin asape avaia ruru wo.

²³ Ana pogos naña apa aporu e yo nene, apisu naña tasnena pe mon re si e lelen poli, ana akirir si añasuñe la apitom pun imimi, apisawalia, a pe naga re ga nene poli, ana pisawal mēna asape apisu navisi lalua, naña apisawal asape Yesu mal si petan marena rui.

²⁴ Ana imimi lañasa sinelan asape ava avisulia, ana la apito e puluve, apisu sanena naña sira la apisa, pe amña re nena ga.”

²⁵ Nanene narui visena la naña lalua apisa pa Yesu, e pogos naña asumñal ga asike mrapa. Ana naga mēna pis, pisa pan la, pisape “Aulai, kam punu ga kiligamiu la poñe ga. Navisawalena la apisawal sur la nene nakonua rui, ana sanape naña kam na pe amlelaga re poli wa?

²⁶ Pona akilia rui naña yoko Ntewa visirlua kiena Navisaarena ve pupia yerkawa e yomarava nini. Ana kam na pe apisu kilale re nena ga naña Nasiriena Wa lala apisawal rui, asape yoko monar akila Navisaarena loge viowa e sur la ve moki, yoko akila kare naga sumo, pñisi na Ntewa kilia visirlua naga, vena tol kiena pupia naurarena.”

27 Ana Yesu sunyu ke pan la sanene, pian la pa re laa sane wa. Naga siar e tus lala kiena ne Mosis, pimi tol tus lala kiena ne navisawalena lala, sumã pisa meraravan ruru ke pan lalua nene sanape naña visena marua la nene sumã kiar ke ga naga, apisayu ke ga naga silaga.

28 Ana asumã amialor si apano, pe piavi re poli apim lavisin pulkumali naña lalua apanon ke ne. Ana lalua apisu sane Yesu sumã mlilu mrapa pa yalen silaga.

29 Ana amãraran pania vena sike ne amio la wa. Apis pania, asape "Nagane na mrae pito ke narui, lavis pintaña ne. Oimi osu re omio imimi sumo wa, om̃eke ga e nini." Ana Yesu pa m̃eke amio la.

30 Asumã ga tol pogos na kinanena, ana apim lele taaga e yo na kinanena. Ana pogos na lenwoen kinanena, Yesu ga sumãlu mlarar kala kilaparavi, mlen pa Ntewa pisa potena pania, kawewowaia pion pan la.

31 Ana pogos naña kila sanene, e nena ga e pogos nene sa naña kilamarala pike, apisu kilalea sane naga naña sike amio la ne Yesu ke narui. Ana apisu manene m̃a sanene, a yam plas ga kovio nena ga.

32 Ana lalua asumã apisayuia, asape "Suwala, tepisu kilale re poli e, ana kieta Suñe ga naña. Ana lelaga, naga nena ga, komin

naña tesun lilue ke temio mrapa naña naga pisayu meraravan ke visena wa pan ita, kiena visena lala sa ga kapi kekan ke sineta."

33 Ana pogos naña akilia sane apisu marana ne Yesu rui, pe amomal re si poli, ana asumãl ke ga, amial e pupia lepamiema añasuñe apa Yerusalem vena avisawal va lañasa.

Ana amãlavin la lualima taaga pa taaga naña asike e viorena wa, amio lañasa,

34 ana lalua pe apis re pan la poli wa, ana la apis p̃esan pan lalua, asape "E, pogos naña kamlua apa ga sane, sur tai pimi m̃alivin imimi e nini. Visena nanua sira la apisa, lelaga kemua naña, kieta Suñe sumãlu molue petan marena rui, Pita ne nanene naga pisu e kilamarana."

35 Ana la m̃ena lua nañani asikol kiela visena, apisayu sanape naña Yesu m̃alivin la mrapa, a naña la pe apisu kilale re poli, pano-o tol pogos naña kawewowa ga kilaparavi pan la.

Yesu m̃alivin kiena nalo-gena lala

Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18; Yoane 20:19-23; Yum̃aena 1:6-8

36 Ana pogos naña lalua asumã asunyu ke sur la nene pan la wa, amilan ga naña Yesu sumãl ga sike likan la rui, pisa pan la sape "Sum̃are sike amio amiu."

³⁷ Yesu pimi pula sanene, kila la amape yermare, ana amarau paṽisi.

³⁸ Ana Yesu pisu kilale naṽa amaraunia, piun tan la sape “!E, vanon ya ne asitom manene laa sanene? Ve sinemiu veve lua re!

³⁹ Avisuli lumau amio lau, lelen ya na sike e la? ! Apisui, in ga nini! Aim atolili tasneu la komṽasa, komin sur sane yermare naga pe puryun re poli a pe kilamiu re poli sane tasneu nini.”

⁴⁰ Ana sumā pisa ke sanene pan la, kipian limana amio lana pan la vena akilia avisui.

⁴¹ Ana e pogos nene, nalogena lala kiela sitomena miyumae manene sanene, naṽa akekara paṽisi naṽa apisu si Yesu, ana asitom ṽele towe ke ga wa. Ana Yesu pis ke sina ga, piun tan la sape “?E, apran kapi rui?”

⁴² Ana la amlega ika tai, manoa ga na wa, ana amla kinakinas tai pa Yesu,

⁴³ ana mlavia, kan ga e marala.

Yesu pis maro pa kiena nalogena lala

⁴⁴ Ana siraunia, Yesu pis pan la, pisape “Pogos naṽa nesike nemio amiu nanua sumo ne, in na nepisayu visen la moki na lepas make ga na Siriena Wa pan amiu. In na neṽar visena la e tus lala kiena ne Mosis, e tus lala kiena ne Navisawalena lala, a e tus na Yauena Wa

lala, ana nesumā nepisa ke nesape visena ne la nanene narui, asumā apisayu in ke ga, a nesape yoko aim ave lelaga e inu ve ve piavi re. In na nepisa sanene pan amiu, ana nagane kam na apisu sur la punu ga nene apim ape lelaga e maramiu ṽisi narui.”

⁴⁵ Ana Yesu pian la pa laa sane, kila kiela sitomen la pa keviu li laa sane loyumā e kinas nen Siriena Wa la nene, ana sur la punu ga pimi merarava ruru pan la.

⁴⁶ Naga pisa pan la, sape “Nane visen la nene kala kinas ne nanini narui, sane Navisaarena, yoko akila naga loge sinelae vano-o marenia, ana e kana legiena natelu, yoko sumālu mal si vetan marena.

⁴⁷ A siraunia e ga e kiena kia, yoko kiena yeririna lala asiar gar Yerusalem, a yoko amolue ava e yomar-ava wetelu, ava alologon va ṽegas nen yeririna make ga, avisawal van la avisave monar avilopu la narui, ana akilia atol naviewoena e kiela mlamulen viowa lala.

⁴⁸ “Ana kam la naṽa apisu sur la punu ga nene e kil-amaramiu, kam ke narui ava avisawal va yar taṽena lala avisave suri la nene na lelaga.

⁴⁹ Yumāena nene naga pe yumāena mārera tai naṽa mārera paṽisi, ana yoko neligan namāreraena tai e amiu vena jila amiu atauluia. Namāreraena

nene, navisaarena kiena ne Ata sike naŭa yoko naga ligan molue ma e peni vitom kokonia amiu, ana sineun nesape nevisa van amiu, ve aur matan re pulkumali nini wa, ana monar asumŭate mŭa e nini, vano-o atolia.”

Ntewa ŭerelua si Yesu pa ma e peni

Mak 16:19-20; Yumŭaena 1:9-11

⁵⁰ Ana pogos naŭa Yesu sinenan sape ligan la, sumon la apito garo e narin pulkumali naŭa Petani. Apitom atol yo nene, asumŭa sanene, pano-o Yesu ŭar plan limana metavan la, pisa ruru la.

⁵¹ Sumŭa pisa ruru la mŭa sanene pano-o, sumŭa siar mligan la palilue narui, pa si metava pa nena ma e peni.

⁵² Ana nalogena lala apisu kiela Suŭe kovio sina petan la, ana akinai tano amlotunia, ana aŭasuŭe la si apa gar Yerusalem, naŭa akekara naŭa akekara.

⁵³ Ana asumŭa e nene pano-o, ana silaga e pogos na leniena make ga asumŭa apa amieluar ke Ntewa e mŭana Yumŭa Wa.

Nane Lologena Wo kiena ne Yesu Kristo naŭa in Luk nesiria, ŭisi e nene narui.

Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naþa YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

*Komþasnen suniena plas
na tusi nini*

Tusi nini, “Lologena Wo Kiena Ne Yesu Kristo Naþa Yoane Siriyuia”, pisayu Yesu, sape naga Visena kiena Ntewa naþa pimi sike amio ita, pe yaru. Yoane sape naga siri tusi nini vena yaru la naþa auloia, akilia alelaga naþa Yesu, naga yaru naþa Ntewa pisaaria sape yoko ligana imi vena tamalia ita, a naga narina Ntewa lelaga. Naga siri sanene vena tekilia tetol malena e kia kiena Yesu, komin naþa temlelaga ea (20:31).

Suri naþa Yoane pisayu þesania, sape Yesu pe Visena naþa sike kemua nanua sumo, naga sike amio Ntewa. Tusi nini pisayu kile la naþa Yesu kila, naþa akilia aiila ita tevisu kilalea sane Yesu naga narina Ntewa naþa Ntewa pisaaria sape vitetalia naga imin tamalia ita. A sirau kile la peve taaga nene naþa Yesu kila, Yoane pisayu kala kinasa. Naga pisayu sanape naþa yaru laþasa amlelaga e Yesu ana atavevea, a yaru laþasa yepela mavin naþa alelaga ea.

E marana na keviu 13 pa tol marana na keviu 17, Yoane pisayu suri la naþa pimi e Yesu kolemalo naþa nasinekar la apimin vena atararia. E yemalo nene, Yesu pis ke pan kiena nalogena lala, vena akila ruru la asumate suri la naþa yoko imi tol la pogos naþa akila ke kiena yumaena. Naga pisin mēna visena na visirplanen kiela sitomena la sumo, sumon naþa kiena nasinekar la apimi atararia.

E luasinen tusi nini, Yoane pisayu naþa nasinekar la apimi atarar Yesu, aþure pa kumali apis pania, a sirau nia apa asuar naga e laki torovia. Naga mare, a sirau nia naga mali sina, a kiena nalogena lala apisu naga.

E tusi nini Yoane pisayu malena naþa ve uro re, naþa yaru kilia tolia e ga e Yesu Kristo. Malena nene siari nagane, a pimi ga e yaru la naþa amlelaga, asape Yesu ga naga pe mrapa, a pe purþesnen visena lelaga, a pe purþesnen maliena. A pupia suri naþa tusi nini pisayuia, naga þelaga kiena Yesu pogos naþa piyan ke yaru lala, pisayu suri la naþa yaru la akila pona amiyumaenia e kiela maliena e legiena makega. Naga pis e þelaga na visena sanene, amio pakaiwa lala, vena kilaen totou naiilaen sitomiena kiena la naþa amloge, a kila mēna amloge sane naga mēna pa yaru saga lala. Naga pisayu suri la

ne sane wii, kilaparavi, kapi vivaga, a yaru na visuaren sipsip amio kiena sipsip lala, a kilika naña krep amio mrasa, vena vian kiena yeririna lala e leñas na kieta maliena amio naga.

Komþasnen tusi nini la na nini

Visena na sumo 1:1—18

Yoane Nakeena a nalogena þesa lala kiena Yesu 1:19-51

Yesu kila kiena yuñæna 2:1—12:50

Legiena maro lala kiena Yesu garu Yerusalem 13:1—19:42

Yesu mali sina a kiena nalogena lala apisu naga 20:1-31

Yesu mñalivi sina pan kiena nalogena lala garu Kalele 21:1-25

Navisaarena naga to sumon nasiiena na yomarava nini

¹ Na konua konua rui, e purþesia, naga naña apio Purþes nen Pelaga kiena ne Ntewa naga sike amio Ntewa, a naga pe Ntewa.

² E pogos na siien sur punu ga, naga amio pa Ntewa rui,

³ naga miyuñæen yuñæna na kilaen sur punu ga. Pe sur re tai naña naga pe miyuñæen re poli.

⁴ Malena na lelaga molue e naga, ana malena nene pimi pe sane yomerarava kiena þegas punu ga na yeririna lala.

⁵ Naga pimi sa naña yomerarava na tegolien la

naña asike e pupumalko, na yemalolo nene taþatete tauluia.

Yoane Nakeena pimi mlol-ogon ke pisape yomerarava pimi ke rui

⁶ Siraunia, Ntewa mligan kiena yar tai pimi e yomarava nini, nane Yoane Nakeena.

⁷ Naga pimi sane yar na iilaena, vena visawalen yaru na yomerarava nene naga pimi ke ne, vena iilaen yeririna la punu ga akilia alelaga asape yaru nene naga pe yomerarava kiena ne Ntewa.

⁸ Sa naña, Yoane naga pe pe yomerarava re poli na wa, ana pe yar na visawalen ga.

⁹ Ana siraunia, yaru na yomerarava nene pimi kate e yomarava nini. Naga pe yomerarava nalelaga napo, ana pimi pe na ligan kiena yomerarava nene e malena kiena yeririna punu ga.

Yomerarava na yomarava

¹⁰ Yaru na yomerarava, naga naña sii yomarava nini, ana pogos naña pimi ea, ana yeririna na yomarava lala pe apisuluþar re si naga poli.

¹¹ Naga pimi þes puna ne uña mñana ne kiena yeririna la, ana la na mratava puna pe sinelan re naga poli.

¹² Ana la ga þasia akekaran naga, amlelaga ea, ana e la ga nene punuia, naga tamñan la vena akilia aim ave narina ne Ntewa lala.

13 Naga kila la apaeme sina yam luania, pe sa re naña sisi la na apaeme taveve lus na kuruta, pona nasinenanen sa yermene amio sira, pona sitomena kiena yeririna, ana apaeme sina taveve nasinenanena kiena ne Ntewa.

Purpes nen Pelaga kiena ne Ntewa pimi pe yeririna

14 Sanene na, Purpes nen Pelaga kiena ne Ntewa pimi pe yeririna lelaga, pimi sike likan ita, ana tepisu kiena malena napo, pulen manene laa pelaga na lemamena amio pelaga nalelagaena. Naga pe nowo tanea wa mearu kiena ne Arimata, ana mepisu kiena pupia naurarena, kiena naga taaga.

15 Pogos naña Yoane Nakeena pisayu naga nanua ne, pisape "Naga naña nepisawal pae pan amiu, nesape naga yoko siraun inu, naga su metava, in na neto ga tano, komin naga mal nakonua laa sane, in na na nanagane ga ne."

16 Naga pulen pelaga wo lala, ana silaga kila ke po pan ita papisi, kiena pupia lemamena kila temlogelue ga po papisi.

17 Nanua Ntewa pisirlua yermarua Mosis, par ga kiena navisaluaena lala pimi pan kiena yeririna lala, ana Yesu Kristo, Ntewa pisirlua naga par pelaga na lemamena amio visena na lela-gaena pitomi e yomarava nini.

18 Ita yeririna lala pe yar re nena tai naña kilia Ntewa poli, pona pisu e kilamarana, ana yaru naña tolue ga e sitomena kiena ne Ntewa, lalua aparpran la ga veraga, naga ga pimi kila ita tekilia Ntewa amio kiena pelaga lala.

Yoane Nakeena mlologonyu Navisaarena

Matiu 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

19 Ana pogos naña Yoane Nakeena mlologo ma pano-o, nasumonena kiena le Yu lala nae Yerusalem la asitom veve ke papisi sane naga miyuma ke sanape, pona naga pe Navisaarena, po naga ai. Ana la apitetalia yaru wa pasia amio yar keviu si pasia na lus wa kiena ne Livae, apim apiun petania asape "Ko na ai?"

20 Ana pogos naña lala apiunia, naga pisawal ruru ga sur punu ga pan la, pisatame la, pisape "Peraga, in na pe nepe Navisaarena re poli."

21 Ana la apisape "?Sanene na, ko na Yermarua Elaisa nanua sumo ne, ana ko omal sina, po pere? Nanene komin naña Visena Wa pisape naga monar wasupe sina sumon Navisaarena."

Ana naga pisatame la sina, pisape "Peraga, pe in re nene poli."

Ana apisape "?Pogaga, ana po ko na navisaluaena naña Mosis pisaar nanua yo rui?"

Ana pisatame sina, pisape "Peraga rui."

22 Ana la apiun ke sina ga tania, sape "?Ana ko

na a si narui? Monar ovisa sur tai van imimi vena mekilia mevano mevisawal van la naþa amligan imimi mepimi. Ovisawal ruru ga van imimi, sane ko na ai?"

23 Ana kiena navisa-taþeena e pogos nene sanini, pisape "Inu in na pulgo korena ga ne e yokorena nini, naþa Navisawalena Aisea pisawal na konua rui. Ana pulgo nene pimi pe na visawalen sape: 'Amiu akila ruru mrapa lala kiena Suþe e kiamiu malena!'"

24 Ana lala þas naþa asike e pogos nene, le Varasi lala,

25 ana la apiun ke sina ga pan Yoane, apisape "Imimi memloge pa rui, ko na opisa osape pe ope Navisaarena re poli, pe ope Elaisa re poli, a pe ope navisaluaena re naþa Mosis pisa poli. ?A visae sanene na, vanon ya ne ko na ositom osape ko na otorokin osun okekee lue yeririna lala sanene?"

26 Ana Yoane pisataþe la, pisape "Inu, nakeena naþa nekila ke ne e la nene, naga e ga e wii. A yaru taþena tai yoko imi kus leleu, naþa naga sike pa likan ita rui, ana pe akilia re naga poli wa.

27 Naga to laa metavan manene inu, sane in na pe netorokin re neva lavisin po, pona neyal nemio."

28 Ana lele naþa apa ke ea na visuen Yoane, nane e norava lavisin kumali naþa Petania, e wii naþa Yortan lepas na vano, nane e yo

naþa Yoane sumþa kee ke yeririna lala ea.

Yesu, narin sipsip nakuþaþaena kiena ne Ntewa

29 Ana e legien taþena si tai, Yesu mial pa katen Yoane Nakeena amio imimi kiena nalogena la e yo naþa mesike ea. Ana pogos naþa Yoane pisu Yesu, pisa pan imimi, pisape "¡E, amiu avisu yar na mial ke pimi naþa! Naga, sa ga narin sipsip kiena ne Ntewa nawarplanen nakoaena na mlamulena viowa kiena ne yeririna lala na yomarava nini.

30 Nanene naga naþa nepisayu ke pan amiu nanua rui, nepisa nesape: Siraun inu, pupia yar tai naga imi naþa sumon inu, to manene laa metavan inu sane, komin naga teke sumon inu.

31 Nepisa visena nene nanua, nemninue ga nesape naga ai, nemninue ga nesape erau ne nanene, ana nekilia ga nesape monar nekee ita le Israel lala e wii, vena kilaen naþa tekilia tevisu kilale kieta yerkawa nene."

32-33 Ana Yoane pisa meraravan pan imimi sanape naþa naga kilia sape Yesu pe Navisaarena. Naga sape "Sa naþa nepisa pa rui, in na pe nekilia re poli nesape naga ai, ana pe piavi re nena ga, Ntewa pis pan inu, pisa sanini, pisape: Visae ovisu kiau Ninuna Wa vitom ke tano, totano e yar tai, naga ke ga nene naþa yoko kee

yeririna lala e Ninuna naña kiau.

"Naga pisa sanene pan inu, ana pogos naña nepisu Yesu nene, nepisu Ninuna mligan ma e peni pitomi tano e naga, sa naña lomē, pitomi koan e naga.

³⁴ Vanon sur ne na nene naña nepisuia, nekilia nevisawal ruru van amiu, sane pe lelaga ga, yar nene pe narina ne Ntewa kemua lelaga."

Nalogenā lua na sumo kienā Yesu apim puna

³⁵ Ana e legiena tañena si tai na, Yoane Nakeena sumā ke ga wa e yo nene, sun ke amio imimi lua Antru, naña e pogos nene mepe kienā nalogenā.

³⁶ Ana mepisu Yesu mial pimi p̄aro lavis pu imimi. Ana Yoane pisa pan imimi lua, pisape "Amiu lua avisu ke yar nene, naga sane narin sipsip na kuñañaena kienā ne Ntewa!"

³⁷ Memloge Yoane pisa sanene, ana veraga ga mesumālu, memial mepa mesiraun Yesu.

³⁸ Ana Yesu kira p̄atau pisu imimi lua, pisape "Nepisu sane amiu lua sinemiun ke sur tai."

Ana mepisatamēa, mepio naga sane kiamimi navianena tai, mesape "Rapae, opimi e nini na, ko na omomon ke pe?"

³⁹ Ana naga sape "Pogaga, aimi teva avisuia." Ana memial mepa metol e naña Yesu sike ea e pogos nene, ana siar sane ko yepekilavi

ko e maran mrae vari, mesun mā memio naga pano-o yemalolo.

⁴⁰ Ana Antru nene naña imimi lua memloge Yoane sunyu Yesu, mesumālu metaveve sanene, naga Antru naña wenla Saemon Pita navetokak.

⁴¹ Ana pog naña pisa sape taveve ga Yesu narui, ana miroro panon p̄esa wenla nene, a pogos naña mālia pisania pisayu Navisaarena, naña e visena na Epru kienā ne le Yu la apio asape Mesaea, a e visena na Kris kienā ne le Krik la asape Kristo. Ana pisawal sanene, sape "Mara, Navisaarena nene, imimi memā rui."

⁴² Naga pisa pan wenla nañane, ana pure pimi pu Yesu.

Ana pogos naña Yesu pisu naga, pisape "A, ko mēna nene naña narina ne yermarua Yoane tai? Nenagane na nesikia ko sina ga, kionā ki Keñas." Ki mēna nene kome visena nae Epru, naña kana kinasia kilavaru, naña kome visena nae Kris asape Pita.

Yesu pure nalogenā lua sina apim atavevea

⁴³ Ana e legiena tañena si tai, Yesu sinenan pisape taveve si kienā mrapa, pisape kusro yo vato si kienā yo naña Kalele. Mepa sanene, p̄isi na mā si yar tai, pisa pania pisape "Ko oim otaveve inu." Yar nene, kienā ki Pilip,

44 naŭa naga mēna nae yo kiena Antru amio Pita, nanene pulkumali na Pet-saeta.

45 Ana pe piavi re poli na Pilip pa kale kiena erau tai, kiena ki Nataniel, pa pisa pania, pisape “Yar keviu naŭa yermarua Mosis amio navisaluaena lala asiriyuia, apisawal na konua rui, naga pimi mālivi likan ita rui. Imimi memāl rui, naga nae Nasaret, narina ne yermarua tai kiena kia Yosop. Ana yar nene, kiena ki Yesu.”

46 Ana pogos naŭa Nataniel mloge asape Yesu naga nae ga narin pulkumali naŭani, naga piunia pisape “Ana sanape? Pupia yar keviu napo tanea sanene taŭatete mālivi e narin yo nene Nasaret!”

Ana Pilip pisatamēa, pisape “Ei, ve ovis re sanene, ko na oim ovisuli kone wa.”

47 Ana ŭisi na lalua apa sina puna ne Yesu, a pogos naŭa lalua amial apim lavis puna, Yesu pisu Nataniel, pisayu naga, pisape “Lelaga ga, nepisu yar nene sa ne yar wo lelaga tai nae Israel, yar tai naŭa navisokanena pe to re nena e naga poli.”

48 Ana Nataniel mloge Yesu pisayu naga sanene, piun tania sape “? Ana sanape na ko na okilia osape in na yar na sanene?”

Yesu pisatamēa pisape “Pogos naŭa Pilip naga pe piŭasun ko re poli wa, pogos naŭa ko ga taaga opa ruru ko

ke vatanon purpiliva, in na nekirawal ko pa rui.”

49 Ana Nataniel milan nakiliaena kiena Yesu nene, pisape “!Navianena, ko na narina ne Ntewa kemua na lelaga! Ko na ope ŭarin suŭe lelaga kemua nae Israel.”

50 Ana Yesu pisa pania, pisape “! In na nepisa ga narin visena tai van ko, naŭa nepisu ko e purpiliva nene, ana veraga ga kila ko na om-lelaga mārera e inu! Nanene na po paŭisi, ana nevisaar van ko sane yoko ovisu sur na ilanena la ve moki vaŭisi ne, naŭa ve keviu laa sane taulu naŭa opisu pa rui.

51 Lelaga nepisa ruru ga, sane yoko amiu punu ga avisu ma e peni naga vike ga mēke na, amio navisi nae ma metava lala avitom ke tano e inu, ava sina metava, avitom tano, ava si metava ve sanene. Sur ne la nanene akilia avisuia komin naŭa inu nepe Narina ne Yeririna, sane in na nae ma e peni nepimi nepe yeririna ruru nena naapo.”

2

Kile na sumo kiena ne Yesu, e talopaena gar Kana

1 Ana Yesu lala apimi atol pa norava nae Kalele, ana e legiena na telu, ŭaŭagena na talopaena tai e kumali nene Kana. Ana anenane Yesu naga pa kate pa e ŭaŭagena nene rui,

2 a siraunia amligan visena pimin Yesu amio

kiena nalogena lala, apio la mēna ga vena ava ea.

³ Ana Yesu lala apa akate e pāpāgena, asumā amio yeririna la pano-o, sur tai naga piowa, kuruta na munena na pāpāgena nene naga pīsi iroro ga. Ana anenane Yesu pimi pisa pa Yesu, pisape “Namunena la naṗa yar keviu na pāpāgena kila ruruia, amun make rui, ana nana-gane na aplasan narui.”

⁴ Ana Yesu pisatamēa, pispania, pisape “?Sira marua, yumāena ya ne e pāpāgena nene teke e inu? Ve oligan re te lumāu, vanon kiau pog na yumāenen sur la ne sanene, naga pere ke ga wa.”

⁵ Anena mlogear sur la naṗa Yesu pisa, ana pis pa yar la naṗa na yumāenen pāpāgena, pisape “Sur ya la naṗa sa naga visa, amiu akila ga, ve avis re, ayumāen ga.”

⁶ Ana pīsi na Yesu pispupia pias nen wii laṗasia sumā ga lavis, naṗa le Yu la asumā apio ke wii pa ea, akevan ke kiela sur la ea sa naṗa kiela lotuena pisa ke. Pupia pias nen wii la nene ate e kilavaru torokin waren lita ponotia ve taaga [100], punu ga tol orai.

⁷ Ana naga pisa pan la, pisape “Amiu ava avio wii, awar imi ataron vito e pias nen wii la nene vano-o uleule.” La apio mā wii pano-o apuleule ruru ne-ṗa.

⁸ Ana Yesu pisape “Pogaga, nagane na avioli ve tekaki ga, ala van yar keviu na pāpāgena munlia.” Pīsi na apio, amla pano-o akian panlia.

⁹ Ana yerkawa munlia, mloge sane pimi pe kuruta na munena narui, ana milan paṗisi, mninue ga sape aṗal namunena nene pe. Lala naṗa apio, la ga akilia ke, ana pe apisawal re poli, pīsi na naga pio yar naṗa talopa ga na wa pimi puna.

¹⁰ Yar nene naga pimi ana yerkawa pispania, pisape “E pāpāgena taṗena lala, apio ke kuruta namunena naṗa po pimi pēsa, ana pogos naṗa yar la amun lili mā pano-o, atol mare ga kuruta na munena naṗa pe po manene re poli naga pimi maro. Ana e pāpāgena nini, la amun mā pano-o, pīsi na ko otol ga māu kuruta napo tai naṗa pimi maro. Komin ya ne okila sanene?”

¹¹ Ana sur naṗa Yesu kila e pulkumali nae Kana e yo naṗa Kalele, naga sane pe pupia kile tai, naga pe kiena kile pēsia naṗa miyumāenia. Naga kila, sa naṗa naga sape siar na kila meraravanen kiena puriukawaena nae yo metava, ana pogos naṗa kiena nalogena la apisiua, kiela nalelagaena e naga pa laa metava, sane naga pe Navisaarena kemua lelaga.

¹² Pīsi narui na la punu ga nene apato si garo Kapeneam, nane Yesu amio

anena, wenla lala amio kiena nalogena lala, apam atol si yo nene asu li mña sane pano-o tol legiena la pñasia.

Yesu mñene plan lala naña aphilwilin ke sur lala loyuma e Yuma Wa mña ne Ntewa
Matu 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

¹³ Ana pogos tai, lavis ke pog naña le Yu la akila kiela pupia pañagena tai, naña Pañagena na Sitomalen Natamaliaena. Ana kiela pelaga marua tai, sane e kas punu ga lala punu ga monar akilali naña ava ma metava Yerusalem e kana pog ne naapo vena kilaen pañagena nene, vena sitomalen kala apua la naña amolue gar Isip, ana e pogos nene Yesu mña ga pavin.

¹⁴ Naga pa tol yo, ana pa kate e Yuma Wa Mana ne Ntewa, pisu lala moki naña asike aphilwilin ke puluk la, sipsip lala amio manu la, pisu mña la naña nakepuen kilavaru tañena lala va e kilavaru nena naapo na Yuma Wa mña Ntewa. Yumaena la nene ape yumaena wo tai, komin ape yumaena na wilwili-nen sur lala naña yeririna la monar aulia vena kilaen kuñaena ea, a pe sur viowa tai, la akila kare laa yar lala, ana metavana, akila ke loyuma e kove na yo wa.

¹⁵ Ana Yesu pisu naña akila kare yo wa na yuma sanene, pñisi na sinena mimi,

ñar kilika lala, pñarar luas lua sane, panon la. Naga pa sanene, pa mñene plan la amio kiela sipsip lala amio puluk lala apa vanua petan Yuma Wa mña ne Ntewa, ana e lepas kiena ne la naña akepu ke kilavaru, pa taron plan kiela karo na kilavaru, kawe plan mña kiela varvara lala.

¹⁶ Ana yar la naña aphilwilin ke manu lala, naga pis pan la pisape “!E, awar plan kiamiu sur la vetan yo nene! !Amiu ve akila re yuma mña ne kiau ata nene imi ve yuma na tauluen kiamiu kilavaru sanene!”

¹⁷ Ana pogos naña nalogena la apisu naña Yesu mñene plan la sanene, kila lala asitomai si nasiriena wa tai, sa naña pisayu pa Navisaarena sumo rui, naña pisa sape

“Kiau sitomena urmi pañisi e yuma wa kioma, naga sa naña kapi naga kekan ke loyuma e sineu.” Yauena 69:9

¹⁸ Ana vanon suri nene, yerkawa kiena le Yu lala, la mña apisu ke sur la naña Yesu miyumaena, ana apiuntania, asape “Suria ne ko na omiyumaen ga ne, sur keviu tanea. ?Ana ko nene okilia okila kile ya ne e maramimi, vena kila imimi mevisu kila sane mesmesu ga naña okila sanene?”

¹⁹ Ana Yesu pisatame pan la, pisape “Pogaga, kiau kile naga sanini: Amiu awe plan

Yum̃a Wa nene, ana sirau-nia, e legiena ve telu ga, yoko nevisirlua sina ga."

²⁰ Ana asape "Lala naþa amiyum̃aen yum̃a nene, amiyum̃aen pano-o tol kas lualima yam vari pa orai, ana sanape ne ko na opisa sanene, osape okilia ovisirlua si naga e legiena ve telu ga? !Taþatete ga ve sanene þa!"

²¹ Lala apis sanene, vanon la pe akilia ruru re sur naþa Yesu pisa ke e pogos nene poli. La pe apisu kilia re asape pog naþa Yesu pisa ke Yum̃a m̃ana ne Ntewa nene, pisa ke ga tasnena ne.

²² Ana siraun laa sane, pogos naþa naga mal sina ga taulu marena, kiena nalogena lala asitom̃al naþa naga pisa visena la nene pan la, þisi na kila amlalaga manene laa e nasiriena wa lala amio visena kiena ne Yesu lala pan la.

²³ Ana Yesu la asum̃a e þaþagena nene garo Yerusalem pano-o, naga kila ke kile la moki, ana pogos naþa yeririna la apisuia, lala moki amlalaga e naga asape naga pe Navisaarena.

²⁴ Ana Yesu pe tañan manene re naga pan la poli, pe þasine manene la re poli, vanon naga kilia ruru la pa rui.

²⁵ Yar taþena taþatete visa sur tai va Yesu e lepas na þelaga kiena ne yeririna lala, vanon naga kilia ruru make ga, kilia ruru sur punu

ga naþa sike e sitomena kiena yeririna lala.

3

Nikotimas pimi pisu Yesu

¹⁻² Ana pogos taþena tai na, kolemallo, nasumonena tai kiena ne le Yu lala pimi sape visu Yesu. Yar nene naga Varasi tai, kiena kia Nikotimas. Pisi na naga pimi, pisa pa Yesu pisape "Navianena, imimi mepisusu ko ke, naþa mepisuluþar sane ko, ko navianena tai naþa okom puna Ntewa opim, vanon pe yar re tai naþa kilia kila kile la ne sa naþa ko na okila ke ne poli, sa Ntewa ve to re amio naga."

³ Ana Yesu pisatam̃e pania, pisape "Ee, kile la nene apogaga, ana in na monar nevisatam̃e ve lelaga van ko, sane yar naþa ve vaeme re sina ga imi ve urviu, yoko taþatete Ntewa ve suþe e kiena malena."

⁴ Ana Nikotimas sinena pulan visena nene, pisa pisape "¡Aulai! ?Ana yar naþa pe yermarua pa rui na kilia vaeme si ve sanape? In na pe nesitom re nesape naga kilia va sina ga loyum̃a e m̃eþena ne anena poli, vena vaeme sina."

⁵ Ana Yesu pisatam̃ea sape "Nepisa pe lelaga pan ko, sane yar monar vaeme e wii, a monar vaeme e ninuna. Visae peraga, naga taþatete va loyum̃a e navesuþenena kiena ne Ntewa.

6 Yar kilia war sina ga yaru, ana Ninuna kiena ne Ntewa kilia war sina ga ninuna viu e malena kiena yeririna.

7 Nanene na vaemeena nalua naŋa nepisa ke pan ko. Ve sanene, ko na ve sinema ulan re si naŋa nepisa pan ko nesape ko na monar ovaeme sina.

8 "Ositom veve li lagi. Lagi na miyui ke ne, naga pa ke ga e yo naŋa sape va ea, pona temloge ga miyui ana temninue ga tesape miyui pimi ke sanape, pona pa ke pe. Ana mrapa naŋa Ninuna miyuma e malena kiena ne yeririna lala naga sa nene, naga sa naŋa lagi."

9 Ana Nikotimas sitom manene e visen la nene, piunia sape "Aulai, ana sur nene naga sanape ŋa!"

10 Ana Yesu pisatame pana, pisape "Ko na ope pupia navianena tai kiena ne le Israel la rui, ana nepisu sane sur la ne nepisa meraravan ke pan ko ne, ko na pe okilia re nenaga na!"

11 Oyagogo ruruia! Sa naŋa navisawalena la amiyumaen pa nanua rui, in na nepisa ke ga sur ya naŋa nekilia amio suri ya naŋa nepisua, ana sa naŋa silaga, amiu yeririna nae Israel lala yepemiu mavin kiamimi visena lala.

12 In na nepisayu pa sur na yomarava nini pan amiu rui, ana yepemiu mavin lelagaen ea, ana visae nevisayu si sur nae ma metava lala, yoko

akilia alelaga e ve sanape? In na nepisu sane peraga yo.

13 Ana inu Narina ne Yeririna nekilia nevian amiun sur la nae metava, vanon pe yar re si tai poli naŋa pisu yo nene, ana in ga Narin Yeririna nepetan ma e nene nepitom tano rui, sir-aunia yoko nowasupe neva si metava ea.

14 "Nanua sumo sumo, yermarua Mosis la asike e yo korena, lomara la akar momar ke yeririna lala, ana pisirlua laki tai, miyumaen totouena na lomara a mligan mono metava ea, ana yar la naŋa lomara kar la, visae akira ga va avisu lomara naŋa meke metava, Ntewa tamalia la. Ana e ga e mrapa ma nena nene, yoko monar aligan inu maena Narin Yeririna nomon metava e laki tai.

15 Ana yar naŋa visae lelaga e inu, yoko tol malena viu naŋa ve uro re pogos tai."

16 Yesu pisa sanene komin Ntewa sinen si yeririna na yomarava la nini keviu paŋisi, ana tamen narina nowo nene, naŋa naga taaga ga pe kiena, pitomi mare wo ita, ana yar ai naŋa lelaga e naga tapatete kovio, yoko tol malena wo naŋa ve uro re pogos tai.

17 ? Ana vanon ya ne Ntewa mligan narina nene pitomi tanon yomarava nini? Pe mligan re pitomi vena nalipereen yeririna na yomarava nini poli, ana mligan pitomi vena tamen

kiena malena vena tamalia itaena.

18 “Yar naŭa mlelaga kemua e narina nene, yoko Ntewa taŭatete liŭere naga, ana yar naŭa pe mlelaga re poli, nakoaena teke pa e naga rui, vanon pe mlelaga re e narina ne Ntewa poli.

19 ?Ana naliŭereena nene naŭa Ntewa monar kila, purŭesia naga ya? Nanene vanon mligan kiena yomerarava pitom e yomarava nini, ana yeririna la akila piowa ga pano-o, pe akekaran re naga poli, sinelan ga ŭelaga viowa la na yemalolo.

20 A lala punu ga naŭa akila ke piowa sanene, sa naŭa pe sinelan re nena yomerarava nene poli, pe sinelan re aim lavisin poli, amaraun asape sa kilalae kiela naviowaena la nene vim kakate e yometava, ŭisi na yar la akilia avisu kilalea.

21 Ana yar la naŭa amiyuŭae e ŭelaga naŭa na po a mesmeŝ, pe amaraun re yaru na yomerarava nene poli, apim lavisinia. Lala akekarania, komin yomerarava nini naga kila meraravania sane sur la naŭa akila, pe yuŭaena nalogearena ga na sinenarena kiena ne Ntewa.”

Yoane Nakeena kekara vanon Yesu siar kiena yuŭaena

22 Ana siraun sur la nene, Yesu pure kiena nalogena lala amligan Yerusalem apa e norava nae Yutea. Apa

sanene, asun akee ke yaru lala.

23 Ana e űa nena e pogos nene, Yoane Nakeena űena suűa e lele taŭena tai kiena ki Aenon, lavisin yo naŭa Salim. Naga pimi e nene vanon wii tai űeke ea, ŭisi na yeririna la naŭa apim puna, naga kee la e wii nene.

24 Nanene e pogos naŭa pe atarar re naga amligan pa e yuűa na koaena poli wa.

25 Ana e pogos nene nalogena kiena ne Yoane lala akila visena tai amio le Yu taŭena tai e lepas nakevanen sur lala sa naŭa kiela lotuena pisa ke, ana e lepas űena nakeena lala naŭa Yoane amio Yesu lalua akila.

26 Apisayu űa pano-o ŭisi na apim apisu Yoane, apiun petania, asape “Navianena, mesape meviun tan ko sanape e lepas naŭa nanua sumo, pogos naŭa tesike e wii naŭa Yortan lepas navano, ana yaru naŭa Yesu pimi pisu ko, ana ko na opisa plan sur moki kom puna. A nanagane na naga űena kee ke yeririna lala, ana la punu ga asuűa amliligan ita apa ke ga puna, la moki na moki.”

27 Ana pogos naŭa apisa sanene pan Yoane, naga pe pielue re poli, pe mloge piowagan re poli, kekaran ga, pisape “Ita yeririna la punu ga monar teyuűaen ga suri ya naŭa sa Ntewa ligand te limata.

²⁸ Sa naþa amiu akilia ruru pa rui, in na nepisawal lue ga, sane kiau yuñæna, in na pe Navisaarena re poli, in na nesumon ga naga nepimi, ve na visawalen sape naga pimi pa rui.

²⁹ A nenagane na, sane amiu na apisawal ga pan inu na wa, naga pimi kila ke pa kiena yuñæna rui, ana suri nene nekekarania, nepisu po paþisi.

“Naga sane pog na talopaena, naþa sanini. Visae yar naþa talopa, kiena erau tai, naga iila keviu nakilaruruen sur punu ga na þaþagenæ, ana siraunia, e kana legiena nena, pogos naþa aure sira imi, sira nene taþatete va totano amio yaru nene, va su ga amio wona. Ana yaru nene pe mloge re piowa poli, kiena kekarena maran taaga ga sane naga naþa talopa. Ana nanagane, in mænæ nekekara sanene, naþa kiau nalogena la asumæ ataveve Yesu.

³⁰ Nanene komin Suþe Navisaarena naga monar imi ve keviu lue ga sanene, in na monar neim neve tokak lue ga.”

?Navisaarena imi yuñæ ve sanape e yomarava?

³¹ Ana Yoane Nakeena pisayu Navisaarena, sape “Naga nae yo na mava, naga su metavan sur punu ga. Ita tomolue ga tano e yo nini, ana tekilia tevisu ga sur

na tano lala. Ana sa naþa nepisa, naga petan ma e peni pitomi tano, to metavan yeririna punu ga,

³² a naga pitomi pisawal ke sur la naþa nanua susumo pisu ma metava, a sur la naþa mloge. Naga pisawal sur wo la nene, ana yeririna la pe sinelan re kiena visena la nene poli, pe amlelaga re e poli.

³³ La moki pe amlelaga re poli, ana ita naþa temlelaga, kieta nalelagaena kila sane Ntewa, naga kiena visena lala pe lelaga a mesmes ruru po.

³⁴ Kiena visena la nene, mligan Navisaarena pitomi pisawal pan ita rui, ana tekilia tesape visena la nene pe visena lelaga. Nanene komin pogos naþa Navisaarena pitomi, tepisu sane naga pis e puriu kawaena na Ninuna Wa kiena ne Ntewa, vanon Ntewa mla kiena Ninuna pan naga pe komsus re poli, punu nenaga.

³⁵ Ntewa Arimana kekaran narina nene keviu paþisi, ana mligan sur punu ga e limana.

³⁶ “Ve sanene na, ita naþa temlelaga e naga, tetol malena rui naþa pe nalue ga. Ana yar naþa pe mlogear re poli, yoko taþatete visu malena na sanene pogos tai, ana sinekar kiena ne Ntewa ve keviu vania.”

4

Yesu pisape wasuþe si

Kalele kom lepas na Samaria

1-2 Ana e pogos nene, visena tai telivi mña ga, apisa ke asape Yesu sumña pure ke si nalogena tañena la moki apim puna, sumña kee la. Ana sa naña pe Yesu re kila ke nakeena e la poli, ana imimi nalogena ga la mekila, ana la apisu sane yeririna kiena ne Yesu la apim ape moki taulu kiena Yoane Nakeena.

Pisi na la apisasa lelein ke visena nene pa e yo la sanene, pano tol Varasi la, ana pogos naña Yesu mloge sape la mña akilia, ana kila amloge piowa kominia,

3 naga pisu sane popon vetan Yutea, vato si tano garo Kalele. Pisi na naga mligan yo, pato sanene,

4 ana e kiena mrapa Ntewa pisaar sape monar vato war ro e norava nae Samaria.

5-6 Ana memial mña mepano, mepimi moñarpoyo e kumali tai, kiena ki Saeka. Ana lavisin kumali nene, pupia pulus nen wii tai moña ga, naña siar nakonua konua rui, pimi tol nagane, apio asape wii kiena ne Sekop. Porotano nene, nanua susumo pe kiena ne yermarua Sekop, ana siraunia naga tamñan pa narina naña Yosop.

Ana memio Yesu memial mepim metol wii nene, mrae su va ruru nena, Yesu mloge yepena mimi vanon kiamimi pupia yalena e mrae mñarera, pñisi na pa totano e yepas nen wii nene.

Yesu pitawe sira nae Samaria tai

7-8 Mesumña e wii nene pano-o, pñisi na imimi nalogena la mesumñalu mepa e kumali pe na ulen kamimi kinanena, ana Yesu naga taaga pa ruru tomña ga. Pisi na sira tai nae Samaria mial pimi sape vio wii. Naga pimi ana Yesu piun tania pisape “?Awis, okilia ovio re mña wii tai?”

9 Ana sira nene, pe kilia re Yesu poli, ana pisu kilia ga sane le Yu tai, ana milan pañisi naña naga pis ruru po pan sanene, vanon e pogos nene, le Yu la amio le Samaria la pe apivis vitawa re poli. Ana piun tan Yesu, pisape “?Vanon ya ne ko na ope le Yu, opis panu, sira nae Samaria, opiun wii tan inu?”

10 Ana Yesu pisatamña, pisape “!Sira, visae ko na okilia ga nalaena nowo naña Ntewa sinena pisape la van ko! !Visae ko na okilia ga sape in na ai, naña nepiun wii tan ko! Visae ve sa ga nene, pona ve in re naña neviun wii tan ko, ana ko na naña oviun wii tan inu. Ana pogos naña visae oviun wii tan inu, nekilia nela wii naña pe wii na laena malena van ko.”

11 Ana pogos naña sira mloge sur nene, piun petan Yesu, pisape “Yar keviu, pe kionña sur re tai naña na vioen wii e poli, ana pulus nen wii nene naga pato tano pañisi. Ve sanene, wii na malena naña opisa, yoko

otol ve sanape, po yoko ovio lepas nape?

¹² Ana opisa ke wii taþena nene na, nane mþeke nini naga pe wii tanea tai. Ki-eta yermarua na susumo naþa Sekop, naga mþana wii nanini. Naga mun ke ea, amio narina lala, kiena sur mal lala, amligan lelein pimi tol þane. Ko na omþape ko opo taulu yermarua Sekop nene ana okilia ola wii tai naþa wo taulu nanini?"

¹³ Ana Yesu pisatamþea pisape "Lelaga, wii nene naga po, ana pogos naþa tomun pae na, ve piavi re na moto kar ita sina.

¹⁴ Ana yar naþa visae mun wii naþa nela vania, þisi na naga taþatete si moto karia. Yoko wii naþa naga munia, imi ve sa purþes nen wii si tai loyuma e kiena malena, ve wii na malena naþa ve uro re pogos tai, suma lalau lue ga vetania, taþatete mema pogos tai."

¹⁵ Ana sira nene pe kilia ruru re visena kiena ne Yesu nene poli wa, pisape "Yar keviu, visae sanene, popon ola re narin wii tai nene van inu, vena nemunia, ana ve moto kar inu re sina, ve netom re si e nini nevio wii."

¹⁶ Ana Yesu sinenan sape sira nene kilia sape naga ai, ana pisa pania, pisape "Nevisa sur tai van ko sumo wa: ovato sina, oto ovio oma oure naga amiu lua avam si e nini."

¹⁷ Pisi na sira naþa pisape "Ee, pe wou re tai poli."

Ana Yesu pisa pania, pisape "Lelaga, ko na opisa ke mesmes ne, ko na pe oma re tai poli.

¹⁸ Nanene vanon yar la naþa ko na oþere la nanua sumo rui, la punu ga tol lima, ana nagane na osike sina amio tai, ana pe otalopa re amio poli. Sane kioma visena pe lelaga ga, ko na pe oma re tai poli."

¹⁹ Ana sira nene sinena pula paþisi naþa sane Yesu kilia ruru kiena malena sanene, pisape "Lelaga ga, yar keviu. Nenagane na nekilia narui, ko ko na navisawalena tai.

²⁰ Naga po paþisi ne, ana pona ko na navisawalena ga kiena ne le Yu la yo. Imimi le Samaria lala, kiamimi yo wa nane pupia tavie nane ma ne Kerasim, naþa repimimi la nasusumo, amlotun Ntewa e konua rui, pimi tol nagane. Ana amiu le Yu lala, amþareran ke asape pupia kumali wa kiamiu naþa Yerusalem, naga taaga ga pe lele mesmes na kilaen lotena van Ntewa. Sanene, a si na mesmesu narui, amiu pona imimi? Ovisali nene!"

²¹⁻²² Ana Yesu kekaran nakilaruruen sitomena kiena ne sira nene e þelaga mesmes na lotunen Ntewa, naga pisa pania, pisape "Lelaga vineu, opisa pe lelaga ne, lotena kieta italua pe maran taaga re poli. A nanene pe vanon re lele na kilaen lotena la lua, naga vanon sur na sanini. Amiu na yo nini, akila ke lotena,

a pe akilia ruru re naga naña amlotun ke poli, a imimi le Yu la, Ntewa kilaar pisape yaru na tamaliaen yeririna lala naga molue e kiamimi lusia, pisi na mekilia ruru Ntewa kamimi naña memlotun ke naga.

“Ana nekilia nevisa van ko sane yoko tařatete ve sanene. Monar olelaga e inu, naña nepisa ke pan ko nagane, sane pogos tai ne pimi ke ne yoko nalotena viu tai siaria, naña ve kieta ita punu ga. Le Yu amio le Samaria, ve tesitoňal re si sape yo mesmes na lotunena Ntewa ea nane ma tavie ne, po kumali naña Yerusalem, po yo tařena si tai.

²³ A pupia sur ga naña tesitoňalia, visae telotun Ntewa, na monar tetamňan Ninuna Wa yuňae e ninuta, a monar telotun lelaga, torokin naña kiena visena lelaga pisa.

“Ana nanagane na Ntewa arimata kale ke yeririna la naña akilia alotun naga e řelaga mesmesu na sanene. Pisi na e pogos ne pimi ke na wa, po naña pimi pa rui, yoko kiena řegas na lelaga na kiena lotena, alotun naga ve sanene.

²⁴ Ntewa naga pe ninuna, ana yar naña sape lotunia, monar lotun e ninuna, a suri nene monar ve lelaga e kiena malena.”

²⁵ Pisi na sira nene, naga mlelaga ke sape yoko Navisaarena imi, naga naña visena nae Kris pisape Kristo, naga pisa pa Yesu

pisape “Sur la naña ko na opisa ke ne, pona pe lelaga yo, ana nemlelaga nesape Navisaarena naña yoko imi, naga ke narui yoko visawal sur punu ga ve lelaga van imimi.”

²⁶ Ana Yesu pisa ga narin visena nene pania, pisape “Nane ko na opisa ke ne, in ga nini, nane nesun ke nemio ko nagane.”

²⁷ Naga pisawal pa naga pan sira nene sanene, ana nalogena la ařasuře la sina apa atol yo nařane. Apam na, apisu Yesu sun ke amio sira naña ne, sane lalua ga, ana la sinela pulania. Sinela pula na aparurula ga, pe lala yar tai piun re petan sira nařane pisape sinenan ya, po piun tan Yesu pisape lalua asunyu ke ya.

²⁸ Ana sira naña suňalu, mligan mňana piawi na wii mēke na, mial si pa uňa e kiela kumali. Pogos naña pa tol uňa pisawal pan yeririna lala, pisape

²⁹ “Wolawa le Yu tai sike tano garo puluwii, sun amio inu, kilia make sur punu ga e kiau malena. Nepisu sane Navisaarena kemua, po peraga? Amiu aimi, teto tevisulia.”

³⁰ Ana lala asuňalu apito tano asape avisu Yesu.

Pakaiwa na kinanena naña marua sike lokove

³¹ Ana pogos naña lala amiyal ke apimi, akate re poli wa, nalogena la ařar

plan kala kinanena naŋa apato apulia, apisa pan Yesu, asape "Navianena, oim okinana."

³² Ana Yesu pimi re poli, ana apio sina ga pano-o ƣisi na Yesu pisape "Amiu akinana, in na kau kinanena taŋena tai teke na naŋa amiu pe akilia re poli."

³³ Nalogena la amloge sanene na, la apisasa ke pan la, asape "? Ane kus kana kinanena nene pimi pania? !Pe tepisu re nena yar tai poli!"

³⁴ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Peraga, kinanena naŋa nepisa ke ne naga pe taŋena. Kau kinanena, naga yuŋaena na logearen nasinenanena kiena ne naga naŋa mligan inu nepitom tano, monar neyuŋaen punu ga vano-o ƣisi.

³⁵ Pogos naŋa temapila lokove, ita tepisayu lue ga tesape 'Kupario vari sike ga wa, kinanena marua,' ana nagane e lokove kana Ntewa yaru la asu ruru ke asape aloge kiena visena rui, la na asa ga kinanen la mamarua rui. Ana sineun nesape amiu avike li kilamaramiu lala, akirava ruru lia e yo lala, ana yoko akilia akirawal kinanena la mamarua ruru po rui, nagane pe pog na va waren imi.

³⁶⁻³⁷ Ana la naŋa ava awaria, yoko akekara vaƣisi vanon kiela narin nalaen tai naga teke pa rui, ana pogos naŋa awar kinanena la nene imi uŋa na malena

naŋa ve uro re, yar keviu naŋa mapila, yoko naga mŋena kekara vaƣisi. Naga sa ga visena naŋa asape 'Yar taŋena mapila, taŋena pa ƣaria, ana pupia kekarena pan yeririna punu ga!'

³⁸ Sanene, in na nemligan amiu vena ava aure yeririna lala naŋa li taŋena ga la akila pupia yuŋaena pan la rui, ana nanagane na amiu punu ga ayakol amiu veraga e na logewoena e yuŋaena nene."

Le Samaria la moki amlelaga

³⁹ Ana pogos naŋa le Samaria la e kumali nene amloge naŋa sira nene pisape Yesu kilia make sur la punu ga e kiena malena, sinela pula paƣisi, kila lala moki amlelaga e Yesu.

⁴⁰ Ana pogos naŋa apim asape avisuia, la asun mŋa amio naga pano-o, ƣisi na apiun tania asape visae mekilia meva uŋa amio la. Ƣisi na mepa mesuŋa amio la pano-o tol legiena lua,

⁴¹ ana la moki sina amlelaga e naga vanon kiena visena wo lala.

⁴² Apisa mŋena pa sira nene, asape "Nanua sumo, memloge sur la naŋa opisa, memninue ga, a nanagane, memloge ruru nena kiena visena lala, mekilia sane pe lelaga ga narui, kieta yar keviu nene, naga pe Nata-maliaena na yomarava."

Kile nalua kiena ne Yesu ma Kalele, tamalia narina ne suƣe keviu tai

43 Ana legiena lua nene p̄aro pano, memio Yesu memligan yo nene, metaveve si kiamimi mrapa mepato si tano e lepas naṗa garo Kalele.

44 Yesu sinenan sape wasuṗe si va gar kiena yo Kalele, komin naṗa naga pisu li taṗena lala amaa-gan li visayuen naga, asuṃa akalewele silaga. Nanene taveve kiena visena tai, naṗa pisape “Yeririna taṗena lala akekaran navatanon ruruen navisawalena, ana yeririna ga la na pulkumali puna na peraga, la asitom korenan ga naga.”

45 Ana pogos naṗa mepa makate e yo naṗa Kalele, yaru na kiena yo lala akekaran paṗisi, apor-worunia. Nanene vanon naṗa sumo, lala moki la ṃena asike e paṗagena ma Yerusalem, ana apisu pa nataṗaen ṃarera tai naṗa Yesu miyuṃaen e Yuṃa Wa ṃana ne Ntewa e pogos nene, ana apisu po paṗisi.

46 Ana sun mialili ke yo lala nae Kalele pimi tol sina ga kumali naṗa Kana, naṗa nanua sumo kilapu wii pimi pe kuruta na munena. Ana e pogos nene pupia suṗe tai nae pulkumali taṗena nae Kapeneam sike e yo nene, mloge ke piowa vanon narina yerm̄ene mai keviu paṗisi, lavis ga mare.

47 Ana pogos naṗa mloge asape Yesu paṣuṗe ma Yutea

pitomi si Kalele rui, naga pa kirawalia. Ana pisu Yesu, tag pania sinenan pisape va uṃa vena tamalia narina nene.

48 Ana Yesu pisa pania, pisape “Pona ko ṃena sane yeririna taṗena la nene. Sinelan lue ga kile taṗena lala, ana visae neyuṃaenia, alelaga e in narui, a visae pe apisu re poli, pe akekaran re nalelagaena e inu poli.”

49 Ana pupia suṗe ṃareran pania, pisape “Yar keviu, awis oimi vilaga, visae pere na naruu naga kovio.”

50 Ana Yesu taṗali nalelagaena kiena ne suṗe nene, pisape “Peraga, ko ga taaga ovano. Nevisa van ko, naruṃa taṗatete mare, mal ṃa woga ga.” Pisi na naga mlelaga e visena naṗa Yesu pisa pania, mligan yo pa si uṃa.

51 Ana e legien taṗena sina, pogos naṗa paṣuṗe ke si pavin, pitawe kiena yeririna lala, amial lulu ke mrapania. Ana apisa pania asape “Naruṃa mloge si pogaga teke na.”

52 Ana piun tan la pisape “Amiu asitom veve ruru lia: Pog ya ne naga siar mloge pimi po sina ga?”

Ana apisataṃea, asape “Mepisu sane yepena pimi manin ruru nakoneva kol-pae, sur tai sane koe aora taaga.”

53 Ana ariman yerm̄ene nene mloge na nene, kilia ga

sape naga ke narui mesmesu ga aora naña Yesu pisa pania pisape narina tařatete mare, mal ga woga ga. Ana sur nene kila naga, amio la punu ga na mratava puna, amlelaga e Yesu.

⁵⁴ Ana natamaliaena kiena ne yermene nene, Yesu kila suraun naña mligan ma Yutea pitomi, ana pe kiena kile nalua gar lepas naña Kalele.

5

Yesu kila ruru si yar tai naña yepena mare yam piavi

¹ Ana Yesu suña Kalele yam piavi ma pano-o, tol pog na řařagena tařena si tai kiena ne le Yu lala ma Yerusalem. Ana Yesu lala apa si metava e řařagena nene.

² Asumã Yerusalem sanena e legien tai Yesu mial pito tano lavisin pulutava keviu na kumali nene naña apio asape Pulutava Na Sip-sip, ana apa lele tai naña wii na kulena tai meke ea, naña e kiela visena apio kiena ki Petsaeta. Ana e yepas nen wii nene, silparpara la lima sike ea, amiyumaen e kilavaru.

³ Ana nalua ga inanena lala, kilamara kata lala, a laulu lala, amio la naña yepela la marmare, la ne sanene amoki manene apim ameke e lepa yuma taaga la nene. Apim asike sanene, vanon wii nene yam peve taaga kulkulul,

⁴ sa naña navisi kiena ne Ntewa tai pitomi kila wii

nene kulkulul, ana pogos naña apisu sanena, inanena la nene yar ai naña va řes tol wii nene, yoko maiena ya naña teke e yepena řisi veraga ga e pog nene.

⁵ Sanene inanena la asuma apim e yo nene, ana lala yar tai naña sike e pog nene, naga yepena marmare tol kas lualima yam telu pa orelu [38] rui.

⁶ Ana pogos naña Yesu pimi, pisu yar nene, kilia sape yar nene monon inanena nene yam piavi sanene, piun tania pisape “? Kiau erau, ko na sinoman osape yepema imi wo sina, ne?”

⁷ Ana inanena nene pisatamea, sape “Yar keviu, sineun pařisi ne, ana pogos naña wii kulul, pe yar nakusnuen re vito ligam nu e wii poli. Ana pogos naña in ga taaga nekila wowen ke yo nayalvitoen tano, yar tařena tai pitomi pito řes tano e wii sumon inu.”

⁸ Ana Yesu pis mesmes ga pan yar nene, sape “Pogaga, osumalu, okus mona tog, oyali ovatove.”

⁹ Ana taveve visena kiena ne Yesu nene, yepe marmare la nene punu ga pimi po, naga sumal kus mana tog mial pitove.

Ana e legiena na sur nene pimi kate, naga pe legiena wa tai kiena ne le Yu la,

¹⁰ kila sane pogos naña yar keviu řasia sa le Yu la apisu yar nene mial kus ke mana tog, apis pan vanonia, akila-woia, asape “E, řa nini na

pe Legiena Wa ãa! Okus ke moãa tog sanene na okilaro ke kieta navisaluaena ita le Yu la ne."

¹¹ Ana pisatãe la, sape "In na yepeu pororowaia, ana yar nene pimi kila ruru inu, pisa panu sape nekus mãu tog nevano."

¹² Pisi na lala sinelan asape akilia laa sane wa, apiuntania, asape "?Ana a nene? ? Naga pe ane pisa pan ko sape okila sanene?"

¹³ Ana yar nene mninue ga visaena, vanon naga pe kilia re sape Yesu naãa kila ruru naga poli, a taãatete visu kilalea vanon ãina na yeririna la asike ea, ana Yesu mial ãaroro likan yeririna lala, petan yo nene rui.

¹⁴ Ana siraunia pe piavi re poli, Yesu kirawal si yar nene e Yumã Wa, ana pisa pania sape "Nanagane omloge po si narui, popon ovisuar ruru ko. Oligan punu ga kionã naviowaena lala, visae peraga yoko sur tai viowa sina ga imi van ko va re laa sane taulu na sumo."

¹⁵ Ana e pogos nene yar nene kilia narui sape Yesu ga naãa kila ruru naga, ana pa pisawal pan yar keviu kiena le Yu lala.

¹⁶ Ana pogos naãa la amloge sape Yesu ke narui naãa tamalia, sinela karia, pe akekaran re naãa miyumaen sur nene e Legiena Wa, ãisi na la asiar naãa apeveyunia.

¹⁷ Ana Yesu pisatãe la, sape "Kiau ata, naga miyumaen ke kiena

yumãena wo lala e legiena make ga, pa tol mēna Legiena Wa, a in mēna monar neyumãe sa mēna nena naãa naga miyumaenia."

¹⁸ Sanene na e pogos nene, nasumonena kiena le Yu lala apisu ke pa Yesu narui sane pe yar na warnena ka-reen nawaena na Legiena Wa. A nanagane metavanian, amloge naãa naga pio ke Ntewa sape Arimana wawa, apisu sane naga kila ke naga maran taaga ga sane Ntewa. Ana sur ne la nene kila sane la apim pisusun manene laa sane, sinelan manene laa na wemomāren naga mare.

Narina ne Ntewa amio Arimana amiyumãe maran taaga ga

¹⁹ Ana Yesu pisa pan la, sape "Nepisa pe lelaga pan amiu, in na narina ne Ntewa, taãatete nekila sur tai inu ga taaga, ana sur ga la naãa nepisu Arimau kila, naga ga nene nekilia nekila.

²⁰ In na narina ne Ata Ntewa, naga sinen sii inu paãisi, kila pian inu e sur punu ga naãa naga sitom ke sape nekila. Ana yumãena taãena si ãasia sike ga wa, naãa kerkeviu laa sane, naãa war van inu vena neyumãen sirau, ana pogos naãa neyumãenia, yoko amiu sinemiu ulan vaãisi ne.

²¹ Naga mēna nanini, sa naãa Ata mla si malena pan la naãa amarmare, tamān si kiela malena pan la, ve sa mēna nena nene inu narina nekilia nela malena van yar

ai naña sineun nesape nela vania.

²² Ana pe Ata re ga kila naliþereena poli, ana yuññaena mñena nene mligan e lumñau,

²³ vena kilaen yeririna punu ga monar avatanon inu sa ga naña apatanon ke Ata. Ve sanene, visae yar naña pe patanon ruru re inu narina poli, ana sa naña naga pe patanon ruru re yerkawa naña naga mligan inu nepitom tano poli."

Marena amio malena

²⁴ Ana Yesu pisa laa sanene, sape "Ayagogon ruru visena nene. Yar a naña logear kiau visena, a lelaga e naga naña mliganu nepitom tano, e ke e pogos nene tol malena. Naga pe su re nena vatanon naliþereena mñarera tai, sane petan þelaga na marena rui, pa tol kiena malena viu rui.

²⁵ "A nepisa visena nalelaga nini pan amiu, sane pogos pimi ke sirau nanagane naña sane yar la naña amarmare e þelaga naviowaena rui, aloge pulgou inu narina ne Ntewa, ana la naña aloge kilia, yoko atol malena.

²⁶ Kau Ata, malena nalelaga teke ga e naga, ana naga tañan malena nene sike e inu,

²⁷ a tañan mñena sane inu Narina ne Yeririna, yoko nekila yuññaena lala na liþereena.

²⁸ "Sur la nene pe pon re si sinemiu ulan poli, monar yoko ve sa ga nene e pog

naña nepisa ke nesape pimi ke ne. Yoko la naña amomali e porotano, aloge pulgou vio,

²⁹ ana amolmolue sina ga, ana la naña amiyuñae po, kiela nasuñmalena si nene pe namalena, ana lala naña amiyuñae piowa, kiela nasuñmalena pe naliþereena."

Sur la na iilaen visena kiena ne Yesu

³⁰ Ana Yesu pisa pa laa sane, pisa þarlologia ga pan yerkawa kiena ne le Yu la naña amon nalelagaena e naga, pisayu sur la naña kila meraravan sape naga pe lelaga. Pisa sape "E lepas naliþereena naña neyuññaenia, yoko taþatete neyuññaen e nasitomiena kiau in ga taaga, ana nekila ga e sur naña nemloge Ata pisa. Ve sanene, kiau naliþereena naga mesmes ga, vanon pe nekila re e kiau nasinenanena poli, nekila ga e nasinenanena kiena ne naga naña mliganu nepimi.

³¹ Ana nepis sanene pan amiu, nekilia sane nepisayunu ke sina ga, pona amiu þas apisu sane pe pon re nevis ve sanene poli yo, taþatete alelaga e visena na sanene.

³² Ana pogaga, pe sur re tai nene po, vanon sur taþena la þasia naña kilia iila kiau visena suñal ruru wo.

"Nasumo, naga yar tai naña pisayu sur la naña punu pe lelaga paþisi.

³³ Nane Yoane Nakeena ne, naŋa nanua sumo, amiu amligan visena pato pania, api-unu sanape petania, ana pi-sawal sur punu ga pe lelaga pan amiu.

³⁴ Ana piowa ga naŋa asitom asape kiau visena suŋal sanene vanon ga visena kiena yaru tai sa ga Yoane. Ana sineun nesape amiu asitom ruru li e visena la naŋa Yoane pisa pan amiu e lepas na punu, vanon neŋaryon amiu ke vena akilia atol natamaliaena.

³⁵ In na nepisa Yoane nene pan amiu, vanon naga sane pe kap tego tai na tegolien kiamiu sitomena lala, amiu naŋa akekaran li m̄a naga.

³⁶ “Ana sur si tai nai-laen kiau visena, keviu laa taulu sur la naŋa Yoane naga pisa. Naga kile la naŋa Ata taŋan panu nemiyuŋaenia e maramiu. Yuŋaena keviu la naŋa nemiyuŋaen, lala amiila ke visena nene keviu sane pe lelaga Ata ne nanene mliganu nepimi.

³⁷ “Ana metavan sur lua nene, taŋena toŋa ga, nane kiau Ata naŋa mliganu nepitom. Amiu pe amlogeli re pulgona poli, pe apisuli re marana po, ana naga m̄ena, kiena visena la miila kiau visena la keviu, naŋa pisawal inu.

³⁸ Ana amiu na akila sane visena nene pe lelana re e kiamiu malena poli, vanon amon lelagaen e naga naŋa mliganu nepimi.

³⁹ Yam moki asum̄a apisu-veve ke Visena Wa lala, vanon amiu asitom ke asape yoko alual kiamiu malena naŋa ve uro re ea, ana visena wa la nene naŋa pi-sawal inu ga.

⁴⁰ Asape in na nepe purŋes nen malena nene, ana amiu amon aimi atol malena nene e inu.”

⁴¹ Pisi na Yesu pisu sane ŋarila m̄arera paŋisi, pis sanini, sape “Sur la naŋa nekila ke ne, pe nekila re nesape amiu ayeluar kiau ki, peraga. Pe nesitoŋal re nene poli,

⁴² ana sur viowa tai, nekilia ruru amiu pa rui, ana nekilia sane pe asitom manene re nena Ntewa poli.

⁴³ Pogos naŋa nepim nakaten amiu, nepim e ki kiena ne kiau Ata, ana amiu pe akekaranu re poli. Ana visae pogos tai yar taŋena imi, naŋa imi ga e kiena ki naga taaga, pona amiu akekaran ga naga yo.

⁴⁴ Sineu mie amiu paŋisi, ana nepisu sane m̄arera pan amiu paŋisi naŋa atol nale-lagaena nalelaga pogos tai. Nanene vanon amiu sine-miun lue ga nayeluaren kiamiu ki va metava. Amiu pe asitom re asape akilia avilopu si kiamiu ŋelaga poli, vena akila sur la naŋa siraunia Ntewa kilia yeluar amiu vanonia.

⁴⁵ “Nepisa visena la nene pan amiu, pona amiu asitom ke asape ‘E, yar nene sinen

kar ita, pona e legiena naliþereena naga visawal ki-eta naviowaena la van ari-mata Ntewa ma e peni! A peraga, ve in re naþa nek-ila sanene, ana yar taþena naga kila. Taþena nene nane yermarua Mosis, naþa amiu aþasine ke naga asape yoko visa visena na iila ami-uena, ana nevisa ruru van amiu, naga ke narui naþa yoko visa plan ga kiamiu naviowaena lala.

⁴⁶ Amiu na apisa ke asape amlelaga ke mārera e visena kiena ne yermarua Mosis nene, ana visae ve sanene, vanon ya ne amiu pe amlelaga mēna re e in poli, vanon yermarua nene, naga siriyunu lue ke ga.

⁴⁷ Ana nanagane, nepisu sane amiu pe amlelaga re e kiena nasiriena la poli, ana komin suri ne nanene yoko taþatete mēna alelaga e kiau visena lala."

6

Yesu pagan þina na yeririna miyuve manu lima [5000]

Matiu 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

¹ Siraun naga nene, memio Yesu memiai e wa tai mem-ligan si kiena yo nene, mepa mokusro pupia lapa naþa nae Kalele, naþa la þasia apio asape Lapa Taepirias.

² Ana pogos naþa yeririna la apisu imimi mepa ke sanene e lepas navano, la mēna ga asuñalu asiraun imimi. Asape ataveve Yesu

vanon apisu kile natamali-aena la naþa miyumāen pan inanena lala.

³ Ana pogos naþa mepa metol lepas nene, mepa metava e kunus tai naþa mēke e yo nene, memial mā mepano-o, memapi.

⁴⁻⁵ Ana pogos naþa Yesu totano teke na kira pa gar tena, pisu pupia þina la apim ke puna. Pisuluþar sane la moki, ape yeririna na yo taþena ga la ne amlapran la ke apato Yerusalem. Ap-atovin ke pupia þaþagena kiena le Yu lala, Þaþagena na Sitomālen Natamaliaena, naþa yoko ve yam ve piavi re na akila.

Ana pogos naþa Yesu pisu la apimi, piun sur tai pa Pilip, pisape "Pilip, la namā na viso kar la ke paþisi ne. ? Yoko toul kala kilaparavi ve sanape ne?"

⁶ Naviunena kiena ne Yesu, pe nataþaliena ga Pilip, vanon Yesu kilia pa rui sur naþa yoko kila van yeririna lala nene.

⁷ Pisi na Pilip pisatañea, pisa ga pisapenua "Visae neyumāe kas ve taaga, taþatete netaulu kilavaru torokin naulen kala kina-nena lala la punu ga akan ve torokaki!"

⁸ Ana nalogena taþena tai, Antru, naþa wenla Saemon Pita na ve tokak, pisa pa Yesu, pisape

⁹ "Suþe, nekirawal teras tai teke e nini, þar ke narin kilaparavi lima amio narin ika lua. Nanene tekaki

ga, vanon yeririna la mok pañisi."

10 Ana Yesu pisape "Per-aga, poga ga ne, ovisa van ñina la nene ovisave atotano wa." Mepisa pan la, ñisi na atotano e vilumñini lala, ana mepisu sane yermñene ga lala tol sur sane manu lima [5000].

11 Ñisi na Yesu ñarar kila-paravi la lima nene, mlen, pisa potena vanonia. Sirau-nia siar kaweroroia, piovion pan la naña atotano ke ne, kila mñena sa ke ga e ika, mla make ga pan la torokin naña sinelan asape akania.

12 Ana akan mña pano meñela la kawa, ñisi na Yesu pisa pa imimi, pisape "Kororo kinanena la ne sike ne, ve tekila kare re, ana popon awarpolo va lele taaga."

13 Ana mepa moñar kinakina kilaparavi la lima naña ne, naña akanligania, mokon pa e karo pano-o tol karo lualima taaga pa lua [12].

14 Ana pog naña yeririna la apisuluñar pupia kile naña Yesu miyumaenia, apisa ke pan la sanini, apisape "Kieta pupia navisawalena naña kieta li marua la apisaar asape imi kate e yomarava nini, yar ne na nene navisawalena ke narui."

15 Ana la asitom ke asape ava atarar Yesu, asape amareran vania vena avisirlua sumal imi ve kielã parin suñe, ana pogos naña mnunuluñar sur naña la asitom ke asape ayumaenia,

naga petan la, naga taaga mial pa laa sane metava e kunus la nene.

Yesu mial yau metava e sive

Matiu 14:22-27; Mak 6:45-52

16 Ana imimi nalogena la mepisu mrae pato ke tano narui, mepisu sane popon sa mowasuñe imimi sina, ana mepato si tano e yepas nen lapa.

17 Mepato tano ana pe momña re Yesu katen imimi si poli, ana vanon yemalo pa rui, a mokus kiamimi waa, memlgan si yo nene mepalua mepanon vena mokusro lapa meva ma Kapeneam.

18 Ana mepa ke sane, na narin lagi tai miyui li mña, kila sive siar piowa mña pañisi.

19 Ana pogos naña mepaluan pa laa tol sane kilometa lima, memilan Yesu mial ke metava e sive pimi ke lavisi. Ana memaraun naga pañisi,

20 ana naga pis pan imimi, pisape "¡Ee, amiu ve amarau re! In ga ne."

21 Ana memloge po sina, metar pa meta e waa, ana veraga ga mepisu kiamimi wa monlogia ke lele naña mesape meva ea.

Yeririna la apim akale Yesu

22 Ana kolulag, la naña e lepas nen lapa, naña Yesu pagan la ga na wa, asitomwele ke asape sanapen Yesu narui. Asitom ke

sanene vanon pogos naña memio Yesu mepim pula, mokus waa taaga ga, ana apisu imimi nalogena la mokus waa nene mepa pa rui, a Yesu pe amio imimi re poli, naga taaga sike na. A nanagane tařatete si alual naga amio la,

23-24 ana la apa akus waa tařena lala, akusro apa Kapeneam akale imimi. Waa tařena la nene, la pe kiela re poli, kiena ne la nae Taepirias naña apim akaten la, apim ga ura e naña Yesu mlenwo kilaparavi, kila pimi torokin naña akania.

Yesu pisape naga pe kila-paravi na malena

25 Ana yeririna la naña ne apam atol Kapeneam, apa ura, apa akale Yesu. Ana pogos naña aňalia, apiun tania, apisape “?Navianena, ko opam otol e nini pogwai?”

26 Ana Yesu kilia pa sur naña la asape avisu vanonia, naga pisataňe la, pisape “Visae apamin akale inu sina vanon apisu kiau kile lala a apisuluřar inu sane in na ai, visae ve sanene na po na. Ana in na nepisu sane asitoňal asape nakoneva nepagan ruru amiu, akinana pano-o měřemiu la kakawa po, ana amiu sinemiun si asape ve sa nene řane, yo?”

27 “Poga ga, kiau visena na lelaga van amiu naga sanini: ve asitoňal manene re si kinanena naña yoko ve ve piavi re na naga kona make sina. Popon ayuňae nřarera

vanon kinanena naña sulue ga, kilia suňa ga sanene vano-o tol pog na malena naña pe luas re poli. Lelaga, in na Narin Yeririna nekilia nela malena nene van amiu, vanon Ntewa arimau kilaar pan inu rui in ga taaga vena nekila ve sanene.”

28 Ana apiun tania, apisape “Ana sa imimi sine-mimin mesape mekila sur la naña Ntewa sinenania, yoko monar meyuňae ve sanape?”

29 Ana Yesu pisataňe pan la pisape “Pupia sur naña Ntewa sinenan sape ayuňaenia, sanini, sape alelaga lelaga e in naña Ntewa miila inu nepim e yomarava nini.”

30 Ana apiun ke sina ga, apisape “?A ko, kiomňa kile ya naña sa mevisuia, yoko mekilia melelaga e ko? Ko na yoko okila yuňaena wo ya ne van imimi?”

31 Mepiun ke sanene vanon mesitoňal kieta li marua la na susumo ne, naña asu e yokorena. Asuňa sanena Mosis kila kile wo tai pan la, naña silaga la ařar kilaparavi naña apio mana, ana akania, pe visokar la re nena ga. Sur nene teke e Tus Wa, a pisa sape

‘Silau ga naga pagan la e kilaparavi nae ma e peni!’ ” Esik 16:4

32 Ana Yesu pisataňe la ke sina ga, pisapenua “Lelaga, sur nene teke e Tus Wa, ana kilaparavi naña Mosis mlavia, pe pe kilaparavi nae

re ma e peni poli. Kilaparavi naña nae ma e peni nalelaga, arimau ga kilia lavia.

33 Kilaparavi kiena ne Ntewa naga inu ga ne naña nemligan ma e peni nepitom tano, vena nela malena viu van yeririna na yomerava lala."

34 Ana apisatamea, asape "Supe, kilaparavi ke nene narui naña imimi sineminia silaga."

35 Ana Yesu pisa pan la, pisape "Inu, in na kilaparavi na malena. Yar a naña vim pun inu, taťatete si viso karia, yar ai naña lelaga e inu, taťatete si moto karia.

36 Ana sur taaga ga na piowa, sa naña nepisa pa pan amiu rui, naña apisu inu amio kiau kile lala e kilamaramiu rui, ana amon lelagaen e inu.

37 Ana monar yar řasia alelaga e inu, vanon la punu ga naña Ata mligan sike e lumau, yoko monar aim pun inu, a la punu ga naña aim pun inu, ve lala yar re si tai naña nekilia nekuan lua sina, yoko nowarar ruru punu ga ave kiau.

38 "In na nemligan ma e peni nepitom tano e yomerava nini, pe nakilaen re nasinenanena kiau poli, ana pe nakilaen nasinenanena kiena ne naga naña mligan inu nepitom tano.

39 A pupia kiena nasinenanena sanini, sape la naña naga mligan la asike e lumau, yoko ve nekilalu

re lala yar tai, naga sine-nan pisape e legiena maro nevisir plan la punu sina ga.

40 Ata sinenan manene laa pisape ve sanene narui, naña la punu ga naña avisu inu, ana alelaga e inu, yoko atol malena naña pe luas re poli, a sinenan manene mēna pisape e legiena maro, yoko in na nevisir plan la sina ga."

Nasumonena kie le Yu lala pe akekaran re visena kiena ne Yesu la poli

41 Ana pogos naña yerkawa kiena ne le Yu lala amiyagogan ke visena kiena ne Yesu, pe akekaran re nenaga, ana la apis lili mā vanonia. Kiena visen tai naña amon logeena, nane visena naña pisawalia sape naga pe kilaparavi naña petan ma e peni pitomi tano e yomarava nini.

42 Apisayu pan la, apisape "Sanape ne yar nene pisa ke pan ita pisape petan ma e peni metava pitomi tano pun ita? Naga pe yar re tai nene po, tekilia ruru pa naga rui, anena amio arimana. Naga Yesu ga řa, narina yermarua Yosop."

43 Ana Yesu pisatame la, pisape "Ei, visen mumu la e inu řisi, amiu ayagoga ruru kone wa!

44 Yar ai naña imi lelaga e inu nagane, e legiena maro nevisirlua naga mal sina ga. A ata naña tamian inu nepimi, visae naga ve ure re yaru nene vim, ana taťatete nena kilia imi punu.

45 Tus kiena ne navi-sawalena Aisea pisawal visena tai, pisape

'Lala punu ga, yoko Ntewa ga vian la,' Ais 54:13

ana komin nanene, nepisape la naña aloge ruru visena kiena Ata Ntewa naña naga vian ruru la ea, lala nene aim pun inu.

46 Ana la ne sanene, pe lala yar re tai naña pisu ke Ata Ntewa poli, vanon yar taaga pisu ke naga, nane inu naña nepetan ma puna nepitom.

47 "Nepisa ke lelaga pan amiu, sane yeririna punu ga naña alelaga e inu, asike pa loyuma e malena naña ve uro re rui,

48 vanon inu, in na kilaparavi na malena.

49 Kilaparavi nene pe maran taaga re poli sa naña kilaparavi naña mana naña yermarua la akan e yokorena. Akan ma pano-o, ana siraunia pe lala yar tai mal lue re si teke poli, lala punu ga amarmare ga sa nene.

50 Ana visae kilaparavi tai toña ga, visae yar naña kania tañatete mare pogos tai, na nene tepio tesape kilaparavi nae peni lelaga.

51 Pogaga, in ke narui nepe kilaparavi na malena nene, naña petan ma e peni pitomi tano e yomarava nini, vena yar naña kania, yoko mal lue. Kilaparavi ne nanene naga pe tasneu, netamian ke panon yomarava wetelu, nemla ke panon

malena kiena ne kiena yeririna lala."

52 Ana visena kiena ne Yesu la nene, marera pan yerkawa kiena ne le Yu la nene akilia ruruia, ana apiun ke asape "?Ya nene? Yar nene pisape yoko war kana kilamui van ita vena tekania, po pisa ke ya ne?"

53 Ana Yesu pisa meraravan pan la e lepas na kinas nen kiena marena, pisape "Nepisa lelaga pan amiu, sane amiu monar akan kiau kilamui inu Narina Yeririna, amiu monar amun kau kuruta. Visae peraga, kiau malena tañatete te amiu.

54 A naga naña kan kau kilamui, a mun kau kuruta, naga tol pa malena naña pe luas re poli, ana nevisirlua si naga sumalu e legiena maro, nekila naga mal sina ga.

55 Nanene komin kau kilamui, naga pe kinanena tañena tai, a kau kuruta, naga pe na munena tañena tai.

56 Naga naña kan kau kilamui, mun kau kuruta, kiena malena wetelu sike e inu, a kiau malena wetelu sike e naga.

57 Ata naga pe purpes nen malena, ana mligan inu nepimi, a nemalin ke kiena malena naña teke e inu, ana naga naña kan kau kilamui yoko naga mali e kiau malena naña teke e naga.

58 Sur ne nanene naña nepisa ke e kiau visena e lepas na kilaparavi naña petan ma e peni pitomi tano.

Kilaparavi nene naga pe sa re kilaparavi naŋa repita nasumo la akan poli, ana amare ga sanene. Naga pe kilaparavi naŋa yar a naŋa visae kania, naga kilia mal lue narui."

⁵⁹ Visena ne la nene Yesu pian lan ke e yuŋa na lotena nae Kapeneam.

*Nalogenla la moki amligan
Yesu aŋasuŋe la sina*

⁶⁰ Ana komin naŋa Yesu pisa visena la nene, ana imimi kiena nalogenla la moki asitom pano-o, apisa asape "Kiena navianena la nene m̄arera paŋisi. ?A si na kilia loge kilale ruruia?"

⁶¹ Ana Yesu mloge kilale e naga sane kiena nalogenla laŋas apis lili m̄a vanon naga sa nene, naga piun tan la, pisape "? Sanape, pe akekarana re kiau narin visena nene poli?"

⁶² Narin visena ga nene, kila amiu asape aliganu sina? Visae ve sanene, nemninue amiu narui. Sane visae pogos tai, inu Narin Yeririna neligan amiu neva si metava ma e leleu, ana yoko sanape ne? Pona sinemiu ŋesan ruru inu yo?

⁶³ Kiau visena la nene ape mrapa na Ninuna a mrapa na malena. Yaru kilia war si yaru, ana yaru taŋatete la malena lelaga nene va yaru taŋena. Sur nene Ninuna ne Ntewa ga kilia lavia.

⁶⁴ Ana nevisu kilale amiu laŋasia amlelaga pa rui, a amiu ŋas peraga."

Yesu pisa naga nene, vanon siar nanua rui, naga kilia pa la naŋa pe amlelaga re e naga po, pano-o tol naŋa naga kilia lala ai naŋa awilwilin wan naga.

⁶⁵ Ana Yesu pisa m̄ena ga pan la, pisape "Lala ŋasia alelaga, ŋas ve alelaga re, naga nene nepisa ruru visena nene rui, ne-sape taŋatete yar tai vim punu, naŋa sa arimau naga ve taŋan re naga imi."

⁶⁶ Ana e pogos nene imimi kiena nalogenla laŋas apisu sane navianena kiena Yesu la nene aŋarera laa narui, apisu sane peraga, ana aŋasuŋe la sina, pe ataveve re si naga poli.

*Pita pisa lua m̄areran
kiela na lelagaena pa Yesu*

⁶⁷ Ana pogos naŋa Yesu pisu lala ŋas amligan si naga, pis pan imimi kiena nalogenla lualima taaga pa lua [12], piun pisape "? A sanapen amiu? ?Pona sinemiu asape amiu m̄ena ava sina ga amio la nene?"

⁶⁸ Ana Saemon Pita pisa-taŋea, pisaar m̄arera pa Yesu, pisape "Suŋe, visae meligan ko, yoko mesiraun si a ne? Ko ga taaga naŋa lologenla wo na malena teke e ko,

⁶⁹ nanagane na memlelaga ke ga e ko ga taaga, a mekilila pa rui mesape ko, ko na Navisaarena Wa naŋa Ntewa mligan ko opimi vena otamalia imimi."

⁷⁰ Ana Yesu pisatamē pisape “Lelaga, in na nekiar amiu kiau lualima taaga pa lua, vena alelelaga e inu sanene, a tai teke mēna likan amiu naga pe Yermare Legoruru nenaga.”

⁷¹ Ana Yesu pe pisawal re kiamimi kia lala tai e pogos nene poli, ana sirau-nia mepisu kilale sane kiena visena nene, naga pisa ke Sutas, narina ne yermarua Saemon nae Kariot, naŋa naga imimi na lua lima taaga pa lua tai, naŋa pe sitom re poli, ŋililinwan si kiena Suŋe naapo.

7

Yesu, wenla lala pe amlapran la ruru re amio naga poli

¹ Siraun naga nene, Yesu mial telilivi ke ga e yo lala na tavie na kiena yo nene Kalele. Naga pe pa re si metava e yo na tavie nae Yutea poli, vanon nasumonena sa le Yu la nae yo nene akale ke naga rui, asape awe moŋar naga mare.

² Ana pogos tai, lavisin pog na kiela pupia ŋaŋagena kiena le Yu la tai, naŋa Paŋagena na Silparpara. Ana sa naŋa silaga, la moki sinelan asape avavini ma Yerusalem vanonia.

³ Ana e pogos nene, wenla Yesu lala apis pania, apisape “E, ko na ose nini yam piavi rui, popon ova li ma Yutea, vena kioŋa nalogenana la ma ne la towe avisu kile la naŋa okila ke ne.

⁴ Ko na sinomān osape yeririna la akilia ruru ko, ana omiyumāe tapolou ke ga. Visae lelaga naŋa omiyumāen ke pupia kile lala, popon ovanon okate yo punu ga e yomerava.”

⁵ Ana visena la ne sanene, sa naŋa apisa kare ke ga Yesu, vanon lala na ape wenla ruru naapo, ana pe amlelaga re e naga poli.

⁶ Ana Yesu pisatamē la, pisape “Amiu akilia akila ga kiamiu sur ya e ga e pog naŋa amiu sinemiun asape ayumāenia, ana kiau pupia pogos naga pe pimi re poli wa.

⁷ Amiu akilia akila ga kiamiu yumāena la woga ga, yeririna la taŋatete avisa kare amiu vanonia, ana pogos naŋa in na nekila kiau yumāena, nepisawal sane ŋelaga viowa kiena la na yomarava pe mesmes re poli, ana la sinela kar inu paŋisi.

⁸ Ve sanene na amiu ga ava ma Yerusalem, in na nesumā e nini wa. In na taŋatete neva nakaten maran yar lala e ŋaŋagena nene, vanon kiau pog pimi ke rui, ana pe pimi punu re poli wa.”

⁹ Naga pisa visena nene pan la, siraunia apavin, naga sumā ga.

Siraunia Yesu pa ma e ŋaŋagena

¹⁰ Yesu sumā sane na, pe piavi re poli, naga mēna pa ma Yerusalem, ana pe pa

re sa naŋa yeririna la akilia poli, naga tapoloun la ga.

¹¹ Ana yerkawa kiena le Yu lala, asitom ke pa rui sape pona naga mēna ga vam e ƣaƣagena, ana la akalewele, apiun asape naga mēke pe.

¹² Ana yeririna mēna lala, asun apisayu lue ga naga, laƣasia asape naga pe yar wo tai, laƣasia asape naga pe yaru viowa ga, naŋa kila kare ke ga sitomen kien yeririna lala.

¹³ Asun apisayu ke Yesu sanene na, pe apisawal manene re pa e yo metava poli, vanon asitom ke asape visae kiela yar keviu la aloge, yoko akila viowa van la.

Yesu pa kate e Yumā Wa Mana ne Ntewa

¹⁴ Ana akila mā ƣaƣagena pano-o, legiena ƣas ƣaro rui, ana Yesu pisu sane monar va ma Yumā Wa Mana ne Ntewa vena vian si yeririna lala.

¹⁵ Ana pogos naŋa yerkawa kiena le Yu la amloge kiena navianena nowo lala, amilan paƣisi, apisape “! Sanape na yar nene kilia ruru visena kiena ne Ntewa sanene? !Naga pe apian re nena ga, ana kiena navianena po na po!”

¹⁶ Ana sanene na Yesu pisawal pan la, pisape “Sur naŋa nepian lan ke ne, pe kiau re poli, pe kiena ne Ata ga naŋa mligan inu nepitom tano e yomarava nini.

¹⁷ Visae yar tai kekaran ga kila nasinenanena kiena ne

Ata, yoko naga kila yar nene loge kilia sitom ruru kiau navianena. Yoko yaru nene kilia visu kilale sane in na pe nepian re yeririna la e ga e kiau kia poli, ana kilia visu kilale sane navianena la nene, pe lelaga naŋa amolue kemua e Ntewa.

¹⁸ Visae tevisu yar tai vis ke ga e kiena kia, tekilia ga sane naga miyeluar ga kiena kia. Ana visae yar naŋa pis, miyeluar ke ga kia kiena ne kiena yerkawa naŋa mligan naga pimi, tekilia ga sane pe lelaga ga, naga pe pisokan re poli.

¹⁹ “Yar tai ne kila sanene nane Mosis. Ntewa mla kiena navisaluaena pania, a naga pisaliluen pimi pan amiu, ana asumā akilaro ke pa narui. Ana sanape na asape awemār inu vanon asape nekilaro navisaluaena. ? Pogaga na sanene?”

²⁰ Ana yeririna la apisatāmēa, apisape “!Kue-e, naganane na opis wowe ke ga, sa ga yermare tai teke e ko! ?Ane sape wemār ko? Ovisawal lia.”

²¹ Ana Yesu pisatāmēa, pisape “Nanua e pogos naŋa nepim e yo nini, in na nekila pupia kile tai e maramiu, netamalia laulu nene. Ana pogos naŋa apisuia, pe akekaran re poli, apisape in na nemiyumāe piowa ga naŋa nekila sanene e Legiena Wa.

²² Ana popon asitomāli kieta ƣelaga na kilaen ƣaviu, sa naŋa yermarua Mosis amio yermarua na sumo

taþena lala, sane Epraam lala, la amla pan ita. Naga mena pe yuaena tanea, ana visae kana legiena nena sulologia Legiena Wa, pe asitomal re poli, amiyuaen ga.

²³ Amiu asua apisa ke asape amon kilaroen navisaluena kiena ne Mosis, ana ataan luen ga asape nakilaen yuaena na þaviu e Legiena Wa pogaga. Ana visae ataan nene, vanon ya ne sinemiu karnu keviu vanon ga kiau narin yuaena wo taaga ga nene naþa nekila ruru si yepen yaru nene e Legiena Wa?

²⁴ Nepisu sane asitom veve ke sur la ne e ga e kulusia, ana popon ave manmarua li laa sane, asitom veve ruru li sur la va tol kana kilamiu.”

Asitom ke asape Yesu pe Navisaarena po pe naga re poli

²⁵ Ana e pogos nene yeririna moki nae Yerusalem apisu Yesu pian la ke e Yua Wa, amilania, apisape “!Lelaga naþa ne! Yar ga nene naþane, naþa yerkawa la apisa ke asape awearia.

²⁶ Ana nagane pisawal ke ga kiena visena la sanene, ana pe akila re si surian poli. Pe tekilia re poli, pona amon visaen vania vanon apisuluþaria sane lelaga, yaru nene, kieta Navisaarena lelaga.

²⁷ Ana peraga, taþatete naga, vanon kieta nalela-

gaena tai þa rui, sape Navisaarena, pogos naþa naga kate, yoko taþatete yar kilia sape naga su pe na pimi ne. Ana yaru naþa Yesu, ita punu ga tekilia ruru pa mana ua rui.” Apisa sanene komin amape Yesu na paeme Nasaret, ana peraga, naga paeme Petleem.

²⁸ Ana vanon naþa apisa ke sanene, Yesu þaryon ga navian laena loyua e Yua Wa, pisawal visena nene pan la, pisape “Asitom asape akilia inu, akilia ke lele naþa nepim ea, ana in na nepisu sane pe akilia ruru re poli. Nepimi e nini, pe e re ga e kiau sitomena poli, ana yar taþena ga mligan inu nepimi, naþa naga pe purþes nen lelagaena. A sa naþa amninue inu ga, ana amninue mena naga.

²⁹ A naga, in ke narui naþa nekilia ruru nena naga, vanon naga ke narui naþa mligan lua inu nepitom tano e yomarava nini.”

³⁰ Ana visena kiena ne Yesu la ne sanene kila amareran asape monar atarar naga, ana pe yaru re nena tai naþa kilia tol naga, vanon kana pog ne pe pimi re poli wa.

³¹ Asape awe moar naga, ana yaru la moki amlelaga e naga rui, vanon kile la naþa miyuaenia. Apisa sanini, asape “!Yoko Navisaarena nape naþa kilia imi kila si kile ya la naþa yuve naga?

Peraga, yar nene kieta Navisaarena ke lelaga narui.”

Amligan yar na mara la apavinin Yesu

³² Ana Varasi la ĥasia asumĥa amiyagogon ke yeririna la amiĥaar ke Yesu e kiela visena lala, ana apa iroro ga, apis pa pupia yar wa lala, na apiranar asape monar akila ga sur tai va Yesu nagane ga ne. Ana amligan kiela lokul navisuaren Yumĥa Wa lala, asape ava akale pulmas tai na tararen Yesu, vena aure si naga vim pula.

³³ Ana Yesu pisawalia, pisape “Yoko in na nekilia nesu si nemio amiu yam ve plas ga, ĥisi na nowasuĥe sina puna ne naga naĥa mligan inu nepimi.

³⁴ Pogos naĥa sa nowasuĥe pae na, amiu akilali naĥa akale inu vano-o yoko taĥatete alual inu. Lele naĥa neva nese ea, taĥatete aim ea.”

³⁵ Ana pogos naĥa yerkawa kiena ne le Yu la amloge visena nene, asitom ĥele narui, apisa ke pan la, apisape “?Yar nene pisa ke yo nape ne, naĥa yoko va ea a ĥisi na taĥatete ita telual si naga ea? Pona sitom ke pisape va e yo taĥena lala e yomarava naĥa wenla ita le Yu lala aĥure apa ea e pog na pupia yaltetaena, ana pisape va vian la mĥena ga?

³⁶ Ana naga pisa ke ya nene, sape takale naga vano-o taĥatete telual naga. Ana

sanapen kiena visena naĥa pisape naga pa ke lepas tai naĥa taĥatete tesiraun naga, taĥatete teva ea.”

Ana e pogos nene, lokul na visuaren Yumĥa Wa la pe atarar re Yesu poli wa.

Yesu mlologon Ninuna Wa, sape pe wii namalena

³⁷ Ana akila mĥa ĥaĥagena nene pano-o, apa atol kana legiena maro, naĥa sane pe kana pupia legiena nena. Ana pogos naĥa asike veraga, Yesu sumĥal pion manene sanini, pisawal pisape “Amiu a naĥa moto karia, popon imi pun inu, mun wii na malena.

³⁸ Yar naĥa mlelaga e inu, yoko wo van vaĥisi, sa naĥa Nasiriena Wa pisa, pisape !Yar na sanene, yoko losinena ule mamagan wii na malena, vano vano-o tataroi vetania sa naĥa wii mlau!”

³⁹ Ana visena kiena Yesu nene, kana kinasia na Ninuna Wa, vanon naga kilia sape siraunia, lala naĥa alelaga e naga, yoko atol Ninuna Wa. A e pogos nene, Ninuna Wa pe pimi re poli wa, vanon Yesu sike yomarava wa, pe pa totano re e kiena lele wa poli wa.

Parin sitomena la e Yesu

⁴⁰ Ana pogos naĥa yeririna la amloge Yesu pion sane na, kiela sitomena la pa pe taĥena lala. La ĥasia, apisa asape “Yar nene, naga navisawaliena sane Mosis, naĥa temlelaga tesape yoko imi.”

41 La ãasia apisa asape “Ana, pona visae peraga, naga pe kieta Navisaarena kemua.” Ana la ãas apisatãnea, apisape “Peraga, pe visena re tai naãa pisa sanene sape Navisaarena yoko ve yeririna nae Kalele sane yar nene poli.

42 Nanene komin naãa kieta Nasiriena Wa la apisa ke ga asape Navisaarena naga molue ga e lus kiena ne Ñarin Suãe Tepet, yoko ve yeririna nae Petleem.”

43 Ana ãarin sitomena moki la ne sanene kila narui yeririna la asu tetai vanon Yesu.

44 La ãas pe akekaran re poli, apisu sane popon akuan va e yuãa nakoena, ana siraunia peraga, pe yar tai pa re lavis puna poli, vena tararia.

Nasumonena la sinela karmanene Yesu

45 Ana siraun sur la nene, lala na visuaren Yuãa Wa apa sina ga puna ne ãarin yar wa amio Varasi lala, vena kilaen navisawalena lala van la. Ana pogos naãa aãalivi e marala, yar keviu la nene pe apisu re Yesu poli, ana apis pan la, apisape “?Awa yar naãa memligan amiu apanonia? ?Vanon ya ne amiu pe aãure re naga pimi poli?”

46 Ana navisuarena la apisatãnea, apisape “Imimi memiagogon kiena visena lala po na po, pe yar re si tai

poli naãa kilia vian ruru ita wo sane naga.”

47 Ana navisatãnea nene kila Varasi la amilania, apisape “!Aulai, nagane na amiu mnea, yar nene ãere kiamiu sitomena la pa pe wowe!

48 Amiu atamãan naga pisa kotalia amiu, ana sanape, apisu sane e imimi yar kerkeviu lala pona imimi Varasi lala, la ãas amlelaga ea? Peraga yo.

49 Lala ga naãa amlelaga ea, nane ãina viowa ga la naãa asike ko laa ne, a la pe akilia re sur poli. Pe akilia re kieta navisaluaena poli, Ntewa piain pa nakoena pan la rui.”

50 Asumãa apis mãarera ke sane na, lala yar tai kilayon ke sape kila kiela visena vito si tano. Nane Nikotimas, naãa nanua sumo e yemalo tai pa sun amio Yesu.

51 Naga pisa pan la, pisape, “Ita tepisayu ke yar na sanene na, sa ga naãa ita temla ke pa naliãereena pania. Ana kieta navisaluaena pisa lepas nene, pisa sape visae tesape tevis van yar tai, monar tetotano ruru temio e kumali, tela pog vania vena naga kilia visawal kiena sitomena van ita, ana monar teviun naviunena vania vena tekilia tekirawal tesape lelaga kemua naga kila sanene sanene po sanape. Naga nene pe mrapa mesmes nakilaen yuãaena nene.”

⁵² Ana la pe sinelan re yagogonen kiena visena nene po, vanon apisu sane naga miilaar ke Yesu. Apis pania, apisape “!Aulai, ko na opis ke sa naŋa ko mēna ope yar nae si Kalele tai! Asitom-rurulia sur naŋa Visena Wa pisa. Pe visena re nena tai naŋa pisa sape yoko navisawalena viu tai suŋalu garo Kalele vam e nini.”

⁵³ Ana kiela visena pa mārera e lele nene, pīs na la amial tetai sina ga aŋasuŋe si m̄ala uŋa lala.

8

Sira naŋa apisape aki-rawal taŋa kolau

¹ Ana Yesu mligan Yum̄a Wa, mial pa si ma Kunus Na Purolip Lala.

² Monomi e nene, ana yemlagi kolulag mial pato si Yum̄a Wa M̄ana ne Ntewa. Pogos naŋa yeririna la apisuia, la moki apim puna, naga totano pian la.

³ Ana pe piavi re nena ga, navianena navisaluaena lala amio Varasi lala aŋure sira tai pimi puna, akila suŋal e marana ne yeririna lala. Sira nene, atarar ke sanene vanon asape kila kolau, ana laŋas apisuia, apisawalia.

⁴ Ana akila naga suŋal sanene, apis pa Yesu, asape “Navianena, sira nene, aki-rawal kila ke kolau.

⁵ Ana sa naŋa navisaluaena kiena ne Mosis pisa e lepas na mlamulena viowa nene, nanagane na monar mokove mom̄ar ga naga

mare. Ana navisaluaena kiena ne le Rom lala naga sape yoko taŋatete mokovem̄ar yaru. A ko na sanape, kion̄a sitomena sanape?”

⁶ Ana naviunena nene, pe apiun ruru re pa Yesu poli, ana akila ke ga nataŋaliena pania, vena visapal sur tai naŋa siraunia akilia ala naliŋpereena vanonia.

Ana Yesu pe pisatam̄e re poli, ŋarina tau pito tano, kian mrasilmana siri visena tai e porotano.

⁷ Ana apiuyun ke pania asape sanapen sira nene, ana Yesu tom̄al ruru sina, pīs pan la narui. Pisa pan la, pisape “Pogaga, ana amiu yar naŋa kove pēs sira nene, naga monar ve yaru tai naŋa pe naviowaena tai to re nena e naga.”

⁸ Ana yam si tai, pulu si pato tano, siri si visena taŋena e porotano.

⁹ Ana pogos naŋa amloge sur naŋa Yesu pisa pan la, asiar naŋa amiyal tetai si lala. Naga naŋa sumon la, kiela yermarua tai, a siraun naga, lala taŋena mēna lala apiayapa apavano, pano-o sira naŋani naga taaga suŋal sike e marana Yesu.

¹⁰ Ana Yesu kira pa pisuia piun tania, sape “?Sira, la naŋa asike pe nagane? ?Pe lala yar re si tai sape liŋpere ko poli?”

¹¹ Ana sira pisatam̄ea, pisape “Suŋe, pe tai re si poli.”

Yesu pisa pania, sape "Pogaga, in mēna taṭatete neliṭere ko. Ko, okilia owasuṭe ko sina ova moṃa, ana ovavini ve okila re si naviowaena."

Yesu pisape naga pe yomerarava na yomarava

12 Ana siraunia Yesu pisi pan la, pisape "In na nepe yomerarava na yomarava, yar a naṭa taveve inu taṭatete si yal e yemalolo, yoko yomerarava namalena teke e naga."

13 Ana ṭisi na le Varasi la ṭasia naṭa asike wa apilon si kiena visena, apisape "Ko na opisa sanene, ko ga omiila ke si kioṃa visena, ko na oṭarwar ko wa! Sanene na, imimi taṭatete melelaga ne, kioṃa visena pe pe lelaga re poli."

14 Ana Yesu pisataṃea, pisape "Pona nekila sanene yo, ana kiau visena la punu ga amio kiau vianena la ape lelaga. In na nekilia sur punu ga e inu, sane nesu pe na nepim e nini, po nesike e nini ṭisi na nowasuṭe si neva pe, ana amiu pe akilia in re nena poli."

15 Amiu amlṭere in ke ga e sitomena kiena ga yeririna lala, ana in na pe nemliṭere re ga amiu yar ta poli.

16 Ana visae pogos tai neliṭere yeririna lala, yoko kiau naliṭereena mesmes ga, vanon ve in ga taaga re nekila, nemio naga naṭa mligan inu nepimi.

17 "Ana e kiamiu navisalu-aena, asiri sanini asape visae yar la ve lua aviranarla e visena tai, ṭisi na monar alelaga ea,

18 ana yoko monar ve sa mēna nene e imimi lua kau ata. In na nepisa ke nesape in na nepe lelaga, a naga miilaar inu, ana kila sane monar alelaga e inu narui."

19 Lala amloge visena nene, apiun tania, asape, "Ko na opisa ke arimoṃa nene, ana sike pe nagane?"

Yesu pisataṃe la, pisape, "Amiu amninue ga naga, sa naṭa amiu amninue inu ga. Visae amiu akilia ruru inu, yoko kila amiu akilia ruru mēna naga, ana taṭatete si aviun naviunena na sanene, ana peraga."

20 Visena la nene, Yesu pian la ke e Yunṃa Wa, e lepa naṭa akuan ruru nalaena lala kiena ne Ntewa sike ea.

21 Ana Yesu pisa mēna pan la, pisape "In na nepur matan amiu ke narui. Pogos naṭa neva pae na, akalenu vano-o taṭatete awal inu, yoko amare amio kiamiu naviowaena lala. In na nepa ke e lele tai naṭa amiu taṭatete avam ea."

22 Ana pogos naṭa yerkawa kiena ne le Yu la amloge visena nene, apiunia asape "Yar nene sinenan pisape kila ya? Pisape va e lele tai naṭa ita taṭatete teva ea, pisa ke sape yoko we moṃar naga mare yo?"

23 Ana Yesu pisape “Kiamiu sitomen lala amio kiau naga peve taþena manene laa. Amiu na ape nae ga yo tano nini, inu na nepe nae yo na ma metava. Amiu na yomarava nini, in na pe nae re e poli.

24 Ana sa ga naþa nepisa ga na wa, yoko amare ga amio kiamiu naviowaena lala. Visae pe amlelaga re e in poli, naþa nepe naga naþa sike na sike lue narui, yoko monar ve sa ga nene.”

25 Ana apiun, asape “Ko ovisa li sina osape ko na ai.”

Ana Yesu pisatame la, pisape “In na nepe naga ga naþa siar na konua rui pimi tol nagane, nepisa ke nesape in na nepe naga.

26 Naga ga nene nepisa ke e lepas na punu. Ana e lepas na pun amiu, sur la moki naþa nekilia nevisa, ana visae nevisa, pe visen naliþereena ga punu ga. Ana sur la ne nepisa ke ne e yomarava nini, naga pe visena ga la naþa nemloge tan naga naþa mligan inu, vanon silaga, kiena visena la mesmes paþisi.”

27 Yesu pis merarava ga sanene, pisayu ke arimana naþa ma e peni pan la, ana pe akilia ruru re nena poli.

28 Ana pis si pan la, pisape “Pogos naþa yoko amiu atelan pae inu Narina Yeririna metava e laki, yoko akilia ga na wa sa naþa in na nepe kiamiu Naviisaarena. Yoko amiu avisu

kilale naþa sur punu ga naþa nemiyumaenia, pe nekila re ga in ga taaga poli, silaga nepisa ga sur la naþa Ata pisa pian inunia.

29 Naga ke narui naþa mligan inu nepimi, a naga sike amio inu nagane. Naga pe mliganu li re poli, vanon silaga nekila ke sur punu ga sa ga naþa naga kekarania.”

30 Yesu pis ke sanene, kiena visena la þere le Yu la moki amlelaga e naga.

Visena lelaga kila sen lala na mlamulena alolor sina ga

31 Ana Yesu pis pan le Yu la naþa amlelaga mare ga e naga na wa, pisape “Visae awarar kiau visena marera, amiu alogearia, amiu ave kiau nalogena la lelaga.

32 Yoko akilia ruru visena lelaga, ana visena lelaga kilia kila sen loru si vetan amiu.”

33 Apisatamea, apisape “Ee, imimi na lus kiena yermarua Epraam, imimi pe memiyumaie koren kiena ne re yar keviu taþena tai poli. ?Ana sanape ne osape sen lala alolor vetan imimi?”

34 Yesu pisatame la, sape “Nepisa lelaga pan amiu, yeririna punu ga naþa asuma akila ke naviowaena, la ape nayumaie korenaena na naviowaena, sen la na viowaena apiar mareran la.

35 Ana asuma amiyumaie korena ga kiena ne yar keviu na naviowaena, ana pe ape namratava re puna poli. A inu, in na nesulue ga nemio

Ata, komin in na namratava nena puna.

³⁶ Ana in na sisi nae ma e peni, visae noul plan amiu, yoko amiu mēna akilia asulue amio inu ma umā.”

Yesu pisape la pe ape narina ne re yermarua Epraam poli, ape narina ne Yermare

³⁷ Ana Yesu pisa ke sina ga pan yeririna lala, pisape “Nekilia ruru amiu na, ape lus nena kiena ne yermarua Epraam, ana lus kiena ne Epraam la narui naña popon sa akekaranu. Ana peraga, amiu lañasia na lus ga nene naña kiau visena pe towawa ruru re e kiamiu malena la poli, sinemiun manene asape awe moñar inu.

³⁸ Ana popon amiu alelaga e kiau visena lala, vanon in na nepisawal ke ga sur la naña nepisua pogos naña nesike puna ne Ata, ana amiu na akila ke ga naña amloge arimamiu pisa.”

³⁹ Ana apisatameia, asape “Lelaga, vanon arimamimi, yermarua apua Epraam na sumo sumo laa.”

Ana Yesu pisa pan la, sape “Peraga yo! Visae amiu ape narina ne yermarua Epraam lelaga, popon amiu towe lai akilali sur wo la ve sa naña naga miyumaenia.

⁴⁰ Ana pere, amiu akila piowa manene laa pañisi. Sane inu, in na nepe yar tai naña nepisa plan ke ga visena na lelaga la naña Ntewa pisa pan inu, ana amiu asape awemā inu. ? Pona amiu asitom ke asape

ḡelaga wo ke narui naña kiamiu yermarua Epraam sape akila?

⁴¹ Peraga, nepisu sane pe naga re nene po, ana arimamiu tañena ga tai sike ga wa, naña amiyumāe kiena ke.”

Ana la apisape “!Ke ya ne! !Osape okila imimi meve sisi na mrapa lala, memninue ga arimamimi! Armamimi taaga ga nalelaga naña sike, nane Ntewa.”

⁴² Ana Yesu pisape “Visae visena nene lelaga, sape Ntewa pe arimamiu, yoko amiu monar akekaran manene inu, vanon in na nepetan ma puna nepitom tano e nini. In na nepim re ga sanene poli, naga ke narui mliganu nepimi.

⁴³ In na nepisasa ke sur la nene pan amiu pano-o, ana silaga amiu pe amloge kilale re nena ga. Nemninue amiu ga, vanon ya ne yepemiu mavin logekilaleen kiau visen sanene?

⁴⁴ Amiu na arimamiu na Yermare, ana amiu sinemiun ga asape akila sa naña naga sinenania. Siar nanua sumo e nasiarena pimi, naga pe yaru na wemoñaren yaru, pe sinenan re visena nalelaga poli, pe sumāl re nena e lepas nene poli. Kiena ḡelaga mesmas, pis lue ga e pupia visokanena lala, vanon naga pe purḡes nen navisokanena punu ga, pe ariman navisokanena.

⁴⁵ Naga sanene, ana pogos naña in na nepimi, nepi-

sawal visena na lelaga wo pan amiu, ana siraunia amiu amon lelagaen si e inu.

46 ? Ana amiu ane kilia visalua kiau naviowaena tai? ? Ana visae amiu apisu nepis pe lelaga, vanon ya ne amon lelagaen e inu?

47 “Yar naña kiena ne Ntewa, naga sumā miyagogon ruru visena kiena ne Ntewa. Ana amiu la naña pe sinemiun re aloge kiena visena la poli, nekilia sane nanene vanon pe ape kiena re nena ga.”

Yesu amio Epraam

48 Ana visena mārera la nene kiena ne Yesu kila yerkawa kiena ne le Yu la nene amloge piowa, ana apiun pania, apisape “Imimi na memloge asape ko na pe ope yere Yu re lelaga poli, ko na ope apkas nae ga Samaria tai. Ana mepisu naña yermare tai teke e ko, kila ko ope wowe li m̄aga. ? Visena la nene ape lelaga, po peraga?”

49 Ana Yesu pisatam̄e pan la, pisape “Peraga, pe yermare tai to re e inu poli. Sur la naña in na nekila ke ne, nekila ke ga vena kia kiena ne ata va metava. Sur la naña amiu akila panu, akila naña kiau kia pato tano.

50 Ana pe pe sur re tai pan inu poli, vanon in na pe nemiyum̄aen re naña na kilaen kiau kia va metava poli. Ana yar keviu tai m̄eke naña sinenan pisape yeririna la popon avatanon inu,

ana naga taaga ga kilia la nalipereena e lepas la nene.

51 Ana visena tai naña lelaga nekilia nevisa van amiu sa nini, visae amiu yar tai larar kiau visena mārera, logearia, yoko taṣatete va tol marena pogos tai.”

52 Ana le Yu la amloge visena nene, apisa pania, asape “Nanagane na mekilia ruru naña yermare sike pa e ko rui. Ko opisape yar naña lelaga e ko taṣatete mare, ana pe yar tai naña yoko taṣatete ve mare re pogos tai. Yermarua Epraam mal m̄a pano-o mare, a navisawalena lala, lala m̄ena amiyum̄ae m̄a pano-o amare.

53 ? Pona ko na opisane oto laa metavan kieta yermarua wa la nene yo? ? Ko na ositom ke osape ko na a si ne?”

54 Ana Yesu pisatam̄e la, pisape “Visae nevisawal van amiu, pona avisu sane nemiyeluar ke sina ga kiau kia, ana avisu viowa ga. Yar taṣena ga tai kila ke kiau kia pa metava, naga naña asape pe kiamiu Ntewa, naga kau ata ne.

55 Naga, amiu pe akilia re poli, ana in na nekilia ruru naga. Pe nepisokan re sane amiu poli, nepisa ruru ga ne, nesape in na nekilia ruru naga, a kiena visena punu ga, nemligan ruru sike e kiau malena.

56 Nekilia nevisa m̄ena ga sane repimiu yermarua Epraam, naga tai naña nanua sumo sinenan pisape

visu kiau pog nane ãane. Naga sinenan pisape visu naãa nomolue e kiena lusia, nevim nekila kiau yuãaena nini, ana pogos naãa naga siar pisu ke pa rui, naga kekara na kekara.”

⁵⁷ Ana le Yu la apiunia, asape “Ana ko na pe ope yermarua re tai ne sane naga po, kionã kas pe tol re lualima yam lima poli wa. ?Ana sanape na opisa ke osape okilia yermarua Epraam na sumo ne? Ko opisu naga koyo tai?”

⁵⁸ Ana Yesu pisataãea, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yermarua Epraam na nanua sumo ne, in na nesumon laa naga. Pogog naãa naga pere wa, ana inu in na naga naãa su sumo rui.”

⁵⁹ Ana pogos naãa le Yu la amloge Yesu pisa narin visena ga nene, naãa sane kia wa kiena ne Ntewa, ana akilia asape naga pisa ke sape naga Ntewa, ana sinela mimi paãisi. Akale kilavaru na kovemareen Yesu, ana naga tapoloun la, mligan Yuãa Wa, pure sina ga pano.

9

Yar naãa paeme pe kilamara ãala

¹ Ana imimi nalogena lala memio Yesu memial mepano, ana pogos naãa mepa ke sane na, mekirawal yaru tai naãa pogos naãa paeme, naga pe kilamara ãala.

² Ana mepiun tan Yesu, mesape “? Navianena, sur ya ne kila yar nene? ? Pona nakoaena na kiena mlamulena viowa ga yo, po nakoaena na mlamulena viowa kiena ne anena po ari- mana, kila naga pe kilamara ãala sanene?”

³ Ana Yesu pisataãea, pisape “Peraga, pe kiena naviowaena re poli, a pe naviowaena kiena re kiena yermarua lua poli, a naga paeme sanene vena kilaen ga sane yoko yaru la akilia avisu puriukawaena kiena ne Ntewa yuãae e kiena malena.

⁴ Sanene, yoko netamalia naga nanagane, komin pogos naãa yemlagi ke ga wa, monar teyuãae ãarera, monar teyuãaen kiena yuãaena lala naãa naga mligan inu nepimi. Yemalolo naga pimi ke narui, naãa tapatete teyuãae ea.

⁵ A nanagane na, in na nesike tano e nini, in na nepe yomerarava na yomarava nini.”

⁶ Yesu pisa sanene, ãisi na plasiria yavi na porotano ãasia, pulou ãalelar pimi sane kene, plan e kilamaran yar naãane luwoka.

⁷ Ana pis pania, pisape “Pogaga, ovano oto tano e pulus nen wii naãa Siloam, okevan ruru si maramãa.”

Wii naãa Yesu pisa pania, kiena kia Wii Na Liganen Vano. Ana yar nene pito

tano kila sanene, ana kila-marana pimi po. Pisi na ãasuẽ si pun imimi memio Yesu, sane naga kilia kira pisu sur narui.

Visena moki e lepaș kiena kilamara ãala nene

8 Ana siraunia, la naã nalavis puna ne yar nene, amio la naã na sumo asumã apisu naga mlogi ke, apisu si naga, apisa asape “? Kilamara ãala ke nene narui, naã nanua suã monon mlolog kare ke ne, po pe naga re poli?”

9 Ana lala ãasia apisape “Ee, naga ga nene ne,” a ãasia asape “Peraga, yar taãena ga tai ne kus marana ne,” ana yar nene pisa meraravan pan la, pisape “In ga nini.”

10 Ana pogos naã pisawal pan la sane na, apiun tania asape “?Ana sanape na kilamaraã po sanene?”

11 Ana pisatamẽ la, pisape “Yar naã Yesu, naga miyuãenia. Palelar narin kene amio kiena vilasirena, plan e kilamarau, ana pisape netotano e wii naã Siloam ne, neke plan si vetan kilamarau. Ana nekila ga sanene, nepitove, nekevan marau, nepisu sane kilamarau po narui.”

12 Ana apiun Yesu tania, asape “?Yar nene mẽke pe nagane?”

Pisatamẽ la, pisape “Nemninue ga, pe nepisu re si po.”

Le Varasi la amliãere la e sitomena lua e lepaș na taã ruruena nene

13 Ana siraunia, aãure yar naã sumo pe kilamara ãala, aãure naga pa puna Varasi lala vena avisulia.

14 Aãure naga pa sanene vanon legiena naã Yesu kila ruru kilamaran yaru nene, naga pe Legiena Wa, ana la asitom asape Yesu kila yuãaena tai naã navisalu-aena na legiena wa pisa luãaria.

15 Ana pogos naã apa apisawal pan Varasi lala, apiun tania, asape “Pogaga, ko towe ovisayu meraravan sanape naã kilamaraã pimi po.”

Ana naga pisa ga sanini, pisape “Peraga, yar nene mligan ga narin kene e kilamarau, ana nepa neke plan sina ga, nekila nepisu ruru si sur punu ga.”

16 Ana pogos naã Varasi la amloge, laãas apisape “Yar naã kila nanene, naga kila sa ga sitom korena ga navisalu-aena na Legiena Wa. Sanene na, naga pe molue re nena e Ntewa pitomi poli.”

Ana la ãasia asape, “Peraga, visae pe lelaga naã pe yar viowa ga tai na kilaroen navisalu-aena, sanape na naga kilia kila kile wo la ne sanene.” Ana apisayu mã sanene pano-o asumãlu ase sitomena lua narui.

17 Ana apiun ke sina ga tan yar naã nanua pe kilamara ãala, apisape “?Ana ko, ko

naña naga miyuñaen kila-
maramña, ko na ovisa ya ne
e lepa na yaru nene?"

Naga pisatamē ga la
nena, pisape "Naga pe
navisawalena lelaga tai."

¹⁸ Naga pisa sanene, ana
yerkawa kiena le Yu la pe
amlelaga re e kiena navi-
sawalena la nene poli, pe
amlelaga re asape nanua
sumo yar nene pe kila-
mara p̄ala, a nagane kilia
kirava. Ana apio arimana
amio anena vena avim avisu
la.

¹⁹ Ana pogos naña lalua
apim, apiun tan la, asape
"Avisu ruru li yar nene.
? Naga pe narimiu kemua
lelaga, naña asape paeme
ana pe kilamara p̄ala, pona
pe naga re poli? ?Ana visae
naga, sanape na kilamarana
pimi po si sanene?"

²⁰ Ana lalua apisatamēla,
asape "Imimi lua mekilia
mesape naga pe narimimi,
mekilia mesape pogos naña
moñaria, pimi tol nanagane,
naga pe kilamara p̄ala ne-
naga.

²¹ A pe mekilia re mesape
naga kilia pisu ruru si sur
la nanagane, pe mekilia re
a ne kila ruru si kilamarana
sanene. Ana popon aviun
ruru ga tania, naga pe pe sisi
re poli, kilia vis."

²² Lalua apis sanene, ak-
ilawan li m̄a kiela sitom-
ena, vanon yerkawa kiena
ne le Yu la apisayu pa rui,
apisawal asape yar naña
mlelaga sape Yesu pe Nav-
isaarena, yoko akuan lua ve

su re si amio la e Yum̄a Wa
Mana ne Ntewa.

²³ Apisawal sanena lalua
amaraun pañisi, kila apisa
ga asape amninue ga, asape
"Popon amiu aviun ga tania,
naga pe pe sisi re poli."

*Varasi la apis si pan yar
naña nanua sumo pe kila-
mara p̄ala*

²⁴ Ana pogos tañena si tai
na, apio kilamara p̄ala na
nanua ne pimi loyuma pula.
Apis m̄arera pania, asape
"Ovisa kia kiena ne Ntewa
na mava, ovisa ke sur la
punu ga nene van imimi
ve lelaga, vanon nagane na
mekirawal pa rui sane yar
nene pe yar viowa kemua na
kilaroen navisaluena."

²⁵ Ana naga pisatamē la,
sape "Naga pe yar viowa
pona pe yar wo, in na pe
nekilia re poli. Sur taaga
nekilia, sanini. Nanua sumo,
kilamarau p̄ala nena ga, ana
nanagane na nekilia nepisu
sur punu ga."

²⁶ Ana apiunia, as-
ape "? Ana visae sanene,
miyuñaen ko sanape? ?Kila
ruru kilamaramña sanape?"

²⁷ Ana naga pisatamē la,
sape "Nepisa meraravan
ruru sur punu ga nene
pan amiu yam tai p̄a rui,
ana amiu amon logeena,
ana nanagane na sinemiun
asape aloge sina ga. ?Vanon
ya? ? Pona amiu m̄ena
sinemiun asape aim ave
kiena nalogenala yo?"

²⁸ Naga pisa sanene, sa
naña pisa kare li la m̄a ga,
ana la sinela kar manenea,

apeveyunia asape “!Oo! Ko ga ope kiena nalogena tai, imimi na mepe nalogena la kiena ne yermarua wa Mosis.

²⁹ Mosis nene, mekilia ruru mesape pe lelaga naña Ntewa pisawal kiena visena pania, ana e lepas na yar tañena nene, imimi pe mekilia re poli, sane naga yar nae pe pimi sanape.”

³⁰ Ana yar naña pisatañea, sape “!Kue-e, nemilan ami pañisi naña pe akilia re naga poli! Naga kila ke pupia yumaena la sanene, pano-o kila ruru kilamarau, ana ami akilia re asape naga ai po naga yar nae pe.

³¹ Tekilia tesape visae yar viowa vio van Ntewa, yoko Ntewa tañatete yagogonia, a visae yar naña pe yar na lotena a mlogear ke naga, visae vio vania, yoko yagogonia.

³² Ana yaru nene, Ntewa miyagogon ke naga, vanon siar e nasiarena na yomarava nini pimi tol nagane, pe apisuli re yar tai naña kila ruru si kilamaran yaru tai pogos naña paeme pe kilamara ñala.

³³ Yar na monar petan ga Ntewa pitom e nini, visae pere, naga tañatete nena kila sur tai ne sanene.”

³⁴ Ana lala pe akekara re nena naña yar nene pis sanene pan la, asape “E, ko ope yar viowa kemua tai. Ko na ñelaga na mlamulena viowa pulemamaga e ko siar e pogos naña opaeme pimi

tol nanagane. ?Ana ko ko na ai ositom ke osape okilia ovian imimi sina ga?”

Apis kare naga sanene pano-o, ñisi na añenelua si naga pa vanua.

Kilamarañala nene mlelaga e Yesu narui

³⁵ Ana pe piavi re nena ga Yesu mloge asape añenelua yaru nene sanene, ana pa ñalia, piun tania, pisape “?Sanape? ?Nanagane na ko na omlelaga pa e Narin Yeririna rui, po pere?”

³⁶ Ana yar nañane piuntan Yesu, pisape “?Ana naga naña ko opisa ke ne, naga ai? Visae ko na okilia ovisali van inu, pona nekilia nelelaga e naga.”

³⁷ Ana Yesu pisatañea, sape “Ko na opisu pa naga rui, ko opisu ke naga nagane. In ga ña, nane nepis ke nemio ko ne.”

³⁸ Ana pisatañea, sape “O Suñe, visae sanene, in na nemlelaga nena ga e ko.” Ana yar nene ñaryon lue ga na yeluaren Yesu.

Yesu pis pan Varasi lala

³⁹ Ana Yesu pis pisape “In na nepim e yomarava nini vena nevisusuveve yeririna lala, vena kilaen sane yeririna la naña kilamarala ñala akilia avisusu suria, a vena kilaen sane yeririna la naña asitom ke asape akilia apisu sur punu ga, avisu kilale sane la ape kilamara ñala ga.”

⁴⁰ Ana Varasi la ñas asumña lavis ga, amloge visena nene,

apiun tania asape “? Ana opisape sane imimi mēna kilamaramimi p̄ala ga, a?”

⁴¹ Ana Yesu pisatamē la pisape “Visae pe lelaga naṗa amiu apisu kilale asape kilamaramiu p̄ala, po li mā ga, yoko amiu taṗatete akilia awar nakoaena vanonia. Ana pogos naṗa visae apisa ke asape akilia avisu ruru sur puṇu ga, sanene na pupia naviowaena sike pa e amiu rui.”

10

Pakaiwa na kove kan sipsip

¹ Ana Yesu pis pa re laa sane, pisa p̄akaiwa tai pan la, e lepas na kove kan sipsip, naṗa amiyum̄aen pae ana sipsip kiena ne yeririna punu ga akilia ava amomalio loyuma veraga. Naga pisa sanene, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, yar naṗa visae ve kom re e mralaea na vaen loyuma vanon sipsip lala, ana p̄iyukalawan ga kove, yar ne sanene pe yar viowa na vinauen ga.

² A naga naṗa silaga pa kom lologia mralaea, naga pe yar mesmes nena navi-suaren sipsip.

³ Visae aligan yar tai na kirakirawoen mralaea, ana pogos naṗa yeririna navi-suarena sipsip vim, yoko naga kilia vike ga vania. Ana pogos naṗa va loyuma, sipsip la punu ga aloge pulgona, ana naga vio ga kia kiena ne lala naṗa ape kiena ga, p̄isi

na lala ga nene asumaḷu a naga sumon la ava vanua.

⁴ Ana pogos naṗa visae sumon la apa ava vanua, naga yal sumon la, la asirau-nia avano, vanon akilia ruru pulgona.

⁵ Taṗatete akila ve sanene van wolawa tai, yoko amaraun ga, vanon pe amloge kilia re pulgon yar taṗena la poli.”

⁶ Ninun visena nene Yesu pisawal pan la, ana pe amloge kilia re kinas poli.

Yesu sape naga pe mralaea na kove na sipsip

⁷ Sanene na, Yesu sunyu mā pan la sane e lepas na kove na sipsip nene, pisape “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane mralaea na kove na sipsip nene, naga inu.

⁸ Lala taṗena la naṗa apim sumon inu, naṗa apisokan asape yoko avisuar ruru sipsip lala, ape yar viowa na vinauen ga lala, ana pogos naṗa apa akaten sipsip lala, sipsip la pe amloge la re poli.

⁹ In ga nepe mralaea na kove, yar naṗa imi kom ga pun inu, yoko nevisuar ruru kiena malena. Yoko naga kilia va vanua lual kana kinanena, p̄isi na kilia vim sina momalio kolemallo, kilia vim vano ve sanene naga pogaga.

¹⁰ Yar na vinauen pimi vena war plan vinaunen sipsip lala, pona nawe momar laena, pona kila kare manene laena, ana in na nepimin vena akilia atol malena, vena akilia

akekaran malena naŋa wo vaŋisi van la.”

Yesu pisape naga pe yar wo na visuar ruruen sipsip lala

¹¹ Ana Yesu pisa mēna ga, sape “In na nepe yar na po na visuar ruruen sipsip lala. Yar na visuar ruruen sipsip naga monar kekara naŋa tamān kiena malena vena tamaliaen kiena sipsip lala.

¹² Visae ve yar na yuŋaena ga tai, ŋisi na taŋatete visuar ruru sipsip la ve sanene, naga pe kekaran re la ne sanene vanon pe pe kiena sipsip re poli. Visae pogos tai visu pupia lokul tetan lala atomin sipsip la nene, yoko naga marau ga, suŋalu kiriri ure, ligan sipsip la asike na, ŋisi na lokul tetan la nene avim akarkare la aŋenetetain la.

¹³ Yar nene ure vetan sipsip la ne sanene, vanon naga pe yar tai nayuŋaenen ga kiena kilavaru, naga pe sitom manene re sipsip la nene poli.

¹⁴ “A in na nepe yar na visuar ruruen kiau sipsip lala. Nekilia ruru la naŋa ape kiau, a la nene akilia ruru mēna inu.

¹⁵ Imimi na mekilia ruru imimi sa ga naŋa imimi lua Ata mekilia ruru imimi lua. A in na sineu si kiau sipsip la nene torokin naŋa netamān kiau malena vanon la.

¹⁶ “Ana kiau sipsip mēna la moki asuŋa ke ga wa,

naŋa pe apim asu re loyuŋa e kiau kove poli wa, ana monar neva nevio la mēna ga, ana pogos naŋa aloge pulgou, yoko aimi. Nekila mēna sanene vano-o kiau sipsip la punu ga aim ave ŋegas taaga ga narui amio inu, yar keviu na visuar laena.

¹⁷ “Vano-o yoko netamān kiau malena vanon la, ana kau Ata naga kekaran paŋisi, kekaran inu vanonia. Ana nekilia nevisa mēna sane kiau malena naŋa visae netamān vano-o, yoko nela maran sina.

¹⁸ Pe yar taŋena re si naŋa yoko lalua kiau malena vetan inu, ana in ga taaga netamānia. Naga pe kiau ga nataŋanen vano, a pe kiau ga nalamaranen sina. Na naŋa neyuŋae sanene, Ata ga mligan e inu.”

¹⁹ Ana yam si tai, visena kiena ne Yesu na sanene kila le Yu lala aŋure tetai e sito-mena lua sina.

²⁰ Lala moki asape “Yermare ga na sike e naga, yar namā ŋarina pe wowe viowa ne. !Vē ayagoga re!”

²¹ Ana lepas ŋasia asape “Peraga, kiena visena wo la nene pe pe visena kiena ne re yar naŋa yermare sike e poli. ?Ana sanape, yoko yermare viowa kilia kila ruru si kilamaran yaru naŋa pe ŋala, sa naŋa yaru nene kila rui?”

Yesu pisawal meraravan naga pan le Yu lala

22 Ana e pogos nene la apim atol si pog na kala pupia pařagena tai, ma Yerusalem. Pařagena nene apio asape Pařagena Navisa Ruruen Yumã Wa Mana ne Ntewa, ana amiyumãen ke e pog na miava.

23 Ana Yesu mēna pa sike e pařagena nene, ana pogos tai naga pa ma e Yumã Wa Mana ne Ntewa, mial ke pa e pupia mraliu nařa apio sape Mraliu Kiena Solomon.

24 Ana yerkawa kiena le Yu lala nařa asike ne apim puna, ape řegas amiyervivia, apiun māreran pania, asape “!Konua rui mesape mekiliala ruru ko ko na ai, ana ko okilawan ko mĩa sanene pano-o! Visae ko na ope Navisaarena kiamimi na lelaga, imimi sinemimin mesape ovisa meraravan ruru van imimi nanagane!”

25 Ana Yesu pisatame la, sape “?Ana in na nepisa ruru pan amiu řa rui, po pere? Nepisa ruru pan amiu ana amon nařa alelaga ea. A pupia yumãena kerkeviu la nařa nemiyumãen e kia kiena ne kiau Ata, sa nařa amiu apisu pa rui, lala mēna akila meraravan inu pan amiu rui,

26 ana naga mēna nene amiu pe amlelaga re e poli. Amiu pe amlelaga re nena e inu, pona nanene vanon amiu pe ape řegas na kiau sipsip re poli yo.

27 Kiau sipsip lala amloge kiliala pulgou, a in mēna nekiliala la punu ga, a lala asumã

ataveve inu.

28 In na nemla ke malena nařa ve uro re pan la, ana tařatete akovio, pe yar re tai nařa kiliala war plan la vetan lumãu.

29 Nanene vanon kiau Ata ke narui nařa řar la pan inu, a naga mārera manene laa taulu punu ga, ana tařatete yar tai war plan sipsip la nene vetan navisuarena na limana.

30 Lelaga, inu nemio ata, imimi lua mepe taaga ga.”

Le Yu la sinela kar Yesu

31 Ana pogos nařa Yesu pisa pa visena nene, yerkawa kiena ne le Yu la sinela kar ke sina ga, ařar kilavaru lala asape akovermãaria.

32 Yesu pisuia, ana pis pan la, piunia pisape “?In na nekiliala řarin yumãena wo lala e maramiu rui, nařa Ata sine-nan sape neyumãenia, ana amiu asape akove inu vanon nape?”

33 Ana la apisatamea, asape “Peraga, mesape mokove ko, pe vanon re yumãena wo poli, ana vanon ga nařa ko na ořarnena kare ke kia kiena ne Ntewa, nařa ko, ko na ope yeririna ga, ana silaga okila ke sa nařa ope Ntewa pa rui!”

34 Pisi na Yesu pisatame la, sape “E kieta Tus Wa, visena kiena ne Ntewa tai teke e Tus Na Yauena, nařa pis pa yeririna nae Israel lala, pisayu sanape nařa lala ape narina lala, naga pis sanene pan la, pisape

'Amiu na sa ga ntewa lala.'

35 "Sanene na, tevisu e yo nene sane la naña visena kiena ne Ntewa nene pan la, la ape yeririna ga lala, ana visena nene pisape lala ape ntewa lala, ana visena nene naga pe kieta Nasiriena Wa tai, monar ve lelaga ga.

36 "Ntewa pisayu kiena yeririna la sanene rui, ana yoko ve sanape van inu, naña in ga taaga naga miawawo inu, mligan inu nepitom e yomarava nini? Mesmesun ga naña nepisawal nesape naga pe kau Ata Ntewa, ana inu nepe narina, ana amiu asape piowa ga naña nevisa sanene. Apisa ke asape in na neþarnena kare kia wa kiena ne Ntewa, ana pe sa re nene poli.

37 Visae pe lelaga naña nemiyumae ke pe pe kiena re arimau poli, pona amiu ve alelaga re e inu, naga pogaga.

38 Ana visae nekila ke kiena yumaeena lala, pona amiu amlelaga ke e inu po pe amlelaga re poli, a amiu monar alelaga e kiau kile lala, sane ape yumaeena kiena ne Ntewa lelaga. Visae ve sanene yoko amiu akilia avisu kilia sane Ata teke e inu lelaga, a inu mena neteke e naga."

39 Yesu pisa sanene pan la, ana kiela sitomena mārera maran taaga sumā ga. Lala akilali naña atararli si naga

sanene na, amilan ga naga pure tan likan la pure pano.

40 Ana Yesu petan si Yerusalem kusro pito sina e wii naña Yortan lepas na vano, e yo naña Yoane Nakeena kee yeririna lala ea nanua sumo. Ana sumā e yo nene yam piavi li māga,

41 ana yeririna la apim ke puna silaga. Apim apisayu naga asape "Yoane nanua, naga pe kila re kile la sane yar nene kila ke ne poli, ana naga pisa plan sur moki e lepas na puna, ana tepisu e kilamarata sane sur la punu ga naña pisa ne apim ape lelaga ga narui."

42 Ana kiela sitomena na sanene kila sane la moki nae yo nene amlelaga e Yesu.

11

Suniena kiena Lasaros

1 Ana pogos naña Yesu sike perina wa, maiena mārera tai pimi tol kiena erau tai, Lasaros. Lasaros nene vinenā la lua naña Maria amio Mareta, la telu nene nae narin pulkumali naña Petani lavisin Yerusalem.

2 Ana Maria ne naga mā nene naña siraunia taron ponotaninu e Yesu, miyumu vania lana e vilþarina.

3 Ana pogos naña vinena la lua nene apisu mēnela nene mai keviu sanene, amligan visenan pa pan Yesu, asape "Suþe, kiomā erau naña ko na sinemā si naga, mai tai na piowa ga."

4 Ana pogos naþa visena nene pa tol Yesu, naga pe pito re poli, pisa ga sape "Inanena nene pe na marena re poli. Inanena nene sa ga mrapa kiena ne Ntewa tai, vena kila meraravanen kiena urarena, a vena kila meraravanen kiena pupia puriukawaena naþa mla pan inu Narina Ntewa." Yesu pisa visena nene, sa naþa kilia pa rui suri naþa yoko yumaenia.

5 Yesu sinena si Mareta nene paþisi amio luena na ve tokak a mēnēla nene, a sinena mie la paþisi, ana pe kan pog mesmes re na kilaen suri nene poli wa.

6 Sa nene, naga pe pa re ga poli, sumā si legiena lua e yo nene naþa wii nae Yortan lepas na vano.

7 Sumā si sanene, þisi na pisa pan imimi nalogena lala, sape "Pogaga, tokusro sina ga teva si yo nae Yutea."

8 Ana imimi mesitoñal ke yerkawa kiena le Yu lala e yo nene naþa sinela kar Yesu paþisi, ana mema-raun vitoen sina. Mepiuntania, mesape "Navianena, sanape? Nanua ga naþa tesike ma ne na le Yu la akilayon asape akoveñar ko, ana nanagane na osape teva si pula."

9 Ana Yesu pisa pan imimi pisape "Kiau navisatameena van amiu naga sanini. E legiena, kana aora nena lualima yam taaga pa lua, pupia mrae tegoli yo, kila sane

yar kilia yal ruruia, taþatete lolor.

10 Ana yar naþa yal li e yemalolo na kolemalō, naga yoko lolor ga, vanon yomer-arava nene pe tegoli re si kiena mrapa poli."

11 Yesu pisa visena nene pan imimi, kana kinasia sape naga kilia yaloro ga woga ga ne, taþatete suri viowa tai vania vano tol pogos naþa Ntewa ligān ruruia sape akilia awemān naga. Ana miakolkol sina ga, sape "Kieta erau nene momalio rui. Ana nanagane na tevano na nevioþege sina naga."

12 Ana imimi nalogena la pe memlogekilale re kinasen visena nene po, ana mepisalupar si Yesu, mesape "Suþe, visae naga momalio, pogaga ne, yoko kilia loge wo sina ga ne."

13 Mepisa sanene vanon mesitom ke mesape Yesu pisa ke sape Lasaros pa ruru ke ga, ana pere, Yesu pisa ke kana marena ne.

14 Ana nagane na Yesu pisa meraravan pan imimi narui, sape "Lasaros mare pa rui,

15 komin pogos naþa naga mai, pe nesu re nemio la poli. Ana sanene na nepisu pogaga, a po mēna ga pan amiu, vanon sane kiena marena nene yoko imi ve sa pulmas tai van amiu, vena amiu akilia alelaga lelaga e inu. Pogaga, tevanon, tevi-suia."

16 Ana imimi nalogena la memaraun ke navaena wa,

ana Tom̃as naña apio sape Tom̃as Kaora, pisa pan imimi sape "Amiu asuñalu, ita punu ga tevano. Kieta Suñe sinenan sape va mare sanene, popon ita punu ga tevano, temare temio naga veraga."

17 Ana imimi punu ga memial veraga mepano, mepa makate lavisin narin pulkumali naña Petani. Ana apisawal pa Yesu asape Lasaros, amligan tasnena mono e pulu kilavaru legiena vari ãaro rui.

18 Ana kumali naña Petani sike lavisin ga pupia kumali naña Yerusalem, torokin sane kilometa ve telu ga,

19 kila sane le Yu moki nae Yerusalem, pogos naña amloge marena nene, sinela miye Mareta amio Maria, ana apim vena atag amio la atagin naga naña kovio.

20 Ana Mareta sike amio la nene, ana amligan vise-nania, asape Yesu pam sike pa garo ne e mrapa rui, ana naga suñal pato talopania. Ana luena naña ve tokak, Maria, naga suña ga loyuma, ana pe pa re vanua poli.

21 Ana Mareta pitomi pisu Yesu, pisa pania, sape "¡ Suñe, visae ko na ovim ga e nini, mñenemimi nene tañatete kovio!

22 Ana in na nemlelaga pe sur korena ga naña mare, ana sur naña ko oviun vetan Ntewa, yoko naga tañan ga van ko."

23 Ana Yesu pisa pania, sape "Mareta, yoko mñenema nene suñal mal sina."

24 Ana Mareta pisatamea, sape "Lelaga, nekilia ke ne, nekilia nesape naga yoko mal sina ga e pupia nasuñalena e legiena maro."

25 A Yesu pisa visena nene pania, sape "In na nepe mrapa na suñalen sina, in na nepe purñes nen malena. Yar naña lelaga e inu, pe suri korena ga naña monar mare e yomarava nini, ana yoko mal sina ga.

26 Yar naña tol malena nene, ana nalelagaena e inu teke e naga, naga tañatete visu si marena pogos tai. ? Mareta, ko na omlelaga sanene?"

27 Naga pisatamea, sape "O, Suñe nemlelaga. Nemlelaga e ko, sane ko na Navisaarena, narina ne Ntewa, ko ko na naña siar nanua sumo sumo apisa ke sape yoko imi tamalia yeririna lala na yomerava nini."

Yesu wamarana la mlalau

28 Ana pogos naña Mareta pisa pa sanene pan Yesu, pa sina ga loyuma, pavinin vinena naña Maria, pis malum ga pania, sape "Navianena naña! Pam pa rui, sike garo e mrapa wa, pisape visu ko kone wa."

29 Maria mloge, suñalu veraga, sape vito visu Yesu,

30 nane e ga e mrapa naña Mareta pisu ga naga e nanagane, vanon naga pe pimi re loyuma e kumali poli wa.

31 Ana le Yu la naña asike loyuma amio la, apisu naña sumal pa vanua pito yuroro sanene na, asitom asape naga sinenan sape va tag sina e pulkilavaru, ana la mēna asumalu, ataveve naga apano.

32 Ana Maria mial mā pito sanena, pimi tol e naña Yesu sike ea. Naga kira pisuia, pimi lavis puna, kuan mlor pito tano e mialana, tag pania, pisape “!Supe, visae ko na oimi ga e nini, mēnemimi nene taṭatete kovio ne!”

33 Ana naga tag mā sanene, le Yu taṭena la naña atavevea, lala mēna atagi. Ana pogos naña Yesu pisu pupia naloge viowaena kiena Maria la sanene, naga mēna mloge piowa, mnunu sur nene sane urmi manene e losinena,

34 naga piun petan la, sape “?Amiu amligan mono ke pe?”

La asape “Supe, oimi teva tevisuia.”

35 Yesu mloge sanene, ana tagena pimi e naga, wamarana la mlalau.

36 Pogos naña apisu naga tag sanene, la ṗas asape “!Lelaga naña ne, naga sinen si kiena erau nene paṗisi naña ne, kila sinena piowa na sinena piowa!”

37 Ana lala ṗasia, naviunena teke e kiela sitomena, asape “Yar naña nanua kila kilamara ṗala tai, kilamarana pimi po sina ga. ?Visae sinenania na, naga kilia kila

naña kiena erau nene ve kovio re ga, a?”

Yesu pioṗege si Lasaros petan mareña

38 Ana Yesu mial amio pupia sineyeena, amio Maria lala apa akate e pulkilavaru naña amligan tasnena ne Lasaros mono ke ea. Pulkilavaru nene naga pe puluve, naña amligan pupia kilavaru tai mono ke pulusia.

39 Ana Yesu pisape akuslua pupia kilavaru nene.

Ana vinena taṭena nene Mareta mloge naña Yesu sape akuslua kilavaru, ṗisi na sape visaluṗaria, pisa pania, sape “Supe, piowa naña tekila sanene, vanon naga mare legiena vari ṗaro pa rui, yoko ponos kona va ṗisi ne.”

40 Ana Yesu pisatarṗe pania, sape “?E, ko na pe ositoṃal re si kiau visena naña nepisa pan ko rui? In na nesape sa ko na olelaga ga, ovisu namareraena na urarena kiena ne Ntewa naga yumaē.”

41 Ṗisi na la akila ga, akuslua pupia kilavaru, ana Yesu kira pa metava, mlen, sape “Ata, nepisa siṗa pan ko keviu naña ko na okekaran nalogeen kiau naviunena nini.

42 Nekilia sane sur ya naña visae in ga taaga nesape neviun tan ko, yoko ko ologega. Ana suri naña neviun tan ko nagane na, nepiunia e maran la ne asumal

asike nini, vena la m̃ena akilia aloge. Ana visae avisu sane ko ovisatam̃e van inu sa nãpa nepiunia, kilia ilala alelaga sane pe lelaga ko na omligan inu nepitom e yomarava nini."

⁴³ Ana pogos nãpa Yesu mlen pae sane na, naga kii m̃arera sanene pano, pisape "Lasaros, omolue ovim."

⁴⁴ Ana amilan nãpa yar mare suñalu pimi vanua, p̃arar kulmrae la nãpa am-luluar naga ea, tamalele ke e limana la amio lana a p̃arina asike wa. Ana Yesu pisa pan la sape "Pogaga, awar plan kulmrae la nene veta-nia, vena naga kilia yal ruru sina ga." Pisi na akila, ana Lasaros mal ruru ga sike si amio la.

Pupia kumali tam̃an sape monar awem̃ar Yesu mare
Matiu 26:1-5; Mak 14:1-2;
Luk 22:1-2

⁴⁵ Ana le Yu la moki nãpa ataveve Maria apim e pulk-ilavaru nene, pogos nãpa apisu Yesu kila Lasaros mal si e marena sanene na, am-lelaga nena e naga.

⁴⁶ Ana lala p̃asia amon lelagaena, ãpasũpe la sina ga, apa si pu Varasi lala, apisawal pan la sur nãpa Yesu miyumãenia.

⁴⁷ A pogos nãpa amloge pe akekaran re nena ga, ana lala amio yerka-wa na yar wa lala, apio m̃ena lala tãpena na pupia kumali kiena le Yu lala apim lele taaga asun-yuia. Ana pogos nãpa apim pae lele taaga, apisawal pan

la asape "?Yoko tekila kan yar nene narui? Naga kila ke pupia kile la pãpisi e maran kieta yeririna lala.

⁴⁸ Visae ve tevisawo re naga, yoko kila m̃a sanene vano-o ve tai re nãpa ve lelaga re e naga, yoko ure la punu ga ataveve ne. Ana visae la na mara nae Rom avisu yar nene kila ke sape imi ve pupia nasumonena tai sanene, yoko sinela kar ita le Yu la punu ga. Yoko akilia aimi akila mara amio ita vano-o akila kare kieta p̃egas punu ga amio awe plan kieta Yum̃a Wa Mana Ntewa."

⁴⁹ Apisa ke sanene na, kiela pupia nasumonena Kaẽpas, nãpa e kas nene na naga p̃uarar kia nãpa Parin Yaru Wa, pisa pan la, sape "?E, vanon ya ne kiamiu sitomena la plas ga sanene, nãpa amiu amninue ga sane yoko tekila ya ne van yar nene?

⁵⁰ Sur ya na po pan amiu? Pogaga nãpa yar taaga ga nene kila ita make ga tokovio, pona popon naga taaga mare vena tamalia kieta p̃egasia ita punu ga?"

⁵¹ Pogos nãpa pisa visena nene, naga m̃ape pisawal ke sitomena tai nãpa kiena ga. Ntewa kila naga p̃uarar yumãena na p̃arin yaru wa e pogos nene, ana Ntewa ke narui mligan m̃ena visena nene e kiena sitomena, vena visawalen visena lelaga tai, sape Yesu monar mare vena tamaliaen yeririna punu ga.

⁵² Naga pe kilia re poli, a

pisa ke sape siraunia, pogos naŭa Yesu mare, naga pe maren re ga ŭegas kiena ne le Yu ga la nene poli, ana kiena marena panon mēna narina ne Ntewa taŭena lala naŭa asike mēna e purvanua taŭena lala, ve naurepran laena punu ga aim ave na mrataŭa taaga ga.

⁵³ Ana e pogos nene, Kaeŭas pisawal visena nene, pure sitomen kiena ne yerkawa la punu ga kiena ne le Yu la asape Yesu monar mare ga. Ana siar e pogos nene, apisayu ke silaga, asape akilia akila ve sanape.

⁵⁴ Ana kiela sitomena nene kila Yesu mialorotete sina likan yeririna lala e yo nae Yutea, naga ŭere plan imimi, mepa mesike e narin kumali tai, kiena kia Ipraim, naŭa sike perina, lavisin yokena.

Lavisin pog na ŭaŭagena maro na Sitomalen Natamaliaen kiena ne Yesu

⁵⁵ Ana lavisin pog na ŭaŭagena kiena le Yu la nene, Paŭagena Nasitomalen Natamaliaena. Ana le Yu la naŭa asike e yo la ne, amligan ke kiela yo lala, apa ke ma Yerusalem, asape ava e Yumna Wa Mana ne Ntewa, akila kuŭaŭaena naikikena e marana ne Ntewa, sumon naŭa ŭaŭagena siaria.

⁵⁶ Ana pogos naŭa yeririna la apa ke metava e Yumna Wa, asike akale ke Yesu. Akale pano aña re

naga poli, ana la apiuyun ke petan la, asape “?E, amiu asitom sanape? ?Yoko naga vim kate e ŭaŭagena nini, po ve vim re?”

⁵⁷ Ana ŭarin yar wa la amio Varasi lala, lala mēna asitom ke asape pona Yesu kate li e aora nene yo. Ana la apisaar mārera asape visae avisu Yesu sike lele tai, monar aligan visena va van la vena aim na atararia.

12

¹ Ana pogos naŭa Paŭagena Nasitomalen Natamaliaena nene pere ke ga wa, legiena orai sike ga wa, ana imimi memio Yesu mepa tol si narin pulkumali naŭani Petani. Ana mepa makate si e umna mēna ne naga naŭa Yesu kilamalia sina ga pe piavi re poli, naŭa Lasaros.

² Mesumna memio la pano-o, la nene asape akila kinenen tai akan amio Yesu. Ana pogos naŭa akila ruru punu pa sur lala, imimi memio Yesu mepim metotano, a Lasaros mēna totano amio imimi, ana vinena naŭa Mareta naga ŭar ke kamimi kinanena pimi.

³ Ana vinena ne Lasaros taŭena naŭa Maria, naga mēna sumna ga, naga kus pupia pias na ponotaninu pimi, ponotaninu nene apio asape nat, naga ponotaninu tai naŭa kana maran kilavaru pa metava paŭisi. Ana kus pimi lavis pu Yesu, taronia miyumuvan la Yesu ea. Pisi

na Maria tar pupia viluna piavi nene, miyumuvan sina ga la Yesu, ana pe piavi re poli, ponotaninu naŋa ne ponos miyere make loyuma e naŋa asike e ne.

⁴ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yesu naŋa yoko siraunia wilwilin wania, Sutas nae Kariot, naga mēna pisu ke sur nene.

⁵ Naga pisape “?Vanon ya ne ve awilwilin re ga pupia ponotaninu nene? Visae sanene, akilia ataulu pupia varu tai, sane kilavaru naŋa yaru tai tauluia e kiena yumaena na kas wetelu tai, ana akilia atamañ vena iilaen la naŋa pe kiela sur la poli. !Akila kare ga ne!”

⁶ Naga pisa sanene, ana naga pe sitomañal re yar la naŋa pe kiela sur re la poli. Naga pisa vanon naga pisuar ke kiamimi karo na varu, a pinaun la ke, kan ke kiamimi varu lala, a naga sitom manene laa varu na ponotaninu nene.

⁷ Ana Yesu pisatamañe e sur naŋa Sutas pisa, sape “Ei, piowa naŋa ko ovisa kare vineta sanene. Naga kila sanene pan inu vanon naga sitom ke sape legiena naŋa yoko asinwo inu pimi make lavis narui.

⁸ Yoko yar la naŋa ve kiela sur re la asulue ga amio amiu, vena amiu aiila la sanene, ana in na pe pe nasulueen re nemio amiu poli. Sanene, sur nene naŋa naga kila pan inu naga po paŋisi.”

⁹ Ana pe piavi re nena ga, visena pato tol lala naŋa aŋarpiran la ke e paŋagena garo Yerusalem, sape naganane na Yesu pam sike Petani rui. Pisi na lala apava ke asape avisuia, a pe naga re ga poli, asape avisu mēna Lasaros, naŋa Yesu kila naga mal si rui.

¹⁰⁻¹¹ Yeririna la apa apisu ke Lasaros sanene, a sur naŋa Yesu miyumañen pania kila naŋa lala moki, pano tol li na sumonena laŋas kiena le Yu lala, aŋure petan kiela nasumonena taŋena lala, apim amlelaga e Yesu narui. Ana yer keviu kiena yar wa lala naŋa asike ne apisayu sur nene, apiranaria asape akale mrapa naŋa awe moñar Lasaros mare.

Yesu pimi tol yo naŋa Yerusalem

Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

¹² Lasaros lala akila pae kinanena kana ne Yesu pisi, ana e legiena taŋena sina, visena pato tol pupia pina la naŋa apam asike Yerusalem e paŋagena, asape Yesu naga pimi ke rui, vena vim loyuma e pupia kumali nene.

¹³ Ana yeririna la amloge, asumañal amial apa ate lumañela lala, amiyal apano vena avitawe naga mrapa.

Asape akila sanene vania vena naga vim ve sane kiela pañarin supe, ana la amial apa sanene, apioyon ke sanini apisape,

*"!Pona we-e po! Teieluar
naga, kieta ãarin suãe
viu nae Israel!*

*!Ntewa na mava ovisa ruru
naga naãa pimi e
kionãa kia!" Yauena
118:26*

14 Ana Yesu mial pimi
ke, naga kila naãa aãure
narin togki tai pimi puna,
pa totano ea mial pimi. Sur
nene naãa naga kila taveve
ruru ga visena tai na Visena
Wa naãa pisape.

15 *"Amiu le Yerusalem lala,
amiu ve amarau re
sina,*

*Amiu avisuia, nanagane na
kiamiu ãarin suãe
naga pimi ke pun amiu
narui.*

*Naga kus ke ga narin ninus
nen togki tai, pa totano
ea pimi ke." Sek 9:9*

16 Ana e pogos nene, imimi
nalogena kiena ne Yesu lala
pe mesitorãal re visena nene
poli, a siraunia, pogos naãa
pa pae ma e peni, imimi
mepisu kilale ga na wa sane
visena marua na nanua ne
naga pisayu naga mesmas,
ana mepisu sane naga kila
sur punu ga mesmesu ga sa
naãa Visena Wa lala apisa
nanua sumo asape yoko
Navisaarena yunãenia.

17 Ana ãisi na pupia ãina
nene kila ke naworworena
pa Yesu sanene na. Lala
moki la naãa nakoneva
asike amio naga pogos naãa
pio Lasaros mãl si petan
marena, ana la apa apisawal
pupia kile nene pan yeririna
taãena lala,

18 ana pogos naãa lala
amloge sur la naãa Yesu
miyunãenia, sinelan asape
avisuia, ana la apim vena
ava avisuia.

19 Ana lala punu ga nene,
pupia ãina pa tai narui,
ana pogos naãa le Varasi la
apisuia, amloge piowa, asilin
ãarila, apisape "Toãaryon
yar nene pano-o piowa ga.
Naga taulu ita punu ga, pure
yomarava wetelu nene apa
ataveve naga rui."

*Le Krik laãasia asape
avisu Yesu*

20 Ana e yeririna moki
la naãa ke metava ma
Yerusalem vena alotun
Ntewa e ãaãagena nene, lala
ãasia pe ape le Yu re poli,
lala le Krik la naãa apim
amlelaga e Ntewa sane le Yu
lala.

21 Ana pogos naãa amloge
manene laa kia kiena ne
Yesu, asape avisu naga. Apa
akale, akirawal kiena nalo-
gena naãa Pilip nae Petsaeta
ma Kalele, ana apiun Yesu
tania.

22 Ana Pilip pa pisawal pa
Antru, ãisi na lalua apa api-
sawal pa Yesu.

23 Ana pogos naãa Yesu
mloge sape la naãa pe ape le
Yu re la poli asape avisuia,
naga pisawal sape "Nana-
gane na pe pogos mesmesu
vena Ntewa kila kiau kia,
inu Narina ne Yeririna, va
metava.

24 Nepisa pe lelaga pan
amiu, sane visae kurus tai,
visae ve amapla re, yoko
naga taaga to korena ga
tomã sanene. Ana visae

amapla, yoko menun nena ga, ana siraunia kilia war si mras ve moki.

²⁵ “Sanene, naga naña kekaran manene laa malena kiena e yomarava nini, taulu naña kekaran inu, yoko kilaluia, a naga naña pe sitom manene re naga poli, yoko naga sumã ga woga ga vano-o tol malena viu naña pe luas re poli.

²⁶ “Yere Yu pona yere Krik naña sape sinenan kiau yumaena, sinenan sape ilan, naga monar taveve in lue ga. Ana pogos naña naga taveve inu ke sanene, yoko e lele ya naña sa neva nesike ea, a naga mēna kilia amio inu. Yar naña pe yar na kiau yumaena, yoko Ntewa la kia wo vania.”

Yesu sunyu kana marena

²⁷ Ana Yesu siar sitomveve ke naña yoko ve ve piavi re na, monar mare, ana mloge urmi pañisi e naga. Pisi na sape “Nanagane na, nemloge sane sitomena la moki e losineu. ?Yoko nevisa ya ne va kau Ata? ?Popon nelen, neviun vetania, nesape: Ata, awis otarlua inu e aora mārera na loge viowaena nene? Pona piowa ga naña nevisa sanene, vanon in na nepim e yomarava nini vanon nenaga yumaena ne nanene.

²⁸ Peraga, popon nevisa ve sa ga nene, nevisave: Ata, awis okila kionã kia vim ve keviu kome sur la naña sa akila van inu.”

Ana pogos naña Yesu pisa pa visena nene, pulgo tai metava ma e peni pis pitomi tano, pisape “Inu na nekila ke kiau kia pa metava kom ga e ko rui, a yoko nekila ke sina ga na wa.”

²⁹ Ana pīna la naña asu ke lavis ga amloge māaгена na pulgo nene, ana p̄asia asape polilu ga tai, la p̄as asape “Peraga, navisi ga ta ne pisi ke pania.”

³⁰ Ana Yesu pisa pan la sape “Pulgona naña temloge ne, naga pe pitomi re sape in na neloge poli, a pitomin amiu, vena amiu akilia sane inu nepimi pe.

³¹ Monar ve sanene vanon nagane na, pe pog na lipereen yeririna na yomarava narui, pe pog na kovenluaen p̄arin supe na yomarava narui naña Yermare.

³² Vena nekila yumaena nene, monar netamalele metava e laki torovia, ana pogos naña nemēke metava sanene, nekilia noure yeririna punu ga aim pun inu.”

³³ Ana visena kiena ne Yesu, naga pisa pe nakilaen imi merarava van la sane kiena marena pe marena tai naña ve sanape.

³⁴ Ana pogos naña pīna la amloge, asape “Memloge ke naña apuloyu ke Visena Wa, pisa ke sape Navisaarena naga mal lue ga, tap̄atete mare pogos tai. ?Ana sanape naña ko na opisa ke osape

yoko atelan Narin Yeririna metava vena mare? ?Pona ko na opisa ke ga taþena tai yo? Narin Yeririna ya naþa opisa ke ne, naþa yoko ve sanene vania?"

³⁵ Ana Yesu pisatamē pan la, pisape "Inu na nepe yomerarava kiena ne Ntewa, a nekilia nesumā si nemio amiu yam ve plas ga. Ana pogos naþa nesike nemio amiu, popon ayal e kiau yomerarava nena, visae peraga, yoko pupumalko kalo make amiu, a yar naþa sape yali, taþatete visuluþar si kiena mrapa.

³⁶ Pogos naþa inu naþa nepe yomerarava nene nesike ke nemio amiu wa, popon alelaga e inu, vena amiu mēna akilia aim ave yeririna na yomerarava lala."

Ana pogos naþa Yesu pisa pa visena la nene, naga mligan la asike, petan la pa tapolou e lele tai naþa taþatete aimin sina naga.

Le Israel la pe sinelan re alelaga e Yesu poli

³⁷ Yesu miyumāen pupia kile la moki e marala rui, ana pe suri korena, lala pe sinelan re asape alelaga e naga poli.

³⁸ Ana kiela þelaga na sanene, akila ke sina ga sa ga naþa le Yu marua la nasumo akila e pogos kiena ne yermarua Aisea, naþa pisayu e visena la lua naþa pisawalia. Nasumo pisa sanene, pisape "Ntewa na mava, imimi mepisasawal ke pan la, ana lala pe akekaran

re asape alelaga poli, a ko ko na okila meraravan kionā puriukawaena na lumōia van la, ana lala a ne pisuluþaria? Pe ta re poli." Ais 51:1

³⁹ Ana na luania, naga mēna pisa sanapen lala amon lela-gaena e Yesu, pisa sanini, pisape

⁴⁰ "Ntewa þaryon la pano-o peraga, þisi na kila ga kilamarala la pimi pe kilamara þala, kila losinela la pimi mārera laa paþisi.

Pisi na kilamarala la taþatete si avisu ruru suria, po losinela la aninuluþar suria.

Visae pere, yoko la avilon la aþasuþe la aim pa panu rui, vena nekila ruru kiela malena la." Ais 6:10

⁴¹ Ana visena kiena Aisea nene pimi e naga, siraun naþa naga pisu naurarena kiena Navisaarena loyumā e Yumā Wa Mana ne Ntewa, a nanagane na tepisu sane pisayu ga Yesu lelaga, amio lala naþa e kiena pogosia.

⁴² Ana sa naþa visena la nene pisa, lala moki pe amlelaga re e Yesu poli, ana þasia amlelaga, pa tol mēna kiela nasumonena laþasia. Na nene naga po, ana sur taaga naga piowa, akilawan ke ga kiela nalelagaena, vanon amaraun Varasi lala, amaraun asape sa akoven plan la laea vetan kiela yumā na lotena.

43 Kiela marauena nene, naga sane lala pe asitom re si nakilaena vena yoko Ntewa kekaran la vanonia, ana lala asitom ke ga keviu sane yar taŕena ga la avisu la ve sanape.

44 Ana Yesu pisawal pupia visena maro tai e maran kiena yeririna lala, pisape "Naga naŕa mlelaga e inu, pe mlelaga re ga e inu poli, ana mlelaga e imimi lua naga naŕa mligan inu nepimi,

45 a naga naŕa pisu nu ke, sa ga naŕa pisu ke mēna naga.

46 In na nepim e yomarava nini, sane kana yomerarava, na kilaen yar ai naŕa lelaga e inu, yoko ve su re si e yemalolo.

47-48 Ana visae la ŕasia aloge kiau visena, ana pe amlogear re poli, pona visae laŕasia akovenwanu amon logeen kiau navianena lala, la nene yoko akus kiela naliŕereena e legiena maro. E pogos nene, ve in re naŕa nesuñalu neliŕere la, vanon in na pe nepimin re naliŕereen re yeririna na yomarava nini poli, nepimin natamaliaena. Ana sur naŕa liŕerela, nane kiau visena la naŕa nepisa ke pan la pogos naŕa nesike nemio la nagane narui.

49 Kiau visena kilia kila sanini, vanon pogos naŕa nepisa plan ke visena la nene, in na pe nepis re ga e kiau kia in ga taaga poli, ana nepis ke e kia kiena ne Ata

naŕa mligan inu nepitom tano. Naga ga pisa plan ruru pan inu sur la punu ga naŕa pe kiau na visaplanena,

50 ana sanene, silaga in na nepisa ke sur punu ga naŕa Ata sinenan pisape nevisa. A kiena navisaluaena punu ga nene, nekilia sane malena wo naŕa pe luas re e poli, sike ga e lala."

13

Peni na luas nen malena kiena Yesu, ana naga kevan lana ne kiena nalogena lala

1 Nanagane na, sur la punu ga akila ruru pa rui, naŕa peni ga na pupia legiena naŕa Paŕagena na Sitomālen na Tamaliaena siaria. Ana Yesu pisu kilale ke pa rui sane kiena pog pimi ke narui, legiena ga na peni pe pog naŕa monar ligan si yomarava nini wasuŕe sina va puna ne arimana. Pimi tol pogos nene, e mrapa la moki, naga kila po paŕisi pan la naŕa puna naŕa asike pa e yomarava nini, sitom la paŕisi, a nanagane pe pog na sitom laen va ve keviu laa sane, vano-o tol naŕa kiena malena kovio vanon la.

2 Ana naga sike amio imimi kiena nalogena lala e yo ma metava, kila ke kana kinanena maro amio imimi. A Sutas naŕa nae Kariot ne, narina ne yermarua Sae-mon, naga mēna sike ke amio imimi e pogos nene,

naga sike amio kiena sitomena viowa na wilwilinwanen Yesu, komin naŋa Yermare mligan teke e kiena sitomena rui.

³ Ana mekinana mña pano-o pisi na Yesu naga sitomveve ke sanape naŋa nanua sumo, petan ma puna Ntewa pitomi tano, a sanape na Ntewa mligan sur punu ga sike e limana, a sanape naŋa monar tauluia, siraunia naga kilia vetan si yomarava nini va sina puna.

⁴ Naga mloge pupia sineyeena e losinena vanon imimi kiena nalogena lala, sinenan sape kila kile tai e sineyeena nene van imimi, vena imimi mña ga mekilia mekila van imimi. Ana suñalu, pa miyenlua mña kulkota, pitavin tawol tai,

⁵ pio wii mñene pialo tai, kus pimi, siar kevan lamimi lala, kila naga sane pe yar na yuñae kiamimiena tai. Kevan mña lamimi la sanene pano-o, miyumuvan la e tawol naŋa pitavin ke ne,

⁶ pano-o pimi tol lana ne Saemon Pita. Ana Pita pisu mña naŋa naga pimi tolia, pisa pania, sape “? Suŋe, yar nene? Ko na ope yerkaŋa paŋisi wa, pe mesmes re naŋa ko na okevan lau sanene poli.”

⁷ Ana Yesu pisatamña, sape “Pita, sur na nekila ke ne, nanagane na pe opisu kilale re poli wa. Ana siraunia, ko na okilia ovisu kilale ruru ga na wa.”

⁸ Ana Pita sinenan sape kilawo Yesu wa, sape “Peraga Suŋe, taŋatete ga netamñan okevan lau.”

Ana Yesu pisape “Visae ve nekevan ruru ko re, pe kiau sur re tai teke e ko poli.”

⁹ Ana pogos naŋa Pita mloge nene, kiena sitomena pe taŋena narui, pisa pa Yesu sape “! Suŋe, visae ve sanene, netamñan ga, sineun nesape okee inu, ane ve lau re ga, okee inu punu ga va tol mña lumñau lala amio ŋaruu!”

¹⁰ Ana Yesu pisatamña pa Pita e narin ŋakaiwa tai naŋa pisayu ŋelaga naŋa yaru mekiki e kiena mlamulena viowa lala. Naga sape “Yar naŋa kulu mare ga na wa, yepena punu ga merarava rui. Ana visae lana ve namname sina, ana taŋatete naga va kulu punu sina ga, yoko naga kevan ga lana. Ana nepisu sane amiu sanene narui. Amiu punu ga amerarava ruru pa rui, a amiu yar ga tai naga pe sa re nene poli, naga pe namname ga moña ga.”

¹¹ Ana Yesu pisa sanene, sape pe imimi punu re memerarava poli, vanon naga kilia pa rui imimi yar tai naŋa yoko ve yam ve piavi re na naga wilwilinwan naga.

¹² Ana Yesu kevan lana Pita amio imimi taŋena lala pano-o pisi, pa miyen sina ga mña kulkota, totano piuntan imimi, pisape “? Amiu

apisuluþar ke yuñæena naþa nekila pan amiu ne, po peraga?

¹³ Sur nene naga sanini. Pogos naþa amiu apio inu ke asape nepe Navianena pona nepe Suþe, amiu na apisa pe lelaga ga.

¹⁴ Ana visae apisu naþa inu kiamiu Navianena po kiamiu Suþe nekevan lamiau, popon amiu mēna akekevan ke lamiau lala, amiu akilakila þelaga wo la sanene van amiu silaga.

¹⁵ In na nekila sanene pan amiu, vena amiu na yoko ataveve maran taaga e legiena la naþa pimi ke ne, naþa amiu ga akila si van amiu sane in na nekila pa pan amiu rui.

¹⁶ Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yar na yuñæena naga taþatete to metavan kiena yerkawa, po yar na waren visena naga ve to re metavan naga naþa mligan naga pano.

¹⁷ Ana visae amiu avisu sane kiau visena la nene pe lelaga, a visae amiu akila ke sur la naþa nepisa, yoko pupia navisa rurueña vim van amiu sirau."

Yesu pisawal sape yoko Yutas wilwilin wan naga

Matiu 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

¹⁸ Ana Yesu pisape "Nepisa sanene, a pe nepisa amiu punu re poli, komin ita yar ga tai naga sike ne, naþa naga kiena sitomena pa pe

taþena pa rui. Lelaga, in na nekilia ruru amiu punu ga naþa nekilogia amiu, ana nekilia nesape amiu yar tai yoko kila mesmes ga sa naþa Visena Wa pisawal nanua rui, naþa pisa sanini, sape

'Naga naþa imimi lua makan pae kau kilaparavi,

nanagane na naga tarlua pa lana rui vena vielua inu!' *Yauena 41:9*

¹⁹ "Sur nene naga piowa ga, ana nesape nevisawal van amiu sumo wa, ana pogos naþa avisu sina ga ve yam piavi re na, akilia alelaga asape inu na lelaga, in na naga naþa mon lue.

²⁰ Nepisa pe lelaga pan amiu, yar naþa porworun yar na waren kiau visena naþa nemligan naga piñasu, naga sa naþa porworun inu ke ne, a naga naþa porworun in sanene, naga sa naþa porworun ke naga naþa mligan inu nepimi."

²¹ Yesu naga pisa pae visena nene pan imimi, ana siar mloge naþa sinena pulen naurmiena lala, pano o pisawal meraravan ga e maramimi, pisape "Lelaga nepisa pan amiu, yoko amiu yar tai wilwilinwan inu."

²² Ana pogos naþa naga pisa sanene, imimi memilania, mesuñña metamaren imimi ke sina ga, memninue ga mesape naga pisa ke imimi a ne.

²³ Ana e pog nene, inu Yoane, sane nalogena naþa

Yesu sinena sii inu paḗisi, inu netotano ke ga lavisin naga,

²⁴ ḗisi na Saemon Pita kila limana pan inu, sape “Wolai, ko na oviunli ga tania, ovisave naga pisa ke ai.”

²⁵ Siraunia nepa la lavisi tekaki ga, nekian ḗaruu pa laa lavis puna ne Yesu, nepi-unlili tania, nesape “?Suḗe, ko opisa ke imimi ai?”

²⁶ Ana Yesu pisatamea, sape “Nepisa ke ga naga naḗa narin kinakina kilapar-avi nene, nowuton vito e mḗata pursi, ana nekian vania.” Ana naga kila sa ga naḗa naga pisa, mla kilapar-avi tai, kian pito e mḗamimi pursi, ana mlalua mla pan Sutas, narina ne yermarua Saemon nae Kariot.

²⁷ Pisi na Sutas mla kania, ana veraga ga, Yermare pimi pa loyuma e naga. Pisi na Yesu pisa pania, sape “Pogaga, sur naḗa pe kionḗa nakilaena, oto vilaga okilalia wa.”

²⁸ Ana e imimi taḗena la naḗa metotano ke e kinanena nene memio Yesu e pog nene, pe imimi yar ta kilia re poli, sane vanon ya ne Yesu pisa visena nene pan Sutas.

²⁹ Imimi ḗasia asitom amape vanon Sutas naga pisuar ke kiamimi karo, ana Yesu miila vena va ul kamimi kinanena yo, pona va la kilavaru tai van la naḗa pe kiela sur re poli, pona sur tai ne sanene.

³⁰ Ana Sutas naga kilia ruru ga sur ya naḗa Yesu pisa ke pania, ana veraga ga sumḗalu pa si vanua, naḗa sane yemalolo pa rui.

Navisaluaena vii na sine-siena

Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

³¹ Ana pogos naḗa Sutas pa pae vanua, Yesu siar pian imimi ke sina ga e sur la moki. Naga pisa pan imimi, sape “Nanagane na pe pog na naurarena kiena ne Narin Yeririna vim kate, nanagane na pe pog naḗa yoko naga kila naurarena kiena ne Ntewa vim ve keviu laa sane.

³² Ana sur ya naḗa yoko naga yumaenia, kila kia kiena ne Ntewa va metava, siraun naga nene, ve ve vi-avi manene re, yoko Ntewa visirlua sina inu narina, kila mḗena kiau kia va metava.

³³ “Naruu lala, narin aora ga teke na, naḗa nekilia nesike nemio amiu wa, lavis ga naḗa monar neligan amiu. Pogos naḗa amiu avisu in na nevetan amiu pae na, yoko asape akalenulia ko laa ne, ana sur naḗa nepisa pan yerkaawa kiena ita le Yu taḗena lala, nevisa mḗena si van amiu, sane lele naḗa in na yoko neva ea, amiu taḗatete asiraunu aim e nanagane.

³⁴ Ana nanagane nesape nela si navisaluaena vii tai van amiu, sane amiu monar sinemiu sisii manene amiu,

va laa sanene ve sa ga naŋa sineu sii amiu.

³⁵ Ana visae sinemiu sisii amiu ke sanene, naga nene pe mrapa nakilaen yeririna nae yomarava la avisu kilia sane amiu ape kiau nalogena kemua la pe lelaga.”

³⁶ Yesu pisa pae pupia visena nene pan imimi narui, ana Saemon Pita sitomaŋal ke sina ga naŋa Yesu sape ligan imimi, naga piunia sape “Ana Suŋe, ko na yoko okom pe?”

Ana Yesu pisatamea, sape “In na nepa ke e lele tai naŋa amiu taŋatete asiraun inu aim e na wa, ana akilia ga aim e sirau.”

³⁷ Ana Pita mloge, piun sina ga, pisape “Suŋe, sanape in na taŋatete neim nemio ko ke nanagane? In na nekekan ga netamaŋ kiau malena vanon ko nanagane.”

³⁸ Ana Yesu pisa pania, sape “Ko opisa osape otamaŋ ga kioŋa malena vanon inu? Pogaga, ana nevisa ve lelaga van ko, ŋane ga ne kolemarko, pogos naŋa lakaporo ve kokoreko re wa, ana ko na oviro inu yam ve telu pa narui osape pe ope kiau re poli.”

14

Yesu mla visena na kila luŋeluŋeena pan kiena nalogena lala vena ve aloge manene re viowa

¹ Ana Yesu pisu naŋa imimi nalogena la memloge piowa naŋa naga monar vetan

imimi, ŋisi na pisa pan imimi, sape “Amiu ve akila re naŋa sinemiu viowa manene sanene. Aŋasine Ntewa rui, ana monar awasine in meŋa ga.

² Sa naŋa nepisa pa ŋa rui, neva nekila ruru lelemiu metava ma puna ne kau Ata, ana metava ma meŋa yuŋa, lele moki sike ea torokin amiu punu ga. Visae ve ve lelaga re, ve nevisa re van amiu.

³ Neva nekila ruru lelemiu nene, ana siraunia, nowasuŋe sina, netom tanon amiu, noure amiu avam punu, asulue ga amio inu e lele naŋa yoko nesike ea.

⁴ Ana mrapa naŋa na vaen tol lele naŋa nepa ke ea, amiu akilia pa rui.”

⁵ Ana Tomaŋas piun petania, pisape “Suŋe, imimi memninue ga lele naŋa ko opisa ke osape ova ea, ana sanape ne yoko mekilua mrapa na vaen ea?”

⁶ Ana Yesu pisape “In na nepe purŋes nen mrapa, in na nepe purŋes nen lelagaena, in na nepe purŋes nen malena. Pe yar re tai kilia va ma puna ne Ata sa ve kom re pun inu.

⁷ Visae amiu apisu kilale inu, asape in na nepe ai, naga sa ga naŋa apisu kilale meŋa Ata. Ana nanagane, amiu apisu ke pa naga narui, sane siar na ne ŋane, amiu akilia naga ve lelaga.”

⁸ Ana Pilip piun petania, sape “Suŋe, sur ne naga

ke nene narui naþa sinemini, mesape mevisu Ari-mata. Awis, sa ko na ovisa lologia li naga van imimi, yoko mekekaran vaþisi.”

⁹ Ana Yesu pisatamea, pisape “? Pilip, nesike nemio amiu tol kas via rui, ana ko pe opisu kilale ruru re in poli wa? Sa naþa nepisa ke pa rui, yar naþa pisu inu, naga sa naþa pisu ke pa Ata narui. ?Ana sanape na ko opiun ke sina ga osape nevisa lologia li Ata nae ma e peni van amiu?

¹⁰ ?Ko na omlelaga sane inu, in na e Ata, a Ata e inu, po ko na pe omlelaga re e poli? Visena la naþa nepisa ke pan amiu la, pe sa re naþa inu ga taaga ne nepis ke e kiau kia poli, ana Ata naþa teke e inu naga kila ke kiena yumæena la nene pimi þarpoyo e inu.

¹¹ Popon amiu alelaga e sur la naþa nepisa, sane in na e Ata, a Ata na e inu. Visae ve alelaga re e inu vanon ga kiau visena la nene, monar alelaga ga vanon yumæena la naþa amiu apisu in na nekila ke pa rui.

¹² “Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yar naþa sa lelaga e inu, yoko naga mæna kilia kila yumæena la sane in na nemiyumæen ke ne. Yoko neligan si yo neva si puna ne Ata, ana siraunia neligan Ninuna vitomi, ana naga kilia kila kile kerkeviu la sanene, taulu naþa amiu apisu pa rui.

¹³ Nepisaar pan amiu, sane sur ya ne aviunia e kiau kia, yoko in na nekila ga van amiu. Yoko nekila ga ve sanene vam amiu, vena kilaen kia kiena ne Ata naga kilia va laa metava ve keviu likan amiu, e yumæena la naþa inu, sane narina, nemiyumæenia.

¹⁴ Sanene na, sur ya naþa aviun tan inu, yoko nekila van amiu.”

Yesu pisaar Ninuna Wa pan la

¹⁵ Ana Yesu pisa mæna pan imimi, pisape “Visae amiu sinemiu sii inu pe lelaga, monar auarar ruru kiau navisaluaena lala.

¹⁶ Yoko in na ve nesu re si nemio amiu, ana yoko neviun tan Ata vena ligan yar taþena tai vim kus leleu vena iila amiu. Naga naþa yoko imi, yoko sulue ga amio amiu,

¹⁷ naga pe Ninuna na visawalen visena lelaga. Yeririna na yemalolo na yomarava nini taþatete atol naga, vanon taþatete akilia avisu kilale naga, pe akilia re nena, ana yoko amiu akilia ruru naga vanon naga ke narui naþa amio amiu nana-gane, a yoko sike lue ga e amiu.

¹⁸ “Kiau nalogena lala, taþatete neligan kare amiu naþa asumæa sane ninuyu ga la poli. Peraga, yoko nowasupe si neimin amiu.

¹⁹ Narin aora teke ga wa, pe piavi re nena, yoko yeririna na yomarava nini

tařatete avisu in sina. Ana amiu ga yoko avisu nařa in na nemal sina ga, ana vanon nařa nemal, amiu mřena yoko amal.

²⁰ E legiena nene nařa avisunu nemal sina, amiu akilia sane in na e Ata, a amiu e inu, a in na e amiu.

²¹ Naga nařa sinena sii inu pe lelaga, naga pe naga nařa řuarar ruru kiau navisalu-aena lala a mlogear la. Naga nařa sinena sii inu sanene, yoko Ata sinena siia, amio in mřena sineu siia, nakekaten ke naga vena nekila naga kilia inu laa sane."

²² Ana imimi nalogena tai, nařa Yutas tařena, pe naga re nařa nae Kariot poli, piuntan Yesu, sape "Ana Suře, osape oim okekaten imimi, ana yoko okila e mrapa na sanape nařa yoko yeririna tařena la nae yomarava tařatete avisu kilia?"

²³ Ana Yesu pisatařnea, pisape "Visae yar sinena sii inu, yoko uarar ruru kiau visena lala, ana yoko Ata sinena sii naga. A yoko imimi lua meim puna, mekila mřamimi uřa memio naga e kiena malena, ana yoko tařatete ve sanene va la nařa pe amlelaga re poli.

²⁴ Ana yar nařa pe sinena sii in re poli, naga tařatete logear ruru kiau visena lala. Naga nene navisatařnea na kiamiu naviunena nene, ana e visena nařa amiu amloge ga nagane, pe pe kiau visena re nene poli, naga

pe visena kiena ne Ata nařa mliganu nepitom e nini."

²⁵ Ana Yesu pisape "Pogos nařa nesike nemio amiu wa, in na nepisa ke sur la moki sanini pan amiu rui.

²⁶ Ana pogos nařa sa nevano, yoko Ata ligan Ninuna na iilaena vitomi, ana naga yoko kus leleu, vian amiu e sur punu ga, ana ligan nasitomřalena e kiau visena la punu ga e kiamiu sitomena lala.

²⁷ In na nevano, ana neli-gan suřarena sike amio amiu. Suřarena kiau nene pe suřare nowo tai nařa yomarava nini tařatete la van amiu. Ve sanene na, ve akila re nařa sinemiu viowa manenea, a ve amaraun re sur lala. Amiu ve asitom manene re,

²⁸ kome monar ve sa ga nařa nepisa pa pan amiu rui, nesape in na neure kone wa, ana yoko neim si pun amiu. Pona amiu aloge viowa nařa nevano, ana visae sinemiu sii inu, popon amiu akekara manenea nařa nekilia neva sina puna ne Ata, nařa naga to laa metavan inu keviu pařisi.

²⁹ "Sur la punu ga nene pere wa, ana nanagane na nepisawal ruru pan amiu rui. Ana pogos nařa avisu imi mřalivi torokin nena ga sa nařa nepisa, ana řisi na akilia alelaga ga sane nepe lelaga.

³⁰ "A nanagane, tařatete nevisa si sur ve moki van amiu, vanon řarin suře nařa pe řarin suřen ke

yomarava nini nagane na, pimin inu ke pa rui. Ana yaru nene, puriukawaena kiena pe torokin re taulu kiau puriukawaena poli,

³¹ ana netamān inu ga e limana, monar nekila ga sur ya naŋa Ata sinenan sape nekila. Nekila sanene, vena yeririna na yomarava nini avisuluŋaria sane sineu sii la.

“Poga, kana pog narui, tesumālu teva vanua.”

15

Yesu pe purŋes nen kilka naŋa lelaga

¹ Ana e pog naŋa memial mepano, Yesu pisa ke sina ga visena ŋas pan imimi. Naga pisape “In na nepe purŋes nen kilkerep naŋa lelaga, a Ata naga pe yar na visuaren lokove na kilika lala.

² Naga pisuar ruru ke korowasneu lala, visae visu korowas tai naŋa ŋar re mras poli, naga telua, a visae visu tai naŋa ŋar mrasa, yoko kilavan ruruia vena war si mras ve moki.

³ Sur nene nekila pan amiu rui, naŋa sane sur naŋa kilavan ruru amiu, naga kiau visena la naŋa nepisa ke pan amiu.

⁴ Amiu na korowasneu lala, monar ayakolkol ruru amiu e inu, a in na neyakolkol ruru nemio amiu. Visae korowas nen kilka ve yakol ruru re amio purŋesia, taŋatete war mrasa, a maran taaga ga amio amiu, visae ve ayakolkol ruru re amio

inu, yoko kiamiu malena taŋatete nena war mras napo lala.

⁵ “In na nepe purŋes nen kilika, amiu na ape narin korowasneu lala. Naga naŋa sikol e inu a nesikol e naga, naga ke naŋa yoko kiena malena kilia war mras ve moki, vanon sa ve in re e amiu, taŋatete nena akilia akila sur tai naŋa po e marana ne Ntewa.

⁶ Visae yar tai ve sikol re e inu, naga sane korowas tai naŋa pimi mano pa rui, atelua awar akoven va e kapi, kapi kekania.

⁷ Visae asu ruru mā e inu, a kiau visena to ruru mā e amiu, sur ya naŋa sinemiun asape aviunia, akilia atolia.

⁸ Popon amiu awar mras la ve moki e kiamiu malena lala, naga nene mesmesun kiau nalogena la asumā akila, a pe mrapa mēna nakilaen kia kiena ne Ata va manene laa metava.

⁹ Ata sinena sii inu paŋisi, ana vanon naŋa sinena sii inu, inu mēna sineu sii amiu, ana popon amiu asikol ruru amiu e kiau nasinesiena nene.

¹⁰ “Visae auarar ruru kiau navisaluaena lala, akilia asumā loyurmā e kiau nasinesiena nene, sa naŋa in na nepuarar ruru ke pa rui navisaluaena kiena ne Ata, nesike pa loyurmā e kiena nasinesiena rui.

¹¹ “Ana sur la naŋa nepisa ke pan amiu, nemla pan amiu vena kiau nakekarena sike amio amiu, kila pupia kekarena tai naŋa po na po

kilia sulue ga amio amiu silaga.

¹² A kiau navisaluaena maro tai nalaen van amiu sanini, sane amiu monar sinemiu sisii amiu lue ga, sa naþa in na sineu si amiu ke ne.

¹³ Pe sinesiena re si tai poli naþa po taulu na sinesiena naþa yar tai tañan kiena malena, mare vena tamalia kiena erau tai.

¹⁴ Ana yoko in na nekilia nekila ve sa ga nene van amiu, vanon visae alelaga e kiau visena lala, yoko ave kiau erau la rui.

¹⁵ "Pe nepio amiu re sina nesape kam yar na yuñae kiauena ga lala poli, vanon yar na yuñae naga miyuñae ga, pe kilia ruru re navisaarena na yuñae kiena ne kiena suþe poli. Ana in na nepisu amiu ape kiau erau lala, vanon sur punu ga naþa nemloge Ata pisa pan inu, nepisawalia pimi merarava pan amiu.

¹⁶ Amiu pe apisa lologia in re poli asape nepe kiamiu, ana in na nepisa lologia amiu ape kiau, nepisirlar amiu vena ava awar mrasa e kiamiu malena lala, mras naþa sulue ga sike na rui. Ana pogos naþa ava ke sanene, sur ya naþa aviun e kiau kia van Ata nae ma peni, yoko naga la ga van amiu.

¹⁷ Na nene kiau navisaluaena van amiu naga sanini, sane amiu monar sinemiu sisii amiu."

Lala naþa na yomarava nini yoko sinela kar nalogena kiena Yesu lala

¹⁸ A Yesu pisape "Visae yoko avisu sane yaru na yomarava la naþa pe amlelaga re poli, sinela kar amiu, ve ailan manene re. Monar asitomāl mā naþa lala na yomarava nini sinela kar inu sumo rui, þisi na sinela kar mare amiu mēna ga ne.

¹⁹ Visae amiu ave sa ga yeririna na yomarava nini, yoko akekarān amiu ga, ana in na nekilologia amiu pa rui nesape aure vetan malena na yomarava nini. Kam na pe maran taaga re si sane kiena yar la poli, kila sane sinela kar amiu narui.

²⁰ Ana popon amiu asitomāl lue ga visena naþa nepisa pan amiu rui, naþa nesape yar na yuñae naga taþatete sukalawan kiena suþe. Visena nene kana kinasia sape sa ga naþa akila piowa ga akila karenu, yoko akila viowa akila kare amiu mēna. Sa ga naþa la pe amlogear re kiau visena la poli, yoko ve alogear re mēna kiamiu visena lala.

²¹ Pelaga viowa na sanene yoko akila van amiu vanon ga naþa amiu ape kiau, akila vanon pe akilia re naga naþa mligan inu nepitom tano.

²² "Visae ve neim nevisa meraravan re sur la nene e marala, yoko Ntewa visu sane lala pe akilaro re kiau visena poli. Ana nanagane na, amloge kiau visena la

punu ga rui, ana tařatete avisawan si visena tai e kiela naviowaena nařa akila řarmarera van Ntewa.

²³ Lelaga, akila řarmarera pa Ntewa rui, vanon nařa apieluen inu, ana naga sa nařa apieluen mřena Ata.

²⁴ Visae ve kiau kile re la nařa apisu nekila, nařa pe yar re si tai nařa kilia kila, pona Ntewa yoko ve visa re sape naviowaena sike e la. Ana pere, apisu pa rui, ana pe amlelaga re ga poli, ařaryon nakilaen navielueena pan imimi lua Ata.

²⁵ Sur nene mesmesun ga visena tai nařa Ntewa mligan teke e Nasiriena Wa, nařa sape

‘Sinela kar nu pařisi, ana peraga, pe panon re kiau naviowaena tai poli.’ Yauena 35:19, 69:4

²⁶ “Ana nevisa van amiu, sane yoko neligan Ninuna na iilaena vetan Ata maya vitom mřalivin amiu, nařa pe Ninuna nařa molue e malena kiena ne Ntewa, nařa pe Ninuna na visawalen nalelagaena. Naga vitom visawal inu re laa van amiu sane,

²⁷ ana siraunia, amiu mřena monar avisawal manene inu va laa sane van yar tařena lala. Na nene komin nařa amiu la nene asu lue ga amio inu silaga siar e nasiarena kiau yuřaena pimi tol nanagane.”

16

¹ Ana Yesu pis mřa ke pan imimi kiena nalogena lala wa, sape “Visena la nene, nepisa ke pan amiu ve nauarar ruru amiuena, vena kiamiu viawaena ve lor re pogos tai.

² “Pe lelaga, monar akilia asape kieta yerkawa lala yoko akoven plan amiu vetan kieta yuřa nalotena lala, ana yoko viowa laa sane van amiu vano-o tol pogos nařa sane sa awe momar amiu, ana yoko la avisa asape nanene yuřaena wo tai nene, ana akila vena Ntewa kekarania.

³ Yoko la akilia akila ve sanene van amiu, komin pimi tol nagane pe akilia ruru re Ata nae ma e peni poli wa, a pe akilia ruru in re mřena poli.

⁴ Ana siraunia, pogos nařa avisu sur la ne imi kakate ke ve sanene van amiu, akilia asitořal sina ga, ana yoko avisa asape ‘Lelaga ga o, nanagane na tepisu sur la nene sa ga nařa Suře pisa pan ita nanua sumo ne.’”

Yesu pisa sape Ninuna Wa yoko iila la

Ana Yesu pisape “Sur la nene pe nepisa re pan amiu sumo poli, komin e pogos nene nesike nemio amiu wa.

⁵ Ana nepisa ga na wa van amiu komin yoko ve viavi re na, monar neligan amiu, neva sina puna ne naga nařa sumo na mliganu nepitom. Nepisa lili mřa sanene pan amiu rui,

ana nepisu sane pe apiun manene re si lepas nene tan inu poli, asape nekom pe po neva e yo na sanape,

⁶ vanon pogos naŋa nepi-sawal nesape monar neligan amiu sa nene, amloge piowa-gan paŋisi ne.

⁷ Ana peraga, monar ve sa ga nene. Nepisa pe lelaga pan amiu, po manene laa pan amiu naŋa nevetan amiu, komin naŋa visae ve neva re, yoko Ninuna na iilaena taŋatete imi, ana sa nevano, yoko neila naga vit-omin amiu.

⁸ Ana Ninuna nene, pogos naŋa vitomi, kila pupia yuŋaena tai e yeririna na yomarava nini, kila la asitom kilia pupia sitom-ena ŋasia, tai e lepas na kiela mlamulena viowa, tai e lepas na kiau mesmesuena, a tai e lepas naliŋereena kiena ne Ntewa pan la.

⁹ “Na sumo, Ninuna nene yoko kila la avisu kilia sane purŋes nen kiela mlamulena viowa, naga kiela ŋelaga na yepela mavin vatanon inu-ena.

¹⁰ “Nalua, Ninuna nene yoko kila la avisu kilia sane in na pe nekila re suri viowa tai poli, nemesmes nenaga. Inu netorokin naŋa nekilia neva si metava puna ne Ata, ana yoko ve alual inu re sina.

¹¹ “Natelu, Ninuna nene yoko kila avisu kilia sane Ntewa kilia liŋere la, sa ga naŋa mligan ruru pa naliŋereena kiena suŋe

viowa naŋa pe ŋarun ke yomarava nini nanagane.

¹² “Sur la moki ŋike na wa naŋa nekilia nevisa van amiu, ana nepisu amiu amloge piowa sanene, taŋatete nevisawal van amiu nanagane.

¹³ Ana pogaga, vanon sirau, pogos naŋa Ninuna na visawalen lelagaena vim pun amiu, yoko naga kilia sumon amiu, atol visena nalelagaena taŋena la nene. Visena na lelagaena la naŋa naga vian amiunia, taŋatete visa ga e kiena sitomena naga taaga, ana sur la naŋa loge ma e peni, naga ga nene visawal van amiu. Ana yoko kila sanene vano-o tol naŋa naga kilia vian amiu ruruia e lepas na sur la naŋa amolmolue e inu ve yam piavi re.

¹⁴⁻¹⁵ Naurarena la punu ga naŋa kiena ne Ata, pe kiau mēna, ana Ninuna war kiau visena lelaga imi ligan ruru e kiamiu malena lala. E mrapa ne nanene yoko Ninuna naga kila mesmesun kiena yuŋaena, naŋa pe nayeluaren kiau kia.”

Pupia kekarena nawa-suŋeena kiena Yesu

¹⁶ Ana Yesu pisa mēna pan imimi, pisape “Ve yam viavi re na, yam ve plas ga, ana yoko ve avisunu re sina, ana yoko ve yam viavi re sina, akilia avisunu sina ga.”

¹⁷ Ana imimi nalogena la memloge visena nene, mepisa lelein pan imimi

mesape "Ita pe tekilia re nena sur la naŋa naga pisa ke ne. Nanua sumo ne, pisa ke sape wasuŋe sina va su si amio arimana ma e peni, ana nanagane na sape yam ve viavi re na, tevisu re si naga, ŋisi na yam ve viavi re na, tevisu sina ga.

¹⁸ ?A narin aora naŋa pisa ke ne, kana kinasia yara? !Pe tetol re nena kiena sitomena poli!"

¹⁹ Ana Yesu kilia sane sine-mimin mesape meviun meraravan sur la nene tania, naga pisawal ŋesania, pisape "Pona amiu apiuyun ke sina ga pan amiu e lepas nen kiau visena lala yo?"

²⁰ Pogaga, nevisa ve lelaga van amiu sanini, sane yoko amiu atagi, aloge viowagan ya naŋa yoko lala akila van inu, ana yoko yeririna taŋena lala na yomarava akekarania, aloge won vaŋisi. Yoko sinemiu la ulen naloge viowaena vano, ana ŋisi na, nemali sina ga vetan marena, ana avisu inu sina, a yoko kila kiamiu naloge viowaena nene vilonia imi ve nalogewoena.

²¹ Naga sa ga pogos naŋa sira mēŋena, naŋa sa tol kana aora nena, mēŋena laea naga monar loge viowagania vano warlua. Ana pogos naŋa ŋar pa na, pe sitomaŋal re si kiena naloge viowaena poli, ana naga pulen kekarena vanon kiena sisi tomtom naŋa paeme mare ga pimi yomarava.

²² "Ana ŋisi na amiu ve sa

ga nene narui. Nanagane na sinemiu la ulen nasineyeena keviu, ana siraunia in na nemalivin amiu si na, akilia akekara sina ga e pupia kekarena tai naŋa taŋatete yar tai lalua sina ga vetan amiu pogos tai.

²³ Ana e pogos naŋa neimi nemalivin amiu, pona amiu asitom asape popon sa aviun sur ve moki vetan inu, ana taŋatete ga, sur la nene pe naviunen re tan inu poli, akilia aviun mesmesun ga tan Ata ma e peni. Akilia aviun tania e ga e kiau kia, ana ŋisi na naga kilia taŋan van amiu.

²⁴ Pimi tol nanagane na, amiu pe apiun re sur e kiau kia poli, ana siar ga nanagane na, sa aviunia e kiau kia, ŋisi na atolia, ana kila sinemiu ulen kekarena.

²⁵ "Pimi tol nanagane na, nepisa ke sur la pan amiu e ga e ŋakaiwa, ana aora pimi ke narui naŋa ve nevisawan re si van amiu, nevisayu Ata ma e peni van amiu, nevisa plan meraravan sur punu ga van amiu.

²⁶ Ana e pogos nene, ve in re ga naŋa neviun ke sur lala van Ata vanon amiu, ana amiu ga akilia aviun mesmesun vania e kiau kia.

²⁷ Amiu akilia aviun mesmesun ga vania, vanon naga pisu amiu ke naŋa sinemiu sii inu, naga kilia ke naŋa amlelaga e inu sane nepetan ma puna nepitom tano e yomarava nini. Suri nene kila sinena sii amiu paŋisi, kekaran

ga na yagoganen kiamiu naviunena lala.

²⁸ “Ana e lepas na lele naña nepa ke ea, nekilia nevisa ga sa naña nepisa ga p̄isi ne, sa naña nepetan ma puna ne Ata nepitom e yomarava nini, ana p̄isi na nevetan si yomarava nini, nowasupe si ma uña puna.”

²⁹ Ana mepisatamea, mesape “! Supe, nanagane na ve ovisawan re si kioña visena e pakaiwa lala! Pogos naña opisa meraravan sur la sanene mepisu po paṗisi.

³⁰ Memloge kioña visena lala, mepisu kilia sane ko na okilia sur punu ga, pe kiamimi naviunena re si naviunena tan ko poli. Lelaga, nanagane na memlelaga m̄arera sane pe lelaga, ko na opetan Ntewa opitom e yo nini.”

³¹ Ana Yesu pisatame la, sape “Ana yo. Pona amlelaga e inu pe lelaga?

³² Popon alelaga m̄arera, vanon aora naña nepisa ke ne, pimi ke narui, ana visae pere, pimi pa yo rui. E pogos nene, am̄emene amiu aliureure amiu, po amiu awasupe amiu veve taaga sina e m̄amiu uña lala, taṗatete tai sike si amio inu, yoko inu ga taaga nesike. Ana nanene naga pogaga pan inu, vanon nekilia sane inu, pe in ga taaga re nesike poli, ana Ata na amio inu lue ga.

³³ Nepisa sanene pan amiu vena ve sinemiu kurkur re, a vena ve aloge re viowa. Pe lelaga naña kiamiu malena

e yomarava nini, ulen ga naloge viowaena amio pog m̄arera, ana in na netaulu pa naviowaena na yomarava nini rui. E kiamiu malena la e inu, yoko alual luen ga sum̄arena wo.”

17

Pupia leniena kiena ne Yesu

¹ Ana pogos naña Yesu pisa pa visena la nene, sape len va arimana. Kira pa metava ma e peni, pisape “Ata, nekilia sane nanagane na kiau pog na loge viowaena pimi narui. Awis, ovisuar inu narum̄a, vena kiau kia ve vito re tano, ana va metava, yoko inu m̄ena ga nekilia nevisirlua kioña kia va metava.

² Nemlelaga sane ko na okila sanene, vanon omla pupia puriukawaena pan inu rui, vena neve suṗen yeririna punu ga. Ana otam̄an pan inu osape la naña omlihan la e limau, yoko nekilia netam̄an malena naña ve uro re pogos tai van la.

³ Ana mrapa na malena naña ve uro re pogos tai naga sanini, naña akilia ko, naña ope Ntewa taaga ga naña pe lelaga, amio m̄ena inu Yesu Kristo naña omlihan inu nepitom.

⁴ In na nemlihan ko nepitomin nakilaen kioña kia ve keviu e yomarava nini, ana nemiyum̄aen m̄a sur nene pano-o p̄isi, naña lavis netaulu yum̄aena la naña sinom̄an osape nekila.

5 Ana Ata, sineun nesape neviun sane sa nevañasu nesuñalu si e marama, oliganu sina nemio ko ita lua teve suñen si naurarena nae ma e peni sa naña tekila nanua pogos naña tesii yomarava nini."

Yesu mlenwo kiena nalo-gena lala

6 Ana Yesu mlen ña, sape "Ata, e lepas na lala na yomarava nini naña ko okilologia la ape kionña, ko na otamñan la panu, omli-gan la e lumñau, ana nekilia nevisa van ko nesape in na nepisayu ko pan la rui. Ana nanagane apuwar ke kionña Visena Wa ñarera.

7 "Lala apisuluñar pa rui sane sur wo punu ga naña sike e inu, ape sane kionña nalaena lala pan inu,

8 vanon kionña visena la naña oñar pan inu, nepisalelein pan la, ana la atol punu pa rui, kila sane amlelaga ñarera asape in na nomolue pun ko nepitom, ko na omillanu.

9 "Nemlen pan ko nana-gane, nomon nalenwoen yeririna punu ga na yomarava wetelu veraga ga, ana nesape nelenwo manene laa lala naña otamñan pan inu, komin apimi ape kionña rui.

10 La punu ga naña ape kiau, ape kionña, a la punu ga naña ape kionña, ape kiau, a lala naña otamñan la pan inu, ape purpes nen kiau naurarena.

11 "Ana nanagane na pimi tol pog naña nevañas si pun ko, naña sane ve nesu re si e yomarava nini, ana kieta yeririna la nene asuñara ga. Ve sanene, Ata Wa, awis ovisuar la naña otamñan la pan inu, ouarar ruru la loyuma e mratava pun ita, vena akilia aim ave taaga, sa naña ita lua tepe taaga.

12 Pogos naña nesuñan nemio la, nepisuar ruru la, nepuar ruru la vatanon kionña kia. Nepisuar la pano-o la punu ga asu ruru ña amio inu, taaga ga naña monar vetan inu, sa ga naña Nasiriena Wa pisawalia, nane yar naña pe sisi nakovioena.

13 "Lavisi ga nowasuñe puña narui, ana nesape nevisa plan visena la nene pogos naña nesike e yomarava nini wa, vena kilaen sane pupia kekarena naña teke e inu nanagane yoko kilia imi ve keviu ñena van li tañena la nene.

14 In na nemla kionña visena pan la rui, ana pogos naña yeririna tañena la na yomarava nini apisu la, sinela karla pañisi. Nanene komin apim sane pe ape na yomarava re si po laa rui, sa naña in na pe nepe nae re yomarava poli.

15 Ana nemlenin la pan ko, pe nepiun re nesape oure plan la vetan yomarava, nepiun nesape pogos naña asike yomarava wa, ko na yoko ovisuar ruru la,

vena yar viowa nene ve kila kare la re.

¹⁶ Awis ovisuar ruru la, komin la na sa ga inu, imimi mepe wolawa ga lala na yomarava nini.

¹⁷ Nemlen mēna sane ovian kiomā visena na lelagaena van la, vena yawawo kiela malena lala aim ave wa, ave kiomā ga ko ga taaga.

¹⁸ Nemlen wo la sanene, komin sa ga naŋa ko na omliganu nepim e yomarava nini, ŋisi na in mēna nemligan la ke avava sanene ea.

¹⁹ Nemlawawo kiau malena wetelu pan ko vanon la, vena ŋisi na lala mēna ayawawo kiela malena lala van ko ve lelaga.”

Yesu mlenwo li nalelagaena lala

²⁰ Ana Yesu mlen mā, pisape “Ata, nemlen ke pan ko, pe nemlen wo re ga la nene poli, nemlen wo mēna lala taŋena naŋa alelaga e inu vanon kiela visena la naŋa pisayu inu.

²¹ Nemie awis pan ko Ata, sane la punu ga nene aim ave taaga, maran taaga sane ita lua. Ko, ko na e inu, a inu na e ko, ana lala mēna monar e ita, vena yomarava wetelu kilia lelaga sape in na nemolue pumā, ko na omiilanu nepitom tano.

²² Pupia naurarena naŋa omla pan inu, nemla pan la, ŋisi na lala akilia aim ave taaga, sa naŋa ita lua tepe taaga.

²³ Ko na e inu, a in na e la, ŋisi na akilia aim ave taaga e sur la punu ga, ana pogos naŋa yeririna na yomarava la avisuia, akilia sane pe lelaga ga, ko ga naŋa omliganu nepitom, akilia sane sinemā sii la keviu sa naŋa sinemā sii inu.

²⁴ “Nanagane Ata, nepis maro sanene, sineun paŋisi nesape la naŋa otamān panu, yoko sirau akilia amio inu ma e leleta. Sineun nesape amionu vena akilia avisuveve pupia kiau naurarena nene, naŋa ko na omla panu nanua sumo e nasiiena na yomarava nini, vanon ko na sinemā sii inu paŋisi.

²⁵ Ata, ko na ope wa a omesmes, ana yeririna taŋena la na yomarava nini pe akilia ko re poli, ana in na nekilia ruru ko lue ga. Nekila sane nanagane na kiau nalogena lala akilia sane in na nepetan ko, ko na omligan inu nepimi.

²⁶ In na nekila sane nanagane na, lala moki akilia ruru kiomā ŋelaga wo rui, ana yoko nekila va laa sane na wa, vena pupia sinesiena naŋa sinemā sii inu ea kilia sike e la, a vena inu mēna nemio la lue ga.”

Ana leniena kiena Yesu pan arimana maro ga e nene.

18

*Atarar Yesu mārera
Matiu 26:47-56; Mak
14:43-50; Luk 22:47-53*

¹ Yesu pisa plan visena la nene, mlen pae na, p̄isi na suñalu sumon imimi nalogena la mepetan si Yerusalem, memial ga kolemallo mepito tano e p̄alu naña Kitaron lepas na vano. Memial mepa metol narin los nen purolip lala naña Yesu pa lue ga ea yam moki m̄ña rui, ana mesu li m̄ña yam plas ga ea.

² Lele nene na, Yutas taveve imimi memio Yesu mesuñ mepa ke ea nene yam moki rui, a naga kilia sape e pogos nene, imimi memio Yesu mesike e nene yo. Sanene na e pogos nene, naga pa pa sumo narui pi-sawal Yesu pan yar keviu la, ana la amiila kiela yar p̄asia asiraunia, ana naga sumon la apim e lele nene vanon Yesu.

³ La naña yerkaawa kiena ne yar wa lala amio Varasi la amiila la, la nanene na p̄egas na mara nae Rom tai, amio p̄egas na yar na kiravawoen Yum̄na Wa lala. Ana amial ke apimi amio kap̄i vivaga lala, amio kiela sur na mara lala.

⁴ Apimi asape atarar Yesu, ana naga kilia ruru pa p̄isi rui sur la naña yoko vim katenia, a pogos naña p̄isu la pe milan re poli, pa ga naña pitawe la, pis pan la, piunia sape “?E, amiu akale ke ai?”

⁵ Ana la naña asuñal ga asuñna amio Yutas, yar na wilwilinwanen Yesu, ana apisatam̄nea, asape “Imimi makale ke yar naña Yesu,

nae Nasaret.”

Yesu pisatam̄ne la, pisape “Naga naña apisa ke ne, in ke narui.”

⁶ Ana pogos naña Yesu pisa visena nene pan la, amilania naña kila la apuresula ver-aga, amloloru kar ga lala e p̄orotano.

⁷ Ana yam si tai Yesu piun ke sina ga tan la, sape “? Amiu avisali sina ga, akale ke ai?”

Pisi na apisa ke sina ga, asape “Makale ke Yesu naña nae Nasaret.”

⁸ Ana Yesu pisape “Sa naña nepisa pa rui, in ke nanini narui. Ana visae amiu apimin inu ga taaga, popon atam̄an kiau la tap̄ena nini akilia ava ga sanene, ve atol la re.”

⁹ Naga pisa sanene pan la, kila kiena visena tai pimi pe lelaga, naña pisalua mare ga e kiena leniena pan ari-mana, naña pisa sanini, sape “E la naña otam̄an pan inu, pe nekila pal re tai poli.”

¹⁰ Asuñna ga sanene, ana memilan ga naña Saemon Pita p̄arlua kiena playu na mara, mligan m̄nene p̄arin yar tai kiena p̄arin yar wa lala, ana tetereria ga, telua kiligan yar nene lepas na p̄amarua. Yaru nene kiena kia Malkus.

¹¹ Ana Yesu pisa pa Pita, pisape “Pita, osuan ruru si kiom̄na playu vito si e kana pias nen paos nena. ? Sanape, pe sinom̄an re nowar ro e pog m̄arera na

loge viowaena naþa Ata nae ma e peni mla pan inu? Peraga, monar nowar ro e naþa!”

¹² Yesu pisa sa nene, þisi na yar na mara la, amio kiela na sumonena, amio nakiravawoena la na Yumña Wa, apim atarar Yesu, apiar ruru limana luwoka, aþure apano.

Aþure Yesu pa e yo kiena Parin Yaru Wa

¹³ Ana aþure Yesu pano, apa atol kove kiena ne Parin Yaru Wa, ana suri na sumo naþa akila, aþure Yesu pa tol yo puna ne yermarua nene Anas. Anas nene naþa sumo na naga pe Parin Yaru Wa, ana naga sike e yo nene wa amio Parin Yaru Wa viu, komin Parin Yaru Wa viu nene naga talopa amio narina naþa sira.

¹⁴ Yaru nene kiena kia Kaepas, a naga naþa nanua sumo, pisawal mrapa tai pan li nasumonena kiena le Yu lala. Naga sape visae avisu sane monar aweñar yar ve taaga vena tamaliaen malena kiena yeririna la ve moki, naga kilia tañan van la vena akila ve sanene na woga ga.

Navisawan þesanena kiena ne Pita e Yesu

Matiu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

¹⁵ Sanene na aþure Yesu apa e lepas naþa Anas sike

ea, ana e pogos nene, imimi lua Saemon Pita mesiraun la. Inu nemio yermarua Parin Yar Wa na sumo nene, imimi lua mepe erau, þisi na atañan inu nepa loyuma siraun Yesu, ana apisalupar Pita asape taþatete imi loyuma.

¹⁶ Asape naga monar sumalu ga suma e mratava vanua, ana pogos naþa nepisu sanene, neþasuþe si nepa nepis pan sira mñee na yumaena kiena yar keviu nene tai, naþa sumal sike e mratava. Pisi na sira nene tañan sape nekilia noure mñena Pita imi loyuma.

¹⁷ Ana pogos naþa Pita pimi ke loyuma, sira naþa pisuia ana piun tania, sape “?Ana ko mñena nalogena tai kiena ne yar nene, ne?”

Pita mloge, þisi na miila, pisatarñe kotalia ga, sape “E, peraga.”

¹⁸ Pisi na Pita pisu yar na yumaena la amio nakiravawoen lala akila kap tai na kilamemego, asuñal asuvivia ategania, ana naga pa lavisin la, naga mñena tegania.

Parin Yar Wa na sumo nene Anas piun naviunena la pa Yesu

Matiu 26:59-66; Mak 14:56-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Amligan Yesu sumal e marana ne yermarua Parin Yar Wa na sumo nene Anas, ana naga piun sur la moki petania. Naga piun tan Yesu sanape e nalogena la naþa

amlelaga ke e naga, a piun mēna e lepas navianena la naña pianlania.

²⁰ Ana Yesu pe pisa re sur mok pan poli, ana pisa ruru ga pania sape “Sur la naña nepian la ke ea, in na pe nekila vinaun re poli, ana nepisa plan ke ga e yometava merarava pan yeririna punu ga. Nepian lue ga kieta le Yu lala e yuñna na lotuena, pona e Yuñna Wa, ana lala moki amiyagogan inu silaga.

²¹ ?Ve sanene na, komin ya ne opiun tan inu, osape nepian la sanape? Visae sinomñan osape okilia, popon oviun tan la naña amiyagogan inu lue ga. Lala akilia ruru ga ne.”

²² Ana pogos naña Yesu pisa visena nene, yar na kiravawoen tai naña sumāl mā lavis puna, mloge sane Yesu pisa kare ke yerkawa nene, p̄isi na mlipe Yesu, pis pania, sape “Ei, ositom osape po ne opisatarñe kieta yar wa e visena na sanene? !Ovisuar ko!”

²³ Pisi na Yesu pisatarñe pania, pisape “Ositomveve ruru li kiau visena. Visae nepisokan, popon ovisawal e maran yeririna la nene, okilia ovisave nepisokan sanape. Ana visae pe nepisa re sur tai naña piowa poli, vanon ya ne omlipa inu?”

²⁴ Ana p̄isin nanene aṗure Yesu, naña limana la apiar ruru ga sike ga wa, amligan lepas nene puna ne yermarua Anas, aṗure apa e kumali kiena Parin Yaru

Wa Kaeṗas, vena naga kila kotena vania.

Navisawanen na lua kiena Pita pa kiena Suṗe

Matiu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵ Ana Saemon Pita sumāl sumā amio la naña asike atega ke kapi wa, ana la apisu kilia li mā naga, apiun asape “?Sanape, pona ko mēna ope nalogena kiena ne yaru nene tai?”

Ana naga pisawoia, sape “Peraga, in na pe nepe kiena re poli.”

²⁶ Pita pisatarñe sanene, ana lala yar tai naña asumāl asike ne, naga pe yar tai na yuñnaena kiena ne Parin Yar Wa, naña naga pe namratava tai puna ne naga naña Pita telua kiligana komṗasa. Ana naga māreran manene laa sane naviunen si tan Pita, sape “?Ko na pe ope kiena re poli yo, ana in na nesitom sane nepisu ko amio naga gare pun purolip la rui?”

²⁷ Ana Pita pisaluṗar mārerana sina, piro yam telun narui sape pe kilia re Yesu poli, ana e nena e aora nene, amloge lakaporo kokoreko.

Aṗure Yesu pa sumālu e marana ne yerkawa nae Rom nene, Paelat

Matiu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

²⁸ Ana kolulag wa ke ga wa, pe yo-merarava ruru re poli wa, ana Kaeṗas pisi pa Yesu pano p̄isi, ana aṗure si naga apetañ yo nene, apa e pulkumali kiena ne Paelat,

pupia yar keviu nene naþa le Rom la apisirlua naga suñalu ve suþen purvanua kiena ne le Yu lala.

Ana pogos naþa apim lavisin kiena pulkumali, nasumonena kiena ne le Yu lala asitomãl asape amlon yuñã nene, sane visae ava loyũña ea þisi na kila la aim sane ve ayekiki re sina e marana ne Ntewa, taþatete ayakol e kinanena na Paþagenã na Sitomãlen na Tamaliaena. Sanene, vanon sur nene, aþure Yesu apim asumãlu ga asu vanua, pe apa re loyũña poli.

²⁹ Pisi na apisawal pan Paelat, ana naga pimi pisu la vanua, piun tan la, sape "Pogaga, ana amiu avisawal li sane yaru nene kila ya ne piowa, nane aþure pimi suñal sike e marau kolulag wa ke sanene."

³⁰ Ana apisatamẽa, asape "Yerkawa, mekilã mevisa van ko sane yar nene, pe yar na kilaen ve woweena þisa! Visae peraga na, taþatete moure imi pun ko."

³¹ Ana Paelat pisape "Visae sanene, amiu ga akilã ava ala nakoaena ya naþa mesmesun kiamiu navisaluaena vania."

Ana nasumonena kiena le Yu la apisa pania, asape "E kiamimi navisalu-aena, mekilã meliþere naga sape akove moñar naga, ana nanagane na navisaluaena nae Rom pisawo imimi sina, sape ve mekilã re ve sanene. Ko ga taaga, yar

keviu kiena ne þarin suþe na e Rom, okilã okilã, okilã otamãn osape ala nakoaena na marena vania ma e laki torovia."

³² Ana pogos naþa apisa visena nene pa Paelat, la amninue ga, ana la akilã ke visena kiena Yesu tai nanua sumo pimi pe lelaga. Nanene komin naga pisawal pa kiena marena rui, pisayu ruru mesmesun nena ya naþa le Rom la akilã ke, naþa awear yaru pa e laki torovia.

³³ Ana Paelat sinenan sape vis towe re amio Yesu lalua ga, pa si loyũña e kiena kumali, pio Yesu sape va puna. A lala akilã Yesu pa loyũña, Paelat piun petania, sape "Sineun nesape ovisa ruru van inu. ?Ko na Parin Suþe kiena le Yu la lelaga, po pere?"

³⁴ Ana Yesu pe pisatamẽ mesmes re pan poli, ana naga pisatamẽa e naviunena tai, sape "?Kiomã naviunena nene, opiun ruru ga ne, pona opiun ke pan inu vanon ya naþa omloge lala taþena nene apisalele kare in ke ea?"

³⁵ Pisi na Paelat pisatamẽa, pisape "Aulai, nemninue ga amiu le Yu lala, in na pe amiu re tai poli. Nekilã ga sane kiamiu yeririna lala amio yar keviu kiena kiamiu yar wa lala, aþure ko opimi vena neliþere ko. Sanene na, nesape nekilã ga nesape omiyũñaen ya ne naþa la apisu pe mesmesu re poli?"

³⁶ Ana Yesu pisatamēa, sape “Sinelan asape oliṭpere inu, vanon la pe sinelan re neve suṭen la poli. Ana kiau nasuṭenena pe sa re nasuṭenena na yomarava nini poli. Kiau yeririna lala pe akila re mara amio la naṭa apimi atararnu rui, vena ve neva re e limana ne kiamimi li kawa le Yu la. Imimi pe mepe yaru na kilaen re mara sanene poli, vanon kiau nasuṭenena pe pe na yomarava re nini poli.”

³⁷ Ana Paelat pis pania, pisape “? A, ana nemloge opisayu ke kioṁa nasuṭenena, sane ko na ope ṗarin suṭe pa tai rui, po peraga?”

Ana Yesu pisape “Nagane e! Otol ruru pa ṗisi ne, sane opisa ne. In na nepim e yomarava nini, nepaeme ea, vanon sur ga nene, a nepimi vena nevisawal sur na lelaga lala van kiena yeririna lala. Yar naṭa suṁalu se e lepas na lelagaena, yoko yagogon ruru kiau visena lala.”

³⁸ Pisi na Paelat piun ke sina ga petania, sape “Ana ane kilia, nalelagaena naga ya ne?”

Paelat sinenan sape taṁan ga Yesu va si sanene

Matiu 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Ana pogos naṭa Paelat pisa pa visena nene, suṁalu pa sina ga vanua, pisawal pan le Yu la naṭa asuṁalu asike vanua, sape “Yar naṭane, nepisuveve pa naga

rui, pe nemāl re nenaga narin sur tai piowa teke e naga. Popon sane naga va sina ga ve sa ga nene.

³⁹ Ana visae amiu asitoṁal ke e kas punu ga, e ṗaṗagena la nene, nepure ke amiu yar tai naṭa sike e yuṁa nakoaena, netaṁan naga imi si pun amiu ve sa ga nene. Ana nepisu sane e kas nini na, popon sa netaṁan yar nene, kiamiu Parin Suṭe amiu le Yu lala, iṁasu pun amiu sa ga nene.”

⁴⁰ Naga pisa sanene, ana la pe akekarān re poli, apion ṁarera, asape “Pere, peraga, pe sinemimin re yaru nene poli. Otaṁan taṭena nene Ṗanaṭas imi van imimi sina.” Panaṭas nene naṭa asape, naga pe le Yu tai naṭa sumo naga pepeyu pa le Rom lala.

19

Paelat taṁan sape awe Yesu

¹ Ana Paelat sitom ke sape kila Yesu molue sina ga, ana yerkawa kiena ne le Yu lala aṁareran naṭa apisaluparia. Ana Paelat sinenan sape kila suri tai naṭa akekarān naga vanonia, ana pisape kiena yar na mara lala awe li naga sumo wa.

² Pisi na yaru na mara la aṗure naga pano, aṗar nonos nen kilsirili, aṗan ru-ruia, amiyen te ṗarina, sane karo na ṗarin yar keviu tai. Ana aṗar pupia kulkota wo tai naṭa memaena sane

kulkota m̃ana ne ƣarin suƣe, amiyen ea.

³ Ana la peve taaga apivim ke lavisinia, apisa kare ke naga, asape “! Parin suƣe kiena le Yu lala, o! ! Mepatanon ko!” Apisa visena nene pania, amlilipa ke marana.

⁴ Ana siraunia, Paelat pa sina molue puna li kerkeviu kiena le Yu la naƣa asum̃al asike vanua wa, pisawal pan la, sape “Pogaga, nanagane na sineun nesape amiu avisuluƣar naƣa nem̃al re sane yar nene, pe naviowaena tai to re e naga poli, ana nanagane neligan si im̃asu van amiu.”

⁵ Naga pisa pa sanene, ƣisi na Yesu pimi vanua, sum̃alu se marala, ƣarar karo na nonos nen kilsirili e ƣarina, amio kulkota naƣa amiyen ea. Ana Paelat pisa pan le Yu la, sape “!Nagane, kiamiu yerkawa ne nanene!”

⁶ Ana li kawa kiena ne yar wa lala, amio li nakirawoena lala na Yum̃a Wa, pogos naƣa avisuluƣar sur naƣa Paelat sape kila, pe akekaran re nena poli, apion ke, asape “!Awear mare e lak torovia! Awear mare e lak torovia!”

Ana Paelat taƣatete taulu la narui, ƣisi na tam̃an ga, sape “Pogaga, e nakiravaena kiau, yar nene pe kila re nena napiowaena tai poli, ana visae amiu sinemiunia, amiu ga aure naga, ava awear naga e lak torovia.”

⁷ Ana pogos naƣa amloge, pe akekara re poli, asape “Peraga yo! Okilia rui osape taƣatete mekila ve sanene. Ana lelaga, popon yar nene mare, vanon naga kilaro kiamimi navisaluaena. Naga miyeluar ke naga pa lue ga metava, sape naga pe narina ne Ntewa. Ana ko ga narui okilia okila mare.”

⁸ Ana pogos naƣa Paelat mloge visena nene, pupia marauena tai pan si naga, sitomveve ke sina ga sape Yesu naga pe yar na sanape,

⁹ ƣisi na pa si loyum̃a e kiena kumali, pisape Yesu imi, piun tania, sape “?Ko, kiom̃a yo wawa nape?”

Naga piunia, ana Yesu pis re poli, pe pisa re sur tai pan poli.

¹⁰ Pisi na Paelat sape “Ei, ve ovis re sanene, ko ga okila kare ko ke si ne. Popon ovisa sur tai van inu, vanon in ke narui, teke e inu nakilaen sur ya naƣa sineun nesape nekila van ko. Visae sineun nesape omolue sina ga ve sanene, nekilia nekila, pona visae sineun nesape omare e laki torovia, nekilia nekila. ? Ko okilia m̃a sur nene yo?”

¹¹ Ana Yesu naga pis narui, pisa-tam̃ea, sape “? Pona sanene yo, ana a ne tam̃an sur nene pan ko sape okila ve sanene? Visae Yar Keviu na mava ve tam̃an re van ko, ko na taƣatete okila sur tai van inu. Visae ovisa osape nemare, na nene kiom̃a napiowaena tai narui, ana naga naƣa mligan inu e

lumomña, naga kila piowa manene laa, nanene kiena pupia mlamulena viowa tai nene."

¹² Ana pogos naña Paelat mloge Yesu pis sanene, naga p̃aryo m̃areran ke sinenan sape ligana Yesu va sina ga, ana li kawa lala kiena le Yu la apion sina ga, asape "Yar nene miyeluar ke naga pa metava, sape pe p̃arin supe tai, sinenan sape kila naga to metavan kionña yerkawa nene Parin Supe Sisa. Sanene na, visae ko oligan va ga sanene, okila ke yum̃aena tai naña p̃isi na Sisa ve kekaran re, yoko kovenlua ko e kionña yum̃aena nene."

¹³ Apisa sanene, kila Paelat kiena sitomena peve lua sina ga, p̃isi na kila ãpure Yesu molue pulkumali pimi vanua. A p̃isi na pa totano metava e kiena lele na nalĩpereena, naña apio asape Kilavaru Yotop, naña le Yu la apio asape Kapata.

¹⁴ Ana e pogos nene, pimi tol kolpae rui, nanene e legiena na kilaruruen sur punu ga na legiena na peni naña pe pupia legiena na Pãp̃agena na Sitom̃alen na Tamaliaena.

Ana Paelat totano ke pa metava rui, kiiar Yesu e marana ne yerkawa kiena ne le Yu lala naña asum̃al asike tano ne, sape "¡Naga ke narui, pe pupia kiamiu p̃arin supe!"

¹⁵ Ana la amon ga, am̃am̃agawoia keviu, asape

"¡Aurelua vano! !Asuar metava e lak torovia, awem̃aria!"

Pisi na Paelat pisatam̃e pan la, sape "¡Ke! ?Sanape, amiu sinemiun asape nekila awem̃ar kiamiu p̃arin supe nene?"

Pisi na li kawa kiena yar wa lala apisatam̃ea, asape "?Ane pisa sape naga pe kiamimi p̃arin supe? Yar keviu Sisa naga taaga pe kiamimi p̃arin supe."

¹⁶ Pogos naña Paelat pisu añarera laa sanene, p̃isi na naga tam̃an ga Yesu pan la narui, mligan naga e limala vena asuar e laki torovia, sa ga naña la sinelania.

*Asuar Yesu e lak torovia
Matiu 27:32-50; Mak
15:21-37; Luk 23:26-46*

¹⁷ Paelat mligan Yesu e limala, p̃isi na ãpurelua naga pano. Pogos naña apa ke narui, akila naña Yesu kus ke sina ga kiena lak torovia, ana la asumonia apa atol narin kunus naña kana kilavaru ne sane puriu na p̃arin yaru, naña apio e visena nae Epru, Kolkota.

¹⁸ E yo ne nanene narui asuar Yesu e laki torovia, amio m̃ena yar la lua, tai e lepas kom̃pasia, a tai e lepas kom̃pasia, a naga mon ga likan lalua.

¹⁹ Ana visena kiena Paelat tai, naga sape yoko asiria visena tai, asuar e lak torovia metavan p̃ar Yesu, naña sape "Yesu nae Nasaret, Parin Supe kiena ne le Yu lala."

20 Visena nene asiri e visena la telu, Epru naña kiena le Yu lala, Latin kiena le Rom lala, a Krik kiena le Kris lala, amear mon metava e lak torovia kiena Yesu. Yo naña lak torovia nene sike ea, lavisin ga pulkumali, ana yeririna la naña amial ke aparo e yo nene apisu visena nene apuloia.

21 Ana yar keviu kiena yar wa kiena ne le Yu lala pe akekaran re visena nene poli. Apisawal pa Paelat, asape "Yerkawa, ko na opisa osape asiri sanene sape 'Parin Supe kiena le Yu lala,' ko opisa pe mesmas manene re poli. Sinemimin mesape avilopu sina, asiri ve sanini, avisave 'Nanene, pisa sape naga pe Parin Supe kiena le Yu lala.' "

22 Ana Paelat pe sinenan re poli, sinenan sape toña ga ve sa naña pisa, pisi na pisa mesmas ga pan la, sape "Sur naña nesiria, nesiri pa narui."

Yar na mara la amliureure kulmrae m̃ana ne Yesu e la

23 Li na mara la amear Yesu amio la lua nene e kiela laki torovia lala, pisi na apa ruru la. Yar na mara la nene la vari, ana aparar kulmrae m̃ana ne Yesu, apisayuia, asape aliureure e la pegas ve vari, tai kiena yar tai, tai kiena yar tai, sanene. Amliureure m̃a sanene pano-o, tol pupia kulkota m̃ana ne Yesu, ana amon vitol wowaena e lepas ve vari, vanon kulkota nene

pe kana lele na yakolen re poli, amiyum̃aen ga e pupia kinas nen kulmrae taaga.

24 Vanon sanene, apisasa si pan la, asape "Piowa naña tevitol kare kulkota nene, yoko telili ga m̃apilania."

Ana la amninue ga, akila ke ga mesmasun visena na yauena tai e Tus na Yauena Wa Lala na susumo rui. Visena nene pisa sanini, sape

"Amliureure m̃au kulmrae lala e la, amliil m̃apila vanon m̃au kulkota."
Yauena 22:18

Visena nene pisa sanene, mesmasun ga ya naña li na mara la akila.

Yesu pis pa anena

25 Yesu tamalele m̃eke pa metava e kiena laki torovia sanene, ana e la naña asum̃al asike lavisin apisu ke e pogos nene, sira la vari. La nene, anena Yesu, amio anena na ve tokak tai, amio Maria naña wona na yerm̃ene kiena kia Klopas, amio Maria nae Maktala.

26 Ana Yesu kira pito tano, pisu anena, pisu inu m̃ena, naña sane imimi lua mepe puruvi, nesum̃al nesike lavisinia, ana pisayu inu pan anena, sape "Sira marua, naga nene na pe narum̃a narui."

27 A pis m̃ena pan inu, sape "Naga nene pe anom̃a narui."

Ana siar e pogos nene nepure sira marua nene pam momalio ke um̃a m̃au, nepisuar ruru naga sane pe aneu.

Yesu mare

²⁸ Yesu mloge ke piowa metava e lak torovia pano-o pisuluṕar sane kiena yuṁaena punu ga ṕisi narui, ṕisi na pisawalia sape “In na moto karnu.” Nanene pe kiena visena si tai naṕa pisa ana kila visena tai na Tus na Yauena Wa Lala pimi pe lelaga.

²⁹ Ana pogos naṕa amloge sape moto karia, amla lum-lum, aputon e ṁala kuruta na munen tai naṕa ṁeke e pialo tai, amiyurar e laki tai, akian pa metava tol gona ne Yesu.

³⁰ Akian pae, ana kuruta na munena nene kee pa gona ṕisi, ana pisawal visena tai, sape “Ṕisi narui.” Ana pogos naṕa pisa pae visena nene, telan ṕarina pito tano, taṁan ninuna pano, pure maron kiena yalua, mare.

Amiyurṕe mraṁanena ne Yesu

³¹ Pogos naṕa Yesu mare, naga kolpae e legiena na kilaruruen sur punu ga na Paṕagena na Sitomalen na Tamaliaena. Sanene, legiena na peni, naga pe pupia legiena na ṕaṕagena nene, ana e legiena nene, taṕatete atol tas nen yar mare. Nanene kila sane yar keviu kiena le Yu lala sinelan asape monar akus plan tas nen la telu nene sumon naṕa mrae vato tano. Ana amaraun ṁena asape sa ṕisi la telu nene pe amare ruru

re poli wa, ṕisi na amligan visena pa puna ne Paelat, apiunia asape aweroro lala lala vena amare vilaga.

³² Ṕisi na Paelat taṁania, ana kiena yar na mara la apa aṁero lan naga naṕa asuar e lak torovia lepas tai, ṕisi na akila pan taṕena.

³³ Ṕisi na apanon vena akila ṁena va Yesu, ana apisu naṕa naga marṕantop pa rui, ana pe akila re si pan poli.

³⁴ Ana lala yar na mara tai kus kiena kalie, miyurṕe mraṁanena ne Yesu, susun pano-o apisu pupia kuruta amio wii pinin molue pito tano.

³⁵ Ana sur nene pe lelaga kemua paṕisi, vanon nepisu e kilamarau, nekilia nesape pe lelaga, ṕisi na nesape nevisawal van amiu, vena amiu ṁena alelaga ea asape sur nene pe lelaga ga.

³⁶ Sur la nene molmolue sanene vena kilaen visena la na Nasiriena Wa na susumo la aim ve lelaga ga. Visena tai naṕa pisa sanini, pisape
“Pe puriu na yepena re nena tai poli naṕa yoko worovia,” Yauena
 34:20

³⁷ a taṕena pisape
“Amiyur kare naga, ṕisi narui na asun avisusu ṁa naga.” Sek 12:10

Ana ṕelaga na marena kiena ne Yesu naga sa ga naṕa visena la nene api-sawal na konua konua rui.

Amligan tasnena ne Yesu e kana puluve

³⁸ Pisi na pupia yerkawa kiena ne le Yu la tai, kiena ki Yosop, nae pulkumali naþa Arimateia, naga pe nalogena tai kiena ne Yesu nanua mña rui, ana kilawan ke kiena nalelagaena komin mama-raun ke li kawa taþena lala. Ana pogos naþa kiena Suþe mare pae, marauena nene kovio, pa puna Paelat, piun tasnena ne Yesu. Ana Paelat tamania, pa kuslua tasnena ne Yesu petan lak torovia.

³⁹ Ana yar taþena tai naþa amio Yosop e pogos nene, naga Nikotimas naþa nanua tapolou ga pimi puna ne Yesu kolemano tai vena sun amio. Ana Nikotimas nene naga pimi e pogos nene, þar mña sur la na liluaren tasnena ne Yesu, amio pupia pias nen sirveve na ponotaninu tai, naþa kana kilo miyuve lualima yam telu [30].

⁴⁰ Pisi na akus tasnena ne Yesu, apiar e kulmrae yuwowo lala, amio ponotaninu la nene, sa naþa le Yu la amiyumñaen ke e kiela marena lala.

⁴¹ Amluluar pae naga, ana lavisin ga e naþa aþnear naga e laki torovia, lokove tai moña ga, ana loyumña e lokove nene puluve viu tai mñeke ea, naþa atemare ga na wa vena liganen tas nen yar mare va ea, ana pe tai pa li re e poli wa.

⁴² Pisi na amligan tasnena ne Yesu mon loyumña e nene, vanon apisu pog þarovia, lavis legiena na kilaruruena

sur punu ga þisi, ana pogos naþa sa mrae vato kovio, Legiena Wa siaria.

20

Puluve korena ga mñeke narui

Matiu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

¹ Amligan tasnena Yesu mñene puluve nene, þisi na moña pano tol legiena þesia na wik taþena. Ana sira la þasia, sane Maria nae Mak-tala lala, asumñal kolulag wa ke ga wa, amial malo ga apam e puluve.

Ana pogos naþa apam ke lavisi, amilan naþa apisu pupia kilavaru pe mono re si e pulus nen puluve poli, amelilivin lua pae rui pa mñeke ga yepasia.

² Ana pogos naþa Maria pisuia, pilon sina ga kiriri pimi, pisu Saemon Pita amio inu, inu naþa imimi lua Yesu mepe sa ga puruvi ga lala, pisawal pan imimi lua, sape "¡ Aulai, tasnena ne Yesu kovio! Akuslua kom ko yo tai, memninue ga sane mñeke pe narui."

³ Imimi lua memloge, mesumñalu, mepa iroro ga ma puluve.

⁴ Imimi luwoka mekirir ke mepavin, þisi na nemiyuve Pita, nepa netol þesan yo nene, a Maria taveve imimi lua, naga mña pimi sina.

⁵ Nepa netol puluve, nepa lavisinia nekira pa loyumña e lele naþa amligan tasnena ne Yesu mñene ea. Pisi na pe

nomāl re si Yesu poli, nepisu ga kulmrae la naþa amlu-luar tasnena ea, akekapili ga sike sanene, ana pe nepa re loyuma poli.

⁶ Ana pe piavi re nena ga Saemon Pita siraun inu pam, naga pa loyuma e puluve. Pisu kulmrae la naþane, sa ruru ga naþa amluluar Yesu e nanua yemlagi nakoneva.

⁷ Ana tawol tai naþa apiar e þarina Yesu, naga pe to re amio kulmrae la poli, akawe ruru si naga taaga teke.

⁸ Pita pisuveve ke sur la ne sanene, ana inu mēna nepa loyuma nepisua. Imimi lua mepisu veve ke sanene, mekilua ga narui, memlelaga mesape Yesu sumāl si taulu marena rui, lelaga na lelaga.

⁹ Sumo, imimi nalogena la pe mesitom re mesape þisi na ve sanene poli, vanon pe mekilua re naþa Nasiriena Wa la apisawal ke rui asape kieta Navisaarena monar mare, siraunia mal sina.

¹⁰ Nanua na memninue ga, ana nanagane imimi lua nene mepisu e kilama-ramimi. Mepisu mā sanene pano-o, þisi na moþasuþe si uma.

Maria nae Maktala pisu Yesu

Matiu 28:9-10; Mak 16:9-11

¹¹ Imimi lua moþasuþe si uma, ana Maria sumāl ga suma e pulgon puluve suma ga, wamarana mlalau ke. Naga tag mā sanene pano-o, þisi na kira si pa e puluve,

¹² milan si navisi lua, amiyen kulmrae naþa miyu-wowo paþisi, atotano ateke metava. Tai totano e naþa sumo amligan þarina Yesu pa ea, tai totano e naþa lana la pito ea.

¹³ Þisi na lalua apis pa Maria, asape “?Erau, ko otagin ke ya?”

Pisatame sape “Akuslua kiau Suþe kovio, nemninue amligan meke pe narui.”

¹⁴ Naga pisa pa visena nene, þisi na kiraweke sina, pisu yar tai sumalu sike na. Pe pisuluþar re poli, ana Yesu ke narui.

¹⁵ Þisi na Yesu mēna piuntania, sape “?Erau, ko otagin ke ya? Okale ke a ne e nini?”

Ana Maria sitom māpe yar na yumaena ga nae e nene, pisatamea, sape “Yarkeviu, visae ko na okuslua naga petan e nini, awis, ovisawal van inu e nape naþa omligan tasnena meke ea. Sineun nesape neva nekusia, neligan ruru sina meke e lelana.”

¹⁶ Siraunia Yesu pio Maria, pio kiena kia, sape “!Maria!”

Naga mloge, pilonia, pisuluþar sane Yesu, pa lavisinia, pio e kiela visena, sape “! Raponi!” naþa kinas nen visena nene “Navianena.”

¹⁷ Þisi na Yesu pisa pania, sape “Maria, toko, ve otolnu re sanene. Inu tapatete nesu e nini, komin pe neþasuþe re metava puna ne Ata poli

wa. Ana popon ko na owa-suŕe si puna ne kieta puruvi lala, ovisa van la osape nepisa sanini, nesape nanagane, nepa ke si metava puna naga naŕa pe arimau, a pe arimamiau, naŕa pe kiau Ntewa, a pe kiamiu Ntewa."

¹⁸ Siraunia Maria nae Maktala nene kila sanene, ŕasuŕe si pu imimi nalogena lala, pisawal, pisape "Nepisu Suŕe e kilamarau," a pisayu pan imimi e sur la naŕa Yesu pisa pania.

Yesu m̄alivin kiena nalogena lala

Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

¹⁹ Ana e legiena ŕesia na wik ke nene wa, ko yepekilavi, imimi nalogena la mesike lele taaga loyuma e yo naŕa metapolou ke ea. Mekiar ruru mratava lala, vanon memaraun ke mesape sa ŕisi yerkaŕa kiena le Yu la sinela kar imimi m̄ena, sa naŕa sinela kar Yesu rui. Mesuma sane na, veraga ga, Yesu m̄alivi pimi sum̄al likan imimi, sape "¡Sum̄arena sike amio amiu!"

²⁰ Naga pisa sanene, ŕisi na pian lologia imimi e lepas na mrapototo la naŕa e limana amio pupia piakapila naŕa e mram̄anena. Mepisua, ana pogos naŕa mekilia mesape naga Suŕe nene, mekekara na mekekara.

²¹ Pisa ke sina ga pan imimi, sape "¡Sum̄arena sike amio amiu!" A miakol ke

sina ga, sape "Sa ga naŕa kiau Ata miilanu vena nečila kiena yumaena, ana inu towe neila amiu re vena akila sanene."

²² Siraunia, miyu yalua pimi e imimi, sape "Amiu atol Ninuna Wa.

²³ Yar a naŕa visae amiu aviewoia vanon kiena mlamulena viowa, yoko naviowaena nene kovio vetania, ana yar a naŕa visae amiu ve aviewo re vanon kiena mlamulena viowa, yoko naviowaena nene to lue ga e naga."

Tom̄as pisua, mlelaga

²⁴ Ana pogos naŕa Yesu m̄alivin imimi, imimi yaru tai pe su re poli, naŕa Tom̄as Kaora.

²⁵ A suraunia, mepisu naga, mepisawal pania, mesape "¡Suŕe m̄alivin imimi, mepisu naga rui!"

Ana naga pe mlelaga re e poli, pisape "Peraga, in na monar nevisu e kilamarau. Visae ve nevisu re piakapila na mrapototo e limana, netol e mrasilm̄au nini, a visae ve neligan re lum̄au nini e piakapila e mram̄anena, yoko taŕatete nelelaga nesape naga mal sina ga."

²⁶ Tom̄as pisawal kiena sitomena nene, ŕisi na wik tai ŕaro pano, mesike si lele taaga e yo naŕane. Ana e pogos nene Tom̄as m̄ena mesike memio, ana akiar mratava la m̄arera, ŕisi na Yesu pimi m̄alivin imimi yam si tai, sape "¡Sum̄arena sike amio amiu!"

27 Ana pis pa Tomñas, pisa pania sape “Lumāu na nini, okian mraslumōma, otol luṗaria. Mramāneu nanini, oligan lumōma te ea. Ve ositom ṗele re sina, oviawa mārera e inu.”

28 Tomñas mloge na kira pisu Yesu, pisatāmēa sape “! Kiau Suṗe, ko ope kiau Ntewa!”

29 Pisi na Yesu pisa pania sape “?Sanape, opisunu ana omlelaga e inu? Nanene naga po, ana pupia navisa ruruena sike e la naṗa pe apisunu re nena poli wa, ana amlelaga ke pa e in rui.”

Visena maro tai

30 Sur la moki naṗa Yesu kila, nesiri plan pa e tusi nini rui, ana naga miyumāen mēna kile taṗena la moki e maramimi naṗa pe nesiri plan re poli.

31 Ana visena la punu ga naṗa asike e tusi nini, ve naiila amiūena vena alelaga asape Yesu naga pe Navisaarena, pe narina ne Ntewa na lelaga. Ana ki-amiu nalelagaena e kiena kia nene, yoko ve kiamiu mrapa na tolen malena e naga.

21

Yesu mālivin sina kiena nalogena la olua

1 Ana siraunia, imimi nalogena la ṗasia mesumā garo pupia lapa na garo Taepirias, pona Kalele, ṗisi na Yesu pimi mālivi.

2 Imimi naṗa mesike e pogos nene, Saemon Pita, Tomñas Kaora, Nataniel nae pulkumali naṗa Kana ma Kalele, inu nemio olai na sumo Semes, amio sina imimi lua. Ana navaemeena kiena ne Yesu pan imimi e pogos nene sanini.

3 Susumo na Saemon Pita pisawal, pisape “Aulai, in na neva neure lilivi metava narui.”

Pisi na mesumālu mepisape “Poga, ita punu ga.” Pisi na mepatove mokus waa mepa mokuan lilivi. Mesumā e sive pano-o yemlagi, ana pe metol re nena ika tai.

4 Ana pogos naṗa yemlagi merarava ruru ke narui, Yesu patom su ura e nene, ana mepisu sane sa ga yar tai ne sike ne, ana pe mepisuluṗar re poli mesape naga ke narui.

5 Ana Yesu pion pan imimi, piunia sape “?Naruu lala, aṗar mā ika laṗasia, po pere?”

Pisi na mesape “Peraga rui.”

6 Pisi na pisa, pisape “Pogaga, akila sanini. Ava akuan si lilivi, ana ve akuan re si sa naṗa akuan ke ne, aluṗarli va e lepas na ṗamarua sumo wa, ana nekilia nesape yoko atol ika ṗasia.”

Ana pe mepisu kilale re poli wa sane Yesu na pis ke ne, ana mepa meluṗar lilivi sa ga naṗa naga pisa. Ana veraga ga pulen ga

ika na ika, ana pogos naña mesape mourelua va metava meñure ãele ga, pulen manene la ika lala.

⁷ Pisi na mepisu kilale narui mesape Yesu, ana inu naña imimi lua Yesu sane mepe puruvi, nepisa pa Saemon Pita, nesape "Pita, ovisuia, Suñe naña!"

Pogos naña Pita mloge sane na, suñalu veraga, miyen sina ga ñana kulkota, pula tano e sive, miye pa ura.

⁸ Pe mesu re perinan ura poli, sur sane tasme ponotia taaga ga [100], ana Pita sumon imimi mokus waa mesirau mopure yalolog ke lilivi naña pulen ika.

⁹ Ana pogos naña mepim ura, mepisu kap tai moña ga, naña amlega ika ãasia e mopulusia, mepisu narin kilaparavi lañas manoa ruru pa sike rui.

¹⁰ Ana Yesu pisa, sape "Ika la naña ami u añar ga na wa, awar ãas vam ve kata."

¹¹ Ana Saemon Pita pitove, pa metava e waa, ãerelua lilivi, ãere pimi ura. Ika mok pañisi, memaraun mesape sa ãisi lilivi wororowa lawea, ana peraga, meñere pimi pogaga. Pogos naña moñar plan ika la nene, mopuloia tol ponotia taaga lualima yam lima pa telu [153].

¹² Ana pogos naña ika la manoa ruruia, Yesu pio, sape "Aimi akinana."

E pogos nene mepisu kilale ruru mesape Suñe ga

nene, pe mesitom re si meviun mesape naga ai.

¹³ Mepim mesike pa lele taaga narui, Yesu mla kilaparavi, pion pan imimi, amio ñena ika lala, ana makania.

¹⁴ Naga nene sane pe Yesu kiena navaemeena natelu pan imimi kiena nalogena lala, siraun naña Ntewa tamalia sina naga petan marena.

Yesu amio Pita

¹⁵ Ana pogos naña memla pae kamimi kinanena na kolulag, Yesu pisape sun re amio Saemon Pita. Piun tania, sape "Saemon, narina ne Yoane, sanape? ?Ko na sinemña sii inu keviu, taulu naña la nene sinela sii inu, po peraga?"

Pita pisatamñe pania, sape "Suñe, sur nene okilia pa rui, nekekan ko pañisi."

Ana Yesu pisa pania, sape "Pogaga, ovagan narin kiau sipsip lala."

¹⁶ Pogos tañena sina ga, Yesu pisa pania, sape "Saemon narina ne Yoane, ko na sinemña sii inu po pere?"

Pita pisatamñe ke sina, sape "Suñe, sur nene okilia rui. Sa naña nepisaaria, nekekan ko pañisi."

Ana Yesu pisa pania, sape "Pogaga, ovisuar kiau sipsip lala."

¹⁷ Ana yam si tai, kila yam telun narui, Yesu piunia, sape "Saemon narina ne Yoane, ko na okekan inu kemua lelaga, po peraga?"

Ana pogos naŕa Pita pisu Yesu piun m̃a sanene pano tol yam telu, mloge piowa, pisa pa Yesu sape “Suŕe, ko okilia make sur punu ga, okilia naŕa nekekan ko paŕisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovagan kiau sipsip lala.

¹⁸ Ana nevisa ve lelaga van ko sanini, sane nanua sumo, pogos naŕa ope m̃ee ke ga wa, ko na okila ke ga sa naŕa sinom̃an osape okila. Ko ga taaga omiyen mom̃a kulsota omialoro opa e lele la naŕa sinom̃ania. Ana nekilia nevisa van ko, pogos naŕa ovim ove yermarua, yoko yar taŕena la ayenwo ko e mom̃a kulmrae, atarar lumom̃a aure ko ova e lele la naŕa ve sinom̃an re ova ea.”

¹⁹ Visena kiena ne Yesu nene, sane pisawal ke sape sanape naŕa yoko awem̃ar Pita. Ea kiena marena, naga kila ŕelaga tai naŕa mligan naga pito tano, a pisirlua kia kiena ne Ntewa pa metava.

Ana siraun naŕa Yesu pisa pa sanene pa Pita, ŕere ke sina ga naga, pisape naga kilia siraun si naga, pisape “Ovim, otaveve inu lue ga narui.”

Yesu amio Yoane

²⁰ Ana siraun naŕa Yesu sun pae amio Pita, Pita pilonia, pisu inu, erau wo kiena ne Yesu, nesike lavisin la luoka. Inu ke narui naŕa nanua, e kinanena maro, netotano lavisin Yesu, nepiun

tania nesape e imimi nalogena lala, ane yoko vielua.

²¹ Ana pogos naŕa Pita pisu inu, piun tai Yesu, sape “?Suŕe, sanapen erau nene?”

²² Ana Yesu pisa pania, sape “Visae nasinenanena kiau sane yoko naga ve kovio re, ana sum̃a sanene vano neim sina ga, sur nene naga pe kiau, pe pe kiom̃a re naŕa ovisa sur tai e poli. Sur naŕa pe kiom̃a na kilaena, nepisa pan ko ŕa rui, nesape otavevenu silaga.”

²³ Ana suraun pogos nene, pog naŕa nalelagaena taŕena la amloge naŕa Yesu pisa sanene, amlogepalia, amape Yesu pisayu inunia, sape tapatete nemare pogos tai. Ana Yesu pe pisa re sanene poli, pisa ga sape visae naga sinenania, yoko kilia ve sanene. Sanene, kana kinasia sane sur nene naŕa Pita piunia, pe kiena re poli, ana pe kiena Yesu ga.

Visen maro

²⁴ Ana inu naŕa nepisawal ke sur la nene, nesiri plan ruru ke vena akilia auloja. Ana ita punu ga tekilia telaga tesape visena la nene pe lelaga paŕisi.

²⁵ Poga, tusi nene pimi ŕisi ga e nini narui. Sur la moki naŕa Yesu kila sike ea, ana sur la moki na moki naŕa Yesu kila pe su re e poli. Visae tesiri punuia, nepisu sane pona yoko kana tus la ve mok vaŕisi, vano-o yo ve tokak e yomarava nini.

YUMAENA Kiena ne Li Nalologena Lala Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini “Yumãena Kiena Ne Li Nalologena Lala”, Luk siri pan yaru tai, kiena kia Teopilas. Nane tusi na lua naþa Luk siria, pimi siraun kiena tusi na sumo, naþa kiena kia “Lologena Wo Kiena Yesu Kristo Naþa Luk Siriyuia”. Tusi nini “Yumãena Kiena Ne Li Nalologena Lala”, kiena kia na plasa sanene, sape “Yumãena Lala”. Naga pisayu yumãena þesa kiena li nalologena lala kiena Yesu, naþa Ninuna Wa naga sumon la e yumãena na visawalen lologena wo, siar garu Yerusalem a e yo punuga garu Yutea a Samaria, pano pano-o þar make yo e yomarava (Yumãena Lala 1:8).

Tusi nini naga suniena tai kiena li nalelagaena þesa, naþa siari e þegas kiena lus nae Israel lala naþa amlelaga, a kapuru pimi keviu kalo make yo la e yomarava.

E tusi nini, Luk sinenan sape kilologia naþa lala naþa amlelaga e Yesu, ve akawe re Þarin Suþe nae Rom naþa naga pe suþen make yo la e pogos nene. A naga sinenan sape kilologia naþa suri

makega naþa lus nae Israel lala amlelaga ea asape yoko imi málivi, nane apimi málivi rui kome lologena wo naþa ita li nalelagaena lala temlelaga ke ea.

Tusi nini komsus telu, naþa kilologia sanape naþa lologena wo sumã þar make ke e yo punuga narui, a sumãare sumã kapuru ke silaga. Komsus na sumo, pisayu sumãare naþa siari garu Yerusalem, siraun naþa Ntewa þerelua Yesu pa ma e peni. A na lua, pisayu naþa yumãena kapuru pimi keviu, kalo make yo lua nene Yutea amio Samaria. A komsus na maro, pisayu naþa yumãena pano pa kalo yo punuga e puruvanua lala na yo na pawa sive naþa apio asape Sive Naþa Metiterenian, pa tol yo Rom.

Pupia suri keviu tai naþa tusi nini pisayuia, nane yumãena kiena ne Ninuna Wa. Pogos naþa li nalologena lala asike garu Yerusalem wa e pogos na legiena na Pentikos, Ninuna Wa pitom ana mla māreraena pala. A siraun e pogos nene, Ninuna Wa sumã miila ke yumãena na sumãare, a miila mēna li na sumonien yumãena lala e kiela yumãena. Tusi nini pisawal visena laþasa naþa li nalologena lala apisawalia, a kila meraravan naþa kiela visena la mārera po, pilon malena kiena la naþa amlelaga, a miila li

nalelagaena lala vena aimi
aviran la lele taaga.

Kompasnen tusi la na nini

Yesu pis maro pan kiena
nalologena lala 1:1—14

Amligan lua yaru naña kus
lelena Sutas 1:15-26

Amlologon lologena wo
garu Yerusalem 2:1—8:3

Amlologon lologena wo pa
Yutea a garu Samaria

8:4—12:25

Yurñaena lala kiena Pol
13:1—28:31

Yalena na sumo kiena ne
Pol 13:1—14:28

Apiora lele taaga garu
Yerusalem 15:1-35

Pol miyaloro yam lua
15:36—18:22

Pol miyaloro yam telu
18:23—21:16

Visena na sumo

¹ O, kiau erau Tiopilas,
inu nekekara pañisi naña
nevitawe ko e tusi tañena
nini. E kiau tusi na sumo
naña nesiri pan ko, nesiriyu
suniena na suri la naña
Yesu naga sumña kila, a naña
naga sumña pian ke e sumo,
naga nene naga siar e pogos
naña naga siar pñesan kiena
yurñaena,

² pimi tol e pogos naña e
namareraena kiena ne Nin-
una Wa, naga mla maron
kiena visena maro pa kiena
li nalologena lala naña naga
mligan plan la rui, ana sir-
aunia Ntewa pñere naga pa si
metava.

³ Ana pogos naña naga
mali sina ga e marena, naña
naga pe pa re si metava poli

wa, ana pogos moki, naga
sumña mñalmñalivin la pa tol
legiena lualima yam vari,
naña kila meraravan ruru
pan la naña naga mali sina
ga e marena lelaga. E pogos
la nene, la asuñña apisu ki-
lale ruru naga, a naga sumña
pisayu mrapa lala na na-
suñnenena kiena ne Ntewa
pan la.

⁴ Pogos tai, naña naga
sumña veraga amio la, naga
mla visena nene pan la,
naga pisa, pisape “Amiu na
monar ve aur matan re yo
nene Yerusalem, amiu na
monar asuññate mña ga wa
vena atol Ninuna Wa nene
naña Ata pisaar pñisi rui sape
naga la van amiu, sa naña
nepisa mñena ga pan amiu
rui.

⁵ Sa nanua sumo, Yoane
Nakeena naga kee yeririna
lala e ga e wii, ana ve ve
piavi re, legiena ga lañasia
warovia, pñisi na Ntewa naga
kee amiu ve lelaga, na nene
e Ninuna Wa.”

Yesu pa metava ma e peni

⁶ Ana e si e pogos tai,
naña li nalologena lala la
apimi sina ga lele taaga amio
Yesu, la apiun tania, apisape
“? Suñe, sanape, nanagane
naga pogos ruru naña ko
okila naña ita le Israel lala
ita ve kieta pñarin suñe sina
ga tai, pona pe kana pogos
nen re poli wa?”

⁷ Ana Yesu pisatamñe la,
pisape “Naga nene pe pe
kiamiu re naña amiu akilia

pogos la nene poli, pona legiena la nene poli, naŋa Ata ga naga taaga mligan ruru pisape ve sanene, a ve sanene.

⁸ Ana siraunia, Ninuna Wa naga vim e amiu, ana e pogos nene narui akus nam̃areraena, ana ƣisi na amiu na monar ava avisawal inu garu Yerusalem nene, a e yo taŋena punu ga lala garu Yutea amio Samaria, ana vano vano-o tol m̃ena ga yo taŋena la punu ga e yomarava nini.”

⁹ A pogos naŋa naga pisa pa visena la nene ƣisi, naŋa la asike apisu ruru ke naga wa, Ntewa ƣerelua pa metava, a lul tai pitomi kalovia, ana la pe am̃a re si poli.

¹⁰ Pogos naŋa la asum̃a akirakira ke pa metava e sinapane wa, veraga ga amilan ga, naŋa am̃al yaru la lua naŋa m̃ala kulsota lala miyuwowo paƣisi, lalua apimi asum̃alar la asike amio la, lalua apisape

¹¹ “!E, le Kalele lala! Amiu ve sinemiu viowa re, ve akirakaƣar re va metava e sinapane sanene. Yesu nene naŋa Ntewa naga ƣerelua naga petan amiu pa metava e peni, ƣisi na naga monar wasuƣe sina vitomi, a naga yoko wasuƣe sina e ƣelaga ga nene naŋa apisu ga nana-gane ƣisi ne.”

Pegas kiena ne nalologena lala

¹² Ana li nalologena lala amligan kunus nene, naŋa Kunus Na Purolip lala, aƣasuƣela apito garo Yerusalem, pe perina manene re poli, sane tasme na manu taaga ga.

¹³ La nene la apimi atol yo Yerusalem, ana la apa ke sina ga loyum̃a e yo naŋa metava naŋa la asusukemua e rui. A la nene kiela kia sanini: Pita, Yoane, Semes a Antru; amio Pilip, Tom̃as, Patalomiu, a Matiu; amio Semes naŋa narina ne Al-peas, amio Saemon naŋa naga lala yaru tai naŋa sumo akila politik pa le Rom lala, amio Sutas naŋa narina ne Semes.

¹⁴ Ana e pogos nene, la nene amio sira lala, la apalue ga lele taaga vena alen. A Maria, anenane Yesu, amio m̃ena ga wenla Yesu lala, asum̃a apa lele taaga amio la.

Yaru na kusen lelen ne Sutas

¹⁵ Legiena laƣas ƣarovia ƣisi, ana li nalelagaena lala apimi lele taaga, naŋa la punu ga atol suri sane yaru ponotia taaga lualima yam lua. Ana e pogos nene, Pita naga sitom sape visayu van la vena akila sanape naŋa alual yaru na kus lelen yaru nene Sutas.

¹⁶⁻¹⁹ Naga nene vanon naŋa siraun naŋa Sutas naga sane kila kiena yum̃aena viowa nanua sumo, naga

pul ke sina ga porotano tai amio kilavaru naṗa naga tauluia, ana naga ga mloru e yo nene, ana mēṗena m̃apo, a sinena la molmolue, ana naga mare. A yeririna lala nae Yerusalem amloge lologena nene, ana nane kila la apio kinakinas nen porotano nene e kiela visena asape “Akeltam̃a,” naga nene visena tai naṗa naga pisape “Yo Na Kuruta.”

Sanene, Pita naga sitom pisape visayu suri nene van li nalelagaena lala, ana naga sum̃alu e marala, pisi pan la, pisa pisape “Erau lala, nanua sumo, Ninuna Wa naga pisi kome pulgona ne Tepet, naga pisayu yum̃aena kiena ne Sutas nene naṗa naga sumon yeririna lala apimi apuarar Yesu, a visena la nene apimi ape lelaga ṗisi rui, sa naṗa Visena Wa naga monar ve lelaga silaga. Sutas nene naga imimi yaru tai naṗa, naṗa Suṗe mliganar naga vena tarar yum̃aena amio imimi,

²⁰ ana nanagane, naga sa naṗa visena lalua nene naṗa teke e Tusi Kiena ne Yauena Lala, naṗa tai pisa, pisape
‘Naga popon naṗa m̃ana yum̃a mon korena ga, ṗisi na taṗatete yaru tai mono ea,’ Yauena 69:25

a taṗena sina ga, naṗa pisape

‘Popon yaru taṗena tai kus lelana.’ Yauena 109:8

²¹⁻²² “Komin suri ne na nene, ana monar yaru si tai naga imi sukol imimi

sina vena navisawalen Yesu, kieta Suṗe, visave naga mali sina ga e marena. Yaru nene naga monar lala yaru tai naṗa la amio imimi nanua sumo, e pogos la naṗa Suṗe sum̃a mialoro ke amio imimi. Naga monar ve yaru tai naṗa naga sike e poglis naṗa Yoane naga mlologonyu ke kiena nakeena, pimi tol legiena naṗa Ntewa naga ṗurelua Yesu petan ita, vena va si metava.”

²³ Ana la apisawa kia kiena ne yaru la lua. Tai, kiena kia Yosop, naṗa la apio asape Pasapas, a kiena kia taṗena sina, kien kia asape Sastas. A yaru taṗena, kiena kia Mateas.

²⁴ Ana la amlen, apisa, apisape “Ntewa, Ntewa nanamaruaena, ko ga okilia m̃a ya naṗa sike e los nen yeririna lala. Narui imimi na sinemimin mesape ko okipian imimi e lalua nene, nape naṗa ko oṗere rui,

²⁵ vena naga tarar yum̃aena kiena ne nalologena nene, naṗa Sutas naga mligan rui vena naga va ruru nena ga e kiena lele na kovioena.”

²⁶ La amlen pae, ana akila sur sa naṗa la amlil m̃apila, ana kia kiena ne Mateas naga kate. Ana la amligan lua naga, ana asikol naga amio la lualima taaga pa taaga nene, kila la lualima taaga pa lua ke sina ga.

Ninuna Wa pimi

¹ E legiena na Paḡagena Na Yui Marua, li nalelagaena lala la apimi asu mña ga lele taaga,

² a veraga ga, mñaagena tai molue ma e sinapane, sa ga naḡa pupia lagi tai mñai, ana mñaagena nene naga kalo punu yo na loyurña nene naḡa la ateke tano ea.

³ Ana la apisu suri tai sane kapi mluamene, ana kapi nene naga mliḡperea, ana peve taaga pa sike e la punu ga nene.

⁴ Ana la punu ga, Ninuna Wa naga pimi pulemamaga e la, kila la apivisi e visena taḡena lala, sa naḡa Ninuna nene naga kila akilia apisi komea.

⁵ Ana garu Yerusalem, le Israel la asu mña ga, naḡa la ape li nalenena lala. La nene na la amolue e yo la moki na yomarava nini apimi.

⁶ Ana la nene amloge mñaagena nene, lala amio yeririna taḡena lala, la moki paḡisi naḡa la apimi e yo nene. Ana la nene sinela kurkur paḡisi, komin naḡa yaru la naḡa Ninuna pimi e la, la pogos naḡa asurña apisi sanene, ana yaru make ga amloge nena kiela visena la naapo.

⁷ Ana la amilan paḡisi, a amiyuwawa, apisa apisape “!Aulai! Yaru la nene naḡa asu mña apivisi ke sanene, ana lala na ape le Kalele ga lala.

⁸ ?Sanape naḡa ita punu tesu mña temloge ke naḡa

apivisi ke e kieta visena la sanene?

⁹⁻¹¹ Ita tepe yaru na purvanua la moki na tesike ne, nae Patia, nae Mitia, nae Elam, nae Mesopotemia, nae Yutea, nae Kapatosia, nae Pontas, nae Esia, nae Pirisia, nae Pampilia, nae Isip, nae Krit, nae Arepia, nae Lipia e lepas na vaen Saerin, a nae mña pupia pulkumali naḡa Rom. Ita laḡasia tepe le Israel ruru ga, a laḡasia pe ape le Israel re sumo poli, ana sirau la apimi ataveve kieta nalelagaena. Ana ita punu ga, ita punu peve taaga temloge ke naḡa la apivisi ke kome kieta visena lala ita punu ga, la asurña apisa ke pupia yurñaena la nene naḡa Ntewa naga kila.”

¹² Ana la amilan paḡisi, kiela sitomena la kokovio, ana la amninue kare narui asape sanape narui, ana la asurña apiuviun ke tan la apisape “!Aulai! ?Ya ne sanene?”

¹³ Ana laḡasia asu mña apitalia la nene naḡa Ninuna pimi e la ḡisi rui, la apisa apisape “E, la nene amun ga kuruta nene, nane kila ape wowe ke ne.”

Visena kiena ne Pita pan la

¹⁴ Ana Pita amio li nalolagena taḡena la lualima taaga pa taaga nene, la aḡariplan la asurñalu, apimi ase e nene, ana naga pisi manene pan la, naḡa naga pisawal sanini, pisape “Erau lala, naḡa amiu le Yu lala, a amio

amiu yeririna taṓena lala
naṓa amiu asike Yerusalem,
amiu na ayagogon ruru inu
vena nevisawal sur nene
van amiu.

¹⁵ Yeririna la nene na
pe amun re wii poli, sa
naṓa amiu asu m̃a apisa ke
ne, peraga, komin nanagane,
aora ovari ga na kolulagi
nini na wa.

¹⁶ Ana suri nene naṓa
amiu apisua, naga suri nene
naṓa Navisawalena Soel
naga pisayu sumo rui, naṓa
pisape

¹⁷ *'Ntewa naga pisa, pisape
"E legiena la nene na
pog maro nene, ṓisi na
nela ninuu van yeri-
rina la punu ga.*

*Ana ṓisi na narimiu lala la
avisawal kiau visena,*

*a ṓisi na kiamiu yar viu lala
yokorena avisu sur
lala,*

*a kiamiu yermarua lala,
la am̃eni nam̃eniena
lala.*

¹⁸ *Lelaga ṓa, e pog nene, ṓisi
na neligan Ninuu,
naga vitomi ve keviu e
yaru m̃ee lala amio
sira m̃ee lala na kiau
yum̃aena,
ana ṓisi na la avisawal
kiau visena.*

¹⁹ *Pisi na nekila suri lala
nailanena e yo yau,
amio kile lala na yomar-
ava nini,
ana yoko kuruta a kapi
a pupia m̃au naṓa piu
asum̃a ga.*

²⁰ *Sumo na, mrae naga imi
malolo, a kupario
naga ṓisi na imi vivaga
sane kuruta.*

*Ana siraunia, legiena keviu
nene kiena ne Ntewa,
naṓa wo vaṓisi, naga
kilia imi.*

²¹ *A e pogos nene narui, yaru
ai naṓa naga vio kia
kiena ne Ntewa,
ṓisi na Ntewa tamalia
naga." ' Soel 2:28-29*

²² *"Amiu le Israel lala,
amiu ayagogon ruru kiau
visena la nini. Yesu nene
nae Nasaret, naga pe yaru
naṓa Ntewa naga kipian
ruru naga merarava pan
amiu sape naga pe Nav-
isaarena. Ntewa naga kila
sanene nane e yum̃aena
na nam̃areraena lala, a e
suri nailanena lala, a e
kile lala naṓa naga kila
Yesu naga miyum̃aenia e
maramiu nanua sumo rui.
Suri la nene amiu asum̃a
akilia ke ṓisi rui,*

²³ *ana pogos naṓa Ntewa
naga mligan naga e limamiu,
amiu asum̃alu am̃em̃ar naga
mare, naṓa amiu atam̃an li
viowa lala la asuar naga e
laki torovia. Pogos naṓa
amiu na pe akila re suri nene
poli wa, ana Ntewa naga
kilia ṓisi rui pisape ṓisi na ve
sanene, ana naga tam̃ania,
komin naṓa naga taveve sa
naṓa naga sitom ruru nanua
sumo rui vena kila.*

²⁴ *A siraunia, nam̃areraena
na marena pe torokin re
naṓa uarar manene Yesu*

poli, ana Ntewa p̃erelua naga petan nasinelaea lala na marena, kila naga mali ke sina ga.

²⁵ Naga nene naga sa naṽa visena tai kiena ne Tepet nanua sumo, naṽa naga pisayu Kristo, naṽa naga pisa, pisape

'In na nepisu naṽa Ntewa naga sum̃a amio inu silaga,

naga sike e lepasneu na marua, ana kila sineu pe kurkur re nena ga.

²⁶ *Kila sanene narui, sineu kekara, a purmeneu naga miau,*

in na nepe yeririna ga, ana neṽasine ga Ntewa m̃arera.

²⁷ *A Ntewa, p̃isi na ko na ve oligan re ninuu e yo na m̃arena,*

a p̃isi na ko ve otaṽan re tas nen kioña Yaru Wa na yum̃ae kioñaena menunu.

²⁸ *Ko okipian inu e mrapa lala na malena p̃isi rui,*

a p̃isi na sineu naga pulen nakekarena ve keviu, naṽa ko osuṽa omio inu.' Yauena 16:8-11

²⁹ Wolai lala, in na nesape nevisawal meraravan suri nene van amiu. Repita ne na nene naṽa Tepet, naga na mare nakonua rui, la asin naga p̃isi rui. Naga nane kiena tampona ne nane m̃eke e kieta yo ne, mon m̃a pimi tol nanagane.

³⁰ Ana pogos naṽa naga mali ke ga wa, naga kilia rui naṽa Ntewa pisaar m̃arera pania pisape p̃isi na pogos tai na,

kiena lus tai naga monar to sina ga tano e kiena pupia lele natotanoena, sa naṽa naga kiena lus nene naga imi ve p̃arin suṽe va yeririna lala, sa naṽa Tepet nene naga pe p̃arin suṽe sumo. Ana Tepet naga pe navi-sawalena tai,

³¹ a pogos naṽa suri nene naga pe m̃alivi re poli wa, naga pisu naṽa p̃isi na Ntewa kila Navisaarena nene naga mali ke sina ga e marena. Suri nene na Tepet pisa e kiena visena nene, naṽa pisa, pisape Ntewa pe mligan re ninuna e lelen marena poli, naga pe taṽan re tasnena pa menun poli.

³² Suri ke na nene narui naṽa imimi mesuṽa mepi-sawal ke ne, naṽa Ntewa naga pisirlua ke sina ga yaru naṽa Yesu nene petan marena.

³³ Ntewa pisirlua naga, ana p̃erelua naga pa metava rui, mligan naga sike e kiena lepas na marua. Ana sa naṽa Ntewa Arimata nene naga pisaaria, naga mla Ninuna Wa pania, a nanagane Yesu taron Ninuna Wa nene pan imimi, ana Ninuna Wa nene naga suṽa miyuṽaen ke suri la nene naṽa amiu na asuṽa apisiua a naṽa amiu na asuṽa amloge.

³⁴ E visena kiena ne Tepet la nene, naga pe pisayu re naga poli, komin naṽa ve naga re naṽa naga va metava e peni, ana naga pisayu ga Navisaarena nene. A kiena visena taṽena sa m̃ena ga

nini, naṽa naga pisa, pisape
*'Ntewa na Mava pis pa kiau
 Suṽe, pisape*

*"Ko ototano e kiau lepas
 marua, otom̃atea,*

³⁵ *ṽisi na inu nekila kiom̃a
 nasinekar lala ve sa
 takue naṽa ko oviawa
 ea." ' Yauena 110:1*

³⁶ Komin suri ne la nanene narui, inu sineun nesape nevisawal ruru merarava van amiu, amiu mratava nae Israel la wetelu, sane Yesu nene naṽa Ntewa mliganar naga sumo rui pe kieta Suṽe a pe Navisaarena, ana amiu asuar naga e laki torovia rui."

*Yeririna la moki naṽa am-
 lelaga e Yesu*

³⁷ Pogos naṽa yeririna lala la amloge visena nene, amloge sa naṽa miyur sinela, pano pa tol ruru nena puriu, ana la apiun tan Pita amio li nalologena taṽena lala, la apisape "?Wolai lala, ṽisi na mekila kan imimi narui?"

³⁸ Ana Pita pisa pan la, pisa pisape "Amiu punu ga, amiu avilopu amiu, ana amiu ava e nakeena e kia kiena ne Yesu Kristo, vena ṽisi na Ntewa naga viewo kiamiu mlamulena viowa lala. A ṽisi na Ntewa naga ligan Ninuna Wa van amiu, sane kiena nalaena tai van amiu,

³⁹ komin naṽa navisaarena naṽa Ntewa naga kila, naga kila pan amiu, a naga kila pa narimiu lala, a naga kila m̃ena ga pa yeririna taṽena lala naṽa la asike perina wa.

Navisaarena nene naga sike e la naṽa kieta Ntewa na Mava naga sum̃a pio la m̃a ga."

⁴⁰ Ana Pita sum̃a pisa ke visena wo nawere laena la moki pan la vena aimi, a naga pisa pisape "Amiu na monar aligan mlamulena kiena ne yeririna viowa lala na nanagane, amiu na atamalia amiu vetan nakoaena naṽa naga sum̃a pimi ke pan la."

⁴¹ Ana la moki liu naṽa la amloge visena nene kiena ne Pita, la amlelaga ea, ana la apa e nakeena. A e yeririna la punu ga naṽa asike e legiena nene, la moki pe suri sane manu telu la apimi apiran la amio kiela ṽegas nene.

*Li nalelagaena lala apiran
 la e nasinewo*

⁴² Ana li nalelagaena la nene, la asum̃a apurari ke ṽelaga la nene m̃arera paṽisi, naṽa la amiyagogo ruru po silaga naṽa li nalologena lala la apian la, a lala apiran la silaga e nasinewo e kiela ṽegasia, a la asum̃a akinana lele taaga silaga, a la yepela m̃aen aora na leniena lala silaga.

⁴³ Ana li nalologena lala la amiyum̃aen suri nailanena la moki paṽisi, amio kile la moki, ana yeririna la apisu suri la nene, sinela kurkur paṽisi.

⁴⁴ Ana li nalelagaena lala, la sinela sum̃a maran taaga ga pano-o, a la asum̃a

atam̃an kiela suri lala ve kiela pae ga.

⁴⁵ Sanene, la asum̃a aṗiliwilin kiela porotano lala a kiela suri make ga lala, vena la avion kana kilaveru la naṗa la atolia, va lala ai naṗa limala plasan suri laṗasia.

⁴⁶ Legiena punu ga, la nene la asum̃a apiran la sane ṗegas taaga loyum̃a e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, a la asum̃a akinana ke lele taaga e m̃ala loyum̃a lala. A silaga naṗa la asum̃a apimpae ke sanene, ana la akekara paṗisi, a silaga lala apito ga tano e Ntewa, a la apotena paṗisi pania komin malena wo nene naṗa naga mla pan la,

⁴⁷ ana amieluar naga vanonia. A e pogos nene, yeririna taṗena m̃ena ga lala akekaran kiela ṗelaga viu wo nene ṗisa, a e legiena punu ga, Ntewa na Mava naga sum̃a tamalia si yeririna la ṗasia, naga sum̃a sikol la ke e ṗegas nen li nalologena lala.

3

Laulu tai sum̃alu mial

¹ Ana legiena tai, e nena e pog na leniena e mrae telu, ko yepekilavi, Pita amio Yoane, lalua asum̃a apa ke metava e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa.

² Ana yaru tai naṗa naga paeme naga pe laulu, a e legiena punu ga la asum̃a akus naga pimi amligan naga e mralaea nene naṗa

apisape “Mralaea Wo,” naga nene e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa. Ana laulu nene naga tom̃a mlogi ke pan la naṗa apa ke loyum̃a.

³ Ana naga pisu Pita amio Yoane, naṗa lalua asum̃a apa ke loyum̃a, ana naga mlogin nalaena tai vetan lalua vena lalua ala suri tai vania.

⁴ Ana Pita amio Yoane, lalua atamaria yeririna nene, ana Pita pisa pania, pisape “Mara, okira ovisu imimi sumo wa.”

⁵ Ana naga pisu manene lalua, naga m̃ape ṗisi na lalua nene ala suri tai vania.

⁶ Ana Pita pisa pania, pisape “Erau, in na pe kiau kilavaru re nena ga, ana in na kiau suri wo ga tai naṗa inu na kiau, nela van ko. Nane suri ne nanene: e kia kiena ne Yesu Kristo nae Nasaret, nevisa van ko, osum̃alu narui, oyali.”

⁷ Ana naga pulun tarar limana na ṗamarua, miila laulu nene tarlua sum̃alu, ana lana luwoka pimi po veraga.

⁸ Ana naga sum̃alu ke veraga e pogos nene, sum̃alu su, ana mialial lia. Ana pogos naṗa lalua apavini, naga taveve la, ana la ga teloka apa loyum̃a e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, naṗa yaru nene kekara paṗisi naṗa naga mial ke narui, naga sum̃a pulaula, sum̃a mieluar ke Ntewa.

⁹ Ana la naṗa asike loyum̃a apisu naṗa naga mial, a naga sum̃a mieluar ke Ntewa,

¹⁰ a pogos naṗa la apisu

kilale yaru nene la apisa apisape “! Apisu ke ne! ! Nanene na laulu nañane-e! Sila ga naga sum̃a mlogin ke kilavaru vanua e mralaea nene na Yum̃a Wa, ana naga pimi po sina, naga sum̃a mialoro ke narui.” Ana la amiyuwawa ruru e suri nene naña pimi m̃alivin yaru nene.

Pita pisi pan la loyum̃a e Yum̃a Wa M̃ana ne Ntewa

¹¹ Ana komin naña yeririna lala la sinela kurkur pañisi, la akiriri apimi puna ne la telu nene e kopkop nene na Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, naña kiena kia “Kopkop m̃ana ne Solomon.” E yo nene, yaru nene naga sum̃a tawa ke e Pita amio Yoane na wa.

¹² Pog naña Pita pisu yeririna la nene apimi lavisi, ana naga pisi pan la, pisape “? E, ita le Israel lala, sanape ne? ?Sanape na amiu amilan ke suri nene, ana amiu apisu ke imimi lua sanene? ?Pona amiu na amape imimi ga lua mekila yaru nene naga kilia mial e ga e nam̃areraena ga kiamimi imimi lua yo, pona amiu na amape imimi lua mepe yaru wa yo, pona sanape? !Peraga!

¹³ Ana Ntewa ga naga kila suri nene, nane pupia kieta Ntewa na naña pe Ntewa kiena ne Epraam, Aisak, a Sekop, a naga pe Ntewa kiena ne kieta yermarua tañena m̃ena ga lala. Naga

kila suri wo nene vena visirlua kia kiena ne kiena yaru na yum̃aena nene Yesu, e maramiu. Ana Yesu ke ga nanene narui, naña amiu añure naga pa e kieta kumali keviu, ana Paelat naga pisu sane Yesu naga poga ga, naga pisa pisape naga kilia molue, ana e pog ke nene narui amiu na apisawal m̃arerania e marana ne Paelat asape Yesu na pisokan ga, amiu yepemiu mavin naga.

¹⁴ Pe suri korena ga naña naga ãar kia naña asape Yaru Wa a Yaru Mesmesu, ana amiu na apisa sanene e pog nene narui, asape yepemiu mavini naga. Ana amiu na apisa ga pa Paelat asape sinemiun yaru nene naña naga m̃em̃ar yaru mare ãisi rui naga kilia molue, ana Yesu naga sum̃a ga, ana Paelat tam̃ania.

¹⁵ Visae sanene, amiu ke narui, naña am̃em̃ar Purp̃es nen Malena mare rui, ana siraunia, Ntewa naga kilamalia sina ga naga e marena, a suri ne na nene imimi mepisu e kilamaramimi, ana imimi na mesum̃a mepisawalia.

¹⁶ Kia kiena ne Yesu ne nanene naga kila ruru laulu nene naña amiu akilia ruru naga, naga pimi po, sa naña amiu asum̃a apisu ke ne. Komin naña imimi na mepiawa m̃arera e nam̃areraena na kia nene kiena ne Yesu narui, ana lana ne yaru nene

luwoka naga m̃arera ruru nena ga e maramiu nana-gane.

17 “Poga ga, wolai lala. Inu nekilia m̃a naṽa suri la nene naṽa sumo amiu amio kiamiu yerkaŋa lala akila pa Yesu, amiu punu ga akila komin naṽa amninue ga.

18 Ana naga nene naga pe mrapa kiena ne Ntewa naṽa naga kila visena la naṽa naga pisawalia nanua sumo rui pimi pe lelaga. E visena lala kiena ne kiena navisawalena lala, naga na pisawal ṽisi rui, naṽa ṽisi na kiena Navisaarena naga monar loge viowa e tasnena.

19 Poga ga, ana amiu na monar avilopu amiu, a monar awasuṽe amiu aimi puna ne Ntewa, vena naga ṽisi na yumu plan kiamiu mlamulena viowa lala.

20 Visae amiu na akila ve sanene, ṽisi na Ntewa naga kilia la nam̃areraena viu e kiamiu malena lala, a naga kilia ligam̃ kiamiu Navisaarena nene naṽa naga mliganar ruru ṽisi rui, naga nane Yesu, naga wasuṽe ke sina ga imi.

21 Ana Yesu naga monar sum̃a metava e peni sumo wa, vano vano tol pog naṽa yoko Ntewa sinenan sape kila suri la punu ga aimi ave urviu ke sina ga, sa naṽa naga pisawal ṽisi rui e visena lala kiena ne kiena navisawalena wa lala nanua sumo.

22 Ana lala yaru tai naṽa naga pisa sanene naga nane Mosis, a naga pisa pisape

‘Ntewa na Mava naga ṽisi na naga kila kiamiu navisawalena tai naga sum̃alu su likan amiu sa naṽa kila inu na nesum̃alu ṽisi rui. Navisawalena nene ṽisi na naga ve yaru tai nae ga kiamiu yo, a amiu na monar ayagagon ruru kiena visena lala.

23 Yeririna la naṽa la ve alo-gear re kiena visena lala, ṽisi na Ntewa naga ligam̃ plan la vetan kiena yeririna ruru la napo, vena la ava akovio.’

24 Suri nene Mosis naga pisa, a navisawalena taṽena m̃ena ga lala, sane Samiuel, amio m̃ena ga la naṽa apimi mare ga, e kiela visena lala, asum̃a apisayu ke suri lala na kieta legiena nanagane la nene.

25 Navisaarena lala naṽa Ntewa naga mla nanua sumo e visena lala kiena ne kiena navisawalena lala, la ape kiamiu, a amiu na asike m̃ena ga loyum̃a e naviranarena nene naṽa Ntewa naga kila ṽisi rui amio kami yermarua lala na sumo, sa naṽa Ntewa naga pisa pan Epraam, pisa pisape

‘ṽisi na in na nekila naṽa navisa ruruena naga imi e yeririna lala na yomarava nini, naga imi kom ga e kiom̃a lus lala.’

26 Mesmesun navisaarena nene, Ntewa naga kila Yesu naga sum̃alu rui sane yaru

tai na kilaen kiena yum̃aena, ana naga pe mligan re pan le taṓena la poli, naga mligan ga pimin amiu ṓesia. Naga mligan Yesu naga pimi vena kila wo van amiu vaṓisi, naṓa ṓisi na naga vilopu amiu, vena amiu aligan kiamiu ṓelaga viowa lala.”

4

¹ Ana Pita amio Yoane, lalua asum̃a amlologo ke pan yeririna lala wa, ana yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne li nakirawoen yo lala e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, amio Satusi lala, la apimi lavisin la.

² La nene sinela mimi paṓisi, komin naṓa lalua asum̃a apian ke yeririna lala asape sa naṓa Yesu naga mali sina ga e marena, yeririna m̃ena ga lala akilia amal sina ga ve sa ke ga.

³ Ana atarar la luoka, apano amligan la apa e yum̃a naloge viowaena vena asum̃ate tol legiena na peni, komin naṓa yepekilavi rui.

⁴ Ana yaru taṓena la mokliu naṓa amloge visena kiena ne lalua, amlelaga ea, ana pimi tol pogos nene maraṓ, kiena ne la make ga naṓa amlelaga rui apim ape moki manene la narui, lavis tol manu ve lima, nanene sane yerm̃ene ga la ne [5000].

*La aṓure Pita amio Yoane
apa e kumali keviu kiena ne
le Yu lala*

⁵ A e kana legiena taṓena, yerkawa kiena ne le Israel

lala, amio kiela nasumonena lala, amio navianena navisaluaena lala, la apimi lele taaga garu Yerusalem.

⁶ Ana la apa atotano e pupia kumali amio Anas, naṓa naga pe ṓarin li wa lala, a amio m̃ena ga li kawa taṓena laṓas, naṓa sane Kaep̃as, a Yoane, a Alik-santa, a yeririna taṓena lala na mratava m̃ana ne ṓarin li wa la nene.

⁷ Ana la akilali nalologena lalua nene asum̃alu likan la, ana la apiun naviunena tan la luoka. Apiunia, apisape “?Ane pisape amiu lua nene akila sanene e laulu nene? ?Amiu lua akila e nam̃areraena nae pe?”

⁸ Ana Ninuna Wa pitomi pule e Pita, ana Pita pisi pan la, pisape “Inu nesum̃alu e maramiu, amiu yerkawa kiena ne le Israel lala, a nasumonena lala,

⁹ a in na nepisu sane amiu asum̃a apiun ke tan imimi imimi lua, apisape sanape e kiamimi yum̃aena wo nene naṓa imimi lua na mekila e laulu nene, a sanape naṓa imimi lua mekila naga pimi po sina.

¹⁰ Poga ga, in na nekekan ga naṓa nela navisatam̃eena na kiamiu naviunena nene van amiu, vena amiu akilia, a vena yeririna nae m̃ena ga Israel lala la akilia. Nesape laulu ne nanene, naga nane sum̃alu sike e maramiu nam̃a, sum̃alun ke lana luwoka ga naṓa po, naga pimi po rui e nam̃areraena

na kia kiena ne Yesu Kristo nae Nasaret. Yesu nene naga naŋa sumo amiu am̃em̃aria mare e laki torovia, ana naŋa Ntewa naga pisirlua ke sina ga naga mali si petan marena.

¹¹ Naga na sa naŋa Visena Wa naga pisayu naga, pisa pisape

‘Amiu li nakilaena yum̃a lala,

amiu na akovenlua lawe laki tai,

naŋa nanagane naga pimi pe pupia kemraŋe na mava rui na mon lika e yum̃a.’ Yauena
118:22

¹² Ana pe mrapa taŋena re si tai naŋa ita tekilia tetol malena e poli, komin naŋa Ntewa naga pe mla re nena kia taŋena pan ita e yomar-ava nini poli naŋa naga kilia tamalia ita ea.”

¹³ Ana yerkawa la nene la amilan paŋisi, komin naŋa la apisu naŋa Pita amio Yoane, ape yaru kari ga, lalua pe ape yerkawa re nenaga, a lalua pe akilia re m̃ena ga suri moki poli, ana lalua nene pe sinela kurkur re nena ga. Ana la apisu kilale m̃ena ga sa naŋa sumo, lalua nene na amiyal loro amio Yesu silaga.

¹⁴ Ana la taŋatete si awem̃ar visena kiena ne Pita narui, komin naŋa yaru naŋa lana luwoka po si rui, suŋalu sike amio lalua nene.

¹⁵ Ana la apisa pa la telu nene apisape la ava vanua sumo wa, vena la akilia avisayu suri nene.

¹⁶ La telu nene apa vanua, ana yerkawa la nene apisayula, apisa apisape “? Pisi na ita tekila ve sanapen lalua nene? Le Yerusalem la punu ga la amloge make ŋisi rui naŋa lalua nene akila ke pupia yum̃aena tai nene e laulu nene ne, ana ita na taŋatete si tevirovia.

¹⁷ Ana popon ita tekilali sane tekila visena nene na ve va manene re si e yeririna lala, ana ve sanene ŋisi na ita tevisaluŋar lalua nene vena ve avis re si va yeririna lala, ve avisa re kia naŋa Yesu van la.”

Kumali keviu naga pialuŋar Pita amio Yoane

¹⁸ Ana la apio ke sina ga la telu nene apimi loyum̃a, ana apisi m̃arera pa li nalologena la lua nene, la apisa apisape “Amiu lua nene ve avisayu re si kia kiena ne Yesu va yeririna lala, pona avian la ea.”

¹⁹ Ana Pita amio Yoane, lalua apisatam̃ela, apisa apisape “? Sanape? ? Pona mesmesu ga naŋa e marana ne Ntewa naŋa imimi ve melogear re naga, imimi na melogear amiu ga? Naga nene na popon amiu na avisali suri nene,

²⁰ ana imimi nini, na imimi taŋatete meva ruru imimi mesum̃a ne. Imimi monar mevisawal m̃a suri la nene naŋa imimi mepisu e kilamaramimi, a naŋa imimi na memloge e kiligamimi.”

²¹ Ana yerkawa la nene la apisi manene sina ga

pa lalua, apisalup̃ar la sa si nanua sumo, siraunia la apisa apisape lalua na akilia ava vanua, komin nãpa la pe aña re si mrapa nalaen nakoaena van lalua poli, vanon nãpa yeririna lala la asuñña amieluar ke Ntewa komin ya nãpa pimi m̃alivi e laulu nene,

²² nãpa e pogos nene, yaru nene naga kiena kas na taulu pa lualima yam vari p̃isi rui.

Leniēna kiena ne li nalelagaena lala

²³ Pogos nãpa Pita amio Yoane, lalua apa vanua, na ãpasũpela ke sina ga apa e p̃egas nen li nalelagaena lala. Ana lalua apisawal visena lala nãpa yerkawa lala kiena ne yaru wa lala a nasumonena lala apisa,

²⁴ a pogos nãpa li nalelagaena la nene la amloge visena la nene p̃isi, la amlen pa Ntewa. La apisa, apisape “Ntewa na Mava, ko osii sinapane a porotano a sive, a suri punu ga nãpa sike e yomarava nini.

²⁵ Imimi mesitoñal si kioñña Visena Wa tai, nãpa yermarua repimimi Tepet, nãpa naga na pe kioñña yeririna tai, naga pisawal e nañareraena kiena ne Ninuna Wa, nãpa naga pisa sanini, pisapenua

‘?Komin ya ne yaru la nãpa pe amlelaga re poli sinela mimi manene sanene?’

?Komin ya ne yeririna lala la asuñña asitom ke asape akila yum̃aena viowa, ana komin ya ne la akila p̃ele ga?

²⁶ *Parin sũpe lala na yomarava nini, la asuññalu asururuia vena akila mara, a yerkawa lala apimi lele taaga vanonia,*

ana la amninue nãpa akila ke mara amio Ntewa na Mava, a amio kiena Navisaarena.’
Yauena 2:1,2

²⁷ Ntewa na Mava, imimi mepisu visena nene pe lelaga, nãpa mesmesun nena ga e kiamimi pogos nana-gane, vanon nãpa mesmesu ruru e pulkumali nini, Erot amio Ponses Paelat, amio le Israel lala, amio yaru tãpena la nene, la sinela kari manene la yeririna na yum̃ae kioññaena nene nãpa Yesu, nãpa naga pe Navisaarena nãpa ko omiawawo naga, ana la asitom ke asape akila viowa manene vania.

²⁸ La nene la apimi lele taaga vena akila sanene, ana la akila mesmesu ga e ya nãpa ko ositom ruru sumo rui ana ko omliğanaria osape naga monar ve sanene.

²⁹ “Ana Ntewa na Mava, imimi na mepiun mesape ko ositoñal ruru ke visena m̃arera la nãpa la asuñña apisa pan imimi, ana imimi mesitom mesape ko oila imimi, kioñña yeririna na yum̃aena lala, vena kila

imimi na mevisawal kioña visena, nãpa kiamimi sitomena lala ve yuyuwwa re, a nãpa ve memarau re.

³⁰ A imimi na meviun m̃ena ga tan ko okianlua lumom̃a, vena okila namaiena lala awo sina, a vena mekila kile lala pona suri nailanen lala, e kia kiena ne kioña Yaru Wa na yum̃aena, nãpa Yesu."

³¹ A pogos nãpa la amlen sanene p̃isi, yo nene nãpa la apiora ke ea naga kululu, ana Ninuna Wa naga pitomi pulen la, ana kila la apano apisawal visena kiena ne Ntewa, nãpa kiela sitomena lala m̃arera la e naga sane.

Li nalelagaena lala la amiila la ga e kiela suri lala

³² Ana e poglis nene, p̃egas nen li nalelagaena la nene, kiela malena pimi po pãpisi, sane la sinela taaga ga, a kiela sitomena m̃ena ga taaga ga, kila na sane pe yar re tai nãpa naga m̃areran sitom visave kiena suri lala la ape kiena ga, ana la asum̃a atañan kiela suri lala vena ve kiela pae ga.

³³ A li nalologena lala la asum̃a apisawal ke e maran yeririna lala, nãpa kieta Sũpe Yesu, naga mali sina ga e marena rui, a visena nene kiena la nene, naga nam̃areraena keviu sike ea, a li nalelagaena lala la apisu nãpa e pogos nene, Ntewa naga sum̃a pisa ruru la

pãpisi e kiena lemamiena pan la.

³⁴ Pe lala yar re tai nãpa e kiela p̃egasia nãpa naga limana plasan suri tai poli, komin nãpa yaru la nãpa la kiela porotano lala pona m̃ala yum̃a lala, la asum̃a apuliwilin plan ke suri la nene, ana la asum̃a ãpar kana kilavaru ne lala apimi,

³⁵ amligan e limana ne li nalologena lala. Ana sir-aunia, li nalologena lala la asum̃a amlĩpere kilavaru la nene pan li nalelagaena la nãpa limala plasan suri la p̃asia.

³⁶ Lala yaru tai nene nãpa naga taveve p̃elaga nene naga yaru nãpa Yosop, nãpa naga molue e lus kiena ne Livae, naga paeme e purvanua nene Saepras, a nãpa li nalologena lala la amligan ke sina ga kiena kia tãpena tai, asape Panãpas, nãpa kia nene kana kinasa asape "Yaru na visirluaen sitomena kiena ne yaru tãpena lala."

³⁷ Naga kila yum̃aena wo tanea sanene narui, nãpa naga p̃iliwilin lua kiena kinakinas nen porotano tai, ana naga mla kana kilavaru pimi, ana naga mligan e limana ne li nalologena lala.

5

Ananaias amio wona Sapira

¹ Ana yaru tãpena tai, kiena kia Ananaias, nãpa

naga wona kiena kia Sapira, naga m̃ena ga p̃iliwilin lua kinakinas nen porotano tai naṣa lalua kiela,

² ana mla kana kilavaru komṣasa, mla pimi mligan e limana ne li nalologena lala. Ana naga p̃arwan kilavaru na porotano nene komṣasa, pe kiela ga lalua, ana wona m̃ena ga kilia m̃a suri nene, naṣa lalua apranaria.

³ Ana Pita pisa pania, pisape “?Ananaias, sanape naṣa ko otaṃan Yermare pimi kila kare sinem̃a sanene, ana ko opisa kotalia Ninuna Wa, naṣa ko osuṃa omlarar ke kilavaru na porotano nene komṣasa wa?

⁴ !Opisu ke ne! Poglis naṣa ko pe opilwilin lua re kinakinas nen porotano nene poli wa, ana pe kiena ai? Naga pe kioṃa ga. A pogos naṣa oṣilwilinia, kana kilavaru m̃ena ga punu ga sike e limana ai? Suṃa ke e lumoṃa wa. Ana pogos naṣa ko opisaar osape owar punu va Ntewa, ko monar okila ga sanene narui. ? Ana ya ne kila kioṃa sitom̃ena naṣa okila si visokanena sanene? !Ko na pe opisa kotalia re ga yaru la poli, ko na osuṃa opisa kotalia ke Ntewa narui!”

⁵ Pogos naṣa Ananaias mloge visena nene, veraga ga naga mloru pito tano e porotano, naga marṣantop nenaga. A la naṣa la amloge kiena lologena nene, la amiyuyuwawa paṣisi.

⁶ Ana kiela yaru viu lala

la asuṃalu, la amluluwo tasnena, akus pa vanua, ana apa asinia.

⁷ Lavisi aora ve telu warovia, ana wona nene Sapira, naṣa naga mninue ke suri ya naṣa pimi e wona na yerm̃ene wa, naga towe pimi loyuṃa.

⁸ Ana Pita piun tania, pisape “Sapira, ko ovisawal van inu. ?Nanene na kilavaru punu nene na kinakinas nen kiamiu porotano nene, pona peraga?”

Ana sira m̃ena ga nene pisokan, pisataṃea, pisape “Peraga, naga ga nene.”

⁹ Ana Pita pisi pania, pisape “?Sanape na amiu lua apisokan sanene? !Amiu lua na apiranaria naṣa asape akilali Ninuna kiena ne Ntewa na Mava! ?Omloge ke yaru la ne amial ke apimi e pulutava ne? !La nene asin woṃa na yerm̃ene rui apimi, a p̃isi na nanagane ga ne la aviar ko m̃ena ga ova vanua!”

¹⁰ Ana pogos naṣa sira nene mloge visena nene kiena ne Pita, naga m̃ena ga mloru mesmesu ke e lana ne Pita veraga, marṣantop nena ga. Ana yaru viu la nene apimi si loyuṃa, la apisu naṣa sira m̃ena marṣan p̃isi rui, ana la apiar ke m̃ena ga tasnena pa vanua, la apa asinia m̃eke ga e yepas nen wona na yerm̃ene.

¹¹ Ana li nalelagaena na suṃare lala, amio yeririna taṣena m̃ena ga lala naṣa la

amloge suri nene, la sinela kurkur, amiyuyuwawan pañisi.

Kile lala amio suri naila-nena lala

¹² Ana e pogos nene li nalologena lala la asum̃a akila ke kile la moki na nañareraena kiena ne Ntewa, amio m̃ena ga suri nailanena la moki, e marana ne yeririna lala. A silaga, la nene amio li nalelagaena tañena lala la asum̃a apimi veraga e Kopkop m̃ana ne Solomon, e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa.

¹³ Yeririna tañena lala la asum̃a apatanon la, ana yeririna la naña la pe amlelaga re poli, la moki amaraun naña ava akuspran la amio la.

¹⁴ Ana silaga, yerm̃ene lañasia amio sira lala la amlelaga e Yesu, la apimi ape moki naña moki manene laa, ana la nene, Ntewa na Mava sum̃a sikol la ke e ñegas nen li nalelagaena lala.

¹⁵ Komin suri m̃ena ga la nene, yeririna lala asum̃a añure kiela li namaiena lala apimi, ana la amligan la añeke e m̃ala tog a m̃ala takue lala e isinen mrapa. Ana lala akila sanene vena visae Pita war ro e yo nene, visae ninuna ga, ana visae tol lañasia, ñisi na la aloge wo sina.

¹⁶ A puna lala naña e narin pulkumali lala naña la lavisin Yerusalem, la m̃ena ga apimi, a añereari kiela li namaiena lala apimi, amio lañas naña yermare lala apa

e la, ana li nalologena lala la akila ruru la sina ga amloge po.

Yerkawa lala nae Israel la apuarar li nalologena lala

¹⁷ Ana ñarin yaru wa, amio kiena erau lala, naga nene na ñegas nen Satusi lala nae e yo nene, la apieluen manene la li nalologena lala,

¹⁸ ana la apa apuarar la, akuan la e yum̃a nakoaena amio li viowa lala naña la asike e ñisi rui.

¹⁹ Asum̃a pano-o kole-malo, ana navisi kiena ne Ntewa naga pimi, pietava e mratava na yum̃a na koaena nene, ana naga sumon li nalologena lala amolue sina ga.

²⁰ Naga pisa pan la, pisape "Amiu ava si asum̃alu asu loyum̃a e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, amiu avisawal si visena lala na malena viu nene va yeririna lala."

²¹ Ana li nalologena lala la amlogear visena nene, a pogos naña yemlagi merarava, la apa si loyum̃a e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, la asum̃a amlologo.

Kumali keviu nae Israel naga pisi pa li nalologena lala

Ana kolulagi ke ga nene na wa, ñarina ne yaru wa amio kiena erau la nene, la apio nasumonena tañena lala nae Israel vena la aimi atotano e kiela kumali keviu. La nene amape li nalologena la asike e yum̃a nakoaena na wa, a pogos naña la apimi

veraga sanene p̃isi, la amligan visena pa e yum̃a na koaena vena li nakirawoen yo lala aure la aimi.

²² Ana pogos naṽa apa atol yum̃a nakoarena, la pe aṽal la re poli. Ana la aṽasuṽe ke sina ga apimi kumali, apisawal pan la, apisape

²³ “Pogos naṽa mepa metol yum̃a nakoarena, moṽal pulutava ṽarera ga, akiar ruru ga mon ṽaga, a li nakirawoen yo na yum̃a nakoarena lala asuṽalu asuṽa e mṽatava nene. Ana pogos naṽa mepietava, mepa loyumuṽa, pe moṽa re yaru tai poli.”

²⁴ A pogos naṽa yerkawa lala kiena ne yaru wa lala a nasumonena kiena ne nakirawoen yo e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, la amloge visena nene, la amninue kare ga e li nalologena la nene narui, ṽa sanape na sanene.

²⁵ A e pogos nene, yaru tai pimi pisa suri taṽena tai pan la, pisape “!Aulai! Yeririna la nene naṽa amiu amligan la e yum̃a nakoarena, la asuṽalu asike loyumuṽa e Yum̃a Wa, la apian ke si yeririna la rui.”

²⁶ Ana pogos naṽa nasumonena nene mloge, ana naga amio kiena li nakirawoen yo lala, la apa aṽere nalologena la nene apimi ke sina ga, ana la akila ga e ṽelaga naṽa malumu ga, komin naṽa la amaraun asape saṽisi yeririna lala nae

e yo nene p̃isi na la akovela vanonia.

La aṽure li nalologena lala apa ke sina ga e kumali keviu

²⁷ La nene aṽere li nalologena lala apimi loyumuṽa, ana la akila la asuṽalu ase marana ne yerkawa la nene. Ana ṽarina ne yaru wa naga piun tan la, naga pisi pan la, pisa pisape

²⁸ “?Sanape na sanene? Imimi na mepisalup̃ar amiu ṽarera rui, mesape p̃isi na amiu na ve avisayu re si kia kiena ne yaru nene va yeririna lala, pona avian la ea. ?Ana nanagane sanape? Amiu na akila ṽaga pano-o yo nene naṽa Yerusalem naga pulen kiamiu visena la rui, a amiu na asuṽa apisa ke asape imimi ke naṽa mepe purṽes nen marena kiena ne yaru nene narui.”

²⁹ Ana Pita amio li nalologena taṽena lala apisataṽela, apisa apisape “Imimi na monar melogear Ntewa taulu naṽa melogear yeririna.

³⁰ Amiu na aṽeṽar Yesu rui, amiu asuar naga e laki torovia, ana Ntewa na Mava kiena ne kieta yermarua lala naga kila si naga mali ke sina ga petan marena.

³¹ Ntewa nene naga pisirlua naga rui, vena naga suṽa e lepasnena na ṽamarua, vena naga ve kieta Nasumonena a vena ve kieta Natamaliaena. Ntewa naga kila sanene vena le

Israel lala akilia avilopu la, a vena naga kilia viewo kiela mlamulena viowa lala.

³² A imimi, imimi navi-suen suri la nene e kilama-ramimi rui, a navisawalena va yeririna lala, naga nene imimi memio Ninuna Wa nene naṗa Ntewa naga mla rui pan yeririna la naṗa am-logearia.”

Kameliel naga pisi e ku-mali keviu

³³ Ana pogos naṗa la nae pupia kumali nene la amloge visena nene, miyur la pa ṗisi, ana kila sane la sinela kari li nalologena la paṗisi, ana la sinelan asape aliṗere la sa naṗa la monar amare.

³⁴ Ana lala yaru tai, naṗa la asum̃a apatanon ke naga, naṗa naga pe Varasi, naga pe navianena navisaluaena tai, kiena kia Kameliel, naga suṃalu pisapenua aure li nalologena lala la ava vanua sumo wa.

³⁵ Ana naga pisi e kumali keviu nene, naga pisa pisape “Yerkawa nae Israel lala, amiu amaram̃e amiu, amiu na monar asitom ruru suri nene naṗa amiu na sine-miun asape akila van la nene.

³⁶ Amiu asitomyuli yaru naṗa Tutasi. Nanua ga ne, pe nakonua manene re poli, naga suṃalu, naṗa naga pisa pisape naga pe yaru m̃a tai ne, a suri sane yaru la ponotia vari naṗa la apa apiran la amio. Ana la aṃem̃ar naga rui, la aṃenetetain kiena yeririna lala, a kiena ṗegas

nene naga pimi pe suri ko-rena rui.

³⁷ Siraun naga nene, nane e poglis nene naṗa la apolo viraviran yeririna lala, Sutas nene naṗa nae Kalele, naga m̃ena ga suṃalu, naga ṗere yeririna lala ataveve naga. Ana siraunia, la aṃem̃ar m̃ena ga naga mare, a la aṃenetetain m̃ena ga kiena yeririna lala apa apeve taaga.

³⁸ “Poga ga narui, a e suri nene naṗa ita tesuṃa tepisayu ke ne, inu nepisa ke sanini, nesape ṗisi na ita na teligan yeririna la nene la asum̃a ga sanene, ṗisi na ita ve tekila re suri tai van la. Naga nene komin naṗa visae kiela sitomena pona kiela yum̃aena nene naga molue ga kome yeririna, ṗisi na suri m̃ena ga nene monar loru ne,

³⁹ ana visae naga molue e Ntewa, ita na taṗatete tevisaluṗaria. A visae ita tekilali naṗa tevisaluṗaria, pona ita na tevisu naṗa sane tesuṃa tesuwo ke yum̃aena wo kiena ne Ntewa tai.”

La amlil li nalologena lala

⁴⁰ Ana kumali keviu naga mloge visena namasisuena kiena ne Kameliel nene, naṗa pisapenua ve akila re suri tai va li nalologena la nene, a la apisa apisape ṗisi na la ataveve ga ve sa naṗa naga pisa. Ana la apio li nalologena lala apisape aimi si loyuṃa, ana la amla narin nakoena pan la, amlil la, apisi m̃arera ke sina ga pan

la, apisape la ve avian re si yeririna lala e kia kiena ne Yesu, ana siraunia, la amligan plan la apano.

⁴¹ Ana li nalologena lala apa vanua e pupia kumali nene, ana la pe amloge re piowa poli, amloge ga po paṽisi komin naṽa Ntewa naga pisu la sane la atorokin kemua naṽa atol memawaena e marana ne yeririna lala, vanon kia kiena ne Yesu.

⁴² Ana lala pe amlogear re nena kiela yerkawa la nene, ana legiena punu ga, loyuma e Yuma Wa Mana ne Ntewa, a loyuma lala e yuma maana ne yaru lala, la pe amligan re nenaga naṽa la apian ke yeririna lala, a la amlologon ke Nalologena Wo nene kiena ne Yesu, asape naga pe Navisaarena.

6

La apu ṽarin yeririna naiilaena la olua

¹ Ana e pogos nene, nalologena kiena ne Yesu lala apimi ape moki manene la narui, ana nasinemimiena tai pimi likan la. E lepaṽ tai, le Yu la naṽa apisi ke kom Kris, a e lepaṽ taṽena, le Yu la naṽa apisi ke ga kome kiela visena, naṽa Epru. Ana la nene naṽa la apisi kom Kris, la asuma apisimumun ke apisape e legiena punu ga, pogos naṽa la apion kiela narin naiilaena la pan letano lala, ana la akila pe po re nena ga poli pa kiela letano lala.

² Ana li nalologena la lualima taaga pa lua amloge visena nene, la apio viraviran make nalologena lala punu ga vena aimi lele taaga, ana la apisi pan la, apisa apisape “Wolai lala, pe pon re naṽa imimi meligan yumaena na visawalen visena kiena ne Ntewa poli, vena imimi mesuma mevisuar ga yumaena taṽena la nene.

³ Visae ve sanene, amiu na monar akilali naṽa akale kiamiu yeririna la ṽasia ve olua, naṽa la kiela kia po e maran yeririna lala, a naṽa la apulen Ninuna Wa, a naṽa la yepela maen yumaena, vena ṽisi na mevisiri plan la la ave narin ṽegas na visuar ruruen yumaena taṽena la nene.

⁴ Ana sanene, ṽisi na imimi li nalologena lala, sinemimi la wetelu kilia sumalu marera su silaga e yumaena na leniena a navisawalen Visena Wa kiena ne Ntewa.”

⁵ Ana la ne e ṽegas keviu nene, la amloge sitomena nene, ana la akekaran manene paṽisi, ana la amial yeririna la olua sa naṽa la apisa. La olua nene naṽa la amalia, ana Stipen tai, naṽa naga pe yaru marera tai naviawaen e Ntewa, a naga pulen Ninuna Wa, amio maana ga Pilip, a Pokaras, a Nikeno, a Timon, a Pamenas, a yaru nae Antiok naṽa Nikolas naṽa naga pe pe Yu re poli, ana naṽa naga mlelaga e Ntewa kiena ne le Yu la rui.

⁶ Ana la aṗure yeririna la olua nene la apimi asuṃalu e marana ne li nalologena lala, vena la aligan limala te ṗarila, a la ayawawo la.

⁷ Ana suri nene naṗa la akila, kila sane silaga, visena kiena ne Ntewa naga suṃa telivi laa e yaru la narui, a ṗegas kiena ne nalogena lala garu Yerusalem pimi moki laa narui, naga pa tawa ṃena ga e yaru wa kiena ne le Yu la moki narui, ana la ṃena ga akus nalelagaena.

Le Yu laṗasia aṗere Stipen pa e kiela pupia kumali

⁸ Ana la olua nene, lala yaru tai naṗa Stipen, naga pe yaru tai naṗa naga pulen lemamiena kiena ne Ntewa, a naga pulen ke ṃena ga pupia naṃareraena kiena ne Ntewa, kila sa naṗa naga miyuṃaen kile la moki a suri nailanena ṃena ga pa yeririna lala.

⁹ A le Yu laṗasia naṗa asike e yo nene, la pe akekarana re nena Stipen poli, ana la sinelan asape akila veveyuena vania. La nene, le Saerin lala, a le Alik-santrea lala, naṗa la asike Yerusalem e pogos nene, amio ṃena ga le Silisia laṗasia a le Esia laṗasia, naṗa la apimi asikolila. La moki nene la sane ṗegas taaga ga, naṗa la asuṃa api-ora ke lele taaga silaga e yuṃa tai na leniena kiena ne le Yu lala.

¹⁰ Ana la nene la akilali naṗa avisaluṗar Stipen,

pano pano-o peraga, komin naṗa Ninuna Wa naga suṃa kila ke Stipen naga pe manmarua ruru po e kiena visena lala, ana kiela visena na sinekar lala taṗatete nena ataulu naga narui.

¹¹ Ana la apa aṃal sina yeririna laṗasia vena la ava avisa kotalia yerkawa lala, ana la nene la apa apisawal pan la, apisape “Imimi memloge yaru nene naga pisi na, pisa kare Navisaluaena kiena ne Mosis paṗisi wa, a naga ṗarnena kare ṃena ga suri wa kiena ne Ntewa paṗisi.”

¹² Ana e ṗelaga nene, la akila nasumonena lala, a kiela navianena na navisaluaena lala, amio ṃena ga yeririna taṗena la moki, la sinela pilulun Stipen paṗisi. Ana la apimi apuarar naga ṃarera, aṗure pa e pupia kumali kiena ne le Yu lala.

¹³ Ana e pogos nene narui, visena na viṣokanena la molmolue pimi pe moki laa sane, naṗa apisayu kare Stipen, apisapenua “Sila ga yaru nene ṗarnena kare luen ga kieta Yum̃a Wa ṃana ne Ntewa, a e ṃena ga e Navisaluaena kiena ne Mosis.

¹⁴ Imimi memloge naṗa naga pisayu Yum̃a ṃana ne kieta Ntewa nene, naṗa naga pisa pisape ṗisi na yaru suri nene nae Nasaret naṗa Yesu, ṗisi na naga we plan Yum̃a Wa nene, a ṗisi na naga vilon ṃena ga kieta ṗelaga marua lala naṗa Mosis naga mla kemua pan ita nanua sumo laa

rui, naña ita tepuarar ruru la asuñña ga pimi tol nanagane. !Yaru suri nene naña Stipen naga suñña pisawal ke suri la nene, naga kila kare ruru ita pañisi ne!”

¹⁵ La amloge visena nene, ana apilon ãarila lala aki-rava apisu Stipen vena naga visatañña visena la nene, ana pogos naña la apisuia, la apisu marana na sa ga marana ne navisi narui.

7

*Visena kiena ne Stipen:
Naga sunyu ãesan Epraam
sumo*

¹ Ana ãarin yaru wa naga piun tan Stipen, pisa pisape “?Ana ko, ko na opisa ya? ? Lelaga naña ko osuñña opisawal ke visena la nene sa naña la asuñña apisa ke ne, pona peraga?”

² Ana Stipen pisatañña, pisape “Ata lala a wolai lala, ami ayagagon kiau navisatameena sumo wa. Pisi na in na nevisayu repita marua la sumo wa. Nakonua konua rui, yer-marua Epraam naga suñña e kiena purvanua naña Koltea, e pupia lepas nen yo nene naña Mesopotemia, ana kieta Ntewa na Naurarena naga pimi malivinia, ana pisawal pania, pisape

³ ‘Ko na monar omolue e moma mratava, a e kionña yo, vena ova e purvanua tai naña ãisi na in na nevisa van ko.’

⁴ Ana Epraam naga molue e Koltea, naga pa sike e pulkumali naña Aran sumo,

vano vano-o tol pogos naña arimana naga mare, ana Ntewa ãere naga pimi sike e purvanua nini naña ita tesike e nanagane.

⁵ “Ana poglis naña Epraam naga pimi tol yo nene, ana Ntewa naga pe mla re nena narin kinakinas nen porotano tai pania, a e pogos nene Epraam naga pe ãar re mēna narina la poli wa, ana naga ãuarar māreran ga navisaarena naña Ntewa naga pisaar mārera pan sumo rui, naña naga pisaar pisape ãisi na purvanua wetelu nene naga ve kiena ne Epraam amio kiena lus lala naña aimi siraunia.

⁶ Ana visena naña Ntewa naga pisa pa Epraam e poglis nene, sanini, naña Ntewa naga pisa pania, pisapenua

‘Kionña lus la nene ãisi na la ava ase purvanua tañena, ana yoko la ayuñae korena van kana suñña lala, naña ãisi na la akila viowa manene van la vañisi, vano-o tol kas ponotia ve vari.

⁷ Ana siraunia, ãisi na in na nela nalipereena van purvanua nene, a ãisi na nela mēna ga nakoena van kien yeririna lala, a ãisi na inu neure plan ke sina ga kionña lus la nene, vena la awa-supela aimi alotun inu e yo nena naña in na nemla pan amiu.’

⁸ “Ana e poglis nene Ntewa naga pisa p̃elaga na p̃aviu pa Epraam, sane totou na navi-ranarena nene nãpa Ntewa naga kila amio naga, ana pogos nãpa narina nãpa Aisak naga paeme, legiena olua p̃arovia, ana Epraam kila p̃aviu e naga. Ana siraunia, Aisak naga m̃ena ga kila sa ke ga nene pa narina nãpa Sekop, a p̃isi na Sekop m̃ena ga naga kila pa narina la lualima taaga pa lua nene, nãpa nanagane ita tesum̃a tepio la ke sane la ape p̃arin arimata nasumo lala.”

Stipen pisayu Yosop

⁹ A Stipen naga sum̃a pisi ke ga wa, naga pisa pisape “Ana Yosop naga pe p̃arin arimata la nene tai, ana wenla tãpena la nene la apieluen naga pãpisi, ana la ãpiliwilin lua naga vena vanon yum̃ae korena e purvanua nãpa Isip. Ana Ntewa naga sike amio naga e yo nene,

¹⁰ a miila naga e kiena pogos m̃arera lala, panopano kila nãpa p̃arin sũpe nae Isip nene, nãpa kiena kia Pero, naga pisu manmaruaena kiena ne Yosop po pãpisi, ana Pero nene mligan pupia yum̃aena lala navisuaren kiena purvanua e limana ne Yosop naga taaga.

¹¹ “Ana e pogos nene narui, ana pupia pogos na viso tai garu Isip a e yo kiena ne m̃ena ga repita lala nãpa Kenan, ana la amloge piowa vanon pãpisi, a la apisu sane

peraga narui, pe kala kina-nena re si po laa rui.

¹² Ana yermarua Sekop, naga mloge nãpa kinanena lãpasia na wilwilinena sum̃a ke ma Isip wa, ana naga mligan narina la nene, nãpa la ape p̃arin arimata lala, vena la ava metava ma Isip vena awar kala kona lãpasia. Naga nene nãpa sane la apa p̃esan ga ma Isip na wa.

¹³ Ana yam luan nãpa la apa ma Isip sanene, Yosop naga pisa lologia naga pa wenla lala, a suniena na mratava la nene kiena ne Yosop naga pa tol m̃ena ga Pero.

¹⁴⁻¹⁵ Ana Yosop naga mligan visena pa pa ari-mana nãpa Sekop, pisape naga amio la punu ga na mratava m̃ana la monar avami asike amio naga, ana Sekop amio na mratava m̃ana lala apavini, la punu ga la lualima olua pa lima, la apa asike ma Isip. La apa asum̃a pano pano-o, ana siraunia Yosop nene amio kieta yermarua tãpena la nene la amarmare ga e yo nene.

¹⁶ Ana ko pa tãpena ga rui, la ãpar si puriula lala ãpasũpe sina e yo kiena ne la nene, e yo tai kien kia Sekem, ana la asinila e lotap tai nãpa yermarua Epraam naga pul lua nanua sumo rui tan le Amaro lala.”

Stipen pisayu Mosis

¹⁷ Ana Stipen naga sum̃a pisi ke na wa, pisape “Ana kieta yeririna lala asike garu

Isip tol si kas moki paṽisi, ana la akapuru apimi ape moki manene la narui, ana Ntewa naga pisu sane naga torokin ruru kana pogos naṽa naga kila sa naṽa naga pisaar pa Epraam sumo ṽisi rui, pisape ṽisi na naga were plan kiena lus lala e kiela nayum̃ae korenaena.

¹⁸ Ana e pogos nene ṽarin suṽe viu taṽena tai naga sum̃alu garu Isip rui, naṽa naga mninue suniena kiena ne Yosop nanua sumo amio kiena na mratava m̃ana lala,

¹⁹ ana naga kila kare manene laa kieta lus la nene na nanua sumo, naṽa naga m̃areran la ga vena la aligan kare ga narila lala asum̃a ga vena amarmare, vena ve akapuru re si avim ave moki.

²⁰ “Ana e ke e pogos nene, Mosis naga paeme, naṽa naga pe sisi tomtom tai naṽa pe sisi tanea po paṽisi. Ana arimana amio anena, lalua apisuar wan ga sisi nene e m̃ala loyum̃a pano pano-o tol kupario telu,

²¹ ana siraunia, lalua akila ṽele si yonia, ana lalua monar aligan lua naga. Ana siraunia, lom̃earu kiena ne ṽarin suṽe ga nene naga m̃alia, ana naga sane kuslua Mosis, pisuaria vena ve narina.

²² Naga sum̃a kapuru m̃a sanene pano-o, ana la asum̃a apian naga e manmaruaena kiena ne le Isip lala, ana naga kapuru pa pe yaru m̃arera tai a pe yaru na visena na manmaruaena

a yepen m̃aen m̃ena ga yum̃aena.”

Mosis naga sinenan sape tamalia le Israel lala

²³ Ana Stipen naga sum̃a pisa ke, pisape “Ana pogos naṽa Mosis, kiena kas pa tol sane lualima yam vari, naga sitom̃al si le Israel taṽena la naṽa la asike na, naṽa la sa ga wenla ga lala, ana naga sum̃a siar pa m̃alivin la towe m̃aga.

²⁴ Ana pogos tai naga pano, m̃al naṽa yaru nae Isip tai sum̃a m̃e ke yaru nae Israel tai, ana naga pa miila yere Israel nene, ana naga kilamaran pa yaru nae Isip nene, m̃em̃ar naga mare.

²⁵ Naga nene komin naṽa Mosis naga sitom ke pa ṽisi rui pisape ṽisi na Ntewa naga ligan lua naga vena natamaliaena kiena ne kiena yeririna la nene, ana e pogos nene le Israel lala la pe apisu kilale re poli wa naṽa asape ṽisi na Mosis kila sanene van la.

²⁶ “Ana yemlagi ke sina ga e legiena taṽena, naga m̃al le Israel lalua asum̃a asu la a aṽe la m̃aga, ana naga panon pisape visaluṽar naṽa lalua ve awela re sina, a naga pisape kilali naṽa lalua atalopan la sina. A naga pisa pan la, pisape ‘E, amiu lua ayagogo. ?Sa ga naṽa amiu lua nene ape welelai ga rui, sanape na amiu lua akila kare amiu ke sanene?”

²⁷ “Ana naga naṽa pe kila mesmesu re pan naga komṽas nene poli, naga

suponlua Mosis pa perina, ana pisa pania, pisape “? Sanape? ? Ane mligan lua ko pisape ko ove kiamimi yerkawa, a vena ko oliṗere imimi sanene?”

²⁸ ? Pona ko sinom̃an oṣape owem̃ar inu ve sa naṗa om̃em̃ar yaru nae Isip nene nakoneva, ne?”

²⁹ “Ana poglis naṗa Mosis naga mloge visena nene, mloge piowa paṗisi, naga sum̃alu, pionlua petan Isip, pure pa sike e purvanua taṗena tai, kiena kia Mitian, ana naga sike e yo nene piavi laa sane, a narina na yerm̃ene luwoka ga, apaeme e yo nene.”

Mosis mloge Ntewa pisi pania

³⁰ Ana Stipen pisa pisape “Ana Mosis sike e yo nene pano tol si kas lualima yam vari, ana legiena tai naga sum̃a e yokorena tai, lavisin pupia tavie naṗa Sinae. Ana e yo nene naga mali navisi tai pimi m̃alivinia e kapi naṗa kekan purlaki wetelu tai.

³¹ Ana Mosis naga milan suri nene ana sinena kurkur paṗisi, ana naga pa laa lavisin purlaki nene vena visu ruruia. Ana naga mloge pulgona ne Ntewa,

³² naṗa pisa pisape ‘In na nepe Ntewa kiena ne repim̃a lala, sane Epraam, Aisak, a Sekop.’ Ana Mosis telm̃anin paṗisi, naga ma-raun visuena.

³³ Ana Ntewa na Mava naga pisa si pania, pisape

‘Ko oyenlua kiom̃a kulus nen lam̃a, komin yo na ko osum̃alu osike e ne, naga pe yo wa tai naṗa.

³⁴ Ana in na nevisa van ko sanini, nesape inu nepisuveve ruru naloge viowaena kiena ne kiau yeririna la garu Isip ṗisi rui, a nemloge kiela tagiena ṗisi. In na nepimin ke nesape neure plan la narui, a opisus ke ne, inu nesum̃a nemligan ko m̃ena ga nesape ko owasuṗe si ova garu Isip sumo wa, vena ove kiau yeririna naki-laen yum̃aena nene.’ ”

Le Israel lala yepela mavin Mosis

³⁵ Ana Stipen naga sum̃a pisi ke pan la na wa, naga pisa pisape “A Mosis nene, naga ke nanua sumo yepela mavin naga narui, naṗa la apisa visena ne nanene narui, apisape “?Sanape, ane mligan lua ko vena ko ove kiamimi yerkawa, a vena ko oliṗere imimi sanene?” Ana Ntewa ke ga naṗa naga mligan kiena navisi naga pimi teke e purlaki naṗa kapi kekan ke ne, vena ligandar si Mosis naga ve suṗe a ve natamaliaena kiena ne le Israel lala.

³⁶ Ana Mosis ke ga nanene na wa, naṗa naga sumon le Israel lala amolue garu Isip, la apimi. A silaga, garu Isip, a e Sive Naṗa Pivaga, a kas lualima yam vari ke sina ga e ga e yokorena, naga sum̃a kila kile lala na nam̃areraena kiena

ne Ntewa, a suri nailanena lala pan la.

³⁷ A Mosis ke ga nene na wa, naña naga pisawal pa le Israel lala, naga pisa pisape 'Ntewa naga p̃isi na naga ligandar ga amiu yaru ga tai, sane kiamiu navi-sawalen tañena tai, sa naña naga mligandar inu sumo rui.'

³⁸ A Mosis ke ga nene na wa naña naga sum̃a amio repita marua lala a amio le Israel tañena lala, poglis naña la amialoro ke e p̃egas taaga e yokorena, a naga ke ga naña sum̃a amio navisi nene naña pisi pania meta e tavie naña Sinae. E pogos nene narui, Ntewa mla visena namalena pa Mosis ne na nene, ana Mosis kus pitomi kian pan la.

³⁹ "Ana repita la nene yepela mavin nena logearen Mosis, a la akoven lua kiena visena nene, ana e kiela sitomena lala, la sinelan ga asape awasuñe la sina ga ava Isip.

⁴⁰ Pogos naña Mosis petan la, pa sike yam piavi ma tavie naña Sinae, ana la asitoñal ke sina ga kiela malena marua nanua asike garu Isip sumo, ana la apisa pa Aron nañani, apisape 'Im̃imi na sinemimin mesape ko oyum̃aen kieta nono lañasia, vena la akilia asumon ita tevano, komin Mosis nene naga p̃erelua ita garu Isip ana naga sumon ita tepimi e yo nini, ana ita temninue kare ga naga sike pe narui,

pona am̃a sanape e naga.'

⁴¹ Ana la apa akila sanene, la amiyum̃aen nono na narin puluk tai naña pe purwolu, ana la akila nakuñapaena pania, a la akila pupia p̃apagena tai pa kiela nono nene naña la ga amiyum̃aenia e ga e limala.

⁴² "Ana pogos naña Ntewa pisu suri nene, naga pilopu m̃asina pan la, a naga mligan la vena la ava alotun verue lala. A suri nene naga sa naña visena wa kiena ne Ntewa nene naña Navi-sawalena Amos naga pisa e Visena Wa, naga pisa pisape '¡Le Israel lala!

?Sila ga e kas lualima yam vari e yokorena,
amiu am̃e moñar suri mali lala vena kilaen nakuñapaena,

ana nakuñapaena nene pan inu, pona pan ai?

⁴³ Peraga kemua rui, pe akila re pan inu poli, ana amiu na amlotun ke ga nono la naña amiu ga akila ne,

sa naña Molek nene,
naña amiu na amialoro amio kana silparpara nena,

a Repan m̃ena ga sa ke ga,
naña amiu akus nono na kiena verue nena naga pa sumon amiu.

Komin suri ne nanene, p̃isi na in na nem̃ene plan amiu ava koperinan ki-amiu purvanua, ava asuñ̃a garu Papiion lepas na vano.' " Amo 5:25-27

Stipen pisayu naṽa Ntewa naga miila manene laa le Israel lala wa

44 Ana Stipen pisa pisape “Ana e pogos naṽa kieta yermarua la nene la asike e yokorena nene, Ntewa naga pisa pa Mosis pisape naga monar yum̃aen m̃ana silparpara tai, sane kile tai naṽa pisawal pisape Ntewa naga suṽa amio la. Ana la amiyum̃aenia torokin ruru sa naṽa Ntewa naga pisawal pania, ana la asum̃a amlenlelein m̃a silparpara nene pimi.

45 La akila m̃a sanene pimi tol pogos naṽa Yosua sumon kieta yermarua lala apimi aṽene plan yolai taṽena la naṽa apimi asike e kieta porotano nene, rui. Ana Ntewa naga ṽere kieta yermarua lala apimi si loyum̃a e kieta purvanua nene a e poglis nene, la akus silparpara nene pimi loyum̃a amio la, mon m̃a amio la pimi pimi tol pogos naṽa yermarua Tepet naga pe ṽarin suṽe.

46 “Ana Tepet pisu naṽa Ntewa naga kekarania e suri la moki liu, ana naga piuṽa pisape visae Ntewa naga taṽania, vena naga yum̃aen m̃ana yum̃a wa tai, vena lus kiena ne Sekop lala akilia ava ea alen vania.

47 Ana Ntewa naga pe taṽan re Tepet naga yum̃aen yum̃a tai sanene poli, ana siraunia narina nene naṽa Solomon naga

miyum̃aen m̃ana pupia Yum̃a Wa nene.

48 Ana ita monar tesitom̃al m̃ena ga, sane Yer Kawa Na Metava Manenea, naga taṽatete se yum̃a tai naṽa yaru ga la amiyum̃aenia, sa naṽa Navisawalena Aisea naga pisa pisape

49 ‘Ntewa Na Mava naga pisa pisape

“Ma ga e peni naga sane leleu natotanoena,

a yomarava nini naga sane le lena liganen lau su metava ea.

?Amiu na asitom asape akilia ayum̃aen yum̃a ya, vena neva nese ea?

?Pona amiu asitom asape akilia ayum̃aen e yo nape, naṽa neva neva ruru inu ea?

50 Suri la punu ga na sike ne, ana in ga na nesii make punu ga.” ’ ’ Ais 66:1,2

Stipen pisi m̃arera pan la pisape le Israel la pe amlo-gear re Ntewa poli

51 Ana Stipen sinenan pisape kila make kiena visena nene narui, ana naga pisi pa yerkawa kiena ne le Yu lala naṽa la asike e kumali, ana naga pisa pan la, pisape “Ana amiu na, amiu atorokin ruru nenaga kieta yermarua la na nanua sumo ne. Amiu na ape kuruṽil paṽisi wa, ṽarimiu m̃arera, a kiligamiu poṽe m̃ena ga, yepemiu mavin lo-geen visena kiena ne Ntewa, a sinemiu lala naga sa ga sinen yaru la naṽa la pe ape

ṗaviu re poli wa. Amiu na ape yaru na suwoen luen ga Ninuna Wa silaga.

⁵² Navisawalena lala kiena ne Ntewa nanua sumo, kieta yermarua lala akila make kemua piowa pan la punu ga rui, a la aṃe mom̃ar la moki, pe sur koren ga naṗa ape yaru la naṗa Ntewa naga mligan la apimi vena avisawal avisave Yaru Wa Nayum̃aena kiena ne Ntewa nene naga ṗisi na imi. Ana amiu na apiowa laa sane, komin naṗa pogos na yaru nene naga ṃalivin ita rui, ana amiu apielua naga a aṃem̃ar naga mare.

⁵³ Amiu ke narui naṗa amiu atol Navisaluaena kiena ne Ntewa ṗisi rui, naṗa navisi lala amla pimi sumo, ana amiu na pe amlogear re nena poli, akilaroro kare make ga silaga."

La akoveṃar Stipen

⁵⁴ Visena kiena ne Stipen ṗisi e nene narui, a pogos naṗa li navioraena lala na kumali la amiyagagon naga, visena la nene miyur manene sinela paṗisi, ana la sinela mimi paṗisi, la asum̃a akar ke maluela vanonia.

⁵⁵ Ana Stipen, naga Ninuna Wa pimi pulenia, ana naga kira pa metava ma e peni, kirava ruru ṃa sanene, pisu pupia naurarena naṗa kilawo ke Ntewa, a naga pisu ṃena ga naṗa Yesu naga suṃalu sike e yo na metava lavisinia, nanene na e lepasnena na ṗamarua.

⁵⁶ Ana naga pisu suri nene, naga pisa pa la naṗa asike ne, pisape "¡Ake-e aulai! Inu nepisu naṗa sinapane naga suwowo ga mon ṃaga, ana Narina ne Yeririna naga suṃalu sike e lepasnena ne Ntewa naṗa ṗamarua."

⁵⁷ Ana yerkawa la nene la amloge ya naṗa Stipen pisa, ana la amloge sa naṗa naga pisa kare Ntewa, ana amlokai keviu pa metava, a apuwo pulkiligala lala, vena la ve aloge re si visena kiena ne Stipen, ana la punu ga akiriri apa puna veraga,

⁵⁸ ana atararia, aṗereyalolon naga petan pulkumali keviu nene pa vanua. Aṗure matan pulkumali keviu nene, vena la akoveṃaria, ana la apisa asape yeririna la naṗa amligan la sumo veṇa la avisawal visena la naṗa kila Stipen kus naloge viowaena, apisape la ke nene narui la monar akoven ṗesan kilavaru. Ana la amien plan ṃala kulsota lala, ana la amligan sike e limana ne yaru viu tai naṗa naga sike amio la e pogos nene, naga kien kia Sol, ana la nene asun ke naṗa akove Stipen narui.

⁵⁹ Ana pogos naṗa la asum̃a akove ke naga sanene, ana naga mlen, pio Ntewa, pisa pisape "Suṗe Yesu, awis, otam̃an ninuu vaṃasu, nesike nemio ko."

⁶⁰ Ana naga kinai mloru mon tano, mlokai keviu, pisape "Suṗe, awis, ve ola re si

nakoaena van la e kiela mla-mulena viowa nene naṓa la akila ke pan inu ne." A sir-aun naṓa naga pisa sanene ṓisi, mloru pito tano, naga mare nena ga.

8

¹⁻³ Ana Sol nene naṓa naga sike e pogos nene, naga pisu suri nene, naṓa akoveṃar Stipen mare, a naga pisu sa ga naṓa la akila ke ga yumaena wo tai. Ana pe yam piavi re poli, yaru m̃arera na leniena laṓasia, la pe amarau re poli, la sinela miye paṓisi, ana la apimi akus tasnena ne Stipen, ana la ataginia ṓisa ataginia, ana la apa asinia.

Sol naga m̃ene kare la naṓa amlelaga e Yesu paṓisi

Ana siar e pogos nene, ana Sol lala, la apilamoluen kare ṓegas nen li nalelagaena lala garu Yerusalem. La aṃene kare la pano-o kila narui la moki naṓa aṓure e yo nene, apa asike e yo taṓena lala garu Yutea amio Samaria, ana li nalologena ga lala, la pe apa re poli, la asum̃a ga Yerusalem. Ana Sol la sinela kar manene laa li nalelagaena lala va laa na wa, ana la asum̃a apa ke ga e m̃ala yum̃a lala, a aṓere plan la, amligan la e yum̃a naloge viowaena, naga nene yerm̃ene amio sira.

Pilip pa mlologo garu Samaria

⁴ Ana la naṓa la amlelaga e Yesu, la moki naṓa

apuretetai petan Sol lala e pogos nene, ana pogos naṓa la asum̃a apa tetai sanene, ana la asum̃a amlologon ke visena kiena ne Yesu pano.

⁵ Ana lala yaru tai naga yaru naṓa Pilip, naṓa la amliganaria pe tikon sumo, naga pitomi tano e pulkumali keviu tai garo lepas naṓa Samaria, ana naga mlologon ṓesan ke Navisaarena Yesu pa yeririna lala nae e yo nene.

⁶ Ana yeririna la moki paṓisi naṓa la amiyagogon ruru ke kiena visena lala, a la apisu kile la naṓa naga kila,

⁷ sa naṓa yermare lala amolue petan yeririna la moki, naṓa pogos naṓa la amolue, ana la amlokai manene paṓisi ana apureure. Ana la apisu m̃ena sane yaru la naṓa yepela la komṓas marmare, a amio m̃ena laulu lala, la apimi apo sina.

⁸ Ana e yo nene, a ṓina lala la akekara naṓa akekara paṓisi komin suri la naṓa amloge a naṓa apisuia.

Yaru na purm̃aki tai, kiena kia Saemon

⁹ Ana nanua sumo, naṓa Pilip naga pe pimi re Samaria poli wa, ana yaru na purm̃aki tai naga sike e yo nene, naṓa naga kiena kia Saemon. Siar e pogos la nanua sumo rui, naga pe yaru naṓa naga kiena kimi moki paṓisi a naga sum̃a miyum̃aen ke suri la moki

sanene, ana naga kila sa naña naga sum̃a pisawal ke naga pisape naga pe yaru taña tai, ana yeririna lala nae e lepas nene la silaga sinela kurkurun naga pañisi.

¹⁰ Kiela yerkawa lala, amio yeririna taña lala, la asum̃a amlelaga ke e kiena visena lala, a la apisa ke sanini, apisape “!Aulai! Yaru nene, naga nam̃areraena kiena ne Ntewa kemua tai sike e naga. Naga nene naga monar nam̃areraena nanene narui naña ita tesum̃a temloge ke naña asum̃a apisayuia, apio apisape ‘Nam̃areraena Keviu.’”

¹¹ La amilan manene naga sanene narui, komin naña naga kila suri nene yam piavi rui, ana kila narui la amlelaga ea.

¹² Ana siraunia, pogos naña Pilip naga pa mlologon nasuñenena kiena ne Ntewa pan la, a mlologon m̃ena ga kia kiena ne Yesu Kristo, ana la amlelaga e kiena visena narui, ana yerm̃ene lala amio sira lala, la punu ga apa e nakeena.

¹³ Pimi tol m̃ena yaru nene Saemon, naga m̃ena ga mlelaga, ana la amligan naga pa e nakeena. Siraun naga nene, silaga naga su ga lavisi, pe sinamaran pa Pilip, naga sum̃a milan manene luen ga kile lala a pupia yum̃aena lala nam̃areraena kiena ne Ntewa naña Pilip naga sum̃a kila ke ne.

¹⁴ Ana pe yam piavi re poli, visena na suri la nene

naña molue e nini, pano-o tol li nalologena lala garu Yerusalem, apisape le Samaria m̃ena ga lala, nanagane la amlelaga e Ntewa rui. Ana li nalologena la nene la apisayuia, apisu sane popon avitetalia Pita amio Yoane vena lalua ava akaten la, ana lalua akilali naña avisuveve suri la nene.

¹⁵ Ana pogos naña la apito añalivin la garo Samaria sanene, ana lalua apu ãarila, a lalua amlenwo la vena Ntewa ligan Ninuna Wa vitom van la.

¹⁶ Ana lalua amlenwo la sanene, komin naña sumo ana Pilip naga kila nakee laena e kia kiena ne Suñe Yesu, ana Ninuna Wa naga pe pitomi re e la poli wa.

¹⁷ Ana sanene, Pita amio Yoane, lalua akila sanene pan la narui, ana Ninuna Wa pitomi e la e poglis nene narui.

¹⁸ Ana purm̃aki naña Saemon nene, poglis naña naga pisu nalologena la lua nene apu ãarina ne yeririna la, naña amlelaga mare ga na wa, ana kila naña Ninuna Wa pitomi pan la sanene, ana naga pieluen kiela nam̃areraena nene. Ana naga pa mla kilavaru tai pimi, kian pan lalua nene vena ul lua nam̃areraena nene naña sike e lalua nene,

¹⁹ pisa pan la, pisape “Nanene na, in na sineun nesape amiu lua ala re nam̃areraena nene kom̃as van inu, vena inu m̃ena ga nekilia nowu ãarin yaru

lala, vena la akilia atol Nin-una Wa."

²⁰ Ana Pita naga miyelu kapuruia Saemon, naga pisi m̃arera pania, pisape "Aa, in na tãpatete nela kiõña kilavaru nãpa ko ositom ke osape okilia oul lua nam̃areraena kiena ne Ntewa ea. ?Ko na okilia oul nalakorenanena nãpa Ntewa naga mla ga sa ga nene pa yaru lala? In na nevisa van ko, kiõña kilavaru nene p̃isi na amiu lua ava akovio e lele na loge viowaena e kapi.

²¹ Nanagane mepisu kilale ko narui, ana tãpatete metãñan ko okila yum̃aena nene amio imimi, komin nãpa kiõña malena pe m̃esmesu re nena e marãña ne Ntewa poli.

²²⁻²³ Peraga, ko na sinem̃a pule ga e vielueena lala, a kiõña mlamulena viowa lala apiar kiõña malena m̃arera pãpisi. Ko na monar ovilopu ko e kiõña sitomena viowa la nene, ana ko na monar olen va Ntewa vena naga viewo ko ea."

²⁴ Ana Saemon naga pisa-tãñe Pita lalua Yoane, pisape "¡Ake suwala! Visae sanene, inu sineun nesape amiu lua alenwo inu, vena Sũpe naga iila inu vena suri m̃arera la nãpa apisa ke ne, p̃isi na ve imi tol re kiau malena."

²⁵ Ana nalologena lalua nene Pita amio Yoane, asu towe laa amio yaru la nene, ana asũña apisawal suri la nãpa Kristo naga kila,

amio visena lala nãpa Ntewa naga pisa, ana siraunia ãpasũpela, amlilu sina ga kiela mrapa apa Yerusalem. Ana e kiela mrapa komsusa, ana lalua asũña amlologon ke nalologena wo kiena ne Yesu e pulkumali lala kiena ne le Samaria lala, ana siraunia lalua apimi aporu ke sina ga garu Yerusalem.

Pilip pisi amio yaru malo tai nae Itiopia

²⁶ Ana poglis nãpa Pilip naga miyumãe ke gar Samaria wa, ana navisi kiena ne Ntewa tai pimi m̃alivinia, pisi pania, pisape "Pilip, inu nevisa van ko, nevisave osũñalu oyali ova otaveve mrapa nãpa kom Yerusalem, pa metava ma pulkumali nae Kasa." Ana mrapa nene naga mrapa nãpa pa metava p̃aro e lepas nãpa e yokorena.

²⁷⁻²⁸ Sanene, Pilip mloge visena nini sũñalu, naga siar pisape va narui. Naga sũña mial ke pa sanene, ana milan yaru malo tai nãpa sike e kiena kat nãpa wosi p̃ere ke pimi e mrapa nene. Yaru nene sũña pulo ke Tusi Wa nãpa Aisea naga siriyuia. Yaru nene, naga pe yerkawa tai kiena ne pupia sira tai nae Itiopia, nãpa la apio sira nini asape Kantes, nãpa kana kinasa apisape naga p̃arin sũpe na kiela purvanua. Yum̃aena kiena ne yaru nene, naga pe navisuaren pupia yum̃aena lala e lepas na kilavaru kiena

ne pupia sira kawa nene,
a yaru nene, naga pe yaru
m̃ena ga tai nãpa sumo rui
la akila naga pe kalmaite.
Ana e pogos nene, na pito
garo Yerusalem rui vena len
va Ntewa, ana naga taveve
kiena mrapa vena wasũpe
sina va kiena.

²⁹ Ana Pilip naga mlilu
m̃a mrapa pano, a yerkawa
m̃ena ga nene mialoro e
kiena lele na totanoena nãpa
wosi p̃ere ke ne, ana Pilip
pisu naga. Ana Ninuna
Wa pisi pania, pisape “Ko
otaveve yaru nene, ova ga
lavisin kiena kat nene.”

³⁰ Ana Pilip kiriri taveve
naga pano, ana pa lavisinia,
naga mloge nãpa yaru nene
sũma pulo ke tusi kiena ne
Navisawalena Aisea. Ana
Pilip piun tan yerkawa nene,
pisape “?Sanape, ko na ok-
ilia ke kinas nen visena la ne
ko opuloyu ke ne, pona pe
opulokilale re poli?”

³¹ Ana yerkawa nene pisa-
tãmea, pisape “?Pisi na in na
nekilia ve sanape ne, nãpa
pe yaru re tai nãpa visawal
kana kinasa van inu poli?”
Ana naga pisa ke sina ga pa
Pilip, pisape “Visae sanene,
oula ovami metava e lele
na totanoena e nini wa, oto
omio inu e nini.” Ana Pilip
pa totano amio e kat.

³² Ana visena na Tusi Wa
nene nãpa Aisea siriyuia, a
nãpa yerkawa nene kilali ke
sape wulovia e pogos nene,
nane visena ne nane pisa
sanini, pisape

*“Yaru nene naga sane
sipsip tai, komin nãpa*

*visae atararia vena
aweñaria, naga pa
ruru ga mõma ga,*

*pona naga sa ga ninus nen
sipsip ga tai,*

*nãpa pogos nãpa ãme
plan p̃esan ke vilulusia
ana pe mlokai re poli.*

*Ana yaru nene naga sa ke
nene narui, nãpa naga
e pogos m̃arera na
kiena malena,
naga pe pisa re nena
kiena visena tai poli,
naga pa ruru ga m̃eke
na.*

³³ *Ana la akila m̃ena ga
memawaena pan naga
pãpisi,*

*ana pogos nãpa la am-
lĩpere naga, la akila pe
mesmesu re pan poli.*

*Pisi na la apisu sane ve nar-
ina re si tai nãpa naga
la kiena kia narui,
komin nãpa lala la ak-
ilaro kiena malena e
yomarava nini, pimi
plas ga rui.” Ais
53:7,8*

³⁴ Ana yerkawa nene piun
kinas nen visena la nene
tan Pilip, pisape “Mara,
sineun nesape ovisayuli van
inu, ane navisawalena nene
pisayu ke ne? ?Naga pisayu
ke sina ga naga, pona naga
pisayu ke ga yaru tãpena
tai?”

³⁵ Ana Pilip naga pisayu
ruru pa yaru nene, siar
ruru e marana Tusi Wa
nãpa naga puloyu ke ne, a
naga taveve pano-o, pisawal
wetelun m̃ena ga lologena
wo kiena ne Yesu pania.

³⁶ Ana e pogos nene akiriri m̃a ke e kat wa, lalua ataveve mrapa apano, apimi atol e yo tai naṽa wii tai m̃eke ea. Ana poglis naṽa yerkawa naṽani m̃al wii nene, pisa pa Pilip, pisa pisape “Inu sineun nesape okila nakeena van inu na, okira, wii tai ne m̃eke ne. ?Sanape, suri laṽasia suwo ke italua na wa, naṽa taṽatete neva e nakeena e nene, ne?”

³⁷ [Ana Pilip pisatamea, pisa sanini, pisape “Visae ko olelaga kemua e sinema wetelu, inu nekilia nekila nakeena e ko.”

Ana yerkawa nene pisape “Ee, inu nemlelaga e Yesu Kristo naṽa naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.”]

³⁸ Ana naga kila kiena kat pa ruru e nene, ana lalua amligan metava e lele na totanoena nene atapul apito tano, apito asum̃alu ase e wii, ana Pilip kila nakeena e yere Itiopia nene.

³⁹ Ana pogos naṽa lalua amolue sina ga e wii nene, ana Ninuna Wa pimi ṽerelua Pilip veraga pano, ana yerkawa nene pe m̃a re si poli. Ana naga pa si teke e kiena kat, m̃la ke sina ga kiena mrapa pano, ana kekara a kiena sitomena mloge po paṽisi.

⁴⁰ Ana Pilip, sa naṽa pa narui, milan ga naṽa naga sike garu pupia pulkumali naṽa Astoto rui. Ana naga sum̃a mialoro ke pito garove, mlologon nalologena wo kiena ne Yesu e

pulkumali la moki e lepas nene, a naga pa m̃ena ga tol pulkumali keviu naṽa Sisaria.

9

Ntewa pilon Sol pimi pe yeririna kiena ne Yesu

Yum̃aena 22:4-16, 26:9-18

¹ Ana e pogos nene, Sol ne nanene naṽa sumo ana naga sum̃a kila kare ke li nalelagaena la garu Yerusalem paṽisi, naga sinena kar ke nalogena kiena ne Suṽe la nene na wa, ana naga sum̃a pisaar ke ga wa pisape ṽisi na naga we mom̃ar la. Sanene e pogos tai, naga pa pisu yerkawa kiena ne yaru wa lala,

² ana piun naiilaena laṽas tania. Sol naga sinenan pisape yerkawa nene naga siri m̃aki laṽasia vano va li nasumonena lala na yum̃a na leniena kiena ne le Yu lala, nae garu Tam̃askas, vena visaw̃al van la visave la monar ataman Sol vito garo pula, vena kale yeririna lala naṽa la asike loyum̃a e ya naṽa la apio e pogos nene asape “Mrapa Viu,” nane li nalelagaena lala. Sol na kila sanene komin naṽa naga kiena sitomena pisape vito uarar la, yerm̃ene lala amio sira lala, ana were la si awasuṽe ava ma Yerusalem, e naṽa la ase sumo ṽisi na apureure, vena koven la ava e yum̃a nakoena. Ana yerkawa naṽani siri sa naṽa Sol piunia, kian pania.

³ Ana Sol naga ãar m̃aki la nene, ana mligan yo Yerusalem, ana pito ke garo Tam̃askas. Ana Sol lala la amial m̃a apano-o e legiena laãasa, a pogos naãa apimi lavisin pulkumali nene Tam̃askas, ana naga milan ga naãa pupia yomerarava kiena ne Ntewa tai molue metava e sinapane tegoli yo naãa naga mial ke ea.

⁴ Pogos naãa yomerarava nene tegoli Sol sanene, ana kila naga mloru pito tano e porotano, ana naga mloge pulgon yaru tai pis pania, pisa pisape “! Sol, Sol! ? Vanon ya ne ko osuãa okila manene piowa pan inu sa naãa ko osuãa okila ke ne?”

⁵ Ana pogos naãa Sol naga mloge naviunena nene, ana naga piuntam̃e sina ga, pisape “? Ana Suãe, ko anene ãa?”

Ana naga pisatam̃ea, pisa pisape “Inu Yesu nini naãa ko osuãa okila kare ke naga, in ne na nini.”

⁶ Ana Yesu pisa sina ga pania, pisape “Ko, osuãalu, oyali ova garu uãa Tam̃askas, ana ãisi na yaru tai imi visawal van ko visave ãisi na ko okila ve sanape.”

⁷ Ana yeririna la naãa la asuãa ataveve ke Sol e pogos nene, la m̃ena ga amloge visena la nene, ana la pe aãa re yaru naãa pisa poli, ana la sinela kurkur paãisi, la asuãalu wowe ga asikena, la pe kila visena na visaen re si poli.

⁸ Ana siraun suri nene, Sol naga kila sa naãa Yesu pisa. Naga suãalu sina ga, ana pogos naãa pikeãa kila-marana, naga pe pisu re si suri tai poli, naga sa naãa pe kilamara ãala ga narui. Suri nanene kila narui ana la atarar limana, aãure naga, ava garu Tam̃askas.

⁹ Ana la apa aporu garu uãa e yo nene, ana Sol naga pe kilamara ãala m̃aga sanene pano tol legiena telu, a e m̃ena ga e pog nene, naga pe kinana re poli, a pe mun re m̃ena ga sur tai poli, naga monsilu ga.

Ananaias pa mlotuwo Sol

¹⁰ Ana e yo naãa Tam̃askas, nalogena tai suãa ea, kiena kia Ananaias, ana naga pisu suri tai sa naãa m̃eniena tai naãa Suãe Yesu naga kila lologia naga pania, naãa pio naga, pisape “Ananaias.”

Naga pisatam̃ea, pisape “Ya ne Suãe, in nanini.”

¹¹ Ana Suãe pisa pania, pisape “Osuãalu, oto garo likan pulkumali nene, ana otaveve narin mrapa naãa la apisa apisape ‘Mrapa Mesmesu,’ ana ova e yuãa m̃ana ne yaru nene Sutas. E m̃ana uãa, ana oviun yaru nae Tasas tai, naãa kiena kia Sol. A yaru nene, nanagane ga ne naga mlen ke e nene, ana naga pisu m̃ena ga suri sa naãa m̃eniena,

¹² naãa e kiena navisuena nene, naga pisu ko ke narui, ana naga m̃al ko opa loyuãa

puna, ko omligan lumom̃a e naga, vena kilamarana imi wo sina.”

¹³ Ana pogos naṽa Ananaias mloge visena la nene, naga sitom paṽisi, naga pisa pisape “Suṽe, yaru la moki naṽa apisayu ṽelaga viowa kiena ne yaru nene pan inu ṽisi rui, naṽa naga kila ke piowa pa kiom̃a nalelagaena wa lala garu Yerusalem,

¹⁴ ana nanagane, nemloge naṽa naga pimi Tam̃askas rui, naṽa yerkawa kiena ne yaru wa lala la atam̃an rui vena naga imi uarar imimi la naṽa memlotun ko.”

¹⁵ Ana Suṽe pisa pa Ananaias, pisape “Ve omarau re, ova ga, komin naṽa nemligan lua naga sum̃alu rui, nepisaar nesape naga ve kiau yaru na yum̃aena tai, a ṽisi na naga kilia war kiau kia va e yo punu ga va yolai la naṽa pe ape le Israel re la poli, a visawal va tol kiela ṽarin suṽe lala, a visawal towe m̃ena ga van le Israel lala.

¹⁶ A yoko in na nekila naga visu kilale m̃ena suri m̃arera si tai nene, sane pogos naṽa yoko naga sum̃a visawal ke kiau kia, yoko naga monar loge viowa e suri viowa la ve moki naṽa la monar aimi vania, vanon ga kiau kia nene.”

¹⁷ Ana Ananaias mlogear visena la nene, naga pano pa tol yum̃a nene naṽa Suṽe pisa pania, naga pa loyum̃a, pisu Sol, pu ṽarina. Ana naga pisa pania, pisape

“Wolai Sol, kieta Suṽe, naṽa Yesu, naṽa naga porun ko garo mrapplepa, naga ke nane mligan inu nepam narui, vena nelenwo ko ana kila-maram̃a kilia imi wo sina, ana vena Ninuna Wa vitomi kokonia ko.”

¹⁸ Ana naga mlenwoia, a veraga ga, narin suri naṽa sane kilekila na ika mloru petan kilamarana veraga, ana kilamarana pimi po sina ga. Ana Sol sum̃alu, ana e ruru e poglis nene, aṽere naga apano akila nakeena pania.

¹⁹ A naga kinana sina ga, ana pimi mloge si po, puri-una m̃arera sina.

Sol siar mlologo garu Tam̃askas

Ana Sol sike si legiena la ṽasia garu Tam̃askas amio nalogena lala kiena ne Yesu la naṽa la nae e yo nene.

²⁰ Ana pe piavi re poli, naga sum̃a pa loyum̃a e yum̃a na lotena lala kiena ne le Israel lala e yo nene, naga pa loyum̃a ana mlologon ke Yesu pisape naga narina ne Ntewa kemua lelaga.

²¹ Ana yeririna la mokliu naṽa amloge visena kiena ne Sol, ana la amilan paṽisi, ana la apiuviun ke tan la, apisape “! Kee suwala! Nanua sumo na yaru ne nanene naga m̃e kare yaru la garu Yerusalem paṽisi, vanon naṽa la apisa ke kia ne nane naga sum̃a mlologon ke si ne. A naga pimin m̃ena ga suri nene e yo nini, vena naga uarar

yaru la nene, vena were la na awasuṽe si ava puna ne ṽarin yaru wa lala garu Yerusalem, naga pimi pe taṽena narui. ?Nanagane na ya ne kila naga sanene narui?"

²² Ana Suṽe naga miila visena kiena ne Sol pimi m̃arera ruru po laa narui, a naga suṽa taulu yaru la moki laa narui, naṽa naga suṽa pisa ruru merarava po paṽisi pan la naṽa pisape Yesu, naga Navisaarena kemua lelaga napo. Ana le Israel taṽena la naṽa asike garu Taṽaskas, la pe kiela suri na visataṽeen re si poli, vena la avisaluṽar visena kiena ne Sol la nene, ana kiena visena lala la ataulu make ruru nena kiela sitomena viowa lala.

²³ A pogos laṽasia ṽarovia, ana Sol naga suṽa mlologo ke sanene, ana le Israel la nene asuṽalu apimi lele taaga, ana apiran ruru asape aweṽar naga mare.

²⁴ Ana legiena punu ga a lemalo punu ga la apa asuṽate ke naga e yepas nen pupia pulutava lala e pupia purkove na pulkumali keviu nene, visae naga kilali visave ure, ana la akilia aweṽar naga. Ana visena nene pimi tol Sol,

²⁵ ana yemalo tai, la naṽa asike amio naga la atar naga, amligan ṽene pupia karo tai, ana la amligan malumun naga pito pito tol yo tano lepas na va vanua e pu-

pia purkove na kumali keviu nene.

²⁶ Ana Sol mligan yo nene Taṽaskas, ana ṽasuṽe si pa Yerusalem.

Sol ṽasuṽe pa Yerusalem

Ana pogos naṽa Sol pam tol sina Yerusalem, ana kilali naṽa va viranar naga amio li nalogena lala, ana la nene pe amlelaga re e naga asape naga pe nalogena lelaga kiena ne Yesu poli, ana la yepela ṽilinia, amaraun naga paṽisi.

²⁷ Ana lala tai nene, kiena kia Panaṽas, naga pisu sane Sol naga pe lelaga, ana kilali naṽa miila naga, ana naga kila kiena mrapa naṽa naga kilia suṽalu se marana ne nalologena lala. Ana lalua apano, ana Panaṽas pisawal pan la sanape naṽa Sol naga pisu kieta Suṽe e mrapa a naṽa kieta Suṽe pisi pan naga, a naga pisawal ṽena ga naṽa Sol naga m̃areran manene naṽa mlologon kia kiena ne Yesu garu Taṽaskas.

²⁸ Ana lala amloge kiena visena, ana la akekarania, ana Sol sike amio la, a naga suṽa pa e yo punu ga garu Yerusalem, suṽa mlologon ke kia kiena ne kieta Suṽe Yesu, naṽa naga pe sinena kurkur re nena ga.

²⁹ Ana naga pisi ke amio le Israel la nene naṽa la asuṽa apisin ke ga visena nae Kris, ana naga amio la asuṽa apilup pan la e visena paṽisi,

pano pano asitom asape pon awem̃ar naga mare.

³⁰ Ana pogos nãpa kieta wolai la p̃asia amloge suri nene, ana la ãpure Sol pito poga ga garo e pulkumali nãpa Sisaria, ana siraunia la apisi maro amio, ana la amligan lua naga p̃asũpe si pa kiena yo, pulkumali nãpa Tasas.

³¹ Siraun e pogos nene, ana nalelagaena lala nãpa asike yo punu ga gar e lepas nae Yutea, a garu Kalele, a garu m̃ena ga Samaria, la apisu sane pog malumu towe pan la narui. Ana Ninuna Wa naga sũma kila po pan la, miila la, kila kiela sũmare kapur pimi m̃arera, a kila ke m̃ena ga nalelagaena lala la apimi ape moki la sane, ana nalelagaena la nene punu ga asũma apatanon ke kieta Sũpe silaga.

Garu Lita, nalologena Pita naga kila ruru lana ne Aeneas

³² Ana Pita naga sũma mial e pulkumali la moki e lepas nene, naga sũma mlologo, ana e si e pogos tai, naga pitomi pisu li nalelagaena wa la nãpa asike garu pulkumali nãpa Lita.

³³ Ana pogos nãpa naga pa tol yo e nene, naga m̃al yaru tai nãpa yepena kom̃pas mare, m̃eke ga e m̃ana tog tol kas orelu rui, pe mial re si poli. Yaru nene kiena kia Aeneas.

³⁴ Ana pogos nãpa Pita pisuia, pisi pania, pisape

“Aeneas, nevisa van ko, nevisave nanagane Yesu Kristo kila tasnem̃a wo si narui. Osum̃alu, osiloar mom̃a tog.” Naga pisa sanene, ana Aeneas naga sũmalu veraga, yepena po nenaga.

³⁵ Ana yeririna la punu ga nãpa asike e pulkumali nãpa Lita, amio la nãpa asike e yotop nãpa Seron, apisu yaru nene naga pimi po sina, la apilon kiela malena lala ava e Ntewa.

Garu Sõpa, Pita kila Toreka mali sina

³⁶ Ana e yotop nene ana pulkumali tai m̃eke ea, kiena kia Sõpa, ana nalelagaena la tai nãpa sike ea, naga sira nãpa kiena kia, Tapita. Naga nene kia tai nãpa e visena kiena ne le Kris lala la apisape Toreka, nãpa kana kinasia, kia kiena ne suri mali nowo tai nãpa tia. Sira nene, naga pe sira tai nãpa naga sũma kila ke yum̃aena nowo la silaga, naga sũma miila luen ga yaru la nãpa pe kiela suri re poli.

³⁷ Ana e pogos nene, maiena tai tol sira nene, ana mai m̃aga pano pano-o mare, ana akevan tasnena, ana amligan naga m̃eke e m̃ana loyumã na metava, vena ataginia.

³⁸ Ana pogos nãpa nalogena lala nae e yo nene Sõpa la amloge visena nãpa apisape Pita naga sike ga lavisi, e ga e pulkumali tapena nene Lita, la apitetalia yaru la lua amiyal kawa apanonia. Ana

lalu apano-o aporun Pita, la apiun m̃arera pania, apisape "Imimi sinemimin manene mesape oimi pun imimi vilaga."

³⁹ Ana sanene Pita sum̃alu, amio la lua nene, apano. Pogos naṽa pimi m̃alivin la, la aṽure naga pa e loyum̃a na metava e naṽa la amligan sira naṽa m̃eke ea. Ana letano lala apimi, amiyervivia, la asum̃a atagin ke rui, a pogos naṽa Pita pimi, la apian naga e kulsota nowo la naṽa Toreka naga suluia e pogos naṽa naga mali ke ga wa amio la.

⁴⁰ Ana ṽisi na Pita pisa pan la pisape la amolue ava vanua sumo wa, a pogos naṽa la apa vanua, ana naga kinai, ana mlen. Ana ṽarlua ṽarina kira pisu tasnena ne sira naṽani, naga pisi pania, pisa pisape "¡Tapita, osum̃alu!" Ana sira nene pike ṽa kilamarana veraga, ana pogos naṽa pisu Pita, naga ṽarlua tom̃alu totano.

⁴¹ Ana Pita tarar limana, miila naga sum̃alu, ana naga pio nalelagaena lala, amio letano la nene. Ana la apimi loyum̃a, ana naga pisa pan la, pisape "Nanene narui, kiamiu sira nanini, naṽa Ntewa naga kilamalia si naga."

⁴² Ana lologena na suri keviu nene telivi piora e yo naṽa Soṽa, ana yeririna la moki naṽa amlelaga e kieta Suṽe vanonia.

⁴³ Ana siraunia, Pita naga su piavi towe laa garu Soṽa

sane, puna yaru tai, kiena kia Saemon, naṽa naga pe yaru na yum̃aenen suri lala e kulus nen suri mali lala.

10

Ntewa pis pa Konilias

¹ Ana pulkumali keviu taṽena tai m̃eke garo losi e lepas nene, kiena kia Sisaria, a yerkawa tai kiena ne yaru na mara lala nae Rom naga sike e yo nene, kiena kia Konilias. Naga sum̃a pisuar ke ṽegas nen li na mara la nene tai, naṽa yaru la tol ponotia taaga, a la apio kiena ṽegas nene apisape "ṽegas Nae Italia."

² Yerikawa nene, naga pe yeririna wo tanea tai nene, a naga amio namratava la m̃ana, la silaga amlen pa Ntewa, a la amlotun naga, a silaga la asum̃a amiila ke le Israel la naṽa pe kiela suri re poli, ana la asum̃a aṽarpel ga pupia nalaena la pan la.

³ E legiena tai, e ruru e pog na leniena na yepekilavi, e mrae telu, ana naga pisu suri tai sa ga naṽa m̃eniena, naṽa Ntewa naga kipian naga ea. E kiena navisuen nene, naga pisu meraravan paṽisi, naṽa naga pisu navisi kiena ne Ntewa tai pitomi e m̃ana loyum̃a, ana pio naga, pisa pisape "¡Konilias!"

⁴ Ana pogos naṽa Konilias naga pisu navisi nene, naga sinena kona paṽisi, ana naga pisu manene navisi nene, naga pisa pisape "¿Ya ne?"

Ana navisi nene pisa-taṃea, pisape “Ntewa naga suṃa mloge ke kioṃa leniena la rui, ana naga pe sinena ṃesan re kioṃa ṃelaga wo la poli naṃa ko okila ke pa la naṃa limala korena, ana naga kekarania a sitomaḷ ko ke na wa.

⁵ Ana naga pisa pan ko, pisape ko na monar oligan kioṃa yeririna laṃasia ava garu kumali naṃa Soṃa, vena avio yaru tai, naṃa kiena kia wetelu, kien kia Saemon Pita, vena naga imi e yo nini.

⁶ Ana yaru nene naga sike puna yaru taṃena tai, naga kiena kia ṃena Saemon, naga ṃana yuṃa ṃeke garo lavisin sive, naga yaru na yuṃaenen suri lala e kulus nen puluk.”

⁷ Ana navisi kiena ne Ntewa nene pisawal pa pania, ana kovio sina ga. Ana Konilias pio kiena yaru na yuṃaena la lua, amio ṃena ga kiena yaru na kilaen mara tai naṃa naga ṃena ga pe yaru na lotunen Ntewa, naṃa naga suṃa amio naga silaga, pisuar naga, ana yeririna la telu nene apimi puna.

⁸ Ana naga pisawal sur punu ga nene pan la telu nene, siraunia ana naga mligan la apa garu pulkumali naṃa Soṃa, vena aure Pita imi.

Pita ṃena ga pisu suri tai sa naṃa ṃeniena

⁹ Ana legiena na peni, pogos naṃa la nene amial ke

apimi Soṃa na wa, Pita naga sike na, ana naga sinenan pisape kila leniena na kolpae, ana sa naṃa silaga, naga pa metava e yotop na wosoyuṃa naṃa naga sike ea.

¹⁰ Naga sike e nene wa, ana naga mloge visokaria, ana naga pisape la aviran kapi. Ana pogos naṃa la asuṃa akila ke kana kina-nena wa, ana Ntewa pian naga e suri tai sa naṃa naga ṃenia.

¹¹ Naga pisu naṃa ma e peni pike, ana ṃal suri tai sa naṃa pupia kulmrae, suṃa pitomi ke tano e yomarava nini. Naga pisu naṃa la asuṃa atarar ke mrapuna la varoka, ana la amligan malumun ke pitomi tano.

¹² Ana loyuṃa e kulmrae nene, Pita pisu sur mali taṃena la punu ga asike ea, a amio ṃena ga suri taṃena la naṃa Ntewa naga kila ape suri wa naṃa ve le Israel la ve akan re, sane loṃara lala, a nopi lala, a manu lala.

¹³ Ana naga mloge ṃena ga pulgon yar tai pisa pania, pisape “Pita, osumalu, owem̃ar suri mali tai nene, ana okania.”

¹⁴ Ana Pita pisa, pisape “E Ntewa, peraga yo, taṃatete nena ga ve sanene, komin suri mali la naṃa asike e nene ana pe nakanli re laṃas poli wa, naṃa imimi le Yu lala mepalia ga pe makakan re poli.”

¹⁵ Ana naga mloge ke sina ga pulgon yar naṃani, pisa

pisape "Suri naŋa inu Ntewa nepisa rui nesape mekiki ga, ana ko na taŋatete si ovisa ovisave namname."

¹⁶ Ana suri nene molue pimi yam lua sanene, ƣisi, siraunia, yaru telu nena, ana Pita pisaluŋar m̃aga, ana sir-aunia, pupia kulmrae nene ƣasuŋe ke sina ga pa metava ma e peni.

Pita tol kinas nen suri naŋa naga pisuia

¹⁷ Ana Pita suŋa mloge pi-owa paŋisi, naga suŋa sitom manene laa pisape popon sa tol kinas nen sur naŋa m̃alivinia, ana pogos naŋa naga sitomveve ke ga wa, yaru kiena ne Konilias la telu naŋa naga pitetalia la apimi, apimi aporu Soŋa. Ana la apiun yum̃a kiena ne Saemon tan yaru la ƣasia, ana la akipian la ea, ana la apimi, asuŋalu asuŋa e mratava na yum̃a m̃ana ne Saemon.

¹⁸ Ana la apio apisa apisape "? Ei, yaru tai kiena kia Saemon, naŋa kiena kia taŋena apisape Pita, naga sike amio amiu e nam̃a, pona peraga?"

¹⁹ Ana pogos nene Pita naga toŋa sitomyu ke kinas nen suri naŋa pisu sane m̃eniena wa, ana Ninuna Wa pisa pania, pisape "? E, ko omloge m̃aga? Yaru la telu asuŋa akale ko ke nagane, la ne nane asuŋalu asike vanua, apio ko ke ne.

²⁰ A ko osuŋalu, oyal kawa ga ototano vena ovisu la telu nene, ana visae avisave

otaveve la, ana ve okilali re naŋa ovisaluŋaria, ko na monar otaveve la, vanon in na nemligan la apimin ko."

²¹ Ana Pita suŋalu pito tano vanua, ana pisu la telu nene, ana naga pisi pan la, naga pisape "Inu naŋa akale inu ke ne. ?Amiu sinemiun inu vanon suri tai yo?"

²² Ana la apisatam̃ea, apisape "Ee, yerkawa na kilaen mara nene, Konilias, naga pitetalia imimi mepimin ko, vena oimi garu m̃ana, vena naga loge re visena laŋas tan ko. Navisi kiena ne Ntewa tai naga pisa pania pisape naga vio ko oimi puna sanene. Kiamimi yerkawa nene, naga pe pe yere Yu re tai poli, ana naga pe yaru mesmesu tai naŋa naga tarar luen ga kiamiu pogos na leniena la punu ga silaga, ana le Israel m̃ena ga lala nae e kiamimi yo nene akekaran naga paŋisi. Naga ke naŋa pitetalia imimi mepimin ko narui, nane mesike e nini vanon ne."

²³ Ana vanon naŋa mrae pito ke tano rui, ana Pita ƣerear la nene am̃eke amio naga e yum̃a naŋa naga sike ea, vena kolulagi ke ga wa ana la punu ga atove.

Pita pa mialiali Konilias

E yemlagi ke sina ga, Pita pa amio la nene, amio ke m̃ena ga nalelagaena taŋena laŋasia nae Soŋa, la apa m̃ena ga amio la.

²⁴ La apano, yemalo wola ga mrapa komsusa, la amono, ana yemlagi ke

sina ga la apa aporu ga Sisaria nene na wa. E yo nene, Konilias sike amio namratava m̃ana lala, a naga pio ke m̃ena ga kiena erau laṗasia vena la aimi asum̃ate Pita lala.

²⁵ Pogos naṗa Pita pimi tol um̃a m̃ana ne Konilias, Konilias pa pitawea, mloru pito tano e lana, sa naṗa mlotu naga.

²⁶ Ana Pita tarlua ke sina ga pa metava, pisa pania, pisape “E, awis, ko osuṃalu. Opisu ke ne, in na nepe yeririna ga.”

²⁷ Ana Konilias suṃalu, ana lalua asiar asunu lilue, ana apa loyuma, naṗa e pogos ke nanene narui Pita pisu yeririna la mokliu naṗa asum̃ate ke naga loyuma.

²⁸ Ana Pita pisi pan la narui, pisa pisape “Amiu asum̃a akilia ke naṗa e lepas nen kiamimi lotuena imimi le Yu lala, naṗa imimi na taṗatete meva loyuma e yuma m̃ana ne yaru taṗena la naṗa la pe ape le Yu re poli, pona meve erau wo memio la. Ana nagane, Ntewa naga pian inu merarava po, pisape pe pon re nevisu viowa e yaru laṗasia naṗa nevisave la apiowa ga, pona la ape kororaki ga.

²⁹ Komin suri ne nanene naṗa Ntewa naga pian inunia, inu pe nepisaluṗar re la nene e pogos naṗa apimin inu poli, nesape taṗatete neim̃asu, ana nepimi ga. ? Ana in na sineun nesape amiu avisawal li van inu,

avisave amiu apio inu asape neimi vanon ya?”

³⁰ Ana Konilias pisatam̃e Pita, pisape “Ee, potena paṗisi. Nanagane legiena telu ṗaro pa rui, mesmesun e pog suri nene narui, e mrae telu naṗa yepekilavi, in na netoma ga mau loyuma, nesuma nekila ke leniena na yepekilavi. Nesuma nemlen ke sane, ana nemilan ga navisi tai naga pitomi suṃalu ga sike e marau, naṗa naga m̃ana kulsota pilavila po na po.

³¹ Ana naga pisi pan inu, pisa pisape ‘Konilias, Ntewa naga suṃa mloge ke kioṃa leniena la ne, a naga suṃa sitoṃal ke m̃ena ga kioṃa ṗelaga wo la naṗa ko osuma okila ke pa la naṗa pe kiela suri re poli.

³² Ana ko na monar okila sanini: ko na monar oligan yaru laṗas ava Soṗa, komin yaru tai, vena naga wasuṗe ke sina ga amio la aimi puma. Yaru nene, kiena kia wetelu Saemon Pita, a naga pa sike e yuma m̃ana ne yaru taṗena naṗa naga m̃ena ga kiena kia Saemon, naṗa naga, kiena yumaena naga miyumaen ke suri lala e kulus nen puluk. Pisi na kioṃa yeririna lala akilia alual yuma m̃ana ne Saemon nene garo lavisin sive.’

³³ Navisi nene pisi pan inu sanene, ana nane kila na nepitetalia ke yaru la nene apitoṃasun ko vilaga, a nepisa potena pan ko paṗisi komin kioṃa nasinewoena

naña ko opam pun imimi e yo nini. Ana ita punu ga tesike e yo nini e marana ne Ntewa, vena imimi meloge visena naña Ntewa pisa pan ko vena ko ovisa van imimi.”

Pita pis pa Konilias lala

³⁴ Pita mloge visena la nene, ana naga pisa pan la, pisapenua “Po pañisi, a nepisa potena pañisi naña amiu amla pogos nene pan inu, vena nekilia nevis van amiu. Nekekara pañisi, komin naña nanagane nepisu kilale sa naña lelaga pañisi naña Ntewa naga pe p̃aveve re yaru tañena la poli.

³⁵ Yere Israel, pona yaru naña pe molue re kome lus nene poli, pona yer pe ke sina ga, ana visae naga vatanon Ntewa, kila ga sur la naña Ntewa naga sinenania, p̃isi na Ntewa kekaran naga.

³⁶ “Visena naña Ntewa naga mligan pimi pan imimi le Israel lala, amiu akilia p̃isi rui, naña naga lologena wo tai naña pisawal pisape yeririna kilia tol sum̃are naña pe lelaga e Yesu Kristo, naña naga pe Supe kiena ne yeririna punu ga na yomarava nini.

³⁷ A amiu akilia kana suniena nena, naña nanua sumo, ana Yoane Nakeena naga pimi mlologon kiena nakeena nene, a siraun naga nene, ana pupia suri ne m̃alivin ita, siar garo Kalele, pano pano tol make ga yo punu ga e lepas naña Yutea.

³⁸ Pupia suri nene, nane Yesu nae Nasaret nene amio yum̃aen kerkeviu la naña naga, naña Ntewa naga mligan kiena Ninuna Wa pan naga, pulemamaga ruru keviu e naga, a naga mligan nam̃areraena keviu pania, ana Yesu naga sum̃a pa kare ga e yo punu ga, kila ke yum̃aena wo lala a kila ruru ke m̃ena ga la naña Yermare naga sum̃a kila kare la ke pañisi. Yesu kila ke suri la nene, komin naña Ntewa naga sike amio naga.

³⁹ “Ana suri la nene naña naga kila garu Yerusalem, a e lepas tañena m̃ena ga lala e kiamimi purvanua imimi le Yu lala, imimi li nalologena la, mesum̃a mepisawal ke suri la nene pan yeririna lala. Imimi mesum̃a mepisawal ke naña kiamimi yerkawa lala la asuar naga e laki torovia, ana naga mare,

⁴⁰⁻⁴¹ ana e kana legiena na telu, Ntewa kilamalia sina ga naga. Ana Ntewa naga kila imimi lañasia mepisu naga, a imimi metotano memio naga, imimi mekinana a memun wii memio naga. Ana Ntewa naga pe tam̃an re naga imi vaeme sanene va yaru la punu ga poli, ana naga vaemen imimi ga la naña Ntewa naga mliganar imimi sanene, vena mevisawal va yeririna tañena lala mevisave Yesu naga mal si rui.

⁴² A pogos naña Yesu sike amio imimi sanene, naga pisi pan imimi, pisape imimi

monar melologon kiena lollogena wo va yeririna punu ga, a imimi monar mekila merarava van la mevisave Ntewa mliganar naga taaga vena naga liṽere yeririna lala, sane la naṽa amare ṽisi rui a amio mēna ga la naṽa yokorena la amal ke e pogos naliṽereena wa.

⁴³ Nanene naga Yesu ke ga naṽa navisawalena lala apisawal naga nanua sumo rui, naṽa la apisape ṽisi na Ntewa naga viewo mlamulena viowa lala kiena ne yeririna la naṽa la amlelaga e kiena kia, la aviawa e naga."

Ninuna Wa mloru pitomi e la

⁴⁴ Pogos naṽa Pita sum̃a pisi ke sanene wa, ana amilan ga naṽa Ninuna Wa pitomi tano pa tol la nini naṽa asum̃a amiyagogon ke naga.

⁴⁵ Ana li nalelagaena taṽena la naṽa amligan yo Soṽa la amio Pita apimi, ape le Yu lala, ana lala amilan manene la suri nene, komin naṽa pimi tol pogos nene, ana lala aṽape Ninuna Wa naga pe nalaena tai naṽa Ntewa mligan ga pan le Ÿu lala.

⁴⁶ Ana nanagane, ana apisu la nini naṽa pe ape le Yu re poli, apisi e visena taṽena lala, asum̃a amiyeluar manene ke Ntewa keviu paṽisi, ana akilia asape Ntewa mla mēna ga Ninuna Wa pan la naṽa pe ape le Yu re la poli.

⁴⁷ Ana Pita pisi pan la naṽa amio naga, pisape "¡Amiu apisu ke ne! Nanagane, lala nene akus Ninuna Wa sa ke ga naṽa ita tokus sumo. Sanene, ana tetaṽatete mēna ga tevisaluṽar la tevisa ve tekee la re e wii."

⁴⁸ Ana Pita pis pan Konilias lala, pisape akeela e kia kiena ne Yesu, ana ṽisi na, la akeela.

Ana la aṽareran mēna ga pa Pita vena naga sike re laa amio la wa e legiena si laṽasia.

11

Pita mla navisayuena pan nalelagaena lala garu Yerusalem

¹ Ana pe yam piavi re poli, ana lollogena nene pano-o tol nalologena taṽena lala garu Yerusalem amio mēna ga nalelagaena taṽena lala e lepas wetelu na yo Yutea, pisape yeririna laṽas naṽa pe ape le Yu re poli naṽa lala amlelaga e lollogena wo kiena ne Ntewa rui.

² Ana nalelagaena laṽas nae garu Yerusalem lala asitom manenea apisape nalelagaena taṽena lala naṽa pe ape le Yu re poli, la mēna monar ave ṽaviu vena ave sa le Yu lala, ana pogos naṽa Pita naga pavini ma Yerusalem la apisa nene kare naga piowa paṽisi.

³ Lala apisa pania, apisape "¿Sanape naṽa ko opa osike omio yeririna kar lala naṽa pe ape ṽaviu re poli, naṽa

ko okinana ke m̃ena ga omio la?"

⁴ Ana Pita naga pisi pan la, siar e kana pur̃es nena, naga pisawal ruru suri punu ga pan la, naga sun pan la sanini, pisape

⁵ "Nanua sumo, nesike Sõa, ana pogos tai nesum̃a nemlen. Nesum̃a nemlen sanene pano-o netopopog ga neteke narui, ana nepisu suri tai sane pupia kanus tai, nãa naga molue metava ma e peni pitomi tano, nãa asu m̃a atarar ke mrapuna varoka, asu m̃a amligan malumun ga pitomi tano, naga pitomi tano lavisin inu.

⁶ In na nepisu ruru loyum̃a e kanus nene, ana nepisu sur mali lala na um̃a amio suri mali lala na yom̃arua, amio lom̃ara lala a nopi lala, amio manu lala, la asike loyum̃a ea.

⁷ Nesum̃a nepisuvisu ke sanene, ana nemloge pulgona yaru tai pisi pan inu, naga pisape 'Pita, ko osum̃alu, owem̃ar suri tai nene, okania.'

⁸ Ana nepisape '!Peraga Sũpe, tãpatete ve sanene! Suri la ne sanene nãa pe mesmesun re nena akan poli, a nãa imimi le Yu lala memlonia, nesum̃a nemilon ruru silaga.'

⁹ "Ana nemloge pulgona nãa pitomi metava e peni naga pisi sina pan inu, naga pisape 'Suri nãa inu Ntewa nepisa rui nesape naga mekiki ga, ko ve ovisa re si ovisave naga nam-name.'

¹⁰ Nemloge visena na m̃alivin inu sanene yam telu p̃isi, ana kanus nene amio suri la nãa asike ea ãpure si pa metava.

¹¹ "Ana e ruru nena ga e pogos nene, yeririna la telu apimi aporu e yum̃a nãa imimi mesike ea, nãa yaru nae garu Sisaria tai naga pitetalia la telu nene apimi vena aure inu neva sina nemio la.

¹² Ana Ninuna Wa naga pisi pan inu, pisa pisape 'Ko na ve ositom re ovisave ve okekaran re nãa ova omio la telu nene,' ana inu nepa ga, a orueta tãpena la orai nena nini nae Sõa la m̃ena ga apimi amio inu. Imimi mepano-o, meporu Sisaria, ana lala ãpure imimi mepa e yum̃a m̃ana ne yaru nene, Konilias.

¹³ "Ana mepa loyum̃a, naga sun pan imimi, pisayu sanape nãa naga pisu navisi tai m̃alivinia sum̃alu nenaga se marana loyum̃a e m̃ana yum̃a, ana navisi nene pisi pania, pisa pisape 'Ko oligan visena va garu Sõa, vena yaru nãpani Saemon Pita naga monar imi visu ko.

¹⁴ Yaru nene naga imi visawal lologena tai van amiu ana visena nene naga kilia tamalia ko amio na mratava mom̃a lala.'

¹⁵ "Ana pogos nãa Konilias naga pisi p̃isi, inu towe re nepisi pan la, ana e ruru nena e pogos nãa nesum̃a nesiari nepisi ga na wa, ana Ninuna Wa pitomi e la sa

ga naŋa pitomi ƣesan e ita nanua sumo rui.

¹⁶ Nepisu suri nene, ana nesitom̃al visena kiena ne kieta Suŋe, naga pisa nanua sumo, pisape 'Yoane naga kee amiu e wii, ana ve ve piavi re, ana amiu akus nakeena naŋa e Ninuna Wa.'

¹⁷ Ana ita le Yu lala, naŋa ita temlelaga rui e kieta Suŋe Yesu Kristo, Ntewa naga mla kiena Ninuna pan ita, sane nalaena tai, ana pogos naŋa nepisu naŋa Ntewa mla m̃ena ga nalaena na sanene pan la naŋa pe ape le Yu re poli, ana suri nene kila merarava ruru pan inu naŋa sane nanagane, pe pe p̃on re naŋa nevisave yeririna la nene la taŋatete aimi loyum̃a amio ita. !In na nepe ai nini naŋa vena nevisaluŋar Ntewa sanene, visae naga sinenan visave kila sanene van la?"

¹⁸ Ana pogos naŋa le Yerusalem la naŋani amloge visena kiena Pita, ana la pe apisa re si suri tai pan poli, ana la akekarania, amiyeluar Ntewa paŋisi, la apisa apisape "¡Lelaga paŋisi naŋa ne! Nanagane ga ne ita tepisuluŋar rui naŋa Ntewa naga kekara m̃ena ga paŋisi pan la naŋa pe ape le Yu re poli, ana naga mla m̃ena ga pulmas pan la vena lala akilia avilopu la, a vena akilia atol malena lelaga e naga."

Pegas nen li nalelagaena lala nae garu Antiok

¹⁹ Ana nanua sumo, pogos naŋa Sol lala am̃em̃ar Stipen naga mare rui, Sol la nene la akila kare ruru m̃ena ga nalelagaena taŋena lala garu Yerusalem paŋisi, ƣisi na nalelagaena la nene la moki apuretetai apeve taaga. Laŋas aŋure manene laa apa perina apano-o atol lepas naŋa Ponisia, laŋas aŋure asum̃a akus waa lala apano atol purvanua naŋa Saepras, a laŋas apa laa ga waa, apa e kumali keviu tai, naŋa kiena kia Antiok. A pogos naŋa lala asike e yo la nene, la asum̃a amlologon ke Nalologena Wo nene, ana la asum̃a amlologo ke ga pan la naŋa ape le Yu ga sa naŋa lala.

²⁰ Ana siraunia, gar yo naŋa Antiok, nalelagaena taŋena lala naŋa amolue e lepas na Saerin a purvanua naŋa Saepras, lala apimi m̃ena ga, amlologo, ana la asum̃a apisasawal ke Nalologena Wo kiena ne kieta Suŋe Yesu pan m̃ena ga la nae Antiok naŋa la pe ape le Yu re poli.

²¹ Ana nam̃areraena kiena ne Ntewa sum̃a pimi keviu e la nene, a yeririna la moki naŋa amloge kiela visena lala, ana lala amlelaga e Yesu, la apilopu la apimi e naga.

²² Ana nalologena na suri nene pimi tol kiligana ne ƣegas nen li nalelagaena lala garu Yerusalem, sape visena kiena ne Ntewa pa tol pa

li taṓena la rui la naṓa pe ape le Yu re poli, ana la apitetalia Panaṓas pa garu Antiok vena naga visuli sur la nene wa.

²³ Pogós naṓa Panaṓas naga poru e yó nene, nāga pisu suri nene pe lelaga paṓisi, naṓa Ntewa naga pisa ruru malena kiena ne yeririna la nene keviu paṓisi, ana kila naga kekara keviu paṓisi ea, ṓisi na naga sukol visena lala pan la vena la atarar Suṓe mārera e losinela lala wetelu, e pogós naṓa po a pogós naṓa piowa.

²⁴ Panaṓas naga kila sanene komin naga pe yaru tanea tai, naṓa Ninuna Wa naga pule e naga, a naga piawa mārera e Ntewa, ana sanene, yeririna la moki apimi e Ntewa e pogós nene.

²⁵ Ana Panaṓas naga pisu sane yum̃aena keviu garu Antiok, ana naga pisu sape popon va tol garo pupia pulkumali naṓa Tasas, vena kaleli Sol, vena were naga imi iila yum̃aena.

²⁶ Pogós naṓa naga m̃alia, ana pure naga la lua aṓasuṓe si apimi apa Antiok. La lua asike amio nalelagaena lala e yo nene, ana lala apian yaru la moki, amiyum̃ae m̃a sanene pano-o tol kas wetelu taaga. E kumali keviu nene Antiok, ana li taṓena lala la apisa kare towe la nalogenala lala, lala apio la asape “La yeririna Kristo lala” pona “Kristin lala,” a nane

la apisa ṓesan ke kia ne nanene narui.

²⁷⁻³⁰ Ana e pogós nene, nalelagaena laṓasia naṓa ape navisawalena, amolue Yerusalem apimi atol garu Antiok, ana la nene tai, kiena kia Akaṓas, naga suṓalu, pisi e namāreraena kiena ne Ninuna Wa, naga pisape “Ana ṓisi na ve ve viavi re, aṓa visokarena tai ve keviu imi tol yeririna make ga e purvanua punu ga e kieta lepasia.”

Ana pogós naṓa nalogenala lala nae garu Antiok la amloge visena nene, la apisayuia, ana lala apranaria apisape ṓisi na monar la punu ga akoan kilavaru ya naṓa la akilia alavia, vena aligan vano van kiela wolai lala naṓa asike e lepas nae Yutea, vena iila la vena lala asuṓate ruru pogós mārera nene. Ana lala akoan kilavaru la nene, ana lala amligan nalaena nene sike e limana ne Panaṓas amio Sol, vena lalua nene awar vano van nasumonena kiena ne nalelagaena lala garu Yerusalem.

A visena kiena ne navisawalena nene pe lelaga, komin naṓa sirau ana pupia pogós mārera tai tol yo la nene, sa ga naṓa naga pi-sawalia, ana nanene e pogós naṓa Klotias naga suṓa pe ṓarin suṓe ke garu Rom.

12

Yerkawa la am̃e li nale-

lagaena lala, akila kare la manene laa

¹ E pogos nene, naŋa lalua aŋar nalaena nene pimi garu Yerusalem, Parin Suŋe Erot suŋa m̃e kare ke ƣegas nen li nalelagaena laŋasia.

² Kiena yaru na mara laŋasia la apa atarar wenla Yoane nene, Semes, ana la aŋem̃ar naga e kiela playu na kilaen mara.

³ Ana yerkawa lala kiena ne le Yu lala la akekaran manene suri nene paŋisi, ana kila Parin Suŋe Erot naga kila ƣelaga nene pa laa sanene, ana naga pisa pa kiena yeririna la nene vena ava atarar m̃ena ga Pita. Naga kila nena ga nene e pogos na ƣaŋagena kiena le Yu lala, naŋa la akila Paŋagena Na Sitom̃alena Natamaliaena, amio m̃ena ga Paŋagena Na Kanen Tam̃a.

⁴ Erot suŋa sitom ke pisape visae pogos na ƣaŋagena nene war ro pae, yokorena naga were Pita va suŋalu se marana ne yeririna lala, vena la avis vania, a vena la avisa avisave naga monar mare.

Naga narui, yaru la nene apa atarar Pita, ana akoven naga pa e yuŋa na koaena, a la amligan ƣegas nen yeririna na mara la vari vena akirakiravan ruru naga, naŋa ƣegas la nene kiela yaru na kilaen mara la peve vari ea.

⁵ Ana pogos naŋa Pita sike loyumuŋa e yuŋa na koaena

sanene, nalelagaena lala la amlen ke m̃arera silaga pa Ntewa vanon naga.

Navisi pimi ƣerelua Pita petan yuŋa na koaena

⁶ Pita pa suŋa e yuŋa na koaena pano-o, pa tol nena yemalo naŋa Erot naga suŋa sitom ke pisape e kolulagi, ƣisi na naga were Pita va suŋalu se marana ne yeririna lala vena la aliŋere naga. E yemalo nene, Pita naga momalio, m̃eke ga likan yaru na mara la lua nene, naŋa la apiar Pita panon lalua nene amio sen lua. A li na mara taŋena lalua, naŋa la m̃ena asumuŋa apisuar ke mratava lala na yuŋa nakoaena nene.

⁷ Ana verakorena ga, navisi kiena ne Ntewa tai naga suŋalu sike loyumuŋa e yo nene, a pupia yomer-arava nenaga e naŋani paŋisi. Ana navisi nene pa kululun purkaunena ne Pita, pio ƣegea, ana pisape “!Ovitaŋili, osumuŋalu vilaga!” Ana sen lua nene la ga amluŋa petan limana ne Pita veraga, luoka ga mloloru pito sike e porotano.

⁸ Ana navisi nene pisape “Oviteran ruru kioña kilika na kararen mopom̃a, oyen kioña kulus nen lam̃a a moña kulsota, italua tevano.” Ana Pita kila sanene,

⁹ ana naga taveve navisi nene, lalua apano. E pogos nene, Pita pe kilia re pisape suri nene na lelaga poli, pona sanape, komin naga

sitom ke pisape naga m̃eni ke ga nãpa.

¹⁰ Ana lalua apa m̃a sane, lalua amiyuve mratava na sumo nãpa yaru na mara sike ea, lalua apa m̃aga amiyuve m̃ena ga mratava nalua nãpa yaru na mara sike ea, ana lalua apimi atol pulutava maro na keviu nãpa mrapa na vaen vanua vetan yum̃a nakoaena. Pupia pulutava nene la amiyum̃aen e pototo, ana pogos nãpa lalua apimi lavisinia, pupia pulutava nene naga ga pietava, ana lalua ãparo apa vanua. Lalua amialoro la ga e mrapa apa sane, ana Pita milan ga, navisi nene mligan ke naga veraga, ana Pita naga ga taaga sike na.

¹¹ Ana e ke e pogos ga nene, Pita pisu kilale ya nãpa navisi nene kila ke pania, ana naga pisape “!Aulai! !Lelaga kemua nãpane! Nekilia narui, nãpa nesape Ntewa naga mligan kiena navisi nene pimi vena vinaunlua inu vetan limana ne Erot, a vena tarlua inu vetan suri viowa la nãpa le Israel lala la asum̃a asitom ke asape akila van inu.”

¹² Pita pisu kilale suri nene narui, ana naga pa mesmes ga e yum̃a m̃ana ne anenane Son Mak, kiena kia Maria. E yum̃a ke ga nene narui, la moki nãpa la asike pa e rui vena alen wo naga.

¹³ Ana Pita tol yum̃a nene, naga sigariga mratava, ana sira m̃ee nae yo nene tai,

kiena kia Rota, naga pimin vena vietava.

¹⁴ Naga pe pietava ruru re poli wa, ana naga mloge kilale pulgona ne Pita nãpa pisi pania, ana naga kekara na kekara, naga mligan mratava nene m̃eke na, kiriri pa pisawal pan la, pisape “!Pita nãpani! !Pita nane sum̃alu sike vanua e m̃ata pulutava rui!”

¹⁵ Ana la apisa pania apisape “!Ko na ve ovisi wowe re sanene!” Ana naga pisa ke sina ga pan la, pisape “!Peraga kemua rui! Nepisokan-lae re poli, nepisa ke lelaga ne!”

Ana la apisa ke sina ga pania, apisape “!Peraga! Visae sanene, pona kana yermare ga nene yo?”

¹⁶ La asum̃a apivis ke sanene, ana Pita sike vanua na wa, naga sigariga mratava suluen ga sike na pano-o, ana la apa apietavania. Pogos nãpa la apietava, la apisu kilale Pita, ana la amilan manene pano-o pãpisi.

¹⁷ Ana Pita sisi ga pan la, kuan limana pisape vena avarurula, ana naga sunyu pan la sanape nãpa Ntewa naga p̃erelua naga petan yum̃a nakoaena. Ana naga pisa pan la pisape “Popon nãpa amiu ava avisawal suri nene va Semes nanagane, amio m̃ena ga arueta tãpena la nene.” A siraunia, Pita molue ke sina ga, pa tapolou e yo tãpena tai.

18 Ana kolulagi, yaru na mara lala amiyuyuwawa paṣisin naṣa Pita pe mon re si e sen la nene poli, ana la amarau a amninue kare ga asape ṣisi na aṃa akila ya narui, la asuṃa apiuviun tan la, asape “?Ana yaru pure sanape, aṃa naga pa sike pe narui?”

19 Ana visena pa tol Parin Suṣe Erot pisape Pita kovio, ana Erot mligan kiena yeririna lala apa akale pano-o, akale ṣele ga. Ana Erot pisi pa kiena yeririna la naṣa la apisuar Pita, ana la nene taṣatete si avisa suri tai vana, ana Erot pisape akoven plan la nene, la awe moṃar la amarmare.

Ana siraunia, Erot mligan si yo naṣa Yutea, pito garove sike e pupia pulkumali keviu naṣa Sisaria.

Suniēna ṇa marena kiena ne Parin Suṣe Erot

20 Ana e pogos naṣa Erot naga ṃene ke nalelagaena lala wa, ana naga suṃa peveyu keviu ṃena ga amio yeririna na pupia pulkumali lua nene Taea amio Saeton, pano pano-o kila yeririna na kumali keviu lua nene amarau paṣisi, naṣa asape visae veveyuena nene imi viowa ṣisi na yoko ṃarera van la vaṣisi. La nene asitom sanene komin naṣa la asuṃa amalin ke ga kinnanena la naṣa la aṣar ga e porotano tai kiena ne Erot nene. Ana la amligan kiela yerkawa laṣasia vena la aimi akila mara wo

amio Erot. Ana la nene apa ape erau wo amio yerkawa kiena ne Erot tai, naṣa naga kiena kia Plastas, vena naga kilia iila la a naga kilia kila mrapa naṣa la akilia avis amio Erot vena asu ruru sina e suṃarena amio naga.

21 Ana Erot pisawal legiena tai pisape la akilia aimi avisu naga ea, ana e legiena nene la apimi. E pogos nene, Erot mien ṃana pupia kulsota wo lala, sa naṣa naga pe pupia ṣarin suṣe, a naga totano e kiena pupia yo na totanoena, ana naga toṃa mligan ke visena tai pan la.

22 Ana la nene amloge kiena visena nena, ana la sinelan asape akila kotalia yo pona aṃa sanape, ana la apioni manene pa metava, la apisa apisape “!Ee, nanene pe yeririna re na pisi nene poli, pona na nene na Ntewa ga nene yo, aulai!”

23 Ana Erot mloge visena nene, ana kekarania, a naga ṣarwar ṃena ga naṣa la apisape naga Ntewa, ana mesmesu e pogos nene, navisi kiena ne Ntewa tai pimi ṃe naga, komin naṣa naga pe pisaluṣar la re poli, pisape la monar ayeluar ga Ntewa, a la monar ve ayeluar re yaru. A pe piavi re poli, ana pulen ga kular viowa lala akaria akaroro sinena ana naga mare.

24 A e pogos nene, pe suri koren ga naṣa yeririna la ne sane Erot nene la asuṃa akilali naṣa akila yum̃aena

kiena ne Ntewa vito tano, ana visena kiena ne Ntewa naga sum̃a kapuru kekei ke pa e yo punu ga, a sum̃a ƣar ke mras moki liu.

²⁵ Ana Panaƣas amio Sol, lalua amla nalaena naƣa li nalelagaena lala nae garu Antiok la akuan rui, amla pa nasumonena lala kiena ne nalelagaena lala garu Yerusalem, ƣisi ana lalua apitove, lalua aƣasuƣela sina ga apa Antiok, a e pogos nene, lalua aƣure Son Mak taveve la.

13

Amiyawa Panaƣas lalua Sol

¹ E ƣegas nen li nalelagaena lala garu Antiok naƣani, ana yeririna laƣasia la asum̃a naƣa ape li navisawalena lala, a laƣasia naƣa la ape li navianena lala. La nene ana laƣasia la kiela kia sanini: Panaƣas, a Simion Kuluyepe Malolo, a Lusias nae Saerin, a Man-aen naga nanua sumo, naƣa namratava m̃ana Ƣarin Suƣe Erot la akuslua naga pogos naƣa lalua Erot ape sisi ke ga wa, a amio la nene Sol naga m̃ena ga pe lala yaru tai.

² Ana pogos tai, la nene amio li nalelagaena taƣena lala, la amonsilu ga, ana asum̃a amlotun ke Ntewa, ana Ninuna Wa pisi pan la, pisape “Amiu akilalua Panaƣas amio Sol vetan amiu nanagane, ana amiu avisir plan lala lua naƣa akila yum̃aena tai naƣa in na

sineun nesape lalua monar akila.”

³ Ana siraunia, lala amonsilu ke sina ga pogos tai vena alen, ana la apuamar ƣarina ne Panaƣas lalua Sol, ana amlenwo lalua, ƣisi na amila lalua apano vena akila yum̃aena kiena ne Ntewa.

Panaƣas lalua Sol aporu garo Saepras

⁴ Ana sa naƣa Ninuna Wa miila Panaƣas lalua Sol sanene, lalua amligan yo Antiok, ana lalua apitomi e pulkumali naƣa Selusia naƣa m̃eke garo losi, ana lalua amiyai e waa tai, apa aporu e purvanua naƣa Saepras.

⁵ E purvanua nene, ana lalua apa ura e kana pupia pulkumali nena naƣa Salamis, ana lalua apa e yum̃a lala nalotena kiena ne le Yu lala, ana lalua asum̃a apisawal ke visena kiena ne Ntewa. Ana e pogos nene, Son Mak naga sikol ke lalua nene na wa, ana naga sum̃a miila la ke e yum̃aena.

⁶ Ana la telu nene amiyal ke e purvanua nene, apitom atol kana luas taƣena, e kana pulkumali keviu taƣena tai naƣa Papos. Ana e yo nene, apisu yaru tai naƣa kilia kilaen m̃aki m̃eke e yo nene, naƣa naga pe Yu tai, kiena kia Ƣayesu, ana apio m̃ena ga naga e visena kiena ne le Kris lala asape Elim̃as. Yaru nene naga sum̃a pisokan kar ga sape naga pe yaru

navisawalena tai kiena ne Ntewa.

⁷ Ana yaru na kiliaen m̃aki nene, naga pe yerkaawa m̃ena ga tai e yum̃aena kiena ne p̃arin supe na purvanua nene, naṽa Sese Polos. Ana p̃arin supe nene, naga pe yaru tai naṽa naga kilia ruru suri po, ana naga pio Panaṽas lalua Sol sape aimi avisu naga, komin naṽa naga sinenan sape loge visena kiena ne Ntewa tan la.

⁸ Ana pogos naṽa lalua apimi, ana yaru na kiliaen m̃aki nini naga kawe kiela visena, taṽali naṽa visaluṽar la, a taṽali naṽa kila kare sitomena kiena ne p̃arin supe nene naṽa naga taṽatete kus lelagaena e Yesu.

⁹ Ana Sol, naṽa naga asum̃a apisa m̃ena ga kiena kia asape Pol, naga pimi pulemamaga e Ninuna Wa, ana kiena natamariaena m̃arera nene miyur yaru na kiliaen m̃aki nene,

¹⁰ ana pisi pania, sape “! Ko na ope narina Yermare ruru nena ga napo! Suri punu ga naṽa po, ana ko pe sinom̃an li re nena ga, ana ko na opulen ga visokanena a p̃elaga piowa ga lala. Visena lelaga lala kiena ne Ntewa, ana ko na osum̃a opilon la silaga apimi ape visokanena ke sina ga.

¹¹ Nanagane ga ne, yoko ovisu limana ne Ntewa imi tol ko ruru nena ga. Nana-gane yoko kilamaram̃a imi ve kilamara p̃ala, p̃isi na ko

otaṽatete ga ovisu legiena ve piavi li m̃a ga.”

Ana veraga ga, ana yaru nakiliaena m̃aki naṽani naga pisu sa naṽa m̃au tai na yom̃arua naṽa malolo mane-ne pimi kalwo kilamarana, ana naga mom̃a mial wowe ga sanene narui naṽa taṽali sape lual re yaru tai naṽa tarar limana ana were vano.

¹² Ana pogos naṽa p̃arin supe naga pisu suri la nene, ana naga mlelaga e visena kiena ne Ntewa narui, ana pogos naṽa Panaṽas amio Pol apian naga e visena wa la nene, ana naga milan manene paṽisi, pisu po na po.

Pol lalua Panaṽas apa si Antiok taṽena, e yo lepas naṽa Pisitia

¹³ Ana Pol la amligan yo Papos, ana akome waa apitove, ana apa ura e yo lepas naṽani Pampilia, ana la amiyal apano atol pulkumali keviu nene Peka. Ana e yo nene, ana Son Mak naga mligan la, naga pe taveve la re si poli, ana naga p̃asuṽe sina pa Yerusalem.

¹⁴ Ana Pol lalua Panaṽas, lalua amligan yo Peka, ana amiyal apa re laa sane apano aporu e yo lepas naṽa Pisitia, apa atol m̃ena ga pulkumali keviu tai naṽa kien kia m̃ena ga Antiok. La asum̃a e yo nene, ana e Legiena Wa, ana apa loyum̃a e yum̃a na leniena kiena ne le Yu lala, ana atotano amio yeririna lala.

¹⁵ Ana li nasumonena lala la akila lotuena, pano tol pogos naṗa apuloyu Visena Wa, ana apuloyu nawuloena tai e navisaluaena kiena Mosis, a tai e tusi kiena navisawalena lala. Ana pogos naṗa nawuloena la nene ṗisi narui, ana li nasumonena lala apiun tai Pol lalua Panaṗas, la asape “Wenlamimi lala, visae amiu lua amlarar ke visena tai naṗa kilia iila malena kiena ne yeririna lala, ana imimi sinemimin mesape amlua avisa van imimi.”

¹⁶ Ana Pol suṃalu, ana koan limana, naṗa sape ava ruru la ana ayagogon naga, ana naga pisi pan la, pisape “Poga ga, ana in na sineun nesape nevisa ve sanini, amiu le Yu lala, amio li taṗena la naṗa amiu ṃena ga asuṃa amlelaga ke e kiamimi Ntewa, ana amiu punu ga ayagogon ruru kiau visena nini.

¹⁷ Kieta Ntewa nene, naga ke narui naṗa naga pisir plan kieta li marua la nanua sumo, a naga ga naṗa kila la apimi ape moki paṗisi e pogos naṗa amiyuṃae korena ke ga garu Isip, a naga ga ke sina ga naṗa ṗere plan la e pogos ṃarera nene, e kiena naṃareraena keviu.

¹⁸ Ana naga sumon la amolue apa e yokorena, ana amiyal ṃa e yo nene pa tol kas lualima yam vari, ana yam moki naṗa e pogos nene ana apilopu ṃasila pan Ntewa, ana naga pe mligan la re nena poli.

¹⁹ Ana pogos naṗa la apimi

atol purvanua nene Kenan, naṗa Ntewa pisaar pisape taṃan van la, ana naga ṃene plan lus la olua kiena ne li taṗena la naṗa apimi asike e yo nene rui, ana siraunia ana mla porotano nene pan repita lala, la ape ṗarunia, ana lala apa asu wawa asike ea.

²⁰ Siar e pogos naṗa apa garu Isip sumo, ana pimi ṃa pano-o tol pogos naṗa aṗasuṗe la sina apa loyuṃa e kiela purvanua, tol kas pe suri tai sane ponotia vari lualima yam lima.

“Ana e pogos naṗa asu wawa asike e kiela porotano sanene, ana Ntewa pisir plan kiela suṗe lala, naṗa asumon la a aliṗere la, ana suṗe la nene la amiyuṃae ṃa sanene pano-o tol lala yaru maro nini, Navisawalena Samiuel.

²¹ Ana la apisawal asape la pe sinelan re si suṗe la ne sanene poli, ana la apisa pa Samiuel asape naga lual re yaru tai naṗa naga kilia ve kiela ṗarin suṗe keviu. Ana Ntewa kilologia Sol, narina ne Kis, pan la, naṗa naga pe lus kiena Pensiman, ana Sol naga pimi pe kiela ṗarin suṗe keviu nasumo, ana naga pisuar la pano-o tol kas lualima yam vari.

²² Siraunia, ana Ntewa kila lua sina Sol, ana mligan Tepet kus lelana, ana Ntewa naga kekaran manene Tepet paṗisi, naga pisayu sape ‘E Tepet nini, narina Sese, ana nepisu nesape netol yaru tai

naña kiena ðelaga torokin ruru nena ga kiau sitomena, ana nekilia nesape naga ðisi na naga yum̃ae ga va sa naña in na sineunia.'

²³ Ana Ntewa pisaar pan repita la nanua sumo sumo laa rui, sape ðisi na naga werelua lus tai kiena ne yer-marua Tepet nene, ana ligan naga van ita le Yu lala, ve kieta Natamaliaena, ana suri nene Ntewa kila pa e yaru naña Yesu rui.

²⁴ "Sumonia, pogos naña Yesu nene pe pimi re poli wa, ana Yoane Nakeena sum̃a mlolog ke pan ita, sape 'Amiu monar avilopu amiu, ana amiu monar ava e nakeena.'

²⁵ Ana pogos naña Yoane nene lavis ga kila punu yum̃aena la naña Ntewa mla pan narui, ana naga sum̃a piun ke tan yeririna lala, pisape '? Amiu am̃ape in na nepe Navisaarena? Inu nevisa van amiu, in na pe nepe yaru re nena naña amiu asum̃a asum̃ate ke poli, peraga. Ana siraun inu, ana naga sum̃a pimi ke ne, a naga po naña po, a naga pe yaru wa manene laa, ana in na nepisu sane inu pe nemesmesu re naña neve yaru na kiena yum̃aena ga poli, inu pe netorokin re neva lavisi puna poli naña nowar plan kiena kulus nen lana.' "

Pol pisape yerkawa kiena

ne le Yu lala, la ke naña am̃enar Yesu narui

²⁶ Ana Pol pisa pan la, pisape "Wolai lala, amiu lañas naña ape le Yu ruru lala, naña am̃alivi e lus kiena Epraam, a amiu lañas naña ape li taña lala, ana amlelaga ke e kiamimi Ntewa imimi le Yu lala, ana sineun nesape monar avisu kilalea avisave ita ke narui naña Ntewa mla visena na natamaliaena pan ita rui, kila nesum̃a neñar ke pimi pan amiu ne.

²⁷ Lala nae Yerusalem amio kiela yerkawa lala, la pe apisu kilale re nena Yesu poli e pogos naña naga pimi, a pe apisu kilale re asape naga pe Natamaliaena poli naña li navisawalena la apisayu e Visena Wa la naña apuloyu silaga e Legiena Wa lala. Sanene, ana pe apisu kilale re poli, naña la akila visena kiena ne navisawalena la moki apimi ape lelaga, komin naña la ke nene narui la amliþere kiela Navisaarena nene asape naga monar mare.

²⁸ La pe am̃al re nena suri tai poli naña torokin naga mare vanonia, ana la am̃areran pa Paelat vena naga monar tam̃an visave la akilia awem̃aria.

²⁹ Ana la akila piowa ga pania taveve ga ya naña li navisawalena lala apisawal nanua sumo la rui naña as-

ape p̃isi na yeririna la akila vania, vano vano awem̃ar naga e laki torovia, ana sir-aunia la akus tasnena pano, amligan m̃eke e puluve.

³⁰ Ana Ntewa tamalia ke sina ga naga petan marena,

³¹ ana e legiena laṗasia, moki li m̃a ga, ana naga sum̃a m̃alm̃alivin kiena yeririna lala naṗa sumo lala asu amio naga garu Kalele, a naṗa ataveve naga apami metava ma Yerusalem. Ana la naṗa apisu Yesu sa nene rui, nanagane la ke nene narui la asum̃a apisasawal ke pan yeririna lala asape naga mali sina petan marena.

³² “Ana nanagane, e yo nini, imimi lua mepimi pun amiu naṗa memla Lologena Wo nene pimi pan amiu. Imimi lua mepisawal pan amiu, mesape suri wo la naṗa Ntewa pisaar pan repita la na sumo, pisape p̃isi na kila van kiena yeririna lala,

³³ ana nanagane suri la nene apimi ape lelaga rui e ita narin mapila lala, a e ita li taṗena m̃ena ga la naṗa temlelaga e naga. Ana ita tetol suri wo nene e ga e kieta pogos nini, naṗa Ntewa mligan Yesu pimi tano e yomarava nini, ana tamalia ke sina ga naga petan marena.

“E Visena Wa, Yauena marana lua naga pisayu suri nene, naṗa sape

‘Kiau sisi, nepisu sane ṗane ko opimi ope naruu,

a nepimi nepe arimom̃a kemua lelaga.’ Yauena 2:7

³⁴ Ana e lepas naṗa Ntewa kila Yesu mali sina e marena, naṗa naga taṗatete va sina ga e puluṗili pogos taṗena, e lepas nene ana visena lua na Visena Wa la apisa rui. E visena tai, ana Ntewa pisa sanini, pisape

‘Navisa ruruena wa la nini naṗa in na nepisaar pan Tepet sumo rui,

la asum̃alu m̃arera asike ga wa,

ana nanagane nela van amiu narui,’ Ais 55:3

³⁵ ana visena na lua na lepas nene, sike sina ga e Yauena tai, naṗa yaru naṗa siria pisi pa Ntewa, pisape

‘Pisi na ko na taṗatete okilia otam̃an kiom̃a yaru wa visu marena,

pona tasnena menun pogos tai.’ Yauena 16:10

³⁶ “Ana visena la nini pe apisa re yermarua Tepet nanua sumo poli, komin naṗa siraun naṗa naga kila yum̃aena kiena ne Ntewa pan kiena yeririna la pano pano-o, naga mare ga, ana asin naga m̃eke amio repina lala, ana tasnena mon m̃a pano menun.

³⁷ Ana visena la nini apisayu ga Yesu nini, apisayu naṗa naga tasnena pe pa piowa re sanene poli, naga Ntewa pisirlua sina ga naga mali sina.”

Pol sape naviewoena naga m̃eke ga e Yesu

38 Ana Pol sape “Wolai lala, visae sanene, inu sineun ne-sape monar akilia ruru suri nene, sape e ga e Yesu nene, ana Ntewa sum̃a kila pan ita lua sape naga piowo punu kieta mlamulena piowa lala.

39 Navisaluaena kiena ne Mosis taṗatete were plan ita lua vetan kieta ṗelaga na mlamulena viowa lala, ana ko ai, naṗa visae olelaga m̃arera e Yesu, ana ṗisi na naga war plan kiom̃a ṗelaga na mlamulena viowa nene vetan ko.

40 Sanene, ana monar avisuar ruru amiu, komin naṗa visae peraga, ana ṗisi na amiu ve sa naṗa visena tai kiena ne navisawalena lala,

41 naṗa naga pisa pisape
*‘!Amiu apisu ke ne! Amiu
 asum̃a apitalia kare
 suri wa lala,*

*ana nanagane ga ne ana yoko
 avisu kilale ga na wa,
 siraunia amare.*

*Komin naṗa in na nesum̃a
 nekila ke yum̃aena tai
 likan amiu e pogos
 naṗa amal ke ga wa,*

*ana asum̃a apisavan ruru
 merarava pan amiu,*

*ana amiu na pe sinemiun re
 alelaga e poli.’ ” Aṗa
 1:5*

*Yeririna nae Antiok lala
 akekan visena nene kiena
 ne Pol*

42 Ana Pol pisi pan la ṗisi, ana la apa vanua, ana yeririna la apimi apiun m̃areran tan Pol, asape “Imimi sine-mimin mesape e Legiena Wa naṗa pimi ke ne, ana ṗisi na amlua awasuṗe amiu si

aimi, ana avian imimi re laa ga wa e suri la nene.”

43 Ana pogos naṗa Pol lalua Panaṗas apano, ana le Yu la moki amio m̃ena ga yeririna taṗena la naṗa apimi sa ga ape le Yu la rui, apimi amiyaloro ataveve lalua apano naṗa asape asun re laa sane wa. Ana nalologena lua nene apisi amio la, ana apisa pan la asape la monar awasine manene laa Ntewa sane wa, a lala monar ataṗali naṗa ava re laa loyum̃a e kiena lemamiena.

44 Ana sa naṗa la apisa pa Pol amio Panaṗas rui, e Legiena Wa taṗena naṗa sirau pimi, ana pulen ga le Yu lala, a pulen m̃ena ga yeririna taṗena lala e pulku-mali nene apimi sina lele taaga, naṗa asape ayagogon Pol lologon Visena Wa kiena ne Ntewa.

45 Ana pogos naṗa yerkawa kiena ne le Yu lala apisu yeririna moki taṗena la nene, ana apielue narui, ana la asum̃a apisa kare Pol, asum̃a apisa pan yeririna lala asape naga sum̃a pisokan ke ga nene.

46 Ana Pol amio Panaṗas lalua pe sinela kurkur re poli, ana lalua asum̃a apisi molmolue ga narui, a lalua kiela visena pa m̃arera laa narui, a la apisa pan le Yu la nene, asape “Imimi mepisu mesape popon naṗa Visena Wa kiena ne Ntewa naṗa imimi mesum̃a mepisawal ke pan amiu, naga imi tol ṗesan

amiu le Yu la sumo, sumon naña tol yeririna taņena lala. Ana amiu na pe sinemiun re alelaga e poli, asuņa akuwan plan kare ga pano, sa ga naña amiu ataņatete si akilia atol malena naña ve uro re narui. Ana poga ga, teke ga e amiu, ana sanene p̃isi na imimi meva ga melol-ogon va la naña pe ape le Yu re la po la rui.

⁴⁷ Komin naña Visena Wa tai pisa rui naña imimi monar mekila sanene, naña Ntewa naga pisa, pisape

*'In na nepisirlua ko vena ovivaga sane kapi tai,
vena tegoli la naña pe
amlelaga re e inu poli
wa.*

*Pisi na ko okus kiau nata-
maliaena va tol yo
punu ga e yomar-
ava.' "* Ais
49:6

⁴⁸ Ana pogos naña lala naña pe ape Yu re poli amloge visena nene, ana amloge po manene laa ea, la apisape "¡Suwala, visena kiena ne Ntewa nene naga po naña po, imimi sine-mimin paņisi wa!" ana lala naña lala laņas naña Ntewa pisaar la sape p̃isi na la atol malena naña ve uro re, la ke nene narui naña amlelaga e Yesu e pogos nene.

⁴⁹ Ana siar e pogos nene, ana visena kiena ne Suņe suņa mlenlelein pa p̃ar make yo e lepas nene.

*Le Yu la sinela kar Pol
amio Panaņas*

⁵⁰ Ana le Yu la naña apielue apa apisu sira kawa lala na kiela yuņa na leniena amio li nasumonena lala na pulkumali, ana apis pan la akila kare kiela sitomena lala, pano pano-o yerkawa la nene amiila yeririna la apa aņenelua Pol lalua Panaņas petan kiela yo.

⁵¹ Ana pogos naña lalua asuņa apa ke narui, ana lalua akila kile tai pan la ne na pulkumali nene, lalua aņevan puluyavi na mrapa naña sike e lolala lalua.

Ana lalua apetan yo Antiok, lalua apa atol pulkumali naña Ikoniam,

⁵² ana nalogena viu la naña asike garu Antiok, la sinela kekara keviu, a Ninuna Wa pimi pulemamaga ruru nenaga e la.

14

*Pol lalua Panaņas, lalua
amlologo e yo naña Ikoniam*

¹ Ana e kumali naña Ikoniam, suri punu ga aņalmaļivi sa ga naña Antiok narui. Lala aporu e yo nene, ana siraunia Pol lalua Panaņas, lalua apa loyuņa e yuņa na leniena kiena ne le Yu lala, ana lalua amlologo. Lalua amlologo amio naņareraena kiena ne Ntewa, ana yeririna la moki naña asike e yo nene, lala amlelaga e Nalologena Wo nene, naña lala p̃asia ape le Yu, a lala laņas ape le Kris.

² Ana le Yu taṣena lala naṣa asuṃa ga, lala pe sinelan re naṣa alelaga poli, ana siraunia la nene apano akilayon naṣa avilonkare sitomena kiena ne yeririna taṣena lala naṣa pe ape le Yu re poli, la akila sinela la pimi kari la naṣa amlelaga mare ga na wa.

³ Suri ne nanene narui kila Pol amio Panaṣas, lalua asike e yo nene yam piavi la sane, vena akilali naṣa aiila nalelagaena lala. Ana pogos naṣa lalua asike amio la sanene, ana pe amaraun re la naṣa sinela kar la ke poli, ana la asuṃa amlologon Suṣe Yesu pan la, a apisayu kiena pupia lemamiēna pan yeririna lala. Ana Suṣe naga kila yeririna lala apisu kilale naṣa kiela visena lala ape lelaga, komin naga taṃan pan lalua vena akila kile ve moki e yo nene a suri naila-nena lala.

⁴ Ana yeririna lala na kumali nene la amlipere la e ṗegas lua narui, naṣa laṣas akekarān le Yu lala, ana laṣas akekarān nalologena lua naṣani.

⁵ Lepas lua nene lalua asu ṃa apepeyun la sanene, pano-o ana le Yu lala amio li taṣena lala naṣa pe sinelan re si li nalelagaena la poli, amio ṃena kiela yerkawa laṣasia, la ke naṣa apisa ruru narui vena la asu nalologena la nene a akove moṃar la amare.

⁶⁻⁷ Ana nalologena lua naṣani lalua amloge suri

nene, ana apisu sane popon naṣa aure vetan yo nene, vena ava atapolou e yo tai. Sanene, lalua asuṃalu petan yo nene, apa e lepas taṣena naṣa Likonia, ana lalua apa amlologon Nalologena Wo e lepas nene, amio kana pulkumali ne luwoka, naṣa lalua kiela kia sanini, Listra amio Tepe.

Pol lalua Panaṣas lalua amlologo garu Listra

⁸⁻⁹ Ana e narin pulkumali nene naṣa Listra, pogos tai ana Pol naga suṃa mlologo ke pan yeririna lala, ana yaru tai pe laulu naga toṃa tano, ana naga toṃa miyagogon Pol. Yaru nene, siar e pogos naṣa naga paeme, naga pe mial re pogos tai poli, komin naṣa naga lana luwoka ga pulu.

Ana Pol pisu naṣa yaru nene suṃa miyagogon ruru ke naga, a naga mlogeluṗar naṣa sane yaru naṣa pe laulu ne naga suṃa mlelaga e Yesu sape yoko naga kilia kila ruru lana luwoka. Ana Pol pisu manenea,

¹⁰ pio naga, pisape “!Laulu, ko oula ova metava, osuṃalun laṃa luoka!” Ana yaru nene mloge Pol pisi pan sanene narui, ana naga pula pa metava veraga, ana ṃaga suṃa mial ke amio lana luwoka naṣa apimi aṃarera ruru narui.

¹¹ Ana pogos naṣa yeririna lala apisu suri nene naṣa Pol kila e laulu nene, la asuṃa apiovion e kiela visena, apisape “!Ake! !Kieta ntewa

lala akus maran yeririna, apitom tano pun ita sa ga yaru narui!”

¹² Ana la asikia Panañas, apio naga asape Susu, naña naga pe kia kiena ne þarina suþe kiena ne kiela ntewa lala, a amligan kia kiena ne Pol, la apio naga asape Emis, naña naga pe kia kiena ne yaru nawaren visena kiena ne kiela ntewa lala, komin apisu naña Pol naga sum̃a pisi manene laa sane taulu Panañas.

¹³ Ana vanua e mralaea na kumali nene, yum̃a wa tai m̃ana ne kiela ntewa nene, Susu, naga mon m̃a ga, amio kana yaru wa nena, ana yaru wa nene naga sitom sape kila ruru naña vena yeririna lala monar akila kuþaþaena van Pol amio Panañas, naña la asitom asape yaru lua nene lala ape kiela ntewa. Ana yaru wa nene kila la apitaþilin naña apanon aþure puluk lala apimi, ana apaia la e meme, vena awe moñar la e kove na yum̃a wa nene narui.

¹⁴ Ana Panañas amio Pol, lalua pe akilia re kiela visena poli, naña la asum̃a apisayu ke suri la nene, ana pogos naña lalua amloge ya naña asum̃a asitom ke naña asape akila, lalua amloge piowa paþisi wa. Nalologena lua naþani, lalua pe akekaran re nena naña yeririna la nene sinelan asape alotun lalua poli, kila sanene lalua apitolwowa m̃ala kulsota lala, ana lalua akiriri apano asum̃alu

asike likan yeririna la nene, apionia, apisape

¹⁵ “! Avisaluþar la, avisaluþar la! !Ve akila re ve sanene van imimi! ! Imimi lua mepe yaru ga sa naña amiu, pe mepe ntewa re poli! Mepimi ga memio Nalologena Wo, mepimin naña mevisawal van amiu monar aligan kiamiu þelaga marua la ne sanene sike na, amiu ve alen re si va kamiu ntewa moki la naña amarmare ga ne. Mepimin mesape mevisawal van amiu naña Ntewa mali taaga ga naña sike na, a mesitom mesape mevilon amiu vania, naña naga ga naga sii sinapane, amio porotano, amio sive, a naga sii suri la punu ga naña asike e yo punu ga e yomarava nini.

¹⁶ E kaþ kiena ne teras la moki naña aþaro apa rui, Ntewa naga tam̃an naña yeririna lala na yomarava, sane amiu, la asum̃a amiyaloro ataveve þelaga la naña peve taþena lala, a la pe akilia re naga poli, ana akila lotena sa ga naña la asitom apisape mesmesun naña akila.

¹⁷ Nepisu naña amiu akila sanene komin naña amiu pe akilia punu re naga po, ana e lepas naña puna, naga pe tapoloun punu re naga pan amiu poli, komin naña pogos punu ga naga sum̃a kilologia naga ve torokaki ga pan amiu pisape naga pe lelaga, a naña kiena þelaga e

amiu na po paṽisi. Naga ke narui naṽa naga suṽa kila ke kiena yua mloloru pitomi e yo yau, a naga ke narui naṽa naga suṽa kila ke suri punu ga akapuru e kamiu lokove la ne, lala aṽar kala kinas lala e kana pogos ruru nena napo. Naga ke narui naṽa naga suṽa kila amiu akekara a amiu amloge po keviu e kinanena wo la naṽa amiu asuṽa aṽar ke e kamiu lokove la nene."

¹⁸ Pol amio Panaṽas lalua apisa visena la ne sanene ṽisi, ana lavis ga naṽa taṽatete akilia avisaluṽar yeririna la nene naṽa lala sinelan manene naṽa akila lotena van lalua nene pona akila kuṽaṽaena van la. Ana siraun naṽa la amloge visena kiena ne lalua nene, ana la pe akila re si poli.

¹⁹ Ana siraunia, le Yu laṽasia naṽa aṽene Pol amio Panaṽas rui garu Antiok a e yo naṽa Ikoniam, ana nanagane la nene apimi aṽalivi ke sina ga narui e yo Listra nene. Ana la asuṽa asun pan le Listra lala, pano-o aṽure plan ke sina ga kiela sitomena lala pa pe taṽena ke sina ga, ana siraunia, ana lala apanon Pol, ana la akove naga pano-o apisu amape naga mare rui. Ana lala aṽurelua tasnena petan pulkumali pa vanua, akoan kare ga naga mon ṽa ga sa ga ne, ana la aṽasuṽe sina apano.

²⁰ Ana nalogena laṽasia apimi amligan ruru Pol, ana

la asuṽa amio naga, ana siraunia, naga tavilo sina, ana naga pa sina uṽa amio la. Ana kolulagi, naga amio Panaṽas, lalua amiyal, lalua apa e narin pulkumali taṽena nene naṽa Tepe.

Pol amio Panaṽas, lalua apa sina, aṽasuṽe sina ga apa akome yo la nene

²¹ Ana garu Tepe, Pol amio Panaṽas, lalua amlol-ogo, ana e yo nene la aṽere yeririna moki apimi amle-laga, apimi ape nalogena lala kiena ne Yesu. Ana siraunia, ana lalua amolue ke sina ga e yo naṽa Tepe, la asiar apa sina, ana lala ataveve ṽa ke sina ga mrapa naṽa la akom ea apimi. Sanene, la aṽasuṽe ke sina ga apa garu Listra, sirau, Ikoniam, yokorena apano aporu garu Antiok nae Pisi-tia.

²² Ana e yo make la nene, la apian ke sina ga nalelagaena lala, ana amla visena wo la pan la vena iila la, a la apisape "Pe suri korena naṽa pona ita tekilia tetol pogos ṽarera lala, pona yeririna la ve moki akawe ita, ana naṽa ita teva loyuṽa e navesuṽenena kiena ne Ntewa naga monar ve sa ga nene narui. Visae sanene, amiu ve amalumu re, ve aursu amiu re sina, ana asuṽalu asuwawa ṽarera e Kristo pogos punu ga." La apisa visena la ne sanene, kila nalelagaena lala la apuarar naviawaena ṽarera.

23 Ana e kumali la nene punu ga, la apu p̃arina ne yeririna la p̃asia vena ave nasumonena la e p̃egas na nalelagaena la veve taaga, ana lalua amonsilu ga vena alenwo la. Ana amligan la asike e limana ne Supe, naṽa lalua amlelaga asape yoko naga iila la silaga.

24 Ana la aṽasuṽela sanene, ana la aṽaro e lepa na yo Pisitia, p̃isi na apimi e lepa na yo Pampilia.

25 E lepa nene, la amlologo e kumali naṽa Peka, siraunia la apito garo Atalia, garo losi,

26 ana la akus waa, aṽasuṽela si apa aporu garu Antiok, nanene e yo naṽa Seria. Nanene kumali keviu naṽa sumo rui, la amlenwo Pol lalua Panaṽas, apisape vena lemamiēna amio navisuarena wo kiena ne Ntewa naga sike amio lalua, ana la amligan plan lalua vena ala Lologena Wo avano. Ana nanagane narui, lalua akila make nena ga pupia yum̃aena nene p̃isi, ana apimi si rui.

27 Ana lalua apio nalelagaena lala vena la punu ga aimi lele taaga, ana lalua apisawal yum̃aena la pan la naṽa Ntewa miyum̃aen pan lalua, a lalua apisayu ruru pan la sanape naṽa Ntewa naga pietava pan la naṽa pe ape le Yu re poli, pisape la m̃ena ga akilia alelaga, a la akilia aviran la lele taaga e kiena nasuṽenena.

28 Ana lalua asu m̃ena tol

kupario lua pona telu suri tai sanene amio nalelagaena lala garu Antiok.

15

?Li nalelagaena vii lala la monar ataveve navisaluaena kiena ne Mosis pona peraga?

1 Ana pogos naṽa Pol amio Panaṽas lalua asike garu Antiok wa, li nalelagaena laṽasia na lepa nae Yutea, naṽa la ape le Yu, la apitomi garo e yo nene. A pogos naṽa la amlologo pa li nalelagaena taṽena lala nae Antiok, la apisawal kiela navianena tai, asape “Visae amiu li nalelagaena laṽasia, la pe ape p̃aviu re poli taveve ya naṽa navisaluaena kiena ne Mosis pisa, p̃isi na Ntewa naga taṽatete tamalia la.”

2 Ana Pol amio Panaṽas, lalua pe akekaran re nenaga visena nene poli, komin naṽa la akilia asape Lologena Wo kiena ne Supe naga pe pisa re sanene poli, ana la apisi m̃arera pan la nene, la apepeyu amio la nene yam piavi laa sane, vena akilali naṽa avisaluṽar la vena ve avian wowed re si yaru la sanene.

Ana li nalelagaena lala nae Antiok, la asitom manene laa visena la nene narui, ana peraga, la apisu sane popon manene naṽa la avitalia Pol amio Panaṽas amio m̃ena ga laṽasia, la apa ma meta Yerusalem vena ava avisu li nalologena lala amio nasumonena lala, vena alo-geli naṽa sane yerkawa la

nene la asitom ke sanape e lepa na suri nāa la apepeyu vanonia.

³ Naga narui, li nalelagaena lala apitetalia la apitove, apitove akome lepa na ne sane Ponisia, ̄isi na apa Samaria, a e pulkumali punu ga nāa la apa akome, la asūa apiora amio li nalelagaena lala, a asūa asun amio la apisayu sanape nāa apa atelivi e la nāa la pe ape le Yu re poli, a apisawal Lologena Wo pan la, a sanape nāa la moki apilon la apimi e Ntewa rui. A kiela navisawalena la nene la akila li nalelagaena lala la amloge po pāisi, amieluar Ntewa vanonia.

⁴ La akila liluen sanene pano pano-o, apito atol garo Yerusalem, ana la apa apisu ̄egas nen li nalelagaena lala, amio nalologena lala a nasumonena na sūare lala, ana la nene la akekan nāa apisu Pol amio Panāas lala, ana la apisa visena na worworen pan la. Sanene, Pol amio Panāas lalua apisawal m̄ena ga e la nāa garu Yerusalem, apisape sanape nāa Ntewa naga kila yūaena moki rui pa lalua nāa lalua apa atol la nāa la pe ape le Yu re poli, ana amlologon pan la, apisape visae la alelaga ga e Kristo, ̄isi na Ntewa naga tamalia la.

⁵ Ana pogos nāa lalua apisawal suri la nene sanene, li nalelagaena lāasia nāa

ape le Yu, nāa ape Varasi, la asūalu la apisawal ke sina ga kiela navianena nene, apisape "Popon visae la nāa la pe ape le Yu re poli, visae la sinelan asape alelaga e Kristo, ana la monar ave ̄aviu m̄ena ga, a la monar ataveve m̄ena ga visena tāena lala na navisaluaena kiena ne Mosis, ana visae ataveve kieta ̄elaga ita le Yu la sanene, naga nene ana ̄isi na ita tekilia tevisa tevisave ̄isi na Ntewa naga kekan la."

Pupia viorena garu Yerusalem

⁶ Ana la asūa apisayu manene laa suri nene, kila sanene li nalologena lala amio nasumonena lala la apisa apisape monar akila viorena tai vena avisayuia.

⁷ Ana e viorena nene, la apisi manene pano pano-o kila Pita sūalu, pisi pan la, pisape "Wolai lala, amiu akilia ̄isi rui, nanua na Ntewa naga mligan inu vena in na nevāesan nelologon Lologena Wo va la nāa la pe ape le Yu re poli, ana nanagane ita tesūa temloge ke nāa la moki asūa amlelaga ke e Kristo rui.

⁸⁻⁹ Ntewa naga kila sanene, komin nāa naga pe mlīpere re la nene petan ita poli, ana naga pisu ke losinela lala maran taaga ga sa nāa naga kilia ruru ya nāa sike e losineta. Naga kila merarava pan ita sa nāa naga

kekaran vena la akilia ale-laga ke e mrapa m̃a nenaga naṗa ita tesum̃a temlelaga ke ea, naṗa naga mla Ninuna Wa pan la, a naga kevan ke m̃ena ga losinela lala mekiki, komin naṗa la aṗasine naga, sa ke ga ita.

¹⁰ Ntewa naga kila po manene laa pan la rui, ana nanagane, ita laṗasia la sinelan asape akila ke sina ga m̃arera van la. Visae ita sinetan tesape tom̃areran la nene vena la awar suri urmi lala na kieta navisaluaena e m̃asila, sa naṗa la asum̃a apisa ke ne, sanene na pi-owa ne, ita tekilawo ke sina ga Ntewa ne. Repita lala la apisu sane navisaluaena nene naga m̃arera paṗisi wa, a ita m̃ena ga tepisu sane taṗatete yaru tai kilia logear kana visena ne la punu ga.

¹¹ Ana la amlalaga, a ita m̃ena ga temlelaga temio la, tesape ita punu ga towasine ga Suṗe Yesu, a tetol malena e naga, pimi kom ga e kiena lemamiena.”

¹² Ana la naṗa e viorena la pe apisi re si po laa rui, ana la asu puru, ana amla pogos na visena tai pa Pol amio Panaṗas, la sinelan asape aloge re si kile lala amio suri na ilanen lala naṗa lalua akila e nam̃areraena kiena ne Ntewa pa la naṗa pe ape le Yu re poli, pogos naṗa lalua apa atelivi pula.

Semes sikol kiela visena lala

¹³ Ana pogos naṗa lalua asunyū suri la nene ṗisi,

Semes nene, naṗa naga pe kiela yerkawa tai garu Yerusalem, naga sum̃alu sikol visena pa yeririna lala, pisape “Wolai lala, sineun nesape ayagogon inu sumo wa.

¹⁴ Ita temloge ga ṗisi na wa naṗa Saemon nene, naṗa Pita, naga pisawal ruru pan ita rui sanape naṗa Ntewa naga m̃alm̃alivi ṗesan pa la naṗa pe ape le Yu re poli, a naṗa naga pure laṗasia apimi ave yolai viū tai naṗa kiena kia sike ea.

¹⁵ A e Visena Wa, visena kiena ne kieta navisawalena lala nanua sumo, pisa pisape yoko ve sanene narui. Lala tai naṗa pisa sanene, naga Emos, naṗa naga pisawal visena kiena ne Ntewa tai, naṗa pisa sanini, pisape

¹⁶ *‘Pisi na, inu nowasuṗe inu sina neimi, neyum̃aen ruru si lus kiēna ne Tepet nene naṗa mloru, vena mali sina.*

Naga sa ga yuṗa tai naṗa kekapili kar ga sike ne, ana ṗisi na nevisirlua sina.

¹⁷ *Ana ve sanene, yeririna taṗena lala naṗa pe ape kiau re poli wa, ṗisi na la akale inu Ntewa Namava,*

a yeririna lala na purvanua punu ga na yomarava nini,

naṗa nemligan kiau kia sike e la rui,

la aimi ave kiau yeririna.

¹⁸ *Inu Ntewa Namava, naṗa nekila yeririna lala la*

*apisu kilale suri la
nene siar nanua sumo
laa rui,*

*kiau navisaarena sanene
narui.” Amo 9:11,12*

¹⁹ Ana Semes pisi manene laa sane, pisawal kiena sitomena, pisape “E kiau navisuena, naga sanene narui. Pe pon re ita tekila yum̃aena m̃arera pona tekila kare manene la naṗa la pe ape le Yu re poli, naṗa la apilon la ga apimi puna ne Ntewa na wa. Pe pon re tevisave la monar ave ṗaviu poli, pona la monar ataveve kieta Navisaluaena sanene pona sanene.

²⁰ A ya ga naṗa popon ita tekila van la, naga sanini, sane ṗisi na ita tesiri m̃aki tai, tevisawal suri ve telu van la. Suri na tevisap̃esania, tevisave la ve akan re si tata la naṗa yaru taṗena la akila ke kuṗaṗaena ea pan kiela nono lala, la monar avaliania. A sur nalua, la ve akila re si ṗelaga viowa, sa naṗa kolau pona lau. A natelu, ṗisi na ve akan re m̃ena ga kuruta na suri mali, sane tata na suri mali naṗa kuruta pe mlau make re poli wa.

²¹ Yaru lala la asum̃a akilia make ke suri la nene naṗa pe mesmesun re naṗa akila po laa rui, komin naṗa Navisaluaena kiena ne Moṣis naga sum̃a pisa, a la asum̃a apulolua ke Navisaluaena nene a amlologon silaga e Legiena Wa lala e kiela yum̃a na lotuena e kiela pulkumali

lala, siar nakonua rui pimi tol ṗane.”

*Yerkawa lala nae
Yerusalem la asiritam̃e pa la
nae Antiok*

²² Ana siraunia, la apisu sane la apisi toroki, ana li nalologena lala a nasumonena lala, amio m̃ena ga li nalelagaena la punu ga, la apisu sane popon aligan laṗas ava ke sina ga amio Pol lalua Panaṗas, ato garo Antiok. Ana la apisaar kiela yerkawa nayum̃aena lalua nene, Suta Pasapas amio Saelas, apisape ṗisi na lalua nene atove.

²³ Ana la asiri m̃ena m̃aki tai vena lalua akilia alalarar vitove, a m̃aki nene pisa sanini, pisape “Imimi li nalologena lala memio nasumonena lala nae Yerusalem, naṗa imimi mepe wolai memio amiu e Yesu, imimi mekekara paṗisi naṗa mevitawe amiu e m̃aki nini. Imimi mesiri m̃aki nini piṃasu, amiu na pulkumali nae Antiok, a e kana lepas naṗa Seria, a van amiu m̃ena ga e lepas nae Silisia, nanene na amiu la naṗa pe ape le Yu re poli, naṗa nanua sumo ana amiu na asike ga e yemalolo.

²⁴ Visena pam tol imimi ṗisi rui, pisape sumo, imimi laṗasia mepitom̃asu garo pun amiu, a la apian amiu asape amiu na monar ataveve kiamimi Navisaluaena imimi le Yu lala, visae peraga, ṗisi na Ntewa naga taṗatete tamalia amiu. Imimi mekilia mesape

visena nene naga kila kare manene kiamiu sitomena la paḡisi, a kila amiu amloge piowa paḡisi, ana visena nene naḡa la apisa, imimi memninue ga, imimi pe mepisa re pan la mepisape la monar atom̃asu avian amiu ve sanene poli.

25-26 Ana kieta wolai wo lalua nene, Pol amio Panaḡas, naḡa lalua na pe asitom re kiela malena poli ana lalua asum̃a sinela urmin ga visawalen kia kiena ne Suḡe Yesu Kristo, amiu apitetalia lalua nene apami apisu imimi vanon suri nene. Ana imimi mepiora vanonia, imimi mepisuveve-e pano-o, ana imimi mepranar mesape ḡisi na imimi meligan wolai ve lua e yo nini awar m̃aki nene, la amio Pol a Panaḡas la atom̃asu pun amiu.

27 Lalua nene, Suta amio Saelas, ḡisi na lalua asunyu ruru manene laa van amiu, maran ve taaga ve sa m̃a nena naḡa imimi mesiriyu pan amiu e m̃aki nini.

28 Ana e kiamimi navisuenā, a e navisuenā kiena ne Ninuna Wa m̃ena ga, imimi mepisu sane piowa naḡa imimi mom̃areran amiu vena amiu monar alogear kiamimi Navisaluaena imimi le Yu lala. Ana imimi mepisu sane suri laḡasia, naḡa imimi le Yu lala imimi yepemimi mavin paḡisi, a popon manene naḡa amiu m̃ena ga ve asum̃a akila re, vena kila sane amiu akilia asu ruru amio arueta taḡena

la naḡa ape Yu.

29 Suri la nene, tai pisa sanini, pisape ḡisi na amiu monar alon tata naḡa yaru taḡena lala la akila kuḡaḡaena ea pan kiela nono la rui. A nalua nena, ḡisi na amiu ve akan re kuruta, pona tata na suri mali naḡa kana kuruta pe mlau re petan poli wa. A natelu nena, ḡisi na amiu ve akila re ḡelaga viowa lala, sane kolau a lau.

“Visae amiu aligan ruru make suri la nene, imimi mepisu sane ḡisi na wo vaḡisi van amiu punu ga. Pogaga, kiamimi visena e lepas nene ḡisi ga e nene.”

30 Ana la amligan Pol a Panaḡas amio lalua taḡena nene, la apito garo Antiok. Pogos naḡa la nene aporu e yo nene, la apio ḡegas nen li nalelagaena lala la apimi lele taaga, ana amla m̃aki nene pan la.

31 Ana la nae Antiok apulo m̃aki naḡani, ana la akekara paḡisi e visena wo la naḡa la nae Yerusalem asiri pimi pan la.

32 A lalua nae Yerusalem nene, Suta amio Saelas, lalua nene ape navisawalena, ana lalua asum̃a amlologon ke pa la nae Antiok, apisape la monar awasine manene ga Yesu silaga, ana lalua akila sinela la suñalu m̃arera, e kiela visena wo moki naḡa lalua apisa.

33-34 La asum̃a apisi ke pan la sanene e legiena moki,

ana siraunia, la nae Antiok la amligan lalua e kiela mrapa, la amlenwo lalua, asape “Sum̃arena kiena ne Ntewa sike amio amluoka.” Ana lalua ãpasũpe sina apa ma Yerusalem.

³⁵ Ana Pol amio Panãpas, lalua asike garo Antiok tol si kũpar lãpasia, lalua asum̃a amiila yaru tãpena la nãpa la asum̃a amlologo a asum̃a apian ke yaru lala e Visena Wa kiena ne Ntewa.

Pol amio Panãpas, lalua apeveyu

³⁶ Ana siraunia, Pol pisa pa Panãpas, pisape “Ei, sanape, ̃pisi na italua teva teyaliali ke sina ga arueta amio vineta lala e yo la nene nãpa italua tewa temlologon Visena Wa kiena ne Ntewa e nanua sumo rui? ̃Pisi na italua teva tevisu la li sane ãma la asike sanape.”

³⁷ Ana Panãpas pisape “!Po pãpisi ne, nekekan pãpisi wa! Ana sineun manene nesape ̃pisi na italua toure Son Mak nene imi temio.”

³⁸ Ana Pol naga sum̃a sitor̃mal ke ga wa nãpa la amialiali la ̃pesan sanene sumo, Son Mak nene naga purmatan la yam tai rui, nene garu Pampilia, nãpa pogos nãpa yum̃aena pe ̃pisi ruru re poli wa ana naga ̃pasũpe ke sina ga pano. Sanene, Pol pisu sane, peraga, pe pon re Son Mak imi amio la ke sina ga e kiela yalena tãpena nene poli.

³⁹ Suri nene kila Pol amio Panãpas lalua apeveyun la

ruru nenaga, ana lalua amlĩpere la narui. Panãpas pa ̃pere ga Son Mak, ana la ga lua apa akome waa, lalua apa amiyum̃ae garu Saepras,

⁴⁰ ana Pol naga pa kilalua Saelas. Ana li nalelagaena lala amlenwo lalua nene apisape ̃pisi na lemamiena a navisuarena wo kiena ne Ntewa sike amio la.

⁴¹ Ana lalua amialoro apa atelivi e lepa lua nene Seria amio Silisia, amiyum̃aen ke sanene vena akila ̃pegas nen li nalelagaena lala la aimi ãmarera manene la sane.

Nanene sane pupia yalorena kiena ne Pol yam lua ne.

16

Timote m̃ena ga pa amio Pol lalua Saelas

¹ Ana e kiena pupia yalena na lua nene, Pol pimi tol sina kumali lua nene Tepe, amio Listra. Ana e yo Listra nene, ana nalogena tai sike ea, nanene yaru m̃ee nãpa Timote. Timote nene, anena pe sira re Yu tai, nãpa naga mlelaga e Yesu rui, ana arimana naga pe pe yere Yu re poli, naga pe yere Kris tai.

² Ana arueta lala nae yo kiena ne Timote, amio lala nae pulkumali tãpena nãpa m̃eke lavis ga ne Ikoniam, la apisu nãpa Timote naga kila yum̃aena kiena ne Sũpe po pãpisi pan la.

³ Ana Pol naga sitom pisape were Timote va amio naga e kiena yalena nene,

ana suri taaga ga naga pi-
owa, naga ga naŋa Timote
naga pe pe ƣaviu re poli,
nanene komin arimana naga
pe pe yere Yu re poli. Ana
Pol naga kilia naŋa visae
Timote taveve naga sanene,
ana visae e yo ya naŋa la
ava ea, ana yoko le Yu lala,
avisaluƣar naga vena ve va
re loyuma e kiela yuma na
leniena lala, a yokorena la
ve akekarana re aloge kiena
visena lala. Ana komin suri
ne na nene, ana Pol kila Tim-
ote pano ana la akila ƣaviu
e naga, ana siraunia, la telu
nene Pol, Saelas, a Timote,
apano.

⁴ Ana pogos naŋa la asuma
atelivi ke e kumali lala, la
asuma apisalelein ke visena
la pan nalelagaena lala, api-
sawal pan la e navisaluaena
la naŋa nalologena a na-
sumonena nae Yerusalem la
apisa e kiela viorena sumo
rui, ana Pol lala apisa pan la
naŋa monar ataveve visena
la nene narui.

⁵ Ana pogos naŋa Pol lala
asuma amiyalyal li laa a la
apian ke ƣegas nen nale-
lagaena la sanene, kila sa
naŋa ƣegas la nene asumalu
asu marera ruru laa, a la
apisu sane silaga naŋa nale-
lagaena lala apimi ape moki
manene laa narui.

*La asike garu Troas,
ana Ntewa pis pa Pol e
nam̃eniēna tai*

⁶ Ana Pol la asitom naŋa
asape ava awar ro e kumali
la ve moki e lepas nae Esia,
ana Ninuna Wa pisaluƣar la

vena la ve ava re avisawal
Nalologena Wo e yo nene,
kila sanene apa atol ga e
lepas na yo Prisia amio Kale-
sia.

⁷ Asuma apa ke sanene,
ana pogos naŋa la apimi lav-
isi e lepas naŋa Misia, la aki-
lali naŋa ato garo e lepas ke-
viu naŋa Pitinia, ana pogos
si tai, ana Ninuna ne Yesu pe
taŋan re pan la naŋa la ava
sanene poli.

⁸ Ana lala apa aƣaro ga e
yo Misia nene, apa ma pano-
o la atol kana kumali ne tai
garo losi, kiena kia Troas.

⁹ Ana e yo nene, ana
kolemalo, Pol naga moma-
lio pisu sane yaru tai nae
lepas keviu nae Masitonia e
sive lepas ƣas, naŋa yaru
nene naga pimi puna, naga
tagi pania, piun tania, pis-
ape "Awis Mara, imimi sine-
mimin mesape ko oimi owar
ro pun imimi, vena oiila im-
imi."

¹⁰ Ana e poglis nene, inu
Luk nesike mena ga nemio
la, ana pogos naŋa Pol
naga pisawal naŋa naga
pisu yaru nene pisi pania,
veraga ga imimi mepanon
makale mrapa vena mekilia
meva mokusro yo meva
Masitonia, komin imimi
mekilia naŋa Ntewa naga
pio imimi rui vena meva
melologon Nalologena Wo
nene van la.

*Asike garu Piliƣae, ana
sira naŋa Litia naga mlelaga*

¹¹ Sanene, imimi mokus
waa, memligan yo Troas,
meƣure mepano-o metol

purvanua nae Sametres. Ana imimi momomalio e yo nene, ana kolulagi, ana mepano-o metol lepas nae yo Masitonia, ana mepa ura e kana kumali nene Niapoles.

¹² Ana e lepas na Masitonia nene, pupia pulkumali taḡena tai mon m̃a ga, naḡa naga m̃eke vatanon navisuarena kiena ne ḡarin suḡe nae Rom. Kumali nene kiena kia Piliḡae, ana imimi memial mepano-o meporu ea. Imimi mesike e yo nene legiena lua pona telu, pano-o tol Legiena Wa.

¹³ Ana imimi memloge rui naḡa apisa apisape e Legiena Wa, le Yu lala nae yo nene la asuḡa akila ke lotena e yo na leniena tai garo e wii tai, e pulkumali lepas na vano. Ana imimi m̃ena memolue vena metoven mevisu la e yo nene, ana imimi mepa metotaḡo mesun memio sira laḡasia naḡa la asumo apitom asike e yo nene rui.

¹⁴ Sira la nene tai, naga pe pe Yu re poli, ana naga suḡa mlelaga e Ntewa. Naga pe nae kumali nae Tuatira, ana ḡuarar ke kiena pupia yuḡaena keviu tai, naga suḡa ḡiliwilin kar ke kulmrae tai naḡa maran lavis malolo, naḡa po na po naḡa la amiyuḡaen e kiena yo. Sira nene, kiena kia Litia. Ana e pogos nene, Suḡe pietava e kiena sitomena narui, ana naga mlarar ruru visena la naḡa Pol naga

suḡa pisa pan la, a naga tarar m̃arera po e losinena.

¹⁵ Ana e pogos nene, Litia nene amio la naḡa e m̃ana uḡa, la punu ga apa e nakeena. Pisi, naga m̃areran imimi, pisa pisape “Visae amiu apisu sane nesuḡalu kemua m̃arera lelaga e Suḡe, sineun nesape amiu aimi asu re garu m̃au wa.” Sanene narui, ana naga pure imimi mepa mesike e m̃ana uḡa.

Akuan Pol amio Saelas apa e yuḡa nakoaena

¹⁶ Ana e legiena si tai, ana memio Pol mepitom sina e kiela yo na leniena, ana imimi mepitawe narin sira m̃ee tai e mrapa. Narin sira m̃ee nene, yeririna laḡasia apulua naga vena yuḡae kiela, ana ninuna viowa tai sike e naga, naḡa apio asape ninuna ne loḡara, naḡa pe ninuna navisuen suri la naḡa aimi aḡalivi sirau. Ana yeririna la moki apimi apiun ke sira m̃ee nene tan yerkawa lala, vena naga visawal van la sanape e kiela malena lala. Ana pogos naḡa sira m̃ee nene pisawalia, ana la asu m̃a aḡar ke naiilaena pan kiena yerkawa lala, kila sanene ana pogos punu ga la asuḡa ataulu kilavaru moki na moki vanonia.

¹⁷ Ana imimi memial mepa laa sanene, ana narin sira m̃ee nene taveve imimi naga sirau, naga suḡa piovision manene pan yeririna kar ga la punu ga, naga suḡa pisawal ke, pisape “!Ei, apisu

ke ne! Yaru la nene la ape nayum̃aenen yum̃aena kiena ne Ntewa mali na metava manenea. La ke narui naṓa akilia avisawal mrapa na tamaliaena van amiu."

¹⁸ Ana sirau, naga sum̃a kila ke sanene pan imimi e legiena moki, kila Pol mloge piowa pano pano-o, tol pogos tai, ana naga sinena kar ninuna viowa nena, ana naga kira pa varau, pis pania, pisape "¡E, toroki! Nepisa mesmesun pan ko, nesape e kia kiena ne Yesu Kristo, ko omolue tan narin sira m̃ee nene nanagane." Ana veraga ga, naga mligan narin sira m̃ee nene naga pano.

¹⁹ Ana pogos naṓa yerkawa lala kiena ne narin sira m̃ee nene apisu naṓa mrapa nene natauluen kiela kilavaru ea pimi piowa rui, la sinela kar Pol amio Saelas paṓisi. Ana la aṓure lalua nene apano asum̃alu ase marana ne naliṓereena lala nae Rom garu kumali.

²⁰ Ana la apisawal pan la, apisape "Le Yu la nene, la apimi e kieta yo, la akila kare ita manene laa na wa.

²¹ La asum̃a sinelan asape am̃areran ita vena tetaveve kiela ṓelaga laṓasia, ana e navisaluaena nae Rom naṓa ita tesike vatanonia e yo nini, pe mesmesu re nena ga naṓa ita tekila sa naṓa la asum̃a apisa ke ne poli."

²² Ana yeririna la akila pupia m̃aagena, ana la akila kare Pol amio Saelas paṓisi,

asitom asape asu lalua, ana naliṓereena la nene apisa apisape la avitolwowa kul-sota m̃ana lalua nene, ana awe la e laki.

²³ Ana la am̃e kare lalua nene pano pano-o ṓisa, ana aṓure lalua apano akuan la apa loyum̃a e yum̃a nakoaena, ana apisaar m̃arera pan yaru na visuaren yum̃a nakoaena, apisape naga monar visuar ruru la, lalua ve aure re sina, visae peraga, ana yoko viowa vania.

²⁴ Ana pogos naṓa yaru nene naga mloge visena nene, naga pure lalua nene apa manene loyum̃a, e yo m̃arera tai naṓa la apuarar ke yaru la naṓa ape ṓarm̃arera paṓisi apa ea, a naga piar lala lala panon pupia laki naṓa m̃eke e yo neṓe.

Yemninu kululun yum̃a nakoaena nene

²⁵ Ana asum̃a pano-o tol kolemallo yepelilika, Pol amio Saelas lalua asum̃a amlen ke pa Ntewa e yauena wa lala, a yeririna taṓena la naṓa asike amio la e yum̃a nakoaena la asum̃a amiyagokon lalua.

²⁶ Ana la amilan manene paṓisi, naṓa veraga ga, pupia yemninu tai pimi, kila yum̃a nakoaena nene miyuyuwawa make ga, naga kululun make kana nin kinakinas la punu ga. Ana la apisu mratava punu ga apietava, a sen punu ga naṓa apiarar limala lala a lala lala akekapil ga sa ga ne.

27 Ana yaru na visuaren yum̃a nakoaena nene naga tavolo, ana kiriri pimi pisu mratava la punu ga pietava ga sike na, ana naga m̃ape la naṽa asike loyum̃a, la make ga apuretetai apava make rui. Ana suri nene kila naga marau paṽisi, ana naga mlalua kiena playu na mara, ana sinenan pisape yalm̃ar ke sina ga naga mare.

28 Ana Pol naga pisu ke ne, ana pio manenea, pisape “!Ei, ko osuwa, ko ve okila kare ko re! !Imimi punu ga mesike ga wa!”

29 Ana yaru nene naga pio sape awar kapi vivaga imi, ṽisi na naga kiriri pa loyum̃a e yo naṽa Pol amio Saelas asike ea, ana naga mloru pito tano e lan lalua nene, naṽa naga sinen kurkur na kurkur.

30 Ana sirau, naga ṽere lalua na apa ke sina ga vanua, ana naga piun tan lalua nene, naga pisape “Ei, yerkawa luwoka, ana monar nekila ya naṽa ṽisi na nekus natamaliaena?”

31 Ana lalua nene apisa pania, apisape “Ko monar olelaga e Suṽe Yesu, ana otol natamaliaena, ko omio la naṽa e moña mratava.”

32 Ana la apisawal visena kiena ne Suṽe pania, a apisawal m̃ena ga pan la naṽa asike m̃ana um̃a,

33 ana e ke e kolemallo ga nene, yaru nene naga kila ruru yepe sirorop la naṽa sike e yepena ne Pol amio Saelas, ana e ke m̃ena e

pogos nene, lala akee naga amio la naṽa asike e m̃ana mratava.

34 Ana naga ṽere lalua nene apa loyum̃a e m̃ana yum̃a, ana naga mla kina-nena pan la, ana naga amio lala na m̃ana um̃a la asum̃a akekara na akekara, komin nanagane la am̃al Ntewa e kiela malena la narui.

35 Ana pa tol kolulagi, ana nalipereena lala amninue ke suri nene wa, ana la ato si tano, ṽisi la apitetalia kiela yeririna lala apimi apisawal, apisape “Yeririna lua nene akilia amolue ga sane.”

36 Ana yaru na visuaren yum̃a nakoaena nene naga pimi pisawal pa Pol, pisape “Nalipereena lala amligan visena pimi apisape amlua akilia amolue ga sa ga ne, sanene ana amiu aimi, ava ga sane. Ana ita ve tekila re si visena van ita vanon suri nene.”

37 Ana Pol pisa pa la naṽani pisape “Ei, taṽatete ga, pe sa re nene poli. Imimi m̃ena mesike vatanon ṽarin suṽe nae Rom nene, a e kiena navisaluaena, nalipereena la nene akila pe mesmesu re pan imimi nene poli. Pe am̃a re naṽa imimi meki la suri tai piowa poli, ana siraunia la am̃e imimi e marana ne yeririna lala, a akoan imimi mepa loyum̃a e yum̃a nakoaena, ana nanagane la sinelan asape am̃ene plan vinaun imimi ga sanene. !Taṽatete ga, awasuṽe amiu ava avisa van la avisavenua la ke

narui la monar aimi aure plan imimi e yo nini, a monar aimi avisa visena tai van imimi sumo wa!”

³⁸ Ana yeririna kiena ne naliṗereena lala amla visena nene kiena ne Pol aṗasuṗela si apano, ana pogos naṗa amlogeyu naṗa Pol amio Saelas, lalua m̃ena asike vatanon navisaluaena nae Rom, la amarau narui.

³⁹ Ana la apimi apisa visena laṗas pan lalua, ana aṗure la apa mrapa, apisape la sinelan asape lalua monar amolue e yo nene.

⁴⁰ Ana Pol amio Saelas, lalua aṗasuṗe la sina, lalua apa aṃaliviṗesan e yum̃a m̃ana Litia sumo, a sirauinia, ana la apisu sina arueta lala, a la amla visena wo lala vena iilaar laena, a sirauinia, ana lala amolue petan pulkumali nene.

17

Pol amio Saelas, lalua asike garu Tesalonaika

¹ Ana ṗisi na Pol amio Saelas, amiyaloro apano, ana akome pulkumali lua nene Ampipolis amio Apolonia, ana lalua apimi atol pulkumali nene, Tesalonaika. Pulkumali nene yum̃a na leniena kiena ne le Yu la tai m̃eke ea,

² ana sa naṗa Pol mon m̃a kila e yo punu ga naṗa naga pa ea, naga pa sikol la nae e yo nene, ana sum̃a pa ke loyum̃a amio la e kiela yum̃a na leniena, e pogos na leniena punu ga. Ana e Legiena Wa telu, naga kila

sanene, a naga pisi yam moki amio la e ya naṗa Visena Wa naga sum̃a piania.

³ Ana Pol sum̃a pian la ea, a naga sum̃a pisawal meraravan po pan la pisape taveve ya naṗa Visena Wa pisa, ana mesmesu ga naṗa kiela Navisaarena, yeririna la akila viowa ga vania, va m̃a va m̃aga naga mare, ana sirauinia naga monar mal sina e marena. Ana Pol pisawal pan la, pisape “Yesu nene, naṗa nesum̃a nepisayu ke ne, naga ke naṗa pe kieta Navisaarena narui.”

⁴ Ana laṗas naṗa la asum̃a amiyagogonia, apisu asape visena nene pe lelaga, la amlelaga e Yesu, ana apimi e leṗas kiena ne Pol lalua Saelas. Ana e yo nene, yeririna laṗasia naṗa pe ape Yu re poli, la amlelaga e Ntewarui, ana lala moki m̃ena ga naṗa amlelaga e Yesu narui, amio m̃ena ga li nasumona kiena sira la moki.

⁵ Ana yerkawa kiena ne le Yu la pe akekara re poli, la apielue, ana la apisayu asape akilali suri tai. Ana la apa apisu ṗegas kiena ne ṗarkawa lala nae yo nene, ana aṗere laṗasia naṗa apiowa laa ga wa, ana apa aṗere sina yeririna la moki ana akila pupia ṗina ga nene, ana la apa akila kare ke pupia veveyuena e pulkumali nene na. Ana la aṃape Pol amio Saelas lalua asum̃a ke e yum̃a m̃ana yaru tai, kiena kia Seson,

ana la apanon lalua e yum̃a nene, vena awere la ava kumali. Ana la apimi atol yum̃a nene, ana la akila kare ruru nena ga, akilaroro kana mratava nena,

6 ana pe aṃal re lalua asu loyum̃a e poli. Ana apuwarar ga Seson nene, amio arueta taṃena laṃasia, ana aṃere la apano asuṃalu ase marana ne li nasumonena lala na pulkumali nene. La apisi keviu, asape “Yeririna la nene naṃa asuṃa apilontapon ke kieta yomarava, la apa e yo taṃena la moki rui, ana nanagane la apimlein asike pun ita narui.

7 Ana yaru nene, Seson, naga ṃere la apa ṃana, ana la nene apiowa ga, asuṃa akilaroro ke navisaluaena kiena ne ṃarin suṃe nae Rom nene, Sisa. Sisa nene pisa rui pisape monar telotun ga naga, ana la naṃani asuṃa apisa ke asape ṃarin suṃe taaga ga na yomarava nini, naga yaru tai, kiena kia Yesu.”

8 Ana yeririna punu ga amio li nasumonena lala na pulkumali nene, pogos naṃa amloge visena nene, ana la sinela mimi, ana la asuṃa akiikii a asuṃa apisi piowa keviu manene la.

9 Ana li nasumonena la nene asape Seson lala la monar aligan pupia kilavaru tai sike pula, naṃa kila sane ṃisi na Seson la ve aure re si Pol imi sike amio la pog tai, visae peraga, ana la taṃatete si akilia awarmaran kilavaru nene. Ana siraun

naṃa amligan kilavaru nene sike na, ana la ataṃan la apetan yo nene apano.

Pol amio Saelas, lalua asike garu Perea

10 Ana kole malo ga, ana arueta la nae e yo nene apa amligan vinaun ga Pol lalua Saelas e kiela mrapa, ana lalua apa sina metava e pulkumali tai, naṃa Perea. Ana yam si tai, lalua asuṃa apa ke loyum̃a e yum̃a na leniena lala kiena le Yu lala e yo nene.

11 Ana le Yu make ga la nae e yo nene la apo, a nalo-gearena sike e la, lala pe sa re le Tesalonaika la poli, lala kiela sitomena la po naṃa la akilia amiyagogo ruru po e navianena kiena Pol amio Saelas. Ana legiena punu ga, sinelan manene asape avisuveve loyum̃a e Visena Wa kiena ne Ntewa, vena akirawal asape lalua apisa pe lelaga pona pa sanape.

12 La akila ṃa sanene pano pano-o, pe yam piavi re poli, ana la asiar naṃa amlelaga narui, a nasumonena lala kiena ne sira yere Kris ṃena ga lala amio yere Kris la moki, la ṃena ga amlelaga.

13 Ana siraunia, visena ṃasuṃe sina pa tol le Yu la garu Tesalonaika nanua ne, ana sape nanagane ana Pol ṃe ke mlologon ke ṃena ga visena kiena ne Ntewa garu Perea, ana la sinela mimi sina. Ana apam ma metava Perea, ana akila kare ke sina ga sinena ne le Perea taṃena

lala vena kila la aveveyu van lalua, am̃enelua lalua avano.

¹⁴ Ana arueta la apisu suri nene, ana apisu asape popon aila Pol naga vito sina ga garo losi vilaga wa, ana apisu asape Saelas amio Timote, lalua akilia asum̃a ga wa, lalua na poga ga.

¹⁵ Ana aṗere Pol e kiena mrapa, apito garo losi, ana la akus waa tai ana apa atol pupia pulkumali naṗa Atens. Ana pogos naṗa amligan Pol e yo nene ana la asape awasuṗe la sina, ana Pol pisa pan la pisape ṗisi na Saelas lalua Timote, la m̃ena ga luwoka monar ato garo puna vilaga ve viavi re, vena ayum̃ae sina ga lele taaga amio naga.

Pol sike garu Atens

¹⁶ Ana Pol sike garu Atens, sum̃ate ke Saelas lalua Timote vena lalua aimi, ana pogos naṗa naga pisuveve yo la um̃a e pulkumali nene, ana pisu ga naṗa yo pulen ga nono lala, ana suri nene miyur sinena paṗisi.

¹⁷ Ana naga sum̃a pa ke loyum̃a na leniena kiena ne le Yu lala, ana sum̃a kila visena la moki kom̃in suri nene amio la a amio m̃ena ga li taṗena la naṗa amlilaga e Ntewa. Ana legiena punu ga, ana naga sum̃a pa m̃ena ga e yo metava na pulkumali, vena sun amio yaru ai naṗa visae naga lual e yo nene.

¹⁸ Ana garu Atens, ana pupia yum̃a lua naṗa na navianen namanmaruaena, naṗa yaru navianena la na yum̃a

lua nene, a pio la asape le Epikuru, amio le Stoiki lala, ana la asum̃a apiora ke m̃ena ga amio Pol.

Ana laṗas nene, asum̃a apismumun Pol, asape “! Yaru naṗa pivis kaṗar ne, ana naga pe kilia ruru re suri wo tai naṗa kilia visa van ita poli.” Ana lala m̃ena ga laṗas, amloge naṗa Pol sum̃a pisayu ke Yesu amio nasum̃alena, ana la asitom ke asape nanene na yeririna lua nene, ana la apisa, apisape “Peraga, imimi mepisu mesape yaru nene naga sum̃a pisayu ke ntewa taṗena lala a ninuna taṗena lala na purvanua nae ga gare tai.”

¹⁹ Ana siraunia, le Atens la apio Pol asape naga va totano amio la e kiela pupia kumali, metava e pupia kunus nae yo nene, naṗa kiena kia, Areoṗakas. Ana apiun tan Pol, asape “Imimi sinemimin mesape ko otaṗali ovisayu navianena viu nene naṗa osum̃a opisawal ke pan yeririna lala, ovisa van imimi wa.

²⁰ Imimi mesum̃a memloge ke navianena nene pe taṗena ruru nena ga, ana sinemimin mesape mekiliala suri la naṗa osum̃a opisa ke ne, ana kala kinas sanape.”

²¹ Ana pogos naṗa akila sanene, ana asum̃a ataveve ke kiela ṗelaga m̃arera tai, komin naṗa le Atens lala amio yeririna taṗena la naṗa asike e yo nene, ana la sinelan manene ga naṗa

silaga, ana asum̃a aloge pona asun e navianena viu pona visena viu, pona sitomena taṓena lala pona lelagaena kiena ne yeririna lala.

²² Ana Pol sum̃alu se marala e kumali naṓa ma metava garu Areoṓakas nene, ana naga pisi pan la. Naga pisa pan la, pisape “Yerkawa lala nae Atens, nepisu sane amiu sinemiun manene laa nalotena lala, taulu naṓa yaru taṓena la sinelania.

²³ Pogos naṓa nesum̃a nemialoro ke e kumali nene, ana nepisu punu ga yo wa lala a wonta lala, a kiamiu nono la moki manene laa, ana pogos tai ana nepisu wonta tai naṓa ate siriena tai sike ea, naṓa pisape ‘Wonta kiena ne ntewa naṓa temninue naga.’ Ee, amiu amlenin ke ntewa nene, ana amiu apisa lelaga ga, pe akilia re nena naga poli, naga a ne. Ana Ntewa naṓa pe lelaga ga taaga sike na, ana naga ke narui naṓa sineun nesape nevisawal van amiu vena akilia naga.

²⁴ Naga nene naga pe Ntewa keviu naṓa sii yomarava nini, a suri punu ga la naṓa tepisu sike ea. Naga na, naga pe Ṕarin Suṓe nae ma e peni, a pe Ṕarin Suṓe na yomarava nini. Naga na, naga pe su re nena e yo wa la poli, a pe su re e suri wa la naṓa yeririna ga la akila poli,

²⁵ a naga pe ṓasine re yeririna poli, vena tevagania pona tevisuaria. Peraga, komin naṓa naga ke narui, naṓa naga mla malena, a mla yalua, a mla suri make ga pan yeririna punu ga.

²⁶ Ntewa ke na nene narui, naga kila yolai la punu ga am̃alivi e yeririna na sumo naṓa naga siia, ana nanua nanua sumo laa rui, ana naga pisaar pogos punu ga a yo punu ga e maran yomarava nini, naṓa ṓisi na yolai la nene akilia amal ea.

²⁷ Naga kila sanene naṓa kila sape ita punu ga, monar tesitom̃al tesape ita monar telual Ntewa nene, ana kila ita tesum̃a tekian kare ga limata pa e yemalolo, vena topoporog welen kiena kapi vivaga. Ana popon naṓa tesitom̃al m̃ena ga, tevisave Ntewa nene, naga pe su manene re koperin poli, naga mom̃a ga lavisi pun ita ita make ga peve taaga.

²⁸ Yeririna na siriena kiamiu yauena lala la apisayu suri nene rui, naṓa lala tai naga pisa sanini, pisape ‘Ita temal e naga, ita temial e naga, ita na e ga e naga silaga,’ ana ta m̃ena ga tai pisa sanini, pisape ‘Ita punu ga ita tepe kiena li viu lala.’

²⁹ “Ana komin naṓa ita punu nena ga tepe narina ne Ntewa nena sanene, ana pe mesmesu re naṓa tesum̃a tesitom tesape naga sa ga nono tai naṓa liman yeririna miyum̃aen e kol, pona

e selpa, pona e kilavaru, naña amiyum̃aenia taveve ya naña sike ga e kiela nasi-nena.

³⁰ Nanua sumo laa rui, e yemalolo, ana yeririna la pe akilia re suri poli, ana Ntewa sinen po pan la, naga pe pulo re kiela naviowaena la e pogos nene poli. Ana nagane narui, ana Ntewa pisawal mesmesun ga pan yeririna punu ga e yo punu ga, pisape monar avilopu la,

³¹ komin naña naga pisaar legiena rui, naña p̃isi na naga lipere yomarava nini, ve sa naña torokin naga kila, a naga pisaar m̃ena kiena yaru tai rui naña p̃isi na naga kila kiena yum̃aena nene. Naga kila suri nene merarava ruru pan yeririna make ga p̃isi rui, naña kiena yaru wa nena, am̃em̃ar pa naga rui, ana siraunia Ntewa pisirlua ke sina ga naga mal sina.”

³² Ana pimi tol pogos nene, la asum̃a amiyagogon ruru Pol, ana pogos naña amloge naga pisayu pisape yaru tai mare, ana Ntewa kila naga mali sina, ana la lañas api-talia kare naga vanonia, ana lañasia apisa pania, apisape “Poga ga, tom̃a sanene wa. Pona visae p̃isi na imimi mela pulmas tai van ko vena ko osunyu sina van imimi pogos tai yo.”

³³ Ana Pol pisu sane la nene yepel mavin yagogen naga, ana naga petan la, p̃asupe sina pito garo tano,

³⁴ ana yeririna lañas nae

lele nene la amlelaga, ana asum̃a apimi akuspran la apa lele taaga amio Pol, naña lala yaru tai, naga pe yerkawa tai na kumali nae ruru nena Areoņakas nene, kiena kia Tionisia, ana ta m̃ena ga, naga pe sira tai, a naga kiena kia Tamaris, a la taņena m̃ena ga la laņasia.

18

Pol sike garu Koren

¹ Ana siraun e suri la nene naña Pol kila garu Atens, naga purmatania, naga pa e pupia pulkumali taņena naña Koren.

² Ana e yo nene, naga m̃al yere Yu tai, naña naga pe yaru tai nae lepas nae Pontas, a naga pa sike ga e purvanua naña Italia, e kana pulkumali keviu naña Rom, ana nanagane, naga amio wona, lalua apimi ga asike Koren na wa, komin Parin Suņe Koltias nae Rom naga koven plan le Yu lala e kiena yo. Yaru nene, kiena kia, Akwila, a wona, kiena kia Prisila.

Sanene, Pol pa pisu lalua nene,

³ a lalua apisape popon Pol sum̃a amio la, la ayum̃aen re laa kilavaru sane wa, komin naña lalua amio Pol, la telu, kiela yum̃aena taaga, naña kiela yum̃aena nasulu- en kanus na yum̃a.

⁴ Ana la amiyum̃ae m̃a sanene pano-o, ana e Legiena Wa lala, Pol naga sum̃a pa ke e yum̃a na leniena kiena ne le Yu la, a

sum̃a kila ke visena la moki paṽisi amio le Yu lala, a amio m̃ena ga le Kris lala naṽa asike ea, ana naga kila m̃a sanene pano-o taulu la moki.

⁵ Ana siraunia, Saelas amio Timote la apimi mare ga rau atol ga yo e nene na wa, ana e pogos nene, Pol naga taṽan make kiena pog punu ga e yum̃aena kiena ne Suṽe, naṽa sum̃a mlologo, sum̃a pisawal ke pa le Yu lala pisape kiela Navisaarena lelaga naṽa la asum̃ate ke asape imi, naga nane Yesu nene naṽa pimi rui.

⁶ Ana visena nene kila le Yu laṽasia sinela kar Pol, ana la apisataṽe kare naga paṽisi, ana la akila m̃a pano-o kila narui pogos tai Pol kila kile tai pan la, naṽa naga kululun plan yavi nae yo nene petan m̃ana kul-saket, naga pisa pan la, pisape “Visena lelaga kiena ne Ntewa nepisawal ruru pan amiu le Yu la rui. Ana visae yepemiu mavin logearena, sinemiun asape ava akokovio ga, nevisa van amiu sanini nesape kamiu kuruta naga sike ga e li-mamiu, pe su re si e lum̃au po laa rui. Siar nanagane, neligan amiu, ṽisi na neva nevisawal ga Lologena Wo nene va la naṽa pe ape Yu re poli.”

⁷ Ana Pol molue petan la e kiela yum̃a na lotuena, ana naga pa sike ga e yum̃a tai naṽa m̃eke ga e lepas nen yum̃a na lotuena nene.

Yum̃a nene, m̃ana ne yaru tai naṽa naga pe pe Yu re poli, ana nanagane naga mlelaga e Ntewa rui, kiena kia Titias Sastas.

⁸ Ana nasumonena na yum̃a na lotuena nene e pogos nene, naṽa kiena kia Krispas, naga tai naṽa mlelaga e Suṽe Yesu, naga amio la ne e m̃ana mratava, a le Koren m̃ena ga la moki naṽa pogos naṽa la amloge visena lala kiena ne Pol, ana la amlelaga, a siraunia akee la.

⁹ Ana sirau, e yemalo tai, Pol momalio pisu Suṽe pisi pania, pisape “Pol, ko na ve omaraun re yaru, ana ova ga, osum̃a ovisawal kiau visena. Ve okila re naṽa yaru taṽena la akila ko omalum̃u,

¹⁰ komin naṽa in na nesike nemio ko. Pisi na taṽatete yaru nae e pulkumali nene tai naṽa kilia su ko pona m̃ene ko, komin naṽa in na kiau yeririna la mokliu asike e yo nene rui.”

¹¹ Ana Pol sike e yo nene yam piavi m̃aga, pa tol kas taaga kupario orai, a silaga naga sum̃a pian ke visena kiena ne Ntewa pa yeririna lala.

Le Yu la aṽure Pol pa kumali

¹² Ana e pogos nene, ṽarin suṽe nae Rom naga mli-gan yaru tai vena naga ve suṽen lepas nen yo kiena ne le Kris la nene, a yaru nene kiena kia ne nanene Kalio. Ana e pogos nene

le Yu la apisayuia ana la apiranari apisape la monar akila suri tai vena akila wo Pol naga ve lologo re sina, ana la apa atarar Pol, aṗure pa e kumali kiena ne Kalio nene. Ana le Yu lala apisawal pa Kalio amio kiena naliṗereena lalua, la apisape

¹³ “Yaru nene, naga sum̃a kilali ke pisape were yaru lala vena ava alotun Ntewa e mrapa tai naṗa pe mesmesu re nenaga e lepas na ki-amimi navisaluaena.”

¹⁴ Ana Pol sum̃a sinenan ke pisape la navisatam̃een visena kiena ne la nene narui, ana naga pe pisi re poli wa, ana Kalio nene suwo marana, pisli m̃a pa le Yu lala. Naga pisa pan la, pisape “Le Yu lala, visae avisa van inu avisave yaru nene naga kila ṗelaga la naṗa piowa manene paṗisi, pona naga m̃e yaru tai, pona naga pinau, pona suri tai sanene, pogaga, pona nekilia neyagogon amiu yo.

¹⁵ Ana ya naṗa amiu apisa, nemloge sane pe pe suri re tai poli, pe suri korena ga nene na e kiamiu lepas navisaluaena amiu le Yu ga lala. Ve sanene, ṗisi na amiu ga avisuveve e naga, in na pe nekekarar re naṗa neyagogo e suri la nene poli pona nekilia naliṗereena tai vanonia.”

¹⁶ Ana e visena la nene naga m̃ene plan la ke sina ga petan kiena kumali.

¹⁷ Ana suri nene kila narui la sinela mimi manene la sane, ana pogos naṗa la apa vanua, atarar kiela

nasumonena viu naṗa na kiela yum̃a na lotuena, naṗa kiena kia Sostinis, ana la asu kare naga paṗisi mon ga e mratava na kumali nene. Ana Kalio sum̃a pisu ke ne, ana naga pe sitom ṗele re poli, naga pe kila re nena suri tai pan la poli.

Pol sike Episas, siraunia pa si ma Antiok

¹⁸ Ana siraun e naga nene, Pol naga sike amio arueta lala nae Koren yam piavi towe laa sane, ana sirau-nia, naga mligan la, sitom sape va si Seria, a e pogos nene, Prisila amio Akwila, lalua amio naga. Ana la apito garo losi, e pulkumali naṗa Kenkria, ana e yo nene, Pol pisape awe vilṗarina. Naga nene komin naṗa naga kila navisaarena m̃arera pa Ntewa rui nanua sumo, ana nanagane, suri punu ga e navisaarena nene la ṗisi rui, ana la aṗne ga viluna e pogos nene na wa. Ana la amiai e waa tai, naṗa sum̃a pa ke garu Episas.

¹⁹ Ana pogos naṗa apimi atol Episas, la apa ura, ana Pol pisape ṗisi na Prisila amio Akwila la asum̃a ayum̃ae e yo nene sumo wa. Ana naga, naga mligan lalua, pa loyum̃a na lotuena kiena ne le Yu lala e yo nene, ana naga kila visena moki amio la.

²⁰ La akekarar naṗa asun amio Pol, ana la sinelan asape naga su re laa amio la wa vena la akilia avis amio naga,

²¹ ana Pol pisa pan la, pisape “Potena paṽisi, ana in na monar nowasuṽe si neva garu Seria sumo wa. Ana visae Ntewa naga kiena nalganarena visave neimi sina, ṽisi na ve ve piavi re, nowasuṽe si pun amiu e yo nini Episas.” Ana naga taaga mligan si la nene, kus waa paṽo.

²² Ana pogos naṽa naga pimi tol ke sina ga Seria, naga pa ura e pulkumali naṽa Sisaria, ana naga pa si ma metava Yerusalem. Pisi na naga pa m̃alivin ṽegas nen li nalelagaena lala, a siraunia, naga pitomi si garo Antiok. Nane, Pol kila make kiena pupia yalena yam lua nene narui.

Pol mial ke sina ga, yam telu narui

²³ Ana Pol pa sum̃a garu Antiok pano-o ṽisi, ana naga mligan si yo nene, naga ṽasuṽe si pa e pulkumali kar ga la punu ga e lepas nae Kalesia nene amio Prisia. Naga pa komli e yo la nene yam tai rui, ana naga pa ke sina ga vena iila li nalologena lala vena aviaawa m̃arera la sane.

Apolos mlologo garu Episas amio Koren

²⁴ Ana pogos naṽa Pol pe pimi tol re si Episas poli wa, yere Yu tai pimi e yo nene, naga nae pupia pulkumali nene Aliksantrea. Yaru nene, kiena kia Apolos, naga pe yaru tai naṽa ṽarina po paṽisi, naṽa naga kilia make visena la naṽa sike e Siriena

Wa lala, a naga pe yaru tai naṽa mlologo po naṽa po.

²⁵ La apian ruru naga e mrapa kiena ne Suṽe rui, ana naga tam̃an kiena malena wetelu vena naga lologo pona vian ruru yeririna la e suri la e Yesu. Suri la punu ga naṽa naga pisa pe mesmesu paṽisi, ana suri ga tai, naga pe mlogeli re poli wa naṽa apisape yaru la monar ava e nakeena e kia kiena ne Yesu, naga kilia ga nakeena naṽa Yoane Nakeena naga kila nanua sumo.

²⁶ Ana pogos naṽa naga sum̃a pa mlologo ke loyum̃a e yum̃a na lotuena kiena ne le Yu lala, ana naga pe maraun la re poli, naga pe sitom ṽele re suri tai poli. Ana pogos tai, Prisila amio Akwila, lalua amloge naṽa naga mlologo ke sanene, ana lalua amloge kilale sane yaru nene pe kilia ruru re suri laṽas poli wa e mrapa kiena ne Ntewa, ana lalua aṽure naga pa akilapian ruru si e suri la moki.

²⁷ Ana siraunia, Apolos naga sinenan sape va e yo kiena ne le Kris lala, garu Akaea, ana arueta lala nae Episas la apisa apisape po paṽisi naṽa visae naga va sanene, ana la asiri m̃aki tai pa li nalologena lala e lepas nene naṽa Apolos naga kilia war vano, vena la akekaran naṽa aurear naga sike amio la. A pogos naṽa naga pa tol yo nene, naga miila ruru la naṽa lemamienna kiena ne

Ntewa kila la amlelaga rui.

²⁸ Naga miila la naña sane e marana ne yeririna lala, naga kipian la pisape sanape naña le Yu lala la akila pal mrapa, komin naña naga kipian la e visena la moki naña sike e Siriena Wa naña la apisa meraravan rui apisape Yesu naga pe Navisaarena kemua lelaga. Ana pogos naña le Yu la amloge kiena vianena la nene, la pe apisa re si suri tai poli.

19

Pol sike sina ga garu Episas

¹ Ana pogos naña Apolos pa sike ma Koren wa, Pol sumã mialoro ke e kiena mrapa naña kom ke e lepas naña pa mña metava e kunus lala, ana naga mlilu mña mrapa nene pano-o naga pimi tol Episas. Ana e yo nene, naga pa mñalivin narin pegas nen li nalelagaena la naña asike ea,

² a pogos tai, naga piuntan la, pisape “?Pogos naña amlelaga e Yesu, amninu Ninuna Wa pimi e amiu e pogos nene, pona pe amninu re poli?”

Ana la apisatamne naga, apisape “?Ana Ninuna Wa ya nene? Imimi pe memlogeli re suri tai sanene poli wa.”

³ Ana Pol piun ke sina ga tan la, pisape “?Ana pogos naña akee amiu, amiu apisu sane naga nene na kana kinas sanape?”

Ana la apisatamne, pisape “La akee imimi, imimi mepisu sane sa ke ga e nakeena nene naña Yoane sumã kila ke nanua sumo.”

⁴ Ana Pol naga pian ruru la, pisape “Ee, naga nene naga poga ga, ana nakeena naña Yoane naga kila nanua sumo, naga kila pa yaru lala sane kile ga tai naña sane yaru la nene la apilon la rui, ana naga nene na kana kinasa na pe sa re naña amlelaga e Yesu po laa wa. Yoane naga mña ga kilia mña suri nene, komin naña naga pimi sumo, a naga sumã pisa ke pa yeririna lala, pisape la monar alelaga van naña pisi na imi raunia, sane Yesu.”

⁵ A pogos naña le Episas la amloge naña Pol pisayururu suri nene pan la, la apisu sane popon la ava si e nakeena, ana la akeela e kia kiena ne Supe Yesu.

⁶ A e pogos nene, Pol pu pãrila, ana Ninuna Wa pitomi e la, kila la asumã apisi ke kome visena tañena lala, a kila mña la asumã apisawal ke mña ga visena lañasia naña Ntewa mla pan la.

⁷ E kiela narin pegas nene, pe la moki re poli, la atol ga lualima taaga pa lua.

⁸ Ana Pol na sike garu Episas tol sina ga kupario telu, a pogos punu ga naga pa kila ke lotuena loyuma e yuma kiena ne le Yu lala, a naga kila ke visena moki

pan la. Pogos tai, naga pe sitom ƣele re poli, naga pisi m̃arera pan la, pogos tai naga peveyu pan la, a pogos tai naga tagin la vena aimi loyũña e nasuƣenena kiena ne Ntewa.

⁹ Naga kila m̃a sanene pano-o, ana naga pisu naƣa peraga, la ape ƣarm̃arera ga, la pe sinelan re nena naƣa alelaga poli. Ana la ƣasia la asum̃a apisayu kare Mrapa Viu nene pa yaru taƣena lala loyũña e yũña na lotuena nene, ana Pol sum̃alu ƣere plan si li nalogena lala, la amolue petan le Yu taƣena la nene, ana legiena punu ga la apa akila viorena a amlol-ogo pa yaru lala e yũña na viorena kiena ne yaru nene Tirañas.

¹⁰ Naga nene, Pol sum̃a kila m̃a ga sanene pa tol ke sina ga kas lua, ana kila sanene yeririna lala nae lepas keviu nene Esia, le Yu lala amio yaru taƣena lala, la punu ga amloge visena kiena ne Suƣe.

Yaru laƣasia la amlenpal ga e kia kiena ne Yesu

¹¹ Ana pogos naƣa Pol sum̃a miyũmae ke sanene garu Episas, Ntewa miyũmae e naga, kila kile kerkeviu la moki ve na iilaen yeririna lala.

¹² Visae narin kulmrae tai, pona kulsota tai, ana yaru la aƣar pimi Pol pilivili sumo wa, ƣisi na aƣar pano akila tol ga yepena ne li namaiena lala, a kulmrae la nene

aĩene plan kiela maiena lala, pona ninuna viowa la naƣa asike e la.

¹³ Ana e pogos nene, le Yu m̃ena ga laƣasia ami-aliali ke yaru lala, la asum̃a aĩene plan ke ninuna viowa petan la. La nene pe amlelaga re e Suƣe Yesu poli, ana pogos naƣa amloge sane Pol miyũmae ke sanape, la m̃ena ga asitom asape ƣisi na la akilali naƣa ayũmae e nam̃areraena na kia nene. Ana pogos naƣa aĩene plan ninuna viowa, la apisi pania, apisape “Mepisa mesmesun pan ko e kia kiena ne Suƣe Yesu naƣa Pol sum̃a mlolol-ogon ke ne, pisape ko ourē vetan yaru nene.”

¹⁴ Ana e pogos tai, m̃ee m̃ena ga laƣas sinelan asape akilali ve sanene. La nene, la olua nene la na narina ne ƣarin yar wa kiena ne le Yu naƣa kiena kia Skeva.

¹⁵ Ana la naƣani apimi amlenwo yaru tai naƣa ninuna viowa sike e naga, ana la apisi pa ninuna viowa nene vena ligania, ana ninuna viowa nene sinena kar la, pisape “Ee, nekilia m̃a kia naƣa Yesu, a nemloge ke m̃ena ga kia naƣa apisape Pol, ana amiū na ai? !In na nemninue amiū nena ga, avisuar amiū!”

¹⁶ Ana veraga ga, yaru nene pula pimi pula, kila mara amio la su la pano pano-o, taulu la olua nene, kilapel la naƣa kilapel la pitolwowa make m̃ala kulsota lala. Ana apurmatan yo

nene aṗar kuruta paṗisi.

¹⁷ Ana yeririna la apisayu suri nene pano tol le Yu lala amio m̃ena ga yaru taṗena lala, le Episas lala la punu ga amloge, a suri nene kila narui la sinela kurkur towe la sane, a kila narui amieluar kia kiena ne Suṗe Yesu pa laa sane.

¹⁸ Ana siraunia, la moki naṗa nanagane la apimi ape li nalelagaena la ṗisi rui, la apimi apisawal apisape la aṗar ke kimi, a la apisawal suri la naṗa la amiyum̃aen ke e purkol.

¹⁹ A laṗas naṗa ape purṗes nen kimi kemua lelaga, aṗar polo suri la naṗa amiyum̃aen ke amio la apimi lele taaga, sa naṗa kana tus ne lala, ana e marana ne la naṗa apisu ke e pogos nene, la akoven make ga pa e kapi. Tusi la nene moki paṗisi, ana pogos naṗa asitom̃al kana kilavaru ne la punu ga naṗa apul la e sumo, ana la apisu sane keviu paṗisi, taulu tenario na kilavaru moki paṗisi.

²⁰ Ana pogos naṗa suri la ne sanene pimi ṗarwowo ke yo, la apisu sane nam̃areraena kiena ne Ntewa naga sum̃a miyum̃ae ke m̃arera paṗisi, a la apisu naṗa visena kiena ne Suṗe naga sum̃a kulkululu pano taulu yaru la moki laa narui e yo punu ga.

Veveyuena keviu garu Episas

²¹ Ana Pol pisu kilale naṗa yum̃aena kiena ne Ntewa pa ke metava narui, ana naga mninukilale pisape naga m̃ena ga monar yum̃ae va re laa na wa, vena naga va telivi visuveveli sina ga lepas la nene Masitonia amio Akaea, gare Kris, a sirau, ṗisi na naga wasuṗe ke sina ga va Yerusalem. A naga pisaar m̃ena ga e pogos nene, pisape “A siraun naṗa nowasuṗe neva si Yerusalem, ṗisi na monar neyaloro si neva re laa na wa, monar neva m̃a neva m̃a netol ma Rom.”

²² Ana naga pisu sane ṗisi na naga monar su re laa yam ve plas laa sane sumo wa e lepas nae Esia amio kana pupia pulkumali nena naṗa Episas, ana yaru naiilaen lalua nene, Timote amio Erastas, naga mligan la asumo apa Masitonia.

²³ Ana e pogos nene, naṗa Pol sike gar yo naṗa Episas wa, ana pupia veveyuena tai molue e lepas na Mrapa Viu kiena ne Yesu.

²⁴ Suri nene, kana purṗesia naṗa le Episas lala, la apisa apisape kiela ntewa, naga sira tai, kiena kia Atemis, a la amlotun ke kana pupia nono nena e kana pupia yum̃a wa nena. Ana yaru tai nae e yo nene, kiena kia Timitrias, naga ṗere yaru moki liu apimi amiyum̃ae kiena, naṗa la asum̃a amiyum̃aen ke narin nono lala na yum̃a m̃ana ne sira ntewa nene, la

amiyum̃aen e selpa, a yaru la asum̃a apul ke tania, naṽa naga amio kiena yeririna lala la asum̃a aṽar manene kilavaru e paṽisi.

25 Ana sirau, naga pisu yum̃aena naṽa Pol kila ke ne sum̃a m̃e mom̃ar ke kiena yum̃aena nene narui, ana pogos tai naga pio kiena yeririna la nene, amio yaru taṽena la naṽa la amiyum̃aen ke suri la e selpa, ana pogos naṽa apimi lele taaga, naga pisi pan la, pisape “A, aulai, amiu akilia m̃a naṽa sane ita temali ke ga e kieta yum̃aena nene naṽa ita tesum̃a temiyum̃aen ke suri la e selpa. Yum̃aena ga nene kila na ita tesum̃a toṽar ke kilavaru laṽasia.

26 Ana nesitom nesape amiu na amloge narui, pona ita laṽasia tepisu e kilamara-rata rui, naṽa yaru suri naṽa Pol nene naga sum̃a pilon ke sitomena kiena ne yeririna la pa pe taṽena. Naga sum̃a kila ke e nini, a sum̃a kila ke m̃ena e lavisin pulkumali punu ga na pupia kieta lepas nini Esia, naṽa naga sum̃a pian ke yaru lala pisape nono la naṽa yaru miyum̃aen e limana, la pe ape ntewa re nena poli.

27 Ana in na nepisu sane visena kiena ne yaru nene ṽisi na kila kieta yum̃aena vito tano vaṽisi, naṽa ṽisi na yaru la ve akekaran re si auli suri la naṽa ita temiyum̃aen ke narui. A

metavania, ita temio le Esia lala, amio m̃ena ga yeririna taṽena kar ga lala e yomarava nini, ita tesum̃a temlotun ke ntewa wo tanea tai nene naṽa Atemis, pona yaru nene sinenan pisape kovenlua kare naga yo, pona sinenan pisape kila m̃ana yum̃a wa imi ve suri korena tai yo.”

28 Ana pogos naṽa naga ṽalelar kare kiela sitomena la sanene, kila la sinela mimi manene laa narui, ana la asum̃a apiovionia, apisape “! Atemis nae Episas naga po, tepinaia naga taaga-o!”

29 Ana la sane am̃arera laa narui, ana la apa akila pupia m̃aagena gar kumali, ana apa atarar Kaias amio Aristakas, yere Masitonia lua naṽa amialoro amio Pol apimi asike e yo nini, ana la apurela, akiriri amio la apa loyum̃a e pupia lelen viorena nae Episas nene, a le Episas m̃ena ga lala apa amio la, apa akokonia yo nene ṽisa.

30 Ana Pol m̃ena ga sinenan pisape va loyum̃a vena kilali naṽa visi amio pupia ṽina nene, ana nalogena nae Episas lala amaraun asape sa ṽisi awem̃arlaea, ana apisaluṽar naga.

31 A yerkawa laṽas na Lokol Kansel kiena ne le Esia lala, la ape erau ruru po amio Pol, ana la m̃ena ga amligan visena pimi, apiun manene pa Pol vena naga ve va re loyum̃a, akila sanene naga pe pa re si poli.

³² Ana loyuma e yo nene, yeririna lala la akila ke pupia maagena paṣisi, la moki liu naṣa apisi veraga, laṣasia apisi pa sanene, laṣasia apisi pe taṣena, a la moki naṣa amninue nena ga sane aṃa akila ke viorena na ya wa.

³³ Ana le Yu lala la amaraun asape sa ṣisi yaru la asitom asape la ke naṣa la ape purṣen nen veveyuena nene narui, ana la asupon lala yaru tai, kiena kia Alik-santa, naga pa sumalu se maran yaru lala vena visli van la vena la ve sinela kar re le Yu lala. Naga kuan limana kila avarurula, ana la aṃape naga ke tai naṣa pe yaru na veveyuena narui.

³⁴ Ana siraunia, pogos naṣa la apisu kilale asape naga pe yere Yu ga tai, maagena pe pito re nena tano poli, ana la asum̃a apio manene ke e kia kiena ne kiela ntewa naṣa sira nene, la asum̃a apiovion ke veraga, apisa apisape “! Kiamimi Atemis imimi le Epis̃as lala naga po paṣisi-o! !Kiamimi Atemis naga taaga po paṣisi-e!” Ana la apio ma sanene pano-o tol mrae lua pe suri tai.

³⁵ Ana siraunia, suṣe kiena ne le Epis̃as la nene sumalu se marala, naga kilali naṣa aimi amalumu sina pano-o ṣisi, ana naga pisa pan la, pisape “Yeririna nae Epis̃as lala, ita punu ga tekilia ruru rui tesape kieta pulkumali nene, naga pe kumali ke-viu tai, a pe pulkumali wa

tai. Ita ke narui naṣa tesuma tepisuar ke yuma wa kiena ne pupia kieta ntewa nene, Atemis, a tekilia tesape kieta lelagaena pe lelaga, komin nanua sumo verue ta nene mlai, ana kana pupia kilavaru wa nena mloru ma e peni pitomi, naṣa pe mloru re e yo taṣena la poli, mloru ga e ita rui, ana ita tesuma tepisuar ruru ma ga.

³⁶ Suri la nene tekilia rui tesape lelaga make ga, yaru taṣena lala taṣatete nena ga avisa karea. Ana sanene na, pe pon re tekila manene ṣarita poli, popon tekilali naṣa tesu ruru ga tesu ma ga.

³⁷ Ana e lepas kien la nene naṣa amiu aṣure la apimi e nini, in na pe nemloge re naṣa amiu apisa apisape la apa apinaun suri wa tai e yuma wa mana ne kieta ntewa poli, pona la api-uelin kiena kia, ana visae ve sanene ita taṣatete tekila suri tai va lalua nene e yo nini.

³⁸ “Ana visae yaru na ki-laen selpa la nene, sane Tim-itrias lala, visae la kiela suri na visaen laṣasia sike ga wa vena avisa van lalua nene, poga ga, kieta kumali la suma ga, a kieta nalipereena la suma ga, ana visae avisu ve sanape, la akilia aurela ava avis van la e kana yo nena.

³⁹ Ana visae amiu asitom avisave suri si laṣas sike ga wa vena ita punu ga tevisuveve sina, poga ga, tekilia tevisuveve ga e kieta viorena si tai.

40 “Naga nene, komin ðelaga naða tekila ke nanagane, ita tepa manene laa narui. Pe pe suri re tai naða mesmesun tekilia tekila manene m̃aagena nene vanon poli, pona tekila naveveyuena keviu sanene vanonia, a visae peraga, pona ðisi na yerkawa kiena ne le Rom lala la ðisi na akoven ita e yum̃a nakoaena na wa vanon kieta yum̃aena na nanagane.”

41 Ana pogos naða naga pisa visena nene ðisi, sitomena kiena ne yeririna lala pimi pa ruru ke sina ga po narui, ana naga kalo visena, naga pisa pan la pisape la akilia aviaða ke sina ga.

20

Pol mialiali sina li nalelagaena lala garu Masitonia a garu Kris

1 Ana legiena si laðasia, pogos naða pupia m̃aagena naða le Episas la nene akila, pito si tano, Pol naga pio nalelagaena lala apimi lele taaga, ana naga mla visena wo pan la vena asum̃alu m̃arera va laa sane, ðisi na naga pisi maro pan la, ana mligan la, pa si garu Masitonia.

2 Ana e yo nene, naga pa mial kome kana lepas ne lala, ana e yo punu ga naga sum̃a miila ke yeririna lala e kiena visena wo lala, ana siraunia, naga pa si metava ma Kris, naða kana pupia pulkumali nena, naða Kōren.

3 Ana Pol naga sike e yo nene pano-o tol kupario telu, ana ðisi na naga sum̃a sitom sape kome waa tai naða m̃eke pa rui, wasuðe sina ga va garu Seria. Ana lavisi naða aure vano, ana visena pimi tol Pol pisape le Yu lala nae e yo nene, la asum̃a akila ke sitomena viowa tai vena akila van ia e pogos naða naga sum̃a m̃eke e mrapa komsusia, ana kila naga pe pa re si e waa nene po laa rui, ana naga mla mrapa piavi tai, naga mial ðasuðe si pa telivi garu yo Masitonia.

4 Ana e pogos nene laðas apa amio naga, sane Sopata nae Perea, naða narina Piras, amio Aristakas a Sekantas, lalua nae Tesalonaika, amio Kaias nae Tepe, amio Timote, a amio m̃ena Tikikas a Tropimas, lalua nae Esia.

Pol lala asike garo Troas

5 Ana laðas nene naða asike amio Pol, la asumo apano aporu garu Troas.

6 Ana Pol naga sirau pimi, ana inu Luk, nesikol inu sina nemio la garu Piliðae, a imimi mekilā Paðagena Nakanena Tamðā e yo nene. Pogos naða ðaðagena nene ðisi, ana mokus waa, ana mekiriri m̃a pano-o tol legiena lima, ðisi na imimi mepimi metol yo Troas, la naða apa sumo la asum̃ate imimi ke e nene. Ana imimi punu ga mesike garu Troas tol legiena olua.

7 Ana e Legiena Wa, pogos naða mrae pito pa tano na

þa rui, sa naþa legiena þesia na legiena olua siar narui, imimi mepiora memio nale-lagaena lala nae yo nene, imimi memlotu a makawero kilaparavi wa. Ana Pol naga sitom sape imimi meial ke kolulag ga, ana komin naþa pe kiamimi viorena maro memio la, ana la akila visena la moki, ana kila Pol m̃ena ga pisi yam piavi, pisi m̃a pano tol yemalo pa ko yepe lilika narui.

⁸ Ana e pogos nene, imimi mesuñña mepiora ke e lele tai metava e yotop naþa na telu, ana yeririna lala aþar kiela kapi vivaga moki pimi, kila yo loyumuñña nene yo pisusun keviu paþisi.

⁹ Ana yaru m̃ee tai, kiena kia Yutikas, naga toñña tano e pulutava na lagi, ana pogos na Pol naga mlologo m̃a pa sanene pano-o, m̃ee nene mloge momalena na mloge momalena. Naga tekavito na tekavito, kila m̃a sanene pano-o, þisi na naga momalio ruru nena naapo, ana la amilan ga naþa naga mloru e pulutava na lagi nene, naga mloru pito koan vanua e porotano. Yo nene naga mon manene laa metava, ana pogos naþa la akiriri apitove, atol naga, ana la apisu naþa naga mare pa rui.

¹⁰ Ana Pol m̃ena pito tano vena visulia, naga pulu pito tano kutarar e limana luwoka, ana naga pisa pan la, pisape “Ve aloge re viowa, ve atagin re naga, nanagane kiena malena þasuþe si pimi

e naga rui.”

¹¹ Ana Pol lala apa sina ga metava, ana la amla Kina-nena Wa nene, siraunia la akinana, ana siraun nanene, la asun ke sina ga pano-o yemlagi, ana Pol mligan la pano.

¹² Ana e lepas na ninis yerm̃ene nene, aþar naga mali ruru sina amio apa uñña, a la amloge po paþisi naþa Pol naga kila ruru naga pan la.

Pol lala asike mrapa vena awasuþe la sina

¹³ Ana Pol naga pis pan imimi rui pisa pisape imimi mesumo mokom e waa, imimi meva mesuñate naga e pulkumali nene Asos, ana naga sirau imi, naga yali ga kom ura.

¹⁴ Ana imimi mepano metol garu Asos, ana naga sirau pimi, ana naga miai e waa, ana imimi punu ga mepano metol pulkumali naþa Maetilin e narin purvanua tai.

¹⁵ Ana siraunia, imimi mekiriri si e legiena wetelu tai, mekiririn narin purvanua tai, kiena kia Kios, ana siraunia e legiena taþena, metol e narin purvanua nene Samos, ana legiena taþena sina, imimi metol e kumali nae Maelitas e purvanua keviu, ana imimi mepa ura e yo nene.

¹⁶ E pogos nene, imimi moþaro ga yo Episas sanene, pe mepa re ura e poli, komin Pol naga pisu pisape pe pon re naþa ita tokus

pogos ve moki e lepas nae Esia nene poli, komin naga sum̃a sitom ke sape visae imimi mekilia mekila sanene, ana popon moworu garu Yerusalem mesmesun pogos na Paḡaena na Yui Marua.

Pol naga sike garu Maelitas, naga pis maro pan nasumonena lala nae Episas

¹⁷ Ana garu Maelitas, Pol mligan visena pa garu Episas, naga pisape nasumonena nalotena lala aimi avisuia.

¹⁸ Ana siraunia la apimi, ana Pol pisa kiena visena maro pan la. Naga pisa sanini, pisape "Amiu, amiu akilia ruru inu rui, naḡa siar e pogos naḡa nepimi ḡesan e kieta lepas nini, naḡa Esia, pimi tol nanagane, nesum̃a nemio amiu pogos piavi paḡisi rui. Ana akilia ruru m̃ena ga kiau ḡelaga a yum̃aena kiena ne Suḡe la naḡa nekila rui.

¹⁹ Akilia m̃a naḡa yum̃aena la nene, nekila ke naḡa kiau sitomena pito ga tano, a nekila ke m̃ena ga amio wamarau, a nekila m̃ena e pogos m̃arera naḡa le Yu la akila pan inu, naḡa m̃alivi e kiela sinemimiena lala pan inu.

²⁰ Ana akilia ruru m̃ena rui, naḡa visena punu ga naḡa mesmesun navisaena, naḡa kilia iila amiu, visena la nene pe nemawan re naḡa nevisawal van amiu poli, pona pe nemaraun re naḡa nevian amiu e poli, nanene

e poglis la naḡa ita tesike e yo metava temio yeririna moki lala, pona e pogos la naḡa netelivi ke e m̃amiu um̃a lala.

²¹ Ana nepis pan le Yu lala pona nepis pan la naḡa pe ape le Yu re poli, ana pe nesitom ḡele re naḡa nevisawal van la poli, ana nom̃areran la, nepisawal ruru nena pan la, nesape la punu ga monar avilopu la ava puna Ntewa, la monar alelaga e kieta Suḡe Yesu Kristo.

²² "Ana nanagane, nepa ke sina ma Yerusalem, pe nekilia re ya naḡa le Yu la yoko akila van inu poli e pogos naḡa noworu e yo nene, ana nemlogelup̃ar e inu naḡa Ninuna Wa naga sum̃a pure inu ke sanene, ana monar neva ga.

²³ Ana Ninuna Wa naga sum̃a kila merarava pan inu rui naḡa e pulkumali punu ga la naḡa nepa ke ea, ana monar netol pogos m̃arera lala, a yeririna la asum̃ate ke ga vena akoan inu neva e yum̃a nakoaena. ?Sanene nepisu visae neva garu Yerusalem, pona ve sa ke m̃ena ga nene yo?

²⁴ Ana poga ga nene, komin naḡa pe nepisu re kiau malena naga pe suri tai poli, pona tasneu, vena monar nesitom manenea, peraga. Ana nesitom ke suri taaga ga, vena nekilia nekiriri m̃aga vano-o netol luas nen kiau yum̃aena

naña Suñe Yesu mligan sike e lum̃au, naña monar nevisawal Nalologena Wo na nalemamiena kiena ne Ntewa va e yo punu ga.

25 “Ana nanagane, nekilia m̃ena rui, amiu naña nesum̃a nemiali amiu, naña nemlologon ke navesuñenena kiena ne Ntewa pan amiu, nekilia naña amiu punu ga tañatete si akilia avisu marau pogos tai.

26 Visae amiu yaru tai naga pe mla re visena lala kiena ne Ntewa nene e kiena malena poli wa, naña nepisa pan amiu rui, ana yokorena naga va kovio, ana visae naga va kovio, kiena kuruta teke ga e naga, ana pe to re e inu poli,

27 komin naña in na nepisawal mrapa pan amiu rui, ana pe nekilawan re sitomena kiena ne Ntewa pan amiu poli.

28 “Ana amiu li nasumonena lala, komin naña Ninuna Wa pisir plan amiu sa naña yeririna lala navisuarena sipsip lala na nalotena kiena ne Ntewa nene naña naga pul lua e tana ne narina, ana amiu na monar avisuar ruru amiu, a amiu monar avisuar ruru la nene.

29 Ee, sineun nevisave nevisa van amiu, pogos naña nevetan amiu pa narui, ana nekilia m̃aga naña yoko lokul tetan lala aimi, akila kare kiamiu sipsip la vañisi, akilayon naña am̃enetetain la, ava aveve taaga.

30 Ana nekilia nevisa m̃ena ga, nevisave siraunia, ana amiu yerkawa ga lañasia, ana asum̃alu, ana avisokan kar ga la ve moki vañisi, vena akilayon ga naña asape aurelua nalogena lala ava ataveve la ga.

31 Sanene, monar asuru-ruia, a monar avisururuia, a monar asitom̃al naña ayum̃ae m̃arera ve sa naña nekila pogos naña nesike nemio amiu pano-o tol kas wetelu telu, naña pogos punu ga, e legiena a kolemallo, nesum̃a nepian ke yeririna lala, a nepisawal nena visena kiena ne Ntewa pan la, pano-o wamarau kekapili vanon la.

32 “Ana nanagane, pe su re si e lum̃au poli vena nevisuar amiu, nemligan amiu asike ga e limana ne Ntewa. A nemlen nesape yoko Lologena Wo na lemamiena kiena, naga sum̃a iila amiu, kila amiu asum̃alu m̃arera, a kila naña amiu m̃ena ga, akilia awar navisa ruruena wo lala naña Ntewa naga yokorena war sirau va kiena yeririna wa lala.

33 “Ana sineun nesape asitom̃al m̃ena ga, pogos naña nesike nemio amiu, nesum̃a nemiyum̃ae korena ga sanene, a pe sineu sun re kiamiu suri wo la naña sane kiamiu kilavaru la poli, pona kiamiu kulmrae lala.

34 Ana pe nepisa re nesape avisuar inu e suri la nene poli, ana inu ga nepisuar inu e yum̃aena na lum̃au luwoka

nini, a nepisuar m̃ena la nãpa amiyum̃ae ke amio inu e pogos nene.

³⁵ Ana e mrapa nene, a e p̃elaga tãpena m̃ena ga lala, nepian amiunia nesape popon ita teyum̃ae m̃arera teiila yaru lala nãpa yepela malumu, apisu p̃ele narui, komin nãpa monar tesitom̃al m̃ena ga visena kiena ne Sũpe Yesu tai, nãpa naga pisape 'Visae ko otol kioṃa nalaena tai, ana ko ologe wonia, ana visae ko ola nalaena tai vano, ana ko ologe wonia va ve keviu laa sane, ana navisa ruruena sike e ko.' "

³⁶ Ana pogos nãpa Pol naga pisa visena la nene p̃isi, ana akinai, naga mlen amio la.

³⁷ Ana la asiar nãpa atag narui, ana la atalopan Pol, akulkalil e yepena, amlipalipa naga pano pano-o pãpisi,

³⁸ komin nãpa la asum̃a asitom ke kiena visena taaga ga nene, nãpa naga pisape ve avisu re si marana pogos tai. Kiena visena ga nene narui kila la sinela miye naga keviu pãpisi. Ana siraunia, la amiyal amio naga, ãpure naga pitomi si e waa nãpa imimi mokusia mokomkom ke ea.

21

Luk pisayu nãpa naga amio Pol lala, apa atol yo Yerusalem

¹ Ana imimi memligan la asike e yo nene Maelitas, ana

imimi mẽpere m̃ale, mepa mesmesu ga mepa metol narin purvanua nãpa Kos, ana imimi momomalio e yo nene. Yemlagi kolulag, ana imimi mepetan ke sina ga yo nene, mepa m̃a mepa m̃a pano-o metol sina purvanua tãpena nãpa Rots, ana imimi momon sina, ana yemlagi kolulag, mẽpure sina ga, mepa metol pulkumali nene Patara e purvanua keviu.

² Ana kiamimi waa nene naga pa tol ga yo nene, ana mepa ura. Ana pogos nãpa mom̃al si waa tãpena tai nãpa p̃isi na va garu e yo nene Ponisia, ana memiai ea, ãpere m̃ale, ana mesike sina ga e kiamimi mrapa.

³ Imimi mekirir mepa m̃a sanene e sive keviu nene, va ko yotena ne, pano-o mom̃al pupia purvanua nãpa Saepras, ana memligan sike ga e kiamimi lepas na p̃am̃eli, ana mepa m̃a sanene mesape meva metol yo nãpa Seria nãpa sine-mimin mesape meva ea. Waa nene p̃ar ke tegaki la nãpa sape va ligam e pulkumali nãpa Taea, ana pogos nãpa mepa metol yo nene, ana mepa ura ea.

⁴ Ana mepa makale li nalologena lala e yo nene, ana siraunia, mesum̃a memio la pano tol legiena olua. Ana e pogos nene, la apisu nãpa Ninuna Wa pian la nãpa p̃isi na va ve sanape e Pol garu Yerusalem, a la apisi pania, sinelan asape avisalũparia asape ve va re

si tol yo nene.

⁵ Ana Pol mninu e naga, sape monar va ga, ana sir-aunia, mepa sina e kiamimi mrapa. Ana e pogos nene, yerm̃ene lala a sira lala amio nin sisi lala, amiyal amio imimi, mepa vanua e kiela pulkumali, ana aṗere imimi sina mepito garo e kiamimi waa. Ana imimi punu ga mekinai tano e none, ana memlenwo imimi, ṗisi na metalopan la.

⁶ Ana memiai sina e kiamimi waa, ana la aṗasuṗela si apa um̃a.

⁷ Ana meṗure petan yo Taea, mepa metava e pulkumali naṗa Tolimeas, ana e yo nene ana mepa mepitawe arueta lala, mesike memio la e legiena taaga nene.

⁸ Ana kolulagi, mepetan sina yo nene, ana mepimi metol pulkumali naṗa Sisaria, mepa ura ana e yo nene, mepa mesike e yum̃a m̃ana yaru na Lollogena Wo nene, Pilip, naṗa naga lala olua tai naṗa apisiriplan la ṗesania asape la aiila yum̃aena, nane garu Yerusalem.

⁹ Ana Pilip nene, narina na sira la vari asike um̃a, ana la pe atalopa re poli wa, ana la nene, yam moki liu naṗa Ntewa mla ke visena pan la, ana la apisawal pa yeririna la.

¹⁰ Ana mesum̃a memio la legiena laṗas ṗaro rui, ana navisawalena tai mligan yo Yutea pitomi tano e yo nene,

yaru nene naga kiena kia Akaṗas.

¹¹ Ana naga pimi pun imimi, sinenan sape kila kile tai va Pol, ana naga mla kulmrae kiena ne Pol tai, ana pavinar e limana amio lana, ana pisawal pisape “Ninuna Wa pisa, pisape ‘Yaru naṗa naga kiena kulmrae nini, yoko le Yu lala garu Yerusalem, aviar naga ve sanini, a siraunia, akila naga va e limana ne la naṗa pe ape le Yu re poli, vena akila viowa vania.’ ”

¹² Ana pogos naṗa memloge visena nene, memio la naṗa asike e nene, metaḡin Pol, moṃareran pania mesape naga ve va re si metava m̃a Yerusalem.

¹³ Ana Pol pisatam̃e imimi, pisa pisape “Ei, aulai, asum̃a atagi ke sanene, kila nemloge sane sineu sape wororga narui. Ana suri punu ga nene poga ga, visae le Yerusalem lala aligan inu e yum̃a nakoaena komin kia kiena ne Suṗe Yesu, ana naga poga ga, ana visae m̃arera m̃a sanene vano-onemare, ana nekekara ga.”

¹⁴ Ana metaṗali naṗa mepisaluṗar sanene pano-o, mepisaluṗar ṗele ga, ana mepisa ga, mepisape “Poga ga, yoko monar ve sa ga naṗa Suṗe naga sinenania.”

¹⁵ Ana mesike sina legiena laṗas gar Sisaria nene, ana siraunia, mekilā ruru ke sina ga kiamimi karo lala, ana

mepetan yo nene, memial mepa metava ma Yerusalem.

¹⁶ Ana li nalologena laṗas nae Sisaria ataveve imimi m̃ena ga, ana pogos naṗa mepimi metol yo Yerusalem, ana aṗere imimi mepa e yum̃a m̃ana yere Saepras tai, vena mesike memio naga. Ana yaru nene, naga m̃ena pe nalogena ṗes tai naṗa amlelaga e Yesu sumo, ana naga kiena kia, Nason.

Garu Yerusalem, Pol pa pisu Semes

¹⁷ Ana pogos naṗa arueta lala apisu naṗa mepimi metol si yo Yerusalem rui, ana la akekara paṗisi.

¹⁸ Ana memono-o, yemlagi kolulagi, imimi memio Pol mepa mem̃alivin Semes, ana li nasumonena taṗena m̃ena ga lala na sum̃are nae Yerusalem, la m̃ena asike e pogos nene.

¹⁹ Ana metalopan la, ana Pol pisi pan la, naga pi-sawal suri punu ga peve taaga la naṗa Ntewa kila pa rui m̃alivi e kiena yum̃aena, nanene e la naṗa pe ape le Yu re poli, naṗa naga pa telivi ke e kiela yo lala.

²⁰ Ana pogos naṗa la amloge visena na suri la naṗa Pol naga pisawalia, kila sanene la amloge po manene la, la amieluar Ntewa vanonia. Ana e pogos nene, visena la moki m̃ena ga garu Yerusalem kana Pol, ana la akilia m̃a suri nene, ana apisa pa Pol, apisape “Wolai Pol, ko okilia rui

naṗa osape yaru la e nini la sane manu pe suri tai naṗa la amlelaga mare ga na wa, la nene ape le Yu ga lala, ana sa naṗa ko okilia, yeririna la ne sanene la akilia asum̃alu m̃arera manene la e kieta navisaluaena marua lala.

²¹ Ana lala amloge pa rui, naṗa yaru la asum̃a apisayu kare ko ke asape ko opa opi-ankare ga kieta lus la naṗa asike gare purvanua taṗena lala. La asape ko osum̃a opian ke la nene osape popon aligan rui navisaluaena kiena Mosis amio kala ṗelaga marua ne lala, ana asape osape popon manene m̃ena naṗa ve akila re si ṗaviu e narila lala.

²² ? Ana ṗisi na ita tekila ya narui, komin naṗa visena la nene kila la sinela kari ko manene pa rui? Ana nanagane, ve ve piavi re, ana ṗisi na monar la aloge m̃ena naṗa asape ko opimi osike pa e yo nini rui.

²³ Ana poga ga, ṗisi na ko okila ga ve sa naṗa ṗisi na mevisa van ko, komin naṗa mepisu pa mrapa tai rui naṗa okilia okila naṗa owe plan kiela sinemimiena nene. Pisi na monar okila ve sanene: e yo nene, ana imimi yeririna la vari naṗa nanua sumo, ana la akila navisaarena m̃arera tai pan Ntewa, apisape ṗisi na la avalia suri laṗasia va tol pogos ve sanene.

²⁴ Ana peni, la kiela pogos naṗa ṗisi na monar ava e Yum̃a Wa m̃ana Ntewa, naṗa vena la akila suri la e

lepas na kiela navisaarena nene, sane leniena lala, amio nalaena naikikena, a suri la ne sanene, nãpa sane la akilia awe ke sina ga vilula lala. Ana mepisu mesape popon sane ko m̃ena ga ova omio la nene, ova osũma omio la e pogos nãpa la akila suri la nene, ana popon m̃ena ga nãpa visae suri la punu ga nãpa la monar aul e pogos nene, ko ga ovisuvevea. Ana visae okila sanene, ana p̃isi na yeririna la avisu asape ko ope yaru tai nãpa osũma okekaran make navisaluaena kiena Mosis amio kana p̃elaga la na wa, ana p̃isi na la akilia asape visena nãpa amloge, nãpa pisayu ko, ana pe pe lelaga re poli.

²⁵ Ana e lepas kiena la nãpa pe ape Yu re poli, nãpa la amlelaga rui, ita tepisayu pa suri nene nanua rui, ana kieta visena la nene nanua tepisa ne, ana imimi mesiri pa e m̃aki tai pa pan la rui. Imimi mepisawal pan la, mepisape la monar avalia tata la nãpa li tãpena lala akila pa kũpãaena ea pa kiela nono la rui, a la monar ve akan re kuruta, pona akan tata na suri mali nãpa kana kuruta pe mlau re poli wa, a yokorena la monar ve akila re p̃elaga viowa, sa nãpa la atãpa lau, pona kolau.”

²⁶ Ana Pol pa kila ga sa nãpa la apisa, nãpa e legiena tãpena, ana naga p̃ere la vari nãpani, ana naga pa kila nalaena naikikena amio la,

a naga pa m̃ena ga loyumũa e Yumũa Wa m̃ana ne Ntewa amio la, vena loge asape p̃isi na kiela navisaarena naga p̃isi na va tol legiena ve via, ana p̃isi na monar la awar kiela nalaena navisaarena la veve taaga nene e legiena ya. Ana apisape visae legiena ve olua warovia, ana p̃isi na la asiar akila suri la nene.

Atarar Pol mon loyumũa e Yumũa Wa m̃ana ne Ntewa

²⁷ Ana e pogos nene, le Yu lãpas asike e Yumũa Wa m̃ana Ntewa, la nene akom perinae e lepas nae Esia la apimi, nanene e yo la nãpa Pol tetelivi e nanua sumo rui. Ana pogos nãpa legiena olua navisaarena kiena Pol la nene lavis ga p̃isi, ana le Yu la nãpa am̃al nãpa Pol m̃eke loyumũa e Yumũa Wa m̃ana Ntewa. Ana la akila pupia m̃aagena, la apa atarar Pol, ana asunyu kare naga pan yeririna lala,

²⁸ la apion pan la, apisape “!Ei, amiu le Israel lala, ailla imimi e yaru nene! !Yaru ke nanene narui nãpa naga sũma pa make e yo punu ga, ana naga sũma pisa kare ke ita le Yu lala, nãpa ita yeririna wa kiena ne Ntewa lala, a sũma pian kare yeririna la pisape kieta navisaluaena amio kieta Yumũa Wa nini, la pe ape suri re tai poli. Ana imimi mekilia m̃ena ga mesape naga p̃erevinaun ga yeririna lãpasia nãpa la pe ape le Yu re la poli, ana apimi loyumũa e yo wa na

Yum̃a Wa nini. !Yaru nene naga ãarnena kare manene Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa paþisi, popon tekila suri tai vania!”

²⁹ Apisa sanini, apisape Pol ãere yaru naþa pe pe Yu re poli pimi loyum̃a e yo wa, komin naþa apisu Pol vanua e mrapa naþa naga mial ke amio Tropimas naþa nae Episas, naþa naga pe pe Yu re poli, ana am̃ape pona Pol ãere naga pa loyum̃a.

³⁰ Ana la asum̃a akila ke sanene loyum̃a e Yum̃a Wa, ana m̃aagena nene naga pa m̃ena ga ãar make yo la e pulkumali nene, ana kila yeririna taþena la akiriri apimi. Apimi aþuar kare ga Pol, ana aþere naga pa vanua e Yum̃a Wa nene, ana pogos naþa la apa vanua rui, ana li wa la akotava ruru e kana mratava kerkeviu ne lala.

³¹ Ana pogos naþa asum̃a aþere Pol pa ke naþa asape awem̃aria, ana visena pimi tol yaru keviu kiena li na mara lala nae Rom naþa asike garu Yerusalem, pisape pupia mara kapuru ke gare.

³² Ana yerkawa nene sum̃alu veraga, pio kiena yeririna lala, amio kiela yaru na mara lala, ana la akiriri apito tano e yo naþa asum̃a akila ke pupia m̃aagena nene ea. Ana pogos naþa yeririna la apisu apisape yerkawa na mara nene pimi tol yo nene, ana la amligan Pol, la pe asu re

si poli.

³³ Ana yerkawa nene pimi, pisi pan kiena yeririna lala, pisape ava atarar Pol, ana aviar limana tai va e lala yaru tai, limana taþena va e lala yaru tai, aviar e sen. Pisi na naga piun tan la, pisape “?Ana yaru nene, naga ai? ? A naga kila ya ne pan amiu?”

³⁴ Ana yeririna la moki naþa asum̃a apiovion manene, laþasia apisape sanene, laþasia apisape sanene, pa m̃a pa m̃a ga yerkawa nene naga pe mloge kilale re si visena tai e lepas nen ya naþa la asum̃a akila ke ne, ana naga pisa pan kiena yeririna lala pisape awere Pol wasuþe va e kiela kove.

³⁵ Ana pogos naþa asum̃a apa ke e narin mrapa tai, ana mrapa nene ve tokak yokuskusun ga yeririna lala nene naþa la asum̃a sinelan ke asape asu si Pol wa. Ana yaru na mara lala aþure ga Pol pano,

³⁶ ana ãegas nen yeririna lala asum̃a asirau apimi, la asum̃a apiovionia, apisape “! Awem̃ar yaru viowa nam̃a! ! Awem̃ar ga naga mare!”

³⁷ Ana la asum̃a apano, ana lavis ga aimi atol mratava naþa navaen loyum̃a e lokove kiena ne yeririna na mara la nene, ana Pol piun tan kiela yerkawa, pisape “Awis, ko otam̃an inu neviun suri tai tan ko sumo wa.”

Ana yerkawa nene milan naþa Pol pis kome Krik pa-

nia, pisape “!A, ana ko okilia m̃a naṓa opis kom e Krik!

³⁸ ?Visae ve sanene, nesitom nesape ko ope yere Isip nini naṓa pe yam piavi re poli naga taṓali sape kila politik nene, ana naga ṓere yeririna lala manu vari apa e kiena ṓegas naweena yeririna nene, ana aṓure apa atapolou e yo korena. ?Ko na yaru ne na nene, ne?”

³⁹ Ana Pol pisatam̃ea, pisape “Ei, peraga, in na nepe yere Yu ke tai nini narui, ana in na nekilia nepisin visena nae Krik komin naṓa in na nae pupia pulkumali naṓa Tasas, e lepas naṓa Silisia. Ana in na sineun nesape neviun tan ko, naṓa ko otaṓan nevisi ke ne va ṓina moki la nene sumo wa.”

⁴⁰ Ana yerkawa nene taṓania, ana Pol sum̃alu su metava, ana kuan limana sape ava ruru la, ana la apimi apa ruru la nenaga paṓisi. Ana naga pisi pan la, pisi nena ga kome visena kiena ne le Yu lala.

22

Pol pisi pa la naṓa asape awem̃ar naga mare

¹ Ana Pol pisi pan la, pisape “Wolai lala, amio ata lala, in na sineun nesape ataṓan vena nekilali naṓa nevisa ruru suri make ga van amiu. Ayagogon ruru inu sumo wa.”

² Ana pogos naṓa la amloge Pol pisi ke pan la e kiela visena, naṓa visena

nae Epru, la apa ruru la narui, la sinelan asape aloge kiena visena.

Ana naga pisa, pisape

³ “In na yere Yu ga nini, sa ke amiu, a in na nepaeme e pulkumali naṓa Tasas, e lepas nae Silisia. Ana pogos na nepe sisi ke ga wa, in na nepimi e yo nini, e Yerusalem, in na yaru naṓa Kameliel naga pian inu, naṓa akilia ruru naga rui. In na netotano e lana, naga pian ruru inu e navisaluaena punu ga kiena ne kieta yermarua lala, pano pano-o inu towe nepimi nepe navianena tai na navisaluaena nene. A sane amiu nanagane, amiu asitom manene asape akila kia kiena ne Ntewa imi ve keviu, inu m̃ena ga, e pogos la nanua sumo, nekila yum̃aena kiena ne Ntewa amio kiau malena wetelu.

⁴ E pogos nene, inu m̃ena ga pe sineun manene re nenaga la naṓa ataveve ke Mrapa Viu nene poli, naṓa nesum̃a netetelivi ke sanene nakale ke la naṓa la asum̃a ataveveia, ana nesum̃a netarar la, a nesum̃a nokoven la ke apa e yum̃a naloge viowaena, yerm̃ene lala amio sira lala. E pogos nene sineun nesape la monar amarmare ga, a sineun nesape kiela Mrapa nene monar ṓisi vilaga.

⁵ Suri nene, akilia aviun tan ṓarin yaru wa amio kiena nasumonena lala na

kiena kumali, komin la akilia ruru inu nãpa nekila sanene. A e pogos nene, la asiri m̃aki lãpasia, vena kila sa nãpa nekilia neva nom̃ene yaru na Mrapa Viu la nene e kiela yo lala.

“Ana e pogos tai, nemla m̃aki tai sanene, ana sineun nesape neto garo tano Tam̃askas vena netarar la nene e yo nene, vena neviar la e sen, ana neligan plan la awasũpe si aimi e nini vena kieta yerkawa lala la ala nakoaena van la.

6 “Ana e pogos nene, nemialoro m̃a nepa sane, ana tol kolpae, lavis ga netol Tam̃askas, ana nemilan ga nãpa pupia yomerarava tai pimi veraga tegoli yo nãpa nemial ke nepa ea.

7 Ana suri nene kila nemloru nepito tano e porotano, a nemloge visena tai, pisape ‘!Sol o, Sol o! ?Komin ya ne ko okila kare inu ke sanene sa nãpa osũma okila ke ne?’

8 “Ana nepiun tania, nesape ‘?Ana Sũpe, ko ko ai?’

“Ana nemloge naga pisi ke sina ga pan inu, pisape ‘Yesu nae Nasaret nene, nãpa ko okila ke piowa pania, nene inu ga ne.’

9 Ana la nãpa asike varaun inu e pogos nene, la apisu pupia yomerarava nene, ana la pe amloge re pulgona nene nãpa naga pisi ke pan inu poli.

10 A siraunia, nepiun ke sina ga, nesape ‘?Ana Sũpe, p̃isi na nekila sanape narui?’

“A Sũpe pisa pan inu pisape ‘Ko osũmalu, oyali ova ga loyuma Tam̃askas rui, a p̃isi na yaru tai im̃asu visawal van ko e yumaena la nãpa nemligan ruru p̃isi rui vena p̃isi na oyumaenia.’

11 Ana nemloge visena nene, ana pe nepisu re si suri poli, komin pupia yomerarava nene kila kila-marau p̃ala, ana la atarar ga lum̃au, asumon inu e mrapa, mepa meporu Tam̃askas.

12 “Ana pe yam piavi re nena ga, yaru nae e yo nene tai pimi pisu inu. Naga pe yaru tai nãpa naga pe yaru kiena ne Ntewa kemua lelaga, a naga mlogear kieta Navisaluaena, a kieta le Yu lala nae e yo nene, la apisu naga sane naga pe yaru wo tanea tai pãpisi, a kiena kia Ananaias.

13 Ana naga pimi sũmalu su lavisi pun inu, ana pisi pan inu, pisape ‘!Wolai Sol, nanagane, nesape kilamaram̃a imi wo sina!’ Ana e ke ga e pogos nene sa nena nene, ana nekilia nepisu kilale marana ne Ananaias nene.

14 Ana naga pisi ke sina ga pan inu, pisape ‘Ntewa Na Mava kiena ne repita lala, naga pisaar ko sumo rui, pisape ko ke narui nãpa p̃isi na ko okilia kiena nasitomwanna keviu tai, a vena ko ke narui nãpa ko ovisu kiena Yaru Mesmesu a ologe kiena visena.

15 Ntewa pisaar ko p̃isi rui, pisape p̃isi na ko ova ovisawal va yeririna lala e yo

make ga, suri make ga la naṓa opisuia a omloge.

¹⁶ Ana nanagane ga ne, ita monar tekila suri tai sumo wa. !Monar osum̃alu, monar akee ko e kia kiena ne Yesu, ana kia ga nene kee plan kioṃa mlamulena viowa lala, oimi oikiki e marana ne Ntewa!’

¹⁷ “Ana siraunia, in na neṓasuṓe inu ke sina ga e nini Yerusalem, ana nepa e Yum̃a Wa ṃana ne Ntewa, sineun nesape nekila leniena. Ana pogos naṓa nesuṃa nemlen ke sanene, nemloge sane kiau sitomena pa kovio,

¹⁸ ana nepisu Suṓe pisi pan inu, pisape ‘Ovitaṓili, omolue Yerusalem vilaga, komin la nae e yo nini, visae ko osunyu van la e ya naṓa inu nekila pan ko, ṓisi na taṓatete nena ga alelaga e ko.’

¹⁹ “Ana nepisa pania, nepisape ‘Ana Suṓe, la akilia ruru inu ṓisi rui, amio ya naṓa in na nesuṃa nekila ṓesania. La akilia ṃaga asape inu ke ga narui naṓa nesuṃa netetelivi ke e yum̃a lala nalotena kiena ne imimi le Yu lala, a nesuṃa nepuarar ke la naṓa amlelaga ke e ko. A la apisu ke rui naṓa in na nesuṃa noṃe la nene, a nesuṃa nokotawe la ke e yum̃a nakoaena, ana in na nesitom ke nesape la monar alelaga e inu sa naṓa nepe lelaga ga.

²⁰ A nanua ne, pogos naṓa

kioṃa yaru nene Stipen, kana kuruta mlau, la akilia ruru po paṓisi naṓa asape in ke naṓa nesuṃa nemio la e pogos nene narui. Pogos naṓa la akoveṃaria, in na nemiila la, in na nepisuar ruru ṃala kulkota lala. !La monar alogenu!’

²¹ Ana Suṓe pisa ga pan inu, pisape ‘Omolue e yo nini, sineun nesape neli-gan ko ova koperina vaṓisi, ovanon la naṓa pe ape le Yu re poli.’ ”

²² Ana pimi tol aora nene, la naṓa asuṃa amiagogon ke Pol la asuṃa amiagogon ruru ga, ana nanagane, kiela sinemimiena e naga pimi ke sina ga, la apisape “!E, po-pon aweñar ga yaru na pi-owa lepa ga sanene! !Ita pe sinetan re yaru na sanene naga mali sike e yomarava nini poli!”

²³ Ana la asuṃa api-ovion sanene, a la asuṃa atatanogin Pol e ṃala kulkota lala, a la asuṃa akoven puluyavi na mrapa pa kar ga e yo punu ga.

²⁴ Ana yerkawa kiena ne yaru na kilaen mara lala pisape la aurelua Pol vetan ṓina nene va loyumuṃa e kiela kove, a naga pisape alili re naga wa, la aṃareran naga vena alual li suri ya naṓa naga kila ṓina la sinela kari manene naga sanene.

²⁵ Ana pogos naṓa la apiar Pol ṓisi, la asape awe narui, ana Pol pisa pa kiela nasumonena tai,

pisape “?Sanape, mesmesun ga nãpa awe yaru tai sanene nãpa naga sike vatanon navisuarena nae Rom, a nãpa naga pe pali re kumali yam tai poli wa vena la alĩpere ruru naga, pona akilia awe ga naga sa ga nene?”

²⁶ Ana pogos nãpa nasumonena nãpani mloge naviunena kiena ne Pol nene, naga pisape ve awe re si naga wa, ana naga pa pisu kiela yerkawa veraga, pisape “? Ei, ̃pisi na ko okila ve sanapen yaru nene narui? Naga sum̃a pisa ke pisape naga sike vatano e navisuarena nae Rom ne.”

²⁷ Ana yerkawa nene pimi si sape visu Pol, viun tania, visave “!Ei, ko na opisa ruru ke ne! ?Ko na osike vatanon navisuarena nae Rom, pona peraga?”

Ana Pol pisatam̃ea, pisape “Ee, in na sanene narui.”

²⁸ Ana yerkawa nene pisa pa Pol, pisape “?Ana ko na sanene na sanape ne? Nãpa in na sanini, in na nopul pupia kilavaru tai ne.”

Ana Pol pisa sanini, pisape “Pona ve sanene yo. Ana inu, ata na sa kemua nene rui, ana in na nepaeme, in na sa ke m̃ena ga nene.”

²⁹ Ana pogos nãpa yaru la nãpa asape awea amloge visena nene, akilia narui asape Pol naga pe yerkawa ta ne sanene. Ana la apur matan veraga, akilia asape tãpatete si awe naga narui, a yerkawa m̃ena ga nene,

nanagane naga m̃ena ga marau li laa narui, komin naga yaru na kilaen mara nae Rom, ana naga kila piowa pa Pol rui nãpa naga m̃ena ga sike vatanon navisuarena nae Rom.

La ãpere Pol pa e pupia kumali kiena ne le Yu lala

³⁰ Ana kolulagi, yerkawa kiena ne yaru na kilaen mara la nene naga sum̃a sinenan ke na wa sape popon sa kilia ya ne pe pur̃pes nen veveyuena nene, ana naga pio yerkawa lala kiena ne yaru wa lala amio nasumonena lala kiena ne le Yu lala, pisape la monar asum̃ate naga gare kiela pupia kumali. Ana naga pisa pisape akila plan sen la e Pol, ana naga ̃pere naga pito garo tano e kumali nene, naga mligan Pol sike likan la.

23

¹ Ana Pol naga tarlua marana pa metava tamaria yerkawa la nene, ana naga pisa pan la, pisape “Wolai lala, e kiau malena wetelu pimi tol ̃pane, e yum̃aena punu ga kiena ne Ntewa nãpa nekila, in na pe nemloge re suri tai miyur sineu poli, nãpa pisape in na nekila pe mesmesu re poli. ! Peraga rui!”

² Ana pogos nãpa ̃parin yaru wa nene Ananaias naga mloge visena nene, naga sinena kari Pol pãpisi, a naga pisa pan la nãpa asike lavisin Pol sape alĩpa gona.

³ Ana Pol pisi towe laa pan naga narui, pisape “!Ei, ko ovisuar ko, yokorena Ntewa weñar ko na wa! Ko ototano ke e yo na kieta navisaluaena, e yo na nalipereen yaru, ana siraunia ko ke ga naña okilaro si navisaluaena nene narui, naña ko opisa osape la alipa inu sanene. Ko ope kulupopos ga na oteke ne.”

⁴ Ana la naña asike lavisi apisape “?Ei, ko osape poga ga naña ko opisa kare Parin Yaru Wa kiena ne Ntewa sanene, pona peraga?”

⁵ Ana Pol pisape “! Ke, lelaga o! Wolai lala, inu nemloge kiena visena, ana pe nekilia re si po laa rui, in na pe nesitom re si nesape naga pe Parin Yaru Wa nene poli. Ana sane ami u apisawal ruru pan inu narui, ana nekilia naña nepisa suri pe po re pan poli, komin Visena Wa kiena ne Ntewa naga pisawal ruru rui, pisape pe pe pon re ita tevisi viowa van yerkawa kiena ne kieta yeririna la poli.”

⁶⁻⁸ Ana Pol naga pe kilia re si ya naña yoko naga visa po laa rui, ana naga pisu sane la naña asike loyurña e viorena e pogos nene, la pñasia ape Varasi, a la pñasia ape Satusi. Pegas lua nene asurña apepeyu pañisi, komin Satusi lala apisa ke asape yeririna lala tañatete amal si vetan namarena, ana

apisa suri la ne sane navisi lala, pona ninuna lala, apisape suri la nene, pe sur ta sa re nene poli, ana Varasi lala amlelaga e suri la nene. Ana Pol kilia narui, yoko visa sanape ne, ana naga pio yerkawa la nene, naga pisape “Wolai lala, in na nomolue ruru nena e lus kiena ne Varasi lala. Arimau lala la ape Varasi, a inu mñena nepe Varasi. Ana amio Varasi lala, in na nemlelaga naña nesape pogos naña yaru mare, siraunia, ana yoko naga kilia mali sina. Ana nesitom nesape nesumñalu nesu vamo e maramiu nanagane komin naña yaru lañasia asitom ke asape avis van inu komin kiau nalelagaena nene.”

Ana visena kiena ne Pol nene kila Varasi la naña asike e nene ana la asiar ke sina ga naña apeveyu amio le Satusi la naña asike ne, kila sanene la punu ga naña asike e viorena nene la amlipere la ke sina ga.

⁹ Akila mña sanene pano-o, mñaagena pimi keviu pañisi, a siraunia, navianena lañas e lepas na puna ne Varasi lala asumñalu, apisi mñarera pañisi, apisape “Imimi mepisu sane yaru nene naga poga ga, pe suri re ta naña ita tekilia tevisi van naga vanon poli. ?Ana ane kilia, pona pe lelaga ga naña ninuna wo tai, pona navisi tai naga pisi pan yo?”

¹⁰ Ana sinemimiena nene

naga pano keviu laa narui, la asu m̃a asitom ke asape asulania, ana yerkaŋa kiena ne li na mara lala naga pisu sane piowa laa narui, naga maraun sape sa p̃isi la nene akarkare manene laa Pol, ana naga pitetalia kiena yaru lala apito tano, aṽerelua Pol petan yeririna lala, ana aṽere naga pa si e kiela kove.

¹¹ Ana siraunia, kolemallo, Pol pisu naṽa Suṽe sum̃alu sike ga lavisinia, naṽa sum̃a pisi pania, pisape “Pol, ve omarau re. Ko opisawal ruru inu pan yaru m̃arera lala nae e nini rui, ana sineun nesape p̃isi na ko monar okila m̃a si sanene yam tai, naga nene garu Rom.”

Le Yu laṽasia asape aki-lali naṽa aŋem̃ar Pol

¹² Ana kolulag, le Yu laṽasia apim vinau ga lele taaga, vena avisayu ve sanape naṽa akilia aŋem̃ar Pol. Ana pogos naṽa amal mrapa ta narui, ana la apisaar e kia kiena ne Ntewa naṽa aligan kinanena amio namunena lala, vano-o tol naṽa la monar aŋem̃ar Pol sumo wa.

¹³ Ana la naṽa apirananar la e visena nene a naṽa akila navisaarena sanene, la ataulu yaru la lualima yam vari.

¹⁴ Ana siraunia la apano apisu yerkaŋa kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena lala, ana apisawal suri nene pan la. Apisape “Imimi

mepisaar m̃arera pan Ntewa rui, naṽa imimi mevalian kinanena punu ga vano-o tol pogos naṽa imimi mekilia mowem̃ar yaru nene.

¹⁵ Ana sinemimin mesape aiila imimi, naṽa amiu amio la naṽa e kieta kumali, amiu aligan visena vano van yerkaŋa kiena ne yaru na mara la nene, avisave naga were si yaru nene vato si garo tano kumali, avisa kotalia ga naga avisave asitom asape avisuveve sina visena la nene. Ana imimi mesum̃ate ga e mrapa, a pogos naṽa atomi, mowem̃aria, naṽa naga sike perinan kumali wa.”

¹⁶ Ana siraunia, narina ne vinena Pol tai, naga mlogewal naṽa asum̃a apisayu ke asape p̃isi na la akila ve sanene ve sanene, ana sisi naṽani pa mesmesu ga e kove kiena ne yaru na mara lala, pa pisawal suri nene pa Pol.

¹⁷ Ana Pol pio yaru na mara la tai, naga pisape “Ei, awis, ko oure yaru viu nene vano visu kiamiu yerkaŋa, naga kilia ke sur tai naṽa popon yerkaŋa nene naga monar loge.”

¹⁸ Ana naga ṽere mearu kiena ne Pol nene pa puna ne kiela yerkaŋa, pis pania, pisape “Pol naṽa sike garo e yum̃a nakoana, naga pisape noure kiena mearu nene im̃asu visawal suri tai van ko.”

¹⁹ Ana yerkaŋa nene naga tarar limana ne yaru viu

nene, ãere yapen ga pa sanene, ana piun tania, pisape “?Ana ko ositom osape ovisa ya ne van inu?”

²⁰ Ana mearu kiena ne Pol nene pisa plan pania, pisape “Ko opisu ke ne, yerkawa kiena le Yu lala apisirilua kiela sitomena ta rui, naãa asape aweãar meruou naãa, Pol. La apisa rui apisape yoko aligan visena iãasu van ko, asape la sinelan avisuveve re laa visena la nene e lepas nene wa, ana aviun tan ko vena peni, ana oure si Pol vitove garo e kiela kumali.

²¹ Ana pe pon re naãa okila sanene poli, komin naãa la asumã akila kokan ke ga nene. Apisa ruru rui apisape pogos naãa visae asike mrapplepa, ato ke garo tano, ana lala lualima yam vari nene awulan amiu, aweãar meruou nene. La nene apisaar pa Ntewa rui apisape yoko aligan kinanena amio namunena vano-o avisu naãa sane la aweãar naga ãisi, a la nene na asumãate amiu ke rui, vena visae otamãan naãa amiu ato si garo tano.”

²² Ana yerkawa nene, pisa pan mearu kiena ne Pol nene, pisape “Poga, ana nevisa mesmesun van ko, ve ovisawal re si van yaru tai naãa ko opimi opisawal suri nene pan inu. Ana potena paãisi, ko okilia ova si umã narui.”

Amligan Pol pano pan ãarin suãe tai nae Rom garu

Sisaria

²³⁻²⁴ Ana yerkawa kiena ne li na mara la nene naga pio kiena yaru lua, naga pisa sanini, pisape “Suri lala naãa e lepas na yaru nene naãa Pol, la apimi m̃arera paãisi. Nanagane, yoko in na neligan naga va e limana ne kieta ãarina suãe naãa Vilikis, naãa naga sike garo tano Sisaria. Amiu lua, akila ruru ãegas tai na kieta yaru na mara lala, vena amiu akirakirava ruru wo e Pol, amiu aure naga vito garo tano. Amiu akilia aure yaru na mara la ve ponotia ve lua, amio la lualima yam olua naãa la akus wosi, amio si la tol ponotia ve lua naãa la awar pupia kalie na mara lala. Ana akus m̃ena ga wosi kiena ne Pol tai vena naga kilia va totano ea. In na sineun nesape aligan ko-taãa kolemallo, e pogos naãa yemalolo rui.”

²⁵ Ana yerkawa nene siri m̃aki tai vena alarar amio la avano, naga siri sanini, pisape

²⁶ “Maki nini, inu Klotias Lisias, naãa nesiri piãasu pan ko, Parin Suãe Vilikis, naãa ko ope yerkawa nae Rom naãa ko opisuar ke kieta pupia lepas nene.

²⁷ Inu nekekara keviu naãa nevitawe ko sina e m̃aki nini.

Yaru naãa aãere piãasu pan ko nene, kiena suniena nena sanini: sumo, le Yu lala nae e

nini atarar naga, lavisi awem̃aria. Ana sirau-nia, nemlogewal naṽa naga sike vatanon kieta navisuarena nae Rom, ana imimi mepato garo tano, ana meṽerelua naga petan limana ne le Yu la nene.

28 Ana sineun nesape nekilia ya naṽa naga pe miasin suri nene, ana neṽere naga pito e kiela kumali keviu.

29 E pogos nene, nepisu naṽa naga pe kila re sur tai naṽa torokin awem̃ar naga poli, pona ala nakoaena vania, ana nepisu sane la asuṽa apepeyu ke amio naga e ga e lepas na navisaluaena na kiela nalotena ga.

30 Ana sirau-nia, visena tai pam tol inu, pisape apisayu rui a aṽal mrapa rui vena akilayonli sina vena awem̃aria mare. Ana nepisu sane popon vena nevitetalia naga iṽasu puṽa vilaga, ana nepisawal ṽena ga pan la naṽa sinela kari naga, nesape la monar aiṽasu avisawal suri la naṽa la asitom ke asape aliṽere naga vanonia e maram̃a."

31 Ana li na mara la akila sa naṽa kiela yerka-wa nene pisa, ana kole-malo la aṽure Pol, ana pupia ṽegas nene amligan yo Yerusalem, apano atol yo garu Antipa-tris.

32 Ana kolulag nena, yaru

na mara la naṽa amial ga, la aṽasuṽe la sina apa ma Yerusalem, ana la naṽa la akus wosi, lala amio ke Pol na wa, la apito ke sina ga e kiela mrapa, apito garo Sisaria.

33 Ana pogos naṽa apimi aporu e yo nene amla ṽaki nene pa ṽarin suṽe nene narui, a sirau-nia aṽere Pol, apano amligan naga sike e limana.

34 Ana ṽarin suṽe nene pulo ṽaki naṽani ṽisi, ana naga piun tan Pol, pisape naga pe yaru nae lepas nape. Ana Pol naga pisape naga pe yaru nae ga yo garo Silisia,

35 ana ṽarin suṽe nene naga pisa sina, pisape "Ana poga ga, ita monar tesuṽate ga yaru la naṽa yoko avis van ko, ana pogos naṽa aimi, ana nouarar visena nemio amiu." Ana naga pisa pan kiena yaru na mara lala, pisape "Yaru nene naga kilia sike amio ita na wa e yuṽa marua ṽana ne ṽarin Suṽe Erot nene, naṽa ita tesike e nanagane, ana amiu aki-rawo ruru naga ea."

24

Le Yu lala la apimin apisape avis va Pol e marana ne Pilikis

1 Ana Pol suṽa ga sanene, tol legiena lima ṽarovia, ana sirau-nia, ṽarin yaru wa nae Yerusalem naṽa Ananias pitomi garo tano Sisaria, naga amio nasumona taṽena lala kiena ne le Yu lala, amiowar ke yaru na

navisaluaena tai, vena naga visi kiela, kiena kia Tetalas. Ana la nene apa apisu Parin Suṽe Pilikis vena avisawal suri la punu ga naṽa la sinelan asape avis va Pol vanonia.

² Ana la apio m̃ena ga Pol pimi loyuma, ana Pilikis mla pog pa Tetalas vena naga kilia vietava e kiela visena.

Ana naga pisi pa ṽarin suṽe naṽani, naga pisape “Parin Suṽe Pilikis, imimi mekekara paṽisi naṽa mesumaḷu mese maraṽa ṽane, komin mepisu naṽa ko osuma opisuar ruru imimi po paṽisi. Siar e pogos naṽa ko opuarar ke yumaena nene, pimi tol nanagane, kiona manmaruaena naga kila sumare wo sike e purvanua nini, a ko osuma okila ke suri viu la moki vena iilaen yumaena e yo nini.

³ Sanene, mepisa potena keviu pan ko naṽa silaga osuma okila ke po pan imimi sanene.

⁴ Ana ko, kiona yumaena moki, pe pon re mekila kare ko e kiamimi visena la ve moki poli, in na sineun nesape neviun tan ko vena ko owo van imimi, oyagogon kiamimi narin visena tai naṽa plas laa ga.

⁵ “E lepas kiena ne yaru nene, mepisu sane naga pe ṽarkawa towe laa sane. Naga suma telivi ke piora e le Yu lala e purvanua taṽena lala, a e yo punu ga naṽa naga pa ea, ana naga kila ke yaru la apiṽa

a apeveyu. A naga pe nasumonena na ṽegas kiena ne yaru la naṽani, naṽa apisape naga molue garu Nasaret, naṽa pona naga pe nalotena taṽena, pona visae peraga, la asuma akila ke ga politik yo.

⁶⁻⁷ A pogos naṽa yaru nene pimi sike garu Yerusalem, naga kila piowa pano pano-o ṽisa, naga sinenan pisape kila kare sur wa na kiamimi Yuma Wa nene, ana kila narui mepa metararia.

⁸ Visae ko oviun ga tania, ṽisi na okilia ologe sur la naṽa imimi mepisa naga pe lelaga nena ga.”

⁹ Ana pogos naṽa naga pisi ke sanene, le Yu taṽena lala la asuma asisilin ṽarila, la asuma apisa ke apisape “Naga ke nene narui, sa ke ga nene, lelaga ṽa.”

Pol pisataṽe la

¹⁰ Ana siraunia, ṽarin suṽe nene naga kira pisu Pol, naga mla pog tai pania vena naga kilia la kiena navisatameena. Ana Pol pisape “Parin Suṽe Pilikis, sa naṽa ko okila ma nalipereena pan imimi e purvanua nini e kas moki ṽaro pa rui, in na nekekaran naṽa nesumaḷu nese maraṽa vena nekila kiau navisatameena.

¹¹ Nesape nevisa ga van ko sanini, in na nepa ma Yerusalem nanua ga ne. Visae oviun ruru tan yaru lala, ṽisi na olual naṽa sane in na nepa e yo nene vena neva ga nelen e Yuma Wa mana ne Ntewa, pe tol re

legiena lualima taaga pa vari po laa wa.

¹² A pogos naṗa nesike e yo nene, pe apisu re naṗa nekila suri tai poli. In na pe nepepeyu re nemio yaru tai poli, a pe nepisa re pa yaru lala nesape akila suri tai poli. E Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa, pona e yum̃a na leniena lala, pona e pulkumali e nape, ana in na pe nekila re nena suri tai poli.

¹³ A sur la naṗa apisa mare ga pan ko nanagane, apisape in na nekila sanene sanene, naga nene na visena na kiela ṗegas ga nene, ana la pe apisa re suri tai pan ko poli vena iilaen kiela visena nene, vena kila na ko ovisu sane kiela visena nene na pe lelaga.

¹⁴ “Ana sur taaga ga nekilia netam̃ania, nekilia nevisa van ko nevisave lelaga, in na nekila kemua naga nene. Sur nene, naga sa naṗa in na nesum̃a netaveve ke Mrapa Viu nene, naṗa la apisape naga nalotena taṗena. Ana naga pe sa re nene poli, komin naṗa e Mrapa nene, imimi mesum̃a memlotun ke Ntewa taaga ga, naga pe Ntewa kiena ne repimimi marua lala na sumo, a mesum̃a memlelaga ke ga e sur la naṗa kiamimi navisaluaena pisa, pona naṗa kiamimi navisawalena lala la asiria.

¹⁵ Ana taveve suri la nene, in na neṗasine ga Ntewa,

maran taaga sa ke ga naṗa la m̃ena ga apisu ga naga, asape ṗisi na naga kila yaru la make ga am̃al ke sina ga e marena, naga nene na la naṗa la amesmesu e marana, a la naṗa la pe amesmesu re e marana poli.

¹⁶ Ana komin naṗa nekilia m̃a nesape ṗisi na Ntewa kila sanene, in na pe nesitom re nena nesape nekila ṗelaga viowa tai sanene poli, ana e pogos punu ga, in na noṗaryo paṗisi vena narin suri tai ve yur inu re pogos tai visave in na nekila ke piowa e marana ne Ntewa pona e mara yeririna lala.

¹⁷ “Ana kas laṗasia ṗaro pa rui, in na nepa nesike e purvanua taṗena lala, ana siraunia, nanagane ga ne, in na neṗasuṗe inu ke sina ga nepimi Yerusalem. Ana yaru nae gare lala, la akuwañ nalaena tai vena iilaen kiamimi yeririna lala nae Yerusalem, ana in na noṗar nalaena nene nepimi, neṗar pan la, a in na sineun nesape neva nekila ke m̃ena ga kuṗaṗaena laṗasia e Yum̃a Wa m̃ana ne Ntewa.

¹⁸ Ana pogos naṗa nesike e Yum̃a Wa, nekila kuṗaṗaena na ikikiena rui, ana la nene la apimi apisu inu. E pogos nene, pe yaru taṗena re la asike amio inu poli, a pe visena re poli pona m̃aagena re nena poli, peraga, ana siraunia, le Yu laṗasia nae Esia apimi, ana la ke nene

narui naṽa asiar veveyuena nene.

¹⁹ Ana la nene naṽa ape purṽes nen sur nene, visae la asitom asape in na nekila sur tai piowa, ana popon visae la m̃ena asike amio ita e nini nanagane vena la avisawal li van ko, ana pe nom̃al la re poli.

²⁰ Visae peraga, popon ovi-unli tan yaru taṽena la ne asike ne, ovisave pogos naṽa la aṽere inu nepa e kiela kumali, am̃al sane in na nekila ya. ? In na nekila ya ne pe mesmesu re poli, pona nepisa visena ya naṽa piowa? In na pe nom̃al re poli.

²¹ Ana visena taaga ga naṽa nepisa, nepisa sanini, nesape: Inu na nepisu sane sinemiun asape aṽis van inu ṽane, komin ga kiau nalelagaena nene, naṽa pisape pogos naṽa yaru mare, ṽisi na, naga kilia mali ke sina ga. Nepisa visena nene ṽisi, ana kila la ga asum̃a apeveyu ke sina ga pan la.”

²² Ana ṽarin Suṽe Pilikis nene, naga kilia towe m̃a sur moki rui e lepas na Mrapa Viu nene, ana pogos naṽa naga pisu sane veveyuena nene, le Yu lala amio Pol akila vanon ga sur nena ga la nene, ana naga kalo nena visena, pisape “Poga ga, ṽisi na ita tesum̃a e nini sumo wa. Pisi na nesum̃ate ke ga yerkaewa kiena ne yaru na kilaen mara la nene Lisias vena kom ma Yerusalem

vitomi neloge ruru kiena visena nene wa, ṽisi na nela kiau naliṽereena van amiu.”

²³ Ana naga pisa pan kiena yaru na kilaen mara lala, pisape la atarar ga Pol, apisuar naga, ana naga pisape ve akila manene re m̃arera vania, la monar atam̃an naga yaloro m̃aga, a ve avisaluṽar re kiena erau lala vena aimi ayaliali naga avisuaria.

Pol pisayu Yesu pa Pilikis amio wona

²⁴ Ana ṽarin Suṽe Pilikis, naga wona sira re Yu tai, kiena kia Trusila, ana lalua nene la sinelan asape asun re amio Pol wa. Ana legiena laṽas ṽarovia, ana lalua apimi e yo naṽa Pol sike ea, ana aṽere Pol pimi pula, ana Pol pisi amio lalua, naga pisayu kiena nalelagaena naṽa e Kristo Yesu.

²⁵ Ana Pol mligan visena la moki la sane pan lalua, naga sitom ṽele la ga, naga pisayu sanape naṽa yaru monar kila ṽelaga mesmesu, a naṽa yaru naga monar kawē ruru kiena malena mesmesu, a pisayu m̃ena ga naliṽereena kiena ne Ntewa naṽa ṽisi na imi e Legiena Maro. Ana pogos naṽa Pilikis mloge visena la nene, naga mloge sane miyur manene kiena sitomena paṽisi, kila narui naga marau towe laa sane, ana naga pisa pa Pol, pisape “Poga ga, toroki narui. Ko ova si loyum̃a e nene sumo

wa, ana visae nelual si kiau pogos tai, ĩisi na neligan si visena vim̃asun ko."

²⁶ Ana pogos naĵa Pilikis pisa visena nene, naga kiena sitomena viowa m̃ena ga tai toĵa ga, naĵa naga sitom ke pisape ĩisi na Pol naga war kilavaru keviu tai vania, vena kilia visa va Pol visave Pol kilia molue sina. Ana kiena sitomena nene kila narui naga mligan luen ga visena panon Pol, a naga suĵa sun amio naga yam mokliu.

²⁷ Ana naga kila m̃a sanene pano-o tol kas lua, ana naga ĩisin kiena yum̃aena nene. Ana naga pe taĵan re Pol molue si e yo naĵa apuarar naga sike e poli, komin naĵa naga sinenan pisape kila le Yu la akekaran naga. A siraunia, yaru taĵena tai pimi kus lelana ne Pilikis nene, kiena kia Posias Pestas.

25

Pol pisape Sisa ga naga monar liĵere naga

¹ Ana ĵarin suĵe viu nene Pestas, naga pimi garu Sisaria, pimin vena visuar kiena lepasia nene, ana siraun naĵa legiena telu ga ĵarovia, ana naga pisu naĵa naga monar vavini visuveve yo ma metava Yerusalem.

² Ana pogos naĵa naga pa tol yo nene, ana naga piora amio yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio yerkawa taĵena lala kiena ne le Yu

lala, ana apisa kare Pol pania. Ana am̃areran pania,

³ apisape visae naga sitom sape kila suri wo tai van la, ana lala sinelan naga ligan Pol wasuĵe sina imi pula, vena la akilia aure naga va kumali avis vania. La apisa sanene, ana la asum̃a asitomwan ke rui asape visae Pol imi, ana la ava asum̃ate naga gare, a vena awem̃ar ga naga mare m̃eke mrapa komsusia.

⁴ Ana Pestas pisape "Poga ga, ana ve ve piavi re inu m̃ena nowasuĵe sina neva garu Sisaria, naĵa la asum̃a atatar ke yaru nene sike ea.

⁵ Sanene, ana amiu yerkawa laĵasia, akilia ataveve inu teto garo ne, tevisu ve sanape. Visae yaru nene kila suri laĵasia naĵa pe mesmesu re poli, ana tekilia tekila kana visena nena e pogos nene."

⁶ Ana Pestas sike amio la gar Yerusalem pe tol re legiena lualima yam taaga pa vari poli, ana naga pito si garo Sisaria, amio yaru laĵas naĵani. Ana e ga e legiena na siraunia, naga pa totano ke e kiena yo naliĵereena, ana naga pisape avano aure Pol imi.

⁷ Ana pogos naĵa Pol pimi loyum̃a, ana le Yu la nae Yerusalem naĵa ataveve Pestas apimi, asum̃alu asu, ana asum̃a apisawal ke pupia suri viowa la moki liu naĵa apisape Pol naga kila, ana kiela visena la nene pe sum̃alu re nena ga.

⁸ Ana pogos naĵa Pol sine-

nan sape la kiena navisa-tam̃eena, naga tero plas ga, pisape “In na pe nekila re nena suri tai poli, naṗa nekilaro navisaluaena kiena le Yu lala, a pe noṗarnena kare re Yum̃a Wa nae Yerusalem poli, a pe nekilaro re m̃ena ga navisaluaena kiena ne ṗarin suṗe nae Rom poli, naṗa Sisa.”

⁹ Ana Pestas nene, naga sinenan sape le Yu lala la aloge wo e naga, ana naga sitom sape kilayonli kila ve sa naṗa la apisa pania, ana piun tan Pol, pisape “? Sanape, pona popon neure ko teva nevisi ga van ko ma kumali nae ma Yerusalem, ana yoko ko osum̃alu sina ga ose marau e yo nene yo?”

¹⁰ Ana Pol pisatam̃ea, pisape “Nanagane, e yo nini, in na nesum̃alu rui nesike e maram̃a, ko yaru naliṗereena navisaluaena kiena Sisa nae Rom. Visae suri nakilaena tai van inu, ana yo ke nini narui naga mesmesun ga naṗa ko okila. ?Ana yoko nevavin si ya ne ma Yerusalem ne? Ko opisu kilale rui naṗa e lepas kiena ne le Yu lala, ana pe kiela visena tai sum̃alu re nena e inu poli, peraga.

¹¹ Ana visae ko opisu nekila suri tai piowa torokin naṗa monar nemare vanonia, ana poga ga nene, in na pe nekilayonli re naṗa noure vetan poli. Ana visae la nene, pe kiela visena re si tai naṗa kilia sum̃alu sum̃a poli, ana pe

mesmesu re nena naṗa ko oiila inu nowasuṗe sina neva e limala vena la akila ya naṗa la sinelania van inu. Ana nanagane, sa naṗa nekilia nekila, sane nesike vatanon navisuarena nae Rom, ana nepisa ruru ga pan ko nesape sineun Parin Suṗe Sisa nae Rom, naga ga monar liṗere inu.”

¹² Ana visena nene kila Pestas pano pis amio kiena kansel la sumo wa, ana sir-aunia, pimi sina ana pisape “Ko opisa rui opisape sinom̃an Sisa ga liṗere ko. Ana nepisape poga ga, yoko osum̃alu ga ose marana ne ṗarin suṗe nene narui.”

Pestas sunyu Pol pan suṗe keviu taṗena nene Akriṗa

¹³ Ana siraunia, legiena laṗasia ṗaro sina, ana suṗe keviu na yo taṗena tai pimi garu Sisaria. Naga kiena kia ne na nene, Akriṗa Nalua, ana naga pimi amio vinena naṗa Penis. Lalua amloge naṗa Pestas siar ga kiena yum̃aena na wa naṗa pe ṗarin suṗe nae lepas nene, ana la sinelan asape aimaialialia.

¹⁴ Ana la lua asike e yo nene pano-o, ana yam moki naṗa la asum̃a asun amio Pestas nene, ana legiena tai, ana Pestas sunyu ga lepas na puna ne Pol pan lalua. Naga pisa pan la lua, pisape “In na kiau yaru tai sum̃a e kiau yum̃a nakoaena, naṗa sike e limana ne Pilikis nanua sumo rui, sumon naṗa nepimi e nini.

¹⁵ Ana siraun naṽa nepimi, ana nepa ma Yerusalem, ana yerkawa kiena ne li wa lala, amio nasumonena taṽena kiena le Yu lala, la apimi apisayu yaru nene pan inu, la sinelan asape nevisawal kiena nalipereena tai vania.

¹⁶ Ana nepisa ruru pan la, nepisape taṽatete nekila ga sanene, ana monar noure lepas luwoka aimi lele taaga sumo wa, ana la naṽa akila navisawalena, monar avisawalia e marana yaru naṽa akila ke navisawalena pania, a monar nela pogos van yaru nene vena naga m̃ena la kiena navisatañeena. Nepisa pan la nepisape kiamimi ṽelaga na navisaluaena nae Rom naga sa ke nene narui.

¹⁷ Sanene, in na neṽasuṽe sina nepimi e yo nini, ana le Yu lala la akom ma Yerusalem apitomi vena mekila visena. Ana pogos naṽa nekilia nesape la apimi atol yo nene ko yepekilavi, pe nemla re si pog tai pan la poli, ana kolulag ga, nepa netotano e yo nalipereena, ana nepio yaru naṽa Pol pimi loyuma.

¹⁸ Ana pogos naṽa le Yu lala asumaṽalun navisawalena suri lala na yaru nene, inu nesitom nomape yoko neloge pupia suri viowa laṽas naṽa la apisape naga kila, ana nanene na peraga.

¹⁹ La apisa ga narin suri lala e ga e lepas na kiela nalotena, naṽa la asuma apepeyun ke amio yaru

nene. Naga nene e ga e lepas na kiela ṽelaga marua ga lala, a e lepas na yaru tai, kiena kia Yesu, naṽa naga mare rui, ana Pol suma pisa ke pisape naga mali sina.

²⁰ Ana la apisayu ke suri la naṽa pe nekilia re nena poli, ana nemninue kare narui nesape aṽa yoko nekila ya ne, ana nepiun tania nepisape visae naga sinenania, wasuṽe si va ga ma Yerusalem, vena la akila ga kiela visena e yo nene.

²¹ Ana siraunia, yaru nene pisape peraga, ve va re sanene, ana naga sumaṽalu pisape sinenan pisape Parin Suṽe ga Sisa naga liperea. Naga kiena visena nene kila netarar naga sike e yo nini na wa, vena nelual mrapa tai neila naga va garu Rom, vena Sisa naga visuvevea."

²² Ana Akriṽa pisa pan Pestas, pisape "Ana inu m̃ena sineun paṽisi nesape neloge re visena kiena ne yaru nene."

Ana Pestas pisape "Poga ga, peni ga na amlua asun."

Pestas ṽere Pol pimin vena Akriṽa yagonia

²³ Ana kolulagi, akila suri punu ga su ruru sike e kiela pupia yuma na viorena tai, la akila sane pe pupia suri tai. Ana suṽe keviu nene Akriṽa la lua vinena nene Penis, la lua apimi naṽa amiyowa ruru la rui, ana apimi loyuma naṽa yerkawa kiena li na mara lala amio yerkawa taṽena

lala la amiyal ke varaun la. Ana la akila suri punu ga pa la lua nene sa naña la akila ke e pogos keviu la ne sanene. La akila mña pano-o, ana siraunia, ana Pestas pisape aure Pol imi loyurĩa.

²⁴ Ana la aþere pimi, ana Pestas pisi narui, pisape “A Parin Suþe Akriþa, amio yerkawa taþena lala naña tesike e nini þane, nanene yaru ne nanini narui naña le Yu lala la apim apis pan inu vanonia. Garu Yerusalem, a e yo nini, la apimi apiun mñareran tan inu apisape neliþere naga, asurĩa apisi keviu apisape yaru nene, naga pe pon re si mali va re laa sane poli, la sinelan asape naga monar mare ga vilaga.

²⁵ Ana nepisuveve suri nene pano-o, pe nomal re sur tai naña torokin naga mare vanon poli. Ana sir-aunia, yaru nene naga mña piun pisape kieta þarina suþe keviu nae Rom, naga ga liþerea, ana nanagane nesurĩa nepisuveve nesape yoko monar neila naga va ga e limana ne Sisa narui.

²⁶ Ana monar nesiri maki tai va amio yaru nene va van kieta þarina suþe nene, ana pe nekilia ruru re mña nesape amña nesiri ya ne te maki nene wa. Nanini narui, nekekara naña neþere naga piñasu vena sumalu se maramña, Suþe keviu Akriþa, amio amiu yerkawa taþena la nene, vena ita tevisuveve ke sina ga kiena visena la

nene, pona amiu akilia aiila inu navisaen ya naña nesiri te maki nini.

²⁷ ! Pe popon re neli-gan yaru nene va e pupia naliþereena nene poli, naña pe nepisawal ruru re visena ya naña kila narui nemligan naga pano!”

26

Pol pis e marana Parin Suþe Akriþa

¹ Ana Akriþa pisa pa Pol, pisape “Poga ga, nela pog van ko narui vena osunyu ko e lepas na suri la nene.”

Ana Pol koan limana sanene, ana siar kiena visena narui, vena la navisatameena na suri la nene.

² Ana pisa sanini, pisape “Parin Suþe Akriþa, nepisu sane po paþisi naña nekilia nesurĩalu e maramña þane, vena netaþali naña nela navisatameena laþasia e visena la naña le Yu lala akila pan inu.

³ Nepisa visena nene komin naña ko ke narui, okilia ruru kieta þelaga ita le Yu la rui, a okilia ruru mña suri la naña pogos punu ga kieta yeririna lala asurĩa apepeyun la ke vanon rui, a naña la asurĩa amliþere la ke vanonia. Ana inu nepiun tan ko vena ko ve sinemña kar inu re, komin naña yoko kiau suniena naga tawa manene e suri la ne sanene narui, a ve piavi towe mña ga.

⁴ “Kiau suniena naga siar sanini, sane inu, nesiar e

pogos naṗa nepe nisisi ke ga wa, nesu luen ga nemio le Yu lala, nanene e kiau yo, ana siraunia, garu m̃ena Yerusalem. Ana lala la akilia ruru kiau ṗelaga lala nanua rui, a akilia m̃a naṗa pogos naṗa nepe yaru viu ke ga wa,

⁵ ana nesikol inu e ṗegas kiena ne Varasi lala, naṗa la ke narui naṗa atarar manene kieta navisaluaena taulu ṗegas taṗena lala. Ana visae la m̃ena ga akekarar naṗa la asuṃalu ase maram̃a, ana yokorena la akilia avisawal li van ko, avisave suri naṗa nepisa ke ne naga pe lelaga punu ga.

⁶ “?Ana komin ya ne la sinela kar inu si sanene? Nanene komin naṗa nesuṃalu m̃arera nesike e navisaarena tai naṗa Ntewa naga kila pa repita lala nanua sumo rui, naṗa pisawal sape naga yoko kila yaru la naṗa amare amal sina.

⁷ Ana navisaarena nene, kieta lus m̃ena ga la lualima taaga pa lua [12] nene la asuṃa amlen ke ko legiena a kolemallo vena yoko la akilia atolia. !Parin suṗe, opisu ke ne! Sur nene Ntewa naga pisaar pan le Yu la rui, ana le Yu lala sinelan asape avis si van inu komin nemlelaga ea.

⁸ ?Pe nekilia re poli, ana komin ya narui naṗa yaru la nene asuṃa asit̃om ke asape Ntewa naga taṗatete si kilia kila yaru naṗa mare rui

naga mali sina?

⁹ “Ana pe lelaga, nanua sumo, in m̃ena sa ke ga nene, pe nemlelaga re e suri la nene poli. Na nanua na, in na sineu kar laa la naṗa amlelaga e Yesu nae Nasaret paṗisi, a nepisu sane monar nekilali m̃arera vena nekila kia nene vito tano.

¹⁰ Ana garu Yerusalem, nesuṃa nekila suri moki sanene. Yerkawa kiena ne li wa lala, la atam̃an pan inu, ana nepa nekila nalelagaena wa la nene, la moki naṗa apa e yuṃa nakoaena, ana pogos naṗa la amliṗere la asape monar la amare, in m̃ena ga nesike loyumuṃa ea.

¹¹ A nesuṃa netetelivi e yuṃa na leniena lala, pogos punu ga nesuṃa nekila ke piowa pan la, a nesuṃa nekilali la m̃ena ga, nesuṃa nekilayon naṗa vena la aviuelin kia kiena ne Yesu. Ana nesuṃa nekila m̃a sanene pano-o yepu pisunun paṗisi, ana nom̃ene plan la apuretetai apeve taaga e purvanua taṗena lala, ana siraunia, nepanon la ke sina ga e kumali la naṗa la apa asike e la.”

Pol pisayu sanape naṗa Yesu paemenia

¹² Ana Pol suṃa sun pano-o, pisape “Ana e pogos tai, nesuṃa nepito ke garo Tam̃askas vena nekila ke sina ve sanene van la naṗa asike e yo nene. Yerkawa kiena ne yaru wa lala, la amiila inu nepitove, a la

amla m̃aki pan inu nãpa asape nekilia nekila sanene.

¹³ Ana mesum̃a memial ke mepato garo tano, ana kolpae ga, nepisu pupia yomerarava tai metava ma e peni, nãpa tego taulu mrae, ana yomerarava nene tegoli nena yo nãpa mesike ea.

¹⁴ Ana yomerarava nene naga merarava keviu sanene narui, naga kila imimi mekekapil mepito tano e porotano, ana siraunia, nemloge pulgon yar tai, pis pan inu pis ga kome visena nae Epru, naga pisape '! Sol o, Sol o! ?Komin ya ne ko osum̃a okila kare inu ke sanene sa nãpa ko osum̃a okila ke ne? Ko osum̃a lam̃a te p̃ataun inu ke sanene, ana kila lam̃a mlaea p̃isa.'

¹⁵ "Ana nepiunia, nepisape 'Ana Sũpe, ko a nene?'

"Ana Sũpe pis ke sina ga pan inu, pisape 'Yesu nãpa ko osum̃a okila ke piowa pania, nane in ne nanini narui.

¹⁶ Ana osum̃alu sina, komin nãpa yoko oyum̃ae kiau. In na nem̃alivin ko sanene komin suri nena nene narui. Pane opisu kilale inu sane ovisave in na ai, a siraunia, yoko ovisu inu nesum̃a nem̃alivin ko e suri la ve moki e legiena lala nãpa pimi ke sirau. Suri la nãpa nepian kon ke ne, naga ke narui nãpa ovano ovisawal van yeririna lala.

¹⁷ Ana yoko ovanon ovisawal va le Yu lala, a va m̃ena yaru tãpena la nãpa pe ape le Yu re poli, ana

p̃isi na ovisu nãpa la nene, yoko akila viowa van ko, ana ve sinem̃a pepe re, yoko nem̃alivin ko e pogos la ne sa nene, vena netamalia ko.

" 'Nanene narui, nevite-talia ko ovanon la nene,

¹⁸ vena ovikepa kilamarala, vena ovilon la amolue vetan yemalolo nãpa la asike ea, aim e yomerarava, a vena aligan m̃areraena kiena ne Yermare sike na, aim ga puna Ntewa. Ana pogos nãpa aviaawa ga e inu sanene, ana yoko Ntewa viewo kiela mlamulena viowa lala, a yoko naga sikol la e p̃egas nen kiena li wa lala.' "

Pol pisayu kiena yum̃aena

¹⁹ Ana Pol pis ke na wa, pisape "Naga narui, Sũpe Akrĩpa, pogos nãpa nepisu pupia suri nãpa molue ma e peni pitomi e inu, in na tãpatete si nekila sur tai narui, ana nemlogear ga visena kiena ne Sũpe narui.

²⁰ Ana nepa Tam̃askas sumo, nemlologon pa yeririna lala, nepisape monar avilopu la ava puna Ntewa, a kiela malena monar awo make nena ga, torokin navilopuena nene. Ana siraunia, nepa ke sina ga ma Yerusalem, nemlologon ke sina ga sanene pan la, siraunia nepa nekila sanene e kumali tãpena lala e lepas nae Yutea, a siraunia, nepa kar ga e yo kiena ne la nãpa pe ape Yu re poli, nemla

ke ga visena maran taaga sanene pan la.

²¹ Ana komin ga kiau yum̃aena nene narui, kila le Yu lala apimi atarar inu loyum̃a e Yum̃a Wa Mana ne Ntewa, ana la sinelan asape awem̃ar inunia.

²² “Ana pimi tol p̃ane, naiilaena ga naṣa pimi kome Ntewa naga sum̃a amio inu silaga, a nanagane nekilia nesum̃alu nese maramiu amiu yerkawa lala, a amiu li taṣena m̃ena ga lala, a in na kiau pulmas nini naṣa nekilia nevis van amiu. Ya naṣa Mosis amio navisawalena lala apisa nanua nanua sumo rui, la apisape yoko ve sanene ve sanene, ana suri ga nene, nane nesum̃a nepisawal ke pan amiu nanagane.

²³ Naga nene naga sanini, naṣa Navisaarena, pogos naṣa naga imi m̃alivi, ana yeririna lala monar akila viowa vania, ana siraunia, yoko naga ve yaru naṣa naga mal p̃esania petan marena. A kiena nasum̃alena si nene petan marena, ana suri ne nanene narui ve mrapa nawaren yomerarava na tamaliaena imi tegoli yeririna la punu ga, Yu lala, a la naṣa pe ape le Yu re poli.”

Pol sinenan sape monar alelaga e Yesu sane naga

²⁴ Ana pogos naṣa Pol sum̃a mla ke kiena navisatam̃eena sanene, Pestas sum̃alu tero kiena visena

lala, naga pisi keviu, pisape “!Pol, ko ope wowe ga nene! Ko sinom̃an osape ove manmarua e nakiliaena taṣena lala, ana kila p̃arum̃a pano-o pe wowe ga narui.”

²⁵ Ana Pol pisape “Nepatanon ko, Parin Suṣe Pestas, ana in na monar nevisa van ko, in na p̃aruu poga ga. Kiau visena la naṣa nesum̃a nepisawal ke e yo nini, la ape purṣes nen nalelagaena naṣa ape lelaga paṣisi.

²⁶ Suri la naṣa nesum̃a nesunu ke ne, nekilia ruru nesape Suṣe Akriṣa naga kilia ruru rui, la apimi atol kiena navisuenta rui, nanene narui kila pe nemaraun re naṣa nevisawal e marana poli. Suri la nene, pe apimi am̃alivi re ga e narin yo ta naṣa yaru la pe akilia re poli, peraga, yeririna la punu ga akilia rui, asum̃a apisayu paṣisi.

²⁷ ? Ana Suṣe Akriṣa, ya naṣa pe kiom̃a sitomena lelaga e suri la nene? ? Nepisu sane ko m̃ena ga omlelaga e visena kiena ne navisawalena lala nanua sumo, ne?”

²⁸ Ana Akriṣa pisa pa Pol, pisape “!E, peraga, peraga! ? Pona opis yam plas ga nene, osape okilia oure inu m̃ena neiṃasu neve yeririna kiena ne Kristo, ne?”

²⁹ Ana Pol pisatam̃ea, pisape “E, nemninue ga, pona nevis ve plas ga pona nevis ve piavi, ana suri taaga

ga nemlen nesape Ntewa kila ãane, sineun nesape ko, omio yaru taãena la nene, naãa asu mã amiyagogon ke kiau visena, sineun nesape aimi ave sa ga inu. Pe nepisa re nesape awar sen la nene ve sa naãa noãar ke poli, ana nepisape popon aimi ave sa ga inu, naãa nemla Yesu Kristo e kiau malena, nepimi nepe yaru viú e naga."

³⁰ Ana Ðarin Suãe Akriãa kalo visena e nene, ana naga, amio Pestas, amio Penis, amio yerkawa taãena lala naãa la ateke tano ma metava amio la, la nene asusumãlu, apava si vanua.

³¹ Ana pogos naãa apava vanua rui, asumã apisayu ke pan la, apisape "Yaru nene naga pe kila re nena suri tai piowa poli, naãa torokin naga mare pona war nakoaena nena vanonia."

³² Ana Akriãa pisa pa Pestas, pisape "Visae yaru nene ve visa re visvae Sisa ga liãerea, vera naga kilia molue ga va vanua sanene rui."

27

Aãere Pol amligan yo Sisaria vena ava garu Rom

¹ Ana e pogos nene, in Luk, in mãena nesike nemio Pol garu Sisaria, ana nepisape in mãena ga yoko neva nemio naga garu Rom. Ana pogos naãa yerkawa lala apisu sane meva narui, ana aãere plan Pol amio yaru taãena laãasia naãa asike loyumã e yumã nakoaena, amligan

la apa e limana ne yerkawa na mara tai. Yaru nene, kiena kia Sulias, a naga pe nasumonena na ãegas na li na mara la nene naãa apio asape "ãegas kiena ne Okas-tas."

² Ana naga ãere imimi mepano, mepito garo losi, ana amãal waa tai nae Atramitiam, ana memiai meta ea. Ana e pogos nene, Aristakas nene nae Tesalonaika e lepas nae Masitonia, memio mãena ga naga. Ana mokus waa nene mepano, naãa kiena mrapa nena naga pano kome lowe lala e lepas nae Esia.

³ Ana kolulag, mepimi metol yo Saeton, ana e yo nene, Sulias naga kila po paãisi pa Pol, naga tamãan naga pa ura vena visu kiena erau lala, a naga tamãan naãa amiila Pol e suri laãasia e kiena mrapa.

⁴ Ana memligan si yo nene, mekiriri mã e sive pano-o, ana makawe lagi e pogos nene, kila sane pogos naãa metol purvanua nae Saepras, ana mepa mokom varaun lepas ãasia, lepas navano.

⁵ Ana mokusro pupia sive nene naãa va ko yotena narui vanua e lepas nen yo lua nene Silisia amio yo Pampilia, ana mekiriri mepimi metol kumali nae Maera, e lepas nae Laesia.

⁶ Ana waa nene naga mligan imimi e yo nene, ana yaru na mara nene Sulias naga pano kale mrapa

taṭṭena. Ana naga mali waa tai nae Aliksantrea naṭa naga suṃa pa ke e purvanua naṭa mesitom ke mesape mevanea, Italia, ana naga miila imimi mepa mesike e waa nene narui.

⁷ Ana mepa sina metava e sive, ana lagi piowa ga, kila mekiriri malumu ga pano-o legiena la laṭasia, ana moṭar yo paṭisi, mepilolou ṃa ṃale sanene pano tol kunus nae Nitas, ana lagi monwo ruru imimi nenaga narui. Ana mepilon imimi, mekirilologia kunus taṭṭena nae Salmone e purvanua naṭa Krit, ana mepa varau-nia e lepas na sive malumu.

⁸ Imimi mokom ga lavisin purvanua nene, mesuṃa mekeveve ṃa mepano, ana lagi ṃe kare imimi ke na wa, ana mepa ṃa pano-o metol lowe tai naṭa apio asape "Lowe Tanea," lavisin kumali naṭa Lasea.

⁹ Ana mesu towe la e yo nene yam plas ga, ana la apisu sane piowa ga narui, komin naṭa lagi kila ke sanene pan imimi, ana mesike mrapa yam piavi laa rui, ana mrapa piavi ke ga wa, a nanagane, pogos na lagi amio pupia miava narui. Sila ga la apisape pog piowa nene siar e kupario na Paṭagena na Naviewoena, ana paṭagena nene paṭo pa rui. Ana Pol mloge piowagan suri nene, naga pisa ruru pan la, pisape

¹⁰ "Yerkawa lala, in na nemninuluṭar naṭa visae

tevano, ana viowa vaṭisi, yoko suri la punu ga akilia akokovio. Nepisu sa naṭa yoko waa nene naga kilia talilu ga warar kana tegaki lala, a ita ṃena ga, kieta malena lala akilia akokovio e sive."

¹¹ Ana yaru na mara nene naga pe miyagogon re Pol poli, ana naga miyagogon ga yaru naṭa kus ke waa, amio yaru naṭa naga kiena waa nene. Ana lalua apisape "Peraga, woga ga ne, yoko teva ga,

¹² komin naṭa taṭatete tekilia tesike e yo nini vano-o tetol ke sina ga pog wo." Ana apisayuia, la moki naṭa apisu asape popon meligan si yo nene, moureli ga mevano metol lowe taṭṭena tai kiena kia Pinikis, e purvanua ṃa nena nene, naṭa la apisu asape e nene narui popon mesike ea, tol pogos naṭa yoko pupia lagi na miava nene ṭisi.

Pupia lagi miyusesa kare la apano

¹³ Ana pogos naṭa apisu lagi pilonia, ana lagi marua naga molue towe narui, apisu apisape po narui, ana asitom asape lagi ke nene narui naga yu imimi meva e lowe naṭa mesitom ke mesape meva ea. Ana aṭere kilavaru pam metava, ana meṭere mepano, mekeveve ga yo ura.

¹⁴ Ana pe yam piavi re poli, memilan ga pupia lagi ura tai molue pimi miyu imimi.

15 Lagi nene miyui keviu sanene, ana taṭatete si mekilia moure naṭa mokus lagi nene, ana apilon ga waa narui, ana ataṃan ga lagi nene supon imimi ga mepa yotena, ana lagi nene miyusesa imimi sanene mepano.

16 Ana mekiriri mepano, metapolou towe la sane e narin purvanua tai, kiena kia Kaota, ana e yo nene memiyum̃aen kana narin wa nene pano-o, ana aṭurelua pam metava.

17 Ana la amaraun apisape sa ṭisi waa nene wuro-rowaia, ana aṭere pupia kilika lala akom va tanon waa, ana apiar ruruia vena tarar ruruia.

Ana apisu naṭa lagi moṃa miyusesa kare imimi mepa ke na wa, ana amaraun asape asuṃa apa ke lavisin pianṃe lala nae Saetis narui, lavisin yo Lipia, ana aṭere si ṃale. Ana lagi miyusesa kare imimi sanene mepano metaulu yo nene, ana yemalo, ana mekirir malo ga mepano.

18 Ana kolulagi, ana lagi ṃarera ke na wa, a sive moṃa kokovenkare imimi, ana la asiar naṭa akoven plan tegaki pito e sive.

19 Ana legiena taṭena sina, yo piowa ke ga wa, ana apano amluṭar plan kilika lala a ṃale lala a suri la ne sanene, akoan ṃena apito e sive.

20 Sa ṃa ke sina ga nene tol legiena moki, naṭa sinapane naga malo ga ṃeke na, pe

mepisu re verue la poli, a pe mepisu re maran mrae poli. Mepisu sane mesike loyumuṃa e lagi tai nene naṭa pe yaru tai sitom re si sape yoko memal poli.

21 Ana yaru na waa lala pe akinana re poli legiena moki rui, amloge piowa keviu paṭisi, ana Pol pimi pisu la, pisa pan la, pisape “Suwala, visae ayagagon ruru inu ga nanua rui, e pogos naṭa ita tesike garu Krit wa, ana yoko pupia loge viowaena a pupia nakilaluen suri la nene taṭatete imi tol ita.

22 Ana nanagane, yoko nevisa si suri tai van amiu, vena akilia aloge si wonia. Nepisawal pan amiu, nesape yoko kieta waa nene naga talilu na wa, ana taṭatete ita yaru tai kovio.

23 Nekilia suri nene komin na kolemalu, kiau Ntewa naṭa nemlen ke pania, nepisu naṭa naga mligan kiena navisi tai pitomi ṃalivin inu. Navisi nene pimi suṃalu sike lavisin inu,

24 ana naga pisape ‘Pol, ve omarau re. Ana monar ovano-o oworu garu Rom, monar osuṃalu ose marana ne Sisa na wa, ana nekilia nevisawal van ko sanini, malena kiena ne la naṭa asike e waa nene amio ko, Ntewa naga sitom sape taṃan ga van ko sape yoko amal ga, taṭatete tai kovio.’

25 Na nene narui, ve aloge re si viowa, in na neṭasine manene Ntewa paṭisi ne-sape yoko ve sa ga naṭa

kiena navisi nene pisawal pan inu.

²⁶ Ana suri taaga ga, yoko monar tokus kieta waa vano teyalar ga yo ura e narin purvanua tai."

La apim lavisin purvanua tai

²⁷ Ana lagi nene naga sum̃a miyusesa kare imimi mepa ke ga wa, tol wik lua narui nãpa mesum̃a mekirir ke e pupia sive nae Metitere-nian nene. Ana kolemallo pogos tai, yaru na waa la nene apisu kilale sane mesum̃a mepimi ke lavisin purvanua tai ko yo tai.

²⁸ Ana amligan kilika pito tano, la apulo merorol na sive nene pano-o tol meta lualima yam vari, siraunia, asu laa yam plas ga, ana akila sina, apulo asape meta lualima yam telu.

²⁹ Ana amaraun asape sa p̃isi mekirir m̃a sanene mevane lawe pupia kilavaru lãpasia pona ya, ana akoan kilavaru vari nãpa sike varau e p̃eren waa, ana asum̃a amlen ke asape vena kilavaru lala nene monar atarar imimi, a vena yelagi imi vilaga.

³⁰ Ana yaru na waa lala apisayua, apisape yoko avisa kotalia imimi ke sina ga lãpasia, ana yoko la akilayon nãpa akus kana narin waa nene ana aure akom ea ava ura. Ana apisa kotalia imimi, apisape "Oe, yoko mokusli kilavaru nene va gare sumo wa, vena metãpali nãpa uarar kieta

purgon waa." Ana asum̃a amligan narin waa pito tano e sive.

³¹ Ana Pol pisu kilalea, ana pis pan yaru na mara lala, pisape "Visae asitom asape amali, monar avisalũpar la nene asum̃a ga amio ita e waa nini."

³² Ana yaru na mara la nene amloge, asum̃alu ver-aga apano ateroro kilika na narin waa nene, ana lagi miyulua ga tan waa, korur mian pano.

³³ Ana lavisi yemlagi mer-arava, ana Pol sitom pisape monar akan suri tai, ana naga pisa pan la, pisape "Ei, pimi tol p̃ane, ana wik lua narui nãpa tesike e pogos pi-owa nene, pe tekinana ruru re poli.

³⁴ Ana popon p̃ane na tekinana ruru sina, vena yepeta lala akilia aimi m̃arera sina, ana sanene yoko tekilia temali. Sa nãpa nepisa rui, ana yoko tãpatete narin vil̃parita tai kovio, ana yoko ita punu towoga ga."

³⁵ Ana siraun nãpa pisayu suri nene p̃isi, pano mla kila-paravi tai, ana mlen e mar-ala, pisa potena pan Ntewa vanonia, ana kawewowaia, sum̃a kania.

³⁶ Ana pogos nãpa lala tãpena apisu nãpa Pol sum̃a kinana ke sanene, la m̃ena ga amlelaga asape pe lelaga kemua, yoko lala awoga ga ne, ana la m̃ena ga akekaran asape akinana sina, ana aki-nana.

³⁷ Ana imimi punu ga nãpa mesike e waa nene,

metol ponotia lua lualima yam olua pa orai.

³⁸ Ana pogos naṽa la punu ga akinana ṽisi, apisu asape popon akila waa melala va laa sane, ana aṽar plan mras nen wit la nene naṽa sane kamimi kinanena, akoakoan plan pito e sive.

Waa pa tawa m̃eke ga yotena, ana akulkul ga apa ura

³⁹ Ana pogos naṽa yem-lagi narui, ana mepisu m̃a yo ura lavis ga rui, ana pe mekilia re yo nene poli. Ana apisu pululus tai naṽa pe lowe m̃eke ea, ana ura e yo nene none tanea m̃eke ea, ana apisayuia, apisape yoko la akilayonli naṽa vena akila kiamimi waa kiriri va ura ea.

⁴⁰ Ana ate plan kilika na kilavaru lala, amligan la asike e sive, a amluṽar plan kilika la naṽa apiar ke ṽeligas nen waa, ana aṽere narin m̃ale naṽa teke e purgon waa, vena lagi yu imimi meva meialar none.

⁴¹ Mesum̃a mekirir m̃a mepano-o, memilan ga, naṽa waa mialarlar pupia none tai naṽa koruru ṽerepoloia sike lele taaga tanon sive. Purgon waa mialarlar none nene, ana tawa ruru nenaga m̃arera m̃eke ea, pe kululu re si po laa rui. Ana pupia sive lala asusum̃alu aṽanwowola apimi asusu ṽeren waa nene, asuwowaia.

⁴² Ana yaru na mara lala asum̃a apisayu rui, asape visae suri tai sanene, ana

awe mom̃ar ga yaru na yum̃a nakoaena la naṽa asum̃a akirawo la ke na, visae peraga, pona laṽasia akilayonli naṽa awula ato tano e sive, vena akulu ava ura, aure.

⁴³ Ana kiela yerkawa pialuṽar la, pisape ve akila re, komin naṽa naga sitom ke sape Pol naga monar mali ga. Ana naga pisa ga pan imimi punu ga, pisape "Poga ga, ita naṽa tekilia tokulu, tesumo, towula ga e sive, ana teyenli ura.

⁴⁴ Ana ita naṽa temiye ṽele ga, ana tokus kulutaki, pona ya naṽa tekilia telual e waa, vena tokusia tokulu, ana ita sirau tevano." Ana e ga e mrapa nene, imimi punu ga mepano-o mepa ura e yo nene, naṽa imimi punu ga memali po ga, pe imimi yaru tai kovio re poli.

28

Pol lala la asike e purvanua naṽa Molta

¹ Ana pogos naṽa imimi punu ga mepimi mesu ruru ke pa ura rui, yeririna lala nae e yo nene apimi apisu imimi, ana apisa ga pan imimi na wa apisape yo nini naga pe purvanua tai, kiena kia Molta.

² Ana akila po manene laa pan imimi, la sinela po pan imimi paṽisi. E pogos nene, yua powo m̃a ga, ana la apisu naṽa imimi memloge miava tol imimi paṽisi, ana la apirani kapi, apisuar ruru imimi sanene.

³ Ana Pol pa ãar lukilar na yato tai, pisape kuan va e kapi, ana pogos naãa kuan pa e kapi, narin lom̃ara tai talinar naga teke likan yato la nene, pogos naãa mloge kapi mlege, ana molue e lukilar na yato nene, talinar naga e limana ne Pol, karia.

⁴ Ana pogos naãa yaru nae e yo nene lala apisu lom̃ara nene na kilam̃aren yaru telan teke e limana ne Pol sanene, la apisamumun ga pan la, apisape “! Ovisu yaru na yum̃a naloge viowaena nene, pona naga pe yaru tai naãa m̃e mom̃ar ga yaru la moki yo! Sive pisape kilam̃ar naga, ana naga pure ga, ana nanagane na, lom̃ara nene tol ruru nena naga na teke ne.”

⁵ Ana Pol silinlua si lom̃ara nene petan limana mloru pa e kapi, ana mloge re nena suri tai poli, limana pe mlae re nena ga.

⁶ Ana asum̃a apisuar m̃a naga, asitom asape ãisi na yepena la monar sirop ve keviu va ãisi yo, a visae peraga, pona loru vito tano na mare, ana asum̃ate m̃a sanene pano-o peraga, apisu suri nene pe kilam̃ar re nena ga naga. Ana pogos naãa apisu naga pogaga, asitom pe taãena narui, asitom asape pona Pol naga pe ntewa tai yo.

⁷ Ana e yo naãa mepa ura ea, naga lavisin lokove lala kiena ne suãe na purvanua nene, kiena kia Pupilias. Ana ãere imimi mepa

um̃a m̃ana, a pisuar ruru imimi e legiena telu naãa mesike memio.

⁸ Ana pogos naãa mesike memio la nene, yermarua naãa arimana ne suãe nene naga momalio m̃eke m̃ana tog, naga mai, naãa yepena la pisun, a m̃eãena piowa ãarwowea. Ana Pol pa pisu yermarua nene, ana mligan limana tea, mlotuwoia, kila naga pimi po sina.

⁹ Ana pogos naãa yeririna taãena lala amloge naãa Pol kila sanene e yermarua nene, la m̃ena ga naãa amai apimi, ana la m̃ena ga kiela maiena la ãisi.

¹⁰ Ana akekara keviu paãisi e suri la nene, ana asum̃a aãar korenan suri la moki pan imimi. A mesum̃a e purvanua nene pano-o tol kupario telu, a pogos naãa mepiaãa sina, la aãar kinanena mokliu a suri la naãa aãar korenan ga pitomi, amligan e kiamimi waa taãena vena iila imimiena e kiamimi mrapa.

Pol la apa atol yo Rom

¹¹ Ana waa taãena naãa yoko mokom ea, naga wa tai nae Aliksantrea naãa naga m̃ena ga m̃eke e purvanua nene yam piavi rui, monñate ke ga visae pogos na lagi war ro narui. Waa nene, la asikia kiena kia “Kasto a Polakis,” naãa kia lua nene na kia kiena ne kiela ntewa lua naãa lalua ape kaora, naãa la ate kana

nono nena sike e purgon waa nene.

¹² Ana memligan yo nini mepano metol ke sina ga yo tai, kiena kia Saerakius, ana mesike e nene legiena telu.

¹³ Ana momolue ke sina ga, mokom varaunia mekirir mekeveve m̃a yo sanene pano pano-o metol Resiam. Mesum̃a e yo nene tol legiena wetelu tai, p̃isi ana lagi marua tanea tai miyui na po paṽisi, ana mekiriri manene laa sane tol legiena lua, mepa metol lowe nae Puteoli.

¹⁴ Ana mepa ura memligan waa m̃eke e nene narui, ana mom̃al wolai laṽasia, ana aṽure imimi mepa mesike pula tol wik taaga. Ana sir-aunia, mepisu sane pupia ki-amimi yalena e pogos nene lavisi p̃isi narui, mepimi ke lavisin pupia pulkumali na yomarava nini narui, naṽa Rom.

¹⁵ Ana wolai la naṽa asike Rom, visena pa tol la apisape imimi na memial mepito ke pula narui, ana la amiyalilu mrapan imimi. La apam manene laa perina paṽisi, naṽa laṽasia apam asum̃ate imimi e pulkumali nene naṽa pupia lelana wilwiliena kiena ne Apias m̃eke ea, a laṽas apami manene laa sane, apam yalensilau atol pulkumali nene naṽa yum̃a telu m̃ana ne wolawa lala sike ea. A pogos naṽa Pol p̃isu asum̃ate ke naga sanene, naga kekara paṽisi, a pisa potena pa Ntewa naṽa suri nene kila

naga mloge po paṽisi, a kila naga mloge sane naga m̃arera sina.

¹⁶ Ana pogos naṽa mepimi metol yo Rom, la pe amligan re Pol pa e yum̃a naloge viowaena poli, ana la apisape naga kilia lual yum̃a tai naga va sike ea, ana la amligan yaru na kirakiravanena tai naga sike amio.

Kas lua naṽa Pol sike garu Rom

¹⁷ Ana Pol sike garu Rom legiena telu, p̃isi na mligan visena pa pa li na sumo-nena kiena ne le Yu la naṽa asike e yo nene, ana pogos naṽa la apim lele taaga, Pol sun pan la. Naga pisa pan la, pisape “Wolai lala, kiau suniena sanini: inu nepim e nini komin naṽa e kas nanua p̃aro ne, nesike garu Yerusalem, ana kieta yerkawa la akuwan inu nepa e yum̃a na loge viowaena, siraunia la amligan inu e limana ne yaru nalip̃ereena lala nae Rom naṽa la apisuar ke kieta purvanua. E inu, pe nekila re nena suri tai pa kieta yeririna lala, a pe nekila re suri tai naṽa pe mesmesu re e kieta p̃elaga poli, pona e visena kiena ne repita lala, ana la akila sanene pan inu narui.

¹⁸ Ana pogos naṽa nalip̃ereena lala nae Rom la apisuveve ruru suri nene, la sinelan asape nekilia nomolue ga narui, komin la pe am̃al re suri tai naṽa kila na ala nakoena van

inu vanon poli, sane monar nemare.

¹⁹ Ana siraunia, kieta nasumonena lala nae Yu la apisin sina, ana pa piowa ga m̃eke na. La akila sanene, ana nepisu sane pe yo re si po laa rui naṽa nekilia neva ea, ana mrapa ga naṽa nekilia neva ea, ana nepisawal nesape Parin Suṽe ga Sisa nae Rom nene, naga ga monar liṽere inu. In na pe sineun re nesape neligan la nae kieta purvanua ava e pupia kumali nae e nini poli, peraga, ana komin naṽa la akila m̃arera manene laa pan inu sanene, nane kila narui nepisape la monar awere inu neimi e yo nini Rom.

²⁰ Nane nesike e nini narui, ana sineun nesape monar akilia suri la nene, ana nepio amiu vena aimi tesu lele taaga sanene vena inu nekilia nesunyun van amiu. Sineun nesape monar akilia naṽa sen la nene naṽa asuṽa apiar inu ke sanene, pe komin re kiau napiowaena laṽas poli, ana komin kieta Navisaarena naṽa ita le Israel make ga tepisape tesuṽa toṽasine ke ga naga."

²¹ Ana nasumonena kiena ne le Yu la nene naṽa asike Rom apisa pa Pol, apisape "Suri la naṽa osum̃a opisa ke ne, imimi memninue ga. Imimi pe mom̃a re m̃aki tai naṽa pisayu ko poli, naṽa molue garu Yerusalem pimi pun imimi, a kieta wolai

laṽasia naṽa la akom e nam̃a apimi, ana pe apisayu ko re pan imimi poli apisape okila ke sanene sanene.

²² Ana memloge kiom̃a visena la nene narui, ana sinemimin mesape meloge re laa si kiom̃a sitomena na wa pona kiom̃a nalelagaena, komin naṽa pe lelaga, memloge towe m̃aga e lepas na nalotena viu nene, ana memloge ga naṽa yaru lala la asuṽa apisayu kare ga e yo punu ga."

²³ Ana la asitere apisape ṽisi na aimi avisu si Pol vanonia e yo nene naṽa naga sike ea. Ana sirau-
nia, pogos naṽa la apimi, la moki na moki, ana asuṽa amiagogon ke Pol, naṽa siar kolulagi pa ne tol pogos naṽa mrae pito tano ana naga suṽa pisi ke pan la na wa. Naga pisawal pan la sanape naṽa yaru kilia va loyuṽa e nasuṽenena kiena ne Ntewa, a naga suṽa pian la ke sanape naṽa navisaluaena kiena ne Mosis amio visena kiena ne navisawalena na sumo lala, la akila merarava ruru naṽa asape Yesu ga narui, naga pe kieta Navisaarena, naṽa la m̃ena asuṽate ke naga vena imi tamalia la.

²⁴ Ana laṽasia amloge visena lala kiena ne Pol sane pe lelaga, ana laṽasia pe amlelaga re e poli.

²⁵ Ana naga nene kila na la asike e lepas lua narui, ana asitom ṽele ga apisape popon aṽisi ga rui, ava uṽa

wa. Ana Pol pisa maron suri tai pan la, pisape “Ei, in na nepisu naŋa Ninuna Wa naga pisa suri na pe lelaga paŋisi ne, nanua sumo, naga pisa visena tai pa repita lala, naŋa Navisawalena Aisea naga pisawal pan la. Naga pisa, pisape

26 *‘Ovanon kieta yeririna la nene, ovisawal van la sanini, ovisave “Pisi na aloge vano vano-o, ana taŋatete aloge kilale pogos tai, ŋisi na avisu vano vano-o, ana taŋatete avisu kilale pogos tai,*

27 *komin naŋa amiu na sa ga yaru la naŋa kiela sitomena lala marmare,*

sa naŋa aposino pulkiligala, a sane la aŋelawa ŋisi rui.

Visae la ve akila re ve sanene,

vera na kilamarala lala kilia visu kilalea,

a kiligala lala kilia loge kilalea,

a kiela sitomena kilia sitom kilalea,

ana ve sanene la akilia avilon la aimi pun inu vena nekilia netamalia la.”’ Ais 6:9,10

28-29 A nanagane, nevisa van amiu, nevisave monar akilia sane natamaliaena kiena ne Ntewa nene naga molue rui pano pa tol la naŋa pe ape Yu re poli, ana la asuŋa amloge ke ne a ŋisi na la ke narui la alogearia!”

Ana pogos naŋa Pol pisa maron kiena visena nene

pan la, la apiaŋa, naŋa la asuŋa apeveyun la ga narui.

30 Ana Pol sike e yo nene sanene pano-o tol kas lua, a naga ga pul m̃ana yuŋa, naga ga suŋa pisuar naga. A yaru ai naŋa pimi pisuia, ana kekaran ga naŋa were va uŋa m̃ana,

31 ana sanene, naga suŋa mlologon ke nasuŋenena kiena ne Ntewa silaga pa yaru la punu ga naŋa naga m̃al la. A naga suŋa pian ke Suŋe Yesu Kristo pan la, naŋa pe yaru tai pisi re si pan vanon poli, pona pisalupar naga pisape naga ve kila re sina.

**Maki Naṓa Pol
Siria
Pa Pan Li
Nalelagaena Wa
Lala Nae Garu
ROM
Visayuena Na
Tusi Nene**

*Komṓasnen suniena plas
na tusi nini*

Pol siri m̃aki nini vena kila ruruen kiena mrapa, naṓa sinenan sape va visu li nalelagaena lala gar Rom. E kiena sitomiena, naga sinenan sape yum̃ae re yam ve plas ga amio li nalelagaena la nae yo nene, vena siraunia aiila naga naṓa sinenan sape yalen silau va garu Spen. Pol kilia ruru naṓa visae yaru lelaga e Yesu Kristo, a imi ve yaru kiena Yesu naṓa taveve kiena ṓelaga e kiena maliena, yaru nene yoko ve yaru mesmesu e marana Ntewa. Ana komiṓ suri ne na nene, naga siri m̃aki nene vena visawlaen ṓelaga na lelagaena naṓa po van li nalelagaena lala gar Rom. Tusi nini puara purṓesnen sitomiena kiena Pol e mrapa la naṓa yaru kilia lelaga e Kristo.

Sumo, naga pisa pokolemalo pan li na sum̃are lala nae Rom, a pisawal panla sape naga sum̃a mlotu wola. Ana siraunia, pisawal si purṓesnen sitomiena na

m̃aki nini, naṓa pisape “Lologena wo nene naga sum̃a kilologia ke ṓelaga lala naṓa yaru kilia imi mesmesu e marana Ntewa. Siar e purṓesia va tol luwasia, ṓelaga nena m̃alivi ke e ita kom ga e lelagaena.” (1:17)

E tusi nini, Pol pisayu ruru va moki kiena purṓesnen sitomiena. Naga sape yaru make ga, pe suri korena ga naṓa visae ape lus nae Israel pona pe ape lus nae re Israel poli, ana ita punuga maran taaga, tesike vatanon m̃areraena na milamulena viowa.

A yaru kilia imi ve yaru mesmesu e marana Ntewa, visae naga lelaga ga e Yesu Kristo. Suri si tai, Pol pisayu maliena naṓa yaru sikol ruru naga amio Kristo, e malena viu naṓa yaru pimi mesmesu e marana Ntewa. Yaru naṓa lelaga e Kristo, naga pe marawo amio Ntewa, a Ninunane Ntewa kilia visaruru kiena maliena, naṓa kilalua naga vetan milamulena viowa, a kila naṓa m̃areraena na milamulen viowa amio marena pe aṓuar re si naga poli. A siari e marana na keviu 5 pa tol marana na keviu 8, Pol pisawal sanape naṓa Ntewa mila navisaluaena pa kiena yeririna na sumo lala, a pisawal m̃ena ṓelaga naṓa Ninunane Ntewa sum̃a miyum̃ae ke e malena kiena yaru naṓa mlelaga e Yesu Kristo.

A naga pisayu m̃enaga naṓa lus nae Israel lala, a

la naŭa pe ape lus nae re Israel poli, la punuga akilia asikol la e namaplarena naŭa Ntewa Kila vena yaru na yomarava la atavevea. Pogos naŭa sape visi ŝisi narui, naga sape ŝelaga naŭa lus nae Israel la asuŝa apilon mŝasila pa Yesu, Ntewa naga kilia sape yoko ve sanene, ana kila naŭa naga sinena miyee makega yeririna na yomarava, ana pitetalia Yesu pimi, vena ita naŭa telelaga ea, tekilia teimi mesmesu e marana Ntewa. A Pol mlelaga sape lus nae Israel lala, yoko la na taŭatete avilon masilia va Yesu silaga, monar avilopu la yam tai.

Pito e luwasnen mŝaki nini, Pol pisayu ŝelaga naŭa li nalelagaena la monar atavevea e kiela maliena lala, a metavan mŝena nanene pisayu ŝelaga naŭa ita monar sineta si yaru taŭena lala. Pisayu ŝelaga naŭa yaru tavevea e yuŝaena kiena Ntewa, a ŝelaga naŭa li nalelagaena la monar akila van ŝarin suŝe lala na purvanua, pona va yerkawa taŭena lala. A naga pisayu ŝelaga naŭa li nalelagaena la monar asitom ruruia vena re akila kare re sitomena kiena yaru taŭena. E luwasnen kiena mŝaki, naga amio kiena erau lala apisa kiela visena na potena pan kiela erau taŭena lala garu Rom, a kiena visena maro, pisawal visena tai na yeluaren

Ntewa.

Komŝasnen tusi la na nini
Visena ŝesa amio
purŝesnen sitomiena na
mŝaki 1:1-17

Yaru makega monar awar
malena viu naŭa Ntewa
kian pimi 1:18—3:20

Mrapa kiena Ntewa na
tamaliaen yaru 3:21—
4:25

Maliena viu kiena yaru
naŭa sikol naga amio
Kristo 5:1—8:39

Namaplarena kiena
Ntewa pa kiena lus nae
Israel lala 9:1—11:36

Ŭelaga wo naŭa li nale-
lagaena la monar
ataveveia 12:1—15:13

Visena maro 15:14—16:27

Visen ŝesia

¹ Erau nae Rom lala:

Inu Pol nevisa pokolulagi
pona pokolemalo van amiu
e kia kiena Yesu Kristo,
naŭa in na nepe kiena yar
na yuŝaena, in na nepe
nalologena ke naŭa Ntewa
pio inun narui, mligan lua
inu vena neyuŝaen navi-
sawalen kiena lologena wo
viu nene.

² Lologena wo nene, naga
sike loyuŝa e visena lala
na Nasiriena Wa kiena
ne Ntewa rui, nane e
visawalena lala naŭa kiena
navisawalena lala apisawal
na konua konua rui pimi.

³ Pupia sur naŭa lologena
viu nene pisawalia, nane
Yesu Kristo kieta Suŝe, naŭa
pe narina ne Ntewa naŭa
mligan naga pimi mŝalivin
ita e yomarava nini. Naga

ke narui naþa e lepas na mratava puna, tekilia tevisave naga molue nenaga e lus kiena ne yermarua Ðarin Suþe Tepet.

⁴ Ana e lepas na ninuna, naga pe wa paþisi, naga molue ruru nenaga kome lus kiena ne Ntewa. Amemmar naga mare, ana e kiena pupia mareraena, Ntewa kila naga mal ruru sina ga. Ana tekilia tevisu kilale ruru tesape lelaga, kieta Suþe nene naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.

⁵ Naga ke narui naga pisirlua inu nepe nalologena, a mligan lua inu vena nevano e þegas nen yeririna taþena la naþa pe ape Yu re poli, vena la mþena ga akilia alelaga e Ntewa, vena akilia alo gear kiena visena. Yumþaena na sanene naga pe nalaena wo tai naþa Suþe mla pan inu, ana nekekaran nakilaena vena kiena kia va metava.

⁶ A nagane, nesumþa nekila ke yumþaena nene e amiu, komin naþa amiu mþena kiamiu kia sike loyumþa e, amiu mþena amio li taþena la nene naþa Ntewa pio la, vena aim ave yeririna kiena Yesu Kristo.

⁷ Amiu yeririna mþena la naþa naga sinen si amiu paþisi, naþa naga pisirlua amiu ape kiena li nalelagaena wa lala e pupia pulkumali naþa Rom, nane nekekaran manene narui nesiri maki nini pimasu pan amiu.

Nesiri sanene, nemlen nesape lemamiena a nasi nesiena kiena ne Arimata Ntewa amio kieta Suþe Yesu Kristo, pimi keviu e kiamiu malena la peve taaga.

Pol sitom manene paþisi vena va mþalivin la gar Rom

⁸ Sumon naþa nevisawal sur laþas van amiu, nemlen e kia kiena ne Yesu Kristo, nepisa potena keviu pan kieta Ntewa vanon amiu. Nesape nekila ve sanene, komin nanagane, visena e lepas na kiamiu þelaga wo na sumþalun mareraena e lelagaena e Kristo, naga sumþa pa mlewo make yo moki narui.

⁹ Sur nene kila nekekara paþisi, komin naþa nemiyumþae kiena ne Ntewa nakonua rui nemio kiau malena wetelu, nemiyumþaen visawalen lologena wo naþa pisayu narina. A naga kilia mþa naþa nesumþa nesitomþal amiu silaga e kiau leniena,

¹⁰ a nesumþa nepiun ke mþena tania nesape visae mesmes ga e kiena nasinenanena, yoko naga kila kiau mrapa vena nekilia neim nomþalivin amiu.

¹¹ Sineun manene naþa neim nevisu amiu vaþisi, a visae nekilia neim neliþere re nalaena kiena Ninuna Wa vena kila amiu amarera laa sane, vera na wo vaþisi.

¹² Nemlelaga nesape kiau viawaena kilia iilar amiu, a sineun neimi vena kiamiu viawaena kilia iila inu mþena

ga, a visae sanene ita tesumãa temiila ruru ita ke sina ga.

¹³ Erau lala, sineun ne-sape akilia naþa sane yam mok liu, noþion vimãasen pun amiu paþisi, ana silaga mrapa pe po re poli komin sur laþas suwo ga yo, kila narui pe nepimãas re poli wa. Ana sineun imãasen paþisi, vena kiau yumãena kilia war mrasa e amiu naþa amlelaga rui, sa naþa þar mras rui e la naþa pe ape Yu re poli e yo taþena lala.

¹⁴ Yumãena naþa sike e lumãau naga sanini, sane monar nelologo nenaga van ita, ita le Yu lala, a van mēna yeririna taþena lala, a monar nelologo van la naþa akilia suria a la mēna naþa pe akilia re sur poli,

¹⁵ nane kila narui sineun neim nevisawal lologena wo van amiu e kiamiu pupia pulkumali naþa Rom.

¹⁶ Lologena wo nene, nane mrapa taaga ga naþa namãareraena kiena ne Ntewa miyumãae ea vena la tamaliaena van yaru, kila sane silaga pe nemawan re visawalen poli. Lologena wo nene pimi mālivi þesan pun ita le Yu lala, siraunia mlewo palilue pun la naþa pe ape Yu re poli, ana yar ai naþa lelaga, yoko lual malena ea.

¹⁷ Lologena wo nene naga pe kieta mrapa na kilaen naþa teim temesmesu sina e marana Ntewa, vena ve tetol re si nakoaena vanon kieta mlamulena

viowa lala, ana popon tekilia sane monar tesiar amio naviawaena, a yoko toþisin amio naviawaena, komin naþa sane visena marua tai kiena ne navisawalena Apakuk pisa, pisape

“Yaru naþa visae wasine ga Ntewa,

yoko Ntewa kila naga imi mesmes ruru nenaga, nane mrapa nenaga nene vena tolen malena.”

¹⁸ Mrapa na tolen malena toña ga, ana þarmãarera a napiowaena pule manene laa likan yeririna la naþa pe ape Yu re poli e yomarava nini, kila sane asuwo manene visena lelaga lala kiena ne Ntewa, ana sanene tepisu naþa Ntewa sike ma e peni, kiena sinemimiena monar imi mālivi kilapel la nenaga.

¹⁹ Naga sumãa þi plan ke kiena þelaga wo lala pimi mālivi e yometava e maran yeririna la rui, ana popon avisu kilalea, ana pe sinelan re kiliaena poli.

²⁰ Lelaga sane Ntewa naga pe pe yar re poli, ana yar taþatete visuia, ana siar e nasiiena yomarava nini pimi tol nagane, yar la asumãa apisu ke kiena þelaga wo lala, ana akilia apisu kilale asape naga pe Ntewa kemua lelaga. Visae avisu ga kiena nasiiena lala vera na taþatete si aviun avisave aña naga ai.

²¹ Visae peraga, akilia asape Ntewa sum̃a ga, ana pe akilali re naṽa sinelan akila kiela sitomena su vatanon poli, pe akilali re naṽa sinelan visaen potena van poli vanon kiena nawoena la pan la. La pe asitom re sur ta poli, pano pano-o kiela sitomena lala pulen make ga yemalolo.

²² Asitom ke asape ape manmarua, ana apa ape wowe make la,

²³ a pe amlotun re si Ntewa naṽa taṽatete si mare pogos tai poli. Yepel mavin ga naga, ana amiyum̃aen ga nono la naṽa aṽar maran yaru pona maran manu pona maran sur mal la ne sane nopi lala pona ya, ana asitom ke asape alotun ga sur la ne sanene narui.

²⁴ Pogos naṽa akila sanene, Ntewa sinen maren kiela ṽarñarera la nene, ana mligan la vena asum̃a akilakila ga napiowaena ya naṽa la sinelania. E pogos nena nene narui tevisu naṽa yar la asum̃a akila ṽelaga na mawaena lala e tasnela,

²⁵ a monar ve sanene, komin akovenlua visena lelaga kiena ne Ntewa, amligan visokanena kus lelana, a pe amlotu re si Ntewa naṽa popon ayeluar kiena kia wa silaga, ana apatanon ga sur la naṽa naga sii la.

²⁶ Apilopu kare suri make sanene, ana Ntewa pe pisalup̃ar la re si poli, ana tam̃an la apa akila ṽarila

amio kiela nasinenanena viowa lala. Sa naṽa sira lala pe apa re si amio yerm̃ene poli, ana apa amio ke sina ga sira,

²⁷ a yerm̃ene m̃ena lala pe asitom re si asape popon atalopa amio sira poli, sa naṽa Ntewa pisa pisape popon akila, ana la asum̃a sinelan ga yaru, asum̃a apa amio la ke sina ga e ṽelaga naṽa temawan visayuena. Yum̃aena la ne sanene pe mesmes re nena poli, a la naṽa asum̃a akilakila ke sanene, yoko e kiela malena lala, alual ga nakoaena la naṽa torokin yar naṽa kila sanene monar kusia.

²⁸ Yar sur la ne sanene, pe asitom re Ntewa poli e kiela malena lala, pe sinelan re m̃ena kiliaena poli, ana Ntewa pe pisalup̃ar la re poli, ana mligan la vena kiela sitomen viowa lala were la ava nena e ṽelaga viowa lala.

²⁹ Akila m̃a sanene pano-o opisu kiela malena pimi pulen ṽelaga na kilaroen navisaluaena, amio napiowaena lala, navinayaena, amio sitomen viowa lala na kila kareen yar taṽena. Amloi, am̃emom̃ar yar lala, apeveyun la, apisokani, sinela kar yar taṽena lala, asum̃a apisasayu la,

³⁰ apisatam̃ela, a e lepas kiena ne Ntewa, la pe sinelan re nena ga. A amio ṽelaga viowa la nene, ape ṽarñarera paṽisi, aṽarwar la, apis vilave, amaplar na

kilaen sur viu viowa lala naŭa nanua sumo na peraga, a pogos naŭa kiela yermarua la apis pan la, pe sinelan re nena loge laen poli.

³¹ Yar la nene tekilia tevisave la pe ape manmarua re poli, pe apuarar ruru re kiela navisaarena poli, pe ape lemam re poli, pe kiela nasineyeena re nena poli.

³² Akilia ruru visena kiena ne Ntewa, akilia m̃a naŭa Ntewa pisaar marena pa yeririna la ne sanene rui, ana pe asitom re nena ga. Asum̃a akila luen ga sanene, a metavana, akekaran manene paŭisi naŭa visae avisu kiela erau taŭena la asum̃a akila ke viowa sanene amio la.

2

Ntewa naga taaga liŭere yaru lala

¹ Sanene, visae ko na yere Yu tai naŭa osum̃a opisu ke napiowaena kiena yaru taŭena la nene, yoko ositom ve sanape? Pona ositom osape ko na opo, la apiowa ga, ana peraga, napiowaena naŭa teke e ko maran taaga, ana taŭatete si ovisa sur tai. Ko ope yar na liŭereen yar taŭena lala, ana osum̃a omliŭere ko ke ga ne, komin osum̃a okila ke sur torokin ke naŭa omliŭere la vanonia.

² Ana sane tekilia m̃aga, yoko Ntewa la nakoaena va la make naŭa akila piowa sanene maran ve taaga.

³ Pona ko tai naŭa ositom ke osape ko na opo yo, komin naŭa opis ke pa yar na kilaroen navisaluaena, ana ko m̃ena ga osum̃a okilarovia, ana pe pon re ositom ovisave yoko nakoaena naŭa Ntewa lavia taŭatete tol ko.

⁴ Pona ositom ke osape Ntewa pe lemam paŭisi yo, naga sinen miye yaru, pona kiena sitomena piavi, nane ositom ke osape taŭatete kila sur tai van ko yo? Ee, Ntewa po paŭisi sane osum̃a opisa ke ne, ana kiena lemamiena pe tam̃an ko re naŭa osum̃a okilaroro navisaluaena poli, ana vena were koena ovilon ko vetan mlamulena viowa naŭa osike ea.

⁵ Ana ko na pe otam̃an re nena naŭa ovilon ko poli, okila luen ga ŭar m̃arera pa m̃aga, ana sanene osum̃a okila naŭa omiunpolo ke kiom̃a nakoaena lala vano tol pogos naŭa yoko sine-mimiena kiena ne Ntewa liŭere nena yar lala.

⁶ E pogos nene narui yoko naga vion plan van yar lala toroki taveve sa naŭa la asum̃a akila ke ne.

⁷ Sane yeririna la ŭasa, apa rurula ga, asum̃a akilakila ke ga ŭelaga wo la silaga vena kiela kia la wo e marana Ntewa, akilia kila naŭa atol naurarena nae peni. Ya naŭa Ntewa la van la, naga malena naŭa ve uro re.

⁸ Ana la ŭasa, ape yar na veveyuena, pe amlelaga re

e visena lelaga po, asike ga vatanon m̃areraena viowa. Ya naṓa yoko Ntewa la van la, naga nalip̃ereena naṓa molue e pupia kiena nasine-mimiena ga.

⁹ Yoko pogos m̃arera amio naloge viowaena imi tol make yeririna la naṓa akila ke piowa, siar e la naṓa Ntewa pisir plan la p̃esania, nane le Yu lala, va tol yar taṓena la naṓa pe ape le Yu re poli.

¹⁰ A la naṓa kiela malena po, yoko atol navisa ruruena kiena ne Ntewa, yoko kiela kia su ruru amio naga, kiena sum̃are sike amio la. A naga m̃ena nene siar e le Yu lala, va tol yar la naṓa pe ape Yu re poli,

¹¹ komin Ntewa naga pe pisuveve re sane yar tai pe taṓena poli, ana naga kila po maran taaga pan la.

¹² Le Yu la asike vatanon navisaluaena rui naṓa Ntewa mla pan la, ana visae akilaro navisaluaena nene, yoko Ntewa la nakoaena van la. A yar la naṓa pe ape Yu re poli, pe atol re navisaluaena nene poli, pona pe akilia re ya naṓa navisaluaena nene pisa poli yo, ana visae akila viowa, yoko la akovio. Sanene, mlamulena viowa sike e ita punu ga maran taaga, ana yoko Ntewa monar lip̃ere make ita ga.

¹³ Yar la naṓa amesmesu e marana Ntewa, pe la re naṓa akilia ga ya naṓa navisaluaena pisa poli, ana la naṓa

Ntewa kekaran sape were la, naga la naṓa kiela malena taveve ruru ke ya naṓa navisaluaena pisa narui.

¹⁴ Yar laṓasa pe ape le Yu re la poli, aminue navisaluaena kiena ne Ntewa, ana pe sur koren ga, kiela malena po pano-o, kiela p̃elaga sa ga naṓa navisaluaena kiena ne Ntewa sike amio la rui.

¹⁵ La sa ga naṓa ya naṓa navisaluaena sum̃a pisa ke ne, sike e losinela rui. Sanene, pogos naṓa amloge visena kar lala apisa pan la asape ova e nene pona ova e nene, ana kiela sitomena wo sum̃a pisawal ruru ke pan la e ya naṓa po a ya naṓa piowa.

¹⁶ Sa naṓa lologena wo naṓa nesum̃a nemlologonia pisa, pupia legiena naṓani sum̃a pimi ke ne, a e pogos nene, yoko Ntewa la va Yesu Kristo vena visuveve ruru sitomena kiena yar lala, vano-o tol sur naṓa amlawan ruru teke e losinela, a lip̃ere sur la naṓa akila, vano tol nena naṓa asitom asape pe yar kilia re poli.

Le Yu lala amio navisaluaena kiena ne Ntewa

¹⁷ Nepisu sane popon nevis si va laa sane wa e lepa na sur la naṓa ita le Yu lala tesum̃a tepisa. Tesum̃a tepisayu ke sanape naṓa ita ke narui ita na tetaveve ke navisaluaena kiena ne Ntewa, tesitom ke tesape ita ke narui naṓa Ntewa sinenan ita pa laa sane wa, ana kila narui kieta

sitomena la pa manene laa metava.

18 Tepisa ke tesape tesukul ruru po e navisaluaena kiena ne Ntewa, kila narui tesitom tesape ita ga tekilia ruru Ntewa amio kiena nasinenanena, ita ga tekilia ruru sur la naŋa lelaga pona naŋa mesmesu napo.

19 Ita tesuŋa tepisa ke tesape ita le Yu ga lala topon naŋa tesumon la naŋa pe ape Yu re poli, komin naŋa tepisape la ape kila-mara ŋala naŋa pe akilia re mrapa poli. Tomape ita ga tepe yomerarava kien la naŋa asike e yemalolo,

20 ita ga topon naŋa takawe ruru yaru naŋa kila pal mrapa, ita ga tetorokin naŋa tevian ruru la naŋa asa ga sisi lala, pe akilia re sur poli.

Ana sineun nesape nevis re e lepas nene, sane pogaga naŋa tepisu kilale sane navisaluaena kiena ne Ntewa pulen make kiliaena wo lala a visena wo make la rui, ana piowagan ga naŋa tesuŋa tesape naga pe kieta ga.

21 A sur si tai naŋa piowa manenea metavan nene, tomāreran vianen yar taŋena lala, ana nepisu sane pe tepian ruru ita re si poli. Visae ologon naŋa ovisave yar ve vinau re sina, ana popon naŋa ko na osumā ovinau mŋaga?

22 Ko naŋa opian ke yaru osape monar ve akila re kolau, komin ya ne ko mŋena okila? A ko naŋa opisa

ke osape nono la naŋa la amiyuŋaenia, apiowa ga, opisa tanea, ana ko mŋena ga, pona osumā opinaun ke sur la ne pe kol naŋa amligan sike e kiela lele wa lala, a?

23 E lele nene monar tevisave piowa paŋisi wa, komin ita la naŋa toŋarwar ita vanon naŋa toŋar Navisaluaena kiena ne Ntewa, ana tesuŋa tekila kare ke sina kia wa kiena kieta Ntewa ne, komin naŋa tesuŋa tekilaroro ke kiena navisaluaena la nene.

24 Visena Wa pisayu ke kieta ŋelaga nene rui, pisa sanini sape

“Amiu yeririna lala kiena ne Ntewa, kiamiu navisokanena kila saŋe yar taŋena lala asuŋa apisa kare ke kiena kia.”

Yaru naŋa pe yere Yu kemua lelaga

25 Ko osape ope ŋaviu rui, ana ope Yu kemua lelaga, nanene na po paŋisi. Ana sur nene miila ko visae ologear ga navisaluaena kiena ne Ntewa. Ana visae okilarovia, ko ope Yu korena ga, ko opiowa pa Ntewa sa ga la naŋa pe ape ŋaviu re poli.

26 Ana pona yaru tai pe sa re le Yu la naŋa ape ŋaviu poli yo, naga pe pe ŋaviu re poli, ana visae yar nene lo-gear ruru Navisaluaena lala, e navisuena kiena ne Ntewa naga imi torokin ga yere Yu narui.

27 Yere Yu naga pe ŋaviu rui a mla ke navisaluaena, ana visae pe mlogear re poli,

monar visuar ruruia, visae peraga, yoko Ntewa koven-lua naga, a were tañena naña pe pe paviu re poli ana mlogear kiena navisaluaena.

²⁸ Nanene komin e navi-suena kiena ne Ntewa, naga naña pe yere Yu kemua lelaga, pe naga re ga naña pe Yu e kulus poli. Ana paviu naña Ntewa pisu sane lelaga napo, pe naña re ga e tas nen yar vanua poli.

²⁹ Yar naña pe yeririna kiena ne Ntewa lelaga, pe naga re ga naña puarar nasiriena wa e limana poli, ana naga yaru naña Ninuna Wa miyumāe ke e losinena, naña kiena malena pilonia pimi po. Yar na sanene, pona yeririna la asitom ke asape naga pe pe yar re tai nene poli yo, ana Ntewa kekaran naga pañisi.

3

Sur wo naña sike e le Yu lala

¹ Nepis ke sanene, pona naviunena tai mālivi yo, viun sanini, visave “Visae yere Yu maran ve taaga ga amio yar tañena lala, sa naña osumā opisa ke ne, komin ya ne kia naña Yu naga po, a tesitom ke tesape ita na tepe sur tai? Naña tekila paviu e ita, vena teim teve le Yu kemua lelaga, ana pona pe sur koren ga yo?”

² Naviunena nene mesmes ga, ana nevisatamēa nesape, Peraga, toñar kia na Yu, naga pe pupia sur wa tai naña po manene laa pan ita.

Lus kiena yeririna ai sina naña Ntewa mligan kiena visena wa sike e limala? Pe yar tañena kar re la poli, ana ita le Yu ga lala.

³ Pe lelaga naña kieta yeririna la p̄asa pe amlogear re visena kiena ne Ntewa nene poli, ana naviunena sike na sape: Sanape, pona yoko Ntewa ve visa ruru ita re sina sa naña naga pisaaria sape yoko kila? Ana pe sa re nene poli. Pe sur koren ga naña lañas pe apuarar ruru re visena kiena ne Ntewa poli, ana pe Ntewa purmatan li re kiena navisaaren e ita pogos tai poli wa.

⁴ Pona ita yeririna lala ita tepisokan lue ga, ana Ntewa naga pe lelaga lue ga, sa naña Parin Supe Tepet pisa e kiena Tus na Yauena lala, naña pisa sape

“Yoko avisu naña ko ope lelaga kemua e kiorña visena lala vena liṗerelaena,

a yoko sinelan liṗere koena sina ga, ana ko na omesmesu ga na osike ne.” Yauena 51:4

⁵ Kieta napiowaena lala apioyowa ga, ana sur tai naña po towe laa ga, napiowaena la nene akila merarava e maran yeririna lala asape navisaluaena kiena ne Ntewa la naña apisalup̄ar ke napiowaena la nene, apo na apo. Nepisa sanene, pona visae yoko yar lañas naña p̄arila pe wowe asumālu avisave “Visae kieta napiowaena la akila sur wo nene, komin ya ne Ntewa sinena

kar ita sape la si nakoaena van itania?" Ana peraga, nanene sitomena kiena yaru ga,

⁶ pe sa re nena nene poli! Visae Ntewa ve liŭere ita re le Yu lala, ana pe pon re naga liŭere li taŭena la naŭa pe ape Yu re poli, ana peraga, naga mesmesu nena ga, a naga taaga torokin liŭereena.

⁷ Naviunena si tai ve sa nene kilia vim, naŭa pisa sanini, sape "Nanua sumo nesape nemlologa e Ntewa, ana siraunia pe nemlogear re poli, ana sa naŭa nesumã nepisokan ga. Ana kiau visokanena nene sumã pisawal ke sape visena kiena ne Ntewa ga pe lelaga paŭisi, a sanene na sumã kila kiena kia pa metava. Ana visae ve sanene, komin ya ne naga sinena sape liŭere in ke na wa, sape in na nepiowa ga?"

⁸ A ŭisi na yar la ŭasa avilon visena la ne sanene va ve taŭena laa na wa, avisave "Visae ŭelaga viowa visawal visave visena kiena ne Ntewa pe lelaga, popon tesumã tekilakila mã mlamulena viowa la ve moki silaga, vena kilaen visena kiena ne Ntewa ve lelaga laa sane." Laŭas apisape nesumã nemlologon ke sanene, ana naga nene na visokanena ga, a la naŭa asumã apisa, yoko akus naliŭereena torokin kiela visen viowa la nene.

⁹ Nesape nowasuŭe in sina e sur naŭa tepisayu ke ŭa rui, tesape yar na ŭar kia

na Yu, yoko ve sanapenia? Pona yar laŭasa, naviunena sike e la yo sape yoko wo vaŭisi vania taulu yar naŭa pe ŭar re kia nene poli, pona peraga? Pogaga, kiau navisatarneena nesape ve sa re nene poli. Sa naŭa nepisa ŭa rui, le Yu amio le Kris lala, la make ga asike vatanon m̃areraena na mlamulen viowa maran taaga.

¹⁰ A sane visena na Tus Wa pisape

"Pe yar re nena tai naŭa kiena malena po poli.

¹¹ *Peraga, pe yar re nena tai naŭa pisu kilale mrapa poli,*

pe yar re nena tai naŭa sumã kilali ke sape lual Ntewa e kiena malena poli.

¹² *Yeririna make ga apilipal ga mrapa naŭa mesmesu, apa apiowa manene laa.*

Pe tai re nena naŭa miyumãe po poli. Yauena 14:1-3

¹³ *Kiela visena piowa ga, sa ga yar mare naŭa kona rui,*

purmenela sumã miyumãen ke ga visokanena,

navisa kareena la naŭa sumã m̃alivi ke e kulugola lala, sa naŭa lom̃ara viowa karm̃ar yaru. Yauena 5:9

¹⁴ *Lelaga ŭa, gola lala pulen ga viaiena amio visen melkalka lala. Yauena 10:7*

¹⁵ *Lala lala sumã ŭar la akirkirir kar ga la*

ne vena kilaen kuruta lau,

16 *kiela yalorena lala apa akila kare make suria, akila yaru la amloge piowa.*

17 *Pe asitom re asape mrapa na sum̃are tai sike poli, Ais 59:7,8*

18 *pe apisu kilale re nena asape Ntewa sum̃a pisu la ke poli.” Yauena 36:1*

19 Ee, visen la nene amolue kome Navisaluaena kiena ne Ntewa, a tekilia tevisave ya naŋa Navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ke ne, kiar ita ga le Yu lala. Ita tesike vatanon Navisaluaena nene, a yar naŋa pisu kilale ya naŋa navisaluaena nene pisa, naga pe kiena visena na visaen re si po, naga kilia sape yomarava wetelu kilarovia, yar make ga akus nakoena vanonia.

20 Pe yar re tai naŋa logear Navisaluaena kiena ne Ntewa torokin vena naga kilia mesmesu e marana, ana Navisaluaena nene kila sane yar make ga akilia ruruia asape mlamulena viowa sike e la.

21 Ve sa nene, mrapa na logearen visaluaena, yar la taŋatete atayu nena aimi amesmesu e marana Ntewa, a nane kila sane Ntewa pisu popon kila ruru mrapa viu taŋena tai naŋa tekilia tetaveŋea.

Mrapa viu nena naga po paŋisi, komin pe kana navisaluaen re la naŋa yar monar logear la poli. Mrapa

nena, nasiriena marua wa lala amio visena kiena ne navisawalena lala, apisawal m̃a ve torokak nanua sumo rui, ana nagane Ntewa kilologia pan ita rui.

22 A mrapa nena naga sanini: pe mrapa nalela-gaena. Sanene, yar ai naŋa viawa e Yesu Kristo, yoko Ntewa kila naga imi wo e marana. Mrapa nena pe kiena yar re ga laŋas poli, ana pe kien yaru make ga,

23 komin yar make ga amlamla piowa, pe ta re poli naŋa kiena malena mesmesu va torokin naŋa tol malena wo naŋa Ntewa sinenania.

24 Ana pogaga, komin Yesu Kristo pul lua ita rui, kila naŋa Ntewa kila ita tepim temesmesu e marana, sane kiena nalaena tai pan ita, naŋa mlavia pimi ga kome kiena lemamiena.

25 Naga pul plan ita komin naŋa Ntewa pisirlua naga sane kuŋaŋaena tai naŋa kana kuruta mlau kee plan kieta mlamulen viowa ita la naŋa temlelaga ea.

Ana sanapen yeririna la naŋa siar e kas la nakonua rui pimi, pogos naŋa Yesu pe pimi re poli wa? Pe tepisu re naŋa Ntewa mla nakoena pan la vanon amlamla piowa poli, pona sitomena tai sape pona Ntewa mla ga nakoena pan mlamulen viowa kien yar laŋas yo, ana yar laŋasa pe mla

re nakoaena pan kiela mlamulena viowa la poli. Ana peraga, naga pe sa re nene poli. Nakonua manenea, Ntewa kila ke ga kiena sitomena piavi, sumña piro ke ga kiena sinekar, a kila mña sanene pano-o tol pogos naña Yesu maren mña mlamulena viowa kien la na sumo.

²⁶ Sanene Ntewa pisawal meraravan pan ita nagane narui sape naga miyumñae po silaga, kila sane yar ai naña viawa ga e Yesu, yoko ekikuru nena e marana.

²⁷ Visae sanene, yoko tekilia towarwar ita komin si ya ne? Pe sur re si ta poli, komin ya ne kila ita si tepim topo temio Ntewa? Pe ñelaga wo re na tai nalogearen kiena navisaluaena poli naña tesitom ke tesape tekila yo, ana peraga, kana purpessa, kieta lelagaena ga e Yesu.

²⁸ Kiamimi lologena pisa sanene narui, sape visae yar imi mesmesu e marana Ntewa, naga wasine ga kiena naviawaena e Yesu. Tañatete wasine kiena yumñae na wo la naña naga mlogear ruru navisaluaena make ga kiena le Yu silaga, komin naña tañatete yaru tai kila ve sanene.

²⁹ Sanene, tepisu sa naña Ntewa pe pe Ntewa kiena ne re ga ita le Yu la poli, ana pe Ntewa kiena ne mña li tañena lala.

³⁰ Ee, Ntewa naga taaga ga, ana pe kien yar make ga, ana

visae yere Yu, naga kilia imi mesmesu e marana Ntewa visae viawa ga e naga, pona visae yar naña pe pe Yu re poli, naga mña ga kilia imi mesmesu e marana Ntewa visae viawa ga ea.

³¹ Ana visena la nene pe pisa re sape ñelaga na lela-gaena kiena Yesu koven-lua navisaluaena kiena ne Ntewa naña sike ne poli, sape pe kiena yumñae na kilaen re si poli. Pe sa re nene poli, ana kana kinasa sane pogos naña tesumña temlelaga ke e Yesu, tesumña tepatanon ruru ke e sur la naña navisaluaena pisa, tekila ke naña ape lelaga.

4

Epraam tepo yomñarua na vianen mrapa na viawaena van ita

¹ Tesumña tepisayu ke sane ñelaga na lelagaen e Kristo naga pe mrapa na tolen natamaliaena, ana sanapen kata apua la nanua sumo, sane pupia apua na kieta lus naña yermarua Epraam?

² Naga kila yumñae na moki naña Ntewa kekarnia, ana yumñae na nene tañatete kila naga mesmesu e marana Ntewa. Visae naga imi mesmes komin kiena yumñae na lala, pona naga kilia warwar si e yo, ana pe sa re nene poli. Pe yar re tai naña kilia warwar e marana Ntewa vanon yumñae na la naña naga kila,

³ ana naviawaena ga kilia kila yaru mesmesu amio Ntewa, sa naŋa suniena kiena Epraam pisayu e Tusi na Siiena, naŋa sape

“Epraam naga piawa m̄arera paŋisi e navisaarena kiena ne Ntewa,

ana Ntewa kekarania, mla viawaena nene kiena Epraam, kila narui pimi mesmesu e marana.” Nas 15:6

⁴ Ositomlia, sane yar naŋa miyuŋaen kilavaru, pogos naŋa kupario ŋisi monar waria ve kiena. Ana ve tevisa re tevisave kilavaru nene naga pe nalaena tai naŋa kiena yerkawa mla pania molue kome kiena sitomena, ana kilavaru nene, yar na yuŋaena nene, ŋiyon paŋisi naŋa, ana popon kemua naga waria ve kiena.

⁵ Ana lepas naŋa yaru imi mesmesu e marana Ntewa, naga pe pe sur re tai naŋa teyuŋae vanon poli, naŋa tekilia towaria sane sur tai naŋa ita ga tetauluia ve kieta. Ita, kieta yuŋaena la piyowa ga, ana monar towasine ga Ntewa, naŋa naga ga kilia war plan napiowaena e kieta malena. Visae towasine ga naga, ana yoko kila ita temesmesu e marana.

⁶ Yermarua Parin Suŋe Tepet kilia sur nene nanua rui, ana kiena yauena tai pisayu sanapen naŋa yoko wo vaŋisi van yar naŋa pe ŋasine re ke sina ga kiena yuŋaena poli, ana ŋasine ga Ntewa sape yoko naga kekara naŋa kila naga

mesmesu e marana. Yauena nena pisa sanini, sape

⁷ *“Yar naŋa Ntewa piowo kiena napiowaena lala,*

naŋa yumu plan kiena mla-mulen viowa, na nene navisa ruruena tai naŋa yoko wo van vaŋisi.

⁸ *Yar naŋa Ntewa pisu naga sane pe namname tai to re si e poli, naŋa monar war nakoaenania,*

naga yoko kilia loge wo na loge wo.” Yauena 32:1,2

⁹ Ana la naŋa akilia aloge wo sa naŋa yauena nene pisape, a la nene? Navisa ruruena nene, yoko taŋatete imi ga va ŋaviu lala, sa naŋa ita le Yu ga lala, ana yoko imi m̄ena va la naŋa pe ape ŋaviu re poli, na nene naga merarava ruru po paŋisi, komin sa naŋa tepisape, Epraam pimi mesmesu e marana Ntewa, pe komin re naŋa naga pe ŋaviu poli, ana pimi mesmesu e marana Ntewa komin ga naŋa mlelaga m̄arera ea.

¹⁰ Ana tekilia sur nene sanape? A Ntewa sape Epraam mesmesu e marana na pogwai? Naga pisa e pogos naŋa Epraam pe ŋaviu pa rui, pona pisa e pogos naŋa pe pe ŋaviu re poli wa? Visae teva si e kiena suniena, yoko tevisu naŋa Ntewa pisape Epraam mesmesu e marana pogos naŋa naga pe pe ŋaviu re poli wa.

¹¹ Sanene, viawaena kiena Epraam e Ntewa, naga ga nene kila naga mesmesu e marana. E poglis nene naga pe ƣaviu re poli wa, ana siraunia, Ntewa mla ƣaviu pania sane kile tai naƣa pi-sawal sape viawaena ga e Ntewa nane mrapa naƣa yar imi mesmesu amio naga.

Epraam naga pe yar ƣesa naƣa sanene, ana yar moki apim sirau naƣa pe ape ƣaviu re poli, ana amlelaga e Ntewa ana Ntewa pisu sane amesmesu e marana. La pe amolue re e lus kiena Epraam naapo poli, ana naganane apisu naga sane pe kala apua marua mēna tai,

¹² maran taaga sa ke naƣa naga pe apua kan la naƣa ape ƣaviu.

Ana nanua sumo, ita le Yu lala tesitom tesape yar naƣa pe ƣaviu sane yermarua Epraam, lelaga kemua naƣa naga ke narui naga molue kome kiena lusa. Ana naganane, sitomena tai mālivi naƣa pisape yaru naƣa kilia visa visave Epraam naga pe kana apua marua kemua lelaga, nanene pe yaru naƣa mlelaga e Ntewa sa ke naƣa Epraam mlelaga ea, pogos naƣa pe pe ƣaviu re poli wa.

Naviawaena kiena yaru kila navisaarena kiena ne Ntewa imi ve lelaga

¹³ Nakonua konua rui Ntewa pisaar pa Epraam sape yoko kiena navisa ruruea lala amolue akome Epraam amio kiena lusia

avava vanua va va yeririna make ga na yomarava. Ana komin ya ne Ntewa kekaran sape kila kiena navisaarena nene va Epraam? Pe vanon re ga naƣa Epraam mlogear ruru kiena navisaluaena poli, komin pogos naƣa Ntewa kila navisaarena nene, pe navisaluaena re poli wa, pogos kiena ne Ntewa na laen navisaluaena va Mosis sike koperina wa. Sanene, tekilia tevisave naviawaena kiena Epraam ga kila naga mesmesu e marana Ntewa, nane Ntewa kekaran naƣa la navisaarena wo nene vania.

¹⁴ Visae navisaarena nene pe kiena yar ga la naƣa asmāl amlogear ke navisaluaena, yoko kila sane yar naƣa mlelaga, mlelaga korena ga ne, a kila sane navisaarena kiena ne Ntewa pe sumāl re si poli.

¹⁵ Suri taƣena ke sina ga nini, naƣa kila meraravan pan ita sape navisaarena wo kiena ne Ntewa lala taƣatete amālivi e ƣelaga nalogearen navisaluaena. Naga nene komin pogos naƣa navisaluaena sike na, ana ƣelaga na kilaroen navisaluaena monar mālivi, ana siraunia monar kana nakoaena nena, komin naƣa pe yaru tai tokon re kilaroen navisaluaena pogos tai poli.

¹⁶ Ve sanene, navisaluaena taƣatete kilia iila ita vena tekila ruru kieta napiowaena e marana Ntewa, ana Ntewa pe lemam

manene laa pan ita, ana naga ga kila. Naga pisa naŋa toŋasine ga naga, tevisu ga naga, ana naga kila tetol kiena navisaarena wo lala. Nanene na pe le Yu re ga la naŋa navisaluaena pitomi ŋesan pan la poli, ana yeririna taŋena mēna la asikola amio la. Yer pe lala, ana visae akus ŋelaga na lelagaena e Ntewa maran ve taaga sa ke naŋa Epraam mlelaga ea, naga sane la mēna amolue e kiena lusa. A ita make mēna ga e ŋegas nen nalelagaena teliv piora e yomarava, tepisu sane naga pe pupia kata apua.

¹⁷ A nanene mesmesun ga naŋa Ntewa pisaar pa Epraam nanua rui, naŋa pisa pania sape

"In na nepisirlua ko, ko ope purŋes nen lus nen yeririna lala na purvanua moki." Nas 17:5

Pogos naŋa Ntewa pisaar sanene pa Epraam, Epraam pe sinen kurkur re poli, ana ŋuarar ruruia, komin naŋa naga kilia sape Ntewa nena naŋa naga pisa visena nene pania, naga pe Ntewa naŋa kilia kila ya naŋa mare imi mali, kilia kila sur naŋa pe su re poli wa vim mālivi.

¹⁸ Pe lelaga, Ntewa pisa sur ta pania mārera paŋisi naŋa naga lelaga ea, komin naŋa pisaar pania, sape

"Kiomā lus lala yoko aim ave moki na ave moki vaŋisi e yomarava nini." Nas 15:5

Ana pogos naŋa Epraam mloge, mlelaga ea sape monar ve sa ga nene narui.

¹⁹ E pogos nene, naga kilia sape naga amio wona Sera, kiela mrae lalua lavis vito tano narui, naŋa kiena kasa lavis tol ponotia ve taaga [100], a wona pe ŋarli re sisi poli wa, ana kiena naviawaena pe mlor re nenaga.

²⁰ Naga pe sitom re nena suri ta poli, ana kiena sitomena sike ga e ya naŋa Ntewa pisaaria. Kiena naviawaena sumā pimi mārera laa narui, a silaga sumā mieluar ke Ntewa a pisa lue ga potena keviu pania vanon ya naŋa yoko kila.

²¹ Naga pe sitomli re pogos ta poli sape Ntewa naga pe torokin re naŋa yuŋae taveve ruru kiena navisaarena poli,

²² a kiena ŋelaga na viawaena nene narui kila Visena Wa pisayu si naga, sape Epraam ŋasine ga Ntewa, ana Ntewa pisawal sape naga mesmes ruru e marana.

²³ Ana visena nene pisayu ga Epraam naga taaga,

²⁴⁻²⁵ ana popon tela sane visena tai naŋa pisayu ita make ga, komin ita mēna ga temlelaga e Ntewa tesape yoko naga kila ita teim temesmesu e marana sa naŋa naga kila pa Epraam. Temlelaga sane naga ke narui naŋa mligan Yesu pitomin vena tol marena vanon kieta mlamulen viowa lala, a temlelaga tesape Ntewa ŋere lua ke

sina ga Yesu petan marena vena kila merarava ruru van ita sa naŋa tekila si mara wo temio naga rui.

5

Tepe mara wo si temio Ntewa rui, tepisu sumare a lemamiēna

¹ Pogaga, nagane merarava ruru po pan ita sane sur naŋa kila ita tepe mara wo sina temio Ntewa, naga kieta naviawaena e ya naŋa Yesu kila vena tamalia itaena. A pogos naŋa tepisu kilale tesape tepe mara wo temio Ntewa sanene, kila naŋa tepisu sumare sike likan ita temio naga,

² a kila naŋa tesu ruru ga tesike e kiena lemamiēna silaga. Visae ve sanene, kieta sitomena m̄areran sape siraunia, yoko ita monar teva loyuma e naurarena kiena ne Ntewa, temio kekarena keviu.

³ A pe tekekaran re ga malena wo naŋa yoko imi sirau poli, a tekekaran m̄ena pog m̄arera la naŋa tesuma tepisu ke nagane. Pona temloge piowagan yo, ana teloge won ga komin naŋa tekilia tesape naloge viowaena kilia kila sitomena ve piavi vaŋisi,

⁴ a sitomena piavi kila ŋelaga wo va laa e marana Ntewa, a ŋelaga wo nene kila nawasineen Ntewa va laa na wa,

⁵ a nawasineen Ntewa kila taŋatete kieta sitomena lorun sur tai pog tai. Nanene komin naŋa Ninuna Wa naŋa naga mla pan ita,

silaga suma kokonia ruru ke sinesiena kiena ne Ntewa va loyuma e ita vano vano-o toulén ruru nenaga.

⁶ Tekilia tesape Ntewa sinen si manene ita sanene komin naŋa sumo, temloru e ŋiliŋili ta rui naŋa taŋatete si tekila sur tai vena tamalia ita, ana e nena e kana pogos naŋa pisaar pa rui, naga pitetalia Yesu pimin marewo ita yeririna viowa lala.

⁷ Ita na, pe tepisu manene li re naŋa yar tai kilia tam̄an kiena malena vena tamalia yar taŋena poli, pona yam peve taaga yar tai kilia tam̄an kiena malena vena tamalia yar tai naŋa asitom asape naga po paŋisi, ana sur ne nanene narui Kristo kila pan ita make ga naŋa ita li viowa lala.

⁸ Nasinesiena kiena ne Ntewa keviu sa ke nene narui, komin pogos naŋa ita yar na kilaen mlamulena viowa tekila ke ŋarm̄arera wa, Kristo pitomin mare wo itania.

⁹ Kana kuruta mlau kevan ita temekiki rui, ana tepim temesmesu e marana Ntewa, a kila naŋa pe sur re si tai sike e ita poli naŋa yoko naga la nakoaena van itania.

¹⁰ Nanua, pogos naŋa tepe nasinekar kiena ne Ntewa ke lala wa, marena kiena narina kila mara wo temio, a nagane, komin naŋa tepe erau wo temio rui, yoko malena kiena narina kila ita m̄ena ga temal lue temio.

¹¹ Sanene, tekekaran paŋisi naŋa Ntewa pisirlua kieta Suŋe Yesu Kristo,

komin naña naga kila kieta mrapa na mara wo temio, tesu si veraga temio naga.

Atam kila marena pimi, Kristo mla malena

¹² A sur lua nene marena amio malena, lalua apim e yomarava nini sanape? Yar ñes na yomarava nini nane Atam, a naga pe purñes nen mlamulen viowa, a kila naña nakoarena na mlamulen viowa, sane marena, monar imi maliv e yomarava. A yeririna la naña asiraunia, la mña ga atol mlamulen viowa, ana marena tol la make mña ga.

¹³ Sumon pogos kiena Mosis, Ntewa pe mla re navisaluarena poli wa, ana pe sur koren ga naña pe navisaluarena re poli wa, ñelaga na mlamulena viowa sike pa rui. Sanene, Ntewa pe mliñerela re e pogos nene poli sape akilaro ke kiena navisaluarena, komin naña pogos nene, navisaluarena naga pere wa, ana kiela mlamulena viowa la narui kila sane la monar akus nakoarena na marena na wa.

¹⁴ Tekilia tesape sanene, komin siar e pogos kiena Atam, pimi tol pogos kiena Mosis, pe navisaluaren re poli, ana yar la asuñña amarmare mña, komin nakoarena na mlamulen viowa sike e yomarava rui. Pona lañas akila piowa sane Atam kila yo, pona akila mña sur taña lala, ana e navisuena kiena ne Ntewa, kiela napiowaena make la

nene ape mlamulena piowa torok ga.

Sanene, tepisu ya naña yar taaga ga nene naña Atam kila, tol make malena kien yeririna na yomarava, sa ke ga naña ya ne Kristo naga taaga kila sirau, naga mña ga tol make kieta malena ita punu ga naña temlelaga.

¹⁵ A yuñarena wo naña Ntewa kila naña molue kome kiena lemamiena, naga po pañisi, kilia taulu yuñarena viowa naña Atam kila naña molue kome kiena mlamulen viowa. Mlamulen kiena Atam naga taaga kila yar la monar amare, ana nawoena kiena Yesu Kristo naga taaga kila tepim temesmesu e marana Ntewa. Sur nene sane nalaena wo tai naña toñar korenan ga sa ga ne.

¹⁶ Mlamulen kiena Atam pe kila re nena sur wo tai, ana nalaena nene po pan ita pañisi. Ntewa mliñere mlamulen kien yar taaga nene, pisape yoko pupia kiena nakoarena va e yar make ga, ana siraunia, Ntewa pisu nalaena naña Yesu mla pan ita, naña pul plan kieta mlamulen piowa lala, ana sape temesmesu ruru e maraña rui.

¹⁷ Lelaga kemua naña mlamulen kiena yar taaga ga, naña Atam, kila sane marena suñña taulu ita, naña kilia war plan make malena kien yar lala. Ana yoko, lemamiena kiena si yar taña, naña Yesu Kristo, mla nalaena wo nene pan

ita nanagane, kila sane temesmesu e marana Ntewa, tetaulu marena rui, ana siraunia yoko tetol malena wo temio naga.

¹⁸ Sanene, kana kinas sane mlamulen viowa nene kiena Atam naga taaga p̄ere yeririna make ga apa e nakoaena, ana siraunia yuñāena wo mesmesu taaga ga nene kiena Yesu, kilia kila plan la make ga e nakoaena nene, ana mligan la ase malena naṗa ve uro re.

¹⁹ Ana sa ke sina nene, yar taaga pe p̄arm̄arera, pe miyagogon re Ntewa poli, ana kila yar make ga ape yar na kilaen mlamulena viowa, ana siraunia, yar taṗena mlogear ya naṗa Ntewa pisa pania, ana mare e lak torovia kila narui ita moki naṗa tepim temesmesu e marana Ntewa.

²⁰ Nanua, Ntewa mla nav-isaluaena pa Mosis, a nav-isaluaena nena suñā kilo-logia ke yeririna lala sape kiela mlamulen viowa la pule paṗisi. Ana pogos naṗa mlamulena viowa la suñā pimi pe moki manene lue ga, Ntewa m̄ena ga pa laa sane, kila sane kiena lemamiēna pimi keviu manene laa.

²¹ Nanua sumo, mlamulen viowa p̄ar marena pimi, a marena nena suñā kila mlamulen viowa tolue ga metava silaga. Ana siraunia, Ntewa kila kieta mrapa vena teim temesmesu e marana, ana nane kila sane nagane kiena lemamiēna taulu make suria, komin naṗa

suñā kila ita make ga naṗa temlelaga e kieta Suṗe Yesu Kristo, yoko tetol malena naṗa ve uro re.

6

Popon toṗisin mlamulen viowa, temal temio Kristo

¹ Sa naṗa nepisa ga na wa, ita tepe yar na kilaen mlamulen viowa lala, ana Ntewa pe lemam pan ita piewo ita, ana vanon sur nene, popon kieta malena nanagane ve sanape? Pona yaru laṗas apisape popon tesuñā tekilakila mlamulen viowa ve moki yo, vena kila sane lemamiēna kiena ne Ntewa m̄ena ga suñā imi manene laa, sa naṗa naga suñā pieviewo ke kieta mlamulen viowa la nene?

² Ana peraga, taṗatete nena ve sanene! Tekilia tevisave e lepas na sinenanen viowa na kilaen mlamulena viowa, ita sa ga yar mare lala, monar toṗisin nena ga, ve tekila re sina.

³ Ositomli pogos naṗa akee ita vena teve taaga temio Kristo Yesu. E poglis nene, ya naṗa m̄alivin ita naga torokin ke ya naṗa m̄alivin naga nanua rui. Sane nanua sumo naga mare wo kieta mlamulen viowa, ana nagane, pogos naṗa akee ita, kieta malena marua na mlamulena viowa m̄ena lala monar mare.

⁴ Sumo, amligan tasnena m̄ene lele na marena, ana nagane, pogos naṗa akee ita, monar teligan kieta p̄elaga

na mlamulena, toṽisin ruru nena ga. A nanua mēna sumo, Ntewa kila yuṁaena na iilanena nene, naṽa kila Kristo suṁalu mal sina, a nanagane, pogos naṽa akee ita, tesuṁal sina temialoro e malena viu tai.

⁵ Sanene, tepe taaga temio Kristo rui komin naga mligan kiena malena mare e yomarava nini, ana ita mēna ga monar teligan kieta malena marua. Ana tekiliar ruru sane yoko teve taaga si temio ke na wa, komin naṽa naga ṽar si kiena malena viu tai, a yoko ita mēna ga towar kieta malena viu.

⁶ A monar tesitoṁal silaga, sane ṽelaga na kilaen mlamulen viowa naṽa tepaeme temio, naga sa naṽa asuar sike e lak torovia amio Kristo. Sanene, kila naṽa ve tekila re si mlamulena viowa la naṽa tasneta la sinelan kilaena, a mlamulena viowa taṽatete kilia ve suṽen kieta malena sape tepe kiena yar nayuṁaena ga.

⁷ Popon toṽisin mlamulen piowa, nagane ṁareraena na sinenanen kilaena mlamulena viowa monar ṽisin ita, komin ita na sane yar mare naṽa sitomena viowa na mlamulen viowa taṽatete kila sur tai van ita.

⁸ Lelaga kemua, nanua sumo, sa naṽa temare temio Kristo rui, ana nagane, kieta lelagaena ṁarera sape yoko temal lue temio naga narui.

⁹ Tekilia tesape Ntewa kila Kristo mal si petan marena, kila sane yoko Kristo mal

mā vano-o yoko taṽatete si mare pog tai, naṁareraena na marena taṽatete si kilia tol naga pogos tai.

¹⁰ Kiena marena nanua ne, naga pe marena tai na war plan makeen nakoaena na mlamulen viowa, a kiena malena nagane, naga pe malena tai na visirluaen kia kiena ne Ntewa,

¹¹ a yoko monar ve sa ga nene van ita. Monar tesitoṁalia tevisave ita mēna ga popon toṽisin ruru ṽelaga na mlamulen piowa, a silaga monar tevisirlua kia kiena ne Ntewa e malena viu naṽa tesike ea temio Kristo Yesu.

¹² Sanene, kiau visena urmi e lele nene sanini, sane ve ataṁan re kiamiu sitomena la nakilaen mlamulena viowa imi ve sa naṽa naṁareraena ṁarera tai naṽa suṁa ve suṽen amiu. Visae peraga, tasnemiū lala, naṽa ape na yomarava ga nini, yoko asumā alogear ga nasinenanena viowa la na ṽelaga naṽa ita yeririna la tepaeme temio.

¹³ Ana sanene pe po re poli, komin lepas nen tasneta lala, pe pon re aim sane sur na yuṁaena naṽa napiowaena miyuṁae amio vena kilaen kiena ṽelaga viowa ne lala. Sumo, ita sane yar mare lala, naṽa malena na Ninuna pe su re nena e ita, ana nagane Ntewa kila ita si temali, ana monar teyawawo kieta malena viu nene va si vania vena naga lavia vena kilaen

kiena yuũaena. Sanene, yoko lepas nen tasneta lala apim sane sur na yuũaena naũa Ntewa miyuũaae amio, vena kilaen kiena þelaga mesmesu lala.

¹⁴ Sumo, tesike vatanon navisaluaena naũa Ntewa mla pa Mosis, amio kana nakoena nena lala, ana ita toþion logearen pano-o, ana peraga, pe tetorokin re natolen kana natamaliaena poli. Sanene, Ntewa sinen miye ita a nagane suũa mi-la ita vena nasinenanena na kilaen mlamulen viowa taþatete nena uarar ita.

Mlamulen viowa taþatete si uarar ita, ana ita yar na yuũaena na þelaga wo

¹⁵ Nepisa ke ga yam tai þisi ne nesape pe tesu re si vatanon navisaluaena naũa Ntewa mla pa Mosis poli, ana nemarau nesape pona yar laþasa amla kiau visena nene pa piowa yo. Pona asitom asape, "Ke, Pol pisape ita na pe tesu re vatanon navisaluaena poli, a nagane ita tekilia tekila ya naũa piowa naũa sinetania, tekila naga pogaga, ana yoko Ntewa sinen ye ita, viewo ita." Ana peraga, pe nepisa re nena poli þisa.

¹⁶ Monar asitomål sane pogos naũa yar tai sike vatanon suþe tai, monar logear suþe nena a monar imi sa naũa yar na yuũaae kienaena tai. A ve sa mæna nene e ki-eta malena. Visæ nasinenanena viowa suũa ve suþen kioũa malena, yoko monar

okila mlamulena viowa la naũa naga sinenan sape okila. Ana visæ kioũa suþe naga Ntewa, yoko osuũa okila kiena yuũaena wo lala. Mrapa lua nene, tai yoko kila ko omio Ntewa amlua aviaũa lue, ana taþena yoko kila ko omesmesu omio naga.

¹⁷ Nanua sumo, amiu mæna yar na yuũaena vatanon mæraena na kiamiu nasinenanena viowa ga lala, ana potena paþisi pa Ntewa naũa nepian amiu, ana amligan ruru sike e losinemiu lala, ataveve ruru e kiamiu malena lala.

¹⁸ Sanene, amiu amolue vetan suþe viowa nene nanua sumo, pe ape kiena yar na yuũaena re si la poli, ana nagane ape yar na yuũaena kiena ne Ntewa, naũa amiu asuũa akila ke sur mesmes lala sa naũa naga sinenania.

¹⁹ Nekilia nesape navianena la nene mæraera li mæga komin sitomena kiena yar naga pe sa re sitomena kiena ne Ntewa poli, nane kila nemiila amiu ke ne, nepis kome þakaiwa naũa pisayu ga yeririna lala na yomarava nini, sane suþe lala amio kiela yaru na yuũaena lala.

Ana monar avisu kilale ruru kinas nen visena la nene, sane nanua, sitomena na kilaen sur viowa, naga ke-viu manene laa e amiu, naũa suũa mæraeran ke yepemiu lala vena kilaen mlamulena viowa naũa apiowa na apiowa, ana nagane pe sa re si

nene poli. Nagane, sitomena na kilaen p̄elaga wo monar ve keviu e amiu, nāpa kila sane kiamiu malena imi ve wa nāpa ve wa.

²⁰ Pogos nāpa sane ape yar na yūmaen ga na mlamulen viowa, m̄areraena na sitomena na kilaen p̄elaga wo tāpatete yūmae e amiu,

²¹ ana akila ke ga yūmaena viowa lala. Ana sur la nene, pe amiila re nena kiamiu malena poli, ana amligan amiu nena e mrapa na marena, a nagane, visae asum̄a asitōmal la sina, yoko amawan vāpisi ya nāpa akila.

²² Ana nagane, Ntewa p̄erelua amiu petan p̄elaga na sinenanen kilaen mlamulena viowa la nene, amiu apim sane ape yar na kilaen kiena yūmaena, kila nāpa po mānenea e kiamiu malena nāpa apim ape wa ruruia, a nagane asike e mrapa na malena nāpa ve uro re.

²³ Wulena nāpa mlamulena viowa kila yar waria, nane marena nāpa ve uro re, ana kieta Sūpe Yesu Kristo kila nāpa towar malena nāpa ve uro re, nāpa pe topul re poli, ana pe nalaena tai nāpa Ntewa mla korenan ga pimi pan ita.

7

Ita li nalelagaena lala pe tesu re vatanon Navisaluena poli

¹ Erau lala, nekilia nāpa amiu akilia ruru navisaluena lala na kiamiu purvanua, ana yoko nevisayu sur tai e lepas na visaluena la nene nāpa kilia iila kieta sitomena e lepas navisaluena kiena ne Ntewa nāpa tesūma tepisayu ke ne.

Sur nene sanini, sape e navisaluena, pogos nāpa temal ke ga wa, monar telogearia, ana visae temare, pe tesu re si vatanon po laa rui.

² Ositomyuli p̄elaga kiena yaru nāpa p̄ere sira, lalua atalopa. Visae sira tai, pogos nāpa wona mal ke ga wa, navisaluena m̄areran sape sira nene monar su ruru lue ga amio wona na yerm̄ene nene. Ana visae yar nene kovio, navisaluena pe pisa re si sur tai e lepas na sira nene poli, sape naga monar sūma ve wona yar ke nene na wa.

³ Ve sanene, visae sira nene, wona mal ke ga wa ana naga va vinaun yar tāpena, yoko navisaluena visave naga tāpa ke kolau. Ana visae wona na yerm̄ene mare tania, navisaluena tāpatete si visa sur tai ea. Naga kilia va talopa si amio yar tāpena woga, naga pe pe kolau re nene poli.

⁴ Pogaga, erau lala, sitomena nene naga sa ga nono ga na kilologia itaena temio navisaluena nāpa Ntewa mla pa Mosis. Nanua sumo, yar la asike vatanon navisaluena nene, nāpa monar alogearia vena atol nata-

maliaena, ana nagane, ita li nalelagaena lala temare petan navisaluaena nene. Nagane pe tesu re si vatanon navisaluaena poli, ana tekilia teva tesu vatanon yar taþena, nane Kristo naþa mare wo ita. Ntewa kila-malia sina, ana kila sane ita korowas nena lala yoko towar mras wo lala naþa naga sinenania.

⁵ Nanua sumo pogos naþa tesike vatanon māreraena na þelaga viowa naþa tepaeme temio, kieta nasinenanena viowa lala amiyum̃ae e tasneta, akila tekila manene laa mlamulena viowa lala. Ana pogos naþa tekilia tesape navisaluaena kiena ne Ntewa sum̃a naþa pisaļuþar ke mlamulen viowa la nene, pisape ve okila re nene, ve okila re nene, ana sur nene kila kieta nasinenanena piowa lala pa laa metava narui. Sanene navisaluaena na kilawoen þelaga viowa nene sum̃a kila ke sane tepim tepiowa manene laa narui, a mligan ita nena ga e mrapa na marena.

⁶ Navisaluaena nene þuarar ita mārera sanene, kila tepim tepe yar na yum̃ae korenaen kiena navisaluaena marua la naþa asiripolo la asike rui. Ana nagane toþisin ruru nenaga mrapa nene, tomolue tokom ea ana tepim tepe yar na yum̃ae korenaena e mrapa viu wo nene kiena ne Ninuna Wa.

⁷ Ana kam na asitom ya ne e kiau visena la nene, naþa

nesape navisaluaena kiena Mosis sum̃a kila ke kieta nasinenanen viowa pa laa metava narui? Pona kam na asitom ke asape sanene na nesum̃a nepisa ke nesape navisaluaena kiena ne Ntewa piowa ga?

Ana peraga, kiau navisaena pe naga re nene poli, komin navisaluaena naga kiena yum̃aena wo toṃa ga. Visae ve navisaluaena re, yoko taþatete tekilia naþa nakilaroen navisaluaena naga sanape. Sane navisaluaena pisaar mārera sape “Ve ovinaia re sur ken yar taþena,” ana visae navisaluaena ve visa re, yoko taþatete tekilia tevisave navinayaena naga ya ne, pona navinayaena naga kana þelaga sanape.

⁸ Ana lelaga, pogos naþa navisaluaena kilaro navinayaena nene, nagane narui sitomena na kilaroen navisaluaena sum̃alu m̃al kiena narin pulmas tai, kila navinayaena lala pimi moki loyum̃a e ita. Ve sanene, navisaluaena kiena yum̃aena toṃa ga, komin visae ve navisaluaena re, yoko taþatete tevisu kilale þelaga viowa nakilaen mlamulena naþa tepaeme temio.

⁹ Sane nanua sumo, nemninue navisaluaena, a pe nesitoṃal re poli, nesum̃a ga sanene. Ana siraunia, nepisu kilia naþa navisaluaena pisape, Ve ovinaia re sur ken yaru taþena, ana nagane nepisu

kilia narui nesape nesumã nekilaro ke navisaluaena,

¹⁰ a nekilia sane monar nokus nakoena vanonia, nemare.

Sanene ðelaga na logearen navisaluaena pe pe mrapa na tolen re si malena poli, ana navisaluaena naga pimi sane pe kieta mrapa na marena rui.

¹¹ Nanua sumo, tomãpe navisaluaena naga pe mrapa na malena, ana nanene naga kieta nasinenanena viowa na kilaen mlamulena ga naða kilali ita, kila tesitom sanene. Ana pe sa re nene poli, komin naða tekilaro navisaluaena nene, ana mligan ita e mrapa na marena rui.

¹² Naga ke narui yumãena naða navisaluaena sumã kila, ana pe nepisa re nesape piowa poli, komin navisaluaena naga pe wa na pe wa, a kana visena lala apo a amesmes ruru nenaga.

¹³ Ana pona laþasa aviun naviunena yo, avisave visae lelaga naða navisaluaena naga pe sur wo tai, ana sanape naða kila ke yar la monar awar nakoena na marena? Ana peraga, pe nepisa re nesape navisaluaena nene monar kilamãr ita poli, ana kieta nasinenanena viowa nakilaroen navisaluaena la nene, naga ga kila. Visena na visaluaena la apogaga, ana pogos naða nekila mlamulen viowa, in ga nemligan inu e mrapa na marena. Visae

ve navisaluaena re nene, taþatete tekilia tevisave mlamulen viowa naga ya ne, a yoko teninue tevisave ya ne po a ya ne piowa. Ana pogos naða navisaluaena sumã ga, kila meraravan ruru pan ita sape ðelaga na kilaen mlamulen viowa naða sike e ita, piowa na piowa.

Suri lua apilup loyumã e sitomena kiena yaru

¹⁴ Sa naða nepisa, navisaluaena kiena Mosis na pe wa paþisi, molue kome Ninuna ne Ntewa pimi, ana in na nepisu sane kiau ðelaga pe pe wa re nenaga, in na nesumã nemiyumãe taveve ga kiau nasinenanena viowa lala.

¹⁵ Sur viowa la naða nesumã nekila ke ne, pe nekilia ruru re poli amã nekila sanape, pona amã nekila vanon ya, komin sur wo naða sineun nesape nekila, ana pe nekila re poli, ana sur viowa naða pe sineun re kilaen poli, naga ke nane nekila ke narui.

¹⁶ Nanene narui, nesape navisaluaena kiena ne Ntewa po paþisi, komin naða monar navisaluaena sumã ga vena visaluþaren kiau napiowaena la nene, naða sa naða nepisa ke nene, yepmavin kilaena, ana nesumã nekila mnga.

¹⁷ Sanene, pe in re naða nesitom kilaen napiowaena la nene poli, ana ðelaga nasinenanen kilaen mlamulen

viowa naŭa suŭa miyuŭae manene laa e kiau malena, naga ke narui naga suŭa kila.

¹⁸ A kiau ŭelaga na kilaen mlamulena viowa nene, pe nepisuli re nesape naga kila sur wo tai se kiau malena poli wa. Yam moki kiau nasinenanena pisape nekila sur wo, ana siraunia, pe nekila re poli.

¹⁹ Sa ke naŭa nepisa ke narui, pe nekila re nawoena naŭa sineun kilaen poli, ana napiowaena la naŭa pe sineun re kilaen poli, sur nene naga ke nane nesuŭa nekila ke narui.

²⁰ A visae nesuŭa nekila ke napiowaena la naŭa pe sineun re kilaen poli, nanene kana kinasa sane pe nekila re po poli, ana sur taŭena suŭa mŕaran ke sape nekila, nane ŭelaga na kilaen mlamulena viowa naŭa sike e kiau malena.

²¹ Pelaga na kilaen mlamulen viowa nena, nepisu sane naga navisaluaena mŕara taŭena sina ga tai naŭa suŭa miyuŭae ke e inu. Pona pogos tai sineun nesape neyuŭaen suri wo tai yo, ana sitomena viowa sike ga lavisi, kilali naŭa were inu neva neviowa sina ga.

²² Pogos moki, e kiau sitomena in ga taaga, nesuŭa nesitomŕal ke suri la naŭa Ntewa pisa, a nepisu kiena visena lala apowo paŭisi,

²³ ana nemloge e inu sane visena taŭena si tai naga mŕena suŭa pis. Naga

nane ŭelaga na mlamulen viowa, naŭa naga suŭa mŕaran inu vena nesu vatanon mŕaraena na kiau nasinenanena piowa lala. Naga sane nasinenanena viowa la nene asike e tasneu, asuŭa akila ke pupia mara amio nawoena la naŭa asike e kiau sitomena.

²⁴ Kei, sitomena wo amio ŭelaga viowa, lalua asuŭa apeveyu ke e in sanene, nemloge piowa paŭisi, nepisu kieta malena e yomarava na tolana marena nini mŕara paŭisi. Ana ane yoko kilia iila ita, ane yoko werelua ita e naloge viowaena nene?

²⁵ Kieta malena mŕara paŭisi naŭa, komin e kana lepas ne tai, kieta sitomena sinenan sape logear navisaluaena kiena ne Ntewa, ana e kana lepas ne komŭasa, ŭelaga na kilaen mlamulen viowa suŭa miyuŭae ke e tasneta.

Ana lelaga, potena paŭisi pa Ntewa, komin naŭa naga pitetalia kieta Suŭe Yesu Kristo pitomi, naŭa yoko iila ita, werelua ita vetan naloge viowaena nene, tamalia ita.

8

Malena wo amio Ninuna Wa

¹ Kristo Yesu pitomin tamalia ita, ana kila sane ita naŭa kieta malena su ruru sike amio naga rui, yoko Ntewa taŭatete la nakoaena van ita pog tai.

² Nanene komin nanua sumo, tesike e malena viowa

naŭa ŝelaga na mlamulen viowa pa metava, a naŭa pisaar marena pan ita, ana siraunia, Yesu Kristo ŝerelua ita petan malena nene, mligan ita tesike e mrapa viu taŝena tai naŭa tekilia tetol malena wo naŭa Ninuna Wa mlavia.

³ Yar la asumŭa aŝion ke nalogear ruruen navisaluaena kiena ne Ntewa vena atol natamaliaena ea, ana akila ŝele ga vanon yaru naga ŝarin mŕarera paŝisi. Ana ya naŭa akila ŝele ga, Ntewa ga kila. Naga mligan narina Yesu pitomi e yomarava, kila tasnena a kiena malena maran taaga sa ke ita li na mlamulen viowa lala. Ana Yesu pitomi tamŕan tasnena a kiena malena nene, sane kuŝaŝaena tai vena weluaen nakoena na kieta mlamulena viowa lala.

⁴ Nakoaena na kieta nakilaroen navisaluaena, naga ga ŝaria, kila ita temesmesu rui e visuena kiena ne Ntewa, ana nagane pe temial re si e ŝelaga naŭa mlamulena viowa sumŭa ŝuarar itania, ana tekilia teyaloro ga e ŝelaga naŭa Ninuna Wa sumŭa susumon ita ke ea.

⁵ Yar naŭa sumŭa mialoro taveve ke ŝelaga na mlamulena naŭa naga paeme amio, kiena sitomena sumŭa pulen nasinenanena viowa na yomarava, ana yar naŭa sumŭa mialoro taveve ke Ninuna Wa, kiena sitomena pule

mamaga e sur wo la naŭa Ntewa sinenania.

⁶ Nasinenanen maneneen ŝelaga viowa lala e yomarava nini, naga pe mrapa na marena, ana nasinenanena maneneen ŝelaga wo kiena Ninuna, naga pe mrapa na sumŕe, pe mrapa na malena.

⁷ Yar naŭa kiena sitomena sinenan manene ŝelaga na sinenanena viowa, naga pe nasinekar kiena ne Ntewa nenaga. Pona pe sinenan re vatanonen navisaluaena kiena ne Ntewa la poli yo, pona visae peraga, pona sinenan mŕa vatanon yo, ana komin naŭa naga pa piowa manene la rui pano-o, ana yoko vatanon ŝele sina, ana naga pe yar na sanene narui.

⁸ La naŭa amiyaloro ataveve ke ŝelaga na mlamulen viowa naŭa apaeme amio sanene, taŝatete akila sur tai naŭa yoko Ntewa kilia kekarania.

⁹ Ana ko naŭa visae Ninuna ne Ntewa teke e ko, ve oyal re si e ŝelaga na mlamulen viowa naŭa opaeme omio, ana monar osumŭa oyal e mŕareraena kiena Ninuna naŭa Kristo mla pan ko. Ana visae yaru tai sumŭa ga naŭa Ninuna nene ve to re si e naga, yar nena pe pe kiena re Ntewa poli.

¹⁰ Ŝelaga na mlamulen viowa na yomarava nini kila sane ita make ga tasneta monar mare pogos tai, ana ita naŭa Kristo sike e ita, naga kila ita temesmesu e

marana rui, ana yoko ninuta mal lue ga.

¹¹ Ninuna ne Ntewa naña kila malia si Yesu petan marena, nane ninuna ne nane teke e ita narui, a yoko kila mēna wo ve sanene van ita. Pe sur korena ga naña tasneta mare, ana Ninuna Ntewa naña sike e ita yoko kila malia ita sina.

¹² Erau lala, Ntewa kila po pañisi na pan ita sanene, ana kila sa naña kieta pupia lapui sike e naga narui. Sanene, popon telamاران si sur wo vania, ana pe pon re si teyaloro tetaveve kieta pēlaga na sinenanen mlamulena viowa poli.

¹³ Pelaga na mlamulena viowa naga pe mrapa na tolen marena, ana yar naña sinenan yali taveve mrapa na malena, naga monar tañan Ninuna yuñae ea, iila vena te plan nasinenanena viowa nakilaen mlamulena viowa vetan kiena malena.

¹⁴ A ita naña temlogear pulgona ne Ninuna Ntewa sanene, ita ke la nene narui tepe narina ne Ntewa lelaga.

¹⁵ Nanene komin naña Ninuna ne Ntewa pe kila re tepim sane tepe yar na yuñae korenan re poli kiena ne Ntewa, ana naga kila sane Ntewa kuslua ita tepe kiena, tepim tepe narina lala. Sanene, monar ve temaraun re Ntewa, ana pogos naña tevis vania, tekilia tevio sane arimata, tevisave "Ata."

¹⁶ Mesmesun ga naña tevio ve sa nene komin Ninuna Ntewa sumā pian ita ke narui ana ninuta mēna kilia sape lelaga, ita tepe narina ne Ntewa.

¹⁷ Ana komin ita tepe narina ne Ntewa sanene, navisa ruruea wo la naña Ntewa mligan ruru sike ne ve kiena ne narina napo naña Yesu Kristo, yoko ave kiena ne ita narina tañena mēna lala, yoko towaria tevion pae temio. Lelaga naña sane ita mēna monar towar naloge viowaena sa ke ga naña naga pāria, ana visae tekekara ga, yoko Ntewa kila wo vañisi van ita maran taaga ve sa naña kila po pa Kristo.

Yoko wo vañisi va yeririna lelaga kiena ne Ntewa

¹⁸ Nagane e yomarava nini tesumā tepane ke pog mārerera la nene moki, ana visae kieta sitomena la su ga e naurarena naña yoko imi sirau, nekilia nevisa nevisave e kiau visuena, naloge viowaena la na nagane, ape suri korena ga.

¹⁹ Naloge viowaena la nene sumā tol ke sur make ga naña Ntewa siia, a sur punu ga sumate ke ga wa, sinelan manene la asape popon legiena maro imi, vena Ntewa kipian ga na wa naña sape a la ne ape narina kemua lelaga.

²⁰ Nanua sumo, pe naloge viowaena re poli, vanon Ntewa si sur punu ga apoga ga, ana siraunia, asumā

apim apililua, apororowaia, apioyowa sanene pano-o, sur make ga pe su re si sa naŋa naga sinenan poli. Naga tañan sape ve sa nene e yomarava, vena kilaen ve sa naŋa yoko yeririna lala monar asitom asave monar awasine ga naga.

²¹ Sitomena nene yoko monar sike e narina lala, naŋa monar alelaga avisave yoko sur la taŋatete asu mña sanene silaga, monar asitomñal asave pogos tai yoko naga kila sur la punu ga naŋa naga sii la aim awo sina, atol kiena naurarena, sa ke ga naŋa ita narina la nene yoko tetolia.

²² Ana nagane tepisu ke yomarava nini na wa, naŋa siar nanua sumo pimi, sur la naŋa asike ea asuñña amloge piowa sa naŋa sira tai sape war narina.

²³ A maran taaga sa ke mña ga ita naŋa tetol Ninuna Wa sane nalaena pēsia tai naŋa Ntewa mla pan ita, naŋa kila tesitomñal naŋa pīsi na nalaena keviu imi sirau na wa. Ita mña ga, tagena sike e losineta la na wa, a tekilia sa naŋa yoko teloge viowa mña vano-o tol pogos naŋa Ntewa wereplan ita vetan yomerava. Sine-tan manene sur nene paŋisi, komin ita na sane ninis la naŋa kus plan la ga. Ana e poglis nene, yoko teloge ga wo na wa sane ita tepe narin kemua la lelaga naŋa teva tesike nena temio e kiena yo

napo.

²⁴ Sur ne nanene naga tamalia ita vanonia, a siar e pogos nene pimi, tesuñña temlelaga ke mñarera e kiena navisaarena naŋa sape yoko naga kila wo van ita ve sanene. Temlelaga mñarera e naga komin pe tepisu re poli wa, ana pogos naŋa imi mñalivi, yoko taŋatete si tevisave telelaga tevisave ve sanape, vanon sane ve sanene narui.

²⁵ Ana pe tepisu re sur nene poli wa, ana monar telelaga mñarera sane yoko ve sa nene, a monar tekila kieta sitomena la ve piayavi vena suñateen vano-o kilamarata la visu ga na wa.

²⁶ Pogos naŋa tesuñmate ke sanene, pogos tai sineta marenia a yepeta malumu, ana silaga Ninuna Wa suñña miila ita, pogos tai sine-tan tesape telen wo pog mñarera lala, ana temloge piowa manene narui tekilali naŋa tepis, tomñal pēle visena napo navisaena. Ana e pogos nene Ninuna Wa kilia imi, kus leleta narui naga lenin kieta e tagena la naŋa apisawal ke kieta sitomena la naŋa visena la pe torokin re avisa poli.

²⁷ E pogos na sanene, Ntewa kilia make ya naŋa sike e losineta lala ita kiena li na lelagaena lala, a kilia naŋa Ninuna suñña mlenwo ita ke lala, naŋa suñña pisa ke ga sur la naŋa mesme-sun nasinenanena naŋa sike

e sitomena kiena ne Ntewa rui.

²⁸ A e pog m̃arera nãpa tepanea, e ya nãpa yoko imi m̃alivin ita, tekilia tesape yoko Ntewa kila sane e kana luasa, yoko woga ga van ita nãpa sineta si naga. Naga kila sanene komin nãpa mligan plan ita sumo rui vena kila kiena yũñaena wo lala e kieta malena.

²⁹ Naga kilia ruru ita nakonua konua rui pimi, mligan ruru kieta mrapa nakonua rui, ana kila kieta malena p̃ar nono na narina nãpa Yesu. Sanene, ita tepe puruvi a tepe vineta lala e mratava taaga, nãpa Yesu naga sane kieta puruvi nasumo.

³⁰ Nane yũñaena wo ne nane Ntewa kila pa yeririna la nãpa mliganar la vena ave kiena namratava lala. Naga pio la vena aim puna, kila la ape mara wo amio naga, a kila sa nãpa yoko atol kiena naurarena e legiena nãpa yoko imi.

Sinesiena wo kiena ne Ntewa

³¹ Sur la nene akila merarava sane Ntewa sike amio ita, sum̃a kila ke po pan ita, a visae ve sa nene yoko tevisa si ya ne? Visae Ntewa sitom visae visir plan ita, yoko ane kilia kila si teloru?

³² Tepisu nãpa Ntewa sinen miye ita manene pano-o tãñan sape aweñar narina vanon ita, ana visae kekaran nãpa kila pupia yũñaena wo van ita sanene,

yoko kekaran m̃ena la sur nowo tãpena la van ita.

³³ A nanene Ntewa sum̃a kila ke pan ita rui. Naga ga mligan lua ita vena teve kiena narui, ana yoko a si nãpa visave ita pe tetorokin re tõmalivi e marana poli?

Ntewa ke narui nãpa sum̃a pisa ke sape ita temesmesu temio naga rui,

³⁴ ana a si nãpa visave monar towar nakoena vanon kieta mlamulena viowa? Pe yar re tai po, okilakan nãpa Navisaarena Yesu kila sur make rui. Naga mare wo ita, siraunia mal si petan marena, siraunia p̃asũpea pa teke tano e kiena lele wa ma metava amio Ntewa, a nagane pisawal ita ke pa Ntewa vena Ntewa viewo ita.

³⁵ Kristo sinen si ita manene sanene, sur ya si nãpa yoko kilalua ita si vetan kiena sinesiena nene? Pe sur re tai poli.

Pogos tai, yũñaena la urmi pan ita, pona yar la akila piowa pan ita. Pogog tai, tetol pog m̃arera, pona pe kata kinanena re poli, pona pe m̃ata kulsota re poli. Pogog tai temaraun kieta malena, pona takan playu na mara, ana peraga, silaga Kristo sinen sii ita, a kieta malena su ruru sike e limana.

³⁶ Nanene sa nãpa Parin Sũpe Tepet pisa nakonua rui, e pogog nãpa naga m̃ena kus ke pog m̃arera, nãpa sape:

“Kiõña kia sike e imimi,

*ana sinelan asape awe
moñar imimi lue ga,
apisu imimi sane sipsip
la naña asvilevilesan
vena asiro kolmekila.”
Yauena 44:22*

³⁷ Ana sur kar la ne sanene, akilia aimi aňalivi pun ita, ana pe suri korena ga, e sur punu ga na sanene, sinesiena kiena Kristo sike e ita, ana tesulue ga metava, tetaulu silaga.

³⁸ Nekilia nevisaar nena van amiu, nevisave pe sur re si tai poli naña kilia kila Ntewa pe sinen sii ita re si poli. Visae temali pona temare, visae navisi la asike amio ita pona yermare la apimin ita ke yo, visae tevane sur la naña asumña aňaliv ke nagane yo pona tevane sur la naña yoko aňalivi e legiena na pimi ke ga wa,

³⁹ a visae naňareraena wo lala na yo na metava asike amio ita, pona naňareraena viowa na yo tano asuwo ita, ana pe sur re nena tai naña Ntewa siia kilia lalua kiena sinesiena vetan ita. Kristo Yesu kieta Supe mligan sinesiena kiena ne Ntewa sike e kieta malena la rui, ana sulue na sike ne.

9

*Pol mloge piowagan naña
le Yu la pe sinelan re alelaga
sane Yesu naga pe kiela Nav-
isaarena poli*

¹ Erau lala, nagane sineun nesape nevisayu e lepas nene naña ita le Yu lala, tesape ita na yeririna kiena

ne Ntewa lala, ana ita mokliu naña pe sinelan re Yesu poli. Ana yoko ve sanapen la nene? Pogaga, taťatete nevisokan, monar nevisawal van amiu e sitomena wo laťasia naña Ninuna Wa kian pan inu e lepas nene rui,

² ana lelaga, visena la nene, akila sane kiau siney-eena a kiau naloge viowaena keviu paťisi, pe pito re nena tano poli.

³ Nanene komin nagane, kiau malena sikol amio Yesu rui, ana nepisu sane nam-ratava taťena na Yu la naña ita kuruta taaga, kiela malena pe sikol ruru re amio naga poli wa. Visae nek-ilia nourelua in sina vena la akilia aimi akus leleu, yoko nekekara ga, ana taťatete ve sanene.

⁴ Asitomyuli sur wo la naña Ntewa kila pan ita le Yu la rui, naña la na sanini:

ita ke narui naña Ntewa mliganar kata apua lus nae Israel lala sape ape kiena yeririna lala,

ita ke narui naña Ntewa pisawal sape kuslua ita sane tepe narina lala,

ita ke narui naña Ntewa mligan kapi vivaga na kiena urarena sumon kieta yeririna lala e yomema nanua sumo,

ita ke narui naña Ntewa sumña kila ke navi-ranarena lala amio kieta yermarua lala,

ita ke narui naña Ntewa mligan kiena navisaluaena sike e ita,

ita ke narui naña pupia
yumña wa na lotunen
Ntewa sike pun ita,

ita ke narui naña Ntewa
pisaar navisa ruruena
moki pan ita,

⁵ ita ke narui naña tepio
yermarua wa nasumo
lala, sane Epraam,
Aisak, amio Sekop, ape
kata apua lala,

ana metavan sur make
la nene, ita ke narui
naña Yesu molue kome
kieta lusia, naga paeme
e yomarava nini sane
pe yar ga, ana naga
mëna pe Navisaarena,
naña naga Ntewa naña
pe suñen sur make ga,
naña popon teyeluvar
naga silaga vano-o ve
uro re.

Sur wo ne naga ke la nene
narui naña Ntewa kila ve
kiena ne kiena yeririna lala,
ana ita mokliu naña tepisui
sane ape sur koren ga.

⁶ Nane la naña pe asikol la
ruru re amio Kristo poli, a
pona yeririna lañasa asitom
asape suri nene kila sane
navisaarena naña Ntewa
mlaņesania pe mālivi re sa
naña naga pisa poli, komin
naña naga pisaar sape yoko
kiena navisa ruruena su
make amio lus kiena ne le
Yu lala. Ana pe sa re nene
poli, komin sur taņena tai
naña pa sanini, sape la naña
amolue akome lus kiena
Sekop, naña tepio la le Israel
lala, pe la make re naña
Ntewa sape la ape kiena
yeririna la poli.

⁷ Pona tevisa si visena
nene kome mrapa taņena,
tevisave la naña apisape la
kala apua Epraam, pe la
make re naña tesape la
amolue e kiena lus nena
napo poli. Visena tai naña
sike e Visena Wa pisa sanene
rui, naña Ntewa pis pa
Epraam, e lepas na narina
lua nene Ismāel amio Aisak,
pisape

“Kiomña lus napo lala yoko
amolue ga akome
narumña naña Aisak.”

⁸ Ana visena nene, kana ki-
nasia sape la naña Ntewa
pisu sane asike loyumña e
ņegas nen lus kiena ne
Epraam kemua lelaga, la ape
ai? Pe yeririna make re
naña amolue e lus kiena
ne sisi taņena la naña naga
ņar la poli, ana la naña
amolue e lus na nisisi naña
Aisak, naña Ntewa kilolo-
gia naga, pisaaria sape yoko
kiena navisa ruruena lala
sike e la.

⁹ Tekilia tesape sanene,
komin nanua sumo Epraam
mla sisi pa kiela sira na
kilavanen yo mñala naña Aka,
ana sisi nene pe naga re
naña Ntewa sape yoko lus
kiena ne Epraam napo la
amolue akome poli. Ana
Ntewa piranar ruru sina
ga amio Epraam, pisape
“Epraam, yoko nekila van
ko omio womña Sera, sane
e kas na sirau, e pogos na
sanini, yoko amiu lua awar
narimiu tai, ve yermēne.”
Ana siraunia, sanena naña
Ntewa pisaaria, ana narina

ne Epraam nene, Aisak, naga ke narui naña ita lus kiena ne le Yu lala tomolue tokom ea.

¹⁰ A pogos naña tepisu Aisak pimi keviu, naga narina tai, a maran taaga ke sina ga, wona naña Repeka naga þar kaora Sekop amio Esau,

¹¹ a pogos naña lalua pe apaeme re poli wa, Ntewa pisawal ya naña maplar pe kiela lalua. Naga pe sitom re sape kila taveve kiela yumaena lalua poli, sape lalua akila suri piowa pona po, ana kila ga taveve ya naña sinenania.

¹² Ana pogos naña lalua apaeme, Esau na paeme þesa a Sekop paeme maro, ana Ntewa pisa pa kala auia, pisape

"Naga naña paeme maro yoko taþatete logearia naga naña paeme sumo, ana naga naña paeme sumo, naga monar logear naga naña paeme maro."

Nas 25:23

Sanene, pe þelaga marua nataveven re nene poli, ana kila meraravania sape Ntewa pisirlua yaru, pe taveve re sitomena kiena yaru poli, ana taveve ga ya naña Ntewa maplaria.

¹³ A sur nene merarava po paþisi e lepas kiena kaora lalua nene, komin naña visena taþena sike e Nasiriena Wa rui, naña Ntewa pisape

"In na nemligan Esau naña naga paeme þesa,

naga sike vatano, a nemligan Sekop naña naga paeme maro, naga to metava." Mal 1:2,3

¹⁴ Pogaga, Ntewa pisawal kiena sitomena merarava ruru sanene, ana yoko tevisa si ya narui? Pisi na tekilia tevisave þelaga kiena ne Ntewa nene piowa ga, pona naga kila pe mesmes re e lepas kiena lalua nene poli yo? Ana peraga, taþatete tevisa kare Ntewa sanene.

¹⁵ Nanene sa ke sina visena taþena tai naña pisa pa Mosis nanua sumo rui, naña sape

"In na nepe Ntewa, sike ga e inu sane nekilia sineu ye yar ai naña sineun nesape sineu yea." Nau 33:19

¹⁶ Sanene na Ntewa suna pisa plan kiena yeririna lala, pe taveve re naña la ga apisape naga monar visa plan la, a pe komin re naña la aþion asape akila sur laþasa naña sane pona naga kekaran la vanon yo, ana naga pisa plan yar lala taveve ga kiena sineyeena e yar la naña asumã amloge ke piowa.

¹⁷ Pelaga kiena ne Ntewa nene, naña kila ke pa yaru taveve ga kiena sitomena, tepisu naga kila mnea pa Parin Suþe Pero nae Isip, e pogos kiena Mosis nanua sumo. Pero nene naga yaru tai naña naga kawe ke yeririna kiena ne Ntewa, ana Ntewa pisalua naga mnea ga vena kilaen kiena yumaena

tai, sa naþa Nasiriena Wa pisape, naþa Ntewa pis pa Pero, sape

"In na nepisirlua ko vena ovisuar kioña purvanua. Yoko netañan ovilaven kioña māreraena sumo wa, ana nekila vena yoko ovisu ga kiau māreraena na wa naþa naga mārera manene taulu kioña namāreraena, a sineun nesape yeririna la nae yo make ga yoko akilia sane namāreraena make ga sike ga e inu."
Nau 9:16

¹⁸ Sanene, tepisu yar naþa Ntewa sinenan sape ve lemam vania, yoko monar ve sa nene, ana visae yar tai ve sa Pero nene naþa Ntewa sinenan sape kila kiena sitomena mārera vania, ana monar ve sa ga nene narui.

*Sinemimiena kiena
ne Ntewa, amio kiena
lemamiena*

¹⁹ Nepisa sanene, yoko monar sitomena tai va metava naþa yaru kilia viun sanene, visave "Visae e yaru laþasia, Ntewa ve lemam van la, a e yar taþena lala, naga suña kila ke naþa kiela sitomena mārera, yoko ve sanape narui? Visae Ntewa naga ga narui naþa suña kila sape teim towo pona teim teviowa, ana pe pon re naga liþere ita si poli. A visae Ntewa sinenan kila van ita taveve ga kiena nasinenanena, yoko taþatete

tevisaluþar tevisave ve kila re."

²⁰ Ana yoko nevisatanē visena la nene, nevisave: Peraga Mara, ko na ope yaru ga, ko ope sur tai naþa Ntewa siia, ana ve okilali re naþa ovisatanē kioña visena tometavan si naga. Naga sa naþa visae yaru tai suña yuñāen porotano ve piaki. Pogos na yuñāen pae porotano ve piaki þisi, ana piaki na porotano nene taþatete kilia suñalu vis sina vania, visave, "Ei, komin ya ne omiyuñāen kare in ga sanene?"

²¹ Ana taþatete ve sa nene, komin yar naþa miyuñāen piaki naþa e porotano, sike e naga kilia yuñāen taveve kiena sitomena. Visae la narin porotano tai, kilia yuñāen piaki taþena ve lua ea. Tai, piaki nowo tai naþa popon þaþagena lala, a taþena, naga piaki tai na uña ga.

²² Ana Ntewa mēna ga kila sa ke nene, naga mēna ga kiena sur lua naþa naga sinenan sape kila. Naga sinenan sape kila yar la avisu kilale naþa naga sinen kar ke kiela mlamulen viowa lala, vano-o yoko kilia la ruru nakoaena van la amio kiena namāreraena. Na konua rui, naga kila kiena sitomena piavi pan la, ana nagane sike ga e naga kilia kila van la ya naþa naga sinenania.

²³ A sur taþena naþa naga sinenan sape kipian la, naga kiena þelaga wo la naþa

naga sinenan sape kila van ita la naŋa naga pe lemam pan ita. Nanene naga sane nakonua rui, naga kila ruru kiena navisa ruruena nowo lala, a nagane miyuñaen ita sa naŋa pias nen sur naŋa kon la vito ea.

²⁴ Naga kila po pan ita sanene komin ita ke narui naŋa naga pio ita, naŋa ita laŋasa tomolue e lus kiena ne le Yu lala, a ita laŋasa pe tomolue re e lus kiena le Yu la poli.

²⁵ A ŋelaga nene sane visena kiena ne Ntewa tai naŋa Navisawalena Osea pisawal e kiena tus, naŋa Ntewa pisa sanini, sape

“Pegas nen yeririna la naŋa nanua sumo la pe ape kiau re poli,

a nagane nepio la, nesape ape kiau yeririna lala.

Purvanua nene naŋa nanua sumo pe nesitoñal re poli, a nagane nesape nekekaran paŋisi.”
Ose 2:23

²⁶ A yam si tai, Osea pisawal taŋenan si visena kiena ne Ntewa tai, naŋa pisape

“Nanua sumo nepisa pa yeririna nae e yo nini lala nesape la pe ape kiau yeririna re la poli,

ana nagane, yoko aloge naŋa asuñā avio la asape naruu lala, in na nepe Ntewa nañareraena, nepe Ntewa naŋa nemali.”
Ose 1:10

²⁷ A visena taŋena pisa ke mēna sanene, naŋa sike e tus naŋa Navisawalena Aisea

siriyuia. E yo nene, naga mloge piowagan le Israel, pisape

“Pegas nen yeririna nae Israel lala la moki manene laa, la moki na moki, la sane mras nen none naŋa yar wolo ŋele ga.

Ana suri piowa tai, yoko la ve lua la ga naŋa Ntewa tamalia la.

²⁸ *Ana e pogos na liŋereena, yoko naga la nakoena va yeririna lala na yomarava. Yoko ki-lapel ga la ve moki naŋa pe amlelaga re poli.”* Ais 10:22,23

²⁹ A nanene yoko ve sa ga visena taŋena naŋa Aisea siriyu nanua sumo rui, naŋa pisayu pogos na liŋereena naŋa yoko imi, naŋa visae Ntewa ve sinen ye re yaru, yoko la punu ga akokovio. Visena nene pisa sanini, sape

“Ntewa pitomi amio kiena yar na mara lala, lavisi we moñar make ita. Visae ve sinen ye re narita la naŋa ave-torokaki, ana mligan la asikena, yoko kieta lus la akokovio make nenaga.

Lavisi naga kila van ita maran ve taaga torokin ke ya naŋa kila pa yar viowa la e pupia yo lua nene nanua sumo, Sotom amio Komora, ana siraunia kila sane ita laŋas tekilia temal tesike ga wa.” Ais 1:9

³⁰ Pogaga, visena la nene kana kinasa sanini, sape la naŋa pe ape Yu re poli, pe aŋi re yon naŋa ataveve navisaluaena kiena ne Ntewa poli vena amesmesu e marana, ana siraunia, pogos naŋa amlelaga e Yesu, Ntewa kila la ga apim amesmesu e marana na wa.

³¹ Ana le Yu lala, aŋionli naŋa aimi alogear navisaluaena vena aimi amesmesu e marana Ntewa, ana akila ŋele nena yonia, ana la apiowa ga narui.

³² Nepisape piowa pan la sanene, komin naŋa la aŋilion naŋa aimi amesmesu e marana Ntewa, ana la akom e mrapa taŋena, apa amlor ruru nena ea. La akome mrapa naŋa asitom ke sape kiela yuŋaen wo lala kilia kila aim awo amio Ntewa, ana pe sa re nene poli. Monar tesuŋal ga tese e ya naŋa Yesu kila, naga ke nene narui kieta mrapa naimen towo si temio Ntewa.

³³ Visena si tai sike e tus kiena Aisea, naŋa Ntewa pisawal ŋakaiwa tai, naŋa pisayu kilavaru na ŋeren yuŋa tai, ana kilavaru nene naga Yesu, sane Navisaarena naŋa Ntewa mligan naga pimi. Visena nene pisayu sa naŋa yar laŋasa pe sinelan re kilavaru nene poli, ana laŋasa amlelaga ea, ana pisa sanini, pisape

“Avisu ruruia!

Nesuŋa nepisirlua ruru kilavaru wo na ŋeren yuŋa tai, nane metava

e kunus naŋa Saeon e pupia pulkumali kiena kiau yeririna lala nae Yerusalem.

Kilavaru nena m̄arera ruru po, ana yoko yar la ve moki naŋa yepela mavinia, atan m̄a lala ea vano-o kila alolor kar ga va ke ne.

Ana yeririna la naŋa alelaga e kilavaru nene, asuŋalarla ase, yoko nekila wo van la vaŋisi.” Ais 8:14, 28:16

10

Yesu ga kilia kila ita temesmesu e marana Ntewa

¹ Erau lala, nemloge piowagan naŋa kiau lus ruru nena lala, sa naŋa le Yu lala, pe amlelaga re poli. Ana sineun manene nesape monar atol natamaliaena, nane nesuŋa nemlen manene ke pa Ntewa vanon la ne.

² Asuŋa aŋikeyon naŋa akale Ntewa e kiela malena, ana nepisa lelaga, amninue mrapa, yoko taŋatete alualia.

³ Nanene komin ga naŋa asuŋa ataveve ke ga kiela sitomena lala, ana yepela mavin taveveen mrapa naŋa Ntewa miyuŋaenia vena ki-laen yaru imi mesmesu sina e marana.

⁴ Asuŋa aŋararan ke ga naŋa asape nalogearan ga navisaluaena naga pe mrapa, ana mrapa neŋe piowa rui, komin naŋa ita make ga tekilaro navisaluaena lala. Mrapa

naña tesape temesmesu temio Ntewa komin naña temlogear navisaluaena, Kristo suwo rui, a naga miyumaen kieta mrapa viu tai. A nagane, visae telelaga tevisave Kristo par plan kieta mlamulen viowa lala, ana Ntewa kilia kila ita teim temesmesu e marana.

⁵ Visae ve tekilaro re navisaluaena, yoko woga ga, tekilia teim temesmes e marana Ntewa komin naña temlogear navisaluaena, komin Mosis pisa visena tai e lepas nene rui, pisape

“Yaru naña taveve ruru sur make ga naña navisaluaena nene pisa, yoko tol malena.” Lev 18:5

Ana pe yar re tai naña kiena malena po sa naña Mosis pisa poli, ana taapatete tetol malena kome kieta yumaena wo la naña tekila.

⁶ Nakilaen sanene, naga mārera paṗisi, ana visae telelaga ga e Kristo tekilia teim temesmesu e marana Ntewa, a naga pe pe sur re tai naña mārera poli. Sane visena tai naña Mosis pisa, naña pisape

“Pe pon re asitom avisave sur nene mārera paṗisi, ana asuma aviuvuun avisave ane yoko kilaṗesan mrapan ita vena vaen ma e peni?” Nav 30:12

Naviunena nene kana kinasa sape ane kilia va tol ma e peni were Kristo vitom tano e nini vena tamalia ita,

ana sitomena na sanene piowa ga.

⁷ Pona aviun naviunena taṗena naña sike e Nasiriena Wa la yo, naña sape

“Ana ane kilia vito tano vito tol yo kiena yar mare lala ana wasuṗe sina?”

Naviunena nene, kana kinasa asitom sape Kristo mare e lak torovia, ana naga mēna ga pito sike e lelen marena, ana asitom asape taapatete yar tai kilia vito si werelua naga e yo nene vena vam tamalia ita, ana tekilia tesape visena la nene pe po re poli. Tekilia ruru rui tesape Kristo molue ma e peni pitomi tano rui, a siraunia mare, ṗisi na naga sumālu mal sina a pa si ma e peni rui.

⁸ Visae ve sanene, tekilia tevisatame naviunena la nene, tevisa visena taṗena naña Mosis pisa nanua sumo, naña pisa pisape

“Visena kiena ne Ntewa naña pan ita ita yeririna lala sike amio ita rui. Sike e limata, ana tekilia teligan se gota, tekilia teligan ruru se kieta sitomena lala.” Nav 30:14

A visena kiena ne Ntewa naña visena nene pisayuia, nane Lologena Wo naña mesuma melologon ke ne, naña pisawal ke sape yar lala monar alelaga e Yesu Kristo.

⁹ A ko ai naña olelaga e Yesu Kristo e losinema, ovisave Ntewa naga kila naga mal si petan marena,

a okekaran naŋa ovisawal e yo metava ovisave omla Yesu pe kioŋa Suŋe, yoko otol malena.

¹⁰ Nanene komin naŋa visae yar naŋa lelaga e losinena visave Yesu naga mal sina petan marena, a visawal e yo metava visave Yesu naga pe kiena Suŋe, yoko Ntewa ve la re si nakoarena vania komin kiena mlamulena viowa lala, yoko tamalia naga.

¹¹ Naga nene sane visena tai na Siriena Wa, naŋa sane pisayu naŋa temlelaga e Kristo, naŋa pisape

“Yaru naŋa mlelaga ea, naga taŋatete kiena sitomena loru pog tai.” Ais 28:6

¹² Yaru naŋa mlelaga naga pe Yu yo, pona naga pe pe Yu re poli, ana Suŋe naga taaga pe kiela suŋe la punu ga, kila make po pan la naŋa atag ke pania.

¹³ Naga sane visena tai naŋa Navisawalena Soel siriyu nanua sumo, naŋa sape

“Yaru ai naŋa vio kia kiena Suŋe, yoko tamalia naga.” Soel 2:32

¹⁴ Ana lelaga, le Yu la mok liu naŋa pe apio re Kristo asape tamalia la poli, ana sanape na sanene? Nanene komin taŋatete avio naga visae ve alelaga re ea, a taŋatete alelaga ea visae ve alogeli re kiena kia pogos tai, a taŋatete aloge kiena kia visae ve yar va lologon re van la.

¹⁵ A taŋatete yar va lologo visae Ntewa ve ligana lua re naga vano, ana visae yaru nene kekaran naŋa vano, yoko ve sa naŋa Siriena Wa pisayu rui, naŋa sape

“Potena paŋisi pa Ntewa naŋa kiena nalologena lala, temloge la amial tamŋin ke ava e kiela mrapplepa la ne, asuŋa apava ke amio kiena lologena wo.” Ais 52:7

¹⁶ Nane visena naŋa yar laŋas asuŋa apisasa, ana nekilia nesape Peraga, Ntewa suŋa pitetalia kiena nalologena lala apava ke rui, ana piowa paŋisi naŋa le Yu la mok liu yepela mavin ga logeena. Nanene taveve ke sina ga visena na Siriena Wa tai, naŋa Navisawalena Aisea tagi pa Ntewa na mava, sape

“Ake Suŋe, mesuŋa memlologon ŋa kioŋa visena pano-o, ana sane yar la yepela mavin ga logeena.” Ais 53:1

¹⁷ Ana nagane imimi sanene, mesuŋa memlologon ke Yesu Kristo pan la, a pogos naŋa mesuŋa memlologo, laŋasa amloge, a pogos naŋa amloge, laŋasa amlelaga.

Komin ya ne omlologon ke pa le Yu la naŋa apuloyu ke Siriena Wa la rui?

¹⁸ Nane nesuŋa nemlologon ke pa le Yu la ne, ana yoko naviunena tai kilia kate e nene, sape Pona osuŋa omlologon ke pan la sanene

komin naŋa ositom osape pona la pe amloge re ya naŋa Siriena Wa pisayu poli yo? Ana yoko nevisatamēa nesape, Peraga, visena kiena ne Ntewa tol la nakonua rui. La make ga akilia maran taaga torokin ke naŋa la make ga apisu ke mrae amio kupario a verue lala, sa ke ga naŋa visena tai e Tus na Yauena pisayuia, pisape

“Yeririna make ga na yomar-ava nini wetelu apisu sur la meta e sinapane, a apisu kilalea sane Ntewa sike na, pano-o tol yeririna la e yo la naŋa asike koperina, la mēna apisu kilale asape kiena māreraena keviu paŋisi.” Yauena 19:4

¹⁹ Sanene, sane le Yu lala apisu kilale sur mokliu rui, ana sur viowa tai, la asitom asape Ntewa tamalia la ga yo. A pe apisu kilale re asape Lologena Wo naga kiena yar make ga, komin Ntewa sinenan sape tamalia mēna yeririna la naŋa pe ape Yu re poli.

Ana popon avisu kilale sur nene, komin kiela navisawalena marua lalua apisyu nakonua rui e Siriena Wa lala asape yoko ve sa nene. Mosis pēsa, naŋa pisayu visena tai naŋa Ntewa pisa pa le Israel lala, naŋa sape

“Apisu piowa e la naŋa pe ape Yu re la poli, sa naŋa la ape sur korena

ga, ana yoko amiu avielue e navisa ruru-ena la naŋa yoko nek-ila van la.

Amiu asitom asape taŋatete la nene akilia akila sur wo tai, ana yoko sine-miu kari la e pogos naŋa amiu avisu ne-tamalia la mēna ga.” Naw 32:21

²⁰ A nalua nena, naga Navisawalena Aisea, naga mēna suŋalu pisawal nena visena taŋena si tai kiena ne Ntewa e marana kata apua ita le Yu lala, naŋa Ntewa pisayu la naŋa pe ape Yu re poli, pisa pisape

“Nanua sumo, pe akale in re poli, ana siraunia, yoko atamian inu, nanua pe apiunin re poli, ana yoko siraunia, sinelan asape neva nakaten la.” Ais 65:1

²¹ Ana Aisea siri plan taŋenan sina visena kiena ne Ntewa tai, naŋa Ntewa pisayu la naŋa pe ape Yu re poli, pisape

“Yar la nene asumā amlogelu inu, asumā akovenlua inu silaga.

Nakonua rui nepikeŋa ga lumāu pan la, sineun nesape awasuŋela aimi si pun inu, ana la na peraga narui.” Ais 65:2

11

Le Yu la yepela mavin Yesu, ana Ntewa pe pilon re māsina pan la poli

¹ Naviunena taþena sumña ga, nane e lepaš kiena le Yu lala, sa naþa pe amlelaga re e Ntewa poli, ana naga mña ga sumñalu pilon mñasina pan la, pona peraga?

Nekilia nesape peraga, naga pe kila re sanene poli komin in na nepe yere Yu na nesike ne, inu mña ga yermarua Epraam naga pe repiu marua, a in na nomolue e lus kiena yermarua Pensiman, a nekilia ruru po naþa Ntewa pe koven lua in re poli.

² Sanene, nekilia nesape peraga, Ntewa pe koven plan ita re ita naþa pio ita tepe kiena. Popon tesitoñal Siriena Wa tai nanua sumo rui, e pogos kiena navi-sawalena Elaisa. E pogos nene, Elaisa mloge piowa-gan þarmarera kiena yeririna lala kiena ne Ntewa, ana pisimumu pa Ntewa, sape

³ “*Suþe, kioñia navisawalena lala, kioñia yeririna la asuñia añemoñar la, a kioñia wonta wa lala, asuñia akilarovia,*

a piowa pano-o nepisu sane in ga taaga nepatanon ko ke narui,

a nagane in mña ga, ataveve in ke ne asape alalua kiau malena.” Suþe1 19:1

⁴ Ana e poglis nene, Ntewa pisatarñea, sape

“Peraga Elaisa, pe ko ga taaga re poli. Pe okilia re poli, ana e yo

nene in na kiau yeririna la tol manu olua [7000] la asuñia sane ko, naþa pe akila re lotena pa nono navisokanena poli, naþa Paal nene.” Suþe1 19:18

⁵ A nagane, e kieta pogosa, maran taaga ga amio nene. Yar moki liu naþa pe amlelaga re poli, ana ita ke narui naþa tesike ne, ita narin þegas nen le Yu lala, naþa Ntewa pe lemam pan ita, kian plan ita, narui temlelaga ea.

⁶ Ana popon tekilia ruru tesape Ntewa kian plan ita vanon ya? Pona yar laþasa asitom ke asape naga kian plan ita komin tekila ke yuñæena wo la moki naþa naga kekaran yo. Ana peraga, komin visae ve sanene, kana kinasa sane lemamiæna kiena ne Ntewa pe kila re nena sur tai poli. Ana Ntewa kian plan ita pe e re ga e naþa tekila sur wo la moki poli, ana kian plan ita e ga e kiena lemamiæna wo pan ita.

⁷ Tekilia tesape ita le Yu lala, ita make ga tesuñia takale ke mrapa naþa teim temesmesu temio Ntewa, ana ita lua la ga naþa toñalia. Ana visae ve sa nene, yoko ve sanapen taþena la nene? Nanene kana kinasa sane la mokliu naþa ape þarmarera paþisi, ana pe amal re mrapa nene po la wa.

⁸ Visena na Siriena Wa tai pisayu la ne sanene, sape

*"Ntewa tamān la asuṃa ga
amio kiela wowe lala,
Ais 29:10*

*ana pimi tol nagane sa naṓa
kilamarala la sike na,
ana pe apisu kilale re sur
poli,*

*kiligala la sike na, ana pe am-
loge kilale re sur poli."*
Naw 29:4

⁹ A sa ṃena visena kiena
Parin Suṓe Tepet nanua
sumo, pogos naṓa sinenan
sape Ntewa lalua ṃareraena
kiena nasinekar lala naṓa
asuṃa aṃareran ke naga.
E pogos nene naga piun tai
Ntewa, sape

*"Suṓe, kiau nasinekar la
nene silaga asuṃa am-
loge ke pon kiela pupia
ṓaṓagena lala,*

*ana nesape neviun tan ko
vena okila sane kiela
na logewoena la nene
vim sane suri tai naṓa
kila kare ruru la ne-
naga, kan la ke sina
ga, kila sane pe apisu
kilale re sane kiela
nasinekar la asike ga
lavisin la poli.*

¹⁰ Ana popon sane okila kila-
marala imi ṓala, vena
ve akilia re si avisu
kilale sur lala,

*a okila naṓa kiela
nasinekar la aṃareran
naṓa ayuṃae koren
ga, awar sur urmi la
e ṃasila."* Yauena
69:22,23

¹¹ Ana e lepas kiena ne le
Yu lala, Ntewa pe koven plan
la re poli, ana pe lelaga naṓa,
la apiowa towe ṃaga. Ana
napiowaena kiena la nene,

kila narui Ntewa tamalia la
naṓa pe ape le Yu re la poli,
a pogos naṓa le Yu la apisu
Ntewa sinena miye ṃena
yaru taṓena la nene, apisu
piowa ga, apieluen la, ana
kila aṃareran vena la ṃena
ga monar aim amesmesu ke
sina ga amio Ntewa.

¹² Ana na nene kana ki-
nasa sane le Yu lala kiela
ṓelaga nene, naṓa pe amle-
laga re e Yesu poli, nanene
kila mrapa na viewoena a
navisa ruruena kiena ne
Ntewa kilia imi tol la naṓa pe
ape Yu re poli.

A visae le Yu lala, la
ṃena alelaga, alelaga vano-
o tol marana naṓa Ntewa
pisaaria, yoko kilia kila naṓa
kiena navisa ruruena lala
aim ave keviu manenea.

¹³ Pogaga narui, sineun
nesape nevisa narin visena
tai e lepas na pun amiu la
naṓa pe ape Yu re poli. In
na nepe nalologena naṓa
Ntewa pisirlua inu vena
navanon nevisawal kiena
lologena wo van amiu, a
naga pe yuṃaena tai naṓa
noṃareran ruru kilaena,
komin naṓa nepisu po
paṓisi.

¹⁴ Nanene komin naṓa
nepisu sane pog naṓa nem-
lologon ke pan amiu naṓa
pe ape Yu re poli, asuṃa
amlelaga, a kila naṓa imimi
le Yu laṓasa sinelan asape la
ṃena monar ava loyumuṃ ea,
ana la ṃena amlelaga.

¹⁵ Sumo na, Ntewa pilon
ṃasina pa le Yu lala, a
nanene kila naga pisu la
naṓa pe ape Yu re poli la rui,

naga sitom sape kilia kila kiela mrapa aim ave mara wo sina amio naga.

Ana visae le Yu la avilon la a la mēna awasuṗela puna Ntewa, vera wo na wo, komin nagane la sa ga naṗa amarmare rui, ana visae alelaga e Yesu, yoko aim sa naṗa amal sina.

¹⁶ Yoko nevisa ṗakaiwa tai e yo nene e lepas na mralaki ṗesia naṗa tesuṃa toṗar pa e yuṃa na leniena, tepisa potena vanonia pa Ntewa, teyawawoia ve sur wa. Ana pogos naṗa toṗar ṗesan mralaki pa Ntewa, kila sane mralaki taṗena mēna la naṗa pe toṗar re poli, lala mēna ape wa, ape kana Ntewa. Ana yermarua kiena le Yu lala, la sane mras ṗesia naṗa apa ṗesan e yuṃa mēna Ntewa, a kila sane le Yu la naṗa aim sirau, la mēna ga ave kiena ne Ntewa. A yermarua la nene, la sane purlaki tai naṗa suṃa kapur ke e lokove kana Ntewa, a visae purṗesa ve kana Ntewa, yoko korowas la naṗa avim sirau la mēna ave kiena ne Ntewa.

¹⁷ Sanene, purṗes nene amio korowas lala naga kana kinasa yeririna kiena ne Ntewa lala, sane le Yu lala. Ana siraunia, Ntewa pisu korowas laṗasa piowa ga, ana pepe plan la, a pa te plan ruru korowas nen laki taṗena tai naṗa sike ga yom̄arua, ana ṗar pimi, a teruruia piar la panon purṗesia naṗa sike lokove,

vena kus lelen korowas la naṗa pepe plan la rui.

Ana korowas taṗena la naṗa pimi sikol e purṗes nene, kinasa sane kam la naṗa pe ape Yu re poli. Amiu na pe amolue re e purṗes nen yeririna kiena ne Ntewa napo poli, ana naga sine-nan sape amiu mēna monar asikol amiu amio la loyumuṃa e kana lokove, vena amiu punu ga awar kiena navisa ruruena lala.

La naṗa pe ape Yu re poli, la taṗatete akilia awarwarlan naṗa Ntewa ṗere la

¹⁸ Sanene kam naṗa pe ape Yu re poli, kam na monar ve awarwar amiun re naṗa Ntewa piran amiu amio kiena yeririna lala, komin naṗa amiu na pe ape purṗes re poli, ana kam na ape korowas ga la naṗa Ntewa sikol amiu e purṗes nene naṗa sike pa sumo rui. Korowas lala pe kila re purṗes mali poli, ana purṗes ke narui naga suṃa kila korowas la amali.

¹⁹ Sa nene, pe pon re kam na asitom asape kam apo poli, ana asape, Ke, Ntewa na sinenan imimi paṗisi, ana pepe plan korowas laṗas petan purṗes nene vena kila sane mekilia mesikolia.

²⁰ Lelaga naṗa Ntewa pepe plan korowas laṗasa, ana kila ga pa le Yu la naṗa pe amlelaga re e Yesu poli, a pe lelaga naṗa sinenan sape amiu akilia asikol amiunia, ana nanene pe komin re naṗa akila yuṃaena wo

lañas poli, ana komin naña asuñal mārera e kiamiu viawaena e naga. Sanene, ve avilaven re naña apimi sane yeririna lala kiena ne Ntewa, ana monar ava ruru amiu asuñā asitom ruru sur wo nene naña Ntewa kila pan amiu. A monar marañe amiu ruru mēna ga,

²¹ komin naña sane Ntewa koven plan korowas marua la nene naña kiena yeririna la naña pe amlelaga re poli, yoko naga kilia koven plan amiu mña nenaga korowas viu lala maran va taaga sa ke ga, visae ve amiu awar re mras wo lala.

²² Sanene, e nene tevisu pēlaga kiena ne Ntewa e lepas ga luwoka. E kana lepas tai, kiena sinemimiena mārera na mārera pan la naña amloru, naña pe asñal re mārera e naga poli, sane le Yu lala. Ana e kana lepas tañena, naga pe lemam pañisi pan la naña pe ape Yu re poli, naga la naña akekarania a asuñā ataveve ruruia. Ana la mēna ga visae ve asuñalu re mārera, naga kilia te plan la sina ga vetan purpēs wo nene naña asuñā asikol la ea.

²³ Nanene naga kila pa le Yu la rui. Pe amlelaga re poli, ana te plan la, ana visae avilopu la ga, akilia awasupēla, ana Ntewa kilia sikol rurula sina e purpēsa sane kiena yeririna ruru nena la napo.

²⁴ Naga kila sanene rui pan amiu naña pe ape Yu re poli, komin naña amiu

na sane korowas nen laki na yomārua, ana naga pēre amiu apimi, sikol amiu e purpēsa naña sike e kana lokove, ana asikol amiu amio navisa ruruena naña naga sinenan sape la van kiena yeririna lala. A visae kila van amiu pñisi, yoko kilia kila mēna van le Yu la naña naga te plan la, komin naga kekaran sikol ruru la sina e purpēs nene naña asikol e naga nanua sumo rui.

Ntewa sinenan sape le Yu lala atol natamaliaena

²⁵ Erau lala, sineun ne-sape nevisawal van amiu la naña pe ape Yu re poli, sane monar avisu kilalea sa naña Ntewa pe koven plan re kiena yeririna la nene poli, naña le Yu lala.

Lelaga sane asuñā ape pñarmārera ke ga wa a yepela mavin lelagaena, ana naga mligan la towe mña ga sumo, a suñā kila ke naña amiu naña pe ape Yu re poli akilia alelaga, akilia aim ave moki loyumi vano-o tol pupia maran naña Ntewa sinenania. Sur nene sane sur tapolou tai naña yar la pe akilia pñesan re poli, ana nagane Ntewa kila meraravan ruruia. A monar akilia sur nene, komin pe pon re awarwar amiun poli, asitom asape Ntewa sitom amiu ga, ana pe kekaran re si le Yu la poli.

²⁶ Pe sa re nene poli, ana yoko naga tamalia la na wa, sane visena na Siriena Wa tai, naña pisa sanini, sape

"Yar na tamalia itaen yeririna lala kiena ne Ntewa yoko ñalivi ga e kieta yo,

e kieta pupia pulkumali nene Yerusalem metava e tavie naña Saeon.

Ita lus lala kiena Sekop, ita le Yu lala

naña kieta napiowaena la moki pañisi, ana yoko naga ke narui imi war plan make kieta nakoena lala, kila ita towo sina." Ais 59:20,21

²⁷ Visena tañena na Siriena Wa tai pisawal navisaarena kiena ne Ntewa tai e ñena e lepas nene, naña pisa sanini, sape

"Kiau navisaarena pan la sike pa rui,

sape yoko nowar plan kiela mlamulena viowa lala, nevewo la make ga." Ais 59:20,21, 27:9

²⁸ Pogosa naña Lologena Wo pimi ñalivin le Yu lala, la pe sinelan re poli, ana e lepas tai naga po, komin naña kila sane kam la naña pe ape Yu re poli, Ntewa mla towe pulmas pan amiu vena alelaga. Ana e kana lepas tañena, naga ñena piowa ga, komin naña kila le Yu la apim si sane nasinekar kiena ne Ntewa lala. Ana Ntewa tañatete kilia visu la ave kiena nasinekar silaga, naga monar sinena ye la sina, komin naña naga tañatete sinen ñesan kiena visaarena wo la naña kila pan li marua lala kiena ne

kiena yeririna la nene, le Yu lala.

²⁹ Ntewa pisaar navisaar ruruena la pan la ñisi rui, a naga pio la ape kiena rui, a yoko naga tañatete kilia vilon sina ga kiena sitomena pogos tai.

³⁰ Sanene, naga miyuma e ita sanene. Nanua sumo, kam naña pe ape Yu re poli, kam na pe amlelaga re e Ntewa poli, ana pogos naña imimi le Yu la imimi pe melelaga re e Lologena Wo poli, nanene kila kiena mrapa vena sinena ye amiu.

³¹ A pogos naña naga sinena miye amiu sanene, kila naña imimi ñena memlelaga e Lologena Wo, ana yoko naga kilia sinena ye imimi sina.

³² Nane sitomena kiena ne Ntewa sanene narui. Nanua sumo naga tañan naña ita punu ga teyal e mrapa naña pe sinetan re logeen kiena visena poli, kila sane naga kilia sinena ye ita, kilia were ita punu ga teim teve kiena.

³³ Erau lala, navisa ruruena lala kiena ne Ntewa e ita keviu pañisi! Kiena manmaruaena a kiena kiliaena apa manene laa metava! Kiena sitomena la merorol pañisi, a kiena ñelaga la apowo manene laa!

³⁴ Sa naña visena na Siriena Wa tai pisa, pisape *"Pe yar re nena tai naña torokin tol ya naña teke e sitomena kiena ne Ntewa.*

Pe yar re nena tai naña torokin kilia la visena

35 *A na iilarena va Ntewa. pe yar re nena tai naña kila po pa Ntewa torokin naña kilia kila Ntewa monar lamaran si navisa ruruena wo la vania ve sa naña naga suña ãar ke pan ita."* Sop 41:11

36 A nesikol visena nene, nesape: Kieta Ntewa, naga taaga pe purþes nen sur make ga, naga taaga pe mñareraena na sur make ga, naga taaga pe luas nen sur make ga, ana popon ita punu ga teyeluvar luen ga naga vano ve þisi re pogos tai.

12

Pelaga wo kiena yaru naña mlelaga

¹ Erau lala, sa naña Ntewa sinena miye amiu ruru nena ga, kila po pan amiu paþisi, sineun neviun manene van amiu vena monar atañan kiamiu malena wetelu vania. Monar ave wa ruru wo, sa naña amiyawawo tasnemiun pania sane kuþaþaena tai naña amla pania. Naga pe pe kuþaþaena re sane sur mali tai naña añañar mare, ana naga pe kuþaþaena naña sane mali, a yoko Ntewa kilia kekaran manene. Naga ke narui þelaga mesmesu na kilaen lotena va Ntewa naña mesmesun naña akila.

² A ve atañan re sane naviowaena lala na yomarava nini awere amiu vena ataveve kiena þelaga, ana

silaga, monar atañan Ntewa kila kiamiu sitomena la imi ve urviu sina. Sanene, yoko kiamiu þelaga kilia vilonia, kilia imi wo silaga, a yoko akilia ayaloro ataveve nasinenanena kiena ne Ntewa, naña po, merarava a mesmesu naña mesmesu silaga.

³ Nepisawal visena la nene pan amiu, komin naña Ntewa pe lemm pan inu, mligan lua inu, mligan yumaena nene e lumau narui. A nesape nevisa re mña suri tai van amiu, sane pe pon re si naña asuña akila kiamiu sitomena apa manene metava poli. Tekila kiena yumaena sanape, ana kieta sitomena la monar mesmesu, monar su ga tano.

⁴ Taþatete tevisave ita na tepo laa taulu taþena lala, komin ita na sane tas nen yaru taaga, naña kana korowasa la asuña ga, ana korowasa la peve taaga nene kiela yumaena na kilaena la susuña ga.

⁵ Sane ita moki, ana Kristo þere ita make ga tepim tepe taaga, ana sane inu neþasine ko, a ko oþasine inu.

⁶ A Ntewa pe lemm pan ita, a tañan nakiliaena taþena lala pan ita, naña sane nalaena lala naña naga kian plan pan ita vena teyumaee temio. A ita veve taaga monar toñararan teyumaee temio ya naña mla pan ita. Sanene,

visae Ntewa tañan van

ko sape kioṃṃa, ko na
ove navisawalen visena
naṓa mla pan ko, ana
monar okila omio pu-
pia lelagaena naṓa sape
sane kiena visena nene
pe lelaga paṓisi,

⁷ pona visae kioṃṃa, ko na
ove naiilaen yuṃṃaena
na suṃare, monar okila
omio kioṃṃa ṃareraena
wetelu,

pona visae kioṃṃa, ko na
ove navianena yaru e
visena kiena ne Ntewa,
ko na monar yepemṃa
ṃaen ruru kilaena,

⁸ pona visae kioṃṃa, ko na
ove naiilaaren sitomena
kiena yaru lala, ko na
monar ositom urmin ki-
laen,

pona visae kioṃṃa, ko na ve
nalaen naiilaena, monar
owar ve moki,

pona visae kioṃṃa, ko na
ove nasumonen yaru
lala e yuṃṃaena kiena ne
Ntewa, ko na monar ve
omalum re,

pona visae kioṃṃa, ko
na ve naiilaen la naṓa
asike e pog ṃarera,
ko na monar okekaran
kilaena.

⁹ A naga ke nene narui
ṓelaga wo taṓena la naṓa
akila:

kiamiu sinesiena e yaru
taṓena lala monar ve
lelaga,

monar aure vetan ṓelaga
viowa lala,

monar auarar ruru ṓelaga
wo la ṃarera,

¹⁰ monar avinaia amiu
sane ave namratava

taaga ga,

monar akilali naṓa avisu
sane ane yoko kilia
kila ruru ṓelaga na-
vatanonena va la ga wa,

¹¹ ve ataṃan re naṓa ki-
amiu sitomena ṃarera
na kilaen suri wo la
kovio sina vetan amiu,

monar akila sane kapi
vivaga sa Ninuna Wa
suṃa vivaga ruru e
amiu,

¹² monar akekaran nav-
isaarena kiena ne Ntewa
naṓa kiamiu sitomena
wasinea sane yoko kila
wo van amiu sa ga naṓa
naga pisa,

pogos naṓa avane naloge
viowaena, monar akila
kiamiu sitomena ve pi-
avi,

monar alen silaga,

¹³ pogos naṓa li nale-
lagaena taṓena lala
limala plasan suri
laṓasa, monar akekara
aliureure suri van la,

a monar akekaran vi-
suaren yaru taṓena lala
e ṃamiu uṃa.

¹⁴ A nanene suri si laṓas
nanini narui naṓa monar
asitom ruruia vena kilaen va
yaru taṓena lala:

visae laṓasa asuṃa akila
kare amiu komin naṓa
amlelaga e Yesu, monar
akila wo van la. Ve
avis re viowa van la, ana
aviun Ntewa visa ruru
la,

¹⁵ visae laṓasa amloge
po komin suri nowo
tai, amiu ṃena monar

akekara amio la,
visae laṕasa asumña atagin
ke sur tai, amiu mña
monar atag amio la,

¹⁶ visae amiu amio taṕena
lala, monar asu ruru ga
amio la naṕa kiamiu sit-
omena ve taaga ga,

visae ayumñae amio taṕena
lala, ve aligan amiu re
metavan la, sane amiu
na apo, ana akekaran
ga narin yumñaena lala,
a akekaran ayakol amiu
amio yar la naṕa ave
torokaki,

visae akila suri laṕasa, ana
ve asitom re avisave ape
manmarua, ana akila ki-
amiu sitomena vito su
ga tano,

¹⁷ visae yaru laṕasa ak-
ila viowa van amiu, ana
ve akila maran re si
naviowaena van la, ana
silaga monar asitomñalia
vena akila suri punu ga
naṕa yoko yaru la akilia
avisu kilale asape po a
mesmesu,

¹⁸ a visae kiamiu suri
viowa tai sike likan
amiu amio yar taṕena
lala, monar akila suri
make ga naṕa sike e
limamiu vena were si
sumñarena imi sike pun
amiu punu ga.

¹⁹ Erau lala, sineu si amiu
paṕisi nane nepisa sur la
nene pan amiu. Laṕas sina
sanini, sane:

“Visae laṕasa akila viowa
van amiu, ana ve aki-
lali naṕa ala nakoaena
van la. Akilia aligania
van Ntewa vena naga

liṕere mare la sirau,
komin visena tai sike
e Siriena Wa rui, naṕa
Ntewa sape,

*in ke narui naṕa yoko nela
nakoaena van yeririna
lala, inu ke narui naṕa
yoko nelamaran va la
naṕa akila ke piowa.”*
Nav 32:35

²⁰ A sanene, visae ki-
amiu nasinekar la asumña ga,
monar akila ruru la, sa naṕa
visena na Siriena Wa pisa,
naṕa sape

“Visae kioñā nasinekar
visokaria, ola kina-
nena vania, visae
moto karia, ola wii
vania. Visae okila
sanene, yoko okila
naga mawan kiena
ṕelaga viowa vaṕisi,
vano vano-o pona kekaran
naṕa amiu lua ave
erau wo sina yo.”
Pakaiwa 25:21,22

²¹ Taveve suri la nene,
nepisa sanene pan amiu,
nesape ve atañan re ṕelaga
viowa taulu amiu, ana
monar ataulu ṕelaga viowa
e kiamiu ṕelaga wo lala.

13

*Li nalelagaena la monar
avatanon yerkawa lala amio
ṕarin suṕe lala naṕa Ntewa
pisir plan la*

¹ Nagane sineun laen
visena laṕasa e lepas kiena
li nasumonena lala. Tekilia
tesape Ntewa na mon
manene laa metava, naga
pe suṕen ke suri punu ga,
a naga ke narui ṕarin suṕe

taþena la naþa asike ne, mla māreraena pan la. Sanene, ita li na lelagaena make ga monar tevatanon þarin suþe la nene, monar telogear la.

² Yaru la naþa visae asumā akilali naþa avisaluþar þarin suþe lala, asumā apisalupar ke suri naþa Ntewa pisirplania, a yoko Ntewa tañan þarin suþe lala akilia ala nakoena van la vanonia.

³ Parin suþe lala, Ntewa pe pisiriplan la re poli vena kilaen yeririna wo la amarau, ana naga pisiriplan la komin la naþa asumā akilalo ke navisaluaena. La ke nene narui monar amarau, komin naþa visae þarin suþe tol la yoko la nakoena van la. A visae sinomān šane ve omaraun re þarin suþe, yoko monar okila mesmes ga e ya naþa yerkawa la apisa, ana yoko ve akila re viowa van ko, yoko akekaran ko.

⁴ Ntewa pisiriplan la sane ape kiena yaru na yuñāena lala, vena kilaen yuñāena wo naiilaen yeririna lala, a visae sinomān kilaen þarumā, monar ovisuar ruruia, komin naþa asumā aþarar ke mēna plaki, ana pe aþarar korenan re poli. Ntewa pisiriplan la, mligan e limala vena ala nakoena van la naþa akila piowa.

⁵ Sanene, popon tevatanon þarin suþe lala, komin naþa pe pon re tekila viowa poli vena ala nakoena van ita. A nekilia sane kieta sitomena sumā pisu kilale ke mēna rui

sape popon manene visae tesumā tekila ke sur make ga wo mesmesu silaga.

⁶ Taveve visena la nene, popon tekekaran toul takis lala naþa monar tela va þarin suþe, komin pog naþa þarin suþe kila kiena yuñāena, sumā kila ke yuñāena naþa Ntewa mligan vena akila.

⁷ Sanene, monar akila sur punu ga naþa mesmesun akila. Visae kilavaru na takis e lepas na kilavaru naþa tesumā tetauluia, pona kilavaru tai naþa monar tokoan vanon sur laþasa, na monar toulia. A la naþa apuarar ke yuñāena kerkeviu lala, pona kiela kia pa metava loyumā e þarin suþe lala, monar tekekaran la, mesmesun ga naþa tevatanon la.

Li na lelagaena lala monar akila wo va yaru taþena lala

⁸ Suri taþena tai, naga e lepas na lapui la naþa yaru la asumā akila. Visae kioñā lapui teke e yaru tai, monar olamaran vania torokin ga ya naþa amiu lua apisaaria. A popon ositomyuli mēna sane kioñā lapui teke mēna e Ntewa, komin naga mla suri tai pan ko keviu manene rui. Suri nene naga sinesiena, a ko na monar olamaran ruru va yeririna taþena lala. Monar sinemā sisi la naþa asike lavisin ko, komin yaru naþa kila

ke sanene, naga sane naga mlogear make navisaluaena kiena ne Ntewa rui.

⁹ Visena kar la moki sike loyuma e navisaluaena, sane la naŋa apisa sanini, asape: Ve okila re kolau, pona ve owem̄ar re yaru mare, pona ve ovinau re, a ve sinema sun re suri kiena yaru taŋena, a suri taŋena la ne sanene. Ana visena na visaluaena make ga, asike vatanon pupia purpes nen navisaluaena tai naŋa pisa sanini, sape: Monar sinema si yaru naŋa sike lavisin ko, okila wo vania sa naŋa osuma okila ke sina ga pan ko.

¹⁰ Yaru naŋa visae sinena si kemua yaru taŋena lelaga, yoko naga taŋatete nena kila sur naŋa viowa vania. Sanene, ŋelaga na sinesiena yaru naga kilia kila sa naŋa sane okilia ologear make visena la naŋa Navisaluaena pisa.

¹¹ Ita na monar tekila ga ŋelaga wo la naŋa, kom̄in nagane, pog pa ke narui. Monar tevisu kilale sane lavis pogos naŋa tesuma lalaga ruru narui, ve tomomalio re sina. Pogos naŋa ita temlelaga mare ga na wa, ita tesitom tesape yoko Ntewa tamalia ita vetan yomarava nini pogos piavi ke ga wa, ana nagane, pimi ke lavisi rui.

¹² Nekilia nevisa sanini nesape lavis yemalo ŋisi, yomerarava suma pimi m̄alivi, ana popon toŋisin

ŋelaga viowa lala na yemalolo, a monar towar sur na kilaen mara na ŋelaga mesmesu na yomerarava, vena tekilia tomolue tevano vena tekila mara van sur viowa la nene.

¹³ Kieta malena monar mesmesu ruru wo, torokin naŋa tepe yeririna lala naŋa tesuma temial ke e yomerarava, a yoko monar teligan ŋelaga viowa lala. Ve tekila re ŋaŋagena kar la naŋa apulen ga kekarena na yomarava a yaru la amun wii vano-o akilalu ŋarila lala. Ve tesuma tekila re suri naŋa yermene lala amio sira lala asuma aureurela kar ga sa ga nene, a asuma akila ke ŋelaga namname lala. Ve tesuma teveveyun ita re, a ve tesikol ita re e vielueena lala.

¹⁴ Monar teligan ŋelaga viowa naŋa tepaeme temio, a pe tesitom̄al re na taveven kiena nasinenana poli, ana sa naŋa tesuma temiyen ke m̄ata kulsota nowo e marana yeririna lala, monar teyen ŋelaga mesmesu lala kiena ne Suŋe Yesu Kristo e kieta malena, vena yeririna la avisu sane ita tepe kiena yeririna kemua la lelaga.

14

Popon li nalelagaena lala ve asuma avisa kare la re sina vanon ga narin sur laŋasa

¹ Erau lala, sineun nesape akilia sa naŋa nemloge

rui sane pupia visena tai sike e amiu nagane. Sane laṗasa, kiela sitomena mok liu e sur laṗasa, asape popon akila, pona viowa ga naṗa akila, pona amaraun asape visae akila, sa ṗis Ntewa ve kekaran la re sina.

Sineun nesape la ne sanene, nepisu sane la pe apiawa re m̄arera poli wa, ana pogos naṗa asike amio ita, ve tekilali re naṗa takawe manene laa, tekekaran naṗa toure la.

² Sanene, yar laṗasa akan kare ga kinanena lala amio m̄ena tata punu ga lala, a yar laṗasa asitom asape Ntewa sinenan sape avalia kinanena laṗasa, pona avalia tata.

³ Ana sineun nesape nevisa van amiu visae ko tai naṗa okan ke ga tata, ve ovisu re viowa e yaru naṗa palia, a visae ko tai naṗa opalia tata, ve oliṗere re naga naṗa sum̄a kania, ovisave yoko Ntewa liṗere naga vanonia. Ntewa kekaran make ita ga, ana amiu m̄ena ga monar akekaran amiu.

⁴ Li nalelagaena make ga asum̄a apisu ke ga Ntewa asape naga pe kiela suṗe, ana naga ga kilia visa van la visave la veve taaga akila nene pona ve akila re nene. A sanene, pe pon re ita ga teliṗere ita si poli. A Ntewa pisu yeririna laṗasa akan tata, a laṗasa pe akan re tata poli, ana naga kekaran la make ga, komin naga

kilia naṗa sape yoko Suṗe Yesu kilia sum̄a iila la silaga vena asum̄a asum̄al m̄arera e naga.

⁵ A naga nene maran taaga e lepas na legiena lala. Yar laṗasa amla legiena tai asape pe kiela legiena wa, a yar laṗasa apisu legiena lala asape maran taaga. Naga nene naga pogaga, ana ita make ga monar ita veve taaga tekila kieta sitomena lala, ana tesu ea, ana ve toṁareran re yaru taveve kieta sitomena.

⁶ Yar naṗa m̄areran sape la legiena tai sane kiena legiena wa, naga kila vanon sinenan sape visirlua kia kiena ne Ntewa ea. Yaru naṗa kekaran sape kan suri make ga, naga pisa ke potena pa Ntewa vanonia, ana pogos naṗa kinana, sum̄a pisirlua ke kiena kia. Yar naṗa kila sane palia kinanena laṗasa, naga m̄ena ga sum̄a kila ke naṗa pisirlua kia kiena ne Ntewa, ana naga m̄ena sum̄a pisa ke potena pa Ntewa e kinanena taṗena la naṗa sum̄a kania.

⁷ Monar tesitom̄alia, sane pe yar re tai naṗa kilia sike e yomarava nini sane yar taaga ga poli, vena kilaen sur make ga sa naṗa naga taaga sinenania, a pe ita yar re tai naṗa visae mare, ana sur nene pe kiena naga taaga ga.

⁸ Pe sa re nene poli, komin visae temali, temali naṗa tevisirlua kia kiena Suṗe, a visae temare, temaren naṗa tevisirlua kiena kia. Sanene,

sur make naŋa tekila, monar tekila amio sitomena naŋa sane pe tekila re ga kietta nasinenanena poli, ana ita tepe kiena ne Ntewa, monar tetaveve ga kiena nasinenanena.

⁹ Nanene komin nanua ne, sirau naŋa Kristo mare, na suŋalu mal sina, ana kila naga pimi pe suŋen kiena yeririna la naŋa amare, a pe suŋen kiena yeririna la naŋa amali, ana silaga monar tesu ga vatanon kiena nasinenanena.

¹⁰ Ana sanene, pogos naŋa nalelagaena tai suŋa kila sur la taveve ŋelaga marua kiena ne le Yu lala, ana suŋa mliŋpere ke nalelagaena taŋena naŋa pe asuŋa akila re poli, naga nene na piowa manene laa paŋisi. A pogos naŋa yar tai ve kila re sanene, ana naga suŋa pisu ke piowa e yar taŋena naŋa kila, naŋa sane kiena puruvi tai loyuma e namratava kiena ne Ntewa, na nene pe ŋelaga na mawaen tai.

Ve tesuma teliliŋpere ita re, komin naŋa yoko ita make ga tesumalu tese marana Ntewa na wa, a yoko naga ke narui naŋa visuveve ruru ya naŋa ita make ga tekila.

¹¹ Sur nene sike e Nasiriena Wa la rui, naŋa Ntewa pisi, pisape

"In na nemal na nesike ne, ana nekilia nevisa ruru sane pogos na pimi ke ne naŋa yoko yar make ga akinai vamon inu,

a yoko yar make ga avisawal avisave in ga taaga nepe Ntewa." Ais 45:23

¹² Sanene, yoko ita make ga teim e marana Ntewa, a yoko monar ita make ga veve taaga tevisawal sur la naŋa tesuma tekila, a naga ke narui yoko visuvevea.

Monar ve okila re kionia erau tai kiena naviawaena loru

¹³ Taveve sitomena la nene, ve tevisuveve manene ita re sina ga, tevisayu ya naŋa yar taŋena kila, tesape po pona piowa ga. Ana ya naŋa ita li nalelagaena lala monar tesitomia vena tekila sina van ita, naga sanini, sane monar ve tekila re sur tai naŋa kilia kila nalelagaena kila pal mrapa pona kilia kila naga loru e mlamulena viowa.

¹⁴ Sane visae nesito-mveve inu, nekilia nesape nesumalar marera ruru na nesike ne nemio Suŋe Yesu, ana nemlelaga marera nesape taŋatete sur tai naŋa monar tevalia, ve takan re. A visave nalelagaena tai war sitomena visave kinanena tai pe torokin re kan po, naga pogaga, ana kana kinasa sane monar valia ruru nenaga, a ita taŋena lala monar tetaman naga taveve kiena sitomena nene.

¹⁵ A visae ositom ovisave kinanena la torokin ga nakanena, okilia osuma okania, a visae kionia puruvi taŋena tai naga valia, ve okilali re

naþa ovisave naga mēna ga monar kania. Visae peraga, yoko okilia okila kare nena kiena sitomena, a naga nene naga pe þelaga wo re kiena ne ita yar la naþa sineta sisi ita poli. Monar tesitomāl tevisave Kristo maren naki-laen kieta malena imi wo, ana pe pon re tetamān narin sitomena e lepas na kinanena imi ve sur keviu naþa sumā kila kare si kieta malena poli.

16 A taþena sina, visae sur tai naþa ko opisusane pogaga vena kilaena, naga pogaga, ana pe pon re naþa osumā okila þisi na kila kare sitomena kiena nalelagaena taþena tai, vano-o kila yar taþena lala avisa kare kieta kia ita li nalelagaena lala vanonia.

17 E lele nene tesumā tepisayu visena la na lepas nene naþa sape yoko tekilia tomun ya pona takan ya, pona monar tevalia namunena ya pona kinanena ya, ana monar ve sineta þesan re tesape nanene naga pe sur keviu re tai nene poli loyuma e nasuþenena kiena ne Ntewa. Ana kana pupia sur ne lala, nane naþa ita tekila þelaga wo na malena mesmesu, a tese sunare temio yar taþena lala, a tetol kekarena naþa Ninuna Wā sumā mlavia.

18 A pogos naþa tela sur la nene ve keviu e kieta sitomena, tekila ke yumaena wo naþa Kristo sinenania, ana yoko Ntewa kekaran ita

vaþisi vanonia, a yoko yar taþena lala avisu sane po paþisi.

19 Sanene, silaga ita make ga monar toñareran li naþa tekila þelaga wo naþa kilia ligan sumare sike e ita li nalelagaena lala, a naþa aiila ita make ga kieta sitomena la imi marua nena napo.

20 Kinanena naga sane pe sur re ta nene poli, ana pe pon re tekila naga imi ve sur ta naþa kila kare ke sina ga yumaena wo naþa Ntewa kila e malena kiena nalelagaena taþena la rui. Nepisa sanene, nesape kinanena make ga po torokin kanena, ana pe pon re okan sur tai narui yar taþena visuia ana kila naga loru, naga kila sur tai naþa sitom sape pe popon re naga kila poli.

21 Ana kana þelaga wo na kilaena naga sanini, sane ve okan re tata, pona ve omun re kuruta, pona ve okila re si sur tai, visae pogos naþa kioṃa puruvi visuia, kilia kila kare naga, kilia kila naga loru.

22 Sanene, visae kioṃa sitomena laþasa e laþas na narin sur naþa ositom osape pogaga nakilaena pona ositom osape pe pon re okila poli, naga pogaga, ana owarar ruru sumā ve kiamiu ga amiu lua Ntewa, ve ova olologon re e yo make ga. Yar naþa kila ga ya naþa naga kilia sape mesmesun ga naþa kila, yoko Ntewa kekaranja, a naga pe mloge re piowagan poli sape kila

sur piowa.

²³ Ana visae yar nene kiena sitomena veve lua e lepas na ya naŋa kilia kania, ana kan ga, yoko Ntewa taŋatete kekarania. Nanene komin naŋa yar nene sitom rui sape kila sur nene, pona pe po re e marana Ntewa poli yo, ana pe sur korena ga, naga kila ga. Sanene, naga kila pa mlamulen piowa narui, komin naŋa naga pe miyuŋae re amio kiliaena e ya naŋa po pona piowa e navisuena kiena ne Ntewa.

15

Aŋareran li naŋa akila ke sina ga wo van ami

¹ Ita mokliu naŋa tesuŋalu m̄arera ga tesike e Kristo, a pe kieta sitomena peve lua re poli e lepas na narin sur lala naŋa li nalelagaena taŋena lala asuŋa apeveyu ke ea. Ana ita na sanene, monar ve tekila re ga ya naŋa sinetan kilaena, ana monar tekila kieta sitomena la ve piayavi ruru wo va nalelagaena taŋena lala naŋa asitom ke asape taŋatete akila sur laŋasa naŋa tesitom tesape tekila woga ga.

² Ita make ga, monar tesitomaŋal li nalelagaena taŋena la naŋa asike lavisin ita, a monar tekila ya naŋa la asitom asape po, vena akekarania, a vena iilaen kiela malena amio Suŋe.

³ Visae tesitomaŋal Kristo, naga sike e yomarava naga

pe kila re ya naŋa naga sinenan sape kila poli, ana naga pane pog m̄arera yam mokliu, akila pania sa naŋa visena tai na Tus na Yauena pisa, naŋa yar tai pis pa Ntewa, sape

“Visen viowa la naŋa akoven pan ko, akoven m̄ena pan inu maran taaga.”
Yauena 69:9

⁴ Visena la ne sanene, naŋa asike e Nasiriena. Wa la nanua sumo, asiria vena vian ruru itaen la naŋa teim sirau, ana touloia, akilia akila kieta sitomena la m̄arera ruruia vena ita m̄ena tekilia teva teyupor e pog m̄arera lala. Visena la nene vena iila itaena, akila tekilia ruru tesape yoko monar tetaulu sur make la naŋa Ntewa pisaaria.

⁵ Sanene na, nemlen ke pa Ntewa vanon ami, komin naga ke narui naga pe purŋes nen sitomena viavi, naga ke narui naŋa kilia iilar malena kiena yaru, a nemlogin ke tania vena kila sane asuŋa ataveve ŋelaga kiena Kristo Yesu, asuŋa ruru ga veraga amio ŋelaga na ve taagaena,

⁶ naŋa kiamiu sitomena ve taaga a kiamiu visena ve taaga, ana yoko ayeluar ruru Ntewa, naŋa naga pe armanane kieta Suŋe Yesu Kristo.

⁷ Sanene, ami le Yu lala, amio kam la naŋa pe ape Yu re poli, pogos naŋa asuŋa apim ke lele taaga, ana akekaran ga naŋa aworworun ami punu ga aim

loyumña, sa ga naña Kristo kekaran worworun itaena. Pogos naña visae akila ve sanene, naga pe mrapa si tai naña vena visirluaena kia kiena ne Ntewa.

⁸ A popon naña akila ve sa nene, komin Kristo pitomi e yomarava, pe kila re ga yumñaena pan le Yu la poli, ana kila mēna pan la naña pe ape Yu re poli. Sane e lañas kiena le Yu lala, kila ya naña Visena Wa kiena ne Ntewa pisa, kila naña navisaarena lala naña Ntewa kila pa apua kana le Yu lala, pimi pe lelaga.

⁹ A e lepas kiena la naña pe ape Yu re poli, naga kipianli lemamiena kiena ne Ntewa pan la, kila vena ayeluaria, maran taaga e naña Siriena Wa la apisa. Tai naña pis pēsania sike e Tus na Yauena, naña sape

“Nesike likan wolawa lala, nemieluar kiomña kia,

yoko nelotun ko e yauena wa lala.” Yauena 18:49

¹⁰ A tañena, sike e Tus Navisaluena lala, pisape

“Kam wolawa lala, aimi vai amio nena yeririna lala kiena ne Ntewa naña le Yu lala, amiu make ga akekara!” Naw 32:43

¹¹ A tai sina sike sina e Tus na Yauena lala, sape

“Amiu naña pe ape Yu re poli, avisirlua kia kiena ne Ntewa,

Amiu yeririna na yo make ga aieluaria.” Yauena 117:1

¹² A na maro molue kome Tus kiena Aisea, pisayu Navisaarena kiena le Yu lala, sape yoko naga sumon mēna la naña pe ape Yu re poli. Ana visena nene pisa sanini, sape

“Yoko lus kiena yermarua Sese tai mālivi,

naña yoko Ntewa ligan lua naga metava ve suñen li tañena la naña pe ape Yu re poli,

ana yoko awasinea vena naga kila navisa ruruena kiena ne Ntewa imi mālivin la.” Ais 11:10

¹³ Ana nemlenin amiu sina pa Ntewa, naña tekilia towasine ga kiena visaarena lala, nemlogin vena awasine mña naga vano-o kiena kekarena make ga a kiena sumāre imi ulemamaga e kiamiu malena, ana kila vena māreraena kiena Ninuna Wa kilia yumñae e amiu vena kila sa naña amiu asumña añasine ke kiena navisaarena lala, imi uleule va va sa nene.

Pol pisayu pa le Rom lala e lepas na kiena yumñaena naña kila pa la naña pe ape Yu re poli

¹⁴ Erau lala, pe nesitom pēle amiu re poli, ana nekilia ruru nesape amiu sinemiu la po pañisi, akilia ruru sur la moki rui, a kam na atorokin naña akilia avian amiu sina e visena kiena ne Ntewa la ve moki.

¹⁵ Sanene, pona ailan towe laa mñak nini yo, apisu naña nesumñalu nepisayu sur

m̃arera la moki towe laa pan amiu sane, a nepisayu ke sina ga sur laṗasa naṗa pona kam na asape akilia yo rui. Ana nepisu sane monar nekila ve sa nene, komin Ntewa mligan nakiliaena nakilaen yuṁaena nene e luṁau vena nekila, sane nalaena wo tai,

16 vena neim sane yar na yuṁaena kiena Yesu Kristo vena visawalena Lologena Wo kiena ne Ntewa va yar la naṗa pe ape Yu re poli. Nekila yuṁaena nene, in na sane yar wa tai naṗa ne-miyuṁae ke loyuṁa e Yuṁa Wa ṁana Ntewa, nekila la naṗa pe ape Yu re poli vena aim ave wa ruru nenaga, neyawawo la e kia kiena Ninuna Wa, vena akilia aim sane nalaena wo tai naṗa pa Ntewa naṗa yoko kekaran vaṗisi.

17 Sanene, imimi lua Kristo Yesu memiyuṁae ke veraga, a nekekaran naṗa inu ṁena nekila ke yuṁaena kiena ne Ntewa komṗasa.

18 Ve nevisin re kulin wowe, ana nekilia nevisave noṗarwar inu paṗisi e ya naṗa Kristo miyuṁaen pimi ṁalivi kome inu, komin nagane, imimi lua moṗere la naṗa pe ape Yu re poli apim lavisin Ntewa, asuṁa apatanonia. Nepisawal visena lala, nekila yuṁaena moki,

19 Ntewa kila kile la naṗa peve taṗena, naṁareraena kiena Ninuna Wa miyuṁae, ana kila sane lologena wo

kiena Kristo pa vanua make nenaga e yo la moki, siar gar Yerusalem pa nena perina yalen silau pa tol pupia lepas naṗa Lirikam.

20 Ana nepisu sane pe torok re poli wa, kiau sitomena m̃arera tai toṁa e inu naṗa sape monar neva laa sane wa. Ana pe nesitom re nesape neva e naṗa kia kiena ne Kristo pa pa e rui, komin pe sineun re nesikol yuṁaena naṗa yar taṗena siar pa rui, ana sineun nesape neva e yo naṗa yar la pe akilia re naga poli wa.

21 Nanene sane visena tai naṗa navisawalena Aisea pisawal nanua rui, naṗa pisayu Navisaarena, pisape *“La naṗa pe yar pisawal re naga pan la poli wa, yoko akilia avisu kilalea, la naṗa pe amlogeli re kiena kia poli wa, yoko alogekilalea.”* Ais 52:15

Pol maplanar ruru naṗa va ṁalivin le Rom lala

22 Sa naṗa nepisa ṗa rui, yam mokliu naṗa sineun nesape neim noṁalivin amiu gar Rom, ana nesuṁa nekila ke yuṁaena la e yo taṗena lala, a sur taṗena ṁena la moki paṗisi pano-o pe noṁal re kana pulmas tai poli wa.

23 Ana nagane, nepisu sane kiau yuṁaena e lepas nini naṗa Esia sane ṗisi narui, a sitomena naṗa sike e inu kas mokli rui, sane sineun nesape neim

nomālivin amiu re, nomāpe pona woga ga yo narui.

²⁴ Nekila ruru ke nesape noure matan e nini neva yalen sila u gar pupia purvanua naŋa Spen, ana nesitom ke nesape yoko nokom pun amiu, vena tekilia tesu re veraga telual pog wo tai sanene temio ita sumo wa. Yoko tapātete nesike ve piavi ve sa naŋa sineunia, ana visae akilia akila sur laŋasa vena iila inuena e kiau mrapa, yoko nela sina ga kiau mrapa nevano.

²⁵ Ana nanene pe nagane re poli, komin naŋa yoko neva nokom ke ne Yerusalem sumo na wa, komin naŋa kiau narin yuŋaena tai vena kilaen va li nalelagaena kiena ne Ntewa la naŋa asike e nene sumo.

²⁶ La asike e pog mārera tai nagane, naŋa la mokliu pe kiela sur re poli, limala korena ga, ana ŋegas nen li nalelagaena la nae yo make ga naŋa Masitonia amio Kris, amloge, ana la ga aŋar sitomena nene naŋa asape popon akuan kilavaru tai vena iila laena.

²⁷ Nanene sur wo tai naŋa akila taveve ga kiela sitomena, ana nepisu sane naga pe sur wo tai naŋa monar akila kemua. La nene pe ape Yu re poli, ana e kiela malena amio Suŋe, aŋar navisa ruruena moki kiena ne Ntewa pimi e la, kome le Yu lala, ana pogos naŋa le

Yu la nene atol mēna ga pog mārera, popon la naŋa pe ape Yu re poli, akila maran towe van la, aiila la e sur laŋas naŋa limala plasania.

²⁸ Ana kilavaru nene naŋa amiyuwon poloia, amligan e luŋau vena nowar vano, ana pogos naŋa neva neligan ruru sike amio le Yerusalem la narui, yoko nowasuŋe in sina neim nokom pun amiu gar Rom, siraunia yoko neva yalen sila u gar Spen.

²⁹ A nemninu rui visae pogos naŋa noworun amiu, yoko wo na wo van ita make ga, yoko neim nemio navisa ruruena wo kiena ne Kristo la ve moki naŋa nevion van amiu.

³⁰ Erau lala, sineun nesape neviun manene van amiu e kia kiena kieta Suŋe Yesu Kristo, nesape asitomāl in mā e kiamiu leniena lala. Nekilia nesape apulemamaga amio sinesiena naŋa Ninnuna Wa mlavia, ana popon alen wo inu manenea, asikol kiamiu leniena amio kiau leniena naŋa noŋion ke nesape nelen silaga.

³¹ Pogos naŋa nepa netol lepas naŋa Sutea vena neva Yerusalem, la mokliu naŋa pe sinelan re naŋa alelaga e Lologena Wo poli asike ea, ana pe nekilia re nesape yoko la asitom akila ya ne van inu, ana nemie awis pan amiu vena alen va Ntewa kilawo inu e kiela sitomena viowa lala e inu. A monar alen mēna ga sane li nalelagaena wa lala naŋa asike gar

Yerusalem, yoko akekaran ala narin kilavaru naŋa yoko nekian van la.

³² Ana visae sur make ga torokin nasinenanena kiena ne Ntewa, yoko nekilia nomalivin amiu amio pupia kekarena na losineu, a yoko nekilia nesu ruru nemio amiu, neva ruru inu sumo wa.

³³ A in mēna nesumā nemlen wo amiu, nesape yoko kieta Ntewa, purpes nen sumare, sike amio amiu vano-o ve uro re.

16

Pol pisawal sur laŋasa pa li nalelagaena lala gar Rom

¹ Erau lala, sineun kaloen kiau maki e visena laŋasa e lepas na kam laŋasa. E lepas na vineta naŋa Vipi, naŋa naga ke narui ŋar mak nene pimi malivin amiu, sineun akilia sa naŋa naga pe yaru na visuaren yumāena wo tai na ŋegas kiena ne li nalelagaena lala nae pulkumali naŋa Kenkria,

² ana popon akekaran naŋa aworworun naga, aure naga sane vinemiu tai loyumā e namratava mēna Suŋe, sane torokin nenaga naŋa ita li nalelagaena lala tekila van ita. Awis aiila naga e ya naŋa naga limana plasania, komin naŋa naga pe sira wo tai naŋa pe erau wo amio imimi moki, miila ruru imimi po paŋisi.

³ Sineun mēna ga nesape avisa kiau pokolulagi pona pokolemalo va sira

wo taŋena nene Priska, amio wona na yermene Akwila, naŋa mepe yar na yumāevaena e yumāena kiena Kristo Yesu.

⁴ Lelaga naŋa, pogos tai nanua ne, nesike e lepas na marena rui, ana lalua akila naŋa lavis akilalu kiela malena naŋa apim atamalia inu, ana nepisa potena pan la vanon paŋisi. A pe in ga taaga re poli, ana ŋegas nen li nalelagaena taŋena mēna laŋasa e lepas nene la mēna apisa potena pan lalua vanon ya naŋa akila ne.

⁵ A pokolulagi pona pokolemalo naŋa nepisa pan lalua, sineun nevisa mēna va taŋena la naŋa asumā loyumā e narin ŋegas nen li nalelagaena lala naŋa apiora ke lele taaga e mēla loyumā lalua.

Sineun nesape nevisa mēna ve sa nini va la nene, sane kiau erau wo naŋa Epanatas, naŋa naga pe yar ŋesa e pupia lepas na Esia naŋa naga mlelaga e Yesu,

⁶ a Maria, naŋa naga kila yumāena wo moki likan amiu,

⁷ a yar lua taŋena na kiau yo nene Antronikas amio Sunia, naŋa nanua ne imimi make ga mesike e yumā na koaena veraga. Nalologena lalua nene, lalua amlelaga e Yesu nanua rui, sumon inu, a lalua aŋar kia wo paŋisi e nalologena taŋena lala.

⁸ Laŋas ke sina ga, nane Ampliatas, naŋa Suŋe kila

sane imimi lua mepe erau wo,

⁹ a Uṗanas, naṗa memiyuṁae lele taaga memio e lologena wo kiena Kristo, a kiau puruvi wo nene Stakis,

¹⁰ a Apelesi, naṗa pe sur koren ga naṗa pupia na kilaliena pimi pania, ana naga suṁalu ṁarera e Kristo.

A nevisa ṁena pokolulagi a pokolemalo va la ne mratava puna Aristopeulas,

¹¹ a taṗena naṗa imimi lua kiamimi visena taaga nane Erotian, a li nalelagaena kiena namratava puna Narsisas,

¹² a sira wo lalua na yuṁaena kiena Suṗe nene, Traepina amio luena Traeposa, a vineta ṁena naṗa Pesis, naṗa sineta si naga paṗisi, a naga kila yuṁaena kiena Suṗe moki manene laa rui,

¹³ a Rupus, nasumonena wo na yuṁaena kiena Suṗe, amio anena naṗa naga kila inu sa ga narina nenaga.

¹⁴ A laṗas sina nane Asinkritas, Plekon, Emes, Patroṗas, a Emas, amio ṁena puruvi taṗena la naṗa asike amio la,

¹⁵ a naga sina, pe sineu ṗesan re Pilologas, Sulia, Nereas amio vinena, a Olimṗas, amio li nalelagaena wa taṗena la naṗa akila lotena pa lele taaga.

¹⁶ Nekekaran naṗa nepitawe amiu make ga e kiau ṁaki nini, a amiu ṁena

monar aworworun ruru amiu, akila kiamiu sinesiena imi kate e namunen pipimiu e sinewoena. A ṗegas nen li nalelagaena kiena Kristo ṁena lala e lepas la nene apisawal asape asuṁa asitomāl amiu ke e kiela leniena lala.

¹⁷ Erau lala, nepiun ṁareran ke sina ga pan amiu nesape monar avisu ruru la naṗa asuṁa asiar ke veveyuena, akila ke li nalelagaena la amliliṗere la, a asuṁa akawe ke visena na vianena la naṗa amiu atol pa rui. A pogos naṗa apisu ruru la, ve ava re lavisin la.

¹⁸ Na nene komin naṗa yaru kar la ne sanene, pe akila re yuṁaena kiena kietu Suṗe Kristo poli, ana la asuṁa ataveve ke ga kiela sinenanena viowa lala. Akilia avisawal sur ve moki naṗa wo na wo, ana visen kiki ga la ne, a asuṁa akilali nena sitomena ken yar la naṗa pe akilia ruru re sur poli.

¹⁹ La punu ga akilia ruru rui asape amiu asuṁa amlogear ruru ke visena lala kiena ne Ntewa, a nanene kila nekekara paṗisi, ana monar avisuar ruruia e lepas na sur naṗa po, monar yepemiu ṁae ruruia, a e lepas na sur viowa lala, monar ve kala narin namname tai to re nena e amiu.

²⁰ A visae akila ve sa nene, yoko kila mrapa kiena kietu Ntewa na suṁare, kila Yer-

mare sike vatanon lolamiu lala vena aviemumuia. A kiau leniena nesape yoko lemamiēna kiena kieta Supe Yesu Kristo sike amio amiu.

²¹ Erau naŋa Timote naŋa imimi lua memiyumŋae lele taaga, pisa pokolulagi a pokolemalo pan amiu, a la telu nene nae kiau yo, Lusias, Sason, amio Sosipata, la mŋena apisa.

²² In naŋa nemlarar sur na siriena, nesiri mŋaki kiena Pol nini pan amiu, kiau kia Tesias, a in mŋena ga sineun nesape nekekara paŋisi naŋa nevitawe amiu e mŋaki nini, e kia kiena Supe.

²³⁻²⁴ Pogaga, inu si Pol nene nesiri ne, ana lavis nesiri make kiau mŋaki narui, a pokolulagi a pokolemalo piŋasu ke pan amiu, pimi kome la telu nene, Kaias, naŋa nesike e mŋana umŋa, a naŋa li na lotena nae e yo nene asumŋa apim ke lele taaga e mŋana umŋa, a Erast, naŋa naga yerkawana visuaren kilavaru na pulkumali nene, a kieta puruvi naŋa, Kotas.

²⁵ Ana e kiau visena maro, sineun nesape nela maran si nayeluarena make ga va Ntewa. Nemlen nesape yoko naga la visena la na Lologena Wo, amio navianena wo la naŋa apisayu Yesu Kristo naŋa nemla pan amiu rui, ligana ruru sike e kiamiu malena lala, vena asumŋal mŋarera e legiena na pimi ke ne. Visena wo lelaga la nene,

yar la pe akilia re poli e kas la moki ŋaro pa rui, ana nagane Ntewa kipian ita.

²⁶ Nanua, yar la apulo visena lala kiena navisalu-aena lala, amninue asape visen lelaga la nene asike loyuma e la, ana nagane, mepisawal meraravana, a ita punu ga tekilia telogekilalea. A Ntewa, sane naga naŋa sike nakonua rui a yoko sike sike nena, naga pisaar sape Lologena Wo nene monar va vanua va yeririna na purvanua make ga, vena la mŋena akilia aloge, a akilia alelaga ea.

²⁷ Naga taaga pe Ntewa, naga taaga pe purpes nen manmaruaena, a naga taaga naŋa Yesu Kristo kila kieta mrapa na lotunena, vano vano ve uro re pogos tai.

Inu, Pol.

**Maki Nasumo Naŭa
Pol Siri
Pa Pan Li
Nalelagaena Wa
Lala Nae Garu
KOREN
Visayuena Na
Tusi Nene**

*Komŭasnen suniena plas
na tusi nini*

Maki nini pe maki naŭa Pol siri ŭesa pa le Koren lala naŭa amlelaga e Yesu. Naga siria komin suri viowa la suŭalu e maliena kiena li nalelagaena lala nae yo nene, a naga mligan maki nene pano vena iila la. Suŭare nae Koren, Pol ke narui naga siaria.

Koren naga pupia pulku-mali kiena le Kris lala, a naga pe pulkumali keviu na lepas naŭa Akaea, naŭa mneke vatanon ŭarin suŭe nae pulkumali naŭa Rom. Yaru nae purvanua taŭena la moki asike e nene, a naga pe yo tai naŭa yaru la akila ruruia e lepas na kilaen yuŭaena na tauluen kilavaru, a e lepas na kiela ŭelaga marua. A la nae yo nene, kiela kia keviu e yomarava komin kiela ŭelaga viowa lala, a naŭa amlotun ke ntewa taŭena la moki.

Suri kerkeviu la naŭa Pol pisayu e kiena maki nene sanini:

pisayu napiowaena naŭa yaru na suŭare la asuŭa amliŭere la,

pisayu napiowaena naŭa la asuŭa akila ke piowa pa sira lala,

pisayu mrapa mesmesu na kilaen talovaena,

pisayu sanape e kinanena lala naŭa akila kuŭaŭaena e la van nono lala.

Pol pisataŭe kiela nav-iuniena laŭasa, ana pian la e mrapa mesmesu na taveveena vena alotu e suŭare, amio mareraena la naŭa Ninuna Wa suŭa kian ke pa suŭare, a nalelagaena naŭa yaru kilia mali sina. Pol kila meraravan naŭa kilia ruru napiowaena a navisataŭeena la nene, a pisa meraravan naŭa lologena wo kiena Yesu ga kilia la navisataŭeena van la.

E marana na keviu 13 pisayu ŭelaga na sinesien Ntewa amio yaru lala naŭa pe ŭelaga keviu tai naŭa yeririna kiena Ntewa la monar atavevea. Marana na keviu nene pe komŭasnen visena kiena ne Ntewa naŭa yaru la akilia ruruia, taulu komŭas taŭena la na tusi nene.

*Komŭasnen tusi laŭas
nene*

Visena ŭesa 1:1-9

Yaru na suŭare la amliŭere la 1:10—4:21

Mlamulena viowa amio sira, a malena na mratava 5:1—7:14

Li nalelagaena lala a yaru la naŭa aminue Ntewa 8:1—11:1

Mrapa kiena li nalelagaena lala na kilaena lotena 11:2—14:40

Yesu mali sina, a yaru la naña alelaga ea akilia amali 15:1-58

Nalaena naña aligan va van li nalelagaena lala nae Yutea 16:1-4

Visena maro 16:5-24

Pol sike gar Episas, pisa pokolulagi pona pokolemalo pan le Koren lala

¹ Erau nae Koren lala, inu naña nesiri maki nini pimnasu pan amiu, inu Pol, naña Ntewa sinenan sape neimi neve nalologena tai kiena narina Yesu Kristo, ana pio inu, pisirlua inu vena nouarar yumaena na sanini.

Nesike e yo nini nemio kieta erau Sostinis, ana imimi lua mepisa pokolulagi pona pokolemalo pan amiu punu ga,

² nae sumare kiena ne Ntewa e pupia pulkumali nene Koren. Kam ke narui naña Ntewa pio amiu aimi vena asikol amiu amio kiena li nalelagaena tapena lala, naña asutetae asike e yo punu ga naña asuma amlotun naga naña kila ita tepe wa ruru rui, nane Yesu Kristo naña naga pe kieta Supe ita punu ga.

³ Memlen mesape lemamiena kiena ne Yesu Kristo a sumare kiena ne Ntewa arimata sike amio amiu.

Pol pisa potena pa Ntewa komin naviawaena kiena le Koren lala

⁴ Nepisu sane pogos naña apim ape yeririna kiena Kristo Yesu, lemamiena kiena ne Ntewa suma miyuma keviu e kiamiu malena lala, ana silaga nesuma nepisa potena keviu vanonia.

⁵ Asuma apim apo manene laa e lepas na visawalen Lologena Wo, a suma apa ke metava e lepas na kiamiu nakiliaena, e mena ga e lepas na pelaga wo tapena make ga lala.

⁶ Pogos naña nepisu nene, nepisu sa ga kiau yumaena la nanua ne, naña nepian amiu e Kristo, nagane suma par ke pupia mrasa.

⁷ Nalaena lala pona namareraena lala naña Ninuna Wa suma kian pan amiu, pe tai re naña pe atol re poli wa, ana suma amiyuma ke amio la po papisi, komin akirakiravan ke naña kieta Supe Yesu Kristo kilia imi malivi si e yomarava nini.

⁸ Naga pe pimi malivi re poli wa, ana naga suma mila ita silaga vena tesumalu marera tesuma ga vano o tol legiena maro nene, ana pogos naña tesumalu tese marana ne Ntewa, yoko naga kila naña naviawaena tapatete se ita.

⁹ Ntewa pisaar rui vena viewo ita, ana tekilia towa sine ruru kiena visena nene,

komin naga pio ita, p̃ere ita sikol ita teve erau wo temio narina, Yesu Kristo ki-eta Supe.

Suñare suña mlilipere paṓisi

¹⁰ Kiau namratava lala kiena kieta Supe Yesu Kristo, nesape neviun manene van amiu e kiena kia, nesape aṓionli naṓa aim ave taaga sina. Popon ve alilipere amiu re, ana amiu, kiamiu sitomena a kiamiu visena monar ve taaga.

¹¹ Nepisa visena la nene, komin la naṓa puna yaru nene Kloe apim apisawal pan inu asape veveyuena sike likan amiu, olai lala a vineu lala.

¹² Nemloge naṓa amiu peve taaga asuña apisasa ke kiamiu p̃egas lala asape "In na yoko netaveve Pol," pona taṓena sape "O, in na nepe kiena Apolos," pona tai sina, sape "O, in na nesikol inu e p̃egas kiena Keṓas." A laṓas sina, apisirilua si kiela narin p̃egas laṓasia, akoven plan taṓena lala, asape "O, imimi ga mepe yeririna kiena Kristo lelaga."

¹³ Ke, ya ne akila ke sanene? Pona popon tete-wowwa Kristo ve kinakinasa, teliwerwere e kiamiu narin p̃egas la sanene? Pona laṓas asape ape kiau Pol, komin naṓa asitom asape in ke narui naṓa netelan inu e laki torovia vena ne-tamalia la? Pona laṓasia

sinela p̃esan naṓa akeela e kia kiena Yesu, ana asitom asape akeela e kiau kia?

¹⁴⁻¹⁶ Sanene, nepisu pogaga naṓa nanua ne, pe nekee amiu re nena tai poli, Krispas ga lalua Kaias, pona sineu p̃esania, nekee m̃ena Steṓanas amio namratava puna, a pe nesitom̃al re si po laa rui, sane la ga nene, pona laṓas sina? Nepisa sanene komin naṓa visae nekee amiu ve moki, pona asuñalu avis vilaveena rui, asuña avisave "O, imimi ke narui, naṓa Pol kee imimi e kiena kia!"

¹⁷ Sanene piowa ga, komin Kristo pe mligan inu re nepimin keen yar la poli, ana mligan inu nepimin lologonen kiena Lologena Wo van la. A pogos naṓa nem-lologon ke sanene, pe nekila re nemio m̃areraena na manmaruaena na yomarava nini poli, ana nekila amio m̃areraena na laki torovia kiena ne Kristo.

Kristo kipian manmaruaena a m̃areraena kiena ne Ntewa

¹⁸ Ana yaru la naṓa asuña ataveve ke mrapa na kovioena, amloge visena na laki torovia kiena ne Kristo sane suri tai naṓa pe sur korena ga pan la, ana ita la naṓa tetaveve ke mrapa na malena, temloge visena na kiena laki torovia sane m̃areraena kiena ne Ntewa natamalia itaena.

19 Naga nene sane visena kiena Siriena Wa tai, naŭa Ntewa pisa sanini, sape

"Yoko nowe plan manmaruaena kiena la naŭa asitom ke asape ape manmarua,

yoko nekilawo nakiliaena kiena la naŭa asitom ke asape akilia suria."
Ais 29:14

20 Ana visena nene pe lelaga paŭisi, komin naŭa tepisusu yomarava, tekilia teviun tevisa sanini tevisave awa kiena yaru na manmaruaena lala? Awa yaru la naŭa apisuveve ruru kiliaena la naŭa sike e tus lala? Awa yaru la naŭa akilia avisayu ruru sitomena la naŭa pe taŭena pe taŭena naŭa tetelivi ke nagane? Tepisu sane peraga yo, a tepisu sane Ntewa kila manmaruaena lala na yomarava nini apimi sane sur wowe ga tai rui.

21 Ntewa ga pe manmarua, a e kiena manmaruaena, naga kila sane manmaruaena na yomarava nini taŭatete kilia kila yaru kilia naga. Ana naga pisu sane po laa sane vena kila naŭa kiamimi lologena lala, naŭa yaru la asitom ke asape pe wowe ga, kilia tamalia yaru naŭa mlelaga ea.

22 Le Yu la moki liu naŭa yepela mavin lelagaena, asuŭa apisavisa ke asape visae mekila kile lala, yoko alelaga ga na wa, a le Krik la moki liu yepela mavin lelagaena, asuŭa apisa ke

asape visae mevis mesmesu nena e kiela nakiliaena marua lala, yoko alelaga ga na wa,

23 ana pe mekila re sanene pan la poli. Memlologon ga Yesu pan la, mesape naga marewo kiela mlamulena viowa lala e laki torovia, ana visena nene, le Yu lala asape taŭatete alelaga ea, a le Krik lala, asape visena na wowe ga nene.

24 Ana e lepas kiena ne la naŭa Ntewa pio la vena ave kiena, sane ita, naŭa ita laŭas tepe le Yu a ita laŭas tepe le Krik, pe sa re nene poli. Ve tesitom re tesape tevisu kile taŭena, komin naŭa tepisu kilale m̃areraena kiena ne Ntewa e yuŭaena kiena Kristo rui, a ve tesitom re tevisave tetaveve kiliaena taŭena, komin naŭa tepisu kilale namanmaruaena kiena ne Ntewa e mrapa kiena Kristo natamalia itaena.

25 Yaru taŭena lala apisu naŭa Ntewa taŭan Kristo mare e laki torovia, asitom ke asape Ntewa malumu ga, ana peraga. Sur nene kila meraravan kiena m̃areraena naŭa m̃arera laa sane, taulu m̃areraena kiena yaru. Apisu sur nene, asitom asape Ntewa pe wowe ga, ana peraga, kipian kiena manmaruaena naŭa po manene laa taulu manmaruaena kiena yaru.

26 Wolai a vineu lala, asitomyuli sane kam na sanapen naŭa Ntewa pio amiu ape kiena? Pe ita

moki re poli naŋa e lepas na visuena na yomarava, ita temanmarua, pona tepe yaru m̄arera, pona tepe yaru kerkeviu lala.

²⁷ Yomarava nini sape tepe wowe, ana Ntewa p̄ere ita, ana kome ita sum̄a kila plan ke manmaruaena na yomarava. Yomarava nini sape ita temalum ga, ana Ntewa p̄ere ita, ana kome ita, sum̄a kila ke m̄areraena na yomarava pito tano.

²⁸ Yomarava nini pisa ke sape ita yaru korena ga naŋa tesike tano, ana Ntewa p̄ere ita, ana kome ita, sum̄a kila ke pupia sur kerkeviu la pito tano, kila apimi ape suri korena.

²⁹ Sanini, pe yar re nena tai naŋa kilia visirlua naga e marana Ntewa, sape naga pe manmarua, pona naga m̄arera, pona naga yar tai ne,

³⁰ ana Ntewa ga pe purp̄es nen kieta malena viu temio Kristo Yesu. Naga ke narui pitetalia Yesu pimi kilologia mrapa pan ita, ana Yesu pul plan ita, kila ita temesmesu e marana, kila ita tepimi tepe kiena yaru wa lala.

³¹ Ana komin suri ne nanene, tepisu naŋa visena kiena ne Tusi Wa tai pe lelaga paŋisi, naŋa pisa sanini, sape

“Yaru naŋa sinenan sape warwaria, naga kilia warwarian ga kieta Suŋe.” Ser 9:24

2

Pol mlologon lak torovia kiena Yesu e m̄areraena kiena Ninuna Wa

¹ Erau lala, nanua kam na amninue visena kiena ne Ntewa lala, ana nepim nepisawal pan amiu. Ana sa ga naŋa apisuia, pogos naŋa nepimin nekila, pe nekila re naŋa nepilaven visena piayavi lala pona manmaruaena kiena yaru.

² Nekila kiau sitomena m̄arera nesape pogos naŋa nesike likan amiu, yoko ve nesitom̄al re si sur taŋena, ana yoko nelologon ga Yesu Kristo, amio kana marena e lak torovia.

³ Nesike nemio amiu, nemloge sane yepeu malumu paŋisi, nemarau, sineu kurkur,

⁴ a kiau visena a kiau suniena pe pulen re nena manmaruaena pona kiliaena kiena yaru. Ana e pogos nene, amloge naŋa kiau visena lala apulen m̄areraena kiena Ninuna Wa,

⁵ a kila sane kiamiu naviawaena pe sum̄al re su e visena na manmaruaena kiena yaru poli, ana sum̄alu su e m̄areraena kiena ne Ntewa.

Manmaruaena kiena ne Ntewa

⁶ Lelaga naŋa kiau visena pe pulen re visena lala na manmaruaena na yomarava nini poli, pona kiliaena kar la naŋa yerkaawa na yomarava nini la akekaran

poli, ana pogaga, komin yomarava nini amio kiena yerkawa lala yoko avano amap ga. Ana kam la naŋa kiamiu sitomena marua ruruia, apisu kilale naŋa kiau visena lala pulen ruru nena manmaruaena kiena ne Ntewa.

⁷ Kiena manmaruaena nene, naga ƣarpolo ruru sike pa rui sumon naŋa naga si yomarava nini, ana manmaruaena nene tapolou ruru suŋa ga, yar la pe akilia re nena ga, ana nagane narui molue merarava ruru ga pan ita na wa sane pupia visaruruena tai naŋa Ntewa mlavia vena kila ruruiaena.

⁸ A kiena manmaruaena nene mǎlavin ita e mrapa naŋa Yesu pimi tamalia ita, ana yerkawa na yomarava lala pe apisu kilale re sur nene poli, ana atarar Yesu, naŋa naga pe pupia Suŋe na urarena nae ma e peni, la atelanmǎr naga metava e laki torovia.

⁹ Yeririna la pe apisu kilale re sitomena kiena ne Ntewa sanene poli, naga sane Siriena Wa tai, naŋa pisa sanini sape

*Sur nowo la naŋa kilamara
rara yaru pe pisuli re
poli wa, pona kiligana
yaru pe mlogeli re poli
wa, pona los nen yaru
pe sitomli re poli wa,*

*ana sur ke la nene Ntewa kila
ruru suŋa ga pe kiena
ne kiena yaru la naŋa
sinela si naga. Ais
64:4*

¹⁰ Ana ita, ita na tekilia navisa ruruena la nene, komin Ninuna ne Ntewa naŋa pisu kilale make suria, a kilia make sitomwanena kiena ne Ntewa, naga kipian itania.

¹¹ Sa ga ita yeririna, naŋa yar taŋena mninue ya naŋa sike e kieta sitomena, ana ninuta ga kilia ruru po. Ana maran taaga mǎna sa nene e Ntewa. Pe tekilia re ya naŋa sike e kiena sitomena poli, ana Ninuna ga kilia mǎga, ana pisawal pan ita.

¹² Pe ninuna na yomerava re ga nini tai poli naŋa pisawal pan ita, ana Ninuna Wa nene naŋa molue ma puna Ntewa pitomi, naga ke narui naŋa kila ita tepisu kilale ruru nalaena wo la naŋa Ntewa suŋa kian ke pan ita.

¹³ Sanene, popon avisu kilale mǎna sane kiamimi visena la naŋa pimi ke pan amiu, pe amolue re e manmaruaena kiena yar poli, ana Ninuna Ntewa ga suŋa pian itania. Sanene, mesuŋa moŋar ke visena lelaga lala kiena Ninuna Wa nene, ana memligan sike e amiu naŋa Ninuna nene sike e kiamiu malena rui.

¹⁴ Yar naŋa Ninuna pe su re e kiena malena poli, naga taŋatete visu kilale sur lala na Ninuna, naga sane pe yar tetan ga e la, ana naga taŋatete nena tol mǎreraena la naŋa Ninuna kiania.

¹⁵ Yaru naŋa Ninuna sike e naga, yoko naga kilia visu kilale ruru sur make ga, ana

yar naña Ninuna pe su re e naga poli, naga tařatete visu kilale ruru ya naña sike e malena kiena yaru naña Ninuna sike ea.

¹⁶ Visena Wa pisa sanini, sape

Pe yar re nena tai naña kilia ya naña sike e sitomena kiena ne Ntewa poli,

pe yar re nena tai naña kilia vian si sur va Ntewa poli. Ais 40:13

Visena nene pe lelaga pařisi, ana e ita naña Ninuna sike e ita, tetol sitomena kiena Kristo rui.

3

Pe pon re veveyuena su likan nalelagaena la poli

¹ E pogos naña nesike nemio amiu nanua ne, sineun nesape nevis ruru nemio amiu sa naña kam na ape yeririna naña Ninuna ne Ntewa sike e kiamiu malena rui, ana peraga. Nepisu sane kam na pe atoroki re poli wa, nane kila narui nepis pan amiu sa naña kam na ape yar na yomarava ke ga wa, naña e lepas na kiamiu malena amio Kristo, kam na sa ke sisi tomtom lala wa.

² Sanene, nepagan amiu e ga e yu, tařatete nela kinnanena mārera van amiu, komin kam na pe atorokin re poli. Ana pimi tol nagane, nepisu sane kam na pe atoroki re poli wa,

³ komin naña řelaga na yomarava nini mok liu sike

likan amiu wa. Pona kam na pe apisu kilale re poli yo, ana pogos naña vielueena amio veveyuena sike e amiu, kana kinasa sane asike e yemalolo na wa, kiamiu řelaga sa ga řelaga kiena yaru.

⁴ Merarava ruru po pařisi naña amiu na sanene, komin naña asumā amlipere amiu ke sanene. Kam lařasa asumā apisa inu, asape “Aulai, imimi na mekekarān Pol, metaveve naga,” a kam lařasa asumā apisa ke erau nalologena Apolos nene, asape “Ke, imimi na mekekarān Apolos, metaveve naga,” ana sitomena sur la ne sanene, sitomena kien yar ga.

⁵ Visae sinemiun avisayu kiamimi kia imimi lua Apolos, popon asitom ruruia avisave imimi lua mepe yar sur na sanape? Imimi lua mepe yar kiena Suře ga, vena kilaen yuřaena naña mligan sike e limamimi, vena kila sane akilia alelaga ea.

⁶ E lepas na yuřaena nene, in ke narui nemapila kurusia, a Apolos ke narui naga řeleule susia, ana Ntewa ga naña kila purřesia kapuru pimi kerkeviu řar mrasa.

⁷ Ana monar tevisu kilale sane yar naña mapila kurusa, a naga naña řeleule susia, lalua pe akila re pupia sur tai poli, ana naga naña kila purřesa pimi keviu řar mrasa, naga ke narui kila

pupia suria.

⁸ Ana imimi lua, naþa tai mapila kurusa, a tai þeleule susia, imimi lua memiyumae maran taaga ga, a yoko imimi luoka ga mowar ki-amimi nalaena torokin ki-amimi yumaena.

⁹ Pe sa re naþa imimi lua, imimi yar tai naga po, a tai piowa ga, ana imimi lua mepe yar na yumaevaiena lele taaga kiena ne Ntewa, a amiu na sane porotano naþa memiyumae ea.

Pona kana totou taþena na visaena, nekilia nevisave kam na sane yuma tai naþa Ntewa suma miyumaenia.

¹⁰ Ntewa mla kiliaena wo pan inu, ana nemiyumae sane yar tai naþa yepena maen yumaena, nemiyumaen þeren yuma tai naþa marera ruruia sike na. Ana siraunia, pe in re naþa nepisirlua yuma metava e þerena nene poli, ana erau taþena nene pimi suma miila nayumaenen yuma. A kam ke sina ga laþasa akilia aiila nakilaen yuma metava e kana þerena nene, ana yaru naþa yumaen sanene monar visuar ruru kana þelaga na yumaenena.

¹¹ Naga monar taþatete lig-anli si þerena taþena, komin nemligan þerena napo rui, nane Yesu Kristo.

¹² A pogos naþa amiyumaen yuma metava e þerena nena, pona laþasa amiyumaen e kol pona selpa pona kilavaru marera,

pona laþasa amiyumaen e laki pona maero pona makururuye.

¹³ Ana siraunia, yoko kapi na legiena maro kekania kilali kiela yumaena lala, kila yumaena la naþa akila, malivi e yo metava.

¹⁴ Visae kapi tol yuma naþa yar tai pisirlua metava e þerena nene, ana kekan þele ga, yuma sumalu ruru suma ga, yoko yar nene war kiena nalaena wo tai.

¹⁵ A visae yar taþena, kapi kekan make kiena yumaena, yoko yar nene kilalu make kiena suria. Lavis kapi nene kilia kekanmar mena yar na yumaena nene, ana pona naga purmatan kapi nene, tamalia kiena malena.

¹⁶ A kam na monar avisu kilale sane yuma nene naþa amaplar metava e þerena nene, naga kam li nalela-gaena lala, a sane yuma na lotena wa tai mana Ntewa, naþa Ninuna suma loyuma ea.

¹⁷ Yuma na lotena kiena ne Ntewa naga kam ga ne, a visae yar tai sinenan sape kila kare yuma nene, yoko Ntewa welua nena naga, komin kiena yuma na lotena nene naga pe wa paþisi.

¹⁸ Amiu monar ala ya naþa nepisa ke ne, pe pon re asitom avisave naga pe sur korena ga. Visae amiu yar tai sitom ke sape naga pe manmarua ruru po e nakiliaena na yomarava nini, pon pon manene naga ligan sito-

mena navisokanena la nene sike na. E lepas nakiliaena na yomarava nini, naga monar kila naga sane yar ga tai naŋa pe wowe, ana visae naga kila sanene, yoko naga kilia ve manmarua ruruia e nakiliaena lala kiena ne Ntewa.

¹⁹ E Visena Wa, tepisu visena tai naŋa kila meraravan sape manmaruaena na yomarava nini sane sur wowe ga e marana Ntewa, naŋa pisa sanini, sape

La naŋa asitom ke asape la ape manmarua ruru po e yomarava nini, asitom ke asape la akilia suria, ana e marana Ntewa la ape wowe ga, naga pisu kilale la ruru rui. Sop 5:13

²⁰ A visena taŋena sina sanini, naŋa sape

Suŋe pisu kilale ruru sitomena lala kiena li na manmaruaena la na yomarava nini, sape ape sur korena ga. Yauena 94:11

²¹ Sanene na, ve tevilaven re sitomena na yomarava lala. Taŋatete akila sur wo tai van amiu, komin naŋa Ntewa kian kiena navisa ruruena wo punu ga pan amiu rui.

²² Inu Pol nemio Apolos a Keŋas, mekila yuŋaena wo punu ga pan amiu rui, a nagane yomarava nini sike e limamiu. Visae amal pona amare, visae asuŋa nagane pona ase legiena naŋa pimi

ke ga wa, ana sur punu ga ape kiamiu rui,

²³ a amiu ape kiena Kristo, a Kristo pe kiena ne Ntewa.

4

Yum̃aena kiena Pol amio Apolos sane nalologena kiena Yesu

¹ Sanene na, amiu ve aligan imimi re meva metava, ana popon avisu imimi sa ga yar na yum̃aena kiena Kristo lala, naŋa naga mligan visawanena lala kiena ne Ntewa e imimi, vena mevisawal va la naŋa pe akilia re poli.

² A pupia sur naŋa sike e kiamimi sitomena, mekilia sane monar memasisun ruru wo e yum̃aena nene naŋa kiamimi yerkaŋa mligan e limamimi.

³ Pe nesitom manene re nesape aŋa amiu asitom ke sanapen inu, po yar la aliŋere inu ve sanape, a in m̃ena pe nepilevilin in re sina poli nesape in na sanene pona sanene.

⁴ Lelaga, pona nepisu in ke sina ga nesape nemiyuŋae pogaga ne, ana nanene kiau sitomena ga ne. Kiau sitomena nene taŋatete kilia kila inu nemesmesu, a Suŋe ga naga pe yar naŋa torokin liŋere inuena.

⁵ Ve sanene na, ve tokoskosin re liŋereen yar taŋena, ana monar tesuŋate Suŋe wasuŋe e kana legiena na liŋereena nena. E pogos nene, yoko naga la sur la naŋa atapoulou

asike e yemalolo, kila naŋa amolue e yomerarava, a yoko la sitomwanena la naŋa atapolou ke e los nen yaru, kila naŋa amolue e maran yeririna make ga. Yoko Ntewa waveve sur la nene, ana yoko naga vis va yeririna lala torokin ya naŋa naga māl e kiela malena.

⁶ Erau lala, visen la ne nesuṃa nepisa ɸisi ne, nesuṃa nepisayu ke ga imimi lua Apolos ne, ana nekila sanene komin sineun nevian ruru amiu, sane ve avisusu re ve taŋena e kiamiu navianena lala. Amiu laŋasa apilave komin navianena na kiela ɸegasa, a asuṃa apisusu ke piowa e navianena na ɸegas taŋena, ana sanene na pe mesmes re poli.

⁷ Kam punu ga maran taaga, kam na pe apo manene re taulu taŋena la poli, a visae sur wo tai sike e amiu, pe kam re na amiyuṃaen poli. Ntewa ga kian pan amiu sane nalaena tai, ana sanene na pe pon re si avis vilave vanon poli.

⁸ Lelaga, nekilia nesape asuṃa asitom ke asape kam na limamiu pulen sur wo lala kiena ne Ntewa rui, ana amloge po, asitom ke asape kam na ape kiena yerkawa lala na yomarava nini rui, naŋa akoven imimi mesike nena varau. Visae lelaga naŋa sane kam na ape ɸarin suɸe lala kiena ne Ntewa na yomarava nini, po paɸisi, ana pe nesitom re nesape

sanene poli.

Ana visae pogos tai ve sanene, pona pe kam re ga poli yo, ana yoko Ntewa visu sane imimi lua ṃena ga metorokin meto metava memio amiu vena ve suɸenen kiena yeririna lala.

⁹ Ana nagane, imimi li nalologena lala pe mesu re e yo wo na sanene poli. Sane Ntewa mligan imimi mesike laa varau tano, naŋa yeririna na yomarava nini amio ṃena navisi lala apisu kare imimi, sane metorokin ke ga yaru lala naŋa amla koaena na marena pan la.

¹⁰ Memlogear ke Kristo, mekila ke kiena yuṃaena, ana li taŋena la apisu imimi sa ga mepe wowe towe ga, ana asuṃa apisayu amiu asape ape manmarua ruru nena e malena kiena Kristo. Apisu sane imimi na memalum ga, ana kam na aṃarera. Apisu imimi piowa ga, ana amligan amiu asike metava.

¹¹ Imimi na pe sa re nena amiu poli, komin siar nanua pimi tol nagane, viso kar imimi, moto kar imimi, pe ṃamimi kulsota wo re poli, mesuṃa mepane ke pog ṃarera lala, ṃamimi yuṃa wo re naŋa memon e poli,

¹² ana mesuṃa memal ke ga e yuṃaena na limamimi. Yar la apiuelin imimi, ana mepisa ruru la ga. Akila kare imimi, ana metaṃan ga.

¹³ Apisa kare kiamimi kia, ana mekilali naña mepe erau ruru ga memio la. Mekila po sanene, ana akila imimi sa ga kororaki na yomarava nini. Lelaga, pimi tol nagane apisu imimi sa ga sur korena ga.

Pol piun sape ataveve lana

¹⁴ Pogaga, pe nepisa re visena la ne ne vena kila amiu amawa poli, komin kam na sa ga naru lala naña sineu sii amiu pañisi, a sineun nevian ruru amiu.

¹⁵ Nekilia nesape yerka wa tañena la mok liu naña apisu ar amiu a amiila kiamiu lelagaena e Kristo, ana popon asitomāl sane inu ga taaga nepe arimamiu. In na noñar p̄san Lologena Wo kiena Kristo pimi pan amiu, ana in na sane arimamiu e kiamiu malena amio naga.

¹⁶ Sanene na, nepisu sane mesmesun ga naña nevis van amiu, nom̄areran amiu nesape ataveveli lelen lau sumo.

¹⁷ Sitomena ne nanene kila nesape nevitetalia Timote im̄asu pun amiu. Nepisu sane Suñe tañan naga pan inu sa ga naru tai, komin naga miyuma e ruru po e yumaena lala a nekekaran naga pañisi. Ana pogos naña visae imi m̄alivin amiu, sineun nesape naga kila amiu asitom ruru si kiau p̄elaga nayalena naña nataveveen Kristo, sa naña nesuma nepian ke pa yar

lala na sumare make ga la naña nesuma neteteliv ke e la.

¹⁸ Nekilia sane pogos naña apisu sane pe nom̄alm̄aliv re si pun amiu poli, kam lañasa akilali naña amligan la sina asu metava.

¹⁹ Ana pogaga, komin naña visae Suñe tañan van inu, yoko ve ve piavi re neim nom̄alivin amiu. E pogos ne nanene narui, yoko yepu mavin logeen visena kiena la nene, ana sineun nesape nevisu sane kiela m̄areraena na kilaen yumaena m̄arera sanape.

²⁰ Nanene komin naña visena kiena yaru pe pe sur re tai poli loyuma e nasuñenena kiena ne Ntewa, ana m̄areraena kiena Nina ke narui naga pe pupia suria.

²¹ Pogaga, sineun nesape asitom ruru sumo, sane visae nom̄alivin amiu, yoko ve sanape? Visae sinemiunia, nekilia neim̄asu pun amiu nemio kiau visena m̄arera lala na veveyuena, ana po manene laa visae akila kiamiu sitomena la su tano sumo wa, ana nekilia neim̄asu nemio ga visena la naña malumu, e p̄elaga na sinesiena.

5

Pelaga viowa loyuma e sumare

¹ Visena pimi tol kiligau sape sur tai sike likan amiu naña piowa manene laa. Apisape kam yar tai,

arimana pa talopa amio sira taþena, ana siraunia, yar nene pinaun wona arimana nena pimi sike amio. Lelaga kemua naþa, yaru na yemalolo lala taþatete akila þelaga nene, ana sanape na kam li nalelagaena tai sumã kila?

² Kam li nalelagaena lala asumã apisir plan amiu, asape kam na amiyumãe ke po, ana sanape asumã atamãan ke þelaga na sanene sumã miyumãe ke likan amiu? Popon aloge viowagan sur nene, a popon akovenlua yaru nene vetan kiamiu sumãre.

³ Ee, lelaga naþa nagane nesike e yo nini nesike laa perinan amiu, ana e ninuu nemloge sa ga nesike ga nemio amiu. Sanene na, e kia kiena Suþe Yesu, nesumã nepisawal ke nalipereena tai kiena yar nene sa ga nesumãl ke ga nesike e maramiu.

⁴ Sanene na, pogos naþa aim si lele taaga, monar avisu sa naþa ninuu sike ga amio amiu, a monar akilia sane Suþe Yesu mēna sike amio kiena m̃areraena,

⁵ ana monar akovenlua yar nene vetan sumãre. Naga monar ure sina, wasuþe si e yomarava va e limana Yermare, ana popon þelaga lala na mlamulena viowa na yomarava akila naga loge viowa vano vano o va þisi, ana suraunia pona wasuþe si imi yo, vena Suþe

kekaran tamalia ninuna e legiena maro.

⁶ Erau lala, pe pon re asumã awarwar manene amiu poli, avisave kam na amekiki, komin kororaki nene sike e amiu na wa. Kam na akilia rui sa naþa narin is ga, ana kilia kila kilaparavi punu ga lapa.

⁷ Sanene na, popon vena awar plan is viowa nene naþa sike e amiu, vena amiu punu ga aim aekiki ruru sina. Monar tesitomãl sa naþa yermarua lala asumã akila ke kuþaþaena e narin sipsip vena kilaplanen kiela mlamulena viowa lala, ana Kristo pimi mare e laki torovia vena warplanen kieta mlamulena viowa lala, ana pe pon re kororaki sumã e ita poli.

⁸ Ana pogos naþa yermarua la akila kuþaþaena þisi, akila kana þaþagena nena, a ita nalelagaena mēna lala ita mēna kieta þaþagena tai. Ana pe pon re tesike e þaþagena nene poli, takan kilaparavi tai naþa is marua sike ea. Visena nene kana kinasia sane pe pon re sane mlamulena viowa a þelaga viowa na malena marua sumã ga e ita, komin loyumã e malena na sumãre, sur make ga monar ikiki ruru wo, ve lelaga ruru wo, a ve wa ruru wo.

⁹ Kiau visena tai pan amiu sanene rui. E m̃aki tai naþa nesiri pimãsu pan amiu nanua rui nepisawal nesape pe pon re ava lele taaga amio

yar la naŋa akila ke Ɔelaga viowa la poli, pona asuŋa akiriri kar ke vanon sira lala.

¹⁰ Ana pona kam laŋasa amlogepal kiau visena nene yo, komin pe nepisa re e lepas kiena yar la naŋa pe amlelaga re poli. E la nene, la moki akila kolau, la moki ape puluvis lala, la moki apinau, la moki amlotun kiela nono lala, ana visae sinetan tevisave tesu perinan la, pona monar teligan ga yomarava nini narui, komin naŋa ita make ga tesike e yomarava, a tesuŋa tepitawe ke yar sur na sanene silaga.

¹¹ Pe nepisaluŋar re nene poli, naŋa tesuŋa tepitawe ke yar kar na sanene e kieta yalorena, ana ya naŋa sineun nesape nevisa, sineun nesape visae yaru tai suŋa ga, neŋa naga pe nalelagaena lelaga tai, ana apisu ke naŋa e kiena malena naga suŋa taŋa ke kolau, pona suŋa pe puluvis lue ga, pona suŋa mlotun ke nono lala, pona suŋa piuel, pona suŋa mun kuruta namunena, pona suŋa pinau, ana pogaga, yar sur ne nanene narui ve akila re nena sur tai amio naga. Yoko ve ava re lavisinia, ve akinana re lele taaga amio.

¹² Ve sanene na, e lepas kiena la naŋa asike vanua e suŋare, pe pe kieta re naŋa teliŋere kiela malena poli, ana e lepas kiena la naŋa asike loyuŋa e suŋare, monar tevisuveve ruru la.

Visae laŋasa asuŋa akila ke Ɔelaga na mlamulena viowa la naŋa sane nepisa ke ne, monar teliŋere la, a monar tekila sur tai van la.

¹³ Ntewa ga yoko liŋere la naŋa pe asu re loyuŋa e suŋare poli,

*ana e lepas kiena yar nene
naŋa suŋa kila ke
Ɔelaga viowa likan
amiu, kam ke narui
monar akoven lua
naga vano. Naw 17:7*

6

*Pelaga wo na kilaruruen
veveyuena*

¹ Nemloge mēna sane pogos tai, kieta puruvi tai na suŋare naga pepeyu amio amiu taŋena tai, ana naga suŋalu Ɔere taŋena nene pa e pupia kumali apis pania. Nepisu sane sur nene pe mesmes re nena poli, komin naŋa pe pon re yar la naŋa amlelaga e Ntewa ava asuŋalu e marana yerkawa la nene naŋa pe amlelaga re e Ntewa poli, vena yerkawa la nene aliŋere la.

² Pogos naŋa li nalelagaena lala aveveyu, popon li nalelagaena taŋena ga lala akila ruruia, komin naŋa monar tesitoŋal tevisave ita li nalelagaena ke la narui naŋa teliŋere yeririna lala na yomarava e legiena maro. Ana visae ita ke narui naŋa yoko tekila pupia yuŋaena na sanene, pona amiu atorokin naŋa akila ruru kiamiu narin veveyuena la ne sanene.

³ Yoko Ntewa ligan ita vena teliþere navisi lala nae peni, ana pogos naþa li nalelagaena taþena lala avisin sur na yomarava nini, sanape? Apisu sane mārera paþisi, taþatete akila ruruia?

⁴ Peraga, monar akila. A visae peraga, pona asitom asape popon amiu li nalelagaena lala aligan kiamiu visena e limana yar taþena la naþa pe asuṃa apim re e suṃare poli?

⁵ Nepis mārera sanene komin naþa sineun nesape nekila amiu amawa towe laa ga! Ee, nemilan manene paþisi navisuenā sa naþa pe amiu re nena tai naþa pe manmarua poli, naþa kilia kila ruru kiamiu veveyuena la nene.

⁶ Pona sur ne nanene narui kila sane kieta puruvi taþena na suṃare suṃalu mligan puruvi taþena nene pa e pupia kumali, ana suṃa pisawal ke kiena napiowaena lala e marana pupia yerkawa lala e totanoena nene, la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli?

⁷ Nesuṃa nepis ke pan amiu sanene e lepas na mrapa naþa monar atavevea vena kilaruruen veveyuena la naþa sike likan amiu, ana po manene laa visae ve veveyuena re ṃena ga. Veveyuena la ne sanene, kana kinasa sane Yermare suṃa taulu amiu rui. Pona pe akilia re poli yo wa, naþa visae womla tai kila viowa

van ko, pona vinaun kioṃa sur tai, ve ositom re, otamān ga, komin mlamulena viowa naga kiena.

⁸ Ana visae osuṃalu sinomān oligan yar nene e pupia kumali vena ala nakoaena vania, ko ke narui ko osuṃa okila ke piowa pan womla nene.

⁹ Monar asitomālia sane la naþa kiela malena pe mesmes re poli, yoko taþatete avisu nasuþenena kiena ne Ntewa imi ṃalivi pu la. Pe pon re akilali akila sa naþa amninue ke sur nene na wa, komin akilia rui asape Ntewa pe kekaran re nena la naþa asuṃa amiyaloro kar ga, pona la naþa amlotun ke ga ntewa navisokanena lala, pona la naþa akila ke kolau, pona la naþa asuṃa aþiliwilin ke tasnela, pona yermene pona sira la naþa asuṃa aþere la ke sina ga,

¹⁰ pona la naþa asuṃa apinau, pona la naþa pe apion re kiela sur pa yar taþena la poli, pona la naþa asuṃa amun wii, pona la naþa apiueli, pona la naþa akila urlelai.

¹¹ Lelaga naþa, nanua sumo kam laþasa akila sanene rui, ana potena paþisi naþa Ninuna Wa kevan amiu amekiki, kila amiu ape wa, a kieta Suþe Yesu Kristo kila ita temesmesu ruru sina e marana Ntewa.

Tasneta monar ikik ruru

wo

¹² Nepisawal þelaga viowa la nene, naþa pe pon re tekila poli, ana yar laþasa pe sinelan re kiliaen poli. La apisa sanini, asape “E, kiau malena naþa, nekilia nekila ya naþa sineun nesape nekila.”

Ana nevisatañe la, nesape “Lelaga, pona kiamiu malena yo, ana avisuaria, komin sur moki liu naþa sinomñan kilaena, akilia akila kioñna malena imi viowa mñena ga. Sur mok liu naþa sinomñania osape suñna e kioñna malena, ositom osape okilia okawe ruru woga, ana peraga, yoko ovisu naþa sur ke la nene narui yoko akawe ruru si kioñna malena.”

¹³ A yar si laþasa naþa sinelan asape akila ya naþa la sinelania e tasnela, la asuñna apisa ke visena taþena tai, asape “Kinanena, naga na mñeþeu, a mñeþeu, naga pe na kinanena.”

Ee, lelaga, ana ovisuar ruru sina, komin naþa yoko Ntewa kila sur lua nene ava akovio na wa. Sanene na, Suþe mla tasneta pan ita vena ve kieta, ana ita monar tela tasneta tela si vania. Tasneta vena kilaen kiena yuñnaena, ana pe nava kareena re ga poli.

¹⁴ Visae tetamñan tasneta vena kilaen ga yuñnaena wo lala, yoko e legiena maro Ntewa kilia visirlua si tasneta, sa naþa pisirlua tasnena ne kieta Suþe Yesu rui, e kiena pupia mñareraena.

¹⁵ Monar tekilia sane tasneta lala la sane komþas nen tasnena Kristo. Ana sanape, popon komþas nen tasnena ne Kristo tai va sikol si amio sira na mrapa tai? Taþatete ve sanene þisa!

¹⁶ Ana Visena Wa pisa sanini, sape “Yoko yermene amio sira, lalua aim ave taaga,” ana yar naþa va amio sira na mrapa tai, kila naþa tasnena pimi pe taaga amio tasnena sira nene.

¹⁷ Pe mesmesun re yar tai kila sanene poli, ana monar tesikol ita temio Suþe, naþa ninuta imi ve taaga temio Ninuna.

¹⁸ Monar tevisuar ruru wo e mlamulena viowa la naþa yar la akilia akila amio tasnela, e lepas na yermene amio sira. Mlamulena viowa taþena la naþa asuñna akila, asuñna akila ke piowa ga pa e yepen yar taþena, ana yar naþa kila mlamulena viowa amio sira, suñna kila ke sina ga piowa pa e yepena.

¹⁹ Ve sineta þesan re, sane tasneta na sane yuñna wa na lotena tai naþa pulen Ninuna Wa naþa Ntewa mligan sike loyuñna e ita. Ana tasneta nene, pe pe kieta re mñena poli,

²⁰ ana pe kiena ne Ntewa, komin naþa naga pul lua kieta malena e marena kiena Yesu. Sanene na, monar teyuñnae temio tasneta vena kilaen ga sur la naþa asuñna avisirlua kiena kia.

7

Talopaena

1 Pogaga, nagane yoko nevisawal sitomena laḡasa e naḡa apiun tan inu e lepas na talopaena, asape popon tetalopa, pona popon tesuḡa ga sanene?

Ana pogaga, yoko nevisa ve sanini. Visae yaru tai sitom ke sape ve talopa re, naga nene pogaga, pe pe sur re tai poli.

2 Ana komin naḡa tepisu naḡa nataḡaliena pimi ḡarera, a nataḡaena lau pule manene la, popon manene yar make ga aure wola lala.

3 Sanene na, visae yar sinenan sape va lavisin wona na sira, wona nene monar kekarania, a pogos naḡa sira sinenan sape va lavisin wona na yermene, wona nene monar kekarnia.

4 Sira naḡa talopa taḡatete visave tasnena pe kiena naga taaga, ana wona na yermene kilia visave naga pe kiena ḡena ga. Ana yaru naḡa talopa taḡatete visave tasnena pe kiena naga taaga, ana wona na sira kilia visave naga pe kiena ḡena ga.

5 Sanene na, tai ve visaluḡar re taḡena visave ve imi re lavisinia.

Ee, pona pogos tai lalua apisayu yo, lalua ataḡan naḡa lalua aligania, ve amon re lele taaga e narin pogos tai, vena kila lalua akilia alen ḡarera vanon

sur tai wa, ana nanene na pogaga. Ana siraunia, lalua monar sinelan si aim lele taaga, komin visae peraga, pona Yermare visu kilale naḡa tai malum ga, taḡatete uarar naga, ana kila loru e nataḡaliena koyo tai.

6 Sur la naḡa nesuḡa nepisa ke ne, pe nepisa re sane navisaluaena ḡarera tai poli, sane yar monar talopa, pona monar ve talopa re, ana nemla ga sitomena naiilaena laḡas nene.

7 Visae yar make ga akilia asuḡa ga sane inu, naḡa pe netalopa re poli, nesuḡa ga sanene, pona yoko vera na wo na wo, ana sur nene sike ga e sitomena naḡa Ntewa mlavia pan ita pepe taaga.

8 Nesape nevisa visena tai van la naḡa asu ḡaga sanene, sane la naḡa pe atalopa re poli wa, amio letano lala. Nepisu sane visae akilia asuḡa ga sanene, sane naḡa in ḡena nesuḡa nekila ke ne, yoko wo na wo.

9 Ana visae laḡasa apisu sane peraga, yoko ḡarera van la vaḡisi vena auarar la lue ga sanene, pogaga, po paḡisi naḡa visae alual tai naḡa atalopa amio. Pe pon re nataḡaliena suḡa kar la sanene vano-o asuḡa aloge viowagania silaga.

10 Visena taḡena si tai naḡa sineun nesape nevisa, naga van la naḡa atalopa rui, naḡa pe kiau sitomena re ga poli, ana naga pe

visena tai naþa Suþe mlavia sane visena m̃arera tai pimi pan ita. Pisa sanini, sape sira monar ve ure matan re wona na yerm̃ene.

¹¹ A visae pogos tai sira tai ligan wona na yerm̃ene, ure matan sina, naga monar ve talopa re sina, ana monar suñã ga sanene. Pona visae peraga, popon naga amio wona na yerm̃ene lalua akila ruru marala, lalua asu si lele taaga. A yerm̃ene lala, ve am̃ene plan re si wola na sira lala.

¹² Pogaga, yoko nevisawal si suri taþena laþasia. La pe sa re navisaluaena kiena Suþe poli, ana sane kiau sitomena ga laþasa vena iila itaena.

Suri þesia, naga e lepas naþa yaru tai naþa mlelaga e Yesu sike amio wona sira tai, ana sira nene mlelaga re poli. Ana visae sira nena kekaran ga naþa lalua asuñã veraga, po pon re yaru nene sitom sape m̃enelua si sira nene poli.

¹³ A maran taaga m̃ena ga visae sira tai mlelaga e Yesu sike amio wona yerm̃ene tai, ana yerm̃ene nene pe mlelaga re poli. Visae yerm̃ene nene kekaran ga naþa lalua asuñã veraga, po pon re sira nene sitom sape m̃enelua si yerm̃ene nene poli.

¹⁴ Nanene komin naga e lalua naþa mlelaga kilia kila suri wo tai van naþa pe mlelaga re poli, ana kiena þelaga wo kilia kila kiela talopaena lalua imi wo vaþisi sane

talopaena kiena yaru lalua naþa amlelaga. A naga e lalua naþa mlelaga kilia kila suri wo tai va narila lala, komin naga yoko kilia ligan ruru narila lala e mrapa na malena wa, yoko akapuru loyũña e mratava tai naþa po sa ke ga ninis taþena la naþa arimala amio anela la ga luwoka amlelaga.

¹⁵ Ana e lepas kiena lalua nene naþa tai mlelaga a tai pe mlelaga re poli, visae naþa pe mlelaga re poli sinenan sape ligan lua si naþa mlelaga, ita li nalelagaena taþena lala monar tetam̃an ga sanene narui. Visae naþa pe mlelaga re poli yepen mavin naþa mlelaga, taþatete tekilali naþa tom̃areran naþa mlelaga suñã amio wona naþa sinenan sape ligania, komin Ntewa sinenan sape tese malena tai naþa pulen þelaga na suñare.

¹⁶ Ko sira naþa omlelaga, pona ko yerm̃ene naþa omlelaga, pona ositom osape okilia otaulu si wom̃a naþa pe mlelaga re poli, ana peraga, pe okilia ruru re naþa osape yoko ve sanene poli, komin pona taþatete nena otauluia þisa, peraga.

Monar teva ruru ita tesuñã e malena naþa Ntewa mligan ita tesike ea

¹⁷ Ana ya ga naþa monar tekila, ita make ga monar teligan ruru kieta malena ita punu ga su ruru e naþa kieta Suþe mligan ita tesike e

ru, pona monar teyali ga e mrapa naŋa Ntewa pio itania vena teyal ea. Nanene naga visena tai naŋa nemligan sike e kieta suŋare lala.

¹⁸ Visena nene kana kinasane e nape naŋa osike ea nanua, sumon naŋa omlelaga, monar okekaran osuŋa ga ea wa, pogos naŋa osiar omlelaga. Sanene visae laŋasa ape le Yu la yo, naŋa asuŋa ataveve ke kiela ŋelaga marua lala, sane ŋaviu pona ya sina, nanene na pogaga, pe nepisa re nesape visae pogos naŋa alelaga ana monar avilopu kiela ŋelaga marua la naŋa asuŋa ataveve ke poli. A maran taaga mēna ga sa ke la naŋa pe ape le Yu re poli, naŋa pe akila re ŋaviu poli ana asuŋa ataveve ke kiela ŋelaga marua taŋena lala. E mēna e kiela lepassia, pe nepisa re nesape visae alelaga monar avilopu la e kiela ŋelaga marua la poli.

¹⁹ Yaru taveve ŋelaga marua ya, sane ve ŋaviu pona ve ve ŋaviu re, naga pe pe suri keviu re tai poli e navisuena kiena ne Ntewa, ana Ntewa sinenan ga sape tetaveve kiena visaluaena.

²⁰ Nane nepisa ke pan amiu narui nesape pogos naŋa olelaga, ova ruru ko ga osuŋa e yo naŋa osike ea pogos naŋa pe omlelaga re poli wa.

²¹ Sa ke ga naŋa visae omiyuŋae korena kiena yaru tai nanua sumo, ana nagane omlelaga ga na

wa, nanene pogaga, monar okekaran naŋa oyumuŋae korena ga sanene. Ana lelaga, visae pog tai olual kioma pulmas tai naŋa okilia ourmatan e naŋa omiyumuŋae korena ke ea, naga mēna nene popon oŋisinia.

²² Visae ko na omiyumuŋae korena kiena yaru tai, monar ositomaŋal sane pogos naŋa Suŋe vio ko, naga visirlua ko ligand ruru ko nenaga e namratava puna. Ana e kana lepas ne tai, visae ko pe omiyumuŋae korena kiena yaru tai poli, osuŋa ga sanene, ko mēna monar ositomaŋalia ovisave pogos naŋa Kristo vio ko, ko na monar oimi sane kiena yaru na yumuŋae korenaena tai narui, vena kilaen kiena yumuŋaena make ga.

²³ Naga nene komin Kristo pul plan ita e pupia suri tai, sane kana kuruta, vena ita teve kiena, ana monar tevisu kilale ga narui sane mesmesun ga naŋa teyuŋae korena ga vana, po pon re teyuŋae korena van yaru taŋena poli, pona tesike vatanon sitomēna kiena yaru taŋena naŋa temiyumuŋae ke pania.

²⁴ Erau lala naga ke nene narui, yo naŋa osike ea pogos naŋa pe okilia re Ntewa poli wa, yo ke nanene narui monar osuŋa ga ea, ana nagane omlelaga rui, yoko Ntewa suŋa ga amio ko e nene silaga.

Naviunena e lepas kiena la naŋa pe atalopa re poli wa,

amio letano lala

²⁵ Pogaga, nesape nela narin visena tai van amiu e lepaš kiena la naŭa pe atalopa re poli wa. Visena nena, taŭatete nevisave nanene navisaluaena tai kiena Suŭe naŭa pisa pan inu, ana visena nene naga sane kiau sitomena ga tai. Ana kam na akilia rui sane Suŭe naga po paŭisi pan inu, naga mla manmaruaena lala pan inu naŭa yoko amiu akilia awasine ruru la, ana popon asitom urmi e kiau visena nini narui.

²⁶ Nagane, tesike e pog viowa tai naŭa tesuŭa tepisu ke suri mārera la naŭa tepane la, ana popon nevisa si visena naŭa nepisa metava rui, naŭa nesape popon teva ruru ita tesuŭa ga e malena naŭa tesike pae e rui.

²⁷ Sanene, visae ko yaru tai naŭa otalopa rui omio sira tai, popon osu ruru ga osumā sanene, ve ositom re ovisave oligan lua naga. Visae ko pe opure re sira tai poli wa, ko mēna ga osumā ga sa ga nene, pe ositom re osape otalopa omio tai poli.

²⁸ Ana visae ositom sane peraga, sinomān manene osape oure sira tai, pe nepisa re nesape piowa poli, a visae sira mēe tai talopa amio yaru tai, naga mēna nene pe sa re kiena mlamulena viowa tai poli, nanene na pogaga nene. Ana la naŭa sinelan talopaena, la monar avisu kilale sane yoko taŭatete kiela malena

memea, yoko avane pog mārera la ve moki vaŭisi e yomarava nini, a visae otaveve kiau visena, naŭa ve otalopa re, yoko nekekara vaŭisi.

²⁹ Erau lala, nepisa ke sanene komin naŭa narin pog plas ga sike ga wa vano-o tol pogos naŭa sa Suŭe wasuŭe si vitomi, a pe yaru la moki re poli na kilaen kiena yuŭaena. Ve sanene popon manene visae la naŭa aŭure wola la rui, akila sa naŭa pe atalopa re poli wa, ana akilia akila yuŭaena lala kiena Suŭe ve moki.

³⁰ A la mēna ga naŭa asuŭa atagin ke suri tai, popon sinela ŭesan suri naŭa atagin ke ne, a la naŭa amloge ke pon kekarena lala na yomarava, popon ve asitomāl re sina. La mēna naŭa amiyuŭaen ke kilavaru, popon akila sa naŭa limala korena ga.

³¹ La naŭa akila yuŭaena taŭena lala na yomarava nini, popon akila sane pe kiela sur re tai sike e poli, komin yomarava nini amio kiena suri make ga naŭa sike ea sun ke naŭa yoko va kokovio narui.

³² Nepisa ke visena la nene pan amiu komin nesitom amiu paŭisi, pe sineun re naŭa silaga aligan lue ga kiamiu sitomena se suri la ve moki poli. Yaru naŭa pe wona re poli, naga kilia sitom urmi e yuŭaena kiena Suŭe silaga, sape yoko naga

kila ve sanape naŋa yoko Suŋe kekarania,

³³ ana yaru naŋa sike amio wona, naga suŋa sitom manene suri na yomarava la paŋisi, ana kila ve sanape naŋa yoko wona na sira kekarania,

³⁴ a yoko kilia kila mēna sa naŋa kiena sitomena la ve ve lua. A sira mēe naŋa pe wona re poli, naga mēna ga kiena sitomena mārera ruru po vena kilaen yuŋaena kiena Suŋe, a kiena yalena amio kiena yuŋaena kilia ve wa ruru lue ga. Ana sira naŋa wona suŋa ga, kiena sitomena monar su ga e yuŋaena na yomarava nini, sane monar kila suri la naŋa wona na yermene loge wonia.

³⁵ Kiau visena la nene, pe sineun re visaluŋar amiuea e suri tai poli, naŋa sine-miun asape akila, ana nepisa kiau visena kilali naŋa iila kiamiu malena. Sineun ga nesape suri na suŋare punu ga kirir ruru wo, a sineun nesape ita li nalelagaena lala ve tekirakirai re, ana tekira tevisu ga kieta Suŋe naga taaga.

³⁶ Ita laŋasia akila naŋa akilawo kiela sira tai, ana asitom asape popon asutowe laa sane wa, pe asitom re talopaena poli komin naŋa sinelan kilaen yuŋaena kiena Suŋe. Ana visae lala tai visu sane sitom manene la sira nene naŋa akilawoia, sa naŋa sitom manene vano-o visu sane yoko uarar ŋele

si naga, naga popon akila ga lalua atalopa narui. Nanene naga pogaga ne, naga pe mlamulena viowa re tai nene poli ŋisa.

³⁷ Ana visae tai kila ruru sitomena mārera naŋa mārera sape naga sinenan vena naga amio sira nene naŋa akilawoia vena ve kiena, lalua asuŋa sanene sumo wa, a visae naga visu kilale sane naga kilia kawean ruruia, nanene naga kila po paŋisi visae ve talopa re ga amio wona nene rui.

³⁸ Sanene, naga naŋa talopa mare ga amio naga naŋa akilawoia asape ve kiena, naga kila suri wo tanea tai paŋisi, a naga naŋa suŋa ga, pe talopa re amio naŋa apisawo poli, naga kila sur tai naŋa po manene laa sane.

³⁹ E lepas kiena la naŋa atalopa rui, monar ve aure matan la re sina. Sira naŋa talopa naga monar su ruru ga amio wona na yermene naŋa wona nene mali ke ga wa. Ana visae yaru nene mare, sira nena kilia talopa sina, akilia talopa amio yaru tai naŋa naga sinenania, ana monar ure ga naŋa naga mēna mlelaga e Suŋe.

⁴⁰ Sanena naŋa nepisa ke ne, naga kilia talopa, ana nepisu sane yoko wo laa vania, pona kiena kekarena keviu laa sane, visae naga ve talopa re sina. Nanene inu ga kiau sitomena, ana nesitom nesape Ninuna Ntewa ga mla sitomena marua la

nene pan inu, ana popon asitomruruia.

8

Sanapen tata la naþa aṁemaria pe na kilaen lotena van nono lala?

¹ Nagane sineun visa-taṁeen kiamiu naviunena e lepa na tata la naþa yar la naþa pe amlelaga re poli akuþaþain la ke pan kiela nono lala. Ana amiu asumã apiun ke asape popon ita li nalelagaena la takan tata la nene, pona peraga?

Pogaga, yoko kiau navisataṁeena visayu sur ve lua, þelaga na kiliaena, a þelaga na sinesiena. E lepa na kiliaena, yar la mok liu naþa la asape akilia ruru navisataṁeena na kiamiu naviunena nene, a akilia avilaven towe m̃aga naþa asitom asape akilia suria. Þelaga na kiliaena kilia kila yaru ligana kiena sitomena va metava, ana þelaga na sinesiena pe sa re nene poli, sumã miila ruru ke ga malena kiena yaru.

² Yaru naþa sitom manene ke sape naga tol ruru þelaga na kiliaena, naga pe kilia ruru re Ntewa poli wa sane popon kilia naga.

³ Ana yaru naþa tol ruru þelaga na sinesiena, naga ke narui naþa Ntewa pisu kilale ruru naga.

⁴ Pogaga, nane kiau visena lua si ne nanene narui, e lepa na tata la naþa akuþaþain pa nono lala. Suri na sumo pisa sanini,

sape akilia asape sane nono la nene ape totou ga, a pe ape totou na sur lelaga re nena tai poli. A sur na lua naga sanini, sane kieta Ntewa naga taaga nena naþa pe lelaga sike na.

⁵ Yar la asumã apisayu ke kiela ntewa taþena lala pona kiela suþe taþena lala naþa asape asike ma e peni pona e yomarava nini, a apisayula ke sa ga la yo pulen la ga asumã ga,

⁶ ana e ita, tekilia ruru tesape Ntewa na taaga ga sumã ga. Naga nane Ata Ntewa, naþa naga pe purþes nen sur make ga, naþa ita tepe kiena. A Suþe taaga ga naþa sike na, nane Yesu Kristo, naþa naga sii make suria, a naþa temal ke m̃ena ga e naga.

⁷ Naga nene kiliaena napo naþa ita li nalelagaena la moki tetol rui, ana sur tai piowa ga, ita laþasa pe tekilia ruru re sur la nene poli wa. La nene, nanua sumo la m̃ena asumã amlotun nono lala, ana pimi tol þane, m̃arera paþisi naþa avisu kilalea sane naga nene pe sur na visokanen ga. Sanene na pogos naþa yaru la akukin tata la naþa akila kuþaþaena ea pa nono lala, tekilia takania sa ga pe pe sur re tai poli, ana ita taþena la nene, pogos naþa akania, akan amio sitomena naþa asape tata nene naga kana nono lala, a siraunia yepela þilinia, amloge sane akila sur tai naþa pe mesmes

re poli e marana Ntewa.

⁸ Ana monar tekilia sane kinanena, naga pe pe sur re tai naŋa kilia kila Ntewa visu ita sane topo pona tepiowa. Visae ve takan re tata nene, pe kana kinas re nane topo e kiena navisuena poli, pona visae takania, pe kana kinas re nane tepiowa poli.

⁹ Sike ga e ita visae sine-tan takania pona yepeta mavin kanena, ana pe pon re tekila sur tai naŋa nale-lagaena taŋena sitom sape pe mesmesun re kilaen poli. Pona ita tekilia tekila sur nena woga ga yo, ana pe pon re naga visu naŋa tekila poli, ana kila kare kiena sitom-ena.

¹⁰ Sane e lepas na tata la nene, pona e kioma sitom-ena, okilia okan woga yo, ana okilia okila pe pe sur re tai poli. Ana visae pogos tai osike omio yar lala loyuma e kiela yuma na lotunen nono lala, ana ala tata van ko ana okan omio la, yoko ve sanape naŋa visae nalela-gaena taŋena tai visu ko? Pona naga tai naŋa pisaar pisape naga mlon ke tata la nene yo, ana pogos naŋa naga pisu ke naŋa okania, yoko naga visave "Suwala, yar nene naga pe yar na sumare tai naŋa kilia ruru suria, ana naga suma kan ke ga tata la nene. Sanape, popon in mena ga nakania." Naga pisa sanene narui, ana naga mena ga kania, ana sir-aunia yoko kilia loge viowa-gania vaŋisi komin naŋa

sitom sape naga kila pupia mlamulen viowa tai.

¹¹ Naga nene kana kinasa sane ko na osuma otaveve ke kioma kiliaena napo, opisu kilale sane okilia okila sur nene. Ana monar ositom ovisave yar taŋena nene, naŋa naga pe womla tai naŋa Kristo mare vena tamalia naga, naga maraun kilaen paŋisi. Sanene, visae naga visu naŋa okila pogos tai, yoko kilia kila naŋa okila kare nena kiena navi-awaena.

¹² Visae ve sanene, yoko Ntewa visu ko sane ko ke narui okila mlamulena viowa pa womla nene, komin naŋa okila naga kila sur tai naŋa e kiena sitomena piowagan kilaena. Naga nene piowa ga, sane okila ke ga mlamulena piowa pan Kristo.

¹³ Komin sur nene, in na nekila kiau sitomena tai, sane visae kiau pelaga na kanen tata nene naga pe sur tai naŋa kila kare navi-awaena kiena wolai nene, yoko neligan ga narui. Ve netol re sina, komin naŋa yepmavin naŋa in ke narui nekila wolai nene loru.

9

Pol pisayu kiena pelaga na yumaena

¹ Erau lala, sineun nevisa van amiu nevisave in na pe nesu re vatanon e sitomena kiena yar taŋena poli, ana nemiyuma taveve ke ga ya naŋa nekilia nesape mesmesun nakilaena. In na nepe

nalogena tai naŭa nepisu ki-
eta Suŭe Yesu e kilamarau,
a amiu ke narui naŭa sane
mras nen kiena yuŕaena
naŭa nemiyuŕaenia.

² Nekilia nesape yar la
ŭasia yepela mavin visu
kilale inena sane nepe
nalologena tai, ana amiu na
pe sa re nene poli. Nagane
kiamiu malena su ruru
sike amio Suŭe rui, a sur
nene kila apisu kilale asape
nemiyuŕae ke pan amiu
sane nepe kiena nalologena
lelaga tai.

³ Ana e la naŭa sinelan
liŭere inena sane asape nek-
ila ke piowa sanene sanene,
kiau navisatameena la suŕa
ga.

⁴ Nekilia sane asape
asuŕa apisuar imimi pano-
o sinela mare, ana sanape?
Apisuar ŕa taŭena la nanua
sumo ne, ana pe apis re
sanene poli, ana pogos naŭa
nepimi, apisa sur taŭena
narui. Pona asitom asape
visae ve mekinana re pona
ve momun re ana mekilia
memal ga ve sanene vena
kilaen yuŕaena pula?

⁵ A apisayu imimi laŭas
naŭa atalopa rui, apiun as-
ape komin ya ne wola ŕena
la apim asuŕa ataveve im-
imi? Ana ane sape nene
naga piowa ga? Nalolo-
gena taŭena la ne apim ŭesa,
amio wenla Suŭe lala, amio
Keŭas, pogos naŭa amiyalin
ke yuŕaena sanene, wola na
sira lala asuŕa ataveve la,
ana e poglis nene, yar la

nene pe apisa re sur tai e
lepas nene poli.

⁶ Ana asape avisaluŭar im-
imi ke sina ga ve meyuŕaen
re kilavaru vena ulen ki-
amimi suri lala. Visae imimi
lua Panaŭas ve meyuŕae re
ga woga ga rui, ana komin
ya ne apisa ke ga sanene pan
imimi lua Panaŭas, ana pe
apisa re pan taŭena la poli?

⁷ Asitomyuli yaru na mara
lala na purvanua taŭena tai.
Pogos naŭa apanon mara,
ana ane pul ke kiela sur
lala? La ga apulia, pona
kiela ŭarin suŭe naga pisu-
vevea? A asitomyuli la naŭa
amapla kinanena e lokove.
Visae akinana e lokove nene,
taŭatete yar tai vis van la
vanonia. A sanapen ŕena
yar naŭa pagan ke surmal
lala? Pona naga pe kanli re
nena kala tata ne tai poli yo?

⁸ Nepisa sur la nene vena
kila amiu avisu kilale sa
naŭa visae yar tai kila
yuŕaena tai, popon yar la
naŭa naga miyuŕae kiela
monar avisuar ruruia. A
nepisa sanene, pe molue
re ga e kiau sitomena poli,
ana kieta navisaluaena wa
pisayu ŕena ga sanene.

⁹ Visena tai sike loyuŕa
e navisaluaena kiena Mosis
rui, naŭa pisa sanini, sape

*Pogos naŭa kioŕa puluk tai
suŕa yaloro ke metava
e kioŕa mralaki sane
kona vena vie plan
kursneta, ve oviar
re gona, ana monar
otaŕan naga yaloro ea*

*ana kinana lilue m̃aga
vano. Naw 25:4*

Pogos nãpa Ntewa pisa visena nene narui naga pe sũña sitomãl re sur mal la poli,

¹⁰ ana naga sitomãl ita nãpa temiyũmae, sape la nãpa temiyũmae kiela, monar avisuar ruru ita. Yaru nãpa miyũmae e porotano, mesmesun nãpa naga sitom visave pogos tai yoko kan ya nãpa naga mapila, a yar nãpa va lokove war kinanena vitomi, mesmesun nãpa naga m̃ena sitom visave yoko atamãn ve tokaki vania.

¹¹ Ana e lepas na ki-amimi yũmaena pun amiu, memapila mras wo la mok liu rui e kiamiu malena, ana popon vena amiu akekaran nãpa avisuar imimi a akian navisa ruruena lãpas nãpa Ntewa mligan e limamiu van imimi.

¹² Amiu asũña amiila ke yar tãpena lãpasa sanene rui, ana popon akekaran manene laa sane nakilaen wo van imimi nãpa imimi mekila p̃esan po pan amiu sumo rui.

Ee, popon akila sanene van imimi, ana tol nagane pe mepisa re nena pan amiu mesape monar akila. Memaraun mesape sa p̃isi mevisawal sanene p̃isa, yoko asitom viowa e imimi narui, sa p̃isi kilawo lawe mrapa na Lollogena Wo imi pun amiu. Kila narui mepis re si poli, a visae meloge viowagan nãpa

pe apisuar imimi re poli, pogaga.

¹³ Ana popon asitomyuli m̃ena ga sane e Yũña Wa m̃ana Ntewa, la nãpa amiyũmae ke loyũña ea amio li na kũpãaena lala, asũña akan ke sur la nene, a asũña amal ke e sur la nãpa yar la amla ke sane kiela nalaena pa Ntewa.

¹⁴ A Sũpe pisawal m̃ena ga sa ke nene e lepas kiena ne kiena yeririna la nãpa asũña amlologon ke Lollogena Wo. La m̃ena ga, mesmesun nãpa akilia amal e nalaena la nãpa yaru la ne amloge ke Lollogena Wo nene asũña ala van la.

¹⁵ Pogaga, in na yar la ne tai ne sanene, ana siar nanua sumo pimi pe nepisali re nesape yar la monar ala sur tai sanene van inu poli, pona monar akila ve sanape na van inu. A nesũña nepisakol ke ga sur la ne e m̃aki nini, pe naga re ga nãpa nesape neviun sur tai tan amiu poli. Pe sineun re nesape asiar nãpa ala sur van inu poli, ana ãparwar amiu asape amiu ke narui apagan inu, ana sineun nesape in na nekilia nesũña nowarwar inun nesape Ntewa ga sũña pisuar inu silaga. Pogos nãpa nekilia nesape kiau malena sike ga e limana, nesũña nemloge po pãpisi, a visae ve naga re nãpa sũña visuar inu, pona yoko neloge sane popon sa nemar̃pan ga rui.

16 Nesape nořarwar inun nařa naga pisuar inu sanene pogos nařa nemlologon ke kiena Lologena Wo, ana e lepas na pun inu, lelaga pařisi pe sur re tai nařa nekilia nořarwar inun poli. Tařatete nevisirlua si kiau kia va metava, nesape in ke narui nepe yar na lologonen Lologena Wo, vanon Ntewa ke narui naga mligan e lumau, ana nepisu sane monar nekila ga narui. Visae pogos tai nourenia ve nekila re sina, yoko viowa van inu vařisi.

17 Visae nekila ke yumaena nene e ga e kiau sitomena tai, inu ga nesape popon nekila, vena Ntewa kekarania, pona yoko kilia la nalaena tai van inu komin yo, ana pe sa re nene poli. Pe inu re nařa nesitom nesape nekila poli, ana Ntewa ga pisawalia, mligan e lumau, ana monar nelogearia, nekila ga ve sanene narui.

18 Ana sanene, nesitom řele nesape nela nalaena tai vanonia, ana naga nene pogaga, komin nařa Ntewa suma kila ke sur tařena tai sane pul inu e sur wo tai rui. Sur nena, naga pupia nalogewoena nene nařa netolia, pogos nařa nesuma nemlologon ke lologena wo pa yar lala, nařa nekila korenan ga sanene pan la. Pona nekilia nevisa van la nevisa ala sur van inu vanonia, pona avisuar ruru inu e pogos nařa nemiyuma e ke sanene,

ana pe sineun re nene poli, sineun nesape akilia atol ga sa ga nene, pe suri tai suwo la re poli.

Pol naga miyuma e korena ga pa yaru lala sane nalologena wo tai kiena ne Ntewa

19 Sitomena ne nanene sike e inu, a nesuma nemiyuma e ke e řelaga tai nařa yoko nevisa meraravan van amiu nagane.

Sane, inu na pe nemiyuma e kiena yar re tai poli, a pe yar re tai nařa pe yer kawan inu poli, ana inu na nekila inu nepimi sane yar na yuma e korenenan van yar tařena lala, vena kila sane nekilia netaulu la ve moki aimi alelaga.

20 E lepas kiena ne le Yu lala, nesuma nekila inu nepim nepe yere Yu nena napo, vena kila sane nekilia noure lařasia aimi.

E lepas kiena ne la nařa pe ape Yu re poli, ana ataveve ke navisaluaena kiena Mosis, nesuma nekila inu nepim sane yar tai nařa nataveveen maena ga navisaluaena nene. Pe nepisu re sane nesike vatanon navisaluaena nene poli, ana nekekaran nařa nevatanonia ve sanene, vena tauluen la nene nařa sinelan suen vatanonia.

21 E lepas kiena tařena la nařa pe ape Yu re poli, nařa pe ataveve re navisaluaena kiena Mosis poli, nesuma nekila inu neve taaga nemio la, komin nesape netaulu la maena ga. Pe nepisa re

nesape nesumã nekilaro navisaluaena marua kiena ne Ntewa poli, peraga, ana pogos naþa nesike nemio la, nesumã netaveve ke navisaluaena viu kiena Kristo vena kilia kila la alual malena.

²² E lepas kiena ne la naþa nepisu sane pe asumãl ruru re m̃arera poli, pe nepis m̃arera re pan la poli, ana nekila ke sa naþa in m̃ena nemio la, nesumã nemiila la, vena pona netaulu la yo.

Sanene, inu na nesumã netaveve ke mrapa make ga nakilaen suri make ga naþa nekilia nekila van yaru make ga, vena kilaen sanene vano-o yoko nekilia neta-malia laþasa aimi alelaga e Yesu.

²³ Nekila sanene, pe nekila re ga pan inu poli, pona vanon suri taþena tai, ana nekila vanon ga naþa sineun nesape Lologena Wo monar war mrasa e malena kiena yaru lala, a pogos naþa nepisu navisa ruruena naþa Lologena Wo kila pan la, nemloge po na po.

²⁴ Asitomyuli pogos naþa yaru na kiririena lala akiriri ke veraga. E pogos nene, la make ga monar akilali naþa akiriri koskos veraga avano, ana la ve via aim þes vamon la, a kilia taulu taþena lala? Yoko ve taaga kilia koven make laþasa, kiriri vano yuve la, la kiena nalaena vanonia. Ve sanene narui, kam make ga monar am̃areran yum̃aena kiena Suþe, monar am̃areran

akiriri avano vena ala kiamiu nalaena.

²⁵ Yar na kirakiraena la asumã aþion ruru la silaga, a asumã apalia ke suri make ga la naþa kilia kila tasnela ve m̃arera ruru re. Asumã akila ke sanene komin kiela sitomena lala m̃areran sape monar atauluia, atol nalaena. Ana pogos nate-lanen meme e yaru na kirakiraena la nene, yam plas ga meme la nene pioyowa sina, ana meme naþa popon toþion naþa atelan e ita, naga yoko sike sike nena.

²⁶ Sanene, in na nekila ke sanene narui e yum̃aena kiena Suþe naþa nekila ke ne. Pe nekiriri koren kar re ga poli, a pe nekirakirai re ga sanene poli,

²⁷ ana nesumã nakawean inu, nesumã nepisuar ruru tasneu silaga, komin naþa pe pon re nesumã nelologo ruru van yaru lala, nesape la sanene, sanene, ana sir-aunia, in ke narui nekila pal mrapa, pona pe netorokin re naþa nekila make ruru kiririena naþa nekiriri ke ea.

10

La naþa asitom asape la amesmesu rui, akilia akila pal mrapa, sa naþa apua kana le Yu la akila sumo rui

¹ Erau lala, popon tesitomyuli ya naþa kata apua la akila. Naga nene e pogos naþa yermarua Mosis sumon la amolue gar Isip, amio naga ataveve lul nene naþa sumã sumon la apa

akusro pupia sive nene naŋa mliŋpere pan la.

² Añal pogos m̄arera laa nene, ana Mosis ŋere la apa aŋarpoyo ea, ana apim sane ape kiena yeririna kemua lelaga.

³ Kas moki asum̄a ami- aloro ke e yokorena, la make ga akan kinanena nene naŋa Ntewa kian pan la,

⁴ a pogos naŋa moto kar la, Ntewa kila wii kate e pulus nen kilavaru nene vena amunia. E poglis nene, sane Kristo ga sike amio la, sum̄a pisuar ruru la e sur make ga.

⁵ Ntewa kila m̄a po pan la sanene pano-o, ana yepela mavin sum̄alen m̄arera se ea. Apilon m̄asila pania, ana naga pe tam̄an la re apa loyum̄a e yo naŋa naga pisaar pan la poli, kila naŋa asum̄a amarmare tetai kar ga e yomema.

⁶ Ana ita nagane, pe pon re teve ŋarm̄arera ve sa repita la nene poli, ana visae tesitom ruru e ya naŋa pimi paemen la, kilia vian ita ea.

⁷ Visae ve sanene, monar ve teligan re sur taŋena sumon Ntewa e kieta malena, sane nono tai naŋa telotunia, sa naŋa repita la nene akila. Visena tai naŋa pisayu kiela ŋelaga e poglis nene, pisape

“La pe asitom re si sur taŋena poli, sinelan ga ki- laen ŋaŋagena, amun wii marala tetelivi, a aŋure m̄ena sira lala e wolena lala, naga ga nene.” Nau 32:6

⁸ La asitom asape malena wo ne nanene narui, ana ve sineta ŋesan re legiena nene naŋa Ntewa kila lom̄ara viowa la apim akar yerm̄ene lala amio sira lala naŋa akila lau, ana e legiena taaga ga nene la manu lualima yam lua pa telu [23,000] amare veraga e legiena taaga, sane kiela nakoaena m̄arera tai. Visae ve sanene monar tevisuar ruruia, pe pon re ita laŋasa ava kar ga sanene poli.

⁹ Yar naŋa pilave, kila mlamulena viowa sanene, a naga sitom sape pogaga ne, ana sum̄a miyur kare Suŋe paŋisi. Yoko Suŋe kilia kila sur tai vania, yoko yar nene ilania, lom̄ara iminia sane yar na sumo la nene.

¹⁰ A pe pon re tevismu- mun Ntewa poli, sane la naŋa asum̄a akila nanua sumo e pogos kiena kata apua lala. E poglis nene, Ntewa pitetalia navisi tai na visaaren marena pimi pula, m̄emoŋar la.

¹¹ Tepisu naŋa la asum̄a akila ke mlamulena viowa sanene, ana tepisu naŋa nakoaena pimi m̄alivin la ke sanene, ana pe suri tai naweŋege itaena. La asirilua kana suniena nena nakonua konua rui, ana tek- ilia tesitomyu si suri nene nagane, e legiena maro la ne tesike e ne.

¹² Sanene, visae yar tai visuveve si kiena malena naga taaga, a sitom sape naga sum̄a sum̄alu ruru ke

m̃arera rui, popon naga vi-suar ruruia, komin viowa-gan nãpa visae naga kila si viowa pogos tai, ana loru.

13 Apisu nakilaliena la imi, ana ve sinemiu kurkur manene re. Pe kam re ga apane ke natãpaliena la nene poli, ana asũma ãmalivi ke e malena kiena ne yaru make ga. Ana akilia awasine Ntewa, komin nãpa yoko naga tãpatete kila ko ovane natãpaliena nãpa ko pe otorokin re otaulu poli, ana pogos nãpa natãpaliena imi kilali ko, yoko naga vian kon kiõma mrapa nãmareraena nãpa nasu-woen natãpaliena, vano-o oure matan nãmareraena na tãpaliena nene.

14 Kiau erau wo lala, monar ve ava re nena lavisin p̃elaga nãpa yar la asũma amlotun ke nono na visokanena lala.

15 Nekilia nesape kam na yar sur la nãpa akilia suria, ana pogos nãpa nepisaar mesmesun nena pan amiu sanene, nemlelaga nesape kam na amninu kilale ya nãpa nesũma nepisa ke ne.

16 Nepisa visena la nene komin nãpa pogos na ova oyakol amio yar la nãpa asũma amlotun ke nono tai, sa ga nãpa ko m̃ena omlotun ke nono nene narui. Naga nene maran taaga amio ita la nãpa temlelaga ke e Kristo. E pogos na p̃ãpagenta wa, temlenin namunena wa, temlavia, a na nene sa nãpa

ita tepisawal tesape tesikol ita e p̃egas kiena yar la nãpa kana kuruta m̃lau komin la. Ana siraunia, takawero kilaparavi wa, temlavia, a na nene sa nãpa ita temio la nãpa akila kare tasnena nãpa tamalele metava e lak torovia.

17 Nanene lelaga pan ita punu ga nãpa tesũma tepim lele taaga e p̃ãpagenta wa nene, komin nãpa tepim sane p̃egas taaga, a takan pae ga kilaparavi taaga nene.

18 A sa ke m̃ena ga nene pa le Israel lala, pogos nãpa ãmemom̃ar suri na kũpãpaena lala. Lãpasa pe akila re kũpãpaena poli, ana ãkekaran kanen tãta na kũpãpaena nene nãpa yaru tãp̃ena ga la akila, ana kila sa nãpa ape p̃egas taaga nãpa akila lotena na sanene pan Ntewa.

19 Pogaga, visena la nene kana kinas na ya? Nesũma nepisayu ke nono lala amio nakũpãpaena la nene, ana e kiau sitomena kana kinas pe nepisa re nesape sur la nene na lelaga poli, pona apowo liu.

20 Pe sa re nena nene poli, ana popon nekila meraravan van amiu, nesape la nãpa akila ke lotena kar la ne sanene, pe amlelaga re e Kristo poli, a kũpãpaena la nãpa asũma akila ke ne, pe asũma akila re pa Ntewa lelaga poli, ana asũma akila ke ga pa yermare lala.

Sanene, pe pon re ava lavisin la naŭa asumŭa akila ke poli, komin pe sineun re nesape asikol amiu amio yermare la poli.

²¹ Ko naŭa ototano ke e lele na kinanena kiena Suŭe, osumŭa omun ke e mŭana piala wa, a osumŭa okan ke kana kinanena wa, taŭatete okilia ova ototano e lelen kinanena kiena yermare lala vena omun kiela namunena a okan kiela kinanena.

²² Yar na kila sanene naga sumŭa miyur ke Suŭe, kilia kila Suŭe vielue vaŭisi, sinena karia. A pona yar nene sitom ke sape visae Suŭe sinena kar sanene, pe pe sur re tai poli, komin naga mŭarera manene taulu Suŭe? Pe nesitom re nena sanene poli.

Li nalelagaena lala monar ve akila re sur naŭa kilia kila li nalelagaena taŭena lala aloge viowa

²³ Visena tai sumŭa ga, naŭa yar la mokliu apisa apisape, yaru kilia kila ga ya naŭa naga sinenan sape kila. Pona visena nene pe lelaga yo, ana sur laŭasa sike na naŭa nekilia nekila, ana yepmavin ga kilaena, komin e kiau navisuena, la pe asumŭa amiila inu re e kiau malena poli, a pe asumŭa amiila re malena kiena yar la naŭa asike lavisin inu poli.

²⁴ Nepisa sanene komin naŭa pe pon re yar tai sumŭa sitomŭal ga naga taaga poli, ana monar sitomŭal mŭena

yerrina la naŭa naga sike lavisin la.

²⁵ Pogaga, nagane yoko nevisa sur laŭasa e lepas na tata na sur mali lala naŭa akila kuŭaŭaena ea pan kiela nono na visokanena lala. Visae awar tata la nene imi, aligan su amio tata taŭena lala, vena awilwilin la, tekilia toulia takan woga ga. Nanene komin naŭa taŭatete tekilia tevisu kilale sane tata na ya la ne sanene, tesape tata ya naŭa akila kuŭaŭaena ea, pona tata ya naŭa pe akila re kuŭaŭaena e poli, ana ve tesitom manene re, ve teviun re, toul ga narui.

²⁶ Telavia, takania, komin naŭa sane visena tai pisa sanini sape yomarava nini, *amio sur make ga naŭa sike ea, naga pe kiena ai? Naga pe kiena kieta Suŭe. Yauena 24:1*

²⁷ A visae yaru tai naŭa pe mlelaga re poli, vio ko vena ova okinana e mŭana yumŭa, pona omaraun vaena yo, osumŭa ositom ke osape pona awar kinanena laŭasa van ko naŭa akila pae lotena na kiela nono la e yo rui. Ana peraga, visae osumŭa ositom ke naŭa ovano, ova ga, a ve oviun re naviunena sanene, ola ga ya naŭa visae ala van ko.

²⁸ Ana sur ga tai, visae ova osike pae e naŭa rui, a nalelagaena taŭena tai teke ea, ana pona naga visa van ko sanini, visave Wolai, tata nene, italua monar telonia,

komin nekilia rui nesape akila pae e rui pa kiela nono lala. Visae naga visa ve sanene van ko, ana sanene yoko ko mēna ga ve okan re.

²⁹ Lelaga, e lepas na kioma sitomena, okekarana ga kadena, ana e lepas na womla taḡena nene naḡa pisa sur nene pan ko, viowa vania, ana pe pon re si otol poli, komin visae peraga, yoko okila sur tai naḡa kiena sitomena pe mesmesun re nenaga ḡisa.

Ana visae ko ga taaga, a pe yar tai pisawal re sur la sanene pan ko poli, okilia okila ya naḡa ko sinoma osape okilia okila.

Nane kiau sitomena sanene e lepas nene. Nesitom nesape pe mesmesun re naḡa yaru taḡena ga kilia māreran inu visave monar nekila nene, pona ve nekila re nene.

³⁰ Visae kinanena ya, nevisu sane visae nelenwo sumo, yoko nekilia nakanian woga ga. Pe pon re yaru taḡena sinena karinun poli, naḡa nakan ke tata naḡa nepisa potena pa Ntewa vanon rui.

³¹ Pogaga, naga kana kinasa sanini, sane visae tekan suri tai, pona tomun sur tai, pona ya si naḡa tekilia tekila, ana monar tekila make ga e ḡelaga tai na visirluaen kia kiena ne Ntewa.

³² Pe pon re akila sur naḡa kila kare sitomena kiena le Yu la poli, pona le Kris lala,

pona kieta li nalelagaena taḡena laḡasa,

³³ ana popon amiu akilali sa naḡa in na nesuma nekila ke pan la. E sur make ga naḡa nesuma nekila, pe nekilali re ya naḡa yoko wo van inu poli, ana noḡikeyon naḡa wo van la, vena kila sane pona laḡasa akilia atol natamaliaena.

11

¹ Lelaga erau lala, sa naḡa nesuma nekilali ke naḡa neyaloro nelilu lana Kristo, popon akilali ayaloro alilu lelen lau.

Pelaga wo kiena yeririna la pogos naḡa ava e sumare

² Erau lala, nemloge sane asuma asitoma ke yumaena la naḡa nekila pan amiu na wa, a asuma atarar ruru ke ḡelaga lala na yumaena nene naḡa nepian amiyunia.

³ Ana e sur la nene, tai sike ga wa naḡa sineun nesape monar akilia ruruia, naḡa pisayu yermene amio sira, naḡa lalua kiela yumaena pe maran taaga re poli. Sa naḡa Ata Ntewa naga pe ḡarun Kristo, a Kristo naga pe ḡarun yaru, ana yermene naga pe ḡarun wona.

⁴ Ana taveve kieta ḡelaga, visae yar tai lotu, pona visi e marana li nalelagaena lala, naga monar ve yan re karo na ḡarina e ḡarina. Visae naga yania, tevisu naga sane wowe tai naḡa mninue ḡelaga na vata-noena.

5 Ana sira lala na pe tařena. Visae sira tai lotu, pona visi e marana li nale-lagaena lala, tepisu sane popon naga yenwo řarina e karo na řarina pona kulm-rae tai. Visae ve yenwo re řarina sanene, naga mřena ga kila piowa, tepisu naga maran taaga visae akervan řarina ve řarmu ga rui suřal se maran yaru lala.

6 Visae sira tai ve řarmřara, yepen mavin kaloen řarina sanene, popon avisa vania avisave popon naga kervan vilřarina, ana yoko kilia suřal ga na wa su loyurřa e suřare ana lotu. Ana yoko naga mawa vařisi nakilaen sur nene, komin pe pon re sira la aweroro vilřarila ve plalas manene poli, pona akervan řarila ve řarmu. A visae ve sur na kilaen sira mawa sanene, popon sira la akekaran tararen kieta řelaga na vatanoena, monar ayenwo řarila la sanene pogos nařa aim alotu e suřare.

7 Ana komin ya ne yermřene lala la monar ve ayenwo re řarila lala? Nanene komin Nřewa sike metava, a naga pe řar pa rui, ana naga kila yermřene sane naga, pisirlua yermřene kila naga pe řarun sira. Nane sa ke nene narui, yermřene tařatete kalo řarina, ana sira monar kalo řarina.

8 Tekilia sane yermřene naga monar ve řarin sira sanene, komin Nřewa sii

řesan yermřene, siraunia sii sira molue kome lepas nen yermřene, ana pe sii re yermřene molue kome sira poli,

9 a naga sii sira vena iilaen yermřene, pe sii re yermřene poli vena iilaen sira.

10 Sanene, sira monar kalo řarina, vena kilaen sa nařa naga patanon ke wona. Ana pogos nařa naga kila sanene, navisi lala nae ma e peni apisuia, a kila nařa apisu kilale sa nařa sira kekaran vatanonen wona na yermřene, a la mřena monar akekaran vatanonen kiela yerkaewa keviu nařa Nřewa.

11 Lelaga nařa sira monar vatanon yermřene sanene, ana nanene kana kinasa sane pe sa re nařa sane lalua pe atoroki re poli. Ita nařa tesike loyurřa e řegas nen kieta Suře, tekilia rui tesape sira na tařatete suřa naga taaga, a yermřene tařatete suřa naga taaga, ana lalua monar asurřa ayurřae lele taaga vena aiila la maran ve taaga.

12 Nanua sumo la e nasi-iena, sira nasumo molue e tasnena yermřene, ana sir-aun na nene, yeririna punu ga amolue akome tas nen sira tol nagane, ana tekilia tesape purřes kemua lelaga, nařa sur punu ga molue komea, naga Nřewa ga.

13 Pona lařasa pe akekaran re kiau visena poli yo, nařa nesape popon sira lotu monar kalo řarina, ana asitomyu rurulia. E kiamiu

navisuena, apisu sane sira naŋa ve kalo re ƣarina, mesmesun ga naŋa suŋalu lotu va Ntewa? Peraga, e kieta ƣelaga na pe mesmes re poli.

14 E kieta malena na yomarava nini, merarava ruru pan ita rui sane pogos naŋa yermene ligan vilƣarina kapuru vim ve piayavi manenea, piowa pan paƣisi.

15 Ana pogos naŋa sira taŋan vilƣarina ve piayavi ruruia, po pan paƣisi, a viluna na piayavi ne, Ntewa mla pania sane sur tai naŋa miyowauia ruru yepena.

16 Ana sa naŋa nepisa, li nalelagaena laƣas asuŋa apisliu, pe akekan re sitomena nene poli, sane sira naŋa sinenan sape lotu monar kalo ƣarina. Pogaga, kiau visena sanini, nesape imimi li nalologena lala, memlologon ga sanene, pe mekekan re ƣelaga taƣena poli, a suŋare kiena ne Ntewa taƣena la ne asike ne, la mēna ga asape ve sa nene.

Mrapa mesmesu nakilaen ƣaƣagena wa

17 Sur si tai sike ga wa naŋa sineun nela sitomena laƣasa ea van amiu. A piowa ga, komin naŋa naga pe pe sur re tai naŋa nekilia nevisir plan amiun poli, ana naga pe sur tai naŋa monar nevis van amiunia. Naga e lepas na pogos na suŋare, naŋa popon vena sur tai naiilaen kiamiu malena, ana

akila sa naŋa pimi pe purƣes nen sur viowa si tai.

18 Nepisa sanene komin naŋa nemloge rui sane pogos naŋa amiu li nalelagaena lala apim lele taaga, pe ape taaga re poli, ana nalipereena suŋa pa ke metava likan amiu. Visae visena la nene navisokanena ana po, ana peraga, nepisu sane monar ve lelaga ga.

19 Ana pe nekilia re poli vanon ya ne sinemiun asape akila sanene? Pona yar tai sinenan sape yuve tai, tai sape yuve tai sanene yo? Pona sinomān osape otauluia vena yoko yar la avisave ko ke narui ope lelaga, pona ko ke narui naŋa Ntewa sike amio ko?

20 Ana e lepas na ƣaƣagena wa, nemloge sane naga mēna nene asuŋa akila ke piowa ga. Pogos naŋa apim lele taaga vena kilaen ƣaƣagena wa nene, pe akila re si sane nasitomwalena kieta Suƣe poli, ana akila ke ga sa naŋa kiamiu kinanena taƣena lala.

21 Visae tai imi loge viso karia, yoko naga suŋalu kian limana la kilaparavi ve keviu, pona taƣena mun kuruta na munena ve keviu, ana ve torokin re si laƣasia!

22 Pona pe kiamiu lelana viranen re kapi e poli yo, ƣisi na aim vena akinana loyuma e suŋare? Pona asuŋa akila sanene komin naŋa asuŋa asitom korenan ke ga suŋare kiena ne Ntewa, pona asuŋa asitom

korenan ke ga erau na lela-gaena taþena lala? Nemn-inue kare narui aña nevisa ya ne van amiu e sur nene, yoko nevisa ga nevisave pe nekekaran re nena poli.

²³ Mrapa mesmesu na kilaen kinanena wa, Suþe ga pisa pan inu, ana siraunia in ke narui naþa nemla lein pan amiu. Pa sanini, sa naþa Suþe Yesu, kiena yemalo maro nene, naþa Sutas pielua naga ea, naga mla kilaparavi nene,

²⁴ ana mlen pisa potenania, kawerorovia, ana pisape "Tasneu ke nini narui, naþa netañania vanon amiu. Ana monar asumña ala luen ga kilaparavi sanini silaga, sa naþa sur na sitomñalinena tai."

²⁵ Ana siraunia, pogos naþa akan pae, mla piala na kuruta, kila ke mña sanene, pisa pan la, pisape "Piala nini, naga kau kuruta, naþa vena kilaen naviranarena viu naþa Ntewa kila amio yaru sumñalu. A pogos punu ga naþa ala piala nene, awis, monar asitomñal inu."

²⁶ Erau lala, nane visena kiena Suþe e lepas nene, ana kila sane pogos naþa tela kilaparavi a tela piala sanene, tesumña tepisawal ke nasitomñalena na kiena marena, a monar tekila mña sanene vano tol pogos naþa naga imi mñalivin ita sina.

²⁷ A nalaen kilaparavi kana Suþe nene amio mña piala, naga pe sur tai naþa pe wa paþisi. Visae yar

tai la e þelaga tai naþa ve mesmesu re, yaru nene kila piowa ga, þarnena kare tasnena Suþe amio kana kuruta, sa ga naþa naga ga mñemoñaria.

²⁸ Ana pogos nakilaen þaþagena wa sanene, monar ita make ga veve taaga tevisu ruru kieta malena lala, þisi na, tela kilaparavi amio kuruta nene.

²⁹ A pogos naþa telavia, monar tevisu kilale sane sur nene kana pupia kinasa sumña ga, naþa pisayu kieta Suþe naþa naga tamñan kiena malena vanon ita. Ana visae yar tai lavia, ve sitom re urmi sane ita make ga tepe tas taaga e Kristo, naga la korenan ga, ana yoko naga visu sa naþa viowa manene laa vania.

³⁰ Sur nene sumña kila amiu ke rui, naþa amiu mokliu yepemiu la miaiai a amai, pano-o tol naþa kam laþasa amare.

³¹ Ana visae tevisu ruru kieta malena silaga, yoko Ntewa ve la re nakoaena sanene van ita.

³² Ana ita naþa Ntewa kila sanene pan ita, ve tela re sa naþa nakoaena tai, tela sa naþa navianena tai naþa Ntewa kila pan ita sape tekirava, vena la pulmas tai van ita e legiena maro, naþa yoko ve akoven ita re teva temio yar na yomarava taþena la naþa yoko ava e lele naloge viowaena.

³³ Erau wo lala, kiau visena ne na nene e lepas na kilaen þaþagena wa. Pogos naþa aimi lele taaga sanene,

ana akila ga e ðelaga napo. Ve yar tai kilali re naþa la þesania vena kan ve keviu, ana ava ruru amiu ga, pogos naþa amiu make ga asike lele taaga narui, ana akilia akila ga na wa.

³⁴ Yaru naþa viso karia sitom manene laa kinanena, popon naga suña ga uña, kinana ruru kana. A monar ataveve ruru kiau visena e lepas nene, visae peraga, pogos naþa aimi lele taaga, ana yoko taþatete suri tai wo van amiu.

Sur taþena si laþasa sike e inu vena visawalen van amiu, ana yoko nevisayu la van amiu e pogos naþa neim nomalivin amiu.

12

Mareraena la naþa Ninuna Wa kian ke sa naþa nalaena tai

¹ Wolai a vineu lala, pogaga, sineun visayuen māreraena la naþa Ninuna Wa kilia kian van ita li nalelagaena lala sane nalaena tai. E lepas nene, ve ave wowed re, ana sineun nesape monar akilia ruru toweli m̃aga.

² Ana popon asitom si wasuþe va e pogos naþa kam na pe amlelaga re poli wa. E poglis nene, namāreraena na ninuna taþena lala asum̃a amiyum̃ae ke e amiu, aþure kare kiamiu sitomena la pa pe wowed ruru nenaga nalotunen nono kar la naþa pe apis re poli.

³ Nane ninuna sur ne la naþa akilia akila yaru vis viowa va Yesu, viuelin kiena kia, ana Ninuna Wa kiena ne Ntewa naga taþatete la visena la ne sanene. A ninuna la nene, taþatete akilia akila yaru visa visena wo lala, naþa sape Yesu naga pe Suþe kemua lelaga, ana yar naþa visa sanene, tekilia tesape Ninuna Wa miyum̃ae ke e kiena malena, mla visena na sanene pania.

⁴ Sanene, pogos naþa tepisu māreraena wo la naþa li nalelagaena la akilia amiyum̃ae amio, tekilia tevisaye nane sane nalaena la naþa Ninuna Wa mla ke pan la. Mareraena mokliu nakilaen yum̃aena la sike ne, ana Ninuna ne Ntewa naga taaga pe purþesan make ga.

⁵ Sa ga naþa ðelaga na yum̃aena la mokliu sike ga wa, ana kieta Suþe naga taaga pe þarun la make ga,

⁶ a sitomena wo na kilaen yum̃aena la sike ne, ana Ntewa ga naga taaga kila la apa ke metava pan ita make ga.

⁷ Sanene, e lepas namāreraena lala naþa Ninuna Wa kiania, li nalelagaena lala aþar peve taaga sane tai mla tai, tai mla tai, taveve ga ya naþa Ntewa pisu sape yoko iila manene þegas nen li nalelagaena lala.

⁸ Pan tai, Ninuna kian visena la naþa amanmarua paþisi.

Pan tai, kian navisukili-aena nowo lala.

⁹ Pan tai, kian pupia naviawaena, pan tai, kian naŋa kilia kila ruru maiena.

¹⁰ Pan tai, kian naŋa kilia yuŋaen kile lala.

Pan tai, kian navisawalena suri la naŋa pimi ke ga wa.

Pan tai, kian naŋa kilia mēne plan yermare lala.

Pan tai, kian naŋa kilia vis e visena taŋena lala.

Pan tai, kian naŋa kilia vilon visena kiena la naŋa apis ke e visena taŋena lala.

¹¹ Nane nalaena la naŋa Ninuna Wa naga taaga kilia ligan se malena kiena yaru, kian plan ke pan ita pepe taaga taveve ga ya naŋa naga sinenania.

¹² Li nalelagaena lala aŋar nalaena taŋena la ne sanene, sa naŋa tasneta lala kiela kinakinas taŋena lala mokliu. Kinakinas taŋena la nene, amiyakolkol la asumā amiyuŋae ruru ke veraga e tas taaga, a sa mēna ga nene loyuŋa e ŋegas kiena ne li na lelagaena lala, naŋa la na sane kinakinas nen tasnena Kristo.

¹³ Pona ita tepe yere Yu pona tepe yere Krik, pona tepe yerkaŋa pona tesuŋa temiyuŋae korena kiena yerkaŋa tai, ana Ninuna ne Ntewa naga ŋere ita make ga, kila akee ita vena teimi teve kinakinas nen tasnena ne Yesu komŋasa,

ana Ninuna ne nane naga taaga sike e kieta malena pepe taaga.

¹⁴ Popon tesitom manene laa totou naŋa tesuŋa tepisa ke ne, sane ita li na lela-gaena lala ita na sane tasnena Kristo. Ana e lepas na tasneta lala, tekilia tesape kana kinakinas la mokliu.

¹⁵ Ana sanene, pe mesmesun re naŋa kinakinas komŋasa sane lana, mloge piowa, suŋalu pisape “Ke, in na nepe lana ga, in na pe nemiyuŋae ruru re sane limana miyuŋae poli, pona in na pe pon re ga neve kinakinas nen tas komŋas poli.” Ana peraga, lata pisa ŋele sanene, komin naga pe pupia kinakinas na tasneta komŋas rui.

¹⁶ Ana pe mesmesun re naŋa kiligata loge viowa poli, suŋalu pisape “Ke, in na nepe kiligana ga, pe nepisu kilale re sur sa naŋa kilamarana kila ke poli, pona in na pe netorokin re nesikol nemio tasnena poli yo.” Ana peraga, kiligata taŋatete visa sanene, komin naŋa naga kiena yuŋaena napo e tasneta sike pa rui.

¹⁷ Naga nene komin naŋa visae tasneta ve kilamarana ga, yoko taŋatete teloge kilia suria, a visae tasneta ve kiligana ga, taŋatete telopon suria.

¹⁸ Ana e tasneta, Ntewa kila taveve kiena sitomena, mligan ruru kinakinas make

ga su mesmesu ruruia sike nena e lelela lala, vena la veve taaga akila nena kiela yuñæena lala.

¹⁹ Visae kinakinas nen tasneta make ga maran ve taaga, yoko tařatete tevisu sane tas tai,

²⁰ ana kinakinas tařena la monar asikol la lele taaga vena kila sane tas nen yaru.

²¹ Kilamarata tařatete visa kare limata, visave "Ke, pe sineun ko re poli," a řarita tařatete mēene lata, visave "Ke, pe nesitom ko re si poli."

²² Pe sa re nena nene poli, ne! Kinakinas nen tasneta la řasia amalumlum pařisi, ana tekilia sane asumā akila ke pupia yuñæena.

²³ Kinakinas nen tasneta tařena lařasa, pe tesitom re tesape amā la apo sanape wa, ana tesumā tepisuar ruru la. Kinakinas nen tasneta tařena lala, pe sinetan re yar tařena visu poli, ana tesitom urmin nařa teyenwoia.

²⁴ A kinakinas nen tasneta tařena lařasa, la atorokin ga nařa yar la akilia avisuia, ana ve teyenwo re. Sanene tepisu ke nařa Ntewa mligan ruru make kinakinas-nena mesmes ga, a mligan sitomena tai sike e ita sape pe sur korena nařa kinakinas lařasa amalumlum, po pe akila re yuñæena keviu poli, ana tesitom urmi e la a tepisuar ruru la.

²⁵ A naga nene kila nařa kinakinas make ga pe

apeveyun la re poli, asu ruru ga, asumā amiila la ke sina ga silaga.

²⁶ Visae kinakinas nen tasneta tai loge viowagan sur tai, kinakinas tařena make ga monar aloge viowa amio, a visae avisirlua kinakinas tařena tai akila wo vania, kinakinas make ga akilia aloge wo amio.

²⁷ Ana visena la nene la kala kinasa sanini, sane ita li nalelagaena lala, ita na sane tasnena Kristo, a ita pepe taaga tepe kana kinakinas lala.

²⁸ A Ntewa mligan ita kinakinas na tasnena Kristo, ve nakilaen yuñæena lala na sumare. Na sumo, Ntewa pisirplan lařasia ape nalologena, a nalua, lařasa ape navisawalena, a natelu, lařasia ape navianena, a suraunia, la mēena ga řasia nařa ave nakilaen kile lala, pona akila ruru maiena lala, pona avisuar yuñæena na sumare, pona avis e visena tařena la, sanene.

²⁹ Ana řegas nen li na lelagaena lala, tepisu nařa la make ga ape nalologena? Pona la punu ga ape navisawalena? Pona la make ga navianena? Pona la make ga ape nakilaen kile? Peraga, sa re nene poli.

³⁰ Pona la make ga nakilaruruen maiena? Pona la make ga akilia avis e visen tařena lala, pona avilon visena tařena lala?

³¹ Pe sa re nena nene poli,

ana popon vena la make ga akekarana naŋa atol pupia naŋareraena ya naŋa Ninuna kilia kian van la.

A e ŋareraena la nene, tai suŋa ga naŋa monar imi ƣesa e kieta malena ita punu ga, naŋa po taulu make taŋena lala, naŋa sineun visayuen van amiu, nane ƣelaga na sinesiena.

13

Sinesiena

¹ Sinesiena, naga sur tai naŋa monar ve sur nasumo e kieta malena. Pona nekilia nevisi kome visena kiena yar taŋena la woga yo, pona nekilia nevisin visena kiena navisi la woga yo, nanene pogaga, ana visae ve sineu sii re yar lala, nekila ke sane kiau visena make ga sane ƣe tai naŋa aŋea miyelu wowe korena ga.

² Pona pupia ŋareraena sike e in yo vena visawalen visena kiena ne Ntewa, pona nekilia ruru sur moki naŋa yar taŋena la pe akilia re poli yo, pona kiau naviawaena keviu manenea toŋokin nelotu ana sur la imi malmalivi yo, sur la nene po manene paŋisi, ana visae ve sineu si re yar lala, nepe sur korena ga.

³ Pona nekian kiau sur make ga pa yar la naŋa limala korena yo, pona nesuŋalu ŋarera ŋa pano-o asikap tasneu komin naŋa nepe yaru kiena Kristo, naga ŋena nene po na po, ana

visae ve sineu sii re yar lala, nekila korena ga.

⁴ Ana pupia sur nene, ƣelaga na sinesiena, naga sanape? Kiena sitomena piavi, a naga sinewo. Naga pielue re poli, naga pilave re poli, a naga pisirlua re si naga poli.

⁵ Kiena ƣelaga po, naga puluvis re poli, naga sinena mimi koskos re poli, a naga tarar re sitomena viowa piavi poli.

⁶ Naga pe sinenan re sur viowa poli, ana naga kekarana ga sur wo.

⁷ Sinesiena naga suŋalar lue ga, sinesiena naga lelaga lue ga, sinesiena naga wasine lue ga, a sinesiena naga taulu lue ga.

⁸ Sinesiena naga pe sinena mare re pogos tai poli.

Lelaga paŋisi, naŋareraena taŋena lala, sane navi-sawalena lala, pona navisaen visena taŋena lala, pona nakiliaena lala, yoko taŋatete sike lue, ana nasinesiena ga naga su lue, naga taŋatete ƣisi pogos tai.

⁹ E kieta pogosia, asuŋa apisawal ke visena kiena ne Ntewa, a asuŋa apian ke nakiliaena la ne sanene, ana ya naŋa asuŋa akila ke naganene, naga kompas nena ga, pe wetelu re nenaga ƣisa.

¹⁰ Sur la nene ape naganene ga, a e pogos naŋa Ntewa yoko kila sur make ga imi wo ruruia, sur taŋena

la nene yoko aṣisi, ana sine-siena yoko su lue.

¹¹ Naga maran taaga ga amio kieta malena. Pogos naṣa tepe sisi ke ga wa, kieta visena amio kieta sitomena mla ke ga ṗelaga kiena sisi. Ana pogos naṣa tepe yerkaṣa, pe tesa re si ninis poli, kieta ṗelaga marua ruru nenaga. Ana kieta malena amio Ninuna Wa monar ve sa mṣena ga nene.

¹² A maran taaga mṣena ga e kupito naṣa tepisu ke marata ea. Pogos tai, visae kupito nene namname pona pe urmarua, ana taṗatete si tekilia tevisu ruru marata ea. Ana e pogos naṣa Ntewa kila ruru make sur la imi wo, yoko tevisu kilale make suria, a yoko tevisu nena maraṣa Ntewa e kilamarata. A e mṣena e lepas na kieta kiliaena, nagane tekilia vitokak ga, ana e pogos naṣa pimi ke ne, yoko Ntewa kila naṣa tekilia ruru naga, amio sur taṗena make ga, maran ve taaga sa ke ga naṣa naga kilia ruru ita nanua sumo rui pimi tol nagane.

¹³ Sanene, sur taṗena lala yoko ṗisi, ana sur la ve telu ga yoko kilia sulue, nane naviawaena, nawasineena, a sinesiena. A e sur la telu nene, naga naṣa keviu manenea, nane nepisa maron ne, naga sinesiena.

14

Pol pisayu sina mṣareraena lala kiena Ninuna Wa, sa

naṣa avis kome visena taṗena lala

¹ Ana komin sinesiena naga pe sur tai naṣa keviu manene sanene, monar aligan naga su ṗesia e kiamiu malena. A amio naga nene, monar aligan kiamiu sitomena se namṣareraena la naṣa Ninuna Wa suṣa kiania, akekarana naṣa atolia. A e mṣareraena la nene, tai naṣa po manenea, na naṣa yar visawal visena kiena ne Ntewa.

² Visae yar tai suṣalu visawal visena kome visena taṗena naṣa Ninuna Wa mla pania, pona wo van yo, ana sa naṣa pis ke ga pa Ntewa, naga pe suṣa piṣa re visena naṣa yar taṗena la akilia aloge kilale poli. Pona naga suṣa piṣawal ke pupia visena la naṣa Ninuna Wa mla ke pan yo, ana visena la nene pe merarava re pan ita poli, tapolou ga, taṗatete tetolia.

³ Ana visae yar tai visawal visena lala kiena ne Ntewa van ita, vis van ita kome kieta visena, kiena visena wo la nene akilia akila ita toṣarera, akilia avisir plan kieta sitomena, akilia akila luṗeluṗe losineta.

⁴ Sanene, yar naṣa pis ke kome visena taṗena naṣa Ninuna Wa mla pania, suṣa pagan ke sina ga naga taaga, ana yar naṣa piṣawal ke visena kiena ne Ntewa naṣa yar la amloge kilalea, naga suṣa pagan ke suṣare make ga.

⁵ Pogaga, nekekarana naṣa

visae avis kome visena taþena la ne sanene, ana nepisu sane popon manene visae asumã avisawal ke visena kiena ne Ntewa van yar taþena lala. Naga naþa sumã pisawal ke visena kiena ne Ntewa, kiena yuũaena po manenea taulu yuũaena kiena yar naþa sumã pis ke kome visena taþena. Naga nene komin yar naþa sumã pis ke kome visena taþena, kiena yuũaena taþatete kilia war mrasa e malena kiena yar taþena. Kiena yuũaena taþatete vagan sumãre visae yar re tai naþa sumã vilon kiena visena vena yar taþena lala akilia alogakilalea.

6 Erau lala, asitomiyulia visae inu, pogos naþa nepim ke pun amiu nesumã nemlologo kome visena taþena naþa Ninuna Wa mla pan inu. Ana yoko taþatete nena kiau visena la ne sanene kilia iila amiu. Ana pogos naþa nepis kome visena naþa akilia amloge kilalea, kila sane ya naþa nemla pan amiu, sane sur viu tai naþa Ntewa kipian inunia, pona kiliaena tai, pona navisawalena tai na visena kiena ne Ntewa, pona vianena tai, ana kilia iila ruru kiamiu malena.

7 Naga sane plaþe amio kana laki naweena naþa aũaea apolu, visae sur lua nene amenunu, ana pogos na wolena taþatete ologe yauena pona pialu yelu.

8 Ana visae suþe tai sine-

nan visave we þe na kumali, ana þe nene menunu, taþatete yelu ruru ve keviu, yoko yeririna la taþatete akilia aloge kilale avisave suþe mē þe na ya.

9 Ana sa ke mēna nene e kiamiu sumare gar e naũa. Visae yar tai sumã pisa ke visena lala kome visena taþena naþa yeririna la akilia re poli, yoko taþatete nena atol narin sur tai e ya naþa naga sinenan sape visa van la. Kiena visena yoko va kovio ga e yepesinas na mēke ne.

10 Sa naþa tekilia, visena mokliu sike e yomarava, a kiela visena lala kala kinas la sumã ga.

11 Ana visae neva ko yo tai, neninue kiena visena, in na sane nepe wolawa ga e yo nena, a la mēna ga ave wolawa ga e inu.

12 Ana visena nene, kana kinasa e amiu naþa asumã aþion ke asape māreraena lala kiena Ninuna Wa ayuũae likan amiu. A kana kinasa sanini, ve akila re naþa kam veve taaga asumã avisir plan amiu ga, ana monar awionlia vena amiu make ga asumã avisirlua sumare imi mārera ruruia.

13 Ana visae amiu yar tai kilia visi kome visena taþena tai sanene naþa Ninuna Wa mla pania, popon naga lenin va Ntewa vena Ntewa la māreraena vania vena vilon kiena visena la nene ava e kiamiu visena.

14 Nepisa sanene komin naþa visae nelotu kome

visena taþena na sanene, nepisu sane nesuþa nelotu ke ga e ninuu, ana loyuþa e kiau sitomena nemninue ya naþa nesuþa nepisa ke ne.

15 Visae ve sanene, yoko popon tekila ve sanape? E kiau navisuenā, popon tekila e lepas ga luwoka veraga. Visae nesuþa nelotu, pona nesuþa neyau, ana popon nekila e visena naþa molue kome ninuu, a popon mēna nekila e visena naþa molue kome kiau sitomena.

16 Visae peraga, pona osumā olotu ga kome visena naþa molue kome ninuþa, osumā ovisa potena va Ntewa komin sur laþasa, ana yar taþena naþa loge þele visena nene, yoko taþatete kilia, yoko taþatete visa "Sanene" e kiomā leniena.

17 Pona osumā omlotu ke sanene, opisa ke suri wo la moki yo, ana kiomā lotena nene taþatete kilia iila sitomena kiena kiomā erau þisa.

18 In na nekekara paþisi naþa Ntewa mla naþareraena nene pan inu vena neviþi kome visena taþena naþa Ninuna Wa mlavia, nepisa potena pan paþisi, a nepisu sane inu na nekila keviu paþisi taulu amiu make ga.

19 Ana nesuþa nekila ke e pogos naþa inu ga taaga nesiau, pe nekila re e maran yaru la poli e pogos na suþare. E kiau navisuenā, visae nevisa visena tai ve tokak ga kome visena tai naþa yar la akilia, naþa

kilia vian kiela malena, naga nene po manene laa taulu naþa visae nekila visena la ve moki kome visena taþena tai naþa la pe amloge kilia re poli.

20 Erau lala, awis akilali naþa asitom ruru e sur la nene, kiamiu sitomena ve ve sa re ga ninis. Pe lelaga naþa e lepas na þelaga viowa lala, popon ave sa ga ninis, ve akilia make re sur ea. Ana e lepas na þelaga wo, kiamiu sitomena lala monar marua ruruia.

21 Visena tai sike e Siriena Marua, pisawal visena tai naþa Ntewa pisa sanini, sape *Yoko noure yar la naþa apimi e purvanua taþena lala, naþa apisi kome visena taþena lala, neligan plan la avano vena avisawal kiau visena van kiau yeririna lala.*

Ana kiau yeririna lala ape þarþarera paþisi, yoko taþatete ayagogon kiau visena la naþa wolawa la nene avisawal van la. Ais 28:11-12

22 E visena nene, nepisu naþa Ntewa pisawalia pisape naþareraena na visinen visena taþena lala naþa Ninuna Wa kiania, naga na ya? Mareraena nene pe pe kieta re poli ita la naþa temlelaga pa þisi rui, ana naiilaen la naþa pe amlelaga re poli wa. Pogos naþa aloge, avisu kilalea sane lelaga. Ana naþareraena navisawalen

visen kiena ne Ntewa, naga kilia iila manene ita naña temlelaga rui, naña tekilia teloge ruru merarava wo. Ana nañareraena nene tañatete iila manene la naña pe amlelaga re poli, komin yepela mavin yagogonen visena lala kiena ne Ntewa.

²³ Ana pogos naña aimi lele taaga vena kilaen sumare sanene, pe pon re asumã avis manene kome visena la naña Ninuna Wa mla ke pan amiu poli. Visae pogos tai, yar tai naña pe kilia ruru re sur nene poli yo, pona pe mlelaga re poli, visae naga imi loyuma e kiamiu sumare, yoko naga visa ve sanape? Yoko naga monar sitom visave kam make ga ape wowe la.

²⁴ Ana visae imi loyuma, visu naña asumã apisawal ke visena kiena ne Ntewa kome visena naña amiu punu ga akilia, yoko naga yagogon ruru kiamiu visena wo lala, ana kilia yur kiena malena, kilia kila naga visu kilale kiena mlamulena viowa.

²⁵ A pogos naña yagogon ma sanene vano-o, yoko naga loge visena kiena ne Ntewa tol kiena malena, va yupor e sur la naña naga parwan sike e kiena sitomena, a yoko kila naga sinena ye si naga, kinai tano lotun Ntewa, visawal visave lelaga, Ntewa sike likan amiu.

*Monar teyuma e
nañareraena kiena Ninuna
Wa e pelaga mesmesu*

²⁶ Taveve visena la nene e lepas na nañareraena lala naña Ninuna Wa kiana, yoko akila ve sanape e pogos na kiamiu lotena lala? Pogos naña aimi lele taaga, popon vena aliureure kana yumaena lala van amiu. Sanene, yar tai la yauena tai, yar tai la navianena tai, yar tai la sitomen vii tai naña Ntewa pisawal pania, yaru tai la visena tai e visena tañena tai naña Ninuna Wa kian pania, a tañena kilia vilon visena nene vena yeririna la make ga akilia kana kinasia, ana suri punu ga kilia vagan ruru malena kiena li nalelagaena la naña asike ne.

²⁷ Ana sa naña nepisa, visae e pogos nene, yar tai sinenan vis kome visena tañena naña Ninuna Wa kian pania, nanene pogaga. Visae ve lua pona ve telu naga pogaga mena ga, ana monar ve yuve re telu. A ve avis re veraga, ana ala pogos van la, tai sumo, siraunia tañena sanene. A tai mena ga, visae tai vis pae, yar tañena monar vilon kiena visena, vena la make ga akilia.

²⁸ A visae sinelan visen kome visena tañena sanene, ana visae pe tai re suma ga naña tol nañareraena na visawalen kinas nen visena la nene poli, yoko la ve avivis re si kome visena tañena la ne sanene e maran yaru lala. Yaru na sanene, yoko topur ga, a kilia vivis ga kome visena tañena e ga e ninuna,

naþa naga ga amio Ntewa lalua akilia aloge.

²⁹ E lepas kien la naþa apisawal ke visena kiena Ntewa, popon sane la ve lua pona ve telu ga avis. A pogos naþa avis pae, popon li nalelagaena taþena lala avisawal kiela sitomena ea.

³⁰ Visae tai sumã mlologo m̃aga, ana Ntewa kila sitomena viu tai imi van nalelagaena taþena naþa totano teke ne, naga naþa sumã pis ke ne monar þisi kone wa vena la pulmas van taþena nene.

³¹ Sanene, amiu punu ga akilia atol pulmas na visawalen visena kiena ne Ntewa, naþa tai visawal tai, þisi taþena visawal tai, sanene. Ana visena la nene yoko kilia visirlua sitomena kien yaru make ga, a la make ga akilia atol sur wo ea.

³² Visena wo tai sike ne, naþa torokin la naþa aþar ke nañareraena naþa Ninuna Wa kian pan la. Visena nena pisa sanini, sape Ninuna naþa mla visena pan yaru naga pe m̃areran re yaru poli, ana naga monar lo-gear ga manmaruaena kiena yaru nene naþa pisawal ke visena nene.

³³ Visena nene kana kinasa asape monar teyum̃ae e þelaga wo sa naþa Ntewa naga sinenania, komin naga pe sumã miyum̃ae kar re poli amio kiena nañareraena, ana sumã miyum̃aen ke sur punu ga torokin þelaga na sum̃arena.

A popon akila ve sa naþa þegas nen li nalelagaena wa taþena lala asumã akila,

³⁴ naþa pogos na lotena, akila naþa sira lala apa ruru la ga asumã ga. Pe atañan re sira la asumãlu poli vena avis e marana yerm̃ene lala, komin sa naþa navisaluaena marua pisa, sira lala monar ve asu re metava taulu yerm̃ene lala.

³⁵ Visae sira la sinelan kiliaen suria, pe pon re aviun manene naviunena poli pona avisawal manene kiela sitomena loyumã e sum̃are, ana visae ava umã narui, akilia aviun ga va wola la na wa.

³⁶ Nanene kiau visena laþasa naþa pan amiu, ana pe pon re kam laþasa asitom asape nepisa sur nene pe mesmes re poli. Pe kamiu re naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pimi þes pan amiu poli, a pe kam re ga naþa atol poli.

³⁷ Visae kam yar tai sitom visave naga yar na visawalen visena kiena ne Ntewa, pona naga pe yar naþa sitom ke sape naga taveve ke mrapa naþa Ninuna Wa kila pe merarava pania, naga ke narui naga po, ana visae ve sa kemua nene, yoko naga monar visu kilia visave sur la naþa nesumã nesiriyu ke pan amiu, ape visena kiena Suþe kemua lelaga.

³⁸ Ana visae naga ve visu kilale re sane kiau siriena la nene ape visena lelaga

kiena Suŕe, yoko monar ve atamān re si naga yumāe amio amiu.

³⁹ Pogaga, monar asitom ruru kiau visena lala, nesape amāreran naŕa vena atol namāraena na visawalen visena kiena Suŕe, ana visae la ŕasa atol namāraena na visena kome visena taŕena naŕa Ninuna Wa kian pan la, monar ve avisaluŕar la re avisave kilaen toko.

⁴⁰ Ana visae akila nene, pona ya sina, ana monar akila sur make ga taveve kana mrapa naŕa mesmes ruru po.

15

Sumālen sina e marena

¹ Erau lala, sineun nesape nevisayu si Lologena Wo naŕa nepim nemlologon pan amiu rui, naŕa amlavia, asumā asumā ke māraera ea, vena kila amiu ve sinemiu ŕesan re.

² Lologena Wo nene na naŕa visae asumā amlarar ke māraera yo wa, naga sumā kila ke naŕa atol kiamiu natamaliaena. Ana visae ve atarar re si māraera torokin ya naŕa nemlologon pan amiu, pona visae avilon ve ve taŕena, kana kinasa sane amlelaga nanua sumo ana amlelaga korenan ga.

³ Lologena Wo naŕa amla ŕesan pan inu nanua sumo, nane nemla narui, nepisawal ke pan amiu ne. Kana pupia visena ne lala apisayu

Kristo, naŕa naga kila maran taaga sa ke naŕa Nasiriena Wa pisayu nakonua rui sape yoko naga kila, pogos naŕa naga pe pitomi re poli wa. Pa sanini, sape Kristo, naga mare wo ita vanon kieta mlamulena viowa lala,

⁴ siraunia amligan naga mēne puluve, siraunia e kana legiena na telu sumālu mal sina,

⁵ a siraun naga nene naga mālivi ŕesan e marana Keŕas, siraunia, naga mālivi ke sina ga e marana la lualima yam taaga pa lua.

⁶ A siraun naga nene, pogos si tai naga mālivi e marana ŕegas nen li na lela-gaena lala, la taulu ponotia lima [500], naŕa la mok liu amal ke ga wa tol nagane, ana laŕasa akokovio rui.

⁷ Ana siraunia, naga mālivi sina ga e marana Semes, siraunia mālivi e marana nalologena taŕena lala,

⁸ ana siraun nene, naga ŕasuŕe si pa ma e peni. In na pe nesu re e poglis nene poli, ana potena paŕisi naŕa siraunia, Suŕe mālivi si yam tai, naŕa naga mālivi maro nenaga, mālivin inu.

⁹ In na pe netorokin re naŕa naga kila sanene van inu poli, komin naŕa e nalologena make ga, in na nesumaro tano, a in na pe netorokin re nena kia nene poli, komin nanua ne in ke

narui naŭa nesumŭa nomŭene ke ęegas nen li na lelagaena lala kiena ne Ntewa.

¹⁰ Ana Ntewa naga pe lemam pan inu paęisi, pisirlua inu e yo naŭa nesike e nagane, a naga pe lemam korena re sanene pan inu poli, komin naŭa nekila ke kiena yumŭaena kerkeviu la moki. Lelaga, pona nekilia nevisave in na nekila ke yumŭaena pa laa sane taulu make taęena lala, ana pe in re naŭa nekila ke poli, ana lemamiena kiena ne Ntewa ne nanene narui naŭa sike e inu, naga ke narui miyumŭae ęarpoyo kome kiau malena.

¹¹ Ana in na pe nesitom manene re nesape in na nemiyumŭae ke sanape, pona nalologena taęena lala amiyumŭae ke sanape, ana pupia sur nena sane memlologon Lologena Wo pan amiu, ana amlelaga ea.

¹² A pogos naŭa memlologo ke sanene pan amiu, mepisawal meraravan ruru pan amiu mesape Kristo, naga mare, ana siraunia mal sina. Ana komin naŭa mekila ke sanene, nemilan paęisi naŭa nemloge sane kam la ęasa asumŭa apisape pogos naŭa tokovio, asin ita, ana yoko temare lue, ve temal re si pogos tai.

¹³ Sitomena na sanene pe mesmes re poli, komin naŭa visae asumŭa avisave pe yaru re tai naŭa kilia sumŭalu si poli, kana kinasa sane Kristo mŭena pe sumŭalu re si poli. Ana peraga, Ntewa pisirlua

naga mali si rui.

¹⁴ Visae naga ve visirlua re Kristo, kila sane memlologon korenan ka ga Kristo pan amiu, a amiu mŭena amlelaga korenan ga.

¹⁵ A visae ve sanene, kila sane pogos naŭa memlologon ke sanene pan amiu mesape Ntewa pisirlua Kristo mal si rui, mepisokan paęisi e kia kiena ne Ntewa, pona mepian amiu ke e sur tai naŭa pe lelaga re poli.

¹⁶ Visae lelaga naŭa sane yar mare taęatete si mali, kana kinasa sane Kristo mŭena ga taęatete si mali.

¹⁷ A visae Kristo mare mon mŭaga sanene, kana kinasia sane kiamiu naviawaena pe sur korena ga, a kana kinasia sane kiamiu mlamulena viowa la sike e amiu na wa.

¹⁸ A visae Kristo ve mal re mŭena ga si sanene petan marena, kana kinasa sane kieta erau la naŭa amlelaga ana akovio rui, apa e yo viowa rui, komin pe yar re tai naŭa kilia tamalia la poli.

¹⁹ A visae kieta lelagaena e Kristo sumŭa miila ita e ga e yomarava nini, ana taęatete iila ita e pogos naŭa tokovio ea. A visae Kristo taęatete tamalia ita e pogos naŭa tokovio e yomarava nini, yoko viowa manene van ita, sineta ye kare ita vaęisi.

²⁰ Ana peraga, pe sa re nena nene poli, nekilia nevisa mesmesu nevisa ve lelaga, Ntewa kila si Kristo mal si petan marena, a pisirlua naga sane pe mras

þesa kiena li na lelagaena make ga, naþa visae akovio pogos tai, ana yoko Ntewa kilia kila amal sina ga vetan marena.

²¹ Nanua e purþesa, yar þesa naþa Atam þere marena pimi e yomarava, ana nagane, yar taþena nene naþa Kristo þerelua malena petan marena pimi.

²² Taveve ya naþa Atam kila, yeririna make ga na yomarava monar amare, ana taveve ya ne Kristo kila, yeririna make ga na yomarava akilia alual malena.

²³ Ana sur make ga kala pog mesmesu sike ne, komin naþa Kristo naga sumon naþa sumalu þesa e marena, ana ita li na lelagaena lala yoko tesumate ma vano-o tol pogos naþa naga wasuþe sina, ana yoko ita mēna tesumalu e marena.

²⁴⁻²⁵ Ana siraun nene yoko naga wereplan ninuna viowa lala amio yermare lala na yomerava, a yoko naga taaga ve þarin suþen sur make ga, vano-o taulu namareraena viowa taþena lala asike vatanon lana. Pisi yoko naga war nasuþenen wetelu e sur make ga wasuþe si va Ntewa Arimana.

²⁶ A e nasinekar la naþa yoko Kristo taulu e pogos nene, naþa yoko naga taulu maronia, sur nene marena, amio kiena namareraena viowa lala.

²⁷ Kristo monar taulu marena nene, komin visena na metava ne pisa sanene

rui, sape yoko Ntewa ligam sur make ga su vatanonia. Ana visena nene kana kinas pe pisa re sape Ntewa mligan ke sina ga naga sike vatanon Kristo poli, ana pisayu sur taþena lala, naþa yoko Kristo taulu make la nenaga.

²⁸ A pogos naþa Ntewa mligan sur make ga sike vatanon Kristo sanene rui, yoko Kristo, sane narina Ntewa, mligan sina ga naga vatanon Ntewa, ana yoko kila naþa Ntewa naga taaga ve Ntewa na sur make ga.

²⁹ Nowasuþe si neva e visena naþa nepisayu nesape visae temare, yoko siraunia tesumal sina. Ana laþas naþa amlelaga sa nene, la asitom manene kiela erau la naþa pe akeela li re poli wa, ana amarmare. Asitom ke asape la nene taþatete atol malena, kila narui akee la sina e kia kiena ne kiela erau lala naþa amare rui. La akila ke sanene, komin naþa amlelaga marera asape visae temare, yoko tesumal sina.

³⁰ A imimi mēna ga maran taaga, asitomli sane komin ya ne mesuma momal pog marera lala e pogos make ga? Mesuma moþar ke naloge viowaena la sanene komin ga memlelaga marera mesape visae yaru tai mare, yoko naga kilia mal sina ga vetan marena.

³¹ Lelaga erau lala, mesuma memiyumae ke sanene, nekilia nevisa mesmesun sane nemloge

sane nesuṃa netamān ke kiau malena vanon amiu e legiena make ga. Ana nanene pogaga, komin nekekara na nekekara e malena naṃa atolia amio kieta Suṃe Yesu Kristo.

³² A pogos naṃa nesike e pulkumali naṃa Episas, ṃarmarera lala nae yo nene la asaga lokul tetan lala, asuṃalun inu lue ga, ana komin ya ne nesuṃa nepisalupar la? Nesuṃa nekila ke sanene, pe netaulu re nena sur wo tai na malena na yomarava nini, ana nesuṃa nekila ke sanene komin nesitoṃal ke malena na pimi ke sirau.

Visae ve malena re nene, popon teve sa ga yar kar taṃena la naṃa pe amlelaga re poli, naṃa la asuṃa apivis ke sanini, asape, “Ṗane, tekila ṃaṃagena, ve tesitom re sur tai, komin naṃa peni, ane kilia? Visae temare na ṃisi narui, yoko taṃatete tekila sur tai.”

³³ Ana monar ve ataveve re sitomena na wowe la ne sanene, visae peraga, yoko visena taṃena nene imi ve lelaga e amiu, naṃa pisa sanini, sape “Oyaloro omio erau viowa lala, yoko kiela napiowaena kila kare kioma ṃelaga wo.”

³⁴ Monar aim ave manmarua, a monar aligan kiamiu mlamulena viowa lala. Nepisa sanene, pona asitom ke asape nekila kare kiamiu kia yo, ana monar nevisa, komin kam laṃasa pe akilia ruru re nena

mrpa mesmesu lala kiena ne Ntewa poli.

³⁵ Ana e lepas na malena si e marena, yoko laṃasa aviun sanini, avisave “Yoko akila si yar mare la amal e marena ve sanape?” Pona yoko aviun sanini, avisave “La naṃa amare nakonua rui, yoko asuṃal sina amio tasnela na sanape?”

³⁶ Ana naviunena la ne sanene ape naviunena kiena yar naṃa pe kilia re sur poli. Visae tesitomli narin kurus nen sur la naṃa tesuṃa temapila ke ne, yoko telual kana navisatameena. Pogos naṃa omapila narin kurus tai vito e porotano, okilia rui osape kurus nene monar menun, monar mare, ana sirauia, yoko sirus viu kilia kapur komea.

³⁷ Sur naṃa omapila, naga kurus ga tai naṃa yoko sike e porotano, ana sur naṃa yoko kapur marea ve urviu sina, naga ve sur taṃena.

³⁸ Sa naṃa omapila ke kurus la pepe taṃena ana Ntewa suṃa kila sirus viu lala pepe taṃena,

³⁹ a maran ve taaga e sur mali lala, naṃa tasnela la pepe taṃena. Tasnena yaru kana tata pe taṃena, a surmali lala sane na porotano, na si, po na metava, la pepe taaga tata taṃena la sike e la.

⁴⁰ A surmali la nene, tasnela lala pe taṃenan manene laa e tas nen sur taṃena la naṃa asike ma e sinapane,

⁴¹ sane mrae, kupario, amio verue lala. La telu

nene, tai marana pe tañenan maran tañena, a maran taaga mñena ga e lepas na verue lala, naña tai, marana pe tañenan tañena.

42 Ana sur make ga la nene, tepisu naña Ntewa kila la ape tañena manene laa, a sur nene ãar totou na tasneta, kiena ita la naña tokovio, naña tekilia tokusia pogos naña tesuñalu temal sina. Tasneta vito e pulus nen porotano, sane kurus tai naña amapla, naña monar menun, ana siraunia, tasneta viu naña molue yoko tañatete si imi viowa pogos tai.

43 Tasneta naña vito e porotano, tepisu piowa ga, a pororovia, ana tasneta viu naña mñalivi sirau, yoko tevinaia vañisi, a mñarera ruru wo.

44 Sur naña vito e porotano, naga e lepas na tasneta ga ne, ana sur naña mñalivi sirau, naga e lepas na ninuta.

45 A tekilia tesitomñal mñena yar na sumo naña Ntewa siia, naña Atam, amio Atam maro naña mligan e yomarava, naña Kristo. Visena tai pisape Atam, Ntewa kila naga pimi amio tasnena tai naña mali, ana Kristo, Ntewa kila naga pimi amio ninuna tai naña pe purpes nen malena.

46 Taveve nene, tepisu naña sur na lepas nen tasia pimi ãesa, ana sur na lepas na ninuna, pimi maro.

47 Yar na sumo naña Atam, Ntewa sii naga molue kome porotano na yomerava nini, ana yar na lua naña Kristo, Ntewa mligan naga kom ma e peni pitomi.

48 Ana ita yeririna tañena lala, ita naña tepe na yomarava, tokus ke ãelaga kiena yar na sumo ña yomerava nini, ana ita naña tepe nae ma e peni, tokus ke ãelaga kiena naga naña pitomi ma e peni.

49 A ita naña temlelaga, sumo tokus maran yaru na yomerava, ana nagane tokus ke maran yaru nae ma e peni.

50 Erau lala, sur naña kate ga e yomarava nini, sane tasneta, tañatete va loyuma e nasuñenena kiena ne Ntewa nae peni, a sur naña yoko va kovio, tañatete va tol yo naña sike sike lue.

51 Ana yoko ve sanapen li na lelagaena lala naña amal ke ga wa, pogos naña Kristo wasuñea? Sur nene, pe yar mok re naña akilia poli, ana yoko nevisawal mesmesun van amiu. Lelaga, ita li na lelagaena lañasa yoko ve temare re e yomarava nini, ana e pogos nene, yoko tasneta vilopu nena veraga sa ga yekarpla.

52 Sa naña toñelawa ve plas ga, yoko teilan ga kumasua yelu, a yoko li na lelagaena la naña amare pa rui yoko asuñal amal sina amio tasnela viu, a ita mñena

naþa temal ke e pogos nene wa, tasneta mēna lala yoko imi ve urviu.

⁵³ Tasneta marua monar vilon ve sanene, komin naþa sur na yomerava monar imi ve sur nae peni a sur na marena monar yoko imi ve sur naþa mal nalue.

⁵⁴ Ana pogos naþa toþar tasneta vii na sanene, yoko kila visena na Siriena Marua tai imi ve lelaga nenaga, naþa sape

"Namāreraena na malena kiena ne Ntewa mēnelua nena na māreraena na marena." Ais 25:8

⁵⁵ E pogos nene, yoko tevisa lele kare sur naþa marena þisa, tevisa sanini tevisave

"Marena, ko sinomān osape otauluia, ana nagane kionā kap mare. Kionā nenos naþa nayur imimiena sike pe nagane?" Ose 13:14

⁵⁶ Yoko tevis sanene komin navisaluaena naþa sike pa rui, naga mla māreraena pan þelaga na mlamulena viowa loyūma e kieta malena, naþa kila ita tepim sane yar lala na kilaroen navisaluaena, a kieta þelaga na mlamulena viowa nene mla na māreraena pan marena vena ve sa nenos naþa kilia yurmār ita.

⁵⁷ Ana potena pa Ntewa paþisi, komin naþa naga kila naþa kieta Suþe Yesu Kristo taulu māreraena navisaluaena a māreraena na mlamulena viowa a māreraena

na marena, kila tetol malena naþa ve uro re.

⁵⁸ Erau nowo lala, komin naþa Ntewa kila po pan ita sanene, asumālu mārera, ve akulkulu kar re, a ayumāen ruru yumāena kiena kieta Suþe amio kiamiu namāreraena wetelu. A pogos naþa akila ke sanene, popon asumā asitomāl sane kiamiu yumāena nena ve ve sur korena re, ana yoko monar war mrasa sa naþa Suþe sinenania.

16

Kilavaru naþa akoania va li na lelagaena lala nae Yerusalem

¹ Sineun nesape nela visena laþasa van amiu e lepas na warpoloen kilavaru vena iilaen li na lelagaena lala nae Yerusalem, naþa apane ke pogos mārera, limala korena ga e poglis nene. Nemla visena pan suñare kar make ga e lepas nae Kalesia rui, a nagane sineun nesape nevisawal van amiu narui.

² Sineun nesape nevisa sanini, nesape ve asusu koren re asumā sanene va tol pogos naþa neimāsu nomālivin amiu ana awar-polo ga nalaena na wa, ana sineun nesape siar nagane, e legiena þesa na legiena olua make ga, kam veve taaga monar ala narin kinakinas nen ya naþa amlavia, ana monar aligan ruru tomā ga.

³ Ana pogos naþa neimãasu, yoko towarpolo narin kilavaru la nene imi lele taaga, a yoko akilia akilalua yar laþasa awar nalaena nene va gar Yerusalem. A yoko nesiri maki laþasa awararia va va li na lelagaena lala gar ne, vena visawal amiuea van la.

⁴ Nemninue ke ga wa pona inu mnea nemio la yo, ana yoko nevisulia wa.

Mrapa kiena Pol

⁵ Pogaga, kiau mrapa sanini, sineun nesape neva nokom e lepas nae Masitonia sumo, ana suraunia yoko neimãasu nomãalivin amiu.

⁶ Nemninue ke ga wa nesape yoko nesike nemio amiu va tol pogwai, ana nesitom ke nesape nesike nemio amiu e pogos na miava na pimi ke ne, ana siraun naga nene, akilia aligan inu si e kiau mrapa, vena neva si e nape naþa yoko neva ea.

⁷ Pe sineun re nokom pun amiu nagane poli naþa nesumã nepanon ke Masitonia, komin visae ve sanene, yoko nekilia nesu yam ve plas ga ne, ana yoko neva ke ne gare sumo wa, siraunia neimãasu, komin naþa visae Suþe tamãania, nekekaran naþa yoko nesu towe laa nemio amiu ve piavi.

⁸ Nagane nesike Episas, a yoko nesu towe laa e nini na wa, tol pogos na Paþagenana Yui Marua warovia.

⁹ Kiau pulmas na kilaen yumãena wo la e nini moki ke wa, a suri si tai, nasinekar mñarera mnea la mokliu asike e nini, ana pe nekilia re poli naþa nekilia neyal pogwai.

¹⁰ Visae avisu Timote imi mãalivin amiu, awis, awo vania, akila naga logewon naþa sike amio amiu, komin naþa naga kila ke yumãena kiena Suþe, maran taaga sa ke inu.

¹¹ Ve atamãan re kam laþasa avisusu viowa e naga, ana avisuar ruruia e þelaga na sumare, siraun aligan naga e kiena mrapa vena naga kilia wasuþe ruru imi pun inu, komin nesumate ke nesape vena naga amio wolai taþena lala aim aworu e nini.

¹² E lepas kiena ne kieta puruvi naþa Apolos, nepiun manene pania vena naga taveve puruvi taþena la nene aimãasu pun amiu, ana kiena sitomena mñarera sape naga nene pe kana pog mesmes re poli naþa mãalivin amiu, ana visae kana pog nena, pona yoko naga sirau imãasu.

¹³ Erau lala, lavis ke kiau visena þisi narui, ana sineun nesape nevisa van amiu sane amiu avisuar ruru amiu, asumãal ruru ase kieta lelagaena, ve sinemiu kurkurun re suria, ana amñarera.

¹⁴ A suri make ga e naþa akila, monar akila e þelaga

na sinesiena.

¹⁵ Popon avisu kilale Stepanas nene amio kiena namratava lala, amio yumaena naŋa asuma akila ke ne. E yeririna nae make ga e kiamiu lepas nene, Akaea, la ke nene narui la amlelaga pesa. A siraun naŋa amlelaga, asuma akila ke yumaena wo paŋisi, asuma amiila ke li na lelagaena lala pimi tol nagane.

¹⁶ Yar nowo la ne sanene, popon avisir plan la vena asumon amiu, a popon avatanon mēna yeririna taŋena la naŋa amiyuma ke lele taaga amio la.

¹⁷ Stepanas nene pimi malivi e nini rui, naga pimi amio Posanatas a Akaekas, a nekekan la telu paŋisi. La asuma amiila inu ke e suri moki, torokin ke ga naŋa amiu mēna akilia akila visae asike e nini.

¹⁸ La telu nene akila po pan amiu rui, ana pogos naŋa apam e nini akila inu mēna nemloge po paŋisi, apisirlua kiau sitomena. Popon avisa potena ve keviu van la komin kiela pupia yumaena wo na sanene.

¹⁹ Sumare make ga lala na lepas nini nae Esia asape asuma asitom amiu paŋisi. A kieta erau lua nene, Akwila amio wona na sira Prisila, amio yeririna lala na sumare naŋa e mala uma, la apisa pokolulagi a pokolemalo pan amiu e kia kiena Suŋe.

²⁰ Kieta erau lala nae yo nini akekan navitawe amiuena e maki nene, a amiu mēna, pogos make ga naŋa avitawe amiu, popon asuma atalopan amiu a asuma aviran pipimiu, vena akekan amiu amio sinewo.

²¹ Ana siar e narin yo nini, inu Pol nemlarar ke pensel nesuma nesiria vena nevisa kiau visena maro van amiu.

²² Monar sinemiu sii ke mēna Suŋe ve lelaga, visae peraga, yar naŋa ve sinena sii re naga, visaarena na marena sike e naga. Nesuma nemlen ke sanini, nesape Suŋe Yesu, awis, otom vilaga,

²³ a nesuma nemlotuwo amiu ke mēna ga, nesape lemamiēna kiena kieta Suŋe Yesu sike amio amiu.

²⁴ A sane silaga, nekilia nevisa e kia kiena Kristo Yesu sane kiau sinesiena van amiu keviu sulue ga suma ga.

Kiau maki pisi ga e nene narui,

Inu, Pol.

Maki Nalua Naña Pol Siri Pa Pan Li Nalelagaena Wa Lala Nae Garu KOREN Visayuena Na Tusi Nene

*Komþasnen suniena plas
na tusi nini*

Maki na lua nene naña Pol siria pa li nalelagaena lala nae Koren, ana naga siria e pogos naña pane ke pogos mñarera amio li nalelagaena lala e sumäre nene nae Koren, naña laþasia sinela kar manene naga paþisi, ana akawelan naga. Ana Pol kila mareravan panila sape naga kiena sitomiena mñarera ke na wa vena kila ruruen napiowaena nene. Naga sinenan sape naga amio la aimi ave erau wo sina, ana pisawal panila pisape kerara paþisi naña amlogear naga.

E komsusnen mñaki na sumo Pol pisayu komin yane naga pis mñarera e mñaki na sumo tai naña siri pa pan la. A pisa naña naga kerara paþisi naña mloge sape apilon kiela sitomiena komin kiela milamulena viowa lala, a kila ruru napiowaena la naña sike pula, ana ape erau wo sina amio.

A siraunia, pisa panila sape monar akuwan kilavaru vena waren van kiela erau na lelagaena lala

nae Yutea, la naña pe kiela sur re poli. E komþasnen luwasnen mñaki nene, Pol pis mñarera pa yaru la þas nae Koren naña la asape ape li nalologena wo kemua lelaga, ana asumña akila kare li nalelagaena la nae yo nene e kiela vianiena la naña pe mesmesu re poli. Asumña apisa ke asape Pol naga pe nalologena kiena ne re Yesu Kristo lelaga poli, þisi na Pol pis mñarera vena suwoyon laena, a kila meraravan sane naga pe nalologena kemua lelaga kiena ne Yesu Kristo.

Komþasnen tusi la nini

Visena þesa 1:1-11

Pol amio li nalelagaena lala nae Koren 1:12—7:16

Kilavaru naña na warena va li nalelagaena lala nae Yutea 8:1—9:15

Pol kila meraravan naña naga pe nalologena kemua lelaga 10:1—13:10

Visena maro 13:11-14

Visena þesia

¹ Erau lala, inu Pol nemio kieta puruvi naña Timote; imimi lua mekekaran naña mevitawe amiu sina e mñaki nini, nane amiu sumäre kiena ne Ntewa e pupia kumali nae Koren amio mñena li na lelagaena taþena lala naña asutetai asike e pupia lepas naña Kris.

Ntewa kiena nasinena-nena, naga pisirlua inu Pol vena neim sane nalologena tai kiena ne Yesu Kristo, kila

narui kiau suri moki naŋa nevisawal van amiu e maki nini, ana sumon nanene,

² nevisa sanini nevisave kiau leniena nesape yoko Ntewa Arimata amio Suŋe Yesu Kristo aligan lemamiena a sumarena, lalua asike e amiu punu ga.

Pol pisa potena pan Ntewa vanon kiena sinewoena

³ Sineun manene paŋisi neyeluar kieta Ntewa nene naŋa naga pe Arimana kieta Suŋe Yesu Kristo, a naga pe Arimata nowo tai naŋa naga pe purŋes nen ŋelaga na sineyeena, a naga pe Ntewa nowo tai naŋa naga pulen ŋelaga na kila luŋeluŋeena.

⁴ Pogos ya naŋa visae tewane pog m̄arera, Ntewa sum̄a kila luŋeluŋe ita ruru nenaga, ana kila tom̄arera ruru sina ga. Ana siraunia, tekilia tela ŋelaga na kila luŋeluŋeena naŋa naga kila pan ita, tekila towe va kieta erau taŋena lala naŋa apane ke kiela pogos m̄arera lala, teiila la sanene.

⁵ Pe lelaga paŋisi sane pogos moki tesum̄a ga toŋar ke naloge viowaena maran taaga sa naŋa Kristo ŋaria, ana naga kila naŋa tekilia towar m̄ena kiena kila luŋeluŋeena nowo lala.

⁶ Pogos naŋa mepane pog m̄arera lala, metaŋan ga narui, vena kila sane amiu akilia aloge wo a alual malena. A pogos naŋa mevisu sane Ntewa

kila luŋeluŋe imimi, naga m̄ena ga po paŋisi, komin naŋa kila sane imimi m̄ena ga mekilia mekilu luŋeluŋe amiu sina ga, a mekilia meiila amiu vena akilia kiamiu sitomena ve piavi vena akilia awar ro e napiowaena la naŋa amiu m̄ena ga akilia alualia.

⁷ Mesitomyu ya naŋa amiu aŋarpoyo e ŋisi rui, kila sane e lepas na pun amiu, pe kiamimi sitomena kurkur re nenaga, sane yoko amiu na ve sanape. Nanene komin naŋa imimi mekilia ruru ŋisi rui sane pe sur korena naŋa amiu monar avisu naloge viowaena maran taaga sa ke naŋa mepisuia, ana yokorena amiu akilia atol m̄ena ga pupia kila luŋeluŋeena kiena ne Ntewa ve sa ke ga naŋa imimi metolia.

⁸ Pona pe amloge kilia ruru re poli yo wa, e pupia pogos naloge viowaena lala naŋa mepisuia pogos naŋa mesum̄a memiyum̄ae kar ke ga e pupia lepas nene naŋa Esia, ana nekilia nevisa nevisave piowa na piowa paŋisi. Sur la urmi manene la pan imimi, imimi pe metorokin la re si poli, pano pano-o mesitom mesape naga narui monar kiamimi luas nen malena narui.

⁹ Lelaga, memloge sa naŋa visae yerkawa na kumali tai visawal visave awe mom̄ar imimi memarmare, yoko

mevisu sane sa ve sanene na wo laa sane, komin naŋa mepisu rui sane taŋatete si mekila sur tai, moŋasine imimi ŋele sina mesape yoko imimi moŋarera ve sanape. E pogos nene, memligan kiamimi malena sike ga e limana Ntewa, moŋasine ga naga komin naŋa naga taaga ga pe Ntewa naŋa kilia kila yaru naŋa mare imi mali sina.

¹⁰ A moŋasine naga sanene, mepisu naŋa pe lelaga paŋisi naŋa naga tamalia imimi, a nagane kiamimi sitomena ŋarera ruru po sane naga kilia tamalia imimi sina, pe yam taaga re ga poli, ana yoko naga suŋa kila lue ga silaga.

¹¹ A monar amiu aŋila imimi naŋa asitoŋal imimi silaga e kiamiu leniena lala. Sa nene, pogos naŋa Ntewa loge kiamiu leniena moki nene, yokorena visa ruru imimi narui, tamalia imimi sina vetan pogos ŋarera la nene, a yoko amiu ve moki avisa ga potena vaŋisi va naga vanon ya naŋa yoko naga kila van imimi.

Pol pisa meraravan ruru sur naŋa kila naga pe pimi mialiali la re si poli

¹² Moŋar naloge viowaena la sanene, ana sur tai suŋa naŋa kila imimi memloge pon imimi paŋisi. Nane sitomena tai naŋa teke e imimi naŋa pisa sanini, sape e lepas na kiamimi

ŋelaga e maramiu, a e maran yeririna taŋena lala na yomarava nini, mekila sur make ga pe wa ruru nenaga, a kiamimi malena pe lelaga nena na po, sa naŋa Ntewa sinenania. Pe memiyuŋae re memio sitomena na yomerava nini poli, ana memiyuŋae ga memio lemamiena kiena ne Ntewa.

¹³ Sur make ga naŋa mesiriyuia e kiamimi ŋaki la nini, naga pe sur la naŋa mekilia mesape aulo woga, a mekilia mesape akilia aulo kilalea. Ana visae sur laŋas naŋa amiu akilia ga komŋasa, sineun nesape e legiena la ne pimi ke ne, yoko monar akilali naŋa akilia ruru make la ga.

¹⁴ Visae ve sa nene, pogos naŋa ita punu tesike lele taaga e legiena keviu nene naŋa Suŋe Yesu wasuŋe sina, ana yoko amiu akekarani imimi vaŋisi a imimi ŋena ga mekekarani amiu vaŋisi.

¹⁵ Ana komin naŋa nekilia ruru nesape sitomena wo na sanene sike likan ita rui, sineun manene nesape pogos naŋa neva e lepas nene Masitonia, yoko neiŋasun noŋalivin amiu.

¹⁶ Lelaga, nesuŋa nesitom ke nesape neiŋasu nokom pun amiu yam ve lua, naŋesia e pogos nene naŋa nesuŋa nepa ke Masitonia, a yam ve lua nena e pogos naŋa noŋasuŋe inu, naŋa nesitom nesape amiu akilia

aligan ruru inu e kiau mrapa vena nowasuþe si neva Sutea, ana peraga. Sineun nesape nekila wo van amiu sanene, ana sa naþa akilia rui, taþatete nekilia nekila.

¹⁷ Ana sineun nesape amiu monar akilia ruru sane pogos naþa nesitom ke nesape neimi pun amiu, naga sur tai naþa sineun manene paþisi nesape nekila, naþa kiau sitomena māraran paþisi ve na kilaena. Naga pe pe sur re tai naþa kiau sitomena peve lua e poli, naþa nesitom ke nesape yoko nevano pona ve neva re. Peraga, inu na pe nesa re yeririna taþena la poli, naþa taþatete olelaga e kiela visena,

¹⁸ ana sa naþa amiu akilia awasine ga visena kiena ne Ntewa, akilia awasine mēna kiamimi visena. Kiamimi “Ore” pe kana kinas re naþa asape “Peraga” pona “Ana yo,”

¹⁹ ana pogos naþa mevisape “Ore,” naga “Ore” ga. Monar meve lelaga sanene, vena meve maran taaga memio narina Ntewa, Yesu Kristo, naþa imimi telu Silvanus amio Timote mepimin memlologon pan amiu nanua rui. E pogos nene mepisawalia mesape kiena visena make ga pe lelaga silaga, komin kana “Ore” pe “Ore” nena napo,

²⁰ a navisaarena make ga naþa Ntewa pisawalia e lepas kiena ne Yesu, pe tai re naþa pimi sane pe navi-

sokanena poli, ana punu ga pe lelaga. Sur ne nanene kila sane pogos naþa tesuþa temlen pa Ntewa, e kana nasiarena pitomi tol naþa tepisape “Sanene,” tekila ga e kia kiena ne Yesu Kristo.

²¹ Kristo ke nanene narui naþa memlologon pan amiu, a Ntewa ga pisirilua imimi pe na kilaen kiena yuþaena. A amio naga nene, Ntewa kila imimi memio amiu, ita punu ga tepim lele taagania.

²² Ntewa kiar ita tepe kiena, ana naga mligan Ninuna e losineta, sane navisaarena tai naþa sape yoko temio naga e pogos la naþa suþa pimi ke ne.

²³ Kieta Ntewa nene naga pe lelaga silaga, a naga kilia iila visena nene naþa sineun nesape nevisawal van amiu. Sane nanua ne nepisa mē nesape yoko nomālivin amiu gar Koren nene, ana sirau-nia pe nepiþas re si poli, a pona asitom piowagan inu e yo. Ana nesape nevisa van amiu naþa pe vanon re kiau sur tai poli, ana vanon amiu ga, komin naþa nekilia nesape visae neiþasu yoko monar nevis mārera van amiu komin kiamiu þelaga laþasia. Ana pe sineun re nesape yoko nekila amiu aloge viowa poli, nane kila sane pe nepim re si poli.

²⁴ Nepisa pan amiu sanene, awis monar ve asitom re avisave mesitom ke mesape mesike metavan amiu, vena meve þarun

kiamiu lelagaena. Pe sa re nene poli, ana sinemimin mesape teyũaae ga lele taaga, vena kila amiu akilia aloge wo silaga, asuũalu ruru m̃arera ase kiamiu naviawaena.

2

¹ Sa naũa nepisa, nanua nepim sumo, sur laũasa suũa ga naũa monar nepis pan amiu panon narui, ana kila amiu amloge piowagania. Ana nagane pe sineun re neim nekila amiu aloge viowa yam si tai poli, a sitomena ne nanene narui kila sane ve neim̃asu nakaten amiu re sumo wa.

² Visae neim̃asu nevis van amiu, nekila aloge viowa, yoko inu m̃ena ga neloge viowa, ana pogos naũa ita punu ga teloge viowa sanene, yoko taũatete si naũa tai kilia iila tai vena loge wo sina.

³ Sitomena ne naga nene naũa nepisa ũasan e m̃aki taũana naũa nemligan piũasu nanua rui. Sineun nesape akilali akila ruru sur viowa la nene sumo wa, vena kila sane visae pogos naũa neim̃asu, yoko ve sur re si tai sike likan amiu naũa monar neloge viowagania. Ana visae akila ruru kiamiu yũaena wo, yoko nekilia neim̃asu naũa nevisu naũa apim apo si rui, a visae ve sanene, yoko nekekara vaũasi, a yoko kiau kekarena nene kila kiamiu kekarena m̃ena ga ve keviu vaũasi.

⁴ Nepisa sanene komin naũa pogos na nesiri piũasu pan amiu nanua ne, nemloge piowagan manene laa. Nemloge sane losineu lavis worovia, a wamarau la suũa mlalau. Visena m̃arera la naũa nepisa pan amiu e m̃aki nene, pe nekila re poli komin naũa sineun amiu m̃ena ga aloge viowa, ana sineun nekila amiu avisu kilale sane sineu sii manene amiu silaga.

⁵ Ana sa naũa ita make ga tekilia, tai sike likan amiu naũa naga kila pupia naloge viowaena nene. Sineun nesape sane sur viowa naũa naga kila, kila inu nemloge piowa, ana pe in re ga poli, kila amiu m̃ena ga moki liu amloge piowa. Ana pe sineun re si nevisave monar ala manene si nakoena van poli,

⁶ komin nekilia sane amiu punu ga apis pan ũasi rui.

⁷ Apis pania toroki narui, ana nagane pe pogos naũa aviewo naga, sinemiu ye si naga. Visae peraga, yoko naga loge viowagan manene sina vano vano-o viowa vania.

⁸ Ore, nom̃areran vena neviun van amiu ve sa nini, sane monar akila merarava ruru vania sane sinemiu si ke naga na wa.

⁹ In na nesiri m̃aki taũana nene nanua ne, sineun nevisuveve sane yoko amiu akekara naũa alogear kiau visena lala naũa sike loyũa ea, pona peraga.

¹⁰ Pogos naũa nepisa nesape popon aviewo yar tai,

nemlelaga nesape yoko akila, a naga naŋa aviewoia, in mēna ga neviewoia. A nemninue ga, pona naga kila mā sur laŋasia piowa pan inu yo, ana nekekarana naŋa nevisawal e marana Kristo nesape nepiewo naga, ana sanene, iila amiu mēna ga vena akekarana aviewo yar taŋena.

¹¹ Monar tevisuar ruruia, komin naŋa tekilia ruru sitomena viowa lala kiena yermare vena kila kare itaena, ana visae tesumā tevieviewo ita silaga, yoko naga taŋatete nena taulu ita ŋisa.

Pol pisayu kiena mrapa navaen ma Troas amio Masitonia

¹² Ana pogos naŋa nepam re si pun amiu ma Koren poli, nepito ga nemlologon lologena wo kiena Kristo garo kumali naŋa Troas, ana e yo nene, nepisu sane pulutava pietava ruru nena pan inu vena nekila yumāena kiena Suŋe.

¹³ Ana sur viowa tai e pogos nene, nesitom ke nesape yoko nelual wolai naŋa Taetas e yo nene, ana naga pe su re poli. Ana kiau sitomena nesitom manene naga paŋisi, kila sane pe piavi re poli nemligan la nene, nemla si kiau mrapa yalen silau ma lepas nene Masitonia.

¹⁴ Kiau yalena pa sanene narui, ana potena paŋisi pa Ntewa komin naŋa silaga mligan Kristo naga sumā sumon ita. Nanua sumo ita

tepe kiena nasinekar ga lala, ana naga taulu ita rui, ana tetaveve naga tepa kar ga e yo make ga, ana pogos naŋa yar la apisu ita, yoko avisu kilale sane Kristo naga pe kieta Suŋe. Pona nekilia nevisa sanini, sane ita na sane ponotaninu wo tai naŋa asikapia, ponos miyere ŋar make yo, ana pogos naŋa yar la amloponia, yoko alopon kilalea sane Kristo sumā pimi mālivin la.

¹⁵ Ntewa kila ponotaninu nene pa vanua e yar make ga, pano tol la naŋa asumā apanon ke mrapa natamaliaena, a pano tol la naŋa apanon ke mrapa na kovioena.

¹⁶ Ana e la naŋa apanon ke akovio, ponotaninu nene naga ponos piowa sane sur mare tai naŋa kona, ana e la naŋa asumā aŋal ke malena, naga sane ponos nen māŋes wo na tamaliaena.

Nanene narui ita teviŋ yumāena naŋa mesumā mekila naga pe pupia yumāena paŋisi, komin memlologon visena kiena ne Ntewa naŋa kilia kila yar tol malena pona tol marena.

¹⁷ Nalologena la ŋasa pe asitom manene re urmi e yumāena nene poli, asumā amlologon ke visena kiena ne Ntewa vena ataulu ga kilavaru ea, ana imimi na pe sa re nene poli. Ntewa pisir plan imimi ana memiyūŋae ga e yo metava e marana, a

mepian visena lelaga kiena Kristo pa yar taþena lala, þarpoyo ga e mareraena naþa mla pan imimi.

3

Imimi na yar na kilaen yuaena na viranarena viu

¹ Nepisayu kiamimi yuaena keviu na metava ne, pe pon re asitom avisave nepis vilave ke sane navianena taþena lala navisokanena. La nene apim pun amiu amio maki la naþa apisayula asape la apo pa sanape, a pogos naþa amolue petan amiu, aareran asape monar amiu asiri si maki laþasia vena visawalen kiela yuaena naþa aþar ke pano. Ana visae sinemimin meva si e lele taþena, pe mesitom re maki tai ne sanene poli vena visawal imimiena.

² Visae yaru tai sinenan kilia visave imi sanape, popon imi visu ga mras nen kiamimi yuaena e kiamiu malena lala. Amiu na sa ga maki tai narui, naþa Kristo siria navisawalen kiamimi yuaena. Yaru taþena lala akilia aim auloia, vena akilia ya naþa mesiria e losinemiu lala.

³ Yoko avisu amiu sane ape maki tai naþa Kristo naga mligania, ana moþar pimi, a yoko avisu kilalea sane lelaga, mekila yuaena e amiu po paþisi. Ana maki nene naga pe maki re naþa wii na kilamemego na kapi naþa asiri e mas nen tus tai

poli, ana naga maki naþa Ninuna Ntewa siri e los nen yaru.

⁴ Visae ve sanene, kiau visena la nene pe visen vilave re poli, ana mekilia mevis sanene komin Kristo ga naga taaga kila naþa moþasine Ntewa keviu pa þisi.

⁵ Visae imimi ga, yoko taþatete mevisave imimi metorokin mekila sur tai, komin sur make ga naþa mekila, Ntewa ga kila sane imimi mekilia mekila.

⁶ Naga ke narui mla mareraena amio kiliaena pan imimi, kila imimi mepim mepe kiena yaru na yuaena e lepas na viranarena viu naþa naga kila amio ita yeririna lala na yomerava. Naviranarena þesa asiri plan kana visena ne lala e tus lala navisaluaena lala kiena Mosis, ana visena la nene amiila ita ana pe torok ruru re poli. Apowo, ana ya naþa akila, akila meraravan ga asape ita yaru nakilaroen navisaluaena, naþa yoko monar telual marena vanonia. Ana naviranarena viu, naga visena ne lala apim aalivi e Ninuna Wa, a Ninuna nene narui kila ita tetol natamaliaena.

⁷ Mrapa marua nasumo nene, naþa ate kana navisaluaena lala e kilavaru la naþa pe lepalepas nene, naga suma pisaar ke ga kieta marena, ana naga pe sur tai naþa pe wa paþisi. Pogos naþa Mosis þar lepalepas

nen kilavaru la nene, naurarena kiena ne Ntewa pimi e naga, ana pogos naŋa ƣar maran si kilavaru la nene pa le Israel lala, m̃areraena naurarena nene suṃa pito ke tano rui, ana la apisu ƣele marana komin naŋa pilavila na pilavila.

⁸ Sanene, visae naurarena kiena ne Ntewa miyuṃae m̃arera e pogos naŋa apisawal mrapa na tolen marena, yoko yuṃae ve sanape e pogos naŋa yoko avisawal mrapa na tolen malena?

⁹ Yoko naurarena kiena ne Ntewa monar yuṃae ve keviu va manene va ƣisi e pogos nene, a tesuṃa tepisu ƣisi rui naŋa kapi vivaga na mrapa viu suṃa tego kar ga, suṃa taulu kapi na mrapa marua nene naŋa suṃa pito ke tano rui.

¹⁰ Lelaga, kapi viaga na mrapa marua nene naga suṃa tego ruru nanua sumo, ana nagane, tepisu naŋa kana kapi nena sane pe tego ruru re si poli, komin kapi na mrapa viu pimi ƣarpoyo, suṃa tego keviu e yo make ga.

¹¹ Kapi naŋa suṃa pito ke tano nene, lelaga naŋa naga pitomi ƣesa, pitomi amio kana pupia naurarena nena. Ana nagane kapi viu naŋa naga pimi mare ga sirau, yoko naga sulue na sike ne, a kana naurarena nena yoko ve keviu manene lue.

¹² Visae tesitomiyuli nene, yoko kila kieta sitomena m̃arera ruruia, a ve tema-

raun re si naŋa tekila kapi vivaga kiena Suƣe tegoli yo kar lala.

¹³ Ana tesitomiyuli m̃ena yermarua Mosis, naŋa naga pa metava e tavie, ana Ntewa pimi lavisinia, kila marana pilavila paƣisi. Ana pe pon re ita teve sa naga poli, komin pogos naŋa ƣasuƣe si pitomi pu le Israel lala naga kalo marana e kulmrae vena ve avisu re, vano-o tol pogos naŋa kana tegoena suṃa vito m̃a tano vano ƣisi.

¹⁴ E pogos nene, pe apisuli re kapi nene poli wa, komin naŋa ƣarila m̃arera paƣisi, ana tepisu naŋa pimi tol nagane, la sa m̃a ke nene na wa. Apulo ke visena lala e tus marua naŋa sike ne, ana sane kulmrae na sike ga wa, suṃa kilawo ke kiela sitomena lala. Ana visae alelaga ga e Kristo yoko naga kilia tarlua kulmrae nene vena akilia avisu kilale kiena yomerarava viu.

¹⁵ Pogos naŋa apulo ke navisaluaena kiena Mosis, naga sa naŋa sur tai kalo ke ƣarila,

¹⁶ ana pogos naŋa visae yaru tai imi e Kristo, a warlua sur nene naŋa kilawo ke kiena sitomena, ana naga kilia visu kilale suria. Sa ga visena na Nasiriena Wa naŋa pisayu yermarua Mosis nene, naŋa pisape "Pogos naŋa Mosis pilon naga, kira pisu Suƣe, kulmrae nene mloru si petania."

¹⁷ Ana pogos naŋa visena

nene sape Mosis pilon naga kira pisu Suḽe, visena naḽa Suḽe, kana kinasia naga naḽa pe Ninuna Wa kiena ne Ntewa. A tekilia tesape e nape naḽa Ninuna Wa kiena ne Ntewa sike ea, yaru lala akilia aurmatan mareraena na viowaena, alual malena.

¹⁸ Sanene, ita make ga naḽa temlelaga rui, pe kulmrae tai towo re si marata poli, ana tesuḽa tepisu ruru nena pupia nauraraena kiena ne Ntewa. A pogos naḽa tesuḽa tepisu ḽa pano, nauraraena nene pimi puleule e ita, pano tol naḽa tepim tepe sane kupito vena tegoliaena kiena kapi vivaga va va yeririna taḽena lala. Ana kapi vivaga nene pe molue re kome kieta malena poli, molue kome kieta Suḽe, naḽa naga Ninuna nanene naḽa sike e ita.

4

Pol amio nalologena lala amlologon kapi vivaga nalologena wo

¹ Mesuḽa mekila ke kapi vivaga kiena ne Ntewa pilavila ke sanene, naga pe kiamimi pupia yuḽaena tai vena iilaena yaru taḽena lala. Losinena Ntewa pulen sineyeena, a naga ke narui naḽa mla yuḽaena nene pan imimi, a pogos naḽa mesitoḽal nene, kila sane pe sinemimi maren re yuḽaenen pogos tai poli.

² A pogos naḽa memiyuḽae, mesuḽa memiyuḽae ruru

po silaga. Yaru laḽasa, amiyuḽae vinau e ga e nakilakotaliaena lala pona akilali naḽa awere sitomena kiena yaru lala, a akilia avilovilon ḽena visena kiena ne Ntewa va ve taḽena, a imimi na pe mekila re ḽelaga la sanene poli. Mekilia mesape pogos naḽa mesuḽa memiyuḽae, mekila ke ga e marana Ntewa, a monar meyuḽae wo. Yeririna taḽena ḽena lala asuḽa aḽaveve ke kiamimi yuḽaena a asuḽa amloge ke ponía, komin naḽa asuḽa apisu kilale asape mesuḽa mepisawal make visena lelaga kiena ne Ntewa lala mesmes ga.

³ Memlologo sanene, pe yaru re tai naḽa kilia visave naga pe mloge kilale re lologena wo poli, naḽa mesuḽa mepisawalia. Ana visae yaru tai visave pe merarava re pan poli, naga pe yar re tai naḽa suḽa mialin ke yomerarava poli, ana monar ve yar tai naḽa suḽa mialin ke ga yemalolo, naḽa monar sur tai kilawo ke kiena sitomena, sane kulmrae naḽa tepisayu rui.

⁴ E lepas kiena ne la naḽa pe amlelaga re poli wa, suḽe viowa na yomerava nini naga kilawo kiela sitomena rui, naga kila la sane ape kilamara kata, komin naḽa naga yepen mavin sape avisu pupia kapi vivaga na lologena wo kiena Kristo. Kristo nene, kiena naurarena tego paḽisi,

komin naþa naga þarnena marana Ntewa lelaga.

⁵ Mesuþa memlologon ke nene narui, nane Yesu Kristo, kieta Suþe. Pe mesuþa mepisiri plan imimi re sina pan amiu poli, ana mepe kiamiu yar na yuþaena ga lala vena lologonen Kristo van amiu vena akilia naga.

⁶ A sur make ga la nene naga pe yuþaena kiena ne Ntewa ga. E nasiiena, Ntewa pisa sanini, sape "Yoko kapi imi tegoli yemalolo naþa mþeke ne," a suþa kila ke sanene pan ita na wa. Ntewa ke ga nanene narui naþa suþa miyuþae ke nagane, kila kiena kapi vivaga tegoli losineta lala, kila tetol kapi nene naþa suþa tego molue kome marana Kristo, naþa molue nena e naurarena kiena ne Ntewa naþa sike ea.

⁷ Nakiliaena lala na naurarena kiena ne Ntewa sike e ita sanene, naga pe sur wo tai naþa pe wa paþisi. E imimi naþa memiyuþaen ke yuþaena kiena kieta Suþe, mepisu sane imimi na sa ga sur korena ga, a pe metorokin re naþa kiena nawaena la naþa powo nene ase e imimi, ana Ntewa naga po, suþa kokonia ke e kiamimi malena la silaga. A nanene kila sane visae pogos tai meyuþaen sur wo la þasia, ana yoko mevisu kilale ga sane pupia mþareraena na kilaen sur la nene pe pe mþareraena na yomarava re tai nene poli

naþa þar po yo kome imimi, ana naga mþareraena tai nae ma e peni naþa kom ga e Ntewa pitomi.

⁸ Nagane memiyuþae ke memio mþareraena nene naga miila imimi keviu, komin naþa mepane ke pog mþarera la moki, ana pe memloru re poli wa. Sur la moki naþa akila imimi mesitom þele paþisi, ana kiamimi sitomena la pe kovio re poli.

⁹ Yaru la moki naþa akila kare imimi pano paþisi, ana silaga Ntewa pisuar ruru imimi. Moþar magka lala, ana taþatete awe plan imimi, memal ke na wa.

¹⁰ Lelaga, pogos mþarera pan imimi sanene narui, pano pano naloge viowaena na marena sike e yepemimi sa naþa Yesu þaria e kiena marena. Ana metaþan ga, komin naþa visae marena kiena Yesu sike e imimi, yoko kiena malena mþena ga sike e imimi.

¹¹ Memiyuþaen kiena Yesu sanene, kila sane pogos naþa memal mesike e yomerava nini, ana silaga mesike ga lavisin marena, ana nanene kila mþena ga sane amiu akilia avisu kilale sane malena kiena Yesu suþa mþalmþalivi ke keviu e yepemimi na marena ga lala.

¹² Lelaga naþa mesuþa mepanon ke kiamimi marena, ana mekila sanene vena amiu akilia avano alual kiamiu malena.

¹³ Visena tai sike e Tus na Yauena Wa lala, naþa yaru

tai pisi pisape "In na nemlelaga rui, nane kila narui nekilia nevisawal visena," a mepisu sane ninuna na viawaena naña sike e yaru nene, nagane keviu mēna ga e imimi. Mesa ke ga naga, naña imimi mēna ga memlelaga, a sur ya naña memlelaga e naga, nanene mepisu sane mekilial mevisawalia.

¹⁴ A pe memaraun re nena visawalen poli, komin naña mekilial ruru sane kieta Ntewa naña naga kila kieta Suḽe Yesu mali sina e marena, yoko naga kila imimi mēna memali sa ke ga Yesu, a yoko naga kila amiū mēna amal sina sane imimi, ana yoko were ita punu ga teva tesike temio naga.

¹⁵ Lelaga, mepa moḽarpoyo e pogos mārera la moki sanene, ana pogaga, komin naga kiamimi mrapa ke ga tai nanene narui naña mekilial miila amiunia. Sanene sinemimin ga lemamiēna kienā ne Ntewa monar momolue silaga va yar kar ga lala e yo punu ga, vena kila sane ayeluar Ntewa silaga, asuḽa avisa potēna vana vano vano-o vena kila kienā naurarena imi lapa ve keviu.

¹⁶ Sitomena wo la nene kila sane pe sur korena ga naña viowa van imimi ve sanape, ana mesuḽalu moḽarera ruru mesuḽa ga. E lepas na yepemimi lala, pimi pe yermarua, suḽa pimi pororovia, ana e lepas na ninumimi lala, Ntewa suḽa kila pimi pe urviu,

mārera ruru lue ga e legienā make ga.

¹⁷ Narin pog mārera lala e yomarava nini, la ape na yam plas ga, ana asuḽa akila ita tesururuia vena teva toḽalivi tese e naurarena nae peni, naña keviu paḽisi, po pano-o po manene laa, naña teloge ke wonia vano vano ve uro re.

¹⁸ Nagane ve kieta sitomena la ve su re e sur la naña kilamarata visuia, ana kieta sitomena la sike e sur la naña kilamarata pisu ḽele ga, komin naña sur la naña kilamarata kilia visuia, la ape na yam plas ga e yomarava nini, ana sur la naña kilamarata pisu ḽele ga, la ape na sulueena ma e peni.

5

Leleta ma e peni

¹ Tekilia rui tesape tasneta na yomarava nini taḽatete sulue. Naga sane narin silparpara tai naña tesuvania, naña yoko pogos tai monar mawowo make ga, pona yar taḽena lala aimi aweplania. Ana tekilia mēna tesape pupia mātā yuḽa mārera tai mēke ga wa, naña pe amiyuḽaen re e yomarava nini poli, ana Ntewa ga kila ruru monmāte ita ke ma e peni ana siraunia tekilia teva tesu ea.

² Yomarava nini naga sa ga lele na tagienā ga, a tekekaran ga naña tourmatania, sinetan teva tetapolou e mātā yuḽa ma metava,

³ a pogos naŋa teva tesike ea, yoko ve teloge re si sane pe m̃ata uña re poli, ana tevisu ga na wa sane kieta yo nena napo nane suña ne.

⁴ Lelaga, tasneta naga sa ga silparpara tai naŋa tesuvania e yomarava nini, ana lelaga naŋa, pogos naŋa tesike e sanene tesuña takar malueta silaga komin naloge viowaena lala na pog m̃arera la naŋa tesuña toparwowo ke yo ea. Pona pe pon re aimin awe kare tasneta poli, ana sitomena tai monar suña ga e ita sane visae akila, pogaga, komin naŋa popon sane toure matan silparpara nini, teva tese yuña wo tai sumo wa. Monar tevisu kilale ruruia sane popon sa tas nen marena nene p̃isi, ana yoko tas viu tai kilia imi kus lelana.

⁵ Nakonua rui, Ntewa suña miyuñae ke e ita vena kila ruru ita teva e kiena yo sanene narui. Naga mligan Ninuna sike e ita vena kila ita tesitoñal silaga sane kiena visaarena na kilaen van ita sanene yoko imi ve lelaga.

⁶ Tesuña tesitoñal ke nanene, kila sane silaga toñarera. Tekilia tesape nagane, tesuña tekila ke m̃ata uña e silparpara nene, naŋa tasneta, ana pe tesu re e m̃ata uña wo temio Suŋe ma metava poli wa.

⁷ Sanene, pogos naŋa tesike e yomarava nini

wa, monar ve tekilali re naŋa tesuñalu e ya naŋa kilamarata ga kilia visua, ana monar tesuñalu m̃arera e naviawaena.

⁸ A e lepas na pun imi, moñarera ruru ke ga wa vena suen e yomarava nini vena mesuña mekila kiena yuñae, ana mepisu sane po m̃ena ga visae mekilia meligan tasnemimi la na yomerava nini, meva mesu nena e m̃amimi uña memio Suŋe.

⁹ Sanene, visae tesike e yomarava nini, pona tesike ma metava, ana silaga monar tekilali ya naŋa yoko naga kekarania.

¹⁰ Monar tesitom sane pogos naŋa Kristo pa totano metava e kiena yo wa na liŋereena, yoko ita make ga veve taaga teva tesuñalu tese marana. Ana e pogos nene, yoko naga ga kila sane wo van ita, pona viowa van ita, taveve ga ya naŋa tesuña tekila e pogos naŋa tesike e tasneta e yomarava nini.

Kristo kila ruru marata temio Ntewa

¹¹ Pogos naŋa mesitoñal naŋa yoko Kristo liŋere yaru lala, memarau, a mepisu sane popon meyuñae m̃arera vena metaulu yar lala vena ve akovio re. Ntewa pisu kilale ruru ŋelaga na kiamimi yuñae la nene, a nesitom sane amiu m̃ena apisu kilale sane memiyuñae sa ga naŋa naga kekarania.

¹² Nesumña nepisa ke sur la nene, pe nekila re poli komin naþa sineun vena amiu avisirlua imimi sina, ana popon vena akilia akekara e ya naþa mesumña mepisa. Visae atol ruru kiamimi visena lala, yoko kila sane visena la nene kilia se amiu, ana yoko akilia avisatamē la naþa asitom ke asape apo rui. Ana la nene akila la ke apa metava komin ga ya ne akila ke e maran yaru lala, ana pe asitom re ya naþa sike loyumña e kiela malena poli.

¹³ Nekilia nesape pogos naþa nepisa visena la nene, yoko la þas naþa asike amio amiu monar avisave nepe wowe, ana na nene na poga ga. Visae lelaga naþa mepe wowe, mepe wowe komin naþa mekila manene laa yumñaena kiena ne Ntewa, ana visae þarimimi la woga ga sumña ga, þarimimi la po komin naþa mesitomāl amiu, ana monar ayagokon imimi.

¹⁴ Sur taaga ga naþa sumña kawē ruru ke kiamimi malena vena mekila ruru yumñaena wo la kiena Kristo, nane kiena sinesiena. Memlelaga mārera mesape kiena marena naga taaga tamalia kieta malena ita make ga, visae peraga, yoko ita punu ga monar temare ga, yoko taþatete ita yaru tai kilia mali.

¹⁵ A naga mare wo ita punu ga sanene, naga sinenan sape ita la naþa temlelaga ea pona temal

ke e yomerava nini wa, ve teyumñae kieta re ga, ana teyumñae kiena, naþa naga mare vena tamalia kieta malena, siraunia Ntewa pisirlua si naga.

¹⁶ Sanene, popon ve tevisuveve re si yaru lala taveve sitomena na yomarava nini. Nanua, pog naþa Kristo sike e yomarava nini, yaru la apisuvevea taveve sitomena na yomerava nini, ana naganane pe tepisu re si naga sanene poli, a pe pon re tevisuveve yaru taþena lala taveve mēna sitomena na yomerava nini poli.

¹⁷ Na nene na komin naþa visae yaru a naþa mlelaga e Kristo, naga pimi sane pe yaru viu ruru nena ga. Kiena malena marua na sumo kovio nena ga, ana naganane kiena malena viu pimi mālivi rui.

¹⁸ Ntewa ga kila sane tekilia tevilopu kieta malena sanene, komin naþa naga ke narui mligan Kristo pitomi e yomerava ve na ki-laen kieta mrapa towasuþe si teimi puna, a sinenan sape monar toure yar taþena lala la mēna ga awasuþe si aimi puna.

¹⁹ Visae ve sanene, Ntewa miyumñae þarpoyo e Kristo vena wereen yar na yomerava lala awasuþe sina vena aim ave taaga sina amio, naþa naga pe sitom re si sape la nakoaena van la vanon kiela mlamulena viowa la poli. A amio mēna nene, naga sinenan sape ligan kiena visena lala e

limata, vena tela va va yar taþena lala vena la mþena ga awasuþe si aim puna.

²⁰ Sur ne nanene narui kila sane mepim mepe yaru kiena ne Kristo vena waren visena kiena ne Ntewa vano. Sanene, pogos naþa mepi-sawal visena pan amiu, sa ga naþa Ntewa ga suþa pis, ana sinemimin paþisi mesape meviun manenea van amiu punu ga mesape awis, e kia kiena ne Kristo, monar awasuþe amiu aim puna Ntewa.

²¹ Naga ke narui sinena miye ita, ana mligan narina nene Kristo, naþa naga pe kilali re mlamulena viowa poli, kila naga pimi sane yaru na waren kieta mla-mulena viowa ita make ga. Ntewa kila sanene vania vena kila sane ita yar na ki-laen mlamulena viowa, tek-ilia teim teve yaru mesmesu lala e marana ne Ntewa.

6

Malena mþarera kiena yaru na yuþaena kiena ne Ntewa

¹ Mesuþa memiyuþae ke sane yar lala na yuþaena lele taaga memio Ntewa, a mekilia sanape naþa naga pe lemam paþisi pan ita make ga. Sanene, mesape meviun manene van amiu, sane kiena lemamiþa wo naþa pimi e amiu, pe pon re imi korena ga poli. Monar alavia, a monar ataþania kila kiena yuþaena e kiamiu malena.

² Visena tai teke e Tuþ Marua pisa sanene rui, naþa Ntewa sape,

“Mesmesun pogos naþa po pan amiu, neyagagon kiamiu tagena,

a mesmesun legiena nata-maliaena, neim neiila amiu.” Ais 49:8

Ana e kiamimi navisuena, mekilia mevisawal mevisave nagane narui pe kiamiu pog mesmes narui, nagane narui pe legiena na natamalia ami-uena.

³ E lepas na ki-amimi yuþaena, mesuþa moþikeyon naþa mekila wo lue ga, vena ve mekilawo re mrapan yaru kar ga naþa sinenan sape imi. Pe sinemimin re naþa yar laþasa asape mekila sur tai piowa, pona mekila pal yuþaena koyo tai.

⁴ Mesuþa mekila ke sur make ga vena kilologia sane mekila ke yuþaena mesmesu sane yar wo lala na yuþaena kiena ne Ntewa, ana mesuþa metaþan imimi vena mevane sur ve moki. Mesuþa makawean imimi vena meva moþar-poyon luas nen yuþaena lala, pe suri korena naþa mepane sur viowa lala, pog mþarera lala, a sur nailanen viowa lala.

⁵ Asuþalu akawe imimi, a aþe imimi, a akoven imimi e yuþa nakoaena. Pog-os moki, memiyuþae na memiyuþae, pe momomalio ruru re poli, a kamimi kina-nena pe po re poli.

6 Piowa manene laa pan imimi sanene, ana mesum̃a ga memiyum̃ae mesmes ga, a mesum̃a memiyum̃ae memio kiliaena, a sitomena viavi, a sinewoena. Yeririna la apisu naṽa kiamimi malena pulen Ninuna Wa, a kiamimi ṽelaga pulen sinesiena naṽa lelaga,

7 naṽa mepisawal visena la naṽa pe apisokan re poli, naṽa memiyum̃ae e m̃areraena kiena ne Ntewa, a naṽa e limamimi lala, e lepas na ṽamarua a e lepas na ṽam̃eli, mopuarar sur na mara lala vena kilaen mesmesuena taulu naviowaena.

8 Yeririna la ṽasa apisir plan imimi, a laṽasa amligan imimi mesike laa tano, laṽasa apisa ruru imimi, laṽasa apisa kare imimi paṽisi, ana pe mesitom re poli, mekila ga. Pe mepisa kotalia re yar tai poli, ana asum̃a apisu imimi sane pe mepe lelaga re nenaga.

9 Akilia ruru imimi ṽisi rui, ana asum̃a akila ke sa naṽa pe sinelan re akilia imimi poli. Memal ruru mesum̃a ga, ana asum̃a sinelan asape visae memare ga rui.

Nane sum̃a pa sanene pan imimi narui, ana pe sur korena naṽa moṽar ke nakoena lala, la taṽatete akilalua kiamimi malena na wa.

10 Pe sur korena ga naṽa naloge viowaena la moki paṽisi, ana sinemimi la kekara silaga. Pe sur korena

naṽa limamimi korena ga silaga, ana mesum̃a mekila ke yar taṽena la aṽar ke sur moki. Ana pe sur korena naṽa pe kiamimi sur re la poli, ana mepisu naṽa sur make ga pe kiamimi ga.

11 Erau nae Koren lala, pe kiamimi sitomen viowa re tai e amiu poli, naṽa mekilawania pan amiu sum̃a ga. Mepisawal sur make ga pan amiu rui, a sinemimi sii amiu paṽisi.

12 Pe mekila re suri tai naṽa pona kilawo kieta erau wo poli, ana visae kilawo e lele tai, nanene komin naṽa amiu ga apuarar sitomena viowa laṽasa e imimi sum̃a ga.

13 Ana visae ve sanene, monar nevis van amiu sa ga naruu la narui, nesape awis, ve akilawan re si kiamiu sitomena laṽasia, ana monar akilali losinemiu vike van imimi.

Avisuar ruru e la naṽa pe amlelaga re poli

14 Sineun neviṽa van amiu nesape ve asum̃a akilali re naṽa aimi ave taaga amio la naṽa pe amlelaga re poli. Ponon asitom̃alia sane ṽelaga na mesmesu amio ṽelaga na mlamulena viowa, lalua taṽatete aviran la aim lele taaga, a legiena pe erau ṽele ga amio yemalolo.

15 Kristo kiena sitomena ve taaga ṽele ga amio Yermare, a yaru naṽa mlelaga pe kiena sur re tai poli teke amio yaru naṽa pe mlelaga re poli.

16 Nono na visokanen lala asu ðele loyuma e yuma wa mana Ntewa pogos tai, a visena nene kana kinasa komin yuma wa mana Ntewa, naga pe yuma re ga tai poli, ana ita li na lelagaena kiena ne Ntewa naða mali. Naga nene taveve ga kiena visena laða, naða pisa sanini, sape

"Inu yoko nesike e la, yoko neyaloro likan la.

Inu yoko neve kiela Ntewa, yoko aimi ave kiau lus nena lala. Lev 26:12

17 *Ve sanene, sane kiela Suðe, nepisa pan kiau la nene nesape monar amolue vetan taðena lala, monar aviaða ve-tan yar viowa lala.*

Monar aim ave wa nenaga, a monar ve atol re koro-raki lala,

sanene yoko nekilia nowor-worun la aim asike amio inu.

18 *Yoko inu, sane Ntewa na mava, nekilia nevisa van la nevisave*

'Amiu aim vena neve Arimamiu, a vena amiu ave naruu nena lala.' "

7

1 Erau lala, nanene navisaarena wo lala kiena ne Ntewa naða pisape yoko naga were ita sane kiena namratava lala. Naga kila sanene pan ita po paðisi, ana popon monar tevatahon naga silaga, naða monar towe plan make kororaki e

kieta malena lala. Mlamulena viowa laða tekila e tasneta, a laða tekila ga loyuma e losineta, ana monar toðisin la make ga, monar tevim naða teve wa naða teve wa sa naða naga sinenania.

Pol kekaran paðisi naða Ntewa miyuma e la

2 Sineun nesape neviun si tan amiu nesape ve sinemiu kar imimi re, ana aligan ruru lelemimi tai e sinemiu lala, vena nekilia nevisa re si sur laða van amiu sumo wa. Papon akila sanene, komin naða pe amiu re tai poli naða mekila piowa pania, pona mekila karea, pona mekila kotalia e sur laða.

3 Ana pogos naða nepisa visena la nene, pona asitom ke asape nesitom ke piowa e amiu, pona nesape nevisa kare amiu, ana pe sa re nena nene poli þisa. Peraga, sa ga naða nepisa rui, nesape amiu na asike e losinemimi rui, a tesuma tepim tepe taaga pano pano tol naða sanena naða tesike ga e malena taaga, pona visae ita tai vane marena, yoko teloge sane ita make ga temare.

4 Lelaga nekilia nevisa sanini nevisave in na noðasine amiu keviu na keviu, noðarwar inun amiu pa þisi, a pogos naða nesitomai kiamiu yumaena wo lala, suna miila ke kiau sitomena keviu pa þisi. Lelaga naða nepane sur viowa moki, ana

asumã akila pan inu naþa nalogewoena a kekarena sumã pule manene paþisi e losineu.

⁵ Nepisa sanini komin sanene narui nanua sumo ne, pogos naþa mepa momãlivi e lepas naþa Masitonia. E yo nene, moþar ke si veveyuena m̃arera lala, kila sa naþa memarau towe m̃aga, a tasnemimi pe pulmas re tai naþa va ruru e poli.

⁶ Ana kieta Ntewa naga pe Ntewa na kila luþeluþeen sitomena kiena yaru lala naþa amloge piowa, ana naga sitomãl imimi, kila ki-amimi erau wo naþa Taetas pimi m̃alivin imimi, a pogos naþa mepisu si naga memloge po paþisi.

⁷ A pogos naþa sun pa imimi, naga pisawal sur wo la naþa amiu akila, miilaar imimi keviu paþisi. Naga pisayu sanape naþa naga m̃ena ga, pogos naþa naga pimi m̃alivi pun amiu, naga m̃al sur mok liu e amiu naþa miila naga, a pisawal sape akila mara wo e kiamiu visena la nanua ne, naþa nagane apilopu kiamiu sitomena, asumãlu asike e kiau lepasa. Pisawal sape sinemiun manene laa paþisi naþa neiãasu neyaliali amiu, a suwala, pogos naþa nemloge nene nemloge po na nemloge po!

⁸ Pogos naþa nesiri m̃aki taþena nene pimi pan amiu, nemligan pae pano ana pe

piavi re poli nesitomiyu sina, nesape visae ve neligan re ga rui. Nanene komin naþa nekilia nesape kiau visena m̃arera lala yoko monar kila amiu aloge viowagan towe m̃aga. A poglis naþa memloge navisawalena kiena Taetas, nepisu sane lelaga ga na wa, kiau m̃aki kila kare kiamiu sitomena þisa. Ana nanene na yam plas ga, siraunia avilopu amiu sina, ana kila sane nekekaran sina naþa nemligan m̃aki nene piãasu.

⁹ Sane pe nepisa re nesape nekekaran naþa m̃aki nene kila amiu amloge piowa poli, ana nekekaran ga naþa naloge viowaena nene kila apilon amiu. A kiamiu naloge viowaena nena, pe imimi re naþa mekila pimi m̃alivin amiu poli, ana Ntewa narui naga kila pimi m̃alivi.

¹⁰ Sanene, naloge viowaena nene naga naloge viowaena wo tai naþa pitomi ma e peni, naþa kila yaru vilonia vena tol natamaliaena. Ana naloge viowaena taþena, naga naloge viowaena na yomerava nini, naþa naloge viowaena viowa tai naþa yoko kila yaru loge viowagan m̃a vano vano va tol marena.

¹¹ Amiu m̃ena akilia avisu kilale sane naloge viowaena naþa Ntewa tamãn pimi pan amiu, naga kila yumãena wo tai paþisi. Kila sane

asitom urmi manenea e kiamiu malena, amāreran ke paṣisi vena kiamiu kia imi wo sina. Sumo na, sine-miu mimin naṣa apisayu napiowaena naṣa sike likan amiu, ana pogos naṣa nepis pan amiu vanonia, apisu kilale ga mrapa na wa, ana amarau. Amiu ga asuṃalu apisi ke sina ga pan amiu, a amla nakoaena pan la naṣa akila piowa, vena ve naviowaena tai su re si pun amiu.

¹² Sineun nesape nevisa ṃaki nasumo, nemligania komin naṣa nepisape nevis va lalua nene naṣa akila piowa, a sineu miye ṃena yermarua nene naṣa lalua akila kare manene laa naga. Nemligan ṃena ga komin naṣa sineun nesape monar avisu kilale sane lelaga, sine-miu si imimi, ana pogos naṣa mevis van amiu e kia kiena ne Ntewa, amiu akekaran naṣa avatanon ya naṣa mevisa.

¹³ Ana poglis naṣa Taetas pimi pisawal pan imimi sape amiu akila sanene rui, kilalua kiamimi sitomena pa metava paṣisi.

Mekekaran manene laa nene rui, ana pogos naṣa Taetas pisayu sina pan imimi, pisayu sa naṣa amiu akila manene po pania, mekekaran pa laa sane. Naga pisa ke naṣa sike amio amiu, amiila naga a apisirlua kiena sitomena, a akila si naga kekara pa ṣisi.

¹⁴ Nepisayu amiu pania nanua sumo rui, nesape nekekaran kiamiu ṗelaga wo la pa ṣisi, ana pogos naṣa piṃasu ṃalivin amiu, ana pisu ga na wa sane pe nepisokan re poli, nepisa ga lelaga. Sa ke ga nanua sumo, nepisa ke ga sur lelaga la pan amiu silaga, ana nagane, akila kiau visena naṣa pa Taetas e kiamiu lepasa pimi pe lelaga ruru ṃena ga.

¹⁵ Naga taṗatete sinen ṗesan pogos naṣa piṃasu, amiu amarau paṣisi a sine-miu kurkur, ana poglis naṣa pis pan amiu, amlogearia, apatanon ruru nena kiena visena. Kiamiu ṗelaga wo na sanene, kila sane pogos naga ṗasuṗe sina, sitoṃal amiu lue ga silaga.

¹⁶ A e kiau lepasa, nepisa ga nesape nekekara naṣa nekekara, a nagane nepisu sane nekilia nowasine ruru amiu e sur make ga e pogos make ga.

8

Popon ala nalaena

¹ Erau nae Koren lala, sinemimin mesape amiu aloge lologena na sur wo tai naṣa suṃa ṗarwowo ke yo e suṃare lala na pupia lepas naṣa Masitonia, naṣa Ntewa miyuṃaen ke e kiena lemamiena.

² E yo nene, apa aṗarpo yo e pog ṃarera lala naṣa sur moki liu kilali kare la, a pano tol naṣa pe kiela sur re

si poli, ana la nene, pe aþis re nena e kekarena ga e ya naþa la apisuia. Limala korena ga, ana memilan paþisi sane pogos naþa amloge asape nalelagaena taþena la gar Yerusalem apane mēna pog mārera, sinela miye la ana sane limala pimi pule ruruia amio sur lala vena laen vano sane kiela nalaena van li taþena la nene.

³ Pe yar re tai poli naþa pisape monar akila ve sanene, ana la ga asape akila, a nekilia ruru sane amla sur make ga naþa akilia alavia, vano tol naþa laþasa amlavia taulu ya naþa akilia alavia.

⁴ A pogos naþa aþar vi-raran punu pae rui, amligan e limamimi, amāraran asape melual mrapa tai vena liganen nalaena nini vano, komin naþa asape visae akilia alual si pulmas naiilaena na lelagaena wa taþena la sanene, yoko ve sur wo manene laa tai van la, naþa yoko akekaran vaþisi.

⁵ La apo paþisi, komin nanua sumo atamān make kiela malena sane kiela nalaena tai pa Suþe, a amligan la asike vatanon kiamimi visena, ana siraunia amla ya naþa la kiela sane nalaena tai pimi pan li na lelagaena taþena lala. Akila po taulu manene ya naþa mesitom mesape yoko akila, ana lelaga, akila mesmesun ga e nasinenanena kiena ne Ntewa.

⁶ Ana pogos naþa mepisu

le Masitonia taþena lala akila sanene, mesitom mesape popon meligan si Taetas iñas pun amiu, vena iilar amiu vena akila mēna ve sa nene. Mekilia mesape pogos naþa naga piņasu sumo, naga sumā pis pan amiu ana amiu asiar kilaen yumāena wo na sinewo nene rui, ana popon naga imi kila make ruru nena ga amio amiu.

⁷ Mepisu naþa yumāena taþena lala, asumā akila ke po rui, naþa kiamiu viawaena keviu paþisi, apisawal ke visena lelaga po paþisi, akilia sur moki rui, asumā yepemiu māen ruru yumāena, a asumā sinemiu sii imimi li nalelagaena taþena lala keviu paþisi. Akila yumāena la nene pano taulu ya naþa mesitom mesape atorokin akila, ana popon akila mēna ve sa ke ga e lepas na yumāena nakianen nalaena nene.

⁸ Nepisa sanene, ana visena nene naga pe sa re navisaluaena tai naþa yoko monar atavevea. Sur nene sike ga e amiu, ana nesitom nesape popon sa nevisayu taþena laþasa ve sanene, nepisawal sur wo la naþa akila ke rui. A pogos naþa yoko aloge, yoko kila amiu avisuveve amiu towe li laa māga sane, sane kiamiu sinesiena keviu māga yo, maran taaga sa ke kiena la nene pona peraga?

⁹ A popon tesitomāl lemamiena kiena kieta Suþe Yesu Kristo ve keviu silaga,

naþa sumo, naga sa naþa kiena sur make ga, ana naga sitom ita e yomarava, naga pitomi sa naþa pe kiena sur re tai poli, vena kila sane tekilia teim teve yar na sur moki.

¹⁰ Pogaga, nanene kiau sitomena tai nene e lepas nene. Nepisa ga nesape nepisu sane sur nene sinemiun asape akila e kas nanua rui, a nane asiar asape akila ne, ana popon manene laa naþa asumalun sina vena akila make ruruia.

¹¹ Kiamiu sitomena naki-laen sanene naga mārera ruruia nanua þa rui, a nagane popon amāreran ruru naki-laena, a vena akila va aña pe naþa atorokin akila.

¹² Ntewa pe pisa re pisape monar tela nalaena taulu ya naþa teke e limata vena tekiania, ana naga sinenan ga sape tekekaran iilaen yaru taþena, a tela nalaena torokin ya naþa tekilia telavia.

¹³ Ana poglis naþa nepiun tan amiu vena akekaran iilaena sanene, pe nesitom re nesape nekila sane yoko yumaena urmi van amiu poli, ana imi melala ga van li taþena lala.

¹⁴ Nesuma nesitom ke ga sane popon ita make ga teve maran taaga ga. E pogos nene, kiamiu sur mok liu, ana lala na peraga, pe kiela re poli, ana popon kiamiu sur komþasia vano ve kiela, vena kiela sur ma tai ve tokak ga. A pona yam laþasa visae kiamiu sur re e kas

laþasa naþa pimi ke ne, kiela sur komþasa kilia imi kila sane kiamiu narin sur ma tai. Pogos naþa tesuma teiila ita ke sanene na po, kila sane ita make ga tesuma marana taaga,

¹⁵ a yoko ve sa visena na Tus Marua tai, naþa pisa sanini, sape

“Yar naþa war kinanena ve moki vim,

yoko naga kan vano kan make nena ga, ana siraunia visu sane pe kana re si tai poli,

a naga naþa pa þar kinanena vitokaki ga, naþa pisu sane torok ga, yoko naga ve ve plasan re sur tai.” Nau 16:18

Yoko Taetas wasuþe si va gar Koren

¹⁶ Nakonua rui pimi, nesuma nesitom amiu paþisi, a nagane, nepisa potena paþisi pa Ntewa naþa naga kila pa Taetas sape sitomena mārera tai sike e naga rui, sane naga monar imasu iila amiu.

¹⁷ Ana pogos naþa mepisayu mesape imasu malivin amiu, naga kekaran ga, komin naþa kiena sitomena tai sanene sike pa e naga rui.

¹⁸ A pe naga re ga taaga poli, ana yoko meligan imi yar taþena tai imasu amio naga, naþa naga kieta puruvi tai naþa sumare la na yo moki akilia ruru naga, komin naþa naga yar wo nalologonen Lologena Wo.

19 Sumāre make ga la akekarān kiena yumāena, ana amligan lua naga vena sumā yaloro amio imimi metelivi e kieta lepasa, pogos naṗa mesumā mekilapolo ke kilavaru na iilaen li nalelagaena lala gar Yerusalem. Mekila yumāena nene komin naṗa sinemimi sii la paṗisi, a pogos naṗa atol nalaena nene yoko ailan ruru vaṗisi e ṗelaga naiila laena naṗa tekila pan la, yoko avisirlua kia kiena Suṗe va metava.

20 A mekekarān paṗisi naṗa kieta puruvi taṗena nene taveve imimi, komin naga kilia iila imimi vena visuar ruruen pupia kilavaru nene naṗa asumā akoan poloia. Sinemimin mesape mevisuaria taveve ga kana mrapa wo ne lala, pe sinemimin re si meloge visena laṗasa imi sirau poli.

21 Sinemimin mesape mekila yumāena nene sa naṗa yoko mesmesu e navisuena kiena Suṗe, a yoko mesmesu mēna e visuena kiena yar taṗena lala.

22 Ana amio lalua Taetas nene, yoko meligan puruvi taṗena iṗasu visu amiu. Naga mēna ga pe yaru tai naṗa memligan sur moki sike e limana rui, a mekilali mā naga sanene pano mepisu naṗa naga yepen māen make sur la nene. Naga pe yaru wo tai na yumāena, a pogos naṗa nepisayu kiamiu ṗelaga wo la pania, naga ṗasine amiu

paṗisi sape visae imi yumāe re amio amiu vera wo vaṗisi.

23 Sanene, e lepas puna kiau erau wo nene Taetas, monar avisu naga sane imimi ke lua narui naṗa memiyumāe veraga vena iila amiuena, a e lepas na kieta puruvi taṗena lua nene naṗa yoko aimi amio naga, monar avisu la sane aim pun amiu e kia kiena sumāre taṗena lala na lepas nene, a aimi e kia kiena Kristo naṗa kiela malena sumā kipian ke kiena ṗelaga wo lala.

24 Ana sineun nesape nevisa van amiu sane pogos naṗa la nene aim aṗalivin amiu, kiamiu malena lala monar kipian mēna kiamiu ṗelaga wo lala. Nesumā nemlologon amiu ke pan la rui, ana popon manene sane la avisu kilale ruru ga na wa e kilamarala sa naṗa nepisa ga sur na lelaga, nesape kiamiu sinesiena keviu manene paṗisi, a akilia ala navisawalena wo tai naṗa visayu amiu va va sumāre taṗena lala.

9

Nalaena naiilaena va li na lelagaena taṗena lala

1 In na nesiri plan visena moki rui e lepas na laena na kilavaru naṗa toṗar viravirania vena iilaen li na lelagaena taṗena lala nene kiena ne Ntewa, ana nesitom ke nesape asumā asitomāl ke sur la nene na wa.

2 In na nekilia ruru sane amiu akekarān naṗa asikol

e yuññaena nawar viraviranen kilavaru nalaena nene, komin naña e kas nanua ãaro pano, asuñña akila ruru ke naña ataulu kana narin kilavaru rui. A poglis naña nepa e lepas nene Masitonia nepisayu amiu pan la, nepisape amiu le Akaea lala asiar rui, a pogos naña la amloge miyur la towe mñaga, kila sane miilaar kiela sitomena pa metava vena monar amñareran laa sane vena kilaen kiela kompasia.

³ Nepisayu amiu ke pan yaru tañena lala rui, sane amiu na amiyuñae po sanene sanene, ana sa ve akila re na piowa ga! Naga ke nanene narui kila sineun neligan kieta puruvi telu nene aimñasu avisuveve ruru amiu lia, komin naña nepisa pan la nesape monar awar viraviran kilavaru la nene rui, ana la akilia aimñasu alual sane sanene pona pere wa.

⁴ Visae pere wa, monar amiu akila vilaga, komin naña lavis ke inu mñena neimñasu narui, a yoko nejñasu nemio le Masitonia lañasa, naña nepisayu amiu pan la rui. Ana visae meimñasu melual naña pe akila ruru re poli wa, yoko kieta kap mare, pupia mawaena van inu, a van amiu mñena ga, a yoko monar la avisave nepisa koskosin manene nayeluaren kiamiu kia pan la.

⁵ Nane kila narui nepisu sane monar nevisa van Taetas lala aimñasu sumon inu, ana ayuñae amio

amiu vena war viraviranen kilavaru la naña amiu apisaar asape awaria, awar-polo ruru suñña ga, ana yoko meimñasan mowaria mowar vano. Nepisa sanene, ana ve asitom re sane nesuñña nomñareran amiun ke nesape monar awar nalaena nene. Waren nalaena na sanene, naga sur tai naña ape sinewo, ana kiamiu sitomena ga kekaran nakilaena.

Navisa ruruena na ãelaga nalaen suria

⁶ Ana visena tai ne nekilia nevisa manene van amiu sanini, yaru naña mapila ve tokaki, yoko naga war ve tokaki, ana yaru naña mapila ve moki, yoko naga war ve moki.

⁷ E lepas na kianen nalaena van yar tañena, ita make ga veve taaga monar tela ga ya naña kieta sitomena pisaar sape tekila, ana pe pon re olavia naña pe okekararan re laen poli, pona olavia komin naña yaru tañena mñareran sape monar olavia. Ntewa pe sinenan re nene poli, ana naga kekaran manene yaru naña mla suria molue kome kiena sinewo a e ga e kiena sitomena naga taaga.

⁸ Ana visae ko tai naña osuñña omla ke nalaena pano, ve ositom manene re, komin naña Ntewa kilia lamaran si nalaena wo la imi van ko, ve moki na ve moki. Naga kilia kila naña silaga owar toroki e sur make ga naña sinomñania,

a metavana owar torokin naŋa owar sina ve na iilaen yuŋaena wo taŋena lala.

⁹ Nanene sane visena tai na Tus na Yauena Wa lala naŋa pisayu sinewo kiena ne Ntewa, sape

"Naga suŋa kiakian lua ke nalaena wo lala pa yar la naŋa limala korena, kiena ŋelaga wo lala sulue na sike ne." Yauena 112:9

¹⁰ A Ntewa, naga ke narui mla mrasa pan ita vena temapila e porotano, a naga ke narui naŋa kila kurusa ŋar mrasa nakilaena kata kinanena ea, a ve sanene, yoko naga la ya naŋa sinetania vena kilaen yuŋaena ea, a yoko kila kieta sur la imi ve moki, a yoko kila naŋa kieta yuŋaena mesmesu lala awar mrasnela ve moki.

¹¹ Yoko naga visu kilale kiamiu ŋelaga wo nene, naŋa silaga akekaran kianen suria, ana yoko naga lamaran sina ve moki vim van amiu, a pogos naŋa mowar kiamiu nalaena va taŋena la nene, yoko kila naŋa ita punu ga tevisa pupia potena tai va Ntewa komin navisa rurueno nowo naŋa naga suŋa kian ke pan ita.

¹² Nalaena nene naŋa yoko ala vano, yoko iila li nalelagaena wa taŋena la ve keviu naŋa asuŋa apane ke pogos m̄arera, a yoko kila ayeluar m̄ena Ntewa ve keviu vaŋisi, avisa manene potena vania vaŋisi.

¹³ Yoko ayeluar Ntewa sanene komin naŋa yoko

avisu naŋa pe asuŋa amologon re ga lologena wo kiena Kristo poli, ana asuŋa amlogear m̄ena ya naŋa pisa, a yoko avisu nalaena naŋa amlavia keviu paŋisi, naŋa yoko kilia iilala ve keviu a iila li taŋena m̄ena lala. Ana pogos naŋa apisu sur la nene, yoko avisu kilale m̄ena sane kiamiu yuŋaena suŋa kipian ke sane kiamiu viawaena m̄arera ruruia a pe lelaga na sike ne.

¹⁴ Yoko avisu naŋa lemamiena kiena ne Ntewa pule manene sanene e losinemiu, a yoko asitom amiu vano vano ŋisa, yoko sinela ye amiu, yoko asuŋa alen wo amiu silaga.

¹⁵ Popon avisa potena van amiu komin kiamiu nalaena wo na sanene, ana po m̄ena ga vena ita punu ga tevisa manene potena van Ntewa silaga komin nalaena tanea naŋa naga mla pan ita, naŋa narina ne nane Yesu Kristo.

10

Pol mla navisatam̄eena pa la naŋa apisa kare kiena yuŋaena

¹ Erau lala, akilia sane in ga Pol nesuŋa nesiri piŋasu, ana sineun nesape ala kiau visena e ŋelaga m̄a nena naŋa sike e Kristo, naŋa naga mom̄au po a malumu po. Naga ke nene narui ŋelaga naŋa nesuŋa noŋikeyon kilaena pan amiu nanua sumo, ana nekilia m̄a sane yaru laŋasa asuŋa apisa kare in ke vanonia.

Asumña apisa ke asape pogos naña nesike nemio amiu, in na nemalumu manene laa, a nemaraun visena, ana asape pogos naña nesiri piñasu, nekila ga sane in na yaru tai naña nekilia nevis mārera, komin ga naña nesike perinan amiu.

² Na nene na pogaga, ana monar akilia sane pogos naña neim nomālivin amiu, visae nevisu sane popon nevis mārera, nekilia nekila ga narui. Ana sur ne nanene narui nesape nevisa van amiu, a nepisa awis pan amiu, neviun manene van amiu vena akilali napiowaena la nene vim wo towe laa ga wa, pogos naña pe nepim nomālivi re pun amiu poli wa. Visae ve sanene, pogos naña neiñasu, yoko ve sur re si tai naña monar nevis mārera ea, ana visae peraga, in na pe nemaraun re nena nakuanen visena lañasa naña mārera na mārera van la naña asike loyuni e napiowaena la nene poli, a naña apisa kare imimi ke ne, apisape memiyunāe taveve ke ga sitomena na yomarava.

³ Lelaga, ita make ga tesike e yomarava nini, ana imimi pe metaveve re kiena ñelaga poli. A lelaga, mesuni mekila ke mara tai e yomarava, ana mara nena na pe nae re e yo nini poli.

⁴ Mesuni meşikol ke mara tai naña māreraena lala nae ma e peni asuni

akila ke pan māreraena lala na yo naloge viowaena, a suri na mara la naña mesuni moñaria, pe ape na yomarava re nini poli, ana mekila ke mara moñar ke māreraena kiena Ninuna Wa naña kilia yumu plan make yo mārera la naña sur viowa la asuni atapolou ke ea.

⁵ Visae avisa visena viowa lañas na kaween yuniāena kiena Suñe, ana mekilia metaulu woga. A visae avilaven, akilali naña avisaluñar kiena yuniāena, ana mekilia meva mowarpoyo vena kilaen yar la akilia naga e kiela malena. Visae asuniālu amio sitomena viowa lala, ana mekilia mevilon yar la nene aimi naña kiela sitomena imi mārera vena ataveve ga Kristo.

⁶ Yoko mekilia mekila ve sanene van amiu vano vano atañan amiu, vena aligan amiu asu vatanon visena kiena Suñe, a siraunia, yoko mekila mā vano va e yo tañena la naña yaru na kaween naga asike mēna ea.

⁷ Ana e lepas na yaru nene naña pe purpes nen napiowaena nene, pona amiu asuni apisa ke asape sur punu ga pogaga komin naña yaru nene pisape naga pe yeririna tai kiena Yesu yo? Ana awis, ve avisu re ga kulyepena, añionli avisuveve sur lelaga naña sike pae e maramiu rui. Naga pisape pe yeririna kiena Yesu na pogaga, ana naga suni kila ke piowa, a popon naga visu

ruru si kiena malena. Sine-miun ke yagogonen naga na wa, ana sanape, inu m̃ena ga nepe yeririna kiena Yesu, ana komin ya ne yepemiu mavin yagogon inuena?

8 Nepisa sanene, pona yoko laṣasa avisa kare in sina avisave in na sineun ga netaulu luen suria, ana pe sa re nene poli. Pona lelaga sane pogos laṣasa noṣarwar inu paṣisi yo, pona nesuṃa nepisayu manene sane imimi ke narui mesuṃa mepisuar amiu, ana pe nesitom re nesape nekila sur tai piowa naṣa monar nemawania. Nesuṃa nepisayu amiu sanene komin naṣa Suṣe ga mligan amiu e limamimi nanua rui vena mekila kiamiu malena amio naga va metava. Visae amiu asitom avisave mesuṃa mepis ke pan amiu vena kila kareen si kiamiu malena, pe sa re nena nene poli.

9 A visae asitom ke asape in na nepe yar na sinemimiena tai naṣa nesuṃa nesiri ke m̃aki la nene pim̃asu vena kila sane monar amaraun inu, naga m̃ena nene pe mesmesu re poli.

10 Nekilia nesape laṣasa asuṃa apisayu in ke sanene rui, asape "Suwala, Pol sur nene, naga ga kiena m̃aki lala apulen visena urmi la naṣa m̃arera, ana visae ovisu naga, naga sane pe yar malmale kar ga tai, a visae ologe naga visi, melala ga."

11 Ana sineun nesape nevisa van la nene sane popon avisu kilale sane ya naṣa mesiriwal ke e m̃aki, pogos naṣa pe mesu re memio amiu poli, naga maran taaga ga sa ke e ya naṣa yoko mesuṃa mekila e maramiu, pogos naṣa mesike memio amiu.

12 Nepisa sanene, ana pe sineun re visaen sur ve moki poli vena kilaen si kiamimi kia va metava. Pe sineun re naṣa meim sane yaru taṣena laṣas poli, naṣa apilaven manene visawalen si kiela sur wo lala. Yar la ne sanene asuṃa apisuveve ke kiela erau lala, a asuṃa apisuveve ke m̃ena yar taṣena lala, ana asitom asape la apo taulu la, ana naga nene pe yuṃaena na wowe ga tai, komin naṣa pona la punu ga nene apiowa maran taaga yo.

13 Sanene, yoko ve nevisayu manene imimi re va sanene, ana monar nevisa sur laṣasa van amiu naṣa atorokin yuṃaena lala naṣa Ntewa mligan e limamimi, a loyuṃa ea, pano tol sur laṣasa e lepas navisuar amiuena naṣa mesuṃa mekila.

14 Pe mesitom re naṣa meva manene poli vena mekilali naṣa mesu metavan amiu, ana mesmesun naṣa mekilia mela visena laṣasa naṣa monar avatanonia, komin naṣa ve sinemiu ṣesan re sane imimi ke narui naṣa moṣar ṣesan lologena wo kiena Kristo pimi pimi

yalen silau pimi tol amiu.

¹⁵ Visae tañena lañasa la apimpes pun amiu, yoko ve mesitom re navisuar amiueña, pona nalaena visena la ne sanene van amiu. Ana siraun naña mesiar yuññaena memio amiu, monar meva re laa na wa memio amiu. Sinemimin ga naña kiamiu naviawaena sumña kapuru silaga, a mekekaran manenea visae kiamimi yuññaena kilia imi ve keviu laa sane, ve e re ga e kiamiu yo,

¹⁶ ana yoko mekekaran vañisi visae amiu akilia aiila imimi vena kilaen sane teva re laa ga wa vena lologonen lologena wo va e purvanua tañena lala na pun amiu lepas ãasa na vano, vena teva tetepo yomaru e yo naña yar tañena lala pe apa amlologo re e poli wa. Sanene, visae pogos tai tevisayu yuññaena lala naña yoko tekila e yo la nene, yoko tañatete si avisa kare ita avisave tesumña tepilaven ke ga mrasa naña molue e lokove kana yar tañena! E pogos nene, yoko la akilia sane tesumña tepisayu mrasa naña molue ga e kata lokove naña ita ga temapila.

¹⁷ Sitomena la nene apowo pañisi, ana popon ve towarwar itan re sur naña tekila, komin Tus Wa pis rui, sape

“Yaru naña sinenan vilaveena sur tai, monar vilave ga e ya naña Ntewa kila.” Ser 9:24

¹⁸ A pe pon re ita ga teyeluar ita si poli, komin yar wo naña lelaga, pe naga re naña naga ga pisa si sape naga po, ana naga naña Ntewa ga pisa sape naga po.

11

Le Koren lala ataveve nalogena lala navisokanena

¹ Pona apulo visena la ãasa naña nesiri rui, asitom asape nepis wowe yo, ana awis, sineun nesape akila kiamiu sitomena ve piavi li laa sane e inu, ana yoko nekilali naña nevisa si lañasa.

² Ana monar nevisa visena la nene komin naña silaga nesumña nesitom amiu pañisi. Yoko nevisa ve sanini, sane nepisu amiu sane amiu na kiau sira mñee tanea tai, naña nepisalar vena talopa amio kiena yar mesmesu nene naña Kristo. Nemloge sane nepieluen ruru amiu nenaga, komin naña sineun visuar ruru amiueña vena ave lelaga e visaarena nene, a naga nene sa ga Ntewa, naña naga mñena ga pieluen ruru ita, pe sinenan re sape teligan naga poli vena teva si varau.

³ A inu mñena ga nema-rau towe mñaga sane sañisi yar tañena imi were si kiamiu sitomena va ve tañena. Sa nanua sumo ne, lomara nene pimi pisa kotalia sira naña Iv, kila kotalia kila mloru e mlamulena piowa, ana pe sineun re nenaga vena pogos tai ve alelaga re

si e Kristo, sa p̃isi ve sinemiu sii ruru re si naga taaga.

4 Nepisa sanene komin nãpa nepisu kilale towe m̃a p̃arimiu rui. Pogosa nãpa nalologena tai iñasu visayu Yesu tãp̃ena tai nãpa pe Yesu re nãpa memlologon ke poli, ana alelaga ke e naga veraga. A pogosa nãpa ninuna tãp̃ena imi m̃alivin amiu nãpa ve Ninuna re nene nãpa Ntewa mligania, apulan amiyopua ga. Pona pogosa nãpa lologena wo tãp̃ena tai imi m̃alivin amiu, yoko akekaran logearen naga veraga.

5 Nalologena tãp̃ena la apisa kotalia amiu ruru nenaga e sur la nene, ana nepisu nãpa amiu asum̃a asitom urmi manene laa e la. Amiu akila sa nãpa la ga ape nalologena e kieta yomarava nini, a amligan inu nesike tano, ana pe nesitom re nesape nanene naga mesmesu poli.

6 Lelaga, nekilia nesape yar lãpasa asitom ke asape in na pe nemlologo ruru re po poli, ana nekilia nesape pe yar re si tai nãpa kilia sur taulu inu poli, a nesitom nesape amiu apisu kilale suri nene rui, komin nãpa sum̃a m̃alivi ke e yum̃aena punu ga nãpa nekila ke ne e maramiu.

7 Nekilia nesape e lepas na warpoloen kilavaru nene, yar lãpas pe akekaran re nenaga, ana nemninue ga komin ya ne sanene. Pona

asitom asape nepiun ke kilavaru nene ve kiau ga? Peraga rui, komin pogosa nãpa nepimin nemlologon Lologena Wo kiena ne Ntewa pan amiu, pe nepisali re nesape ala sur tai van inu poli. In na nemligan inu nesike laa tano, vena nekilia nevisirlua amiu ava metava, ana pona amiu p̃asia sinemiu karinun nãpa nekila sanene? Pona asitom asape in na nekila piowa ga nãpa pe nepiun re suri tai pan amiu e pogosa nene poli yo?

8 Nekilia nevisa mesmesun van amiu nevisave e poglis nene, sum̃are tãp̃ena lala asum̃a amligan nalaena pimi vena iila inu, a nesum̃a nakan ke ga kilavaru nene pogosa nãpa nemiyum̃ae kiamiu ke ne. Ana pe nekila re sur wo tai pan la nene poli e pogosa nene, ana nemloge sane sa ga nesum̃a nepinaun la ke ga.

9 A pogosa nãpa nesike nemio amiu, lum̃au plasa pano pano p̃isa, ana puruvi la lua nãpa akom Masitonia apitomi apisu kilale nãpa nemloge ke piowa sanene ana apisuar ruru inu. Pe nepim netag li re pan amiu poli vanon sur tai, a nepisaaria sane yoko tãpatete nekila kare amiu nãpa nom̃areran amiu nesape monar akila sanene pona sanene pan inu.

10 Nepisarar sanene komin nãpa yepmavin yar la asum̃a avisa kare inu asape visokar

inun kiamiu kilavaru, ana yoko nevisawal kiau navisaarena nene va kar ga e yo punu ga e lepas nene Akaea. Pe nemarau re nena, nepisaaria e kia kiena ne Kristo naŭa kiena visena lelaga sike e inu sane yoko nekila ga narui.

¹¹ Ana pogos naŭa nepisa sanene, pona yar laŭasa yoko avisave sineun ga kila kareen kiamiu kia, pona asitom asape pe sineu sii amiu re poli yo, ana in na pe sa re nena nene ŭisa. Ntewa kilia ruru sane sineu sii amiu paŭisi.

¹² Ana monar nomareran ga sane visaarena naŭa nepisa, yoko monar nekila ga narui, komin naŭa sineun kemaren kapi kiena taŭena la nene naŭa asuŭa apilave kar ke sanene. Asuŭa apisali ke pan amiu asape asuŭa amiyuŭae lele taaga amio imimi, asape akila ga yuŭaena ŭa nena naŭa mesuŭa mekila ke ne, ana pe sa re nene poli.

¹³ Yar la ne sanene ape nalologena navisokanena ga, amiyuŭae pe mesmes re nena poli, ana asuŭa akila kotalia amiu ke ga li na lelagaena lala, sane aŭar marana nalologena lelaga lala kiena Kristo.

¹⁴ Ana monar ve ailan re naŭa akila sanene, komin kiela yerkawa naŭa Yermare, naga ŭena ga suŭa kila ke sanene rui. Naga kilia kila sane naga imi ve navisi wo na yomerarava,

¹⁵ ana tepisu naŭa kiena yar lala na yuŭaena akila kotalia ke ŭena yaru lala, akila la sane la ape yar na kilaen ŭelaga mesmesu. Ana pogaga, tekilia sane yoko ava ga narui aŭisi e yo naŭa mesmesun ga kiela yuŭaena viowa lala.

¹⁶ Ana sa naŭa nepisa rui, pe sineun re sane nevisi ana kila laŭasa asape nepe wowe, ana visae sinelan visaena, ataŭan avisa. Ana visae ve sanene, popon la akila van inu sa naŭa akila pa wowe lala, sane ve avisaluŭar in re sumo wa, ana ataŭan nevisa ya naŭa sineun nesape nevisa.

¹⁷ Pogos naŭa nesuŭa nepisayu ke kiamimi yuŭaena, visae nevis vilaveena manenea, kila sane pe lelaga kemua naŭa nesuŭa nepis wowe, a yoko Suŭe taŭatete kekarania.

¹⁸ Pe pon re tevis vilave manene poli, ana in na pe nesa re yaru taŭena la naŭa asuŭa apis vilaveena kiela sur lala na yomarava nini, komin naŭa visae nevis vilave, nesuŭa nepisayu ke ga sur wo lala.

¹⁹ A nepisu naŭa asuŭa sinemiu miye ke yar taŭena lala naŭa amiu asitom ke sane la ape wowe, komin naŭa apisu sane la ape taŭena, pe atol re manmaruaena wo nene poli naŭa amiu asitom ke asape asike ea. Ana visae asitom ke asape in ŭena nepe wowe, komin ya ne taŭatete akila

kiamiu sitomena ve piavi laa sane e inu mēna?

²⁰ Nepisu naŋa asumā atamān ke pa nalologena navisokanena taŋena la nene vena akila sur viowa la ve moki van amiu. Akila van amiu sa naŋa amiu ape kiela yar na yumāena lala, la amiyelelain amiu, aŋar kiamiu sur lala, amligan la asu metavan amiu, a visae sinelania akilia alipa maramiu. Amiu asumā atamān akila sanene, ana sanape? Ana pogos naŋa nepisa ga visena tai pan amiu, komin ya ne yepemiu mavin yagogonena?

²¹ Pona popon manene visae in mēna nesumā nekila ŋelaga kar la ne sanene van amiu, ana pona kila amiu akekaran inu ga yo na wa? Ana pe sineyeena, in na nemalum laa paŋisi yo, in na pe netorokin re nekila nene poli yo?

Pogaga, nepisa visena nene, nekilia sane yoko yar laŋasa avisave nesumā nepis wowe ke sina ga, ana sineun nesape visae nalologena taŋena la nene asitom sane akilia avis vilave komin naŋa asitom asape sur laŋasa na lepas pula naga po, ana in mēna nekilia nevis vilaveena sur laŋasa na sanene.

²² Visae asumā avisir plan la ke asape la ape yer Epru, ana in mēna nepe yer Epru. Visae asumālun avisave la ape yaru na lepas nene Is-

rael, ana in mēna nae yo nene. Visae aligan la metava komin naŋa apisape la ape lus kiena Epraam nena ga, ana in mēna nepe lus nene.

²³ Ana yoko neviun naviunena tai van amiu narui, sane la nene amiyumāe kiena Kristo pa tol yumāena naŋa inu nemiyumāenia? Peraga, inu nesitom sane in na nekila po manene laa taulu la. Piowa ga naŋa nesumā nepisayu inu ke sina sanene, ana ŋarimiu la mārera paŋisi kila sane in mēna lavis ŋaruu ve wowe, nane nesumālu nepis sanene. Ana sur nene na lelaga paŋisi, naŋa in na nekila pupia yumāena la taulu la, yerkawa la akoven inu e yumā naloge viowaena yam moki taulu la, aŋe inu yam via nopulo ŋele sina, a yam moki mēna ga naŋa pano-o lavis ga nemare.

²⁴ Nekilia sane yam lima rui, yerkawa kiena ne le Yu lala aŋe inu naŋa yam taaga, kovilva kakapuru e mosineu yam lualima yam telu pa ovari [39], ana akila sanene yam lima. Apisalupŋaria asape ve akila re va tol lualima yam ve vari [40], komin visae peraga, vena marena ga narui.

²⁵ Ana yam telu aŋe inu e laki lala, a yam si tai akove inu e kilavaru pano pano lavis nemare. Yam telu nokulu e sive naŋa waa talilu, e pogos la tai

nene, sive mian inu m̃aga tol lemalo wetelu tai a legiena wetelu si tai.

²⁶ Pupia yalena piayavi lala, nemialoro e la yam moki manene laa, a e pogos la nene nepane sur la moki liu nãpa namarena ga. Wii lala na p̃alu lavis ayanlua inu nevano, yar la nãpa ãnevinaun ke yar lala ãmene inu, kiau yeririna ga lala sa nãpa le Yu lala apisu piowa e inu, a la nãpa pe ape le Yu re poli akila kare inu m̃ena ga. Nepa e yo nape, sane pulkumali, pona yom̃arua, pona losi, ana nepane pog m̃arera, ana silaga, puruvi navisokanena la nene, asum̃a akawe inu.

²⁷ Sila ga nepa nemio yum̃aena m̃arera a pog m̃arera, nepano nãpa nomalio p̃ele ga, nepano nãpa moto kar inu pãpisi a viso kar inu nãpa pe kinanena re nena poli, a nepano nãpa pe nom̃al re yo natapolounen miava poli.

²⁸ A metavan pog m̃arera la nene, silaga nesum̃a nesitom̃al luen ga kiau yum̃aena nemio sum̃are lala, nãpa sane sur tai nãpa urmi na urmi e kiau malena.

²⁹ A nesitom̃ amiū m̃ena ga pãpisi, nãpa visae nevisu amiū li na lelagaena yaru tai imi malumu, yoko kila neloge sane yepeu malumunia, a visae neloge nãpa amiū tai loru e mlamulena viowa, yoko kila nãpa neloge sineu

laea pãpisi.

³⁰ Nanene sur viowa la nãpa nesum̃a nepisuia, ana nepisu sane nemalumun manene laa yum̃aena kiena Sũpe, ana pe nekila re sur wo tai nãpa nekilia nevis vilaveena poli, kila sane nesum̃a nepis vilave e pog viowa la nene nãpa nepanea.

³¹ A kieta Ntewa, nãpa naga pe Arimana Sũpe Yesu, nãpa yoko teyeluar luen ga kiena kia, naga kilia sape pe nepisokan re poli, sur la nãpa nepisa ke ne ape lelaga make ga.

³² A pupia sur viowa si tai nãpa nom̃alia, pe nepisa re ma metava poli, nanene e poglis nãpa nepa e pupia pulkumali nãpa Tam̃askas. E poglis nene, p̃arin sũpe nae lepas nene naga yar nãpa Aretas, a kiena yerkawa nãpa naga pisirlua vena visuaren kiena pulkumali sinenan sape tarar inu, ana pitetalia kiena lokul na taren yaru lala apa asuwo make mralaea punu ga e yo nene vena ve noure re.

³³ Lavis atol inu, ana erau lãpasa amiila inu, akonwan inu e los nen pupia karo tai, ana apiar e kilika, asum̃alu metava e pupia arman kove na yo nene, amligan malumun pito tano vanua e yepas nen kove nene, pito malum m̃a pito tol tano, ana nomolue e karo nene nopure nepano.

12

Sur la naŕa Pol pisu e mēniena

¹ Poga, nepisu sane visae nesuŕa nepisayu in ke sanene wa, yoko taŕatete vilon kiamiu sitomena imi wo sina, ana pogaga, nemloge sane sineun nesikol si visena nevisayu sur la naŕa nepisua pona sur la naŕa Suŕe kilologia pan inu e mēniena lala.

² Ana yoko nesunyu yar kiena Kristo tai sumo wa, naŕa nekilia ruru naga, naŕa kas lualima taaga pa vari [14] ŕaro rui, naga suŕa ga milan aŕere naga pa kate ma e peni ma metava. Nemninue ga pa amio tasnena wetelu, pona apitom aŕerelua ga ninuna pavini, Ntewa ga kilia.

³ Ana pe sur korena ga naŕa visae pa e tasnena pona pa e ninuna ga, nekilia nesape lelaga sane yar nene pavini yalen silau pisu loyumu e m̄ata um̄a tanea e yo nene.

⁴ Naga mloge sur mok liu naŕa pe navisawalen re si poli, naŕa pe visena re si na yomarava laŕas poli naŕa torokin navisayuena.

⁵ Ana pogos naŕa nepisayu yar nene, pona amilan yo, apisape ke, yar nene, naga pe yar tanea tai naŕa ne. Ana sanape, visae nevisave pe yar taŕena re poli, ana nepisayu in ke ga, pona yoko avisa ga avisave nanene naga pe pe sur re tai poli a? Sanene, nepisu sane visae

sineun nevisayu pupia sur laŕasa sanene van amiu, ponon nevisa ga e kia kiena yar taŕena, vena akekaran naŕa alelaga ea, ana e kiau kia, yoko nevisayu ga kiau narin sur laŕasia.

⁶ A visae sineun nevis vilave e pupia sur la naŕa nekila, yoko taŕatete si yar tai kilia visave nesuŕa nepis wowe, komin sur la punu ga ape lelaga make ga. Ana pe sineun manene re nevisa sur la ne sanene poli, komin naŕa pe pon re nekilali aligan inu metava vanon sur laŕasa naŕa pe apisuli re poli wa pona pe amlogeli re poli wa, ana in ga nesuŕa nepisa. Sineun nesape asuŕa avisuveve inu e yumuena ya naŕa apisu nekila ke pan amiu, a e visena ya naŕa nepisa pan amiu.

⁷ A nepisu sane Ntewa mēna naga yepen mavin sape kiau sitomena va manene laa metava vanon mēniena lala pona sur la naŕa naga pisa lologia ke pan inu, a naga mligan napiowaena tai sike e tasneu naŕa nemloge sane kurumol tai naŕa Yermare suŕa miyur inu ke e silaga, naŕa suŕa kila tasneu mlalaea, a suŕa kila kiau sitomena suŕa ga tano.

⁸ Nepiun tan Suŕe vena lalua sur nene vetan tasneu, ana pe kila re poli, ana yam lua sina nemleninia, yoko kana yam telu nena, ana peraga rui.

⁹ Ana naga pis ga pan

inu, pisa sanini sape “Yoko kiau lemamiena ga torokin uarar ko, komin kiau m̃areraena kilia yuṁae ve keviu manenea e pogos naṁa yuṁae amio kioṁa malumuena.” Visena ne nanene narui kila sane nekekarān nevisayu manene in laa sane, ana yoko nevisayu ga kiau malumuena lala, vena kila sane m̃areraena kiena Kristo kilia yuṁae kome inu sanene, sa naṁa naga pisa.

¹⁰ Sanene, vena kila kiena kia imi ve keviu manene laa sane, netaṁan sane nekekarān malumuena la se tasneu, pona avisu viowa e inu, pona nelual pog m̃arera lala, pona akila kare inu, pona neva nowarpoyo e sur viowa lala, komin naṁa nekilia sane pogos naṁa yepeu malumu, Kristo ga yoko kila nom̃arera.

¹¹ Suwala! Nesitom̃al ke visena la naṁa nepisayu e yo nini, nepisu sane lelaga, nepisi sa naṁa nepe wowe paṁisi. Aviewo inu, ana po ṁena ga naṁa apisu kilale sane amiu ke narui naṁa akila nepisi sanene. Nesitom ke nesape amiu ke narui yoko asum̃a avisayu ruru inu, naṁa akekarān sur wo la naṁa nekila pan amiu rui, ana peraga, asum̃a apisa kare ruru inu nena ga. Nekilia nesape in na nepe sur korena ga, ana pe nesitom re nesape in na nepiowa taulu nalologena navisokanen taṁena la poli, ana vanon ya ne asum̃a amieluar la sanene?

¹² Popon asitom̃al si sur la naṁa nekila likan amiu, naṁa pisawal inu sape in ke narui nepe nalologena lelaga. Sila ga, kiau sitomena piavi ruruia vena yuṁae malumu amio amiu, a nekila amiu apisu kile lala, amio sur nailanena lala, amio kile lala na nam̃areraena kiena ne Ntewa.

¹³ Nekila sur make ga pan amiu po paṁisi, maran taaga e ya naṁa nekila pan sum̃are taṁena lala, ana la pe apismumun re sur tai poli, ana amiu na apis liu wa. Sur ga tai naṁa nekila nemio la ana pe nekila re nemio amiu poli, pe nepiun amiu re poli nesape avisuar inu pona aiila inu, sa naṁa la akila, ana pona nane nekila pal e nene yo? Visae ve sanene, aviewo inunia, komin naṁa visae pona neviun ga sur ve moki vetan amiu vera na yoko akekarān in ga na wa?

¹⁴ Pogaga, nagane narui nesum̃a nekila ruru ke nesape neiṁasu nevisu amiu sina, naṁa kana yam telu ne narui. Nepisaar nesape yoko ve nekila re yuṁaena van amiu, komin naṁa ve neiṁasun re vena kiamiu sur la iila inu, a neiṁasun vena neiila amiu. Nanene sane ata lala a auya lala amio narila lala, naṁa pe yuṁaena kiena re nin sisi la poli naṁa avisuar kiela yermarua lala, ana yermarua ke la narui monar avisuar ruru narila lala,

¹⁵ ana visae sanene, in na nekekarān ga naṁa nekian

make kiau suria, amio mēna kiau malena, vena iila ami-uena. In na nekila nekila sanene komin naŋa sineu sii amiu manene paŋisi, ana nemloge piowa komin naŋa nepisu sane pog naŋa kiau sinesiena e amiu sumā pa manene ke metava, ana kiamiu sinesiena e inu sumā pito lilue ke ga tano.

¹⁶ Nepisa nanene komin nemloge visena taŋena e amiu. Asumā apisu kilale ke asape pogos naŋa nesike nemio amiu, pe nekila re yuṁaena tai māraera pan amiu ve navisuarinena poli, a pe nakan re nena kiamiu kilavaru poli, ana sitomena tai teke ga e amiu wa. Amiu apisa apisape in na nepe manmarua po e lepas nakilakotaliaen yaru, ana asitom ke asape nesumā nekila vin-aun ke mrapa na visa kotalia amiuena vanon kiamiu sur lala.

¹⁷ Ana pe sa re nena nene poli ŋisa. Asitom ruruli la naŋa nepitetalia la apiṁas pun amiu. Apisu naŋa akila kare amiu e sur tai, pona aŋar kiamiu sur laŋasa pe kiau? Pe nesitom re poli.

¹⁸ A sanapen mēna pogos naŋa nomāraeran Taetas sane naga amio kieta puruvi taŋena nene, lalua monar amālivin amiu? Apisu naŋa lalua akilakokanin ga naŋa awar kiamiu kilavaru laŋasa? Peraga, komin imimi sane ŋegas taaga ga, naŋa Ninuna taaga ga sike e imimi, a mesumā metaveve

mrapa na yuṁaena taaga ga, naŋa pe mesitom re nena naŋa nakilaen yuṁaena kiena Suŋe vena mowar sur laŋasa ve kiamimi.

Pol sitom manene paŋisi sape pogos naŋa va gar Koren yoko ve sanape?

¹⁹ Nesumā nepisayu ke kiau yuṁaena la sanene, pona asitom ke asape noŋikeyon nekilalua kiau kia va metava e maramiu yo vena ve asitom re si viowa e inu. Ana peraga, in na pe nesitomāl inu re poli, ana nesumā nesitomāl amiu ga, a visena la naŋa nepisa, nepis sane yar kiena Kristo tai, e marana Ntewa, vena iilaen kiamiu malena.

²⁰ Nepisa visena la nene komin nemarau paŋisi sane pe pon re naŋa nomālivin si amiu poli, ana nevisu naŋa amiu asike e yo tai naŋa piowa paŋisi e kiau sitomena, a nemaraun mēna ga sa ŋisi yepemiu mavin inu. Visae ve sa nene kilia kila sane teveveyun ita, pona tesitom ita viowa, pona sineta kar ita, pona ve tesitom re si yar taŋena ana tesitomāl ita ga veve taaga. E pogos la ne sanene, yar kilia viueli, kilia vismumun yar taŋena, kilia vis vilave, a kilia māga manene mēna ga. Visae va sanene, ana viowa narui.

²¹ A nemaraun manene mēna ga sane pogos naŋa nowasuŋe si neim pun amiu la nene, yoko nevisu kiau yuṁaena lala e amiu sane aviowa ruru make nenaga.

A visae ve sa nene, yoko kila inu nemawan Ntewa vaṗisi, yoko kila inu neloge sane naga mligan inu nepito tano keviu paṗisi e maramiu. Ana nepisu sane yoko monar ve sa ga nene narui, komin pupia mlamulena viowa naṗa amiu laṗasa asumā akila ke ne naga pe ṗelaga na kororaki na kolau naṗa kilaro navisaluaena naṗa Ntewa mligan pa yermēne amio sira vena atavevea, a pe apilon la re nena ea ṗisa, ana amiu ataṃan ga naṗa la asumā akila.

13

Visena maro na weṗege laena

¹ Erau lala, sa naṗa nepisa ne, nanene yam telun naṗa nemialoro naṗa yoko nekila vena neimi neyalial li mā amiu, a pona yoko yam ve telun naṗa nevisi van amiu komin napiowaena nene. Nanene kila narui nesitoṃal visena tai na Tus Wa naṗa pisa sanini, sape

“Pogos naṗa apa kumali apis pa yar tai vanon mlamulena viowa tai, monar yar ve lua pona ve telu naṗa akilia avisawal mlamulena viowa nene, vena kila sane avisu sane lelaga.” Naw 19:15

² Nesitoṃal nene komin pogos naṗa nepim ṗesan noṗarpoyo pun amiu yam lua nanua sumo ne, nepis nemio amiu la naṗa akila mlamulena viowa nene,

nanene naga pogos naṗa nekila ṗesania. A nagane nesumā nepis ke sina ga yam lua pan la e māki nini, a visae neim nevis sina, naga nene kila kana yam telu nena. A sineun nesape nevisa van la nene, amio la naṗa asike e yepas nela, visae neimāsu nevis sina, nanene yoko ve nasineyeena to re si e inu narui, yoko nelipere la e nakoaena māraera tai.

³ Amiu asumā apisa ke asape popon nekilologia inu towe māga sane ve lelaga naṗa Kristo sumā pis ke ṗarpoyo e kiau visena lala, ana visae sinemiun sanene, popon aim ayagogon inu e poglis nene, ana yoko avisu ga na wa. Yoko avisu sane pogos naṗa Kristo sinenan kilaen kiena yumāena e amiu, naga pe malum re nena ga, ana naga kilia yumāe amio kiena māraeraena make ga.

⁴ Pogos naṗa aṃear naga mare e laki torovia, tepisu naṗa tasnena pimi malumu nenaga, ana pogos naṗa sumālu e marena mali sina, naga pule ruru nenaga e māraeraena kiena ne Ntewa. Ana imimi mēna memalumu sane naga, ana pogos naṗa mekila kiena yumāena naiila amiuenta, mesumā memiyumāe ke memio māraeraena naṗa Ntewa taṃan pan imimi.

⁵ Sineun mēna nevisawal nesape nevisu sane amiu asumā amlipere inu manene laa, ana sanape narui,

tařatete nařa amiu ga akilia aliřere amiu re sina, sane kiamiu viawaena suřa řarera ke ga wa pona sanape? Avisu ruru amiu, sane asuřa apisu kilale ke sane Yesu Kristo suřa miyuřae ke e kiamiu malena wa, pona peraga? A visae peraga, pona lařasa asike nena e malena nařa Suře pe su re nena e poli, a pe ape nalelagaena re nařa pe lelaga poli.

⁶ A visae pogos tai visae sinemiun avisuveve řena kiamimi malena, naga pogaga, ana sineun manene pařisi sane yoko avisu kilale nařa Suře suřa miyuřae ke e kiamimi malena ana pe mekila pal re kana nin kinakinas tai poli.

⁷ A mesuřa memřen ke pa Ntewa vena yuřae e kiamiu malena vena amiu řena ve akila pal re suri tai. Visae ave sanene, yoko kilia kila řena kiamimi kia wo, komin imimi ke narui mepian amiu, ana pe memřenwo amiu re poli komin ga kiamimi kia. Visae yar lala avisu sane memiyuřae piowa sanape, nanene na pogaga, ana kiamimi pupia sitomena, sinemimin nařa asuřa akilalue ga mesmes silaga.

⁸ A imimi řena ga, sinemimin nařa kiamimi yuřaena make ga mesmes ga e visena lelaga kiena Suře, ve sinemimin re si kilaen sur tai nařa welua si kiena visena lelaga vito tano.

⁹ Mesuřa memiyuřae kiena ke ga, a visae pogos tai kila imimi meim memalumu, mekekaran ga, komin nařa mekilia mesape pogos nařa meim memalumu, ana amiu aim ařarera. Mesuřa memlotun ke ga na nene, sane yoko asuřa aimi awo manene silaga.

¹⁰ Sitomena ne nanene kila nesiri řaki nene piřasu pan amiu nagane e pogos nařa nesike perinan amiu wa. Sineun nesape alogearia, a visae akila, yoko pogos nařa neiřasu tařatete nevis řarera van amiu. Suře mligan amiu e luřau vena nevisuar amiu, pe nakila kare amiuen re poli, ana nakila amiuenta ava metava. A visae neiřasu nevisu ve sanape, yoko monar nekila řarera van amiu e ga e ya nařa mesmesun nekila.

Pol pisa pokolemalo pan la

¹¹ Erau lala, nepim e kiau visena maro narui, nevisa ga pokolemalo van amiu. Awis, akilali nařa akila ruru kiamiu mrapa mesmesu. Alogear ruru suri la nařa nepiun tan amiu. Amiu punu ga atařan ga aviranar amiu e sitomena wo tai. Asururu ga e řelaga namalumena, ana yoko Ntewa na sinesiena a na suřarena sike ařio amiu.

¹² Pogos nařa asuřa avitawe amiu, atalopan ruru amiu, aviran pipimiu e kekarena wa.

¹³ Nalelagaena wa lala nae
e nini apisa m̃ena kiela
pokolemalo pan amiu.

¹⁴ Ana kiau leniena nesape
yoko lemamiena kiena kieta
Suṽe Yesu Kristo, amio sine-
siena kiena ne Ntewa, amio
ṽaṽagena kiena Ninuna Wa,
asike amio ita make ga.

Inu na, Pol.

**Maki Naþa Pol
Siria Pa Pan
Li Nalelagaena Wa
Lala Nae Garu
KALESIA
Visayuena Na
Tusi Nene**

*Komþasnen suniena plas
na tusi nini*

Kalesia naga lepas keviu tai naþa mēke vatanon Parin Suþe nae Rom, a mēke e purvanua naþa nagane kiena kia Teki.

E pogos naþa nalogena kiena Yesu la asiarua vena ava alologon kiena lologena wo, yaru la naþa pe ape lus nae re Israel poli lala akekarana lologena wo nene paþisi.

Ana yaru laþasa asumaga, naþa e kiela sitomiena lala, asape visae yaru tai sinenan sape naga imi ve yaru lelaga nalelagaena kiena ne Yesu, naga monar taveve ke navisaluaena marua lala naþa sumo na Ntewa mila pa Mosis. Ana Pol pis mārera kawē sitomiena nene, pisawoia sape þelaga nene pe mesmesu re nenaga. Naga pisawal merarava sape visae yaru naþa sinenan tolen maliena e Kristo, purþesnen suri nene na sanene, naga monar lelaga ga e Kristo. E ga e þelaga nene, yaru makega akilia aimi amesmesu e marana Ntewa.

Ana e sumare lala e pulkumali lala nae lepas nae Kalesia, yaru laþasa apimi akawe Pol e visena lala, apian linalelagaena lala asape visae yaru tai sinenan sape imi mesmesu e marana Ntewa, naga monar taveve ke navisaluaena lala kiena Mosis.

Maki nini, Pol siria pan la naþa asumā ataveve ke vianena nene naþa pe po re poli, vena urela awasuþe si aimi e lelagaena na lelaga, a e þelaga la naþa mesmesu. E kiena maki, naga siar visena, pisawal sape naga kilia vis vanla sanenen komin naga puarar yumaena sane nalologena kiena Yesu Kristo, a li na lelagaena lala e yo pinuga apisukilia naga sanene. Naga pisa maga sape pe yaru la re apisa pania asape imi ve nalologena tai poli, ana Ntewa ke naþa pisirlua naga narui, pio naga vena visawalen lologena wo va yaru la naþa pe ape lus nae re Israel poli. A naga pisa luwega visena na kaweenā vianena viowa la nene, naga sape lelagaena kiena yaru ga kilia kila yaru mesmesu e marana Ntewa. E maran tusi maro na maki nini, Pol kila meraravan sape þelaga wo naþa li nalelagaena la asumā akila, molue kome þelaga naþa yaru sinensi wenlai a vinena, komin nanene nauī naga þelaga po na malien kiena ne la naþa amlelaga e Kristo.

Komþasnen tusi la na nini

Visena nasumo 1:1-10

Nam̄areraena sike e Pol
komin naga pe nalolo-
gena tai 1:11—2:21

Ntewa sum̄a miila ita e
kiena lemamiēna 3:1—
4:31

Li nalelagaena la apimi
po, ana kiela yum̄aena
sum̄aga 5:1—6:10

Visena maro 6:11-18

*Pol siar kiena visena pan
la*

¹⁻² Inu Pol nesiri m̄aki
nini pim̄asu pan amiu, amiu
p̄egas nen li nalelagaen
lala garu lāpas nae Kalesia,
a inu nemio kieta wolai
lala nae e yo nini, imimi
mepiun tan amiu mesape
sanape amiu asum̄a pogaga
pona amiu asike sanape?
Inu nena nini nāpa Yesu
Kristo, amio Ntewa Arimata,
nāpa naga pisirlua sina ga
Yesu e marena, lalua ne na
nene lalua amligan inu nepe
yaru nalologena, ana in na
sanene, pe yaru re nāpa pio
inu poli, a pe yaru re m̄ena
ga nāpa naga mligan lua inu
sanene poli. Ee, amiu na
monar ayagogon ya nāpa
nevisawalia.

³ Inu sineun nesape
Ntewa Arimata amio Sūpe
Yesu Kristo, lalua amligan
lemamiēna amio sum̄are
sike e amiu.

⁴ Yesu Kristo, naga kila
mesmesu sa nāpa Ntewa Ari-
mata naga sinenania, nāpa
naga tam̄an naga mare vena
war plan kieta mlamulena
viowa lala, vena kilia were-
lua ita e mlamulena viowa
nāpa tesike ea.

⁵ Vanon sur ne na nene,
p̄isi na ita teyeluwar manene
kia kiena ne Ntewa nene
va metava silaga, vano vano
tāpatete p̄isi. Sanene.

Lologena Wo, taaga ga

⁶ Inu nemilan amiu pāpisi,
nāpa Ntewa naga pio amiu
rui, a Kristo kila po pan
amiu pāpisi rui, ana pe e
re ga e pogos nene poli ana
amiu asum̄a āpure ke sina
ga petan Ntewa, nāpa amiu
asum̄a ataveve ke sina ga
visena tai nāpa sane lolo-
gena wo tāpena tai.

⁷ Ana tāpatete si lologena
wo tāpena tai ve sanene,
komin nāpa lologena wo
taaga ga nene nāpa sike
na. Inu nemloge apisa
sanini, vanon nāpa yar lāpas
nāpa akila ke sinemiu la
pilovilopuia, nāpa la sinelan
avilopu lologena wo kiena
ne Kristo imi ve tāpena.

⁸ Ana visae imimi yaru
tai, pona navisi nae peni tai,
pona a re m̄ena ga, nāpa
naga lologon nalologena wo
tai, nāpa pe toroki re amio
nāpa imimi mepisawal pan
amiu sumo rui, ve sanene
popon manene nāpa yaru
nene akoven vitove e lele na
logeen viowa.

⁹ Ee, in na nevisawal ke
sina ga nene, van amiu
narui, nesape visae yaru
ai nāpa pisawal visena na
lologena wo tāpena tai pan
amiu sumo rui, nāpa pe
tāpenan lologena wo nene
nāpa amiu amla p̄isi rui,
ana p̄isi na yaru nene naga

monar ala nakoaena viowa vania e kapi.

¹⁰ In na nekilia nesape yaru lañasia apisa kare inu yam mok rui, apisape in na sineun ga nesape yaru lala aloge wo e kiau visena lala, ana amiu amloge kiau visena mārera nene sanape? Pona yoko yaru lañasia sinela kar inu yo, ana pogaga, komin naña ya ne in na sineunia, in na sineun ga nesape Ntewa, naga kekaran kiau visena, komin naña visae in nemlologon ga vena yaru la aieluar inu, ve sanene in na pe nepe yar lelaga na yuñāena kiena ne re si Kristo poli narui.

Pol pisayu naña Ntewa pio naga

¹¹ Wolai lala amio vineu lala, popon nevisa meraravan van amiu, sane, lologena wo nene naña nepisawal ke ne, naga pe visena re tai naña yar la asiar poli.

¹² In na pe nemla re lologena wo nene tan yaru tai poli ana pe yar re tai naña pian inu e poli, peraga. Ana Yesu Kristo naga ga kipian ruru inu e lologena wo nene merarava.

¹³ Nanene na sa naña amiu amloge rui, naña kiau namalena nanua sumo na sanape, e pogos naña in na nesike loyuma e lotuena kiamimi imimi le Yu lala. E pogos nene, inu silaga sineu kari luen ga pegas nen nalelagaena lala kiena ne

Yesu, ana nemene la nekila kare la naña pe nesitom la re nena poli, komin naña sineun nesape nalelagaena la ne sanene na monar toko ga.

¹⁴ E pogos nene, netaveve ruru pelaga na lotuena kiamimi imimi le Yu lala, taulu yaru tañena lala naña imimi na sane teras taaga, a inu nepuarar visena marua lala kiena ne repimimi la mārera, naña kiamimi apua le Yu lala naña asuma ataveve pimi tol nanagane.

¹⁵ In na nekila ke sanene pano pano-o, ana inu pe nekilia re naña nesape Ntewa naga pisaar inu pisi rui, e pogos naña in na pe nepaeme re poli wa. Ana e ga e kiena lemamiena, naga pio inu vena neve kiena, a e kiena sitomena wo,

¹⁶ naga kila narina malivin inu vena nevisu kilale naga, vena nevano nelologon Yesu nene van la naña pe ape Yu re poli. E pogos nene, ana pe nepa re nepisu yaru tañena la pas poli vena nela nakili-aena lañas tan la e lepas na lologena wo nene,

¹⁷ a pe nepa re mena ma Yerusalem poli vena nevisu nalogena la naña la ape nalogena sumon inu vena neviun tan la nevisave “? Pisi na nelologon ya ne, pona nevisawal visena ve sanape?” Peraga, pe nepa nepiun re sanene poli, komin naña Kristo naga kila

make sur la nene merarava pan inu p̃isi rui. E pogos nene in na nemligan la vilaga, nepa perina pãisi e purvanua nãa Arepia, a siraunia nẽasũe ke sina ga nepimi, nepa yalensilau ga nepa garu e pulkumali nãa Tam̃askas.

¹⁸ Siraun nãa kas telu p̃arovia, ana e pogos ga nene narui in na nepa si ma Yerusalem. Nepa ma Yerusalem nepa nakaten Pita, ana pe nesu re nemio naga piavi poli, ana nesũa nemio tol ga legiena lualima taaga pa lima.

¹⁹ A e pogos nene, in na pe nepisu re m̃ena nalologena tãena lãas poli, ana nepisu ga kiela nasumonena naga taaga, nãa Semes nãa naga wenla kieta Sũe.

²⁰ Naga nene narui, ya nãa nepisa ke pan amiu, naga lelaga pe nepisokan re nene poli, Sũe kilia m̃aga.

²¹ Sanene narui, inu nesike ma Yerusalem pe piavi re nena poli, a siraun nene, inu nepa nemial vivia lepas lua nene nãa Seria amio Silisia,

²² kila sanene narui e pogos nene, nalelagaena lala nae ma e lepas tãena nãa Yutea, amio kana pulkumali keviu nena nãa Yerusalem, la nene pe akilia ruru inu re poli wa.

²³ La amloge ga ya nãa yaru la asũa apisa ke, nãa apisape, "Yaru nene nanua sumo naga m̃ene kare

ita pãisi, naga sũa kilali nãa kila kare kieta nalelagaena, ana nanagane naga sũa mlologon ke m̃arera e kieta nalelagaena nene pãisi."

²⁴ A komin suri ne nanene, la asũa amieluar Ntewa keviu nãa naga pilon kiau malena sanene. Ana la asũa apisirilua kia kiena ne Sũe vanon inu.

2

Nalologena tãena lala apiran ruru amio Pol

¹⁻² Siraun kas lualima taaga pa vari p̃arovia, ana Ntewa pisa pan inu sape monar neva si ma Yerusalem. Nemloge Sũe pis sanene narui, ana imimi lua Panãas, imimi lua mepavini, a nepure m̃ena Taetas pimi taveve imimi lua. Metol ma Yerusalem, ana metotano e viorena tai, memio nasumonena lala na sũare nãa la ga apimi loyumã ea. E viorena nene, nepisawal visena lala nãa inu nemlologon ke pan yaru la nãa pe ape le Yu re la poli. Inu nepisayu ruru sur punu ga nãa nekila pan la, komin nãa pe sineun re nesape yoko la asitom avisave in na pe nemiyumãe mesmes re poli, ana pe pon re avisa kare kiau yumãena imi tol pogos nini poli, ana kila sane kiau yumãen nanene imi ve sur korena ke sina ga.

³ Sumo in na nomape pona
 ʔisi na la amareran van inu,
 vena nevisa nevisave yar la
 naʔa pe ape le Yu re poli la
 mēna ga monar ave ʔaviu.
 ?Ana viorena nene piša sur
 ya? E lepas na kiau erau
 nene Taetas, naga pe nae re
 Yu poli, naga yaru nae Kris
 tai, naʔa naga pe pe ʔaviu
 re poli, ana la pe apiruru re
 naga asape naga monar ve
 ʔaviu poli.

⁴ Ana e viorena, yaru
 laʔas naʔa sinelan asape
 Taetas naga monar ve ʔaviu,
 ana nepisu yaru la nene
 sa naʔa la apisa apisape
 ape kieta wolai lala, ana
 la apisokan ga. La nene
 la apimi vinau ga loyuma
 e viorena vanon la sinelan
 ga visu imimienā, naʔa imi
 mi mepian ke mesape imimi
 mepimi mepe taaga memio
 Yesu Kristo rui, ana ʔelaga
 marua la nene pe piar imi
 mi re si poli ana imimi
 moʔisin rui. Ana la nene pe
 akekaran re nena kiamimi
 visena nene po, la sinelan
 asape akila navisaluaena la
 nene na lotuena kiena ne le
 Yu lala monar aviar punu ita
 ma.

⁵ Ana imimi pe metañan
 re naʔa la ato metavan imi
 mi poli, vanon naʔa imi
 mi mesitom paʔisi naʔa
 mouarar ruru visena na lela
 gaena na lologena wo nene,
 vena ʔisi na amiu atol ru
 ruia.

⁶ Ana e viorena la ʔasia
 naʔa yeririna la apisape ape
 kiela nasumonena la asuma,

ana inu pe nesitom re ne
 sape la ape yerkawa pona
 la pe ape yerkawa re poli,
 nanene na pe pe sur re
 tai nene poli, vanon Ntewa
 naga sitom korena ga kia la
 ne sanene. Ana nasumo
 nena ne la nanene, pe la
 apian inu re e sur viu tai poli
 vena nelologonia.

⁷⁻⁸ Peraga, pe sa re nene
 poli. La apisu kilale ga
 asape Ntewa, naga e kiena
 puriukawa, naga mligan inu
 nepe yaru nalologena tai,
 vena inu nevisawal lologena
 wo van la naʔa la pe ape
 le Yu re poli, sa naʔa e
 kiena puriukawa mēna ga,
 naga mliganar Pita ʔisi rui,
 vena naga ve nalologena tai
 vena naga mēna ga visawal
 nalologena wo va le Yu lala.

⁹ Ana Semes amio Pita a
 Yoane, naʔa yeririna lala la
 apisa apisape la telu nene
 la ape kiela nasumonena,
 la telu nene la apisu ki
 lala naʔa Ntewa naga mli
 gan yumaena wo nene e
 lumau e kiena lemamiēna.
 Ana la telu nene la apim
 atalopan imimi lua Panaʔas,
 sa naʔa imimi mepe ʔegas
 taaga memio la, ana imimi
 punu ga metañania vena
 imimi mevion yumaena lala,
 sa naʔa sane imimi lua meva
 melologon e yo kiena ne yar
 la naʔa la pe ape Yu re poli,
 a lala na yoko la alologon e
 yo kiena ne le Yu lala.

¹⁰ A la nene amla ga visena
 taaga ga pan imimi, asape
 imimi lua monar mesitomā
 kiela yar la naʔa pe kiela sur

re poli, vena meilla la, ana nanene, naga sur tai naŋa e pogos nene in na nekekaran ŋisi rui vena neyuŋaen ve sanene.

Pol pis m̄arera pa Pita vena visaluŋar naga

¹¹ Siraun na nene, inu nepito ke sina ga nesike garo e pulkumali nene Antiok, ana pogos naŋa Pita m̄alivin imimi e yo nene, nesuŋalu e marana ne nalelagaena lala, nepisalup̄aria, vanon naŋa merarava ruru nena po naŋa ya ne naga kila, ana pe mesmesu re poli.

¹² Nanua sumo, Pita kila mesmes ga naŋa naga sumo kinana ke ga amio kieta wolai lala naŋa la pe ape le Yu re poli, ana siraunia, Semes mligan kiena yeririna la ŋasia apim gar Yerusalem, ana la apis pa Pita, apisa apisape "La naŋa pe ape le Yu re poli, la m̄ena ga monar ave ŋaviu, ana visae peraga, Ntewa naga taŋatete tamalia la." Visena nene naga pe taveve re nena ya naŋa viorena keviu naga pisa ŋesan poli, ana kila kare sitomena kiena ne Pita kila naga marau, ana naga pe kekaran re si su lele taaga amio nalelagaena la nene naŋa la pe ape ŋaviu re poli.

¹³ A pe Pita re ga naga taaga poli, ana kieta wolai m̄ena la nae e yo nene, naŋa la ape le Yu, pimi tol m̄ena ga Panaŋas, la nene ataveve m̄ena Pita e sitomena na maraena nene.

¹⁴ Ana pogos naŋa nepisu la nene asuŋa amial ke e mrapa tai naŋa pe mesmesu re amio ya naŋa lologena wo pisa poli, inu nepis m̄arera pa Pita e marala, ne pisa sanini nepisape "Pita, lelaga kemua naŋa ko ope le Yu tai, ana po paŋisi ana ko osuŋa naŋa nanua sumo rui, naŋa okekaran m̄ena ga ŋelaga kiena ne yar taŋena la rui, naŋa ko okinana ga lele taaga amio la ŋisi rui. ?Ana sanapen nana-gane narui, naŋa ko osape om̄areran ke sina ga la nene naŋa la pe ape le Yu re poli opisape la monar ataveve kieta ŋelaga ita le Yu lala, naŋa opisape la m̄ena ga la monar ave ŋaviu ve sa ke ga ita?"

Yaru ai naŋa piawa e Yesu, Ntewa tamalia naga

¹⁵ A e pogos nene, in na nepisa ruru pan la sanene nepisape, "Ita punu ga na, ita tepe lus kemua kiena ne le Yu lala. Ita na pe tepe yaru taŋena re la poli, sane la naŋa le Yu la moki asitom asape ape kororaki ga."

¹⁶ Peraga, ita tepe le Yu kemua lelaga, ana nana-gane, ita tekilia rui, sa naŋa yaru taŋatete mesmesu amio Ntewa, vanon naŋa naga suŋa taveve ruru ke ga navisaluena kiena ne Mosis. Yaru ga naŋa naga mlelaga e Yesu Kristo, naga ga kilia mesmesu amio Ntewa. Sitomena nena nene narui kila

ita le Yu lala ita mēna ga monar telelaga ga e Yesu vena ita mēna ga temesmesu temio Ntewa. Ana amiu monar akilia ruru visena nene naŋa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa, naŋa pisa pisape pe yaru re tai naŋa naga kilia mesmesu amio Ntewa poli vanon naŋa naga sumā taveve ruru ke navisaluaena nene.

¹⁷ Ana ita le Yu lala, ita tesitom ke tesape temesmesu temio Ntewa narui, ana pe sa re nene poli. Ana visave lelaga kemua naŋa ita tepe le Yu mēna ga, ita monar telelaga ga e Yesu Kristo vena ita temesmesu temio Ntewa, in na nesitom nesape pona yaru laŋasia amloge piowagan visena nene, pona la apisali naŋa apisape visena nene kila sane ita le Yu lala ita tepimi tepe yaru lala na mlamulena viowa maran taaga ga temio la naŋa pe ape le Yu re poli. Ana pona akilali mēna ga naŋa apisape ve sanene, nanene naga kana kinasia sane Kristo ke nene narui naga kila ita le Yu lala ita tepimi tepe yaru na mlamulena viowa ga. Ana peraga, pe sa re nena nene poli.

¹⁸ Nanene vanon nanua sumo, in na nesumā nekilaroro ke ŋelaga marua lala navisaluaena nene rui, ana visae nagane nevisirlua ke sina ga ŋelaga na taveveen navisaluaena nene, naŋa nesape ita monar teve ŋaviu a ita monar tekila ve sanene vena ita temesmesu temio

Ntewa, naga nene kila sane nanua sumo in mēna ga nepe yar na kilaroen navisaluaena narui.

¹⁹ Lelaga, Navisaluaena nene naga sinenan pisape kila inu nemare, vanon naŋa nekilaroro ke navisaluaena lala. Ana nanagane Navisaluaena nene naga sa ga sur mare ga tai e inu, inu neŋisin naga rui. Nemligan Navisaluaena nene rui, vena kiau malena su ga e Ntewa narui. Sa naŋa asuar inu e laki torovia nemio Yesu, nemare nemio naga,

²⁰ a nanagane sa ga naŋa pe in re si naŋa nemal ke ne poli, ana Kristo na mal ke e inu. A kiau malena nanagane, naga komin naŋa nepiawa ke e Narina Ntewa, naŋa naga sitom inu paŋisi, naga tamān kiena malena, naga mare wo inu.

²¹ E ŋelaga nene, tepisu naŋa lemamiēna kiena ne Ntewa keviu paŋisi, ana in na taŋatete naŋa nekila kiena lemamiēna imi ve sur korena tai, komin naŋa visae yar tai kilia mesmesu kemua amio Ntewa vanon taveve navisaluaena, nanene sane Kristo mare kemua na pe suri korena ga.

3

Le Kalesia lala akilalu mrapa

¹ In na nepisu amiu le Kalesia lala sa ga naŋa ŋarimiu pe wowe pa rui. ? Pona yaru laŋasia akila male e amiu yo, ana nane

amiu apa akila pal mrapa sanene? Inu nepisawal ruru merarava e maramiu p̄isi rui, sanape nāpa Yesu Kristo mare e laki torovia, a nanagane narui amiu apano ape tāpena narui.

² In na sineun nesape neviun naviunena tai van amiu sumo wa. Naviunena ne sanini, sape “? Amiu nene, nāpa amla Ninuna Wa nanua sumo rui, Ntewa mla pan amiu vanon ya? ?Amiu amlavia komin nāpa amiu amlogear navisaluaena la nene kiena ne Mosis?” Peraga, amiu amlavia komin nāpa amloge nalologena wo, ana asum̄a amlelaga ea.

³ Sumo, amiu asiar malena viu amio Kristo e nāmareraena na Ninuna ne Ntewa, a nanagane asitom asape āp̄isin ga e kiamiu nāmareraena ga? !Tāpatete ve sanene, peraga! !Amiu asum̄a apa ape wowe la narui!

⁴⁻⁵ E kiamiu namalena viu nene, suri wo la moki nāpa pimi m̄alivi e amiu rui, sa nāpa Ntewa naga mla ke kiena ninuna pan amiu, a naga sum̄a kila ke kile lala e maramiu, ana sanape, pona amiu na pe ap̄isu kilale re poli yo wa sa nāpa sur la nene apimi e amiu komin ya. Amiu monar akilia ruru sa nāpa Ntewa naga kila ke sanene, pe komin re nāpa amiu amlogear ke navisaluaena nene poli, ana komin nāpa amiu amloge ga lologena wo, ana amiu amlelaga

ea.

?Ya ne po? Navisaluaena, pona naviawaena e Kristo?

⁶ Amiu asitom li yermarua Epraam, nāpa Visena Wa kiena ne Ntewa pisayu naga, pisape

“Vanon naga piawa e Ntewa, ana kila naga mesmesu amio Ntewa.” Nas 15:6

⁷ Ana yaru tāpena la nāpa apimi sirau nāpa la āpasine Ntewa sanene, la ape lus kiena ne yermarua Epraam kemua la lelaga.

⁸ Ita tekilia tevisu e Visena Wa nāpa lologena wo nene nāpa ita tesum̄a temlelaga ke e nanagane, Ntewa naga pisawal nanua sumo sumo la rui, pogos nāpa pisa pa Epraam pisa pisape

“E ko p̄isi na Sūpe kilia visa ruru lus kiena ne yeririna lala na yomarava nini.”

Taveve visena nene, Visena Wa kiena ne Ntewa pisaar m̄ena ga rui pisape p̄isi na Ntewa kilia kila yaru lala nāpa pe ape le Yu re poli a mesmesu amio naga, visave apiawa e naga.

⁹ Ana la nāpa la apiawa ke e naga sanene, ana kana kinasa sa nāpa Ntewa naga pisa ruru la ke nanagane, sa nāpa naga pisa ruru Epraam sumo, komin nāpa naga piawa e Ntewa.

¹⁰ Ana la nāpa asitom ke asape yoko akilia atol malena komin nāpa la asum̄a akilali ke nāpa

alogear navisaluaena lala, la nene la asike vatanon naliṭereen tai rui, komin naṭa pe yaru re tai naṭa mlogear make navisaluaena la nene poli, a Visena Wa kiena ne Ntewa pisa pisape, *"Yaru la naṭa la pe amlogear re sur la punu ga naṭa asike e tusi navisaluaena poli, la monar atol nakoena."*

11 Sanene narui ana merarava ruru pan ita naṭa yaru taṭatete imi mesmesu amio Ntewa komin naṭa naga logear ga navisaluaena nene ana sa naṭa Visena Wa kiena ne Ntewa naga pisa naṭa pisa pisape

"Yaru naṭa naga mesmesu amio Ntewa komin naṭa naga piawa e Ntewa, naga ga kilia mali."

12 Visena ne na nene naga pisayu ṭelaga naviawaena, a ita tekilia tevisu naṭa ṭelaga kiena ne naviawaena nene amio ṭelaga na nalogearena e navisaluaena, lalua pe maran taaga re nenaga. Nanene komin naṭa ṭelaga na logearena Navisaluaena, naga sumalu se lepas na suri la punu ga naṭa yaru ga kilia kila sa naṭa visena wa pisa, naṭa pisape yaru ga naṭa kila punu sur la naṭa navisaluaena pisa, naga kilia tol malena ea.

13 Ana komin naṭa ita na pe yaru re tai naṭa naga kila punu sur la naṭa navisaluaena nene pisa poli, ana Navisaluaena nene naga pisaar nakoena

amio marena pan ita punu ga. Ana Kristo naga pitomi narui, ṭurelua ita e naliṭereena nene, taṃan naga kus leleta, ana naga pa sike vatanon naliṭereena nene, naga nene na sa naṭa Visena Wa pisa, naṭa pisape

"Yaru naṭa apiar naga atelania mon metava e purlaki, vena mare komin naṭa naga sike vatanon e naliṭereena kiena ne Ntewa."

14 Kristo taṃan naga sanene, vena la naṭa pe ape le Yu re poli, la ṃena ga akilia atol navisa ruruena la nene naṭa Ntewa naga pisaar pan Epraam, ana suri nena nene kila sane nanagane ita naṭa tepiawa ṃarera e Kristo, ita tekilia tela Ninuna Wa nene naṭa Ntewa pisaaria pisape la van yeririna lala.

Navisaarena pimi sumo, Navisaluaena naga pimi sirau

15 Wolai lala a vineu lala. Yoko nevisa suniena tai e ga e kieta malena naṭa kana kinasa pa lavisin ga navisaarena nene kiena ne Ntewa naṭa pa Epraam. Visae yaru tai visawal maron kiena visena, visave pogos naṭa nemare, yoko kiau sur lala naga monar ve sa nene ve sa nene, ana naga siriar kiena navisaarena nene sike e ṃaki tai, ana pogos naṭa visave naga kovio, la taṭatete avilopu kiena navisaarena nene.

16 Pogaga, ana sanene, Ntewa kila kiena navisaarena pa Epraam, a e kiena lusia. Ana e visen nene pe pisa re pisape Ntewa naga kila kiena visaarena e "Lus kiena ne Epraam la poli," naŋa kana kinasa sane yeririna moki, naga pisa sanini, pisape "E kiena lus tai," naŋa naga pisa sane yaru taaga ga, a yaru nane, naga Kristo.

17 Kiau visena e lepas nene kana kinasa sanini nanua sumo Ntewa naga pranaria amio Epraam, a Ntewa pisaar pisape uarar kiena naviranarena lalua nene m̄arera. Ana siraunia kas ponotia vari lualima yam telu ƣarovia ƣisi rui, ana navisaluaena kiena ne Mosis pimi m̄alivi ana navisaluaena nene naga taƣatete kilaro naviranarena nene naŋa sike pa rui, taƣatete si kilia yumulua naviranarena kiena ne Ntewa.

18 Ana visae ita tekilia tetol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa komin naŋa ita tesuŋa tetaveve ke ga Navisaluaena nene, naŋa naga pe sur tai naŋa pimi ga sirau, nanene naga kana kinasa sa naŋa navisaarena kiena ne Ntewa nene naŋa su la nanua sumo rui, naga pimi korena ga. Ana ita tepisu naŋa Epraam naga tol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa nene, komin ga naŋa naga ƣuarar ruru navisaarena kiena ne Ntewa, pe komin re Navisaluaena poli,

komin e kiena pogosia, Navisaluaena pe pimi m̄alivi re poli wa.

Navisaluaena naga kiena yum̄aena suŋa ga

19 Poga, ana pona kana naviunena toŋa ga, naŋa pisa pisape "? Ve sanene, Ntewa mligan Navisaluaena kiena ne Mosis nene pe na ya pona komin ya?" Pogaga, nevisa van amiu narui, sanini, Suƣe naga mligan ke sina ga Navisaluaena nene to metavan kiena naviranarena, vena iila ita yeririna lala tekilia tevisu kilale kieta mlamulena viowa lala. Ntewa mligan navisaluaena nene vena suŋalu su m̄aga, vano vano tol pogos naŋa yar nene naŋa pe lus kiena ne Epraam, naŋa Ntewa pisaar pan imimi pimi m̄alivin ita.

Ana ita tepisu naŋa Navisaluaena naga kiena yum̄aena wo tanea toŋa ga. Ana ita monar tesitom̄alia sane Navisaluaena nene, pogos naŋa pimi m̄alivi, kom ƣesan puna ne navisi kiena ne Ntewa lala, siraunia amla pan yaru tai, naŋa Mosis, ana naga mla pimi mla pan yeririna lala. Ana pogos naŋa Ntewa naga kila naviranarena nene amio Epraam, nanene na pe sa re nene poli.

20 Ana pogos naŋa lalua nene apiran ruru ke kiela visena lele taaga, ana pe navisi re poli pona yaru taƣena naŋa suŋa likan

lalua vena la visena, ana Ntewa naga ga taaga naga pisawal kiena navisaarena nene mesmesu e marana ne Epraam.

²¹ A nanene naga pe sa re naŋa asape Navisaluaena nene kilali naŋa kalwo navisaarena kiena ne Suŋe poli, peraga. Komin naŋa visae Suŋe naga kilia la si navisaluaena taŋena naŋa visae ita telogear make ga ana kilia kila ita temali, pona naga mligan navisaluaena nene pimi yo rui vena ita tekilia temesmesu temio naga.

²² Ana pe sur tai sa re sanene poli, komin naŋa Visena Wa pisa ŋisi rui pisape ita punu ga tesike vatanon naŋareraena na mlamulena viowa, ita tesuŋa tekilaro ke ga navisaluaena lala. Ana navisa ruruena naŋa Ntewa pisaar pisape yoko ligan imi, la akilia aimi la aŋalivi e ita komin ga naŋa ita tepiawa ke e Yesu Kristo.

Pogos na wasineen Kristo pimi ŋalivi rui

²³ Sumo rui, pimi tol nana-gane tekilia tepiawa e Kristo, navisaluaena kiena ne Moŋis nene piar ita ŋarera pa ŋisi, sa ga naŋa tesike e yuŋa na koena rui.

²⁴ Navisaluaena nene, naga sane pisuar ita, sa ga kieta navianena tai, pimi tol pogos naŋa Kristo pimi, vena e pogos nene, ita tekilia teviawa e naga narui ana

tekilia temesmesu temio Ntewa.

²⁵ Ana nanagane, Navisaluaena nene taŋatete si kilia visuar ita, komin naŋa pogos na viawaena e Kristo naga pimi ŋalivi ŋisi rui.

Amiu punu ga ave taaga e Kristo narui

²⁶ Ana komin naŋa amiu apiawa e Kristo Yesu, ana amiu punu ga amio Kristo ape narina ne Ntewa.

²⁷ Akee amiu ŋisi rui, ana amiu apimi ape taaga amio naga, sa naŋa amiu akus ŋelaga wo kiena ne Kristo lala e amiu, sa naŋa amiu amien kulsota lala e yepemiu.

²⁸ Nanagane amiu punu ga apimi ape taaga ga e Kristo Yesu, suri ne na nene narui, amiu punu ga atorok ga. Popen ita monar ve teliŋere re si yaru lala, tevisave nanene pe Yu, a nanene pe yaru nae ga lele taŋena, pona tevisave nanene pe yerkaŋa, a nene naga pe yar nayuŋaena ga, pona sane nanene pe yerŋene, ana nanene naga pe sira ga. Ana ŋelaga nene monar ve to re si e amiu.

²⁹ A komin naŋa amiu ape kiena ne Kristo sanene, amiu ke la nanene narui amiu ape lus kiena ne Epraam kemua lelaga, a ve sanene, navisa ruruena lala naŋa Ntewa naga pisaaria pa lus lala kiena ne Epraam, ŋisi na amiu ke narui amiu akusia.

4

Ita tepe narina ne Ntewa

¹ Ana ħisi na nevisa re laa e kieta ħelaga nene sane vena nevisa ruru laa merarava sane e lepas nen Navisaluaena nene. Visae yaru tai, ana naga mare, ħisi na narina naga kus kiena suri lala. Ana visave nisisi nene vitokaki ke ga wa, ħisi na naga taħatete kilia visuar sur la nene. Naga sa ga yaru na yuġaena kiena ne ariman ga,

² naħa ħisi na naga monar suġa ga vatano e liman yaru taħena ga lala, sane arimana taħena la nene, vano vano tol mesmesun nena pogos naħa arimana naga pisawal sumo rui, pisape naga kilia uarar sur la nene e pog nene.

³ E ġena ga e ita sanene, naħa sumo, ita na sa ga nisisi, naħa ita kieta sitomena lala sike ga vatano e yermare lala na sumo na yomarava nini.

⁴ Ana pimi tol ruru kana pogos nena, Ntewa naga mligan narina pimi, naħa sira tai naga ħaria, paeme e yomarava nini, naħa naga paeme vatano e Navisaluaena kiena ne le Yu lala.

⁵ Naga paeme vatanon Navisaluaena nene, kapur ea, vena naga kilia wereplan imimi la naħa la asike vatano e Navisaluaena nene rui, vena Ntewa kuslua ita, teimi teve narina lala.

⁶ Ana nanagane, sa naħa ita tepim tepe narina lala,

naga mligan Ninuna kiena ne narina pimi e losineta lala, naħa kila ita tekilia tevio Ntewa, tevisave "Ata Ata."

⁷ Komin sur ne nanene, amiu na pe sa re si yar na yuġaena ga la poli, ana amiu na ape narin Ntewa kemua lelaga, naħa ħisi na naga la suri wo van amiu sa naħa naga pisaar pa narina lala pisape ħisi na la akusia.

Pol sinena mie le Kalesia lala

⁸ Nanua sumo, pogos naħa amiu pe akilia re Ntewa poli wa, amiu asike ga vatanon naġareraena kiena ne yermare la nene naħa pe ape Ntewa re nenaga,

⁹ ana nanagane, amiu akilia Ntewa ħisi rui, pona popon nevisa nevisave nanagane, Ntewa kilia amiu rui. Ana ġnu sineun nesape neviun tan amiu, nesape komin ya ne amiu sinemiun awasuħe sina ga ava puna ne yermare la nene nanua sumo, naħa la pe aġarera re poli, a naħa la taħatete akilia akila wo van amiu pogos tai? Vanon ya ne amiu sinemiun asape asu ke sina ga vatanon kiela naġareraena?

¹⁰ Sanape na amiu asuġa asitomġal ke legiena wa lala kiena ne la nene, a kiela kupario wa lala, a kiela pogos wa lala, a kiela kas wa sanene? Asitom asape ħisi na Suħe kekaran amiu vanonia?

¹¹ !Aulai, akila inu nema-raun amiu paḡisi! !Pona nemiyuḡae ḡarera pan amiu paḡisi ana nepisu sane pe sur korena ga!

¹²⁻¹³ Wolai lala a vineu lala, nanua sumo kam na pe asu re vatanon navisalu-aena poli, ana pogos naḡa nepim nesike nemio amiu, in na nekila inu ḡena ga nesa ga amiu. Ana nanagane, nemloge asape amiu sinemiun asape awasuḡe si ava e ḡelaga na navisalu-aena nene, a vanon sur ne nanene nepiun ḡareran tan amiu vena amiu na aimi ve sa ga in narui, naḡa in na pe nesu re si vatanon Navisalu-aena nene poli. Amiu asitoḡali pogos naḡa in na nemlologo pan amiu sumo, naḡa kiau maiena ga kila narui noḡal pulmas naḡa nesike nemio amiu, ana pe sur korena ga naḡa nemai e pogos nene, ana amiu na pe akila re nemloge piowa poli.

¹⁴ Peraga, ana kiau maiena nene kila kare amiu keviu wa, ana amiu pe amloge re piowa e inu poli, a pe asitom re ḡena piowa e inu poli, peraga. Amiu aḡure inu nepa e ḡamiu yuḡa lala, sa naḡa visave in na neve navisi kiena ne Suḡe tai, pona sa ga in na Yesu Kristo lelaga.

¹⁵ Sumo, amiu akekaran inu paḡisi, naḡa nepisu sa naḡa visave amiu akilia akila, pona amiu akekaran naḡa aurelua kilamaramiu vena aligan te kilamarau, vena iila inu. ?Ana sanape

nanagane narui?

¹⁶ Pona nenagane, kiau visena lelaga la nene, akila inu nepimi sane kiamiu erau viowa sina. ?Ana ya ne sanene?

¹⁷ Yaru taḡena la nene naḡa nemloge apisape la asike amio amiu nanagane, ana la nene asuḡa api-lonvilon ke lologena wo kiena ne Kristo, la apimi asuḡa veraga amio amiu vena ave erau wo amio amiu, vena akila amiu asu vatanon la, ana nanene la akila kotalia amiu ga ne. Komin naḡa la sinelan asape aure lua amiu ga vetan inu.

¹⁸ Ana pe nepisa re nesape vena in ga taaga ga nekilia nesuḡa nemio amiu poli, vena in ga taaga teve erau wo, komin naḡa ḡelaga nene naḡa na erau wo amio yaru taḡena, naga wo silaga, ana popon sane nakilaen ga yuḡaena wo lala.

¹⁹ Naruu lala, inu na sane sira tai naḡa ḡeḡena mlaea vena war sisi, sa naḡa nesuḡa nemloge piowa paḡisi vanon amiu, nesuḡa nemiyuḡae ḡarera pan amiu paḡisi vena amiu ala Kristo amio kiena ḡelaga wo lala e kiamiu malena.

²⁰ Aulai, visae nesuḡa nemio amiu nanagane, nanene na kila inu neloge wo paḡisi. Visae ve sanene, ḡisi na nekilia nevilon li laa kiau visena vito tano sane, ana nanagane naḡa nesike perinan amiu sanene, inu pe nekilia re si po la rui sane aḡa sanapen amiu narui.

Suniena kiena Eka amio Serai

²¹ Amiu lañas naņa sinelan asape ita na monar telogear kieta Navisaluaena vena ita ve sa ke Ntewa, inu sineun nesape la avisatarĩe kiau naviunena tai, sape “?Navisaluaena naņa apisayuia, la asumã amloge kilale ke ya naņa Navisaluaena nene pisa pona pe apisu kilale re poli?”

²² Visena wa nene pisayu ke yermarua Epraam nene, naņa naga narina na yermĩene lua, naņa tai, sira naņa miyumãe kiena ne wona naņa Eka naga þaria, a narin taþena tai naga wona ruru napo naņa Sera naga þar maronia.

²³ Naga naņa paeme sirau, kiena kia Aisak, naga paeme komin naņa Ntewa pisaaria, a naņa naga paeme sumo, kiena kia Ismãael, naņa sira na yumãena nene naga þaria, naga paeme ga sa ga nene.

²⁴⁻²⁵ Ana ita tekilia tela suniena nene sa naņa þakaiwa tai, naņa sira la lua nene, lalua na sa naņa naviranarena lua naņa Ntewa naga kila. Sira naņa Eka naga sa ga naviranarena naņa Ntewa kila e tavie keviu nae Sinae, nanene na e purvanua naņa Arepia, yo ne nanene naņa Ntewa mla Navisaluaena nene pa Mosis ea. Eka nene, naga pe sira na yumãena ga tai, a narina mĩena ga lala la ape yaru na yumãena ke mĩena ga lala.

Sanene, Eka mĩena ga naga na sa mĩena ga pulkumali keviu naņa Yerusalem, naņa kana yaru ne lala apuarar Navisaluaena lala mĩarera, ana la sa naņa ape yaru na yumãena ke mĩena ga, komin naņa la asike vatanon navisaluaena nene narui.

²⁶ Ana sira taþena nene, naņa Sera, pe yaru re tai naņa þuarar e yumãena poli, naga ga, a naga nene naga sane Yerusalem taþena nene, naņa pe Yerusalem nae ma e peni. A narina ne Sera lala, la mĩena ga la pe yaru re tai naņa þuarar la vena ayumãe poli ana la mĩena ga asumã ga sanene, kila sane Sera nene sane aneta naņa ita tepiawa e Kristo.

²⁷ Visena Wa pisayu li mĩa sur la nene naņa pisa pisape, “Sira nene, ko naņa sumo na ko ope lumãalumã ga, naņa mopomã pe mlaeli re pogos tai poli vena waren sisi,

nanagane ko omloge po, ko okekara ko omiau,

komin naņa womã na yermĩene mligan ko rui ana nanagane narumã lala apimi ape moki la narui, ataulu la naņa sira naņa wona sumã amio naga silaga naga þar la.” Ais 54:1

²⁸ Visena nene naga sa naņa Ntewa naga pisaaria pisape yoko narina la ve moki, na ve moki a amiu kiau wolai lala a vineu lala,

ita ke ga na ita tepe narina ne navisaarena kiena ne Ntewa nene narui, sa ke ga naña kiena navisaarena nanua sumo naña kila Sera þar narina naña Aisak.

²⁹ Ana pogos naña Aisak paeme sumo, sisi taþena nene naña Ismael naga paeme sa ga nene, naga sumã mñene nisisi nene naña Aisak naña naga paeme e yuñãena na Ninuna Wa kiena ne Ntewa. Ana pimi tol nanagane, tepisu þelaga sa ke ga nene na wa.

³⁰ ? Ana Visena Wa pisa sanape? Naga pisape Ntewa pisi pa Epraam, pisa pisape "Ko monar okuwanlua sira naña naga pe sira na yuñãena ga nene amio narina, komin naña narina nene, naga pe torokin re si naña la sur tai e kionã sur la poli. Sur la punu ga monar va ga e limana narina naña sira naña naga ga naña womã naapo."

³¹ Poga, erau lala, Ntewa pisa sanini, a inu nevisa van amiu nagane nesape ita nini, ita pe tesa re narina ne sira naña na yuñãena poli, naña ita tesike vatano e Navisaluaena kiena ne Mosis, ana peraga, ita na sane tepe narina ne sira naña naga sumã ga sanene, sa naña sane ita na temlelaga ga e Yesu. A sur la naña Ntewa naga pisaar pa narina na lelaga lala, þisi na ita ke ga na yokorena tokus narui.

Yesu pure plan pa nalelagaena la rui

¹ Pogos naña Kristo þurelua ita, naga kila sanene vena tomolue, naña ita tomolue lue, ana vena ita ve towasuþe ita re si teva tesumã vatanon Navisaluaena kiena ne Mosis nene poli. Ve sanene, monar aviawa mñarera, vena ve amñareran amiu re si sa naña amiu na sa ga yaru na yuñãen lala, naña Navisaluaena nene piar manene ruru amiu ke sina ga.

² Amiu na ayagogo ruru e visena nene naña inu Pol nesumã nepisa ke pan amiu. Visae amiu atamñan la amñareran amiu avisave amiu ave þaviu, þisi na yuñãena nene naña Kristo naga kila þisi rui taþatete iila amiu.

³ Ee, nepisa ke sina ga visena mñarera nene pan amiu, nepisape visae yaru naña tamñan naga ve þaviu, naga ga sumã mligan ke sina ga naga sike vatano e Navisaluaena nene. A yaru naña sike vatanon Navisaluaena sanene, naga monar visuar ruru naga naña naga lo-gear sur punu ga naña Navisaluaena nene naga pisa, visae peraga, yoko naga tol nakoena.

⁴ Amiu la þasia nene naña asumã akilali naña alogear Navisaluaena nene rui, vena amesmesu amio Ntewa vanonia, amiu la nene asumã ate plan amiu ke e Yesu rui, amiu apilon

m̃asimiu rui e lemamiēna kienā ne Ntewa.

⁵ Ana ita na, ita tesum̃a sinetan manene tesape p̃isi na Supe kila ita temesmesu ruru temio naga, komin ga naṓa ita tepiawa ga e naga, a pogos naṓa ita tesum̃ate ke ga wa, Ninuna Wa naga sum̃a miila ita temlelaga m̃arera, tesape p̃isi na Supe naga monar kila sanene van ita.

⁶ Pogos naṓa ita tepimi tepe taaga temio Kristo Yesu sanene pe sur korena ga naṓa yaru naga pe p̃aviu pona pe pe p̃aviu re poli, ana sur keviu na e lepas nene nane kieta naviawaena e Kristo naṓa naviawaena nene naga kila ita tesitom Supe, a ita tesitom m̃ena ga yeririna taṓena lala.

⁷⁻⁸ Sumo na nepisu amiu akiriri na po paṓisi wa, ana nanagane, pe sa re si nene poli. Supe naga pio amiu sumo p̃isi rui, ana sineun neviun nevisave yeririna ai nene naṓa naga suwo amiu sina ga, naga kila amiu pe amlelaga re si e visena lelaga poli? !Pe Ntewa re nena poli!

⁹ Navianena viowa nene naṓa kila kare kiamiu sitomēna naga sa naṓa visena pisa pisape "Narin korme ga, ana naga kilia kila kare kilam̃iu la melkalka vaṓisi."

¹⁰ Ana sa naṓa amiu amio inu, ita tepimi tepe taaga e Ntewa, nesum̃a nemlelaga m̃arera ke e amiu na wa sa naṓa p̃isi na ita kieta sito-

mena ve taaga, sa naṓa ita ve tom̃areran re si li na lela-gaena lala naṓa la pe ape Yu re poli tevisave la monar ave p̃aviu. A nemlelaga m̃ena ga m̃arera ke ga wa nesape yeririna nene naṓa sum̃a kila kare amiu ke sanene pe sur korena ga naṓa naga pe yeririna ya, p̃isi na Supe naga la nakoaena vania.

¹¹ Puruvi lala a vineu lala. Visena laṓasia pisa ke pisape inu m̃ena ga nesum̃a nemlologon ke ga wa nesape li nale-lagaena m̃ena ga lala monar ave p̃aviu vena Ntewa kilia tamalia la, ana visena nene pe pe lelaga re poli. Visae nelologon ve sanene p̃isi na yeririna la nene naṓa asike amio amiu akekan in ga. Ana amiu apisu ke ne, la asum̃a sinela karin ke na wa, komin naṓa kiau navi-sawalena e laki torovia naga sum̃a yumulua kiela sitomēna lala.

¹² Inu na nesitom ke nesape yar la nene naṓa la asum̃a apilovilopu amiu ke sanene, akila ke sinemiu kurkur naṓa la sinelan manene asape monar ave p̃aviu, popon ala playu ana asila ke sina ga, akila kare rurula ke sina ga.

¹³ Ana amiu naṓa kiau erau lala, lelaga paṓisi naṓa Supe pure lua amiu rui, amiu pe asu re si vatano e Navisaluaena kienā ne Mosis la nene poli. Ana maram̃e amiu, avisuar ruru amiu, ve asitom re avisave, "Pogaga nene narui, in na

nomolue e navisaluaena nene rui, inu ga taaga narui. Pisi na nekilia nekila sur punu ga naŋa kiau sitomena sinenan narui." Amiu ve avisa re sanene, ana ŋisi na kiamiu sitomen wo naga monar kila amiu akekan naŋa aiila yeririna taŋena.

14 Pelaga na sanene naga taveve ruru visena tai naŋa Navisaluaena naga pisa, naŋa naga kalo ruru visena taŋena lala e Navisaluaena nene, naŋa pisa pisape, "Ko ositom nalavis puŋa lala, akila wo van la, ve sa ke naŋa ko ositom ko mŋaga."

15 Ana visae amiu ave ŋa suri mali tetan lala, naŋa amiu ga agorua amiu, ana amiu ga asuŋa akarkare amiu sanene, ana monar avisuar ruru amiu, ŋisi na ŋelaga nene naga kila kare punu amiu ke sina ga.

Pelaga kiena ne Ninuna Wa amio ŋelaga kiena ne yeririna

16 Inu sineun nesape nevisa visena nene van amiu. Amiu nene na Ninuna Wa naga monar sumon amiu, amiu na ve ataveve re si kiamiu ŋelaga marua naŋa apaeme amio.

17 Vanon ŋelaga nene naŋa ita tēpaeme temio, naga pe sinenan re ŋelaga kiena ne Ninuna Wa poli, a ŋelaga kiena ne Ninuna Wa naga pe kekan re ŋelaga nene naŋa ita tēpaeme temio poli. Suri nene naga sa naŋa ŋelaga la lua nene sane la lua ape

nasinekar la ga, ana sur ne na nene narui, visae Ninuna Wa suŋa sumon amiu, taŋatete si amiu akilia akila ga ya naŋa kiamiu sitomena sinenania.

18 Ana amiu monar ve sinemiu ŋesan re mŋena ga naŋa visae Ninuna Wa naga suŋa sumon amiu, ana amiu ve asu re si vatano e Navisaluaena nene narui.

19 Yuŋaena la na ŋelaga nene naŋa yeririna lala la apaeme amio naga merarava ruru ga. Yuŋaena la nene la ne nanene narui sa naŋa nataŋaen lau, a sur la naŋa namawaena, a ŋelaga namname ga lala,

20 amio nalotunen nono lala, amio nawarena kimi. Amio mŋena ga, nagoralena lala, namaraena lala, navielueena lala, nasinekarena lala, napuluvisena lala, naliliŋereena lala, nakaween yaru lala,

21 a nasinesuniena lala, amio namunen wii keviu, a namŋaagena viowa lala, amio mŋena sur taŋena la sanene. Ana nevisawal sina ga van amiu, sa naŋa nepisawal pan amiu sumo rui, nesape amiu avisuaria vanon yaru naŋa suŋa kila ke ŋelaga la sa nene, ŋisi na naga taŋatete su e nasuŋenena kien Suŋe pogos tai.

22 Ana mras naŋa Ninuna Wa kila pitovi e malena kiena ne yeririna naga sane: nasitomiēna, a nakekarena, a nasuŋareena, a namalu-

mena, a nasinewoena, a nawoena, a nayepemāena,

²³ a navatanoena, a nawanaren sine. Pelaga la nene na po paṽisi, a pe visena navisaluaena re tai naṽa pisa luṽar amiu pisape amiu ve akila re si suri la nene.

²⁴ Ana ṽelaga naṽa ita tepaeme temio, amio kiena nasinenanena viowa la nene, ita tesuaria e laki torovia ṽisi rui. Nanene, ita naṽa tepe kiena Kristo Yesu, ita temligan sur la nene ṽisi rui.

²⁵ Ana komin naṽa ita temali e Ninuna Wa, popon ita teyali mēna ga e kiena ṽelaga wo lala.

²⁶ Pe pon re towarwar ita poli, pona ita ga tekilaweke ke sina ga naṽa sineta mimi, pona ita ga tesumā tepieluen ita ke sina ga.

6

Amiu punu ga monar aiila amiu

¹ Kiau wolai lala a vineu lala, visae amiu yar tai naga loru e mlamulena viowa, popon amiu naṽa Ninuna ne Ntewa teke e amiu, amiu monar aiila naga vena akila ruru ke sina ga naga. Ana amiu monar avis malumu ga vania, sa naṽa amiu sinemiu miye naga, a amiu monar avisuar ruru amiu mēna ga, vena sur naṽa amiu akila ruru yaru taṽena nene vanonia ve imi kila li amiu re mēna ga.

² Amiu na monar aiila amiu ve sa nene narui vena

akuspae ga naurmiena kiena ne amiu taṽena lala. Ve sanene sane amiu asumā amlogear ke ya naṽa navisaluaena kiena Kristo naga pisa ke narui.

³ Ana taṽatete si avilave van amiu, sa naṽa yaru tai sumā sitom ke naga pisape “In na yar tai nini.” Visae ve sanene yaru nene naga sumā pisa kotalia ke sina ga naga ne, komin naṽa naga pe pisu kilia re sape naga pe pe yaru re tai nene poli.

⁴⁻⁵ Ana amiu punu ga monar amiu veve taaga avisu veve ruruli kiamiu yumāena lala naṽa akila. Visae sanene, yaru tai taṽatete kilali visu veveli sa naṽa kiena yumāena po taulu yar taṽena lala, ana naga monar visu veve kiena yumāena naga taaga. A visae kiena yumāena nene po, naga kilia kekara narui, komin kiena yumāena wo nene. Komin naṽa yaru punu ga pe maran taaga re poli, la kiela naurmiena taṽena lala peve taaga naṽa la akus ke e kiela malena lala.

⁶ Amiu naṽa asumā apian amiu ke e visena nalelagaena, pogos naṽa visae amiu alual narin sur tai popon amiu avion van amiu amio kiamiu navianena lala.

⁷ Amiu avisuaria, ve avisa kotalia amiu re sina ga. Ko taṽatete ototoroun Ntewa. Kurus nen ya naṽa omapila e kioṽa lokove, naga kana mras ke naṽa ṽisi na ko ga okan narui.

⁸ Yar naþa mapila þelaga naþa naga paeme amio, yoko naga sane kurus nen sur tai e kiena malena, þisi na naga war mras viowa lala e þelaga nene, naþa marena napiowa ga, ana visae naga mapila þelaga kiena Ninuna Wa e kiena malena, þisi na Ninuna Wa naga la kinanena marua lala naþa po vania, naþa naga pe malena naþa ve uro re.

⁹ Ana þisi na ita tekilia towar kinanena wo lala e ruru e kana pogos naþa marua, visave ita ve teligan re yuñæna. Ve sanene, ita na monar ve sineta maren re naþa tekila þelaga wo lala,

¹⁰ ana ita na monar sineta wo va yaru lala silaga, a monar sineta wo va laa sane va la naþa ita tepe mratava taaga temio la e Kristo.

Visena maro kiena ne Pol

¹¹ Poga, þisi na inu nesiri maron kiau visena la nene e ga e luñau, nane amiu akilia avisu kana mras nen visena lala kerkeviu sanene.

¹² Inu sineun nesape nevisa sanini, la naþa sinelan asape amāraran amiu ave þaviu, nanene naga sa naþa la sinelan ga vilaveena komin sur la naþa na kulus nen yaru ga. Ana la sinelan asape akila sanene komin sur taaga ga, naþa la sinela asape la akilia aligan nalologonena na laki torovia kiena ne Kristo naþa kilia tamalia ita. Visena nene la yepel mavinia komin naþa la amaraun asape saþisi la asuñæ alologon lologena wo

na marena kiena ne Yesu naga mesmesu ve sa nene, þisi na yar taþena laþasia amene la.

¹³ A la nene naþa la sinelan asape amiu monar ave þaviu, la sinelan mēna ga ve sanene vena þisi na la akilia awarwar lan avisave la ataulu amiu þisi rui, naþa la amligan amiu apito si vatano e Navisaluaena kiena ne le Yu lala. Ana amiu na avisu ruruia, komin naþa la mēna nene la pe asuñæ amlogear re si sur la punu naþa Navisaluaena nene pisa poli.

¹⁴ Ana e inu, pe sur re tai naþa sineun nesape nowarwar inu e poli, ana e ga e laki torovia kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, in na neþarwar inu ea, komin kiena marena nene kila þelaga lala na yomarava nini la apimi sane sur mare ga e inu, a kila inu mēna ga nepimi sa ga yar mare ga tai e þelaga lala nataþaliena na yomarava nini.

¹⁵ Naþa yar tai imi mesmesu amio Ntewa, ana pe sur korena ga naþa yar nene naga pe þaviu pona pe pe þaviu re poli, ana visae Ntewa naga sii ke sina ga yar nene imi ve yar viu sumo wa, ana þisi na yar nene kilia imi mesmesu amio naga.

¹⁶ A naga narui in na nelen wo la naþa þisi na alogear visena la nene, naþa þisi na aimi ave le Israel kemua lelaga lala kiena ne Ntewa, nesape suñarena kiena ne

Ntewa a kiena nasineyeena
sike amio la.

¹⁷ Kiau visena naga loka
ga nene. Ana in na pe
sineun re si naña p̃isi na yar
tai kila ke sina viowa van
inu sanene poli, komin naña
nesum̃a noñar ke piakapila
kiena ne Kristo e tasneu rui,
sa naña la akove inu a la am̃e
inu.

¹⁸ Wolai lala a vineu
lala, nemlen nesape p̃isi na
nasineyeena kiena ne kieta
Supe Yesu Kristo naga sike
amio niniumiu la punu ga,
Sanene.

Maki Naþa Pol Siria Pa Pan Li Nalelagaen Wa Lala Nae Garu EPISAS Visayuena Na Tusi Nene

*Komþasnen suniena plas
na tusi nini*

Purþesnen sitomiena naþa Pol pisayuia e maki nini naþa naga siria pan li nalelagaena lala garu Episas, nanini visena tai naþa siria teke marana na keviu taaga na vetokaki lualima [1:10], naþa pisayu na maplarena keviu kiena Ntewa. Pisape Ntewa sinenan sape suri la naþa naga kila, yoko aimi aviranar la lele taaga. Naga sinenan sape suri nae mae peni a nae yomarava yoko asikolia ga amio Kristo, naþa naga pe þarin suri makega. Pupia maplarena kiena Ntewa nene, naga miliganaria sape ve kiena yaru makega na yo punuga aimi aviranar la e þegas ve taaga ga e yomarava nini. Visae alelaga e Yesu Kristo, akilia akila sanene, a naga pisa ruru pa yeririna lala kiena Ntewa vena asiar naþa akila meraravan maplarena nene e kiela maliena.

E komþasnen maki þesa nini, Pol pisayu mrapa naþa Ntewa arimata miyuþae ea vena kilaen yeririna makega aimi ave taaga. Naga pisayu

þelaga naþa Ntewa mligan lua kiena yaru lala, a pisayu naþa e Yesu Kristo narina Ntewa, Ntewa piyewo la, a þar plan kiela milamulena viowa ea, kila apimi amesmesu apo. A pisayu mēna naþa Ntewa mila Nnuna Wa pan kiena yeririna lala, vena kila meraravanen naþa yoko naga la sur la van la, sanaþa naga pisaar sape yoko kila. E komþasnen maki na lua, Pol pisa pan la naþa yoko aulo maki nini, sape la monar akila meraravan naþa ave taaga amio Kristo, e þelaga naþa akilia asikol la ruru amio li nalelagaena taþena lala.

Pol pis pan la e þakaiwa lala, vena kila meraravanen þelaga naþa yeririna kiena Ntewa lala asuþa asikol ruru la ke amio Kristo. Naga pisape suþare naga sane tas tai, naþa Kristo naga pe þarunia, pona sane yuþa tai, naþa Kristo naga pe kemraþe keyowo po na mrapun yuþa nena, pona sane sira tai naþa Kristo naga pe wona.

Ntewa sinen sii manene yeririna na yomarava la paþisi, a yaru la apisu kilia sinesiena nene þim kome Kristo. Pupia sinesiena nene kiena Ntewa miyuri sitomiena kiena Pol, ana naga pisawal kiena lelagaena e Kristo e maki nini. Maki nini kila meraravan þelaga kiena Kristo naþa sinen sii ita paþisi, mare vena ulplan ita, viyewo ita, suþa iila ita

e kiena lemmiena, a kila ita temesmesu ruru nena ga e marana Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini
Visena þesa 1:1-2

Kristo a kiena sunñare
1:3—3:21

Malena viu e Kristo 4:1—
6:20

Visena maro 6:21-24

Pol siar kiena visena pan
la

¹ Inu Pol, naþa Ntewa ga naga mligan inu vena neve yaru nalologonen Lologena Wo kiena ne Kristo Yesu, inu nesiri lumñaki nini piñasu pan amiu, amiu li nalelagaena lala nae pupia pulkumali naþa Episas, naþa amiu apiawa mñarera e Kristo Yesu.

² Inu nemlenwo amiu ke nesape þisi na lemmiena a sunñarena kiena ne Ntewa Arimata a amio mñena ga kiena ne Yesu Kristo kieta Suþe, sumñ amio amiu.

Ntewa naga visa ruru ita
e Kristo

³ Popon naþa ita teyeluvar Ntewa, naþa naga Ntewa kiena ne kieta Suþe, Yesu Kristo, a naga pe Arimana mñena ga, vanon naþa ita, naþa tepe taaga temio Kristo, ana Ntewa naga kila po paþisi pan ita e navisa ruruena wo lala nae ma metava.

⁴ Nanene naga sa naþa pogos naþa yomarava nini naga pere wa, ana Ntewa naga pisaar ita þisi rui vena ita teve taaga temio Kristo,

vena ita teve kiena, a vena kieta malena ikik ruru wo e marana, naþa pe kororaki re e poli.

⁵ Nanua sumo laa rui, kome pupia kiena sitomena, ana Ntewa naga mliganar ita vena kuslua ita sane narina lala, kome Yesu Kristo. Suri nene, Ntewa naga kila sane mesmesun e ya naþa naga pisu sape po, a naga kekaran mñena ga paþisi naþa naga kila.

⁶ !Teyeluvar Ntewa vanon kiena pupia lemmiena nene a vanon mñena ga nalakorenanena wo nene naþa naga mla korenan ga pan ita, naþa pimi kome narina naþa naga sitom paþisi!

⁷ Tana ne narina nene mlau, ana vanon suri nena nene, ita naþa tepe taaga temio Kristo nene, Ntewa naga pure plan ita, naþa naga piewo kieta mlamulena viowa lala. !Lelaga þa, lemmiena kiena ne Ntewa e ita keviu manene paþisi, naga pa re laa na wa!

⁸ Ntewa naga pe manmarua paþisi wa, a naga pisu kilale make suria,

⁹ ana naga kekaran naþa tamñan ita tekilia kiena sitomena tai naþa naga sane navisawanena tai pan ita sumo. Naga kila sitomena nene pimi merarava ruru e ita narui, a kiena sitomena nene, nayumñanen suri wo la ve moki imi mñalivi ga e Kristo.

¹⁰ E sitomena nene narui

na, Ntewa naga sikol ruru suri punu ga va lele taaga, naþa naga sii la sike ma e peni, a e mēna ga e yomarava nini, la aimi lele taaga vatanon Kristo, ana Ntewa naga yuṁaen ruru make suri punu ga torokin kiena sitomena nene, vano vano kilamake ruru ga e kana pog nena naapo.

¹¹ Ana þisi na suri punu ga monar imi ṁalivi mesmesun nena ga naþa Ntewa naga sitom ruru ke pisape kila. Ana vena taveve kiena sitomena nene nanua sumo, naga pisaar imimi le Israel lala vena imimi meve kiena, naþa imimi meve taaga memio Kristo.

¹² Imimi ne nanini, Ntewa naga mliganar imimi vena imimi naþa memligan þesan kiamimi sitomena ṁarera e Kristo, a visae sanene, popon imimi monar meieluar Ntewa silaga, komin naga po paþisi.

¹³ Ana amiu yeririna taþena ṁena ga lala, naþa pe ape le Yu re la poli, amiu amloge visena lelaga nene þisi rui, nanene Lologena Wo naþa amiu atol kiamiu natamaliaena e naga, a amiu amlelaga e Kristo þisi rui, ana amiu apimi ape yeririna kiena ne Ntewa þisi rui. A vanon naþa amiu na ape kiena, Ntewa naga mligan kana kile na suri nene tai e amiu, naþa naga mla Ninuna Wa pan amiu, sa naþa naga pisaaria.

¹⁴ A Ninuna Wa nene, naga sane komsus nen nav-

isaarena na sumo kiena ne Ntewa e ita, vena ita tekilia ruru tesape metavan Ninuna nene, þisi na ita tokus lalimana punu ga ve kieta, nanene na e pogos naþa Ntewa naga wereplan yeririna lala ava puna, nanene na la ga naþa naga pul plan la þisi rui ana la ape kiena. !Ita teyeluar Ntewa, pe mias naga po paþisi!

Leniena Kiena ne Pol

¹⁵⁻¹⁶ Komin suri ne la nanene, silaga e kiau leniena lala, nesuṁa nesitoṁal amiu luen ga, a nepisa luen ga potena pan Ntewa vanon amiu. Pelaga nene, nesiari e pogos naþa nemloge naþa amiu apiawa ṁarera ke e Yesu, kieta Suþe, a naþa asitom manene ṁena ga nalelagaena wa taþena lala, ana pimi tol nanagane, nesuṁa nemlen ke sanene.

¹⁷ Sila ga naþa nesuṁa ga nemlen ke pa Ntewa, naþa naga pe Ntewa kiena ne Yesu Kristo kieta Suþe, a naþa naga pe Arimata naþa pe naurarena keviu, nesuṁa nepiun ke tania vena naga ligan Ninuna na manmaruaena naþa Ninuna na kipiana van amiu, vena akilia Ntewa va ve keviu laa sane.

¹⁸ A nesuṁa nepiun ke tania vena naga vike kiamiu sitomena lala, vena avisu kilale kiena yomerarava, vena akilia suri nene naþa Ntewa naga pio amiu vanonia, a naþa kiamiu sitomena monar ṁarerania vena atol suri nena. Suri la

nene, naga lalimana la nene naña pe kiamiu, sa naña suri wo la moki naña Ntewa naga kila ruru sike na, naga pe kiena ne nalelagaena wa lala.

¹⁹ A amio mēna ga naga, monar avisu kilalea a monar akilia ruru pupia nañareraena kiena ne Ntewa, naña naga sumā miyūmae ke e kieta malena lala, naña ita temlelaga e naga.

²⁰ Nanene naga nañareraena keviu ke ga nene naña Ntewa naga miyūmae ea e pogos naña naga pisirlua Kristo sumālu mali sina ga e marena, ana naña siraunia, naga pēre naga pa mligan naga teke tano e kiena lepas marua ma e peni.

²¹ Nañareraena nene, naga pa laa metavan māraena tañena lala, amio mēna ga suri māraena tañena lala, amio yerkawa tañena lala, amio nasumonena tañena lala nae ma e peni. Kia kiena ne Kristo naga mon manene laa metavan make kia tañena lala, pe e re ga e yomarava nini poli, ana e mēna ga e yomarava tañena nene naña yoko imi.

²² Ntewa naga mligan suri la punu ga asike vatano e lana ne Kristo rui, a naga mligan lua Kristo pa e kiena sumāre wa, ana naga pe p̄arin suri la punu ga.

²³ A kiena sumāre wa nene, naga sane tasnena ne Kristo, naña naga pule ruru

e Kristo, a naña Kristo ga rui naga pule ruru e suri punu ga e yo punu ga.

2

Nanagane ita temal e Kristo

¹ Nanua sumo, ana sa ga naña amiu amare ga, vanon naviowaena lala, a kiamiu mlamulena viowa lala,

² naña e pogos nene, amiu amial ga e p̄elaga viowa na yomarava nini. A nanua sumo, ataveve ga supe nene na nañareraena na yo yau lala, amlogear ga naga narui, naña naga ninuna nene naña naga sumā kila ke kiena yūmaena e la naña pe amlogear re Ntewa poli.

³ Ana nanua sumo, imimi le Israel mēna ga lala, imimi na maran taaga ga memio yeririna tañena lala, naña imimi mesumā memialoro metaveve ga nasinenanena na p̄elaga viowa kiena ne yeririna lala. Imimi mēna ga mesumā mekila ke ga suri la naña kiamimi sitomena la sinemiminia, a suri la naña imimi memloge po ea. Komin suri la nene, imimi na sa ga yeririna tañena ga la nene, naña p̄isi na Ntewa naga sinena kar imimi mēna ga, taṭatete kila si suri tai van imimi narui, vano vano p̄isi na naga monar la nakoaena van imimi.

⁴ Ana Ntewa, kiena sineyeena a kiena nasitomiēna naga keviu paṗisi e ita,

⁵ ana pogos naŋa sane ita na temare ƣisi rui vanon kieta mlamulena viowa lala, ana naga kila ita temali temio Kristo. Nanene na lelaga, Ntewa naga tamalia ita kom ga e kiena lemamiena.

⁶ Ana sa naŋa ita na temali temio Kristo, Ntewa pisirlua ita temio mēna ga naga, ana Ntewa naga mligan ita teto tano temio mēna ga naga e yo nametava.

⁷ Ntewa naga kila sanene vena e pogos la naŋa apimi ke ne, ƣisi na yeririna lala, la akilia avisu kilale sane kiena lemamiena nene naga keviu manene paƣisi, naŋa naga sitom ita sanene kome Kristo Yesu.

⁸ Ntewa naga tamalia amiu e ga e kiena lemamiena, vanon naŋa apiawa e naga. Suri nene naga pe pimi mālivi re e kiamiu yuŋaena wo laŋas poli, peraga, Ntewa naga mla korenan ga pan amiu.

⁹ Ana nanene naga pe suri re tai naŋa yaru kilia yuŋae vanon poli, komin visae ve sanene, ƣisi na towarwar itan vaƣisi, tevis vilavenia, tevisave “O inu, in ga neta-malia in e kiau yuŋaena.”

¹⁰ Ita na sane suri wo tai naŋa Ntewa miyuŋaen ruru po paƣisi, naŋa naga sii ita tepimi tepe yaru viu lala e Kristo Yesu, a Ntewa naga kila sanene vena ita tekila mēna ga yuŋaena wo lala, naŋa naga mligan ruru sumo rui, vena ita teyuŋaenia e kieta malena

lala.

Ita na teve taaga e Kristo

¹¹ Amiu na monar asitomāli pogos naŋa apaeme, ana amiu na pe ape yeririna kiena ne Ntewa re poli sane le Yu lala, amiu na ape yaru taŋena ga lala. Komin suri ne nanene, le Yu lala, la asitom ke asape la ape yaru wa, komin naŋa la apuamar manene ƣaviu mārera, ana la apisa kare amiu apisa “Kulpaona” pan amiu. Ana ƣaviu nene naga pe suri korena ga na vanua ga e tas nen yermēne ne.

¹² Ana komin nanua sumo, amiu na sa ke nene narui. Amiu ve sinemiu ƣesan re naŋa nanua sumo, amiu asike laa koperinan Kristo paƣisi, amiu na asike vanuan ƣegas nen le Israel lala, amiu na ape wolawa ga, naŋa amiu na taŋatete akilia atol suri la naŋa Ntewa naga pisaar pan kiena yeririna lala. Ana amiu naŋa asike e yomarava nini, amiu na peraga ape suri korena ga narui, a amiu na pe akilia re nena Ntewa poli.

¹³ Ana amiu, naŋa nanua sumo asike laa perina, nana-gane amiu apimi lavisi rui komin tana ne Kristo, nana-gane narui amiu na ape taaga amio naga.

¹⁴ Kristo naga pe kieta sumārena, ana naga kila ki-eta ƣegas lua nene apimi ape taaga. Nanua sumo, imimi le Yu lala memio amiu yeririna taŋena lala, naŋa ita sineta

kar ita m̃aga silaga, sa ga nãpa pupia kove tai mlĩpere ita, ana Kristo naga m̃e plan suri nene e kiena marena.

¹⁵ Naga pisalũpar navisaluaena kiena ne le Yu lala, amio kana narin visena ne lala, a naga kila sanene nãpa kila kieta p̃egas lua nene lalua aimi ave yaru taaga e naga, sane lalua aimi ave suri viu tai. Visae ve sanene narui, Kristo naga kila sũm̃arena van ita.

¹⁶ E kiena marena e laki torovia, naga kilalua sine-mimiena e ita, naga kila kieta p̃egas lua nene apimi ape yeririna taaga, ana naga pure ita sina ga tõpasũpe si puna ne Ntewa, naga kila ita tepe mara wo temio naga.

¹⁷ Pogaga, e p̃elaga nene narui, Kristo naga pimi, pisawal lologena wo na sũm̃arena nene pa yeririna la punu ga, nanene na amiu nãpa pe ape le Yu re poli, nãpa amiu asike laa perinan Ntewa, amio imimi m̃ena ga le Yu lala nãpa imimi na mesike lavisin p̃isi rui.

¹⁸ Ana komin suri ne la nanene nãpa Kristo naga kila rui, nanagane ita punu ga kieta mrapa taaga e Ninuna taaga, nãpa teimi e marana ne Arimata.

¹⁹ Ve sanene, ana amiu na pe ape wolawa la re si poli narui, a amiu na pe ape yaru re si nãpa pe kiela yo re poli, peraga. Nanagane, amiu na sa ga yeririna na yo kiena ne Ntewa, amio li nalelagaena

wa tãp̃ena lala, a amiu asike loyumũa e m̃ana mratava.

²⁰ Amiu na sane kemrãpe lala na yumũa tai, nãpa li nalologena lala amio li navisawalena lala, la sane kemrãpe na mrapun yumũa lala. E yumũa nene, Yesu Kristo naga sane kemrãpe wo nãpa pe keyowo m̃eke lika,

²¹ nãpa naga sũm̃a p̃uarar ruru ke kemrãpe tãp̃ena la nene. Naga puar la, ana la asũmalu m̃arera, ana yumũa nene naga sa nãpa sũm̃a pimi pe yumũa wa m̃ana ne Ntewa.

²² Ntewa naga miyumũaen amiu ke sanene narui, vena e Kristo amiu li nalelagaena lelaga lala, amiu asũm̃a apimi ke sane yumũa tai, nãpa naga kilia va sulueen ga loyumũa ea e Ninuna.

3

Pol kila yumũaena kiena ne Sũpe pan la rui

¹ Ana komin suri la nene nãpa nepisa p̃isi rui, inu Pol, nemlen wo amiu pa Ntewa. Nanagane nesike e yumũa na koaena, vanon nãpa nemiyumũaen ke yumũaena kiena ne Kristo Yesu pan la nãpa pe ape le Yu re poli, sane amiu, a in na nemlen wo amiu ke na wa pa Ntewa.

² ? Pona amiu na apisu kilale m̃aga nãpa sane nesũm̃a nemiyumũaen ke vanon amiu sanene, pona peraga?

Kiau yuññaena naiila ami-uena nene, Ntewa naga mla pan inu e kiena lemamiena,

³ ana naga sane kiena sitomena tai naña sumo naga mlawania, ana sirau-nia naga kipian inu ea.

Ana suri nene nesiriyu p̃isi rui,

⁴ a visae amiu auloia, p̃isi na amiu atol kiau kiliaena e lepas nen sitomena nene kiena ne Ntewa, naña nana-gane suña pimi ke merar-ava e Kristo.

⁵ E teras nasumo lala, yeririna lala la pe akilia re suri nene poli sane nanagane, naña nanagane Ntewa kipian ke e li nalologena wa lala amio m̃ena ga kiena navi-sawalena lala kome Ninuna Wa.

⁶ A visena nene naña naga pimi merarava, naga sanene narui, naña pisa sanini pisape, yeririna tañena m̃ena lala, la amio le Yu lala, la ga luwoka ga la atol navisa ru-ruena lala kiena ne Ntewa, a naña la sa ga ape lepas nen tasnela taaga ga, a naña navisaarena kiena ne Ntewa lala, la ga luwoka kiela. Suri wo la nene la apimi añalivi komin lologena wo kiena ne Kristo Yesu.

⁷ Ana Ntewa naga kila inu nepe yaru na yuññaena kiena ne lologena wo nene tai narui, ana yuññaena nene naga pe nalaena wo tai naña Ntewa naga mla pan inu, naña kiena nañareraena suña miyuñae ke kome inu.

⁸ Inu neto manene laa tanon nalelagaena wa tañena lala, ana nekekara pañisi naña e lemamiena kiena ne Ntewa, naga mligan e luñau vena nelologon kiena lologena wo van la naña la pe ape le Yu re poli. Ve sanene narui, nesuñña nepisawal ke pan la e suri wo kiena ne Kristo lala, naña aulo p̃ele ga,

⁹ a nekipian la ke m̃ena ga sanape naña Ntewa naga suña kila ke kiena sitomena nene pimi p̃arpoyo. Siar e pogos naña Ntewa naga sii suri punu ga, pimi tol pogos la naña aparo pa p̃isi rui, Ntewa naga mlawan kiena sitomena nene toña ga,

¹⁰ ana e kieta pogos nini narui, naga kila navisi lala amio nañareraena lala e yo na metava ma e peni, la avisu kilale kiena naman-maruaena tañena lala, e suri la naña naga miyuññaenia e lotuena kiena ne Kristo.

¹¹ Suri la nene na, la torokin sitomena kiena ne Ntewa, naña naga sitom ruru kemua sumo rui, pogos naña yomarava nini na pere wa, ana naga kila suri la nene la apimi añalivi rui kome Kristo Yesu, kieta Supe.

¹² Ana komin naña ita tepiawa e Kristo, a komin naña ita tepe taaga temio naga, ana ita tekilia teimi tesuñalu e marana ne Ntewa narui, naña kieta sitomena ve yuwawa re,

a monar sineta m̃arera e naga tevisave p̃isi na naga kekaran ita.

¹³ Komin suri ne nanene, nepiun m̃areran pan amiu, nepisape, awis, amiu na ve atam̃an re sinemiu la aloru pogos tai, naŋa ve aloge manene re viowagan inu e pog m̃arera la nene naŋa nekus ke vanon amiu e yum̃a nakoaena nene, naŋa la akilali inu ke paŋisi. Suri la nene na, la vena iilaar amiuena vena atol naurarena kiena ne Ntewa.

Leniena kiena ne Pol

¹⁴ Sanene, komin suri ne la nane nepisa ke ne, nek-inai, nemlen wo amiu pa Arimata,

¹⁵ naŋa naga pe Arimata kemua lelaga, naŋa ata taŋena lala na mratava lala nae ma e peni amio m̃ena ga nae yomerava nini, la asum̃a amla ke ŋelaga wo a kiela kia wo lala, e ga e naga.

¹⁶ Nesum̃a nepiun ke tan Ntewa, nesape sa naŋa naga kiena naurarena keviu paŋisi, p̃isi na ligam̃ kiena nam̃areraena e losinemiu kome kiena Ninuna, vena sinemiu lala asum̃alu m̃arera asulue.

¹⁷ Inu nesum̃a nemlen ke m̃ena ga, nesape Kristo naga sum̃a pumi silaga e losinemiu lala kome kiamiu naviawaena, a nemlen wo amiu m̃ena ga vena ŋelaga nasitomiena imi sane purpes nen kiamiu malena lala.

¹⁸ Visae ve sanene, p̃isi na amiu, amio nalelagaena wa taŋena lala, akilia u atorokin

naŋa avisu kilale pupia nasitomiena kiena ne Kristo, sanape naŋa pe lepalepasa, pona piavi, pona pa metava, pona merorol sanape.

¹⁹ Lelaga ŋa, kiena nasitomiena nene naga keviu manene paŋisi, ita taŋatete tevisave tekilia ruru rui. Ana pe suri korena ga, nemlen ga vena p̃isi na amiu na akilia avisu kiena nasitomiena nene e kiamiu malena lala, vano vano-o ŋelaga wo kiena ne Ntewa lala, a kiena malena wo, aule ruru e amiu.

²⁰ Ana nanagane, teyeluwar Ntewa, naŋa e kiena nam̃areraena keviu naŋa naga sum̃a miyum̃ae ke ea e losineta lala, naga kilia yum̃aenia taulu manene ya naŋa tekilia teviuntania, pona ya naŋa tekilia tesitomia.

²¹ Ana nanagane, nalotena kiena ne Ntewa wetelu miyeluwar naga komin Kristo Yesu, nanagane, a e m̃ena ga e teras lelein lala na pogos la naŋa apimi ke ne, vano vano-o ve uro re, sanene.

4

Ita na sane tepe tasneta taaga e Kristo

¹ Sa naŋa nesike e yum̃a naloge viowaena, komin yum̃aena kiena ne kieta Suŋe, nem̃areran amiu, nesape kiamiu malena lala monar mesmesu ruru e ŋelaga nene naŋa Ntewa naga pio amiu vena amiu ayal ea.

2 Ve sanene, amiu avatanon amiu, a amom̃au silaga. A kiamiu sitomena lala monar malum ga van amiu, naþa ve sinemiu mimi koskos re van amiu. Pelaga na nasitomiēna ne nanene.

3 Amiu na akilayonli naþa auarar ruru sum̃are nene naþa naga sum̃a sikol ruru amiu, ana ve sanene, akilia avisuar ruru navetaagaena naþa Ninuna Wa naga sum̃a mla ke pan amiu.

4 Amiu na sa ga ape tasnemiu taaga ga, a Ninuna m̃ena ga taaga ga sike e amiu, a e ke e þelaga nene ana navisaarena taaga ga, naþa kiamiu sitomena kilia sum̃alu m̃arera se ea, naþa Ntewa naga pio amiu vanonia.

5 Ana Suþe Yesu naga taaga ga, a kieta nalelagaena taaga ga, a nakeena m̃ena ga taaga ga,

6 a Ntewa m̃ena ga taaga ga naþa sike na, naþa naga pe Arimanane yaru punu ga, a naga pe suþen suri punu ga, a naga miyum̃aen kiena yum̃aena þarpoyo e yo punu ga, a naþa naga sike e malena kiena ne yeririna punu ga.

7 Ana e ita punu ga peve taaga, Kristo naga mla nalaena taþena lala e kieta malena lala, naþa la apowo paþisi, mesmesu e kiena pupia lemamiēna.

8 Nanene na sa naþa Visena Wa naga pisa nanua sumo rui e Yauena Lala, naþa pisa pisape

"Pogos naþa naga pa metava e yo na metava mane-ne,

naga þere kiena nasinekar lala naþa naga taulu la rui, ataveve naga,

a naga mla nalaena pan kiena yeririna lala."
Yauena 68:18

9 ? Ana visena naþa pisa pisape "Naga pa metava," naga kana kinasia na ya? Kinas nen visena nene sape nanua sumo, naga pito manene laa tano rui, naþa naga pitomi tano e yomarava nini, naga pito tano e kana þiliþili merorol ne lala.

10 A yeririna nene, naþa sumo naga pitomi tano, naga pe yaru m̃a ke sina ga nene naþa sirau naga pa laa metava, metava ma e peni, ana þisi na, naga pa ke laa metava na wa, vena naga kilia kokonia yo la punu ga naþa Ntewa sii la.

11 A naga yaru ke ga naþa naga mla nalaena pa kiena yeririna la narui, naþa laþasia, naga mligan la ape li nalologena lala, laþasia, naga mligan la ape navi-sawalena lala, laþasia, naga mligan la ape nayalinen Lologena Wo, a laþasia, naga mligan la ape yaru na visuaren li nalelagaena lala, ana laþasia, la ave navian laena m̃ena ga lala.

12 Kristo naga kila sanene vena kiena li nalelagaena wa lala akilia akila kiena yum̃aena, vena þegas kiena ne li nalelagaena lala e

yomarava nini, naþa sane tasnena, kilia kapuru mane-ne, a imi mārera laa sane.

¹³ Ve sanene, þisi na ita punu ga tekilia teimi teve taaga ga e kieta naviawaena e Narina ne Ntewa, a ita teimi teve taaga mēna ga naþa tevisu kilale ruru naga e kieta malena lala. Naga ke nanene narui, tekilia teimi teve sa naþa yaru na marua, vano vano tol naþa temarua ruru sane Kristo, naþa þisi ita teimi teve yerkawa kemua lelaga sane naga.

¹⁴ Sanene, þisi na ita ve teve sa re si sisi, naþa naviana taþena kiena ne yaru na visokanena lala aure kieta sitomena lala va ve taþena, a naþa kiela navisa kotalia itaena lala la apilovilon ita, sa ga naþa lagi miyu ita, pona sive sumā kuakuankare ita tepa sane, tepa sane, peraga.

¹⁵ Ana monar towarar nalelagaena e þelaga nasitomiena, a e kieta mrapa la punu ga, monar tekapuru vena teimi teve yerkawa lala e Kristo, naþa naga pe þarin þegas nen kiena nalelagaena lala.

¹⁶ A ita na sane kinakinas nen tasnena lala, a naga sumā kila ke kinakinas la nene apimi ape tas taaga ga e naga, naþa kiena merpu lala la asumā asikol ruru kana kinakinas la nene van þarina. A pogos naþa kana kinakinas nen tasnena la nene, la ataveve ruru kiela yumāena lala, a la asumā

asitomila, ana tasnena nene naga kilia kapuru, kilia imi mārera va laa sane.

Malena viu e Kristo

¹⁷ E kia kiena ne kieta Suþe, nomāreran amiu ke sina ga, nesape amiu na monar avisuar amiu, þisi na amiu na ve ataveve re si þelaga kiena ne la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli. La nene, kiela sitomena lala apiowa rui, ape mias pa rui,

¹⁸ ana asike ga e yemalolo. Ana la asike manene laa perinan malena nene naþa Ntewa naga mligan ke pimi, komin naþa la þarila mārera paþisi sa ga kilavaru, la pe amloge kilia re suri poli.

¹⁹ Sinela lala taþatete si amawan kiela naviowaena lala, ana la ataþān la ga e lau narui, a e þelaga na kororaki lala, naþa la asitom korenan ga.

²⁰ Ana e Kristo, pe apian amiu re nenaga e þelaga tai ne sanene poli, peraga.

²¹ Ana la apisayu kiena suri wo la moki pan amiu þisi rui, pan amiu naþa ataveve ke naga, a la apian ruru amiu e nalelagaena la nene naþa sike e Yesu.

²² Sanene, ana amiu na monar aligan lua þelaga marua naþa apaeme amio. Pelaga nene naga sumā kila ke kiamiu malena na sumo pimi piowa, a sumo, kiamiu nasinenanena viowa na þelaga la nene asumā apisa kotalia amiu, ana asumā

akila kare manene kiamiu malena la keviu paĵisi.

²³ Ana nanagane, sinemiu lala a kiamiu sitomena lala monar imi ve urviu nenaga,

²⁴ a amiu na monar akus ĉelaga vii lala na kiamiu malena vii e Yesu nene, naĉa Ntewa naga sii e amiu, sa ga kiena, naĉa yeririna lala la akilia avisu sa naĉa mesmesu ruru kemua, a pe suri wa.

²⁵ !Sanene narui, visokanena toko! Komin naĉa ita tepe kinakinas nen tasnena ne Kristo ga, ana monar teve lelaga lue ga va nalavisin ita la silaga.

²⁶ A visae sinemiu mimi pogos tai, ve akila re naĉa nasinemimiena nene were amiu ava e namlamulen viowa, a kiamiu nasinemimiena nene monar vito tano sumo, ĉisi na mrae vito tano.

²⁷ Amiu na monar ve ala re pulmas tai va Yermare, vena naga imi kila kare amiu, ava aviowa laa sane.

²⁸ Yaru naĉa sumo naga pe yaru na vinauena, naga monar ĉisin vinauena. Naga monar yuĉae ĉarera e limana, e ĉelaga na mesmesu, ana ĉisi na naga kila visuar ruru naga, a iila ĉena ga yaru la naĉa limala korena.

²⁹ E kiamiu visena lala, ve avisa re visena kar lala, ana avisa ga visena la naĉa naga kila iilar kiela sitomena lala, naĉa la aloge kiamiu visena nene, naĉa naga toroki ga, a naĉa mesmesu, a naĉa kila iila la.

³⁰ Amiu ve akila re Ninuna Wa memawa, pona loge viowa vanon kiamiu visena viowa la nene, komin naĉa Ninuna Wa nene, Ntewa naga mligan e amiu sane kiena kile tai, vena naga visawal visave amiu na ape kiena, a vena visawal ĉena ga visave ĉisi na naga wereplan amiu e legiena maro.

³¹ Sanene, popon ve akila re si sinekarena lala, a sinemiu ve uarar re si simimiena, a sinemiu ve melkalka re sina. Amiu aligan ĉelaga na vilupena a navisviowaena, a aligan ĉelaga na sinekarena.

³² Ana amiu na awo van amiu, a sinemiu lala malumu ga van amiu, aviewo amiu, sa naĉa Ntewa naga piewo amiu rui kome Kristo.

5

Amiu na ayal e yomerarava

¹ Ana komin naĉa amiu ape sisi wo kiena ne Ntewa lala, amiu akilali naĉa ataveve kiena ĉelaga.

² Amiu na monar ayal e nasitomiena, sa naĉa Kristo naga sitom amiu, naga taĉan kiena malena pan amiu, sane ponotaninu tai naĉa po pan Ntewa, a sane nakuĉaĉaena tai naĉa Ntewa kekarania.

³ Komin naĉa amiu ape nalelagaena wa kiena ne Ntewa, ana pe mesmesun re nenaga naĉa pogos tai, suri laĉasia imi kakate e

amiu sane lau, pona suri na memawaena lala, pona þelaga nasinesuniēna suri lala, a suri la nene pe pon re mēna ga ava atakorkoron poli.

⁴ A pe pon re naþa amiu avisa visena kar la poli, a visena namname lala, a visena na totorouena viowa. Ana popon amiu na asumā avisa ga potena van Ntewa.

⁵ Nesape nevisa meraravan van amiu sanini: la naþa la asumā ataþa ke lau, a la naþa asumā akila ke suri na memawaena, a la naþa sinela sun manene suri la silaga, la nene þisi na akokovio. Yaru na sinenan manene laa suri la silaga, naga maran taaga ga amio yaru naþa naga mlotun ke suþe taþena lala. Amiu na monar alelaga e visena nini silaga, pisape la naþa apuarrar ke þelaga viowa la nene, þisi na la taþatete nēnaga akilia ava loyumā e Nasuþenena kiena ne Kristo amio Ntewa.

⁶ Amiu na ve ataþan re yaru la aure amiu ava e mrapa taþena lala, naþa la avisa kotalia amiu ga e kiela visena kiki lala. Suri ne la nanene naga kila Ntewa naga sinena karla rui, sa naþa visae la pe amlogear re naga poli, ana þisi na naga la nakoena van la.

⁷ Pisi na amiu ve ava ave þegas re nena amio yeririna la ne sanene.

⁸ Nanua sumo na, amiu la nene ape yeririna na yemalolo ga lala, ana nana-

gane naþa amiu asike e kieta Ntewa narui, ana amiu asike mēna ga e kiena yomerarava. Ve sanene na, amiu monar ayal silaga ve sa naþa amiu na ape yeririna na yomerarava nene narui,

⁹ komin e yomerarava nene, þisi na kiamiu malena wo, a mesmesu, a ve lelaga, ana þisi na kilia war mras la naþa po ve moki.

¹⁰ Amiu na monar akilayonli naþa alual þelaga ya naþa kieta Ntewa naga kekarania.

¹¹ Pisi na amiu na ve amio re yeririna la naþa la akila ke suri viowa lala, naþa pe yumāena korena ga lala na yemalolo. Ana popon visae amiu avietavan suri viowa la nene aimi e yomerarava.

¹² Ita na tememawanli mēna ga vena tevisayu suri la naþa la apa akilawania,

¹³ ana pogos naþa Ntewa naga vietavan suri la punu ga nene, aimi e yomerarava, þisi na yomerarava nene naga kila þelaga la nene la amolmolue.

¹⁴ A pogos naþa yomerarava naga kila suri la punu ga imi molmolue e yometava sanene, suri mēna ga la nene þisi na imi ve sa yomerarava. Nanene na sa ga yauena nene pisa, naþa naga pisa, pisape

“Ko nene naþa omomalio rui, otavilo,

osumālu e marena, omal sina,

ana þisi na Kristo naga tegoli ko.”

15 Komin suri nene, amiu na monar avisuar ruru amiu, sane p̄isi na yoko ayal ve sanape. Pisi na amiu na ve ave sa re la naṣa la pe p̄arila re poli, ana amiu na monar akila p̄elaga kiena ne yeririna la naṣa ape manmarua ruru po.

16 Amiu na monar ava ayu-poru e pulmas punu ga naṣa amiu aṃalia, vena kilaen yuṃaena wo lala ea, komin naṣa ita tesike e pogos na viowaena.

17 Pisi na amiu ve ayuṃae wowe re, ana monar amiu na akilali akilia suri punu ga la naṣa kieta Suṣe naga sinenan sape akila.

18 Pisi na amiu na monar ve amun re si kuruta na munena vano vano-o akilalu p̄arimiu, vanon p̄elaga nene, p̄isi na naga kilia kila kare make ke sina ga kiamiu malena lala. Ana amiu na monar aule ga e Ninuna Wa.

19 Popon naṣa amiu asunyu visena na Tus na Yauena lala, a yauena wa lala, a yauena na yeluarena Ntewa lala van amiu, a amiu monar ayau e yauena wa lala, vena aieluar kieta Suṣe e sinemiu la wetelu.

20 A vanon suri la punu ga, silaga amiu asuṃa avisa potena va Arimata Ntewa, e kia kiena kieta Suṣe, Yesu Kristo.

Pelaga na talopaena

21 Amiu li nalelagaena lala, yermene a sira, monar avatanon amiu, sa ke ga

naṣa asuṃa apatanon ke Kristo.

22 Amiu sira la naṣa atalopa, monar avatanon womiu lala, sa naṣa asuṃa apatano ke pa kieta Suṣe,

23 komin naṣa yermene naga pe p̄arin wona, naga sa naṣa Kristo naga pe p̄arin kiena lotuena, naṣa lotuena nene naga pe tasnena, naṣa naga tamalia.

24 Komin suri nene, sira lala la monar avatanon wola lala e suri punu ga, sa ke naṣa lotuena kiena ne Kristo suṃa patanon ke naga.

25 A amiu yermene la naṣa atalopa, monar asitom manene womiu lala, sa naṣa Kristo naga sitom manene kiena lotuena, ana naga taṃan kiena malena vanonia.

26 Naga kila kiena lotuena mekiki, a naga kevania e wii, a e kiena visena, ana naga miawa pa Ntewa.

27 Kristo naga kila sanene vena kilia were kiena lotuena imi puna, naṣa naga pe wa naṣa pe wa ruru manene laa sike na, sane sira m̄ee tai, naṣa naga suṃate ke sape talopa, naṣa naga mekik ruru po, a naga pe namname re poli, a sa naṣa amiyowau ruru tanea naga po na po.

28 E p̄elaga ṃena nene, yermene naga monar sitom manene wona, visuar ruruia sa ga naṣa naga pisuar ruru ke ga tasnena. Yermene naṣa naga sitom manene

wona, naga sumña sitom ke sina ga naga.

²⁹ Yaru la ve asumña avisu kare re tasnela lala, pona akila kare la, peraga, ana yeririna la asumña apagan rurula, a la asumña apisuar ruru ke tasnela lala. Naga nene naga sa ke ga naña Kristo kila ke pan kiena lotuena,

³⁰ a ita na tekilia ruru suri nene po pañisi, komin naña ita na tepe kinakinas nen tasnela lala.

³¹ Visena Wa naga pisayu mēna ga pñisi rui, naña yermēne amio wona, lalua na aimi ave tasnela ve taaga ga, naña naga pisa pisape

“Komin suri ne nanene, yermēne ligan ari-mana amio anena, vano vilolar wona na sira, ana lalua aimi sane ave taaga ga narui.”

³² Visena Wa nene, visena urmi tai naga sumña ea, naña sumo naga sane navisawana ga tai, ana nanagane, nekilia nesape visena nene naga sumña pisawal ke Kristo amio kiena lotuena ne.

³³ Ana ve asitom re avisave visena nene naga pe pisa amiu re mēna poli, peraga, pisa amiu ke mēna ne. Ee lelaga pñ, amiu yermēne lala, monar asitom manene womiu lala, sa ga naña asitom amiu ke ga, a amiu sira mēna ga lala, monar avatanon womiu lala.

6

Pelaga kiena ne sisi lala amio arimala lala a anela lala

¹ Sisi lala, amiu na ape sa naña li nataveveena Kristo, amiu alogear arimamiu lala a anemiui lala, sur ne nanene na mesmesun naña amiu akila.

² Navisaluaena tai e Visena Wa kiena ne Ntewa pisa sanini, naña pisape “Amiu na ato ga tano e arimamiu amio anemiui lala,” a naga nene navisaluaena na sumo naña kiena navisaarena tai teke metava e a,

³ naña naga pisa, pisape visae akila sanene, “pñisi na sur na kiamiu malena lala kilia kiriri wo, a vena pñisi na kiamiu malena e porotano nini naga ve piavi.” Naw 5:16

⁴ Amiu arimala lala a anela lala, sinemiui la ve vilul re va narimiui lala silaga, vano vano la sinela kar amiu ke sina ga. Ana amiu na monar akawe ruru la mesmesu, a amiu avian la, a akipian la e mrapa na kieta nalelagaena e Kristo.

Pelaga kiena ne yaru na yumñaena amio kiela yerikawa lala

⁵ Amiu yaru na yumñaena lala, alogear kiamiu yerikawa lala na yomarava nini, sa naña amaraun la, a avatanon la, a amiu monar akila sanene e sinemiui la wetelu, sa naña amiyumñae ke kiena ne Kristo.

⁶ Amiu na pe pon re asuṃṃa akila ve sanene e pogos ga naṓa la asike amio amiu poli, vena amiu akilali ga naṓa la akekaran amiu, ana monar akila suri la naṓa Ntewa naga sinenania silaga, amio kemua sine-miu lelaga, sa naṓa amiu na ape yaru na yuṃaena kiena ne Kristo.

⁷ Amiu na monar akekaran kiamiu yuṃaena lala, a popon ve akila re si yuṃaena sa ke naṓa amiyuṃae ke ga pa yaru, ana akila sa naṓa amiyuṃae ke pa kieta Suṓe.

⁸ Amiu na asitomli sa naṓa visae yaru tai naga pe yerikawa tai, pona naga pe yaru na yuṃaena ga tai, ana pe suri korena ga, ṓisi na Suṓe naga lamaran suri wo vania torokin kiena yuṃaena wo lala.

⁹ A amiu yerikawa kiena ne yeririna na yuṃaena lala, amiu ṃena ga akila mesmesu va kiamiu yeririna na yuṃaena lala, a ve avisin re sinekar van la silaga. Amiu na asitoṃṃalia, naṓa amiu amio la, amiu punu ga kiamiu Yerikawa taaga ga naṓa sike ma e peni, a naga suṃṃa kila maran taaga ga pa yeririna la punu ga.

Tekila mara pa yermare

¹⁰ Lavisi ke nekila make kiau visena narui, ana nesitom nesape nevisa van amiu sanini, amiu aṃareran manene li naṓa amiu

aṃarera e kieta Suṓe, amio kiena pupia naṃareraena.

¹¹ Amiu na ayen kulsota ṃarera na mara lala naṓa Ntewa naga mla pan amiu, vena amiu akilia asuṃṃalu, a akilia asuwo mraai kiena ne Yermare, amio kiena navisokanen viowa lala naṓa naga suṃṃa kila ke pan amiu.

¹² La naṓa ita tesuṃṃa tekila ke mara pan la e kieta malena, la pe ape yeririna re poli. Ita tesuṃṃa tekila ke mara pa naṃareraena taṓena la ne, amio yerikawa lala kiena ne yermare lala, amio suṓe lala kiena ne la naṓa nanagane la ape purṓes nen yemalolo e yomarava nini, a tesuṃṃa tekila ke ṃena mara temio kimi viowa la nene, naṓa la moki liu, naṓa asuṃṃa ke e yo punu ga.

¹³ Ana popon ayen ruru suri na kilaen mara kiena ne Ntewa la nene narui, ana pogos punu ga a e legiena punu ga, naṓa Yermare naga imi vena kila mara van ita, ṓisi na ita tekilia tekila mara va nasinekar la nene, vano vano ṓisi, ana ita tesuṃṃalu ṃarera ke tesike na wa.

¹⁴ Pogos naṓa amiu asuṃṃalun kilaen mara sanene, kiamiu sur ṃarera nakilaen mara lala na sanini narui. Kulka naṓa aṓereari e ṃeṓemiu, naga sa naṓa amiu apuarar ṓelaga na lelagaena. A kulsota ṃarera na kilawoen yepemiu vanon mraai lala, nanene na sa naṓa amiu apuarar ruru

þelaga mesmesu suña e kiamiu malena lala wetelu.

¹⁵ Ana pupia kulus nen lamiu na yalena, naga na sa naþa amiu asun ke asape ava avisawal Nalologena Wo na suñarena.

¹⁶ Kulþave nene naþa amiu na apuararia naki-lawoen mraai kiena ne Yermare la nene, naþa kapi pivavaga ke e la, nanene naga sane kiamiu naviawaen mārera e Ntewa.

¹⁷ A kiamiu kulparimiu na mara, naga sane natamali-aena, naþa Ntewa naga mla pan amiu, a playu na ki-laen mara kiena ne Ninuna Wa naþa amiu awaria, naga sane Visena Wa kiena ne Ntewa.

¹⁸ A amio suri la nene, amiu na monar alen mēna ga, monar aviun tan Ntewa vena iila amiu. A silaga monar alen e namāreraena kiena ne Ninuna Wa, a þisi na monar asitoñal li nale-lagaena wa taþena la silaga e kiamiu leniena lala, naþa maramiu ve kawa re pogos tai.

¹⁹ A naga ke sina ga, amiu na monar alenwo inu mēna ga, vena þisi na Ntewa naga la pulmas na visena tai van inu vena nevis, vena ve nesitom þele re naþa nekilia nelologon Nalologena Wo kiena ne Kristo, naþa sumo naga su tapoloun yeririna lala, ana nanagane, þisi na nemāreran naþa nevisawal van la.

²⁰ Inu na nepe yaru na

lologonen Nalologena Wo nene, ana nesike e yuña nakoaena, ana amiu na monar alenwo inu vena ve nesitom þele re naþa nelologon Nalologena Wo nene e nini, sa naþa mesmesun ga naþa netaþa.

Visena maro kiena ne Pol

²¹ Inu sineun nesape vena amiu na akilia kiau suniena lala, ana komin sur ne nanene yoko neligan kieta erau wo nene, Tikikas, iñasu pun amiu. Naga na þar yepe mēan yuñarena lala kiena ne kieta Suþe e yo nini,

²² ana þisi na naga visawal van amiu visave imimi mesike sanape, vena amiu na akilia aloge wo si e imimi.

²³ Ana suñarena, sitom-ena a naviawaena la apitom kome Ntewa Arimata, a Yesu Kristo kieta Suþe, la asumia amio ita, amio mēna li nale-lagaena la punu ga.

²⁴ A lemamiena kiena ne Ntewa naga sike e amiu, a e mēna ga e ita punu ga naþa tesuñia tesitom manene laa kieta Suþe Yesu Kristo, naþa þisi na ita tesitom naga vano vano-o, ve uro re, sanene.

Inu, Pol.

Maki Naĉa Pol Siria Pa Pan Li Nalelagaen Wa Lala Nae Garu PILIPAE Visayuena Na Tusi Nene

*Komĉasnen suniena plas
na tusi nini*

Pol siri ĉmaki nene pa e ŝumare nae Pilipae naĉa la nene ape yaru ĉsa nae Yurop naĉa Pol mlologon ĉsan lologena wo pani la, ana apimi ape li nalelagaena. Pilipae naga pulkumali keviu tai na lepas ne Masetonia, naĉa sike vatanon Parin Suĉe keviu nae Rom. Pol siri ĉmaki nini e pogos tai naĉa ĉke e yuĉa naloge viowaena, a e poglis nene li nalelagaena laĉasa asuĉa akawe naga, a naga miloge piowa ĉnena e vianena na visokanena naĉa sike loyuĉa e ŝumare nae Pilipae. Maki nini kila meraravan naĉa Pol naga ĉsine ga Ntewa, a naga kekara na kekara, ana tekilia sane naga sanene komin naĉa naga mlelaga ĉarera e Yesu Kristo.

Pol siri ĉmaki nini vena visan potena van li nalelagaena lala nae Pilipae naĉa amiila naga e ya naĉa naga sinenania. La nene amligan kilavaru laĉasa pa pania vena iilaen naga, a naga siri ĉmaki nini pani la,

vena visirluaen kiela sitomiena vena alelaga ĉarera e Yesu Kristo. Naga kila sanene komin naĉa visae aloge sane naga ĉke yuĉa naloge viowaena, ana pe aloge viowagan vaĉisi.

Naga pisa pan la vena akila kiela sitomena la ŝuĉaga tano, sane sitomena kiena Yesu Kristo. Pe pon re avilave poli, a asuĉa asitom la ga. Naga pisa panila sape kiela maliena viu naĉa sike e Yesu Kristo, naga suri naĉa Ntewa mla korenan ga sanene pan la e kiena lemamiena, a atol ga e kiela lelagaena lala. Pe atol re kome naĉa amlogear navisaluena kiena lus nae Israel la poli, peraga, atolia komin amlelaga ga e Yesu Kristo.

Pol sinenan sape li nalelagaena lala nae Pilipae monar atol ĉelaga kiena Yesu Kristo. Naga sape la naĉa asikol la ruru e Yesu, Ntewa mla ŝumare na lelaga sike e kiela maliena, a kila la asuĉa akekara luwega.

Pupia suri tai naĉa Pol pisayu e ĉmaki nini, naga sape li nalelagaena lala monar asikol ruru la amio Kristo, monar akekara, a kiela sitomena lala a kiela lelagaena lala ŝuĉal ĉarera e naga silaga. Maki nini kila merarava pan ita naĉa Pol naga sinen sii paĉisi li nalelagaena na ŝumare lala nae Pilipae.

*Komĉasnen tusi la na nini
Visena ĉsa 1:1-11*

Suri la naḗpa Pol sumḗa
mloge ke piowagania
1:12-26

Malena kiena yaru naḗpa
mlelaga monar taveve
maliena kiena Kristo
1:27—2:18

Pol sape vitetalia Timote
va gar pun la, a pitetalia
Epaprotetas ḗasuḗe si
pa umḗa 2:19-30

Le Piliḗpae lala monor avi-
suar la e kiela sinekar
lala 3:1—4:9

Pol amio kiena erau lala
nae Piliḗpae 4:10-20

Visena maro 4:21-23

Visena na sumo

¹ Maki nini, yar na yumḗae
koreneḗa la lua kiena ne
Yesu Kristo, nane imimi lua
Pol amio Timote, imimi lua
mesiri piḗnasu pan amiu,
naḗpa asike e pulkumali naḗpa
Piliḗpae, nane amiu naḗpa ki-
amiu malena su ruru ke
amio Kristo, sane ape li nale-
lagaena wa lala, amio ki-
amiu nasumonena lala amio
kiamiu yaru naiilaena lala.

² Imimi lua mekekaran
navitawe amiuena sina ga e
mḗaki nini, e kia kiena ne
Ntewa arimata a Suḗe Yesu
Kristo, a imimi lua mepiun
tan lalua nene, vena aligan
lemamena a sumḗarena sike
amio amiu nanagane.

Pol mlenwo la

³⁻⁴ In na nesitomḗal amiu
lue ga e kiau leniena, a
nekekara lue ga nalenwo
amiuena van kieta Ntewa, a
navisaen potena paḗisi va-
nia vanon amiu.

⁵ In na nesitomḗal ke ki-
amiu navisuarinena, amio
mḗena kieta nayumḗae vera-
gaena e lologena wo, siar e
naḗpa nesiar kiau yumḗaena
e amiu, pimi tol nanagane,
ana nepisa potena paḗisi
vanonia.

⁶ In na nemlelaga sane
Yarkeviu, naḗpa siar kiena
yumḗaena wo tai pan amiu
rui, naga kilia yumḗaen mḗa
vano, vano-o kila ruru punu
ga, nane e pog maro e pu-
pia legiena nena kiena Yesu
Kristo.

⁷ Vanon sanene, avisu
naḗpa in na nesitom amiu
manene laa, nepisu sane
nanene na mesmes ga,
vanon tepa lele taaga
loyumḗa e lemamena kiena
ne Ntewa rui, ana amiu
amio inu e sur la mok rui,
e pog wo a e pog mḗarera.
Nanagane, nepuarar ruru
amiu asike e loyumḗa e inu,
kila sane nanagane pogos
naḗpa nesike e yumḗa na
koaena, sa ga naḗpa ita mḗa
nena ga. Pona visae aure
inu neva e kumal na visen
van inu vanon lologena wo
naḗpa nepisawal ke ne, ana
sa ga amiu amio inu ke na
wa.

⁸ Nanene pe lelaga ne,
ana Ntewa kilia sape sineun
mḗena nesape nevisuli si
maramiu wa. Awe, sineu
miye amiu paḗisi ne, e
sinesiena make ga kiena ne
Yesu Kristo.

⁹ Nemlenwo amiu sanini,
nesape kiamiu sinesiiena
monar kapuru lue ga, a

visae na kiliaena wo a namanmaruaena a navisuveve ruruenta sike e amiu, kilia iila sinesiiena nene imi ve keviu lue van amiu.

¹⁰ Visae amiu ave sanene, yoko akilia atol make ga þelaga wo lala, a aligan la naþa piowa, ana yoko kiamiu malena la kilia merarava rurua, tapatete sur tai te amiu e legiena kiena ne Kristo naþa pimi ke ne.

¹¹ A kiamiu malena la yoko kilia war mras nen mesmesuena naþa Yesu tamān pimi, ana sane kieta mrapa tai naþa tekilia teyeluwar Ntewa vanonia, a Ntewa mēna þarwarinia.

Pol sike e yuṁa na loge viowaena a kila ke yuṁaena kiena Suþe

¹² Wolai a vineu lala, nesape nevisawal sur nene van amiu, sane pog mārera la naþa pimi pan e inu ke narui, pe akilawo re kiau yuṁaena poli, peraga. Ana la amiilaar ke lologena wo kilia ya manene laa sane e yo taþena la ve moki.

¹³ E lepas nen yo naþa nesike ea, nepisu sane yar na mara lala amloge lologena wo na rui, a pa tol yar na mara e yuṁa mēna ne Þarin Suþe Sisa, amio yeririna taþena lala. Nanagane na la apisu kilale rui sane noþar ke sen la nene vanon ga Kristo.

¹⁴ A nekekara mēna paþisi navisuen pogos naþa apuarnu e yuṁa na koaena

sanene, ana sur nene pe kila re li nalelagaena taþena la e nini amarau poli, kila la asuṁal mārera laa sane e Suþe, a aþaryon ke ga navisawalen visena kiena ne Ntewa.

¹⁵ Lala amlologon visena kiena ne Ntewa, pe sur wo tai, ana sur taaga, nekilia sane lala þasia amlologon Navisaarena Kristo e sitomena wo, a þasa amlologon e sitomena na vielueena a e sitomena na vilaveena.

¹⁶ A la naþa amiyuṁae po, apisuluþar sane nesike e yuṁa na koaena vanon nemiyuṁaen lologena wo, ana sinela piowagan inu, a sinela piowagan la naþa pe amloge re poli wa, þisi na amlologo e sitomena wo.

¹⁷ Ana lala taþena nene, amlologon Kristo ana pe ape lelaga re poli, aþarwar la paþisi, asape akila sa naþa lala towe ava metava. Sitomena viowa na sanene sike e la, ana pogos naþa apisu naþa apiar ruru inu e sen la nene nesike e nini, apisu sane pe kiela pog naþa akilia avisayu kare kiau kia e maran yar lala, ana akila kiela kia la pa metava.

¹⁸ Ana ane kilia, pona pe pe sur re tai poli. Kiela sitomen po yo, po piowa ga, ape lelaga pona apisokan, ana pupia sur keviu, kia kiena ne Kristo monar molue lue ga silaga.

Pol sape mal pona mare, ana sinenan ga Yesu

19 Sur ne na nene, pogos naþa nemloge asape kiena kia momolue ke pa rui, nekekara paþisi, ana sa pogos tai neloge sane kiena yuþaena pa po manene laa ke sane, yoko neloge won vaþisi. Nanagane na nepisu sane amligan nu nemþeke ga e marena, a pe mrapa re naþa nekilia nemolue si vetan poli, ana pogos naþa nemloge sane kiena yuþaena pa ke meta sanene, miilalua si kiau sitomena sane, kila nemlelaga manene laa sane e kiamiu leniena lala, amio naiilaena wo kiena ninuna ne Suþe Yesu Kristo, sane yoko wo van inu na wa.

20 Sanene na, nanagane na nemlelaga ke mārera sane akilali ya ne van inu, ana taþatete akila nekila sur tai na piowa pona nevisa visena tai naþa yoko nemawan sina e marana ne Ntewa. Visae nemal po nemare, pe pe sur re tai poli, ana sane pogos punu ga, sineun ga nesape nemāreran ga kilaen kia kiena ne Kristo va manene laa metava wa, e sur ya naþa yoko vim katen inu po e tasneu.

21 Sur naþa teke e inu sanini, visae nemali, malena wo kiena Kristo sike amio inu, a visae nemare, neva nesike nemio naga, naþa wo manene laa sane.

22 Visae ve kiau naþa nemal ve piavi re laa sane e yomarava nini, naga nene sane kiau yuþaena wo þas sike ga wa nayuþaenena,

naþa kilia war mras wo lala. Sanene na, nepisu sane visae nesuþa, woga ga, a nepisu mþena sane visae nevano, naga mþena poga ga. Pisi na nemninue narui, popon netaveve nape narui.

23 Marera pan inu paþisi navisuveveen mrapa lua nene navisa lologiaena tai, komin e kana lepas tai, sineun manene laa paþisi vena nevetan yomarava nini, neva nesike nemio Kristo, naga po manene laa sane,

24 ana nepisu mþena sane popon manene nesu re laa e nini sane, vena neiila amiu re laa ga wa.

25 Sitomena ne sanene mārera ruru pan in rui, kila sane nanagane nepisu sane nekilia nevisaar van amiu sane nesike si nemio amiu na wa, vena kila amiu akilia aloge wo e kiamiu viawaena e Kristo Yesu, a vena akilia ava re laa sane amio naga.

26 Ve sanene, yoko visae pogos tai neim nekaten amiu, nemlelaga sane yoko kila amiu akekaran Kristo va laa sane na wa, a yoko wo vaþisi van amiu, kila ne kiamiu sur la ve moki sina na visaen potena vania a ve nayeluaren naga vanonia.

Monar teyakolkol ita ru-ruia, teve taaga na kilaen mara van sinekar lala

27 Ana pe tekilia ruru re poli wa sane yoko ve sanapen inu, ana pe sineun re asitoþal in poli, asitoþal amiu ga. Ayal ruru e mrapa na po, mesmes sane ave yar

na lologena wo kiena ne Kristo. Pona nekilia neim nakaten amiu, po taþatete neimãasu, ana popon visena tai tol kiligau sane apiawa m̃arera ruruia, naþa ninu-miu ve taaga, kiamiu sitom-ena taaga ga na sum̃alen lele taaga, amiu am̃areran sane nalelagaena e lologena wo monar tauluia.

²⁸ Ana ve amarau re, asitom korenan sur la naþa sane yoko nasinekar la akila van amiu. Pogosa naþa neloge sane akila ke sanene, yoko wo na wo, vanon yoko ve kile kiena ne Ntewa van nasinekar lala vena welualaan, a ve kile kiena ne Ntewa van amiu vena kiamiu natamaliaena.

²⁹ Lelaga, yoko monar akila mara amio sinekar la sanene, vanon pogosa naþa Kristo þere amiu ape kiena, pe naga re ga naþa avi-awa ga e poli, ana yoko akus m̃ena naloge viowaena vanonia.

³⁰ Monar ve sanene, vanon nanagane tokus pae ke pupia mara nene naþa nanua apisu ke nokusia, pona naþa asuñã amloge ke asape nokus ke ga wa.

2

Pelaga wo naþa popon tekila van ita

¹ Sineun nesape amiu asitom veveli kieta malena wo temio Kristo. Kiena þelaga miilalua ke kieta sitomena, ne! Kiena sinewoena kila temloge po

paþisi, ne! Ninuna kila tesu ruru ke temio ita, ne! A naga kila naþa malumuena a sineyeena pulen ita, ne!

² Ana komin naþa kila po pan ita sanene narui, ne-sape neiakol visena, neviun van amiu vena ava re laa sanene. Awis, atam̃an sane kiamiu þelaga pan amiu, yoko maran ve taaga ga sane kiena þelaga pan amiu. Ana popon sinemiu iyeiye amiu, maran taaga ga sa naþa naga sinen miye amiu, a kiamiu visena a kiamiu sitomena ve taaga. Visae nevisu akila ve sanene, yoko neloge wo, nekekara na nekekara.

³ Ve sanene na, ve teyumaẽ re si e þelaga na puluvisena, a ve tekila re si suria e nawarwarena, ana monar temalumu, tekila ita tesu ga tano, tevisu yar taþena la sane apo taulu ita.

⁴ Ve tesitoñal ita re ga, amio ya naþa pe kieta, ana monar tesitoñal m̃ena yar taþena lala, amio ya naþa pe kieta.

⁵ Popon sitomena wo amio þelaga wo su lue ga e ita, komin naga nene naþa tepisu e Kristo Yesu rui, naþa po na po.

⁶ Naga sa naþa yauena tai naþa pisa, sape

Naga pe nono na Ntewa, sa ga Ntewa,

ana pe m̃areran re sape naga maran taaga ga sane naga poli.

⁷ Naga mligan kiena nau-rarena sike ma e peni,

pitomi sane pe sur korena ga
tai,
paeme e yomarava nini pe
yeririna
pimi sane yaru na yuḡḡaena
naḡḡa pe kiena kia re
poli.

⁸ Lelaga, yaru nae ma e peni
pimi pe yeririna nae
yomarava,

kila naga pito tano, sike
ga tano vatanon
nasinenanena kiena
ne Ntewa,

pano-o tol marena e laki
torovia.

⁹ Mlogear Ntewa, ḡisi na
Ntewa pisirlua naga
kila kiena kia pa metava
manene laa taulu kia
taḡḡena la punu ga.

¹⁰ La nae peni, a la nae
yomarava, a la nae yo
tano, yoko la punu ga
avatanon kia nene,
yoko akinai vania.

¹¹ Yoko gola la punu ga
ayeluar Ata Ntewa,
avisawal e marala,
asape Yesu Kristo
naga taaga ga pe Suḡḡe.

¹² Erau lala, e yo nene
tepisu naḡḡa Yesu mlogear
arimana, a amiu ḡḡena,
nanua nepisu sane amlogear
ruru ḡḡena naga po na po. A
nanene pe nakilaen re ga
e pogos naḡḡa nesike nemio
amiu, komin nanagane pe
nesu re si nemio amiu poli,
pe nepisu re si sane asike
sanape, ana sineun nesape
asumḡḡa akila ḡḡa wo va laa
sanene.

Amiu atol pa natamali-
aena rui, ana piowa naḡḡa
atotano korena amio, ana

monar asitom urmi ea.
Monar avisuar ruru pupia
yuḡḡaena wo naḡḡa Ntewa
kila, na amiu ḡḡena monar
ayuḡḡaen lili ḡḡaga yuḡḡaen
wo, lala na malena viu nene
naḡḡa naga mla pan amiu.

¹³ Ana nemlelaga sane tek-
ilia tekila, vanon Ntewa ga
nene miyuḡḡae ke e kieta
malena la ita peve taaga,
miila ruru ita naḡḡa kieta
sinenanena lala kekaran na
kilaen kiena sinenanena, a
kila ita ke tetorokin nakilaen
suri nene.

¹⁴ Ve sanene, sur ya naḡḡa
sike e lumomḡḡa na kilaena,
okila naḡḡa sane ve ovis
mumu re pona ve ovisama-
ran re sina.

¹⁵ A tesike likan yeririna
la naḡḡa akuspal mrapa, kiela
sitomena la pe taḡḡena, ana
ita monar teyuḡḡaen kieta
yuḡḡaena la wo a mesmes.
Ita tepe narina ne Ntewa
lala, naḡḡa popon kororaki ve
to re e ita, a monar tepe
sane kap tego na tegolien
mrapa kiena yeririna la na
yomarava nini.

¹⁶ Amiu auarar ruru
visena namalena vanla,
vano-o tol pogos naḡḡa pupia
legiena naḡḡa Kristo yoko
wasuḡḡe sina ga. Sanene
yoko nekilia nevisu sane
pe nekirir korena re poli,
ana nekilia nevilaven amiu,
nekekaran amiu sane ape
pupia mras nen kiau
yuḡḡaena tai.

¹⁷ Pona vano-o tol sane
kau kuruta monar lau vanon
amiu, a visae ve sanene,
nepisu sane pogaga. Nepisa

sanene vanon nepisu sane amlogear Yesu, akila amiu sane pe kuþaþaena tai pan rui, ana popon in mēna nekekarān nataṃānen kiau malena vanon yuṃāena kiena Suþe.

¹⁸ Nane nepisa, sane nekekarān ve sanene, a popon amiu mēna akekarānia, komin naþa visae Ntewa kekarān sape nekilia netarlu kiau malena vanon yar taþena lala, naga pe sur wo tai naþa naga kila van inu.

Pol sinenan sape vitetalia Timote va pula

¹⁹ Nesape nevisawal mēna van amiu sane e lepas kiena ne wolai nene Timote, kiau sitomena mārera e Suþe Yesu sane yoko ve ve piavi re, yoko nevitetalia naga iṃasu pun amiu. Nekekarān naga paþisi sane popon sa naga iṃas visu amiu, þisi na war kamiu lologena þasia imi si pun inu, naga nene yoko kila neloge wo vaþisi ne.

²⁰ In na nepisu sane pe nekirawal re si yar tai e nini poli sane naga, po torokin naþa nevitetalia iṃas pun amiu. Naga kiena sitomena maran taaga ga amio inu, ana nekilia sane visae naga sike amio amiu, neþasine sane yoko naga sitom lue ga nakilaen wo manene laa van amiu.

²¹ Lala taþena la asikena, ana pe asa re naga poli. In na nepisuluþar la rui, sane sur naþa keviu e kiela sitomena, nane sur la naþa pe

kiela ga, ana sur kiena ne Yesu Kristo, asitom korenan la ga, pe asitom re urmi e poli.

²² Ana Timote tekilia sane naga po paþisi, akilia rui sanape naþa imimi lua memiyuṃae veraga e lologena wo, pano-o nepisu naga sane pe naruu, a naga pionu pe arimana.

²³ Sanene na, nepisu sane pe yar mesmes naþa nevitetalia iṃas pun amiu, ana taþatete iṃas na wa. Sineun nesape nevisuli sane yoko ve sanape van inu e nini sumo wa, þisi na naga kilia iṃas visawal van amiu.

²⁴ Visae yoko imi wo van inu e nini, nekilia sane yoko ve naga taaga re kilia vim katen amiu, ana nemligan ke e kiau leniena, nemlelaga e Suþe sane yoko ve ve piavi re na yoko akilia avisu mēna marau neiṃas nakaten amiu.

Pol pisu sane popon Epaprotetas wasuþe si pula

²⁵ Sur taþena si tai na visawalen van amiu, sane kieta puruvi naþa Epaprotetas, naga mai paþisi pano-o nepisu sane popon neli-gan naga wasuþe si pun amiu sumo wa. Amli-gan naga pimi sane kiamiu naiilaena tai van inu, þisi na memiyuṃae veraga po, mesuṃal veraga e mara na po na po.

²⁶ Ana sur taaga ga, maiena nene tolia, kila kare naga paþisi, kila naga sinenan pisape iṃas si uṃa

pun amiu. Ana pogos naþa naga mloge sane lologena na kiena maiena nene tol pa pulkiligamiu la rui, kila naga mloge piowa li mþaga, sinenan pisape visu amiu.

²⁷ Lelaga ga, maiena nene kila naga piowa pano-o mepisu sane yoko taulu naga, þisi na Ntewa sinen miea, pe mare re poli. Ana in na nesitom ke sane Ntewa pe sitom re ga naga poli, a sitom in mþena ga, komin visae naga mare, yoko mþarera mþena van inu vaþisi, yoko yakol si pupia naloge viowaena metavan si naloge viowaen taþena la naþa nokus ke pa rui.

²⁸ Ana pogos naþa mai sanene, sike amio in e nini wa, nemloge piowagan naga paþisi. Ana sineun nesape neligan naga wasuþe sina pun amiu sumo wa, a nemlelaga sane amiu mþena akekaran navisuen si marana.

²⁹ Sineun aworworun naga e kia kiena ne Suþe, avisuar ruru naga sa naþa apisuluþar naga amio kiena yuþaena la naþa kila e nini. Yar sur la ne sanene, popon tevisuar ruru la, po tewatanon la,

³⁰ vanon akila yuþaena kiena ne Kristo po paþisi. Epaprotætas naga sanene narui, naþa sitom manene laa yuþaena nene, kila sane pe sitom re nena kiena malena, lavis marenia. Naga kila sanene vanon sinenan sape ve masisu e yuþaena naþa amligan e limana.

Amiu taþatete aim aiila inu, ana amligan naga kus kiamiu kia, pimi miyuþaen ke amio inu. Naga nene aure si naga, akila wo vania.

3

Sineun nesape nekilia ruru Kristo va laa sane, amio kiena puriu kawaena

¹ Wolai lala a vineu lala, poga ga, nesape nesiar nokotawe kiau visena narui. Visena maro tai na po na visaen van amiu sa nini, amiu akekara silau e malena wo naþa Suþe mla pa pan amiu rui.

Pona visena nene nepisa pa pan amiu yam moki yo rui, ana ve sinemiu kar in re, pe nesitom re sane piowa navisaen sur wo la van amiu yam ve moki poli. Naga poga ga pan inu, a nesitom sane kilia iila amiu mþena ve keviu va laa sane.

² Ana visena viu si tai naþa nesitomþalia navisaen van amiu sanini, sane monar avisuar ruru amiu e la naþa amlologon manene ke þaviu. Na nene komin naþa amþareran ke asape þaviu nene naga ga pe mrapa naþa yar kilia va loyuþa e nam-ratava puna Ntewa, ana na nene na pe lelaga re poli. In na pe nekekaran la re nena ga, nepisu la sane amiyuwon polo la asu kar ke ga sa ga lokul tetan lala.

³ Sur naþa tesike ea, naga pe sa re nena nene. Ve tevisu re sur la naþa sike e kulu yepeta, sane sur ne la nene kila ita temerarava

e marana ne Ntewa, komin temlotun ke naga e ninuta, a tekekara silaga na sitomālen Yesu Kristo kila ruru ki-eta mrapa. !Visae asun avisasa ke asape ḡaviu ga kila Ntewa kekaran yeririna, monar tevisa tesape naga pe na yepela ga. A naḡa nalelaga nena, nane ita tesike e ne, naḡa tete plan ke ḡelaga viowa a sitomena viowa vetan kieta malena lala!

⁴ A visae amāreran ke asape Ntewa yoko kekaran ita e sur ga la naḡa sike e ita, pona nekilia nevisawal kiau sane yoko wo taulu si kiela yo.

⁵ Visae nevisa plan kiau sunena lala, yoko amiu avisu punu ga mesmes ga a po, taveve ḡelaga mesmes a ya naḡa navisaluaena pisa. Sur na sumo, e kiau lus lala, in na nemolue mesmes ga e pupia lus nae Israel, nepe kuruta mal mesmes e lus kiena ne yermarua apua naḡa Pensiman. Ata amio auia, lalua ape Yu, kila in mēna nepe Yu nena napo. A ta sina, in na nepaeme, tol kana wik taaga ga, nepe ḡaviu. Sur taḡena, e lepas na navisaluaena kiena le Yu la, in na nepim nekeviu nepe kana Varasi tai, nepian ke pan yar taḡena lala.

⁶ A nanua sumo, e lepas na iilaaren lotena kiena le Yu la mārera, in ke narui naḡa netaulu punu la la sane, nekilaḡel ke ga li nalelagaena na sumare la paḡisi. Ana na maro naḡa nekilia nevisa,

e lepas na ḡelaga mesmes, pe visen re nena tai e navisaluaena kiena le Yu lala naḡa nekilarovia pona nekila palia.

⁷ Sur la nene, kila apisu sane in na nepo paḡisi, amligan inu nemon laa metava paḡisi. Ana pogos naḡa Kristo pio inu, pe nepisu re si sur la nene sane pe sur wo la pan inu poli, nepisu la sane pe sur na kokovioena ga, ḡisi na nemligan punu ga sike na, nesiraun ga naga.

⁸ Lelaga, nekilia nevisave ve sa nene narui, sane nepisu ke sur la punu ga nene pe sur na kokovioena ga, ana sineun ga nesape nekilia Kristo Yesu sane pe Suḡe e kiau malena, va re laa sane. Sur taaga ga nene nepisu po, naḡa kana napoena po taulu sur taḡena la punu ga, ana naga ga nene sineunia. Sineun manenea na tolen naga e kiau malena, ana nekilalu kiau sur taḡena la punu ga kominia, ana woga ga, nepisu sur la nene sane pe kororak ga pan inu.

⁹ !Visae kiau malena kilia yakol ruruia e kiena malena yoko wo na wo! Naga nene in ga taaga taḡatete neyumāenia, komin naḡa sa nelogear navisaluaena, yoko navisaluaena taḡatete kila sane netorokin naḡa nemesmesu e marana ḡe Ntewa. Ana kieta mrapa taḡena natolen namesmesena sumā ga. Na nene, naviawaena e Kristo, a naga

pe mrapa namesmesena naþa Ntewa ga pietavan ita ke la naþa temlelaga e narina.

¹⁰ ! Visae nekilia naþa nekilia ruru ga naga, amio pupia puriukawaena kiena ne Ntewa naþa kila naga mal sina ga e marena, yoko wo na wo! In na nekekarana ga na kuspaen naloge viowaena la naþa naga kusia, a visae nekilia netorokin naþa nemaren marena ta ne sane kiena marena, yoko nevisu wo manene vaþisi van inu.

¹¹ Sur m̃arera ya na sa nene naþa monar nowaro ea, na woga ga, ana monar nekila ga ya naþa nekilia vena netol malena viu na sumalen sina e marena.

Sur naþa tesuṃa toþarwaryon ke ne

¹² Nepisayu inu ke sina ga sanene, pe sineun re nesape asitom ke asape in na nesape nepo punu pa rui, pona netol pa kana m̃ak rui. In m̃ena pere ke ga wa, ana komin nekilia sane Kristo Yesu þure inu nepe kiena pa rui, sineun nesape nowaryon lue ga vena netol lele tai naþa naga kilia kekarania.

¹³ Wolai a vineu lala, monar nevisa ruru van amiu, nepisu in sane pe netol re lele nene poli wa, ana yuṃaena taaga ga nene teke e kiau sitomena silau, sane in na monar sineu þesan sur ya naþa sike

varaun inu, ana monar newaryon natauluen sur ya naþa sike e marau.

¹⁴ Sur naþa neþaryon ke ne, naga sanini, sane kiau malena monar yoko wo ruruia amio Kristo Yesu, vano-o yoko in m̃ena neve yar tai naþa neloge vioena wo kiena ne Ntewa naþa visa van inu, sape “!Pogaga, ko ovam metava osike amio inu narui!” Sur nene sa naþa tropi tai naþa amligan ruru m̃eke rui, ana tekiririn ke, vena tetaulu ve kieta.

¹⁵ Visae ita þasia kieta sitomena la marua ruru þisi, popon teyuṃae ve sanene narui, ana visae e sur la þasia, ita þasia kieta sitomena la pe marua ruru re sanene poli wa, nemlelaga sane Ntewa yoko kila sur la nene merarava ruruia van la. Pona e sur la moki pe tepim tepo re e poli wa, ana yoko naga iila ita e na wa.

¹⁶ Ana monar towarar ruru naga naþa tepim tepo pa e rui, sane piowa naþa teloru teviepal sina ga vetania.

Ataveve lau

¹⁷ Wolai a vineu lala, nepisa awis pan amiu sane monar ayakolkol ruru amiu, ataveve li lelen lau e mrapa na kiau malena. Visae avisu kilale amiu þas sane akila ke po sanene rui, amiu taþena towe lai, ayal ataveve lala lala.

¹⁸ Nepisawal visena nene pan amiu yam mok li rui, a nanagane na nepisa

ke sina ga naþa nemloge piowagania, amio wamarau mlaui. Nanene komin naþa nepisu ke amiu þasia sane aþar ke kia naþa ape li nalelagaena, ana kiela malena þarlologia ga sane ape sinekar amio Kristo, amio kiena lak torovia.

¹⁹ Kieta nasinekar la nene, sur naþa amlotunia, naga meþela ga. Kiela naviowaena lala, popon amawania, ana apilaven manene laa. Sur naþa pulen kiela sitomena, sur na yomarava ga la nini, ana luasnela, akovio viowa ga.

²⁰ Ana ita, pe tepe yeririna na yomarava re la nini poli, kieta purvanua napo, nane ma e peni metava. Yar keviu nae e nene, nane Suþe Yesu Kristo, kieta natamaliaena, ana tesike e yomarava nini wa, tesumate ke naga, tepisusu ke sane yoko ve ve piavi re vitomin ita sina.

²¹ Ana pogos naþa visae naga vitomi, yoko yuþae amio kiena pupia puriukawaena naþa torokin nakilaen sur punu ga su vatanon kiena nasuþenena, ana yoko vilopu ita. Nana-gane, tesike temio yepeta marua la na yomarava nini wa, naþa menunui pororowa ga, na ape sur na marena ga, ana yoko naga la tas viui la van ita naþa po sane tasnena, naþa merarava, tego, mārera, sumā wo sulue ga.

a vineu lala, popon amiu asuñal mārera sanene e kieta Suþe. Nepisa sanene vanon nesitom amiu, sineun amiu paþisi, amiu akila inu nekekara keviu, noþarwarin amiu paþisi, ana sineun nesape yoko wo van amiu silaga.

Visena kiena yeririna þasia

² Nemloge piowa komin nepisu sane monar nevis ve tokaki van kieta sira lua nene, Yuotia amio Sintike. Lalua apis vitawa pan la paþisi, ana nepisa pan amiu sane sineun lalua monar akila kiela sitomena vito ga tano, vim ve taaga vatanon kieta Suþe.

³ Sira lua nene, nanua nemiyuþae veraga nemio la po paþisi, amio mēna yaru nene Klemen amio yar taþena lala, naþa moþaryon lollogena wo pano-o imimi punu ga kiamimi sitomena taaga ga. Nekilia sane kia kiena ne yeririna nayuþaena punu ga nene asiriar sike pa e tus na malena rui, ana pogos naþa amliþere la sina, nemloge piowa paþisi. Ve sanene, kiau naviunena tai van ko ne, kiau erau naþa nanua sumo tepe yar na yuþaen veragaena konua rui pimi. Neviun tan ko vena ko na oiila sira lua nene vena aim ave erau wo sina ga.

Visena na iilarena lala

⁴ Ana kiau visena si tai van amiu punu ga, nesape amiu

4

¹ Ve sanene, wolai lala

akekara e Suþe, akekaran naga silau.

⁵ Pogos naþa alual pog m̃arera, ava ruru ga, akila sa naþa yar la avisu kilale sane kiamiu sitomena la pi-ayavi ruruia. Akilali naþa asitom̃al lue ga sa naþa ve ve piavi re na, Suþe wasuþe sina.

⁶ Amiu ve akila re sinemiu la pepen sur lala, a e sur ya la naþa imi kate e kiamiu malena, avisa siþa van Ntewa vanonia. Avisawal vania e sur ya naþa apilasinia, aleninia, atagin vania, ana nanene monar akila silau e sitomena na visaen potena.

⁷ Ana pogos naþa aligan sur punu ga e limana sanene, yoko avisu naþa Ntewa yoko ligan kiena suñare e amiu, iila amiu. Kiena suñare nene keviu paþisi, kilia kila wo vaþisi van ita taulu ya naþa tekilia tesitomia, vano-o kila naþa uarar ruru sineta po kieta sitomena vena m̃arera e Suþe Yesu.

⁸ Wolai lala a vineu lala, lavis nevisa make kiau visena van amiu narui, ana nesape neiilaar amiu vena kiamiu sitomena la ulen ga sur la naþa Ntewa sinenania. Sur ya na pe lelaga, po sur ya na mon metava, po sur mesmes ya, po sur merarava ya, po sur nowo ya, po sur ya navinaiaiena, po sur ya na yeluarena, po sur taþena ya napo, nanene kana sur ne la naþa po asulue ga e kieta sitomena lala.

⁹ Naga nene pe þelaga la naþa noþaryon ke vena neviani amiunia, pona atol tan inu, pona metavania, apisu e kiau malena. Ana visae avisu sane pe lelaga sane þelaga wo laþas nene sike e kiau malena, nemiye awis pan amiu vena amiu m̃ena aligan ruru e kiamiu malena lala. Ana visae akila sanene, nemlelaga sane kieta Ntewa nasuñareena yoko sike amio amiu, iila amiu.

Potena e nalaena

¹⁰ Nesape nevisa van amiu nesape pupia kekarena pan inu, sane yam piavi li m̃a ga pe nepisu re sur tai poli, þisi na netol ga narin nalaena naþa amligan pimi. Nemlelaga sane asitom in m̃a ga, ana nekilia sane amiu pe mrapa re ga naþa akilia akila sur imi tol inu e nini poli. Ana pogos naþa nepisu kiamiu nalaena nene, nepisu sane kiamiu sitomena naiilaena kiau yuñarena mal sina ga, ana nemiyeluar Ntewa vanonia.

¹¹ Nepisa sanene, a pe naga re ga naþa sane nepisape pe kiau sur re poli, vanon sur nene neþarpoyo e rui, sane sur ya na vim katen inu, po nesike sanape, nekekaran ga.

¹² Nesike tano po nesu metava, visokar inu po kau kinanena moki, luñau korena po luñau pule, in na nokom e sur la punu nene rui. Pog viowa pona pog wo, ana mrapa kien Ntewa

navawarpoen ea teke ne, a naga pian inu ea, kila neþarpoyno e sur la nene rui.

¹³ Ve sanene, nanagane na nepisu sane nekilia netaulu sur la punu ga naþa þisina vim e inu, nane e pupia puriukawaena naþa Kristo kila ke nemarera ea.

¹⁴ Nesape nevisa sanene, amiu nae Piliþae, asitom na iila inuena e pog mmarera la ne sanene, amiu ape lemam paþisi ne.

¹⁵ Sa naþa apisuluþar pa rui, pogos naþa nesiar kiau nayalinen lologena wo nene, pogos naþa nepetan Masitonia nepano, pe summare re nena tai naþa miila inu, peraga, amiu ga. In na neþar sur wo la moki pan la paþisi, a pe lala yar re tai naþa sitom sape ligan sur tai vim poli vena iilaen kiau mrapa pona kiau yumaena.

¹⁶ Ana amiu apo paþisi, pogos naþa lumna plasiamilala inu, amligan nalaena la pimi pan inu yam mok li mnga, pano tol pogos naþa nepa nemiyumae ke gare gar Tesalonaika.

¹⁷ Nepis ke sanene, pe naga re ga naþa nesape nowar lue nalaena la poli, ana vanon naþa sineun nevisu naiilaena la molue e summare lala na iilaena yumaena kiena Suþe. Nanene vanon sane visae akila wo sanene van yar taþena lala, ana kiamiu þelaga wo nene yoko war mrasa, kila sur punu ga wo

laa sane van amiu sina ga.

¹⁸ Vanon nagane, nepisa potena pan amiu paþisi e nalaena la naþa apitetalia Epaprotetas þar pimi, netol la punu pa rui. Nalaena la nene pimi, pa taulu ya naþa sineunia, ana nepisu sane nanagane po laa pan inu. Kiamiu naiilaena la nene, sane ponotaninu tai naþa ponos po paþisi, la sane kuþaþaena tai naþa akila pan Ntewa naga pisu po paþisi, kekarnia.

¹⁹ Ana nekilia sane visae limamiu plas pogos tai, yoko kiau Ntewa visuuevea lue ga, vanon Yesu Kristo kila pa rui naþa naurarena lala kiena ne Ntewa nae mae peni ake-viu paþisi.

²⁰ Sanene, yoko tesuma teyeluwar kia kiena ne arimata Ntewa silau, yoko teyeluwar ma naga vano-o ve þisi re pogos tai, sanene.

Visena maro

²¹ Aliganlelein kiau visena nene van li nalelagaena wa lala naþa asike ne, avisawal van la apisape nesitomla ke silau. Wolai taþena lala amio vineta taþena lala naþa asike amio inu e nini, lala mna asape avisa pokolulagi po pokolemalo van amiu.

²² Pas si naliganen visena sanene imasu van amiu, nane li na lelagaena wa la punu ga e nini, amio mna la naþa amiyumae kiena þarin suþe nene Sisa e mna pupia yuma nene.

23 Kiau leniena, sane
lemamiena kiena ne Suṣe
Yesu Kristo sike e ninumi
lala, sike likan amiu silaga.
Inu, Pol.

Maki Naþa Pol Siria Pa Pan Li Nalelagaena Wa Lala Nae Garu KOLOSI Visayuena Na Tusi Nene

*Komþasnen suniena plas
na tusi nini*

Kolosi naga pupia pulkumali tai na lepas nae Esia naþa nanua sumo na mēke vatanon Parin Suþe keviu nae Rom. Pulkumali nene sike e purvanua naþa nagane kiena kia Teki. Pulkumali nene mēke yepasnen pulkumali taþena naþa Episas e lepas naþa mrae molue ke komea. A maki nini Pol siria pan yaru na suñare lala nae yo nene. Pol pe siar re suñare nae Kolosi poli, ana pulkumali nene sike lavisin Episas, naþa pupia pulkumali na lepas nene, naþa Pol miyuñae ke e silaga. Pogos naþa Pol sike garu Episas, naga mligan plan ke kiena yaru lala apa amlologon ke lologena wo e yo lala na lepas nene, a Kolosi naga tai naþa mēke e yo la nene. Ana komin suri ne nanene, Pol pisu sane yuñae na visuaren yo nene Kolosi naga mēna sike e limana.

Pol mloge visena tai asape navianiena lala na suñare

nene, asuñā apisa ke asape yaru lala monar alo-tun ga yerkaawa lala a nasumonena kiena yermare lala, vena akilia ruru Ntewa, a vena akilia atol maliena naþa pulen suri makega. A apiyan ke yaru lala, asape monar ataveve navisalu-aena marua e lepas na kinaniena, a suri taþena si laþasa, a monar ave þaviu vena atol maliena.

Ana Pol siri maki nini vena visaluþaren sitomiena viowa la ne sanene, a pisawal visena lelaga kiena Yesu Kristo pan la. Purþesnen sitomena naþa pisa na sanini, sape Yesu Kristo naga taaga kilia la maliena naþa ulen suri makega van ita, a vianena viowa la nene asuñā aþere plan yaru lala aþure matania. Kristo miyuñāen yuñae kiena Ntewa na sien yomarava nini, a naga miyuñae kiena Ntewa vena wereplan si yaru la aimei ea. Yaru monar sikol naga e Kristo vena kilia tol malena, a pe mrapa taþena re si poli. Pisina siraunia, Pol pisawal panila e suri la naþa akilia atol e kiela maliena komin naþa amlelaga e Yesu, a naþa asikol la ruru amio naga.

Pol mla maki nene pan yaru tai kien kia Tikikas vena la va van li nalelagaena la garu Kolosi. Tikikas nene, naga yaru mā nena naþa lalua Onesimās apano, naga mla Onesimās þasuþe si pa kiena yo. Suniena nene sike

e mñaki kiena Pol naþa pite-
talia pa puna Pilimon.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-8

Pelaga kiena Kristo, a
kiena yumãena 1:9—
2:19

Malena viu e Kristo 2:20—
4:6

Visena maro 4:7-18

Pol siar kiena visena

¹⁻² Inu Pol, naþa in na yaru
nalologena kiena ne Kristo
Yesu naþa Ntewa naga mli-
gan inu, a nekekara naþa
nevitawe amiu e mñaki nini,
naþa nesiria piñasu pan
amiu li nalelagaena wa lala
nae Kolosi, naþa amiu punu
ga ape kiau wolai lala a
vineu lala e Kristo, naþa
asumã apiawa mñarera e
naga. In na nemio Timote,
naþa naga sike amio inu, im-
imi lua memlen mesape þisi
na lemamiena a sumãrena
kiena ne Arimata Ntewa sike
amio amiu.

*Pol pisa potena pan
Ntewa vanon la*

³ A silaga e kiamimi le-
niena lala, imimi lua mepisa
potena pan Ntewa Arimana
ne kieta Suþe, Yesu Kristo,
vanon amiu.

⁴ Naga nene vanon naþa
imimi lua mekekaran amiu
paþisi, naþa visena tol im-
imi sape kam na asumã
apiawa ke mñarera e Yesu
Kristo, a asumã sinemiu sii
manene ke mñena li nalela-
gaena taþena lala.

⁵ Pelaga wo nene naga
sumã molue ke ga e kiamiu
malena lala komin naþa
sinemiu manene naþa þisi
na akilia atol suri wo la naþa
Ntewa mligan ruru sike ma
e peni vena ve kiamiu. Suri
wo la ne sanene, amloge
lologena wo pisaar pan amiu
þisi rui.

⁶ Visena lelaga nene pimi
pun amiu þisi rui, a nagane,
sumã pa vanua manene ke
mñena ga e yo taþena lala e
yomarava nini narui. Sumã
pava ke sanene, ana sumã
kapuru a sumã þar ke mñena
ga mras la naþa powo,
torokin ke naþa kila pan
amiu e ke e pogos naþa
amloge þesania, naþa apisu
kilale sane lemamiena kiena
ne Ntewa e ita naga keviu a
lelaga paþisi.

⁷ Sur la nene Eþaþras naga
pian amiu e rui, pogos naþa
naga kus lelemimi imimi lua,
ana naga pimi pisawal þesan
lologena wo nene pan amiu.
Naga pe yaru tai naþa imimi
memiyumãe ke lele taaga, a
naga masusun yumãena wo
lala kiena ne Kristo. Imimi
mekekaran naga paþisi,

⁸ a nanagane, naga þasuþe
si pimi pun imimi rui, mla
lologena wo tai pan imimi,
naþa pisayu sanape naþa ki-
amiu malena lala sumã pule
luen ga e pupia sinesiiena
naþa Ninuna Wa mla pan
amiu.

⁹ Komin sur nene, pogos
naþa imimi lua memloge

visena nene kiena Eþaþras, memlen wo amiu silaga pimi tol nagane, a mesuþa mepiun ke tan Ntewa mesape þisi na Ninuna Wa la manmaruaena a nakiliaena wo lala van amiu, vena akilia ruru nasinenanena wo punu ga kiena ne Ntewa.

¹⁰ Ve sanene, þisi na yoko akilia ayal mesmesu e mrapa napo naþa popon yeririna kiena kieta Suþe la ayal ea, a þisi na akilia akila naþa naga kilia kekaran make kiamiu þelaga punu ga. A yoko mras wo lala kilia imi mþaliyi e kiamiu malena lala a e mþena ga e kiamiu yuþaena lala, a þisi na kiamiu kiliaena e Ntewa kilia va merorol manenea.

¹¹ Imimi lua memlen mesape þisi na pupia puriukawaena kiena ne Ntewa suþa kila amiu mþena ga aþarera, vena akilia asuþalar amiu e pog mþarera, a vena kiamiu sitomiena ve piavi, a akekara ga e pog la ne sanene.

¹² Ita na monar teviþa potena va Arimata, naþa kila ita mþena ga temio li nalelagaena wa taþena lala, tekilia tokus lalimana loyuþa e kiena nasuþenena na yomerarava nena,

¹³ komin naga þurelua ita rui petan mþareraena na yemalolo, ana naga mlen plan ruru ita tepa e nasuþenena kiena ne narina nene, naþa naga kekaran naga paþisi.

¹⁴ Ore, Ntewa naga

þerelua ita þisi rui, naþa piewo ita komin kieta mlamulena viowa lala.

Kristo pe þarun yo yau wetelu

¹⁵ Narina nene, naga Kristo nene, naþa naga pe nono tai naþa tekilia tevisuia, naga kiena ne Ntewa naþa taþatete tevisu naga, naþa naga pe mþearun make suri la punu ga naþa Ntewa sii la.

¹⁶ E ga e Kristo nene, Ntewa sii make sur punu ga, naþa ma e peni a e yomarava, naþa tekilia tevisuia a naþa taþatete tekilia tevisuia,

amio sur la naþa apisuar ke yo yau, sa naþa þarin suþe lala, namþareraena lala, yerkawa lala, a navisi lala.

Ntewa sii make suria e Kristo, a Ntewa sii make suria pe kiena ne Kristo.

¹⁷ Kristo naga sike pa sumon sur taþena la rui, a naga mligan ruru make sur la nene, asuþa amiyuþae ruru ga e lelela.

¹⁸ Kristo pe purþes nen malena kiena nalotena,

a naga pe þarin lotena nene, sa naþa lotena nene naga pe tasnena.

Naga sumon þes yaru la naþa amal sina e mþarena,

ana sanene naga kila sane nanagane naga sike laa metavan make sur tañena lala.

19 Kristo to metavan make sur la sanene, komin naña Ntewa tañan kiena naurarena sike e naga, sa naña kiena malena wetelu a kiena namareraena sike ea.

20 E ke e Kristo nene na wa, Ntewa ãar ke sina ga sur nae ma e peni amio yomarava nini awasuñe ke sina ga vania.

Naga kila yo yau wetelu kilia imi ve mara wo ke sina ga amio naga, nanene e ga e tana ne Kristo naña mlau e laki torovia.

Amiu ave marawo ke sina ga amio Ntewa

21 Nanua sumo, kam na ape wolawa ga, a asike laa perinan Ntewa, a ape kiena nasinekar ga, komin kiamiu sitomena viowa a kiamiu ãelaga viowa lala.

22 Ana nanagane, naña Kristo pimi pe yaru sane ita, kiena marena kila ita teve mara wo ke sina ga temio Ntewa. Ntewa kila sanene, vena kilia were amiu aimi puna naña ave yar wa kemua lelaga, a ayekiki rururwo, a naña ve sur viowa re nena tai teke e amiu.

23 Ana nanene na kilia ve sanene, visae asumalu ga ñarera ase Kristo, a visae amlelaga ke e naga wa. Ponon amiu ve auresun amiun

re naña auarar manene lela-gaena e navisaarena lala kiena ne Ntewa, monar alelaga sane yoko naga monar la sur punu ga van amiu naña amloge rui e nalologenousa wo nene, naña yeririna na yomarava la amloge rui, naña inu Pol in na nepe yaru na lologonena.

Pol miyumañe ñarera komin li nalelagaena lala

24 Nanagane nemloge piowa e tasneu komin amiu, ana in na nekekara ga ea. Nanene naga sa naña nesuma nemiyumañen sur na loge viowaena make ga e tasneu, naña Kristo naga mliganar inu vena nowaria, sa naña naga ãar ãisi rui, vena neiila ãegas nen li nalelagaena lala vena asumalu ñarera.

25 Ntewa mligan inu vena neimi ve sa yaru na yumaena tai na ãegas nen li nalelagaena lala, a nagane nekilia neiila amiu e yumaena nene naña Ntewa mligan e lumau, nanene vena nevisawal kiena visena va yeririna lala vena akilia make ga.

26 Kiena visena nene sane visena tai naña nakonua konua rui, tapoloun ga e yermarua lala, naña la pe akilia re nenaga, ana nanagane Ntewa kila pimi merarava pan kiena li nalelagaena wa lala.

27 Kiena sitomena naga pe na kilaen sanene narui, sane

visena nene naŭa kiena yeririna la naŭa le Yu lala, la pe amloge kilale re poli, ana ŭisi na naga visawal kana sur nowo ne lala, naŭa po manene laa, va la naŭa pe ape le Yu re poli. ? A visen tapolou nene pisa ya? Naga pisa sanini narui, pisape Kristo naga kilia suŭa e losinemi lala, a amiu akilia alelaga asape ŭisi na Kristo naga kilia kila amiu akilia asikol Ntewa e kiena malena wo nae ma e peni.

²⁸ Imimi lua mesuŭa memlologon ke Kristo ne nanene narui pan yeririna lala, mesuŭa mepisa ke pan la mepisape la monar avisuar ruru la, a mesuŭa mepian la ke e manmaruaena lala. A visae laŭasia naŭa kiela sitomena lala a kiela lelagaena lala marua ruru wo, la akilia aimi asuŭalu amio imimi lua e marana ne Ntewa.

²⁹ Nesuŭa nemiyuŭae ke űarera paŭisi komin sur ne nanene, ana silaga nesuŭa nemiyuŭae ke e pupia naűareraena nene naŭa Kristo naga kokonia inu ea.

2

Monar amiu alelaga űarera e Kristo

¹ Ee, naga sa naŭa nepisa ne, naŭa nesuŭa nemiyuŭae űarera komin amiu, a komin űena ga la naŭa nae Laotisia a amio űena ga yeririna taŭena lala naŭa la pe apisuli re marau pogos tai poli wa.

² Sineun nesape nekila kiela sitomena suűalu űarera suűa ga, a vena kiela sinesiena lala kilia sikol ruru sinela lala la aimi ave taaga. Sineun manene nesape ŭisi na la atol pupia nakilia wanen suri nene naŭa sumo na la pe akilia re poli, naŭa naga Kristo ke narui, ana ŭisi na kiela sitomena lala ve veve lua re sina.

³ Naga nene komin naŭa e Kristo, yeririna lala la akilia alual sur la naŭa powo na manmaruaena amio na kiliaena kiena ne Ntewa, naŭa naga űarwania suűa ga e Kristo.

⁴ Nesuŭa nepisa ke visena nene pan amiu, vena taŭatete yeririna lala akila gola kiki van amiu vano-o aure kiamiu sitomena lala va ve taŭena, e kiela visokanena na manmaruaena lala.

⁵ Nepis sanene pan amiu komin naŭa nesitom manene amiu paŭisi. Pe sur korena ga naŭa tasneu sike laa perinan amiu, ana silaga kiau sitomena sike amio amiu. Ana nekekaran manene amiu űena ga, naŭa nemloge asape amiu na pe asu re ga sanene poli, ana asuűa amiyuŭae mesmesu ruruia, a asuűa apa veraga aŭasine ke Kristo űarera.

Kieta malena monar suűalu se Kristo

⁶ Komin naŭa ita tokus Kristo Yesu naga pe kieta Suŭe rui, silaga monar teyal ga e naga,

⁷ a naga monar ve sa naþa þeligas nen kieta malena, pona yuþa na kieta malena monar suþalu su metava e naga. Ve sanene, kieta naviawaena e naga kilia imi mārera laa sane silaga, sa naþa apian ita e þisi rui. Ana silaga, monar tevisa luen ga potena vania.

⁸ Ana amiu monar avisuar ruruia vena þisi na taþatete yeririna lala aimi aviar amiu e visena la naþa taveve ga namanmaruaena kiena ne yeririna, pona navianena la naþa pulen ga nakiliaena na yomarava nini. Visena korena la nene pe navisokanena ga, a la amolue ga kome sitomena marua kiena ne yeririna lala, a la amolue e lepas kiena ne yermare lala amio kimi lala, ana la pe amolue re e Kristo poli.

Kristo naga pe þarin sur punu ga

⁹ Ntewa naga mligan kiena malena amio kiena namāreraena make ga sike e tasnena ne yeririna nene naþa Kristo,

¹⁰ naþa naga pe þarin sur la punu ga, a naga su metavan namāreraena taþena lala. A e þelaga mānenaga nene, Ntewa mligan kiena sur tanea lala asike e kiamiu malena lala, amiu naþa asike e Kristo.

¹¹ Ana komin naþa amiu asike e Kristo, naga te plan þelaga viowa lala a sitomena viowa lala vetan amiu, sa naþa naga kila þaviu e

amiu, ana pe nepisa re þaviu nene naþa yaru la asuþa akila ke poli, nepisa ke þaviu taþena tai naþa Kristo naga kila, sa naþa naga þar plan napiowaena lala e kiamiu malena.

¹² A pogos naþa la akee amiu, naga sa naþa Ntewa sin amiu amio Kristo, a naga kila amiu amal mēna ga amio Kristo, naga nene komin naþa amiu aþasine namāreraena keviu nene kiena ne Ntewa naþa kila Kristo mali sina ga e marena rui.

¹³ Ana amiu la nene, nanua sumo Ntewa pisu amiu sa ga naþa kiamiu mlamulena piowa lala kila amiu amare pa rui. Amiu na pe ape þaviu re sane le Yu la poli, ana Ntewa pisu amiu sa naþa kiamiu malena pe pe þaviu re mēna ga poli, sa naþa kiamiu malena pe pilon ruru re poli wa, a þelaga viowa lala sike e amiu wa. Ana nagane, naþa asikol amiu amio Kristo, Ntewa mla malena viu pan amiu þisi. Ita tetol malena viu nene komin naþa Ntewa na piowo ita vanon kieta mlamulena piowa lala,

¹⁴ a naga miyumu plan kieta lapui la rui. Nanua sumo, lapui la nene la asike e tus nene naþa navisaluena mārera kiena ne Ntewa sike ea, naþa la apiar ita paþisi, ana Ntewa mlalua sur la nene. Amio kana tus ne lala, sa naþa sane suar make ga e

laki torovia amio Kristo, ana pe lapui re si la nene poli.

¹⁵ E laki torovia nene, Kristo taulu sur taĥena la naĥa puriula mĥarera, a naga kilaro nena namĥareraena kiena ne yermare lala, sa naĥa naga taulu la e pupia mara tai, ana naga kila kiena nasinekar la nene aimi ave sur korena ga e marata ita yeririna lala, vena ve tesitom re si tevisave la ato laa metava.

Kristo naga pe ĥarimiu

¹⁶ Visae ve sa nene, amiu na monar ve ataĥan re yaru tai visaluĥar amiu visave ve akan re suri nene, pona ve amun suri re nene. A amiu na monar ve ataĥan re naĥa yaru tai mĥareran amiu vena ataveve kiela ĥelaga marua lala e lepas na sur sane legiena wa la na kasa, pona e lepas nen ĥaĥagena na kupario viu, pona e lepas na legiena na olua.

¹⁷ Navisaluaena la ne sanene, yeririna lala la apisa vena akilali naĥa alual mrapa naĥa mesmesu, ana la sa ga ninun sur ga naĥa naga pimi ĥarpo re yo poli wa, ana purĥes nen sur lelaga punu ga, naga Kristo ga.

¹⁸ Yeririna la ĥasia asuĥa ga naĥa la asitom ke asape la apo manene taulu amiu, komin naĥa la apisu sur la moki e kiela mĥeniena lala, ana la asitom ke asape la akilia manene e lepas nen navisi lala. Ana asitom ke

asape la apo, akila kiela sitomena lala sike ga tano yo, taulu yeririna taĥena lala, ana peraga, la nene la sa ga keriko. La asuĥa apilave ga e kiela visena lala, naĥa la apisayu manene laa ke sina ga paĥisi, ana kiela sitomena lala pulen ga vilaveena amio kiela sitomena korena taĥena lapasia, vano vano-o tol naĥa la asuĥa amieluar la ke sina ga. Ve sanene, amiu ve ataĥan re si la nene alipere amiu avisave amiu na pe atol re sur nene poli wa naĥa la asike e ĥisi rui,

¹⁹ komin naĥa la nene la amligan Kristo ĥisi rui, la pe apuarar ruru re si naga mĥarera poli sa naĥa naga pe ĥarila. Ana Kristo naga suĥa ĥuarar ruru ke ga la naĥa la sane komĥas nen tasnena, a naga suĥa pagan ruru la, suĥa kawes mesmesun ruru kilamerpu amio kana kowiu lala, ana tasnena naga suĥa miyuĥae po a suĥa kapuru po sa naĥa Ntewa naga sinenania.

Amiu na atol malena viu e Kristo

²⁰ Inu nekilia nesape sa naĥa Kristo naga mare nanua sumo rui, amiu mĥena ga amare amio naga, kila naĥa e lepas na ĥelaga viowa, amiu amare e ĥisi rui, a pe pon re si ĥelaga viowa imi tol kiamiu malena poli. A Kristo naga ĥurelua amiu mĥena ga rui e mĥareraena na sitomena nasumo lala na yomarava

nini, amio kiena yermare lala. Sanene narui, sineun nesape neviun tan amiu sanini: ? Sanape asumã amialoro ke sa naãa amiu ape yaru na yomarava ke ga wa? ?A komin ya ne amiu asumã amlogear ke navisaluaena marua la naãa apian e sumo, naãa la apisa apisape:

²¹ "Amiu ve auarar re sur nene," pona "Amiu ve amunli re sur nene," pona "Amiu ve atol re sur nene."

²²⁻²³ Ana pe lelaga naãa yaru la amloge visena la nene, ana la asitom asape navisaluaena la ne sanene ape manmarua ruru po, ana navisaluaena la nene la amolue ga kome sitomena kiena ne yar lala, la pe ape lelaga re poli e vianena kiena Kristo. La apisayu ga sur na yomarava la nini, sa naãa kina-nena, pona sur na munena, ana sur la nene taãatete iila amiu, a la taãatete mēna ga akila kare kiamiu malena, komin naãa visae olavia pona oyumãenia, ãisi na sur la nene yokorena akokovio.

Pona yaru la apisirilua visaluaena la nene vena akilali yumãena wo laãas yo, naãa la apisa apisape yaru monar len sanene pona sanene, a pona la apisa apisape yaru monar ligana kiena sitomiena su ga tano sanene pona sanene, a pona la apisa apisape yaru monar kilali naãa kawē ruru tas-nena sañene pona sanene e sur la naãa mārera pan

naga.

Ana nevisa van amiu, sane visaluaena la ne sanene, la pe puriula mārera re nena poli vena suwoen sitomena viowa lala a ãelaga viowa la naãa sike e los nen yaru.

3

Malena naãa mekiki ruru po a pe wa ruru nenaga

¹ Amiu la nene, Ntewa naga pisirlua amiu amal sina ga e marena amio Kristo, ana sanene na monar aãionli ga sur la naãa nae ma e peni, e yo nene naãa Kristo naga toñña tano e lepas nen Ntewa na ãamarua.

² Amiu na monar asitoñal ga sur lala nae e yo nene, ve asitom re si sur na yomarava la nini,

³ komin naãa sane amare e ãisi rui. Nanagane kiamiu malena viu naga tapolou amio Kristo e Ntewa,

⁴ komin naãa Kristo pe purães nen kieta malena nagane, ana suraunia, e pogos naãa naga kate e maran yeririna lala, yoko ita mēna ga takate temio naga e kiena pupia naurarena.

Kiamiu malena na sumo monar ãisi

⁵ Amiu na monar awe plan punu ga ãelaga lala na yomarava nini e kiamiu malena lala, sane nataãaena lau, sur na mawaena lala, nasinenanena viowa lala, nakekaranen mlamulena viowa, a navinavinayaena mēna ga. Pelaga la nene

pioyowa ga, a navinav-inayaena nene, naga sa naŋa yaru kila sane sur la naŋa naga sinenan manene laa paŋisi apimi sa naŋa kiena ntewa taŋena lala.

6 Komin ŋelaga ne la nanene narui, Ntewa sinena mimi paŋisi, ana kiena naliŋereena naga sumŋa pimi ke pan la naŋa la pe amlogear re naga poli.

7 Sumo na, kiamiu malena sa ke nene narui, naŋa amiu amiyal ke ga e ŋelaga la nene,

8 ana nagane, pogos na liganen ŋelaga la nene, pogos na sur la nene aŋisi e kiamiu malena lala. Ve sanene, amiu taŋatete sinemiu mimi, a taŋatete avis kapuru va yaru taŋena, a taŋatete asumŋa ave erau viowa van amiu. Pisi na taŋatete avismumun yar taŋena, a ve avisa re visena la naŋa pe kororaki.

9 A ve avisa kotalia amiu re mŋena ga, nanene komin naŋa amiu na amlalua ŋelaga marua naŋa apaeme amio naga ŋisi rui,

10 a amiu na amiyen ŋelaga vii tai e amiu, sa naŋa malena vii tai naŋa Ntewa naga siia pe kiamiu. A pogos punu ga, Ntewa naga sumŋa kila ke malena nene pimi pe urviu ke sina ga, vena kila amiu akilia ruru kemua naga lelaga, a vena kila amiu aimi laa ve sa naŋa ave kiena totou.

11 Komin sur ne la na nene, ita na ve teliŋere re si yaru lala, sa naŋa tevisave laŋasia ape le Yu, ana laŋasia ape li na yo taŋena ga lala, pona laŋasia la ape ŋaviu, ana laŋasia pe ape ŋaviu re poli, pona laŋasia la ape suŋe, ana laŋasia ape li nayumŋaena kiena ne suŋe ga lala. A ita na ve tevisa re mŋena ga tevisave yaru laŋasia la apian ruru la ana akilia suria, a laŋasia ape yer ura ga, pe akilia re sur tai poli. Ana pupia suri taaga ga naŋa tekilia tevisuvisu yaru ea, tevisave naga mlelaga e Kristo pona ve lelaga re, komin Kristo naga sike e sur punu ga a e yar punu ga.

Amiu aligan malena vii nene e amiu

12 Pogaga, sa naŋa Ntewa naga sinenan manene amiu paŋisi, ana naga ligan amiu vena ave kiena yeririna wa lala, monar ayen ŋelaga vii nene e amiu sa naŋa naga sinenania. Pelaga vii nene naga sa naŋa sur la nene asike e kiamiu malena, sa naŋa nasineyeena yaru, nasinewoena, navatanoena, namomŋaena, a namalu-mena.

13 Amiu na monar ve sine-miu kar amiu re vilaga, a visae amiu yar ve lua, sur tai sike likan lalua nene, ŋisi na monar avieviewo lalua. Ana monar amiu avieviewo amiu, e ke e ŋelaga nene naŋa kieta Suŋe naga piewo amiu.

14 Ana amio þelaga wo taþena la nene naþa monar ayenia, monar ayen mēna sitomena e amiu, komin sitomena naga kilia sikol ruru þelaga wo la nene vena la ayumae ruru ve raaga, vena la aimi ave taaga.

15 Pisi na sumare naþa Kristo naga mligania naga kilia visuar sinemiu lala, komin naþa Ntewa naga piopran amiu vena ave taaga, naþa amiu punu ga asikol ruru amiu amio naga e þegas tai naþa naga pe þarunia, vena silaga sumare nene kilia su luen ga amio amiu. A silaga avisa potena e sur punu ga.

16 A visena wo kiena ne Kristo, silaga naga monar imi sa naþa mali e sinemiu wetelu, komin naþa kiena visena la nene naga po tanea wa. Amiu monar asuṃa avian amiu ea, a amiu ga asuṃa akila ruru amiu ke sina ga e kiena manmaruaena wo lala. A popon asuṃa ayau va Ntewa e sam lala, a yauena wa lala, a e yauena lala na yeluaren Ntewa, ana e pogos naþa asuṃa ayau ke sanene, þisi na sinemiu la punu ga ulen visaen potena vania.

17 Sur punu ga naþa amiu akila, a visena punu ga naþa avisa, ana monar akila e kia kiena ne Yesu, naþa kieta Suþe, a pogos punu ga na monar avisa potena kome naga va Ntewa Arimata.

Malena viu kiena yaru lala

18 Amiu sira lala naþa atalopa rui, monar avatano e womiu lala, sa naþa mesmesun naþa sira naþa mlelaga naga kila.

19 A amiu yermēne la naþa atalopa, monar asitom manene womiu lala, a kiamiu þelaga lala monar ve melkalka manene re silaga van la.

20 Amiu sisi lala, monar alogear arimamiu lala amio anemiu lala, komin naþa kieta Suþe naga kekaran þelaga nene paþisi.

21 A amiu arimala lala a anela lala, þisi na sinemiu lala ve vilul re va narimiu la silaga, komin naþa visae ve sanene, akila kare la, akila kiela sitomiena lala loloru.

Suþe lala a kiela yar na yuṃaena lala

22 Amiu yar punu ga na yuṃaena kiena ne suþe lala, silaga monar alogear kiamiu yerkawa la nene. Pisi na ve akila re sanene e ga e pogos naþa la asike amio amiu, vena akilali naþa la akekaran amiu, ana silaga monar ayumae naþa kiamiu sitomena la ve lelaga make ga, sa naþa e yuṃaena nene, asuṃa amlogear ke kieta Suþe silaga.

23 E yuṃaena ya naþa amiu akila, monar akila naþa akekaranja, sa ke naþa asuṃa amiyumae kiena ne

Suŕe, pe kiena yaru re ga la poli.

²⁴ Popon asitoŕal sa naŕa Suŕe ke nene narui ŕisi na naga la kiena lalimana van amiu, sa naŕa naga pul amiu, komin yerkaŕa ruru napo naŕa ayuŕae vania, naga Suŕe Kristo.

²⁵ Ana yaru naŕa suŕa kila ke pe mesmesu re poli, ŕisi na naga kilia la maran ke sina ga vanon kiena napiowaena nene lala, komin Ntewa pisuveve yuŕaena kiena ne yar la punu ga mesmesu ga.

4

¹ Ana yerkaŕa lala, amiu ŕena ga monar akila mesmesu ruru wo va yaru lala e kiamiu yuŕaena lala, komin naŕa amiu ŕena ga kiamiu Suŕe tai sike ma e peni naŕa ŕisi na naga liŕere kiamiu ŕelaga lala.

Pol naga pian la

² Amiu na monar aŕarera e leniena pogos punu ga, a monar alen naŕa asitom ruru e sur la naŕa aŕisa e leniena, a naŕa kiamiu sitomena lala naga suŕa pisa ke potena pan Ntewa.

³ Sineun ŕena ga nesape monar alen wo imimi, vena ŕisi na Ntewa vike kiamimi mrapa mekilia melologon sur wo nene naŕa sumo na tapolou, naŕa visena kiena ne Kristo, naŕa nanagane na nesike e lokap vanonia.

⁴ Awis, sineun nesape alen naŕa ŕisi na nekilia nevisi wo, vena kila visena la nene merarava, sa naŕa mesmesun ga naŕa yoko monar nekila.

⁵ E ŕelaga la nene naŕa asuŕa akila ke e maran yar la naŕa la pe amlelaga re e Kristo poli, monar ave manmarua wo vena akilia ataveve kiamiu pulmas lala, vena aurela aimi e Kristo.

⁶ Amiu na monar aŕis ruru amio la, e ga e visena lala naŕa nasinewo a kiki, ana la aloge visena la nene aloge wo, a monar akilia mrapa na visataŕelaena visae aviun naviunena kar ga lala e lepa na kiamiu viawaena.

Pol mligan yaru la lua apa pula

⁷⁻⁸ Kieta wolai wo nene Tikikas, naŕa naga sike amio inu, ŕisi na neligan naga la ŕaki nene iŕasu pun amiu vena visawal van amiu visave imimi mesike sanape, vena akilia aloge wo. Nekekaran manene kieta wolai nene paŕisi, naŕa pogos punu ga naga ŕareran naŕa iila inu e yuŕaena kiena ne Suŕe.

⁹ A kieta wolai taŕena naŕa erau wo nene Onesiŕas, naga ŕena ga ŕisi na taveve Tikikas iŕasu pun amiu. Onesiŕas naga nae ga kiamiu yo, a naga ŕena ga suŕa mlelaga ke e Kristo. Lalua nene ŕisi na aŕisawal van amiu, e sur la punu ga naŕa kakate ke e yo nini.

Visena maro kiena ne Pol pan la

10-11 Aristakas naŭa naga sike e lokap amio inu, a Mak nene naŭa naga wenla Panaŭas, a Sisas naŭa apio naga Sastas, la telu nene apisape asitom amiu paŭisi. Mak nene, kana visena piŕnasu tol amiu pa rui, a pisape visae naga imi kome lepas nen yo na pun amiu, monar akekarania vena aure naga sukol amiu.

E le Israel la naŭa amlelaga e Kristo ŭisi rui, la ga telu nene amio inu, imimi memiyuŕnaen ke yuŕnaena nasuŭenenena kiena ne Ntewa, a la telu nene la amiila inu keviu paŭisi rui e pogos ŕarera lala.

12 Eŭaŭras nene naŭa naga ŕena ga amiu kiamiu yar tai, naga pe yar wo tai na yuŕnaena kiena ne Kristo Yesu, a naga ŕena ga pisa pokolulagi pona pokolemalo pan amiu, pisape silaga naga suŕna mlenwo amiu ke ŕarera paŭisi, vena akilia asuŕnalu ŕarera, vena amarua ruruia e Kristo sane keyowo, a vena asuŕna aŕarera naŭa akila ga sur la naŭa Ntewa sinenania.

13 Sineun nesape nevisa mesmesun van amiu, nevisave yar naŭa Eŭaŭras naga suŕna miyuŕnae ŕarera manene paŭisi komin amiu, a komin le Laotisia lala, a le Erapolisi ŕena ga lala.

14 Kieta erau wo nene,

naŭa Tokta Luk, amio kieta wolai taŭena nene Timas, la ŕena lua asikena a lalua apisa apisape lalua na asuŕna asitom amiu paŭisi.

15 Sineun nesape aligan kiau visena van kieta wolai lala a vineta lala nae Laotisia, amio sira nene Nemeva amio ŭegas nen nalelagaena lala naŭa asuŕna apiora ke e ŕana yuŕna, avisave in na nesuŕna nesitom la ke paŭisi.

16 Ana yoko pogos naŭa amiu aulo kiau ŕaki nene ŭisi, awis sineun nesape aligan van le Laotisia lala, vena auloia van ŭegas nen li nalelagaena lala e yo nene, a monar aulo ŕena ga kiau ŕaki taŭena nene naŭa ŭisi na le Laotisia lala la aligan imi van amiu.

17 A kiau visena tai naga va Akiŭas, nesape "Ko ovisuar ruru yuŕnaena nene naŭa Suŭe naga mligan e lumoŕna, monar okila make ruru yuŕnaena nene."

18 Ana nanagane, nelalua kilamemego e limana ne yar na sirien ŕaki, ana inu ga Pol, nesiri kiau visena maro nini van amiu e ga e luŕnu, nevisa pokolulagi pona pokolemalo van amiu. Amiu ve sinemiu ŭesan re sen la naŭa apiar manene inu ke ne, a lemamienna kiena ne Ntewa sike make e amiu.

Inu, Pol.

**Maki Nasumo Naña
Pol Siri
Pa Pan Li
Nalelagaena Wa
Lala Nae Garu
TESALONAIKA
Visayuena Na
Tusi Nene**

*Komþasnen suniena plas
na tusi nini*

Pulkumali keviu nene Tesalonaika naga pulkumali keviu na provens nene Masetonia, naña mēke vatanon Parin Suþe keviu nae Rom sumo. Pogos naña Pol molue Piliþae, pa ma Tesalonaika mlologon lologena wo e yo nene, ana sumare nene siaria. Ana siraunia pe yam piyavi manene re poli, lus nae Israel laþasa e yo nene apisa karea, la apieluenia komin naña apisu sane yaru moki naña pe ape lus nae re Israel poli, nanua sumo la amloge kiela vianiena lala, ana pogos naña amloge lologena wo naña Pol pisawalia, ana amlelaga e Yesu. Ana lus nae Israel la nene sinela kari Pol, ana amēnelua e yo nene, ana pae pulkumali si tai, Perea. Siraunia, naga pa tol pupia pulkumali naña Koren, naga mloge lologena kiena li nalelagaena lala nae Tesalonaika e kiena erau Timote, naña miyumae ke amio naga.

Pol siri þesan kiena maki nini pa li nalelagaena lala

nae Tesalonaika vena visirluaen kiela sitomiena, a vena kila meraravan va li nalelagaena lala nae yo nene sape naga sitom la m̃aga, a Ntewa sike amio la. Naga pisa potena pa Ntewa komin naga mloge sape asuñā amlelaga ke m̃arera e Ntewa, a sinela sii ke yaru lala, a pisa panila vena la asitoñāl si kiena þelaga wo e pogos naña sike amio la, vena atavevea.

A naga pisa tamē kiela viunena lala naña apiyuntania, asape yoko Yesu wasuþe si ve sanape. Sinelan asape akilia meraravan sane visae yaru naña marþan þesa ana Yesu ve vitom re wa, yoko tol malena naña ve uro re, pona peraga. A sinelan akilia naña yoko Yesu wasuþe pogwai. Pol pisaruru panila, sape monar ayuñae ga, naña kiela sitomena la varuru ga sumaga, a naña aligan kiela sitomena lala sumālu m̃arera e Yesu vena asumātea, vano vano-o tol pogos naña naga wasuþea.

*Komþasnen tusi la na nini
Visena þesa 1:1*

Pol kekaran la a pisa potena pa Ntewa vanon la 1:2—3:13

Pol piyani la e þelaga kiena yaru naña lelaga 4:1-12

Pol piyani la sape yoko Kristo wasuþe sina 4:13—5:11

Pol kila make kiena vianena lala 5:12-22

Visena maro 5:23-28

Visena na sumo

¹ Inu Pol, nemio Saelas a Timote, imimi telu mekekara paʔisi nasirien mʔaki nini imi van amiu, ʔegas nen li na lelagaena lala e sumʔare na pulkumali naʔa Tesalonaika. Memlelaga sane kiamiu malena lala asike ruruga e Arimata Ntewa amio kieta Suʔe Yesu Kristo, ana memlen ke sane lemamiena a sumʔarena sike amio amiu punu ga.

Pol lala akekara komin namasisuena kiena le Tesalonaika lala

² Lelaga, silaga na memlen ke pan Ntewa Armata, monar mevisa potena vania vanon amiu.

³ Mesitoʔmal amiu ke e kiamimi leniena lala sanini, taʔatete sinemimi ʔesania sanape naʔa kiamiu naviawaena, amiyuʔmae mʔarera tavevea, a sanape naʔa kiamiu na sinesiiena pimi plamolue ke e kiamiu ʔelaga wo lala, a sanape naʔa kiamiu sitomen piayavi lala kila amiu asuʔmal mʔarera ruruga po e kieta Suʔe Yesu Kristo.

⁴ Erau lala, mepisuluʔar sane Ntewa pe sinen sii amiu re ga poli, ana naga kilologia amiu mʔena sane ape kiena lelaga,

⁵ komin pogos naʔa memlologon lologena wo pan amiu, naga sa ga pe visena korena re kiena yaru poli, ana naga pimi pan amiu sane visena urmi tai naʔa mʔarera. Mareraena kiena

ne Ninuna Wa sike ea, a naga miyur ruruga sinemiu la pano-o amlelaga.

Amiu akilia kiamimi ʔelaga la pogos naʔa mesike memio amiu, moʔaryon paʔisi na kilaen sur punuga naʔa mekilia mekila na kilaen naʔa alelaga,

⁶ ʔisi na atolia, apimi sa naʔa ape kiamimi nataveveena lala, ana pe kiamimi re ga poli, apimape nataveveena kiena Suʔe. Pe sur korena ga naʔa lala taʔena la akila pupia naloge viowaena a akila amiu atol pog mʔarera e pogos la nene, ana aporworun ga lologena wo, ana pupia kekarena kiena ne Ninuna Wa sike e amiu.

⁷ E kiamiu ʔelaga wo la nene, sane akuspo yomʔarua, asumon vena kipianen mrapa van li nalelagaena taʔena lala e lepas na yo la naʔa Masitonia amio Kris.

⁸ Lologena wo kiena Suʔe molue e amiu pa vanua, pe e re ga e yo lua nene poli, a pa mʔena yo punu ga la ne, kila yeririna la amlogeyu kiamiu nalelagaena e Ntewa ʔisi rui.

Naga nene po paʔisi, ana nanagane sane e yo ya naʔa visae meva si ea, pe sur na visaen re si poli, komin visena la punu ga pimi e amiu pa tol la rui!

⁹ Pe mesun re si pan li taʔena la nene poli, ana lala asun ke sina ga pan imimi, apisayu sanape naʔa amiu le Tesalonaika lala aʔure

imimi pimi pun amiu, a sanape naña apilopu amiu, akuwan plan kiamiu nono na marena lala, apim ape yeririna kiena ne Ntewa Mali naña pe lelaga.

¹⁰ Ana amio naga nene, apisayu ke mēna naña amiu, asumāl ke mārera, asumā asumāte ke narina ne Ntewa, Yesu. Naga yoko imi mālavin ita sina ga, vanon Ntewa pisirlua sina ga naga rui taulu marena, p̄isi na ligān naga imi mālavin ita yam na luania, vena tamalia itaena e pogos na lipereena na pimi ke ne.

2

Pol pisayu kiena yuṁaena pogos naña sike gar Tesalonaika

¹ Erau lala, memloge visena tai asape memiyumāe piowa ga, ana nesitom nesape apisu kilale sane kiamimi nayalin amiuena naga p̄ar mras wo lala moki.

² Nanua susumo, pogos naña memiyumāe gar Piliṁṁae, apis kar ke sanene pan imimi rui, a sa naña amiu akilia pa rui, pogos naña memālavin amiu, akawe imimi ke sina ga paṁisi. Ana mepisu sane Ntewa miila imimi m̄aga, pe memaraun re naloge viowaena poli, moṁparyon ga na lologonen lologena wo van amiu.

³ Memlologon pan amiu, ana nekilia nevisa nevisave

kana visena lala pe sa re naña yar laṁas apisasa ke ne poli. Pe amolue re ga e kiamimi na kila palen tai poli, pona e kiamimi na sitom viowaena tai, a pe naga re ga naña metaṁali na were kare amiuēn e poli, peraga.

⁴ Pe sa re nena nene, ana e pogos nene, imimi sane yeririna la naña Ntewa mligan kiena lologena wo e limamimi, p̄isi na mepim mepisawal kiena visena nalelaga nene pan amiu. Imimi na pe memiyumāe re naña yeririna la avisu imimi sanape poli, ana imimi sinemimin ga mesape vena Ntewa kilia kekaran sur ya naña memiyumāenia, komin naga ga kilia sur ya naña sike e losineta peve taaga.

⁵ Amiu akilia ruru po sane pe mepimin re nakuwanen visen kiki pona visen vilave la van amiu poli, a Ntewa kilia ruru mēna sane pe sinemimi sun re kiamiu sur tai poli, pona mepimin vena visa kotalia amiuena.

⁶ Ana e pogos mēna nene, pe memla re nena sitomena tai vena kilaen naña sane amiu pona yar taṁena lala ayeḷuar kiamimi kia.

⁷ Pe lelaga naña mepimi moṁālavin amiu sane li nalologena lala kiena ne Kristo, naña mesmesun sane monar akila sur ve moki vena visuar imimiena, ana pe mesitoṁāl re sur nene poli. Imimi mepimi memalum ga, meḱila pan

amiu sa ga naŋa auya tai pagan narina.

⁸ Mekekaran amiu sanene paŋisi wa, sinemimin mevisawilwilin lologena wo kiena ne Ntewa van amiu, ana memloge sane mepinaia amiu paŋisi, vano-o mesuŋa metamān kiamimi malena vena iilaen kiamiu malena.

⁹ Erau lala, nepisa sanene, pe nepisokan re poli, komin akilia asitoŋal sanape naŋa imimi memninu e yuŋaena urmi na limamimi e pogos nene. Memiyuŋae ea legiena a kolemallo, vena kilaen sane pogos naŋa mesike memio amiu memlologon lologena kiena ne Ntewa, pe mekila re urmi pan amiu poli. Imimi ga mepisuar imimi, pe amiu yar re nena tai naŋa pisuar imimi poli, peraga.

¹⁰ Imimi mesitom mesape e maramiu, a e marana ne Ntewa, mekilia mevisawal mesape pogos naŋa mesike likan amiu li nalelagaena lala, kiamimi malena pe sur tai piowa re e poli, mesmes ga, a pe wa ruruia.

¹¹ Pona asitoŋal ke yo wa, naŋa mekila pan amiu sane ata tai naŋa naga kila po paŋisi e naiilaen malena kiena ne narina lala.

¹² Mekila sinemiu la malum ruruia, memla visena na iilaaren la pan amiu, a memiilaar kiamiu sitomena lala vena monar akila kiamiu malena la mesmes ruruia e ŋelaga lala

kiena ne kieta Ntewa, naŋa naga ga pio amiu vena aim loyuŋa e naurarena wo na kiena nasuŋenena.

¹³ Sur taŋena si tai naŋa silaga mepisa ke potena pan Ntewa paŋisi vanonia, nane kiamiu ŋelaga pogos naŋa lologena wo pimi porun amiu. Amiu amlogeyuia, ana pe akovenlua re poli sane pe visen kien yar ga tai, ana apisuia sane pe lelaga, pe visen kiena ne Ntewa lelaga. A amiu naŋa amlelaga ea, apietavan losinemiu pania pano-o suŋa miyuŋae ke e kiamiu malena pimi tol nanagane.

¹⁴ Wolai a vineu lala, nekilia sane pogos naŋa amlelaga, pe piavi re poli naŋa yar la nae ke sina ga pun amiu asuŋalun na kilaen viowa van amiu, kila apane pogos mārera tai paŋisi. Sanene na piowa ga, ana e lele nene amiu amiyal ke ga e mrapa taaga ga naŋa li nalelagaena kiena Yesu Kristo e suŋare kiena ne Ntewa e lepas nae Yutea amiyal e nanua susumo rui. La mēna, pogos naŋa amlelaga, ana le Yu mēna la akila kare la paŋisi!

¹⁵ Ana ŋelaga nene, le Yu la asuŋa akilakila kemua nanua susumo rui pimi. Susumo, pe sinelan re navisawalena la poli, sirau-
nia, lala ke sina naŋa akila aŋemār kieta Suŋe Yesu mare, a lala ke sina ga

naþa asuþa aþene imimi yam mok rui. Sur la naþa asuþa akila ke ne, Ntewa pe kekaran la re nena vanonia, komin asuþa akakawe visena silaga.

¹⁶ Mesuþa memlologon ke lologena wo pan la ga naþa pe ape le Yu re la poli, ana pe sur korena ga naþa pulmas nene na tamaliaen kiela malena, ana le Yu la nene asuþa apisawo imimi ke ga, pe sinelan re naþa meva mevisawal van la poli.

Kiela þelaga viowa la nene, asuþa amiyakol ke sina metavan kiela mlamulena viowa la naþa amiyuþaen la nanua pimi, kila sane nanagane kiela naviowaena la nene piowa manene laa. Amiyuþaen sanene pano-o pe asitom re sur tai poli, ana tekilia sane pupia na sinekar kiena ne Ntewa pitomin la ke rui.

Pol naga sitom la paþisi vena visu la si yam tai

¹⁷ Erau lala, mesape mevisawal van amiu, mesape memligan amiu nanua ga ne, meþure mepa li ve tokak ga, sinemimi miye amiu ga, sinemimin mesape mevisu si maramiu. Lelaga, tesutetai e tasneta, ana e losineta, tepe taaga ga.

¹⁸ Mesike sanene, mesape mekirawal si mrapa tai na iþasen pun amiu, ana inu Pol neþaryon yam moki paþisi, ana yar viowa naþa

Yermare, naga kila wo ke silaga.

¹⁹ Ana komin ya ne mesape meim mevisu amiu sina? Naga nene komin a sina naþa mowasine la? A si naþa kila imimi mekekara? A si naþa ve kiamimi mras nen yuþaena wo, naþa mekilia melogewonia pogos naþa visae kieta Suþe Yesu vim sina? Pe yar taþena re si po, amiu ga narui!

²⁰ Pe lelaga paþisi, amiu na sane tropi nowo tai naþa metauluia, apim sane pupia purþes nen sineyeena na kiamimi malena.

3

Pol pisayu naþa pitetalia Timote pa katen la nanua rui

¹ Mesitoþal amiu þa sanene pano-o, mepisu sane peraga, imimi yar tai monar imi katen amiu sina. Pisi na mepisa mesape imimi lua Saelas monar mesu Atens sumo wa,

² ana yoko Timote iþasu pun amiu. Wolai nene, memiyuþaen yuþaena kiena ne Ntewa veraga memio naga, vena kilaen lologena wo kiena ne Kristo va vanua, ana nepisu sane naga pe yar wo tai na katen amiuena. Nekilia naþa naga kilia iilaar amiu, kilia iila amiu vena kiamiu naviawaena sumalu þarera silaga,

³ vena ve sinemiu la kurkurun kare re pogos naþa avane pogos þarera

la naþa asuñña apimi. Pog mārera na sanini, tekilia ruruia sane pe lepas na kieta malena tai, naþa ita li nalelagaena lala taþatete toure tania.

⁴ Ana visae tesitoñal ke ga wa, tekilia sane pogos naþa mesike memio amiu, mesuñña mepisawal ke pan amiu, mesape mepisusu ke pa rui sane yoko ve ve piavi re, yoko monar akila viowa van ita. A nanagane, sur nene pimi kate sa ke ga nene rui, naþa amiu nena akus ke paþisi.

⁵ Sur ne na nene kila sane in na nemloge sane pe pon re nesuñña sanene poli, ana monar nekila sur tai vena neloge lologena tai sane amiu asike sanape. In na nemarau li mñaga sane yar viowa na taþalien yar nene, sa lual kiena mrapa tai nakila amiuen aloru rui, þisi na nesape nelogelia sanape, asuñal mārera ke ga wa po sanape, komin piowa ga naþa kiamimi yuññaena wo lala e amiu imi ve sur korena sina ga. Sanene nepitetalia Timote piñasu.

Timote þasuþe si puna ne Pol amio navisaplanena wo e lepas puna ne la nae Tesalonaika

⁶ Timote piñasu pisu amiu, ana nanagane ga ne naga þasuþea pimi katen imimi. Pogos naþa pimi, þar lologena wo, pisayu sanape naþa kiamiu naviawaena amio þelaga na sinesiena

keviu ga sike na wa, suñña poga ga, þisi na kila sineu kekara keviu. Naga mla kiamiu visena pimi pan imimi, sape asitoñal imimi ke silaga, ana sinemiun visuen si maramimi paþisi, sa ga naþa imimi mñena mesape mevisu si maramiu.

⁷ Ana pe sur korena ga naþa mesike memloge piowa sanene e yo nini komin naviowaena naþa akila ke pan imimi, ana pogos naþa memloge lologena na kiamiu masisuena amiu kiamimi erau lala, memloge sane pisirlua si kiamimi sitomena.

⁸ Memloge naþa asuñalu ke mārera e Suþe, þisi na kila memloge sane memal ruru sina.

⁹ Pogos naþa memlen wo amiu ke sanene, mepisu sane pe imimi re naþa mekila ke sur wo tai pan amiu poli, peraga, ana amiu na akila ke sur wo tai pan imimi, komin amiu akila ke naþa mokus pupia kekarena e losinemimi, pano-o pe kiamimi visen re si tai navisaen potena van Ntewa vanon poli.

¹⁰ Naga nene kila sane sinemimin manene paþisi vena melen kolegiena a kolemalu, sane sa mekilia mevisu amiu sina ga, visae narin lele tai naþa kiamiu naviawaena tai kulkulul li mñaga, ana yoko mekekaran vaþisi naiilaen si naþa kilia mārera ruru sina silaga.

11 Sur ne nanene naþa nemlenin ke m̃arera nana-gane, sane kata Ata Ntewa amio kieta Suþe Yesu, avi-etavan kiamimi mrapa vena mekilia meim meialiali amiu sina.

12 Pano tol pogos nene, nemlen ke pa Suþe, nepiun ke sane yoko naga kila kiamimi sinesiiena kapuru ke imi sane kokonia ruru kiamiu malena vano-o tataroi va tol si yar taþena lala, imi ve keviu manene maran taaga ga sa naþa kiamimi sinesiiena e amiu.

13 Ana amio naga nene, nemlen sane naga ligan sitomena wo tai naþa m̃arera ruruia e amiu, vena akilia auarar ruru kiamiu malena vano-o tol pogos naþa kieta Suþe Yesu imi kate sina amio kiena li wa lala, ana e pogos nene akilia asum̃alu e marana ne Ata Ntewa naþa amerarava po, ape wa ruru ga asum̃a ga.

4

Pelaga na malena naþa Ntewa sinenania

1 Erau lala, pogos naþa mesike memio amiu, mepian ruru amiu sanape naþa amiu akapuru laa sane e þelaga na malena naþa Ntewa sinenania, ana memloge sane akila lili m̃a rui, naga po paþisi. Ana e kia kiena Suþe Yesu, mom̃areran van amiu sane ve aligan re, awaryon ga kilaen vano.

2 Suþe Yesu mligan kiena navianena lala e limamimi na visawalen van amiu, ana

akilia ruru la rui. Sanene, popon atavevea.

3 Poga, sur ne laþas nanene naþa Ntewa sinenan kiena yeririna la monar ayum̃aenia. Kieta malena monar ve wa ruruia, sane ve tekila re þelaga viowa e lepas na yerm̃ene amio sira.

4 Ita punu ga monar tetaveve ruru mrapa mesmes na talopaena, vena yerm̃ene kilia su amio wona na sira naapo e þelaga naþa merarava ruruia, vena ve akila kare re si kiela kia lalua.

5 Sanene, pe pon re yaru talopa koskos poli taveve ga kiena sinenanen sira m̃arera, komin nanene pe þelaga ken yaru na yemalolo ga lala, naþa pe akilia ruru re Ntewa poli.

6 Visae yar la akila ke ga þelaga wo silaga e nini, yoko wo vaþisi, yoko ve akila kare re si sur nowo naþa pe kiena kiela puruvi taþena lala. Amiu monar avisu ruru yo nene, vanon Ntewa mla ke nakoaena silaga pan yeririna la naþa amlor ke e mlamulena viowa kar la ne sanene, sa naþa mepi-sawal pan amiu rui, mesape maram̃e amiu.

7 Asitomveveli naga nene. Pogos naþa Ntewa pio ita tepim tepe kiena yeririna lala, naga pe kila re vena kieta malena imi ulen si þelaga la naþa pe merarava re poli, a naga kila vena sane kieta malena imi ulen þelaga la naþa ape wa ruruia.

⁸ Sanene na, yar naþa pe kekaran re navianena la nene poli, naga monar visu kilale sane pe pe visen ken yeririna re la naþa naga miaslua poli, ana miaslua ke visena kiena ne Ntewa, naþa mligan kiena Ninuna e ita naþa sane Ninuna naþa pe wa.

⁹ Sur si tai naþa nesape nesunyu van amiu, naga kieta þelaga ita li nalelagaena lala, naþa monar tekekaran ita tepe namratava taaga. Sur nene amiu akilia ruru þisi rui, pe pon re nesiriyu si van amiu poli, vanon Ntewa kilapian ita make ga rui sane naga nene pe sur wo tai po tanea paþisi.

¹⁰ Nekilia sane amiu akila ke pa sanene rui pan li nalelagaena lala nae Masitonia po paþisi, a nesape nevisa ke sina ga, nesape amiu auarar ruru þelaga wo nene, akila imi ve keviu laa sane likan amiu.

¹¹ Nanagane na nesape nesiri si sur laþasia naþa popon sane awaryon na kilaena. Nasumo, ve oulaula kar re, ana osu ruru ga. Nalua, ve okian re kunuþa va e kove kiena yar taþena lala, ana ovisusu ga kioma malena. A tai sina ga, ve ove yowen re, ana oyumae marera wo e yumaena naþa sike e lumoma, sa naþa mepisawal susumo rui.

¹² Visae okila sanene e kioma malena legiena punu ga, yoko la naþa pe amle-

laga re poli akilia avisu ruru ko, apisuluþar naþa pe yaru taþena re la apisuari ko poli, a ko ga osumþa opisuar ruru ko.

Nawasupþeen si kiena ne Suþe

¹³ Ana erau lala, nepisu sane popon amiu akilia lili ma sur la þasa e lepas kiena ne ita þas naþa amomalio rui, sa naþa akovio e yomarava. Yaru la moki naþa pe amlelaga re poli, amaraun marena, asitom asape yar la akovio yoko viowa vaþisi van la, ana kila sane pogos naþa lala tai kovio, atagin paþisi.

¹⁴ Ana ita na sa re nene po, komin temlelaga sane siraun naþa Yesu mare e lak torovia, naga sumal mal sina ga, ana e þelaga ma ne nanene, temlelaga mena sane lala naþa ape taaga amio naga amare, yoko Ntewa kila la ave taaga amio naga amal sina, ana awasupþe aimi sina amio naga.

¹⁵ Nekilia nevisa ve lelaga van amiu, sane taveve visena tai naþa Suþe ga pisa, ita naþa temal ke ga wa tol pogos naþa nawasupþeena sina, ita taþatete teva metava sumon lala naþa akokovio rui.

¹⁶ Peraga, ana sur naþa kate e pogos nene sanini. Parin navisi nae ma e peni vion manene va metava, a kumasua kiena ne Ntewa yelu, ana kieta Suþe vetan

ma e peni vitom tano, yoko li nalelagaena la naŋa amar-mare asike ne, yoko asumāl si sumo.

¹⁷ Pisi na, ita naŋa temal ke ga wa tesike yomarava, naga wereplan ita mēna teva metava temio la, tekōm likan lul meta e sinapane, teva tevitawe kieta Suŋe meta e yo yau. Teva sanene, ana yoko tesike lue ga temio naga.

¹⁸ Navisaarena nene naga po paŋisi, ana popon teiila ita silaga e sitomen wo la nene.

5

Monar tesururuia, teki-rava; ve ve piavi re na naga yoko vim

¹ Erau lala, nekilia sane yeririna la moki sinelan asave akilia sur la nene yoko vim kate e legiena ya, pona pogwai. A naga nene pe pe kiau re nene naŋa nesiriyu van amiu poli,

² komin akilia pa rui sane sur nene pe kiena re yeririna na kilia poli. Naga ɣarlologia ga sa naŋa yar na vinauena kila kiena yuṁaena kole-malo. Naga taŋatete visawal ɣesania pog ya naŋa naga imi!

³ Pona naga imi e pogos tai naŋa yar la apisa ke pan la, asape “O, nanagane pe pog na suṁarena pa rui!” Pona asape “O, nagane tesike e pog wo narui!” Lala amn-inue ga, ana sur nene naga sa naŋa auia tai veraga ga

mloge sa naŋa kiena sisi vaeme narui. Ana pogos nawasuŋeena ve sa ke ga nene, naŋa yoko yeririna la aila ga, sane pe asitoṁāl re poli, ana pupia pog viowa imi katen la, naŋa sane taŋatete nena aur matania.

⁴ Ana amiu erau lala, pe asu re si e pupumalko poli, ana visae pupia legiena nene imi kate, nesitom pule ga sane amiu akilia ailania, sa naŋa pe yar na vinauen tai pimin kiamiu sur lala.

⁵ Pe tepe yeririna na yemalolo na kole-malo re si poli, ana tepe yeririna na yomerarava na legiena rui.

⁶ Sanene na, kieta sitomen la monar tavilo ruru silaga, touarar ruru kieta malena, vena ve teve sa re yeririna taŋena lala na yemalolo.

⁷ Yuṁaena la naŋa asumā amiyuṁaenia, la asumā amun mā wii pano-o wii ṁe la, ɣisi na asumā amomomalion ga,

⁸ ana ita naŋa tepe yeririna na yomerarava, monar tekila kana yuṁaena mesmes lala. Tekila kieta malena la mesmes ruruia, tekilawo yepeta e ɣelaga na viawaena amio ɣelaga na sinesiiena, a monar teyanwo ɣarita e nalelagaena ṁarera naŋa tesape yoko Ntewa monar tamalia ita.

⁹ Naga nene pe pon re naŋa kieta sitomen veve lua poli tesape Ntewa tamalia ita pona ve tamalia ita

re, komin naga pe kiena sitomena re naŋa sape yoko kiena li nalelagaena lala atol nakoena poli, ana naga pisaaria sape yoko tetol natamaliaena nene naŋa Suŋe Yesu Kristo tauluia pe kieta.

¹⁰ Naga marewo ita, vena kilaen sane visae wasuŋe sina, pe sur korena ga naŋa visae tomomalio, sane tokovio pa rui, pona tetavilo, sa ga naŋa temal ga tesuŋa ga, ana kieta malena su ruru ga amio naga silaga.

¹¹ Visena ne na nene popon amiu avisasa vena iilaaren kiamiu sitomena, aiila amiu vena yuŋaenen kiamiu naviawaena imi m̄arera ruru laa sane, sa naŋa nekilia sane amiyuŋaen ke pa rui.

Visena maro

¹² Erau lala, nesape neviun m̄ena van amiu veŋa avisu kilia ruru li la naŋa amiyuŋae m̄arera ke e yuŋaena kiena ne Suŋe likan amiu. Nanene komin naŋa naga mligan la vena ave suŋen amiu, avian amiu. Amiu monar avatanon ruru la,

¹³ aligan la asu metava e kiamiu sitomena lala, akekaran la, vanon yuŋaena la naŋa amiyuŋaen ke ne. A p̄isi na, amiu ve akakawe amiu re, ana sinemiu la monar ve lemam van amiu silaga.

¹⁴ Nepiun m̄areran tan amiu puruvi a vineu la, visae amiu p̄as ape yowena, popon avis van la vena yepela

m̄ae la sane. Visae amiu p̄as amarau, avis van la vena akilia asum̄alu m̄arera. Visae laŋas yepela mavi, avis van la vena iila laena. Ana e la punu ga nene akila sane kiamiu sitomen la viayavi ruruia.

¹⁵ Amiu awaryonli sane visae yar tai kila viowa van amiu, ve akilamaran re si viowa vania. Ita monar teki-lali sane sineta wo ruru van ita silaga, a sineta wo ruru m̄ena van yar taŋena lala.

¹⁶ Pe sur korena ga e sur ya naŋa imi katen ita, ana tekekara silaga,

¹⁷ telen silaga,

¹⁸ tevisa potena van Ntewa silaga. Na nene kiena sinenanena naŋa sape teyuŋaenia, e lepas pun ita naŋa tepe kiena Yesu Kristo.

¹⁹ Sur si tai, visae kapi kiena ne Ninuna ne Ntewa vivaga ruru ke yo tai, yoko weŋaren toko,

²⁰ ana visae yar tai suŋa pisa plan ke navisawalen lala, ve avisalele kare re naga,

²¹ ana asitomveve ruru sur punu ga. Naga naŋa po, auarar m̄arera,

²² ana naga naŋa piowa, aligania.

²³ Nanagane nelen sane Ntewa ga, naŋa pe Ntewa na suŋarena, kila sinemiu amio kiamiu sitomena a kiamiu malena ve wa naŋa ve wa ruruia. Sineun manene nesape pogos naŋa visae kieta Suŋe Yesu Kristo wasuŋe sina ga, yoko ninumiu wetelu, losinemiu wetelu,

amio tasnemiū wetelu, ve
narin kinakinas nen kororak
re nena tai se e la.

²⁴ Naga naŋa piolua amiu
naga pe masisu lelaga, a
naga yoko yuŋae mŋaga ve
sanene vano.

²⁵ Sur maro, nevisa van
amiu erau lala, neviun tan
amiu sane ve sinemiū ŋesan
imimi re e kiamiu leniena
lala.

²⁶ Avisa pokolulagi po
pokolemalo van li nalela-
gaena wa taŋena lala naŋa
asike ne,

²⁷ a e kia kien Suŋe, nepisa
sane luŋaki nini, aulolua e
marala.

²⁸ Lemamiena kiena ne ki-
eta Suŋe Yesu Kristo sike
amio amiu.

Inu, Pol.

**Maki Nalua Naþa
Pol Siri
Pa Pan Li
Nalelagaena Wa
Lala Nae Garu
TESALONAIKA
Visayuena Na
Tusi Nene**

*Kompasnen suniena plas
na tusi nini*

Yaru lala na sumare nae Tesalonaika amloge piowa komin amloge ke visena la mokliu, naþa asape Yesu þasuþe rui, a amininuwe kare narui aña visena nape naþa lelaga. Ana Pol siri kiena maki na lua nini pano pa li nalelagaena la garu Tesalonaika vena visawalen visena na lelaga vani la. Naga pisape yoko Yesu wasuþe sina, ana sumonia þelaga viowa lala monar imi viowa manene la vatanon nasuþenena kiena yaru tai naþa yoko imi málivi, naþa kiena kia “Yaru na kilaroen navisaluaena,” a yoko naga visakare Kristo amio li nelagaena lala.

Pol pisawal meraravania sape yaru la naþa aulo maki nini monar asuñalu mārera e kiela lelagaena lala, pe suri korena ga visae avane suri viowa la ve moki, pona aloge viowa manenea vaþisi. A naga sape monar ayuñae ga mārera vena atol suri la naþa limala plasia e

kiela maliena lala, sanaþa naga amio yaru la naþa amiyuñae ke amio naga, la asuñae akila kene, a monar akila luwe ga yuñae na wo lala.

*Kompasnen tusi la na nini
Visena þesa 1:1-2*

Pol pisawal sape kekaran la paþisi 1:3-12

Pol pian la sape Yesu yoko wasuþe si ve sanape 2:1-17

Pol pian la e þelaga kiena li nalelagaena lala 3:1-15
Visena maro 3:16-18

Visena na sumo

¹ Pegas na li nalelagaena lala kiena ne Ntewa Arimata a kieta Suþe Yesu Kristo, naþa asike e kumali nene Tesalonaika, imimi telu Pol, Saelas a Timote, mekekara paþisi navitawe amiuena sina e maki nini.

² Lemamiena a sumarena kiena ne Ntewa Arimata amio kieta Suþe Yesu Kristo sike amio amiu.

Pol siar kiena maki e leniena na visaen potena

³ Sur tai naþa popon meyuñae silaga, monar mevise potena van Ntewa vanon amiu kiamimi erau wo lala. A nana-gane, mekekaran mesape meyuñae sanini, komin memloge ke kiamiu lologena lala, sane kiamiu naviawaena pam manene laa meta sane silaga, a amiu punu ga akekekaran amiu taþena lala pimi keviu manene la.

⁴ Naga nene po paṽisi, ana pogos naṽa mepa metelivi ke puna ṽegas nen li nalelagaena taṽena lala kiena ne Ntewa, memieluar amiu ke paṽisi pan la. Mepisa meraravan ke pan la sane amiu aṽar ke ṽelaga ṽarera kiena li nasinekar lala, ana amiu apa aṽarpoyo ke e yo ṽarera tai naṽa kila kare amiu paṽisi, ana pe akukulul re poli, kiamiu naviawaena pe mlor re nenaga.

⁵ Pogos naṽa asumal ke ṽarera sanene, mepisu sane pogos naṽa Ntewa kilologia amiu, naga kila mesmes ruru ga, komin naṽa pisuluṽar sane amiu ape yeririna la naṽa taṽatete aloru. Nanagane, naga pisuluṽar rui naṽa aṽar ke naloge viowaena lala komin kiena nasuṽenena, a siraunia yoko naga visu amiu atorokin vaen loyuṽa ea.

⁶ Naga, silaga miyuṽae mesmes ga, a yoko kilamaran viowa van la naṽa akila piowa pan amiu.

⁷ Lala akila amiu akus naloge viowaena paṽisi, ana naga yoko kila ṽisi, naga yoko iila amiu gar ne, a iila imimi ṽena e nini naṽa mepane ke sur laṽasia. Pogos naṽa tevisu pupia kapi tego ma e sinapane, tekilia tesape kila ke mrapa naṽa Ntewa ligam lua Suṽe Yesu ma e peni vitom tano e yomarava, amio kiena navisi ṽarera lala, naṽa yoko

wereplan ita vetan naloge viowaena lala na yomarava.

⁸ Naga ṽalivi, yoko liṽere la naṽa yepela mavin Ntewa, naṽa yepela mavin logearen lologena wo kiena ne kieta Suṽe Yesu.

⁹ Naloge viowaena kiena ne la naṽa yoko akusia, yoko akokovio lue ga narui, yoko akilawo la taṽatete nena asike amio Suṽe pogos tai e yo nowo naṽa kiena ṽareraena miyuṽaenia mon ṽaga.

¹⁰ E pogos naṽa naga ṽalivi, yoko kiena yar wa lala ayeluar vaṽisi, la naṽa amlelaga ea avisu naga sane po na po paṽisi, ana amiu amio la akilia ataveve naga. Akilia akila sanene komin amlelaga e kiamimi lologena, ana li taṽena la nene, taṽatete nena atavevea.

¹¹ Mesuṽa mesitomveve ṽa sur la nene pano-o, kila imimi momarera ruruia na lenwo amiuena silaga. Mepiun ke tan kieta Ntewa naṽa iila amiu vena atorokin malena wa naṽa naga pio amiyunia. Memlen ke sane kiamiu naliganarena wo la naṽa sike e kiamiu sitomena vena taveveena, amio yuṽaena wo la naṽa kiamiu naviawaena kilia kila, yoko Ntewa yuṽae e kiena ṽareraena vena kila awar mra.

¹² Memlen ke sanene vena ayeluar kia kiena ne kieta Suṽe Yesu imi ve keviu likan amiu, a vena akapur manenea amio kiena ṽelaga

wo lala. Visae akilia akila sanene vano-o maran taaga amio lemamiēna wo kiena ne Ntewa kieta Suḑe, nane Yesu Kristo, yoko wo na wo.

2

Yar viowa nene, Nasinekareena Navisaluaena, yoko imi mālivi

¹ Nesape nevisayu sina ga nawasuḑeen sina kiena ne kieta Suḑe Yesu Kristo, amio sanape naḑa yoko were ita lele taaga tesike temio naga. Erau lala, e lele nene nesape nevisa sanini,

² sane ve sinemiu pepe re, ve amarau re. Nekilia sane visena tai tetelivi ke sape yar laḑasia apisasawalia pona amlologon ke asape nana-gane legiena na nawasuḑeen si kiena ne Suḑe naga pimi kate rui, ana la ḑasia apisasa ke asape imimi ke nalologena la narui mepisawal sur nene e kiamimi luḡaki tai rui. Ana amiu ve alēlaga re e visena nene,

³ ve ataḡan re naḑa avisa kotalia amiu sanene. Sur na apisa ke ne, pe sa re nena nene, komin pupia nakawelānen van Ntewa monar va meta sumo. Siraunia yoko yar viowa na kovioena, naḑa apio Nasinekareena Navisaluaena, naga ḡena monar imi kate e yometava.

⁴ Yar nene naga piowa paḑisi, naga pilolon kare make ga sur wo lala, a naga mligan ke naga mon metavan sur make ga naḑa kia kiena ne Ntewa sike ea,

amio sur wa taḑena la naḑa yeririna la apatanon rurui. Yoko naga kila ḡa sanene vano-o, naga ga visirlua si naga sike e lele wa loyūḡa e Yūḡa Wa ḡana ne Ntewa, visawal naga sape naga ga pe Ntewa rui. Ana pogos naḑa kila sanene, nanene naga e pogos ke naḑa lavis ke towarpoyo e legiena maro narui.

⁵ Visae amiu asitoḡal ke ga wa, pogos naḑa nesike nemio amiu, nepisasawal ke suri nene pan amiu yam mokli rui.

⁶ Ana taveve ya naḑa nepisa meraravan ke ne, akilia avisu kilale sane yar nene, kan pog mesmes naḑa vim kate sike ga wa, ana apisawo ke ga wa komin kan pog nena na pere wa.

⁷ Ana pe sur korena ga naḑa Nasinekareena Navisaluaena pe kate re poli wa, ana kiena ḡareraena suḡa miyuyūḡaen wan ke kiena ḑelaga viowa lala e yomarava nini rui. Taḑatete imi kate e yometava amio kiena pupia ḡareraena na wa, komin Ninuna Wa suwo ke naga, ana pogos naḑa Ninuna Wa ure si vavini,

⁸ yoko naga suḡalu amio kiena ḡareraena make ga. Naga yoko kila mara vano lavis taulu make sur narui, ana yoko Suḑe Yesu vim kate, yoko lagi na kiena visena lelua yar viowa nene veraga ga, pupia yomerarava naḑa pimi

amio, m̃nelua yar nene va kovio e pupumalko.

⁹ Pogos nãpa Nasineka-reena Navisaluaena nene vim kate, yoko naga yũmae amio m̃areraena kiena Yermare, p̃isi na naga kila pupia kile lala amio sur na ilanen lala, ana ape navisokanen ga lala.

¹⁰ Naga yoko kila ve sanene komin sinenan werekareen sitomena kien yeririna la nãpa ave na kovioena. A yoko kila m̃ena p̃elaga viowa lala nãpa kilia were kare kiela sitomen la va ve tãpena, komin ape yeririna la nãpa pe sinelan re akekaran visen lelaga lala kiena ne Ntewa poli, pe asitõnal re nena sane yoko naga kilia tamalia kiela malena poli.

¹¹ Ana pogos nãpa Ntewa pisu kiela sitomen la m̃arera sanene, yoko naga ligan la ga, tãnan nãpa sane pupia visen navisokanena la kilia taulu la ga sane, yoko alelaga ruru e visokanena la nene.

¹² Ana siraunia, yoko naga lĩperela mesmesu nena, sape ape yeririna la nãpa yepela mavin lelagaen e kiena visen lelaga, ana sur nãpa la akekarania, naga p̃elaga na kilaen viowa la nãpa akilakila ke pa rui.

Asum̃al m̃arera ruru silau

¹³ Sur wo tai nãpa popon meyũmaen silaga, monar mevisa potena van Sũpe Ntewa vanon amiu kiamimi puruvi a vinemimi lala nãpa

naga kekaran amiu pãpisi. Siar nanua susumo rui, naga kilologia amiu vena kam na ape mras p̃esia nãpa amlelaga e kiena visen nalelaga, a Ninuna myũmae e kiamiu malena lala ana apim amerarava e marana, p̃isi na naga kilia tamalia amiu.

¹⁴ Naga pio amiu kome lologena wo nãpa mokus pimi, komin naga sinenan pisape amiu m̃ena ayakol e pupia naurarena vena yeluren kia kiena ne kieta Sũpe Yesu Kristo.

¹⁵ Ve sanene erau lala, pe pon re amiu yar tai kila pal poli. Monar asum̃al m̃arera ruru silaga, a monar auarar ruru nakilapianen la nãpa mekila pan amiu rui e kiamimi visena lala pona e m̃aki la nene.

¹⁶ Armata Ntewa kekaran ita pãpisi, pe lemam pan ita a miilaar si kieta sitomena e kiena navisaarena wo tai, sane ita na tesu wo lue ga temio vano-o tãpatete p̃isi pogos tai. Ana nemlen pania, sane narina, kieta Sũpe Yesu Kristo,

¹⁷ iilaar kiamiu sitomena lala, kila amiu ãmarera ruruia e visen wo punu ga lala a e kiamiu yũmaena wo punu ga lala.

3

Pol piun vena alenwoia

¹ Erau lala, sumon nẽpisin kiau visena nesape neviun tan amiu punu ga ve sinemiu p̃esan imimi re e

kiamiu leniena lala, vena mekilia meyum̃ae m̃arera laa sane vena visena kiena ne Suṽe kilia momolue vilaga e yo la punu ga. Visae ve sanene, yoko yar taṽena m̃ena la akilia aloge kiena visena nalelaga, akilia avisirlua kiena kia, sa ga naṽa amiu amiyum̃aenia pogos naṽa pimi m̃alivin amiu sumo ne.

² Ana pogos naṽa visae alen, popon asitom̃al m̃ena sane pe amiu punu re amlelaga poli, a yeririna viowa ṽas asike naṽa aṽar ke sitomen taṽena lala, ana amiu akilia alen vena Ntewa suwo ruru imimi vena taṽatete atol imimi.

³ Ita tekilia sane tekilia towasine Suṽe silaga, ana pe sur korena naṽa Parin Yar Viowa taṽali kila ya ne van ita, a nemlelaga sane yoko Suṽe kila ita toṽarera ruruia, yoko visuar ruru ita vaṽisi.

⁴ Kiau sitomena nekiliaar sane naga yoko kekaran naiila amiuen sanene, komin sur la naṽa mepisawal pan amiu, nemlelaga sane amiu akila ke pa rui, a nemlelaga sane amiu yoko awaryon nakilaena e legiena la ne pimi ke ne.

⁵ Amiu akila sanene po paṽisi, ana kiau leniena sane kieta Suṽe Kristo sumon amiu vano tol naṽa kiamiu sitomena la viayavi lelaga sane kiena, a losinemiu la va ulemamaga e sinesiena kiena ne Ntewa.

Visena e lepas na yowena a na su korene na ga

⁶ Erau lala, e kia kiena ne Yesu Kristo nesape nevisawal van amiu, sane visae puruvi tai pe miyum̃ae ruru re poli po pe taveve ruru re navianena la naṽa mepian amiun poli, popon asu perinan li laa ga naga sane. Yowena la ne sanene, ve ava re lavisin la,

⁷ komin pogos naṽa mesike likan amiu, pe mesu koren re ga sanene po. Mekila meraravan mrapa wo pan amiu, ana amiu akilia ruruia sane popon asiraunia.

⁸ Pog naṽa visae memla kinanena tai, ana monar moul ga, komin memiyum̃ae legiena a kolemalo natauluen narin kilavaru vanon sur ya naṽa sinemiminia. Imimi na memninu sanene sane ve mekila re yum̃aen keviu van amiu na visuar imimiena.

⁹ Visae amiu avisuar re imimi ve tokaki pona mesmesu yo, ana moṽaryon mesape imimi ga mevisuar imimi, vena kilapian amiuen e ṽelaga wo naṽa akilia atavevea.

¹⁰ Pogos naṽa mesike memio amiu, amloge ke naṽa mepisa ke sur nene, sane pe kiamimi navisalu-aena tai, ana memla m̃ena pan amiu, mesape yar na yepen mavin yum̃aena, naga taṽatete kinana.

¹¹ Nepis ke sanene komin narin visena tai pimi tol kiligau sane kiamiu yeririna

þasia pe amiyũaae re la poli, asusu korena ga asuũa sane, ana asuũa apisimumu e sur la naþa yar taþena ga la amiyũaenia.

¹² Kiamimi visena e yar la ne sanene pa sanini, sape ve asu kare re sanene, akilia ava ruru amiu la sane, ana akila towe li la yũaena na tauľuen kamiu kınanena sa naþa amla ke legiena punu ga.

¹³ Ana visena pan amiu punu ga puruvi lala a vineu ľa, sane ve ita yar re tai naþa loge yepen malumun yũaena wo la naþa sike ne vena teyũaenia.

¹⁴ Mepisawal sur la moki e maki nene, ana visae yar tai ve kekaran re, popon avisu ruru yar nene. Yoko ve akilali re naþa ayũaae veraga amio naga sumo wa, vena kila naga mawa towe la sane, vena visu kilale kiena viowaena.

¹⁵ Ana ve akila re suri tai vania sane naga ve kiamiu sinekar tai, ana aweþeþe si naga sane imi ve kiamiu puruvi wo ga tai.

Visena maro

¹⁶ Kiau visena maro, nemlen nesape yoko Suþe na suũaarena ligan kiena suũaarena sike e amiu e kiamiu mrapa la punu ga, nemlen nesape naga sike amio amiu punu ga silaga.

¹⁷ Narin yo na tano yoko ovisu sane in ga nesiri visena la nene e lumau. Sineun nesape nekila ve sanene e kiau maki lala vena

akilia avisu kilia lumau sane in ke narui nemligan maki nene piũasu. Naga kiau nasiriena ga nane teke ne, nesape:

¹⁸ Lemamena kiena kietu Suþe Yesu Kristo sike amio amiu punu ga.

Inu, Pol.

Maki Nasumo Naña Pol Siria Pa Pan TIMOTE Visayuena Na Tusi Nene

*Komþasnen suniena plas
na tusi nini*

Timote naga pe yaru viu tai nae pupia pulkumali naña Listra, a naga mlelaga e Yesu Kristo. Anena naga pe lus nae Israel tai a arimana naga yaru nae Kris. Timote na erau kiena Pol tai naña tavevea apa ke e yo makega vena visawalen lologena wo kiena kieta suþe Yesu Kristo. Pol siri maki nini pa Timoti, e pogos naña sike garu provens naña Masetonia, a Timote naga sike Episas.

Pol siri maki nini pan Timote, pisa pania sape visuar naga e vianiena na visokanena lala naña kilia imi loyuma e sumare. Vianena na visokanena nene molue kome sitomena tai naña pisape suri makega na yomarava piyoyowaga pona pe namname. Yaru la naña apian ke yaru la e vianiena na visokanena nene, asape yaru kilia tol malena visae ga viyon sape tol kinasnen kiela vianena la naña tapolou, a monar lon kinanena laña, kan ga kinanena la naña asitom sape torokin akania, a yoko naga

ve talopa re, a taveve kiela þelaga taþena si laña.

E maki nini Pol pisayu þelaga wo la naña li nalelagaena lala akilia atavevea vena akila lotena, a vena visuaren sumare. A naga pisa þelaga wo laña naña nasumonena na sumare lala a li nalelagaena lala monar atavevea. A suri maro naña Pol pisa, naga pisa pa Timote sape naga monar imi ve yaru wo tai vena kilaen yumaena kiena Yesu Kristo. Naga pisa pania sape kiena þelaga monar ve senape, pogos naña naga yalin þegasnen li nalelagaena taþena la a naña vianila.

*Komþasnen tusi la na nini
Visena þesa 1:1-2*

Vianena e lepas na sumare
a nasumonena lala 1:3—
3:16

Visena lala na ilaren Timote e kiena yumaena
lala 4:1—6:21

Visena na sumo

¹ Naruu Timote, inu navisawalena Pol nesiri mak nini pimasu pan ko, naña Ntewa kieta natamaliaena amio Yesu Kristo kieta nawasineena amligan inu vena neyuma e lologena wo.

² Nekekara navitawen ko si e nini, vanon nepisu ko sane ko ope naruu wawa loyuma e namratava na kieta naviawaena. Nemlenin ko ke, sane Ntewa arimata, amio kieta suþe Kristo Yesu yoko aligan

lemamiena, sineyeena, amio kiela suñarena sike amio ko.

Okilawoli nakilapianen visokanen lala

³ Nesape nevisawal si van ko sur naña tepisayu nanua ga ne, pogos naña nesike nemio ko gar Episas, sumon naña nemligan ko navaen Masitonia. E pogos nene tepisu ke naña p̄ar m̄arera laṗas asuṃa ga, naña tekilia ruru la, ana nesape osuṃa ga e yo nene wa, vena okilali naña okilawo la. Sur ne nanene nesape nevisawal si van ko, sane osuṃa e nene wa, vanon la nene, asun akilapian ke sur la naña pe mesmes re poli.

⁴ Sila ga kiela sitomena la mlor ke ga e kiela suniena marua ga lala, ana sinelan ke ga navisayuen lus kiena ne kiela li marua la na nanua sumo sumo, ana popon aligan sur la nene sike na. Visena sur la ne sanene kila ke yeririna la kiela sitomena peve lua paṗisi, ana taṗatete nena aiila la vena atol malena wo naña Ntewa sinenania, naña tekilia teto lia e ga e lelagaena e naga.

⁵ Sanene na, popon tevisawo la, vena kilaen sane yoko kieta yeririna lala, losinela kilia merarava ruruia, kiela sitomena kilia mesmes ruruia, a kiela naviawaena ve lelaga, komin sa ve sanene, yoko ṗelaga wo na ṣinesii itaena kilia imi ve keviu sina vaṗisi likan ita.

⁶ Ana nanagane piowa ga, komin la ṗas e nem̄a, aterere

akuspal mrapa wo nene, amial m̄a e mrapa naviswween lala.

⁷ La apilave, sinelan asape avim ave navianena na navisaluaena wa, ana asuṃa apisawal ke kana visena m̄arera ne lala, pe akilia ruru re sur la naña apisa ke poli, taṗatete avisa meraravan ruruia.

Navisaluaena kiena ne Ntewa pe na ya?

⁸ La nene apisin manene navisaluaena kiena ne Ntewa, ana tekilia tesape navisaluaena, visae teyuṃae ruru ea, naga pupia kana yuṃaena sike ea.

⁹ Ita monar tekilia tesape navisaluaena naga apisirlua pe naiilaen re la naña amesmes ruru pa rui, ana naiilaen yar taṗena lala, sane la naña akilarovia amio la naña yepela mavin lo-gearena. Lala nene, nane la naña pe akekaran re Ntewa poli, la naña asitom korenan ga sur wa lala, la naña p̄ar m̄arera ga lala, a la naña aṃe arimala lala amio anela lala, po aṃe m̄ena yar taṗena lala.

¹⁰ Amio yar la nene, ṗasia naña ataṗa kolau, amio naña yerm̄ene were si yerm̄ene po sira were si sira, ṗasia apinaun nisisi vena awililinia, lala na visokanena, amio lala na kilawanen kiela naviowaena. Navisaluaena nene pe kien la nene narui, amio la naña akila ke ṗelaga taṗena la ne sanene,

vanon yepela mavin kieta navianena wo lala.

¹¹ Pe ataveve re nena lologena wo kiena kieta Ntewa wa nowo, naþa mligan sike e inu vena nevisawal van amiu.

Lemamena kiena Yesu pa Pol

¹² Yumãena nene sike e lumãu vena neyumãenia, ana nesape nevisa potena ve keviu va kieta Suþe Kristo Yesu. Naga ga naþa pisuveve ruru kiau malena, pisu sane nekilia nema-susu wo e yumãena nene, þisi na pisirlua inu vena neyumãenia, ana monar nevisawalia nesape naga ga mla ke puriukawaena pan inu silaga vena neyumãen sa naþa naga sinenania.

¹³ Nanua sumo, in na nepe yar tai naþa nepepeyun kare ke kia wa nene naþa Yesu, ana nekila kare ke naga paþisi, naþa nekila piowa manene laa paþisi pan kiena nalelagaena lala, mesmesun ga naþa la nakoaena van inu vanonia. Ana peraga, pisu sane nemial ke ga e pupumalko, pe nemlelaga re e naga poli, ana pe nekilia re sur naþa nemiyumãen ke poli, þisi na naga kila po manenea, sinen miye inu.

¹⁴ Sanene na, nepisu sane kieta Ntewa mligan kiena lemamiena nowo e inu keviu paþisi, kokonia kiau malena e naviawaena a e sinesiiena naþa pe kieta ita punu ga

naþa tepe taaga temio Yesu Kristo.

¹⁵ Visena tai tomã ga, naþa tekilia towasinea, popon yar punu ala e kiela malena, naþa pisa sanini, sape

Kristo Yesu pitomi tano e yomarava nini vena tamaliaen malena kiena ne yar ai naþa taþa mlamulena viowa.

Ana e la naþa amiyumãen mlamulena viowa sanene, nepisu sane in ke nanini naþa nepe kiela nasumonena, nepiowa manene laa taulu la make ga,

¹⁶ ana potena pan Ntewa naþa sinen miye inu. Nepisu sane pe pon re naga viewo inu sanene poli, naþa nepe nasumonena kien yar na mlamulena viowa lala. Ana naga kila pan inu sanene, vena yeririna la akilia avisu kilale sane Yesu Kristo, kiena sitomena naga piavi paþisi vena sinen ye yar viowa lala. Ana visae la naþa aim sirau avisu naþa Ntewa kekaran were inuena sanene, yoko avisu kilale sane la mnea akilia alelaga ea vena atol malena naþa pe luas re poli.

¹⁷ Nesitomãl kiena þelaga wo nene, kila nemiyeluar naga, nepisa nesape naga pe þarin suþe na nanua sumo, ana naga mal sulue ga narui. Naga sike e yo punu ga ana yar taþatete visuia, naga taaga pe Ntewa, pe yaru re si tai poli. Sanene popon tevatanon naga, teyeluar

kiena kia vano-o ve ħisi re pogos tai, sanene.

2

Osumalu ħarera, ve oloru re

¹⁸ Timote, in na nepio ko ke sane ko na ope naruu, ana nesitomāl navisawalena la naĥa apisayu ko nanua ne, naĥa akila meraravan ko pan inu. Akila sane nepisu kilia ko sane ko na ope yar tai naĥa nekilia nowasinea. Sanene na, visena urmi la ĥasia pona pupia na via-nena ĥasia sike na naĥa sineun nesape neligan e ko. Viŝena la nene kilia iila ko omārera vaĥisi e mara wa naĥa tesuĥa tekila ke ne,

¹⁹ vena yoko aiila ko nauarar ruruen ĥelaga na nalelagaena a akilia akila ko naĥa kioĥa sitomena merarava ruruia silaga.

Yar la ĥasia, sa naĥa api-lolon ke waa, ana kiela sitomena wo pisawal pan la sape mrapa nanene, ana yepela mavin yagogenena, ana akuspalia, kiela naviawaena pa tawa ruruia e piaĥe tai.

²⁰ Pona ko okilia lalua nene Aemeneas amio Alik-santa, ana pe sineyeena naĥa nesape nevisawalia sane lalua sanene rui. Akila ĥa piowa pano-o, pe sinelan re si yagogen poli, ana nekuan plan lalua apa si e liman Yermare sumo wa, ana vena lalua avisu kilale si yo, sane popon ve asuĥa akila kare re kia wa kienā ne Kristo sa naĥa asuĥa akilakila ke ne.

Nakilapianena ĥasia e lepas na lotena

¹ Pogaga, nevisawal nakilapia-nena nene narui. Sur nasumo, nemiilaar amiu sane e pog na leniena la, monar avisa potena van Ntewa vanon yar taĥena lala, a monar alen wo la ĥarera, monar aviun ĥareran tania vena iila la.

² Naga nene monar ak-ila ĥena e lepas kiena ne yerkaŵa lala, sa naĥa ĥarin yar wa lala amio nasumonenā la naĥa asu metavan ita, vanon sa ayuĥae ruruia, yoko wo laa van ita. Tekilia tese e malena wo, naĥa nawaena amio suĥarena sike ea, ana tek-ilia teyuĥaen yuĥaena wa kiena ne Ntewa la punu ga, e ĥelaga wo sa naĥa naga sinenania.

³ Pelaga la ne sanene apo paĥisi, pe ĥelaga naĥa Ntewa natamaliaena kekaran visuena e kilamara,

⁴ vanon sinenan sape yeririna punu ga atol kiena natamaliaena, sinenan sape yeririna punu ga akilia kiena visena na lelaga.

⁵ Pe mrapa re si tai poli, komin naga taaga pe Ntewa suĥa ga, a yar taaga ga naĥa kilia kila mara wo temio naga, nane Kristo Yesu,

⁶ naĥa pimi pe yeririna, siraunia kus leleta, taĥan si kiena malena, pul plan yeririna punu ga na yomarava petan limana ne yar viowa.

Yumñaena naña Yesu miyumñaenia, kila navisaarena lala kiena ne Ntewa na susumo apim ape lelaga, apaeme e kana pog nena napo,

⁷ ana mloru e lumñau narui, vena nevisawal van yeririna lala. Pas asitom ke asape nepisokan ga yo, ana peraga, nepisa ke pe lelaga narui. Apisirlua inu sane yar tai nawaren visena pona nepe lologena tai, vena nevian yolai lala e ñelaga na viawaena a e mrapa na visena nalelaga.

⁸ Vanon sitomena la nene, sineun nesape yeririna la punu ga monar asumña alen lue ga e yo punu ga, ana sa asumñal vena alen, monar ave wa ruruia, naña sinekar ve su re e la, a sinemimiena ve su re likan la amio yeririna tañena lala.

Pelaga kiena ne sira lala

⁹ E lepas kiena ne sira lala, sineun nesape visae avim loyumña e yumña na lotuena, monar la avisu ruru kiela ñelaga lala. Popon ayowauia ruru la wo, ana piowa naña ava laa sane, monar torok ga e yo wa naña apa ke loyumña ea. Pe sineun re akila manene vilula la ve tañena ve tañena sanene poli, po atelan manene kol la se yepela lala, a pe pon re avilaven manene kulmrae la naña apul e pupia kilavaru poli.

¹⁰ Sur taaga naña kilia yowauia rurula, nane kiela

yumñaena wo lala, naña mesmesun ga malena kiena ne sira naña mlotun ke Ntewa.

¹¹ Sira la monar atotano ruruia, avarurula na yagogon ruruena navianena la naña apisa ke pan yeririna lala.

¹² In na pe netamñan re sira la avian yermene la poli, pona ave ñarun la, monar avarurula ga.

¹³ Nanene mesmes ga, vanon Ntewa sii ñesan yar nene Atam, sirau sira nene Iv,

¹⁴ a pe Atam re naña Yermare kila kotalia naga poli, ana Iv, naga kilaro ñesan navisaluaena.

¹⁵ Yermare kila kotalia Iv, ana Ntewa sinen miye ke sira la na wa, mla yumñaena wo pan la, sane yoko la ke narui awar sisi viu lala aim e yomarava nini. Ana visae sira tai naga viawa mñarera, kiena ñelaga ulen sinesiiena, kiena malena ve wa ruruia, a kiena sitomena to ga tano, yoko Ntewa kekaran tamalia naga.

3

Nasumonena na sumñare lala

¹ Visae yar tai, naña sitomena tai teke e naga sinenan sape war kia naña nasumonena, nanene na po pañisi ne, komin pe lelaga kemua, naga pe yumñaena wo tai naña naga sape yumñaenia. Ana kieta nasumonena lala, yoko nevisawal van la sane

lala monar ave yar la ne sanape.

² Sur na sumo, nasumonena naga monar ve sur viowa tai to re e kiena malena.

Naga monar were sira ve taaga a ve lelaga wo van silaga.

Naga monar kawe ruru kiena p̄elaga lala, monar ve manmarua, yeririna la monar avatanonia,

monar kekarān na visuaren yeririna la e m̄ana ūma,

a monar kilia ruru p̄elaga nakilapianena.

³ Amio sur la nene, naga monar ve ve yaru nāmun maneneen re wii va ve torog,

naga ve suru re, kiena sitomena monar vi-avi

sinena monar malum ga.

Naga monar ve vilup re,

a ve sinenan manene re kilavaru.

⁴ Tai m̄ena ga sanini, monar ve suṗen ruru m̄ana ūma, naṗa narina la vatanon ruru naga e sur la punu ga,

⁵ vanon sane visae yar ta ne sanene ve sumon ruru re m̄ana ūma, ve sanape na kilia visuar ruru suṃare kiena ne Ntewa?

⁶ Yar nene monar marua li m̄aga, sane mla Yesu e kiena malena yam pi-avi li m̄aga, visae pere na yoko p̄arina kilia imi ulen vilaveena, p̄isi na kila naga kila pal mrapa lor vito e p̄ilipili

m̄a nena naṗa Yermare mlor pito e nanua sumo.

⁷ Na sumonena na suṃare lala monar ave yar la naṗa yeririna punu ga, vito tol la naṗa pe am-lelaga re poli, avisave lala ape yar mesmesu wo, vanon Yermare kila-lyon ke paṗisi naṗa kila kotalia la, sinenan sape kila vena yar la asitom asape sur tai piowa teke e la.

⁸ Na nene na sumonena lala, ana nagane neva e lepas kiena ne yaru na visuaren yuṃaena lala. Yar naṗa p̄uarar yuṃaena na visuaren yuṃaena,

kiena sitomena monar su ga tano,

naga ve yar naṗa visa visena la ve lelaga ga, a naga taṗatete purmenena ve lua.

Naga ve mun re kuruta silaga,

monar ve sinenan manene re sur lala,

⁹ ana monar uarar ruru ga p̄elaga na lelagaena e kiena malena, taulu naṗa yaru taṗena la atolia.

¹⁰ Yar naṗa na uararen yuṃaena na visuaren suṃare, monar avisusu ruru naga, akilali kone naga sumo wa, a visae yuṃae wo, kiena p̄elaga mesmesun yuṃaena nene, akilia ala kiena kia, siar yuṃaena narui.

¹¹ Wona yaru na visuaren yuṃaena, naga

m̃ena kiena sitomena
la monar varuruia,
ve visamumun re yar
taṣena lala, monar ve
sira tai naṣa kilia warar
ruru kiena ṣelaga lala,
a monar kila yuṃaena
punu ga wo.

12 Yaru na visuaren
yuṃaena la monar aure
sira ve taaga ga,
monar ave yar la naṣa ak-
ilia asumon ruru narila
lala, akilia avisuar ruru
m̃ala uṃa.

13 Yaru na visuaren
yuṃaena la naṣa yepela
m̃aen ruru kiela yuṃaena,
ṣisi na avisu sane yeririna
la akekaran la vaṣisi, ana
aloge naṣa Kristo Yesu miila
la ke vena ve amaraun re
na suṃalen m̃arera e kiela
yuṃaena nena.

*Pupia visawanena na ki-
eta lelagaena*

14 Timote, nesape neiṃasu
nevisu ko ve ve viavi re
navisaen visena la nene van
ko, ana nepisu sane peraga,
monar nesiriwal ko ne ga
van ko sumo wa.

15 Pona sur la ṣas auarar
inu e nini yo na wa, ana
sineun nesape monar otol
navianena la nene vilaga,
vena okilia ruru ṣelaga la
naṣa mesmesu vena akila
e mratava wa m̃ana Suṣe.
Namratava wa nene, na
ne pe suṃare kiena ne
Ntewa mali, naṣa monar
tarar kiena visena na lelaga
silaga, sane ṣeren yuṃa
ṣuarar kana kemraṣe lala.

16 Lelaga, ṣelaga na kieta
lotuena suṃal sike e nalela-
gaena tai naṣa sane pe vi-
sawanena tai, naṣa pito ruru
tano, urmi ruru po. Tepi-
sawal ke kieta nalelagaena
nene sanene, tesape

Yesu, naga pe Ntewa naṣa
paeme e yomaraṃa
nini e tas nen yeririna,
m̃areraena kiena Ninuna
miyuṃae manene ea,
a navisi la asike amio
naga,

amlologon naga pa tol yolai
taṣena lala, kila sane
amlelaga e naga telivi
e yomarava,

siraunia Ntewa pure naga
pa si metava e kiena
pupia naurarena ma e
peni.

4

*Avisuar ruru amiu e na-
vianena na visokanena lala*

1 Ninuna Wa pisawal
visena tai merarava paṣisi,
naṣa pisape e pog maro lala,
na lala ṣas naṣa amlelaga
sumo rui, yoko ayagogan
ninuna na visokanena lala,
ana ataveve navianena
kiena ne yermare lala, ana
kila la aure ava e malena
naṣa pe po re poli.

2 Navianena viowa la
nene, yoko amolmolue e
yeririna na visokanena lala
naṣa la asitom ke asape
la akilia suria, ana kiela
sitomena naga malolo sa ga
kilamemego.

3 Sur la ṣas naṣa
yoko avisa sanini, sane
yar taṣatete talopa, ana
avisaluṣar manene yeririna

lala e kinanena wo lala naña Ntewa sii la vena tekekaran na kanena. Komin ita naña temlelaga a tekilia sur naña pe lelaga, tekan ke suri la nene silaga rui, a tesumña tepisa lue ga potena pania.

4 Naga nene vanon sur punu ga naña Ntewa sii la, pe tepisa re tesape piowa poli, ana tepisu sane po na po pañisi. Pe sur re tai naña tepisusu ke piowa e poli, ana tekekaran nawaren sur punu ga, tevisa potena van Ntewa vanonia.

5 Ana pogos naña tekila sanene, kila sur la nene pimi pe wa. Visena kiena ne Ntewa amio kieta leniena la kila merarava pa rui.

6 Navianena la nene, visae ovisa merarava va li nalelagaena lala, naga sa naña opisawal ke osape ko na ope yar na viawaruruen e yumñaena kiena Navisaarena Yesu. Pogos naña apisu ko omiyumñae po sanene, yoko akilia asape ko osumña opa ruru metava rui sane yar tai naña marua ruru e visena lelaga na kieta viawaena. Yoko akilia ruru naña ko mñaena osumña otaveve ruru ke navianena wo ya naña osumña opisawal ke pan la, ana yoko akekara vapisi.

7 E lepas na suniena marua wowe la nasusumo, naña apisayu sur kar ga lala, ana pe kionña sur tai to re e la poli. Oligan la sike na, ana ko na monar okilarar ruru ko omñarera e malena wa.

8 Yar la sinelan ke akilarar tasnela mñarera ruruia, ana naga nene pogaga e lepas pñasia, ana pogos naña okilarar ruru ko omñarera e malena wa, naga kila po manene laa sane e lepas punu ga. E lepas na malena na nanagane, malena wa naga kilia iila ko, ana e lepas na malena naña pimi ke sirau wa, yoko malena wa kila kionña mrapa okilia ova loyumña puna.

9-10 Sur nene, temiyumñaen keviu, toñaryon ke pañisi, vanon temligan kieta sitomena sike e Ntewa mali naga taaga ga, naña pe natamaliaena kiena ne yeririna punu ga, sane la naña amlelaga ea. Visena nene pe lelaga pañisi, okilia olelaga ea e sinemña wetelu.

11 Kiau visena la nene naña nepisa ke pan ko, sur ne la nanene monar ovian van yeririna tañena lala, omñareran van la vena alogearia.

12 Visae yeririna pñasia avisu ko piowa ga vanon ko na ope teras ga tai, ve omarau re, ova ga. Lelaga, sane ope teras ga, ana sa naña osumña okila ke rui, monar ovike mrapa van li nalelagaena tañena lala. Popon naña ataveve lamña, naña okila pian ruru la e malena wo, e lepas na visena, e lepas na pñelaga wo, e lepas na sinesiiena, naviawaena, a mekikena.

13 Vano tol pogos naña visae neimñasu nemñalivin ko, ouarar pog na lotena la

ñarera. Oulolua visena wa e maran yeririna lala, olologonia, ovian lania.

¹⁴ Ve sinemã pësan re puriukawaena wa naþa Ntewa mla pan ko e pogos naþa pëgas nen nasumonena lala apu þarumã. Visena kiena navisawalena tai e pogos nene pisawal sape puriu kawaena nene naga pe kionã, ana omãreran oyumãe omio.

¹⁵ Ko na monar okilarar ko e yumãena la nene naþa amlor asike e lumomã, monar owarwaryon nakilaena silaga, ana yoko yeririna punu ga akilia avisu kilale sane ko na opa manene laa ke amio Ntewa e kionã malena.

¹⁶ Monar ovisuar ruru ko, a ko mēna monar otaveye ruru nakilapianena la naþa omla ke pan yeririna taþena lala. Visae ouarar ruruia, yoko okila sane ko omio la naþa amiyagogon ko ke ne, amiu punu ga akilia atol natamaliaena.

5

Pelaga wo na kilaen van li nalelagaena lala

¹ Timote, visae ovisu yermarua tai naþa kila suri tai pe mesmas re poli, ve ovisin re sinemimiena vania. Omomãu woga vania, okila vania ve sa ga naþa naga pe arimomã narui. Popen okila mēna sanene van taþena lala. Ovisu teras lala sa ga womla,

² ovisu sira marua lala sa ga anonã, a ovisu sira mēe

lala sa ga vinemã. Visae okila ve sanene, yoko kionã sitomena kilia mekiki ruru silaga.

Letano lala

³ E lepas kiena ne letano lala, ita na sumare monar sineta iye ruru la, monar tevisuar ruru la naþa asike lala ga, pe ola re tai naþa iila la poli.

⁴ Ana visae letano tai, narina la asumã ga, pona mapina lala, yoko la nene monar avisuaria. E mrapa nene, akilia awar maran sina ga vania navisusu warena wo lala a naiilaena naþa naga kila pa pan la e kas lala naþa þaro rui. Lala monar avisu kilale sane naga nene pe yumãena mesmas tai, po suri wa tai nakilaen van yaru tai na mla mratava mesmas, a naga pe þelaga wo tai naþa Ntewa sinenan paþisi.

⁵ Letano naþa pe yar re tai naþa visuar poli, naþa lala amarmare tania pano-o naga taaga ga sike na, naga monar wasine ga Ntewa naga taaga. Naga kilia sitomãl ke Ntewa legiena a lemalo vena len vania vena kirakira visu ga naga e sur ya naþa naga sinenania.

⁶ Ana visae letano tai sitom ke ga naieluaren naga e malena na yomarava nini, naga sa naþa naga mare tan Suþe sa ga naþa namratava la puna amare tania nanua sumo rui.

7 Nemloge sane amiu li nalelagaena lala asitom asape akila mrapa tai na iilaen letano lala. Na nene po paṽisi, ana nemaraun sa ṽisi visena ve keviu lawe vanonia, ana sineun laen visena laṽas van amiu e lepas nene sumo wa.

8 Visena na sumo naga sanini, sape visae li nalelagaena lala tai, ve visuar ruru re la na kiena lusia, a na keviu nena, ve visuar ruru re kiena namratava mesmes lala, yar nene naga sane pe pe yeririna kiena Kristo re poli. Naga piowa manene laa narui, nepisu sane naga piowa manene laa taulu la naṽa pe amlelaga re poli.

9 Ana nalua e lepas kiena ne letano lala, na sanene. Pegas kiena ne letano la naṽa suṽare visuar la suṽa ga, a visae letano tai naṽa sinenan sape kiena kia va loyuma, monar naga ga naṽa pe sira marua, sa naṽa kiena kas siar e lualima yam orai [60] va metava.

Taṽena, naga sira ga tai naṽa talopa yam taaga, pure wona taaga ga, a pe lelaga pania silaga.

10 Yam si tai, monar ve sira tai naṽa yeririna la avisu kilia sane pe sira tai naṽa miyumaen yumaena wo la paṽisi, naṽa naga pian ruru narina lala, naga tai naṽa kekaran na visuaren yeririna taṽena lala e maṽa uma. Pogos naṽa li nalelagaena wa taṽena lala aim amaṽalivinia, naga kevan

lala lala, a naga miilaar ke la naṽa amlolor e naloge viowaena kar lala. Sira marua letano naṽa paṽyon yumaena wo la naṽa sanene, naga ke narui naṽa kiena kia kilia va loyuma.

11 Ana visae letano laṽas naṽa asike ga wa pe ape sira marua re poli wa, popon ve owar re kiela kia. Naga nene komin akilia avisaar va Kristo sane yoko asuma ga sa nene amio naga vano-o tol luas nen kiela malena, ana siraunia, ve ve piavi re, pona sinenanena na talopaena imi maṽara sina ga, ana ṽisi na ailan ga, letano nene suṽalu were si yar tai.

12 Visae kila sanene avisu viowa e naga, vanon naga kila pal kiena navisaarena, kilaro sina ga.

13 Ana amio naga nene, letano viu la nene akilia ayowo pona yepela mavin kilaruruen yumaena, ana asun atetalivi akakate ke e yuma maṽa yar lala, ana metavana asun apisasayu ke lala taṽena, akian ke kunula pa e sur la naṽa pe pe kiela visena su re loyuma e poli.

14 Ana e kiau navisuena, nepisa nesape letano la naṽa ape mee ke ga wa, popon tetamaṽa la ga atalopa sina ga wa, popon awar sisi, avisuar maṽa uma lala, ana yoko ve sur re naṽa yeririna la avis viowa van la vanonia.

15 Nepisa nanene vanon lala paṽa akuspal pa mrapa rui, ataveve ke mrapa na

marena naþa pa puna ne Yermare.

¹⁶ Sanene na, visae ita yar tai naþa pe nalelagaena ana letano tai teke e mña mratava, naga ga monar iila ruruia. Visae naga kila, yoko sumare taþatete visuyonia, ana kilia visuveve ga letano taþena lala naþa pe yar nai-lalaena re poli.

Kilavaru kiena ne nasumonena lala na sumare

¹⁷⁻¹⁸ E lepas na narin nalaena naþa temla ke pan kieta nasumonena lala, neure ita teva si e visena lua na Tusi Wa. Nasumo, pisayu puluk la naþa temligan la amial atalivi metava e þegas nen wit lala vena avie plan mras lala. Visena nene pisa sanini, sape

“Ve oviar re gon kioña puluk naþa pie plan ke kioña wit lala, otañan naga kan re mña ve tokak ga.” Naw 25:4

A visena na lua pisa sanini, sape

“Yar naþa miyumañae, mesmas naþa naga visu sur tai naþa molue e limana vanonia.” Luk 10:7

Sanene na, popon tek-ila mña van nasumonena na sumare lala. Ana lala naþa amiyumañae po, aparyon nalologonen lologena wo a nakilapianen yeririna lala, popon atol ve keviu li laa sane, va yam ve lua.

¹⁹ Visae yar tai imi vi-sawal nasumonena tai, sape naga kila sur tai piowa naþa monar avis van e kumali

vanonia, visena kiena yar nene naga taaga pe torokin re naþa akila sanene poli. Visena na sanene, monar yar ve lua po ve telu vena aiilaaria, þisi na akilia aure va kumali.

²⁰ Ana visae nasumonena tai taþa lue ga mlamu-lena viowa, yoko monar ovisaluþar nena vania e maran þegas nen nale-lagaena lala, ana pogos naþa nasumonena taþena la avisuia, marauena tol ruru la, sane lala mña ve alor re sanene.

²¹ Italua tekilia sane Ntewa amio Kristo Yesu amio kiela navisi wa lala apisu ita mña, ana e marala, nevisa van ko sane ouarar ruru kiau viþena la nene. A nepisa mña ga nesape pogos naþa sa oyumañen ke sur la nene, ve ovisu re yar la veve taþena, ana ko na monar okila maran taaga ga van la punu ga.

²² Visena si laþasia nai-ilaena sanini, ve okoskosin re wuen þarin yaru vena imi ve nasumonena tai, ana ovisu ruruli kiena malena sumo wa. Pe pon re naga kilawan mlamulena viowa naþa sumã miyumañenia. A ko na owaryon ruru ga vena losinẽña merarava, a ve wa silaga.

²³ Sa naþa nesuma nem-loge ke rui, nekilia sane ko na osuñã omai lili mña, ana nesape nevisa van ko ve ovalia re si munen kuruta. Ve osuñã omun re ga wiì,

a okilia omun narin kuruta pogos ĩasia, ĩisi na pona kilia iila mopomĩa yo.

²⁴ Ta sina sanini, sane yar ĩasia, akila naĩa kiela mlamulena viowa sike e marata merarava ga, ĩisi na tevisu kilia sane yoko atol nakoana vanonia. A yeririna taĩena laĩasia, akila naĩa kiela mlamulena viowa tapolou ruru ga sumĩa ga, a siraunia, naga mĩena yoko vim kate e yo metava sirau.

²⁵ Yumĩaena wo mĩena la ne sanene. Laĩasia, asike e marata merarava ruruia, a laĩasia, atapolou ruruia, pe tekilia re poli. A naĩa tapolou sike ne, taĩatete tapolou lue, a naga mĩena monar kate e maran yaru lala.

6

Yaru la naĩa amiyumĩae koren ga kiena yar tai

¹ Nagane nesiri e lepas kiena ne ita ĩasia naĩa asumĩa sane pe kiela sur re poli, silaga asike e limana ne yerkawa tai, amiyumĩae koren ga pania e mĩana umĩa.

Malena na sanene mĩarera, sa naĩa sur urmi tai mon lue ga e mĩasila, ana taĩatete sinela kar kiela yerkawa, monar avisu naga sane mesmesu ga naĩa avatanonia. Visae akila ve sanene, yoko kiela yerkawa taĩatete visu viowa e kia kiena ne Ntewa naĩa teke e la.

² Nekilia sane yeririna laĩas naĩa amiyumĩae koren

sanene, kiela yerkawa mĩena la amlelaga. Sanene, yaru na yumĩaena amio yerkawa, lalua ape wenla ga e Kristo, ana naga nene pe pe naga re ga naĩa yar na yumĩaena kilia kirakirai e yumĩaena kiena kiena yerkawa. Peraga, monar ayumĩae ruru laa sane, monar akekarana ga naiilaen yar naĩa amiyumĩae kiena, komin naga lala tai e ĩegas kiena ne li nalelagaena a naga mĩena pe lala tai naĩa monar sinela siia.

Navianena na visokanena

Naga nene navianena ĩasia naĩa avisa lelein van lala taĩena, naĩa monar oiilaar la ea vena ataveve ruruia.

³ Yar naĩa kila navianena taveve sitomena taĩena, naga tarlu visena nowo lala kiena ne kieta Suĩe Yesu Kristo, kiena visena ve maran taaga re si amio navianena naĩa kilia were ĩelaga kiena ne yeririna imi ve sa ĩelaga kiena ne Ntewa.

⁴ Yaru naĩa taveve kiena sitomena va ve taĩena sanene, tepisu naga ĩarwaria, ĩarina keviu paĩisi, ana pe kilia re nena suria. Naga to lue ga e sinenan manene vilupena, pis liu, ana pe sur wo tai kate re e lele nene poli. Pelaga viowa ga la akakate e naga, sane vielueena, wankareen visena, visena mumu amio sitomen viowa lala van yar taĩena.

⁵ Yar la naña amiyumñaen nene asumña apilup kare ga, naña sitomena naña wo amio visena naña pe lelaga pe su re nena e la poli. Ana apa apiowa re laa sane wa, vanon asitom ke asape nayakolen sumñare naga pe mrapa wo tai natauluen kilavaru.

⁶ Ana pe sa re nene poli, vanon yar naña kiena ðelaga po sane Ntewa, a naga kekaran ga sur ya naña Ntewa mla pania e kiena malena, yar ke nanene narui naga taulu sur wo tai naña po rui.

⁷ Pogos naña tepaeme e yomerava nini, tepe plamomñe ga tepimi, limata korena ga, ana yoko tevetan sina ga sa mña nena ga nene tevano, pe sur re tai naña tekilia towarar poli.

⁸ A pogos naña temal ke e yomerava nini wa, visae telual narin kinanena tai, amio narin kulmrae nakalo itaena, nanene naga torok ne, tekilia tekekaran ga, sinetan ke si ya?

⁹ Ana lala naña sinelan manene laa sur lala, sinelan asape ave yar na sur moki, pona pe apisuluþar re poli yo, naña asike pa e yo nataþaliena rui, ana Yermare sumña tol la ke rui e kiena nakilakokanena la.

Yoko nasinenanena viowa naña na kila kareen malena kien yeririna lala vim ve moki e la, vano-o aure la ava viowa laa, akuspal sur

punu ga, ava atalilu e lele na kovioena.

¹⁰ Lelaga, ðelaga nasitom maneneen kilavaru naga pe purþes nen ðelaga viowa kar la punu ga. Nasinenan maneneen waren kilavaru ve moki naga karmo sineta ita þasia, þere la amial lili mña apano, ana amilan ga naña amolue punu ga petan mrapa na viawaena rui.

Siraunia, akus viowaena moki vanonia, a kila naloge viowaena la tol la, ana asiar ga apisuluþaria, asitom sina ana piowa ga rui.

Pelaga wo

¹¹ A Timote, ko na sane yar kiena ne Ntewa lelaga, monar ovilon masumña van nataþaliena viowa punu ga na sanene. Sur ya naña monar oligan to vamon ko silaga, naga pe ðelaga na mesmesuena, ðelaga naña yar imi wo sane Ntewa, ðelaga na viawaena, ðelaga na sinesiiena, ðelaga na uarar ruruen yumñaena, a ðelaga na momñauena.

¹² Ko monar osuñalu mñarera e kieta mara wa na lelagaena. Ve sinemña þesan re pogos naña osuñalu e marana ne li nalelagaena la moki, naña opisawal kiomña navisaarena nanua ne. Ntewa pio ko vena okus malena nene naña ve þisi re, ana mla pan ko e pogos nene, ana ko na monar ouarar ruru vano-o ve lor re sina ga vetan lumomña.

13 Ntewa naga pe purþes nen malena na sur make ga, a Yesu Kristo, pogos naþa aþure naga aþaro pa puna yaru naþa Pontis Paelat, ana naga pe marau re poli, ana māreran ga pisawal ruru kiena naviawaena, ana sa naþa italua tesike e marana lalua Ntewa amio Yesu, sineun nesape nela si pupia visena tai van ko.

14 Nevisa ve sanini, nevisave nomāreran ko nesape monar olarar ruru visena kiena ne Ntewa la nene, naþa pe kionā kororaki pona kionā nakila palen re tai poli, vano tol pogos naþa kieta Suþe Yesu Kristo wasuþe ea.

15 Kiena nawasuþeena nene, yoko mālavin ita e kana pog ne napo, sa naþa Parin Suþe wa na mava sinenania, komin Parin Suþe wa nene naga taaga pe suþe kiena suþe la make ga, a pe yerkaawa kiena yerkaawa la punu ga.

16 Naga taaga mal lue na sike ne, naþa sike loyuma e kiena pupia naurarena naþa pisaluþar sape taþatete yar va lavisinia, pe yar tai pisuli re pogos tai poli wa, a taþatete yoko yar tai visu pogos tai. Kieta Ntewa nene, tevatanon naga, a popon navesuþeen sur make ga ve kiena naga taaga, vano o taþatete pisi pogos tai, sanene.

Nalelagaena la naþa kiela sur moki

17 Pe lelaga naþa ita laþasia, kiela kilavaru moki, limala pulen ruru make nena suria. Nanene pogaga, ana monar ovian la mārera ovisave ve avilave re, ve awarwar lan re sina vanonia. A pe pon re awasine ga kiela kilavaru la nene poli, naþa pona pogos tai ailan ga, avisu sane kokovio make nenaga, ana monar awasine ga Ntewa. Naga ga pe purþes nen sur make ga la nene, suma þar ke nalaena la nene mokliu pimi mālavin ita, mok paþisi, vena iila ita tekekara e kieta malena lala.

18 La naþa limala pulen kilavaru, kiela malena monar ulen yumaena wo la naþa amiyumaen ke amio. Ve asitom manene re avisave monar auarar manene kilavaru nene ve kiela ga, ana popon akekaran naþa avion va yar taþena naþa kiena pe torok re poli.

19 Visae akian plan va ve sanene, yoko Ntewa kila naþa asuma amiyuwon polo ke kiela navisa ruruena ma e peni, sa naþa asuma apisirlua ke mālala yuma nowo tai monmate pog na pimi ke ne. E mrapa ne nanene, asuma apanon ke naþa awarpoyon atol malena naþa pe lelaga.

Visena maro

20 Ake Timote, olarar visena wo make ga naþa nepisa pimasu pan ko, naþa nemligan e lumoma vena okian lelein va laa sane.

Ve ova re loyuma e visena la naþa taþatete aiila kionā

malena amio Ntewa. Yar moki apian la ga e kiliaena na yomarava, ana apisape kieta lelagaena amio visena wa kiena ne Ntewa, sur la naŋa pe lelaga re poli sike ea. Ana kiela kiliaena nene pe lelaga re nena poli, naga pisokanin ke sina ga kiela sitomena lala.

²¹ Laŋas atol ruru manmaruaena na yomarava nini, amlologon ruruia pa e yo make ga, ana sur taaga, akila pal mrapa na lelagaena naŋa akila pal ruru nenaga.

Kiau visena ŋisi e nene, ana sane silaga, nemlen nesape lemamiena kiena ne Ntewa sike amio ko.

Inu, Pol.

Maki Nalua Naña Pol Siria Pa Pan TIMOTE Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki na lua nene naña Pol siri pan Timote, ana pulen visena wo lala na iilaen Timote naña kiena erau viu naña sumña miila naga. Sitom-ena keviu naña sike e maki nini, Pol pisa pan Timote sape sumalu marera vena visawal lologena wo kiena Yesu Kristo. A pisa pania sape naga monar uarar vian-iena lelaga na lologena wo, a na Tusi Marua. Naga pisa pan Timote sape monar kila luwe ga yumaena na vianen yaru lala, a vena kila yumaena na wereen yaru lala, pe suri korenaga visae yaru la avisakare naga pona avisakare yumaena na sumare naña naga sumña kila ke ne.

Pol pisa pan Timote vena ve va sikol re naga e visena wowe lala a visena na veveyuena naña tapatete kila suri wo tai, ana vena kila kareen ga yaru lala.

E maki menaga nini Pol pisa pan Timote sape taveve palaga wo la sa naña naga kila ke ne e kiena maliena. Nanene pelaga kiena Pol sa naña mlelaga marera, a kiena sitomiena piyavi, a

sinen si yaru lala, a kiena pelaga naña pa parpoyo e pogos marera lala naña yaru la akila miloge piowa e tas-nena, ana naga pe paruru re poli, sumña pisawal luwen ga lologena wo kiena Yesu Kristo.

Kompasnen tusi la na nini

Visena pesa 1:1-2

Pol mieluar Ntewa vanon Timote ana pian Timote 1:3—2:13

Pol mila visena na iilaen maliena kiena Timote 2:14—4:5

Pol pisayu naga amio kiena yumaena 4:6-18

Visena maro kiena Pol 4:19-22

Visena pesia

¹ Naruu Timote, in Pol naña nesiri mak nini pinasu pan ko, naña nasinenanena kiena ne Ntewa ga naga pisirlua inu nepim nepe nalogena kiena Kristo Yesu. Kristo Yesu naga pe purpes nen malena naña Ntewa pisaar pan la naña amlelaga pania.

² Timote, kiau leniena ne-sape yoko Ntewa Arimata a kieta Supe Yesu Kristo, lalua aligan pupia lemamiena, sineyeena, a sumarena su lue ga pun ko.

Visena na potena pa Ntewa

³ Sa naña kau apua lala ataveve nanua rui pimi, in na nomareran lue ga kilaen yumaena kiena ne Ntewa, a in na nesumña nopikeyon

naña nelotun naga amio losineu wetelu. Ana legiena a lemalo, e pogos na leniena lala, nesitoñal ko mña, nesuñña nepisa lue ga potena pañisi pania vanon ko.

⁴ Nesuñña nesitoñal ke wamaramña lala nalogeen viowa, ana kila narui sineun manene pañisi naña neiñasu nemalivin ko sina. Visae nevisu sina ga maramña, yoko neloge wo na neloge wo!

⁵ Nesuñña nesitoñal mña ga kioñña naviawaena lelaga, naña nanua se koñña apua naña sira marua Lois, sirauña se koñña mña naña Yunis, a sa naña nepisu kilale rui, nagane sike e ko.

⁶ Naga ke narui nesuñña nesitoñal mña ga nalaena naña Ntewa mla pan ko, pogos naña nopa ãarumña nemlotuwo ko. Sineun nesape nevisa van ko sanini, ve otañan re kapi na nalaena nene vito tano, ana monar osuñña okila lue ga vivaga ruru silaga.

⁷ Monar ositoñal Ninuna naña Ntewa mla pan ita, naga pe ninuna re naña na maraunen yaru poli, ana naga pe Ninuna na mñaraena, pe Ninuna na sitomena, a pe Ninuna naña kila yaru kawu ruru kiena malena.

⁸ Visae lelaga kemua naña Ninuna ke nanene narui sike e kioñña malena, monar ve omawan re visawalen lologa wo kiena Supe va yar lala, pona monar ve

omawan re naña ovisawal va yaru lala ovisave lelaga sane ko na ope kiau erau wo tai. A amliganin nesike e yuñña naloge viowaena vanon kiena yuññaena, ana pe pon re omawan inu vanon sur nene poli. Kioñña suria naña yoko okila, monar okekarane ove pegas omio inu e naloge viowaena vanon Lologa Wo, vano tol naña mñaraena kiena ne Ntewa kila ko otorokin oyumñaena.

⁹ Ntewa ke narui, naña naga tamalia ga ita luwoka rui, a pio ita ga luwoka teyaloro e mrapa na kiena malena wa, ana silaga kila iila ita. Nanene pe vanon re ga naña italua tekila kiena yuññaena wo poli, pona italua tekila ya, ana naga kila ga molue kome kiena sitomena amio kiena lemamiena wo pan ita. Kiena lemamiena nena, naga kila ruruia, mligan ruruia sike amio Kristo Yesu nanua sumo rui, sumon naña siar kieta pogos ita yeririna lala na yomarava.

¹⁰ Ana lemamiena nene suñña sanene pano-o tol nagane towe ga, naña mñalivi mare ga e yomarava naña kate e marata kome kieta natamaliaena Kristo Yesu. Naga pitomi e yomarava, kila make mñaraena na marena pimi pe sur korena ga tai, a kiena nalologa wo kila naña nagane tesike e yomarava nini wa, tekilia telual malena wo. Ana

naga kila mēna naŋa sirau-
nia, yoko tekilia teva loyuma
e malena naŋa taŋatete ŋisi
pogos tai.

¹¹ Lologena wo nena,
naga ke narui naŋa Ntewa
pisirlua inunia nepe kana
navisawalena nena, nepe
kana nalologonena nena,
nepe kana navianena mēna
ga.

¹² Kiau yumaena nena
nane kila nepane ke pogos
mānera lala loyuma e
yuma naloge viowaena nini
vanonia, ana pogaga naŋa,
pe pe sur re tai pan inu
poli. Pe nemawa re poli,
komin nekilia nesape yar
naŋa nemlelaga ea, naga pe
lelaga, kiau nalelagaena ea
mānera ruru po paŋisi sane
ya naŋa nemligan e limana,
yoko uarar ruru mānera
suma ga vano-o tol Legiena
maro.

¹³ Sanini Timote, nesape
nevisa van ko sanini, monar
otaveve ruru mrapa na
visena mesmesu lala naŋa
nemla pan ko, monar
osumalu mānera e Yesu
Kristo silaga, a monar oligan
ruru kiena sinesiena suma
ule e kioma malena.

¹⁴ Ninuna Wa suma koko-
nia ruru losineta, ana ve
oligan re navisa ruruena la
naŋa naga mligan ruru sike
e kioma malena rui, ana
oloun ruruia.

Pol pisayu Onesiporas

¹⁵ Nekilia nesape omloge
lologena viowa tai rui, naŋa
asape li na lelagaena lala

nae pupia lepas naŋa Esia,
apilon masila pan inu rui,
a la nene amio mēna kieta
erau lua naŋa Paekelus amio
Emosenisi.

¹⁶ Ana kieta wolai wo
naŋa Onesiporas, naga kila
po paŋisi. Pe sur korena
ga naŋa apiar inu e sen
lala loyuma e yuma naloge
viowaena nini, ana naga pe
mawan re naŋa imi katen
inu poli, ana nemlen pa Suŋe
vena visa ruru naga ve keviu
amio kiena namratava lala.

¹⁷ Naga pimi maliv Rom
nini, pe yam piavi re nenaga
naga ŋiyon naŋa sape lual
inu, pano-o pimi tol inu e yo
nene.

¹⁸ Naga suma kila manene
ke sina ga suri wo la paŋisi
pan inu e Rom nini, sa ke
ga naŋa miila ruru inu sumo
rui pogos naŋa nesike gar
Episas nanua ne, sa naŋa
kam na akilia ruru rui. Naga
po pan inu sanene, nem-
lelaga nesape yoko Ntewa
sinen ye ruru nena naga e
legiena maro.

2

*Yaru na mara kiena Yesu
monar war naloge viowaena*

¹ Naruu Timote, nesape
nevisa van ko sanini, popon
ola lemamiena kiena Kristo
Yesu ve keviu e kioma
malena, ana yoko okilia
omaŋera ruru wo vena
osumalu osulue.

² Yam moki rui naŋa omia-
gogon kiau visena lala naŋa
nepisawal ke e maran yeri-
rina lala, ana monar olual

yar laṕasia naṕa auarar ruru yuṁaena, ola visena la nene van la, ana siraunia, la ṁena ga akilia avian liluen la vano tol yeririna taṕena lala.

³ Ita yar na kilaen mara lala kiena ne Kristo Yesu, yoko ita veve taaga monar kieta pogos na lualen pog ṁarera la sike ne. Ana visae nagane kioṁa pogos narui, monar ola ga ve sa naṕa kioṁa lepas na yuṁaena tai.

⁴ Ositom ruruli yar na mara lala. Kiela yuṁaena monar akila kare ṁareraen na sinekar kiena ne kiela yerkawa vito tano, ana pe asikol la re amio yuṁaen kar la poli, sa naṕa yar taṕena la asumṁa amiyuṁaen ke ne.

⁵ A monar ositomyuli ṁena yaru viu la naṕa akila kiriena. La aṁareran ke naṕa atauluia, vena atol kiela nalaena tai, ana visae akilaro navisaluaena na kiriena, yoko akila plan la, taṕatete atol sur tai ṕisa.

⁶ A ositoṁal ṁena yaru na yuṁaenen lokove lala. Yar na ṁareran yuṁaenen lokove mapila ve moki, nane yar ne nane popon war kinana ea.

⁷ Sur la ne nesuṁa nepisa ke ne, visae ositom ruru la, yoko Suṕe iila ko vena otol kiena manmaruaena wo lala a kiena kiliaena lala ea.

Popon yar na lelagaena la asumṁa asitoṁal lue ga Yesu

⁸ Naga naṕa yoko ositom manene laa naga, nane Yesu Kristo. Naga paeme e

yomarava molue kome lus kiena yermarua Parin Suṕe Tepet, a siraunia, aṁemṁar naga, ana naga mal sina sa naṕa Lologena Wo pisa. Nane Lologena Wo ne nane nemlologon ke ne,

⁹ a nane Lologena Wo naṕa netol pupia kana naloge viowaena e yo nene, naṕa kila narui nagane apiar tasneu la wetelu e pototo, sa naṕa in na yar viowa na kilaroen navisaluaena. Ana sur tai naṕa yar la taṕatete aviaria, nane visena wa kiena ne Ntewa, komin momolue ke ga wa taṕatete avisaluṕaria.

¹⁰ In na nesuṁa sineu miye manene yeririna la naṕa Ntewa mligan plan la vena nekila la atol malena kome Kristo Yesu. A sitomen ne na nene narui kila sane pog ṁarera ya naṕa nokom ea, ana in na nesuṁa nakawean inun ga vena nekila make suria, vena la ṁena ga akilia atol naurarena nae ma e peni naṕa taṕatete ṕisi pogos tai.

¹¹ Yauena tai pisayu sur nene, kana visena ne lala lelaga paṕisi, naṕa pisa sanini, sape

“Visae teva e marena temio naga, yoko temal temio naga.

¹² Visae tesuṁal ṁarera e pogos ṁarera, yoko teve suṕen yo temio naga. Visae tevilon ṁasita vania, yoko naga ligan ita,

13 ana visae tekila pal naña teloru, yoko naga tarar ita mārera sumā ga, komin naga kuslua ita tepe kiena, ana naga taṭatete visokan, taṭatete si kovenlua ita."

Yaru wo na yumaena kiena ne Ntewa monar uarar māreran visena lelaga

14 Nalelagaena la ne asike ne, monar osumā ovian la māga vena ve sinela ṣesan re sur la nene. A monar ovis mārera van la ovisave e kia kiena ne Ntewa, ve aveveyun la re. Apepeyun ke kinas nen visen la sane asumā akila ke ne, pe akila re sur wo tai poli, a pe ami-ila re nena la taṣena naña asumā amiagogon ke poli.

15 Sur wo ya la naña okilia okila sane yaru wo tai na yumaena kiena ne Ntewa, monar okila make ga vena wo vaṣisi e kiena navisuena. Visae okila wo ve sanene narui, yoko taṭatete omawan mras naña kioma yumaena waria, a okilia oim ove yar na vianen visena lelaga lala kiena ne Ntewa va yaru lala mesmesu a wo.

16 Ovisuar ruru e visena korena la naña yar la asumā apisayu kare ke ne. Visena la ne sanene pe nasuen re e sitomena kiena lelagaena la poli, komin naña akilia aure la ava manene laa e ṗelaga naña Ntewa pe sinenan re poli. Popon ve ova re lavisin yar la naña akila ke sanene,

17 komin visena kien la nene sa naña magka wa tai,

naña kar ke tas nen yaru taṭatete imi wo pogos tai.

Nepisu sane monar nevisa sane lalua nene Aemeneas amio Paelitas, lalua sa towe mña nene rui,

18 komin naña apur matan mrapa na visen lelaga, asumā amlologon ke kiela lelagaena tai naña pe pe lelaga re nenaga. La asumā apisasa ke asape e luas nen yomerava, nasumālen si e marena na peraga, komin e kiela sitomena, asitom asape Ntewa kila ke rui, nane e pogos naña naga miyumaē e kieta malena. Ana pogos naña amlologon ke kiela visokanena nene, asumā akila kare ke lelagaena kiena yeririna la moki, kila narui kiela sitomena pimi peve lua sina.

19 Ana ko mēna ga monar ve sinema kurkur re, komin yuma naña Ntewa sumā miyumaenia, miasin namaplarena la nene sumā mārera ruru sumā ga. Visena lala e širiena wa kiena ne Ntewa sike ne naña torokin e lepas nene, a tai pisa sanini, sape

"Ntewa kilia ruru po paṣisi a la naña ape kiena yeririna lelaga."

A nalua nena, pisa sanini, sape

"Yaru naña mla kia kiena Suṗe teke e kiena malena,

naga monar ligan ṗelaga lala na mrapa nakilaen mlamulena viowa."

20 Ositomyuli pupia yuma mña yar na sur moki lala.

Loyuṁa e yuṁa la nene, tekilia tevisu pias nen sur na kinanena lala, naṁa laṁasa, amiyuṁaen e kol pona selpa, a laṁasa, amiyuṁaen ga e porotano pona e laki. La naṁa apisu sane po, asuṁa apio kinanena pa ea, e kiela pupia ṁaṁagena kerkeviu lala, ana laṁasa, asuṁa akinan kai ga ea.

²¹ A ita yeririna lala ita maran taaga sa ke ga nene. Yar naṁa kila kiena malena merarava ruru po, a pe wa, a pe kila re yuṁaena viowa la poli, yoko kiena yerkawa were naga kila kiena yuṁaena wo la ve moki e maran yar lala.

²² Visae sinomān osape ko ove sanene, monar ovisa luṁar kioma naninuena māraera lala a nasinenanena viowa lala naṁa sitomena kiena mēe lala kilia ulenia. Monar oṁionli naṁa kioma sitomena ulen nawoena, a viawaena, a sinesiena, a suṁarena, ana sanene yoko wo vaṁisi van ko omio taṁena la naṁa kiamiu sitomen taaga, naṁa asuṁa amlen ke pa Suṁe vanon kiena naiilaena.

²³ Yam mokliu, yar la akilia aveveyu vaṁisi van la komin sur wowe lala pona kiela sitomena kar lala, sa naṁa pe akilia re suri tai poli. Pogos tai veveyuen la nene va māga tol naṁa asulania, akilia aliṁerela sina, ana ko na pe pon re ova loyumu e visen la ne sanene poli.

²⁴ Yar nayumuena kiena

kieta Suṁe, naga monar ve sinena kar re yar taṁena lala, ana naga monar visuar ruru la, monar kilia ruru mrapa na vian malumunlaena. Naga monar ve sinen mimi re vilaga, ana kiena sitomena ve piavi ruru wo van la.

²⁵ Pona pogos tai laṁas ve aloge re naga yo, yepel mavinia, ana visae kilali naṁa were ruru kiela sitomena, ana naga monar malum ga van la. E mrapa ne nanene pona Ntewa yoko kilia la narin pogos tai van la vena vilonen kiela sitomena, vena atol kiena visena lelaga.

²⁶ La ne sanene, Yermare suṁa ṁuarar ruru la ke rui, suṁa māraeran la ke vena akila ya naṁa naga sinenania. Ana visae akilia atol maran si kiela kiliaena wo, yoko akilia aure vetan kiena pova a kiena visokanena lala.

3

Pelaga na ṁarmāraera lala na legiena maro

¹ Timote, monar ve sineta ṁesan re sane e legiena maro la nini, yoko monar pog māraera la ve moki aimi amāliv.

² Monar ve sa nene narui, komin naṁa e pogos nene yoko ṁelaga kiena yar lala va viowa manene laa. E pogos nene, yoko ave sanini:

yoko ave yaru na sitoma
laen ga,

yoko asitom manene ga
kilavaru,

yoko avilave a awarwarla
 vaṽisi,
 yoko ave yar na
 veveyuena,
 yoko taṽatete alogear
 visena kiena kiela
 yermarua lala,
 yoko taṽatete nena avisa
 potena e sur tai,
 yoko asitom korenan ga
 sur wa lala,
³ yoko taṽatete awo van
 yaru taṽena,
 yoko ave ṽarmarera
 vaṽisi,
 yoko aviueli a avisa kare
 sur wo lala,
 yoko sinela kar yaru lala,
 asu la,
 yoko yepel mavin sur wo
 lala,
⁴ yoko avisa kotalia kiela
 erau lala,
 yoko ve asitom re suri tai,
 yoko asitom asape la ga na
 apo,
 yoko ve sinela si re Ntewa,
 ana sinela si ga malena
 wo ya naṽa la sinelania,
⁵ a visae akilali naṽa
 auarar towe laa narin
 yuṽaena na suṽare
 lala, ana na nene e
 ga e kulusa, komin
 naṽa kiela malena
 pisawal ruru rui sape
 ṽareraena lelaga na
 lelagaena e Ntewa pe to
 re nena e la poli.

Nane ṽelaga na malena
 kiena yaru na legiena maro
 lala, a monar ve osu re lav-
 isin la.

⁶ Sineu miye ṽena sira
 la nene paṽisi wa naṽa
 navianena navisokanen lala
 asumṽa atateliv ke ṽala uṽa

lala. Sira la nene laṽasa
 asumṽa aṽar ke urmiena
 namlamulen viowa rui, a
 laṽasa sitomen taṽena la
 sike e la, kila sane visae yar
 la aimi vinau sanene, ana
 sira la nene ameu paṽisi, pe
 puriula re si naṽa avisaluṽar
 la poli.

⁷ Ya naṽa yar la nene
 apisa, ana amlelaga ga
 narui, akila ṽa sanene
 pano-o ana pe atol ruru re
 kiliaena napo poli e visen
 lelaga kiena ne Ntewa.

⁸ Yar la ne apivim ke
 sanene, nepisu la sane ape
 nasinekar kiena ne visena
 lelaga napo, sane e pogos
 kiena ne yermarua Mosis
 nanua sumo, lalua naṽa
 Sanes amio Sampres, apim
 apian kare sitomena kien
 yar la moki. Yuṽaena ne
 nanene yar la nene asumṽa
 akila ke na wa, naṽa kiela
 sitomena la pilolon kare pa
 piowa, pe apuarar re si ki-
 eta viawaena poli, ana apur-
 matan apa e taṽena.

⁹ Ya naṽa la akila naga pi-
 owa manene laa, ana pogos
 na waren kana nakoena
 nena yoko imi ṽaliv pogos
 tai na wa, sa naṽa ṽalivin
 lalua na nepisa ga na wa.
 Pogos tai, amilan ga kiela vi-
 sokanena kate ga yometava,
 ana yar la apisu kilalea.

*Pelaga wo lala kiena ne
 Pol*

¹⁰ Timote, tesu lele taaga
 nakonua rui, ana nekilia ne-
 sape ko na opisuveve inu po
 paṽisi. Okilia inu sanene,
 naṽa

okilia ruru ya naŋa nepian
ke pan yar la ea,
okilia ruru kiau ŋelaga,
okilia ruru ya naŋa sineun
nesape neyumaen e
kiau malena,
opisu kiau viawaena e
Kristo keviu sanape,
okilia ke osape kiau sitom-
ena piavi,

opisu ke sinesiena naŋa
teke e inu pa yar taŋena
keviu,

okilia ke osape pog m̄arera
ya naŋa pimi pan inu,
ana nesumaŋalu ga,

¹¹ okilia ruru napiowaena
la naŋa kiau nasinekar
la akila pan inu, sane e
pupia kumali telu nene,
Antiok, Aekoniam amio
Listra,

a okilia ke yepe lalaea
naŋa noŋaria e limala e
pogos la nene.

Naloge viowaena la
nene am̄arera paŋisi, ana
nakawean inu ga pano-
o nom̄al naŋa Suŋe pimi
ŋerelua inu e napiowaena
make la nene.

¹² Ee, ita punu ga naŋa
sinetan Kristo Yesu se ita,
pona telual malena wo
temio, monar tekilia tesape
yoko towar naloge viowaena
e yar taŋena lala.

¹³ Nanene na pogaga, ana
naloge viowaena taŋena sike
ga wa naga piowa ga, naŋa
yaru viowa lala amio yar
navisokanena yoko awaria.
Nagane asuma akila manene
ke piowa rui, a yoko akila

m̄a viowa sanene vano vano-
o viowa manene la, vano
vano viowa naŋa viowa.

¹⁴ Ana ko Timote, okila ga
omio kilaena wo la naŋa
otol rui, ana oyumaen va
sanene omio lelagaena wo la
naŋa opiawa ruru m̄arera e
rui. Ve sinema ŋesan re sane
imimi ai naŋa mepian ko,

¹⁵ siar e pogos naŋa ove
tokak ke ga wa gar moŋa,
pimi tol nagane, ana kila
sa naŋa okilia ruru Tusi
Wa, naŋa kilologia mrapa na
tamaliaena kiena yar naŋa
mlelaga e Kristo Yesu.

¹⁶ Siriena Wa la nene, Nin-
una ne Ntewa sike e la, ana
akilia aiila ita ve keviu vano-
o vaŋisi. Avian ruru ita,
aweŋeŋe sineta, akawe ruru
kieta ŋelaga, a akila kieta
malena wo nenaga,

¹⁷ vano vano-o ita yeririna
lala kiena ne Ntewa teim
towo a tetorokin nakilaena
kiena yumaena wo lala.

4

Pol miilaar Timote

¹ Timote, sane italua tesike
e marana Ntewa, a e kia
kiena Kristo Yesu, nepiun
tan ko nesape owarar ruru
sur laŋasa naŋa sineun ne-
sape nevisa van ko. Italua
tekilia tesape kieta Suŋe
yoko liŋere la naŋa amar-
mare rui amio la naŋa amali,
a italua tesuma tesitom ke
urmi paŋisi e kiena nawa-
suŋeena sina, amio kiena
nasuŋenena naŋa yoko naga

visirlua, ana monar ologe ruru visena la nene.

² Ya naŋa yoko okila na ve sanini, monar ologogon Visena Wa silaga. Visae pog wo pona pog viowa, ana monar osuŋalu m̄arera vena visawalena, monar oŋion tauluen yeririna lala, monar oure ruru la naŋa akom ke e mrapa taŋena, a monar oiilaar yaru la naŋa amlalaga.

A pogos naŋa okila yuŋaena la nene, silaga kioŋa sitomena monar ve piavi ruruia, a ve sinema maren re vian laena.

³ Pogos la ne pimi ke ne yoko yeririna la yepela mavin vianen wo lala, ana yoko kiligala lala vikiraran sitomen kar lala, a yoko asuŋa aure navianena la ve moki naŋa asitom ke asape yoko akilia avisa sur wo lala vena kilaen alogewonia.

⁴ Yoko aligan logeen visen lelaga, a yoko akila pal mrapa ava ataveve suniena lala naŋa yar ga la akila.

⁵ Ana ko na ve ove sa re nene, ana okila ga kioŋa sitomena va ruru suŋa ga, okawean ko e pogos m̄arera lala, okila kioŋa yuŋaena na lologonen Lologena Wo, a oyumae taveve ya naŋa Ntewa pio kon sape oyum̄aenia.

Pol pisu sape lavisi awem̄ar naga narui

⁶ E lepas naŋa pun inu, nemloge sane nagane nepim ke lavisin luas narui, nepimi ke e lele tai naŋa yoko monar nokuŋapaŋin kiau malena vanon Lologena Wo narui. Ee, nepisu sane kiau pogos na liganen yo pimi ke lavis narui.

⁷ Ana pogaga, komin naŋa nekilia sane nekila mara, noŋaryon m̄arera po; nekiriri, nekila make nenaga; a nopuarar lelagaena, pe nemligan li re pogos tai poli.

⁸ Yar napo lala kiena ne Suŋe yoko atol karo wa na ŋarila, a nesitom sane naga mligan ruru kiau sike ma e peni rui, vena yoko e ga e legiena maro ana la van inu.

E pogos nene, yoko naga liŋere yaru make ga, a yoko naga la nalaena van ita make ga naŋa kieta sitomena m̄areran naŋa tekrakravan kiena nawasuŋeena.

Visena maro

⁹ Timote, sineun manene nesape owarlion naŋa oyal kawa oim e nini.

¹⁰ Sineun ko paŋisi, komin wolai naŋa Timas, sur na yomarava la aŋere kiena sitomena pano-o pure pa garu Tesalonaika. Kresens m̄ena ga pa garu Kalesia rui, a Taetas pe su re si amio inu poli, naga pito ke Telmesia.

¹¹ Erau ga tai sike amio inu nagane, nane Luk. Ana visae okilia olual Mak, yoko

oure naga imi amio ko, komin naŋa nepisu naga suña miila inu keviu paŋisi e yuñæna kiena Suŋe naŋa sineun nesape nekila.

¹² Taekikas, nepitetalia naga pa garu Episas rui.

¹³ Yoko nevisa kiau sur laŋasa, sanini pogos naŋa ovam e nini, yoko owarar la avami. Mau kulkota na miava, nemligan mēke puna Karŋas pogos naŋa nesike gar Troas, a kiau tus lala amio mās nen tus lala, sineun nesape owarar sur la nene imi.

¹⁴ Okilia ke yar na yuñænen piaki naŋa Alik-santa, naga kila visena viowa la mok liu pan inu. Yoko Suŋe ga visuvevea vena kila ya ne vania,

¹⁵ ana monar nekila mēna okilia naŋa naga kawē manene ke kieta Lologena Wo, ana monar ovisuar ruru ko ea.

¹⁶ Yer kawa nae Rom lala apis pan inu kumali yam tai rui. E pogos nene, kiau erau taŋena lala apureure make ga, pe la yar re tai naŋa pimi e lepasneu poli. Ana nanene na pogaga, popon sane Ntewa ve sinen karla re vanonia.

¹⁷ E poglis nene, Suŋe ga naga taaga amio inu, ana nemloge sane naga mla pupia nañaræraena pan inu, ana nomaræran visawalen sur make ga na Lologena Wo e maran yeririna lala, kila

narui ŋegas nen la naŋa pe amlelaga re e Ntewa poli amloge. E pogos nene, lelaga, nesike pae e logon laion rui, ana naga ŋerelua in sina petania.

¹⁸ Nemniñue narui aña nelual naviowaena ya ne yoko nevan ea, ana nemligan inu e limana Suŋe, nesape yoko naga tamalia inu vena nesike nemio e kiena yo wo ma e peni, a silaga yoko nelasuŋe si naurarena la vania, vano vano-o ve uro re, sanene.

¹⁹ Sur si laŋasa navisaena, awis ovisa pokolulagi pona pokolemalo va sira nene Prisila amio wona Akwila, a va mēna namratava puna ne Onesiporas.

²⁰ Erastas pe pam re si e nini poli, sike ga Koren, a pogos naŋa mepam, metol yo Maelitas, ana Tropimas mai, nemligan naga sike e yo nene.

²¹ Timote, sineun manene paŋisi nesape monar okilayonli ovam e nini vilaga, komin pogos na miava pimi ke lavis narui.

La ne e nini asape nevisawal van ko, la asape asitom ko paŋisi, nane Yupulus, Putensa, Linas, Klotia, amio erau taŋena lala.

²² Noŋisi e nene narui, nesape Suŋe sike amio ninuña, kiena lemamiena sike amio amiu make ga.

Inu, Pol.

Maki Naþa Pol Siria Pan TAETAS Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Taetas, naga pe yaru viu naþa naga pe pe lus nae re Israel tai poli, ana naga pimi pe yaru tai naþa mlelaga e Yesu, ana naga suma taveve Pol vena ila naga e yumaena a na visawalen lologena wo kiena Yesu Kristo. Pol mligan Taetas sike e purvanua naþa Krit vena visuar yumaena na sumare e yo nene, a naga siri maki nini pania vena visayuen suri telu.

Nasumo, Pol pisa pa Taetas vena sitomāl þelaga naþa nasumonena na sumare la monar atavevea. Naga pisa sanene, komin le Krit la moki, kiela þelaga a kiela maliena pe mesmesu re poli.

A na lua, Pol pisawal mrapa pa Taetas naþa monar tavevea vena vianen yaru lala e þegas taþena lala loyuma e sumare. Nane yermarua lala, a sira marua lala, a yaru viu amio yaru na yuma e korenen lala. A naga sape sira marua lala monar avian ruru sira mēe lala.

A namaro, Pol pisawal pa Taetas e navianena naþa naga monar la van yaru lala, a monar ave erau ruru wo amio la, naþa asumā ve apeveveyu rē, a yaru

na sumare lala monar ve aliþerela re.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-4

Na sumonena na sumare lala 1:5-16

Yumaena kiena yaru taþena lala loyuma e sumare 2:1-15

Visena na vianen yaru lala 3:1-11

Visena maro 3:12-15

Pol porworun Taetas

¹ Kiau erau Taetas,

In na Pol, nekekaran nevitawe ko sina e maki nini, e kia kiena ne Ntewa, naþa in na kiena yar na yumaena, a e kia kiena ne Yesu Kristo, naþa in na nepe kiena nalologena.

Nesike e yo nini, nesuma nemiyuma e ke ga wa, nemio yeririna la naþa Ntewa pisaar la sape ape kiena, komin sineun nesape popon kiela viawaena imi marera laa ga wa, a kiela nakiliaena e visena lelaga imi ve keviu laa ga wa. Visae ve sa nene, yoko kiela þelaga kilia imi torokin þelaga kiena yar wa taþena lala kiena ne Ntewa,

² a yoko akilia atol malena naþa ve uro re.

Kieta sitomena marera pa rui sape yoko tetol malena nene, komin Ntewa pisaar na konua konua rui sape yoko monar ve sa nene, a tekilia sane naga pe pisokan li re pogos tai poli.

³ Naga pe kieta Ntewa natamaliaena, ana pogos naþa pisu sane kana pog

ruru napo, naga mligan kiena visena imi m̃alivi vena kilaen mrapa na kieta malena, a nagane mligan sike e inu vena neva nelologon va e yo make ga.

4 Ana Taetas, nane kiau m̃aki nene pan ko. Nepisu ko sane ope naruu ruru nenaga naṽa ita lua kieta naviawaena taaga, ana kiau leniena pan ko pa sanini, sane lemamiena a suṽarena kiena ne Ntewa Arimata a Kristo Yesu kieta natamali-aena sike amio ko.

Yum̃aena kiena Taetas e purvanua naṽa Krit

5 Nesiri piṽasu pan ko, sineun iilar koena e yum̃aena naṽa omiyum̃aen ke gar Krit wa. Nanua sumo, ita lua toṽar ṽesan lologena wo pimi m̃aliv e yo nini, ana pogos naṽa nepetan ko, pupia yum̃aena komṽas m̃eke ga wa, ana nemligan ko osun ke naṽa okila ruru ke ne yum̃aena la imi wo laa sane wa.

Sa naṽa nepisa pan ko e poglis nene, sineun nesape ova oteliv make e kumali lala, owu ṽarin kiela yaru laṽas, aim ave li nasumonaena wa lala.

6 La nene, la monar ave yaru la naṽa pe naviowaena re e kiela malena poli, monar atalopa amio wola ve taaga ga, a narila lala, la m̃ena monar alelaga e Yesu, pe pon re tevisu la ave ṽar m̃arera poli, pona asum̃a

apilon ke visena kiena kiela yermarua luwoka.

7 Monar ve sa nene komin naṽa ape yerka wa na suṽare lala. La ape yar na visuaren yum̃aena wa kiena ne Ntewa, ana monar ave yar mesmesu. Ve asitom re asave la na yar tai ne, ve sinela mimi koskos re, monar ve amun manene re wii m̃arera, monar ve ave yar na kilaen re mara, a monar ve asitom manene re sur lala toko.

8 Ana visae ve sa nene, yoko nasumonena naga kiena malena ve sanape? Yoko popon naga kekaran visuaren wolawa lala e m̃ana uṽa, amio ṽelaga wo taṽena la ne sanene. Popon naga sumon ruru yum̃aena lala, ve manmarua ruruia, kiena sitomena mekik ruruia, a naga kawē ruru kiena malena mesmesu.

9 Visena lelaga la naṽa apian ea, naga monar uarar ruru m̃arera, vena kila sane naga towe kilia vian liluen vaṽo.

Ovisuar lelagaena navi-sokanena lala

Yeririna la ṽasa asitom asape kieta lelagaena pe navisokanena ga, ana kieta navianena wo lala kilia kila kiela visena lala taṽatete suṽal ruruia.

10 Yar la mok liu asike ne naṽa yepel mavin loge itaena, ana apis m̃arera paṽisi, pona asum̃a akilali ke naṽa aure sitomen kien yar la va ve taṽena. Garu e

nemña Krit, ita lua tekekara pañisi pan le Yu la moki naña tetaulula apim ape yeririna kiena Yesu rui, ana nagane li tañena la nene sinelan asape aure kare la ava aviowa sina.

¹¹ Sa nene, popon sa sur tai mono logola, komin akila kare ke mratava wetelu lañas rui. Asumña apian ke sur lañas naña pe mesmesun re naña avisayu poli, ana asumña amāraran ga asape akila, pe na sitomen wo re poli, ana komin ga sitomena viowa naña asape pona ala narin kilavaru la e yo.

¹² Pona le Krit lala, kiela p̄elaga sa ga nene yo, komin yar nasirien suniena tai nanua sumo, naña naga pe yar nae nena kiela yo tai, pogos tai pisayu la sape

“Le Krit lala, la ape yar na visokanena, apiowa taulu nompui, ape yar na yowena, ape yar na sitomalen ga mēpela.”

¹³ Yar nene, kiena visena mārera li māga, ana in na nepisu sane pona lelaga yo, ana po pañisi naña ovis mārera van la, visae peraga, yoko kiela nalelagaena taṭatete imi wo ruru pogos tai.

¹⁴ Nagane asumña apuarar ke sunena marua na sumo kiena le Yu lala, asumña akekan ke visen kiena ne yerkawa tañena la naña akoven lua visen lelaga, ana komin ya ne pe sinelan re lelagaen e visen wo kiena ne Ntewa naña tesumña temla ke pan la?

¹⁵ Yar naña kiena sitomena merarava ruru nena po, sur naña namname pe torokin re kila kiena sitomena imi namname poli, ana sur make ga merarava ga pania. Ana yar naña pe mlelaga re poli, naña kiena sitomena namname, pona sur tai merarava mña yo, ana taṭatete kilia kila kiena sitomena imi merarava, a pe sur re tai naña merarava ruru e naga poli. Nanene komin naña kiena sitomena pona losinena apa apiowa rui.

¹⁶ Yar la naña nesiriyu la ke ne, asumña apisawal ke asape akilia Ntewa, ana kiela yumnaena lala kila meraravan pan ita sape pe akilia re nenaga. Losinela la menun a melkalka, ape p̄ar mārera pañisi, pe atorokin re nena kilaen si sur wo ta poli.

2

Navianena wo kila p̄elaga wo m̄alivi

¹ Ana Taetas, nekilia ne-sape ko na yoko ve ove sa re nene, ana yoko ko na monar osumña ovisawal van la visena la naña torokin navianena la napo.

² Visen lañasa nalaen van yermarua lala naga sanini, sape monar ve aulaula re, avarurula ga, a popon asitom urmi e kiela malena, amio kiela sitomena na manmarua ruruena. E lepas na lelagaena e Yesu, e lepas na sinesien yar tañena, a e lepas na sumal ruruen

m̃arera e yuṃaena, monar aulen p̃elaga mesmes silaga.

³ Visena na sanene kiena sira marua m̃ena la suṃa ga, sape monar aulen p̃elaga na vatanonen Ntewa, ve asuṃa re ga avis kar viowa va yar taṓena lala, a sitomena na laen wii m̃arera ve sukaṓara re e la silaga. Yuṃaena naṓa popon akila naga sanini, sape monar avian taṓena lala e sur ya naṓa po vena ayuṃaenia.

⁴ Keviu manene paṓisi e lepas na sira m̃ee la naṓa atalopa mare ga na wa, monar akipian la ruru e mrapa wo na sinesi ruruen wola lala amio narila lala.

⁵ Sira marua la nene, kiela sitomena la monar manmarua, kiela malena monar ekiki, monar avisuar ruru m̃ala uṃa, ave sinewo lala, a monar avatanon ruru wola lala. Visae akila sur la nene, yoko yar la visu kilalea sane visena kiena ne Ntewa naṓa pisawal mrapa wo la nene, naga pe nasiriena wa tai naṓa po paṓisi.

⁶ E m̃a nenaga e p̃elaga nene, sineun nesape om̃areran yar viu lala, ovisave la monar akawe ruru kiela malena lala.

⁷ Po paṓisi visae pogos naṓa avisu ko, alual naṓa osuṃa omiali osumon la ke e mrapa na malena na po, naṓa pulen make yuṃaena wo lala, ana la akilia ayal e lelen laṃa.

Ya naṓa ovian lania, monar sike e kioṃa malena rui, a monar naṓa akilia

avisu kilale asave ko m̃ena osuṃa ositom ke si urmi ea.

⁸ Ya naṓa aloge ovisawalia, monar ve ve visen re tai naṓa yoko akilia avis van ko vanonia. Visae ve sa nene, yar la naṓa sinela kar ita, yoko akilali naṓa asuwo ita, ana yoko akila wowen ga suria, yoko kiela visena tai taṓatete si suṃalu.

⁹ E lepas kien la naṓa amiyuṃae korena ga kiena ne yerkawa tai, okila la akilia ruru asape monar avatanonia, a monar aṓionli naṓa akila sane kilia kekaran yuṃaena naṓa akila pania. Monar ve avistam̃e re si vania,

¹⁰ a pe pon re asitom avisave akilia avivinaun kiena narin sur lapasa ve kiela. Monar ave lelaga ruru napo, vena kila naṓa kiela yerkawa kilia wasine la e kiena sur make ga. Pogos naṓa li nalelagaena la ayuṃae ruru wo sanene, akilia akila kiela vianena e lepas kiena ne kieta Ntewa natamaliaena va manene metava ve keviu e visuena kien yar taṓena lala.

¹¹ Popon sane yar la avisu kilale kieta lelagaena, vanon Ntewa naga pe lemam e yomarava nini, mla nata-maliaena pimi m̃alivin p̃egas nen yeririna make ga peve taaga.

¹² Ana ita naṓa tetolia, tepisu kilale naṓa Ntewa suṃa kilapian ita ke e kieta malena lala, sape monar teligan p̃elaga viowa kiena yeririna la naṓa pe akilia re

naga poli, a monar tevilon
m̃asita van nasinenanena
viowa lala na yomarava
nini. Yomarava ne nane yo
naṣa temal tesike e ne, ana
kieta malena monar mom̃au
ruru wo, a monar mesmesu,
monar torokin nena yeririna
lala kiena ne Ntewa.

¹³ Monar tesum̃a ga sane,
a monar tesum̃a tesum̃ate
ga pog wo naṣa kieta sit-
omena sike ea, naṣa kieta
Ntewa keviu, kieta Natamali-
aena Yesu Kristo yoko imi
m̃alivi ea, amio kiena pupia
naurarena.

¹⁴ Naga ke narui naṣa
taṃan kana kuruta mlau
vanon ita, ṣere plan
ita petan m̃areraena
naviowaena, kevan ita
temekiki tepim tepe
ṣegas wa na yepemaenen
yum̃aena wo lala sa naṣa
naga sinenania.

¹⁵ Visena ne naga ke la
na nene narui yoko osum̃a
ovisawalia. Yar naṣa popon
aillaria, oillaaria, a yar naṣa
popon avis vania, ovis vania.
Pogos make ga oyum̃ae
omio nam̃areraena amio
m̃areraena, a ve otam̃an re
avisa kare ko pona asitom
korenan ko.

3

*Pelaga wo kien yaru naṣa
mlelaga e Yesu Kristo*

¹ Popon ovian li na
lelagaena lala vena silaga
asitom̃al ṣelaga wo naki-
laena. E lepas na kiela suṣe
lala, amio kiela yerkawa
la naṣa asike ne, monar

avatanon la, alogear la, a
akekaran kilaen yum̃aena
wo punu ga.

² A monar okila pian la
m̃ena ga, ovisave la nene,
ve asum̃a avisa kare la re
sina, a pe pon re ava e
veveyuen poli. Ana ṣelaga
naṣa monar akila va yar
taṣena ve sanini, sane
monar amom̃au, ve akila
re ṣelaga m̃arera, a monar
akila ṣelaga navatanoena ve
keviu silaga.

³ Visena la ne sanene pan
ita make ga, komin naṣa
nanua sumo pe yar taṣena
re ga la poli, ana, ita m̃ena
tesu ga e malena viowa.
Tekila wowe pa Ntewa,
a tepe ṣar m̃arera pania.
Ṣelaga viowa ṣere kare ita
pano-o tepim tepe yar na
suen vatanon m̃areraena
nasinenanena viowa lala
amio nakekarena viowa na
yomarava. E poglis nene,
kaṣa kinanena na kanen e
legien punu ga nane sine-
mimiena amio vielueena
lala. Kieta sitomena lala
piowa pan yar taṣena lala, a
metavania, tepiowa ke sina
ga pan ita.

⁴ Tesum̃a e malena viowa
sanene pano-o, ana siraunia,
kieta Ntewa natamaliaena,
kiena nasinewoena a kiena
nasinesiena wo pimi m̃alivin
ita,

⁵ naga tamalia ita ruru ne-
naga. Tamalia ita sanene, pe
komin re ga kieta yum̃aena
wo naṣa tekila poli yo, ana
vanon ga kiena nasineyeena
wa pan ita.

Naga sinena miye ita, ana kevan ita temekiki, ana kiena Ninuna Wa kila tepaeme sina e malena viu,

⁶ e kuruta kana Yesu Kristo kietā natamaliaena, naŋa mlaui kalo ita.

⁷ Naga mrapa ke nene narui naŋa e kiena lemamiēna, tepim temesmes ruru e marana. A pe naga re ga nene poli, ana metavana, naga kila ita tepim tepe narina lala, naŋa yoko towarpae ga kiena lalimana, naŋa yoko war van ita, nane malena naŋa ve uro re.

⁸ Potena paŋisi pania, visena la nene ape lelaga paŋisi.

Pol miilaar Taetas

Sineun nesape om̄arera, om̄areran li nalelagaena lala kiena ne Ntewa, sane monar auarar ruru visena la nene, a monar aŋilion naŋa auarar ruru yuŋaena lala naŋa po, a naŋa akilia aiila m̄ena yarunia.

⁹ Pogos tai asuŋa apisasa ke ga visen koren lala naŋa taŋatete iila malena kien yaru, sa naŋa asuŋa apeveyu wowe ga e sitomena la naŋa pe kana kinas re poli, pona asuŋa apeveyu komin sur lala kiena ne kiela yermarua la naŋa apuarar ruru kiela kia la suŋa ga. Pogos tai asuŋa apiuelinila, pano-o tol naŋa kiela sitomena la kilia liŋere m̄ena e visena naŋa navisaluaena kiena

ne Ntewa pisa. Ana popon ovisa va li nalelagaena ovisave la monar ve aviran la re e visena la ne sanene.

¹⁰ Visae yar tai suŋa siko-lia, kawekapin m̄a visena silaga, akilia avis vania yam tai, sa pere yam ve lua, ana visae sitom korenan ga, suŋa kila m̄aga, pe pon re si akilavain sur tai amio naga poli.

¹¹ Tekilia yar la ne sanene rui, sane kiela malena pilon pe taŋena, a kiela sitomena pulen ga mlamulen viowa. Pe ita re naŋa tesape naga piowa poli, ana kiena yuŋaena pisawal kiena napiowaena e marata ita punu ga.

Visena maro lala

¹² Taetas, sineun nesape nevisa van ko sane visae olual neligan lalua nene tai Artemas pona Tikikas in̄asu m̄alivin ko, e pogos nene narui okilia ourmatan yo nam̄a, owaryonli naŋa oim ovisu inu gar Nikopolis. Na nene komin naŋa ve ve piavi re, yoko neligan e nini, sineun nesape neva nesuŋa e yo nene vano-o tol pogos na miava warovia.

¹³ Lalua taŋena naŋa asike amio ko nagane, yar na navisaluaena nene Sinas, amio Apolos, yoko okilali okila sane lalua akilia ala si kiela mrapa lalua ve ve piavi re, vena ava m̄ena e yo taŋena laŋasa. Awis, oiila lalua e ya naŋa limala plasinia.

¹⁴ Sike m̃ena e ko vena oi-
ilaar kieta yeririna lala sane
nepisa ga na wa, la monar
awion naṗa atarar yuṃaena
wo lala. Visae ve sa nene,
pogos naṗa sur na ilanen
tai, ana kiela naiilaen la sike
rui, a kila m̃ena naṗa kiela
malena kilia war mras ve
moki sa naṗa Ntewa sinena-
nia.

¹⁵ La naṗa asike amio
inu nagane apisa pokolulag
pona pokolemalo van ko. A
yeririna la naṗa asike amio
ko naṗa asitoṃal imimi as-
ape ita punu ga teve taaga
temio la e kieta viawaena
ve taaga, awis, ovisawal
van la sane imimi m̃ena ga
mesuṃa mesitoṃal la ṃaga.

Kiau leniena nesape yoko
lemamiena kiena ne Ntewa
sike amio amiu make ga
silaga.

Inu, Pol.

Maki Naña Pol Siria Pan PILIMON Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Pilimon naga pe yaru na lelagaena tai, a naga supe kiena yaru na yumaenae korenena tai naña kiena kia Onesimās. Onesimās pure petan kiena supe naña Pilimon, pa sike garu pulkumali keviu naña Rom, ana e lele nene naga meke loyuma na logeviowaena ea. A e yo nene naga pitawa amio Pol, a pogos naña sike amio Pol naga pimi pe yaru kiena Yesu. Ana Pol siri maki tai pa Pilimon, piyun tania vena naga monar were Onesimās wasupe inasusike amio naga. Pol pisa pa Pilimon, sape nagane Onesimās pimi pe yaru kiena Yesu rui, a popon naga sinena kar re, ana naga viewoia a werear sina vena ve yaru na yumaenae korenena sina. Ana yoko naga ve ve yaru na yumaenae korenena rega, naga imi ve wenla ruru napo komin lalua asikol la amio Yesu Kristo.

Kompasnen tusi la na nini
Viena pesa 1-3

Pol mieluar Pilimon
komin kiena yumaenae
4-7

Pol piyun mareran pa
Pilimon vena were si
Onesimās 8-22
Visena maro 23-25

*Pol siar kiena visena pa
Pilimon*

¹ Inu Pol, nesiri ke maki nene pan ko Pilimon. Nana-gane nesike e pupia pulkumali nae Rom, a komin naña nekila ke yumaenae kiena ne Yesu Kristo, la amligan inu nesike e yumaenae naloge viowaena e nini na wa. Ki-eta wolai naña, Timote, naga sike amio inu e nini na wa, ana imimi lua mepisa pokolulagi pona pokolemalo pan ko, naña ita ga teloka temiyumaenae ke pa Supe taaga ga,

² a kiamimi visena imimi lua sanene pan ke mena ga vineta nene, Lewia, a yaru na kieta pegasia nene, Akiņas, naña naga pe yaru marera na kilaen mara e lepas na yumaenae kiena ne Supe, amio pegas kiena ne li nalelagaena tapena lala naña asuma apiora ke e moma yuma.

³ Imimi lua memlen mesape Arimata Ntewa, a kieta Supe Yesu Kristo, lalua aligan kiela lemamiena a sumarena sike amio amiu e yo naña asike ea.

*Sinesiena a naviawaena
kiena ne Pilimon naga keviu
manene papisi*

⁴ Wolai Pilimon, pogos naña nesitomāl ko e kiau leniena lala, silaga nesuma

nepisa ke potena pan Ntewa vanon ko.

⁵ Na nene komin naŋa nemloge rui naŋa la apisayu kioŋa ŗelaga wo, asape kioŋa naviawaena e kieta Suŵe Yesu m̄arera po paŵisi, a kioŋa sinesiena pan nalelagaena lala, keviu manene.

⁶ Nemlen wo ko ke, nesape pogos naŋa ko osuŋa okianlua ke kioŋa naviawaena pa yaru taŵena lala, ŵisi na kila la akilia manene laa sane e navisa ruruena nowo la naŋa ita kieta, naŋa temla Kristo e kieta malena lala.

⁷ Ee, Pilimon, kioŋa sinesiena wo naga suŋa kila ke li nalelagaena wa lala, la sinela la amloge po paŵisi, a pogos naŋa nemloge, suri nene kila nemloge po sina, a kila inu m̄ena nekekara paŵisi.

Pol naga piun m̄areran pa Pilimon vena were si kiena yaru na yuŋaena nene Onesim̄as

⁸ Ana Pilimon, sineun nesape neviun suri tai van ko. E pupia yuŋaena kiena ne Kristo naŋa nesuŋa nekila ke ne, pona mesmesun ruru ga naŋa nevisa ruru ga van ko nevisave popon ko okila ve sanene ve sanene,

⁹ ana taveve ŗelaga na sinesiena, pe sineun re nevis m̄arera ve sanene van ko poli. Nanagane, in na nepimi nepe yermarua ke narui, nesike e yuŋa nakoena vanon Yesu Kristo, ana sineun nesape neviun

ga tan ko, visae ko okekaran naŋa otam̄an suri nene naŋa nesape neviun tan ko.

¹⁰ Yaru tai sike e nini, pogos naŋa nesike pa e yuŋa naloge viowaena sanini rui, ana nesumon yaru nene pimi e Kristo, a nanagane nesuŋa nepisu ke yaru nene sa ga naruu tai. Yaru nena Onesim̄as, naŋa sumo pe kioŋa yaru na yuŋaena tai, siraunia naga pure petan ko, pimi e yo nini.

¹¹ Ee, yaru nene, kiena kia kana kinas sape "kila yuŋaena wo," ana nesitom nesape nanua sumo, naga suŋa kila kioŋa yuŋaena pe po ruru re poli. Ana nanagane, naŋa pilon kiena malena rui, nemlelaga nesape naga kilia kila yuŋaena wo lala na iila koena, a naga kilia kila m̄ena ga yuŋaena na iila inuena.

¹² Ana, nanagane nesape neligan si Onesim̄as wasuŵe ke sina ga im̄asu puŋa narui, sa naŋa nemlalua ga kiau malena kom̄asia nane nemligan piŋasu puŋa ne.

¹³ In na nekekaran nesape popon naga suŋa ga amio inu e nini, vena iila inu e pogos m̄arera nini naŋa nem̄eke e yuŋa naloge viowaena vanon lologena wo, a visae naga kila sanene, sa naŋa naga kus lelem̄a, naga kila yuŋaena tai pan inu naŋa torokin ko okila van inu.

¹⁴ Ana pe pon re nom̄areran naga vena naga

sike amio inu sanene poli, vanon naþa ko na omninue ga. Sineun nesape visae ko okila kiau yuþaena wo tai sanene van inu, þisi na ve vanon re ga naþa neþareran kon poli, ana vanon kioþa sinesiena wo a kioþa sinewoena ga. Ya naþa yoko Onesimþas kila, naga pe kioþa naþa ovisawalia.

¹⁵ Lelaga naþa Onesimþas naga pur matan ko, ana ane kilia, pona Ntewa kila naga pur matan ko yam plas ga sanene yo, vena visae wasuþe ke sina ga imi puþa, þisi na naga ve kioþa lue narui, vano vano-o taþatete þisi.

¹⁶ Sanene komin naþa nanagane, þisi na naga wasuþe ke sina ga puþa, naga ve ve sa re si yaru nayuþae kioþaena, ana naga wasuþe puþa sane womla tai e Yesu, naþa sanene na po maneneþa. Sineu si naga keviu paþisi rui, sa ga wolai tai, a nemlelaga nesape þisi na sinemþa si naga vano vano-o vaþisi, komin naga pe kioþa yaru þisi rui, a metavana, nanagane naga pimi pe womla mþena ga.

¹⁷ Suri ne na nene nesape neviun tan ko. Visae ko opisu inu sa naþa ita lua tepe wolai, a ita lua tepe yaru nakilaen yuþaena taaga ga, sineun nesape oure si Onesimþas wasuþe imþasu puþa, sa ke ga naþa visae neimþasu puþa, þisi na ko

okekara vaþisi naþa oure inu neimþasu e moþa yuþa.

¹⁸ A visae Onesimþas naga pinaun kioþa suri tai, pona kila kare kioþa suri tai, pona ya sina, ana þisi na inu ga nevisuveve suri la nene.

¹⁹ Visena nene inu ke ga Pol narui nesiri ke ga e luþau, sane kiau navisaarena tai van ko, nesape visae sinomþania, þisi na neul plan make kiena lapui vetan ko. Ana pona ko osuþa ositomþal ke naþa ko mþena ga kioþa pupia lapui tai naþa sike e inu, naþa kioþa malena wetelu, komin naþa inu na nekila ko otol malena nene e pogos naþa nemlologon lologena wo pan ko.

²⁰ Ve sanene, sineun nesape okila yuþaena wo nene van inu naþa nesuþa nepiun ke tan ko e kia kiena ne Suþe. Wolai, visae okila ve sanene, þisi na neloge sineu wo sina vaþisi, naþa malena wo kiena ne Kristo naga suþa miyuþae ke sanene e kieta malena lala.

²¹ Pe nemaraun re naþa nesiri visena la ne sanene van ko poli, komin naþa nekilia ruru po rui naþa þisi na ko okila taveve ya naþa nepiun tan ko. Ee, nekilia mþena ga nesape pona þisi na okila mþena ga wo laa sane yo, vano taulu kiau naviunena nene.

²² A nesape neviun ke mþena ga suri taþena tai tan ko, nesape awis, okila ruru mþau lele na monena tai e moþa yuþa, komin naþa

nesuñña nekila ke kiau sito-
mena m̃arera nesape ve ve
piavi re, p̃isi na Ntewa naga
tañan inu nowasuñe ke sina
ga neimi pun amiu, sa naña
amiu asuñña apiun ke tania e
kiamiu leniena lala.

*Visena maro kiena ne Pol
pa Pilimon*

²³ Epañras nene, naña
naga m̃ena ga imimi lua
mesike e yuñña nakoaena e
nini vanon Yesu Kristo, naga
pisa pisape Ntewa visa ruru
ko.

²⁴ A yaru tañena la nene,
Mak, a Aristakas, a Timas,
a Luk, naña la amiila inu
keviu pañisi e yuññaena, la
m̃ena ga apisape la asitoñal
ko ke e kiela leniena lala.

²⁵ A nanagane, kiau
leniena sanini, nesape
lemamiena kiena ne Suñe
Yesu Kristo naga sike e
losinemiu la punu ga.

Inu, Pol.

Maki Naña Pa Ke Pan LE YU LALA Naña Amlelaga Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Yaru naña siri maki nini, naga siri pano pa pegas tai kiena li nalelagaena lala naña asumña aňal ke pog mārera lala e kiela maliena, komin yaru la naña pe amlelaga re poli asumña akawela ke amio la. Pelaga naña yaru la akawela manene amio la sanene, kila sane aňal mārera, a lavis aligan kiela lelagaena e Yesu Kristo. Ana yaru nene pisa panila sape monar asumñalu mārera e kiela lelagaena lala. Naga pisa panila sape Yesu Kristo ga pe yaru wo naña pisa meraravan Ntewa pan ita. Ana na visa meraravanen suri nene, naga pisayu suri telu.

Suri na sumo, naga pisayu sape Yesu naga pe narina Ntewa kemua lelaga naña sumña vano vano taťatete řisi pogos tai. Pe lelaga naña naga pe narina Ntewa rui, ana naga mēna sumña řikeyon kinasinen řelaga nene na logearen Ntewa, e sur la naña kila naga mloge piowa e tasnena. Ana komin naña naga pe narina Ntewa, naga mon la metavan navisawalena lala,

pona navisi lala, pona Mosis mēnaga.

Suri na lua, Ntewa pisawal rui sape Yesu, naga pe řarin yaru wa naña naga mon manene metava naña sumña vano vano taťatete řisi pogos tai. Naga pe řarin yaru wa naña taulu make řarin yaru wa na sumo lala.

A suri na telu, e yuňaena kiena Yesu naña naga pe řarin yaru wa na mon manene metava, naga maren natamaliaen yeririna makega, řarplan kiela milamulena viowa lala, kila la pe amarau re si poli, a mla malena naña ve uro re panila. Na kuřařaena nasumo lala, la ape totou na kuřařaena ga naña Yesu Kristo kila.

E marana na keviu lualima taaga pa taaga, yaru naña siri maki nini naga pisayu yaru lařasa e Tusi Marua naña amlelaga mārera e Ntewa. A naga pisa pa la naña naga siri maki nini panila, sape popon ataveve malena kiena la nene, vena akilia asumñalu mārera silaga, vano vano-o tol luwasnen kiela maliena. A silaga, monar akira avisu Yesu, vena akilia ava awarpoyo e pog mārera lala, naña asumña atol ke e yaru la naña asumña akila ke mārera panila pařisi. A na kilamakeen kiena visena, naga pis ruru pan kiena yaru lala, pisa panila sape monar avisuar ruru kiela maliena lala.

Komþasnen tusi la na nini
Visena þesa. Kristo
kila meraravan Ntewa
panita 1:1-3

Kristo naga mon laa meta-
van navisi lala 1:4—2:18
Kristo naga mon laa meta-
van Mosis amio Yosua
3:1—4:13

Kristo naga mo laa meta-
van þarin yaru wa lala
4:14—7:28

Naviranarena viu naga
mon laa metavan navi-
ranarena marua 8:1—
9:28

Kuþaþaena naþa Kristo
kila naga mon laa meta-
van kuþaþaena marua
lala 10:1-31

Þelaga na lelagaena naga
po paþisi 11:1—12:29

Visena la naþa kila yaru
la asumþalu mþarera, a
visena maro 13:1-25

Yesu na mon la metavan li
navisawalena lala

¹ Kiau erau le Yu lala,
nakonua konua la rui Ntewa
pisawal kiena visena yam
mokliu pa kieta yermarua
lala, e mrapa la moki a
e þelaga wo la naþa peve
taþena, pimi molue kome
kieta navisawalena lala.

² Ana nanagane, e legiena
maro la naþa tesike e ne,
naga pis mesmes nena pan
ita pimi kome Narina Yesu.
Narina ne nane nanua sumo,
e nasiiien yomarava, Ntewa
miyuþae kome naga, lalua
amliganar make pog a yo
lala, a siraunia, Ntewa pisir-
lua Narina nena, mligan sur
punu ga sike e limana, naga
pe þarun la.

³ Narina nene, naurarena
kiena ne Ntewa tego e kiena
malena, sane kus nena
marana ne Ntewa veraga,
pe totou na þelaga kiena
ne Ntewa. A namþareraena
na kiena visena mþarera
paþisi, naga ga þuarar
sur make ga na yomarava
nini, a yo taþena mþena
lala su ruru suþa ga. A
naga ke narui naga tamþan
naga pimi kilavan make
kieta mlamulen viowa lala,
a pogos naþa kila make
ruru kiena yuþaena nene
e yomarava nini, þasuþe si
pa ma e peni, pa to metava
e lepas nen Arimana na
þamarua, Þarin Suþe nae ma
e peni.

Yesu na mon la metavan
navisi lala

⁴ Yesu totano e nene
sanene, naga mon manene
la metavan navisi la naþa
asike ne, komin kia naþa
naga þaria vanon kiena
yuþaena, po manene la
taulu kiela kia.

⁵ Visae tevisu e Siriena
Wa lala, visena moki naþa
sike ea naþa asape Ntewa
kila Narina mon manene
la metavan navisi lala. E
visena la ta nene, Ntewa pis
pa kiena Navisaarena nena,
sape

“Ko na, nepisu sane þane
opim ope naruu
nenaga, a nepim
nepe Arimoþa kemua
lelaga.” Yauena 2:7

A ta sina pisa mþena sanini,
sape

*"Yoko in na neim neve Ari-
mana, a yoko naga ve
naruu."* Sam2 7:14

Visena lua nene, Ntewa pe
pisa re nena pa kiena navisi
la ta poli, sape pe Narina Wa,
ana pisa ga pa Yesu.

⁶ A visen si tai, pisayu pogos
naña Ntewa sinenan sape
ligan narina mearu nene imi
e yomarava, ana pisape

*"Popon navisi make ga alotu-
nia."* Naw
32:43

⁷ E lepas kiena ne navisi lala,
la akila yumaena wo la mok-
liu, ana Visena Wa pisayu la,
sape

*"Navisi kiena ne Ntewa lala
aþar kiena visena, asa
ga lagi, amiyumae
kiena ne Ntewa, asa
ga kapi."* Yauena
104:4

⁸ Ana pogos naña Visena
Wa pisayu Narina ne Ntewa,
sapé naga mon manene
la metavan navisi lala,
pisayuia sane naga maran
taaga sa ke Ntewa, pio naga
Ntewa. Pisayu naga, sape

*"O Ntewa, kioña lele wa na
totanoena naga mon
lue ga na meke ne.
Plaþi na kioña na-
supenena, naga þelaga
wo ke narui."*

⁹ Ko okekaran manene
la þelaga naña po,
ana yepmavin visuen
þelaga viowa, ana
kioña Ntewa na mava
naga mligan ko opa
metava, opa manene la
metava otaulu kioña
erau lala, kila ko
okekara keviu sa naña
miyowauia ruru ko e

ponotaninu wo tai."
Yauena 45:6-7

¹⁰ A e visen si tai, tepisu naña
Ntewa na mava pio Narina
sape Suþe, a pisayu pupia
sur kerkeviu la naña naga sii
la, sape

*"Suþe, ko ke narui ko
opisirlua purþes nen
yomarava, lumoña ga
miyumae sinapane
ma metava."*

¹¹ Ana sur la nene, yoko
amenunu makea,
akokovio, ana yoko ko
na osike osike lue.

¹² Sane takue marua tai,
yoko osulowar la owar
plan la nenaga, a sane
moña kulsota marua
tai, yoko oyenlua ne-
naga, ana yoko ko na
ove urviu maran ve
taaga silaga, a kioña
kas la taþatete þisi po-
gos tai." Yauena
102:25-27

¹³ A visen kiena ne Ntewa
taþena si sike ga wa, naña pe
pisali re pa navisi tai poli wa,
ana pisa ga pa Narina naga
taaga, sape

*"Ototano e lepasneu na
þamarua, otoña
sanene, vano-o
yoko neligan kioña
nasinekar lala aim ave
takue na vilanvanen
lamae ea."* Yauena
110:1

¹⁴ Nane visena maro e
lepas nene narui, naña
pisayu sanape naña navisi
kiena ne Ntewa lala la na
amiyumae kiena ga, la ape
ninuna na waren kiena
visena, a ape naiila itaena
vena tetol natamaliaena,
ana yaru tai sike ga wa naga

mon metavan la make ga, nane Narina Wa ne nane Yesu, naŭa Ntewa pis maro pan ita ea.

2

Nalologena wo viu kiena ne Yesu mon la metavan navisaluaena marua kiena Mosis

¹ Sanene, visena wo lelaga nalologena wo la naŭa temloge pa narui, monar tesitom urmi manene e la, monar touarar ruru m̃arera. Visae peraga, tevisuaria saŭisi korur yan plan ita si vetania.

² E lepas nen navisaluaena marua nasumo lala, navisi ga la aŭar pimi, ana kana visena ne lala amesmes ga, a aŭarera paŭisi. Ana na kilaroen kana visena make ga, a kana nalogeluen make ga, kana nakoaena ruru napo sike Ɔa rui.

³ Ana nanagane, nalologena wo viu pimi tol ita Ɔa rui, a naga keviu taulu manene navisaluaena marua nasumo. Sanene, visae tesitom korenan mrapa na kieta natamaliaena naŭa sike ea, yoko taŭatete nena toure vetan kana nakoaena nena-a Ɔisa. Kieta Suŭe ke narui naga kila Ɔesan lologena wo pimi m̃alivi, a la naŭa amloge pisawal e kiligala, la apisawal liluen pimi pan ita, akila merarava van ita apisape lelaga.

⁴ A Ntewa m̃ena miila naga e visena nene, naŭa naga kila kile lala, a sur nailanen lala, a yuŃaena lala na

kiena nam̃areraena, a metavana, naga kiakian plan nalaena lala kiena ne Ninuna Wa pan ita ai naŭa naga sitom sape la vania. Ana tepisu sur la nene, tekilia tesape lologena wo kiena ne Yesu Kristo naga pe visena tai naŭa naga po mane-ne taulu kieta navisaluaena marua ita le Yu lala.

Yesu ve Suŭe e yomarava naŭa yoko imi na wa

⁵ Tekilia tesape Yesu naga mon la metavan navisi lala, komin naŭa e lepas na yomarava naŭa pimi ke ne, yoko Ntewa taŭatete ligan navisi la ave suŭenia, ana mligan sike vatanon Narina.

⁶ Sur nene Tus Marua m̃ena pisa, e visen tai kiena ne Parin Suŭe Tepet naŭa pisa pa Ntewa, sape

“? Sur wo ya na sike e yaru, naŭa kila ositom manene naga sanene?

?Pona ya ne kila oŃalivi ke e narina ne yeririna?

⁷ *Nanua, omligan naga sike tanon navisi lala, ana nanene na yam plas la ga,*

a nanagane, opisirlua si naga rui. Omligan naga metava e yo wo tai amio kana pupia naurarena a nawarwarena nena,

⁸ *ana omligan sur make ga sike vatanon kiena nam̃areraena.”*
Yauena 8:4-6

Ana pogos naŭa Ntewa kila yaru ve Ɔarun sur make ga, kila sane pe sur re nena tai naŭa naga pe pe suŭen re

poli. Naga kila sane sape ve sanene, ana pimi tol nana-gane, pe tepisu make re sur la e yomarava nini poli wa e kilamarata pa mapin sa naña Ntewa sinenania.

⁹ Sur la pere wa, ana silaga tekira tepisu ga Yesu, naña Ntewa pisirlua naga pa mon manene la metava. Nanua sumo Ntewa sinen miye ita pañisi, ana kila Yesu pito tano yam plas la ga, kila naga patanon navisi lala, a kila naga ãar manene pupia naloge viowaena na namarewoitaena, ana siraunia, pisirlua sina, paia ruruia amio naurarena nae peni.

Yesu pe kieta natamaliaena, pe kieta ãarin yar wa

¹⁰ Pelaga na yuñæaena kiena ne Ntewa na tamaliaitaena nene naga mesmesu, komin naga sii sur make ga, a sur make ga pe naga kiena, ana sinenan sape taulu maran si pupia ãegas nen narina la tai vetan yomarava nini, aim si ave kiena. Naga sinenan sape kila sanene, ana nakilaena na mæara pañisi, ana mæl mrapa taaga ga nakilaena, naga sanini: mrapa naloge viowaena kiena ne Yesu, naña Ntewa kila ga naga pimi pe yeririna, naga pe yar natepoen yomærua vena taulu kieta natamaliaena.

¹¹ Yesu kilia sumon ita sanene komin naga ke narui naña kila ita temekiki, kila narui naga kekaran naña pisu ita sane tepe mratava taaga ga temio.

¹² Visena telu e lepas nene apisa sanini. Tai sike e tus kiena ne Yauena lala, sane Yesu pis pa Ntewa, sape

“Yoko nevisawal ruru kioñia kia va wolai lala, yoko neieluar ko likan yeri-rina lala.” Yauena 22:22

¹³ Ta sina, pisawal naña Yesu mlelaga e Ntewa sa ke naña temlelaga e naga, visena naña sike e tus kiena ne Navisawalena Aisea, sape *“In ke narui, naña kiau nawasineena, nemligan sike e naga.” Ais 8:17*

Namaro, visena si tai kiena ne Aisea, pisayu Yesu amio wenla lala, sape

“Nane in ke nane nesike nini narui, nemio narina ne Ntewa tañena lala naña naga mligan la e lumau.” Ais 8:18

¹⁴ Ana ita narina ne Ntewa la nini, ita make ga tepe yeririna, temio tasneta a kata kuruta, ana naña Yesu imi ve wenla kemua lelaga e ita, naga pimi e yomarava nini, naga tasnena a kana kuruta sa ke ga ita. Sanene, pogos naña tamæn si naga mare wo ita, ana kiena marena nene mælua purukawaena kiena ne ãarin suþe na mæaraena na marena, nane Yermare.

¹⁵ Naga mælua mæaraena kiena ne Yermare, mluþar plan kilika lala naña aþanaria kararkare ruru ita nenaga, sane maraunen marena naña temloge viowagania e kieta malena wetelu.

16 Lelaga nañane, yuññaena wo na iilaena kiena ne Yesu, pe kila re pa navisi nae ma e peni la poli, ana kila ke ga pan ita na yomarava nini. Visena la mokliu apisa visena sanini, asape

"Naga suña miila ruru ke lus kiena ne yermarua Epraam lala." Ais 41:8-9

17 Nane sitomena kiena ne Ntewa sanene. Naga pisu sane Yesu monar imi sane ita wenla lala e sur make ga, vano-o kilia kilia ruru ita, kilia sinen ye ita. Ana tekilia towasinea, sa naña yoko naga masisun yuññaena naña yoko naga kila va Ntewa komin kieta mlamulen viowa lala, naña kila kieta marawo temio Ntewa, sane pe kieta Parin Yar Wa.

18 Naga pisu pupia nakilaliena pimi málivin kiena malena, mloge piowagan pano-o tauluia, ana kila naga kilia iila ruru ita sina e pogos naña nakilaliena imi mārera mēna ga van ita.

3

Yesu mon la metavan yermarua Mosis

1 Wolai a vineu wa lala, naña amlogear navioena nae peni rui, nepisa pan amiu rui nesape Yesu kilia iila ruru ita, ana nenagane nomāraran amiu, sineun nesape popon asitomyu manene naga va laa sane wa, sane naga pe nalologena

a naga pe ñarin yar wa na kieta nalelagaena.

2 Tevisu veve ruru li Yesu amio yermarua Mosis nanua. Yermarua Mosis nanua sumo, naga masisun kiena yuññaena la pañisi e mratava mñana ne Ntewa, a Yesu mēna masisun yuññaena la pañisi naña Ntewa pisirlua naga sape naga yuññaenia.

3 La ga luwoka amasisun yuññaena, ana Ntewa pisirlua Yesu pa manene la metavan Mosis, komin naña sane Mosis naga sike ga loyumña mñana ne Ntewa, kila ke kana narin yuññaena ne lala, ana pupia yuññaena na visirluaen yuñña nena, Yesu ga kila.

4 Yumña make ga, monar yar tai naña yuññaenia, ana Yesu ke narui naga miyumñan yuñña mñana Ntewa, ana Ntewa naga pe ñarun yuññaena nene.

5 Sanene, Mosis naga pe yar na yuññaena, masisun ruru kiena yuññaena make ga loyumña e mratava mñana Ntewa, pano tol naña naga pe yar na visawalen pupia visen kiena ne Ntewa lala naña apisawal liluen ke pimi tol nanagane,

6 ana Kristo naga kila pa manene la sane, komin naga masisun visuaren pupia yuññaena make ga na yumña nene, sane naga pe mēaru na pupia kana ñar nena.

? A yumña nene na pisa ke ya ne, pona pisa ke ai? Suña pisa ita ke ga ne,

komin visae ve temarau re,
a visae tekekaran kiena nav-
isaaren lala, touarar ruru
kieta nawasineena e la, ita
teve kiena namratava wa
ruru nena lala.

*Yesu mon la metavan Mo-
sis, a monar telelaga manene
va la sane taulu la naŋa Mo-
sis sumon la*

⁷ Visena ta teke e Siriena
Wa, naŋa pe visena kiena
ne Ninuna Wa na kilapege
itaena, naŋa pisa sanini,
sape

*“Pane, visae aloge pulgon
Ntewa,*

⁸ *pe pon re si kiamiu sitom-
ena la imi si m̄arera
poli, sa naŋa kiamiu
yermarua la akila rui.*

*Nanua sumo, e yomema,
asike e pog na ki-
lalien tai paŋisi, asum̄a
pano-o asum̄al ke sina
ga akila paŋila.*

⁹ *Ana Ntewa pisu la, pisa
sanini, sape*

*Nayalena kena la nene naŋa
tol kas lualima yam
vari ne, nesike nemio
la silaga, apisu kiau
naiilaena wo la pan
la, ana p̄elaga kien
la nene na kilali in
paŋisi.*

¹⁰ *Kiela p̄arm̄arera kila sineu
pikirara paŋisi, ana
nepisu sane peraga, la
nene na, silaga asum̄a
apa e nene apa e nene
amiyepe ke petan kiau
mr̄apa mesmes lala.*

¹¹ *Sineu maren la ne sanene
narui, sineu kar la
paŋisi, ana nesum̄alu
narui, nepisaar pan*

*la nesape purvanua
wo navaruruena naŋa
nekila ruru sum̄ate la
nesape ve kiela, yoko
ve ava re si loyum̄a
ea.” Yauena 95:7-11*

¹² Wolai a vineu lala,
komin sur ne la nanene,
popon kam na avisuar ruru
amiu. Pe pon re visae amiu
yar tai, sitomen viowa sike
e naga, pona sinena ve
lelaga re si narui, kila naŋa
naga werelua si naga vetan
malena wo kiena ne Ntewa
mali.

¹³ Pe sinetan re ita yar tai
loru sanene poli, ana monar
tela visena naiilaaren van
ita silaga e legiena punu ga,
vena ve ita yar re tai naŋa
p̄elaga na mlamulen viowa
la visa kotalia kare re naga
vano-o naga manin nenaga.
Visena naŋa meta ne sape
“Pane, visae aloge pulgon
Ntewa,” ana naga pe visena
nasumo tai, ana sum̄al sum̄a
ga, pulgona pio ke na wa,
tesike e kana legiena na lo-
gearen la na wa.

¹⁴ Popon touarar kieta lela-
gaena m̄arera ve sa nena ga
naŋa temlelaga p̄esan ea, po-
pon tesum̄al m̄arera tesum̄a
vano-o tol luasa. Ana visae
tekila ve sanene, yoko temio
Kristo, teve yar na war vi-
raviranan naurarena wo lala
kiena ne Ntewa.

¹⁵ Lelaga naŋane-e, Visena
Wa naŋa metava pisa
sanene, sape pe pon re si
sinemiu la im m̄arera poli,
sa naŋa yermarua lala akila
e pogos na kilaliena lala
e yomema, naŋa asum̄alu

akawe visena kiena Mosis.

¹⁶ ? Ana la ne akila p̃ar m̃arera sanene, a la nene? La nãpa akila sanene, la nãpa akekaran amlogear p̃esan pulgona Ntewa, p̃is narui apatanon kiela yar keviu yerkaŭa Mosis, naga sumon la apetan Isip. Naga sumon la amolue petan yo nene ana pe yam piavi re poli, akawe ke sina naga.

¹⁷ ? A la nãpa akilali Ntewa, amiyuyur sinena e kas lualima yam vari nene e kiela nayalorena, pano-o sinen kar manene la la, la ke nene na wa? Ee, la nãpa akila sanene, la ke ga nene na wa, nãpa naga tamalia la, ana siraunia akila luen ga mlamulena piowa e marana, pano naga kila amarmare ga, puryula la sutetai kar ga sike e yomema.

¹⁸ ? A la nãpa naga pisaar sape yoko la tãpatete ava loyuma e kiena purvanua wo tanea navaruruena nãpa kila ruru sape ve kiela, la ape yeririna la ne sanape? La nãpa tãpatete ava ea, naga la nãpa akilakila ke p̃arila, nãpa pe amlogear re sur ta poli.

¹⁹ ? A ya ne kila narui tãpatete ava loyuma e yo wo na varuruena nene? Tãpatete avavini vanon pe amlelaga re e Ntewa poli, a pe ãpasine re naga poli.

4

Navaruruena wa kiena ne yeririna lala kiena ne Ntewa

¹ Nanua sumo, Ntewa kila ruru tanea yo na varuruena tai kiena ne kieta yermarua lala, ana nanagane m̃ena ga kila ruru si kieta yo wo na varuruen rui. Nasiiena tere nene naga mal ruru ga sike na wa, ana pe pon re teve sa yermarua la nene poli, nãpa akilalu kiela navaruruena nene, la moki nãpa pe apa re loyuma e poli. Peraga, popon ita tevisu ruru ita yo, pe pon re nãpa vano-o p̃isi na ita lãpasa, la m̃ena akilalu kiela pulmas, Ntewa visu veve ruru la sa p̃isi ve ava atol re kiela navaruruena.

² Naga nene komin nãpa ita maran taaga ga sane yermarua la nene, nãpa lologena wo kiena ne Ntewa tol ita, sa nãpa tol la, ana akila sa nãpa amloge, ana pe amla re si lelagaena to metavan poli. Pe amla ruru re si kana visena la nene e kiela malena la poli, p̃isi pe p̃ar re mras e la poli.

³ Ana e lepas kiena ne la nini nãpa pe amlelaga re sanene poli, Ntewa pis m̃arera rui, pisa visena nãpa nesiri metava yam tai rui. Visena nene, pisape

“La nene akila sineu kar la pãpisi,

ana nepisaar nesape yoko la tãpatete akilia atol kiau navaruruena nene.” Yauena 95:11

Ana ita nãpa temlelaga kemua e lelaga, navaruruena nene naga pe kieta nãpa teva loyuma ea.

Navaruruena kiena ne Ntewa nene, naga kila ruru pe kieta su nakonua rui, komin e pogos nasiiena, naga miyũaae pano-o tol kana legiena orai ana pisi nena ga,

⁴ ana sa naña Visena Wa pisa e yo lañasa, sape e kana legiena olua, naga pa ruru e kiena yũaena ne lala, pe miyũaen re si sur la nene poli.

⁵ Ana sur si tai, visena na metava pisayu naña Ntewa pisape yoko yar lañasa tañatete nena atol kiena navaruruena,

⁶ ana visena nene kila meraravan sape sane monar yar si lañas asike koyo tai naña yoko Ntewa tamãan la ava loyũa. La nanua sumo, amloge lologena wo kiena ne Ntewa amio purvanua wo naña pisaar pisape ve kiela, ana pe asuñal re mñarera poli, pe amlogear re poli, ana akila pal ruru nena ga, pe apa re loyũa e poli.

⁷ Ana kieta navaruruena sike na wa sike ne, a Ntewa pisaar kana legiena na tolona, komin kas mok ãaro rui, Parin Suñe Tepet pisawal visena la naña sike meta rui, naña pisa sanini sape

"Nanagane visae aloge pulgona, pe pon re kiamiu sitomena la imi mñarera si poli."
Yauena 95:7,8

Popon tevisu kilale sane "nanagane" naña pisa e nini, nane kieta pogos ne nanini

narui, naña Ntewa kila ruruia vena tetol natamali-aena.

⁸ Asitomyuli yermarua Yosua nanua. Naga sumon kieta yermarua la komãasa apa loyũa e purvanua wo naña Ntewa pisaaria, ana visae naga ke narui navaruruena kiena ne Ntewa naña akus rui, yoko Ntewa tañatete si visayu pogos tañena tai va Tepet, visave pe legiena na vaen loyũa e kiena navaruruena.

⁹ Ana peraga, naga suña pisa ke pisape navaruruena wa nowo tai sike ga wa kiena ne kiena yeririna lala,

¹⁰ ana visae a naña va loyũa ea, yoko wo naña wo vana vañisi, yoko naga kilia va ruru e kiena yũaena make ga, sa ke ga naña Ntewa mñena pa ruru e kiena.

¹¹ Visae sanene, popon toñareran li naña tetol navaruruena wa nowo nene, ana pe pon re mñena ita yar tai ve logear re Ntewa, yoko kilapalia.

Visena kiena ne Ntewa po pañisi

¹² Tesike vatanon visena kiena ne Ntewa, vanon kiena visena naga mali, miyũaae ke mñarera pañisi, kilia yur malena kien yaru, mal pañisi taulu playu na mara naña mal lepas luwoka. Visena kiena ne Ntewa kilia va warpoyo va loyũa e losineta, kilia va lipere sur ya naña teke e kieta sitomena, pona

visuveve ya naþa teke e ninuta.

¹³ Lelaga, naga naþa yoko visuveve kieta malena, kilamarana tol make suria, taþatete ita yar tai tapolounia.

Yesu pe kieta þarin yaru wa

¹⁴ Ntewa kilia make sur la ne lepas na e ita, ana potena pania naþa narina, pupia þarin kieta yaru wa naþa Yesu, naga mligan yo nini pa yalen silau ma e kiena yo ma metava e peni, pa kila ruru si mara wo pan Ntewa vanon ita. Ana vanon naþa kila ruru ita ke temio Ntewa sanene, popon touarar nalelagaena mārera ea, a popon ve teligan li re si naga pogos tai.

¹⁵ Kieta þarin yar wa nene, naga pe yar ta naþa pe mninue re kieta ursuen la poli, ana kilia ruru po paþisi naþa ita pe tesumāl re mārera poli. Naga sinen miye ita, yoko iila ita, komin nanua naga mēna ga, nataþaliena lala apim ke e naga mārera paþisi pania e lepas punu ga, sa ke ga naþa apim ke e ita. Naga sa ga ita, ana sur ga tai, nataþaliena pe þere re nena naga mloru e mlamulena viowa poli.

¹⁶ Visae ve sanene, tepisu sane tomal kieta mrapa narui vena tekilali naþa telen ita teva la lavis pun lele natotanoena wa kiena ne Ntewa, naþa pe purþesen lemamiena. Ve temarau re sina, tekekaran naþa teim puna Ntewa, ana yoko

tekilia tetol kiena sineyeena e kieta malena, yoko tevisu naþa kiena nasinewoena iila ita e pog mārera ya naþa tesike ea.

5

Yesu pe þarin yar wa na sineyeen yar lala

¹ La naþa apuarar yuṁaena na þarin yar wa, apisiriplan la petan li wa taþena lala vena kilaen yuṁaena na sanene narui. Yaru naþa pe þarin yaru wa, naga sumālu su likan yeririna lala a Ntewa, vena waren kiela nalaena lala amio nakuþaþaena lala vania, vena naga kilia viewo kiela mlamulena viowa lala.

² Parin yaru wa nene pisu kilale ruru naþa yar la asumā amiyuṁae piowa ga, asumā amiyepe ga petan mrapa, komin naþa naga mēna pe kumpui ga, naga mēna kilia malum, kila sane sinena kilia ye ruru nena yeririna taþena lala, naga moṁau ruru nena pan la.

³ Naga sa ga yeririna taþena lala, ana pogos naþa kila nakuþaþaena lala, monar kila ve vanon re ga mlamulena kiena ne yeririna lala, ana vanon mēna kiena mlamulena viowa lala.

⁴ Komin sur ne nanene, pe pon re yar tai ligandar si naga poli visave popon imi ve þarin yaru wa, ana Ntewa ga kilia ligandar yaru vena war pupia kia na sanene,

sa naŋa naga mliganar yer-marua Eron nanua sumo pe kieta Ɔarin yaru wa Ɔesa.

⁵ A e lepaŋa kiena Kristo, sa ke mŋena nene. Naga pe kieta pupia Ɔarin yaru wa, ana naga pe pisirlua re naga pa metava sape naga sanene poli, ana Ntewa ga pisirlua naga. Visena kiena ne Ntewa naŋa pisa sanene sike e nasiriena wa na sumo lala, naŋa ta pisa sanini, sape

“Ko na nepisu sane Ɔane opim ope naruu nenaga, a in na nepim nepe arimoŋa kemua lelaga.” Yauena 2:7

⁶ Taŋena, pisa sanini, sape

“In na nemligan ko sane yer-marua Malkusteke, ko na yaru wa maro e kiena lus, naŋa yoko ouarar mŋa yuŋaena nene vano-o ve uro re.” Yauena 110:4

⁷ Ntewa mligan yuŋaena nene pa Yesu, ana tepisu e pogos na kiena malena e yomarava nini, naga kila ke pa rui. Sila ga naga sitom manene yomarava nini paŋisi, ana tagin pa Ntewa, wamarana mlau vanonia. Naga suŋalar mŋarera sike e Ntewa sape visae kiena malena kovio, yoko Ntewa kila malia sina, ana naga mŋareran la sane naŋa mlenwo itania.

Ana Ntewa pisu Ɔelaga wo na moŋauena a navatanoena kiena ne Yesu, ana sinena myea, mloge kiena naviunena lala.

⁸ Lelaga naŋa Yesu naga pe narina ne Ntewa rui, ana Ntewa taŋan naloge viowaena na pogos mŋarera lala pimi pania, sape vian Yesu vena tol ruru Ɔelaga na logearena e kiena malena.

⁹⁻¹⁰ Naga patanon make nasinenanena lala kiena ne arimana, pano-o kila make yuŋaena la naŋa Ntewa mla pania, kila narui pisirlua naga sane yer-marua Malkusteke. Sanene, Yesu pimi pe Ntewa kiena Ɔarin yaru wa, pim pe purŋes nen malena naŋa ve uro re kieta ita punu ga naŋa temlogearia.

Popon teimi temarua ruru wo e Kristo

¹¹ Ana kia naŋa Malkusteke, kiena suniena marua wo la sike ne, naŋa akilia akila meraravan ruru van amiu sanape e yar nene amio kiena yuŋaena. Mareran navisayu ruruen merarava van amiu, komin naŋa yam tai sa naŋa kiligamiu poŋe towe la sane. Ana visae kam na asitom asape aloge kilalelia,

¹² yoko wo vaŋisi, komin naŋa kam na amlelaga nakonua rui, ana atorokin naŋa aim ave navianena na visena wa kiena ne Ntewa rui. Ana peraga, asuŋa ga sa ga nene, ana monar avian amiu si ea, siar si e kana purŋes nen visena ne lala.

! Lelaga naŋa, kam na nakanen kinanen mŋarera la

rui, ana sa ga naŋa asuŋa sinemiun ke amun yu na wa!

¹³ La naŋa amun ke yu sanene wa ape sisi ke ga wa, ana taŋatete ave manmarua e visena na mrapa lelaga,

¹⁴ ana la naŋa akan ke kinanen m̄arera, la amarua ruru rui. La ne sanene, kiela sitomena la miyuŋae ruru pano-o apisu veve ruru make sur punu ga, ana aka-pur apimi po tol naŋa apisu kilale ruru sur ya naŋa po a sur ya naŋa piowa.

6

Popon tevisuar ita ve towasuŋe re si teva varau

¹ Komin sitomena la nene, popon teligan ŋelaga na sisi sike na, teva re laa sane wa e navianena m̄arera kiena ne Kriŋto na atorokin sitomena naŋa marua.

Tepilopu ita e kieta yuŋaena piowa namarena la rui, tetol naviawaena e Ntewa rui, ana popon ve tesuŋa teva re si ea. Naga sa naŋa tekilavan lelen yuŋa rui, pe pogos na visirluaen narui.

² Apian ita e nakeena rui, apu ŋarita rui, temle-laga rui tesape yoko tesuŋal si e marena, a tekilia rui naliŋereena ta sike ne amio kana nakoaena nena naŋa yar viowa la akus vano-o taŋatete ŋisi pogos tai. Sur la nene toŋaro make e rui, ana pe pon re tesuŋa teteteliv m̄aga e sur la nene silaga poli, ana popon tesuŋa teva re laa sane temio kieta Suŋe.

³ Sur nene m̄arera paŋisi, ana visae Ntewa taŋan ga van ita, yoko tekilia teyuŋaen wo ga.

⁴ Lelaga, yoko tekilali naŋa teva re laa ga wa temio naga silaga, ana sanapen la naŋa amloru, apa si varau rui?

La nene, la amial ruru ŋes e yomerarava asuŋa akinan ke e lokove nae ma e peni rui, a Ninuna Wa pimi m̄ena e la, a pogos naŋa apa si api-owa sanene, yoko taŋatete si avilopu la awasuŋe aim e malena.

⁵ Visena Wa kiena ne Ntewa miila la e kiela malena rui, a atol towe m̄a naŋareraena na suŋenena naŋa pimi ke ne,

⁶ ana pogos naŋa api-lopu si m̄asila, akila ŋarila sanene, yoko aim awo si sanape? Peraga, yoko viowa van la vaŋisi, komin naŋa akila ke sane asuar ke si Narina ne Ntewa meta e lak torovia, sa naŋa asuŋa apisirilua ke naga e maran yar lala vena aviuelin kare si kiena kia.

⁷ Asitomyuli na nene. Porotano naŋa mun yua naŋa mloloru ea, ana ŋar manene kinanen kan la naŋa amiyuŋae ke ea, ana Ntewa kekaran paŋisi, kiena navisa ruruena sike ea.

⁸ Ana porotano naŋa pe ŋar re sur wo poli, ŋar ga viluŋini viowa lala, naga sa ga naŋa apiain ga maren pania, ana taŋatete akila sur wo ta ea, yoko asikap ga narui.

⁹ Erau lala lelaga paṽisi, visena la ne sanene aṁarera paṽisi, ana e lepas na pun amiu, in na pe nesitom re nesape kam na sanene poli. Peraga, noṽasine amiu, sane mras nen malena viu naṽa po kapuru ke e amiu na wa.

¹⁰ In na nemlelaga nesape yoko taṽatete Ntewa sinen ṽesan kiamiu yuṁaena wo lala, a yoko taṽatete sitom korenan vinayaena a sineyeena naṽa kam na akila pania, pogos naṽa kam na amiila kiena nalelagaena wa taṽena lala. Kam na amiyuṁae po sanene, ana kila Ntewa kekaran paṽisi, yoko naga ṁena kila ruruia a kila wo van amiu.

¹¹ Sanene, nesape neiilaar amiu sina, vena ve ava re si varau, kam na aṁareran ava re laa ga wa, ava ṁaga atol ga luas rui, vena akilia atol sur punu ga naṽa kiamiu sitomena sike ea.

¹² Kam na ve ave yowen re, ve yepemiu malum re, ana monar avesinaia e yuṁaena maran ve taaga sa ke kieta yermarua wo la naṽa amasusun ruru yuṁaena, kiela sitomena la piayavi pano-o atol sur punu ga la naṽa Ntewa pisaar ṽesan pan la.

Visaarena kiena ne Ntewa pe lelaga paṽisi

¹³ Navisaarena ta naṽa Ntewa kila, naga kila pa yermarua Epraam, pisaar ṁarera pania e lepas na lus la naṽa yoko amolue rau-nia. Pe kia taṽena re si

naṽa Ntewa kilia visa vena kila kiena navisaarena nene ṁarera poli, komin kiena kia naga mon metavan make kia taṽena lala, ana Ntewa pisaar ke sina e ga e kiena kia, sape

¹⁴ *"In na Ntewa, yoko nevisa ruru ko ve keviu vaṽisi, nekila kioṁa lus la aim ave moki vaṽisi e yomarava nini."*

¹⁵ Ana Epraam lavisi sitom ṽele visena nene, ana pisu naṽa Ntewa kila kiena navisaarena nene ṁarera ruru po paṽisi, ana pe sur koren ga naṽa Epraam tol pogos ṁarera la mok paṽisi, ana pe mligan re navisaarena nene poli, ṽuarar ruru ṁa pano-o pisu naṽa siar tol ya naṽa Ntewa pisaar pania.

¹⁶ E lepas na ṽelaga naki-laen navisaarena ṁarera, yar la asuṁa apisa kia kiena yar wa tai pona sur wa tai. Ana pogos naṽa yar taṽena la aloge, la monar alelaga ea, taṽatete si avisin sinekar vania, komin kia naṽa apisa kila visena ṁarera.

¹⁷ Ana sanapen Ntewa? Naga ṁena sinenan sape kila kiena visena van ita ṁarera ruruia, vena telelaga ea, ve tesitom ṽele re. Ita na sane narina lala na waren kiena lalimana, ana naga sinenan sape tekiliaar ruru tesape kiena sitomena wo naṽa teke e ita taṽatete ṽisi pogos tai, ana kila kiena navisaarena pan ita ṁarera paṽisi.

¹⁸ Navisaarena kiena ne Ntewa naṽa pan ita ṁarera

ruru sanene rui, komin naga pe pisokan li re poglis tai poli wa, kiena visena tařatete vilovilopu karea, ana metavan kiena navisaaren nene, pisa si amio kiena kia wa, vena kilaen kiena visena nene řarera nenaga. Ana sur lua nene, kiena navisaarena amio kiena kia, lalua amiyumae lele taaga vena kila ita tesumal řarera tese kiena visena. Ita topur matan yo viowa nařa tesu řese ea, takalewele ke yo na suvanena, ana navisaarena lala kiena ne Ntewa akila kieta sitomena la piayavi ruru po. Sanene yoko tekilia teva tetol ruru yo wo nařa Ntewa kila ruruia a mligan sike e marata woga ga nařa.

¹⁹ Kieta nalelagaena řarera nene, nařa tesape yoko Yesu tamalia ita, naga sitomen ta nařa sane kilavaru na tararen waa. Yoko uarar ruru kieta malena, vena ve sur re si ta nařa kilia werelua ita, vano-o tol pogos nařa teva varaun pupia kulmrae loyuma e Yo Wa nařa pe Yo Wa pařisi. E yo nene teva tesumal nena tese marana ne Ntewa, yoko kieta sitomena lala akilia amarera ruru ke na wa asape woga ga van ita.

²⁰ Naga nene komin nařa Yesu sumon ita pa e yo wa nene rui, pa kila kiena yumaena sane kieta řarin yar wa, vena kila kieta mara wo temio Ntewa.

Sa nařa tepisa rui, naga sane pe řarin yar wa maro

na lus kiena ne yermarua yaru wa Malkusteke, ana naga pul plan kieta mla-mulen viowa la rui, a yoko kila ma kiena yumaena na sanene vanon ita vano-o tařatete řisi pogos tai.

7

Malkusteke na sumo naga mon la metavan make řarin yar wa tařena lala

¹ ? Ana yermarua Malkusteke nene, naga ai, a kana suniena naga pa sanape? Tus nařa Nasiarena pisayui, pisape naga pe yar na pogos kiena ne Epraam nanua sumo, pe řarin suře na kumali marua wa nařa Salem, a naga pe pupia yar wa kiena ne Ntewa na mava. Ana pogos tai, yermarua Epraam pa kila mara pa kiena nasinekar lala, nařa řarin suře tařena lala, ana taulu la, řasuře ke si narui, pitawe Malkusteke kinae patanonia, ana Malkusteke pisa ruruia.

² Ana Epraam mla nalaena pania, mlalua lualima petan ponotia na sur make la nařa taulu e pogos na mara nařa řarar ke sape wasuře si va mana. Pupia yar wa nene naga pe yar tai, sa nařa kiena kia ga lu-woka apisa. Kiena kia řese nena, Malkusteke, kana kina nasa pisape "řarin suře na mesmesu," a kiena kia na lua pisa sanini, sape "řarin suře na sumare," komin naga pe řarin suře nae

pulkumali naŭa Salem, naŭa kana kinasnena na suŭare.

³ Yar nene, kana suniena nena pe taŭena ga, komin naŭa pe temloge re apisape kiena yermarua lalua na sanape, pona aŭa repina lala la ape lus nae pe wa. La pe apisawal re kiena maliena poli asape aŭa siar sanape, a pe suniena na kiena marena re poli. !Sa naŭa naga pe mare re nena poli, suŭa ŭuarar ke kiena yuŭaena na wa! Sanene, naga sa ga narina ga Ntewa narui, naŭa yoko naga ve kieta yar wa űa vano-o taŭatete űisi pog tai.

⁴ Komin sur la nene, tepisu e visena marua kiena ne Ntewa naŭa kia na Malkusteke, naga pe kia tai naŭa pa metava paűisi, pano-o tol repita yermarua Epraam, naŭa asitom ke asape naga mon la metava rui, naga űena patanonia, űar nawaren pania e koműas nen sur la naŭa taulu e mara.

⁵ Ana űelaga na laen nawarena na sanene, naga űelaga ta naŭa navisaluaena pisape le Israel lala la monar akila luen ga. Kiela yar wa lala na lus kiena ne Livae, la monar avisuar ruru la, awarplan lualima petan ponotia e kiela sur make ga van la, komin la na sa ga namratava taaga, naŭa ape lus kiena ne Epraam.

⁶ Ana Malkusteke nene, naga pe nae re mratava puna ne yermarua Epraam

poli, ana Epraam pisu kilalea sape naga yaru wa tai, mliűere nawarena koműas pania. Yermarua Epraam nena naŭa Ntewa pisaar sur wo la pania, ana naga patanon Malkusteke.

Ana pogos naŭa Malkusteke tol nalaena nene, kekara, pisa ruru Epraam, a nanene kila meraravan si pan ita sane naga mon manene la metavana,

⁷ komin yar naŭa torokin visa ruru yar taŭena, naga monar mon laa metavan yar nene.

⁸ Ana Malkusteke amio yar wa taŭena la nene, la make ga atol kiela nalaen la torok ga, ana la ape taŭenan sur tai. Suri nene sanene, sape yaru wa lala aűar kiela, ana siraunia amarmare, ana Malkusteke mla kiena, asape naga suŭa pano-o pe mare re poli.

⁹ Ana sanaŭa Malkusteke mon la metavan yermarua Epraam, naga mon űena metavan pupia kia taŭena naŭa Livae. Lelaga kemua, Livae naga űesan naŭa pe repina ne lus kiena ne yaru wa lala, ana naga űena ga molue kome lus kiena ne Epraam, ana pogos naŭa Epraam patanon Malkusteke, mla nalaena pania, sa ga naŭa Livae űena patanon Malkusteke mla nalaena pania.

¹⁰ Suri nene naga sane pogos naŭa Epraam űalivin Malkusteke, kila pania, Livae pe paeme re e repina

nene poli wa, ana sa ga naþa naga mēna kila.

Yesu pe molue re e lus kiena ne yaru wa la poli, ana molue ga kome lus viu tai

¹¹ Ana visena la ne ma metava apisawal ke pupia sur ta ne paþisi. Akila meraravan asape Ntewa þere plan lus na yaru wa lala kiena ne Livae, pisir-ilua lus taþena tai kiena ne yar wa lala, kus lelēna. Yermarua Eron mēna pisirlua yuþaena na lus kiena ne yar wa lala, ana Mosis þar kiena navisaluaena nene pimi mālivi, ana visae Ntewa visu sane sur lua nene torokin kila ita temesmes ruru nena temio, vera na ligān suþa ga. Ana peraga, naga pilopuia, mligan si þarin yar wa viu tai pimi mālivin ita, naþa pe lus kiena ne yermarua taþena nene Malkusteke.

¹² Ana komin Ntewa pisir-ilua þarin yar wa viu nene, mesmesun mēna naþa visirlua kana navisaluaena viu tai.

¹³ Monar ve sanene, komin e nene naga pisayu kieta Suþe, naþa naga mālivi e lus ta naþa pe la re nena ta suþal se wonta ana kila yuþaena kiena ne yar wa poli.

¹⁴ Lus naþa Yesu mālivi ea, tekilia tesape naga lus nae Suta, ana pogos naþa Mosis pisawal kia kiena ne lus kiena ne yar wa lala, naga pe pisawal re nena kia naþa Suta poli.

¹⁵ Ana lus na yar wa taþena lala suþa ga, naþa Yesu molue komea, nane lus kiena ne Malkusteke naþa tepisasa ke narui. Sur ne nane kila narui tepisu sane Yesu pe sa re yar wa taþena la poli, ana naga sa nena Malkusteke ne narui.

¹⁶ Taþena la nene, apim ape yar wa komin ga naþa sane ape kana lus na kuruta mal nene, sa naþa navisaluaena marua pisa, ana Yesu pimi pe kieta þarin yar wa e pupia naþareraena na kiena malena naþa taþatete akila karea, naþa sike sike lue narui.

¹⁷ Tekilia tesape naga su lue sanene, komin naþa visena kiena ne Ntewa pisa rui, naþa sape

“In na nemligan ko sane yermarua Malkusteke, ko ope yar wa maro na kiena lusa, naþa yoko ouarar yuþaena vano-o taþatete þisi pogos tai.” Yauena 110:4

¹⁸ E nene, pimi merarava ruru pan ita sane Ntewa pilopu kiena mrapa na yuþaena. Mrapa marua naga navisaluaena kiena Mosis na sumo, naþa suþal sukaþar paþisi, ana sa naþa kiena naþareraena naga pe torokin re kila sur wo ta van ita poli.

¹⁹ Naga kila þele yon naþa kila mesmesun ruru ita, ana Ntewa mligan mrapa marua nena sike ga narui, kila si sitomen viu ta pa metava, kus lelēna. Mrapa viu

nane tekilia telelaga m̃arera tesape naga pe mrapa namalena nãpa pe lelaga, nãpa kilia sumon ita teim lavisin Ntewa.

20 Ana mrapa viu nena, navisaarena kiena ne Ntewa tai kilarar sumalar m̃arera su lue na sike ne. Yar wa tãpena na sumo lala, poglis nãpa apuarar p̃arila, amiyawawo la vanon kiela yũmaena, pe navisaarena re tai sanene poli.

21 Ana pogos nãpa Ntewa pisirlua Yesu pimi pe kieta p̃arin yar wa, kila amio kiena navisaarena m̃arera tai. Naga sa nãpa visena tai na Tus na Yauena Wa Lala pisa, nãpa sape

“Ntewa pisaar m̃arera rui, ana tãpatete si vilopu kiena visena nene, visave

‘Ko na yoko ouarar yũmaena sa nãpa p̃arin yar wa kiena ne kiau yeririna lala, vano-o tãpatete õpisin pogos tai.’ ” Yauena 110:4

22 Ana Yesu p̃uarar ruru kiena yũmaena nena sanene, pe kile na navi-ranarena viu kiena ne Ntewa amio ita, nãpa po manene la taulu na sumo, a pe nasiaren suri la nãpa Ntewa pisaaria pan ita, yoko kila make ruru nena van ita sirau.

23 Nanua sumo na yar wa la moki, komin nãpa ta miyũmae pano-o kovio, tãpena kus lelana, miyũmae m̃a pano-o, naga m̃ena

kovio, la akilakila sanene. La tãpatete asu lue,

24 ana Yesu, naga yoko su lue ga narui, ana yoko naga taaga ga uarar kiena yũmaena sa nãpa kieta p̃arin yaru wa vano-o tãpatete p̃isi pog tai.

25 Sanene, naga sike ga e marana ne Ntewa silaga, mlen lue ga pania vanon ita, ana kila sane ita nana-gane, pona ita la nãpa tepim ke rau wa, ana naga ke narui nãpa yoko tamalia make ruru ita punu ga nãpa teva tokom puna teim lavisin Ntewa.

Yesu na pe p̃arin yaru wa nena napo

26 Tekekara pãpisi nãpa Ntewa pisu sane popon ligan p̃arin yaru wa ta nãpa po manene sanene imin ita. Naga pe yar ta nãpa pe yaru wa pãpisi, pe napiowaena ta to re nena ea p̃isa, merarava pãpisi, kiena p̃elaga pe sa re nena yar na kilaen mlamulen viowa la poli, kiena kia pa manene laa to metavan punu ga sur nae peni.

27 Yar wa tãpena la nene, la monar akila luen ga kũpãpaena na ikikena legiena punu ga. Sumo, monar akila vanon si kiela mlamulena viowa lala, a siraunia, akilia akila vanon mlamulena viowa kiena ne yeririna tãpena lala, ana Yesu na pe sa re nene poli. Naga kila kũpãpaena na ikikinen mlamulena viowa na yomarava wetelu yam taaga, nanene e pogos nãpa

kuṣaṣain si tasnena vanon ita.

²⁸ Lelaga kemua naṣa navisaluaena marua pimi sumo, ana kiena ṣarin yar wa pe yar ga, malum ga, ana naviranarena vii naṣa pimi marea, kiena ṣarin yar wa naga mesmes lue ga, nane Yesu narina ne Ntewa.

8

*Naviranarena vii:
yumaena kiena ne kiena
ṣarin yar wa naga po
manene la*

¹ Ana vianen la naṣa meta ne apisa sur mok liu e lepas na ṣarin yar wa lala. Ana pupia purṣes nen visena tai sumā ga, naṣa popon tesitom urmi ea, naṣa pisa sape kieta ṣarin yar wa wo tanea ta sike rui. Naga Yesu, naṣa ṣasuṣe si pa ma e peni, ana Yerkaṣa Keviu na Yo na Ma Metava mligan naga totano teke e lepas nena na ṣamarua.

² Naga sike e yo nene, kila ke kiena yumaena wa lala, sa naṣa yar wa la nanua sumo akila lotena e yuma kanus wa naṣa e yo mema. Ana lelen kilaen lotena nene, yar ga la amiyumaenia, ana kieta ṣarin yar wa Yesu naga miyumaē ke loyuma e yo na lotena naṣa po, pe lelaga ruruia, naṣa Ntewa ga miyumaenia.

³ A ṣarin yar wa taṣena la nene, kiela yumaena, silaga apisir plan la vena waren nalaena va Ntewa, a akila kuṣaṣaena la pania,

ana popon teviun tevisave kieta ṣarin yar wa nene, pona naga mēna mla nalaena pa Ntewa, a kila kuṣaṣaena pania?

⁴ Visae e ga e yomarava nini, yoko taṣatete avisu naga sane yar wa tai, komin naga pe molue re kome lus kiena ne Livae poli, naṣa navisaluaena pisa lua pa la sape lala ga akilia awar nalaena va Ntewa. Sanene, kieta ṣarin yar wa nene sumā miyumaē ke ga e yo wa na ma e peni.

⁵ Yo wa na yomarava nini, amio yumaena la naṣa akila ea, naga sa ga kana yanen ga, ana naga naṣa ma e peni, naga napo nena ga lelaga. Ntewa mēna pisa sa ke ga, pisa kilale pa Mo-sis, ve sanape naṣa yoko yumaen yuma kanus wa, pisape yoko yumaen taveve kana nono nena torokin naṣa naga pisia poglis naṣa pa ma e tavie.

⁶ Ana sanene tepisu naṣa Yesu kieta ṣarin yar wa pe lelaga napo, a kiena yumaena punuga powo la sane. Naga totano likan ita temio Ntewa, miyumaen naviranarena vii tai van ita temio naga po manene la sane, naṣa sike e navisaarena lala kiena ne Ntewa naṣa po laa sane, pano-o tepisu naṣa sike ma e yo wa na peni kila yumaena po manene laa sane.

⁷ Visae naviranarena ṣes nene naga woga ga rui, vera na taṣatete si nalua nena,

ana peraga, kila narui nana-
gane Ntewa pisirlua navi-
ranarena viu amio ita naŋa
po manene rui.

*Naviranarena viu: Ntewa
pisaar nanua rui*

⁸ Naviranarena naŋa na
sumo, Ntewa pisu sane pe
miyumŋae po re poli, pe
torokin re kiena sitomen poli
wa, ana kila naga pisaar sina
na urviu tai. Naga pisawal
sanene e visena ta naŋa mla
pa Navisawalena Seremŋaea
vena visawalia. E visena
nena, Ntewa pisaar sanini,
sape

*“Ayagogo ruruia. Sineun ne-
sape nevisa van amiu
nevisave pogos ta pimi
ke ne, naŋa yoko nekila
naviranarena viu tai
nemio amiu kiau yeri-
rina lala, kam na lus
kiena ne Suta amio lus
nae Israel.*

⁹ Yoko naviranarena nena ve
maran taaga re amio
naŋa nekila nemio
kiamiu yermarua la
nanua sumo ne. Navi-
ranarena na urmarua
nene, naga e pogos
naŋa sineu mie la,
noŋere plan la e pogos
m̄arera gar Isip, ana
siraunia, pe asitoŋal
re si naviranarena
nene poli, pe amlogear
re si poli, kila narui in
m̄ena nepilopu m̄asuu
pan la.

¹⁰ Ana nanagane, yoko
nevisirilua si navi-
ranarena viu tai nemio
si kiamiu lus lala. E

*naviranarena nene,
yoko nekila sanini:*

Yoko neligan ruru kiau
navisaluaena lala sike
e kiela sitomena lala,
yoko nesiri kiau visena
la sike e losinela lala,
yoko neim neve kiela
Ntewa kemua lelaga,
a yoko aim ave kiau
ŋegas nen yeririna.

¹¹ E pogos nene, taŋatete
si akilali naŋa avian
la, sane ta kilali naŋa
pisawal van nalavis
puna, visave ‘Ke,
mrapa nanene,’ pona
ta pisawal va wenla,
visave ‘Ntewa, naga
sanene sanene.’

Peraga, yoko taŋatete si ak-
ila ve sanene, komin
yoko la punu ga veve
taaga avisu kilale inu
e kiela malena, siar e
la naŋa pe kiela kia re
poli, vano-o tol kiela
yerkawa ne lala.

¹² Nepisaar nesape kiela na-
piowaena lala, yoko
neviewo nena ga, a
kiela mlamulen viowa
lala, yoko ve nesitoŋal
re si na rui.

Nane kiau naviranarena viu
ne nanene narui nemio
kiau yeririna lala.”
Ser 31:31-34

¹³ Ana e kiena visena nene,
Ntewa pisayu naviranarena
viu nene, kila ita tepisu ki-
lale sane naga pisu ke kiena
naviranarena na sumo nene
sane pe urmarua rui. A
sitomena ta sumŋa ga sane
sur naŋa Ntewa pisa ne sape
pe urmarua rui, nagane pito

la tano narui, ve ve viavi re yoko kovio make nenaga.

9

Naviranarena vii: kiena lele na lotuena naga po manene la

¹ Ana tekilia ruru po naña sane naviranarena marua, naga kana mrapa lala na kilaen lotena asumã ga, amio mña kiena lele na kilaen lotena tai, naña sike ga yomarava nini.

² Lele na kilaen lotena nene, naga kana yumã kanus wa nena, naña aþere pupia kulmrae ea, akila þerea sane loyumã lua. Lepas tai, naña apio asape Yo Wa, purþes nen kapi vivaga tai naña kana koruas olua sike ea, amio varvara tai na kilaparavi lualima yam taaga pa lua, naña apio kilaparavi na vianen van Ntewa.

³ A varaun kulmrae nene, lepas þas na vano, naga apio asape Yo Wa naña pe Yo Wa paþisi.

⁴ Loyumã e yo nena, naga kana wonta na ponotaninu nena naña amiyumãen e kol, amio pias nen navisaluaena. Pias nene amiyumãen kana kulusa e kol, yepas na loyumã a vanua, naña e kana loyumã nena, amligan ruru sur telu sike ea. Nasumo, naga pialora naña pe kol, naña kinakinasnen kinanena na yo mema naña asape mña teke ea, a sur na lua, naga plasgai kiena ne yermarua Aron naña nanua

na pitovi, a sur na maro, naga kilavaru lua naña pe lepalepasa naña Ntewa siri kiena navisaluaena sike e la.

⁵ A e wos nen pias nen navisaluaena nene, naga pe keplamarana, naña asape lele na totanoena na sineyeena kiena ne Ntewa. A nono lua na navisi asumãl asike meta ea, naña akian kupela suvivi yo naña naurarena kiena ne Ntewa pitom ke tano ea. Ana yo wa na lotena naviranarena marua naga kana sur ne la powo paþisi, ana taþatete si tevisa sur ve moki e lepasnela. Ana sur na visaena taaga, tesape yo na lotena nena, amio kana sur ne lala, naga amiyumãen ga e sur na yomarava la nini, taþatete nena sike sike lue, naga pe po re sane yo na lotena na naviranarena vii poli.

Naviranarena vii: kana nakuþaþaena nena naga po manene la

⁶ Sur la ne sike meta ne, nane sur ke la nene narui naña amligan ruru sike loyumã e yumã kanus wa na sumo nanua ne, ana poglis naña yar wa la apa loyumã, amiyumãe amio la. Ana silaga, apava ke e ga e yo wa naña mon þesa,

⁷ ana e yo wa na lua naña pe yo wa manenea, yar wa lala pe apa li re nena loyumã e poli. Yo nene yar taaga kilia va loyumã ea, nane kiela þarin yar wa, a naga pe pa re silaga poli, kilia va ea yam ve taaga ga e kasa. A visae pogos naña

vavini, tařatete va koren ga sanene, ana monar taveve kana mrapa ne lala.

Sumon nařa vavini, monar kila kuřařaena e sur mal tai, ana monar war piasnen kana kuruta nena va loyuma sane nalaena tai, nanene na e lepas nen kiena mlamulen viowa amio kiena ne yeririna lala.

⁸ Ana pogos nařa akila ke sanene, naga sane pe kile na Ninuna Wa nařa kila merar-avan pan ita sape pog nařa visae yuma kanus nene susu ma ke ga wa, vera na ita yar kar la pe kieta mrapa re nena ta poli nařa teva toworu e yo nařa Ntewa sike ea.

⁹ Kanus na yuma wa nařani, amio kana kulmrae nena nařa telan liřere loyuma, a kana sur ne lala, la na ape sur na konua na řa rui, ana apisa ke pupia sur ta ne pan ita na nagane ne. Akila narui tesuma tepisu kilale tesape nalaena la nařa yaru wa lala amlavia pan Ntewa, amio kuřařaena la nařa akila ke ne, akila poga ga, ana sur la nene tařatete kilia kila yeririna la aloge sane kiela sitomena la mekiki ruru nenaga e navisuena kiena ne Ntewa.

¹⁰ Akila sur la nene, amio ya la nařa narin navisaluaena la apisa, naga nene e lepas na mrapa na yumaenen kinanena amio namunena, a e řelaga na kevanen sur lala. Ana sur la nene ape na yepas nen yar ga na vanua, ana

pe atol re losinena pona kiena sitomena poli. Kieta yermarua la apuarar ma řelaga marua na sanene pano-o, ana sur la nene na ve nauarar laen ga vano-o tol pogos nařa Ntewa kila kieta mrapa viu, nařa kana naviranarena viu nena nařa pimi maliv rui.

Tana ne Kristo kevan ita mekiki rui

¹¹ Ana pogos nařa Kristo pimi malivi, naga pimi sane kieta řarin yaru wa, nařa pe na řelaga marua re poli, ana pe na mrapa viu, vena kila narui tekilia tetol navisaruruena wa la nařa Ntewa mligan ruru sike na. Naga pe pa miyuma re e yuma wa kanus marua na sumo poli, miyuma e ta nařa po manene la pařisi, pa la metavan nene. Yo wa nařa kila ke yumaena ea, pe yar re miyumaen e limana po, a pe su re mena e yomarava nini poli, sike nena e yo merarava e marana ne Ntewa nae peni.

¹² Ana pogos nařa Kristo pa loyuma e yo wa nene, naga pano pano-o tol nena kana yo wa nařa pe yo wa nena napo, ana pa yam taaga ga, pe navaen re si pogos tařena poli. A pogos nařa pa loyuma, kuruta nařa naga řaria pe pe kuruta na nane re poli pona kuruta na narin puluk, ana kana kuruta nena napo nařa mlau e lak torovia. Ana kurutana sike e marana ne Ntewa sanene, taulu naul

luaen kieta mlamulen viowa la, naña tañatete ñis pog tai.

¹³ Monar ve sanene, komin naña e ñelaga marua, visae yar tai kila sur ta viowa, amla narin kuruta na nane pona puluk, amio posnoy-avi na narin puluk naña askapia, amla pa e yo wa. Ana e pogos nene asitom asape nalaena na sanene kilia kila yar nene ikiki si e marana ne Ntewa.

¹⁴ Ana visae kuruta na sur mal ga la akila sanene, yoko kuruta kana Kristo naga kilia kila va ve keviu laa sane. Kristo pe yaru wa tai, naga mekiki ruru nena ga, pe kororaki ta to re e poli, ana naga tamñan kiena malena vena Ninuna Wa la va Ntewa sane nalaena tai, ana naga pim pe kieta nata-maliaena. Sanene, yoko kuruta kana Kristo kilia kila sineta la ikiki, kilia wereplan ita vetan kieta yuññaena na marena lala, pisir plan ita vena tekila yuññaena lala kiena ne Ntewa mali.

Tana ne Kristo kila naviranarena vii sumñalu mñarera

¹⁵ Ana komin naña Yesu kila yuññaena wo pan ita sanene, tekilia tevisu naga, sane naga pe yar na waren sur wo lala na viranarena vii imi mñalivi e ita. Nanene naga miyumñen e kiena marena, naña sane marena ta naña pul plan make maliena kiena ne yeririna lala naña akilaro navisaluaena lala na viranarena nasumo. Ana komin naña naga pul plan ita sanene, kila sane visae ita a naña

Ntewa vio ita, tekilia tetol kieta lalimana naña yoko tañatete ñis pogos tai.

¹⁶ Visae Yesu ve mare re, tañatete tetol kiena lalimana la nene, ana sa naña sane mare kemua lelaga, navisaarena make ga naña na naviranarena nena apim sane visena maro kiena Yesu, ana sur make ga pimi e limata.

¹⁷ Komin naña visae yar tai visaar maron sur tai sa naña kiena visena maro, ana pogos naña naga mal ke ga wa, apuarar ruru kiena visaarena nene sumñ ga, ana pe amiyumñen re poli sumñ pano-o tol pogos naña visae naga mare narui, yoko ayumñen ga na wa.

¹⁸ Sa ke mñena naviranarena naña Ntewa kila ñesania, naña visae kuruta na kuññaena lau, ana visena naviranarena sumñalu.

¹⁹ Sur nene Moñis mñena kila, naña Ntewa kian kiena navisaluaena la pania ma e tavie, ana pitomi tano pi-sawal make kana visena ne lala pa yeririna lala, ana pogos naña pisawal make pae, mñemoñar nakuññaena ne lala, vena kila sa naña visena navisaluaena nena amali, a asumñalu. Amñe moñar narin puluk lala a nane la nañani ana naga mla kala narin kuruta ne lala, taron narin wii pito amio, ana mla narin laki tai, apio asape isop, piar vilus nen sipsip naña pivaga pa ea, ana puton pito e kuruta nañani, peven ve tokak

ga e tus navisaluaena nena, a peven mēna e yeririna lala, pisawal pan la, sape

²⁰ “Naga nene kuruta na sur mare naṣa vena kilaen navisaluaena kiena ne Ntewa mali. Ana monar tevatanonia a telogearia.”

²¹ A sa naṣa peven kuruta nene e la, ana peven mēna ve torokaki e yuṁa tapolen nene, amio sur la naṣa asike loyūṁa ea, naṣa asuṁa akila ke kiela lotena amio la.

²² Mrapa na yuṁaena la naṣa na navisaluaena marua nene la sa ke nene narui, naṣa lavis sur make ga naṣa amiyūṁae ke amio la, monar aveven kuruta ea vena akila aim ave sur wa silaga. Naga nene sane kila meraravan pupia sur ta ne paṣisi van ita, sane visae kuruta ve lau re, mlamulen viowa taṣatete aviewoia.

Naviranarena viu: kana kuṣaṣaena ṣar plan make ga mlamulena viowa lala na yomerava

²³ Sanene, sur la naṣa li wa la amiyūṁae ke ea, monar akila mekik lue ga taveve kana narin ṣelaga ne lala. Ana yuṁa wa kanus nena, amio kana sur ne lala, la ape sur na yomarava ga nini, ana sanapen yo wa naṣa na lelaga, naṣa nane Ntewa teke ea ma e peni? ?Naga mēna monar kana kuṣaṣaena na viewoen tai? Ee sanene, naga mēna monar kuruta lau vena kila make kana sur ne la ve sur wa, amio mēna yeririna la naṣa apa ke ea. Ana

kuṣaṣaena na yo wa nae ma e peni, naga pe sa re kuṣaṣaena na sur mal la naṣa akila ke e yo wa na yomarava nini poli, naga pe kuṣaṣaena tai naṣa keviu manene la, a po lue ga.

²⁴ A kuruta na kuṣaṣaena nene sike e marana ne Ntewa rui, komin kieta ṣarin yaru wa Kristo ṣar pa loyūṁa e yo wa rui, naṣa pe yo wa re ga naṣa yar la amiyūṁaen poli, ana yo wa nene yo wa lelaga napo, nane ma e peni.

²⁵ A pogos naṣa kila kiena kuṣaṣaena nena, naga pe sa re naṣa ṣarin yaru taṣena wa la akila ke poli. La akuṣaṣain ga kuruta na sur mal lala, ana naga kuṣaṣain ke si na kana kuruta. A silaga apa akila e kana yo wa nena yam taaga e kasa punu ga, la akila luen ga sanene pa ke ne, ana naga kila yam taaga nena ga, pe nakilaen re si pogos tai poli.

²⁶ Visae Yesu monar kila luen ga kiena kuṣaṣaena nene vanon mlamulen viowa la naṣa yeririna la asuṁa akila lue ga pa ke na, kana kinasa sane siar e nasiiena na yomarava nini pimi tol nanagane, naga tamalele ga mēke e lak torovia mloge piowagan naṣa kana kuruta mlau lue silaga.

Ana e naliganaren naṣa Ntewa pisir lua naga pe sa re nene poli. Naga piṣu naṣa luas nen pog naṣa tesike e nanagane pimi ke

lavis narui, ana kila Yesu pimi paemen ita mare ga na wa. Naga pimi m̃alivin ita, kuṽaṽain make nena kiena malena, m̃ene plan ṽelaga na mlamulen viowa.

²⁷ E lepaṽ naṽa ita yeririna lala, Ntewa kila sape temal e yomarava nini, ana yoko tokovio ea ṽisi na temal sina vena teva e naliṽereena,

²⁸ a e lepaṽ kiena ne Kristo, naga m̃ena sa ke ga. Naga pimi m̃alivi e yomarava nini, siraunia kuṽaṽain naga ve na waren kieta nakoaena na mlamulen viowa lala, ana yoko naga imi m̃aliv si yam ta ne, pe na ulen re si mlamulen viowa poli, ana ve na wereplan ita vetan nakoaena na kieta mlamulen viowa. Sanene, ita toṽasine ke ga naga, tesape monar naga imi tamalia ita.

10

Nakuṽaṽaena kiena ne Yesu naga po la sane

¹ Tesitomyu li si navisaluaena marua kiena ne Mosis. Naga pisa m̃a sur wo laṽasa, ana pe pisawal make re navisaruruen wo naṽa Ntewa sinenan sape Kristo kila imi m̃alivin ita poli, kila sane navisaluaena nene sane pe kulus ga, ana pe kana kinas re napo poli. Navisaluaena marua nena, naga suṽa kila ke ga kana kinakinas la sanene, kana kinas nene sane kiena kuṽaṽaena la naṽa akila silaga, maran taaga ga e kas punu ga, pe

atorokin re poli, taṽatete akilavan make la naṽa akila ke lotena amio.

² Visae peraga, vera na la naṽa akila lotena sanene, aīm amekiki ruru make wo ṽisi, ve aloge re si sane mlamulen viowa sike e la, ve asitom re si kilaen kuṽaṽaena, ana peraga, akila ke sina ga sanene silaga.

³ Kuṽaṽaena lala, popon naṽa kila naṽa aninu sane pe kiela mlamulen viowa re si poli, ana peraga rui, e kas make ga apisu sane kuṽaṽaena la nene akila sane asitom̃al si kiela napiowaena lala, ana amloge sane kororak na kiela mlamulen viowa sike e la wa pano-o pimi piowa manene la.

⁴ La amninu ke sanene komin naṽa kiela sitomena ta sike na, naṽa asape kuruta na purwolu puluku pona kuruta na nane kilia yumu plan kiela mlamulen viowa sanape ne? Sur nene, asitom ṽele paṽisi, pano-o apisu sane peraga, aṽi ṽele yonia, kiela mlamulena viowa su m̃a ga.

⁵ Ana komin sur ne la nanene, pogos naṽa Kristo pitomi m̃alivin ita e yomarava nini, naga pisawal kiena mrapa viu narui. Naga mla visena tai naṽa teke e tus na Yauen wa lala, pisa pa Ntewa Arimana, sape

“Ko na pe sinom̃an re si kuṽaṽaena lala amio nalaena lala poli, ana

*okila ruru tasneu naña
yoko netamān van ko.*

e marana ne Ntewa, sike
sanene sulue narui.

⁶ *Sur la naña asikap lele ke
ne, opisu apiowa ga,
a nalaena la nakilaena
mlamulen viowa ikiki,
pe sinomān re nena ga.*

*Kuñapaena kiena ne Yesu
naga sulue na sike ne*

⁷ *Ana siraunia, nesumālu
nepisawal ruru pan ko,
nesape*

*‘Ntewa in na nekekarān
ga nekila ya naña ko
sinomānia,*

*sur ne nanene in na
nepitominia, sa ga
naña Tus Marua sape
yoko nekila.’ ” Yauena
40:6-8*

¹¹ Yar wa la naña asumā
amiyumāe ke e pēlaga
marua, monar la pās naña
e legiena make ga asike e
Yo Wa. La asumā akila ke
narin kuñapaena la silaga,
naña akila lue ga maran
taaga silaga. Kuñapaena
la nene akila ke ne komin
mlamulen viowa la naña
yeririna la akilakila ke na,
ana pe atorokin re nena
naña akilia awar plan pēlaga
na mlamulen viowa petan
malena ken yar la poli.

⁸ Ana popon tevisu ruru
visena naña Kristo pisa
ne. Sur pēs naña pisa,
pisa ke kuñapaena lala
amio nalaena tañena la
naña asumā akilakila ke
ne, pe sur korena ga naña
navisaluaena sape monar
akila, ana Ntewa pe mloge
re nena pon la, a pe sinenan
re si sape akila poli.

¹² Ana kieta pārin yaru wa
naña Yesu, kiena kuñapaena
na pe sa re nene poli. Naga
kuñapain sur taaga ga panon
mlamulen viowa make ga, a
kila yam taaga ga, ana pogos
naña naga kila pae, pa teke
metava e yepas nena Ntewa
na pamarua.

⁹ Siraunia, sur na lua naña
Kristo pisa, naga sape tamān
naga narui, vena imi kila
nasinenanena kiena ne
Ntewa.

¹³ Ntewa pisu Yesu kila mā
sanene, na pisawal pisape
yoko war nasinekar kiena
Yesu lala, ligan la asike
vatanonia sane takue tai
naña yoko vilavan lana ea.

E nene, tepisu mrapa na
sumo na kilaen kuñapaena
komin mlamulen viowa lala,
Ntewa koven lua nena ga,
ana kom ga e kiena mrapa
na lua.

¹⁴ Pe yumāena tañena re
si ta naña yoko Yesu monar
kila sanene poli, komin
naga mla nalaen pīsi rui,
naña kana kuruta kila ita
temekiki, nanagane tepo rui
e marana ne Ntewa, tesu
ruru tesu mā sanene vano-o
tañatete pīsi.

¹⁰ E mrapa viu ke nanene
narui, Yesu Kristo kila sa
naña nasinenanena kiena ne
Ntewa pisa, tamān make tas-
nena wetelu, nane kila narui
tepin temekiki a tepe wa

¹⁵ Ninuna Wa mēna mi-
akol visena pan ita e lele
nene, e visena ta pimi kome

Navisawalena Seremãaea. E visena nena, Ntewa pisa sanini sape

16 *“Ana nanagane, yoko nevisirlua si naviranarena viu tai nemio kiau yeririna lala. Ser 31:33*

E naviranarena nena, yoko nekila sanini: neligan ruru kiau navisalu-aena lala sike e kiela sitomena, nesiriar kiau visena lala sike e losinela.”

17 Ntewa pisa pa sanene ana sukol si pa la sane, pisa sanini sape

“Yoko kiela mlamulena viowa lala amio kiela napiowaena lala, tařatete si nesitoñalia.” Ser 31:34

18 Visena nene pisawal ke pupia naviewoena nařa Ntewa kila pan ita rui, ana visae ve sa kemua nene, pe nalaen tařena re si ta nařa tekilia telavia komin naviewoen kieta mlamulen viowa lala pona kieta napiowaena lala, komin nařa Ntewa kila ruru řisi rui.

Ve temaraun re va lavisen Ntewa

19 Wolai a vineu lala, sa nena nařa visena la nene apisa narui, kuruta kana Yesu pike mratavan ita rui, ana pe pon re si temarau poli, popon tokom ea teva loyuma e Yo Wa nařa Ntewa sike ea.

20 Sumo na pupia kulm-rae nene telan mono kieta

mrapa, ana pogos nařa tas-nena ne Yesu porovia, kulm-rae mēna nene purřa lepas lua, pietavan kieta mrapa na vaen loyuma. Nanagane tesike e mrapa wo ne narui, nařa pe mrapa viu tai, a pe mrapa na vanonen malena.

21 Ana Yesu kila kieta mrapa navaen loyuma e Yo Wa sanene, naga pimi pe kieta pupia yar wa, nařa naga pisuar make ita ga la nařa na mratava puna ne Ntewa.

22 Kana kuruta war plan kieta kororak napiowaena la nařa sike loyuma ita, kiena wii merarava kevan tasneta imi mekiki nena ga, ana ve temawa re sina, a tekilia teva loyuma. Tekilia teva lavisin Ntewa nařa sineta la ve lelaga, teviawa manene mārera e naga tesape yoko ve koven lua ita re, yoko naga worworun ita ga.

23 Tekilia telelaga ruru tevisave yoko Ntewa kila wo ve sanene van ita, komin nařa silaga, naga suma kila nena taveve ya nařa naga pisaaria. Ve tesitom řele re sina, ana touarar ruru yumaena wo navisawalen va yar tařena lala sur tanea nařa naga kila pan ita.

24 Ana e ke sina ga e lepas na pun ita, popon tesitom ruruia, telual mrapa na yuren kieta sitomena lala vena sineta si manene ita la sane, a vena tekilakila ruru yumaena wo la van ita va laa sane.

25 Pe pon re teligan řelaga na viranar ruru itaen poli,

sa naþa yar laþas akila ke rui, ana popon teiilaar ita silaga. Ðelaga wo la nene, monar tekila lue ga van ita, a visae tevisu pogos mārera na legiena maro la asike lavisi narui, popon towo lue ga van ita sanene va mña ga.

Ve tesitom korenan re naliþereena kiena ne Ntewa

²⁶ Popon teviun naviunena e lepas na pan ita naþa tetol nakiliaen la e visena lelaga rui. Teviunia tesape visae ve tevisuar ruru ita re, sane tesumālun naþa tekila ruru ke mlamulena viowa, yoko ve sanapen ita narui? Navisatameena nena, sanini, mlamulen viowa la ne sanene, pe kana kuþaþaena re si tai naþa yoko war plan poli.

²⁷ Ya ga naþa sike pa rui, nane navisaarena kiena ne Ntewa nalaen nakoaena mārera vanonia, amio pupia lelen kapi naþa yoko kekan make nena kiena nasinekar lala. Nanene naga pe sur tai naþa monar temaraun vaþisi.

²⁸ E navisaluaena marua kiena ne Mosis nanua sumo, visae yar tai kilaro kana visena ne tai, a visae yar ve lua pona ve telu avisave lelaga kemua, pe mrapa na sineyeena re si poli, yar nene yoko akilalua kiena malena veraga.

²⁹ Visae akila ve sanene va yar naþa kilaro navisaluaena kiena ne Mosis, ana yoko ve sanapen yar naþa pilon ke si māsina pa Narina ne Ntewa? Yoko naga kiena

nakoaena ve keviu manene laa na wa, komin naþa naga þarnena kare kuruta naþa naviranarena viu naþa kila naga mekik rui e marana ne Ntewa. Yoko Ninuna na lemamiena loge viowagan þelaga nene vaþisi, sinen kar li yar naþa kila na wa.

³⁰ Yoko monar war nakoaena nena, komin Ntewa pisaar sanene þa rui. Kiena Visena Wa tai sike e Tus na Visaluaena, naþa pisa sanini, sape

“Naliþereen mlamulen viowa, naga kiau in ga taaga.

Yoko nelamaran si van la mārera na mārera vanon kiela naviowaena lala.”
Nav 32:35 A e ke e lele nene na wa, visena taþena pisa ke mña ga sanini, sape

“Yoko Ntewa na mava liþere kiena yeririna lala.”
Nav 32:36

³¹ Monar tevisuar ruruia, komin yar naþa kila mlamulen viowa, pogos naþa aligan naga e limana ne Ntewa vena visu vevea, nanene na pe narin sur re nene poli, naga pe sur namarauen ke nene narui.

Viawaena mārera navi-suen sur naþa yoko imi māliv na wa

³² Temninue kare narui aña yoko ve sanapen legiena la ne pimi ke ne wa, ana popon tesitomāl luen ga mrapa wo la naþa Ntewa miila ita ea, e legiena la naþa þaro pa rui. Nanua pogos na tepim toñaliv e yomerarava,

pe piavi re nena poli, tepane pogos m̄arera la paṽisi, naṽa akila piowa manene la pan ita naṽa temlelaga ke e Yesu.

³³ Pogos la ṽasa, e ga e maran yar lala, akoven visena viowa la pan ita, a pogos taṽena laṽasa, akilapel ita ga e ṽelaga viowa la naṽa piowa na piowa manene la. Pogos laṽasa, pe akila re pan ita poli ana akila pa kieta erau taṽena lala, ana tepa tesuṽal tesu temio la, temi-la la.

³⁴ Ita laṽasa, akoven la apa e yuṽa nakoaena, ana sineta miye la paṽisi, tepanon teki-lali naṽa teiila la vena towar plan re kiela p̄upia naloge viowaen naṽa apisu e yo nene. A pog taṽena si laṽasa, la naṽa sinela kar ita apimin kieta sur lala, aṽar plan kare petan ita naṽa tekilalu manene la sur lala. Ana e pogos nene, pe sineta kar la re poli, tetan̄an ga, komin naṽa nasinekekaren tai sike e ita, sane sur la naṽa aṽar plan pavano lala ape na yomarava ga nini, ana kieta sur nowo la naṽa apowo manenea asike ga wa, naṽa taṽatete akovio pog tai, yoko ave kieta lue narui.

³⁵ Nane kieta p̄upia naulua itaena nane nanene narui, naṽa yoko Ntewa la van ita, ana komin naṽa nalaena tanea nene sike e marata, pe pon re si tekilapal nakili-aaren m̄arera naṽa sike e ita poli,

³⁶ ana monar tesuṽal ruru nena m̄arera tese Ntewa. Ki-

eta sitomena la monar ve pi-avi ruruia vena tesuṽa tek-ila ga kiena nasinenanena ne lala, ana tekilia tetol sur la naṽa naga pisaar pan ita.

³⁷ A pog na tolana, pona ve ve piavi re yo, yoko imi m̄alivin ita, sa naṽa visena kiena ne Ntewa tai naṽa navisawalena Aṽakuk pisawalia, sape

“Yam ve plas la sina, ve ve piavi manene re, ana yerkaṽa naṽa yoko imi ne, naga taṽatete si su laa sane, yoko imi m̄alivi nenaga.

³⁸ *E pogos nene, kiau yar mesmes lala, yoko amal ruru nenaga, komin naṽa amlelaga e inu,*

ana visae nevisu lala yar tai yepen mavin inu, weresu si naga, yoko taṽatete nena nekekarania-a ṽisa.”
Aṽa 2:3-4

³⁹ Ana pe ita re nene poli. In na pe nesitom re nesape ita yar sur la ne sanene yoko temaraun Ntewa poli. La naṽa aṽeresula sanene, yoko monar ava akovio ga narui, ana ita naviawaen m̄arera ea, monar tetol malena.

11

?Naviawaena naga ya ne?

¹ Kieta viawaena nena, yoko tevisave naga sur ya na sanene? Tekilia tevisave naga pe ṽelaga na wasine ruruen Ntewa m̄arera, naṽa kilia kila kieta sitomena ka-puru ruru wo e ga e naga,

a kilia kila kieta lelagaena m̃arera, tesape sur la naṓa pe tepisu re poli, ana pe lelaga naṓa asuṓa ga.

² Viawaena naga pe pupia sur tai paṓisi e navi-suena kiena ne Ntewa. Siar e repita nasumo lala pimi, mrapa taaga nena nanene naṓa Ntewa kila sane kilia kekaran yaru.

³ Pelaga naviawaena ne nanene narui kila ita tepisu kilale sane pe lelaga kemua, visena kiena ne Ntewa ga sii make suria, kila kieta yomarava nini pimi m̃alivi. Kiena m̃areraena ne nane mla sur la naṓa yar taṓatete visuia, miyuṓaen make sur la naṓa tepisu sike ea.

⁴ Popon tesitomyu si repita na sumo laṓasa, sanape naṓa la m̃ena apiawa e Ntewa nakonua.

Ta naṓa naga yermarua Epol. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mlotun e nalaena ta naṓa mesmes paṓisi, ana Ntewa kekara-nia, naga pisu po manenea taulu nalaena naṓa wenla naṓa Ken sinenan sape lavia. Ana Ken sinen mimi, m̃em̃ar wenla nena, ana ṓelaga wo naviawaena kiena ne Epol e Ntewa kila Ntewa pisu sane naga pe yar mesmes tai, a suri nene kilia iila ita ke vim tol nagane na wa.

⁵ Taṓena sina, nane yermarua Inok. E kiena naviawaena e Ntewa, naga pe tol re marena poli. Naga pe yermarua, ana Ntewa ga

pitomi ṓerelua naga, kovio e yomarava nini pa metava, ana akale pano-o pe aṓal re poli. Ntewa kila sanene pania komin pogos naṓa sike e yomarava nini, naga pe yar tanea tai naṓa Ntewa kekaran paṓisi.

⁶ Lelaga paṓisi, visae naviawaen e Ntewa ve su re e ita, taṓatete tekila naṓa yoko Ntewa kekaran ita. Yar a naṓa sinenan sape kilia Ntewa e kiena malena, sinenan sape imi lavisinia, naga monar viawa manene sanini. Naga monar lelaga sane pe lelaga kemua paṓisi, Ntewa suṓa ga, a monar wasinea sane yoko Ntewa kila wo vaṓisi va la naṓa akale ke naga.

⁷ Yermarua si tai naga Noa. E kiena naviawaena e Ntewa, naga kila ya naṓa pisa pania. Ntewa pisawal pupia womie nene pania, ana pogos naṓa Noa pe pisu re nena kana kile ta poli wa, ana kila ga ya naṓa Ntewa pisa pania, kila kiela pupia waa nena vena namratava puna lala akilia amal ea.

Naviawaena kiena ne Noa nene e Ntewa tamalia la nene, kila m̃ena pupia nakoaena pimi m̃alivin make yar taṓena lala e yomarava, komin naṓa pe amlelaga re poli. Ana Noa naga pe na ṓegas kiena ne nalelagaena lala tai e Ntewa, ana Ntewa kila amesmes e marana.

⁸ Taṓena si tai, naga yermarua Epraam. E kiena

viawaena e Ntewa, naga mlogear ruru paṽisi, molue petan yo naṽa sike ea, pa e yo taṽena tai, naṽa Ntewa pisaar sape taṽan vania. Naga mialin ke sape va ea, mninue kare sape aṽa kope ke na wa, ana komin naṽa Ntewa pio, naga pa ga narui.

⁹ Naga mial mā pano-o, pogos naṽa pa mālivī ea, sa ga wolawa ga tai, ana purvanua ke naṽa Ntewa pisaar pan narui. Ana ṽere yuṽa tapolen ṽene yo nena, sike e nene amio na mratava puna lala, sa naṽa narina lala, naṽa Aisak lala amio mapina lala naṽa Sekop lala, naṽa la ṽena akus porotano nene naṽa Ntewa taṽan pan la ve kiela lue.

¹⁰ Ana Epraam tol yo nene, sike ea, ana pe kila re pupia ṽana yuṽa ta poli, ṽeke ga e yuṽa tapolen la naṽane. Naga nene komin naga kilīar ruru po paṽisi sape pe ṽana uṽa re napo nene poli wa, ana naga sukoko ga e nene na wa, vena yoko va e pupia pulkumali kiena ne Ntewa, naṽa Ntewa pisirlua a miyuṽaen amio kana ṽeren māraera naṽa taṽatete si wororowa pogos tai.

¹¹ Ta sina, naga sira marua Sera. E kiena naviawaena e Ntewa, naga ṽeṽenan ṽesan narina naṽa Aisak. Nakonua nena, pe ṽarli re sisi poli wa pano-o pimi pe sira marua, ana suṽal māraera sike e naṽa sape yoko navisaarena kiena ne Ntewa ve lelaga vania amio wona yermarua

Epraam, sape yoko lalua awar narila.

¹² Yermarua Epraam ṽena ga sa naṽa mrae pito tano rui, ana narina naṽa ṽaria kila namratava puna la apim ape mok paṽisi. Ana sir-aunia aṽarliluen la apitom sanene, pano-o kiena lus lala apim ape mok sane verue la metava ma e sinapane, taṽatete si aulola, asaga mras nen none la garo losi narui.

¹³ Ana yermarua make la naṽa amlelaga e Ntewa sanene, Ntewa pisaar kiela sur wo lala pan la, ana aṽar ga kana narin kinakinās komṽasa, ana amar tan yomarava nini. Ana akilia asape Ntewa ṽar ligan ga laṽasa sike ga wa, yoko warpo nakeviu sirau, ana kila apisu kilale asape ape wolawa ga e yo nena.

¹⁴ Yomarava nini naga pe kiela yo re nena poli, ana kiela siṽomena sike e māla uṽa taṽena naṽa napo.

¹⁵ Ana visae yo naṽa asitom manenea naga purvanua ke naṽa amligan apim, visae la sinelania, akilia avilopu la awasuṽe si ava e wo gā.

¹⁶ Ana peraga, pe kiela siṽomena ṽasuṽe re si pa e nanene poli, la asitom ke asape atol yo taṽena naṽa po manene la sane, sinelan ga uṽa nae ma e peni. Ntewa kila ruru make kiela pulkumali wo nene rui, ana naga sinenan paṽisi sape popon loge avisave naga pe kiela

Ntewa kemua lelaga, a naŋa avisave m̃ana ũm̃a, naga ve m̃ala ũm̃a lue narui.

¹⁷ Ana e lepas kiena ne yermarua ke la nene na wa, tevisayu si yermarua Epraam, naŋa e kiena naki-laliena m̃arera naŋa naga pisuia. E kiena naviawaena e Ntewa, naga tam̃an nena narina taaga naŋa Aisak pania, tam̃an sape kuŋaŋain ke sina ga vania. Aisak ke naŋa nanua ne Ntewa pisaar m̃arera pa arimana, sape

¹⁸ *"E narum̃a nene, yoko kiõm̃a
lus la aim ave moki."* Jen
21:12

¹⁹ Ana pogos naŋa Aisak lavis mare, Epraam pe kiena sitomena re poli e navisaarena kiena ne Ntewa nene, ana naga mlelaga ke naŋa sape visae monar wẽmar narina nene mare, Ntewa kilia tamalia si wo ga ne. Ana Ntewa pisu naŋa kiena naviawaena pe lelaga sanene, ana Aisak pe mare re si poli, ana ariman pisu ga naŋa Ntewa mla maran si malena kiena ne narina nene pania mligan e limana.

²⁰ Ana yermarua taŋena si tai, naga narina ne Epraam naŋa Aisak. E kiena naviawaena e Ntewa, mla kiena visena maro pan narina lua nene Sekop amio Esau, mlelaga m̃arera sane yoko sirau navisa ruruena imi van lalua sa ga naŋa pisaar pan la.

²¹ Ana Sekop m̃ena nene sanini, e kiena naviawaena e Ntewa, ŋasine ga naga sane

yoko kila wo van kiena lus lelein la naŋa avim sirau. Naga ŋar narina naŋa Yosop, ana Yosop ŋar narina la lua. Ana pogos tai, lavis repila marua naŋa Yosop kovio, sũnalun kiena plasgai telan ŋarina pito tano vena lotun Ntewa, ŋisi na pisawal navisaarena navisa ruruena pan mapina la punu ga.

²² Arimala marua nene Yosop, naga m̃ena popon sa tesitõm̃alia. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mlelaga m̃arera sape Ntewa ve ligan re yeririna nae Israel la asulue Isip, ana yoko wereplan la awasuŋe si e kiela purvanua wawa. Naga pisawal sanene, ana pogos naŋa kiena malena lavis ŋisi, pisa m̃ena sape visae naga mare, ve asin re mon Isip, monar akus vano-o asin m̃ene kiela yo.

²³ Taŋena sina naga yermarua Mosis, kiena yermarua lua. E kiela naviawaena e Ntewa, pe amaraun re navisaluaena m̃arera kiena ne Parin Suŋe Pero poli, pogos naŋa narila nane Mosis paeme, apinaia naga paŋisi, pe atãm̃an re ãm̃em̃ar poli, ana akuswan naga mon mõm̃a ga, pano-o tol kupario telu.

²⁴ Ana Mosis nene, naga m̃ena, pogos naŋa kapuru pa keviu pae na, naga m̃ena pe yar na lelagaena. E kiena naviawaena e Ntewa, pe sitom manene re e kia wo naŋa amla pania, sa naŋa

Parin Suŕe Pero narina naŕa sira, narina,

²⁵ ana naga sitom manene la kiena lus taŕena lala, yeririna na mratava kiena ne Ntewa. Naga mligan uña mña yar keviu, amio ŕelaga la na yomarava nini, naŕa sane kana kekarena pe na ŕane ga ne, ŕisi na pa miakol amio kiena yeririna lala e malena na pog mñarera la naŕa le Isip la akila ke pan la.

²⁶ E pogos nene, naga suña sitom veve ke ga navisaruruena la naŕa kilia imi mñalivin naga e pogos la naŕa pimi sirau. Naga mnunon sape visae kus ke naloge viowaena amio la vanon yuñaena kiena ne Navisaarena, naga po manene la taulu naŕa naga kus ke sur wo lala na malena memee ga e uña mña ne yar keviu nae Isip.

²⁷ E kiena naviawaena e Ntewa, pe maraun re sur ya naŕa Parin Suŕe Pero kilia kila vania, ana naga mligan ga Isip sa naŕa Ntewa pisa pania. Naga pe pisu re marana ne Ntewa poli, ana ŕar yon ga naŕa logearia sa ga naŕa pisu nena e kilamara.

²⁸ Naga ke sina ga, e kiena naviawaena e Ntewa, naga ŕuarar ruru mrapa nataliaena naŕa Ntewa pisa pania, a naga kila kiena yeririna lala aplan ke kuruta na sipsip e mña putava lala, ana pogos naŕa Ntewa mligan kiena navisi

na marena pitomi vena la nakoaena va Pero, war ro ga kom metavan mña uña lala, pa mñar mñar na uña punu ga nae Isip.

²⁹ Ana siraun nanene, yeririna nae Israel la nene aŕure matan Pero, amial apa atol Sive naŕa Pivaga. E kiela naviawaena e Ntewa, akusro pupia sive nene apa lepas ŕasia, amial ke apano-o sa ga amial ke ga e porotano. Ana la nae Isip asirau apimin la, ana la mña amial asape akusro sa ke ga, ana pupia sive nene pimi pranwo la sina, kila talilun make la ga amarmare.

³⁰ Ana pogos naŕa yeririna nae Israel lala amial apa la sane apa atol pupia kumali naŕa Seriko, amio kiena li na mara la naŕa asike loyuma e kana pupia kove naŕa amiyumaen e kilavaru telivi piora. E kiela naviawaena e Ntewa, la nae Israel amial atalivi e kumali nene pano tol legiena orai, pano-o tol legiena na olua, apisu naŕa Ntewa kila kove la nene amloru veraga.

³¹ Ana loyuma e kumali nene, sira tai suña ga, naŕa nanua sumo pe sira na mrapa, kiena kia Reap. Sumon, yar la lua navisu veveen yo kiena ne le Israel lala, la apa atapolou loyuma Seriko, ana pogos naŕa asike ea, sira nene ŕerewan la e mña yuma, miila la keviu paŕisi. Yaru taŕena la nae kiena yo, pe sinelan re avatanon Ntewa poli, ana e

pogos na mara, amarmare, ana e kiena naviawaena e Ntewa, Reap pe mare re poli, atamalia kiena malena.

32 Nane repita marua la p̃asia nãpa ape pur̃es nen yar naviawaena nakonua. Ana tekilia teva laa sane, vanon kia moki sike ga wa, sane yermarua la nene Kition, Parak, Samsen, Septa, amio Parin Sũpe Tepet, amio m̃ena Samiuel amio navisawalena tãpena lala, ana nepisu sane torok ga wa, pe aora torokin re poli nãpa nekilia nesiri plan kiela suniena la veve taaga e la punu ga.

33 Pe lelaga kemua, visae teloge ga sunena la nene na, apo na apo. E kiela naviawaena e Ntewa, kieta yermarua lala akila pupia sur la moki. Yoko tevisu nãpa akila mara ataulu purvanua m̃arera tãpena lala, ana akila nãpa yeririna na yo viowa lala monar ayum̃ae ataveve navisaluaena na po, ana am̃areran na tolen ya nãpa akilia asape Ntewa pisaar pan la. Yeririna tãpena lala akuwanla apito e p̃ilip̃ili na laion vena akan la, ana pe akan la re poli.

34 Akuan la e pupia kapi, ana tãpatete nena kekan la. Pogos lãpasia apane playu na mara, ana ãpure matan poga ga, a pogos lãpasia li na mara la akila kare la m̃a pano-o pe puriula m̃arera re si poli, lavis ga p̃isi. Ana siraunia, apisu ga nãpa apa sina metava, am̃arera

manene pãpisi, akila mara amio kiela li na mara na purvanua tãpena la nene, pano-o ataulu la, am̃ene plan la ãpasũpe sina.

35 Lala p̃as amarmare e pog m̃arera la nene, ana ola la atagin la, ana amilan ga Ntewa mla si ninula pan la sina, pisir plan la amal sina.

La sina p̃asia, nasinekar la akila yepe lalae moki pan la, a akilali la visae la avisave la pe amlelaga re si e Ntewa poli, yoko aligan la awasũpe la sina. A visae avisave asũña amlelaga ke ga e Yesu wa, yoko akila m̃arera la sane van la na wa.

Ana e pogos nene, yeririna lala kiena ne Ntewa asape visae akila m̃arera la ve sanene van la, poga ga, ana tãpatete aligan kiela Sũpe. Asitoñal ga asape e pogos nãpa visae naga visirplan la sina, la sinelan sum̃alen se marana nãpa akekara, a ve amawan re sina.

36 Lala p̃asia apiar la, ãpure la apa am̃e la e yometava e maran yar la nãpa apisa kare la ke pãpisi. La p̃asia, pogos nãpa apiar la, nane e sen urmi lala, akuan la p̃araria e yũña na koaena.

37 Lala p̃as sina ga, akove mom̃ar la, la p̃as apiliro la kom̃pas lua e sowa, p̃asia atem̃ar la e playu na mara lala. La nãpa visae ve amare re, la m̃ena ga sur m̃arera van la pa p̃isi. Pe kiela sur re poli, limala plas pãpisi, p̃isi na asi plan ga kulus

nen nane pona sipsip vena ayenia nakilaen yepela visusun. Sur la punu ga piowa lue ga pan la, a yar taþena lala pe apisuar la re nena ga, akila kare la keviu þisa.

³⁸ Pe mñala umña re poli, a pe kiela yo re naþa ava e poli, þisi na asumña amialaloro kar ga e yo mema a metava e tavie lala, asu kar ga e pulþe lala.

Nane yar na viawaena lala na sa nene. Yomarava nini na piowa manene la pan la, sa naþa tekilia tevisa tesape yomarava nini pe torokin re si yeririna wo la na sanene ase poli, yar la na sanene popon asumña ga mñala umña metava ma e peni.

³⁹ Tepisu sane la punu ga naþa tepisayu la pa rui, apane pog mñarera la mok paþisi, ana pe amlor re poli, asumñal mñarera ga, kila temnunu kilale kiela naviawaena e Ntewa keviu, a pe lelaga. Ana la ape na pog nane naviranarena marua nanua sumo, ana asumña amloge navisaarena wo lala kiena ne Ntewa, sane yoko naga kila mrapa naþa akilia atol malena naþa ve uro re, ana pe apisu re mras navisaarena nene molue pula poli.

⁴⁰ Ana Ntewa pisuveve sape popon kila mrapa viu tai van ita. Ana pitetalia Yesu pitom kila pae kiena yumñaena, kila sane la nanua sumo ne, amio ita, ita punu ga towar mras na visaarena kiena ne Ntewa nene e

mrapa ve taaga ga, a e pogos taaga ga.

12

Kilamarata sumña ga e Yesu, naþa naga mñarera manene pano taulu pogos mñarera lala

¹ A la punu naþa tepisayu la þaro rui, la na sane ape pupia purþes nen viawaena lala, asa ga pupia þegas nena naþa asumñal asumña apisuveve ita ke ne, asumña apisu ruru ke kieta viawaena, asape yoko tekirir va ve sanape. Sur ya naþa suwo ke kieta mrapa, monar teyaslua, a mlamulen viowa la naþa sumña piar kare ita ke ne, monar towarplania, ana toñareran kiririen e mrapa piavi naþa sike e marata, naþa sitomiena na ligana ve su re si e ita, kieta sitomen la ve piayavi ga.

² Tekira tevisuar manene Yesu, naþa sumñal sike e luas nen mrapa gare. Naga pe purþes nen mrapa na viawaena, a pe kana luas mñena ga, ana pogos naþa tesitomñalia, yoko la mñareraena van ita. Tekilia tesitomyu si pogos naþa naga þar ke yepe lalaea a naloge viowaena meta e lak torovia, naga sitom korenan ga pogos mñarera naþa naga pana. Naga mligan kiena sitomena mñarera su ga e pupia kekarena naþa sike e marana, kila mña pano-o tauluia, ana nanagane teke e lepasnena ne Ntewa na

řamarua, e pupia lelen a wa ma e peni.

³ Popon tesitomyu mña Yesu, e pogos nařa yeririna viowa la nene akuan make visen viowa la pania, sinela kar manene pařisi, ana naga tařan ga naga pano tol luas. Sanene, ita mña popon ve sineta maren re yuřaena vilaga, a tařatete temarau, ve tesitom re urmatanen ya nařa monar tekila.

⁴ Pona tesitom ke tesape temloge piowagan kilaen mara temio řelaga viowa ana torok yo narui, sineta mare, ana pe tetol re ya nařa Yesu kila poli wa, pe tesu wo li re mlamulen viowa poli wa, pano-o kata kuruta mlau e yepeta.

⁵ A popon ve sineta řesan re visena na iilaren nařa Arimata Ntewa pisa pan ita, sape pio ita sane narina lala, sape

"Naruu, visae nevisu popon sane naloge viowaena tai imi tol ko, ve ositom korenan re,

pona visae yam lařasa nevisu sane monar nela nakoaena van ko, kiorña sitomena ve lor re, komin kiau řelaga navian koena naga sanene.

⁶ *Visae la nařa sineu sii la, yam lařasa monar nekila aloge viowa,*

a la nařa nepe Arimala, yam lařasa monar nowela." Pakaiwa 3:11-12

⁷ Sanene, visae pog tai ovisu sane ve sanene van

ko, monar omarera, otamnan ga sane mrapa ke tai nařa Ntewa sinenan sape vian ko e narui, sinenan sape kila ruru kiorña malena ne. Ita punu nařa tepe ata, tesuřa tekila ke sanene pa narita lala, ana visae Ntewa pisu ita sane narina lala, naga monar kila mña ve sa ke nene van ita.

⁸ Sur nene naga yoko ita make tetolia, a visae ve kila re van ita tai, naga pisu yaru nena sane pe pe narin ruru re napo poli, naga pe narin yar nae ga koyo tai.

⁹ A nanua sumo, ita make ga, pogos nařa arimata la amla ke nakoaena pan ita, pe sinetan re poli, ana pe lelaga, nenaga ne tepisu kilale sane amesmes ga, a kila sane tesitom la va la sane. Ve sanene na, popon manene tevatanon Arimata e ninuta, tekekan ya nařa kila pimi mñalivin ita, vanon naga ke nene narui pe mrapa na malena.

¹⁰ Arimata lala amla ke nakoaena pan ita e kas la nařa tepe sisi ke ga wa, akila sanene komin asitom asape yoko wo la sane van la ke sina ga, ana pogos nařa Ntewa mla nakoaena pan ita, kila vena yoko wo ke sina ga van ita, vena ita mña ga tekilia tetol kiena malena wa.

¹¹ Nakoaena pe sur tai nařa e ke e kana pog na kusena, pe kiki re nena ga, melkalka pařisi. Ana sirau- nia, visae tetamnan naga vian ruru kieta malena, yoko war

mras napo lala, sane þelaga na momauena a sumarena, amio þelaga na waena a na mesmesuena.

¹² Ve sanene, visae sur ya naþa avitaweia, amiu akilali sane navisawaliena Aisea pisa sumo, naþa sape *“Avisir plan limamiu la naþa tayoi sike ne, akila la akulul sina, a purpur na lamiu la naþa miyuyuwawa ke ne, akila la añarera sina.”* Ais 35:3

¹³ Sanene, amiu mēna ga akila ruru si kiamiu mrapa la amesmes ruru wo, ana kiamiu laulu la naþa ayaloro atavevea, yoko lala ve viowa manene re la sane, ana yoko imi mārera sina.

Avisuar ruruia ve akila pal re mrapa

¹⁴ Sur lua na waryoen silaga la sanini. Tai, naga þelaga na ve erau woena amio yeririna taþena lala, a ta sina, naga þelaga na malena wa naþa yaru monar se ea visae sinenan sape visu marana ne Ntewa na maya.

¹⁵ Ana monar ayumāe mārera vena ve amiu yar tai naþa kirir mā pano-o þisi ga e mrapa komsusia, naþa pe tol re lemamiena kiena ne Ntewa poli wa. Ovisuar ruru mēna ga naþa ve narin þeligas melkalka ve imi tawa re e sinemā. Visae pere, þisi na kapuru war mras la ve moki naþa piowa e kionā malena, a kana kororak ne la ve kila kare re malena wa kiena ne li na lelagaena wa taþena lala.

¹⁶ Monar þelaga viowa na yermene amio sira ve imi re e amiu, a monar ve þelaga nasineþesan ruruen re Ntewa, sa naþa Esau kila nanua sumo. Esau nene, Ntewa kilologia naga pe mēaru kiena ne arimana vena kilia war lalimana ve kiena, ana pogos tai naþa visokaria, mlopon ponos nen pursi wo naþa wenla na vetokaki Sekop miyumāenia, ana mias lua sitomiena kiena ne Ntewa e kiena malena, pisa pa wenla, pisape “Ei, ola pursi nene im van inu nagane, a lalimana ne ata make ga naþa pe kiau, ana nela vaniko.”

¹⁷ Ana sa naþa tekilia þa rui, siraunia Esau pisa sape yoko war maran si lalimana ne arimana ve kiena, ana apisalupar ga, vanon naga þiliwilin plan rui. Ana mloge piowagania, tagi pano-o kila þele ga rui. Naga sitom ke sina ga, sape sa ve kila re ga, ana nagane kilalu rui.

Tavie naþa Sinae na yomarava, amio tavie naþa Saeon nae peni

¹⁸ Ana popon tesitomli si ve tokak ga e lepas nen navisaluaena na sumo wa, amio lologena wo kiena ne Yesu Kristo naþa pimi ga na wa. Sur lalua nene pe taþena paþisi, ana sur nene tekilia tevisu kilale e kala tavie la lua.

Tavie na navisaluaena marua, nane Tavie Sinae, naþa na yomarava ga nini. Kieta li marua le Yu lala akilia apisu e kilamarala,

ana apisu sane pe pupia yo wa na marauena, naþa kap mñeke ea a kana pulþalu ne lala yo malolo ga rui, amio kan yaku nena naþa yemalolo kalo make ga, a lagi tai miyui lue ga ea.

¹⁹ Ana pupia kana kuma-sua nena miyelyelu mñalia, ana amloge pulgo tai pis naþa urmi paþisi, kila sane amarau paño-o, atag asape ve visa re si sur tai van la.

²⁰ Apisu sane yo nene pe wa paþisi, akranwo ruru nena, sane visae sur mal ya naþa waro lavisin tavie nene, kus pal laea, yoko monar akoveñaria.

²¹ Ana yermarua Mosis pisu sur la nene, naga mñena marau, pisape “Lelaga naþane, nemiyuwawan ga marena.”

²² Naga nene tavie wa na navisaluaena marua na sumo, ana nanagane na pe tepa re si e poli, tepim e tavie wa viu na lologena wo nene na Tavie Saion. Naga sike ma e peni, naþa pulkumali kiena ne Ntewa mali mñeke ea, naga pe Yerusalem viu ne nae yo mava. Naga pulen ga navisi lala, mok na mok naþa sane apulopule ga, naþa asuvileviles kar ga vena kilaen yauena na kekarena.

²³ Ana likan la, ita þegas na li na lelagaena wa la tesike lele taaga ea, naþa ita tepe sane mñearu lala kiena ne Ntewa naþa teþar lalimana. A amio ita mñena, ninuna ne kieta yar mare lala asike ea, nane

la naþa amesmes ruru pa rui e yomarava, ana pogos naþa amare, aþure plan la apa atol luasnen mrapa natamaliaena, naþa apa asu ruru e yo nene. A yaru nalipereena mñena tai totano teke metava e yo nene, naga pe Ntewa na sur make ga.

²⁴ A amio sur wo taþena la naþa asike e kieta kunus wa nalologena wo nene, tekilia tevisu Yesu, amio kana kuruta naþa mlau, naþa apeven pa e losineta lala vena kila temekiki. Kana kuruta nena, pe sa re kuruta kana ne yermarua Epol nanua poli, naþa asape kuruta na ween yaru, a kuruta na kilamaranen napiowaena, ana kana ne Yesu naga pe kuruta na tamaliaena yaru, a pe kuruta na viewoena. Yesu kila po paþisi wa, naþa sumal su likan Ntewa amio yaru, kila kiela naviranarena viu lalua sumalu ruruia, vena kila lalua ave erau wo sina.

Ayagogon ruru pulgona ne Ntewa

²⁵ Navisaluaena marua, naga sane visena na kilapegeena ta naþa paeme e yomarava nini, a lologena wo, naga sane visena na kilapegeena ta naþa pitom ma e peni. Ana la naþa apilon mñasila pan navisaluaena marua nene, taþatete nena aurmataen nakoaena þisa, ana visae ve sanene, yoko ve sanapen la naþa apilon mñasila pan lologena wo? Yoko taþatete nena aur

matan ve tokaki. Visae ve sanene, popon teyagogon ruru pulgona ne Ntewa, telogearia.

²⁶ E pogos naña Ntewa pis pa yermarua nasumo la nene, kiena visena urmi pañisi kila yemninu, ana siraunia, kiena visaaren tai pisa si mon metavana, sape

*"Yoko yam si tai nokululun
make yo punu ga, ve
yomarava re ga nini, a
amio make yo la ne ma
metava yam veraga."
Akai 2:6*

²⁷ Visena naña pisa e nini, naña sape "Yam si tai," naga pisa ke sur keviu ta ne. Naga kana kinasa sape Ntewa kululun yo yam tai rui, ana kiena sitomena mārera sike ga wa sape kululun li si yam tai ana visu ruru li make ga suria. E legiena maro yoko kululun wowa yomarava nini, amio sur make naña naga sii la sike ea, ana yoko sur naña tañatete kululun rovia yoko sumāl mārera sulue na sike ne.

²⁸ Sur ga tai naga kilia su lue na sike ne sanini, nane nasuñenena kiena ne kieta Ntewa nena, a potena pañisi naña mligan kieta malena su ruru sike loyuma ea. Popon silaga tekila lotena wo tai vania naña kilia kekarania, tepisu kilale naña naga pe na wa pañisi, tevatanonía.

²⁹ Komin kieta Ntewa naga kapi ke nene narui, naña kilia sikap van make sur punu ga.

13

*Pelaga la naña Ntewa
kekarania*

¹ Visen si lañas nini vena iila amiuena, naga sanini. Popon asuma akekarani amiu lue ga, sa naña kam na ape mratava taaga ga amio Kristo.

² Ana ve akekarani amiu re ga, akekarani ke mēna wolawa lala, akekarani naña avisuar la e mamiu uma lala. Popon akilakila sanene, komin pog lañasa, kam na aminue ga, ana wolawa la naña apisuar la ke ne, la na navisi kiena ne Ntewa ke la narui.

³ Asitomāl la naña asike e yuma nakoena, awar pae kiela naloge viowaena lala, sa ga naña akoven amiu mēna apa asike amio la. Kam na ve sinemiu pēsan re mēna la naña yar tañena la asuma akilakila kare la ke silaga, komin ita punu ga tesike e yomarava nini, a monar tokus pae pogos mārera la naña yoko tevisua.

⁴ Popon yar make ga avisu kilale pelaga na talopaena naga pe sur wo a pe sur wa mēna ga, a komin sur ne nanene, pe pon re si kororak tai imi kila kare tog naña añaenia pe mēla lalua naña atalopa, komin lalua apisaaria asape yoko ve aure re si tañena. Yoko Ntewa la na lipereena va la naña amiyalyal kar ga, sane li na talopaena naña akila kolau,

pona yar viu la naŭa akila lau.

⁵ Ovisuar ruruia naŭa ve oligan re kilavaru imi ve suri na sumo e kioŭa malena. Popon okila ko okekaran ga narin ya naŭa teke e lumoŭa rui, komin navisaarena kiena ne Ntewa naŭa sike pa rui, pisa sanini, sape

"Taŭatete neligan ko yam tai, taŭatete nevilon m̃asuu van ko." Lev 31:6

⁶ Ana pogos naŭa tesito-myū si naga nene, mla si naŭareraena pan ita, vena tevisawal visena naŭa sike e Tus na Yauena lala, pimi pe kieta visena, naŭa tevisave

"Yar na iila ruru inena, naga Ntewa na mava ga, ana ve nemarau re si narui, yoko yar taŭena kilia kila si ya ne viowa van inu ne?" Yauena 118:6

⁷ Sur taŭena, popon asitoŭalar m̃a kiamiu nasumonena lala, naŭa apisawal ŭesan visena kiena ne Ntewa pan amiu. Avisu veve ruru mras naŭa molue kome ŭelaga wo na kiela malena, a akila ga nono na kiela lelagaena m̃arera e kiamiu malena lala.

⁸ La amlelaga ruru po, ana ita m̃ena tekilia telelaga, komin Suŭe Yesu Kristo naga piloulou re pogos tai poli, naga maran taaga sa ke nakoneva, ŭane, a peni, sulue na sike ne.

⁹ Popon tevisa m̃ena tevisave avisuar ruru amiun visena kar taŭena lala amio

navian wowenen lala ve aim aure plan amiu re vetan kove wo naŭa kam na asike pae rui. Yar laŭasa asitom manene la e ŭaŭagena wa lala, amio kala kinanena ne lala, ana kinanena la nene taŭatete nena iila kiela malena lala. Sur taaga ga naŭa kilia kila sineta la m̃arera ruruia, nane lemamiena kiena ne Ntewa pimi pan ita.

¹⁰ Kinanen la ne tai ne sanene, naga nane kilam̃iu na kuŭaŭaena lala naŭa yaru wa la akuan ke e wonta. Amlenwoia, akila pa yuŭaena la e narui, ana sirauia akania sa naŭa akinan kala ke narui. Yar wa la nene la amal ga e kinanena na wonta la nene, ana ita naŭa temlelaga e Yesu, ita na pe tekinan re e wonta nene poli, ita na kata wonta taŭena m̃eke na, naŭa temal e kana kuŭaŭaena nena naŭa akuan su ea, naŭa yar wa la pe apisu kilale re poli, a la taŭatete akinana ea.

¹¹ La asum̃a akila ke kiela kuŭaŭaena la nene, ana tai na pe taŭena towe laa sane, sa naŭa asape kila totou na marena kiena ne Yesu, kuŭaŭaena nena naga naŭa asape na lakorenanena na viewoen mlamulen viowa, ana pogos naŭa ŭarin yar wa kila naga, naga pe kus make re tas nen sur mal pa loyum̃a naŭa pe yo wa manene poli, ana ŭar ga kana kuruta, pa mligan se wonta. Ana tas nen sur mal nena, akuslua si

petan umña, akus pa vanua, ana askapia.

¹² Naga sa nenaga naña Yesu kila, naña akus mēna naga pa vanua e purkove na pulkumali, akila mloge mña piowa pano-o kana kuruta mlau make nenaga, naña pe mlau koren re poli, ana mlaun naña kila ita kiena yeririna lala tepim tepe yar wa ruru nena napo lala e marana ne Ntewa.

¹³ Ana komin naña Yesu kekaran sape kila ve sa nene vanon ita, ita mēna ga monar tekekaran teva tesumāl tesu temio naga vanua e umña, yar la avisu kare ita sa naña apisu kare naga, tokus naloge viowaena ve sa ke ga naña naga kusa.

¹⁴ Visae viowa ga van ita e yomarava nini sanene, sanene na pogaga ne, komin naña pe tesitom re tesape yoko tesike e pulkumali tai e nini ana tesulue poli, ana temligan kieta sitomena sike ga e mñata umña napo e pulkumali viu naña tepanon ke rui.

¹⁵ Popon kemua tesitomāl lue ga naña Yesu kila po manene la pan ita, naga pietavan ita e mrapa rui ana silaga tekilia tevisa potena va Ntewa vanonia. Ve tekila re kuṽaṽaena e sur mal la vania, ana nalaena tai toña ga naña tekilia tela luen ga van silaga, naña yoko kekaran vaṽisi, naga nalaena na yeluarena. Tesumña tepisirlua ke kiena kia sanene, ana visena na

gota ne lala sa ga mralak tai naña kiki ruru nena po pania.

¹⁶ Visae sanene, ve sineta ṽesan re naña tekila yumñaena wo lala, komin naga sane kuṽaṽaena naña tekilia tela va Ntewa. Tai naña naga kekaran manene la sane, naga sanini, sape tekila luen ga wo va yar taṽaena lala, tekekaran ga naña teviovion kieta sur la temio la.

¹⁷ Sur si laṽasa, sane monar telogear kieta nasumonena lala, monar tekekaran ga naña tesu vatanon kiela visena lala. La aṽion ke paṽisi naña avisuar ruru ita, komin naña pupia yerkawa kerkeviu la naña asu metavan la asumña apisu veve ke kiela yumñaena a kiela ṽelaga mēna lala. Visae kieta nasumonena lala, kiela sitomena la marmare, ana yoko yumñaen make ga va viowa nenaga, ana visae telogear ruru la wo, yoko kila yumñaena ve urmi manene re van la, akekarania, ana yoko wo manene mēna van ita, yar na yumñaena lala.

¹⁸ Pogaga, lavis ke visena make la ṽisṽis narui, ana sinemimin mesape meviun mēna tan amiu mesape asitomāl imimi e kiamiu leniena lala, vanon yomārera naña mesike e nanagane. Pe mepisu re sur tai piowa teke e imimi poli, kiamimi sitomena la mērarava ruru ga, a mesumña mesumñalu mārera lue ga mesike e

þelaga wo la naþa mesmesu e maran yar lala.

¹⁹ Ana sineun nesape visena la nene akila ruru vilaga, vena nekilia neviaþa e nini ve ve piavi re nowasuþe si neimþas pun amiu.

²⁰ In na nesumþa nemlen wo amiu ke mþena ga, nesape yoko Ntewa iila amiu. Naga pe Ntewa na sumþare, naga pe Ntewa naþa sinena miye ita kiena sipsip lala, ana pitetalia kieta Suþe Yesu pitom e yomarava nini, pitom pe yerkawa na visuaren kieta sipsip lala, kana kuruta mlau vena visirluaen naviranarena viu naþa yoko sike sike nena. Naga pe Ntewa mþena naþa Yesu tamþan kiena malena pania, ana naga þerelua petan marena, pisirlua malia sina,

²¹ ana noþasine naga nesape yoko la sur nowo make ga naþa kam na sinemiun ke nanagane vena kilaen kiena yumþaena e yomarava nini sa naþa sinenania. Naga sumþa miyumþae ke e kieta malena la pe ve taaga, komin Yesu Kristo sumþa miyumþaen ke kieta þelaga wo vim ve sa naþa naga sinenania, ana yoko teieluar manene naga vanon vano-o taþatete þisi, Sanene.

²² Na mratava pun inu lala e Kristo, nesiri mþaki nini piþmasu pan amiu, pona visae ve ve piavi manene re yo, ana visae avisu ve sanape kam na ve sinemiu karin re, ana kam na ala

kiau visena na iilaen la naþa sike ea.

²³ Sineun nesape nevisawal van amiu aloge kieta wolai naþa Timote, amligan lua si naga molue petan yumþa nakoaena rui. Visae ve ve piavi re imi kom e nini, yoko imimi lua, meimþas mevisuveve amiu.

²⁴ Sinemimin mesape avisawal va kiamiu nasumonena lala, amio mþena yeririna taþena lala kiena ne Ntewa, avisave mepiun ke mesape la asike sanape, asururuga pona sanape? A le Italia la naþa asike e nini la mþena sinelan asape avisa pokolemalo van amiu.

²⁵ Kiau visena maro nae e nini, nane nesiri van amiu narui, nesape yoko lemamiena wo a sinewo kiena ne Ntewa sike amio amiu make ga.

Maki Naña SEMES Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Semes, naga kiena visena wo lala naña vena vianen yeririna lala kiena Ntewa naña asu tetai asike e yo punuga e yomarava nini. Semes naga kila totou la mokliu e kiena visena vena iilaen yaru lala, vena atol sitomena a kiliaena wo lala. E maki nini, naga pisayu suri moki naña nalelagaena lala monar kiela sitomena tolia a monar akila. Naga sape nalelagaena naña limana korena, naga monar kekara pogos naña visae Ntewa visirlua naga va metava, a nalelagaena naña kiena suri moki, naga monar kekara pogos naña visae Ntewa ligana naga vito su tano. A pisayu pelaga wo naña yaru monar kila, a naga sape lelagaena a yumaena, suri lua nene lalua monar akiriri lele taaga. Pisayu mena sape yaru naña kila ke pelaga wo na iilaen yaru tañena, yoko kiena lelagaena marera.

Semes pisayu suri lala na kilalien yaru lala, a naga sape yaru naña suri la aimi akilalia, ana naga sumã puarar ke pelaga mesmesu, naga kilia loge wo. Pisa

sape nalelagaena monar ve tañan re gona visa suri viowa, ana monar yeluar ga Ntewa ea. A pisayu manmaruaena naña Ntewa kiania, amio pelaga tañena lepas naña po, sane pelaga kiena yaru naña kila kiena sitomena pito ga tano, pona kila kiena sitomena piyavi. Pisayu mena pelaga lapas naña piowa, sane yaru la asumã apeveyu, apilave papisi, amila nakoaena pa yaru tañena, pona akila kiela sitomena pa metava.

E maki nini Semes pisayu lotena naña navisatameena sike ea, a suri keviyu si tai, pisawal ruruia naña lelagaena amio yumaena wo, suri lua nene monar asike lele taaga e maliena kiena yaru naña lelaga, ana nanini naga taveve sitomena kiena Ntewa.

Kompasnen tusi la na nini

Visena pesa 1:1

Pelaga na lelagaena a pelaga na manmarua 1:2-8

La naña limala korena a yaru na suri moki lala 1:9-11

Suri na kilalien lelagaena kiena yaru 1:12-18

Yaru naga monar loge visena kiena Ntewa a monar kila suri la naña visena nini pisa 1:19-27

Visena na kila woen yaru pisu suri piowaga e yaru tañena 2:1-13

Lelagaena a yumaena wo 2:14-26

Li nalelaga monar visuar
ruruia e kiena visena
3:1-18

Li nalelagaena a þelaga
lala na yomarava 4:1—
5:6

Suri taþena la naþa Semes
pisa 5:7-20

Visen þesia

¹ Inu Semes inu nepe
yaru na yuþaena kiena ne
Ntewa, a kiena ne kieta Suþe
Yesu Kristo, naþa inu nesiri
luþaki nini pimi pan amiu
naþa amiu lus nae Israel lala
lualima taaga pa lua naþa
amiu asutetai asu ke e narin
þegas lala e yo punu ga e
yomarava nini. Inu nepiun
nesape sanapen amiu asu
pogaga pona amiu na asike
sanape?

Naviawaena amio naman- maruaena

² Puruvi lala a vineu lala,
pogos naþa na kilaliena lala
imi e amiu, amiu na akilia
avisu la sa naþa suri naloge-
wona.

³ Nanene na sa naþa
amiu akilia, pogos naþa
suri nakilaliena naga kilali
kiamiu naviawaena lala,
ana amiu atauluia, nanene
kila kiamiu naviawaena
imi mārera manenea vena
suþalu sulue.

⁴ A pogos naþa amiu
asuþalu mārera sanene,
nanene naga kilia kila
kiamiu maþena mesmesu
ruru wo vaþisi marua ruru
nenaga a ule ruru e suri wo
la punu ga, pe þelaga wo re

tai naþa naga pe kiena re
poli.

⁵ Ana visae amiu yaru
tai naga sitom pisape kiena
manmaruaena ve tokaki ga,
naga monar viun tan Ntewa
e kiena leniena, ana Ntewa
kilia la van naga. Vanon
naþa e þelaga kiena ne
Ntewa, Ntewa naga taþatete
visi viowa va yaru naþa
naga viun suri tania, vanon
Ntewa naga mlaluen ga
nalaena wo silaga e kiena
sinewo.

⁶ Ana pogos naþa yaru
viun suri sanene e kiena
leniena, naga monar lelaga
mārera, naþa naga ve sitom
þele re sina, vanon naþa
sitomena kiena ne yaru na
sanene naga sane sive naþa
lagi miyuia kulkululu, lagi
suþa supon kare ga pa e yo
punu ga.

⁷⁻⁸ Yaru na sanene, kiena
sitomena peve lua, a kiena
þelaga lala kar ga, ana yaru
na sanene taþatete si sitom
visave þisi na la suri wo tai
e Ntewa.

Yaru la naþa kiela suri re poli, a yaru la naþa kiela suri la moki

⁹ Kieta puruvi laþasia li-
mala korena ga, pe kiela suri
re poli, ana la popon awar-
war la vaþisi naþa Ntewa
pisirlua kiela sitomena pa
metava,

¹⁰ a kieta puruvi taþena
mēna ga lala, naþa la kiela
suri moki, ana la mēna ga
popon awarwar la manene
vaþisi, komin naþa Ntewa

naga kila kiela sitomena la sike ga tano. Lala akilia akekara sa naþa la apisu kilale asape yaru naþa naga kiena suri moki, naga sa ga naþa meme tai naþa to yam plas ga.

¹¹ Pogos naþa mrae pa metava, naþa yo pisun paþisi, ana mlege meme la nene la apimi ameu, ana akekapili pito tano ana maran meme la nene kokovio. A e þelaga ke nene, e pogos naþa yaru na suri moki lala asuþa akilapolo ke kiela kilavaru lala wa, ana þisi na la aloru mēna ga akokovio.

Nakilaliena lala

¹² Yaru naþa suþalu mārera e nakilaliena lala naþa aimi e naga, navisa ruruena sike e naga, vanon pogos naþa naga taulu suri la nene þisi, ana Ntewa yowauia ruru naga e nalaena wo tai, naþa naga namalena nene naþa Ntewa naga pisaaria þisi rui pan la naþa la asitom manene naga.

¹³ Visae nakilaliena lala imi e amiu, ana la ataþali amiu, ana amiu na ve avisa re avisave "O, nataþaliena la nene la amolue e Ntewa." Amiu taþatete avisa ve sanene, vanon naþa taþatete suri viowa naga kilia taþali Ntewa, a þelaga nakilaliena yaru Ntewa naga pe kiena þelaga re nene poli.

¹⁴ Nataþaliena la nene apimi mārera e yaru, e ga e pogos naþa kiena

nasinenanena viowa ga naþa kila luþeluþe naga, ana pure naga pano.

¹⁵ Siraunia, ana nasinenanena viowa nene naga pitovi pimi keviu ana naga þar narina, naþa mlamulena viowa, a siraunia, pogos naþa mlamulena viowa nene naga mēna ga pitovi pimi keviu, þisi na naga mēna ga þar narina, naþa naga marena.

¹⁶ Kiau puruvi wo lala, þisi na amiu avisuar ruru amiu, ve ataþan re yaru la aimi avisa kotalia amiu, naþa la avisave "Nataþaliena naga pimi e Ntewa."

¹⁷ Amiu na monar akilia sa naþa suri wo punu ga, a nalaena tanea punu ga, la amolue ma e peni la apitomi e ita. La amolue e Ntewa naþa naga sii suri lala punu ga naþa la apivavaga ke e sinapane, suri vivavaga la nene naþa la akilia avilolou la silaga, ana naga kiena þelaga pe pe taþena re nena pogos tai poli, naþa naga taþatete vilon māsina van ita pog tai, vena ligan ita tesuþa ga e yemalolo.

¹⁸ Nane Ntewa ne nanene naþa sane kiena sitomena ga, naga kila ita tepimi tepe narina, komin naþa ita temlelaga e kiena visena lelaga, vena ita na sa naþa teve mras þesia na yeririna moki lala naþa þisi na lala alelaga mare e Kristo sirau.

Ita monar telogear visena kiena Suþe

¹⁹ Kiau puruvi wo lala, þisi na ve sinemiu þesan re

visena nene, naþa apisape yeririna punu ga monar avitaþilin yagogoena, a monar avis male ga. A monar ve avitaþilin re mēna ga sinekarena,

²⁰ komin naþa nasine-mimiena kiena ne yaru, naga taþatete nenaga kilia kila þelaga namesmesuena kiena ne Suþe imi kate pog tai, peraga.

²¹ Ve sanene, amiu na monar akoven plan þelaga namname lala, a yuþaena viowa lala e kiamiu malena la wetelu, a amiu monar aligan kiamiu sitomena suþa vatano e Visena Wa naþa naga kilia tamalia amiu, naþa Ntewa naga mapila e losinemiu lala þisi rui.

²² Amiu monar akila ya naþa Visena Wa nene naga pisa, pe pon re naþa amiu asuþa avisa kotalia amiu ga poli, naþa amiu asuþa ayagogonia ana amiyagogo korena ga e Visena Wa nene, amiu pe akila re suri la naþa pisa ke poli.

²³ Nanene sa ga naþa yaru tai pisu marana e wii naþa ato e kilika,

²⁴ naþa pogos naþa naga pure petania, pog plas laa ga nene, naga sinena þesan ke sina ga marana pisape mē naga marana sanape wa.

²⁵ Ana yaru naþa naga pisu ruru loyuþa e navisaluaena wo nene naþa naga kilia wereplan ita e mlamulena viowa, a naga yagogo ruru ea, naþa naga ve yagogo korena re ga þisi sinena

þesania, ana naga logearia a naga yuþaena, yaru ne nanene narui þisi na Ntewa naga visa ruru naga e kiena yuþaena punu ga.

²⁶ Visae yaru tai naga sitom ke sape naga pe yaru mesmesu nalelagaena tai, ana naga pe þuarar ruru re purmenena poli, naga suþa pisa kotalia ke sina ga naga, a kiena nalelagaena pe suri korena ga.

²⁷ Ana þelaga na lelagaena naþa mesmesu ruru po, a naþa naga pe lelaga kemua naþa po e marana ne Ntewa, naga sanini: þisi na amiu aialiali ninuyu lala a letano lala, vena aiila la e kiela malena mārera lala, a amiu auarar ruru kiamiu malena mārera vena þelaga viowa amio kororaki lala na yomarava ve atolkare amiu re.

2

Amiu na ve awaveve re yaru lala

¹ Kiau puruvi lala a vineu lala, sa naþa amiu apiawa e kieta Suþe Yesu Kristo, naþa naga pe Suþe Nawarwarena, þisi na amiu ve awaveve re yaru lala, naþa amiu akila wo van laþasia, a amiu akila viowa van laþasia.

² Sa naþa visae yaru la ve lua, aimi loyuþa e kiamiu yuþa na leniena, tai naþa kiena suri la moki naþa mēna kulsota miyowau ruru po a naga miyen piataliga tai naþa pe kol teke e mrasilmana, a naþa taþena naga

pe kiena suri re poli, naga m̃ana kulsota la pororo ga, ana p̃isi na amiu ve akila re ve taṽena van lalua nene.

³ Pe pon re naṽa amiu asitom manene yaru naṽa naga mien kulsota naṽa miyowau ruru po poli, naṽa amiu aure naga va e yo naṽa po a avisa vania avisave “Paraga lelem̃a napo nanene, imimi sinemimi mesape ko ototano e yo nene,” a e yaru taṽena nene amiu avisa ga avisave “P̃isi na ko osuṽalu ga osuṽa varau e naṽa, visae peraga oto ga tano e naṽa.”

⁴ Pogos naṽa amiu akila ke p̃elaga la ne sanene, amiu na asuṽa apisuvisu yaru laṽasia la apo, a yaru laṽasia la apiowa ga, nanene na vanon ga suri la naṽa la amien ke ne, a kiamiu navisuena na sanene naga pe p̃arpoyo re nena e sitomena wo nene poli.

⁵ Kiau puruvi lala, amiu aloge inu. Yeririna la naṽa na yomarava nini la naṽa limala korena ga, Ntewa naga pure plan la nene la ape kiena, vena naga kila sa naṽa la kieta suri wo lala e lepas nen kiela nalelagaena lala. A Ntewa kila m̃ena ga ve sanene vena akilia ava ala kiela lalimana lala e nasuṽenena kiena, sa naṽa naga pisaar p̃isi rui pan la naṽa asitom manene naga.

⁶⁻⁷ Ana amiu na asuṽa apisuvisu ke yaru la naṽa la limala korena la sane ape kororak ga. Ana amiu na

asitomyulia: ?A la naṽa la asuṽa aṽene amiu ke ne naṽa la asuṽa aṽure amiu ke apa kumali? ?A li pe m̃ena ga la naṽa la asuṽa apiuelin amiu ke e kia keviu wo nene naṽa Ntewa naga mligan e amiu? Nanene na pe yeririna re la naṽa limala korena poli, ana nanene na yeririna la naṽa kiela suri moki.

⁸ Mrapa mesmesu naṽa amiu ataveve e nene naga sa naṽa purṽes nen navisalu-aena kiena ne nasuṽenena kiena ne Ntewa pisa naṽa naga pisa pisape “Ko na ositom nalavis puṽa lala, okila wo van la, ve sa ke ga naṽa ko na ositom ko m̃aga.”

⁹ Ana visae amiu asuṽa apisuvisu ke yeririna lala aweveve la ke sanene, nanene na amiu asuṽa amlamula ke piowa nene ne, a navisaluaena kiena ne Ntewa p̃isi na naga liṽere amiu visae amiu na ape yaru na kilaroen navisaluaena.

¹⁰ Komin yaru naṽa naga kilaro ga visena kiena ne navisaluaena ve taaga ga, naga kila ke mlamulena viowa ne e marana ne Ntewa, naga sa naṽa naga kilaroro make visena kiena ne navisaluaena la nene punu ga p̃isi narui.

¹¹ Komin Ntewa nene naṽa naga pisa pisape “P̃isi na amiu ve ataṽa re kolau,” nanene na Ntewa ke ga nene na wa naṽa naga pisa pisape “P̃isi na amiu na ve aweṽar re yaru.” A visae amiu ve ataṽa re kolau

ana amiu awem̃ar ga yaru, ƣisi na amiu na ave yaru na kilaroen ga navisaluaena narui.

¹² E pogos na liƣereena, ƣisi na Ntewa naga ve la re nakoaena van amiu sa naƣa ƣisi na naga la van yeririna viowa lala, ƣisi na naga ure plan amiu e nakoaena nene narui. Komin suri ne nanene, kiamiu visena lala a kiamiu yuṃaena lala naga monar ve sa naƣa amiu na pe akila re suri tai naƣa mesmesun naƣa amiu akus nakoaena vanon poli.

¹³ Nanene na komin naƣa Ntewa naga sinena mie amiu, a kiena nasineyeena nene naga ƣisi na yumuvanlua naliƣereena naƣa naga mesmesun naƣa amiu akusia. A pogos naƣa Ntewa naga ƣisi na liƣere yeririna la naƣa la pe sinela mie re yeririna taƣena poli, ƣisi na naga ṃena ga taƣatete sinena ye la.

Pelaga na viawaena a na yuṃaena wo lala

¹⁴ ?Puruvi lala, sanapen naƣa visae yaru tai naga suṃa visa ke visave naga piawa ke e Kristo, ana ƣisi na naga pe kila re yuṃaena wo la poli? ?ƣisi na kiena naviawaena ga nene naga kilia tamalia naga, pona peraga? Nanene na, taƣatete suri wo tai kilia molue kome kiena visokanena naviawaena kiena ne yaru na sanene.

¹⁵ ?A sanapen ṃena ga naƣa visae kieta puruvi

laƣasia amio vineta laƣasia naƣa la pe ṃala kulsota re poli, a la pe kala kinanena re poli?

¹⁶ Visae amiu yaru tai naga visin sineyeena van la visave “Ntewa naga visa ruru amiu, amiu na ve miava toḷ amiu re, a ve viso kar amiu re,” ana naga pe mla re nena suri tai pan la poli vena ila la, visave ve sanene pogaga ne pona pe po re nene poli? Peraga, kiena visena na sanene ana pe visena korena ga.

¹⁷ A kieta naviawaena na sa ke ga nene narui, naƣa visae naga suṃa naga taaga, a ve yuṃaena wo lala ve su re amio, ana kieta naviawaena nene pe naviawaen korena ga, mare ga ne.

¹⁸ Ana pona ƣisi na yaru laƣasia la aloge visena nene, ana ƣisi na la akilali naƣa avisataṃea avisave, “Naga pogaga, ana pe sa re nene poli. Ana naga sa ga naƣa yaru laƣasia, la ape yaru na viawaena, a yaru laƣasia, la ape yaru na kilaen yuṃaena wo lala.”

Ana ƣisi na inu nevisataṃe la nevisave “Visae inu nevisu ko naƣa ko ovisa ovisave ko na ope yaru na viawaena ga, ana ko na pe yaru na kilaen re yuṃaena wo la poli, ana ve sanene ƣisi na taƣatete nevisu kile tai naƣa sane naviawaena kiom̃a pe lelaga. Ana visae ko ovisu naƣa nesuṃa nekila ke ƣelaga wo lala, nanene kilia kila merarava van ko

sane kiau viawaena naga pe lelaga kemua.”

¹⁹ Ee, inu nekilia m̃aga naṗa ko omlelaga naṗa Ntewa taaga ga sike na, nanene na po paṗisi nene. Ana nevisa van ko, yermare m̃ena ga lala la amlelaga sa ke ga, ana la asum̃a amiyuwawa paṗisi vanonia.

²⁰ Sa naṗa nesum̃a nepisa ke ne, yaru naṗa naga pisape naga piawa m̃aga, ana pe kila re ṗelaga wo la poli, kiena naviawaena nene pe suri korena ga, yaru na sanene na pe wowe ga nene. ?Pona amiu sinemiun asape nevisa meraravanli la suri nene sane wa?

²¹ Pogaga, amiu asitomli repita naṗa Epraam ne. ? Ntewa naga kila Epraam naga mesmesu e marana vanon ya ne? Nanene komin naṗa Epraam naga ṗere narina naṗa Aisak, piar naga e wonta, ana tam̃an narina nene pisape kila kuṗaṗaena ea va Ntewa.

²² Amiu apisu ke ne, e lele nene ita tevisu naṗa naviawaena kiena ne Epraam a kiena yum̃aena lala, ana suri la lua nene amiyum̃ae ga lele taaga. Kiena yum̃aena lala la akila sane kiena naviawaena naga pe lelaga ruru kemua naṗa lelaga,

²³ a suri nene naga kila Visena Wa pe lelaga kemua, naṗa pisa pisape, “Epraam naga piawa ke e Ntewa, a pe miasi suri ne nanene, Ntewa naga kila Epraam mesmesu amio naga.” A nanagane

ita tesum̃a tepio ke Epraam tesape naga pe erau kiena ne Ntewa.

²⁴ Komin suri ne la na nene, ita tekilia tekirawal sane Ntewa naga kila yaru mesmesu amio naga komin kiena ṗelaga wo na malena m̃ena ga, pe komin re ga kiena naviawaena poli.

²⁵ A amiu asitomli Reap nene, nanua sumo naga pe sira na mrapa ga tai. ? Ntewa kila naga mesmesu amio naga vanon ya ne? Nanene vanon naṗa naga pisuar ruru le Israel la lua nene naṗa lalua apim vinau ga apisape avisu kilia Seriko. Naga ṗerewan lalua nene e m̃ana yum̃a, a ṗisi na naga kipian lalua nene e mrapa taṗena tai vena lalua akilia aure ana awasuṗela si akom ea.

²⁶ Pogaga, ana sa naṗa tas nen yaru naṗa naga pe ninuna re poli, naga mare, naviawaena m̃ena ga, naṗa pe ṗelaga wo re laṗas ayum̃ae veraga amio poli, naga m̃ena ga mare ga.

3

Ita monar touarar ruru purmeneta

¹ Puruvi lala a vineu lala, pe pon re naṗa amiu ve moki akilali naṗa auarar yum̃aena na vianena e yum̃a na lotuena la poli, vanon naṗa amiu akilia m̃aga, e legiena na liṗereena, ṗisi na Ntewa naga kila naliṗereena van imimi navianena lala ana m̃arera laa sane.

² Visae yeririna tai naga pe kila pal re kiena visena pogos tai poli wa, yaru nene naga po na po, naga kilia p̄uarar ruru kiena malena wetelu. Ana peraga, ita punu ga ita tesuñña tekila pal luen ga kieta visena lala silaga.

³ Popon ita tesitomli narin pototo nene naña ita temligan pa teke e logon wosi. Pogos naña ita temligania, ita na tekilia tekila wosi nene logear ita, a ita tekilia tevilon pupia tas nen wosi nene naga va e yo naña ita sinetan tesape naga va ea.

⁴ A ita na tesitomli m̄ena ga waa lala, naña pe suri korena ga naña aurmi pañisi, a pona pupia lagi miyuia ana sinenan pisape supon vano, ana narin p̄eligas ga, naga kilia kila pupia waa nene va e yo naña yaru na uararen p̄eligasia naga sinenan pisape va ea.

⁵ Purmeneta lala naga sa ke nene narui, naña la ape narin suri ga tai, ana la akilia avis molmolue ve keviu vañisi.

Amiu na asitomli, naña narin m̄au na kapi ga tai, ana naga kilia kekan ga pupia laki lala e pupia yom̄arua tai.

⁶ Ee, lelaga kemua, naña purmeneta naga sane kapi ta ne. Kom̄pas nen tasneta la moki, ana purmeneta naga ta naña suri viowa punu ga na yomarava nini la apule manene la ea, a kiena naviowaena la nene la

asuñña akila kare make kieta malena wetelu. Purmeneta nene na suñña mla ke kapi e lele na loge viowaena, a naga suñña kila ke kapi nene pivaga e kieta mrapa na malena punu ga.

⁷ Ita tekilia tepisu naña yaru naga kilia kila suri tetan lala aimi amom̄au, sane suri mali na yom̄arua lala a manu lala, lom̄ara lala, a ika lala,

⁸ a pe yaru re tai naña naga kilia kila purmenena mom̄au poli. A purmeneta lala la apiowa la, a tañatete touararia, a kiela visena lala la sa ga mrasupapo naña kilia kilam̄ar yaru.

⁹ Ita tesuñña tepis ke e kieta purmeneta nene vena teieluar Ntewa Wa nene naña naga pe Arimata, ana siraunia, ita tepis ke sina ga ea ana tepiuelin yaru tañena lala naña ita na pe tesitom re tesape Ntewa naga sii la poli.

¹⁰ E gota taaga ga, ita tesuñña tepis po ea, a tepis m̄ena ga piowa ea. Puruvi lala, suri nene naga piowa manene la.

¹¹ Pe puluwii re ta naña mon m̄aga ana e pulusa si amio wii lalua akate veraga e poli.

¹² A sa ke m̄ena ga naña purpik tañatete kilia war mraolip, a kilkerep tañatete war mravik. Tañatete m̄ena okilia ova ovio wii e pulusive.

*Namanmaruaena wo
naña Ntewa naga m̄lavia*

¹³ Visae amiu yaru laṕasia naṕa ape manmarua paṕisi, la akilia ruru suri po, popon lala akila suri la nene imi merarava ruru wo sa naṕa la kiela malena mesmesu, kiela sitomena lala monar vito ga tano, a kiela ṕelaga lala monar marua ruru wo.

¹⁴ Ana visae amiu asitom sa naṕa amiu ape manmarua, ana kiamiu sitomena lala apulen navielueena amio mēna ga nakalawaena, visae ve sanene amiu na apisokani ke ga ne. Amiu na ve avisvilaven re si vanon kiamiu visokanena na manmaruaena nene, vanon nanene na pe ṕelaga na manmaruaena re nenaga nene poli.

¹⁵ Nanene naga pe manmaruaena nae re ma e sinapane nene poli, ana naga manmaruaena na yomarava ga nini ne, a naga pe kiena ne yeririna viowa ga lala, naga pe manmaruaena naṕa naga molue ruru ga kome Yermare.

¹⁶ Vanon pogos naṕa yaru la naṕa avielue ana la sinelan asape ato kalawa make yeririna taṕena lala, ana suri la punu ga asutetai ga narui, taṕatete si akirir ruru wo.

¹⁷ A visae yaru naṕa naga tol namanmaruaena nae ma e peni, ana kiena ṕelaga ve taṕena. A metava suri taṕena lala, kiena malena ikik ruru wo, a naga ve yaru nasum̃areena mēna ga, naga ve yaru mom̃au, naga ve erau ruru wo van yeririna taṕena lala, a naga ve yeri-

rina na sineyeena. A naga ve yeririna mēna ga tai naṕa e kiena malena war mras la naṕa po. A naga ve waveve re yaru lala, a kiena sitomena ve veve lua re.

¹⁸ Yaru na sanene, suri la punu ga e kiena malena naga mesmesu ruru po paṕisi, a ṕisi na ve sa ke mēna ga e yaru la punu ga naṕa la ape yeririna na sum̃are, naṕa la amiyum̃ae ke e ṕelaga na sum̃arena.

4

Yaru naṕa naga kila erau wo amio yomarava nini

¹ ? Ana visae sum̃arena nene ve su ruru re amio amiu, ana amiu asum̃a akila ga mara van amiu, a aveveyun amiu, ana ya ne pe mias nen suri nene? Suri nene naga molue kome kiamiu nasinenanena lala, naṕa la asum̃a akila amiu amiyum̃ae m̃arera paṕisi vena akilali naṕa aloge wo e suri punu ga naṕa sike e yomarava nini.

² Amiu na sinemiun manene la suri la naṕa sike e yomarava nini, ana amiu taṕatete akusla, ana nane kila amiu na sinemiun asape awe yeririna vanonia. A amiu na sinemiun manene la suri kiena ne yeririna taṕena lala, ana taṕatete mēna ga akilia akusla, ana kila amiu apeveyu a am̃e amiu m̃aga vanon suri la nene. Ana amiu pe atol re suri laṕas naṕa amiu

sinemiun poli, vanon naþa pe apiun re tan Ntewa poli.

³ A pogos laþasia amiu apiun tan Ntewa, ana pe atol re poli, vanon naþa apiun pal ga. Ana nanene komin naþa amiu asumã apiun ke ga vena kila kiamiu nasinenanena lala akilia awar ya naþa la sinelania vena aloge wo ea.

⁴ Amiu na sa naþa yeririna la naþa la pe ape lelaga re pa wola poli, naþa amiu pe akekaran manene re si kiamiu Ntewa poli, amiu pe ape lelaga re pan poli. Ana yaru naþa naga sinenan pisape naga ve erau wo amio yomerava nini a amio mēna ga kiena þelaga lala, ana naga sane suũa kila ke erau viowa amio Ntewa ne, naga sane pe nasinekar kiena ne Ntewa þisi narui.

⁵ Visena lelaga tai teke e Visena Wa, naþa naga pisa pisape

“Ninuta naþa Ntewa naga mligan teke e ita, naga suũa sinenan pisape va viowa silaga e kiena naşinenanena viowa lala.”

A nanene naga pe pe visena korena re nene poli,

⁶ a Ntewa naga suũa miila ita keviu paþisi e kiena sinewo, vena ita ve tekila re si ve sanene. Ana naga nene sa naþa Visena Wa naga pisa, naþa naga pisa pisape

“Ntewa naga suũa pisaluþar ke yaru naþa naga þarwaria, ana naga pe sinewo pa yaru naþa

naga kiena sitomena to ga tano.”

⁷ Vanon suri ne nanene, amiu monar aligan amiu asumã tano, vatano e limana ne Ntewa, a amiu na monar asuwo Yermare Lego, ana þisi na naga ure vetan amiu.

⁸ Amiu na monar aimi manene laa lavisin Ntewa sane wa, a þisi na naga mēna ga imi manene laa lavisin amiu sane. Amiu yeririna viowa lala, amiu monar akevan limamiu lala. A amiu naþa amiu kiamiu sitomena peve lua, amiu monar akila sinemiun lala imi ikik ruru wo.

⁹ Nanagane kana pogos ruru naþa amiu sinemiun viowagan kiamiu mlamulena viowa la narui, amiu aloge viowa vanonia, amiu alokain tagiena. Popon amiu akila kiamiu vitalena imi ve kiamiu tagiena ga, a kiamiu kekarena imi ve kiamiu nasineyeena.

¹⁰ Ana amiu monar akila kiamiu sitomena su ga tano e marana ne Ntewa, naþa naga mon metava a naga þisi na visirlua amiu.

Amiu na ve aliþere re kiamiu puruvi lala

¹¹ Puruvi lala a vineu lala, pe pon re amiu asumã avisa kare amiu poli, a aliþere amiu ke sina ga. Þelaga nene, Navisaluaena kiena ne Ntewa pisaluþar þisi rui, ana yaru naþa naga suũa kila ke sanene pan kiena puruvi lala, naga suũa pisa kare ke mēna ga Navisaluaena nene, a naga suũa mliþere

ke Navisaluaena nene pisape naga piowa ga. A pogos naña amiu apisu Navisaluaena nene apisape piowa sanene, amiu asumña amligan amiu apa ke metava e naga, ana amiu pe asu re si vatanon naga poli.

¹² Ntewa nene naga kilia tamalia yaru a naga kilia kila yaru kovio, a mesmesun naña naga taaga ligan Navisaluaena a naga liṗere yaru. ?Ana amiu na asitom asape amiu ape Ntewa, vena akilia aliṗere kiamiu puruvi la sanene?

Amiu avisuar ruru amiu, ve avis vilave re

¹³ Amiu laṗasia akilia avisa avisave, “Pane pona peni ṗisi na imimi meva e pulkumali taṗena tai. Ana e yo nene, ṗisi na imimi mesumña ga tol kas wetelu ve taaga, ana ṗisi na imimi mekila yuññaena na warena kilavaru ve moki.” Ana amiu ayagogon inu.

¹⁴ Amiu na pe akilia re nenaga ya naña ṗisi na naga kilia warpoyo e kiamiu malena peni poli. Kiamiu malena naga sa ga mñau naña pimi kate e tavie a naga su plas ga ana siraunia kokovio ke sina ga.

¹⁵ Ana visena naña mesmesun naña amiu avisa, naga sanini, pisape “Visave Ntewa naña mon metava naga sinenan ve sanene, ṗisi na imimi mekilia mesumña memal re la ve plas ga na wa, ana ṗisi na imimi

mekilali ve sanene ve sanene.”

¹⁶ Ana peraga, amiu asumña apisi vilave ga, a amiu aṗarwar amiu paṗisi wa, ana nanene na piowa nene.

¹⁷ Ana yaru naña naga kilia ruru ṗelaga wo lala naña mesmesu naña naga kila, ana naga pe kila re poli, nanene naga kiena mlamulena viowa nene.

5

Yeririna na suri moki lala, monar marañe amiu

¹ Li na suri moki lala, popon amiu mñena ga ayagogon inu. Popon amiu na alokain tagiena vanon pogos mñarera la naña asumña apimin ke naña atol amiu.

² E marana ne Ntewa, kiamiu suri wo lala sa ga suri la naña apililua ṗisi rui, a mñamiu kulsota wo mñena ga lala sa ga naña kirara lala akarwowo ṗisi rui.

³ A kiamiu suri mñena ga lala naña sane kilavaru, la sa naña asumña asiar asape avililua narui, ana ṗisi na tasnemi mñena ga lala avililua, sa naña kapi kekania, a nanene naga kila merarava pisape amiu na amiyumñae piowa ga amio kiamiu kilaveru la nene. Ita tesike e legiena maro la ne, ana amiu na asumña apanon aṗarpolo manene ke kiamiu kilavaru la pa laa na wa.

⁴ Li na yuññaena lala amiyumñae ṗisi rui e kiamiu

lokove lala, ana amiu na pe apulila re poli wa. Kiela naulena lala naŭa amiu apuarar sike na, naga sa naŭa suŭa mlokai keviu vena visawal naŭa amiu apisokan ga. Li na yuŭaena mŭena ga la nene asuŭa atagi, a kiela tagiena nene naga pa tol kiligana ne Ntewa naŭa naga pe Ntewa na mŭareraena.

⁵ E yomarava nini, kiamiu malena meme ga, naŭa amiu akilia aul ga suri punu ga naŭa amiu sinemiunia naŭa alogewonia. Amiu na akan ga kinanena wo la silaga, ana inu nevisa van amiu, amiu na sa ga suri mali lala naŭa yaru la apagan ruru la po pano-o amlapa ruru po paŭisi, nanagane amloge po paŭisi, ana legiena na we moŭar laena pimi ke lavisi narui, ana suri mali la nene amninue ga.

⁶ Amiu na asuŭa apisu ke la naŭa limala korena ga la apito ga tano. Amiu amla naliŭereena viowa lala pan la, pe suri korena ga naŭa la amesmesu ga. Amiu akila kare la mŭaga pano-o amiu amemomŭar la amare. Suri la nene, amiu akila pan yeririna lala naŭa taŭatete nenaga la akilia avisaluŭar amiu.

Amiu monar amalumu ga

⁷ Puruvi lala, amiu na monar amalumu ga vena asuŭate mŭaga kieta Suŭe vano vano-o naga wasuŭe sina ga. Naga sane yaru

na lokove, naŭa naga to malumu ga toŭa ga toŭate pogos wo na yuŭaenen kiena lokove lala, a vena yua naga imi kepapania, a vena war kinasa naŭa marua sike ea.

⁸ Ana amiu na monar amalumu mŭena ga sanene narui, vena asuŭate kieta Suŭe naga wasuŭe sina ga imi. A amiu monar kiamiu sitomena lala asuŭalu mŭarera, vanon naŭa ŭisi na naga ve ve piavi re ana naga imi ke sina ga.

⁹ Puruvi lala, amiu ve avismumun amiu re silaga, vena ŭisi na Ntewa naga taŭatete liŭere amiu vanonia. Vanon naga pe yaru naliŭereena, a sa ga naŭa naga suŭa suŭalu ga sike e pulutava narui vena imi loyumu.

¹⁰ Puruvi lala, popon ita tesitomli navisawalena na sumo lala kiena ne Ntewa. La apian ita e mrapa wo tai, naŭa pogos na yeririna lala akila piowa pan la, la amalumu ga a kiela sitomena lala pe mloru re poli.

¹¹ La asuŭalu mŭarera asuŭa ga pano pano-o, ataulu suri la nene, a komin suri ne nanene, ita tepisua tepisape Ntewa naga pisa ruru la paŭisi wa. Yeririna naŭa Sop, naga mŭena ga tai naŭa naga suŭalu mŭarera su piavi e suri mŭarera la ne sanene, a ita tekilia suri wo lala naŭa Ntewa naga kila pania sirau ŭisi. Nene na lelaga, Ntewa naga pe lemam pan yeririna la

pañisi, naga sinena mie la pañisi.

Pelaga na visaena visena naña lelaga

¹² Kiau puruvi lala a vineu lala, metavan suri tañena la punu ga, pogos naña visae amiu apisaar suri tai, pona amiu apisa pupia visena keviu tai, ãisi na amiu ve avisa re amio kia kiena ne sinapane, a kia kiena ne yomarava nini, pona kia kiena ne suri tañena tai, vena kila kiamiu visena nene mñarera. Visae amiu avisa avisave "Lelaga," monar avisa ga "Lelaga." A visae amiu avisa avisave "Peraga," monar avisa ga "Peraga." Visae kiamiu visena ve lelaga ruru kemua sanene, ãisi na Ntewa naga tañatete lipere amiu vanonia.

Leniena naña navisatameena pimi ea

¹³ Visae amiu yaru tai naña naga mloge piowagan ke suri tai, naga popon len, a visae amiu yaru tai naga kekara, ana naga popon yeluar Ntewa e yauena.

¹⁴ A visae amiu yaru tai mai, nanene naga mesmesun naña naga vio nasumonena na sumare lala vena aimi avisu naga, ana ãisi na lala akilia alenwo naga, a la akilia ataron sirveve va e naga e kia kiena ne kieta Supe.

¹⁵ Ana komin naña apiawa mñarera e Ntewa, ana alen

vania, ãisi na Ntewa naga tamalia namaiena nene, kila ruru sina ga naga. A visae maiena nene naña tol yaru nene naga vanon kiena mlamulena viowa lañasia, a visae yaru nene visa plan kiena mlamulena viowa la nene, ãisi na Ntewa naga viewo mēna ga mlamulena viowa nene.

¹⁶ Komin suri ne nanene, ana popon amiu na asuñā avisa plan kiamiu mlamulena viowa lala van amiu, a popon mēna ga amiu asuñā alenwo amiu ana vena ãisi na Ntewa naga kila amiu awo sina. Pogos naña yaru mesmesu naga len mñarera, kiena leniena kilia war mrasa ve moki.

¹⁷ Elaisa naga pe yeririna ga sa naña ita, ana naga mlen mñarera pisape yua ãisi, ana tol kas telu komsusa ana pe yua re nenaga e kiena yo poli.

¹⁸ Ana siraunia naga kila ke sina ga leniena, ana yua kove ke sina ga ana lokove lala ape kinas sina ga.

Amiu na monar aure si yeririna naña pure wasuñe sina ga imi

¹⁹ Puruvi lala a vineu lala, visae amiu yaru tai molue vetan nalelagaena, ana amiu yaru tai naga vanon ure naga wasuñe sina ga imi, naga nene na yumaena wo ta nene.

²⁰ Amiu na monar asitomālia, sa naña visae yaru naña naga vilon

yeririna viowa tai molue e
mrapa naṣa piowa wasuṣe
sina ga imi e mrapa naṣa
mesmesu, naga tamalia
yeririna viowa nene narui,
ana ṣisi na taṣatete yeririna
viowa nene naga kovio. A
naga kila sa naṣa ṣisi na
Ntewa naga kilia ure plan
punu ga mlamulena viowa
kiena ne yaru viowa nene.

Maki Nasumo Naña PITA Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Sunienu plas na tusi nini

Maki ñesa kiena Pita, siria pan la naña amlelaga rui, naña naga pio la sape yeririna lala kiena Ntewa, naña naga ga pisirplan la. La naña asu tetai asike sane wolawa lala e provens makega e yo nene naña nagane tepio sape purvanua naña Teki. Sitomenu keviu na maki nini, vena visirluan sitomenu kiena li nalelagaena la naña yaru la asuma akila ke mārera manene panila pañisi, kila la aña ke mārera panila pañisi komin naña amlelaga e Yesu Kristo. Naga pisa panila sape monar asitomañal lologena wo nene, naña Yesu Kristo maren ita, a mal sina, a yoko naga wasupe si vitomi sina vena were kiena yeririna lala. Sitomenu nene kilia iila ita vena tesuñalu mārera, a kieta lelagaena la kilia mārera suma e Yesu Kristo.

Komin suri ne nanene, pogos naña atol pog mārera, a yaru la akila suri mārera la panila, akilia asumañalu mārera, kiela sitomenu tañatete loru, pe suri korena ga naña yaru la akila piowa manene panila. Visae akila sanene, yoko kila meraravan naña la amlelaga

kemua e Yesu, a yoko atol suri wo la naña Ntewa miligan ruru sike mae peni, sape ve kiena kiena yeririna lala, e legiena naña yoko Yesu Kristo vitom mañivi ea.

Amio visenu nene na visirplanen kiela sitomenu lala, naga pisi mārera menaga panila, sape monar akila kiela maliena la mesmesu ruruia, komin naña ape yaru lala kiena ne Kristo.

Komñasnen tusi la na nini

Visenu ñesa 1:1-2

Mrapa kiena Ntewa naña tamalia kiena yeririna lala 1:3-12

Maliena kiena li nalelagaena lala monar ve wa 1:13—2:10

Yumaena kiena li nalelagaena lala pogos naña asike e nalogeviowaena 2:11—4:19

Sitomenu kiena yaru na lelagaena monar vito ga tano 5:1-11

Visenu na maro 5:12-14

Visenu na sumo

¹ Erau lala, inu Pita nevisa pokolulagi a pokolemalo e kia kiena Yesu Kristo, naña in na nepe kiena nalogenu.

Maki nini piñasu pan amiu yeririna kiena ne Ntewa lala, naña nanua asike gar kiamiu yo Yerusalem, ana añene plan amiu, nagane kam na ape wolawa ga naña asike e pupia lepas la naña, Pontas, Kalesia, Kapatosa, Esia, amio Pitinia.

² Amloge piowagania, ana sineun nesape nevisawal

van amiu, Ntewa armata naga kilia make mrapa na kiamiu malena nanua nanua rui. Naga mligan plan amiu nanua rui, ana Ninuna miyumaē ke e amiu, amlogear Yesu Kristo, amla e kiamiu malena, kana kuruta kevan amiu amekiki, apim ape kiena yar wa lala.

Kiau leniena nesape yoko naga ligan kiena lemamiēna a sumare vena sumā iila amiu silaga.

Natamaliaena naŋa nalelagaena la atoliala

³ Popon tesitomāl sanape naŋa Ntewa Armanane kieta Suŋe Yesu Kristo, naga kilali po pan ita wa. Temieluar naga paŋisi, komin sinen miye ita laa, kila ita tepim tepaeme tepe urviu si e mratava puna. Sa naŋa naga kila narina Yesu Kristo mal si e marena, tekilia naŋa suri naŋa sike vamon ita, pe maren re si poli ana malena naŋa ve uro re.

⁴ Naga sane lalimana ne Ntewa naŋa po naŋa yoko tetol sirau. Naga kila ruru rui, mligan sike ma meta e peni, yoko taŋatete menun, a taŋatete viowa, taŋatete si kovio pog tai.

⁵ Sur nene pe tetol re poli wa, ana temlelaga tesape yoko naŋareraena kiena ne Ntewa suwo ruru ita nenaga, uarar ruru ita sumā vano o tol legiena maro. Ana e pogos nene, yoko naga kilologia natamalia itaena e maran yar taŋena lala.

⁶ Nekilia nesape nana-gane, asumā aŋar naurmiena na loge viowaena e nakilaliena la naŋa asumā atol ke ne. Pona yoko sumā ga sanene yo e pogos laŋas naŋa pimi ke na wa, ana e sitomen la ne nepisa ŋisi ne, popon kila amiu akekara, sinemiu la loge wo sina.

⁷ Sur na kilalien la nene, apimin ga naŋa kila kiamiu naviawaena sumā laa sane, imi mārerā ruruia. Nanene naga sa naŋa kol naŋa visae sinelan asape ikik ruru wo, monar askap plan kororak la naŋa sike ea, pona omlelege kiai okaweruruia imi mesmesu, ana ita mēna ga sa ke ga. Nakilaliena la naŋa tetol ke ne, sane kap tai naŋa kekanvan ke kieta naviawaena vena imi merarava ruruia, a mārerā ruruia. Visae pogos naŋa Yesu Kristo imi sina, naga lual kieta naviawaen ekik ruru sanene, ana yoko ita make ga tekekekara, tekilia tevisu ruru ita, teloge wo vaŋisi.

⁸ Nesumā nepisayu ke Yesu sa nene, nesitomāl si nanua sumo nesike nemio naga, nekilia ruru naga, kam na peraga. Lelaga naŋa nanua kam na pe amio re naga poli, ana pe sur koren ga, nagane na kam na akekaran paŋisi, a pe apisuli re naga e kilamaramiu poli, ana asumā amlelaga ruru ke mārerā e naga, sinemiu la kekaran e pupia kekarena ta ne keviu paŋisi, naŋa pe atorokin re avisa meraravan

poli.

⁹ Kiamiu kekarena nene, pe kiamiu mras nen nalelagaen wo tai naþa akilia akan nagane, ana pe naga re ga nene poli, komin amio mēna, e pogos la ne pimi ke ne, yoko akan tai naþa kiki laa sane, nane natamaliaen kiamiu malena.

¹⁰ Sur nene naþa tepisayuia, sa naþa natamaliaen malena ken yaru, naga sur tai naþa navisawalen nasumo la aþion kiliaen paþisi. Akilia ruru navisaarena kiena ne Ntewa po, naþa sape yoko naga sinen ye kiena yeririna lala, yoko tamalia la, ana asumā apisawal ke sanene.

¹¹ Apisa ke sanene, ana pe akilia meraravan re asape yoko naga kila ve sanape poli, pona yoko kila pogwai. Amloge ga naþa Ninuna Navisaarena suñā kipian la ke sape yoko akila kare þesan naga, sirau-
nia, navisa ruruena lala imi mālmaliv, ana amninue asape Navisaarena naga yar na sanape, pona naga ai.

¹² Sumo na asitom asape naga yerkawa yar ga tai na kiela pogos ne, ana siraunia, apisu kilale ga na wa asape sur la naþa apisa ke ne, pe e re e kiela pogos poli, a e kieta pogos la ne pimi ke sirau. Ana kam mēna apisu kilale asape suri la naþa navisawalena la apisawal nanua sumo, nane apim ape lelaga e visena kiena lologena wo naþa memlologon ke pan

amiu e namāreraen kiena ne Ninuna Wa nae ma e peni rui.

A pe navisawalen re ga la poli, ana navisi mēna lala sinelan asape akilia sur la nene, ana peraga, pe kiela re naþa akilia poli. Sur la nene amālivi ga yo metava e kieta pog na wa.

Monar ove yar wa ruruia

¹³ Ana pogos naþa Yesu Kristo pitomi mālivi e yomarava e nena e kieta pogosa, ita ke narui monar tekila ruru kieta sitomena vena tomareran ruru naþa tekila kiena yuñāena. Monar takawe ruru kieta malena, a ve tesitom re yomarava nini, a monar tesitomāl ga navisa ruruena wo naþa yoko towaria pogos naþa yoko Yesu vitom warpo si yo e yomarava nini.

¹⁴ Yoko monar teim teve sa sisi wo la naþa asumā amlogear ruru ke armala, a nasinananen viowa na wowe lala, pe pon re si tetamān ave suþen kieta malena poli, sa nanua sumo e pogos naþa pe tekilia re sur tai poli.

¹⁵ Armata, naga ke narui naga pio ita, ana monar tekilia tesape naga naþa sinenan sape teim lavisinia, naga pe wa paþisi, ana ita mēna monar teve wa ruru e mrapa make ga na kieta malena.

¹⁶ Visen kiena ne Ntewa tai teke e kiena navisaluaena marua, pisa sanene rui sape
“In na nepe wa, kam mēna monar ave wa.” Lev 11:44,45

17 A sur si tai, yam mokliu naña tesuñña tepio Armata vena iila ita, ana monar tevisu kilale tevisave naga suñña pisuveve ruru yaru lala mesmesu ga e kiela yuññaena la peve taaga, ana teyaloro e yomarava nini monar kieta sitomen vatanonia, temaraunia. Naga mligan ita tesike e yo nini yam plas ga sane ita tepe wolawa ga ea, ana monar tesitom tevisave siraunia, yoko teva tesuññal nena tesu e marana.

18 Nanua sumo, kieta li marua lala pe akilia re Ntewa poli, ana akiakian lelein mña kiela malena na yemalolo pitomi pitomi tol pogos naña Yesu Kristo pimi p̄erelua ita petania. A sa naña akilia, naga kila sanene, pe pul plan ita re e sur na yomerava sane kilavaru poli pona kol pona ya si naña sane yoko kovio pogos tai.

19 Peraga, naga pul plan ita e kana kuruta nena napo, komin naga tañan kiena malena kus leleta, naga tañan naga sane narin sipsip tai naña pe narin maran sur tai pe to re e poli, vena kilaen kuṽaṽaena ea.

20 Ntewa kilalua Yesu vena tamalia itaena sanene nanua rui. Nanua e pogos naña si yomarava, ana p̄uarar narina nene suñña amio pano tol pogos naña sinen miye ita keviu, narui kila naga pitomi m̄aliv ga na wa e legien maro la nini.

21 Naga pitomi m̄alivi,

naga pike mrapa pan ita na vaen si puna ne Ntewa po paṽisi. A pogos naña toññal naña Ntewa kila malia si naga, mligan sike amio naga ma e kiena naurarena, toṽar sitomena naña tesape, Ntewa ne nanene narui, popon telelaga vania, teviawa ea, towasinea.

22 Siar e nene narui, amelaga e visena lelaga kiena ne Ntewa, a kiamiu malena la mesmes ruru po, a asitom manene laa kiamiu erau taṽena lala. Ana ve akilakila re ga, monar aṽareran li naña akekarani amiu e sine-miu lala ve keviu manenea.

23 Apaeme apim ape urviu sina, atol malena viurui, ana nanene na pe sa re naña m̄am̄a la aṽar sisi poli. Kieta malena viurui nene naga pimi p̄arpo ga yo e visena kiena ne Ntewa, pe visena mali, a visena naña taṽatete kovio pogos tai.

24 Malena kien yar taṽatete su ve piavi, komin kapur ruru po sane m̄aki, kilia imi wo vaṽisi sane meme, ana siraunia m̄ak nene kilia mano, ana meme kilia loru.

25 Ana sur taaga naña sike sike lue, nane visena kiena Suṽe.

Ana visena ne nane, mesuñña memlologon ke pan amiu siar nanua rui pimi tol p̄ane.

2

1 Ana komin naña lologena wo tol amiu rui, monar aligan p̄elaga viowa

lala. Nasinekareena lala, visokanen lala, namlamulen wanen viowa lala, vielueen lala, a navis viowaena lala, p̄elaga la ne sanene monar awar plan vetan kiamiu malena.

² Sa naṗa sisi tomtom la sinelan manene munen m̄ala yu vena amal ea, kam m̄ena monar am̄areran naṗa atol kamiu kinanena a namunena wo naṗa kilia kila ninumiu kapur imi marua ruru, torokin p̄elaga kien yeririna la naṗa Ntewa tamalia la.

³ Akan li kinanena kana Suṗe rui, a visae akan kiki, popon akan lue ga, m̄eṗemiu ulen silaga.

Yesu naga pe purṗes nen kilavaru na p̄eren yuṁa naṗa mali

⁴ Ntewa sinena sape visirlua yuṁa wa tai, ana naga pisaar kilavaru na p̄eren yuṁa tai naṗa mali, naṗa pisu po paṗisi, nane Yesu. Yar taṗena laṗasa yepel mavinia, akovenlua, ana ita tesitom naga paṗisi, tetavevea.

⁵ Ana Ntewa p̄ere ita, pisirlua ita tesu meta e kilavaru nena, naga pran kolkol ita sane kilavaru mali lala na m̄ana yuṁa nena. Naga pisu ita sane kiena p̄egas nen yar wa na yuṁaena lala, naṗa tekilia towar kuṗaṗaena nowo vania naṗa naga kekaran la, naṗa towar vania komin ga yuṁaena naṗa Yesu Kristo kila rui.

⁶ Sa ga visena tai naṗa sike e tus kiena yermarua navisawalen Aisea rui, naṗa Ntewa sape:

“Apisu kilale rui pona pere wa? In na nepisaar kilavaru wo na p̄eren m̄au yuṁa tai rui, naṗa nekekaran paṗisi. Yoko nevisirlua nena se kiau kumali wa naṗa Saeon.

Yaru ai naṗa visirlua kien malena se ea, taṗatete nena loru vito viowa pog tai.” Ais 28:16

⁷ Ana ita naṗa temlelaga e kilavaru nene, tesape kieta visuena po na po, ana laṗasa pe sinelan re poli, akovenlua ga pano. Ana visen taṗena m̄ena kiena ne Ntewa e lepas nene sike e Tus na Yauena lala, naṗa sape:

“Pe sur koren naṗa yar na yuṁaenen yuṁa asape kilavaru nene piowa ga, akovenlua,

ana in na nemla kilavaru nena, nekila naga pe kilavaru na p̄eren m̄au yuṁa wa nena napa.” Ais 8:14

⁸ A e ke sina e Tusi kiena Aisea, visen kiena ne Ntewa tai pisayu ke kilavaru nene wa, pisa sanini, sape:

“Kilavaru nene, yoko yar ve mok naṗa lala tau ea, kila ayal wowe.

Naga pe kilavaru tai naṗa yoko kila yeririna na yomarava nini aloloru.” Ais 8:14

Visae teviun tevisave ya ne kila amlolor sanene, naga komin ga naṗa pe amlogear

re visena lelaga naŋa amloge poli, yoko akekapil make atotano e lele na kovioena naŋa su ruru sike pa rui ve kiela.

⁹ Ana e ita pe sa re nene po, ita tepe ŋegas taaga naŋa Ntewa pisirlua, ita tepe li na ŋarwa lala vena ve suŋenen kiena yo, ita tesike loyuma e kiena purvanua wa, ita tepe yeririna na mratava nena puna lala. Ita ke narui tepe yeririna na yeluaren naga vena visawalen kiena sinewo naŋa kila pan ita, naŋa ŋere plan ita petan yemalolo, mligan ita tesike e kiena yomerarava napo.

¹⁰ Nanua sumo ita tepe yeririna kar ga lala, ana nagane tepim tepe ŋegas kiena ne Ntewa taaga. Nanua sumo pe tetol re kiena sineyeena poli, ana nagane kiena sineyeena pulen ga kieta malena.

¹¹ Erau lala, visae ve sanene, popon avisu kilale naŋa yomarava nini pe maŋa uma re napo poli. Sa ga tepe yar taŋena ga lala, tepe sane wolawa ga, ana monar teligan ŋelaga nasinenanen nakilaen mlamulen viowa lala na yomerava nini, komin kiena napiowaena lala ape nasinekar nena na ninuta.

¹² Sila ga tesike likan la naŋa yepel mavin lelagaena, akawe ita silaga, a pogos naŋa tesike e marala, kieta malena monar wo na wo. Visae ve sanene, yoko akilia avisu kilale ya naŋa tesuma

tekila ke ne naga po na po, ana visae la maŋa alelaga, yoko ita make ga temio la teieluar Ntewa e pogos naŋa yoko imi maŋalivin ita sina.

Pelaga wo kiena li nalelagaena lala pogos naŋa asike e yomarava

¹³ Sa naŋa tepe li nalelagaena kiena Suŋe rui, kieta ŋelaga naŋa tesike e yomarava nini monar torokin ga kiena kia naŋa tesuma temlologonia.

Li nalelagaena lala monar avatanon yerkawa la naŋa apisir plan la vena visuaren yeririna lala. Suŋe la yo, pona yerkawa kerkeviu lala, ¹⁴ pona ŋarin suŋe keviu la, ana monar tevisu kilale la sane Ntewa ke narui naga mligan e limala vena liŋereen yar lala, vena laen nakoaen va naŋa pe mesmes re poli, a vena yeluaren naŋa kila yumaena wo.

¹⁵ Ntewa sinenan sape kiena yeririna la monar ayumaena wo, komin naŋa visae akila maŋa sanene silaga, yoko yar la naŋa pe akilia re sur po, naŋa asuma akoven ke ga visen kar lala kawe ita, yoko taŋatete avisa si sur tai.

¹⁶ E lepas tai, lelaga sane tekilia tekila ga ya naŋa sine-tania, a e lepas komŋasa, yar naŋa mlelaga naga pe sitom manene re sanene po. Pona naga sitom ke sape visa ve sa nini yo, visave Ke, sur nene sike ga e in naŋane, nekilia nekila ga suri viowa ya naŋa

sineunia. Ana pe sa re nena nene poli p̄isa, komin monar tevisu kilale tevisave ita la naṗa temlelaga tepe yar na yuṁaena kiena ne Ntewa, ana monar tekila ya naṗa naga sinenania.

17 Li nalelagaena lala monar avatanon yar taṗena lala, monar akekaran manene wenla taṗena lala amio vinela taṗena lala e namratava puna ne Ntewa. Monar amaraun Ntewa, avatanonia, a monar avatanon m̄ena kiela suṗe lala.

18 E p̄egas nen li nalelagaena lala, laṗasa ape kiena ne yerkaṗa lala, naṗa ayuṁae korena ga van la. A kiela yerkaṗa lala, laṗasa apowo paṗisi, a laṗasa aṁarera paṗisi, ana pe sur koren ga naṗa yerkaṗa naga po pona piowa ga sanene, ana yar na kiena yuṁaena monar vatanon ruruia.

19 Pogosa la p̄asa, pona yar na yuṁaena miyuṁae pogaga yo, ana kiena suṗe kilia sinen karkare vaṗisi, kilia viowa lue ga vania. Yar nene yoko loge viowagan p̄elaga kiena ne kiena suṗe naṗa pe mesmas re poli, ana po paṗisi visae torokin taṁan ga ve sa nene, naṗa e kiena sitomena p̄asine ga Ntewa, ana yoko loge kilale naṗa Ntewa sike amio vena iilaena.

20 Ana visae yar na yuṁaena kila sur viowa ve moki, pona yoko kiena yerkaṗa monar visave ala

nakoaena vania. Ana visae pogosa naṗa ala nakoaena van yar nene, naga va ruru ga teke na, yoko ve tevisa re tevisave naga pa ruruia komin naga pe yar wo tai, ana tekilia tevisave naga pe pis re poli komin pisu kilale kiena napiowaena.

Ana visae okila ga sur wo la sa naṗa Ntewa sinenania, asuṁalu sinela kar ko, ala nakoaena m̄arera tai van ko, ana ova ruru ko ga, p̄elaga wo ke narui naṗa Ntewa sinenania.

21 Sur nene naṗa yar wo loge viowa ga naṗa akila piowa pania, naga pe lepas nen kieta malena tai naṗa Kristo pio itania, komin sa kemua nene pan naga sumo rui. Pe kila re sur tai poli, ana akila naga mloge piowa manene laa, ana naga taṁan ga, vanon ita. Ana sa ke ga mrapa naṗa kieta Suṗe mial kome nanua sumo rui, monar teyal ga e lelen lana tetaveve tevaṇo.

22 Visena Wa marua pisayu naga sumo rui, naṗa pisa sanini, sape

“Naga pe kila re nena mla-mulen viowa pogosa tai poli,

visena na visokanena pe kate li re e gona poli.” Ais 53:9

23 A sa ke ga naṗa tekilia m̄aga, pogosa naṗa akuan visen viowa la pania, pe pisamaran re si poli, a pogosa naṗa aṁe kare yepen lala, pe pisa re nena sur tai pan la. Pa ruru ga mon m̄aga, mligan sur make ga sike ga

e limana ne Ntewa Arimana naŋa kiena nalipereen lala mesmes make ga.

²⁴ Pogos naŋa Yesu telan mēke e lak torovia, nakoena na kieta mlamulen viowa make ga mloru e tasnena, a kiena marena kila naŋa ŋelaga na mlamulen viowa mare petan ita, ana kila ŋelaga na kilaen mesmesu mal suŋa e kieta malena. Lelaga, kiena yepe lalaea lala kila kieta yepe lalaea lala pimi po nenaga.

²⁵ Sumo, tesuŋa temyal wowe sane sipsip la naŋa akila pal kiela mrapa, ana nagane yar na visuaren sipsip māl ita si rui, nagane tepim tesu ruru tesike temio naga naŋa pe yaru navisuarena kieta malena.

3

La naŋa atalopa rui monar avatanon wola lala

¹ Sa naŋa ita la naŋa temlelaga monar tevatanon ŋarin suŋe na purvanua, ita naŋa tetalopa monar tevatanon mēna wota lala.

Nevis ŋesan van amiu kam sira lala, nesape monar avatanon ruru womiu na yermene lala. Pona sira tai, wona na yermene pe mlelaga re e Tus Wa poli, yepen mavin yagogonen wona na sira visayu vania, ana visae wona na sira kila lue ga wo vania, pona yoko kilia were mēna naga imi lelaga yo.

² Visen manenea taŋatete taulu yar nene, ana pogos naŋa visuaveve ŋelaga na sitomena wa a ŋelaga na vatanoena kiena wona sira nene, yoko naga kekaran naŋa lelaga.

³ Sira lala, popon avisu kilale naŋa sane kiamiu purŋes nen nawoena pe vanon re naŋa avilovilon vilŋarimiu veve taŋena poli, pona atelan mramalela lala, pona ayen kulmrae wo lala.

⁴ Sur nene, pe komin re naŋa apaia ruru tasnemi la sanene poli, ana ya naŋa yoko kila amiu aim awo ruru napo lelaga nane ŋelaga wo naŋa teke loyurŋa e amiu. Ee, lemmiena naŋa malumu a sinemi naŋa vito ga tano, naga ke na kiamiu nawoena narui, a naga taŋatete imi ve urmarua pog tai, nane ŋelaga ne nanene Ntewa pisu po paŋisi.

⁵ Apua sira marua nasumo lala, la mēna kiela ŋelaga la sa ga nene. La aŋasine Ntewa, ana amlelaga asape naga ga kilia iilala aim awo manene e marana a e maran yar taŋena lala. A pogos naŋa ola na yermene mēna lala apisu naŋa wola na sira la nene apatanon ruru la sanene, apisu po na po.

⁶ Sira tai naŋa kilakila sanene naga sira marua Sera, naŋa naga kekaran patanon ruru wona yermarua Epraam, pano pano-o pio ke naga sape kiena suŋe. Sira marua Sera nene,

tepisu ke naga sane aneta sira marua tanea, ana kam sira na nagane lala, visae asumña akila luen ga wo va womiu lala, sa naña naga kila, kam na aim ave narina nena napo lala. Pona lañas amaraun asape sa p̄isi akila ve sa nene va wola na yerm̄ene lala yoko ve sanapen la, ana peraga, monar avatanon la ve sa naña Ntewa sinenania.

⁷ Ana visena van amiu kam yerm̄ene lala, sape monar asitom urmi manene e womiu na sira lala. Visae yar tai sike um̄a m̄ana amio wona na sira, monar visu kilale sape naga yerm̄ene, naga m̄arera manenea, ana wona na sira, naga pe m̄arera manene re sane naga poli. Monar sitom̄al silaga sane Ntewa pe mla re ga malena viu pa yerm̄ene naga taaga poli, ana mla ga pan la luoka, yerm̄ene amio sira la ga luwoka maran taaga.

Ana visae yerm̄ene tai ve m̄arera manene re va wona, ana kiena sitomena vito ga tanonia, malum ruru wo vania, yoko lotena kiena lalua nene ve va map re ga mrapa komsusa, ana yalen silau va tol yo e naña Ntewa sike ea.

Monar avatanon amiu vena kiamiu sitomen la imi ve taaga

⁸ Visen maro tai e lepas nene, nesape popon ala ruru sitomen la ne nepisawal ma meta ne. Kam punu ga, monar am̄areranli naña

silaga asu ruru amio amiu naña kiamiu sitomen la imi ve taaga ga. Sinemiu ye amiu, akekaran naña sane kam na ape mratava taaga, awo van amiu, aligan amiu asike sina vatanon amiu.

⁹ Naga naña kila piowa pan ko, ve okila maran re si viowa vania, a naga naña viuelin ko, ve oviuelin maran re sina. Visae ya naña imi van ko, yoko osum̄a ola ga navisatam̄eena navisa ruruena wo vano. Pelaga wo la ne sanene Ntewa pio itania, vena tela ve sanene silaga, a visae tela navisa ruruena va yar taḡena, yoko Ntewa ligan kiena navisa ruruena sike e kieta malena.

¹⁰ Navisaarena la ne sanene sike e Tusi na Yauena la rui, naña pisa sanini, sape:

“Yar naña kekaran sape su ruru sum̄a wo e yomarava nini, pona sinenan sape kiena malena va wo, ve piavi, monar kilawo visena viowa lala ve molue re kome pulgona, monar visuar ruruia sa naña ve visokan re.

¹¹ *Monar ligan naviowaena, kila ga wo. Monar m̄areran sum̄are, a monar p̄iyonli naña silaga were imi lavisi likan yeririna lala.*

¹² *Suḡe sum̄a pisu manene ruru ke yar naña kila ke po, ten kiligana pan leniena kien yar wo la ne sanene. Ana la naña akila ke piowa,*

*maran m̃arera pan la,
pilon ga m̃asina pan
la.” Yauena 34:12-16*

*Pogos naṗa akila piowa
pa yeririna wo kiena ne
Ntewa lala*

¹³ Visae toṃareranli naṗa tekila ruru sur make ga wo na wo, ve tesitom re tevisave yar laṗas sinela kar ita vanon poli.

¹⁴ Pona pogos tai avisu naṗa tesuṃa tekila ke po sa naṗa Ntewa sinenania, ana teilan ga asuṃalu akila kare ita vanonia. Ana visae ve sanene, monar tevisu sane naviowaena nene pe pe sur re tai poli, naga navisa ruruena ga tai naṗa Ntewa mla pan ita. Tekilia tesitoṃal visena na tus kiena ne yer-marua navisawalena Aisea, naṗa pisa sanini, sape:

“Yar kiena ne Ntewa, ve sinema kurkur re,
ve omaraun re ya naṗa yeririna na yomarava la amaraunia.”

¹⁵ Visena nene sape monar ve temarau re, ana ya naṗa monar tekila, e losineta, monar teligan Kristo ga su metavan sur make ga, naga taaga pe kieta Suṗe. A monar tekila ruru ita silaga, sa naṗa visae naviunena tai imi viun sape komin ya ne temlelaga, komin ya ne toṗasine Yesu, ana monar tekilia ruru ve sanape naṗa yoko tekilia tela navisatameena tai naṗa po vano.

¹⁶ A visae navisatameena vano, monar va amio ga

ṗelaga malum, a ṗelaga nathanonen yaru. La naṗa sinelan ke kila kareen la naṗa amlelaga e Kristo, akilia akoan visen viowa ve moki vim van amiu, ana avisuar amiu, pe pon re si akuan maran si visen viowa la van la poli. Visae akila ve sa nene, siraunia akilia amawan si kiamiu visena m̃arera la nene vaṗisi, a visae amomaṃau ga van la, yoko la ga monar amawan si kiela visena m̃arera lala.

¹⁷ Visae Ntewa sinenan sape naloge viowaena kilia vim ṃalivin ita pog tai, pe pon re naloge viowaena nene vim ṃalivi komin ga sur viowa laṗas naṗa ita ga tekila poli. Ana ponpon manene laa naṗa visae naloge viowaena nene vim ṃalivin ita, komin ga suri wo la naṗa temiyuṃaen ke ne.

¹⁸ Asitoṃali Kristo, naga sanene. Naga pe yar mesmes manene laa, ana naga mloge piowa manene paṗisi komin yar viowa lala. Kieta mlamulen viowa ita yeririna na yomarava lala mok liu, ana e kiena marena yam taaga nene kila sur make rui naṗa kila sane kieta mrapa suṃa naṗa kilia were ita teva lavisin Armata Ntewa. Akila kare ma tasnena Yesu sanene pano-o marṗan nenaga, ana po paṗisi naṗa siraunia, naga mal sina e nam̃areraena kiena Ninuna ne Ntewa.

¹⁹ Ana sumon naṗa mal si sanene, naṗa meke e lelen

marena naþa, namareraen kiena Ninuna ne Ntewa pimi pulemamaga ea, kila naga pa mlologon meraravan pa ninuna taþena la naþa asike e nene, sape nagane Ntewa taulu la narui, ana Yermare naga kila þele nena yonia.

²⁰ Ninuna la nene, nane yeririna sur la naþa yepel mavin Ntewa, sane la nanua e pogos kiena ne yermarua Noa. E pogos nene Ntewa sumate la ke sape avilon la, mla pog piavi pan la. La asumã ga sane, Noa miyuũaen mã kiena pupia waa nene, ana pe asitom re nenaga, ana pogos naþa womie pulemamaga la atalilu. La mok naþa akovio e pogos nene, ana yar la lua la ga naþa amal asike e pulu waa, nane Noa ga la orelu nene.

²¹ Ana pupia wii naþa kus la amal e kiela waa nene, naga kana kinasnena ya ne pan ita nagane? Naga kila tesitoñal si wii taþena, wii na tamalia itaena, nane wii naþa akee ita ea. Wii nakeena na nene, naga pe kila re sa naþa yepeta la mekik poli, ana kiar ruru ita sape Ntewa piewo kieta mlamulen viowa lala, ana ve temawan re sina vania.

Nakeena naga mligan kieta malena tesu ruru tesike temio Ntewa narui, ana popon tesitoñal mnea tesape ane kila kieta mrapa sanene? Yesu Kristo ga kila, pimi kome kiena nasuñalen si petan marena.

²² A siraun nene, þasuþe si pa ma e peni, pa totano teke amio Ntewa e limana marua ma metava, naþa navisi lala, a pupia yerkawa lala, amio mareraena lala, la make ga asike vatanon kiena navesuþenena.

4

Nasinenanena kiena ne Ntewa naga su þes e kieta malena

¹ Sa naþa nepisa rui, Kristo naga tamãan naþa þar naloge viowaena la moki e yepena, ana ita mnea ga monar tekila kieta sitomena ve sa ke ga nene. Yar naþa tasnena mloge piowa, ve visa re visave viowa, komin naþa visae naga va warpo yo e naloge viowaen ta sanene, kilia kila naga marera manene laa sane, vena liganen þelaga na mlamulen viowa lala.

² Yar sur na sanene, naga pe pa manene re si e kiena malena na yomarava nini poli, naþa sinenanena viowa na þelaga kiena ne yeririna imi ve keviu manene e kiena sitomena, ana naga sitom ga sur mesmesu la naþa Ntewa sinenania.

³ Kieta malena, naþa tekila kare komþas keviu pa rui, naþa tesuũa tetelivi ke ga temio erau la naþa pe amlelaga re poli. Ita temio la e malena viowa naþa pule e nakila maneneen þarita, na wereen sira lala, na mun maneneen wii pano tepe wowe, na veveyuena a na kilaen mara, na kilaen

m̃aagena kar la pano-o yem-lagi, nakilaroen navisaluaen lala, amio nalotunen nono lala.

⁴ Nane kieta malena ke na sumo narui, ana naganene, kieta erau nene amn-inue asape ita na sanape narui. Am̃al naṽa pe sinetan re si taveve laen poli vena kieta malena talilu e pulmaran kiela sukoṽene, ana pe akekaran re nenaga, kila sinela kar ita paṽisi.

⁵ Ana ve tesitom re suria, yar sur la ne sanene yoko asuṽalu ase marana ne naga naṽa yoko liṽere yar mal lala amio m̃ena yar la naṽa amarmare rui. Yoko monar avisawal kiela sur la vania, ana e pogos nene narui, yoko avisu kilale kiela napiowaena lala.

⁶ Ana taṽatete ve sanene va nalelagaena lala. Pona yar na yomarava la aliṽerela ala nakoena na yomarava van tasnela, kilia va tol naṽa akilalu kiela malena. Ana pogos naṽa asuṽalu ase marana ne Ntewa, yoko naga la nalaena na malena van ninula. A malena ne nane pe pupia sur naṽa kila tesuṽa temlologon ke lologena wo van yaru lala.

Pelaga kiena li nalelagaena lala e pogos naṽa legiena maro pimi ke lavis

⁷ Nesape nevisa sanini, sane lavis tetol luas nen sur make narui. E pog na sanene, nalelagaena lala monar asṽal ruruia naṽa kiela sitomen la ekik ruru

wo, vena ve aursulan re leniena.

⁸ A metavan sur taṽena make ga, monar asitom manene la si vaṽisi, komin naṽa visae tesitom yar tai, kila sa naṽa meme ga na viewoen kiena mlamulen viowa lala. Visena tai pisa sanene rui, sape mlamulen viowa mok liu, ana nasinesiena kilia kalo la make ga.

⁹ Sur taṽena, li nalelagaena lala la monar akekaran ga naṽa avisuar la sina e m̃ala uṽa.

¹⁰ A la make m̃ena lala monar akilia ruru naṽareraena amio nakiliaena taṽena taṽena lala naṽa Ninuna mla pan la, monar ayuṽae ruru amio vena iilaen kiela erau taṽena lala. Visae avisuar ruruia, akilia akila naṽa yoko lemamiena wo kiena ne Ntewa imi warpo yo e la.

¹¹ Yar naṽa nakiliaena na visena teke ea, naga monar vis ruruia sa ga naṽa visen kiena ne Ntewa ga lelaga suṽa ṽar wowo ke e pulgona. Yar naṽa nakiliaen naiilaen yuṽaena sike ea, naga monar kila wo amio naṽareraen make ga naṽa Ntewa mla pania. Visae silaga tekila make sur wo ve sa nene, yoko yar make akilia aieluar Ntewa vanonia, aieluar naga komin kia kiena ne Yesu Kristo, naṽa naurarena make ga a naṽareraen make ga ape kiena ga vano vano ve uro re.

Naloge viowaena kiena ne

li nalelagaena lala

¹² Erau lala, nekilia nesape nagane apane ke pog na loge viowaena tai naŋa kila amloge piowa paŋisi. Ana sineun nesape nevisa van amiu, sa naŋa ve ailan manene re, ve avisu re sur nene sane sur tai naŋa asitom ke asape taŋatete imi m̄alivin amiu pog tai yo.

¹³ Ana ya ga naŋa akila, akekaran ga naŋa akilia ave ŋegas amio Kristo e kiena naloge viowaena lala. Visae sanene, yoko siraunia, pupia kekarena vaŋisi van amiu, naŋa akilia ave ŋegas si amio e pogos naŋa imi m̄aliv amio kiena naurarena.

¹⁴ Visae taŋena la akilia asape kia kiena Kristo sike e ko, yoko akilia akoven viuelen viowa la imi, ana ve ositom manene re. Yoko pupia navisa ruruena sulue ga e ko, komin naŋa Ninuna ne naurarena kiena ne Ntewa nae ma e peni sike e kion̄a malena.

¹⁵ Visae ala nakoaena tai pona naloge viowaen tai imi van ko, pe pon re akila komin naŋa asape ko na yar na weŋaren yaru, pona ope yar na vinauena, pona ope yar na kilaroen navisaluaena, pona ope yar na kilaen viowa yo.

¹⁶ A visae akila komin ga naŋa akilia asape ko na omlelaga ke e Kristo, ve okila re sane omawa, ana monar oyeluar Ntewa naŋa pisu ko ke sape ko na otoroki naŋa kia kiena ne Yesu Kristo sike e ko.

¹⁷ Nagane, pogos na liŋereena siar ke rui, a yoko va m̄a tol ŋesan mratava m̄ana ne Ntewa. A tepisu naŋa naga kilia taŋan pog m̄arera laŋasia warpo yo e malena kiena narina lala, ana visae kila ve sa nene va la naŋa amlelaga, temninue kare narui am̄a yoko ve sanapen la naŋa pe sinelan re logearen kiena Lologena Wo poli.

¹⁸ Nanene na sane visena tai na Tus marua na Visena na Manmaruaena naŋa pisa sanini, sape:

“Yar naŋa asitom asape naga mesmes rui, pe sur m̄arera tai naŋa Ntewa kilia tamalia.”
Pakaiwa 11:31

Ana visae ve sanene, ositomiyuli yar la naŋa yepel mavin Ntewa, la ape yar na mlamulen viowa ga narui. Yoko ve sanapen la?

¹⁹ Pogaga, e nene nevisa narin visen tai van amiu naŋa Ntewa taŋan naloge viowaena pimi m̄alivin amiu. Nesape asuŋa akilakila ga wo van yeririna make ga, a asuŋa aligan kiamiu malena sike e limana Ntewa. Naga pe Ntewa naŋa sii make suria, naga pe Ntewa naŋa masisun ruru sur make ga, a naga pe Ntewa naŋa tekilia towasine ruru naga silaga.

5

Visena pa pa nasumonen lala

¹ Pogaga, nagane sineun nesape nevisawal sitomena

laṓasia van amiu nasumonen lala na suṃare. Nesitom nesape netorokin nevis van amiu sanene, komin naṓa in ṃena nepe nasumonena, a metavana, in ṃena tai naṓa nepisu Kristo e kilamarau, pogos naṓa kus ke naloge viowaena metava e lak torovia. Ana nekilia ruru nesape in ṃena tai naṓa yoko nesike loyuma e naurarena la naṓa yoko imi sirau, nane nepisu sane popon nekila visen la nene vena iila amiu.

² Neviun manene tan amiu sanini, nesape monar avisuar ruru ṓegas nen sipsip la naṓa Ntewa mligan sike vatanon kiamiu navisuarena. Nanene na yumaen tai naṓa keviu paṓisi, ana lelaga, pe pon re visae akila naṓa pe sinemiun re nakilaena poli. Ana popon akila ga amio sitomena naṓa kekaren nakilaena, sa naṓa Ntewa sinenania. Ana yumaena ya naṓa akila, ve akila re ga komin narin nalaen tai naṓa yoko alavia, ana akila ga komin naṓa narin sitomen tai teke e amiu sape akila vena iilaen yar taṓena lala.

³ A la naṓa asike e limamiu vena avisuar la, ve akila re naṓa akilali awarar manene laa, ana monar asumon ruru la, avian la e mrapa, ana akilia ataveve len lamiu.

⁴ Visae ayumaē ṃa sanene vano, yoko ṓar na visuaren sipsip kiena ne Ntewa yoko

kekaran amiunia. Pogos naṓa imi ṃaliv sina, yoko visir plan amiu sane kiena ṓarin suṓe lala, yoko vaia ruru amiu naṓa kiena pupia navilavilaena naurarena vila e amiu naṓa taṓatete si vito tano pog tai.

Visena pa yar taṓena lala

⁵ Nagane visena imi van amiu kam ṃee lala. Nepiun manene pan amiu nesape monar akekaran naṓa avatanon kiamiu yermarua lala a kiamiu nasumonena lala. Visen la ne sanene kam punu ga monar alavia, komin naṓa popon silaga tekila ṓelaga na vatanoena van ita. Nanene sane visena tai na Tusi na Manmaruaena tai pisa nanua laa rui, naṓa sape

“Ntewa pisaluṓar ṓelaga na vilaveena, ana miila ṓelaga na vatanoena.”
Pakaiwa 3:34

⁶ Sanene, popon tekila kieta sitomena su lue ga vatanon Ntewa. Teligan ita e limana, ana e kiena ṃareraena yoko kilia visirlua ita si pogos tai.

⁷ Teligan kieta naurmiena la sike e ṃasina, komin naga sitom ita paṓisi, sinenan sape iila ita.

Avisaluṓar Yermare

⁸ Nesape nevisa ṃena visena na weṓege amiuena tai, sane monar avisuar ruru amiu, monar avisu kilale towe laa mrapa. Kieta nasinekar naṓa Yermare, naga telivwo ita lue ga, naga

sane pupia sur mal tetan tai naþa sane visokarian manene laa nalelagaena lala, visae suñalun la karwowa kare la vitolwowa la vaþisi.

⁹ Ana ve atamñan re kila sanene, monar asumñal mñarera e kiamiu navi-awaena vena avisaluþar ruru naga. Pe kam re ga naþa naga suñña kilali amiu ke poli, ana akilia rui sane kieta erau taþena la mok liu teliv e yomarava nini piora, naloge viowaena la pimi mñalivin la ke mñena ga, ana popon ita make ga tesuñal mñarera vena Yermare ve taulu re ita yar tai.

¹⁰ Lelaga naþa asumñña amloge piowa towe laa e pogos nene, ana kieta Ntewa nalemamiena make ga yoko iila amiu. Naga ke narui naþa mligan plan amiu rui vena yoko amiu amio Kristo loyumu e kiena pupia naurarena, a naga ke narui yoko ligam ruru amiu sina nagane. Yoko sinemiu ve kurkur re, yoko ve akulul re, ana e kiena namñareraena, yoko akilia aviawa ruru sina.

¹¹ Nane, teyeluvar kieta Ntewa nene, komin kiena namñareraena suñña taulu make suria, a yoko suñña taulu vano-o taþatete þisi pog tai, sanene narui.

Visena maro

¹² Nesike e nini nemio kieta puruvi wo naþa Saelas, noþasine ke naga e sur moki, a naga miila inu

sirilua kiamiu mñaki nene. Nekilia nesape mñaki nene plas laa ga, nepis ve tokak ga, ana ya naþa sike ea, nekilia nesape pisawal ruru þelaga wo tanea lala na lemamiena kiena ne Ntewa pe lelaga, naþa torokin amiu naþa asike e nagane. Ve sanene, auloia, alavia vena iilaen kiamiu sitomen lala, silaga asumñalu mñarera ase ea.

¹³ Lala na suñmare nae nini Rom, amio mñena Mak, naþa nemla naga sa ga naruu narui, apisa po kolu-lag pona pokolemalo pan amiu. Mesike e nini, mepisu piowa towe ga, memloge sane mesike e pupia pulku-mali viowa nasumo naþa asape Papilon. Ana naga pogaga, komin naþa mekilila mesape Ntewa mligan plan imimi naþa memio amiu, ita teve kiena.

¹⁴ Nevisa maron sanini, nesape pogos naþa aim lele taaga, aworworun amiu, amun pipimiu sa naþa akekaran ruru amiu.

Ana kiau leniena sa naþa suñmarena wo kiena ne Yeþu Kristo sike make amio amiu naþa ape kiena.

Inu, Pita.

Maki Nalua Naña PITA Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Pita na lua, Pita siria pan li nalelagaena lala e pogos tai naña navianiena la asike ne, ana kiela vianiena la pe mesmesu re poli, kila naña yaru la ataveve la asumã amloru e mlamulena viowa. Ana Pita pisawal pa li nalelagaena la nene vena monar avisuar ruruia vena yaru la nene ve avilovilon kare re kiela sitomena.

Ana na kila woen þelaga viowa la nene, monar yaru kilia ruru Ntewa, a monar tamãan Yesu Kristo, naña ki-eta Suþe, vimi ve suri na sumo e kiena maliena. Li nalelagaena lala e pogos nene, amloge lologena wo nene e yaru la naña apisu Yesu e kilamarala, a naña amloge kiena visena lala, e pogos naña pian ke yaru lala.

Pita siri maki nini vena visirluaen sitomena kiena li nalelagaena lala, komin naña e pogos nene, navianena la naña kiela vianena pe mesmesu re poli, asumã apisawal ke asape yoko Yesu taþatete si wasuþea.

Ana Pita sape Yesu pe þasuþe re polua komin naña Ntewa pe sinenan re yaru tai kovio poli. Naga sinenan

sape yaru makega monar avilon kiela sitomena vetan kiela mlamulena viowa lala (3:9). Ana yoko naga monar ve ve piyavi re, Yesu wasuþe si imi.

*Komþasnen tusi la na nini
Visena þesa 1:1-2*

Malena kiena li nalelagaena lala 1:3-21

Navianena la naña kiela vianena piowaga 2:1-22

Yesu yoko wasuþe sina 3:1-18

1 Mak nini, inu Saemon Pita na nesiria, sa naña nepe yar na yumãena kiena ne Yesu Kristo, a nepe kiena nalologena. Nesiri ke pimãasu pan amiu, amiu naña atol naviawaena e naga rui po paþisi sa ke ga naña metol sumo. Naga pe Ntewa a pe kieta natamaliaena ita punu ga, naga kila lue ga po pan ita silaga.

2 Sanene, nesitoñal amiu, nemlen nesape yoko akilia ruru Ntewa kieta Suþe naña Yesu va re laa ga wa, vano yoko naga kila kiena lemamiena a sumãarena ulemamaga e kiamiu malena.

*Yesu pio ita vena teve
kiena*

3 Yesu po pan ita paþisi, naña e m̃areraena na kiena urarena a kiena sinewoena, naga pio ita vena tekilia ruru naga sanene. A pogos naña tekilia ruru naga, naga ga kila sur punu ga e kiena nam̃areraena wa nene, naña

kila malena kiena ne Ntewa a kiena þelaga wa ule e ita.

⁴ Yesu kila na tetol nalaena wo la nene naþa apowo paþisi, tepisu naþa taveve ruru nena ga kiena navisaarena lala. A e mrapa nene, tepisu naþa naga kila kieta malena pa pranar ke amio malena wa kiena ne Ntewa, a sumã miila ita vena toure matan kororak lala na sinenanena viowa lala na yomarava nini.

⁵ Komin sur ne na nene, monar añararan naþa akila kiamiu malena lala imi wo la ve sa nene. E naviawaena naþa teke e amiu rui, popon asikol si sinewoena. E sinewoena nene, popon asikol si kiliaena amio manmaruaena.

⁶ E kiliaena amio manmaruaena nene, popon asikol si nawanar ruruena, a e nawanar ruruena nene, popon asikol si sitomena viavi, a e sitomena viavi nene, popon asikol si þelaga wa.

⁷ E þelaga wa nene, popon asikol si sitomena wo, a e sitomena wo nene, popon asikol si sinesiena.

⁸ Pelaga wo la punu ga nene, visae asike e amiu, a visae asumã akapur ke silaga, yoko kiamiu malena kilia war mras wo la naþa kiki vaþisi. Pona kam na akilia kieta Suþe Yesu Kristo rui, a visae þelaga la nene ve su re e amiu, yoko taþatete nena akila kiena yumãena tai.

⁹ Yar na sanene pe kila-mara þala ga, taþatete visu

kilale suria a kiena sitomen plas ga. Naga sinen þesan sape akevan kiena mlamulen marua viowa lala, pe sitorñal re si sape sike e malena wo tai poli.

¹⁰ Erau lala, pe pon re yar ve sanene poli, ana nomãreran amiu ke nesape kam make veve taaga monar aþionli naþa silaga akila yumãena wo lala vena avisawal ke asape Yesu pio amiu ape kiena, naga pe pe sur na visokanen re nene poli, a pe pe sur na kirakiraen re mñena poli, ana naga pe sur na lelaga.

¹¹ Visae akilakila mña sanene, yoko taþatete aloru pog tai, a pulutava na vaen loyumã e nasuþenena kiena ne Yesu Kristo naþa naga pe kieta Suþe a Natamaliaena yoko suwowo ruru nena van amiu. Yoko aworworun ruru amiu vena ava asulue asike amio.

¹² Nekilia nesape visena la nene, pe pe urviu re pan amiu poli, komin naþa apuarar ruru yam piavi rui. Ana taþatete neligan naþa monar nevisasawal kaþaran mña visena lelaga la nene van amiu.

¹³ Naga nene pe yumãena na kiau malena, vena iila amiuena vena ve sinemiu ve þesan re, a nekilia yoko monar nekila mña sanene vano vano-o tol pogos naþa kiau malena þisi.

¹⁴ Suþe Yesu Kristo pi-sawal pan inu rui sape in na ve ve piavi re yoko neligan tasneu nini nevavin,

15 a sumon nene, sineun nesape nesiri plan sur make su ruru sumã ga. Ve sanene, visae nevavin, ana mrapa sike ãa rui vena akilia asitomãl visena la nene silaga.

Visena kiena Pita amio nalogena taãena lala pe lelaga

16 Imimi nalogena lala mepian amiu mesape kieta Suãe Yesu Kristo yoko wasuãe sina amio kiena pupia naãareraena. Ana pe pon re laãas avisayu navianena la nene asave nanene na visena na sitomen kien yar ga, pona avisave nanene na sa ga suniena marua ga lala. Mekilia mevisaar van amiu mesape pe sa re nene poli, komin naãareraen kiena Yesu Kristo naga pe sur lelaga naãa mepisu e kilamaramimi rui.

17 Nanua na, mesike memio e pogos naãa Ntewa mligan naurarena nae ma e peni sike e naga, a mieluaria, naãa kiena visena tai molue kom meta pitomi pisayu naga, sape

“Nanene naga naruu nena napo naãa sineu si paãisi, nekekaran nena ga naga.”

18 Imimi ke narui memloge pulgon nae ma e peni naãa pisawal visena nene, naga nene e pogos naãa mesike memio Suãe ma e tavie wa naãani.

19 Ana komin sur la naãa mepisuia a memloge, mekilia ruru merarava e kiamimi sitomen lala, mesape nanene naga sur lelaga la naãa navisawalena nasumo la apisawalia. Kiela visena lala sane kapi vivaga wo tai vena vivagali yemalolo naãa tesike ea, ana popon touloyuia ana telavia. Sanene yoko kilologia mrapa van ita vano tol pogos naãa legiena viu imi mãlavin ita, a verue na kolulag vam metava e kieta sinapane vena tegoli kieta sitomen lala.

20 Ana sineun nesape nevisa si sur tai e lepas na visawalena kiena ne navisawalena marua lala naãa asirilua sike e Tus Wa. Naga sanini, sa naãa navisawalen lala nene, taãatete yar tai suãalu visave naga taaga kilia ruru kala kinasa.

21 Nanene komin naãa visawalena la nene, taãatete amolue vetan sitomen ken yaru, ana Ninuna ne Ntewa naga miyuãae e la, sumon la vena avisawal visawalena kiena ne Ntewa lala.

2

La naãa apian ke visena navisokanena

1 Ana sa naãa tekilia, e pogos kiena ne navisawalena wo la na sumo, pogos laãasia navisokaninen navisawalena mãna aãalmãalivi ke e marana ne yeririna kiena ne Ntewa

lala. A yoko ve sa ke mēna nene van ita nagane, naŋa pog tai, navianena navisokanena pona aim aŋaliv yo. Navianena kar la ne sanene, yoko awar vinaun ga navianen laŋas naŋa pe pe lelaga re poli imi, la akilia asape amlelaga e Suŋe na mava, asape naga tamalia la, ana kiela navianen la nene akawe ke sina ga naga. Navianen la nene kilia kila kare naviawaena kiena ne nalelagaena lala, ana navisokaninen vianena la nene pe apisu kilale re asape kiela nakoaena pimin la ke vilaga narui.

2 La apiowa manene paŋisi, a temawan tevisayu ya naŋa akilakila ke ne. La asape amlelaga, ana akila ke ga naŋa yeririna taŋena la apisu kilale kiela ŋelaga, asumā apisa kare ke kieta mrapa na lelagaena paŋisi.

3 Yar na visokanen lala, sinelan manene la sur lala, yoko akuan visena kiki la ve moki van amiu vaŋisi, yoko akilayon li naŋa aure amiu e suniena la naŋa apule e suri la naŋa pe pe lelaga re poli. Ana pogaga, Ntewa na pe momalio re poli. Naga mliŋerela, kila ruru kiela nakoaena su ruru sike nakonua rui.

4 Popon tevisu kilale ŋelaga kiena ne Ntewa naliŋereen yaru a natalimaliaen yaru nanua sumo. Naŋesa, asitomyuli navisi kiena ne Ntewa la nanua sumo, naŋa laŋasa asumālu

asape asu metavania. Naga sape pe sur re tai nene poli, ana sumālu koven plan la veraga, apito tano e puluyo malolo e kapi na loge viowaena, vena asumā e nene vano tol pupia legiena na liŋere maronen yar lala.

5 Ana asitomyuli mēna yeririna nasumo la nene, naŋa e pogos kiena ne yer-marua Noa. Pogos naŋa mlologon ke ŋelaga wo kiena ne Ntewa pan la, ŋarila mārera paŋisi, yepel mavin ga. Ana Ntewa kila pupia womie ŋere plan la, ana Noa ga amio namratava puna la olua, tamalia la.

6 A naga sina, asitomyuli pupia pulkumali keviu lua nene naŋa Sotom amio Komora. Ntewa māl kiela napiowaena lala, ana sikaŋ mumu la apim ape posnoy-avi nenaga, a naga nene vena visawalen sanape naŋa yoko kila va la make ga naŋa asike e malena viowa.

7 A nasitomāl maronen la nanua sumo ne, nane yaru naŋa Lot. Naga pe yar mesmes tai, a naga mloge lue piowagan ŋelaga na kororak kiena yar la naŋa akilaroro ke navisaluaena, naŋa naga sike likan la.

8 Legiena make ga naga sumā pisu ke kiela malena viowa lala, a sumā mloge ke kiela viuelen lala, ana Ntewa kila sanape? Mla nakoaena pa yar viowa lala nene, ana tamalia kiena yeririna wo naŋa Lot.

⁹ Ana visae tesitom ruru e la nene, yoko telual p̃elaga kiena ne Ntewa tai, nãpa sanini. Naga kilia ruru ve sanape nãpa wereplan kiena yeririna wo lala vetan sur na kilalien lala, a naga kilia uarar ruru yeririna viowa lala asũña awar kiela nakoaena lala. Yoko kila la awar malumun m̃a naganane sumo wa, ana e legiena nalĩpereena awar make ruru nena napo.

¹⁰ Visena nene tol make yeririna lala, ana tol manene laa nãpa asũña ataveve ke nasinenanen viowa lala na p̃elaga na mlamulena nãpa apaeme amio, ana tol m̃ena la nãpa pe sinelan re yagogonen poli, ape p̃ar m̃arera pãpisi. Yar kar la ne sanene, ãparwarlan kiela p̃ar m̃arera la ne sanene p̃isa, ana aplaven m̃ena kiela napiowaena lala, pano pe amaraun re si sur tai poli, ana apisa kare yerkawa kiena ne Ntewa lala.

¹¹ Navisi nae ma e peni ãmarera taulu la nene, ana akilia asape asike e marana ne Ntewa nae ma e peni, ana amaraun visa kareen yaru la nene, ana yar la nene na pe sa re nene poli, la asitom korenan ga sur la nene.

¹² Sur la mok liu nãpa tepisu sane apa laa metava pona ape wa manene laa, ana yar la nene pe apisu kilale re poli, asũña ãparnena kare ga sur wa la nene. Kiela p̃elaga la sanene, kila narui la asaga sur mal tetan ga lala, nãpa akila ke ga

p̃arila pe akila re suri wo poli. Akila m̃a wowe sanene pano pano ailan ga sa nãpa yaru la aligan lokulia la, awe mom̃ar la amare, a yoko ve sa ke m̃ena nene van la nene, ailan ga alual kiela marena.

¹³ Yar sur la ne sanene, akekaran ga akila p̃ap̃agena lala na ve torog kareen ga kolpae, a e pogos na ki-laen kamiu kinanena wa lala apim asike loyumũa, kiela sitomena pulen ga kekarena na kiela viowaena lala. La na sa ga kurka pona magka la nãpa akila kare tasnemiwo lala, ana pe asitom re nena asape kiela napiowaena lala yoko kila ke sina ga la aloge viowa manene poli.

¹⁴ Kilamarala pulen ga sira na kilaen kolau, a akan m̃a mlamulen viowa pano-o pe sinela maren re poli. Kam lãpas nãpa amalum towe ga lala, ãpere la narui apa amio la, a ape yar m̃ena la nãpa apian ruru la sina e mrapa na vinayaen sur lala. Lelaga nãpane, la nene ape p̃egas tai nãpa yoko nasine-mimiena kiena ne Ntewa yumu plan la make na wa.

¹⁵ Amligan mrapa mesmes rui apa ataveve ke narin mrapa la nãpa tekilia tesape mrapa kiena yaru nãpa Palam Peor, nãpa Visena Wa pisayu naga sane yar tai nãpa pe navisawalen p̃esa, ana pano naga kekaran manene kan mras nen napiowaena.

¹⁶ Ana pogos tai, milan ga nãpa Ntewa kila narin togki

tai pis pania vanon kiena napiowaena lala. Togki lala pe akilia re apis poli, ana nanene naga pis sane yaru, p̄ere mesmesun towe laa kiena p̄elaga viowa lala.

17 Yar viowa la naṗa nepisayu la ke ne, nekilia nevisa m̄ena nesape la sa ga pulus nen wii naṗa mema rui, yar naṗa moto karia taṗatete lual wii ea. Pona asaga lul malolo tai, tekekarania tom̄ape yua kove, ana peraga, lagi mlelua pano. Ana yar la nene, lelela napo pe yemalolo ga m̄eke ga wa, yo ne nanene pe lele na loge viowaena.

18 Yoko monar awar nakoaena na sanene, komin naṗa gola la pulen ga visokanena amio visvilaveena naṗa p̄ere manene sitomena kiena yar taṗena la paṗisi. Yar taṗena la nene, aṗure matan yomarava nini apimi ga loyuma na wa, ana nagane yar viowa lala nene asuma apisa ke visena la naṗa pagan nasinenanena viowa na mlamulen viowa la naṗa sike e la pimi keviu manene laa narui, ana e mrapa ke nene asuma aṗere plan la ke sina ga.

19 Kiela malena sike vatanon yerkaena na kilaen mlamulen viowa rui, ana sanape naṗa apisa kotalia ke yar la asape visae atavevela, yoko alual malena wo? Taṗatete ve sanene, komin nam̄areraena ya naṗa pe suṗen kioṃa malena, ko

ope kiena yar na yumaena narui, sane la nene, naṗa na nagane apim sa ga yar na yumaena na nam̄areraena na mlamulena viowa narui.

20 Visae lelaga naṗa asape aṃal kieta Suṗe Yesu Kristo Natamaliaena e kiela malena, apisu kilale naṗa p̄elaga na yomarava suma kila kare la ga, kila narui aṗure matania apim, sanene na po paṗisi. A visae yam ve plas ga awasuṗe ke sina ava e kiela malena naṗa aṗure matan ga na wa, nanene na yoko va viowa la narui.

21 Visae pe akiliali re nena mrapa na p̄elaga mesmes po, sanene na po towe laa pan la, ana pogos naṗa akilia ruru po, apa li e ve tokak ga, ana siraunia aṗasuṗela ke sina apa varau, nanene piowa paṗisi. Visena wa kiena ne Ntewa la naṗa amla pan la, la na akekaran p̄esan naṗa ala e kiela malena lala, ana nagane aplon ke sina masila pania.

22 Yar la ne sanene, visen lua naṗa pisayu la, naṗa tai, pisa sanini, sape

*"Lokul ga kilia va kan ke
sina ga kana liluaena,"
Pakaiwa 26:11*

a nalua, pisa sanini, sape
"Visae okevan ruru kioṃa
nompui, yoko monar
yal mesmesun ga
sukoṗene va kupo ke
sina yo m̄eke ea."

3

*Legiena keviu kiena ne
Suṗe naṗa wasuṗe sina*

¹ Erau lala, sa naña apisu kilalea, nane kiau māk na lua pimi pan amiu. Ya naña teke e kiau sitomena vena sirien maki la luoka ga nini, sineun visawalen visen wo lañas naña yoko akilia asike lue e kiamiu sitomena la silaga vena ilaen kiamiu malena lala.

² Sineun nesape popon tesitoṃal mā visena kiena ne navisawalena wa la na sumo silaga, amio mēna navisaluena viu la naña kieta Suṽe Natamaliaena mla pan imimi kiamiu li na lologena lala, naña mepisawal liluen pimi pan amiu.

³ Sur ṽes naña sineun nesape nevisa naga sanini, nesape monar akilia sa naña e legiena maro lala, yoko yar la naña na visa kareen yuṃaena kiena ne Ntewa akilia aim aṃalivi. Pelaga kien la nene, la sinelan ke ga suri ya naña asitomia, ana asitom korenan ga sitomen kiena yar taṽena.

⁴ Sur tai naña yoko avitalia ita vanonia, naga e lepas na visena kiena kieta Suṽe naña sape yoko wasuṽe si imin ita. Yoko asuṃa aviuvunia, avisave "Nawasuveen kiena kiamiu yerkaṽa naña pisaaria pan amiu, nanape? Siar e pogos kiena kata apua la pimi, sur make ga na yomarava nini suṃa kiriri pogaga. Imimi na pe mepisu re nena sur tai poli wa, pona kam ga apisu yo?"

⁵ Ana pogos naña apisa ke

visena la nene, la pe asitom re naña navisaarena kiena ne Ntewa naga pe lelaga silaga, a kana visena nena kana pupia ṃareraena sike ea. Sa naña e pogos na siena yomarava, kiena visena ga kila sinapane, a kila yomarava nini amio kana porotano lala a kana si lala.

⁶ A siraun nene, kiena visena kila pupia womie kalo sina yomarava nini, naña ṽere plan make nena sur punu ga naña sike ea e poglis nene.

⁷ A kiena visena nena miyuṃae ke nagane na wa, suṃa ṽuarar ruru ke sinapane a porotano na yomarava vena asuṃa vano, tol naña pupia kapi na legiena na liṽereen yaru yoko imi kekan plan malena kien yar la naña pe sinelan re Ntewa e kiela malena poli. Nanene pe ṃareraena kiena ne Ntewa, ana yaru la nene pe sinelan re naña akilia poli.

⁸ Ana erau lala, e lepas naña na visaarena na wasuveen sina kiena ne Suṽe nene, popon naña ve sineta ṽesa re naña Ntewa naga pe pulo re legiena amio kas sane ita poli. E kiena visuena, kas manu taaga pona legiena taaga, lalua maran taaga ga.

⁹ Pona yar laṽasa asitom asape naga kila malen li sur yo, pe kila re ya naña naga pisaar poli, ana pe sa re nene poli. Naga pe kila malion re

sur poli, suña kila ke kiena sitomen piavi pañisi, komin pe sinenan re yar tai kovio poli. Naga sinenan sape la pogos ve piavi sanene vena yar la akilia avilon kiela sitomena.

¹⁰ Ana lelaga, yoko pogos tai pupia legien kiena ne kieta Supe imi mālīv e yomarava. Yoko ve sa yar na vinauena, naña yomarava ninue sape pimi ke narui, ana yoko ilan ga naña imi worunia. E pogos nene, yoko sinapane lala akakapuru sane polilu, yoko akokovio nenaga, a yoko kapi kekan make suria vano o tol naña yomarava amio sur make ga naña sike ea, yokorena.

¹¹ Ana komin naña yoko yomarava imi ve sur koren ga meke na, nesape neviun tan amiu, nesape pogos naña asike ea wa, popon kam na ave yaru na sanape, a popon ave wa pona akila yuñāena kiena ne Ntewa ve sanape?

¹² Monar akekan legiena nene imi, a visae kam na ave yar wo lala, ayuñae mārera yoko akilia akila imi mālīvi vilaga.

Yoko kapi kekan ma e peni, kekan makea, a yoko imi kekan mumu make sur naña sike e yomarava.

¹³ Ana tesuñalu mārera tese kiena visaarena, naña sape yoko mātā uña viu tai, naña peni viu amio yomarava viu, naña pe purpes nen pelaga mesmesu make ga.

¹⁴ Erau lala, nane tesuñate ke ne vena imi were ita teva e yo nene, ana pogos naña pe tetol re poli wa, monar tomāreran teve yar wa tesuñā ga, teyekiki, a tesuñā e suñare.

¹⁵ Lelaga sane Supe pimi re poli wa, a ve tesitom re viowa, monar tekekan naña mla pogos pan ita vena tevilon ita, mla mēna pulmas pa kieta erau lala, vena la mēna akilia atol natamali-aena. Sitomena nene, kieta puruvi wo naña Pol naga mēna pisa pan amiu nanua sumo rui e maki tai, naña siri amio manmaruaena wo la naña Ntewa mla pania.

¹⁶ A nane visena ke nene naña suña kiakian ke e kiena maki tañena lala, pogos naña pisayu si na wasupeen si kiena ne Supe.

Kiena maki la nene po pañisi, ana pogos lañasa kala navianena la urmi towe maga, kila sane visen lañas naña naga siria yaru lañasia pe apulokilale re poli. Ana pogos tai, yaru la naña pe parila po re poli, naña pe akilia ruru re sur poli, apuloia apulolon kare kana navianena ne lala pa pe tañena, sa naña asuñā akila ke yam mok li rui e visen tañena lala e siriena wa lala. Ana pogos naña akila sanene, pe yar tañena re la naña aloge viowagan poli, ana kila la ke ga apa e mrapa na kovioena.

¹⁷ Kiau erau wo lala, komin sur ne la nanene

nesitom amiu paŝisi. Nekilia nesape akilia ruru sur la nene rui, ana sineun nesape nela si visena m̃arera van amiu, nesape monar avisuar ruru amiu. Ve atam̃an re sitomena navisokanen ken yar la naŝa pe ataveve re navisaluaena kiena ne Ntewa poli aim aure plan amiu sina. Lelaga, pe pon re si alor vetan yo wo na viawaena m̃arera naŝa asike pa e rui.

¹⁸ Kiau visena maro, nesape akapuru aim amarua ruru e ŝelaga wo na lemamiena a namanmaruaena kiena ne Yesu Kristo kieta Suŝe a kieta Natamaliaena. Ana tela maran si naurarena vania, nagane, a e pogos la naŝa pimi ke ga wā, vano vano-o ve uro re, sanene.

Inu, Pita.

Maki Nasumo Naña YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

*Suniena na plas na tusi
nini*

Maki p̃esa kiena Yoane, naga kiena sitomena keviu lua.

Nasumo, Yoane sinenan sape visirlua sitomena kiena li nalelagaena lala naña aulo m̃aki nini, vena silaga monar asikol la ruruia naña kiela sitomena ve taaga ga, a vena asikola ruruia amio Ntewa, amio narina naña Yesu Kristo.

A nalua, naga vena visaen vanilla vena ve ataveve re navianiena la naña kiela vianena pe mesmesu re poli, komin navianena la nene akilia akila kare sum̃are e kiela visena na visokanen lala, ana yoko kilia kila naña li nalelagaena la tařatete si asikol ruru la e sitomiena ve taaga.

Navianena la nene asum̃a apian ke yaru lala, asape řelaga viowa la apimi am̃alivi komin yaru la asike e yomarava, a amiyum̃ae ke ga e suri na yomarava la ne. Amio nanene, asitom sape Yesu, naga narina Ntewa, ana pe pe yaru ruru re sane ita poli. La asum̃a apisa ke asape visae Ntewa tamalia yaru, yaru nena tařatete sitomali

si malena na yomarava nini, a pe pe suri re poli visae yaru na sanene kila milamulena viowa po pe kila re milamulena viowa poli a pe pe suri re m̃ena poli visae naga sinena si yaru tařena pona ve sinena si re, ana suri la nene maran taaga ga, pe suri na yomarava ga.

Yoane siri m̃aki nini, sape kila meraravan naña naga yepen mavin sitomiena la nene pano-o pařisi, a pi-sawal meraravan naña Yesu Kristo, naga pe yaru nena sane ita. A naga pisaar m̃arera sape yaru la naña amlelaga e Yesu, a sinela si Ntewa, monar sinela sisi la m̃enaga.

*Komřasnen Tusi La Na
Nini*

Visena p̃esa 1:1-4

Legiena a yemalo 1:5—
2:29

Narina Ntewa lala a narina Yermare lala 3:1-24

Ninuna naña pe purřesnen visena lelaga a ninuna naña pe purřesnen visena na visokanena 4:1-6

Pelaga kiena yaru naña sinena si yaru 4:7-21

Pelaga na lelagaena naña kilia taulu make suri la silaga 5:1-21

*Yar na visawalen malena
kiena ne Ntewa van ita, naga
pimi e yomarava řisi rui*

¹ Sur tai, nanua sumo e pogos naña yomarava siaria,

ana nagane in na nemloge, nepisu e kilamarau, in na nepisu ruru pano-o, netol nena e luñau. Sur nene, kiena kia sanini, sape Navisawalen Malena, po Purþes nen Malena, po Malena Naþa Ve Uro Re Pogos Tai, nane in na sineun nesape nesiri van amiu.

² Sur nene, nanua sumo pe tekilia re poli, naga suña ga amio Ntewa arimata pano-o, nagane na pimi þarpoyo merarava e marata e yomarava nini narui, ana imimi moki mepisuia, a mepisawal pan yeririna lala.

³ Imimi memloge ruru nena e kiligamimi lala, a mepisu nena e kilamaramimi, ana mesape mevisawal van amiu vena kam mēna ga alelaga ea. Visae kam alelaga ea, yokorena kam mēna aim ave taaga amio imimi, sa naþa imimi mepe taaga ga memio arimata Ntewa a narina Yesu Kristo rui.

⁴ Sur nene kila pupia kekarena sike amio imimi silaga, a visae auarar ruru visena la naþa nesape nevisa van amiu e mēaki nini, yoko pupia kekarena nene sike mēna amio amiu, þisi na kila ita punu ga teloge wo vaþisi.

Ntewa naga pe purþes nen yomerarava

⁵ Visena naþa narina ne Ntewa mla pan imimi, pisape monar mevisawal van yeririna taþena lala, sa nene, naga pisa sape, Ntewa pe

purþes nen yomerarava, pe narin yemalolo re nena tai teke puna.

⁶ Ve sanene, visae tepisawal ke tesape tepe taaga temio Ntewa, ana tekila ke ga þelaga na yemalolo la na wa, nanene tepisokan ke ga ne, pe tekila re sur na lelaga nene poli.

⁷ Ana visae tesuña teyal mña e yomerarava naþa Ntewa sike e silaga, kila yoko telapran ita ruru wo silaga, ana tevisu tana na narina, Yesu, kilia kevan ita temekiki e kieta mlamulena viowa lala.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar teligan plan þelaga na mlamulena viowa lala

⁸ Yeririna naþa pisawo ke, pisape naga pe naviowaena su re e kiena malena poli, kiena visena nene pe pe lelaga re poli, naga pisa kotalia ke sina ga naga.

⁹ Ana visae tevisa plan ga kieta naviowaena lala, yoko Ntewa viewo ita, þisi na war plan kieta naviowaena lala vetan ita, kila ita temekiki. Naga ga kila ruru mrapa na kilaen sanene rui, ana ita towasine ga naga sane yoko kila van ita sanena naþa pisaaria.

¹⁰ Ana visae tesuña tevirovia, tevisa mña tesape pe tekila re naviowaena poli na, nanene ita tekila sane Ntewa naga pisokan ga, a ita tekila sane kiena visena nowo na lelagaena, pe tepuarar ruru

re nena e kieta malena la poli.

2

¹ Naruu lala, sineun nesape nesiri visena nini van amiu vena iila amiu avisulupar sane pe pon re si ataŋa mlamulena viowa poli. Ana visae pogos tai, amiu yar tai kila viowa, monar tesitoŋal silaga Yesu sulue ga sike na, sane pe yar wa tai na waren kieta visena lala. Naga mesmas, a mekiki, naga kilia va suŋal mesmas e mara Ntewa, kilia viun tania vena naga sinen ye ita, viewo itania.

² Ana mrapa na kilaen sa naŋa yoko Ntewa kilia viewo itania sanini, nane Yesu ga ne, komin naga pe kuŋaŋaena na warplannen kieta mlamulena viowa lala, ita yeririna punu ga na yomerava.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar telogear kiena navisaluaena lala

³ Visae yar tai viun ve sanini, visave: ?In na pe nekilia re poli, nekilia ruru Ntewa, pona pe nekilia ruru re naga poli? ?In na nepe kiena, pona pe nepe kiena re poli? Ve sanene na, teviun si tania, tevisave, ?Sanape, ko na omlelaga ke e kiena visena lala, pona pe omlelaga re poli?

⁴ Nanene vanon naŋa visae yar tai visa sape naga kilia ruru sape Ntewa, naga pe kiena, a naga pe kila re

sur la naŋa navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ke ne, yar nene naga pe pisa re lelaga ne poli, pisokan ga.

⁵ Ana yar naŋa mlogear ruru visena kiena ne Ntewa, naga kila meraravan sane naga kekaran kemua lelaga, pimi keviu lue ga. Ana e mrapa na sanene narui tekilia ruru kemua tesape ita tepe kiena ne Ntewa na lelaga.

⁶ Yar naŋa naga pisa ke sape pe kie Yesu, yoko monar tevisulupar naŋa naga mla kemua Yesu pe lelaga e kiena malena.

⁷ Erau lala, e lepas tai na, navisaluaena naŋa nesiri ke pan amiu, naga pe pe visena viu re tai naŋa na nanagane poli, naga pe visena tai na susumo, pe visena kiena ne Ntewa ga naŋa amloge pa na susumo rui.

⁸ Ana e lepas taŋena tai na, pe lelaga mŋena naŋa navisaluaena nene, naga sa ga pe urviu si tai pan ita, komin ita tepisu ke sane naganane ŋere ke yemalolo ŋaropano, kila ke yomerarava na lelagaena pimi narui. Naga sane e malena kiena ne Yesu narui, a nanagane pimi ke mŋena sanene e kieta malena la narui, ŋisi na kila ita tepisu kilale ke visena viu nene pe lelaga kemua.

⁹ Visae yar tai visa sape mial ke pa e yomerarava rui, ana tepisu naga sinen kar ke wenla, kila ke piowa pania, yar nene sike e yemalolo wa.

10 Ana yar naþa kekaran wenla, kila ke po pania, yar nene mial ke pa e yomerarava narui, taþatete sitomaþa sape þisi na yalwowe sina e yemalolo, lolor si pogos tai.

11 Ana naga naþa sinen kar ke wenla, naga ve ve sa re nene. Naga sike e yemalolo wa, yemalolo kila sane kilamarana þala, mial wowe lue ga e pupumalko, pe pisuluþar re kiena mrapa poli, pisuluþar re lele ne kom ke e poli.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Ve tekekaran re yomarava nini

12 Amiu naru lala, amiu kiau nin sisi lala e kieta na lelagaena, in na nesiri ke visena la nene pan amju komin kam ke narui naþa Ntewa arimata piewo kiamiu mlamulena viowa komin kia kiena Yesu Kristo, ana amiu akilia naga.

13 Kiamiu yermarua lala, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke narui akilia ruru laa naga rui, naþa naga mali sike nanua sumo, sumon na si-iena yomarava nini.

14 Kiamiu yar mēe lala, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke naþa añarera ruru po narui, amligan ruru pa visena kiena ne Ntewa teke e kiamiu malena la rui, ataulu pa Yar Viowa nene rui.

15 Sineun nesape nevisa ve sanene van amiu, ve akekaran manene re yomarava nini, pona kiena sur

lala. Yar na kekaran manene yomarava nini, naga taþatete kekaran ruru arimata.

16 Nanene komin naþa sur na yomarava lala, pona kiena þelaga lala, ape taþena, pe sa re sur kiena ne arimata Ntewa amio kiena þelaga lala. Sur na yomarava la nene la sanini, lala ape purþes nen nasinenanen sur moki, ape purþes nen nawereen kilamarata, ape purþes nen warwarena e kieta malena.

17 Yomarava nini, amio kiena sur la naþa yeririna la sinelan manene silaga, naga pimi ke vena kovioena ga, ana yar naþa kila ke mesmes e nasinenanena kiena ne Ntewa, naga yoko sulue ga sike narui.

Nayalen e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar tevisuar ruru ita vanon sinekar

18 Naruu lalo-o, nagane tesike e pog maro narui, sa naþa amloge pa rui, na yar naþa apio asape Nasinekar kiena ne Kristo, yoko kilia vim katenia. Pe tepisu re naga poli wa, ana tepisu pa narin yeririna moki na kila kareen Kristo rui, ana kila tepisuluþaria sane yoko ve ve piavi re na Legiena Maro mālivi.

19 Sinekar la naþa nepisayu ke ne, kam na akilia ke ne. Nanua, la asu amio ita asu ga likan ita, ana siraunia, asumālu narui, amligan ita aþure matan ita sina apano. Nanagane na,

tepisuluþar la ruru nenaga, sane pe apimi re veraga ga amio ita poli, vanon visae peraga, yoko la asu ruru ga amio ita.

²⁰ Ana kam naþa asu ruru ke ga wa, yar wa Kristo pisa ruru amiu pa rui, ana apisuluþar kiena visena, yoko taþatete aurmatan si naga.

²¹ Ve asitom re asape in na sineun nesape nevisi van amiu vanon sitomena tai naþa asape amiu na amn-inue ga suria, vanon pe sa re nene poli. In na nepisu sane akilia aloge ruru kilale visena na lelaga a visena na visokanen þisi rui, amiu akilia pa rui visena navi-sokanena taþatete molue e visena nalelaga, ana nesape nevis van amiu ve naiilaar amiuena.

²² ?Ana visokanen ya ne la nene apisa ke ne? Visena ne nane, apisa sanene, asape Yesu naga pe pe Navisaarena re poli naþa Ntewa mligan pimi tamalia yomarava nini. Visena nene naga pe visena kiena yar la naþa sinela kar ke Yesu, ana yar naþa pisa sanene, naga kawe ke Ntewa arimata, a kawe ke mēna narina.

²³ Yar naþa pilopu māsina pa narina ne Ntewa, Ntewa taþatete se e naga, a yar naþa pisawal ruruia pisape naga mla narina ne Ntewa e kiena malena, yoko Ntewa mēna ga sike amio naga silaga.

²⁴ Lollogena wo naþa am-

loge þesania nanua sumo, naga pe visen wo a pe lelaga, ana popon aligan ruruia e kiamiu malena lala. Visae ve sanene, yoko kiamiu malena naga sumā wo e Ntewa amio Narina silaga,

²⁵ nagane akilia atol malena naþa naga pisaaria sape la maran si van ita, naþa ve uro re pogos tai.

²⁶ Naga ga nene nesape nevisa van amiu e lepas kiena ne la naþa apisa ko-talia amiu ke ne, asape aure amiu ava ave taþena sina.

²⁷ Kristo na miawawo amiu pa rui, ana Ninuna Wa naþa amiu atolia e pogos naþa, naga sike amio amiu wa. Naga kilia vian amiu e sur punu ga naþa pe lelaga a mesmes, ana taþatete si akale yar tai naþa naga kilia vian amiu sina ga e sur laþasia. Yoko akilali ga sa naþa Ninuna Wa pian amiun e þisi rui, naþa pisape popon amiu aligan ruru kiamiu malena to ruru lue ga e Kristo.

²⁸ Naga nene, naruu lala, visae kieta malena naga su ruru lue ga e Kristo, taþatete teloge viowa pogos naþa naga wasuþe sina ga pun ita. Ana visae peraga, pupia memawaena, þisi na tesape tokuswan marata pogos naþa tevisu naga vim.

²⁹ Tekilia tesape Kristo, kiena þelaga punu ga po a mesmesu, ana yar naþa naga mēna sanene, tekilia tesape yar nene naga mēna pe narina ne Ntewa sane

Kristo.

3

Ita tepe narina ne Ntewa lala

¹ Asitomveveli sitomena kiena ne arimata Ntewa e ita yeririna viowa lala. Naga kekaran ita keviu paṗisi, pano-o kila pan ita sa ga naṗa tepisu ita sane narin ga lala. Ana pe ita re ga tepisu ita sa nene poli, naga mēna pisu ita sanene, komin naṗa pure ita tepa loyũa e namratava puna rui, sane narina wawa lala. Yar taṗena lala e yomarava pe akilia ruru re arimata poli, sa naṗa ita tekilia naga, ana sur nene kila la pe apisu kilale ita re mēna poli, sane ita tepe narina lala.

² Erau lala, ita tekilia tevisa tesape tepe narina ne Ntewa, ana pe tekilia re poli wa, sane ṗisi na sirau, yoko naga kila ita teim teve ya sina ga. Ana sur tai tekilia ruruia, naṗa visae Suṗe Yesu warpoyo sina ga, yoko tevisu ruru nena naga e kilamarata napo, tevisu ruru naga, naga ke narui, ana pogos naṗa tevisu sanene, yoko teimi teve sa ga naga.

³ Ana yar naṗa sinenan sape yoko naga mēna imi ve sa Yesu Kristo, naga monar uarar ruru kiena malena mekiki ruruia a ve wa, sa ga Yesu.

Ita narina ne Ntewa lala: Monar teligan ṗelaga viowa lala

⁴ Yar naṗa taṗa mlamulena viowa, kilaro ke navisaluaena kiena ne Ntewa, komin purṗes nen ṗelaga viowa, naga pe ṗelaga na monen logearen navisaluaena.

⁵ Ana pogos naṗa Yesu pimi e yomerava nini, naga pimi naṗa pe mlamulena viowa tai to re nene e naga, naga pimin vena war plan kieta mlamulena viowa lala.

⁶ Ana visae sanene, yar naṗa kiena malena teke ruru e naga, yoko mlamulena viowa ve su re si e naga, naga taṗatete si kila naviowaena. Ana yar naṗa mlamulena viowa teke e kiena malena silaga, naga pe pisu ruru re naga poli wa, naga pe kilia re nena naga.

⁷ Kiau narin sisi lala, piowa naṗa avisa kotalia amiu. Yar naṗa kiena malena po, naga pe yar mesmesu sane Kristo.

⁸ Yar naṗa kiena malena piowa, naga pe yeririna kiena Yermare, naṗa naga pe purṗes nen mlamulena viowa e yomarava, siaria e nasiiena pimi tol nanagane. Pelaga viowa kiena ne Yermare kila narina ne Ntewa pitomi mālivi e yomarava nini, vena we plan kiena yũaena viowa lala a kila kiena puriukawaena naga ṗisi.

⁹ Yar naṗa sike loyũa e namratava kiena ne Ntewa, naga taṗatete si taṗa mlamulena viowa, vanon malena kiena ne Ntewa te ea. Naga

pe narina ne Ntewa, ana monar kus þelaga wo kiena ne arimana nene, þisi na taþatete si kila viowa.

¹⁰ E mrapa ne la nene ita monar tevisu kilia ruru ga sane ane pe narina ne Ntewa, a ane pe narina ne Yermare. Yar naþa pe kila re mesmes poli, pona yaru naþa pe kekaran re namratava puna poli, yar na sanene naga pe pe nin sisi kiena ne re nena Ntewa poli.

Ita narina ne Ntewa lala: Monar telogear navisaluaena nasitomen yeririna taþena lala

¹¹ Lologena naþa amiu amloge siar e purþesia pimi, na sanini, naþa pisa sape: ita monar tekekaran ita silaga.

¹² Asitomali yar sa Yermare nanua ne, Ken, naþa pe kekaran re wenla naþa Epol poli, naga mñemoñaria. Piowa naþa tekila sanene, ana popon tesitomvevelia mias ya ne naga kila sanene? Nanene vanon kiena yuñæena lala, Ntewa pisu piowa ga, ana kiena ne wenla, naga mesmes ruru po, ana Ntewa kekaranja, þisi na kila Ken pieluen wenla panonia, sinen karia, mñemaria.

¹³ Erau lala, þelaga viowa na sa nene, yeririna la akila ke pimi tol nanagane, ana ve teilan re naþa visae tevisu la avieluen ita mñena ga, avisa kare ita vanon yuñæena wo

lala kiena ne Ntewa naþa visae teyuñæenia.

¹⁴ Ana ita naþa pe sineta kar re yar la poli, tekekaran ruru na mratava pun ita, nanene pe mrapa na kila meraravanen sane temligan marena, tepim e malena rui. Ana yar naþa sitomena pe to re e naga poli, naga sike e marena na wa.

¹⁵ Yar naþa sinen kar na mratava puna tai, naga sane pe yar na wemoñaren yar la narui, ana sa naþa ita tekilia ruru þa rui, yar na wemoñaren yaru, malena naþa ve uro re pe to re e kiena malena poli.

¹⁶ Pona ita yar tai piun ke pisape, ana sur naþane sitomena, naga pe sur na sanape? Pogaga, tekilia tesape sitomena naþa pe lelaga, naga sanini: Yesu Kristo tamian kiena malena wetelu panon ita, ana visae sitomena nene teke e ita, þisi na ita mñena tetamian kieta malena vanon kieta wolai lala.

¹⁷ Yar tai naga limana pulen sur nowo lala a, wenla tai, limana plas kemua lelaga, pe kiena sur re poli. Pisi na naga pisuluþar wenla nene, ana naga kila sinen mñarera laa sane pania, pe miila re poli, yar na sanene sitomena kiena ne Ntewa pe to re nena e poli.

¹⁸ Naruu lala, kieta sitomena ve e re ga e kieta visena lala. Sitomena naþa pe lelaga, naga pe sur re tai

na visaen ga poli, pe sur na yuñāenena a na kilaena.

¹⁹ Ana visae kieta sitomena p̄arlologia ruru marana sanene, nane pe mrapa naña ita tekilia tesape visena lelaga kiena ne Ntewa p̄ar ke mras e kieta malena. Ana ve sanene na, teloge ga wo vena vaen lavisin Ntewa, ve temaraun re si naga.

²⁰ Pogos laṗasia tekilia temaraun naga, vanon naña yoko kieta sitomena kilia liṗere ita sina, kila ita tesitoñal sina tese kieta naviowaena lala, ana Ntewa naga kilia ruru punu pa rui, ana kieta na viewoena na naga keviu manene laa sane, p̄ar plan petan ita.

²¹ Erau lala, visae losineta naga merarava ruru wo, ṗisi na naga taṗatete liṗere ita sina, kila pe temaraun re nena na va suñalen se marana ne Ntewa na viunen sur tania.

²² Visae telelaga ña e naga, tekila ña sur la naña naga sinenania, ṗisi na tekilia tetol suria la naña tepiun ke tania.

²³ Navisaluaena kiena ne Ntewa pan ita sanini, pisape: Monar telelaga e kia kiena ne narina, Yesu Kristo, a monar tekekaran ita silaga, sa naña naga pisa pan ita.

²⁴ Yar naña mlogear e navisaluaena kiena ne Ntewa, naga sike amio Ntewa. Ntewa teke e kiena malena. ?A yoko ita tekilia tesape naga teke e ita sanape? Sur nene, Ninuna

naña naga mla pan ita naga kilia kila ita teloge kilale sane pe lelaga.

4

Ita narina ne Ntewa: Monar tevisuar ruru vanon sinekar kiena ne Kristo lala amio ṗelaga na yomarava

¹ Erau lala: visae amiu yar tai visa ke sape Ninuna Wa teke e naga, kila ke naga pisawal ke kiena visena, pon sa amiu avisu ruruia aninuluṗar ninuna na teke e naga, pe lelaga ninuna kiena ne Ntewa, po pe kiena re Ntewa poli. Ita monar tevisu ruruia komin navisawalena navisokanena lala moki asu make yo la ne e yomarava nini rui.

² ?Ana tekilia teninu luṗar ninuna la nene ve sanape? Ita tekilia tevisu luṗar Ninuna Wa kiena ne Ntewa komin naga pisawal pisape Yesu Kristo pimi pe yeririna, paeme e yomerava,

³ ana visae ninuna tai ve visa re sanene, ninuna nene pe pe kiena ne re Ntewa poli. Ninuna na sanene na molue kome nasinekar kena Kristo, naña amiu amloge pa rui sane pimi ke rui, pona sike pa e yomarava nini rui.

⁴ Ana naru lala, ve amaraun re navisawalena la nene, komin amiu asike e lepas kiena ne Ntewa, akilia ataulu la ga. Lelaga paṗisi, naga naña teke e amiu naga ñarera laa taulu naga naña sike e yomarava.

⁵ Yar na visokanen la ape yeririna na yomarava ga nini, ana visena la naña apisa ke ne molue ga e sito-mena na yomarava nini, ana yeririna tañena la na yomarava nini amiyagogan la.

⁶ Ana ita yeririna na lelagaena, ita na pe na yomarava re nini poli, ita tepe kiena ne Ntewa. Yar naña kilia ruru Ntewa, naga kekaran yagogon itaena, a naga naña pe kiena ne Ntewa re poli, mon yagogon itaena. E mrapa ne la nene ita tekilia teninu lupar Ninuna na visena naña lelaga, a ninuna na visokanena.

Pelaga na sinesiena

⁷ Erau lala, popon naña tekekaran ita silaga, komin sinesiena naga pe ðelaga kiena ne Ntewa. Yar naña sinen si yeririna, naga pe narina ne Ntewa, ðarlologia ga ðelaga kiena ne Ntewa, kilia ruru Ntewa e kiena malena.

⁸ Yar naña pe sinen si re yeririna la poli, naga kilia re Ntewa poli, komin Ntewa na pe purpes nen nasinesiena.

⁹ ? Ana tepisu pupia nasinesiena kiena ne Ntewa nene pogwai? Tepisu kiena sinesiena nene e pogos naña mligan narina taaga nene pimi e yomarava, vena kila ita tekilia temal.

¹⁰ Nanene nasinesiena naña pe lelaga kemua: pe naga re naña sineta si Ntewa poli, ana naña naga sinena si ita, pano-o tamian narina

pitomi pe kuþaþaena pe na kilaruruen marana ne kieta naviowaena lala.

¹¹ Erau lala, komin naña Ntewa sinen si ita keviu sanene, kila po pan ita sanene, popon ita mñena ga sineta sisi ita ve sanene, tekila wo van ita.

¹² Yar taþatete kirawal Ntewa, ana visae ita sineta si manene ita, yoko tevisu sane Ntewa teke e kieta malena, ana ðelaga na kiena sinesiena yoko imi ve keviu manene laa sane e kieta malena.

¹³ Ita tekilia Ntewa teke e kieta malena, a ita tesike ruru ga e losinena, komin naga mla Ninuna mesmes pan ita, pe na kilaen ita telogekilale tesape sur naña pe lelaga.

¹⁴ Tekilia mñena ga pe lelaga ga naña Arimata Ntewa mligan narina nene pitomi vena natamaliaena na yomarava, ve sa naña ita tepisu pa e kilamarata rui a naña tepisawal ke e yo punu ga.

¹⁵ Yar naña pisawal ke sape Yesu pe narina ne Ntewa kemua lelaga, Ntewa teke e losinena, a naga mñena teke e losinena ne Ntewa.

¹⁶ Tekilia ruru po naña Ntewa sinen si ita, komin naña tekilia teloge kilia e kieta malena lala, ana tekilia telelaga e kiena visena naña pisawal pan ita. Ntewa naga pe purpes nen nasinesiena, ana yar naña ðelaga na sinesiena pimi keviu e kiena malena, naga teke e losinena

Ntewa, a Ntewa teke e losi-nena.

¹⁷ Ntewa sinenan sape kila ðelaga na sinesiena vim ve keviu la sane e kieta malena lala, vena kilaen kieta ðelaga lala na yomarava nini ve sa ga ðelaga kiena ne Kristo nanua ne. Ana visae kieta ðelaga lala vim wo ve sa nene, yoko wo van ita vaðisi ne, vanon taðatete si temarau po tememawa e legiena na liðereena na pimi ke ne.

¹⁸ Visae yar tai naga marau, nanene vanon naða naga pisu kiena nakoaena tai pimi ke rui, a naga mloge kilale re sinesiena kiena ne Ntewa kila ruru kiena malena poli. Ana ðelaga na sinesiena napo naga kilia mñenelua nena pupia marauena nene.

¹⁹ Visae sineta si ke yeririna taðena lala, nanene vanon Ntewa naga sinen si ita ðesia.

²⁰ Yar naða pisa sape naga sinen si Ntewa, ana sinen kar ke namratava tai puna, naga pisokan ke ga. Visae namratava puna naða suña pisu lue ga ana naga pe sinen si re poli, naga taðatete sinen si Ntewa naða naga pe pisu re e kilamarana poli.

²¹ Navisaluaena kiena ne Kristo e kieta malena naga sanini, sape: yar naða sinenan sape ve yar nasinesiruen Ntewa, naga monar sinen si ruru mñena namratava puna lala.

5

¹ Yar naða mlelaga sape Yesu na pe Navisaarena, yar nene naga pe narina ne Ntewa lelaga. Ana visae narina ne Ntewa nene visa sape naga sinen si Arimana Ntewa, naga monar sinen si mñena narina ne Ntewa taðena lala.

² ?Ana yoko naga kilia sape sinen si ruru la ve sanape? Visae sinen si Ntewa, ana mlogear kiena navisaluaena lala, yoko naga visu naða sinen si kemua narin Ntewa la pe lelaga ga.

³ ðelaga na sinen si Ntewa naga sanini: touarar ruru kiena visena. Kiena navisaluaena lala pe urmi manene re pan ita naða teyumñen poli,

⁴ komin ita sisi la naða tepaeme pu Ntewa, visae tesuñal mñerera e kieta naviawaena, ita tepe yeririna na tauluen pa yomerava nini rui.

⁵ Neviun si vetan amiu: ? Yar naða taulu ke yomarava nini naga ai? Naga ga naða visae suñal mñerera sape Yesu naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.

⁶⁻⁸ ?Ana tekilia ve sanape naða Yesu naga pe narina ne Ntewa? Yar la telu naða apisawal visena nene pan ita: tai na Ninuna Wa, tai na wii, a taðena na kuruta, a la telu nene apisawalia sane visena taaga ga. Wii naga pisa sape e ðelaga kiena ne Yesu Kristo, naða paeme e yomarava sanape, naga tol

nakeena sanape, ita tekilia tevisuluþar sane naga pe narina ne Ntewa. Ana pe naga re ga nene poli, ana kuruta mēna pisa sape e þelaga kiena ne Yesu mña ke na wa, naþa naga mare sanape, ita tekilia tevisuluþar sane pe lelaga. Ana metavan si nanene, Ninuna Wa, naþa kiena visena pe lelaga lue ga, pisawal meraravan mēna e maran yeririna la nakonua rui.

9 Ana visena la naþa Ninuna Wa kila, la aurumi paþisi, visae ve sanene monar telelaga ga ea, komin nanene pe pe visena kie yeririna re ga la poli, naga pe visena kiena ne Ntewa navisawalen sape naga pisu Narina sanape.

10 Yar naþa naga mlelaga ruru e narina ne Ntewa ve lelaga, visena la nene tawa ruru ga sike e kiena sitomēna, pe sitom þele re si poli, ana yar naþa pe mlelaga re e narina ne Ntewa poli, pe mlelaga re e sur naþa Ntewa pisa meraravan ke e narina poli, naga pisu sane Ntewa pisokan ga.

11 Ana visena la naþa monar tesuñal mārera e silaga, sa nene, asape: Ntewa mla malena naþa ve uro re pogos tai pan ita, ana purþes nen malena nene na pe Narina ga.

12 Yar naþa narina ne Ntewa teke e kiena malena, naga tol pa malena rui, ana naþa narina ne Ntewa pe to

re e kiena malena poli, naga pe tol re malena poli wa.

Visen maro: Malena naþa pe luas to re e poli

13 Nesiri ke mñaki nini pan amiu naþa amlelaga pa e kia kiena ne narina ne Ntewa rui, vena iila amiuena ve kiamiu sitomēna ve veve lua re, vena akilia ruru sane atol pa malena naþa ve uro re.

14 Pogos naþa kieta sitomēna ve pepe re, ita tekilia tesuñalu mārera e naga, þisi na sur ya ne teviun tania mesmesun e kiena nasinenēna, yoko naga loge ita.

15 Ana visae tekilia ruru sane naga mloge ita pa rui, tekilia ruru mēna sane sur ya naþa tepiuñ tania, sa naþa tetol pa rui.

16 Visae tevisu kieta wolai tai naga kila ke naviowaena, naþa naviowaena nene pe keviu re poli, pe torokin re yar mare vanon poli, pona wereplan si yeririna lala vetan Yesu Kristo, ita tekilia telenwoia, þisi na Ntewa kilia tamñan ga naga to loyumuña e malena. Ana pe nepisa re nesape poga ga amiu alenwo yar naþa kila pupia naviowaena, vanon naviowaena þasia naga na marena ga, ana visae yar tai naga kila sanene, yoko ita taþatete si tevisa sur tai.

17 Sur nataþaviowaena make ga naga mlamulena viowa nene, ana naviowaena þasia ape na marena, ana þasia pe na marena re poli.

¹⁸ Ana tekilia pa rui sane yar naña pimi pe narina ne Ntewa, naga ve kila re si viowaena na marena pona viowaena na pe na marena re poli. Yar na sa nene monar visuar ruru naga, vilon meşmes ruru kiena malena, pisi na yar viowa nene tařatete si kila sur tai vania, tařatete kila kare si naga.

¹⁹ Yomarava wetelu nini sike vatanon puriukawaena kiena ne Yar Viowa nene, ana ita yeririna lala naña temlelaga, tekilia ita tepe kiena ne Ntewa ga.

²⁰ Ita tekilia sane narina ne Ntewa pitomi, mla pan ita navisu kilaleena vena tekilia Ntewa naña pe lelaga, ana ita tesike ga e naga ga narui, amio narina nene, Yesu Kristo. Kieta Ntewa nene naga pe lelaga, ana malena naña mla pan ita naga pe luas re poli.

²¹ Naruu lala: amiu avisuar ruru amiu, amiu alotun Ntewa nene naga taaga ga silau, ve atamãan re nono tařena lala aimi akus lelana e kiamiu sitomen lala.

Maki Nalua Naþa YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E mñaki kiena Yoane na lua, Yoane pio si naga sape "nasumonena", a pisa ke sape siria "pa sira tai naþa Ntewa pisirlua naga", a sape siri mñena "pa narina lala". Kinasnen visena lalua nene "sira" amio "narina lala", tesape naga pe pisa re sira tai amio narina lala, ana pisa ke "sumare" amio "nalelagaena lala". Maki nini pisa panila vena sinela sisi la mña silaga, a naga pisa panila sape monar avisuar ruru la, vena navianena la naþa kiela vianiena la pe mesmesu re poli ve aimi akila kare la re e kiela vianiena na visokanena lala.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-3

Li nalelagaena lala monar sinela si yaru lala 4-6

Visena na visapegeen li nalelagaena lala 7-11

Visena maro 12-13

Visena þesia

¹ Inu nasumonena marua nesiri mñaki nini pimi pan ko, sane ope sira tai naþa Ntewa pisirlua ko, ana narumña wa mñena lala. Sineu si paþisi na vitawe amiuena sina e mñaki

nini, nesitom amiu paþisi, ana pe in ga taaga re poli, li na lelagaena taþena mñena lala asitomñal amiu silau.

² Sineta sisi ita ke sanene vanon visena lelaga kiena ne Ntewa teke e kieta malena la rui, ana toña e ita vano ve uro re sina pogos tai.

³ Nemlen wo amiu, sane lemmena, sineyeena, a sumñarena, vim kome arimata Ntewa, amio narina Yesu Kristo, sike e ita, kila þelaga na lelagaena a sitomena vim ve keviu manene laa sane e ita silau.

Ataveve þelaga na sine-siena silaga

⁴ Nesape nevisawal van ko, nepisu narumña la þasia e yo nini rui, ana nekekaran la paþisi naþa nepisu la amial ruru ke e þelaga na visena na lelagaena po paþisi, sa naþa Arimata pisa pan ita.

⁵ Auia, nepisu sur nene, ana nesape neiilaar amiu sina, vena alogear kiena navisaluaena la, naþa ita tetol sumo e purþes rui, sa naþa ve nevisa re sur viu tai van amiu, ana nevisawal ga visena mña nena nene, naþa nesape ita monar sineta sisi ita silau.

⁶ Visae sinetan tesape tekila ve sa nene, naga kana mrapa sa nini: monar telogear visena kiena ne Ntewa. A kiena pupia navisaluaena naþa temloge nanua rui pimi tol nagane pisa sape monar teiali silau e þelaga na sinesiena.

⁷ Yeririna na visokanena lala la mokliu asike pa e yomarava rui, vena vilonen sitomena kiena ne yeririna lala. La apisa ke asape Yesu naga pe yar ga tai maran taaga ga sa ga ita, pe sinelan re asape yar la alelaga e Yesu poli, naña asape pe Navisaarena pimi kome Ntewa a pe natamalia itaena. Yar la na sa nene, ape yar na tañalien yeririna ga lala, ape nasinekar lala kiena ne Kristo.

⁸ Visae ve sanene, monar avisuar ruru amiu e visena la ne sanene, vena ve akila pal re sina ga malena wo naña memiyumãen māraran vanon amiu. Monar asumāl mārera ga, ãisi na akilia atol kiamiu nalaena nowo punu ga sirau.

⁹ Yar naña sumālu, pula petan kove pa vanua, pe mlelaga re si e na vianena na Kristo, naga pe pe kiena ne re si Ntewa poli. Ana yar naña sumā ruru ga loyuma e kieta visena na lelaga lala, Ntewa arimata amio narina asike e naga.

¹⁰ Visae akirawal lala tai imi mālivilin amiu, ana pe pisa re visena la naña mesmes sa naña kieta na kilapianena poli, aligan lua si naga vano. Ve aure re naga va e māmīu yuma lala, ve aurear re naga su amio amiu,

¹¹ visae peraga, amiilaar ke naga pe na kilaen kiena yumaena viowa nene pa ke metava ne.

¹² Visena moki navisaena sike ga wa, ana pe sineun re neligan se e maki nene poli. Yoko nekilalia nevim nevisu amiu ga, vena tekilia tevisi ruru ga van ita e ga e marata. Visae ve sanene naga po manene laa sane, yoko ita punu ga tekilia teloge wo vañisi.

¹³ Luemā tañena ta nene, naña Ntewa pisirlar naga sumālu sa naña ko, narina mēna ga lala asike e nini, apisa ke asape Ntewa visa ruru amiu.

Nesape naga ga nene yo, naña nesape nevisa, visena maro ga e nene.

Maki Na Telu Naña YOANE Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E maki kiena Yoane na telu, naga pio si naga sape "nasumonena", a naga siria pa yaru tai, kien kia Kaias, naña naga nasumonena tai na sumare. Mieluar Kaias nene, komin naga miila ke li nalelagaena lala, a pisa pania vena naga ve taveve re pelaga kiena yaru viowa tai naña kiena kia Totriphas.

Komphasnen tusi la na nini

Visena p̄esa 1-4

Nasumonena mieluar Kaias 5-8

Nasumonena naga pisi kawe visena kiena Totriphas 9-10

Nasumonena kekaran pelaga kiena Timitrias 11-12

Visena maro 13-15

Visena p̄esia

¹ In na yermarua nasumonena nesiri maki nini pim̄asu, wolai naña Kaias. Pona ita laḡasia apieluen ko ke yo, ana nesape nevisa van ko nekekara paḡisi na nepitawe ko sina e maki nini, komin nesitom ko paḡisi, taveve pelaga wo na visena na lelaga kiena Suḡe.

² Erau, nekilia sane ko na osuḡa ga omloge poga ga silaga komin kioḡa malena teke pa e limana ne Ntewa rui, ana nemlenwo ko ke silau, vena kioḡa yuḡaena la wo lue ga silau, a vena inana ve kila kare re yepem̄a.

³ Nanagane na pe yam piavi re poli, wenlaita p̄asia apim atol e nini, la asunyu pan inu sanape naña ko na otaveve ke visena na lelaga kiena ne Suḡe, okila ke kiena yuḡaena wo lala pano-o yar la apisu sane kioḡa malena naga mesmas nenaga. Kiela visawalena kila sineu kekara na kekara paḡisi.

⁴ Pe sur re si ta naña kilia kila neloge wo sanene poli, ana pogos naña nemloge naruu la asuḡalu ke m̄arera sanene e visena na lelaga kiena ne Suḡe, naga nene na nepisu po paḡisi.

Kaias naga pe yar tai naña akilia awasinea

⁵ Erau, potena van ko e yuḡaena la naña omiyuḡaen ke pe na iilaen yar la naña amial ke amio Lollogena Wo, pogos naña apim atol amiu. La apim sane ape wolawa ga lala, ana amiu p̄asia amon visuar laena, a ko, ko na okila po pan la paḡisi.

⁶ La apim apisawal pan na lelagaena lala e sumare nae e nini rui, asunyu yuḡaena wo na kioḡa sinesiena. Ana nagane yar taḡena si laḡasia

apim asike amio ko nana-gane, ana nepiun tan ko vena ko oiila la mēna ga. A visae akila yuṁaena punu p̄isi, popon akilia avisu-vevelia e narin sur tai, vena iila laena e kiela mrapa, sane mesmesun na kilaen van yar naṁa miyuṁaen ke yuṁaena kiena ne Ntewa.

⁷ Lala nene amialin ga sur nene, pogos naṁa la apa am-lologon ke visena pan yar la naṁa pe amlelaga re poli wa, la pe sinelan re asape la nene avisuar la e sur tai poli, komin pe amla re Yesu e kiela malena poli wa.

⁸ Ana ita naṁa temla Yesu e kieta malena, teke e ita narui vena iila laena. Popon tei-ilaar la, teiila la, vena kilaen sane ita mēna ga teyakolkol temio la, ita punu ga na yuṁaenen veraga e visena na lelaga kiena ne Suṁe.

Totriṁas naga pisuar suṁare pe po re poli

⁹ Pona ko na okilia pa yo rui naṁa in na nesiri m̄aki panon sur nene pan nalelagaena lala e suṁare rui, ana Totriṁas nene, naga sinenan pisape ve suṁen la, naga pe pisu kilale in re poli, naga pe sinenan re yagogo-nen kiau visena la poli, naga pisawo ke yuṁaena kiena Suṁe naṁa memiyuṁaen ke ne.

¹⁰ Naga pis ke paṁisi, pisa ke visena viowa lala moki pan imimi, pisa kotalia kare imimi paṁisi. A pe pis viowa re ga poli, ana miyuṁae mēna piowa ga,

vanon naṁa yar la naṁa akila ke yuṁaen kiena ne Ntewa aṁalivin amiu, pe sinenan la re poli, pisape awasuṁe la sina. A metavan nene, pogos naṁa amiu p̄asia apisuar la, amiila la e yuṁaena naṁa lala apiminia, a naga suṁalu koven plan amiu mēna petan suṁare. Sur la naṁa naga kila ke ne pe mesmes re nena poli, pogos naṁa sa neviṁasu nekaten amiu, yoko ita punu ga teva lele taaga tevisaweke tekila ve sanapenia.

¹¹ Erau, nesape nevisa van ko, yar nene kila piowa pan ko paṁisi, a piowa ga naṁa ko mēna okila si viowa šanene vania. Ve otaveve re p̄elaga viowa, ko na monar otaveve p̄elaga napo. Yar naṁa kila po pan yeririna taṁena lala naga pe yeririna kiena ne Ntewa lelaga, ana yar naṁa kila piowa pan yar taṁena, naga pe pisu re Ntewa poli wa, sike perina wa.

Timitrias naga pe yar wo tai

¹² Ana Timitrias nene, naga yoko iila ko. Yeririna la akekan naga, apisa asape naga miyuṁae po paṁisi, a visena kiena ne Ntewa pisayu ke p̄elaga la naṁa sike e kiena malena, pisape po paṁisi. Ana in mēna nepisu sane pe yar wo tai, a nekilia sane ko na omlelaga e kiau visena, sane nepisa ke sur lelaga pan ko ne.

Visena maro

¹³ Sur la mokliu navisaen van ko sike ga wa, ana pe sineun re nesiri e m̃aki nini poli.

¹⁴ Ana sineun nesape ve yam ve viavi re na neim̃asu nevisu amiu, p̃isi na tekilia tevis van ita e ga e marata.

¹⁵ Sum̃are sike amio ko. Kiom̃a erau lala nae e nini asape Ntewa visa ruru ko. Ana awis, ovisa van erau la punu ga naṽa amiu asike ne, ovisave Ntewa visa ruru amiu m̃ena ga.

Nesape naga ga nene yo naṽa nesape nevisa, visena maro e nene.

Maki Naþa SUT Siriyuia Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Maki kiena Sut, Sut siri e pogos naþa navisawalena a navianiena la moki asumaga naþa la asape amlelaga e Yesu, ana kiela vianiena la pe mesmesu re poli. Ana komin suri ne nanene naga pisa pan li nalelagaena lala, vena monar avisuar ruruia vena yaru la ne sanene ve akom re varaun la, vena akila la aloru. Maki na plas ga nini, kana sitomiena naga maran taaga amio maki kiena Pita na lua, naþa sape li nalelagaena lala monar atarar þelaga na lelagaena naþa Ntewa mila panila mārera, naþa yoko sike sike luwe vano ve uro re.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-2

Pelaga a vianena kiena navianena piowa, a kiela nakoaena 3-16

Visena na kilapegeen li na lelagaena lala 17-23

Visena maro 23-25

Visena þesia

¹ Inu Sut, naþa nepe yaru na yumaena kiena ne Yesu Kristo, a nepe wenla Semes, nesiri maki nini pimāsu.

Nemligan pimi pan amiu yeririna la naþa Ntewa ari-mata pio amiu ape kiena rui, naþa naga sitom amiu paþisi, a naþa asike vatanon navisuar ruruena kiena ne Yesu Kristo.

² Kiau leniena nesape sineyeena, sumārena, a sitomena, la aim aule e amiu, asumā aim ave keviu manene laa silaga.

Maki nini na e lepas kiena ne la naþa apilon kare ke visena kiena ne Ntewa

³ Erau lala, sumo sineun nesape nesiri maki tai van amiu vena visawalen sitomena laþasa e lepas na nataliaena naþa ita punu tetolia, ana nanagane ga ne visena tai kom pun amiu pimi tol inu, ana nepisu sane monar nesiriyu suri taþena nene narui.

Nemloge sane suri laþas pe po manene re poli, ana nesape nevisa van amiu avia-awa mārera, amāreran naþa atarar ruru kieta nalelagaena. Kieta nalelagaena nene, Ntewa mligan pitomi pan li nalelagaena wa lala nasumo e pogos ta rui, ana pe nakepuen re si poli pona pe nalgananen re si taþena mon metavan poli.

⁴ Ana suri naþa nemloge, nepisu sane yaru la naþa apimi aþarpran amiu, la akepu ke kieta nalelagaena rui. La nene, pe mesmesun re awarpran amiu poli, apim vinau ga, pe akom re

e pulutava poli, ana nana-gane asike pun amiu rui. La nene ape nasinekareen kieta nalotena, la pe sinelan re Yesu Kristo naŋa naga taaga pe Yerkawa a pe kieta Suŋe. Ntewa pisape sanene, sape e kiena lemamiena, naga kekaran viewoen kieta mlamulena viowa lala, ana la nene apilopu ke sina ga kiena visena, asuŋa apisa ke asape visae sanene, akilia akila mlamulena viowa ya naŋa la sinelania, pe pe sur re tai poli, yokorena Ntewa viewo la wo ga ne. Visena nene piowa paŋisi, a la naŋa asuŋa apisa ke sanene, Visena Wa pisaar kiela nakoaena nanua sumo rui.

Yeririna viowa la nene yoko monar atol nakoaena

⁵ Popon asitomyuli la ŋas naŋa akila piowa sanene, ana Ntewa mla ruru nena nakoaena pan la. Suniena la nene apian ruru amiu e rui, pona sinemiu ŋesan yo rui, ana yoko nevisa si van amiu.

Nasumo, naga le Israel la nanua amiyuŋae korena garu Isip. Ntewa tamalia pupia ŋegas nen yeririna la nene, ŋere plan la sina ga garu Isip, ana siraunia, la mok liu naŋa apilopu mŋasila pania, ana naga mŋe plan la amarmare.

⁶ A nalua, naga navisi la naŋa asuŋes ma e peni. Ntewa mligan la e yo wo tai naŋa mon meta rui, ana pe sinelan re poli, sinelan asape

akus ke sina ga lelana, ana kila sanene narui naga piar la e sen lala, naŋa taŋatete akekapil vetan la pogos tai. Naga kila lelela taŋena e yemalolo, kuan plan la apa asike ea asuŋa vano-o tol pupia nakoaena e Legiena Maro.

⁷ A natelu, naga le Sotom lala amio le Komora lala, amio yaru taŋena lala na pulkumali la naŋa lavisin la. La mŋena ga sa ke ga navisi la nene, kiela sitomena la pa laa metava. Pe ataveve ruru re ŋelaga mesmesu naŋa Ntewa mligan sike e ita poli, ana asuŋa akila ke ga naŋa yermŋene pa ŋere ke sina ga yermŋene, ana nasi-nenanena na kororak la ne sanene keviu manene la pu la silaga. Ana monar tesitom ruru ya naŋa pimi mŋalivin la nene. Pupia kapi kekan la, ana asuŋa atol ke nakoaena nene na wa e kapi taŋena naŋa ve vito re tano pogos tai.

Yaru viowa la nene la apano-o apiowa manene laa

⁸ Ana yaru viowa la nene naŋa apim asike amio amiu, la mŋena nene akila ke mlamulena piowa sa ke ga. Asuŋa apisu ke sur viowa lala e kiela mŋeniena lala, ana ya naŋa la apisuia, sinelan asape akila. Akila suri piowa la e tasnela lala, akovenlua ga visena kiena yaru naŋa sape visli van la, a asuŋa apitalia kare ke namareraena

wo taḡena la naḡa taḡatete tevisuia.

⁹ Ana naḡareraena taḡena la nene pe nakirakiraen re nena amio poli. Tekilia tevisu naḡa Parnavisi Maikel, pogos naḡa pepeyu ke amio Yermare, sape lalua nene ane yoko kus tasnena ne Mosis, ana pe pis re piowa pan poli. Pona tesitom ke tesape naga popon visa visena ḡarera pona visena na sinekarena lala van yo, ana naga pe pisa re poli, pisa ga pisape "Ntewa Namava yoko vis van ko na wa."

¹⁰ Ana yaru la nene, apis piowa a apisin sinemimiena e suri punu ga. Suri la naḡa akilia pona sur naḡa pe akilia re poli, ana la apisayu kare pa piowa ga. Kiliena naḡa la atolia, maran taaga ga amio kiliena kiena ne suri mali, naḡa suri ya naḡa mloge sape kila, po pona piowa ga, ana kila ga narui. Pelaga piowa la naḡa asumḡa akila ke nene, kila sane kiela vianena lala pe na visokanen ga, pe mesmesu re poli, taḡatete nena sumḡalu.

Yaru viowa la nene akila kare yuḡaena na sumḡare lala

¹¹ La asumḡa amlulu ke mrapa namarena nene naḡa yaru nene Ken mlilu nanua sumo, komin naḡa naga sinen kar wenla. Ana yaru viowa la nene amligan la asike ḡena e yo viowa nene naḡa Navisawalena Pelamḡa mligan naga se sumo, komin naga pisa visena naḡa pe

mesmesun re vena tauluen kilavaru e poli, ana kiena visena kila yeririna kiena ne Ntewa lala apa amlotun ntewa taḡena. A ta sina, amloru apito akovio e pulus nen porotano naḡa Kora nasumo pito kovio ea, na nene e pogos naḡa porotano naḡa naga sumḡalu sike ea purḡaia, komin naḡa naga kawe visena kiena ne nasumonena naḡa Ntewa naga mliganaria.

¹² A pogos naḡa aim lele taaga vena kilaen kinanena naviranaren kiamiu sinewo, ana la nene asike sane piamḡe tai naḡa tapolou ḡeke vatanon sive, naḡa visae waa va la lavisinia yoko va velan ga ḡeke ea. Akila kare ga kaniu kinanena la nene, naḡa akinan kar ga paḡisi, amun wii pano-o akilalu ḡarila, amḡaga paḡisi, a pe asitom re yaru taḡena poli, pe asitom re sur ta poli.

Yaru la ne sanene sa ga lul naḡa lagi kus pa ḡaro ga, pe mligan ruru re kana yua pitomi kove kata lokove poli. La sa ga laki tai naḡa atelua mon ḡaga menunu, vanon pe ḡar re mras poli.

¹³ La sa ga pupia sive naḡa ḡan wowoia kuan kana sirpup amio lakee pe kororaki ga pa sike ura. La sa ga verue naḡa mlai e sinapane, naḡa asu yam plas ga ḡisi na akokovio make sina, apa asulue e pupia pupumalo na yemalolo.

Navisawalena Inok nasumo naga pisayu yaru la ne

sanene rui

¹⁴ Asitomyuli mēna vi-sawalena tai kiena ne yer-marua Inok nanua susumo laa rui, naṣa naga molue kome lus olua kiena ne Atam. Naga pisayu ke yaru viowa la ne sanene narui, naṣa naga pisa sanini, pisape “!Avisuaria! Yoko Ntewa Namava vitom amio kiena navisi wa la ve tenario,

¹⁵ vena liṣereen yaru viowa na kilaen mlamulena naṣa pe amlogear re naga poli. Yoko naga la nakoaena van la komin kiela yuṁaena naviowaena na ṣarmārera, a komin kiela visen viowa na sinekar la naṣa akoven e marana.”

¹⁶ La naṣa apim asike pumiu, visena nene torokin la nenaga, vanon la ape yar na vis mumuena, la ape yar na kaween visena e sur punu ga, la ape yar la naṣa sinelan la ga, a la ape yar na vilavenen visaen pupia visena lala. Ana visae sinelan atol sur tai pumiu, monar avisuar ruru la, vanon la ape yar na visen kiki a ape yar na visruruena mēna ga.

Nalologena la mēna apisayu yaru la ne sanene

¹⁷ Ana amlilu kiau erau lala, popon asumā asitomyu mēna ya naṣa nalologena lala kiena ne Suṣe Yesu Kristo apisape yoko imi mālivi na wa.

¹⁸ Asumā apisa ke pan ita apisape “E pogos maro,

yoko yar la avitalia lele kare yuṁaena kiena ne Suṣe amio kiena yeririna lala. Yoko akila ṣarila, akila ga ya naṣa kiela nasinenanena viowa la sinelania.”

¹⁹ Yaru la ne sanene la asape kiela ṣegas ga naga po, asape la ga amiyuṁae ke e Ninuna, ana sineun nesape nevisawal van amiu nesape la amiyuṁae ke ga e sitomena na yomarava nini, Ninuna Wa pe su re nena e la nene poli.

Visena na iilaaren li nale-lagaena lelaga lala

²⁰ Ana amiu, kiau erau lala, popon kiamiu yuṁaena e kieta lelagaena wa naga sumā mārera lilue va metava. Monar alen silaga e namāreraena kiena ne Ninuna Wa.

²¹ Aligan ruru amiu asu luen ga vatano e sinesiena kiena ne Ntewa, a ava ruru amiu asumā avisu ga Suṣe Yesu Kristo, vano-o naṣa naga, e kiena sineyeena, wereplan amiu ava e malena na pe luas re poli.

²² Yaru naṣa sitom ṣele ga, aiila naga vena kiena sitomena imi mārera sina.

²³ La moki na sanene asumā e is nen kapi, lavis akekapil avito e narui, ana avitaṣilin aure plan la, atamalia la. Popon sinemiu ye yaru lala, ana laṣas naṣa apiowa laa sane, amaraun la towe mā ga. Kiela mlamulena a kiela namnamena, tol make ga kiela malena a kila kare kiela ṣelaga punu

ga, a sumña e tasnela make
ga, a monar ve ave erau
manene re amio la, alon la
towe mña.

*Visena maro: Leniena na
yeluaren Ntewa*

²⁴ Ana teyeluar Ntewa,
naña naga kilia tarar ruru
ita vena ve telor re, vano-o
naga were ita teva tesuñalu
tese e kiena naurarena wa,
naña kieta malena ikiki ruru
wo e marana, a tetol pupia
kekarena.

²⁵ Memieluar ko Ntewa
na mava, naña ko ga
taaga ope Natamaliaena.
Mepisirilua kioña kia,
komin namareraena a
puriukawaena a na-
supeena naga pe kioña ga.
Memieluar ko pimi kome
Yesu Kristo kiamimi Supe,
siar e pogos la nakonua rui,
pimi tol nanagane, vano-o
ve uro re, sanene.

amio naga mae peni viu a
e yomarava viu naþa naga
kila ruru make rui.

NAKILOGIAENA

Naþa Yoane Pisuia

Ana Siriyuia

Visayuena Na

Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E tusi nini, Yoani siriyu
suri la naþa Yesu Kristo
kila meraravan pania. Tusi
nene, kiena kia na plas
“Nakilologiaena”.

Yoane siri tusi nini e po-
gos naþa le Rom lala akila
suri m̃arera manene la
paþisi pa li nalelagaena lala,
a asum̃a am̃em̃om̃ari la ke
amarmare, komin naþa am-
lelaga e Yesu Kristo. Yoane
siri m̃aki nini vena visirpla-
nen sitomiena kiena la nene,
vena asum̃alu m̃arera e po-
gos m̃arera lala.

E tusi nini, tekilia teulo
suri la naþa sane m̃eniena
naþa Yesu kila meraravan
pa Yoane, naga pisayu totou
na suri lala vena li nale-
lagaena la e pogos nene
akilia alogakilalea kana ki-
nasa. Ana yaru taþena lala
taþatete akilia kana kinasa.
Sitomien kiena totou lala
na tusi nene sanini. Yesu
Kristo, naga pe Ntewa na-
mava, a pe kieta Suþe, a e li-
mana, Ntewa yoko kila kare
make nena Yermare amio
nasinekar taþena lala. Po-
gos naþa kila make yum̃aena
nene, yoko naga la nalaena
kiena yaru la naþa asum̃alu
m̃arera e kiela lelagaena
lala. Yoko were la ava asike

Komþasnen tusi la na nini
Visena þesa 1:1-8

Suri þesa naþa Yoane
m̃enia pisuia, ana
lum̃aki lala pae sum̃are
olua 1:9—3:11

Tusi naþa ve yaru vike re,
naþa suri la olua sike ea
4:1—8:1

Kumasua olua 8:1—11:19
Alkita amio suri mali lua
naþa la apiowa paþisi
12:1—13:18

Suri na m̃eniena taþena
la naþa Yoane pisuia
14:1—15:8

Pialora olua naþa apulen
sinemimiena kiena
Ntewa 16:1-21

Ntewa kila kare pulku-
mali naþa Papilon a
taulu surmali naþa pi-
owa, amio navisaluaena
kokani, amio Yermare
17:1—20:10

Ntewa la nakoena va
yaru lala e legiena maro
20:11-15

Peni viu amio yomarava
viu, a Yerusalem viu
21:1—22:5

Visena maro 22:6-21

*Navisa meraravanen tus
nini*

¹ Tus nini naga nakilolo-
giaena na sur ya la naþa
yoko aim am̃aliv e legiena
la naþa pimi ke na wa.
Ntewa sinenan yar la naþa
amiyum̃ae kiena ke e yomar-
ava la monar akilia ruru
sur la nini, ana naga mla
nakiliaena la nene pa Yesu
Kristo, yoko Yesu pitetalia

kiena navisi tai pimi m̃alivin
kiena yar na yuṃaena naṓa
Yoane, kila sur la nene pimi
ṓarpoyo e kiena m̃enien tai.

² Yoane tol m̃eniena nene,
ana pisu kilale sape nanene
visena kiena ne Ntewa pe
lelaga, pe visena lelaga nena
napo naṓa navisa merara-
vanen ya naṓa yoko Yesu
Kristo yuṃaen sirau, kila
narui siriwal ruru make
sur naṓa naga pisuia, vena
nasirau takilia tauloia.

³ Ana yoko yar a naṓa
wolo visena na visawalen
la nene, pona yagogonia,
ligan ruru teke e sinena,
yoko na visaruruena kiena
ne Ntewa ve keviu e kiena
malena, komin naṓa pogos
na legiena keviu nene pimi
ke lavis manene laa narui.

*Yoane siar visawalen
kiena m̃eniena e visen tai
nayeluaren Ntewa*

⁴ In na Yoane, nesiri plan
visena la nini iṃasu van
amiu ṓegas na lelagaena la
olua naṓa asike e pulkumali
lala e pupia lepas naṓa tepio
tesape Esia. Nekekaran naṓa
nevitawe amiu e kia kien
naga naṓa sike na konua rui,
sike nanagane, a yoko sike
sike lue. Nemlen wo amiu
ke nesape pupia lemamiēna
a suṃare sike e kiamiu
malena la silaga, naṓa yoko
tol amiu imi kome kieta
Ntewa nene amio kiena ni-
nuna olua naṓa asṃal asike
vamon kiena lele wa na tota-
noena.

⁵ A kilia imi m̃ena kome
Yesu Kristo, naṓa naga ma-
sisu m̃a pano kana kuruta
mlau, siraunia naga ṓes
naṓa mal si petan marena,
naṓa nagane naga pe ṓarin
suṓe kiena ne ṓarin suṓe na
yomarava lala.

Ee, Yesu Kristo ke nanene
narui naṓa naga sinen sii
ita paṓisi pano-o taṃan kana
kuruta mlau vena ul plan
ita vetan koena na kieta
mlamulen viowa lala,

⁶ ana naga pisirlua ita teim
teve mratava ve taaga na lus
kiena ne kiena narin suṓe
lala, a naga mligan plan ita
vena teilla naga sa naṓa tepe
yar wa na yuṃaena kiena
ne arimana, nane Ntewa na
mava.

Yesu na kila po pan ita
sanene wa, ana popon
teyeluar kiena kia, tevisirlua
naga va manene laa metava,
vano vano-o ve ṓisi re pogos
tai, sanene.

⁷ Avisu ruruia! Naga ke
narui naṓa suṃa kupanpo
lul la metava m̃alivin sape
vitom tano! Yoko ita make
ga kilamarata visuia, ore,
amio m̃ena la naṓa asuar
naga e lak torovia, la m̃ena
yoko avisu kilale si naga.
Ana yoko pupia sineyeena a
tagena molue e yeririna na
yomarava lala pogos naṓa
asitoṃal si e ya naṓa la ak-
ila pan nanua sumo. Yoko
ve sa ke nene narui, nevisa
“sanene” ea.

⁸ Popon tewatanon Suṓe
Ntewa, Ntewa na m̃areraena

nae meta manenea, naga
naña sike kemua rui, sike
nagane, a yoko sike sike lue,
naña kiena visena urmi tai
pisa sanini, sape

"In na nepe purp̄esa, in na
neve luasa."

Yoane pisu totou na Yesu

⁹ Kam erau make lala, in
Yoane in na nepe wenla
amiu, naña nevisawal sur
make van amiu. Nesape
nevisawal van amiu komin
naña ita ke narui naña
tepe kiena ne Yesu, ita ke
narui naña tesike vatanon
kiena nasuṑenena, ita ke
narui naña tesuṑa toṑar pae
ke nalogeen viowa na pog
ṑarera nene, a ita ke narui
naña tesuṑa takawean ita
ke temio sitomena napi-
ayavi.

Pogaga, kiau sunena va
sanini, sane nanua sumo,
nesuṑa nepisawal ke visen
kiena ne Ntewa, nemlolo-
gon ṑa Yesu Kristo pano-
o, le Rom la amla nakoaena
pan inu, amligan inu nepim
nemiyuṑae korena e narin
purvanua nini, kien kia Pat-
mos.

¹⁰ Ana e Legiena Wa tai,
nesuṑa sane nemloge sane
Ninuna pimi e inu, nemloge
pulgo tai varaun inu, pulgon
keviu sane kumasua mielu,
pisa sanini sape

¹¹ "Ya ne yoko ovisu ne,
ovisuia osirilua va e tus tai,
yoko oligan va teliliv viora
e suṑare punu ga na
lepas nae Esia,
vena akilia auloia.

Suṑare la nene, la olua,
nane Episas, Suṑana,
Pekaṑam, Taeatara,
Satis, Pilatelpia, a
Laotisia."

¹² Pulgo nene suṑa pis
pan inu sanene, ana sineun
nesape nevisu ane sanene,
noṑarpu inu sane nepisu lan
kantel ga la sike na, la olua
naña amiyuṑaen e kol.

¹³ Lan kantel la asṑal
ga asike sanene, ana yoko
noṑal yar tai suṑal sike
likan la, naña naga sanena
naña asape Narina ne Yeri-
rina. Naga miyen kulsota
piavi tai, amio kulmrae tai
naña amiyuṑaen e kol, ate-
lan ṑaro e yerena.

¹⁴ Vilṑarina, miyuwowo
na miyuwowo manene laa,
a kilamarana tego sane kap
naña mluamene.

¹⁵ Lana ṑarera ruru po,
sane pototo naña ṑarera
ruru po, pilavila, a po-
gos naña naga pis, pulgona
ṑaaga sane sii naña ṑanpo
e piaṑe.

¹⁶ Naga suṑalar suṑa ga
sa naña e limana marua,
mlarar ke verue olua, a
playu na mara naña mal na
mal e lepas luwoka molue ke
kome logona. Marana ṑena
ga, suwala, miyuwowo na
miyuwowo, sa naña mrae
tego ṑarera kolpae.

¹⁷ Nepisu sanene, lelaga,
kila narui nemare nenaga,
nemlor nena e mialana. Ana
kian limana marua pimi tol
inu, pisape

“Ve omarau re, in naña nepe nasiarena a nepe naluasa.

¹⁸ Naga naña pe purpes nen malena, inu, komin nemali, p̄isna nemare, p̄isna nemal sina, ana nemal lue narui.

In ke narui naña ki namarena amio ki na pulukapi viowa kiena ne yar na marena lala sike e lum̄au.

¹⁹ Ana marauen toko, osiri plan ga ya naña opisu ke ne, naña lepas nanagane, p̄arar lepas naña na legiena la naña pimi ke na wa.

²⁰ A nevisa sur ta van ko sumo wa, e lepas na verue olua naña opisu e lum̄au, amio purpes nen kantel olua naña amiyum̄aen e kol. Sur la nene sane kiliaen tai naña tapolou, ana kala kinasa sanini, verue olua nene, naga navisi la olua vena visuaren sum̄are la olua.”

2

Lum̄aki na sum̄are olua

¹ Ana Yesu pisa ke sina pan inu, sape “Nagane yoko nevisawal ya naña okilia osiri va vininua sum̄are olua nañani.”

Mak nasumo, naga va e sum̄are nae Episas, naga sum̄are naña pe sinesiiena su re e poli

“Osiri p̄esan m̄ak va van navisi na sum̄are na pulkumali naña Episas, osiri

sanini, ovisave ‘Visena nene pimi pan amiu pimi kome naga naña mlarar ke verue olua e limana marua, sum̄a mialoro teteliv ke likan miasin kantel la olua nañani.

² “ ‘Naga pisawal pan amiu sanini, sape, “In na nepisu kilale amiu rui. Nepisu kiamiu yum̄aena wo lala, nepisu naña a p̄io pa p̄isi, nepisu naña am̄areran amiu amio kiamiu sitomena viayavi lala po pa p̄isi. Nepisu m̄ena po pa p̄isi sa naña pe ata m̄an re yar viowa la apim akila kare amiu poli, komin naña la p̄as, pog naña apim am̄alivin amiu, apisape la ape li na lologena, ana sa naña kam na akilali la, a apisuveve ruru la, ana akirawal rui sane apisokan ga.

³ Komin ga kiau kia naña amla ke rui, kam na apane pog m̄arera lala, a la akila kare amiu, ana nekilia rui kam na pe amligan re poli wa, kam na apuarar ke m̄arera wa, a sitomen naña kam na asape sinemiu male pa p̄isi, pona amloge sa naña toroki, nanene naga pe to re nena e amiu poli.

⁴ “ ‘ “Kiamiu p̄elaga la nene na po pa p̄isi, ana lelaga, sur tai teke naña kam na asum̄a akila ke ne naña in na pe nekekaran re nena ga, a nanene na popon nevisawal mesmesun nena van amiu. Naga sanini, naña sane pupia sinesiiena naña to p̄esan e amiu, nagane pito laa tano, pe sa re si nanua

poli.

⁵ Akilali naþa sinemiu wasuþe si e pupia þelaga na sinesiiena wo nanua ne, naþa sinemiu sii inu paþisi, a sinemiu siisii amiu amio yar taþena lala. E pogos nene na po na po, ana nagane na, pito tano na pito tano. Ana pogaga, monar avilon amiu ga, a monar awasuþe amiu e yo wo naþa asu þes e sumo. Ana visae ve avilopu amiu re, nekilia nesape yoko neim nomalivin amiu, neurelua purþes nen kap vivaga naþa suñal sike ne pivaga ke likan amiu nagane.

⁶ “ “ “Lelaga, naga nene naga kiamiu pupia napiowaena tai ne nepisa ga pan amiu na wa, ana sineun nesape nevisawal mēna van amiu sane kam na akila mēna pupia sur wo tai, naþa nekekan paþisi. Nane naþa kam na asumā akawe amiu ke amio la naþa akila ke sur nawowe taþena lala, naþa yar naþa Nikolaita mlologon þesania. Apiowa ga, in mēna ga yepmavin nenaga.

⁷ “ “ “Yar naþa kiligan teke ea, popon loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa þegas nen li na lela-gaena lala. Yar naþa suñal mārera suñā vano-o taulu naviowaena, yoko netañan vana vena kila va su nena loyūñā likan lokove nowo kana ne Ntewa, va kan mras-nen lak na malena.” “ “

Mak na lua, naga pa e suñare nae Suñana, naga suñare naþa yar la sinela karia

⁸ “Monar oširi māk va va navisi na suñare na pulkumali naþa Suñana, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naþa pimi pan amiu, pimi kome naga naþa naga þesa a naga maro, naþa añemār mare, ana siraunia mal sina.

⁹ “ ‘Naga visawal van amiu sanini, sape “In na nekilia ruru pog mārera la naþa kam na apisuia, a nekilia nesape limamiu koren ga. A monar akilia naþa pe limamiu koren re poli, ana ape yar na sur moki paþisi! Ee, nekilia sane la naþa asape la ape le Yu, akuan ke visen viowa mok liu pan amiu, ana ve asitom re, pe nepisu re nena nesape la ape kiau le Yu la poli, peraga, la na ape yar na taveveen nena Yermare.

¹⁰ A pe lelaga, pona ve ve piavi re kam laþasa monar awar pupia naloge viowaena la yo, komin naþa amlelaga e inu, ana ve amarau re. Pona Yermare kila kila naþa yoko akoven amiu laþas ava e yuñā nakoena yo, vena kilali amiu, ana nekilia nevisave naga yoko kila kare amiu vano tol ga legiena ve lualima. Visae sanene, monar asumā mārera vano-o tol naþa alalua kiamiu yalua, ana visae ve alor re e pogos nene, yoko pogos naþa aim añalivin inu,

yoko nela pupia nalaena van amiu, nane karo nařarila namaliena nařa pe kol.

11 “ ‘ “Yar nařa kiligan teke ea, popon naga loge kilale ya nařa Ninuna ne Ntewa suřa pisawal ke pa li na lelagaena lala. Yar nařa taulu řelaga viowa na malena nene, yoko naga ve va warpo re yo e mareņa na lua nařa yoko imi sirau.” ‘ ‘

Mak na telu, naga pa e suřare nae Pekamřam, naga suřare nařa tamřan navianena viowa tařena lala apim loyurņa

12 “Yam si tai, monar osiri mřak va va navisi na suřare na pulkumali nene Pekamřam, ovisa sanini, ovisave ‘Visena nařa pimi pan amiu ne, pimi kome naga nařa řarar ke playu na mara nařa mal ga lepas luwoka.

13 “ ‘Naga pisawal pan amiu sanini, sape “Nekilia ruru sane e nařa kam asike e ne, naga lepas tai nařa likan nena yo nařa Yermare pe suřenia! Naga lelana lala sike ga ko pun amiu ne, ana kam na apuarar ke kiau kia na po pařisi. Nanua loyurņa e kiamiu pulkumali nene, pona tevisa tevisave pulkumali kiena Yermare, la amemřar kiamiu puruvi nařa Antipřas, ana la amřareran asape kam na monar aluřar kiamiu lelagaena e inu. Ana peraga, sa nařa naga piawa mřa mřara e inu pano tol

mareņa, kam mřena ga yar tai pe purmatan inu re poli.

14 “ ‘ “Naga nene naga lepas napo ne, ana sur lařasa nařa sineun nesape nevisa mřena van amiu. Sur řesa, loyurņa e kiamiu řegasa, yeririna lařasa asurņa nařa ataveve ke sitomena lařasa sa ke ga Navisawalena Pelamřa nanua. Visae asitomřal mřaga, naga ke narui nařa pisayu mřapa lařasa pa Pelaka, ana pe piavi re poli Pelaka towea mlavia pa pisayu pa le Israel lala, kila sanene pe piavi re poli, la asurņa akan kinanena wa la nařa yeririna tařena la akila kuřařaena ea pa kiela nono lala, a la asurņa akila lue ga kolau lala. Akila ke mlamulen piowa la ne sanene, ana taveve visena nařa amloge ne, la asitom asape pogaga.

15 “ ‘ “A kana na lua nena, lařas si nařa kam na atamřan la asike likan kiamiu li na lelagaena lala. Naga nene la nařa asurņa ataveve ke navianena na wowe tařena la nene, nařa yar nene Niko-laita naga mlologon řesania.

16 “ ‘ “Visae ve sa nene, kam na monar avilopu kiamiu sitomen vetan naviowaena la nene! Visae peraga, yoko ve ve piavi re neim nakate pun amiu, a yoko visen la nařa nevisa e gou van la e pogos nene, yoko ve sa playu na mara nařa te kinekinela, kilapel la vařisi.

17 “ ‘ “Yar naþa kiligan teke ea, popon naga loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa þegas nen li na lelagaena lala. Naga naþa taulu napiowaena, yoko naga la kiena nalaena wo tai. Yoko nela kinanena tai vania, kinanena nena sa naþa le Yu la akan e yokorena, ana naga nene na pe kinanena tai naþa pe yar pisu re poli wa. A yoko nela kilavaru yuwowo tai vania, naþa ate kia viu tai sike ea, naþa naga naþa waria, naga ga yoko kilia ruru kana kinasa.” ‘ ‘ ”

Mak na vari, naga pa e sumare nae Taeatara, naga sumare naþa tañan ga þelaga piowa sumã loyuma ea

18 “Pogos si tai, monar osiri mñak va va navisi na sumare na pulkumali nene Taeatara, ovisa sanini, ovisave ‘Visena na pimi pan amiu pimi kome Narina ne Yeririna, naþa kilamarana pila a pivaga sane purmenen kapi, a lana mñarera sane pototo.

19 Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yumaena lala, a kiamiu sinesiiena lala amio kiamiu naviawaena, kiamiu yumaena mñarera a sitomena la naþa piayavi, a metavania nekilia nesape nagane kam na akila pa laa narui, taulu naþa akila þesania.

20 “ ‘ “Naga nene naga kana lepas napo ne, ana sur

si tai monar nevisa merar-avan van amiu. Nanene e lepas na sira viowa nene, Sesepele, naþa apisu kilale kiena napiowaena lala, ana atamñan ga kila mña wowe e sur viowa la naþa kilakila ke ne. Naga sape naga pe sira tai naþa pe navi-sawalena, a pona kam na amlelaga e naga yo, ana naga pisokan ga ne. E kiena navianena lala, naga sumña þere yar na kiau yumaena la apa ape taþena la narui, naþa nagane asike e þelaga na mlamuleña na kolauena rui, a asumña akan ke kinanena kana nono lala, a la asitom asape þelaga la nene na pogaga ne.

21 In na nemla pulmas pania vena sitom ruru sina, vilon naga vetan kororak la nene, ana naga yepen mavin ga.

22 “ ‘ “Pogaga, kiau sitomena teke rui sane yoko nekila naga mñene tog tai na maiena mñarera lala, a yoko nekila yar la naþa akila kolau amio sira nene, visae ve avilon la re e kiela mlamulena viowa lala, yoko la mña aloge viowa vaþisi na vaþisi.

23 Sira nene, yoko taþatete narina mali, yoko sineu kar la make ga. Ana pogos naþa la na þegas nen li na lelagaena la avisu sur nene, yoko avisu kilale sane in ke narui, kiau navisuvevena telivi pano tol ya naþa teke e sinen yaru, a kilia lual ya naþa teke e kiena sitomena. A yoko avisu kilale mña

sane in ke narui nesumña nekila maran ke pa yar lala torokin ga ñelaga na sur la naña akila ke e kiela malena lala.

24 “ ‘ “Ana e lepas na pun amiu kam yar tañena lala nae Taeatara, nekilia nesape kam na pe ataveve re navianena kiena ne sira nene poli. Naga kilali naña koven visen kiki la pan amiu, sane yoko naga vike sitomena urmi la naña tapolou van amiu, ana kam na apisu kilale naña Yermare ga naga pe purpesnen visena la nene. Yoko ve nevisa re si sur tañena van amiu,

25 ana nevisa ga sane kam na auarar ga visena lelaga la nene ñarera naña kam na atol rui, ve aligan re, auarar la ña vano-o neim si na.

26 “ ‘ “Naga naña taulu na viowaena, kila ga taveve ya naña sineunia vano-o tol luas nen pogos nini, yoko nela pupia nalaena vania. Yoko netañan vania naga ve suñen purvanua lala,

27 sa ga naña Tus na Yawena la pisayuia, naña sape

Naga yoko ve suñen yeririna lala naña laki naña mlarar ke e limana, naga pe pototo ñarera tai,

a la naña ape ñarmarera, naga yoko kuan wowa la e porotano ave kinakinasia sane piaki tai naña amiyumñan ga e porotano. Yauena 2:9

“ ‘ “Namñareraena na ki-laen sanene, Ata tañan pan in rui, ana yoko netañan lein va kiau yaru nene.

28 Ana pe naga re ga nene poli, ana yar nene, yoko neli-gan verue naña Melag sike e limana.

29 “ ‘ “Yar naña kiligana teke ea, popon naga loge kilale ya naña Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa ñegas nen li nalelagaena lala.” ‘ ‘

3

Mak na lima, naga pa e sumñare nae Satis, naga sumñare naña momalio ga mon mñaga

1 “Monar osiri si mñak va va navisi na pulkumali na sumñare nae Satis, ovisa sanini, ovisave ‘Visena nene naña pimi pan amiu ne, pimi kome naga naña pisuar ke ninuna la olua kiena ne Ntewa amio kana verue ne la olua.

“ ‘Naga pisa pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yumñana lala. Amiyeluar amiu pañisi, asape kam na sumñare tai naña mal ruru po, ana peraga, in na nekilia ruru pañisi kam na amare ga amñeke na.

2 Nagane pe pogos naña kam na akirava towe narui. Kiamiu yumñana lala, in na nomñal sane e visuena kiena ne Ntewa, kam na pe akila make ruru re poli, a kam na akila pe po re ne-naga. Kiamiu kapi pe kovio make re poli wa, ana naga suña panon ke naña lavis mare narui, ana komin sur

ne nanene, nepisa ruru pan amiu nesape kam na monar ayum̃aen ruruia vena imi wo sina.

3 “ ‘ “Visae ve sanene, kam na monar asitoñal si visena wo la naña amloge, a amla rui. Alogear ruruia, a ayilon kiamiu malena wasuñe si na, komin naña visae ve atavilo re, nekilia nevisa nena van amiu sanini, yoko neim nom̃alivin amiu sane yar na vinauen tai naña kam na tañatete akilia.

4 “ ‘ “Ana lelaga, nekilia nesape kam nae Satis, kam pe moki re poli naña asuñã pogaga, naña pe akila re m̃ala kulsota la namname poli sane lañasia. La ke narui amekiki ruru nenaga, ana yoko ayen sur yuwowo, ayaloro amio inu meva e kiau yo.

5 Yar a naña taulu naviowaena, naga m̃ena yoko ayowa ruru wo e kulsota yuwowo la ne sanene. Naga, kiena kia tañatete nena neyumulua e tus namalena pogos tai, ana yoko nekilologia naga va Ata amio kiena navisi lala, nevisave yar nene naga pe kiau yar lelaga nena napo.

6 “ ‘ “Yar naña kiligana teke na, popon naga loge kilia ya naña Ninuna ne Ntewa suñã pisawal ke pa ñegas nen li nalelagaena lala.” ‘ ‘

Mak na orai, naga pa e suñãre nae Pilatelpia, naga

suñãre naña pulmas wo na kilaen yuñãena sike e marana

7 “ “Monar osiri si m̃ak va va navisi na suñãre na pulkumali naña Pilatelpia, ovisa sanini, ovisave ‘Visena naña pimi pan amiu ne, pimi kome naga naña pe wa, a pe lelaga, naña naga ke narui naga ñar ke ki na kiluaen pulutava m̃ana Ñarin Suñe Tepet nanua. Ya naña naga vietavania, tañatete si yar tai kotawea, a ya naña naga kotawea, tañatete si yar tai vietavania.

8 “ ‘ “Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yuñãena rui. Ana monar avisu ruruia, in na nevietava e pulutava tai van amiu naña yar tai tañatete si kotawea. Nekilia m̃a naña kiamiu m̃areraena ve tokak ga, ana nekekara pañisi naña apuarar ruru ke kiau visena, a pe akila kare re kiau kia naña teke e amiu poli.

9 “ ‘ “La naña ataveve ke Yermare, la apa ke lele taaga vena avisirlua kiela ñegas, a la apisa ke asape la ape le Yu nena napo, anã pe sa re nene poli, apisokan ga. Ana sirau- nia yoko nekila la nene aim akinai e lamiu vena avisu kilale sane pe kiau sitomiena su re e la poli, ana sike ga e amiu.

10 “ ‘ “In na nepisa m̃a pan amiu nanua rui nesape monar asuñal m̃arera amio

sitomen la naþa piyavi silaga, ana nepisu sane apuwarar ruru kiau visena nene. Komin sur ne nanene narui, nekilia nevisaar van amiu sane visae pupia naloge viowaena yoko imi e yomarava vena kilali la naþa asike ea, ana yoko in na nesuwo amiu ruru nena ga, yoko sur nene taþatete tol amiu."

11 " " "Ve ve piavi re, neimin amiu sina. Ya naþa asumal asike e rui, monar auarar ruru ma vano-o neim noworun amiu, ana yoko akilia ala kiamiu nalaena, ana taþatete yar taþena kilia warlua kiamiu karo na þarimiu naþa pe kol vetan amiu.

12 Yar naþa taulu nakilaliena make ga vano-o neimi, yoko noure naga imi sane pupia kemraþe na loyuma e yuma wa mana Ntewa, yoko yar nene sulue sike loyuma nene narui. Yoko neyowauia naga amio kia la naþa nesiri se ea, sane kia kiena ne kieta Ntewa, a kia kiena ne pupia pulkumali, na Yerusalem viu, naþa mligan ma e peni kiena ne kieta ne Ntewa pitomi, a amio la nene, yoko nesiri mena kiau kia viu ea.

13 " " "Yar naþa kiligana teke ea, popon naga logekilale ya naþa Ninuna ne Ntewa suma pisawal ke pa þegas nen li nalelagaena lala." " "

Mak na olua pa e sumare nae Laotisia, naga sumare

naþa pa piowa rui, ana pe asitom re sur poli

14 "Na maro, monar osiri mak van navisi na sumare na pulkumali naþa Laotisia, ovisa sanini, ovisave 'Visena naþa pimi pan amiu pimi kom pun naga naþa pe þarin sur make ga, naþa naga ga kilia visave "Sanene." Naga masisu pona pe lelaga e Ntewa vano tol naþa kana kuruta mlaui, a naga pe suþen wetelun yomarava naþa Ntewa siia.

15 " " 'Naga pisawal pan amiu sanini, sape "In na nekilia ruru kiamiu yumaena lala, a nekilia nevisu kilale sane pe kiamiu sitomena la manin manene re poli, a pe pisun manene ruru re mena poli. Popon manene la naþa visae sinoman omanini, ko omanin ruruia, pona visae ovisunu, ovisun ruruia, ana naþa sinemiu la peve lua ga sanene, þelaga nene pe sineun re nenaga.

16 Ana komin naþa sine-miun amanini a sinemiun avisun sanene, in na nesape neluelua amiu e logou narui.

17 " " "Kam na asape amiyuwon polo kiamiu sur wo la mokliu, ana kam na asape taþatete yar tai kilia la sur van amiu, kam na amla ke rui. Ana peraga, e kiau navisuena pe sa re nene poli. Kam na pe apisu kilale amiu re poli, ana pe kiamiu sur wo re nena tai, kam na limamiu

koren ga, kilamaramiu ðala, a yepemiu mian ga.

¹⁸ Nevisa van amiu, popon awasuðe si aim pun inu, aim awar kol nini naða kap kekan van kana namname rui, vena akilia alarar sur wo tai e limamiu. A popon aim awar kulmrae la naða miyuwowo, vena akalo amiu, vena ve amawa re, a popon aim awar mñaki na vilanen e kilamaramiu, ana vena akilia akirava sina.

¹⁹ “ ‘ “Yaru ai naða sineu siia, monar nevis vania vena nakawe ruru kiena malena, ve sanene, monar ala kiau visena lala, ana avilopu amiu.

²⁰ Ayagogo ruruia! In na nesuñal nesuñā nesigariga ke pulutava na kiomñā malena. Ko naða ologe pulgou pio, ovietavan inu, neimñasu loyumuñā italua tesun, italua tekinana.

²¹ “ ‘ “Naga naða suñal mñarera vano-o taulu naviowaena lala, netamñā vania sane naga topae amio inu e leleu wa na totanoena, sa ke ga naða in mñena netaulu kiau nasinekar, ana siraunia Ata ðere inu netotano ke nemio e lelēna wa na totanoena.

²² “ ‘ “Yar naða kiligana teke ea, popon naga logek-ilale ya naða Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa ðegas nen li nalelagaena lala.” ‘ ”

4

Ntewa na lelēna naða

meta manene laa ma e peni

¹ Pogos naða nepisu pae sur la nene, nomñal ke sina ga pulutava tai navaen loyumuñā ma e peni, mñeke ga vamon inu. A nemloge ke sina ga pulgo naða pis pan inu nanua, pis na pulgona miyelu keviu sane kumasua, ana pisa pan inu, sape “Ovam meta e nini sumo wa, vena nekila ovisu sur la naða yoko aim sirau.”

² Pisa sanene, ana veraga ga, nemloge sane Ninuna ne Ntewa ðerelua ninuu, mligan inu ma e peni, ana nekira pa e pupia lele wa na totanoena tai mñeke ga e marau, naða yerka wa tai totano teke ea.

³ Nepisu sa naða pila, ðar maran kilavaru la naða po na po, a kana kap nena miyervivia sa ga kuperierier.

⁴ Kana pupia lele na totanoena nena mñeke ga lika, a lele na totanoena mñena laðasa miyervivia, nopuloia tol lualima yam lua pa vari [24]. E la peve taaga, yar taaga teke e tai kila sane la mñena tol lualima yam lua pa vari [24], la nene ape nasumonena nae ma e peni lala. La nene, mñala kulsota la miyuwowo paðisi, a amien karo na ðarila naða pe kol.

⁵ Nesuñā nepisu ke sane, nemilan mñena yekarpla ke ga likan yo wa naðani, amio mñāgena na pupia polilu tera ke ea. Vamonía, kap

vivaga la olua asumña apivavaga, naga nene nane ninuna ne Ntewa olua,

⁶ asñal asike e yotop tai, naña meri ga mēke na sa ga sive, pilavila a merarava ruru po sa ga kupito.

Ana likan yo nañani, yar mali la vari asumñaga, naña kilamarala la moki liu sike vamon la a varaun la, asumñal lavisi, asuvivi pupia lele wa na totanoena.

⁷ Yar mal pēs nene, sa ga laion, na lua sa ga puluk naña purwolu, na telu naga p̄ar ga maran yaru, na maro na sane pepauma.

⁸ La nene, la make ga kupela la orai, naña kilamarala la kalo make ruru mēna kupela la nene, pa mēna e pulugala.

La nene kiela yuññaena, legiena a yemalo, la pe aparurula re pog ta poli, la asumñal apisawal lue ga, asape “Ntewa na māreraena na mava, naga su p̄esa, naga sike nagane, a naga sike sike nena. Naga pe wa naña pe wa, naga pe wa pañisi.”

⁹ E visena la ne sanene, la asumña apisirlua ke kia kiena naga naña totano teke lele wa likan la, apatanon ke naga, asumña apisa ke potena pa naga naña yoko mal lue narui. Pogos naña asumña apisa m̄aga,

¹⁰ nasumonena mēna la nene apatanonia, amlotun ke naga naña tañatete mare pogos tai. Ana siraunia, añar plan kiela karo na p̄arila

naña pe kol, amligan su tano se lana, asape:

¹¹ “Kiamim Supe Ntewa, mesmesun naña nau-rarena, navatānonena a namāreraena make ga, ala van ko, kionña ko ga taaga. Ko ke naña osii make sur narui,

e ga e kionña nasinenanena atol kiela malena rui.”

5

Tus naña apulonaria, amio narin sipsip, naña lalua asike ma e peni

¹ Ana yokorena nepisu si yerkawa nene naña totano teke e lelēna wa, naga mlarar ke sur tai e limana marua, sur nena naga tus tai, naña asiri ga e lepas luwoka, p̄isi na apulonaria, ana atelan kana lok olua suwoia.

² Ana nemloge pupia navisi tai pion manene pa metava, piunia pisape “Ane torokin kilaroro lok la nene? Yar tai sike ne kilia vae tus nene woga pona peraga?”

³ Momña ga sanene pano-o, peraga, pe yar re tai naña ma e peni pona yomarava, pona vatanon yomarava, naña kilia vae tus nene poli, pe yar re nena tai naña torokin kira va loyuma e poli.

⁴ Nepisu sanene narui, nemloge piowa, netagi na netagi, naña tañatete yar tai kila.

⁵ Ana nasumonena la tai nene pis pan inu, pisape “E, ve otage re sina! Opisu ke

ne, nanene naga laion naña molue kome yeririna la nae Suta, naña apio asape lus kiena ne Tepet, naga taulu make sur la p̄isi rui. Naga ke narui naga kilia kilaro lok la olua nene, naga ke naña yoko vae tus nene narui.”

⁶ Ana nekira pano, pe laion re poli, ana nepisu narin sipsip tai suñal sike likan yar mal la vari a nasumonena lala vamon yo wa nene. Naga pe narin sipsip ga, ana kana lañaliu olua amio kilamarana olua asike e p̄arina. Naga suñal sike na, naga apisu sa naña akila kuṗaṗaena e rui, ana mal ruru ga suña ga.

⁷ Naga mial pimi, kuslua tus naña petan limana yerkawa na p̄amarua, metava e pupia lele wa na totanoena.

⁸ Mla pae, ana yar mal la vari nene amio nasumonena la lualima yam lua pa vari [24] nene amloru e lana. La peve taaga aṗar kiela yukalele lala a kiela piala la naña amiyuñāen e kol, pulen ga ponotaninu la naña asikapia, ana kala ponos taninu po paṗisi naña pa ke metava, nane leniena lala kiena nalelagaena wa lala.

⁹⁻¹⁰ A la amiyaun ke yau viu tai naña sanini, “Akuṗaṗain ko, ana e koña kuruta opul plan yeririna lala ape kiena ne Ntewa, naña amolue e p̄egas nen yeririna make ga,

e visena kar make ga, e purvanua kerkeviu make ga,

a e narin purvanua make m̄ena ga.

Ko osikol la apim ape p̄egas taaga navatanonen p̄arin suṗe ve taaga ga,

aim ave yar wa lala na yuñāena kiena ne Ntewa,

naña yoko ave suṗen yomar-ava nini.

Ana komin naña okila sanene,

torokin sane ko ga taaga ola tus nene narui,

owar plan kana lok lala, ovae.”

¹¹ Nesuñā nepisusu ke sanene, ana nemloge navisi la amiyau, la mok na moki, aña la tenario via na sanene. Amiervivi lele na totanoena wa amio yar mal lala a nasumonena la nene,

¹² amiyau m̄arera paṗisi, apisa sanini, asape,

“Narin sipsip, naña akuṗaṗainia, naga taaga po na po.

Naṗareraena make ga, na-woena make ga,

manmaruaena make ga, puriu kawaena make ga,

navatanonena make ga, naurarena make ga, nayeluarena make ga, torokin akila ga van naga taaga.”

¹³ Siraun nanene, nemloge si surmal make ga la m̄ena amiyau, surmal la naña asike ma e peni, amio

la naŋa asike e yomarava, pona e porotano pona e sive, kiela yauena pisa sanini, pisape,

“Nayeluarena, navatanonena, naurarena, a namareraena, va va yerkawa naŋa totano teke e lele wa, amio mēna narin sipsip, vano vano ve uro re.”

¹⁴ Ana yar mal la vari naŋani apisawalia asape “Sanene” komin visena la nene, ana nasumonena lala amloru, akinai, amlotun lalua.

6

Lok la olua na tusi naŋa aplonaria

Lok ŋesia: Yerkawa na ŋelaga na kilaen mara, naŋa kus wosi yuwowo

¹ Nepisu manene mēga, nepisu narin sipsip naŋa kilaro lok na sumo na tus nene. Naga kila pae, ana yar mal la vari nene tai pio e pulgo tai sa naŋa polilu, pisape “Oimi!”

² Ana nomāl ga wosi tai naŋa miyuwowo suñal sike e marau veraga. Nomāl yar tai teke meta ea, ŋar ke viu lamias, ana la amligan karo na ŋarina kiena ŋarin suŋe teke e ŋarina, ana kus kiena wosi naŋani kirir pano sane yar namara tai naŋa vanon vena taulu kiena nasinekar lala.

Lok na lua: Yerkawa na ŋelaga na wemāren yaru, naŋa kus wosi pivaga

³ Yoko narin sipsip kilaro lok na lua. Kila pae narui, ana nemloge yar mal na lua pio, naga mēna sape “Oimi!”

⁴ Ana wosi taŋena ke sma ga pimi kate veraga, naŋa pivaga. Yar naŋa kusia, ataŋan pania vena va war plan suŋarena naŋa sike e yomarava, vena yar la asuŋa awewe momār la. Amligan pupia playu na mara tai e limana, ana naga mēna kiriri pano.

Lok na telu: Yerkawa na ŋelaga na visoena e yomarava, naŋa kus wosi malko

⁵ Yoko, narin sipsip kilaro lok na telu. Kila pae narui, nemloge yar na telu pio, naga mēna pisape “Oimi!”

Ana nepisu ga wosi si tai naŋa malko suñal sike e marau veraga. Yar naŋa kusa, naga mlarar ke skel tai e limana, vena visuveve kinanena lala kana yeririna na yomarava.

⁶ Ana nemloge visena tai molue ga likan yar mal la vari naŋani, asape “Ovano, ataŋan pan ko asape okilia okila naŋa yo ve plasan kinanena, naŋa yoko monar aul narin kinanena ga e kilavaru keviu. Ana ve okila kare manene re purŋes nen purolip lala naŋa amiyuŋaen ke sirveve e mrasnela, a ve okila kare manene re purŋes nen kilkerp lala naŋa amiyuŋaen waen e mrasnela.” Apisa sanene narui, a naga mēna kiriri pano.

Lok na vari: Yerkawa na ðelaga na marena, naða kus wosi na yepen pe yavi

⁷ Yoko, narin sipsip kilaro lok na vari, kila pae ana nemloge yar mal na vari pio, naga mēna sape “Oimil!”

⁸ Ana nomāl ga na wosi taþena naða yepena pe yavi sumāl ga sike e marau. Yar naða kusia, apio kiena kia asape Marena, a naga, kiena erau tai mial ke amio, naða kiena kia asape Pulukapi. Ana e lalua nene, atañan asape lalua akilia akila viowa va yar ve moki e yomarava, e playu na mara, pona e viso, pona e maena, pona e surmal tetan lala. Viðae ve sanene, yar la vari asike yomarava, la telu akilia asururu ga, ana taþena tai akilia akilapel naga sanene.

Lok na lima: Li na lela-gaena la naða ape masisu pano-o añemoñar la

⁹ Yoko, narin sipsip kilaro lok na lima. Kila pae, ana nomāl wonta pulen ninuna ne yeririna lala amiyuwon la miyervivi miasina. Nanene la naða añemoñar la komin añarera e logearen visena kiena ne Ntewa, a asuñal mñarera asape amlelaga e Yesu.

¹⁰ La nene, nomāl atag ke pa Ntewa e pupia pulgo keviu, asape “Ake Suþe na sur make ga, ope wa a ope lelaga, awis ovisu kilale kamim kuruta nene. Pogwai naða yoko okila maran va

yar viowa la naða akila ke piowa sanene?”

¹¹ Apisa pa sanene narui, ana aþar kulsaket yuwowo la pan la amiyenia, ana apisa pan la asape sur naða la apiunia naga pere wa. Asape monar asuñate li ga ve plas ga wa, komin naða kiela erau laþasa asike ga wa, amio mēna kiela puruvi taþena lala a vinela lala, naða yoko la mēna monar awe moñar la komin naða amlelaga, ana pogos naða la punu ga aimi toroki, yoko Ntewa kila ga ya naða la apiun na wa.

Lok na orai: Legiena maro

¹² Yoko, nepisu naða narin sipsip kilaro lok na orai. Kila narui, yemninu veraga, a pe piavi re poli mrae pimi malko yemalolo nenaga, a kupario pimi pivaga sane kuruta,

¹³ a verue la naða asike ma e sinapane akekapil apitom tano e porotano, sa ga naða mralak mene, pogos naða pupia lagi miyui kululun lasa.

¹⁴ Yoko, avilonar sinapane sa naða apilonar takue akus pano, a tavie make ga a purvanua make ga alen plan la vetan lelela lala.

¹⁵ Ana pogos naða yar la avisu sur la nene, pupia marauena naða pupia marauena. Parin suþe na yomarava lala, yerkawa lala, nasumonena kiena ne

yar na mara lala, yar na sur moki lala, yar m̃arera lala, amio m̃ena kiela yaru na yum̃aena lala, a yar taṓena make ga e yo kar ga lala, la make ga ayalin mesmesun puluve lala pona pulkilavaru, avavinin yo la metava e kunusa, akilayonli naṓa atapolou ea.

¹⁶ Atol yo la nene, ana marauena pimi keviu manene laa, a apion pa kilavaru lala amio kunus lala, asape "Awis, aloru akalo ruru imimi, vena navisuena kiena ne naga naṓa teke meta e lele wa ve tol imim re, a vena nasinekar kiena ne narin sipsip ve kila kare imim re.

¹⁷ Pupia legiena na sinekar kien la lua nene pimi rui, a yoko ane kilia suṃalu mali e pogos nene? Peraga ne, nagane yoko viowa manene laa van ita make ga."

7

Ntewa pisaar kiena pupia ṓegas nen yeririna tai vena ave kiena

¹ Siraun sur la nene, nepisu navisi la vari asuṃal asike e mrapun yomarava varoka, asuṃa akilawo ke lagi vari naṓa amiyui ke e yomarava, vena lagi la nene ve ayui re si e sive, pona e porotano, pona meta e lak lala.

² Yoko nepisu ke sina navisi taṓena, ṓar sur na ween totou kiena ne Ntewa mali van kiena yeririna lala, ana naga molue e naṓa mrae pa

meta ea pimi. Naga kilia m̃a sape navisi vari nene, la aṓar ke nam̃areraena naṓa akilia akila kare porotano a akilia akila kare sive, ana naga pion manene pan la, pisalup̃ar pan la vena ve akila re si sur tai.

³ Pisa sanini, sape "Ei, toko, ve akila kare re sive pona porotano pona lak lala, vano vano tol naṓa teligan totou tai te piamenan yar mesmes lala naṓa ape kiena ne kieta Ntewa."

⁴⁻⁸ E pogos nene narui nemloge ga na wa naṓa apisawal nena maran la naṓa amligan totou e la. La nene amolue akom e lus nae Israel la lualima taaga pa lua, naga lus la naṓa aṓar kia kiena yermarua apua kan la nene, nane Suta, Rupen, Kat, Asa, Naptali, Manasa, Simion, Levi, Isak, Sepulan, Sosep, a Pensiman. Ana e lus make la nene, tai kana manu lala tol lualima taaga pa lua [12,000] amolue komea, kila la punu ga tol sane kana manu ne lala tol ponotia lualima yam vari pa vari [144,000].

Pupia ṓegas taṓena lala naṓa amiyen kulsota yuwowo lala

⁹ Ana siraunia, nekira pa vamon inu narui noṃal pupia ṓina na yeririna lala, naṓa moki na moki, taṓatete auloia, la ke naṓa amolue akom e lus taṓena la narui. La ke naṓa ape yeririna taṓena lala na purvanua

taþena lala, amio kiela visena taþena lala, apim asuñal asike vamon pupia lele na totanoena naþa narin sipsip totano teke ea. La make ga amien kulmrae yuwowo nowo lala, a aþarar māmela lala,

¹⁰ a apio manene pa metava, asape “Kieta Ntewa teke e kiena leleni wa, naga ga amio narin sipsip, lalua ape purþes nen kieta natamaliaena.”

¹¹ Ana amio la nene, navisi mēna lala asuñal amiyervivi yo wa, a amiyervivi mēna nasumonena lala amio yar mal la vari naþani, ana la mēna akinai aþan þarila pito tano vamon yo wa, amlotun Ntewa,

¹² asape

“Ee, lelaga pa!

Nayeluaena make ga, a naurarena, a namamaruaena, a navisaen potena, a navisirluaena, a puriukawaena, a namareraena,

la punu ga nene ape kiena ne kieta Ntewa naga taaga, a yoko ve sanene sulue na sike ne.

Yeluaen van Ntewa!”

¹³ Ana e pogos nene, nasumonena la tai piun tan inu, sape “Pupia þina naþa amiyen kulumrae yuwowo la ne, okilia osape a la nene, a okilia osape la asu pe na apimi?”

¹⁴ Ana nesape “E peraga, ana ko ope yerka wa nae e nini tai, ko okilia mña yo?”

Ana pisatamea sape “Ore, la ke nene narui naþa aþaro e pupia pogos naloge viowaena. Kulsoa la ne amiyen ke ne, akevanla e kuruta kana narin sipsip naþani, nane apim amiyuwowo ruru sane opisu ke ne.

¹⁵ La na kiela yumaena sanini, sane

‘La asike vamon yo wa kiena ne Ntewa, legiena a lemalo amiyumaena kiena ke loyuma e mña yuma wa, a naga naþa totano teke meta ne, naga yoko visuar la,

¹⁶ Yoko taþatete si viso kar la, yoko ve moto karla re si narui,

mrae ve kila kare la re sina, a pupia kapi ve visun la re sina,

¹⁷ komin narin sipsip naþa teke likan yo wa meta ne,

naga yoko vagan la, naga yoko sumon la ava e purþes nen wii na malena,

a yoko Ntewa yumu plan make wamarala.”

8

Lok na olua: Yo pa ruru nenaga

¹ Siraun nene, nepisu narin sipsip kilaro lok na olua. Kila narui, sur make ga nae mae peni aparurula veraga, pe maagena re si ta

poli, yo m̃ano nena ga mon
m̃a pano-o tol komsus nen
aora taaga.

Kumasua la olua

² A pe yam piavi re ne-
naga, nom̃al navisi la olua
naṽa asum̃al asike e marana
ne Ntewa vena kilaen kiena
yum̃aena, a amla kumasua
olua pan la, tai kus tai, tai
kus tai.

*Pias nen ponotaninu naṽa
amiyum̃aen e kol*

³ Ana siraunia, navisi
taṽena pimi. Naga kus
pias nen ponotaninu tai,
naṽa amiyum̃aen e kol,
a naga kus pimi sum̃al
sike e wonta, naṽa naga
m̃ena amiyum̃aen e kol, a
naṽa sike vamon lele wa
na totanoena. Ana aṽar
ponotaninu mokliu pania
vena sikapia e wonta vena
kila ponos wo, a amla
m̃ena leniena lala kiena ne
nalelagaena wa lala pania,
vena ligant to meta e wonta
sane nalaena tai.

⁴ A pogos naṽa kapi nene
kekan ke ponotaninu nena,
kana ponosa amio leniena
kiena ne nalelagaena wa
lala, amolue petan limana ne
navisi naṽani akaka ava atol
marana ne Ntewa.

⁵ Yoko, navisi naṽani ṽar
plategkap laṽas naṽa apra-
nar sike e wonta nene, koko-
nia pito e piast nen pono-
taninu nene ana koven pito
tano e yomarava. Ana pogos
naṽa suri nene tol yomar-
ava, kila polilu kapur kar
ga e yo punu ga, amio kana

mumuena sa naṽa kapi-
apo, amio m̃ena yekarpla, a
yemninu.

*Kumasua na miyelu ṽesa:
yua amio kuruta*

⁶ Ana navisi la olua naṽa
aṽarar kumasua olua nene,
asu ruru ke naṽa asape ayu
narui.

⁷ Navisi na sumo miyu
kiena kumasua, ana kila
narui mrayua la naṽa
m̃arera sane kururu
kilavaru, amio kuruta naṽa
pisusun sane kapi, aptom
akila moṽar sur kar la e
yomarava. Amiyum̃aen m̃a
sanene pano-o kapi kekan
make yomarava komṽasa
amio kana purlaki ne lala,
amio sur make naṽa kapur
sike ea.

*Kumasua na lua miyelu:
tavie na kapi*

⁸ Ana siraunia, navisi na
lua miyu kiena kumasua.
Nanene kila pupia tavie kar
tai, naṽa kap molue ke
komea, akovenlua pito e
sive. Pogost na kove sive,
ana sive komṽas pimi sane
kuruta,

⁹ ana kana sur mal ne lala
amarmare, a waa la naṽa
asike e pupia lepas nene
atalilu.

*Kumasua na telu miyelu:
verue naṽa kirir ma e sina-
pane*

¹⁰ Yoko navisi na telu miyu
kiena kumasua. Nanene kila
pupia verue tai, naṽa kapi
pivaga ke ea tegoli yo sane
kapi vivaga, molue ma e

sinapane, miere pitomi miae yomarava. Ana kana kapi nena pa tol wii la naña mlau a þarin wii lala.

¹¹ Kia kien verue nene, asape Wii Melkalka, ana kila narui wii nae yo la moki pimi melkalka, ana yeririna la amun þele ga, moto karla mña pano-o amarmare.

Kumasua na vari miyelu: yemalolo

¹² Yoko navisi na vari miyu kiena kumasua. Nanene kila naña mrae komþas pimi malolo, a kupario komþas pe tego re si poli, a verue la moki naña pe aña la re si poli. Kila narui legiena pimi plas manene laa, a pe lepamiema re si poli, kila narui yemalolo paþisi e yomarava wetelu.

¹³ Nepisu manene ke sane, noña pupia pepauma tai ka ke metava, sumña mlolokai kar ke metava na, pisape "Yo piowa rui e, ana na nene naga kulus ke na wa. Navisi la telu asike ga wa, la kiela kumasua miyelu mñarera manene laa sane. Kam na yomarava, avisuar amiu, pupia na loge viowaena pimi mñaliv ke narui!"

9

Kumasua na lima miyelu: pulus naña pito manene laa tano, naña na þesia na loge viowaena mñarera na telu

¹ Yoko navisi na lima miyu kiena kumasua. Nanene kila verue taþena kirir mñalia þarpoyo ma e sinapane pitomi e yomarava. Verue

nene, amla ki tai pania, nanene ki naña vietavan pulus naña pito tol kap naña garo tano.

² Pogos naña mlalua keplamaran pulus nene, kapi piu þar wowo yo molmolue ke ea, sa naña pupia kap tai piu, ana pa kar ga meta e sinapane, kilawo maran mrae, kila yemalo ke sina ga.

³ Ana pogos naña kap piu kalo make yo sanene, kelsisi la amolue apitom tano e porotano, ana pe asa re si kelsisi poli ana apim sa naña pupia kimi natano.

⁴ Apisalupar la asape ve atol re purlaki lala a kinanena lala pona sur la naña pitotovi sike e yomarava, ana atañan asape akilia akila viowa va yeririna na yomarava lala, la naña pe aþar re totou kiena ne Ntewa naña naga mligan sike nena e piamenana ne kiena yeririna lala.

⁵ Kimi na tano la nene, pe atañan la re naña akilia awe momar yar la poli, ana atañan la ga ayuyur la mña va tol kupario ve lima. Ana pogos naña akila mña sanene vano-o, yoko yar la aloge yepela la lalae kar vano vaþisi.

⁶ E pogos nene, la ve moki na asave popon amarmare ga, yoko akale mrapa la naña amare ea, ana yoko marena yepen mavin la, ligan la asuma ga sanene.

⁷ Ana kelsisi la nene, pogos naña nepisu ruru la, atorokin wosi la naña yar namara la akus ke ne.

Amyen karo naþarila naþa pe kol suwo þarila, a pogos naþa nepisu ruru marala, nemilan la ga asa ga yaru.

⁸ Añe vilþarila sane sira, ana maluela lala, sane na maluena laion.

⁹ Amyenwo yerela lala e pototo, a pogos naþa akaka tetai, kupela la kakapur mñalia sa naþa wosi la naþa aþere kiela kat lala akiriri ava akila mara.

¹⁰ Kelsisi la nene kesila sike e la, a sur na yuren yaru lala sike e la, naþa akilia ayur mña yar vano-o tol kupario ve lima.

¹¹ La kiela þarin suþe tai, naga navisi tai, ana pe navisi kiena ne Ntewa re poli, naga navisi naþa pisuar ke mratava na pulukapi. Yar nene, kiena kia e visena kiena le Epru lala, asikia asape Apatono, a e visena nae Krik, asikia Apoliono, kinas nen kia lua nene asape yar na warnena kareen suria.

¹² Kelsisi ne la nanene, naþa nasumo e naloge viowaena la telu nena nanene. Noñal naga þaro pa rui, ana lua sike ga wa.

Kumasua na orai miyelu: navisi lala na weñaren yaru, naþa nalua na naloge viowaena mñarera na telu nene

¹³ Yoko navisi na orai miyu kiena kumasua, nemloge visena tai molue kom e mrapun wonta wa nene varoka naþa amiyuñæn e kol naþa sike e yo wa vamon Ntewa.

¹⁴ Visena naþa pisa pa navisi nene sanini, sape "Navisi la vari naþa apiar la asike e yo naþa wii mñau ke ea naþa kiena kia Yupretes, nagane kana pogos naþa ova okila plan la sina avavano narui."

¹⁵ Navisi la nene, apuarar la ruru asuñña sanene pano-o tol nena kana aora na kana legiena na kana kupario, naþa akilia amolue ea vena akila kiela yuññaena. Ana navisi taþena pa mluþar plan la, kila sane amolue apano, apa kar ga e purvanua lala añe yar lala lavis tol komþas nen yeririna na yomarava.

¹⁶ Apa amio kiela yar namara lala naþa akus wosi namara lala, ana nemloge apisawal kana marana tol tenario tol ponotia lua [200,000,000].

¹⁷ A pogos naþa nepisu manene wosi la nene amio yar la naþa akusia, noñal pototo sur tai naþa amligan mono ke yerela, amiyowa ruru la apivavaga sane kapi, amemaena sane lowe memaena, amleleru sane mrae. Kiela wosi lala ape taþena ga, naþa þarila sa ga laion, a pogos naþa amiyuveve noñal kapi a mñau a posnoyavi na kapiapo mleleru molue petan logola.

¹⁸ Sur la telu ne nanene, sane kapi a mñau a posnoyavi na kapiapo kila lavis yeririna na yomarava nini la komþas akokovio e pogos nene.

¹⁹ Nañareraena kien wosi la nene sike e ya naþa molue

ke kome logola, a sike mēna e kesila lala, komin kesila la pilolon sane lomāra, a sur sane p̄arin lomāra mēna sike e luas nen kesila naṗa mla ke pupia magka pa yeririna lala.

²⁰ Napiowaena la ne m̄arera paṗisi sanene, a pupia komṗas nen yeririna lala, nane laṗas naṗa amal ke na wa, pe asitom re poli. Pe apulon la re nena e kiela napiowaena la naṗa akila ke e limala poli, ana asumā akila luen ga lotena pa yermare lala, a asumā akila ke leniena pa nono lala na kiela ntewa lala, naṗa pe akirava re poli, a pe amloge kilale re sur poli, naṗa pe amiyal re poli, naṗa yar ga la amiyumāen e kol, pona selpa, pona pototo, pona kilavaru, pona laki.

²¹ A amio mēna nanini, pe apulon la re nenaga e p̄elaga na wemāren yaru poli, pona kimi lala, pona nakilaen viowa amio sira, pona e kiela vinauena la naṗa asuñā akila ke ne.

10

Navisi tai mlarar narin tus naṗa apilonaria

¹ Ana siraunia, nepisu si navisi m̄arera taṗena molue ma e peni pitomi tano. Naga mien lul sa naṗa m̄ana kul-sota, a kuperierier miervivi p̄arina, marana mēna ga sane mrae, ana lana luwoka sane pupia kemraṗe ana ape kapi.

² Ana nepisu naga tarar ke narin tus tai, naṗa pike p̄a teke e limana luwoka. Ana piaṗereren lana marua piawa ke e sive a lana m̄el piawa ke e porotano.

³ Naga suñalar ga suñā sanene, ana mligan pupia vioena tai naṗa sa ga laion, a pogos naṗa naga kila, polilu make kar ga lala apisatam̄e pimi, apis kome kiela mu-muena lala.

⁴ Pogos naṗa polilu la atera sanene, sineun nesape nesiri plan kiela visena lala, ana lavis nekila narui, visena taṗena molue ma e peni pitomi pan inu, sape “Toko, ve osiri re visena kiena ne la nene. Sur la naṗa apisa, pe nakilaen re yeririna la akilia poli.”

⁵ Visena nene sanini, ana nom̄al ga navisi naṗa piawa e sive amio porotano, kian limana marua pa ma e peni.

⁶ Ana pisa kiena visena m̄arera tai, pisaar e kia kien naga naṗa mal sulue, naṗa sii peni amio ya la naṗa asike ea, amio yomarava a ya la naṗa asike ea, amio sive a ya la naṗa asike ea. Kiena visena pa sanini, sape “Nagane pe pogos na suñateen re si poli!

⁷ Lavis ke navisi na olua nene yu kiena kumasua narui, a visae kila ga rui, vera na nasitomwanena kiena ne Ntewa la imi m̄alivi rui, vera na sur make ga imi merarava ve sa ga naṗa naga pisawal p̄esan pa navisawalen la naṗa

amiyumaē kiena p̄esa.”

⁸ Pisa pa sanene narui, in mēna nemloge visen taṣena molue ma e peni pitomi pan inu, sape “Narin tus naṣa pike teke e limana ne navisi naṣa sumāl sike e sive a porotano, ova ola ke ne wa.”

⁹ Ana nepa lavisin navisi naṣani, nepiun narin tus nene tania. Ana taṣan ga pan inu, sape “Poga, okilia olavia. Visae olavia monar okania. A nesape nevisa van ko sanini, pogos naṣa okania, yoko ologe kiki e logoma vaṣisi, ana siraunia, yoko ologe melkalka e mopoma.”

¹⁰ Ana nemlavia nakania, ana kiki e gou paṣisi. Ana nesinom pae, ana sanena naṣa pisa, naṣa sur nene melkalka, kila kare mēpeu paṣisi.

¹¹ Yoko, visena pitomi si pan inu yam tai, sape “Yoko ve sa ga nene narui, komin navisawalena taṣena la asike ga wa naṣa yoko monar oto ovisawal sina, naṣa apisayu p̄egas nen yolai lala, purvanua punu ga, yaru na visena taṣena la punu ga, a p̄arin suṣe la naṣa asike e yomarava.”

11

Yar la lua na iilaaren visen kiena ne Ntewa

¹ Ana e pogos nene amli-gan kiai tai te lumāu, asape neva nela totou na yo la ea. Asape, “Ova e yuma wa m̄ana Ntewa, ola ruru kana totounena na keviu pa

sanape, a ola totou na wonta naṣa sike loyuma ea, a oulo mēna yeririna la naṣa akila ke lotena e yo nene, sane m̄a tol via.

² Ana kana pupia yo naṣa mēke vanua, naga ve ola re kana totounena, komin yuma wa nene komṣasa yar la naṣa pe ape Yu re poli la yoko akusia. Wolawa la nene yoko aim ataulu pupia kumali wa nene Yerusalem, yoko aim loyuma ayalor kar ga ea sa naṣa la lelela, ana yoko akila ga va tol kupario ve lualima yam vari va lua [42].

³ A pogos naṣa asike e nene, yoko yar lalua naṣa asumāl m̄arera asike e kiau visen lelaga aim am̄alivi. Lalua ayen ga kulupak sa naṣa m̄ala kulsota, a yoko avisawal kiau visena e siarena na kupario la nene va tol luasa, naṣa kana legiena nena tol manu ve taaga ponotia ve lua lualima yam orai [1260].”

⁴ Yar lalua nene visena wa kiena ne Ntewa pisayu la nakonua rui, naṣa pisayu sape purolip lalua asuma ga, pona naṣa pisayu kemraṣe na kantel lua, naṣa luoka ga asmāl asike e marana ne kieta Ntewa naṣa naga pe suṣen yomarava wetelu.

⁵ A visae yar tai kilali naṣa kila viowa va lalua nene pogos tai, yoko kapi kilia molue e logola, yoko kilia kilapel ruru nena kiela nasinekar lala. Nane mrapa ne nanene

naŭa visae yar sinenan sape
kilaŕar la, yoko naga ga kan
ke sina kiena marena narui.

⁶ Lalua nene kiela
naŕareraena keviu liu, naŭa
akilia akilawo sinapane
metava vena yua taŭatete
kove e pogos naŭa apisawal
visena kiena ne Ntewa, a
akilia akila wii lala imi ve
kuruta, a akilia akila naŭa
sur viowa kar ga imi pona
pogos ŕarera imi kila kare
yomarava e pogos ya naŭa
lalua asitom asape akila.

⁷ Ana lalua nene, lalua ave
navisawalen sanene vano
tol pogos naŭa lalua akila
yuŕaena na sanene ŕisi. E
pog nene narui, yoko pu-
pia sur mal viowa naŭa
ŕeke tano e pulukapi molue
vamin lalua, a yoko kiena
naŕareraena taulu la lu-
woka, kilaŕar la.

⁸ A yoko akoven tasnela
ŕeke likan mrapplepa e
pupia pulkumali naŭa naga
pulkumali ŕa nena naŭa
kiela suŕe naga ŕena
aŕeŕaria meta e lak
torovia. E nene, naŭa e
ŕelaga na visawanen suria,
apisa kia na kumali naŭani,
pogos tai asape kia na
kumali marua viowa naŭa
Sotom, pona apio asape Isip.

⁹ Tasnela moŕa ga e
yepisun sanene yoko ŕegas
nen yeririna lala, pona lus
lala, pona visena lala, pona
purvanua la aim avisu la,
yoko avisaluŕar la ve asinla
re vano-o tol legien ve telu
komsusa.

¹⁰ A pogos naŭa apisusu
ŕa tasnela yar mare lua
nene pano-o yoko apisa
karela paŕisi a apitalia kare
la ŕisa. Yoko asitoŕal
naloge viowaena lala naŭa
navisawalena lalua akila
pimi pa yar na yomarava
lala, ana yoko akekara na
akekaran naŭa lalua nene
amare pa rui, yoko akila
pupia ŕaŕagena a yoko
awarwar si nalaena lala van
la vanonia.

¹¹ A pogos naŭa legiena
telu nene komsusa ŕaro pae,
pe asin re luwoka poli wa, la
amilan ga lagi na malena tai
molue kome Ntewa pitomi
tol maren lua naŭa ne, kila
si la ga luwoka asuŕal
aŭanarla asuŕal asikena.
Pogos naŭa yar la apisuia,
amarau na amarau,

¹² a pe yam piavi re poli,
amloge pupia visena la kom
ma e peni pitomi, pisa pan
lalua, sape "Poga, amlua
avam metava narui." Ana
la ga luwoka apa metava
veraga, akus lul lala apa
atol ma e peni, naŭa kiela
nasinekar lala apisu sane
asuŕalu wowe ga asikena,
logola suwowo ga rui apis re
si poli.

¹³ A e ke e pogos nene,
pupia yem-ninu, naŭa kila
lepas nen pul kumali nene
komŕas, yuŕa make ga
akekapil apororowa make
nenaga, a yeririna la naŭa
amarmare e yemninu nene
tol manu olua. La naŭa
amal ruru ga asuŕaga la

apisu ke sur nene, amarau kar ãan wa, ana apisu sane popon la ayeluar ga Ntewa nae peni komin kiena pupia m̃areraena naãa la apisu kilale ga na wa.

¹⁴ Yemninu nene sur sane pupia naloge viowaena na lua ãaro narui, kana yam telu nena pere wa, yoko naga ve ve piavi re na imi.

Kumasua na olua mielu: pogos na liãereena, naãa kana naloge viowaena m̃arera maro na teloka nanene

¹⁵ Yoko navisi na telu miyu kiena kumasua. Nanene narui kila pulgo la moki apisasawal ke pupia visena la ma e peni, amieluar Ntewa apisa sanini, asape

“Nagane narui yo punu ga naãa sumo sike vatanon suãe viowa na yomarava nini, la asike vatanon kieta Suãe Ntewa narui, lalua kiena Navisaarena,

a yoko naga ve ãarin suãen vano-o taãatete ãisi pogos tai.”

¹⁶ A nasumonena m̃ena la lualima yam lua pa vari [24] amio la, naãa atotano ateke e lelela la naãa pa metava, akinai tano vamon Ntewa, amlotunia,

¹⁷ asape

“O Ntewa keviu nam̃areraena na mava, ko naãa osu nakonua rui, ko naãa osike nagane, ko naãa

ope na pogos la ne pimi ke ne.

Mepisa potena pan ko paãisi wa, komin naãa oãarar kionãa pupia m̃areraena rui, nagane narui osum̃alu m̃arera e kionãa nasuãenena.

¹⁸ Purvanua make ga na yomarava nini sumo na sinela kar ko, ana pogos na kilologiaen kionãa sinekar van la narui.

Nagane kana pogos naãa yoko oliãere yar mare lala, a yoko okila kare yeririna la naãa akila kare kionãa yomarava.

Ana kionãa yar na yum̃aena lala, naãa navi-sawalena lala, amio kionãa li nalelagaena wa lala, a la naãa apatanon ke kionãa kia, yoko awar kiela nalaena wo la e pogos nene, pe sur koren ga naãa ape yerkawa lala e kionãa yum̃aena, pona pe ape yerkawa re poli.”

¹⁹ Ana e pogos nene apieta-van yum̃a wa m̃ana Ntewa ma e peni e marana yeririna lala, a am̃al pias nen navisaluaena wa mon m̃aga. Amilan ga yo pe taãena veraga, komin nam̃areraena kiena ne Ntewa sike ea, naãa yekarpla e yo punu ga, amio polilu tera, yo m̃aaga, yemn-inu, a pupia mras nen yua aes kekapili.

12

Sira nowo amio pupia nopi tai

¹ Nepisu manene ke sur nae peni lala wa, ana nemilanga pupia kile tai. Naga sira tai, naga kus mrae, mien pe m̃ana kulsota, suñal sike e kupario, a karo na p̃arina, verue lualima taaga pa lua [12] sike ea.

² Sira nene m̃eṇena, ana mloge piowa mlokai na mlokai, komin kiena kupario p̃isi narui, lavis waria.

³ Nepisu manene m̃a sanene, pupia surmali taṇena molue ma e peni, naga pe namarauena manene laa. Naga pupia arman nopi tai, pivaga, p̃arin olua naṇa amien karo na p̃arin suṇe olua sike e la, a lam̃aliu m̃ena sike e p̃arila, make ga tol lualima.

⁴ Ana nom̃al ga sur naṇa kuṇin kesina sane, ku plan verue la mokliu akekapil akowowo yo tano e yomarava. Ana sur viowa naṇani pimi suñalar se maran sira nene, naga sitom ruru rui sape sa sira nene war sisi, karm̃ar ke veraga.

⁵ Sum̃a sanene pano-o sira naṇa p̃arlua narina, pe yerm̃ene. Ana Ntewa sinenan sape sisi nene imi ve p̃arin suṇe vena uarar pototo e limana vena ve suṇen yeririna na yomarava lala, ana pogos naṇa sur mal viowa nene pe tol re sisi nene poli wa, ana akuslua

veraga, akuslua pa ma puna ne Ntewa m̃ae kiena pupia lele na totanoena.

⁶ Ana sira nene marau, pure pa tapolou e yomema, e yo tai naṇa Ntewa kila ruru pe larena, ana pa tapolou e yo nene, apisuar ruru naga e legiena moki, legiena tol manu taaga ponotia lua lualima pa orai [1,260].

⁷ Ana e pogos nene pupia mara tai kapur ma e peni. Par navisi nene Maikel amio kiena navisi lala, akila mara amio pupia nopi naṇani, ana naga m̃ena ga amio kiena navisi lala akila mara m̃arera paṇisi pan la.

⁸ Akila m̃a mara sanene pano-o, tol naṇa nopi nene, kiena nam̃areraena p̃isi, ana amio kiena navisi lala amloru apito tano. Ana akila kare la paṇisi, amla nakoaena pan la, aṇar plan lelela ma e peni petan la.

⁹ Ana pupia nopi naṇani, akovenlua nena ma e peni veraga pitomi e yomarava, naga amio kiena navisi lala.

Ana e poglis nene nepisu kilale ga pupia arman nopi nene na wa, naga ke ga naṇa kus maran lom̃ara nanua sumo narui, naga yar sur naṇa asape Yermare, pona Yermare Lego, naṇa nana-gane naga ke na wa, naga p̃ere yomarava nini wetelu kuspai ke mrapa silaga.

¹⁰ Ana siraunia, nemloge pulgo tai pio p̃ar make yo ma e peni, sape

"Nagane na natamaliaena
kiena ne Ntewa
sumalu,
puriukawaena kiena ne
Ntewa tauluia,
nasuñenena kiena ne Ntewa
pimi mālivi,
namāreraena kiena ne kiena
Navisaarena pimi
mālivi, mon metavan
make suria.

Yar viowa nene naña sumā
pisa kare mratava
puna Yesu, akovenlua
naga rui.

Legiena a lemalo sumāl ga
sike e marana Ntewa
kilali naña visawal
mlamulen viowa
kiena ne yeririna lala,
ana nagane narui, akoven-
lua naga rui.

¹¹ Nalelagaena la mokliu
naña pe asitom re si
kiela malena la poli,
pe amaraun re si marena
poli,
ana la asmāl mārera mā
pano-o ataulu yar
viowa nañani,
a ya naña la apuarar ke e li-
mala vena akila mara
amio,

naga kuruta kana Narin Sip-
sip ga, amio visena
lala navisawalen kiela
lelagaena e Yesu.

¹² Ataulu yar viowa nene
rui, sane nagane ma
e peni, amio la make
naña asike ea, akilia
akekara na akekara,
ana la naña asike e yomar-
ava pona sive, amloge
piowa a monar ama-
rau,

komin Yermare pito tano
sike likan la amio
sinemimiena naña
pule manene laa,
komin naga kilia sape
kiena pogos plas ga
teke na, lavis naga
p̄isi narui, ana sirag
manene laa."

¹³ Visena nene yar tai pi-
sawal ma e peni, nemloge
pae, p̄isi na nomāl nopi nene
pisu kilale naña akovenlua
naga pito tano e yomar-
ava, ana sinena mimi laa
narui, naga pisaar mārera
sape yoko monar tol sira
naña p̄armare ga narina na
yermene nene na wa.

¹⁴ Naga pa māreran si
pa sira nañani, ana milan
ga amligan kupen lua pa
sira nañani, sa naña ku-
pen pepaunā, vena ka va
tapolou e yo tai e yomema
naña akila ruru pa rui vena
avisuar naga ea. Naga
pa sanene narui pupia nopi
nene taṣatete si tol naga e yo
nene, asape yoko naga sike e
yo nene pogos ve piavi towe
māga naña kas tai, siraunia
kas ve lua, p̄isi komsus nen
kas si tai.

¹⁵ Ana nopi nañani pisu
sira ka pano, naga kilia ga
sape taṣatete si va war po
yo, naga sinen mimi laa
narui, plamolue mliluan pu-
pia womie tai vena werelua
sira nene va talilunia.

¹⁶ Pupia wii nene mlaui
pano, lavis tol sira nañani,
ana amilan ga yomarava
sinen miye sira nañani, miila
naga naña porotano purṣa

veraga pikepaia sa naña pupia logona, sinomlaun ga wii naña nopi nene mliluania.

¹⁷ Nopi pisu narui, nagane kiena sinemimiena pimi piowa laa narui, ana mligan sira naña sike na, sape vanon ga narina tañena lala, nane yeririna la naña asumã ataveve ke navisaluaena kiena ne Ntewa, sane la naña apuarar ke visena kiena ne Yesu mñarera.

¹⁸ Pisa pa sanene narui, pano amio kiena pupia sine-mimiena, panon kila mara amio tañena la nene.

13

Surmal viowa ãesa, naña molue e sive, nopi mla namareraena pania

¹ Pupia nopi mialoro pitove, sumãl sike yepas nen sive. Ana pe piavi re poli, nomãl ga surmal tai molue e sive paminia. Yar nañani naga ãarina olua, a kana lamãliu tol lualima, a e kana lamãliu la pepe taaga karo wa na ãarila kiena ne ãarin suñe lala telan sike ea. A e piamenala la pepe taaga, asiri kia tai sike e la, naña na viuelena nawarnena kareen Ntewa.

² Surmal nene, nomãl pe tañena ga, naga sane sape ve sa towe mã laion, komin logona sanena laion, ana lana varoka sane lana surmal tañena naña pea. Ana naga pimi sumãlu sike e nopi nañani, a nopi mla puriukawa pania, kila naga

pe ãarin suñe e kiena lepasa, tamãn namareraena make ga pania.

³ Ana nepisu veve ruru surmal nañani amio ãarina lala, nomãl ãarin tai pupia piakapila na magka tai mñeke ea, keviu pañisi. Pogos naña ãar magka nene, naga pe ña marena ga, ana yar ña yomarava la amilan ga naña akila ruru pimi miao sina, ana kila narui apilon kiela sitomena lala apim amlelaga e yar mal nene, ataveve ke naga.

⁴ Sanene, la akekaran manene laa surmali nene, ana pogos naña apisu nopi mla namareraena pania vena imi mñarera manene laa, akekaran pañisi, amlotun nopi, a amlotun yar mal nene naña sumã sumon la. Apisa sanini, asape "Ane kilia taulu kieta yar mal na kilaen mara nene pogos tai? Nagane pe yar re si tai naña mñarera manene torokin naga poli."

⁵ Ana pogos naña yar mali nene pimi mñarera ruru sanene, siar vena kila kiena napiowaena lala. Naga sumã kila ke kiena visena na vilaveena lala, sumã piuel kar ga, a sumã miyuñae ke amio kiena namareraena viowa, a kila mã pano tol kupario lualima yam vari pa lua [42], sane kas telu kom-susa.

⁶ E pogos nene, naga sumã ãarnena kare Ntewa, piuelin ke kiena kia, a sumã koven ke visena viowa pan peni

amio yar wa la naþa asike ea.

⁷ Puriukawa naþa amla pania, torokin naga kila mara va va nalelagaena wa lala, vano-o kilia taulu la, a nañareraena naþa naga þar ke na, torokin naþa naga ve suþen yolai make ga, yeririna make ga, visena make ga, amio purvanua make ga.

⁸ Naga kilia ve suþe ña sanene vano-o yar make ga na yomarava nini yoko avatanonia, ana laþasa yoko taþatete avatanonia, a naga nene la ga naþa siar e nasi-iena yomarava pimi, kiela kia asiriar sike loyuma e tus na malena kiena ne narin sipsip naþa añaña.

⁹ Ko naþa visae ologe visena la nene, visae kiligama toña ga, popon ologe kilale ruruia.

¹⁰ Nalelagaena naþa vena akusvinaun ga e kiena purvanua vena va yuma e kiela, naga yoko monar va ga narui. A naga naþa na teluaen kolmekina e playu na kilaen mara, ee, yoko playu na kilaen mara monar te ga kolmekina narui. Visae pogos ñarera tai sanene, yoko li nalelagaena wa lala monar asumañ ñarera amio kiela sitomena viayavi lala, monar amasisu ña vano-o awar ro ea ava atol luasa.

Sur mali viowa na lua, naþa molue e porotano

¹¹ Ana siraunia nepisu ke sina ga sur mal viowa taþena tai, naga molue e porotano pam. Naga kana

lañaliu na þarina lua ga, sa ga narin sipsip tai, ana pogos naþa pis, pulgona sa ga nopi naþa sumo.

¹² Ana surmal na sumo tañan na lua nena yuma e amio kiena nañareraena ñarera make ga, naga kila ña pano-o yomarava amio kiena yeririna make ga la amlotun surmali na sumo naþani, naþa þar pupia magka na marena ga yoko mañ sina.

¹³ Ana na lua nene asuma akila ke pupia kile lala amio pupia sur na ilanen lala, pano-o akila tai naþa kap molue ke ma e peni pitom e yomarava e maran yar la naþa apisu ke ne.

¹⁴ Ana e kile la nene naþa naga kila ke ne e kia kiena ne sur mal na sumo, naga suma pisa kotalia ke yeririna na yomarava lala, þere la apa ape wowe laa narui.

Naga pisawal pan la sape ate nono kiena ne surmal nene, naþa playu sia ana mal si moña ga.

¹⁵ Ana amiyumaen pae, amla ñareraena pan surmali na lua vena kila nono nene kilia yuveve, akilia vis, a amla ñareraena pania vena kilia weñar yar ai naþa pe kekaran re vatanon naþa lotun nono nene poli.

¹⁶ A amio ñena nanini, naga ñareran make la ga vena awe tatu se limala marua, visae peraga, e pi-amenala. Yaru kar ga lala amio yerkawa lala, a la naþa limala korena ga amio la naþa limala pule, a yar la

naþa amiyumãae, amio kiela nasumonena lala, la make ga awar tatu nene.

¹⁷ Visae tatu nene ve su re e la, taþatete aul sur tai e yumã na wilwiliena, a taþatete awilwilin sur tai va yar taþena.

Tatu nene naþa awe se e la, molue kome kia kiena ne surmali nene, naga marana na kiena kia.

¹⁸ Ko naþa oulo tus nini monar omanmarua ruru e yo nene. Visae ovisu kilale make suria, yoko okilia olual marana na kia kiena ne yaru lala, ana apuloviraviran marana na kia na surmali nene, amlal tol lualima yam orai pa orai, pona sa naþa laþasa asape, orai orai orai [666].

14

Narin Sipsip amio la naþa atol manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari [144,000]

¹ Nekira ke sina pa yam tai, nomal tavie nae Saeon meke ga vamon inu, a ma e luasa nomal Narin Sipsip sumal sike ea, naga amio kiena pupia pina na yeririna tai. La asiri kiena kia amio kia kiena ne arimana Ntewa sike e piamenala, a la moki paþisi, kana marana tol manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari [144,000].

² Ana pupia maagena tai kom ma e peni pitomi, taulu naþa sive þanpo e piaþe

pona polilu tera. Ana nemi-agogonia, nemloge ga naþa aþe kita la amiyelu,

³ a la asumal asike vamon yo wa, e marana ne yar mal la vari nene amio nasumonena lala, amiyaun ke yauena viu tai. La taþena la mokliu naþa akekaran yauena nene paþisi, la sinelan mena asape ayaunia, ana akilayon þelea. La ga naþa akilia ayaunia, nane þina na manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari nene, naþa apul plan la petan yomarava rui.

⁴ La ke naþa pe akilali re piowa amio sira yam tai poli. La apuarar ruru kiela malena mekik ruru po silaga, a ataveve ke Narin Sipsip nene va e yo nape naþa naga va ea. Yeririna la mokliu naþa asike ne, ana la ke naþa apul plan la petan taþena la narui, a la akilala apim sane mras þesa nalaena va Ntewa amio Narin Sipsip.

⁵ La nene pe visokanen re tai molue kome logola poli, pe sur viowa re nena tai sike e kiela malena poli.

Navisi la telu

⁶ Ana e poglis nene, nomal navisi tai moma kaka ke e yo punu ga ma metava. Amla lologena wo naþa ve uro re pania, vena naga kilia va lologon va e yo punu ga va yeririna na yomarava lala, vena va tol purvanua make

ga, yolai make ga, a visena make ga.

⁷ Naga pisawal ke pa e yo punu ga amio pulgona naŋa keviu, sape

“Amiu avatanon Ntewa, avisirlua kiena kia, komin naŋa kiena aora na liŋereen yomarava m̄alivi rui.

Alotun naga naŋa sii sina-pane, yomarava, a sive amio purŋes nen wii lala.”

⁸ Ana siraun na nene, navisi nalua taveve pimi naŋa naga piovision ke sape

“Pupia pulkumali viowa naŋa Papiion naga mlor rui!

Naga pa mla ntewa naŋa pe pe lelaga re poli, a ŋere plan yeririna mokliu naŋa apa ape wowe amio, la sa ga yar na ve torogen ga lala.

Nanagane, pupia pulkumali nene pimi piowa rui amio kiena nono lala.”

⁹ A yam si tai, navisi na telu taveve la pimi, pisawal manenea sape “Yoko yar la ve moki naŋa akinai vena alotun yar mali viowa amio kiena nono, a yoko yar la ve moki naŋa ataŋan awe kiena tatu se piamenala pona limala.

¹⁰ Ana yar naŋa kila sanene, yoko naga m̄ena ga mun e piala naŋa pulen kuruta namunena naŋa melkalka na pupia sinemimienena kiena ne

Ntewa. Yar na sanene, mapulukapi luamene lege kare tasnena e marana navisi wa lala a e marana Narin Sipsip.

¹¹ Ponoyom̄e na kiela naloge viowaena yoko molue lue e kapi naŋa taŋatete mare pog tai. La naŋa amlotun ke Sur mal Viowa, apatanon kiena nono, amio la naŋa aŋar ke tatu na kiena kia e tasnela, la taŋatete atol yo wo na va ruru laena, ana yoko ayum̄aen ga loge viowaena ko legiena a kolemalu nalue ga narui.”

¹² Nakoaena nini naŋa navisi pisa m̄arera paŋisi, ana kana kinasa sape ita li nalelagaena wa lala monar tesum̄alu m̄arera temio kieta sitomena viayavi. Monar telogear navisaluaena lala kiena ne Ntewa, a silaga monar teve lelaga e Yesu.

¹³ Ana nemloge visena tai molue ma e peni, sape “Nanene visena tai naŋa yoko osirilua, naŋa sape, siar nagane vano, la naŋa yoko amare, naŋa kiela malena su ruru sike e limana Suŋe rui, yoko awar pupia navisa ruruena.”

Visena nene ŋisi, ana nemloge Ninuna taŋania, sape “Ee, la nene yoko kiela yum̄aena wo la avam metava amio la, a nagane

yoko tařatete si ayumăae narui, la atol kiela navaru-ruena wo rui."

Navisi la telu apito ařar kinanena nařa marua e yomarava nini

¹⁴ Nekira si pano, ana lul yuwowo tai măeke ga vamon inu, ana nomăl yar tai, sane Narin Yeririna, totano teke e lul nene rui. Totano teke amio karo na řarila kiena ne řarin suře lala e řarina, nařa amiyumăen e kol, a e limana tarar ke uknaep tai nařa mal pařisi vena teen kras nen kinanena lala.

¹⁵ Ana navisi tařena molue e yumă wa, pio ke nařa teke tano e wos nen lul nene, sape "Poga, osumălu, otar kionă playu ova osiar yumăena. Kinanena la nařa sike e yomarava amarmarua rui, nagane pogos na teen narui."

¹⁶ Ana nařa teke tano e lul sumălu, silin kiena playu pa e yo kar ga e yomarava, te kinanena la nařa marua sike ea.

¹⁷ Ana navisi tařena molue e yumă wa ma e peni, nařa naga măna řarar ke kiena playu nařa pe uk, naga măna mal na mal.

¹⁸ Ana navisi ke sina tai pitomi, naga nařa pe navisuaren pulukapi, ana naga řaro e wonta pimi pio tařena nařa mlarar ke playu, sape "Pogaga, ko măna ga, pogos nařa oto okila kionă narui. Otar kionă playu oto owar punu

kilis nen kerep la nene teliv e yomarava nini viora, ote polo mras la nařa marua telan sike e kilisa."

¹⁹ Ana navisi nařa mloge, teran kiena playu e yomarava, pito řarpolo mras nen kilkerep e yomarava, koven la e lele na winplanen was nela nařa asike vanua e pulkumali.

²⁰ Ana nasinemimiena kiena ne Ntewa kilapel la ga, pumumu kare la pano-o kuruta mlau řarpoyo, mlau pimi keviu sa ga womie, kokonia make purvanua wetelu merorol pa tol kolmekin yaru, pano pano kilamarala plasania.

15

Navisi olua amio pog viowa maro olua

¹ Nepisuveve ke sur la ma e peni wa, ana pe yam piavi re poli wa nepisu pupia kile tařena nařa pe pupia sur na ilanena pařisi, nane navisi la olua, nařa la ařar maron pog viowa la olua. La maro sanene komin nařa visae la awar ro pae, nane kila sane pupia nasinemimiena kiena ne Ntewa yoko řisi ruru ne-naga.

² Ana nomăl pupia yotop tai, meri ga pano măeke na sa ga sive, ana naga kap măeke ea, ana pila na pila. Ana e lepas nen yo nene, nepisu yar la mokliu asumăl asike ea, a la nene, naga yeririna make la nařa ataulu yar tetan, la ataulu kiena

nañareraena, a la ataulu puriukawa na marana na tatu naña aña sike ea, naña yar nene ãaria sane kiena kia nowo tai.

La naña atauluia, asuñalu asike amio kiela kita lala naña Ntewa ãar pan la,

³ ana asuña aña ke kita la nañani, la asuña amiyaun ke kiela yauena tai naña yauena kiena ne yar na yuñena kiena ne Ntewa naña Navisawalena Mosis, ana nagane pimi naña apio asape yauena kiena ne Narin Sipsip. Yauena nene pa sanini, sape

“Akee Ata Ntewa na Mareraena kioña yuñena la akerke-viu pañisi, apowo pañisi, ko ope ãarin Suñe kiena pog make ga, kioña ãelaga la mesmesu a ape lelaga.

⁴ Ko ope Suñe, pe yar re nena tai naña ve maraun ko re.

Pe yar re nena tai poli naña ve vatanon re kioña kia.

Ko ga ope na wa kemua lelaga,

ana yolai make ga monar akinai tano alotun ko, komin nagane, sur mesmes la naña ko okila, lala añaliv apim amerar-ava ruru e kilamaran yeririna na yomarava la rui.”

⁵ Pisi na nekira ke sina ga pa loyuma ma e peni ana nomal pulutava na yuma wa lala suwowo ga sike na. Nepisu sane silparpara na tapolen nena

nanua sumo akutarar kome yomema pimi, naña amligan ruru navisaluaena kiena ne Ntewa sike ea.

⁶ Apike pae, ana navisi la olua amolue ea. La amiyen kulmrae urmi la naña amekik ruru po, apilavila, a atelan kulka naña amiyumaen e kol ãaro e yerela. Ana amial apim, amio pog viowa olua naña añar ke ne.

⁷ La apim asuñal asu narui yar mal la vari tai nene kian piala naña pe kol olua pan la, tai kus tai, tai kus tai, naña apulen ga nasinekar kiena ne kieta Ntewa naña sulue na sike ne.

⁸ La akuspae, ana komin pupia naurarena na nañareraena kiena ne Ntewa sike e yuma wa nene, kapiu ãar punu yo pañisi, kila yar tañatete va loyuma. Ana suña sanene pano-o tol naña pogos viowa olua kiena ne navisi la olua nene ãisi ruru nenaga.

16

Pias nen nasinekar kiena ne Ntewa olua naña puleule nenaga

¹ Ana nemloge visena ñarera tai molue ma e peni pa pa navisi la olua nene, sape “Nagane, pogos na yuma e kiamiuena narui. Ataron plan pias nen nasinekar kiena ne kiamiu Ntewa veve taaga vito e yomarava.”

² Pisa pae, ana navisi na sumo pa taron plan kiena piasia pito e porotano, ana

kana wii nena mlau pa kila magka wa la molmolue kalo tas nen yeririna la naña aña tatu na sur mal viowa sike e yepela, naña la amlotun ke kiena nono, añar kare magka pano-o ñisa amloge sinelalaea pano-o pañisi.

³ Yoko navisi na lua towe taron plan kiena piasia pito e sive, ana kana wii mlau pito tol sive kila pimi pe kuruta sane na yar mare, a sur mal la naña sike ea amarmare make nenaga.

⁴ Yoko navisi na telu taron kiena piasia pito e wii lala naña amlau, ñarar purpes nen wii lala, ana kana wii mlau pitove kila la mēna apim ape kuruta veraga.

⁵ Ana nemloge visen tai pitomi e navisi nene naña pe ñarun ke wii na yomarava lala, naga sape

“Ko na osike ña na konua rui, a osike nagane, ope Nawa,

kioña nakoena la nene amarerā manene laa, ana kioña nalipereena mesmes ga.

⁶ Lelaga naña yar na yomarava lala, amemoñar kioña yar wa lala, akila kuruta na kioña navisawalen la mlau, ana omla maran ke sina pan la pogaga, naña mēla wii namunena ape kuruta make ga.”

⁷ A visen tañena si molue mēna e wonta, sape

“Ntewa na meta manenea, pe lelaga pañisi,

kioña nalipereena lala amesmes ruru nenaga, ape lelaga pañisi.”

⁸ Yoko navisi na vari taron plan kiena piasa pito e mrae, ana kana wii kila mrae yo pisun manene laa, kilia lege yeririna na yomarava la sane kapi.

⁹ Ana amloge yepisusun, yepisun kekan la pano-o apiuelin kare kia kiena ne Ntewa pañisi. Akilia ke asape naga mligan ke nakoena la nene pimi, akilia ña asape naga visae sinenania kilia visaluñaria, ana yepela mavin ga vilon laena, asape tañatete avatanon naga, a tañatete aieluar naga pog tai.

¹⁰ Yoko navisi na lima taron plan kiena piasia pito e pupia lele na totanoena kiena ne sur mal viowa nañani, ana kana wii mlau pito kila lepas wetelu na kiena nasuñenena, yo malolo make nenaga. Yar la amloge piowagan nakoena nene ñisa, akarar purmenela la pano-o,

¹¹ apiuelin kare Ntewa nae peni komin kiela yepelalaea a kiela magka wa lala, ana apisaluñar ga, asape tañatete nenaga avilopu la e kiela naviowaena.

¹² Yoko, navisi na orai taron plan kiena piasa pito e pupia wii naña mlau, kiena kia Yupretes, ana kana wii nena mlau pito ñartañe wii naña mlau ke ne pimi mema nena ga. Nanene kila

narui ĩarin suĥe na purvanua make lala na lepaŝa mrae ĩarpo yo ke ea, pe kiela mrapa narui, vena waroen yo ea aimi amio kiela yar na mara lala.

¹³ Ana nomāl ninuna viowa telu naĥa sane prok, naĥa tai molue e logona pupia arman nopi, tai molue kome logona Surmal Viowa, a tai molue kome logona navisawalena na visokanena.

¹⁴ La telu nene, ninuna ne yermare la telu naĥa asumā akila ke kile lala, a asumā aĥaro make puna ĩarin suĥe na purvanua lala na yomarava, aĥerela apim lele taaga vena akila ruru make suria komin pupia mara naĥa yoko kapur e pupia legiena maro naĥa Ntewa na mava pisaar rui. Ntewa pisayu legiena nene rui e kiena visena tai, naĥa sape

¹⁵ "Avisuar amiu, yoko nomālivilin amiu vinau ga, yoko ailan inu sa naĥa visae yar na vinauena tai imi.

Yar naĥa kon ruru kiena sur lala, naga su ruru ke narui, a tavilo ke ga wa, vena sumate inu, vena imimi lua mevano, yoko wo van vaĥisi.

Ana yoko laĥasa ailan sane yepela ve sinas ga akiriri tetai, amawa vaĥisi e pogos nene."

¹⁶ Ana nomāl pog na mara na legiena maro

pimi ĩarpoyo, a ninuna la nene aure ĩarin suĥe na yomarava la ava lele taaga, nane e yo naĥa visena na Epru sikia sape Amāketen.

¹⁷ Yoko navisi na olua taron plan kiena piasa, ana taron plan ga pitomi metava e yepesinas na mēke ne. Ana visen tai molue kome yo wa na totanoena loyumiā e yumiā wa nae ma peni e pogos nene, pion manenea sape

"Nagane pogos na luas nen sur make ga."

¹⁸ Ana yekarpla siar e yo punu ga veraga, ĩarar kana polilu ne la naĥa atera, a navioena lala a māagena lala. A ĩarar mēna, pupia yemninu, yemninu mē pano-o pa piowa manene laa sa naĥa pe yar tai pisuli re yam tai poli wa, siar e naĥa yar mal e yomarava pimi tol nagane.

¹⁹ Ana yemninu nene kilaĥa porotano, kila pulkumali lala na purvanua make ga teliv e yomarava nini piora amloloru, a kila pupia pulkumali naĥa Papilon purĥa lepaŝa telu.

Ntewa sumā sitomāl ke yo nene, ĩarar kiena napiowaena lala, ana kila karepel manene paĥisi torokin nena kiena ĥelaga naĥa kilakila ke ne, kila naga mun e piala naĥa pulemamagan kuruta na munena na māreraena na kiena nasinekar.

²⁰ A ƿarar yemninu nene, narin purvanua la apureure apano akokovio, a tavie la nanua asmañ asu ne, amañ la re si poli.

²¹ Aes yua la meta e sina-pane amloloru sane pupia kilavaru lala, a monar yeririna la naƿa asike e yomarava. Amloge manene laa piowagania, apisu naƿa sur viowa nene m̃arera manene laa, pano-o asuma apisalele kare Ntewa.

17

Sira viowa teke tano e surmal viowa

¹⁻² Ana e pogos nene navisi tai pimi, naga na navisi la olua tai naƿa akus ke piawi pias olua nene. Naga pimi mesmesun in ga, pisawal sape “Otaveve inu. Yoko nekipian ko e pupia pulkumali viowa naƿa Papilon, naƿa m̃eke e naƿa pupia wii la mlau ke ea. Pulkumali nene miyuma e piowa ga, sa ga sira na mrapa tai. Naga sa ga ƿarin suƿe na purvanua taƿena apa akila ke kolau pania, a sa naƿa m̃ana kuruta na munen kila sitomena kien yeririna na yomarava la apa apiowa laa narui. Ana oimi, yoko nekila ko ovisu ya naƿa yoko imi m̃alivinia e pogos naƿa yoko naga waruru kiena nakoarena napo.”

³ Ana navisi naƿani pimi ƿerelua ninuu, mligan inu nesike e yomema tai. Ana nepisu sira tai totano teke meta e purwolu na puluk tai.

Sur mal nene pivaga make ga, naga ƿarina olua, a kana lam̃aliu lala tol lualima, a e yepen make ga asiri kia viowa lala navisalelekareen Ntewa.

⁴ A sira naƿani, naga miyowau paƿisi e kulsota la naƿa amemaena a apivaga, a apaia kare yepena lala e mrakotal lala, a e piataliga lala, a e sur la naƿa pe kol, a e kilavaru la naƿa merarava po naƿa kana kilavaru ne pa metava paƿisi, amio sur la naƿa asike loyuma e mratamelilivi. Naga mlarar ke piala tai naƿa pe kol, a piala nene pulen ga kiena ƿelaga viowa lala amio kiena kolau.

⁵ Asiri visena tai sike e piamenana, pe visen wan ga tai, visena naƿani naga sane kia tai, naƿa pisa sanini, sape “Papilon naƿa keviu, anenane sira na mrapa lala, purƿes nen ƿelaga la naƿa ape kororaki e yomarava.”

⁶ Nepisu manene ma sira nene sanene, nepisu kilale sane mun wii ana maran telivi, a pe komin re naƿa mun kuruta na munena poli, ana komin naga mun ke kuruta kana li na lelagaena wa lala, nane la naƿa am̃emo mar la komin naƿa ataveve Yesu. Nepisu sira naƿa sanene narui, yepeu ƿili na ƿili!

⁷ Ana navisi pisa pan inu, sape “E, ya ne kila omila manene sanene? Osuwa,

yoko nevisa meraravan van ko na wa. Sira nene, þarar purwolu puluk naþa teke e wos nena, a þarar þarina olua a kana lañaliu lualima, suri la nene kala kinasia suña ga, a yoko nekila ovisu kilale ne.

8 “Purwolu puluk naþa opisu ne, naga mēke kemua nakonua rui, ana naga pe su re si nagane poli. Ana e pog tai naþa pimi ke ga wa, yoko molue si vetan pulus naþa mēke e nagane, yoko vanon marþanun kiena nakoaena. Ana e pogos nene, yoko yeririna na yomarava la naþa asike ga wa, yoko avisu purwolu naþane. Nane la naþa siar e nasiiena yomarava pimi, kiela kia pe su re e Tus na Malena poli. Pog naþa avisuia, ailan vaþisi, komin akilia asape naga sike kemua na konua rui, yoko pe su manene re si yam piavi poli, ana siraunia, naga molue sina.

9 A yar naþa pe manmarua ruru po, yoko naga kilia visu kilale ruru kinas nen sur la naþa yoko nevisa.

“Nasumo, þarina la olua. Kana kinas, pisa pulkumali tai naþa sira nene pe suþenia, kunus olua sike ea. A kunus la nene, la mēna kala kinas suña ga, naþa sape pupia þarin suþe la olua asuñga ga.

10 Tol nagane, þarin suþe la lima nene aþis rui, a tai suñal sike nanagane. Tai mēna ga pe mālivi re poli

wa, sike ga wa, a pog naþa imi, yoko su towe laa ve piavi na wa.

11 “Ana purwolu puluk mēna, naþa suþes nanua a nagane pe mon re si poli, nanua sumo naga mēna þarin suþe la olua nene tai. Naga la ke tai narui, ana yoko wasuþe sina sane þarin suþe na orelu tai. Naga pe yerikawa sanene, ana pe sur koren ga, komin yoko naga mēna þisi, va war kiena nakoaena mārera.

12 “Sur taþena na vike meraravanena, nane lañaliu la lualima naþani. Nanene kala kinasia nane þarin suþe si lualima. La nene pe asuñal re poli wa vena ave suþen kiela lepas lala, ana yoko akila ga kiela yuñāen la na wa e pogos na purwolu nene suñalu. Yoko ave suþen pae yomarava nini amio, ana nane naga pe na yam plas ga, sa ga aora taaga.

13 “La lualima naþani, la taþatete akila kiela yuñāena lala, ana la ape nakilaen ga yuñāen kiena purwolu puluk nene, vena kiela namāreraena iila naga, vena kila naga imi ve keviu la sane.

14 Yoko la punu nene aim veraga vena akilali mara amio Narin Sipsip, ana taþatete atauluia. Peraga, ana yoko naga taulu la, komin naga ke narui naga pe suþe kien suþe lala, naga pe þarin suþe kien þarin suþe

18

lala, a kiena yeririna nowo
lala, nane la naŋa naga pio
la, naga mligan plan la, a la
nane ave lelaga e naga.

15 “Sur navisa merarava-
nena taŋena, naga wii lala
amio sive lala naŋa opisu
sira viowa nene naŋa to-
war la ke ne. Kala kinasa,
naga yeririna la naŋa asike e
yomarava, amio yolai lala, a
purvanua lala, a visena lala.

16 “Ana siraunia, purwolu
puluk nene amio kana
laŋaliu lualima, yoko yepel
mavin sira viowa naŋani.
Yoko asumalu akila imi
viowa van vaŋisi, naŋa ayen
plan mŋana kulsota lala ve
plamoŋe e maran yar lala,
a yoko akan make kana
kilamŋiu lala ana okoven
kana puriu lala vito kapi
kekania.

17 “E mrapa ne nanene
naŋa yoko akila va sira
nene, tepisu sane torokin
nena nakoaena naŋa Ntewa
pisawal e kiena visen tai
nanua sumo rui, sinenan
sape sira nene monar waria.
Naga ga mligan e kiela sito-
mena lala amio purwolu pu-
luk nene, vena akila sanene
vania.”

18 Ana navisi naŋani kila
make kiena visena e poglis
nene, sape “Nane navisa
meraravanen sira nene
narui, naŋa naga pupia
pulkumali naŋa pe suŋen
ŋarin suŋe taŋena lala e
yomarava.”

*Pulkumali viowa naŋa
Papilon mloru*

1 Yoko, nepisu navisi
taŋena molue ma e peni
pitomi tano. Naga pe
navisi mŋarera tai kiena
ne Ntewa, pitomi ŋarar
pupia namareraena, a kana
nategoliena kila yomarava
pilavila.

2 Naga pio e pupia pulgo
tai naŋa pisawal sape

“Pupia pulkumali viowa
naŋa Papilon, mloru
rui.

Nagane, yo nene pimi pe
umŋa tai mŋana yer-
mare lala a pe yo tai
naŋa ninuna viowa la
atapolou ea.

Manu make ga naŋa akila
ke ŋelaga na kororak
viowa lala, la mŋena
aŋe mŋala ponovi sike
ea.

3 Naga pa ŋere ntewa la naŋa
pe ape lelaga re poli, a
ŋere yeririna taŋena
la apa ape wowe
amio, la sa ga yar la
naŋa amun wii ŋarila
telivi. Sa ga naŋa
naga pa ŋere ŋarin
suŋe na purvanua
taŋena lala, apa akila
kolau amio, a yar la
naŋa amiyumŋaen ke
kilavaru e yomarava
telivi piora, la ataulu
kilavaru namŋame
paŋisi e yumŋaena

viowa lala na pulku-
mali nene, pano pano-
o apim ape yar na sur
moki manene laa."

⁴ Navisi pisayu sanene ñisi,
ana nemloge visen tañena
kom ma e peni pitomi, pisa
sanini, sape

"Kiau yeririna lala, o! Po-
pon aurmatan yo nini
vilaga,

visae peraga, naga warar
amiu ava e kiena mla-
mulena viowa lala,

visae peraga, naga warar
amiu mñena ava e
kiena nakoena lala.

⁵ Kiena mlamulena viowa
lala ponpolo mñaga pa
tol ma e peni, a Ntewa
tañatete sinen ñesan
naña naga kilaroro
kiena navisaluaena
yam via.

⁶ Popon ga naña alamaran
si naloge viowaena va-
nia sa naña naga kila
pa yar tañena lala,
popon aul maran vania va
yam ve lua e ya naña
naga kila rui.

Wii melkalka naña naga kila
yar tañena la amunia,
popon akokonia ruru
mñana piala ulemam-
aga.

⁷ Nanua, kiena nalogewoena
e kiena malena meme
ga, naga keviu pañisi,
ana yoko vilon imi
ve naloge viowaena e
yepe lalaea lala amio
tagiena lala.

Ana nanene na pere ke
na wa, komin naga
pilaven ke kiena
sitomena na wa, suña

pisa ke pania, sape
'Ke, in na nepe ñarin
suñe sira sanene,
neto ruru na neteke
ne. Sur make ga
po manene laa pan
inu, ana tañatete
nena neve sa letano
tai naña pe kiena
sur re poli, tañatete
nena netagin naloge
viowaena pogos tai.'

⁸ Ana naga, e legiena ta
ne pimi ke ne, yoko
sur viowa la kila kare
ruru naga veraga.
Yoko marena, warar
tagiena, amio viso,
a yoko kapi kekalele
kare naga.

Naga pe sitom re sur poli,
ana Suñe Ntewa naña
yoko liñpere naga,
kiena namareraena
naga keviu manene
laa."

⁹ Ana navisi pisa sanini,
sape "Parin suñe make ga
na yomarava nini telivi pi-
ora, la naña apa amlotun ke
ntewa lala na pupia kumali
nene, yoko avisu kilale naña
naga mlor rui. La ke narui
naña sane apa akila ke kolau
amio, apa amloge po amio
naga e kiena malena wo
pano-o, pe asitom re nena
sur tai.

"Ana pogos naña mloru,
kana kap la naña kekan ke
ne piuyu pa metava, nanene
narui yoko sinela viowagan
vañisi, yoko ataginia.

¹⁰ Yoko avisu nakoena
la naña naga suña ñaria,
yoko kila la mñena asiar
ayuyuwawa. Yoko asu la

gar perina akira avisusuia,
avisave

'Ake, pupia Papilon, pulku-
mali namareraena,
sinemimi miye ko paṽisi.

Lelaga naṽane, osu ruru mā
pano-o,

ana e aora taaga ga nene
omāl kioṽa luasa,

omloru, oṽisi nenaga.' "

¹¹ A ṽarar mēna, yar na
stoa lala e yomarava wetelu
yoko atagi a sinela yea,
komin naṽa pe yar na ulen
re si kiela sur la poli.

¹² Nanua sumo, akila kiela
waa lala pulen ga tegaki
nowo lala, sane sur la naṽa
amiyūṽaen e kol ṽarar
selpa, amio kilavaru na
kupito naṽa pupia kilavaru,
amio sur naṽa sike e
mrakiav, a kulmrae la naṽa
kala marala la powo, a
lak la naṽa ponotaninu, a
sur la naṽa amiyūṽaen e
maluen elepen, pona e lak
lala, pona e pototo lala,
pona e kilavaru lala, ana
nagane, kiela yūṽaena na
tauluen kilavaru la nene
apim amlolor make ga.

¹³ A e legien nene, yoko
yar la ve aul re si sur na
kilaen kinanen lala, sa naṽa
māki lala, ṽarar mrasil lala,
pona yago lala, puluyavi na
kilaen kilaparavi amio kona
lala, ṽarar mēna sur na
munen lala sane kuruta na
munena. Yoko yar ve ul re
si sur la ne sane ponotaninu
a sirveve na mras nen olip,
a sur na tauluen kilavaru la
ea sa nanua sumo, sane pu-
luk, sipsip, wosi ṽarar kana

sur naṽa ṽerewerea. Laṽasa
nanua sumo apuliwilin yar
lala apim amiyūṽaen korena
ga pan yerka wa la sane,
yoko ve akila re si narui,
komin pogos naṽa pupia
pulkumali nene mloru, yoko
yūṽaena toko narui, ana yar
taṽatete si taulu kilavaru na
visuaren kiena malena.

¹⁴ E pogos nene narui,
yoko avisayu yo nene,
avisave

"Ko sinomān osape owar
mrasnoṽa la naṽa ve
kerkeviu ve moki, ana
naga pe marua re poli
wa, kekapil make rui.

Nanua, ko na lumomā pule
ruru nenaga, kioṽa
sur la punu ga po
tanea paṽisi wa, ana
nagane kokovio make
nenaga, taṽatete nena
yar tai visu si sur wo
tai e ko narui."

¹⁵ A yar na wilwilinen
sur la nene, naṽa la ataulu
kilavaru la mok li e rui,
yoko asumāl ga asike perina
akira vano, ailania a ama-
raun nakoena naṽa pupia
pulkumali nene sumā ṽaria.
Yoko sinela ye vano-o vaṽisi,

¹⁶ yoko atagin vaṽisi,
avisave

"Ake, pupia kiamimi pulku-
mali, mesitom ko
paṽisi wa.

Nanua sumo ko na omy-
owau ruru po paṽisi
wa,

oṽar kotal a na kolmekiṽa la
naṽa pe kol piataliga
la ṽar punu yepemā
lala,

ana nagane na ko na peraga
narui, kap mare.

17 Sanapen na kioña pupia
sur mok la nene kovio
ga e narin aora taaga
ga sanene?"

A yar lala na uararen
peligas nen waa la naña
nanua añarwar ke tegaki
lala, parar kiela yar na
yumaena lala, amio la naña
akomkom ke e waa, pona
ataulu kilavaru e sive, la
mēna asuñal ga asike pe-
rina apisu manene ke yo
nañani.

18 Pogos naña kana kap
ne la piu, pa ke ma e sina-
pane, yoko avisasa yo nene
avisave

"Lelaga o, pulkumali nene
na yo ta nene nañane,
e yomerava nini yo tai pe sa
re si nene poli."

19 La asitom sanene, a am-
loge piowa, akoven kare pos-
noyavi e parila pisa, atagi,
asape

"Ake, kiamimi pupia pulku-
mali, piowa pan ko
pañisi wa.

Ko na opulen ga kilavaru,
ana memiyumae e
kiamimi waa lala,
moñar kioña tegaki
lala, pano pano-o
imimi mēna ga moñal
kilavaru naña miila
imimi,

ana nagane piowa
narui.

E pogos plas ga nene,
ana opim ope yo na
kovioena ga."

20 Ana pogos naña pu-
pia yo viowa nene mloru

sanene, visena tai molue
kom ma e peni, sape

"Ma e peni, pupia kekarena
a logewoena.

Amiu nalelagaena wa lala,
a nalologena lala a
navisawalena kiena
ne Ntewa, amiu akilia
aieluar naga vañisi,
komin naga mliṗere
sira viowa nene rui,
kila maran si pania
komin napiowaena la
naña kila pan amiu
nanua."

21 Ana e pogos nene, nav-
isi tai pimi kawelua pu-
pia kilavaru tai, kusyaun pa
metavan parina koven pito
kopo sive, talilu pito kovio.
Siraunia navisi nañani pisa
sanini, sape

"Pupia pulkumali viowa
naña Papilon nanene
narui, yoko akoven
lua va ve sanene,
akila naga loru vena
taṗatete si kilia
suñalu pog tai.

22 A ko Papilon, visena na
van ko sanini, sape
yauena veraga amio yuka
lala, yoko taṗatete yar
tai loge si e ko,
yar na kilaen yumaena lala,
yoko taṗatete si tai se
ko pogos tai,

a yoko ve mēaгена na vilien
re si kinanena lala.

23 Yomerarava na kapi vi-
vaga lala taṗatete si
tegoli kioña yo lala,

a yoko taṗatete si ologe
visena na kekarena
kiena mēe amio sira
mēe naña atalopa
mare ga na wa.

Yar na kilaen kioṃa kilavaru
lala, e yomarava nini
pe tai torokin la re
poli,

a naṃareraena kiena ne
kioṃa kimi lala a
kioṃa navisokanena
ga lala kila oṃere sito-
mena kiena purvanua
taṃena lala apa ape
wowe."

24 Nane tepisu naṃa
Papilon nene, naga pe
yo tai naṃa pe purṃes
nen napiowaena manenea.
Navisawalena ai pona nale-
lagaena wa pona yar taṃena
naṃa aṃem̃ar la komin
naṃa ape kiena ne Ntewa,
ana kala kuruta la mlau
e porotano na pulkumali
nena, naga ke nene narui,
naṃa kila naliṃpereena a
nakoena kiena ne Ntewa
mloru ea ṃarera manene
paṃisi.

19

*Pupia kekarena ma
metava komin naṃa ma e
peni taulu make suria*

¹ Siraun naga nene, nem-
loge pupia ṃina ma e peni
apion manenea, asape
"Potena pan kieta Ntewa!

Tamaliaena, urarena a
ṃareraena naga taaga
ga kiena.

² Kiena naliṃpereena make
ga ape lelaga a
amesmesu paṃisi.

Sira na mrapa la nene anela
naga piowa ga,

kiela na kolauena la ak-
ila yomarava pimi pe
kororaki paṃisi, ana

Ntewa mliṃpere naga
rui.

Ana naga mla pupia
nakoena tai pania
komin kuruta kana
kiena yar na yuṃaena
la naṃa mlau."

³ Asum̃a amlolokai ṃa
sanene, ana asikol ke sina
ga, asape

"Potena pa Ntewa! Kapi
kekan ke kororaki la
nene rui, yoko kana
kapi nena viu lue ga
va metava narui."

⁴ Ana nasumonena la lu-
alima yam lua pa vari [24]
amio sur mali la vari akinai
e marana ne Ntewa naṃa
totano teke meta e kiena yo
wa, ana amlotun ke naga.
Apionia, asape

"Po paṃisi! Potena pan ke-
viu!"

⁵ A visen tai molue ṃena
e yo wa naṃani, pisa sanini
sape

"Kam na yar na kilaen
yuṃaena kiena ne
Ntewa,

amiu yerkawa lala a yeririna
kar ga lala,

kam make ga naṃa amlogear
naga,

nagane kana pog nena napo
naieluarena."

⁶ Ana nemloge sina pu-
pia ṃina naṃa pio naṃa
kiela ṃaagena sa naṃa sive
ṃanpoia mumu, sane polilu.
La asape

"Potena pania!

Kieta Suṃe Ntewa na Mava,
naga taulu make sur
rui!

⁷ Teieluar naga,
tevisirlua kiena kia,
tekekarania.

Nagane pog wo na ki-
laen p̃ap̃agena na
talopaena kiena narin
sipsip narui.

Wona na sira paia ruru naga
su ruru ga sike na,

⁸ a amiyowauia ruru naga e
kulmrae viu wo lala,
apowo a amerarava
paṽisi."

Ana kulmrae nowo naṽa
miyuwowo ne naṽa wona
narin sipsip na sira miyenia,
naga kana kinas toṽa ga,
kana kinasane yuṽaena
wo la naṽa nalelagaena wa
lala kiena ne Ntewa la akila
rui.

⁹ Ana navisi naṽa sike
amio inu e pogos nene pis
pan inu, sape

"Yoko nevisa kiom̃a visena
tai vena osirilua
e kiom̃a tus nene.
Visena sanini, sane
yar naṽa yoko avio
naga vena naga
ṽena va e kinanena
na p̃ap̃agena na
talopaena kiena Narin
Sipsip, yoko naga loge
wo na wo vaṽisi."

A sikol sina visena nene,
sape

"Naga visena lelaga tai kiena
ne Ntewa naṽa pe
lelaga paṽisi."

¹⁰ Ana nemloge naga pisa
sanene pan inu, nekinai
pania, nesape nelotunia, ana
naga pisaluṽaria. Pisape
"Toko, ve okila re sanene
van inu! Monar olotun ga
Ntewa naga taaga. In na
nepe kiena yar na yuṽaena
ga, sane ko, a sa ṽena

wolai taṽena la naṽa apiawa
ṽarera ke e visena lelaga
lala kiena ne Yesu. A po
paṽisi naṽa amiu asuṽa
akila ke sanene, komin
naṽa purṽes nen kinas nen
navisawalena lelaga make
ga naṽa apisawal nanua
pimi, naga Yesu ga ne, amio
kiena visena lelaga la naṽa
apuarar ke ṽarera."

*Yar ṽarera naṽa kus wosi
na miyuwowo*

¹¹ Ana e pogos nene, ma
e peni pietava pan inu,
nekira pa loyuṽa, nepisu
wosi yuwowo tai naṽa po
paṽisi suṽalar ga sike na, a
yar ṽarera tai naṽa kusa
totano teke ea. Naga ke
narui naṽa kila mara suwo
napiowaena, pona pogos
naṽa kila kiena naliṽereena,
ana naga miyuṽae nena
mesmes paṽisi. Yar nena,
apio kiena kia asape Parin
Suṽe Lelaga Naviawaena.

¹² Ana kiena kia taṽena
ṽena tai asiri sike ea pe
yar tai kilia re kana ki-
nas poli, naga taaga manene
kilia. Kilamarana pilavila
sane kap naṽa pivaga, a e
ṽarina miyen ke karo na
ṽarila kiena ne ṽarin suṽe
lala.

¹³ Naga miyen ṽena ṽana
kulkota viavi tai naṽa apu-
ton pito e kuruta vena kila
ve maran la ea, ana naga
kiena kia si tai na naṽa
asuṽa apio naga ea, naga
sanini, asape Visena Wa
kiena ne Ntewa.

14 Ana e pogos nene, ãegas nen yar na mara lala nae ma e peni, amiyowau ruruia e kulmrae yuwowo a akus kiela wosi yuwowo lala, asuãa ataveve ke kiela nasumonena nene apano.

15 Naga ãere la apano, kiena visena molue ke kome gona sane playu na mara naãa mal ga lepas luwoka, naãa yoko te plan purvanua na yomarava la akekapil. A siraun naãa yoko naga taulu la, yoko naga suãalu ve suãen la, a naga ãuarar ke plaki e limana, pototo tai naãa urmi. Nakoaena m̃arera ya naãa sinemimiena kiena ne Ntewa na mava ligan va yar la akusia, ana yerkawa ne nanene narui yoko naga war imi m̃alivi.

16 Ana naga kiena kia taãena sike ga wa, naãa asiri e m̃ana kulkota a e lana, sape

“Parin Suãe kiena ne ãarin suãe lala, Yerkaawa kiena ne yerkaawa lala.”

17 Nepisu navisi tai suãalar sike na naãa yepisun tegolia, naga p̃ion pa manu lala naãa akaka ke metava ne, sape “Ei, kam punu ga aim lele taaga e pupia ãaãagena kiena ne Ntewa.

18 Kam manu na kanen tata lala, yoko ve ve piavi re ayuãaen kinanena tai torokin amiu nenaga, naãa tas nen yar mare lala

kiena ne nasinekar kiena ne Ntewa. Parin suãe lala, pupia yerkaawa na mara lala, yar m̃arera lala, wosi na mara lala, amio la naãa aãerela ke ne, amio yeririna kar ga lala la naãa ape yerkaawa pona ape yar ve torokaki na yuãaena ga lala, la make ga asuãalu vena akila mara va Ntewa, ana naga taulu la kila moãar la pa ke ne.”

19 Ana nepisu surmal viowa amio ãarin suãe na yomarava amio kiela ãegas na kilaen mara lala, apim amiyuwon vain la ke lele taaga. A sinelan asape akila mara amio naãa kus ke wosi yuwowo ne amio kiena yar na kilaen mara lala.

20 Ana asape akila mara narui, ana yar viowa lala amilan ga naãa lepas kiena ne Ntewa asuãal veraga apa atarar kiela na sumonen luwoka naãa atarar ruru la nenaga, nane sur mal viowa amio navisawalena naãa p̃isosokan ga ne na pe yar naiilaena e kimi lala a sur nailanena lala. Sumo, naga miyuãaen sur la nene pisa kotalia ruru nena yar lala naãa ãere kiela sitomena pano ataãan aãe tatu na sur mal viowa pa e piamenala, apa amlot wowe pa kiena nono.

Ana la atarar ruru nena nasumon-ena luwoka na ãegas viowa nene, ana akuwanpran luwoka pito e pulukapi naãa mumu ke ne.

²¹ Ana tañena la pe akila re mara poli wa, amilan ga playu na mara tai molue kome gona naña kus ke wosi yuwowo ne, pa sanene, pa sanene, te momar kare la amarmar pa ke ne. Ana taveve ya naña nepisua, manu na kanen kilamñiu lala apim atewowa tas nen marena la nañani, akan pano-o meñela la puleule.

20

Apiar Yermare pa tol kas manu taaga [1000]

¹ Ana nepisu navisi tai molue ma e peni pitomi tano, mlarar ke ki tai e limana, ki na pulutava na pulus nen marena naña pito na pitove pe luas re poli, a amio ki nena, ãparar mñena sen mñarera tai.

² Ana naga ãpere mesmesun pupia nopi nene, naña pe yermarua lomñara naña Yermare naña Yermare Lego, pa tarar ruru mñarera, piar ruruia e sen, pisaar sape yoko mon mña sanene va tol kas manu ve taaga.

³ Ana kutarar naga amio kana sen nañani koven pito e pupia pulus naña pito manene tano ne, ana kotawea, kiar ruru mñekea, vena yar viowa nene ve va re si kilali yeririna lala na purvanua wetelu, va tol naña kas manu ve taaga nene warovia. A kiena mñareraena tañatete ãisi make na wa, komin naña siraunia, e narin pogos tai ve plas ga, yoko naga kilia

molue vena kila ke sina ga ãparina yam tai.

⁴ Ana nepisu yo wa lala, amio la naña atotano ateke e wos nela, naga la naña apisir plan la rui vena akilia aliñere yar lala. A nepisu mñena ninun yar la moki naña asumña ga amio la, nane yar ães la naña amlologon Yesu amio visena wa kiena ne Ntewa, ana ateroro kolmekilania. La nene pe amlotun re sur mal viowa nene poli, pe akinain re kiena wonta poli, a pe añar re kiena tatu e piameñala poli, pona e limala, ana Ntewa kekaran la, kila la amal sina vena akilia asumñal amio Kristo vena avisuar yo punu ga va tol luas nen kas manu ve taaga nañani.

⁵ Naña amal si sanene, naga pogos ãesia naña yeririna lala amal si petan marena, ana la ga nene atolia. Tañena lala naña amare ga asike na wa e pogos nene, la nene yoko atol ga kiela malena na wa e kana nalua nena, nane e luas nen kas na manu taaga nene.

⁶ Navisa ruruena wo kiena ne Ntewa sike e la naña amal ães sina vetan marena nene, naña la na kiela malena pe wa ruruia. Marena na lua tañatete nena tol la, ana yoko la ayumñae sane la ape yar wa kiena ne Ntewa, ape yar wa kiena Kristo, a yoko naga visir plan la avisuar yo amio naga e kas manu ve taaga nene.

Yermare, kana luas

⁷ Ana pogos naña kas manu ve taaga nene p̄isi pae, yoko Yermare kilia molue sina e lele nakoaena naña sike ea.

⁸ E pogos nene, yoko naga va kar ga e purvanua punu ga e yomarava nini, visa kotalia si yar lala, a yoko naga werepran pupia p̄egas lua nene aim ve taaga, nane yer Koko lala amio yer Makoko lala, vena aim si ave taaga vena akila mara va yeririna lala kiena ne Ntewa. A visae p̄egas lua nene aimi ave taaga, la ave moki na ave moki, sane mras nen none la garo losi.

⁹ Ana apureviraviran ruru la sa naña li na kilaen mara lala, amial vera ga akusro yomarava apim atol yo Yerusalem, yo naña Ntewa kekaran pap̄isi, naña naga yo kiena ne kiena yeririna la naña asike ea. Ana amiervivi ruru nena pupia pulkumali nañani, asape sinelan siaren mara narui. Ana amilan ga pupia kap tai molue veraga kom ma e peni pitomin la, kekan la pano-o kekan make la nena ga.

¹⁰ A Yermare, naña naga pisa kotalia la sumo rui, akoven lua naga pa e pupia pulukapi naña mumu ke ne, nane kapi m̄a nena naña akoven surmali viowa amio navisawalena navisokanena lalua apa asike e rui. Ana la telu nene yoko akus naloge viowaena e yo nene ko legiena a kolemallo, vano vano-o ve uro re.

Naliṗereena maro kiena ne la naña pe amlelaga re poli

¹¹ Ana nepisu pupia yo na liṗereen yar lala, naña miyuwowo na miyuwowo, amio suṗe keviu naliṗereen yar lala totano teke metava ea. Kiena naurarena kokonia ruru make yo nene, kila porotano amio sinapane la luwoka aṗure apevenin plan la apano akovio.

¹² Ana nepisu pupia p̄egas nen yar la tai, naga yar la naña amare nanua rui e yomarava, pupia yerkawa lala a yar kar make ga lala. Ana apim aṁalivi e nañani veṇa asuṁal ase marana ne suṗe keviu naliṗereen yaru. Nepisu tus laṗas pike p̄a suṁa ga, ana apa akus ke sina taṗena, naga asape Tus na Malena, ana naga m̄ena apike. Ana apisu vevea asape alual ya naña asiriyu sike e tus nene e lepas kiena ne yar mare la nene, ana la pepe taaga akus kiela nakoaena taveve tus la nene.

¹³ A yar mare la nene, amio m̄ena la naña amar-mare asike e sive, amio m̄ena la naña amare apa asike e yo nalogeen viowa rui, la make ga aimin si naña aliṗerela taveve kiela yuṁaena lala.

¹⁴ Ana amliṗere yar mare la nene pano-o p̄isi, asuṁalu akus sur lua nene naña marena amio m̄ena yo nalogeen viowa nene, ana akovenpran ga luwoka veraga vito e pulukapi. Ana marena naña yaru la atol e

yo nene, naga asape marena na lua.

¹⁵ A a si naþa pe aňal re kiena kia sike e Tus na Malena poli, naga ke narui akoven mēna naga vito e pupia pulukapi.

21

Pulkumali viu naþa Yerusalem

¹ Ana siraun nene, nepisu peni viu amio yomarava viu aňalivi, komin peni nasumo amio yomarava nasumo amio kana porotano lala a kana sive nena, akokovio make nena rui.

² A nepisu pulkumali wa wo nene, Yerusalem viu, molue kom puna ne Ntewa ma e peni pitomi tano e yomarava. Nepisu naþa apaia ruru po wa, sane sira tai naþa amiyowauia po paþisi imin vena akila talopa amio wona.

³ A e pogos nene nemloge visena wo tai molue ma e peni, pisawal sanini, sape

“Nagane, Ntewa sinenan sape sike amio yeririna lala na yomarava, sinenan sape kila mēna uňa sike pu la.

Yoko aim ave kiena yeririna lala, komin naþa yoko naga amio la lue narui, yoko naga imi ve kiela Ntewa lelaga.

⁴ Wamarala make ga, yoko naga yumuplania, yoko marena pona tagena pona yepelalaena pona naloge

viowaena, la nene peraga narui, komin naþa pogos marua nakonua la þaro pano pa kovio rui.”

⁵ Visena nene þisi, ana yar wa naþa totano teke metava pisawalia, sape

“Ee, lelaga paþisi þan wa! Yoko in na nekila make sur la imi ve urviu sina!”

A naga sikol ke sina ga pisawal nena pan inu, sape

“Nanini yoko nevisa visen tai van ko naþa pe lelaga nena napo, naþa okilia owasine ruru nenaga, a popon osirilua.”

⁶ Ana naga pis mē ga, sape “Kiau yuňaena make ga, nekila punu ruru nena ga!

In na in þesia a in maro, in na nasiarena a nalua-sia.

Yar naþa loge moto karia, yoko nevio mēna wii tai e purþes nen wii na malena, nela vania mun korenan ga sanene.

⁷ Yaru naþa kiena malena þaro e pog mēarera lala, suňal mēarera suňa vano-o taulu viowaena, yoko naga tol navisa ruruena lala sane kiena lali-mana. Yoko nesuňa neve kiena ne Ntewa kemua lelaga, yoko noure naga imi ve naruu.

⁸ Ana yar viowa lala, la mēna yoko atol kiela

lalimana lala. Nane yar sur la naña pe apiawa re m̃arera e in poli, naña pe amlelaga re poli, kiela ãelaga pioyowa pañisi, am̃em̃ar yar tañena, akila piowa amio sira pona yerm̃ene, añar kimi, amlotun nono, ape yar navisokanena. La ke nene narui yoko ava atol marena na lua, nane e lelela ke napo narui, nane pulukapi naña pe ponoyom̃e, naña m̃ewo ãele ga.”

⁹ Visena nene nane ãisi ne, ana navisi nasumo la olua nene lala tai, naña añar pias nen sur olua na loge viowaena maro la olua na yomerava, pimi pio inu. Sape “Oim ke ne sumo wa, yoko nekila ovisu sira va talopa, nanene wona Narin Sipsip.”

¹⁰ Ana ãerelua inu nepa ga e ninuu, ana imimi lua mepa metol pupia tavie tai metava. Imimi lua mesum̃alu mese yo nene narui, kipian inu e pupia pulkumali wa naña Yerusalem, nepisu sina nom̃al naña molue ma puna ne Ntewa ma e peni pitomi ke tano.

¹¹ Pitomi ke sanene narui, naurarena kiena ne Ntewa sum̃a puleule, kila tego pañisi, sa naña sur tai naña pilavila ruru po pañisi.

¹² A kana pupia kove

nena miyervivi nenaga, pa metava na pa metava, a pupia pulutava lualima yam taaga pa lua [12] sike ea, naña kana navisi la peve taaga apisuar ruru la m̃aga. A pulutava la make ga, tai kia sike ea, tai kia sike ea, naña kia kiena ne lus nae Israel la lualima yam taaga pa lua,

¹³ naña pulutava telu sike lepas na lagawa, telu sike lepas na lagi pasipuruia, telu sike lepas na mrae molue ea, a telu sike lepas na mrae pito tano ea.

¹⁴ A pupia kove nena sum̃alu sike e kana pupia kemrañe nena tol lualima yam taaga pa lua, asiri kia sike e peve taaga, naña kia la nene kiena nalologena la lualima yam taaga pa lua kiena narin sipsip.

¹⁵ Ana navisi naña imimi lua mesun ke ne, naga kus ke natotou viavi tai naña kol e limana, vena va lual totou na pulkumali nene keviu sanape, amio kana kove nena a kana mratava lala.

¹⁶ Kove na pulkumali nene, lepas varoka piavi maran taaga, ana navisi pa mla kana totou nena, taulu tasme manu lua [2000]. A mla m̃ena totou na yepasiasiar tano pa tol metava, maran taaga ke sina ga e kana lepas la vari nene.

¹⁷ Pisi na pa pisu kana kove, mla totou na kana merorol nena, polo kana merpu ne lala pa taulu nena lualima yam orai [60] veraga.

18 A kove nene pe amiyum̃aen re e kilavaru kar ga la poli, ana miyum̃aen e kilavaru tai naṣa kana marana la po paṣisi, a pulkumali yepas make ga lala amiyum̃aen ga e kol, mekiki po na po, pilavila po na po paṣisi.

19 A pupia kana kemraṣe na kove nena, la m̃ena ga apaia ruru la amio kilavaru la naṣa powo, naṣa tai amiyowa e kana kilavaru naṣa maran taaga sanene, tai m̃ena amiyowa e kana kilavaru naṣa maran taaga sa ke ga, pano pano-o tol make kana kemraṣe lualima yam taaga pa lua nene. A kia kiena ne kilavaru lualima yam taaga pa lua la nene, sanini. Nasumo, kiena kia saspā, na lua kiena kia sapaia, na telu, naga kalse-ton, na vari naga emrol,

20 na lima naga satonik, na orai naga kanelion, na olua naga krisolaet, na orelu naga perol, na ovari naga toṣas, na lualima naga krisopres, na lualima yam taaga pa taaga naga sasin, a na maro naṣa lualima yam taaga pa lua naga ametis.

21 A kana mratava lala, la make pepe taaga ape pupia perel pepe taaga. Ana nepisu m̃ena pupia mrapa na pulkumali nene, naṣa naga amiyum̃aen make nena e kol, po na po, pilavila paṣisi.

22 Ana sur tai naṣa nemi-lania, nom̃ape yoko nelual

pupia yum̃a wa tai m̃eke likan pulkumali wa naṣani, ana nekira nom̃al re tai poli. Yo nene na pe yum̃a re na sanene poli, kom̃in Ntewa na mava amio narin sipsip, yar la apa amlotun la e yo punu ga silaga.

23 A nom̃al naṣa e pulkumali nene naga mrae amio kupario pe tego re e poli, kom̃in narin sipsip naga sane kana yomerarava nena, naurarena kiena ne Ntewa kila yo make ga asike ga e yemlagi silaga.

24 Purvanua taṣena lala yoko ayal e kana pupia yomerarava nena, a sur wo ya la naṣa pupia ṣarin suṣe taṣena na purvanua lala aṣar m̃aga pe kiela, yoko awar van Yerusalem viu nene, sane kiela nalaena lala.

25 Yo nene yemalolo taṣatete yoko imi e pogos tai, kila sanene pupia kana mratava ne lala kilia suwowo ga sum̃a silaga,

26 a naurarena a sur wo lala na purvanua taṣena lala yoko asum̃a aim lue ga loyum̃a e silaga.

27 Ana e lepas na sur la naṣa pe mekik ruru re nena poli, yoko taṣatete nena tai va loyum̃a e nene pogos tai, a yar ai naṣa kila yum̃aena naṣa na mawaena pona na visokanena, yoko naga m̃ena ga taṣatete va loyum̃a ea. La naṣa navaen loyum̃a, naga la ga naṣa kiela kia, narin sipsip siri sike loyum̃a e kiena Tus na Malena rui.

22

Purp̄es nen wii na malena

¹ Siraunia, navisi kilologia purp̄es nen wii na malena pan inu. Nepisu kana wii wo nena, merarava na merarava, mlau siar e yo wa kiena ne Ntewa naŋa Narin Sipsip sike ea.

² Kana wii ne mlau pano, kana yo naŋa mlau pa ea mlau nena pa likan pupia mrapa na pulkumali vii naŋa Yerusalem. Wii na malena nene mlau sanene pano, a purp̄es nen lak na malena lala asuñal asike lepas luwoka. Laki la nene apo paŋisi, komin naŋa aŋar mrasa e kupario make ga, yam lualima yam taaga pa lua [12] e kas taaga. A m̄as m̄ena lala, apowo paŋisi, komin naŋa akilia akila ruru maiena kien yolai na purvanua make ga na yomarava.

³ Sanene, yoko p̄elaga viowa la kiena ne Yermare na kila kareen sur make ga, yoko e pulkumali nene naga peraga narui. Narin sipsip sike e yo wa kiena ne Ntewa e yo nene, a pulen ga kiena yar lala naŋa kiela yuñena, amlot lue ga e silaga.

⁴ Asike ga lavisinia, a asiri kiena kia sike e piamenala.

⁵ E yo nene, pe yemalolo re si poli, yo merarava make silaga, a pe yomerarava na kap vivaga re tai poli, pona mrae. Peraga, Suŋe Ntewa ga pe purp̄es nen yomerarava naŋa tegoli ruru ke yo

nene, a naga p̄ere kiena yeririna la naŋani, pisir plan la ape p̄arin suŋe na visuaren sur make ga.

Nawasup̄eena kiena ne Yesu

⁶ Ana navisi naŋa pis pan inu, sape “Sur la naŋa opisua pona omloge, ape lelaga paŋisi, a yoko aim ave lelaga make nena napo. Kieta Suŋe keviu, naga Ntewa naŋa navisawalena na sumo lala amiyuñae e kiena ninuna, naga pitetalia imimi kiena navisi lala mepim moñalivin ko vena mekipian ko e sur la nene. Naga kila sanene komin naŋa naga sinenan sape kiena yeririna lala monar akilia sur la naŋa yoko ve ve piavi re aim amalivi.”

⁷ A visena kiena ne Yesu e lele nene pa pan kiena yeririna lala sanini, sape “Avisuaria! Ve ve piavi re, neimin noñalivin amiu sina. Yar naŋa tarar visena la nene m̄arera, naŋa apisawal sike e kiau tus wa nene, yoko wo van vaŋisi, yoko naga loge wo vaŋisi.”

Yoane pis maro

⁸ Inu naŋa nepisu sur lala nene, nemloge visena la nene, inu yermarua Yoane. A pogos naŋa nepisu make pae, nemloru nekinai e lana navisi naŋa naga kipian inunia, nemloge sane sineun nesape nelotunia.

⁹ Ana naga pisaluŋar inu, sape “Toko, ve okila re sanene. In m̄ena nepe yar

na yumaena kiena ne Ntewa ga, sanene ko omio womla la naŋa navisawalena la nanua sumo, amio mēna yar taŋena la naŋa apuarar ruru ke visena na tus wa la nene. Popon telotun kieta Ntewa naga taaga ga.”

¹⁰ A naga pisa mēna visen taŋena pan inu, sape “Ve owarwan re navisawalena lala naŋa sike e tus nene. Pog pimi ke lavis narui, popon yar la akilia ya naŋa asuŋa apisa ke ne.

¹¹ Yar naŋa yepena ma yagogenā, yoko kila kiena ŋelaga viowa va viowa laa sane, yoko kororaki na kiena mlamulen viowa lala va viowa ve keviu manene laa. Ana yar naŋa loge, yoko kiena yumaena mesmes lala aimi awo vaŋisi, yoko kiena ŋelaga wo lala aim ave wa ruru nenaga.”

¹² Visena kiena Yesu e lele nene, naga sanini, sape “Avisuaria! Nepimin ke naŋa ve ve piavi re nenaga nomalivin amiu. Neimi nemio kiau nalaen wo lala naŋa powo, naŋa yoko nekian plan va yar lala taveve yumaena wo la naŋa akila pan inu.

¹³ Inu ŋesia a inu maro, inu nasumo a inu nasirau, inu nasiarena a inu naluasia na sur make ga.

¹⁴ “Ve ve piavi re, yoko pupia navisa ruruena imi mālavin ruru nena kiau yeririna lala. Apuvan ruru mālala kulsota lala, amiyowau ruru rui, ana akilia ava

awarpo yo e pulutava vena ava loyuma e pulkumali wa kiena ne Ntewa, akilia ava atol purlaki na malena.

¹⁵ Ana yar taŋena la mokliu naŋa taŋatete avam loyuma. Nane yar la naŋa asuŋa apa kar ga sane lokul lala, amio la naŋa aŋar kimi, amio la naŋa ataŋa kolau amio lau, la naŋa aŋemān yarū, la naŋa amlotun nono lala, a la naŋa sinelan asape akila ŋelaga lala na visokanena.

¹⁶ “In na Yesu, nemligan navisi nene pimin vena visawal visena la nene van ko, vena okilia ova ola va kiau suŋare make ga. Navisaarena naŋa apisaar asape molue kome lus kiena ne yermarua Parin Suŋe Tepet nanua, in ne nanini. In na nepe verue naŋa Mēlag, naŋa pisawal ke sape lavis yelagi imi warpoyo narui.”

¹⁷ Ninuna ne Ntewa mloge visena nene, pisawal pa Yesu sape “Pogaga, okilia oimi!”

Sira naŋa na talopaena amio, sape “Ee, popon oim narui!”

A yar ai naŋa loge visena la nene, popon naga mēna visawalia, visave “Ake Yesu, visae oim ga rui!”

Yar naŋa loge moto karia, avietava vana vena kilia vam loyuma. Yar naŋa sine nan imiena, yoko naga kilia tol mēna wii na malena, sa naŋa kiena nalaena tai naŋa pimi ga sa ga nene.

18 Ana nevisa visena ñarera tai van amiu naña yoko aloge visena lala na visawalena lala na tus wa nene. Visae yar tai sukol si visen taña tai to metavan naña sike pa rui, yoko Ntewa kila naga war naloge viowaena make ga naña tus nene pisa ke pa rui.

19 Pona visae yar tai lalua si visena lañas naña sike pa rui, yoko Ntewa lalua si lalimana vetania naña sike e purlaki na malena, yoko naga tañatete tol sur wo la sa naña tus wa nene sape asike loyuma e pulkumali wa.

20 Naga naña pisawal visena la nene, pisape "Sa ke nene narui. Ve ve piavi re, yoko neim nomalivin amiu."

A sitomena kiena ne yeririna kiena ne Ntewa lala, asape "Visae ve sa nene, wo vañisi. Awis Yesu, oim vilaga!"

21 A visena maro na lepas na sunena na kiau ñeniena, in yermarua Yoane nemlen nesape yoko lemamiena wo kiena kieta Suñe Yesu sike amio amiu, kam yeririna lala kiena ne Ntewa.

Sanene.